
IHS

DE ANIMA.

Tomus ſeptimus operum.

ARISTOTELIS STAGIRITAE.

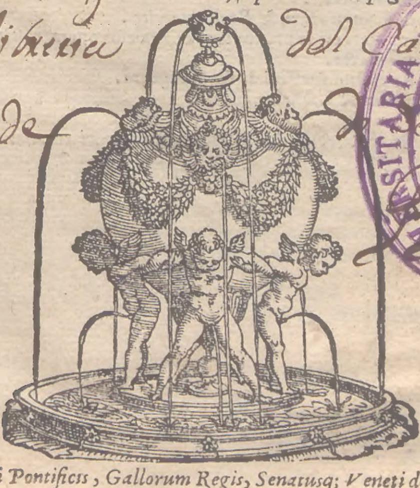
PERIPATETICORVM PRINCIPIS,

Præſtantiorem adferens naturalis philoſophiæ partem, inqua de Anima, potentiis, & functionibus eius diſſeritur. Parua (quæ vocant) naturalia, cũ. Auer. Cõmentatione. libros de Animalium generatione, cũ eiuſdem Auer. paraphraſi.

DEMVM, VT TOTVM QVOD HVIC SECTIONI vtile dignoſcitur ſtudioſo lectori pręſtemus, Phiſiognomicos, de Spiritibus, de Coloribus anneximus libellos, a maioribus Ariſtoteli aſcriptos, Nec non Quęſitum illud non ignobile Auguſtini Sueſſani de Senſu agente. Huic ſcientię plurimum cõducens.

OMNIA HAEC SIC NITIDA, LVCVLENtiſsimaq; prodeunt in lucem, quod adunguem (vt aiunt) ſtudioſis ſatisfeciſſe cenſeamus.

In Hoc quæ includantur tomo, ſequens indicat pagella.

Cum ſummi Pontificis, Gallorum Regis, Senatusq; Veneti decretis,

VENETIIS MDLX.

IN HOC SEPTIMO VOLVMINE
Hęc continentur.

Hæc autem omnia præfationem legenti apertiora fient.

SVMMAE AC CAPITA
Primi libri de Anima.

Summæ ac Capita Secundi libri de Anima.

Summæ ac Capita Tertii libri de Anima.

Capita libri de Somniis.

Capita libri de Diuinatione per somnum.

Capita libri de animalium Motu.

Capita Primi libri de Generatione animalium.

Capita Secundi libri de Generatione animalium.

Capita Tertii libri de Generatione animalium.

Capita Quarti libri de Generatione animalium.

Capita Quinti libri de Generatione animalium.

Capita libri de Longitudine & Breuitate uitæ.

Capita libri de Iuuentute & Senectute, Vita & Morte, & Respiratione.

Summæ ac capita Physiognomiæ.

Capita libri de Spiritu.

Capita libri de Coloribus.

Indicis Finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE ANIMA LIBER PRIMVS.

Cum Auerrois Cordubensis Commentarijs.

SVMMAE LIBRI.

In Prima proponitur nobilitas, ac difficultas scientię ipsius Animę.
In Secunda Antiquorum narrantur opiniones de Animę essentia.
In Tertia eędem confutantur opiniones: Adducunturq; nonnullę circa Animę unitatem quęstiones.

Summæ Primæ Caput Primum. Quas ob res Animæ cognitio & nobilis sit, & difficilis.

BOnorum, & honorabilium notitiam opinantes, magis autem alteram altera, aut secundum certitudinem, aut ex eo ꝙ & meliorum, & mirabiliorũ est: propter vtraque hæc animæ historiam rationabiliter vtique in primis ponemus. Vide cõtradictionẽ Zimarę.

C Quoniam de rebus honorabilibus est scire aliquid de rebus, quę differunt abinuicem, aut in subtilitate, aut quia sunt cognitæ per res digniores, & nobiliores, necessarium est propter hęc duo ponere narrationem de anima positione præcedenti.

INtendit per subtilitatem confirmationem demonstrationis. Et intendit per hoc, quod dixit aut quia sunt cognitę per res digniores & nobiliores, nobilitatem subiecti. Artes enim non differunt ab inuicẽ, nisi altero istorum duorum modorum, s. aut confirmatione demonstrationis, aut nobilitate subiecti, aut vtroq; verbi gratia quoniam Geometria excedit Astrologiam per confirmationem demonstrationis. Astrologia autem excedit illam nobilitate subiecti. Et dixit, necessarium est propter hęc duo, &c. idest, necessarium est, quia hęc duo inueniuntur in scientia de anima, vt procedat sermo de ea ante alias scientias. Et manifestum est consyderantibus: quoniam subiectum huius scientię est nobilius alijs: & similiter demõstratio eius est magis firma. Et incœpit sermocinari ita. Quoniã de rebus &c. inducendo hoĩes ad amorẽ sciẽ, & sermo eius est in forma syl̃i cate- 1 Dñia in nobilitate sciẽtiarum.

gorici, & quaſi dicit &, quia nos opinamur ꝙ cognitio eſt de rebus honorabili D
bus, & delectabilibus, & ꝙ ſcientię ſuperant ſe adinuicem, aut propter confirmationem demonſtrationis, aut propter nobilitatem ſubiecti, aut propter vtrũq; ſicut inuenimus in ſcientia de anima, ſcilicet quia ſuperat in his duobus alias ſcientias, prҫter ſcientiam Diuinam: neceſſarium eſt opinari ꝙ ſcientia animę antecedenti alias ſcientias: & ideo poſuimus eam inter omnia quęſita poſitione pręcedenti.

Scĩa de aĩa oẽs ſcĩas excedit ĩ nobilitate ſubiecti, & certitudĩe demõſtratiõis, excepta Diuina.

Videtur autem & ad veritatem omnem cognitio ipſius multum conferre: maxime autem ad naturam. eſt enim tanquam principium animalium.

Et nos videmus etiam quòd cognoſcere eam adiuuat magno iuuamento in omni veritate: & maxime in natura: eſt enim * quaſi principium animalium.

* a.l. quodam.

2 Cum demonſtrauit cauſam, propter quã debet eſſe hęc ſcientia magis honorabilis, & pręcedẽs alias ſcientias nobilitate, incœpit etiã demonſtrare vtilitatem huius ſcientię, dicẽdo Et nos videmus etiã ꝙ cognitio, &c. Et intendit per omnẽ veritatẽ ſcientias ſpeculatiuas. & intendit per hoc, qd dixit & maxime in natura, i. & maxime in ſcientia Naturali. D.d. cauſam, propter quã magis E
adiuuat Naturalẽ ſcientiam quã aliã dicendo eſt.n. *quaſi principiũ animaliũ. i. & cauſa in hoc eſt, quia cognoſcere de animalibus eſt maxima cognitio partiũ naturaliũ: & anima eſt principiũ aĩaliũ. vnde neceſſariũ eſt vt ſcire de aĩa ſit neceſſariũ in cognitione animaliũ, non tantum vtile. Et debes ſcire ꝙ iuuamẽtum ſcientię animę ad alias ſcientias inuenitur tribus modis. Quorũ vnus eſt ſcđm ꝙ eſt pars illius ſciẽtię: immo nobiliſsima partium eius, ſicut habet diſpoſitionẽ cum ſcĩa Naturali. Aĩalia.n. ſunt nobiliſsima corporum gñabilium, & corruptibilium. aĩa aũt eſt nobilius oĩbus, quę ſunt in animalibus. Scđs eſt, quia dat pluribus ſcientijs plura principia; vt ſciẽtię Morali, ſ. regendi ciuitates. & Diuinę. Moralis.n. ſuſcipit ab hac ſcĩa vltimum finem hominis, in eo ꝙ eſt homo, & ſciẽtiam ſuę ſubſtantię, quę ſit. Diuinus aũt ſuſcipit ab ea ſubſtantiã ſubiecti ſui. hic.n. declarabitur, qm̃ formę abſtractę ſunt * intelligentię, & alia multa de cognitione diſpoſitionum conſequẽtium intelligentiã, in eo ꝙ eſt intelligẽtia, & intellectus. Tertius vero eſt commune iuuamentum: & eſt facere acquirere confirmationem in primis principijs. quoniam ex ea acquiritur cognitio cauſarum primarum propoſitionũ, & cognitio alicuius per ſuam cauſam eſt magis firma, quam ſui eſſe tantum.

* a.l. quoddã

Documẽtũ. Iuuamẽtum ſcĩę aĩę ad alias ſcĩas ĩuenit' tribus modis.

Idẽ. 12. Me. 36. & 2. Cœli cõ. 61. vide ct. 3. hui' cõ. 5. in ſolone qõnis tertię.

* a.l. intelligentes.

Querimus autem contemplari, & cognoſcere naturam ipſius, & F
ſubſtanitam: poſtea quæcunque accidunt circa ipſam: quorum alia quidem propriæ paſsiones videntur alia autem communes, & animalibus propter illam ineſſe.

Et quæſitum eſt ſcire naturam, & ſubſtantiam eius: poſtea autem omnia, quæ accidunt ei. & exiſtimatum eſt ꝙ horum accidentiũ quædam ſunt paſiones propriæ animæ, & quędam accidunt corpori propter animam.

3 Cum demonſtrauit vtilitatem huius ſcientię, incœpit demonſtrare intentionẽ ſuam dicando. Et quęſitum eſt, &c. i. & illud, quod quęrendũ eſt in hac ſcĩa, & perſcrutandum, eſt ſcire animę naturam, i. ſbſtantiam eius. deinde ſcire oĩa contingẽtia ei: ſicut eſt de alijs cõſyderãdis in ſcĩa Naturali. * Cognitio.n. cuiuſlibet generis, & ſpẽi nõ complebitur niſi per cognitionem ſubſtantię illius ſpẽi, & per cognitionẽ eorũ, quę contingunt ei, vt dictũ eſt in Poſterioribus analyticis. D.d. & exiſtimatum eſt, &c. i. accidentium aũt contingentium aĩę quędam ſunt, vt exiſtimatur, paſsiones, quę appropriãtur aĩę, ſ. qm̃ anima nõ indiget cor corpore in habendo has paſsiones, verbi gratia vt imaginatione per intellectũ.

* Cognitio cuiuslibet generis, et ſpẽi eius non cõpletur niſi ꝑ cognitiõem ſubſtantię illi' ſpe

A quẹdã aũt reputantur indigere corpore, & ꝙ non cõplebuntur nisi p vtrũq;.s. aĩa,& corpore. Et hoc intẽdebat, cum dixit.& quẹdam contingunt corpori pp aĩam.et hẹ sunt passiones attributẹ virtuti concupiscibili, s. aĩẹ, quẹ desyderat, & fugit. Et induxit hanc diuisionem in accidentibus aĩẹ:qm̃ illud,quod est magis desyderatum de passionibus aĩẹ,est vtrum possit esse de eis abstractum aliquid,aut non:quod impossibile est,nisi sit aliquod earum proprium animẹ sine corpore. Et põt intendere per passiones proprias animẹ, eas,quẹ primitus existunt in aĩa,& secundo in corpore: vt sensus,& imaginatio. & intẽdit per alias, eas,quẹ existunt in aĩa propter corpus,vt somnum,& vigilias. & sic comprehendit in hoc sermone omnia,quæ contingunt animẹ,& attribuuntur ei.

ciei ꝑ cognitionẽ eorũ, q̃ cõtingunt ei. Idẽ.1.Poste.t.cõ.43. Illud,qd magis desyderatum est de passionibus aĩẹ est vtrũ de eis possit esse aliqd abstractũ, vel nõ.idẽ infra cõ.12.

Omniquaque autem, & omnino difficillimorum est accipere aliquam fidem de ipsa.Cũ enim sit quæstio cõmunis & multis aliis(dico autem eam, quæ circa substantiam,& ipsius quid est)fortassis alicui videbitur vna quædam methodus esse de omnibus,de quibus volumus cognoscere substantiam: sicut & eorum,que sc̃d̃m accidens ꝓpriorum demõstrationẽ.quare quærendum vtiq; erit methodũ istã.

B Et valde difficile,& graue inuenire aliquid firmum in esse eius ex hac perscrutatione. Quoniam hæc perscrutatio,quia est communis aliis multis modis, scilicet perscrutatio de substantia eius, & de ea quid sit, necesse est existimari ꝙ via in omnibus rebus,quarũ substantiam volumus cognoscere sit eadem: quemadmodum via demonstrationis in passionibus contingentibus substantiæ est eadem. quapropter necesse est hanc viam declarare.

Cum demonstrauit ꝙ quẹrenda in hac scientia sunt principia duorũ generũ, 4 quorũ vnum est scire substãtiam aĩẹ,& aliud est scire ea,quẹ contingunt substãtiẹ,incœpit primo demonstrare ea,ꝓpter quẹ est difficile scire substantiã eius: & est difficultas cognitionis viẹ & regulẹ,ex qua põt quis inuenire suã definitionẽ.Et dixit.Et valde est difficile,&c.i.& valde est difficile in cognitiõe definitionis aĩẹ habere regulam & viã, ex qua possumus scire definitionẽ verã,i. viam inducentẽ nos ad suã definitionẽ perfecte.qm̃,si talẽ regulã habuerimus, tunc facile erit cognoscere definitionẽ aĩẹ. D. incœpit demonstrare modum,pp quẽ difficile est inuenire talẽ viam, & dare dubitationes, quẹ cõtingũt pp hãc difficultatẽ.& dixit,Quoniã hẹc pscrutatio, quia est cõis,&c.i. & cã huius dif-
C ficultatis est: qm̃ hẹc perscrutatio de aĩa, quẹ est quẹrere cognitionẽ substãtiẹ eius quẹ est cõis ei,& oĩbus rebus,quarũ substãtia est quẹrenda, põt quis dicere ꝙ via vl'r peruenimus ad cognoscendum definitiones rerũ, eadẽ est in quẹrẽdo cognitionẽ substãtiẹ eius,& aliarũ substantiarum oĩum rerum quẹrendarũ. Et dat rõnem super hoc, dicendo qm̃ quemadmodũ via, qua fit demõstratio super passiones,quẹ contingunt rebus,est eadem via in anima,et in alijs,ita est in via cognitionis substãtiẹ: vnde necesse est scire istã viã,quẹ sit. quod est valde difficile. Et cum narrauit difficultatẽ contingentem dicenti ꝙ ista via est eadẽ, quoniam quẹrendum est ab eo scire illam viam,quẹ sit incœpit demõstrare difficultatem contingentem dicenti ꝙ ista via non est eadem.

Si autem non est vna quædam,& communis methodus de ipso quid est,adhuc difficilior fit ipsa negociatio.oportebit enim accipere circa vnumquodq; quis modus. Si autem manifestum sit vtrum demõstratio aliqua sit, aut diuisio,aut etiã aliqua alia methodus, adhuc multas habet dubitationes,& errores,ex quibus oportet quærere.alia enim aliorum principia,sicut numerorum, & planorum.

Si aũt ista via non fuerit eadem, & cõis tunc erit magis difficile

illud,quod quæſitum eſt.neceſſarium enim erit inuenire aliquã viã D
in vnaquaq; rerum,& ſcire illam viam,quæ ſit. Et,ſi fuerit declaratum vtrum ſit demonſtratio, aut diuiſio, aut alia via, poſt remanebunt plures dubitationes in eis, ex quibus debemus quærere. principia enim rerum diuerſarum ſunt diuerſa,verbi gratia principia numerorum,& ſuperficierum.

5 Intendit,& ſi hęc via,qua imus in inueniendo definitiones rerum, & cognoſcendo ſubſtantias earum,nõ fuit eadem,& communis oĩbus rebus, quarũ definitiones ſunt quęrẽdę,ſed plures vna,tũc illud,qđ quęſitũ eſt de cognitione ſubſtantię,magis erit difficile.neceſſariũ eſt enim tunc ſcire primitus in vnaquaq; rerum,quarum definitio eſt cognoſcenda per aliquã viam propriam illis rebus quarum ſubſtantiæ ſunt cognoſcendę.Et,cum fuerit declaratũ a nobis illã viã eſſe,& eſſe vnam,tunc neceſſarium eſt nobis poſt ſcire illam viam,quæ ſit: vtrũ demonſtratio,vt dicebat Hippocrates:aut diuiſio, vt Plato dixit:aut alia via, vt via cõpoſitionis,quam Ariſt.dedit in Poſterioribus.& cum hoc fuerit declaratum,remanebũt poſt multę dubitationes,& loca erroris in rebus, ex quibus oportet quęrere cognitionem definitionum rerum.neceſſe eſt .n. cũ cognitione iſtius vię ſcire prĩcipia ꝓpria cuilibet generi generũ ſpeculãdorũ.Principia,n. E
rerũ diuerſarũ genere ſunt diuerſa. vnde cognitio iſtius vię nõ ſufficit in ſcire definitiones rerũ,niſi ſcita fuerint principia propria illis rebus, proprijs,* nam definitiones non cõponuntur niſi ex principijs proprijs,quę ſunt in re.

De modo veniandi definitionẽ triplex fuit opinio.

Pro opiniõe Ariſto. vidẽ etiã.6 Met. cõ.primo.

Principia rerũ diuerſarũ genere ſunt diuerſa. qđ quomõ ſit intelligẽdũ vide.12. Met.

* Definitiones nõ compoñũtur niſi ex prĩcipiis q̃ ſunt in re. vide cõſimile.1.ph.&.2 ph.vtrobiq; 27.cõ.

Primum autem fortaſsis neceſſarium eſt diuidere in quo generũ & quid ſit. dico autem,vtrum hoc aliquid & ſubſtantia ſit, an qualitas,aut quantitas,aut etiam quoddam aliud diuiſorum prędicamentorum. Adhuc autem,vtrum eorum,quæ in potentia ſunt,an magis actus quidam ſit.differt enim non parum.

Et dignum eſt & rectum vt primo determinemus in quo genere exiſtit,& quid eſt,ſcilicet vtrum ſit hoc & ſubſtantia, aut quale, aut quantum,aut aliud prædicamentorum, quæ ſunt determinata a nobis Et amplius,vtrum ſit ens in potentia,aut eſt dignior vt ſit aliqua endelechia:quoniam hæc duo non parum differunt.

6 Cum demonſtrauit difficultatẽ contingentem ei,qui voluerit definire animã, incœpit demonſtrare ea,quę primo perſcrutanda ſunt ab eo, qui voluerit ſcire definitionem ſuam perfectam veram. Et dixit, Et dignum eſt,&c.i.neceſſariũ F
eſt volenti ſcire definitionem ſuam ſcire primo in quo genere decẽ generũ cõtinetur,vtrum in ſubſtantia,aut in qualitate,aut quãtitate,aut in aliis. Deinde, cum ſciuerit genus,in quo collocatur,neceſſe eſt ei ſcire vtrũ ſit in illo genere ſecundum potentiam;aut ſi in eo ſecundum ꝙ eſt endelechia,ſ.in actu. Differentia enim inter hęc duo eſt magna.ſ.opinari ꝙ eſt in aliquo prędicamenrorum,ſi non erit determinatum hac determinatione.† potentia enim & actus ſunt differentię,quę contingunt omnibus prędicamentis,& ſunt valde oppoſitę.

† Potẽtia et act'ſunt differentię valde oppoſitę. contingentes oĩbus prędicamẽtis. Idẽ 12. Met.t.c. 8.& cõ. 26. & 8.Me.15. 7. Me cõ.31 &.5.Ph,cõ. 5.&.5.Me. 12.14.

Conſyderandum autem & ſi partibilis ſit,an impartibilis: & vtrũ ſit ſimilis ſpeciei omnis anima,an non.Si autem non ſimilis ſpeciei, vtrum ſpecie differant, an genere.nunc enim dicentes, & quærentes de anima,de humana ſolum videntur intendere.

Amplius autem conſyderandum eſt vtrum ſit diuiſibilis, aut nõ: & vtrum omnes animæ vniuocentur in ſpecie,aut non. Et,ſi non cõueniunt, vtrum differant in ſpecie, aut in genere.nos autem inuenimus omnes loquentes, & perſcrutantes de anima ꝙ non videntur

Vide infra tex.89. & inde.

A consyderare nisi tantum de anima hominis.

7 Cum incœpit numerare qõnes perscrutãdas ab eo, qui vult consyderare de aïa, & demõstrauit primo ꝙ substãtia eius est querẽda, incœpit ẽt dicere quid est qnerendum post hoc, & dixit, Amplius consyderandum est vtrum sit diuisibilis, i. secundũ subiectũ, aut non diuisibilis per diuisionẽ eius. Plato. n. dicebat ꝙ virtus intelligibilis est in cerebro, & cõcupiscibilis in corde, & naturalis, s. nutritiua in hepate. Arist. aũt opinat̃ eas esse vnam subiecto, & plures secundum virtutes. Deinde d. & vtrum omnes animę, &c. idest & consyderandũ est post vtrum anima est eadem in specie in omnibus animalis, verbi gratia anima hominis, & equi: aut sunt diuersę. Deinde. d. Et, si non cõueniunt, &c. idest & consyderandum est, si apparuerit ꝙ sint diuersę in specie, vtrum illa diuersitas sit in specie tantum, & tamen conueniũt in genere: aut illa diuersitas sit in vtroque. dimittere enim hanc perscrutationẽ est causa, propter quã Antiqui non cõsyderauerunt nisi tantum de anima hominis: existimãdo ꝙ consyderatio de hoc sit cõsyderatio de aïa simpliciter. Et hoc esset verũ, si aïę essent eędem in specie: modo aũt, quia sunt diuersę, necesse est consyderare si conueniant in genere; quoniã tunc debemus solicitari primo circa definitionẽ illius generis, deinde post circa ea, quę appropriantur vnicuique animę: sicut fecit Arist. & B indifferenter siue illud genus fuerit prędicatum vniuoce, aut secundnm prius, & posterius: sicut est in definitione, quam post inducet de anima.

Plato posuit virtutẽ rõnalem in cerebro, cõcupiscibilẽ in corde, & naturalẽ in hepate: sed Aris. opinat̃ ꝙ sũt idẽ subiecto, & plres scdm uirtutes. Idẽ cõ. 73. et. 74 cõ. super primo canticorum de opinione Arist. vide ẽt infra ĩ hoc primo cõ. 89. & 90 & 92. & 93. Aïal vl̃e aut nihil est, aut posterius.

Cauendum autem est, vt non lateat vtrum vna ratio ipsius est, sicut animalis, an secũndum vnumquodq; altera, vt equi, canis, hominis, dei. Animal autem vniuersale, aut nihil est aut posterius. similiter autem & si quod commune aliud prædicetur.

Et oportet nos præseruare ne ignoremus vtrum definitio eius sit eadem, vt definitio viui: aut sit alia in quolibet, verbi gratia definitio equi, & canis, & hominis, & dei. Viuum autem vniuersale, aut nihil est, aut est postremum. similiter etiam & si est hic aliud, de quo prædicatur vniuersale.

8 Cum narrauit ꝙ necesse est dñm huius artis ponere suam consyderationẽ in aïa vniuersali, incœpit demonstrare ꝙ, cũ quęsiuerit definitionem aïę vniuersalis, oportet nõ ignorare vtrũ illa definitio sit de numero definitionũ generũ, aut de numero definitionum specierũ, sicut ignorauerũt Antiqui. Et dixit. Et oportet nos pręseruare, cum quesiuerimus eandẽ definitionem vniuersalẽ ei, ne igno C remus utrum vniuersalitas illius definitionis in oïbus aïalibus sit sicut vniuersalitas aïalis in oïbus suis spẽbus: aut sicut vniuersalitas definitionis hoïs, & definitionis equi in omnibus suis indiuiduis qm̃, cũ hoc fuerit consyderatũ nõ continget nobis, cũ locuti fuerimus de anima hoïs, vt existimemus nos loq de omni anima: sicut cõtingit Platoni. Deinde, d. Viuũ aũt vniuersale. &c. Demõstrat̃ per hoc ꝙ ipse non opinatur ꝙ definitiones generũ, & specierũ sint definitiones rerum vniuersalium existẽtium extra aïam: sed sunt definitiones rerũ particularium extra intellectũ: sed intellectus est, qui facit in eis vniuersalitatẽ. Et quasi dicit nõ attribuit̃ esse definitionũ speciebus & generibus, ita ꝙ illę res vniuersales sint existentes extra intellectum. viuum. n. vl̃e, aut nihil est oïno, aut esse eius est posterius ab esse rerũ sensibiliũ: si est aliquid vl̃e ens p se. Et dixit hoc, qa apparet hic ꝙ definitiones sunt de istis rebus sensibilibus existentibus extra intellectũ: & tũc aut nõ sunt res vl̃es existẽtes per se, vt Plato dicebat: aut, si sunt, esse earũ nõ est necessariũ in intelligẽdo substãtias rerũ sensibiliũ, et quasi dicit ꝙ non curat in hoc loco quõcunq; sit, cũ apparet ꝙ iste definitiones nõ sunt nisi in rebus particularibus existentibus extra animam: sed quod apparet hic, est ꝙ aut nõ sunt oïno, aut si sunt, postremũ sunt, i. sunt posteriores a rebus sensibilibus, qm̃, si pręcederẽt eas, ita ꝙ essent cãę earũ, nõ possemus intelligere substãtias rerũ sensibiliũ nisi postꝙ̃ habuissemus fidẽ sui esse: sicut est dispositio

Documẽtũ. Arist. nõ opinat̃ ꝙ definitiones generũ, & specierũ sunt definitiões rerũ vl̃um existẽtiũ extra animã; sed intellectus est qui facit vl̃itatẽ in eis. Vide 12. Met. cõ. 4. 27. & 2. huius cõ. 60 & 3. huius. cõ. 18. & primo Met. 6. & 26 & 27 c. et 3. Met. cõ 20. & 12

de alijs causis rerum existentibus in eis, s. forma. & materia. D

Amplius aũt, si non multæ animę, sed partes, vtrum oportet quęre re prius totam aĩam, an partes. Difficile aũt & harum determinare quales aptæ natæ sint alteræ abinuicem esse.

Et etiam, si anime non fuerint multæ, sed secundũ partes vtrum, est quærendum primo de anima secundum totum, aut de partibus suis. Et quod est valde difficile ad distinguendum, est quę earum differunt abinuicem secundum nãturam.

9 Dicit & etiam cum declaratum fuerit ꝙ aĩę non sunt plures scd̃m subiectũ, sed scd̃m partes, tñ eędem subiecto, oportet perscrutari vtrũ debeamus ponere principium cõsyderationis primo de tota aĩa, deinde postea de suis partibus: aut primo debemus cõsyderare de partibus animę, antequã de aĩa scd̃m totũ, in eo quod est anima. D. d. Et qđ est valde difficile, &c. i. &, cum posuerimus eam esse plures scd̃m partes, difficile est nobis distinguere has partes, & dare dr̃ias, quibus differũt abinuicem, in quibusdã. n. sunt manifestę, & in quibusdã latentes; v. g. inter intellectum & imaginationẽ, & inter imaginationẽ & sensũ.

Dr̃ia inter quasdã ptes aĩę ē manifesta, & inter quasdam latens.

Et vtrũ partes oportet quærere prius, an opera ipsarum: vt intelligere an intellectum, & sentire an sensitiuum. similiter aũt & in aliis. Si aũt opera prius, verum vtique dubitabit aliquis si opposita prius his quærendum: sicut sensibile sensitiuo, & intelligibile intellectiuo. E

Et vtrum perscrutandum est prius de partibus aut de suis actionibus: verbi gratia vtrum prius de intelligere aut de intellectu, aut de sentire aut de sensu. & sic de similibus. Et, si prius perscrutandũ est de actionibus, potest homo dubitare vtrum est perscrutandũ de sensato ante sensum, & de intellecto ante intellectum.

10 Cum incœpit numerare dubitationes, quę cõtingunt in ordinatione perscrutationis de anima, & dixit prius, vtrũ sit cousyderandũ de aĩa vniuersali, aut pariculari, incœpit modo quęrere, cum consyderauimus de partibus, vtrũ sit incipiendũ de eis, & post de suis actionibus, aut ęconuerso. Et dixit. Et vtrũ perscrutãdum est prius, &c. & eius sermo est intelligibilis per se. D. d. Et si prius perscrutandũ est de actionibus, põt homo dubitare, &c. i. &, si declaratum fuerit ꝙ oportet nos prius quęrere de actionibus, dubitabit homo in hoc vtrũ debeat incipere a sensato ante sensum, & ab intellecto ante intellectũ: aut econtrario. Et dubitabit in talibus: quia oportet nos ire de eis, quę sunt magis nota apud nos, ad ea, quę sunt latẽtiora apud nos, & in hoc differunt scientię.* scientiarũ enim in quibusdã ea, quę sunt magis nota apud nos sunt p̃cedẽtia, vt in Mathematicis: & in ꝗbusdã ecõtrario, vt in quibusdã, quę cõtinẽtur ĩ scĩa Naturali. F

*In Mathematic. eadẽ sunt nota nobis & naturę: econtra in Naturalibus. Idẽ primo Ph. c. 1. &. 7. Meta. cõ. 10. &. 3. Cę. 61. vide etiẽ. 2. Met. cõ. 16.

Videtur aũt nõ solum ipsum quid est cognoscere vtile esse ad cognoscendas causas accidentiũ substantiis, sicut in Mathematicis quid rectum, & quid obliquum, aut quid linea, & planum ad cognoscendum quot rectis trianguli auguli sunt æquales: sed & contrario accidentia cõferunt secundum magnam partem ad cognoscendũ ipsum quid est. Cum. n. habemus reddere secundũ imaginationẽ de accidẽtibus, aut oĩbus, aut pluribus, tunc & de substantia habebimus dicere aliquid quam optime. omnis enim demonstrationis principium est ipsum quid est. Quare secundum quascunq; definitiones nõ contingit accidentia cognoscere, sed neq; cõiectare de ipsis facile, manifestum ꝙ dialectice dictæ sunt & vanę omnes.

Accidentia magnã partẽ cõferunt ad cognoscẽdũ ipm ꝗd est.

A Et videtur ꝙ hoc non solummodo est vtile, scilicet scire quid sit aliquid, in sciendo causas accidentiũ substantiarum, verbi gratia in Mathematicis, quoniã scire quid est rectũ, & curuũ, & quid est linea, & quid est superficies, est vtile in cognoscendo angulos trianguli quot angulis rectis sunt æquales: sed etiam econuerso, scilicet ꝙ accidentia adiuuãt maxime in sciendo quid est aliquid. Quoniam, cum declarauerimus aliquid secundum viam imaginationis in omnibus accidentibus, aut in pluribus eorũ, tunc dicemus etiam de substantia meliorem sermonem. nam quid est aliquid est principium omnis demonstrationis. Et quod fuerit ex definnitionibus, per quod non præparatur cognitio accidentium, neque intelligitur aliquid ex eis facile, manifestum ꝙ non sunt nisi verba sine certitudinę.

Cum dubitauit a quo debet incipere dominus istius artis, vtrum a posteriori- 11
bus ad pręcedentia, aut econuerso, incœpit notificare ꝙ vtraq; via est cõis scientis, & in vsu earum: qm̃, quãuis sit magis famosum irede pręcedẽtibus ad posteriora, tamen aliquando ibitur de posterioribus ad p̃cedentia. Et dixit. Et videtur, &c. i. & videtur ꝙ sola cognitio substantię rei non sit principium cogni-
B tionis accidẽtium eius: vt contingit in Mathematicis. scire enim quid est linea, & quid est rectum, & quid est curuum, & quid est superficies in Geometria est principium cognitionis angulorum triãguli, s. quot angulis rectis sunt ęquales: sed etiam econuerso, s. ꝙ scire plura posteriora est principium ad sciendum antecedentia. & sermo eius in hoc est intelligibilis per se. Et, cum demonstrauit ꝙ scire posteriora aliquando est principium ad sciendum antecedẽtia, incœpit notificare ꝙ hoc non accidit oĩbus accidentibus cõtingẽtibus rei, s. vt sint prin-
cipium cognitionis rerum antecedentium, s. substantię, & dixit. Quoniam, cum 4. Met. 14.
declarauerimus aliquid secundum viam, &c. idest & non est possibile vt tale contingat, s. ire a cognitione accidẽtium ad cognitionẽ substantię, nisi, qñ accidentia rei fuerit cognita a nobis secundum viam imaginationis, i. accidentia, quę manifesta sunt existere in re, & quę sunt in loco eius, s. accidentia essentialia propingea, aut oĩa, aut plura. & quasi dicat, & nõ pręparatur nobis cognitio substantię per cognitionem accidentium, nisi cum sciuerimus accidẽtia propinqua essentialia, aut oĩa, aut plura. tunc enim continget vt inducamus meliorem definitionẽ substantię. Deinde. d. nam quid est aliquid est principium oĩs
C demonstrationis. & hoc respõdet ei, a quo incœpit sermonem, s. ꝙ cognitio definitionis est vtilis in cognitione accidentiũ. D. incœpit declarare ꝙ hoc contingit omni definitioni: & ꝙ omnis definitio, per quam non cognoscuntur accidentia non dicitur definitio, nisi ęquiuoce: aut quia in ea collocatur aliquid falsum: aut quia componitur ex causis remotis, aut accidentalibus, & dixit. Et quod fuerit ex definitionibus, &c. i. & sermo eius in hoc est manifestus per se.

Oĩs definitio, per quã non cognoscuntur accidentia, nõ dicit definitio, nisi ęquiuoce. vide. 4. Ph. cõ. 31. et 4. Cę. cõ. 2. &. 2. de Aĩa 12. & . 20. & 2. Cœli. 40.

Dubitationem autem habent & passiones animæ, vtrum sint omnes cõmunes & habentis, aut sit aliqua & ipsius animæ propria. hoc enim accipere quidem necessarium est, non autem facile. Videtur autem plurimarũ nullũ sine corpe pati, neq; agere: vt irasci, confidere, desyderare, oĩno sentire. Maxime aũt* assimilatur ꝓprio ipsum intelligere. Si aũt est & hoc imagninatio quædã, aut nõ sine imaginatione, non continget vtiq; hoc sine corpore esse.

* a. l. videt proprium.

Et est dubium de passionibus animæ, vtrũ omnes sint communes, & sint cum hoc ei, in quo sunt, aut quædam etiam approprientur animæ. hoc. n. necessarium est scire, sed nõ est facile. Et nos videmus

ꝙ plures earum impoſsibile eſt vt ſint neque actio, neq; paſsio extra corpus: verbi gratia iracundia, & deſyderiũ, & audacia, & vniuerſaliter ſentire. Quod autem videtur proprium ei eſt intelligere. Sed, ſi hoc etiã eſt imaginatio, aut non poteſt eſſe ſine imaginatione, impoſsibile eſt vt ſit neq; etiam hoc extra corpus. D

52 Cum numerauit ea, quę quęrenda ſunt in hac ſcientia, incœpit ẽt dicere quod dam per utile, & ꝙ animę eſt multũ deſyderatum: & eſt vtrũ omnes actiones, & paſsiones animę nõ inueniãtur niſi per cõicationem corporis, & ſunt cũ hoc actiones, & paſsiones in rebus exiſtentibus in corpore: aut inueniť in eis aliquid habẽs cõicationẽ cũ corpore, neq; indiget in actione, aut paſsione ꝓpria aliquo exiſtẽte in corpore. manifeſtũ eſt. n. ꝙ plures earum habent cõicationem cũ corpore: ſed eſt dubium, ſicut dicit, de intelligere. Et dixit vtrum oẽs ſint cões, &c. ideſt vtrũ omnes actiones, & paſsiones eius habeant cõicationem cũ corpore: & ſint cum hoc actiones, aut paſsiones in rebus exiſtentibus in corpore. Et hoc intẽdebat, cum dixit. & ſint cũ hoc ei, in quo ſunt, i. cõicantes cum corpore, & exiſtentes in eo, quod eſt in corpore. Et poſsibile eſt vt aliquod non cõicans corpori ſit exiſtens in rebus exiſtẽtibus in corpore: & poſsibile eſt actio alicuius nõ cõicantis corpori ſit nõ exiſtẽs in aliqno eorũ, quę ſunt in corpore. Et iſta perſcrutatio de aĩa eſt valde perutilis neceſſaria in ſciendo qualitatẽ abſtractionis animę. & hoc debemus ponere in directo oculorũ noſtrorum. Et ideo dixit, hoc enim neceſſarium eſt ſcire. Hoc aũt, quod dixit. ꝙ plures paſsionũ aĩę videtur habere cõicationem cum corpore, & ꝙ illæ partes aĩę, quę habent illas paſsiones conſtituuntur per corpus, vt iracundia, & deſyderiũ, manifeſtum eſt per ſe; & maxime in paſsionibus attributis animę concupiſcibili, ſcdm ꝙ poſt dabimus rõnem: & poſtea in paſsionibus ſenſus; quãuis magis lateat in eis. in primo. n. inſtrumẽto ſenſus nõ apparet paſsio manifeſta apud ſentire, ſicut apparet in iracũdia, & verecũdia, & ĩ aliis paſsionibus. intelligere aũt valde latet, & multã habet dubitationẽ. exiſtimatũ eſt. n. ꝙ paſsio eius ꝓpria nullã habet cõicationẽ cum corpore: ſed, ſicut dixit, ſi intelligere fuerit imaginari, aut habuerit cõicationẽ cũ imaginari, tũc impoſsibile eſt vt ſit extra corpus, i. vt ſit extra aliquod exiſtẽs in corpe. Et dixit hoc, qa de vnaquaq; iſtarũ virtutũ ſunt, ſicut diximus, duę qõnes. Quarũ vna eſt, vtrũ ſit poſsibile vt actio earũ habeat cõmonicationẽ cũ corpore, aut nõ. Poſtea, ſi nõ habeant cõicationẽ cum corpore, vtrum actio earum ſit per res. & in rebus cõicantibus corpori, aut eſt de eis aliquid non cõicans omnino. Et ideo dixit Quod aũt videtur ꝓpriũ ei eſt intelligere, &c. i. quod aũt uidetur eſſe paſsio, aut actio animę ſine indigentia inſtrĩ corporalis, eſt intelligere. ſed, ſi hoc fuerit imaginatio, aut cum imaginatione, impoſsibile eſt vt iſta actio ſit extra aliquod habẽs cõicationẽ cũ corpore; quãuis intellectus nullam habeat cõicationẽ cũ eo. Et hęc eſt ſententia eius in intellectu materiali, ſ. ꝙ eſt abſtractus a corpore, & ꝙ impoſsibile eſt vt intellgat aliquid ſine imaginatione. Et non intendit per hoc, hoc, quod apparet ex hoc ſermone ſuperficietenus, ſ. ꝙ intelligere non ſit niſi cum imaginatione: tũc. n. intellectus materialis erit generabilis, & corruptibilis, ſicut intellexit Alex. ab eo, & ſermo eius eſt intellectus per ſe; ſed debes obſeruare hoc, quod diximus.

Infra. 14. E

Tertio de aĩa t.c.39 F

Documentum.

Occurrit tacitę obiectioni.

Si igitur eſt aliqua animæ operatio, aut paſsionum propria, continget vtiq; ipſam ſeparari. Si vero nulla eſt propria ipſius, non vtique erit ſeparabilis. ſed, ſicut recto, inquantum rectum, multa accidunt, vt tangere æneam ſphæram ſecundum punctum: non tamẽ tãget hoc, ſeparatum ipſum rectum. inſeparabile enim: ſiquidem ſemper cum corpore quodam eſt.

Dicamus igitur ꝙ, ſi aliqua actionum, aut paſsionum animæ ſit propria

A propria sibi, possibile est vt sit abstracta. Et, si nihil est ei proprium, impossibile est vt sit abstracta. sed ita est de hoc, sicut est de recto. quoniam, secundum ꝙ est rectum, accidunt ei plura, verbi gratia vt contangat sphæram cupri in vno puncto: sed tamen rectitudo impossibile est vt sit abstracta per se, cum semper sit cum aliquo corpore.

Cum demonstrauit ꝙ quęrendum est prius, vtrum aliqua actionum, aut passionum aīę sit extra corpus: &, si fuerit, vtrū est cum eo, quod est extra corpus, & extra omne existens in corpore; incœpit demonstrare hic ꝙ, si fuerit aliqua passio aīę propria, i. sine corpore, possibile est vt sit abstracta, ita ꝙ illa passio, aut actio non sit in rebus existentibus in corpore, &, si nō habuerit aliquā actionem propriam, impossibile est vt sit abstracta: cum actio eius sit in rebus existētibus in corpore. Et dixit. Dicamus igitur, &c. idest ꝙ, si aliqua actionū, & passionū animę nō indiget instrō corporali, possibile est vt illa actio, aut passio sit abstracta. qm̄, si non est in rebus existentibus in corpore, necesse est vt sit abstracta. & si est in rebus existentibus in corpore, necesse est vt sit non abstracta. V.g. ꝙ, si intelligere fuerit sine instrō corporali, & non fuerit existens in rebus existentibus in corpore, verbi gratia vt est intelligere intentiones imaginabiles, necesse est vt sit actio sempiterna, & abstracta, & si impossibile est vt sit hęc imaginatione, tunc actio eius erit non abstracta a corpore; quamuis intellectus sit abstractus ab eo. Et est manifestū, sicut dicit Themistius, ꝙ propositiones hypotheticę continuatiuę, in quibus est consequens possibile esse cum antecedente, necesse est semper vt destruamus antecedens, & concludamus oppositum consequentis, econtrario dispositioni propositionū, quarū consequēs sequitur antecedēs necessario. & ideo nullum impossibile contingit. Arist. inquantū destruxit antecedens. v.g. ꝙ, si hoc visibile est animal, possibile est vt sit homo; sed non est animal: ergo impossibile est ut sit homo. Deinde d. ed ita est de hoc, sicut est de recto. i. si anima non habuerit actionem propriā, tunc passiones, quę attribuuntur ei, erunt sicut plures res, quę attribuuntur rebus existentibus in materia, inquantū contingit eis ꝙ sint in materia, non inquantum sunt abstractę a materia. verbi gratia contactus verus, quem habet linea cum sphęra hoc enim inuenitur extra animā, inquantum linea est in corpore, & figura sphęrica in corpore. verbi gratia inquantum linea est in ligno, & sphęricum in cupro, impossibile est enim vt contangat linea sphęram, inquantum vtraque earum est abstracta a materia, nisi cōtactus sit mathematicus, non naturalis. 13

Documētū ex Themistio.

De hoc vid. 5. Ph. c. 22. &. 30. et primo Celi. 32 & 3. Meta. cō. 3. & primo de Generatione. 44

Videntur autem et animę passiones omnes esse cum corpore, ira, C mansuetudo, timor, misericordia, confidētia, adhuc gaudium, et amare, et odire. simul enim cum his patitur aliquid ipsum corpus. Indicat autem aliquando quidem a validis, et manifestis passionibus accidentibus nihil exacerbari, aut timere: aliquando autem et a paruis et debilibus moueri, cum accēditur corpus, et se habet sic, vt cum irascitur. Adhuc autem magis hoc manifestum. nullo enim terribili contingente in passionibus fiunt iis, quę timentis. Si autem sic habet, manifestum ꝙ passiones rationes in materia sunt.

Nōnulli metuunt, etiam nullo terribili contingente.

Et videtur etiam ꝙ omnes passiones animę sint in corpore, vt iracundia, et gratia, et timor, et pietas, et audacia, et gaudium, et tristitia et odium, et amor. corpus enim patitur cum istis. Et signum eius est, quoniam forte fiunt passiones fortes, et apparentes, et non accidit ex eis huiusmodi, neq; iracundia, neque timor et forte passiones paruæ et debiles mouebunt ipsum, quando corpus fuerit paratum. Et magis

manifestum est quòd videmus quòd quidam homines sunt valde timorosi, quamuis nihil timoris accidat eis. vnde manifestũ est quòd passiones animæ sunt intentiones in materia. D

Oĩs passio facta cũ alteratione, & trãsmutatione ẽ in corpore necessario. Idem.2. de Aĩa.57. &.3.de Aĩa 28.

14 Cum narrauit ꝙ plures passiones: & actiones animę videntur habere cõicationẽ cũ corpore, incępit hic notificare genus, in quo apparet hoc manifeste, & d. Et videtur ẽt ꝙ oẽs, &c. & intendit per passiones aię dispositiones attributas virtuti concupiscibili. D.d. corpus enim patitur cum istis. i. apparet in eo alteratio, & transmutatio. omnis enim passio, facta cum alteratione, & transmutatione, est in corpore necessario, aut virtutis in corpore. &, cum hęc propositio fuit vera: & etiam ꝙ oĩa accidentia animę concupiscibilis fiunt cum transmutatione, cõcludetur necessario ꝙ hęc aĩa aut est corpus, aut virtus in corpore. Sed, quia propositio maior est manifesta, minor vero latet aliquantulum, cum sit possibile, vt accidant passiones, ex quibus corpus non patitur apud sensum, incępit declarare hoc alio modo, & dixit. Et signum eius est, qm̃ forte, &c. idest & signum, ꝙ ista vtitur corpore, quasi instrumẽto, & ꝙ corpus patitur ab eis. &, si nõ patitur apud sensum est, qm̃ actio eius differt scd̃m diuersitatẽ dispositionũ corporis. accidunt enim homini multa, quę innata sunt mouere motu forti: & nõ mouẽt ipsum nisi debiliter. Verbi gratia quod accidit hoĩ aliquod timorosum, aut aliquid prouocans iram & non mouetur ab eis nisi modicum aut econuerso quãdo corpus fuerit paratum; sicut dixit: & fuerit ita paratum sicut est iratus. iratus enim mouebitur facile valde ex re modica prouocante iram. Et magis manifestũ est, sicut dicit, quia nos videmus multos homines timere sine aliquo timoroso. & omnia ista significant ꝙ ista actio non fit absque corpore. D.d. manifestum est ꝙ passiones, &c. i. manifestum est igitur ꝙ formę, prouenientes in ista anima apud passionem, & motum, sunt formę in materia. E

Quare definitiones tales. Vt irasci, motus quidã existit talis corporis, aut partis, aut potentię, ab hoc, gratia huius. Et propter hæc iam Naturalis est consyderare de anima, aut omni, aut huiusmodi.

Quapropter definitiones debent esse ita. quoniã ira est motus alicuius partis istius corporis, aut alicuius virtutis eius, a tali, & propter tale. Et ideo cõsyderatio de aĩa, aut de omni, aut de hac, est Naturalis.

15 Dicit. &, cum declaratũ fuerit ꝙ istę passiones sunt formę materiales, necesse est vt in definitionib' earũ appareat materia, & motus, qua sequũtur istę formę: & est motus materialis, ita ꝙ corpus accipiendũ est in definitione istius motus. F v.g. qm̃ ira est motus alicuius partis corporis. Et, cum in definitionibus istarũ virtutum appareat materia, manifestum est ꝙ consyderatio de aĩa est naturalis. aut de omni anima, si oĩs anima est talis: aut de animabus, quę declarantur esse materiales. et hoc intendebat cũ dixit. Et ideo cõsyderatio de aĩa est Naturalis.

Caput Secundum. differenter definire Naturalem, ac Dialecticum.

Naturalis definit p materiam, dialecticus aũt per formã. Vide cõtra. Zimar.

* Vindictę.

DIfferenter autem definiet Naturalis, & Dialecticus vnũquodq; istorũ. Vt ira quid est. hic enim, appetitum* recontristationis, aut aliquid huiusmodi: ille autem, feruorem sanguinis, aut calidi circa cor. Horum autem hic quidem assignat materiam, ille vero formam, & rationem. ratio enim hæc ipsius rei. Necesse autem esse hanc in materia huiusmodi, si erit. Sicut domus hæc quidem ratio talis fuerit, quòd operimentum prohibens corruptionem a ventis, & imbribus, & æstibus. hæc autem dicit lapides, & lateres, et ligna. alia vero in his for-

A mam, propter ista. Quæ igitur Naturalis harum? vtrum quæ circa materiam, rationem autem ignorans, an quæ circa rationem solum? an magis quæ ex Vtrisq;. Illarum autem quæ vtraq;?

Et differt illud, quo Naturalis definit vnumquodq; istorũ, ab eo, quod definit Sermocinalis. Verbi gratia quid est ira. Sermocinalis enim dicit, ira est appetitus in vindictã: et sic de similibus. Naturalis autem dicit quòd est ebullitio sanguinis, aut caloris in corde. Naturalis igitur dat materiam, Sermocinalis aũt dat formam, et intentionem. Intentio enim alicuius est hoc, et necesse est vt hoc sit in materia. Verbi gratia domus: aliquis enim dat intentioné, dicẽdo quòd est cooperimentum prohibens ab imbribus, et pluuiis, et frigore, et calore: alius autem dicit quòd est ex lapidibus, et lateribus, et lignis: alius vero dat formam existentẽ in hoc propter ista. Secundũ igitur qđ dictum istorũ est Naturalis? qui intendebat materiam, et ignorabat intentionẽ, aut qui intendebat solum intentionẽ? aut melius est dicere

B vt sit ille, qui congregabat vtrunque. vtrunque igitur illorum cui attribuetur?

Cum demõstrauit ꝙ in definitionibus istarũ virtutũ debet accipere materiã, & formã, incœpit dubitare sc̃dm consuetudinẽ, quę est apud Naturales, & eos, qui absolute consyderant, scilicet Disputatores. Naturales.n.differunt a Disputatoribus in modo definiendi. Disputatores enim dant definitiones sc̃dm formã tm̃, dicendo ꝙ ira est appetitus in vindictam: Naturales vero sc̃dm materiã dicendo ꝙ est ebullitio caloris, & sanguinis in corde. D.d. Intentio enim alicuius est hoc.i.vt mihi videtur, intentio enim alicuius, sc̃dm ꝙ est ens, est hoc. Deinde d. & necesse est vt hoc sit in materia, &c. idest necesse est vt illa intentio, sc̃dm ꝙ est hoc, existat in materia, quę habeat talem dispositionem, s. quę sit hoc ẽt, & sit per aliquã intentionem existentẽ in ea: quapropter fuit digna, vt illa res existeret in ea, non in alia. Et innuit per hunc sermonem. qm̃, sicut necesse est vt intentio existat in materia, sc̃dm ꝙ est hoc, ita necesse est vt sit modus acceptionis eius in definitione. & si non, erit intentio alio modo ab eo, quã est. † qui enim accipit materiam in definitione, & dimittit formam, diminute accipit: qui autem accipit formam, & dimittit materiam, existimatur ꝙ dimittit aliquid non necessarium. sed non est ita: quoniam forma debet accipi in definitionibus secundum

C dispositiones, in quibus existit. & residuus sermo est manifestus. 16

Naturalis definit p materiã. vide. 2. Ph. 18. 19 & .92. & .8. Ph. 52. & .7 Met. 34. 35. 39. 55. & .37 Idem in hoc primo. 51. 52 & .33.

Documẽtũ. † Qui accipit materiã ĩ definitiõe, & dimittit formã, diminute accipit: qui aũt accipit formam, & dimittit materiã, vr̃ dimittere aliqđ non necessariũ. sed non est ita. Vide 7. Met. 34. vide supra q̃ notaui ĩ hoc cõ.

An non est aliquis, qui circa passiones materiæ non separabiles, neque inquantum separabiles. Sed Naturalis circa omnes, quæcunq; talis corporis, et huiusmodi materię operationes, et passiones sunt. Circa quascunq; autem quæ non sunt huiusmodi, alius. et circa aliquas quidem est artifex, si fuerit: vt Faber, aut Medicus. Ipsarum aũt non separabilium quidem, inquantum autem non talis corporis passiones, sed ex remotione, Mathematicus: secundum autem quòd separatæ, primus Philosophus.

Dicamus igitur quòd ille, qui intendit cõsyderare de passionibus materiæ, non abstractis ab ea, secundũ quòd sunt non abstractæ, est Naturalis. Nullus.n.est nisi Naturalis, consyderans in omnibus actionibus istius corporis, et istius materiæ, et passionibus. Quod autem non est ita, consyderandum est ab alio. quorũ quædã debet intendere artifex

vt Carpentarius,& Medicus. Ea autem, quę ſunt non abſtracta in rei veritate,ſed ſunt paſsiones corporis,& ſecundum abſtractionem intendit Mathematicus:ea autem,quæ ſunt abſtracta in rei veritate,intendit primus Philoſophus. D

17 Cum dubitauit de definitionibus,incępit demonſtrare hic, quę artes vtuntur in definitionibus forma & materia,& quę ſolummodo forma. Et d. ꝙ ille, qui intendit conſyderare de paſsionibus materię non abſtractis ab ea, ſecundũ ꝙ ſunt &c.i.ille, qui intendit conſyderare de formis conſequentibus paſsiones materię non abſtractas a materia,ſcdm ꝙ ſunt non abſtractę, eſt Naturalis,qui conſyderat in omnibus paſsionibus corporis,& in natura iſtius materię, & in paſsionibus eius: D.d. Quod aũt non eſt ita,&c.ideſt quod aũt accįdit ex iſtis formis,& paſsionibus non eſt per naturam,ſed per voluntatẽ,conſyderandum eſt artificibus Mechanicis,vt Carpentario & Medico. D.d. Ea aũt,quę ſunt non abſtracta,&c.ideſt accidentia aũt non abſtracta a corpore,& conſequentia ipſum,nõ in eo quod eſt trãſmutabile,ſed in eo quod eſt corpus tm̃,& magnitudo: & ſunt ea, quę intellectus intelligit ſcdm abſtractionem a materia:licet in rei veritate nõ ſeparẽtur,conſyderãda ſunt a Mathematicis. De formis aũt,quę ſunt abſtractę in rei veritate,i.ſcdm eſſe & intellectum, conſyderat primus Philoſophus. E

vide.2. Ph. 16.18. 20.d materia ſenſibili, & 7. Mẽ.34. 35.

Idẽ 2. Phy. 26.et 71.6. Me.2.

Sed redeundum eſt,vnde ſermo. Dicebamus autem ꝙ paſsiones animæ, non ſeparabiles a naturali materia animalium, inquantum tales exiſtunt,ira,& timor:& non ſicut linea,& planum.

Sed reuertendum eſt ad noſtrũ ſermonẽ,in quo loquebamur quòd paſsiones animæ nõ ſunt ſeparatæ a materia naturali: & ea,quæ ſunt talia in rei veritate,ſunt ira,& timor:non ſicut linea,& ſuperficies.

18 Ideſt.&,quia hoc eſt magis proprium Logico,reuertamur ad illud,de quo loquebamur,ſ.ꝙ paſsiones animę,ſ.cõ cupiſcibilis,nõ ſunt abſtractę a corpore,neque in definitione, neq; in eſſe.v. gratia ira,& timor,quę non ſunt abſtractę,neque in definitione,neq; in eſſe,ſicut linea,& ſuperficies.

Vide pro hoc c.16.2. Phy.

Summa Secunda. De Antiquorum opinionibus circa Animæ eſſentiam.

INtendentes autem de anima, neceſſe eſt ſimul dubitãtes de iis,quibus abundare oportet, pertranſeuntes priorũ opiniones comprehendere, quicunque aliquid de ipſa enunciauerunt,vt bene quidem dicta accipiamus: ſi vero aliquid non bene,hoc euitemus. Principium autem quæſtionis, præponere quæ maxime videntur ipſi ineſſe ſecundum naturam. Animatum igitur ab inanimato duobus maxime differre videtur,motu, & ſenſu. Accepimus autem & a progenitoribus fere duo hæc de anima. F

Animatum ab inanimato in duob' maxime differre vr̃, ſ. ſenſu,et motu.

Et neceſſe eſt nobis in quærendo de anima prædicere opiniones Antiquorum:& iuuabimur per eas,& retinebimus illud,quod dictum eſt vere,& ſecundum ꝙ oportet:& vitabimus illud, quod dictum eſt & ſecundum ꝙ non oportet. Et debemus prædicere etiam ea, quæ reputantur proprie eſſe naturalia:& hoc ponemus principium,dicendo ꝙ habens animam videtur differre ab inanimato his duobus proprie, ſcilicet motu,& ſenſu. Et hęc duo accepimus ab Antiquis de anima.

A Cum declaratum est in Posterioribus q; consyderatio ducens ad certitudinẽ perfectã in rebus quęsitis in vnoquoq; generum non fit, nisi consyderãdo in principiis propriis illi generi, incępit demonstrare q; necesse est consyderare de aĩa hoc modo principiorum, & dixit. Et debemus prędicere, in quęrendo de aĩa, propositiones, & principia, quę videntur esse propria aĩę, scdm q; est aĩa; & illas propositiones ponamus principium consyderationis. Et notificauit q; ea, quę habent de aĩa talem dispositionem, sunt duo, sensus. s. & motus. animatum enim nõ differt ab inanimato, nisi sensu, & motu locali. & dixit q; habens aĩam, &c. Et intendit hic per videtur certitudinẽ: qm̃ ipse vtitur *talibus verbis loco certitudinis in locis, in quibus certitudo est famosa, & residuus sermo est manifestus. 19

Aĩatum differt ab inanimato sensu, 2 d a. 16 et motu locali 3. de a. 14.

Dicunt enim quidam, & maxime, & primo animam esse id, quod mouet. existimantes autem quod non mouetur, ipsum non contingere mouere alterum eorum, quæ mouentur, aliquid animam sic arbitrati sunt esse. Vnde Democritus quidem ignem quendam, & calorem dicit esse ipsam. infinitis enim existentibus figuris, & atomis, quæ speciei rotundæ, ignem & animam dicit vt in aere, quæ vocantur ramenta, quæ videntur in radiis, qui per fenestras, quarum om
B n seminarium elementa dicit Democritus totius naturæ similiter. aũt & Leucippus. Horum autem sphærica animam, propterea q; maxime possunt per totum penetrare huiusmodi figuræ, & mouere reliqua, cum moueantur & ipsa arbitrantes animam esse id, quod præstat animalibus motum.

* Quãdoq; vtitur Philosophus videri pro certo esse.

Democriti opinio.

Leucippi opinio.

Quidam enim eorum dicunt q; illud, quod est proprie, & per prius animæ, est mouere: &, quia existimabant q; omne non motum non potest mouere aliud, existimauerunt animam esse aliquod motum. Vnde Democritus dixit ipsam esse ignẽ, aut calidum. dixit enim ipsam esse ex corporibus, & figuris indiuisibilibus infinitis: & ea, quæ sunt sphærica ex eis, sunt, ignis, & anima verbi gratia. & similia his sunt corpora existentia in aere, quæ dicuntur atomi: quæ sunt in radiis Solis ingredientibus per foramina. & dicit q; per congregationem fundamentorum in eis sunt elementa omnium naturarum. Et similiter Leucippus. Et quod est sphæricum ex istis est anima quia tales figuræ
C sunt possibiles transire in rem secundum totum, & mouent omnia, quæ mouentur etiam: quoniam existimant q; anima dat animalibus motum.

Cum notificauit q; Antiqui non consyderãt de anima, nisi per motum, aut sensum, aut per vtrunq;, incępit primo numerare sñias hominũ consyderantium de aĩ per motum, & dicit. Quidã enim eorum, &c. i. &, cum quidam opinabantur q; illud, qđ appropriatur aĩę primo, est quia mouet aliud, & opinabãtur q; illud, quod mouet aliud, debet moueri, existimauerunt q; anima est aliquod motum semper. D. d. Demo. dixit ipsam esse ignem, aut calidum. i. ignem, aut igneũ. D. dicit. dixit enim ipsam esse ex corporibus, & figuris, &c. i. opinabatur enim, quia mouet aliud, & mouetur, ipsam esse ex corporibus indiuisibilibus habentibus figuras infinitas: & q; ex istis est solummodo & sphęricis. &, quia sphęrica sunt ignis, aut igneum, credebat q; sphęrica eorũ, aut sunt ignis, aut aĩa. D. dicit exempla horum corporum apud Demo. & d. & similia his sunt corpora existentia in aere. i. & ista corpora apud eum sunt similia atomis, qui apparent moueri in radiis solis. Et, cum notificauit q; Demo opinabatur animam esse ex corporibus indiuisibilibus, quę apud ipsum assimilantur atomis, notificauit quę partes 20

ſunt, de quibus opinatur Democritus aīam fieri ex eis, & qūo opinantur ea eſſe elementa aliorum compoſitorum, & d. & dicit ꝙ per congregationem fundamentorum &c. i, & hæc corpora ſunt, de quibus Democritus dicit ꝙ per congregationem fundamentorum in eis adaptatur, vt ex eis componantur diuerſa entia, quãuis ſint eiuſdem naturę. Et intendit per fundamenta diuerſitatem eorū in figura, & in ſitu, & in ordine, diuerſitas enim partiū in his tribus eſt cum diuerſitate compoſitorum ex eis: ſicut ſcripturę diuerſantur propter diuerſitatem literarū in his tribus. Et, cum narrauit ꝙ ipſi opinabantur animam eſſe ignē, aut aliquod igneum, quia opinabantur animam eſſe ſphericā, & ignem eſſe ſphęricum, d. rōnem, propter quam opinabantur aīam eſſe ſphęricam, & dicit. Et qd eſt ſphęricum ex iſtis eſt aīa, &c. i. & Demo. & Leucip. nō opinabātur ꝙ ſphęrica ex corporibus indiuiſibilibus ſunt anima, niſi quia opinabantur ꝙ talia corpora ſunt ea, quę poſsibilia ſunt pertrāſire per alia, & mouere ipſa: quãuis ipſa moueantur ſemper. & hęc eſt diſpoſitio, quam exiſtimabant eſſe propriam animę ſcilicet quoniam mouet corpus, & mouetur ſemper. D

Vnde & viuendi terminum eſſe reſpirationē. Conſtringente enim eo, quod continet corpora, & extrudente figuras præbentes animalibus motum, ex eo ꝙ non eſt ipſas, quieſcere vnquam, auxilium fieri deforis ingredientibus aliis huiuſmodi in reſpirãdo. prohibere enim has, & quæ inſunt animalibus ſegregari, ſimul prohibentes conſtringens, & comprimens. & viuere autem, quandiu poſſunt hoc facere. E

Et propter hanc cauſam fuit anhelitus definitio vitæ. Aer enim cōtinens, cum congregat corpora, & conſtringit ex iſtis figuris. quę dãt animalibus motum, quia iſta non quieſcunt in aliqua hora, ſuſtineri ab extrinſeco imponendo per anhelitum alias figuras ſibi ſimiles, dicunt ꝙ iſtæ etiam prohibent illud, quod iam peruenit intus in animalibus ab exitu: & contra expellunt cum eis illud, quod congregat, & conſtringit eas: & ideo fuit vita, dum animal poteſt facere hoc.

21 Sermo quiditatiu' debet ſoluere qōnes circa rē ſenſibilī cōtingentes. Idem 4. Ph. 31. & 3. Ph. 2. & ſupra hoc. c. 11. & 2. de Aīa. 12 & 22. prio Cęli. 22.

Quoniam omnis dicens in quiditate alicuius aliquid laborat in faciendo conuenire illud omnibus ſenſibilibus, & in dãdo cauſam illius ſenſibilis ex illo dato ab eo in ſubſtantia illius. iſti autem, quorū opinabantur aīam eſſe partes ſphęricas indiuiſibiles laborauerunt hoc modo in dando cauſam anhelitus, dicendo. Et propter hanc cauſam, ſ. quia aīa eſt partes ſphęricę, quę ſemper ſunt in motu, fuit anhelitus definitio vitę, aut conſequens vitam. Aer enim continens, cum congregabit corpora, conſtringentur multę figurę ſphęricę, quę ſunt intra corpora, & quę dant animalibus motum, quia ſemper ſunt in motu. & tunc hęc corpora mouebuntur ad exitum: & illud erit exitus anhelitus: & tunc ſuſtentabitur animal ad imponēdum alia corpora ſphęrica ab extrinſeco: & hoc eſt imponendo anhelitum. Hoc autem fuit propter tria. Quorū vnum eſt in acquirendo locum illius, quod exiuit. Secundum aūt eſt ad prohibendum plura corpa intrinſeca ab exitu. Tertium eſt vt adiuuet ea ēt in expellendo illud, quod cōſtringit, & quod congregat ea. & dicunt. & ideo fuit vita, dum animal poteſt facere hoc. F

Quorundī Phythagoricorū de aīa opinio.

Videtur autem & a Pythagoreis dictum eandem habere ſententiā. Dixerunt enim quidam ipſorum animam eſſe, quæ ſunt in aere ramēta: alii autem has mouens. de his autem dictum eſt, propterea ꝙ continue videntur moueri, etiam ſi ſit tranquillitas omnimoda. In idem autem feruntur & quicunq; dicunt animam eſſe, quod ſeipſum mouet. Videntur enim hi omnes exiſtimaſſe motum maxime proprium eſſe animæ, & alia quidē omnia moueri propter animam, ipſam aūt

A a seipsa: propterea quòd nihil videbant mouens, quod non & ipsum moueatur.

Et forte etiã est talis sermo Pythagoricorũ. Quidam enim illorũ dicunt ꝙ anima est atomus, existens in aere: quidam aũt illud, quod mouet atomos. & dixerũt hoc: quia semper vidẽtur moueri, licet ventus deficiat omnino. Et similes istis sunt dicentes quòd anima est aliquid mouẽs se. Oẽs. n. isti vidẽtur opinari motum connenire animę: & ꝙ omnia non mouentur nisi per animam: anima autem mouetur per se. nihil enim videtur mouere nisi ipsum etiam moueatur.

D. Et forte etiam opinio Ppythagoræ in anima est similis opinioni Democri- 22
ti, & Leucippi. quidam enim phythagoricorum dicebant animam esse atomos aereos: & quidam illud, quod mouet atomos. & opinabantur hoc, quia credebant ꝙ atomi semper mouebantur, & ꝙ anima semper mouetur. Deinde dicit. Et similes istis sunt dicentes, &c. & innuit Pla. Omnes igitur isti conueniunt in hoc, scilicet ꝙ motus est proprius animę: sed differnnt in quid est. Et quidam eorum existimabant eã esse corpora indiuisibilia, aut ignem, aut aliquod igneũ: quidam vero atomos.

B

Similiter autem et Anaxagoras aĩam dicit esse mouentẽ, et si quis alius dixit quòd totũ mouit intellectus. non tamen penitus sicut Democritus. Is enim simpliciter dicit idem esse animam et intellectũ. verum enim esse, quod videtur. Vnde bene fecisse Homerũ, quòd Hector iacet, aliud sapiens. Non itaq; vtitur intellectu, tanquam potentia quadam circa veritatem, sed idem dicit animam et intellectum.

Opinio Anaxagorę & ĩ quo differat Democri.

Et similiter ẽt dicebat Anaxa. quòd anima est mouens, et cũ dicebat quòd intellectus mouet omne. sed tamen Anaxa. aliud intẽdit ab eo, qđ intendit Demo. Demo. enim absolute dixit quòd idem est aĩa quod intellectus. dicit enim quòd veritas est res manifesta. Et ideo bene dixit Homerus, et verum dixit, quòd Hector apopletizabatur, et carebat intellectu. Non enim vtebatur intellectu quasi aliqua virtute, sed dicebat quòd intellectus et anima idem sunt.

Dicit, Et similiter ẽt opinatur Anax. cum d. aĩam esse mouẽtem: & d. ꝙ intel
C lectus mouet omne: sed Anax. non intẽdit in hoc, illud, qđ Democritus. Demo 23
cri. n. propalãuit ꝙ aĩa, & intellectus idem sunt, d. n. ꝙ veritas cõprehensa, non est nisi in eo, quod manifestum est sensui tantum. Et ideo bene dixit Homerus versificator, cũ narrauit de homine, qui carebat sensu, ꝙ carebat intellectu. Democritus igitur nõ intendit ꝙ intellectus sit aliqua virtus in animalibus alia a virtute sensus, sed dicit ꝙ intellectus & anima idem sunt.

Anaxagoras aũt minus explanat de ipsis. multis enim in locis cãm eius, quod bene, et recte, dicit intellectum. alibi autem intellectum ipsum esse animã. in omnibus enim ipsum inesse animalibus, magnis, et paruis, et honorabilibus, & inhonorabilioribus. Nõ videtur autem secundum prudentiam dictus intellectus omnibus similiter inesse animalibus, sed neque hominibus omnibus.

Anaxagoras autem latentius loquebatur de istis, cum multotiens dicebat quòd intellectus est causa in inuentione. & dixit in alio loco quod intellectus, & aĩa idem sunt. intellectus. n. apud ipsum existit in

omnibus animalibus, magno, paruo, nobili, & ignobili. Sed non videmus hunc intellectum existere similiter in omnibus animalibus, neque etiam in homine. D

24 Dicit Anaxa. autem cum propalauit quod intellectus, & anima idem sunt, latentius propalauit, quam Demo. cum multotiens dicebat quod intellectus est causa rectitudinis, & etiam verificationis. & hoc apparet ex eius sententia quod intellectus sit aliud a sensu. & in aliis locis videtur opinari quod intellectus, & anima idem sunt. d. n. quod intellectus est existens in omnibus animalibus magno, & paruo, nobili, & ignobili. Et non est, sicut existimauit, quia non videmus intellectum existere eodem modo in omnibus hominibus, nedum existere in omnibus animalibus.

Intellectus non existit eodẽ modo ĩ oĩbus hominib'. oppo. cõ. 5. tertii de Aĩa Vide contr. Zim.

Empedoclis opinio.

Quicunque igitur ad ipsum moueri, animatum aspexerũt, hi maxime motiuum opinati sunt animam esse. Quicunq; autem ad ipsum cognoscere, & sentire ea, quæ sunt, isti dicunt animam esse principia: illi quidem plura facientes hæc; hi vero vnum hoc. Sicut Empedocles qui dem ex elementis omnibus, esse autem et vnumquodq; horũ animam, sic dicens. Terra quidem terram cognoscimus, aqua autem aquam: Aethere vero æthera diuum, sed igne ignem manifestum: Cõcordiam autem concordia, discordiam vero discordia tristi. E

Et ponentes principium animæ motum existimabant quod anima sit dignior omnibus vt moueatur. Ponentes autem regulam in hoc cognoscere, & sentire omnia entia, dicebant animam esse principia. & quidam eorum ponebãt hæc principia plura vno: & quidam eorum ponebant vnam animam. Vt Empedocles. iste enim ponebat eam ex omnibus elementis, sed tamen ponebat vnumquodque elementorũ esse animam. & dixit quod nos non comprehendimus terram nisi per terram. & aquam per aquam, & aerem per aerem, & ignem per suum simile, s. ignem, & litem per litem, amicitiam per amicitiam.

25 Cum cõpleuit sermonẽ considerantiũ in anima per motũ, incepit etiam dicere opiniones eorũ, qui considerant de aĩa per cognitionẽ, & distinctionem, dicẽdo. Et ponentes principiũ aĩę motum. &c. i. ponentes aũt regulã aĩę, & cognitionẽ sine motum propter motum: quapropter iudicauerunt quod aĩa est magis oĩbus digna motu, secundum quod diximus. Ponentes aũt regulã in consyderatione de aĩato per cognitionẽ eius, & distinctionẽ in oĩbus entibus. opinabantur quod aĩa est principiũ totius, aut ex principiis totius. Qui igitur ponebant hęc principia plura vno, ponebant animam plura vna: & qui opinabantur principiũ vnũ esse, ponebant aĩam vnã. v.g. quia Empedo. ponebat aĩam fieri ex elẽtis, & ponebat ipsam sex in numero, s. sedm numerũ elẽtorũ apud ipsum. dixit. n. quod nos non cõprehendimus terrã, nisi per terrã &c. Et, cũ d. & quidã eorũ ponebant hęc principia plura vno, intẽdebat & quidã eorũ. quia posuerunt hęc principia plura vno, opinabantur aĩam eẽ plura vna: vt Empedocles: sed fuit cõtentus dicere in loco cõsequẽtis. Et, cũ d. & quidã eorũ ponebant vnã animã. intendebat et quidã eorum, qui ponebant vnum principium, ponebant vnam animam. sed fuit contentus hoc consequente loco ei, econuerso ei, quod fecit primo. & residuus sermo est manifestus. F

Cõ isti' ponitur infra. 27. & solo huius ponitur. 3. d. Anima. 30.

Empedocles posuit plura principia vno. idẽ 1. Ph. 41. & 53.

Eodem autem modo et Plato in Timæo animam facit ex elementis. cognosci enim simile simili. res autem ex principiis esse. Similiter autem et in iis, quæ de Philosophia dicuntur, determinatũ est, ipsum quidem animal ex ipsius vnius idea et ex prima longitudine, et latitudine, et altitudine: alia autem simili modo.

A Et similiter plato in Timæo ponebat animam aliquod ex elementis. quoniam apud ipsum nihil cognoscitur, nisi per suum simile. & ꝙ omnes res non fuerunt nisi ex suis principiis. Et similiter determinauit prius in Philosophia, scilicet in suis disputationibus. & manifestum est quòd Timæus exit ab eis, & ꝙ anima simpliciter est ex forma vnius, & prima lõgitudine, & prima latitudine, & primo profundo: & ꝙ alia currunt hoc modo.

Dixit, Et similiter Plato posuit in Timęo ꝙ anima est aliquid ex substantia elementorum. opinabatur enim illud, quod opinabatur qui ponebat animam ex principiis, & est ꝙ omnes res non cognoscuntur, nisi per sua similia: & non cognoscuntur nisi per cognitionem suorum principiorum, &, quia principia cognoscuntur per sua similia, cõtinget ꝙ principia cognoscantur per principia. Et, cũ coniungemus huic ꝙ anima cognoscit res p principia earũ, continget ex hoc ꝙ anima sit principia, hęc enim sunt proprietates conuertibiles. D.d. Et similiter determinauit, &c. idest, & similiter determinauit in sua Philosophia, & in scholis eius: quoniam in Timęo dixit hoc alio modo. D. enim illic, ꝙ animal simpliciter absolutum, qđ est genus animalium particularium, & principium eorũ, est compositũ ex dualitate prima, & ex latitudine, quę est composita ex dualitate prima: & ex latitudine, quę est cõposita ex prima trinitate: & ex ꝓfundo, ꝙ cõponitur ex prima quaternitate: quę sunt principia aliorum numerorũ compositorum. Et opinabatur ꝙ longitudo componitur ex dualitate, quia linea fit ex duobus punctis: & latitudo ex trinitate, quia fit cum longitudine ex tribus punctis: & spissitudo ex quaternitate, quia fit cum longitudine & latitudine ex quatuor punctis. Quoniam, cum opinabatur ꝙ numeri sunt principia omnium, fuit necesse apud ipsum, vt principia numerorum sint principia generum esse sensibilis: & alii numeri, qui componuntur ex principiis, sint principia etiam rerũ particularium. ita ꝙ principia animalis simplicis est prima vnitas, & prima dualitas, & prima trinitas, & quaternitas; principia autem aliorum animaliũ sunt alii numeri. Et ideo d. ꝙ alia currunt hoc modo. i. & principia aliorum animalium particularium sunt alii numeri. Et, quia opinabantur hoc in principiis entium: & opinabantur ꝙ anima cõponitur ex principiis propter cognitionẽ: opinati sunt ꝙ anima est iste numerus, qui est principium numerorum. D.d. & manifestum est ꝙ Timęus exit ab eis. idest, vt mihi videtur, ꝙ illud, quod dictum est de principiis in Timęo, est aliud ab eo, quod dictum est in disputationibus. 26

B

C Et quasi diuersitas hominum in anima non est nisi propter diuersitatẽ eorũ in principiis. Omnes enim conueniunt ꝙ oportet esse ex principiis: & dicunt ꝙ opinio Platonis in Timęo de anima est ꝙ anima est natura media, s. inter formas abstractas indiuisibiles, & inter formas sensibiles, diuisibiles secũdũ materiam. Themist. autẽ dicebat ꝙ Plato intendebat per istã naturã mediam, intellectum inter omnes partes animę: cum suum esse sit medium inter formas materiales, & abstractas. & vniuersaliter difficile possumus hodie intelligere opiniones Antiquorum: quia non sunt notę apud nos.

Adhuc autem & aliter, intellectum quidem ipsum vnum, scientiã autem ipsa duo, vnice enim ad vnum. plani autem numerum opinionem: sensum vero, eum, qui solidi. Numeri enim formæ ipsæ, & principia entium dicebantur, sunt autem ex elementis. Iudicantur autem res, aliæ quidem intellectu, aliæ vero scientia, aliæ autẽ opinione, aliæ vero sensu. formæ autem rerum numeri hi.

Et est dictũ hoc etiam alio modo & est quòd intellectus est vnũ, & scientia duo. est enim singulariter ad vnum. & ꝙ existimatio est numerus superficiei: & quòd sensus est numerus solidi. Numeri.n.

Vide ꝓ isto infra cõ. 33.

Vide. 1. meta. 37.

Vide. 1. meta. 38. & 39.

Difficile possum' hodie itelligere opiniones Antiquorũ: qa nõ sunt notę apud nos.

Idem. 2. cęli cõ 72.

Res alię iudicant itellectu, alię scia alię opinione, alię vero sensu.

dicebantur esse formæ, & principia in rebus entibus: & numeri sunt vnum illorum elementorum. Sed omnes res consyderantur, quædā per intellectum, & quædam per scientiam, & quędam per existimationem, & quædam per sensum. ista autem sunt numeri, qui sunt formæ. D

27 Et opinati sunt alio modo animam esse principia numerorum. Dicūt enim ꝙ intellectus est vnum numerale. & per intellectum intendit primas propositiones. & dixerunt ipsum esse vnum: quia scire propositiones est vnius scientię. & intendit per scientiam conclusionem. & dixerunt eam esse dualitatē: quia est ꝓcessus ab vno, scilicet propositionibus. & ad vnum, s. conclusionē, vnde fit dualitas. Et hoc intendebat, cum d. est enim singulariter ad vnum. Et dixerunt ꝙ ęstimatio est numerus superficiei, scilicet trinitatis. est enim ab vno, scilicet propositionibus ad duo. nam conclusio est in eo falsa. & vera. vnde fit illic aliqua dualitas. & dixerunt etiam ꝙ sensus est quaternitatis. opinati sunt enim ꝙ sensus comprehendit corpus, & ꝙ forma corporis est quaternitas. D.d. Numeri .n. dicebantur esse formæ, &c. i. & dixerunt hoc, quia opinabantur ꝙ principia numerorū sunt formę abstractæ: & principia entiū sunt vnū elemētorū eorū. Et, quia rerum quędam consyderantur, i. cognoscuntur intellectu, & quędam scientia, quędā existimatione, & quędam sensu: & nihil cognoscitur nisi ꝑ suū simile: necesse est vt istæ virtutes animę comprehēsiuę sint principia numerorum, qui sunt formę & elementa entium, scilicet vnitatis, & dualitatis, & trinitatis, & quaternitatis: & necesse est vt intellectus ex istis sit vnitas, & scīa dualitas, & existimatio trinitas, & sensus quaternitas. E

Quoniam autem et motiuum videbatur anima esse et cognoscitiuum, sic quidam complexi sunt ex vtrisq;, enunciantes animam esse numerum mouentem seipsum. Differunt autem de principiis, quæ, et quot sunt: maxime quidem qui corporea faciunt ab iis, qui incorporea. ab iis autem, qui miscent, et ab vtrisq; principia enunciant. Differunt autem et circa multitudinē. hi .n. vnum, illi vero plura dicūt.

Et, quia existimatum est de anima quòd est mouēs, et cognoscēs, voluerunt aliqui congregare hæc duo, et iudicauerunt quòd anima est numerus seipsum mouens. Et magna diuersitas est in principiis, quæ sunt, et quot: et maxime inter eos, qui faciunt ea corporalia, et inter eos, qui non corporalia. Et isti etiam differunt ab eis, qui admiscent, et ponunt principia ex vtroq;. Et differunt etiā in numero principiorū. quidam .n. dicunt vnū principium esse, quidam plura. F

28 Et, quia existimatum est, i. certificatum ꝙ mouere, & cognoscere sunt principia animæ, intendebant aliqui ad congregandum vtrunque in anima, dicendo animā esse numerū se mouentē, quia non mouetur ab alio. Et, cū notificauit sectas, quæ differunt in definiendo animam, & sunt tres; Quarum prima definit eam per motū, aut per consequentia motū: Secunda ꝑ cognitionem: Tertia vero per vtrumq;: & omnes cōueniunt ꝙ est ex principiis: incepit notificare modos diuersitatis eorū vniuersaliter, licet conueniant in hoc, quod est ex principiis, & d. Et magna diuersitas, &c. i. & differunt in substantia animę: quia differunt in principiis. s. in natura eorum, & in numero. & maxima diuersitas est in natura principiorū, inter ponētes principia corporalia, & ponētes ea non corporalia, cū iste dię naturæ maxime differāt: differunt etiam isti ab eis, qui admiscēt, & ponūt principia ex vtroq;, idest corporalibus & nō corporalibus. D.d. Et differunt ēt in numero principiorum, idest differunt etiam in anima; quia differūt in numero principiorum.

Tres fuerūt sectę definiētium aīam.

Natura corporalis, & īcorporea maxime differūt. vide. 10. Met. tex. c. vltimi.

A Consequenter autem ad hæc et animam assignant. motiuum.n. secundum naturam primorum existimauerunt non irrationabiliter. Vnde quibusdam visum est ignem esse. etenim hic partibus subtilissimus est, et maxime elementorum incorporeus. adhuc autem mouetur, et mouet alia primo.

Et isti procedunt in definiendo animam processu consequenti ista. hoc n. quod reputant, quoniam natura principiorũ est mouens, non est extra veritatẽ. Et ideo existimauerunt quidam ipsam esse ignem. ignis.n. est primorum partiũ inter elementa: et quòd magis videtur nõ esse corpus. et ipse mouet, et mouet alia corpora p̃ria intẽtione.

Cum notificauit sententias Antiquorum de aĩa, incipit laudare eas in eo, qđ dicunt de veritate, & de verificatione cõsequentię, & d. Et isti procedunt, &c.i. & isti, qui opinantur animam esse ex principijs, quia mouetur per se, & definierunt eam hoc modo, processerunt in hoc via recta, & consequente principia. opinari ꝙ natura principiorum est mouens per se rectum est. D.d. Et ideo existimauerunt quidam, &c.i. &, quia opinati sunt eam esse ex principijs, existimauerunt quidam esse ignem: quia reputabant ignem esse elemẽtum cęterorum elementorum, & simpliciorum partium: & ꝙ magis videtur non esse corpus: quia opinantur principia esse talia, s. simpliciora alijs, & remotiora natura corporea, & omnia ista cum eo, ꝙ visa est ab eis moueri, & mouere alia prima intentione, sicut anima. 29

Opinari ꝙ natura principiorũ ẽ mouens per se rectum est. Idem. 2. Ph. 3. 4. vide. 2. de Ge. 53.

B

Democritus autem elegantius dixi, enuntians propter quid vtrunque horum. animam enim, et intellectum esse idem: istud autem ex primis, et indiuisibilibus corporibus. Motiuũ autem, *propter * subtilitatem partium, et figuram. figurarum autem facile mobilissimã sphæricam dicit. huiusmodi autem esse intellectum, et ignem.

Democritus

* a .l. addit & mobile.

* a.l. paruitatem.

Democritus autem dixit in hoc sermonem magis latentem, et iudicauit causam in vtroq;, et dixit quòd aĩa, et intellectus sunt idem, et quòd hoc est ex primis corporibus indiuisibilibus. Et attribuit ipsum motui propter paruitatem partium eius, et propter figuram. et dixit quòd inter figuras magis obediẽs motui est sphærica, et quòd intellectus, et ignis habent talem figuram.

C Quia intentio eius in hoc capitulo est demonstrare ꝙ Antiqui bene dixerũt in hoc, ꝙ conueniunt in hoc, ꝙ anima est ex principijs propter motum, & facere comparationem inter sermones eorum de hoc, & iam locutus fuit de sententia eius, qui dicebat animam esse ignem, incœpit modo loqui de opinantibus eã esse ex partibus indiuisibilibus, dicendo Democritus autem. d. de natura aĩę ꝓpter motum sermonem magis latentem sermone dicentis ipsam esse ignem. & est magis latens, quia iudicauit animã in vtraq; virtute: & d. ipsam esse eandẽ, & ꝙ natura vtriusq; est eadem, s. intellectu & animę mouentis, & sensibilis. d. enim ꝙ anima, & intellectus sunt idem, & ꝙ natura illius est, quia est pars partiũ indiuisibiliũ sphæricarum. D.d. Et attribuit ipsum motui &c.i. & attribuit ipsum motui proprio animę. i. posuit ipsum causam motus animę propter paruitatem suarum partium, cum sit indiuisibilis, & propter suam figuram. opinabatur enim ꝙ illa figura est leuioris motus omnium figurarum. & ideo opinabatur ꝙ ista figura existit in anima, & in igne. Et iste sermo latet propter duo. quorum vnum est hoc ꝙ opinabatur, s. ꝙ anima, & intellectus sunt idem: & ꝙ est pars indiuisibilis, sed partem indiuisibilem esse est dubium, ignem autem esse est manifestum. 30

Ignẽ esse est manifestũ. sed vide oppositum. 4. cœli. 32. Vide cõtra. Zim.

Anaxagoras autem videtur quidem aliud dicere animam, et intel

Anaxago.

lectum, ſicut diximus prius. vtitur autem vtriſque, ſicut vna natura. D
Veruntamen intellectum ponit principium maxime omnium. ſolū enim dicit ipſum, eorum, quæ ſunt, ſimplicem eſſe, & immiſtum, & purum. Aſsignat autem vtraque eidem principio, & cognoſcere, & mouere, dicens intellectum mouiſſe omne.

Anaxagoras autem videtur dicere animam eſſe aliud ab itellectu, ſicut dixit ſuperius. ſed tamen vtitur eis etiam, quaſi ſint eiuſdem naturæ. Sed ponit intellectum digniorem omnibus rebus, vt ſit principiū. dicit enim quòd ſolus intellectus inter omnia entia eſt ſimplex, & mundus, & purus. Et attribuit ei vtrunque, ſ. cognitionem, & motum, dicendo ꝙ intellectus mouet omne.

31 Cum fecit comparationem inter opinionem dicentis ipſam eſſe ignem, & opinionem dicentis ipſam eſſe partem ſphęricam partium indiuiſibilium, incępit et facere comparationem inter opinionem Anaxa. & Demo. Et d. Anaxa. &c. i. Anaxa. autem videtur, ſecundum ꝙ apparet, dicere animam eſſe aliud ab intellectu. ſed quamuis hoc apparet ex ſuo ſermone, tamen ipſe ponit eos eſſe eiuſdem naturę, i. eiuſdem generis. & cum hoc ponit intellectum magis dignū, vt ſit B principium omnium rerum, & pręponit ipſum omnibus. d. n. ꝙ ſolus intellectus eſt ſimplex, mundus, purus, i. abſtractus a materia, non admixtus cum ea: & attribuit vtrunque ei in omnibus partibus mundi, ſ. cognitionem, & motum. opinatur enim ꝙ intellectus mouet omnia, & ꝙ non mouetur. Quoniam autem iſte sermo eſt magis vicinus veritati, & ſententię Ariſt. ſ. ꝙ intellectus eſt ex principiis, & ꝙ eſt cauſa cognitionis, & motus eſt manifeſtum. & iō laudabit ipſum poſt multum, & notificabit id, quod remanſit ei dicere de intellectu.

2. de aīa. t. c. 4. & huc īfra 34. tex.

Thales.

Videtur autem & Thales ex iis, quæ commemorant, motiuum aliquid animam opinari. ſi quidem dixit lapidem animam habere, quoniam ferrum mouet.

Diogenes.

Diogenes autem, ſicut & alii quidem, aerem, hunc opinatus omnium ſubtiliſsimarum partium eſſe, & principiū, & propter hoc cognoſcere, & mouere animam. ſecundum ꝙ quidē primum eſt, & ex hoc reliqua cognoſcere: ſecundum ꝙ vero ſubtiliſsimum eſt, motiuum eſſe.

Heraclitus.

Heraclitus autem principium eſſe dicit, ſiquidem vaporem, ex quo alia conſtituit: & maxime etiam incorporeum, & fluens ſemper. quod autem mouetur eo, quod mouetur, cognoſci. in motu autem eſſe quæ ſunt & ille arbitrabatur, & multi. F

Alcmæon.

Similiter autem his & Alcmæon opinari videtur de anima. Dicit. n. ipſam immortalem eſſe, propterea quòd aſsimilatur immortalibus. hoc aūt ineſſe ipſi, tanquam ſemper motæ. moueri autem & diuina omnia continue ſemper, Lunam, Solem, aſtra, & totum cœlum.

Hippo.

Magis autem onerosorum quidam & aquam exiſtimauerunt, vt Hippo. ſuaderi autem videntur ex genitura, quoniam omnium humida eſt. etenim redarguit ſanguinem dicentes animam, quoniam genitura non eſt ſanguis: hanc autem eſſe primam animam.

Critias.

Oīa elementa pręter terrā iudicē acceperunt.

Alii autem ſanguinem, quemadmodum Critias, ipſum ſentire animæ maxime proprium opinantes. hoc aūt ineſſe propter naturam ſanguinis. Omnia enim elementa iudicem acceperunt, præter terram. hanc aūt nullus protulit, niſi aliquis dixit ipſam ex omnibus elementis eſſe, aut oīa.

Mileſius autem videtur, vt narratur de eo, dicere animam eſſe ali-

A quid mouens, cum dicebat quòd lapis habet animam, quia mouet
ferrum. Diogenes autem, & alii multi opinabantur animam esse ae
rem. quia existimabant quòd nihil est subtilius aere: & propter hoc
anima cognoscit, & mouet. secundum enim quòd est principiū alia
rum rerum cognoscit: secundum aūt quòd est subtilior omnibus re
bus mouet. Et Heraclitus etiam dicit quòd anima est principium,
cum dicit ipsum esse vaporem, ex quo cōstituit omnes rȩs: & ponit
ipsum valde remotum a corporibus, & semper liquidum. & opinaba
tur cum multis aliis quòd omnia entia sunt in motu. Et forte etiam
aliquis videtur opinari etiam in anima talem opinionem. dicit enim
ipsam esse immortalem, quia assimilatur immortalibus: et quòd hoc
est ei. quia semper mouetur. & dixit omnes enim Dii (Luna, s. Sol,
et stella) semper mouentur motu continuo. Et alii, qui digniores
sunt derideri, iudicauerūt ipsam esse aquā, vt Hypo. & videtur decli
nare ad hanc opinionem propter sperma cum sit humidissimum re-
B rum. quoniam per hoc contradicitur dicenti animam esse sanguinē,
dicendo quòd sperma non est sanguis. & sperma est prima anima.
Et alii dixerunt ipsam esse sanguinem, vt Critias, cum existimauerit
quòd nihil consequitur animam, sicut sentire, & ꝙ sentire ẹst ex natu
ra sanguinis. Vnumquodq; enim elementorum, preter terram, habet
iudicem: terra autem nullum. & quod dictum fuit de ea est quòd est
ex omnibus elementis, aut omnia elementa.

Vult numerare omnes opiniones Antiquorum de animą, & dare cuilibet ali-
quam rationem. & sermo eius est manifestus. Milesius autem opinabatur ani- 32
mam esse principium mouens per se: quia dicebat ꝙ magnes habet animā, quia
mouet ferrū. Diogenes autem opinabatur animam esse aerem. aer enim est sub
tilius cæteris corporibus, & principium eorum, inquantum igitur est principi-
um, dabitur ei cognitio: &, inquantum subtilius cȩteris corporibus, dabitur ei
motus. & hȩc duo appropriantur animȩ. Heraclitus vero opinabatur animam
esse principium, & ꝙ illud principium est vapor liquidus motus. quia opinaba-
C tur ꝙ ex vapore est constitutio aliarum, & ꝙ est valde remotus à corpore: &
hȩc duo sunt in principio. D.d. & opinabatur cum multis aliis, &c.i. & opina-
batur cum multis aliis, ꝙ omnia mouentur: & credebat propositionem cōem
omnibus, s. ꝙ simile cognoscitur per suum simile. &, quia apud ipsum omnia
sunt mota, fuit necesse vt cognoscens sit motum, quapropter iudicauit animam
esse vaporem. Et similiter qui ponit ipsam similem naturȩ stellarum, & Solis,
& Lunȩ videtur opinari ipsam moueri per se. Sed dicens ipsam esse aquam de-
bet derideri. nullus enim dixit aquam esse elementum cȩterorum, sed tamen de
dit ei rationem aliquā, s. quia sperma, quod est principiū gñationis, est valde hu
midum: & existimatum est ꝙ sperma est anima, cum ipsum formet embryonē.
D.d. qm̄ per hoc contradicitur dicenti ꝙ aīa est sanguis. i. & ponit quod sperma
est prima aīa, quia ponit ꝙ sperma non est sanguis. forte igitur non iudicauit ꝙ
anima est aqua, nisi quia videbat sperma esse animam, & aquam non sangui-
nem. D.d. Vnumquodque enim elementorū preter terram, &c.i. & vnumquod
que elementorum iudicatum est ab Antiquis esse animam ex eo, pręter terram.
nullus enim opinatur terram esse elementum aliorum: sed ꝙ tm̄ est cōposita ex
quibusdam elementis, aut est omnia elementa, i. ex omnibus elementis.

Nullus opināt terrā eē elentā aliorū. oppositū prīo meta. t. com. 14. de Hesiodo, Vide com. Zim.

Definiunt aūt omnes animam, tribus, vt ita dixerim, motu, sensu,
incorporeo. horum autem vnumquodque reducitur ad principia.

Vnde et ipso cognoscere definientes ipsam, aut elementum, aut ex D
elementis faciunt, dicentes similiter inuicem preter vnum. dicunt enim simile cognosci simili. quoniam enim anima omnia cognoscit, constituunt eam ex omnibus principiis.

Et ipsi vniuersaliter definiunt animam tribus, motu, s. & sensu, & non corporeo. & vnumquodque istorum reducitur ad principium. Et propter hoc posuerunt ipsam esse elementum, aut ex elementis illi, qui definierunt eam per cognitionem, & quòd quidem dicũt in hoc, est simile ei, quod dicunt quidam, præter vnum. dicunt. n. quòd simile non cognoscitur, nisi per suum simile. &, quia anima cognoscit omnia, posuerunt eam constitui ex omnibus principiis.

33 Cum demonstrauit ꝙ consyderantes in anima per motum debent opinari ipsam esse ex principiis, incœpit demonstrare vniuersaliter ꝙ omnia dicta in diffinitione animę reducta sunt ad principium. & d. Et ipsi vniuersaliter definiunt, &c. i. & Antiqui vniuersaliter procedunt in definiendo animam, & cognoscẽdo suã substantiam tribus viis, motu, s. & sensu, i. cognitione: cum hęc duo videantur propria animæ. tertium autem, quia est non corpus. plures enim eorũ opinabantur hoc existere in anima, non minus ꝙ prædicta duo. & vnaquęq; istarũ viarum inducit eos ad opinandum animam esse ex principijs. & hoc intẽdebat, cũ d. & vnũquodq; istorum reducitur ad principiũ. D. incœpit demonstrare viam, per quam processit qui iudicauit animam esse ex principiis per cognitionẽ, & d. Et ppt hoc posuerunt ipsam esse elementum, &c. i &, quia omnes opinabãtur eã esse ex principiis, dixerunt illi, qui definierunt eam per cognitionem, ꝙ est elementum, aut ex elementis. & via, qua processerunt illi in hoc, est eadem, & similis, præter vnum illorum, s. Anaxa. D. demonstrauit hãc viã, & dixit dicũt n. ꝙ simile nõ cognoscitur nisi p suũ simile. i. & hoc fuit necesse apud eos, qa opinãbantur tres ꝓpositiones. Quarũ vna est ꝙ oĩs res cognoscitur p suũ simile. Scđa est, ꝙ oĩa non cognoscũt nisi p sua principia. Tertia ẽ, ꝙ aĩa cognoscit oĩa. ex qbus seqtur ꝙ aĩa est pricipia oĩa, aut ex pricipiis oĩũ. E

Solus Anaxagoras dicit i passibilẽ esse intellectũ, nihilq; cum cęteris cõe hře. idẽ. 3. huius tex. 4.

Quicunq; igitur vnam aliquam dicunt causam, & elementũ vnũ, & animam vnum ponunt: vt ignem, aut aerem. qui vero plura dicũt principia, & animam plura dicunt. Anaxagoras aũt solus impassibilem esse dicit intellectum, & nihil commune vlli aliorum habere. F
Huiusmodi autẽ cum sit, quomodo cognoscit, & propter quam causam, neque ille dixit, neque ex iis, quę dicta sunt, conspicuum est.

Qui igitur dixit quòd principium, & elemẽtum est vnum, ponit animam ẽt vnum, aut ignẽ, aut aerem. et qui ponit principia plura vno, ponit animam plura vno. Anaxa. autem solus dixit quòd intellectus non recipit passionem: & quòd nihil est in eo, quo habeat cõmunicationem cum alia re. Sed non dixit qũo, & pp quid per hanc dispositionem cognoscit. & hoc est, quod apparet ex suo sermone.

34 Cum notificauit ꝙ opiniones eorum in substantia aĩę sequuntur illud, quod opinabantur in substantia principiorum, incępit demonstrare etiam ꝙ opiniones eorũ in numero animarum, sequitur etiam illud, quod opinatur in numero principiorũ, & d. Qui igitur dixit vnũ principiũ esse, ponit animã vnius rei, i. vnius naturę ex illo principio, aut ignẽ, aut aerẽ. & qui dixerũt principia esse plura vno, opinãtur animã esse plura vno. D. incępit declarare opinionẽ Ana. et ꝙ alia via ꝓcessit, & d. Anaxagoras aũt solus dixit ꝙ intellectus non recipit passionẽ. ideſt nõ est materialis, & ꝙ in nullo habet communicationẽ cũ alio, i.

A ꝙ nulla res omnium, quas intelligit, est in eo, ita ꝙ sit cõis eis in alia forma. i. ꝙ nõ est hoc, neq; in hoc, i, neque est corpus, neque virtus in corpore . & hoc nullus dixit, nisi Anaxagoras. & super hoc laudabit Anaxagoram post . D. d. Sed non d. quomodo. i sed nõ d . quomodo contingit ei vt intelligat omnia: vtrum secundum ꝙ est in actu, aut scdm qđ est in potentia, neque dixit etiã qua de causa intelligit res , quæ non sunt intellectus in actu. & hoc est quod post complebit, cum locutus erit de intellectu.

Quicunq; aũt contrarietates faciunt in principiis, & aĩam ex contrariis constituunt . Qui aũt alterum contrariorum vt calidum , aut frigidũ, aut aliquid humõi aliud, & aĩam similiter vnũ aliqđ horum esse ponunt. Vnde et nomina cõsequũtur. qui quidẽ calidũ dicentes, propter hoc & , ζῆν , i . viuere nominatum esse . qui aũt frigidũ , propter respirationem, & refrigerationem vocari ψυχὴν , i . animam. Tradita igitur de aĩa , & propter quas causas dicunt sic, hæc sunt.

Et illi, qui in principiis ponebant contrarietatem , constituunt etiam B aĩam ex contrariis . Qui igitur posuerunt principiũ alterum contrariorum, vt calidum, & frigidũ , & aliud simile , opinati sunt in aĩa ẽt illã esse vnã hoc mõ , Et videmus eos ẽt consequi nomina . quidam igitur eorũ dicunt aĩam esse calidum : qm̃ hoc nomen vita in lingua Græca cecidit ex hac intentione . & quidam dicunt quòd est algidũ, idest frigidum propter anhelitum : & infrigidatio , quę prouenit ex anhelitu , dicitur in Gręco isagogi, i. anhelitus . Hoc igitur accepimus ab Antiquis de anima : et ista induxerunt eos ad dicẽdum hoc .

Narrauit in hoc capitulo consequentia eius , qđ opinantur in substantia ani- 39
mę ad illud, quod opinantur in principiis, adeo ꝙ qui opinatur principia esse cõtraria, dicit animam esse ex contrariis. Dicens igitur ꝙ principia sunt calidum, aut frigidum, aut aliud contrarium, dixit ꝙ anima similiter est vnum illorum cõtrariorum. Et in alia translatione inuenitur aditum, & qui opinabantur ꝙ principia sunt alterum par contrariorum dicunt ꝙ anima est in illo pari contrariũ. & est illud, quod dixit, & qui posuerunt contrarietatem in principiis, &c. Deinde d. Et videmus eos etiam consequi nomina, &c. i. & inuenimus eos ratioci- C nari super hoc, scilicet ꝙ alterum contrariorum est principium , & ꝙ anima est ex eo ex deriuatione huius nominis vitę , & animę . Dicens igitur ipsam esse calidum, ratiocinatur per hoc ꝙ hoc nomen vita in lingua Gręcorum deriuatur a calido . & similiter hoc nomen motum . Et, cum dixit ipsam esse frigidum ratiocinatur per hoc nomen anhelitus , quod deriuatur a frigido. Deinde dixit. hęc igitur accepimus, &c. idest in substantia animę. & istę sunt rationes, quę induxerunt eos ad hoc dicendum, scilicet rationes acceptę ex distinctione, & motu, & ꝙ anima non est corpus.

Summa Tertia . Confutantur Antiquorum opiniones de Animæ essentia ; Adducunturq; nonnullæ circa ipsius unitatem difficultates .

Caput Primum . Diluuntur opiniones Animam moueri asserentes .

CONsyderandũ aũt primũ quidem de motu . fortassis. n. non solũ falsum ẽ substantiã ipsius humõi esse, qualẽ aiũt dicentes aĩam

esse ipsum seipsum mouens, aut potens mouere: sed vnum quoddã impossibilium est inesse ipsi motum. Quòd igitur non necesse sit mouens & ipsum moueri, prius dictum est. D

Et debemus perscrutari prius de motu. videtur enim ꝙ non hoc solum est falsum, scilicet quòd substantia eius sit talis dispositionis, sicut narrant isti, qui dicunt animam esse aliquid mouens se, aut aliquid motum sui, sed esse animam motum est impossibile. Et dico etia ꝙ nõ est necesse vt mouens sit motum: & hoc ẽt prędictum est.

Nota diuisionem huius primi libri.

36 Cum compleuit sermones Antiquorum de anima, & rationes eorum, & ꝙ collocatur in eis de vero, incœpit in hac parte contradicere falso dicto ab eis, quę est tertia pars huius tractatus. Prima enim est in prologo. Scda in inueniẽdo opiniones eorũ. Tertia in contradicendo eis. Et incępit in hac parte contradicere eis, qui definiunt eam per motum, & d. Et debemus perscrutari, &c. i. et perscrutandũ est de consyderantibus in sbstãtia eius per motum. Visum est.n. ꝙ non tantum est falsus sermo eorum, qui definiunt eam ꝙ est aliquid mouens, aut motiuum sui: sed etiam ꝙ sit anima mota per se, scilicet vt cõstituatur per motum, vt plura entia, vt vẽti, & fluui, est falsus. Et hoc intẽdebat, cum d. sed esse animam motum est impossibile. i. sed sermo dicentis ꝙ essentia animę constituitur per motum est impossibilis. Deinde d. Et dico etiam ꝙ non est necesse, &c. idest quoniam autem non est necessarium vt aliquid moueat se, declaratum est prius, scilicet in naturalibus ꝙ autem est mota per se, modo incępit declarare. B

Venti, & flumi constituũtur p motũ. Idem cõ. se quẽti. 8. Ph. t. cõ. 40. & com. 22.

Mouerí aliquid bifariã dici.

Dupliciter autem cum moueatur omne, aut enim secundum alterum, aut secundum seipsum. Secundum alterum autem dicimus, quęcunq; mouentur eò quòd in eo sunt, quod mouetur, vt nautæ. non enim similiter mouentur naui. hæc enim secundum seipsam mouetur: illi autem eò quòd sunt in eo, quod mouetur. Manifestum autẽ in partibus est. proprius enim motus pedum ambulatio est. hæc aũt & hominum est: non inest autem nautis tunc.

Et omne motum mouetur duobus modis, aut per aliud, aut per se. Et dicere per aliud est illud, quod mouetur, quia est in aliquo moto, vt equitans in naue. motus enim eius non est sicut motus nauis. quoniam nauis mouetur per se, & equitans mouetur, quia est in moto. Et hoc est manifestum ex membris. motus enim proprius pedibus est ambulatio, & conuenit etiam homini: sed non primo inuenitur in illa dispositione in equitantibus in naui. F

Prio de Generatione. t. cõ. 15.

* Motus essẽtialiter attribuitur homini per pedes. Sed vide oppositũ 4. ph. 59. & 7. Ph. 4. vbi

37 Cum declarauit ꝙ falsitas non tantum inuenitur in hoc, ꝙ mouet se anima, vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus, sed ẽt in hoc, qđ dicunt ꝙ substãtia animę constituantur per motum, vt venti, & fluuii, incępit declarare hoc ẽt esse impossibile. Et incępit primo diuidere modos, scđm quos dicitur ꝙ aliquid est motum: & declarauit primo ꝙ motus attribuitur alicui duobus modis: aut essentialiter, quando aliquid fuerit motum per se: aut accidentaliter, quando fuerit motum per motum alterius, cum fuerit in re mota. Et d. Et omne motum mouetur duobus modis, aut p aliud, aut per se. D. d. exemplum de equitantibus in naui. D. d. & hoc manifestũ est ex membris. i. motus nauis non attribuitur equitantibus essentialiter, * & hoc manifestum est ex motu mẽbrorũ, pp quę attribuitur motus essentialiter homini, & animali, s. pedum. motus enim non attribuitur homini essentialiter, nisi propter hęc membra; & istę, motus non inuenitur in equitantibus in naui: motus igitur essentialis non inuenitur in eis. † Et debes

A besſcire ꝙ illud, quod dicitur motum, quia eſt in moto, eſt duobus modis. Modo qui eſt poſsibilis vt moueatur per ſe: vt equitantes in naui, qui mouentur ꝑ motū nauis. Et modo, qui eſt impoſsis: vt albedo, quę mouetur per motū corporis albi.

dr̄ ꝙ ꝑ cor. †vide conſimile. 4. ph. t.c.32. &.5. ph.co .1. & 6.ph. 87.& 8,ph.27. Vide contr Zim. Mot' ſpēs.

Dupliciter itaq; dicto ipſo moueri nunc intendimus de anima, ſi per ſeipſam mouetur, & participat motu. Quatuor autem motus cū ſint, latio, alteratio, augmentum, & decremētum, aut ſecundum vnū horum mouebitur, aut ſecundum plures, aut ſecundum omnes. Si vero mouetur non ſecundum accidens, natura inerit motus ipſi. ſi autem hoc, & locus. omnes enim dicti motus im loco ſunt.

Et, quia motum dicitur duobus modis, debemus modo perſcrutari de anima vtrum moueatur per ſe aut per aliud. Et, quia motus ſunt quatuor, loci, & alterationis, & augmenti, & diminutionis, neceſſe eſt aut vt moueatur aliquo iſtorum motuum, aut vt moueatur pluſquam vno, aut vt moueatur omnibus motibus. Si igitur mouetur non accidentaliter, & motus eſt ei naturaliter. &, ſi ita ſit, habet

B locum etiam. omnes enim motus, quos diximus, ſunt in loco.

Cum diuiſit motum in duo eſſentialiter, & accidentaliter, incępit perſcrutari vtrū ſit poſsibile vt anima moueatur per ſe, & d. Et quia motum dicitur, & c. id. 38
eſt, & cum declaratum eſt ꝙ motus dicitur duobus modis, perſcrutandum eſt vtrum anima moueatur per ſe, aut non moueatur niſi accidentaliter. Deinde propoſuit huic tres propoſitiones, quarum Vna eſt ꝙ motus ſunt tres in genere. ſed ipſe dixit quatuor large, quaſi numerando additionē, & diminutionem pro duobus. Secunda autem eſt ꝙ, ſi anima mouetur, aut vno iſtorum motuum, aut pluribus, aut omnibus mouetur. Tertia vero eſt ꝙ, ſi mouetur vno iſtorum motuum, neceſſe eſt vt ſit corpus. Quod autem, ſi anima mouetur, tunc vno iſtorum motuum mouetur, ſic componitur. Si anima mouetur eſſentialiter, neceſſario mouetur vno eſſentialium, motuum, aut pluribus, aut omnibus: & omnis motus aut eſt loci, aut alterationis, aut augmenti: ergo anima, ſi mouetur, mouetur, aut localiter, aut cremento, aut alteratione. &, cum coniunxerimus huic ꝙ omne motum aliquo iſtorum motuum eſt corpus, vt declaratum eſt in ſexto Phy. concludetur ꝙ, ſi anima mouetur, eſt corpus, & in loco; cum omne corpus ſit in loco. Hoc igitur poſſumus intelligere de hoc. quod d. ſi igitur mouetur non accidentaliter, & motus eſt ei naturaliter. Si igitur ita ſit, habet locum. omnes enim motus prędicti ſunt in loco. ſi igitur mouetur naturaliter: & omnis motus naturaliter eſt vnus illorum trium; & quilibet illorum eſt in corpore: & omne corpus eſt in loco: neceſſe eſt vt anima ſit in loco. &, cum fuerit in loco, erit mota motu locali neceſſario. omne enim, quod mouetur altero illorum duorum motuum, mouetur localiter: ſed non conuertitur. Sed in verbis eſt ambiguitas, quoniam d. omnes enim motus prędicti ſunt in loco: & non d. omnia enim mota illis motibus prędictis ſunt in loco: ſed omnes motus prędicti. ſed hoc etiam ſecundum ſuum modū non vere dicitur de illis motibus tribus, ſcilicet vt ſint in loco, ſi hoc, quod dixit prędicti, reſpondet illis tribus, motus enim alterationis non eſt in loco. Et ideo poſſumus intelligere ex hoc, quod d. ſi igitur mouetur non accidentaliter, & motus eſt ei naturaliter, ideſt per ſe, non propter aliud extrinſecum, neceſſe eſt vt moueatur motu locali. & ſic intendit per motus prędictos omnes modos motus localis. iſte enim motus exiſtit in re naturaliter, & eſt neceſſario in loco, & ſecūdum hoc erit ſermo eius & motus eſt ei naturaliter, quaſi alia conditio addita ei quod eſt ei eſſentialiter. alteratio enim poteſt dici aliquo modo ꝙ eſt in alterato eſſentialiter. Et poteſt dici ꝙ eſt in eo accidentaliter aliquo modo. albedo enim non mouetur in nigredinem, niſi quia eſt in aliquo diuiſibili, ſcilicet in corpore, non quia eſt diuiſibilis in ſe. & ſic ērit hic alius modus modorum accidentaliter a modo deſcripto: vt verificat hanc expoſitionem hoc, quod poſt dicet.

6, phy. t. c. 32.

C

Oīs motus eſt in loco.

Obiectio. Nūquid oīs motus ſit in loco.

Prīa ſolo.

Scđa ſolo.

Si aũt est substantia animę mouere a seipsam, non secundum accidens ipsum moueri ipsi inerit, sicut albo, vel tricubito. mouentur.n. & hæc, sed secundum accidens. cui enim insunt, mouetur illud corpus. Vnde non est locus ipsorum, animæ autem erit: si quidem natura motu participat. D

Et, si substantia animæ est vt moueat se, tunc mouere non erit accidentaliter, vt motus albi, & tricubiti. ista enim mouentur, sed accidentaliter. quod autem mouetur est corpus, in quo hæc duo existunt. Et ideo non habent locum. anima autem habet locum: cum habeat naturaliter communicationem cum motu.

39 Cum declarauit ꝙ, si mouetur essentialiter, oportet vt moueatur vno trium motuum, incœpit declarare ꝙ non potest moueri motu alterationis, neq; augmẽti. impossibile est enim vt inueniatur in eis aliquod mouens: quoniam hoc non inuenitur nisi in motu locali tantum; quamuis illud, quod mouetur in qualitate mouetur aliquo modorum rerum, quę dicuntur moueri accidentaliter. Et d. Et si substantia animę, &c. i. &, si substantia animę est aliquod mouens se, vt Anti qui describunt, tunc impossibile est vt moueatur in qualitate, vt album in nigrũ E neq; in quantitate, vt tricubitum in tetracubitum, quoniam, si aliquod istorum dicatur moueri, non dicetur nisi accidentaliter: quoniam illud, quod mouetur in istis, non est nisi corpus. Et hoc est quasi causa, propter quam non inuenitur in his duobus motibus mouens ex se. sed quoniam motus non attribuitur albedini, & nigredini, nisi propter corpus, in quo existunt hę duę qualitates, manifestum est. Sed difficile est imaginari quomodo attribuitur additio, & diminutio in quantitate rei augmentabili, & diminuibili accidentaliter. augmentatũ enim essentialiter mouetur in loco. Sed secundum ꝙ est motus in partibus, non in toto. motus igitur attribuitur toti accidentaliter. motus igitur attribuitur alterabili, & augmentabili modo accidentali; sed alterabili propter corpus deferens, augmentabili autem & diminuibili propter partes corporales augmentabiles, & diminuibiles. Et secundum has duas intentiones intelligendus est suus sermo, in quo d. quod autem mouetur est corpus, in quibus sunt hęc duo, idest est corpus, in quibus sunt hęc duo. in qualitate vero est corpus subiectum: in augmentato autem sunt partes corporis, in quibus inuenitur iste motus, & sic possunt dissolui omnes dubitationes contingentes huic sermoni.

Vide. 8. ph. 60. & q̃ ibi. Dubium.

Solutio. Vide .1. de Gñatiõe. 37 &. 8. ph. 33.

Quod mouetur nãliter, mouet violenter, & econtra.

Amplius autem: si natura mouetur, & violentia mouebitur, &, si violentia, & natura. Eodem aũt modo se habet & de quiete. in quod F enim mouetur natura, & quiescit in hoc natura. in quod aũt violẽtia mouetur, quiescit & in hoc violentia. Quales autem violenti motus animæ erunt, & quietes, neq; fingere volentibus facile est reddere. Amplius autem, si quidem sursum mouebitur, ignis erit: si vero deorsum, terra horum autem corporum motus hi. Eadem autem ratio & de mediis.

Et, si mouetur naturaliter, mouetur etiam violente: &, si violente, naturaliter. Et similiter de quiete. ad quod enim mouetur naturaliter, in eo quiescit naturaliter. & similiter in illo, ad qđ mouetur violẽte, in eo qescit violẽte. Qui igitur sunt motus, & quietes isti, qui violẽte accidũt aĩæ? Et si mouetur superius naturaliter, est ignis: &, si inferius, est terra. isti enim duo motus non sunt nisi horum duorum corporum Et sermo de corporibus mediis est iste idem sermo.

40 Idest Et, si mouetur naturaliter, i. per se in loco, necesse est vt moueatur vio-

A lente in loco,& hoc necesse est in eo,quod mouetur in loco motu recto,D.posuit conuersum,& d.&,si mouetur violente,mouetur ēt naturaliter.et hoc ēt necesse est,s.ꝙ illud,quod mouetur violente,debet moueri naturaliter: motus*.n.violētus non intelligitur nisi respectu naturalis.D.d.Et similiter de quiete, idest & secundum hunc modum debet esse in quiete s. ꝙ omne motum naturaliter habet quietem naturaliter:& omne habens quietem naturaliter habet quietem violēte:et omne habens quietem violente,habet quietem naturaliter.Si igitur anima mouetur naturaliter,habet quietem naturaliter:&,si habet quietem naturaliter, habet quietem violente.Et cum narrauit ꝙ illud,quod mouetur naturaliter,potest habere violentam quietem,narrauit in quo loco habet quietem violente, & d.& similiter in illo ad qđ mouetur naturaliter,in eo quiescit violente,i.in loco enim ,in quo mouetur naturaliter,quiescit violente.v.g ignis,qui mouetur naturaliter in loco inferiori,in eo quiescit violente : terra autem econuerso . & hoc determinatum est in quinto Physi,Et,cum probauit ꝙ si anima mouetur naturaliter,& per se,necesse,vt moueatur violente,aut quiescat violente, his propositionibus verificatis,d.Qui igitur motus sunt?i. nullus enim potest dicere in hoc aliquid.hoc enim nullo modo imaginatur in anima,nedum sit necesse.Et potentia istius sermonis est potentia duorum syllogismorum hypotheticorum. Quorū primus est ꝙ,si anima mouetur naturaliter,mouetur violente , sed non mouetur violente:ergo non mouetur naturaliter.Secundus autem,est ꝙ,si anima mouetur naturaliter,quiescit naturaliter‘& si quiescit naturaliter,quiescit violente ; sed non quiescit violente:ergo non quiescit naturaliter:& si non quiescit naturaliter,non mouetur naturaliter.& iste componitur ex duobus syllogismis hypotheticis continuatiuis,in quorum vtroque destruitur consequens,& concluditur oppositum precedentis.D.d.alium syllm,qui sequitur ex istis propositionibus per quem declarat ꝙ aīa non mouetur naturaliter,& d.Et, si mouetur superius naturaliter,est ignis:&,si inferius.est terra. idest si mouetur naturaliter in loco mouetur aut superius,aut inferius : cum omnis motus in loco est altero istorum modorum.& hoc verum est in motu recto.Si igitur mouetur superius,est ignis: si inferius,est terra:si medio modo est alterum duorum corporum mediorū, aut aqua,aut aer.Et hoc intendebat cum dicit . Et sermo de corporibus , &c. idest quasi diminuit impossibile consequens:quia manifestum est.& est ꝙ,si est ignis, aut aliquod elementorum,est in corpore violente.&, si est aliquod elementorū, non debet moueri in corpore nisi vno motu naturaliter , aut superius , aut inferius non motibus oppositis:sed nos videmus eam moueri motibus oppositis in loco:ergo non est vnum elementorum quatuor .

In motu recto qđ mouetur naturalit mouetur violenter.Idē.2 cœli.84.

* Motus violentus nō intelligitur, nisi ī respectu naturalis.vide.1.cœli.14 & quę ibi.et 2.cœli.83.

5.Physi.54 60.

B

Præterea,quoniam videtur mouere corpus,rationabile est iis mouere motibus,quibus & ipsa mouetur.Si autem hoc , & conuertentibus est dicere verum,ꝙ secundum quem corpus mouetur,eo,& ipsa : corpus autem mouetur secundum lationem : quare & anima mouebitur,sicut corpus,aut tota,aut secundum partes trāslata.Si autem hoc & egressam iterum ingredi continget.ad hoc autem sequetur, vt resurgant mortua animalium.

C

Et ēt,si videmus eam mouere corpus , necesse est vt moueat ipsum illis motibus,quibus illa mouetur.Et, si ita sit,cum iste sermo conuertetur,erit verus,s.ꝙ motus,quo corpus mouetur,mouetur ēt ipsa illo motu,& corpus mouetur motu locali:vnde necesse est vt anima trāsmutetur secundum transmutationem corporis ,& trāsferatur in loco aut secundum totum,aut secundū partes.Et,si hoc fuerit,possibile est vt cū exiuerit ab aliquo loco reuertatur,& existat in eo.vnde possibile est vt illud,quod moritur ex animalibus,reuertatur, & viuat .

Dicit Et etiam,si videmus eam , &c.i.& est etiam altera ratiocinatio . quo- 41

niam, si ponimus ꝙ ipsa mouet corpus secundum ꝙ mouetur, necesse est vt mo- D
ueat ipsum modo motus, quo mouetur, scilicet ꝙ, si transferatur, necesse est vt transferat ipsum: &, si alteretur, necesse est vt alteret ipsum. Et, cum posuit hoc, d. & econtrario etiam, scilicet modus motus, quo corpus mouetur ab anima necesse est vt moueatur illo eodem motu. Hoc posito, si posuerimus ꝙ corpus mouetur ab anima motu locali, tunc necesse erit vt anima moueatur in corpore, aut secundum partes. erit igitur in corpore quasi corpus in loco. &, quia innata est mouere corpus in locis diuersis, possibile est etiam vt ipsa moueatur in locis diuersis. Et cum ita sit, possibile est, sicut dixit, cum exierit a corpore, vt reuertatur, & intret ipsum. vnde consequitur, sicut dixit, vt animal mortuũ reuertatur, & viuat. Sed ista contradictio est secundum sermonem dicentis, non secundum rem in se. Nos enim non ponimus ꝙ omne mouens mouetur illo modo motus, neque in motu locali: nisi mouens sit corpus: vt declaratum est in Physicis.

Dubium. Et cum quidã existimauerunt ꝙ hęc contradictio est secundum rem in se, dederunt dubitationes super Aristo. in hac propositione, dicenti ꝙ omne corpus non mouet nisi moueatur, & dicunt. nos videmus hic multa, quę mouent. & non mouentur illo modo motus, vt lapis rettus: quoniam, cum calefit, mouet paleam

Solutio. 8. Phy. 35. & 82. motu locali, tamen ipse non mouetur. Sed iste non est locus istius quęstionis, & eius dissolutio iam dicta est in. viij. physico, vbi indigebat ponere hanc propositionem. Si quęstio esset propria huic loco contradictio esset secundum rem in se E quia multa videmus alterare, tamen non alterantur. Sumus igitur inter duo. Aut debentes ponere ꝙ contradictio est secundum rem in se, & tunc non erit verum nisi in motu locali, ꝙ non sonant verba Aristo. Aut ponere ꝙ contradictio est secundum sermonem dicentis, non secundum rem in se. Et ista quidem contradictio non verificatur, nisi concedendo primam propositionem, a qua incępit loqui, scilicet ꝙ, si anima mouet corpus, secundum ꝙ mouetur, necesse est vt moueat ipsum modo motus, quo mouetur. & hoc concedunt Antiqui: aut sequitur illud, quod concedunt. hoc quidem concesso, consequitur conuersum eius necessario, & est ꝙ omnis motus, quo corpus mouetur, necesse est vt anima moueatur illo motu. & hoc manifestum est. secundum hoc igitur intelligenda est ista contradictio in hoc loco.

Motu autem secundum accidens etiam ab altero moueretur. pelletur enim vtique violentia animal. Non oportet autem, cui a seipso

Quod sc̃dm se bonum ẽ ꝓpter aliud non est. moueri inest in substantia, hoc ab alio moueri, nisi secundum accidẽs. sicut neque quod secundum se bonum, aut propter seipsum, hoc quidem propter aliud esse, hoc autem alterius causa. F

Motu autem accidentaliter non mouetur, nisi per aliud, scilicet cũ animal expellitur violente. Sed non est necesse vt illud, in cuius substantia est moueri per se, moueatur per aliud, nisi accidentaliter, quẽadmodum non est rectum, vt illud, quod est bonum per se, sit bonum per aliud: neque illud, quod est delectabile per se, sit delectabile per aliud.

42 Cum destruxit ꝙ anima mouetur per se, incępit declarare ꝙ non est impossibile vt moueatur accidentaliter: immo forte est necessarium. Et d. Motu autem accidentaliter. &c. i. motu autem accidentali potest moueri: cum talis motus non est nisi per motum rei, in qua est, & hoc accidit ei, cum corpus, in quo est, mouetur violente ab aliquo extrinseco. Et, cum dedit pro possibili istũ modũ motus, declarauit ꝙ non debet necesse esse, vt illud, quod mouetur per suam substantiã, moueatur per aliud. Quemadmodum enim illud, quod est bonum per se, non est bonum per aliud, sic illud, quod est motum per se, non est motum per aliud.

A Animam aũt maxime dicet aliquis vtiq; a ſenſibilibus moueri, ſi quidẽ mouetur. At vero & ſi mouet ipſa ſeipſam, & ipſa mouebitur vtiq;. Quare quoniam omnis motus * remotio eſt eius quod mouetur ſecundum quòd mouetur, & anima* remouebitur vtiq; a ſubſtantia, niſi ſecundum accidens ſeipſam moueat. ſed eſt motus ſubſtantiæ ipſius per ſe.

*exitus.
*exibit.

Et melior ſermo omnium ſermonum dictorum in hoc, quòd anima mouetur, eſt quòd mouet ſenſibilia. Sed, ſi mouet ſe, mouetur etiã. Vnde neceſſe eſt, quia motus eſt proceſſus moti in modo ſui motus, vt anima etiam procedat a ſua ſubſtantia, ſi non mouet ſe accidentaliter. ſed motus eſt ſuæ ſubſtantiæ per ſe.

Cum declarauit ꝙ contingit dicentibus ꝙ anima non mouet, niſi ſecundum ꝙ mouetur, vt moueatur modis motuum, quibus mouet: anima autem videtur mouere pluribus modis, vt motu locali, & motibus ſenſibilium: & iam dedit eis impoſsibilitatem, ſi mouetur motu locali, qui eſt modus quo mouet: declarauit hic 43
B ꝙ ſermo magis ſufficiẽs, ꝙ anima mouetur illo modo, quo mouet, eſt vt moueat motu, quem facit in ſenſibilibus, & d. Et melior ſermo, &c. i. & magis ſufficiens ſermo eſt dicere ꝙ anima mouetur in genere motus, quem habet in ſenſibilibus. & intendebat hoc cum d. ꝙ mouet ſenſibilia. i. ꝙ mouetur modo motus, ſecundũ quem mouet ſenſibilia. Senſus * enim licet moueantur a ſenſibilibus, tamen exiſtimantur mouere, & moueri ab eis inſimul. D. incepit dicere aliud impoſsibile contingens omnibus: & eſt ꝙ ſi actio ſubſtantialis animæ, qua ſuſtentatur, quaſi forma ſit † motus: motus autem eſt tranſmutatio rei in ſua ſubſtantia: neceſſe eſt vt anima tranſmutetur in ſua ſubſtantia: & non ſit in ſua vltima perfectione, i. in actu. Eſſe * enim motus eſt eſſe tranſmutabile, & eſt compoſitum ex eſſe in potentia, & ex eſſe in actu. & ideo exiſtimauerunt plures Antiquorum ipſum non eſſe. & d. Sed, ſi mouet ſe, mouetur etiam, &c. i. ſed ſi anima mouet ſe, vt ponunt Antiqui, ipſa etiam mouetur in ſe, & in ſua ſubſtantia. Et, quia omnis motus eſt tranſmutatio moti in modo ſuę ſubſtantię, ſecundum ꝙ eſt motum, neceſſe eſt vt anima etiam tranſmutetur a ſui ſubſtantia. D. d. ſi non mouet ſe accidentaliter. i. mihi videtur, ſi motus non eſt aliquod poſterius ab anima quaſi accidens illi, ſ. vt anima accipiatur in definitione motus, non motus in definitione animę; vt faciunt Antiqui. Et intendebat per hanc expoſitionem, ſi non mouet ſe, ita ꝙ mo-
C tus ſit accidens, & conſequens ſubſtantiam eius. & forte intelligit intentionem prędictam de accidenti, idest quod opponitur eſſentię.

* Sẽſus licet moueãtur a ſenſibilib', tñ exiſtimãtur mouere, & moueri ab eis inſimul.
† Motus eſt trãſmutatio rei ĩ ſua ſba oppoſitũ. 1. phy. 63. & 5. ph. 7. Vide cõtra. Zim.
* Eſſe motus eſt cõpoſitũ ex eſſe ĩ potentia, & ex eſſe in actu. & iõ exiſtimauerũt plures Antiquorũ ipſum nõ eſſe. Idem. 3. phy. 14.

Quidam autem & mouere animam dicunt corpus, in quo eſt, ſicut ipſa mouetur. vt Democritus ſimiliter dicens Philippo Comediarum magiſtro. Refert enim Dædalum mobilem feciſſe ligneam Venerem, infundendo argentum fuſile. Similiter aũt & Democritus dicit. motas enim inquit indiuiſibiles ſphæras, propterea quòd aptæ natę ſunt nunquam manere, contrahere, & mouere corpus omne. Nos autem interrogabimus, ſi & quieſcere facit hoc idem quomodo autem faciet hoc, difficile eſt, aut etiam impoſsibile dicere. Omnino autem non ſic videtur anima mouere animal, ſed per electionẽ quandam, & intellectionem.

Democritus

Et dicunt aliqui quòd anima mouet etiam corpus, in quo eſt, modo, quo mouetur. vt Demo. dixit enim ſermonem ſimilem ſermoni

Philippi. Iste enim dicit ꝙ Dedalus posuit imaginem Hermaphroditi motam, ponendo in ea argentum viuum. Et similiter dicit Demo. dicens quod sphæræ indiuisibiles semper mouentur, quia innatæ sunt non quiescere in aliqua hora: & sic attrahent secum totum corpus, & mouent ipsum. Nos igitur quærimus ab eo, vtrum hoc idem faciat quietem etiam. & difficile est, immo impossibile dicere quomodo facit hoc. Et vniuersaliter non videmus animam mouere animal hoc modo, sed voluntarie. D

44 Cum declarauit ꝙ contingit dicentibus ꝙ mouetur anima ex se, vt transferatur ex se, quemadmodum corpus transfertur, & dedit eis multa impossibilia, incępit hoc etiam dicere ꝙ plures hominęs sunt, qui hoc dicunt, & d. Et dicunt aliqui ꝙ anima mouet corpus, &c. i. & quidam opinantur ꝙ anima mouet corpus motu locali, illa etiam mota. vt Democ. opinatur enim ꝙ partes indiuisibiles semper moueut corpus motu suo, sicut dixit Philippus ꝙ Dedalus fecit mouere imaginem Hermaphroditi, imponendo in eam argentum uiuum. iste enim opinatur ꝙ ita est de anima cum corpore in motu, sicut de argento viuo cum imagine. D. d. Nos igitur quęrimus ab eo, &c. i. &, si causa apud ipsum, propter quam anima mouet corpus, est ista, quęrendum est ab eo, quomodo anima facit quietem, si facit motum, secundum ꝙ semper mouetur. Deinde declarauit ꝙ non solum est difficile, immo impossibile dare causam, quomodo facit quietem, scdm ꝙ mouetur, & dixit. & difficile est dicere, &c. D. d. Et vniuersaliter non videmus animam, &c. i. ꝙ, si motus corporis ab anima esset, sicut motus imaginis argento viuo, tunc motus corporis non esset voluntarius, sed necessarius. et hoc manifestum est. E

φυσιολωγῶ. Eodem aũt modo & Timæus* naturaliter ostendit animam mouere corpus. eò enim quòd mouetur ipsa, & corpus mouere, propterea ꝙ connexa est ad ipsum. Constitutã enim ex elementis, & dispartitam secundum * harmonicos numeros, quatenus connaturalem sensum * harmoniæ habeat. &, vt totum feratur consonantibus lationibus, rectitudinem in circulum flexit. &, cum diuidendo fecit ex vno duos circulos dupliciter cõnexos, iterum vnum diuisit in septem circulos: tanquam essent cœli lationes animæ motus. F

*Sonoros. *Concẽtus.

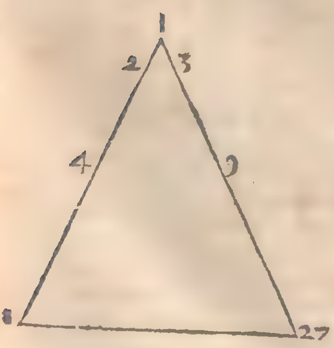
Et similiter est de hoc, quod dixit Timæus in sermone naturali, s. ꝙ anima mouet corpus. dixit enim quòd non mouet corpus, nisi ipsa mota, quia admiscetur cum eo. Constitutio enim animæ est ex elementis. & est diuisibilis secundum diuisionem numerorum compositorum, vt habeat sensum conuenientem harmoniæ, & moueatur totũ motibus conuenientibus. dixit & ideo incuruauit rectitudinem, & posuit eam circulũ, & diuisit ex vno duos circulos separatos in duobus locis. deinde diuisit vnum circulnm etiam in septem circulos: ita ꝙ posuit motus cœli, sicut motus animę.

Figuræ, Platonis opinionem declarantes, ex eius præcipuis ſectatoribus.

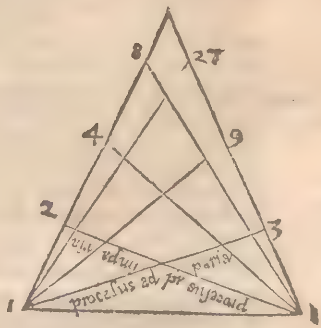
Numeri animam conſtituentes, ac eorum proportiones.

				Dupla ſuper-bipartiens.			
Proportio	Dupla.	Sxequialtera.	Sexquitertia.		Sexquioctaua.	Tripla.	
1	2	3	4	8	9	27	
Diapaſon.	Diapente.	Diateſſaron.	Compoſita ex Diapaſon & Diateſſaron.		Tonus.	Compoſita ex Diapaſon & Diapente.	

Figura, duplicem dictorum numerorum oſtendens coordinationem, in quibus idenitas, ac diuerſitas reperitur.

Figura, numerorum oſtendens reflexionem, quaſi circularem, a paribus ad imparia, & econtrario.

Figura, cœlorum ostendens diuisiones, animas, motus, rerum intelligibilium, animęq; nostræ potentiarum ordines, ac Proportiones.

65 Cum declarauit ꝙ Democritus opinabatur animam mouere corpus localiter, ipsa translata, & dedit impossibile consequens eius opinionem, incępit etiam declarare quod illud, quod dictum est in Timęo, est simile opinioni Democriti, & d. Et similiter etiam, & c.a. & similiter dictum est in Timęo, scilicet ꝙ anima mouet corpus localiter: immo etiam anima transfertur, quia admiscetur cum eo: &, cum ipsa transfertur. transfertur corpus. Et, cum declarauit similitudinem inter hanc opinionem, & opinionem Democ. incępit etiã dicere illud, quod est proprium huic opinioni, & contradicit ei proprie, & d. Cõstitutio.n.animę, &c. idest, & hoc dictum fuit in Timęo quod cõstitutio animę est ex elemẽtis istius mundi: sed est intelligens, quia componitur ex elementis musica compositione, & sphęrica: & comprehendit harmoniam, quia componitur compositione harmonica: quoniam & apud ipsum talis est natura corporũ cęlestiũ. corpora enim cęlestia sunt composita apud ipsum tali cõpositione: & figura eorum talis est. Et cum d. ꝙ constitutio animę est ex elementis, intendit ex elementis, quibus D

A componitur mundus apud ipsum, Et d.& est diuisibilis.i.& est composita compositione harmonica: quia per talem proportionem compositionis potest sentire harmoniam. Et hoc intendebat, cum d. vt habeat sensum. D.d. et moueatur totũ motibus cõuenientibus.i.quia habet numerũ harmonicum. D.d.et ideo incuruauit rectitudinem.i.intendit q Timeus, qui opinabatur q anima non agit, nisi inquantum est sphærica, & comprehendit harmoniam, & mouetur motibus harmonicis,i.conuenientibus, inquantum componitur ex elementis compositione harmonica, dixit narrando de creatore q composuit animam ex elementis, composuit ipsam prius magnitudine recta compositione harmonica. deinde incuruauit lineam, & fecit ipsam circulum, vt intelligat, & fecit illum circulum habere latitudinẽ. deinde diuisit illam circulum in duo: quorum vnum diuisit in septem.s.orbes stellarum erraticarum, & orbem stellarum, ita q posuit motus cœli eosdem cũ motibus aĩę.i.q actiones cęli sunt eędem cũ actionibus animę

Nota, quare aĩa ẽ harmonia, vt corpora cęlestia, secundũ Platonem.

Primum igitur non bene est dicere animam magnitudinem esse. Eam enim, quæ vniuersi, talem esse vult. qualis est vocatus intellectus.non enim qualis sensitiua est, neque qualis desyderatiua: harum enim motus, non circulatio est.

Rationes cõtra Platonẽ.

B Dicamus igitur prius q non est rectum dicere q anima est magnitudo. Manifestum est.n. quòd qui intendebat quòd aĩa totius, ver.g. id, quod dicitur intelligentia, est sic, non intendebat sensibilem animã, neq; desyderatiuã: quoniam motus istarum non est circularis.

Dicit q non est rectum opinari q anima sit corpus, cum intellectum fuerit per animam intellectus.: vt declaratum est q hoc intendebatur in Timęo per hoc nomen animæ. & ideo fecerunt corpus sphęricum, actio enim intellectus similis est circulationi. Et non intelligebatur illic per animam, aut sensibilis, aut desyderatiua. motus enim istarum, & actio earum non assimilatur circulationi: sicut actio intellectus apud eos assimilatur circulo: quia reuertitur supra se, & intelligit se, & ideo assimilat ipsum Arist. sphęre.

46 Prima ratio cõtra Plat. Aĩa sensitiua, & desyderatiua nõ assimilantur sphęrę, sicut intellectus.

Intellectus autem vnus, & continuus est, sicut & intellectio. intellectio autem ipsæ notiones. hæ aũt eo quòd consequenter vnũ, sicut numerus, sed non sicut magnitudo. Quapropter neq; intellectus sic continuus est, sed aut impers, aut non sicut magnitudo aliqua continuus. Qualiter enim intelliget, magnitudo cum sit, qualibet parte

C sua? parte aũt, aut scđm magnitudinem, aut scđm punctũ, si oportet & hoc partem dicere. Si igitur secundum punctum: hæc autem infinita: manifestum est quòd nunquam pertransibit. Si vero scđm magnitudinem, sepe, aut infinities intelliget idem. videtur aũt & semel contingere. Si autem sufficiat qualibet partium tangere, quid oportet circulo moueri, aut etiam omnino magnitudinem habere?

Intellectus autem est vnus, & continuus, & similiter intellectum. & intelligere est res intellectæ. & istæ sunt vnæ scđm consequentiam, sicut mensura sine magnitudine. Et ideo intellectus etiam nõ est cõtinuus hoc modo, sed aut est indiuisibilis, aut continuus, non sicut magnitudo. Nullo enim modo possumus dicere quomodo intellectus intelligit per aliquam partem partium eius, quæcunque pars sit idẽ. Et intelligere per aliquam partem eius aut erit per magnitudinem, aut per punctũ. & si punctus est infinitus, manifestum est igitur quòd non pertransit ipsum in aliqua hora. Et, si intelligit per magnitudi

nem, inteligit multotiens,& infinities,ſed nos non videmus. intelligere ſemel poſsibile eſſe. Si igitur ſufficit tangere per vnam partẽ, quæcunque pars ſit, in quo indiget moueri circulariter,& vniuerſaliter, quo ex eo fiat magnitudo. D

47 Secunda rō cōtra Platonem.

Intellectus autem eſt vnus,&c.ideſt,& intellectus dicitur eſſe vnus, & continuus illo modo, quo dicitur in ſuo intellecto eſſe vnus,& continuus. D. d. intelligere eſt res intellectę,&c.ideſt, quia intelligere eſt ipſę res intellectæ, quę non dicuntur eſſe vnę, niſi ſicut dicuntur res conſequentes eſſe vnę, ſcilicet numerus. & hoc intendebat, cum d. ſicut menſura ſine magnitudine, ideſt ſine continuatione. & ideo impoſsibile eſt vt dicatur ꝙ intellectus ſit vnus, & continuus,niſi eo modo,ſecundum quem dicitur hoc in rebus conſequentibus, ſcilicet in quantitate diſcreta. Intellectus igitur non eſt corpus: quia non eſt continuus in rei veritate. D. d. ſed aut eſt indiuiſibilis, aut continuus,non ſicut magnitudo. dicit &, cum diſpoſitio in intellectu ſequitur diſpoſitionem in intellecto,neceſſe eſt dicere intellectum, aut eſſe indiuiſibilẽ,vt vnus punctus,aut cõtinuum: ſed non ſicut continuatio magnitudinis, ſed continuatio compoſiti, i. quantitatis diſcretę. D. d. Nullo enim modo poſſumus dicere,&c,i. & cum diximus in eo ꝙ eſt magnitudo continua,tunc non intelliget niſi ſecundum tactũ, vt dictum eſt in Timęo. nullo enim modo poſſumus dicere quomodo intelligit E intellectus per aliquam partem eius, quęcunq; pars ſit idem rerum intellectarũ. D.d.Et intelligere per aliquam partem eius.i.& intelligere per tactũ, cum fuerit magnitudo,neceſſe eſt aut vt tangat per partes eius partes intellecti, aut per totum: totum autem vtrunq; d.ſi intellexerit per contactum partium cum partibus rei,neceſſe eſt vt ſit aut per aliquam partem eius,quę ſit magnitudo, aut per partem aliquam, quę ſit punctus. Et, cum declarauit hoc,dedit impoſsibile cõſequens vtrunque, &. d. ſi punctus eſt infinitus, &c. ideſt ſi intellexerit per punctum, manifeſtum eſt ꝙ non poteſt intelligere totum corpus ſemper: puncta enim quę ſunt in corpore, ſunt infinita. Si igitur neceſſe eſt in intelligendo corpus,vt tangat punctus ex eo omnia puncta,quę ſunt in corpore: quod eſt impoſsibile, quia puncta ſunt infinita: manifeſtum eſt ꝙ impoſsibile eſt vt intelligat corpus omnino ſecundum hunc modum. Et, cum declarauit impoſsibile conſequens, ſi intelligit ſecundum ꝙ tangit corpus per puncta, incœpit etiam dicere impoſsibile conſequens, ſi tangat ipſum per partem aliquam,quę ſit corpus,non punctus, & d. Et ſi intelligit per magnitudinem,&c. ideſt &,ſi intellectus intelligit rem, tangendo per aliquam partem eius, quę ſit corpus,omnes partes corporis intellecti, circungyrando ſe, quouſque tangat per illam partem corporis omnes partes corporis intellecti, neceſſe eſt ex hoc vt intellectus in- F telligat idem infinities,quando tangit corpus. quoniam pars non differt a parte in ſuo tactu: & impoſsibile eſt vt intelligat totum corpus. ſed nos videmus ꝙ intellectus intelligit totum corpus ſimul,& vnico intelligere, & non indiget intelligere iterato. Si igitur aliquis dixerit ꝙ ſufficit intelligere corpus, intelligere vnam partem eius, quando tangit ipſum per ſuam partem: dicemus ei quomodo igitur indiget corpus vt moueatur circulariter, quouſque tangat per ſuam partem, aut per ſuas partes omnes partes eius? & vniuerſaliter quo indigetur ꝙ intellectus ſit corpus, ſi non intelligit per tactum?

Tertia ratio cōtra Platonem, quę ſumit declarationem a prima.

Si autem neceſſarium intelligere toto circulo tangentem, quis eſt partibus tactus? Amplius, quomodo intelliget partibile imperti, aut impers partibili? Neceſſarium autem eſt intellectum eſſe circulũ hunc. intellectus enim motus intellectio,circuli autem circumlatio. Si ergo intellectio circumlatio, & intellectus vtique erit circulus, cuius huiuſmodi circumlatio intellectio. Semper autem aliquid intelliget, ſiquidem perpetua circulatio. *Actiuarum enim intellectionum termini ſunt.omnes enim alterius cauſa ſunt. Speculatiue autẽ,

* a.l. Factiuarum enim & actiuarũ intellectiuũ.

A rationibus terminantur similiter. Ratio autem omnis definitio est, aut demonstratio. Demonstrationes vero & a principio sunt & habent quodammodo finem syllogismum, aut conclusionem. Si autem non terminantur, sed non reflectuntur iterum in principium, accipientes autem semper medium, & extremitatem recte procedunt. circumlatio autē iterum in principium reflectitur. definitiones enim omnes finitæ sunt: Amplius autem, si eadem circumlatio sæpe fiat, oportebit sæpe intelligere idem. Adhuc autem & intellectio assimilatur cuidam quieti, & statui, magis quam motui. eodem autem modo & syllogismus.

Intellectio magis assimilat᷑ quieti q̄ motui. Idē 7. phy. tex. 20.

Et, si necesse est intelligere vt tangat per totum circulum, quid igitur est tangere per partes? Et etiam quomodo intelliget per indiuisibile diuisibile, aut per diuisibile indiuisibile? Et necesse est vt intellectus sit iste circularis ipsæ. intelligere enim est motus intellectus,
B & circulatio est motus circuli. Et, si intelligere est circulatio, erit etiam ista circulatio intelligere. Quid igitur intelligit semper? hoc enim necessarium est, si circulatio sit semper ęterna. Intelligere enim mechanicum est finitum: quoniā quodlibet illius est propter alterū. Et intelligere speculatiuum, & est definire per sermones, similiter. Et omnis sermo aut est definitio, aut demonstratio. Et demonstrationes accipiuntur ex principio sicut vltimo: & est syllogismus, & cōclusio. Et, quamuis in eis non accidat conclusio, tamen non reuertuntur ad sua principia, sed semper crescunt in medio, aut extremo, & procedunt recte. circulatio autem reuertitur ad suum principium. Et etiam omnes definitiones sunt finitæ. Et etiam, totus motus idem est multotiens. Et etiam inteligere digniuse st vt attribuatur, quieti, quā motui. & similiter syllogismus.

Dicit Et, si est necesse intelligere, &c. idest &, si necesse est intelligere vt intellectus tangat per totum circulum rem intellectam, & tunc intelliget. & ista est 48
C secunda pars trium diuisionum. quo igitur indigetur vt tangat per partes? ociosum enim est tangere per partes. Deinde dicit Et etiam quomodo intelliget per indiuisibile, &c. idest quomodocunque posuerimus ꝙ tangat, siue per partem indiuisibilem, siue per diuisibilem, siue illud diuisibile fuerit totum, aut pars, aut vtrunq;, scilicet ꝙ tangat partem per partem, & totum per totum, impossibile est nobis dicere q̄o intelligit per tactum. Quoniam, si dixerimus ꝙ habet partes indiuisibiles, quomodo tangit per partes indiuisibiles partes diuisibiles rerum. &, si dixerimus ꝙ habet diuisibiles, quomodo tangit per eas: tangens enim debet esse superpositum. & omnia ista contingunt his: quia ponunt ꝙ intellectus, in eo ꝙ est intellectus, habet partes, & ꝙ non intelligit, nisi tangendo. Deinde dicit. Et necesse est vt iste intellectus sit circularis ipse. idest & necesse est vt intellectus sit proprium aliquod corpori circulari. manifestum est igitur ꝙ contingit ex hoc ꝙ intellectus est corpus circulare. Et syllogismus sic componitur. Actio intellectus est circulatio: & circulatio est corpus circulare: ergo actio intellectus est corpus circulare. & illud, cui attribuitur actio intellectus est intellectus: ergo intellectus est corpus circulare. †Et, cum declarauit ꝙ contingit necessario vt intellectus sit corpus circulare: & eius actio sit circulatio: notificauit quod est necesse, si intelligere eius sit circulatio, & circulatio etiam fuit in eo semper, secundum ꝙ est corpus cęleste, vt eius intelli

Vide supra cō. 36.

Quarta ratio cōt. Pla.

Tangens debet esse suppositū. Idem 5. Ph. 26.

†Quod mot᷑ circularis sit in cœlo patet. 1. cœli. a t. c. 9. vsque ad. 18. ꝙ vero eternus. 8 ph. 73. 75.

Quinta rō cōtra Pla. gere sit semper, & in infinitū. Et, d, Et, si intelligere est circulatio, &c. idest &, D si intelligere est circulatio, tunc etiam circulatio existens in intellectu erit intelligere, & circulatio erit semper. vnde manifestum est ꝙ intelligere erit semper, & in infinitum. Deinde, incępit dare impossibile, quod sequitur ex hoc, & d. Quid igitur intelligit semper? &c. &, cum sedm hanc opinionem necesse est vt semper intelligat, quid possunt dicere ꝙ semper intelligit. hoc enim necesse est pp hoc, quod ponunt, ꝙ circulatio est semper. & nihil possunt dicere in hoc: qm̄ intelligere per operationē est finitum. omne enim intellectū apud operationem non intelligitur nisi per aliud: & omnia propter vltimum finem, qui intenditur in illa operatione mechanica. Et, cum declarauit ꝙ intelligere est finitum in intellecto mechanico, incępit declarare ꝙ ita est in speculatiuo & d. Et intelligere speculatiuum, & est finire per sermones, similiter. idest similiter est in rebus speculatiuis. D.d. Et omnis sermo, aut est definitio, aut demōstratio. idest & omnis actio intellectus, aut est definitio, aut demonstratio. *Et, cum declarauit hoc, incępit declarare ꝙ vtraq; istarum actionum est finita, & d. Et demonstrationes accipiuntur ex principio. idest & demonstrationes habent principiū, ex quo accipiuntur, & sunt ꝓpositiones: & hn̄t finē, & est syllogismus, qui fit ex ꝓpositionibus, & conclusione. D.d. & q̄uis in eis non accidat conclusio, &c. i. & qui concludit aliquā conclusionem, non faciet reuertere illam conclusionem, sicut facit in syllogismo circulari: sed addit ei aliam ꝓpositionem, per quā impossibile est vt demōstratio reuertatur circulariter, s. vt principiū fiat finis, & finis principium: sed additur illic terminus medius alius, & extremum maius aliud, & alia conclusio: & erit motus intellectus tūc sedm rectitudinem, non sedm circulationem. Circulatio aūt, quam opinantur esse actionem intellectus, nō intelligitur ab hoc intellectu, idest qui procedit secūdum rectitudinē, sed reuertitur. Et, cū declarauit hoc in demonstratione, incępit declarare hoc in definitione, & d. Et ēt oēs definitiones sunt finitę. i. & definitiones rerum, cum perficiuntur p intellectum, sunt finitę: sicut res, quę exigunt vt credantur. & intelligere nō reuertitur in eis circulariter; sicut fides non reuertitur in demonstrationibus circulariter. D.d. Et ēt totus motus idē est multotiēs. i. & si motus intellectus, & circulatio eius fuerit in eodē intellecto, tunc cōprehēdet ipsum infinities. Et in alia translatione est manifestius sic. Et, cum motus intellectus fuerit circularis, non specialis, tunc comprehendens comprehendet idē multotiēs. & ideo possibile est vt sermo sit sic. Et, si motus intellectus fuerit circulatio, tunc intelliget omnia multotiens. D.d. Et intelligere dignius est vt attribuatur quieti, quam motui. & intendit ex hoc, quod apparet: quoniam actio nostra per ipsum apud quietem est magis perfecta, q̄ apud motum. & ideo melius est attribuere actionem intellectus quieti, q̄ motui, sicut fecerunt isti.

Margin notes: Oē intellēn apud opōnē nō intelligit nisi p aliud: et oīa pp vltimum finē, qui intendit in opatione mechanica. Idē. 2. Met. t.c.3. — * Oīs actio intellectus, aut est defō, aut demonstratio: consimile. 3. de Anima. 21, 22, & 36. — Sexta rō cōtra Pla. E

At vero neq; beatum, quod non facile, sed violentum. Si autem est F motus ipsius non substantia, præternaturam vtique mouebitur. Laboriosum autem est & commistum esse corpori, non potens absolui & præterea fugiendum: siquidem melius est intellectui non cum corpore esse, quemadmodum & consuetum est dici, & multis placet.

Margin notes: Vide cōtra. Zim. — Consuetum ē dici aiam non misceri corpori.

Et etiam quod non est facile, non est delectabile, sed quasi violentum. Si igitur motus non est substantia animę, tunc non mouetur, nisi ab aliquo extrinseco a sua natura. Et est etiam valde difficile vt intellectus sit admixtus cum corpore admixtione, qua non possit recedere ab eo: si melius est intellectui vt nō sit coniunctus cum corpore, sicut est consuetudo dicendi, & secundum quòd plures opinantur.

49 Et etiam manifestum est ꝙ intelligere apud motum magis est difficile quam apud qetē. motus igitur est ab aīa, quasi violentus: ergo nō est in substātia eius, neq; aīa constituitur per ipm, sed est extra naturam eius. Et, cū notificauit hoc, incępit dare impossibile contingens eis in hoc, ꝙ dicunt intellectū esse corpus,

Margin notes: Septima rō cōtra Pla. — Octaua rō

A & d.Et eſt ẽt valde difficile,&c.i,& valde eſt im ꝓbabile,& difficile ad intelligendũ,ſcd̃m ꝙ hoíes conſueuerunt dicere,ꝙ ſi intellectus ſit corpus,aut admixtũ cũ corpore,tali admixtione,ꝙ non põt euadere ab eo oĩno:cũ oẽs, aut plures opinentur ꝙ melius eſt vt intellectus non ſit cõiunctus cũ corpore, nedũ ſit corpus.natura enim intellectus videtur eſſe valde oppoſita naturę corporis.

cõtra Pla.

Natura ĩtellect' vr̃ eſſe valde oppoſita naturę corporis.

Immanifeſta autem eſt & cur circulariter fertur cęlum cauſa. Neque enim animæ ſubſtantia cauſa eſt cur circulariter fertur.ſed ſecundum accidens ſic mouetur.Neque corpus cauſa,ſed anima magis illi. At vero neq; quòd melius dicitur, & tamen oportebat propter hoc Deum facere circulariter ferri animam, quia melius ſit ipſi moueri quam manere,moueri autem ſic quã aliter.

Et ex eis,quæ latent, etiam eſt cauſa, propter quam cęlum mouetur circulariter.Subſtantia enim animæ non eſt cauſa motus eius circulariter,ſed mouetur iſto motu accidentaliter. Neque corpus etiam eſt cauſa in hoc:immo anima eſt dignior in hoc. Et etiam.neque dixit quare hoc fuit melius:licet apparet quòd Deus non poſuit animã
B moueri circulariter,niſi quia moueri eſt ei melius, quam quieſcere.& quod mouetur hoc modo eſt melius quã quòd moueatur alio modo.

D.Et latet ſcd̃m hãc opinionem dare cauſam,propter quã cœlum mouetur.ſe 50
cundũ enim poſitionem eorum ſubſtantia animæ non dat iſtum motum,cnm ſubſtantia aĩę apud eos non ſit niſi corpus elementorũ:& iſte motus,ſ.circularis eſt ei accidentaliter,ſ.quia creator incuruauit ipſum a rectitudine in circulationẽ. D.d. Neq; corpus etiam,&c.i.&, cum anima non eſt cauſa iſtius motus eſſentialiter,quę eſt dignior vt ſit cauſa: & corpus,in eo quod eſt corpus, remotius eſt vt ſit cauſa.D.d.Et etiam neque dixit,&c.i.& etiam Plato non dedit in hoc ſermonem,quare animam moueri circulariter eſt melius, quam nõ moueri, aut quam non moueri circulariter;neque poteſt dare.Neceſſe enim vt Deus nõ po ſuerit animam moueri, niſi quia moueri, eſt melius ei, ꝙ quieſcere. & poſuit eam moueri circulariter: quia talis motus eſt melior recto. & intendit ꝙ omnia iſta demonſtrent hanc opinionem eſſe improbabilem.

Nona ratio cõtra Pla.

Quoniam autẽ huiuſmodi intentio eſt aliis rationibus magis propria,hanc quidem dimittamus nunc. Illud autem inconueniens accidit & huic rationi,& pluribus,quæ de anima.Copulant enim & ponunt in corpus animam nihil vltra determinantes propter quã cau-
C ſam,& quomodo habente corpore.

Si igitur iſta conſyderatio eſt magis ꝓpria alio ſermoni, dimittenda eſt ſtatim a nobis Et dicamus ꝙ eſt alia improbabilitas cõtingens huic ſermoni,& pluribus ſermonibus de anima. Et eſt,quia ipſi coniungunt animam corpori,& ponunt eam in eo: & non dant cũ hoc, qua de cauſa ſit cõiuncta cum eo,& quæ eſt diſpoſitio illius corporis.

Et quia hęc perſcrutatio eſt magis propria alię ſcientię,ſ.quare eſt melius cęlum moueri,q̃ quieſcere: & quare circulariter magis quã recte. iſta.n.queſtio 51
proprie eſt primę Philoſophię. quapropter oportet nos dimittere hoc nũc, & dicere quę eſt improbabilitas contingens huic ſermoni,&c.i.dieſt. Et iſta im[illegible] babilitas, quę contingit huic ſermoni, & pluribus ſermonibus de anima,e[illegible] omnes dicentes ꝙ eſt ens,ſiue corpus, ſiue non corpus,coniungunt eam [illegible] ri,& non dant cauſam, propter quam ligata eſt cum corpore, neque d[illegible] eſt diſpoſitio corporis,quod eſt adaptatum, vt ligetur cum ea.

[illegible]

Et tamen videtur hoc vtique neſſarium eſſe.propter commun[illegible]

gis q̄ recte. Sed vide. oppositū. 1. cœ. t. c. 12. qa vr̄ ꝙ sit naturalis, cum ibi terminetur. Vide contra Zim.

enim hoc quidem agit illud autem patitur: & hoc quidem mouet, illud autē mouetur. horum autem nihil inest adinuicem quibuscunq;.

Et licet hoc, vt reputo, necessarium sit. quoniam propter communicationem hoc agit, & hoc patitur, & hoc mouet, & hoc mouetur: & nihil ex hoc fit in quibuscūque adinuicem.* Dicere enim hoc in eis est simile, ac si hoc diceret, ꝙ ars Carpētaria existat Musica. Ars enim ita vtitur instrumentis, sicut anima corpore.

52 Idest & hoc, ꝙ ignorauerunt de anima, necessarium est vt causa eius sit data: qm̄ in omnibus rebus est cōmunicatio inter agens, & patiens, & mouens & motum; & non patitur quidlibet a quolibet. Hoc igitur, quod dicunt, ꝙ anima est in corpore sine aliqua cōmunicatione data inter corpus, & animam, quę aīa est digna mouere, & corpus aīalis moueri inter oīa corpora, simile est sermoni dicētis ꝙ aīa existit in quocunque corpore, sic, ꝙ est simile sermoni dicentis ꝙ ars Carpentaria existit subiectum Musicę. Si igitur ars Carpentaria habet propria subiecta, & propria instrumenta, quibus vtatur, necesse est vt ita sit de aīa cum corpore. corpus enim est instrumentū animę. & ideo corpora animalium conuenientia sunt animabus eorum.

* Hęc reperies in textu sequenti.

Decima rō cōtra Platonē cōis sibi & Antiquis

Hi autem solum conantur dicere quale quid sit anima, de suscepti uo autem corpore nihil amplius determinant: tanquam possibile, sit, secundum Pythagoricas fabulas, quamlibet animam quodlibet corpus ingredi. Similiter itaq; dicunt, atq; si quis dicat Tectonicam in fistulas ingredi. oportet. n. artē quidem vti instrumentis, animam aūt corpore †(videtur. n. vnūquodq; propriā habere speciē, & formā.)

Phytagoricę fabulæ.

† Hęc verba ī nonnullis codicib' non reperiūtur.

Et isti non quęrunt loqui nisi tantum quid est anima, & nihil determinant de corpore recipiente: sicut Apologus, quo vtitur Pythagoras, scilicet vt quælibet aīa intret quodlibet corpus. videmus. n. ꝙ quidlibet habet formam, & creaturam propriam.

53 D. Et isti, qui locuti sunt de anima, non sunt perscrutati, neque volunt perscrutari, nisi quid sit tantum, & nihil dicunt de natura corporis ei proprij. &, quia hoc dimiserunt, videtur esse possibile apud eos vt quęlibet anima existat in quolibet corpore, & transferatur de corpore in corpus: sicut dixit pythagoras in Apologo, quem posuit ad corrigendum animas ciuium. & illa opinio est falsa. videmus enim ꝙ quilibet habet formā propriam, & corpus proprium, idest animam propriam, & corpus animalis proprium. Et hoc, quod dicit, est manifestū in speciebus valde. membra enim leonis non differunt a membris cerui, nisi propter diuersitatem animę cerui ab anima leonis. &, si esset possibile vt anima leonis existeret in corpore cerui, tunc natura ociose ageret. & hoc etiam manifestum est indiuiduis eiusdem speciei. & ideo diuersi sunt mores, & ex hoc destruximus opinionem Pythagoricam.

Mēbra cerui non differūt a mēbris leonis, nisi quia anima differt ab anima. consimile. 2. de Aīa. cō. 60.

Caput secundum. Confutatur opinio, Animam harmoniam esse asserens.

Harmonia.

ALia a autem quędam opinio tradita est de anima credibilis quidem multis, & nulla inferior earum, quę dicta sunt, rationibus tamen quasi pœnis afflictata & in iis, qu in communi fiunt, sermonibus. Harmoniam. n. quandā ipsam dicunt. etenim harmoniā tēperamentū & compositionem esse contrariorum, & corpus cōponi ex cōtrariis.

Et est alia opinio, de qua multi contenti sunt, & non est minor op

A nionibus prædictis. Dicunt enim quòd est aliqua compositio harmonica. harmonia enim est admixtio, & compositio contrariorum, & corpus est compositum ex contrariis.

Com compleuit contradictionem eius, quod dictum est in Timęo, reuersus est ad contradicendum sermoni dicentis animam esse formam ex cōgregatione, & harmonia propria elementorum. &, quia ista opinio est valde sufficiens, dixit & est hic alia opinio de anima. Deinde d. Dicunt enim ꝙ est aliqua compositio harmonica, &c. idest dicunt enim ꝙ anima est aliquod harmonicum, & aliqua compositio ex compositionibus elementorū in re composita admixta ex eis. & dixerunt hoc, quia opinabantur ꝙ harmonia est compositio, & admixtio contrariorum, & ꝙ corpus est compositum ex cōtrarijs. ergo in corpore est harmonia: ergo est anima. 54

Atqui harmonia ratio quædam commistorum est, aut compositio: animam autem neutrum possibile est esse horum. Amplius autem mouere non est harmoniæ: animæ autem attribuunt hoc omnes.

Licet harmonia sit proportio inter res admixtas, aut compositio: B anima autem non est alterū istorum duorum. Et etiam harmonia non est innata mouere: & in hoc propriè conueniunt omnes animam habere.

Cum dixit hanc opinionem, incœpit contradicere ei, & dixit ꝙ harmonia, quam dicunt esse animam, aut est proportio inter res admixtas ex elementis: & hoc erit, si compositio corporis ex elementis est secundum modum complexionis: aut anima est ipsa compositio, si compositio ex elementis est vicinatio, nō admixtio. ver. g. compositio domus ex lapidibus, & lateribus. D. d. anima autem non est alterum istorum duorum. & intendit, vt diximus, & dicemus post. D. d. Et etiam harmonia non est innata mouere, &c. idest & apparet cito ꝙ harmonia non est anima: quia omnes conueniunt in hoc, ꝙ, anima mouet, & non possunt dare modum, secundum quem harmoniam moueat. 55

Prīa rō contra dicentes aīam harmoniam esse.

Congruit autem magis de sanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus, quā de anima. manifestum autem, si quis tentauerit reddere passiones, & opera animæ harmonia quadam: difficile enim harmonice coaptare.

C Et dignius est, & melius dicere ꝙ harmonia currit cursu sanitatis, & vniuersaliter currit cursu alicuius, s. bonitatum moralium corporalium, non cursu animę. & hoc manifestum est valde, cum homo laborauerit in perficiendo passiones animæ, & actiones eius per aliquā harmoniam. conuenientia enim in hoc est valde difficilis.

Et melius est existimare ꝙ harmonia est de corporibus currens cursu sanitatis, idest cursu formarum, quę sunt in animato, in eo quod est animatum, non cursu animę, neque formarum, quę sunt in anima: & siue harmonia sit compositio, aut proportio agens mixtionem, & complexionem. D. d. & hoc manifestum est valde, &c. i. & differentia inter formas corporales attributas elemētis, & formas attributas animę, manifesta est ex hoc, ꝙ possumus attribuere in formis corporalibus diuersitatem contingentem in actionibus, & passionibus corporum compositioni factę in eis ex elementis: ita ꝙ possumus dicere ꝙ actio carnis in manu est alia ab actione ossis propter mollitiem, & humiditatem carnis, & duritiem, & siccitatem ossis. & non possumus dicere per quam cōplexionem, & per quam compositionem differunt actiones sensus ab actionibus intellectus, & actiones virtutis sensibilis ab actionibus virtutis motiuę. Et hoc, quod di- 56

Secunda rō

cõtra opiõnẽ dicẽtium aiam harmoniam esse.

xit, est vna dubitationum contingentium dicenti esse animam proportionem elementorum, aut aliquod consequens proportionem.

Amplius autem si dicamus harmoniam in duo respicientes, maxime quidem proprie magnitudinum in habentibus motum, & positionem compositionem ipsarum, cum sic cõgruunt, vt nihil eiusdem generis suscipiant: hinc aũt & eorum, quæ commiscentur, rationẽ, neutro vtique modo rationabile. † (Compositio autem partium corporis multum inuestigabilis existit) multę enim sunt compositiones partium, & multipliciter. Cuius igitur, & quomodo congruit accipere intellectum compositionem esse, aut & sensitiuum, aut appetitiuũ?

†a.l. Neq; compositio partium corporis valde examinabilis est.

Et etiam nos non comprehendimus harmoniam, nisi intendendo alterum duorum: secundũ aũt verum apud magnitudines, cum habẽt motum, & situm. tunc igitur intenta est compositio earũ, cum fuerint suppositę tali super ppositione, in qua nõ potest intrare inter eas aliquid sui generis: quod autem extrahitur ex hoc, est proportio, quę est rerum istarum: non est igitur rectum dicere neque de altera istarum duarum intentionum. Compositio aũt partium corporis facile põt determinari. compositiones. n. partium corporis multæ sunt. Intellectus igitur cuiuslibet partis debet compositio existimari, & quomodo sensus compositio cuiuslibet: partis, & desyderium copositio cuius partis?

57 Tertia ratio cõtra eandẽ opinionẽ.

Dicit, Et etiam nos non comprehendimus harmoniam, & sentimus ipsam nisi per duo, & est vnum, qđ dicitur harmonia in rei veritate, quando fuerint magnitudines habentes motum, & situm, & fuerint compositę adinuicem, & fuerint superpositę, ita ꝙ inter illas nullas magnitudo sui generis possit intrare. quod autem assimilatur huic, & trahitur ab eo, est proportio, quę fit in rebus admixtis, antequam admisceantur. Et, cum notificauit ꝙ harmonia dicitur his duobus modis, incępit declare ꝙ non est rationabile dicere ꝙ anima est altera istarum duarum intentionum, & dixit non est igitur rectum dicere, &c. idest non est rationabile dicere vt differentię partium animę sint datę ex altera istarum duarum intentionum, verbi gratia dicere ꝙ intellectus est talis harmonia, & sensus talis, & desyderium tale: sicut est rationabile in partibus corporis. D. incępit declarare hoc, scilicet ꝙ hoc rationabiliter dicitur in partibus corporis, sed non in partibus animę, & dixit. Compositio autem partium corporis, &c. idest & hoc fuit sic, quia perficere formam cuiuslibet membrorum corporis, & dare essentiam eius per compositionem est facile, quia manifestum est sensui ꝙ compositiones eorum diuersę sunt, & multifarię. scire autem quę compositio approprietur intellectui, & quę sensui, & quę desyderio, hoc impossibile est vt detur ratione. Et hęc est quasi alia dubitatio, contingens dicentibus animam esse harmoniam, aut proportionem. prima enim dubitatio est, quia illi nõ possunt perficere actiones, & passiones animę per compositionem. ista autem, quia non possunt perficere diuersitatem substantię eius propter diuersitatem cõpositionis, & indifferenter in hoc, quod contingit eis, siue formę entium compositorum fuerint ex vera harmonia, aut ex harmonia abstracta a vera.

Similiter aũt incõueniens & rationem mistionis esse animam. non enim eandem habet rationem mistio elementorum, secundum quam caro, & secundum quam os. Accidet igitur & multas animas habere. & secundum totum corpus siquidem omnia ex elementis commistis sunt, commistionis autem ratio harmonia est, & anima.

Et est

A Et est etiã alia dubitatio, vt aĩa assimiletur mixtioni. mixtio .n. elementorũ, quæ fit caro, & os non est eiusdem proportionis. Ex quo cõtingit vt in corpore sint multæ aĩæ, & in toto corpore: cum omnia membra fuerint ex mixtione elementorum, & proportio mixtionis fuerit harmonia, & anima.

Ista est Tertia dubitatio, contigens, dicentibus aĩam esse armoniã, & mixtionem elementorũ. cõtinget .n. eis ponere ꝙ quodlibet membrũ habet animã particularẽ, et vniuersum corpus animam vniuersalem. Quę igitur est differentia inter proportionem, quę facit animam, & quę facit membrũ. Quoniam, si anima, secundum ꝙ anima, est proportio mixtionis, & compositionis, aut illud, quod fit ex proportione mixtionis, & compositionis: & formę membrorum sunt aut harmonia, aut proportio, aut aliquid factum ex proportione; manifestũ est ꝙ contingit ex hoc vt in quolibet membro sit anima, & in toto corpore sit anima. Aut dicent quę est differentia inter harmoniam, & proportionem, quę facit animam, & quę facit membrum; cum omnia membra fiant ex mixtione. & anima ex mixtione. Et ista dubitatio similis est primę, in qua interrogauit quę mixtio approprietur vnicuiq; uirtutum animę.

B Postulabit aũt hoc vtiq; aliquis et ab Empedocle. vnãquãq; .n. ipsarum in ratione quadam dicit esse. Vtrum igitur ratio ipsa anima est, an magis aliquid aliud existens gignitur in membris. Amplius autẽ vtrum concordia cuiuslibet mistionis causa, an eius, quæ secundum rationem. Et hæc, vtrum ratio est, an aliquid aliud præter rationem.

Et debet hõ quærere ab Empedocle. Empedo. n. dicit quòd quodlibet mẽbrorũ est in aliqua proportione. Vtrũ igitur proportio sit animæ, aut anima est aliud, sed fit in mẽbris. Et quærendũ est ẽt vtrum amicitia est cã mixtionis cuiuslibet, aut nõ est nisi causa permixtionis in aliqua proportione. Et amicitia etiam vtrum est ista proportio, aut aliud.

Dicit, & quęrendùm est ab Empedocle hanc dubitationem. dicit enim ꝙ forma cuiuslibet membri non est nisi per aliquam proportionem factam apud cõpositionẽ elementorum in eo. &, cum opinio eius sit talis, quęrẽdum est ab eo vtrũ 59
C proportio, quę est substantia membri, sit anima, aut aliud, sed fit in membris ab extrinseco. Et intendit. si igitur dixerit ꝙ sit proportio mẽbrorũ, contingit ei ꝙ quodlibet membrũ habet animam, &, si dixerit aliud, continget ei dare differentiam. D. d. Et quęrendum est etiam vtrum amicitia, quam opinatur esse causam mixtionis, sit cuiuscunq; mixtionis. & intendit. & si dixerit ꝙ est causa cuiuslibet mixtionis, contingit vt ex omni mixtione sit membrũ, & anima. &, si dixerit ꝙ est causa alicuius mixtionis, oportet ipsum dare causam cuius sit mixtionis, & maxime si mixtio faciens membra sit alia a mixtione faciẽte animã. D. d. Et amicitia etiam vtrum est ista proportio, aut aliud. & intendit, vt mihi videtur, &, si dixerit ꝙ sit proportio, tunc proportio non existit ante mixtionẽ, sed agẽs debet esse ante patientem. &, si dixerit aliud, quid igitur erit? Et quasi intendit notificare ꝙ illę tres dubitationes, contingentes dicentibus animam esse complexionem, aut compositionem contingent Empedoc. & contingent ei proprie istę dubitationes, quas dixit, propter hoc, quod ponit amicitiam, & litem.

Hæc igitur habent huiusmodi dubitationes. Si vero aliud est a mistione aĩa, cur nam vna cum ipso carnis esse, & aliarum partium animalis tollitur? Ad hæc autem, siquidem non vnaquæq; partiũ habet animam, si non est anima ratio commistionis, quid est quod corrumpitur, anima deserente?

Istę igitur sunt dubitationes. Et si anima sit aliud a mixtione, qua de causa tollitur, si tollitur propter mixtionem, quæ inueniebatur in carne, & in aliis membris in animalibus? Et etiã, si quodlibet membrum corporis non habet aĩam, & anima non est proportio mixtionis, quid est igitur hoc, quod corrumpitur, quãdo separatur ab aĩa? D

60 Istę igitur sunt dubitationes, contingentes dicentibus animam esse complexionem: licet dicens hoc possit in hoc dare aliquam rationem. quoniam, si anima est aliud a mixtione, & a complexione, quare corrumpitur cum corruptione complexionis? si enim est aliud a forma carnis, & a forma membrorum, & tamẽ inuenitur in membris, quare corrũpitur cũ corruptione membrorum? Et ẽt, si anima non est complexio, & mixtio, quare corrumpuntur membra, quãdo separantur ab anima? nisi in membris sit aliud corruptibile, quando anima separatur. quid est ergo illud?

Quòd igitur neque harmoniam possibile est esse animam, neque circulariter moueri, manifestum ex dictis. secundum accidens aũt moueri, vt diximus, est, & mouere seipsam, vt moueri quidem id, in quo est, hoc autem moueri ab anima. aliter autem non est possibile moueri secundum locum ipsam. E

Quoniam autem anima impossibile est vt sit harmonia, aut vt moueatur circulariter, manifestum est ex prædictis. quoniam vero mouetur accidentaliter, sicut diximus, & mouet se, hoc non est, nisi quia anima mouetur per illud, in quo est. & hoc etiam mouetur ab anima. secundum aũt alium modũ impossibile est vt moueatur in loco.

61 Cum destruxit, ꝙ anima est aliquod mouens se essentialiter, aut harmonia, aut complexio, incępit facere rememorationem, & declarare ꝙ non contingit ei mouere se, nisi accidentaliter, & dixit Quoniam autem anima, &c. & intendit per hoc, qđ dixit, aut vt moueat, aut moueatur in circuitu. i. aut moueat se essentialiter, vt existimatum est de corporibus cęlestibus, quę mouentur circulariter. Et, cum declarauit ꝙ impossibile est vt moueatur ex se essentialiter, incępit declarare ꝙ hoc possibile est accidentaliter, & d. quoniam vero mouetur accidentaliter, &c. i. quoniam vero mouetur accidentaliter, & mouet se accidentaliter, necessarium est ꝙ anima videtur moueri ꝑ illud, in quo existit, s. corpus, quando corpus illud mouetur ab ea. sed alio modo impossibile est vt anima moueatur in loco. F

Anima mouetur, & mouet, sed per accidens. Idem supra cõ. 42.

Caput Tertium Examinantur dubitationes nonnullæ Animam moueri persuadentes.

Rationabilius autem dubitabit vtique aliquis de ipsa, tãquam quæ moueatur, ad huiusmodi respiciens. Dicimus enim animam tristari, gaudere, cõfidere, timere: amplius autem irasci, & sentire, & cogitare. hæc autem omnia motus esse videntur. vnde opinabitur aliquis ipsam moueri.

Sed est quæstio cogens ad dicendum, ꝙ anima mouetur essentialiter: & est ꝙ nos dicimus ꝙ anima contristatur, & gaudet, & audescit, & timet, & irascitur, & sentit, & distinguit, & omnia ista videntur esse motus. vnde homo existimat ꝙ anima mouetur.

A Cum declarauit ꝙ impoſsibile eſt vt anima moueatur, niſi accidẽtaliter, dedit 62
dubitationem ſuper hoc, & dixit. Sed eſt quęſtio cogẽs ad dicendũ ꝙ anima mo-
uetur eſſentialiter; & eſt ꝙ nos dicimus ꝙ anima contriſtatur, & gaudet, &c. &
omnia iſta reputantur eſſe motus. & propter has duas ꝓpoſitiones exiſtimatur
ꝙ aĩa mouetur. v.g. aĩa contriſtatur: & cũ triſtitia eſt motus: ergo aĩa mouetur.

Hoc autem non eſt neceſſe. nam, & ſi quã maxime triſtari, aut gau
dere, aut cogitare motus ſunt, & vnumquodq; moueri aliquid, moue
ri tamẽ ab anima eſt: vt iraſci, aut timere, eò quòd cor hoc modo mo
uetur. cogitare aũt, aut humõi, aut forſitan aliquid aliud. Horum
autem accidunt alia quidem ſcd̃m lationem quibuſdam motis: alia
vero ſcd̃m alterationem. qualia autem, & quomodo, alia ratio eſt.

Et hoc non eſt neceſſarium. quoniam, ſi contriſtari, & timere, &
diſtinguere ſunt motus: quodlibet eorum moueat aliquid: tunc hoc
mouere nõ eſt niſi mouere ab anima. ver.g. iraſci enim eſt motus ad
cor, ſcilicet quòd cor inflatur. & diſtinguere eſt motus, ſcilicet quòd
tale membrum currit tali curſu: & rectum eſt vt aliquid currat tali
B curſu. Et quædam iſtorum accidunt ſcd̃m translationem rerum, &
quædam ſecundum alterationem. quæ autem ſunt iſta, & quomodo
fiunt, proprium eſt alii ſermoni.

Dicit, & licet concedamus iſta eſſe motus, tamen non eſt neceſſariũ vt ſint 63
motus animę. quoniam, ſi timere, & diſtinguere ſint motus: & quilibet motus
iſtorum approprtatur alicui membro corporis: tunc iſti motus non debent attri-
bui, niſi in illis mẽbris: & illa motio non eſt in mẽbro, niſi ab anima. v.g. quo-
niam iraſci videtur eſſe proprium cordi, ſcilicet ꝙ cor mouetur hoc motu, i. tu-
meſcit: & ſimiliter timere videtur eſſe proprium cordi, cum conſtringatur. Et,
cum manifeſtum eſt ꝙ iſti duo motus debent attribui cordi, incępit quęrere cui
membro attribuatur intelligere, ſi ſit motus, & dixit, & diſtinguere eſt motus,
ſcilicet ꝙ tale membrum currit tali curſu. ita cecidit in ſcriptura. & intendit
ꝙ, ſi diſtinguere ſit motus, opinandum eſt ꝙ aliud membrum eſt ei proprium, ſi-
cut cor irę. & dixit hoc, quia iam declaratum eſt ꝙ omne motum eſt corpus. D.
d. & rectum eſt vt aliquid currat tali curſu. ita cecidit in ſcriptura. & intendit ꝙ
rectum eſt ꝙ aliquod membrum currat tali curſu, aut in omnibus paſsionibus
animę, ſi omnes ſunt motus: aut in quibuſdam, ſi eſt in eis aliquid, in quo non eſt
C motus, & eorum, & in quibus ſunt motus, quędam mouentur ſecundum locum,
& quędam ſecundum alterationem. D. d. quę autem ſunt iſta & quomodo. &c. i.
quę autem membra ſunt ea, quę mouentur vnoquoque iſtorum motuum in vna-
quaque partium animę, & quomodo mouentur, proprium eſt alii loco. Et dixit
hoc, quia in hoc loco tantum eſt neceſſarium ꝙ iſti motus ſint eſſentialiter in re
bus corporeis, & diuiſibilibus, vt declaratum eſt in ſermonibus vniuerſalibus. 6.ph.32.

Dicere autem iraſci animam, ſimile eſt ac ſi quis dicat eam texere,
vel ædificare. * melius enim fortaſsis eſt non dicere animam miſere- Melius ẽ di
ri, aut addiſcere, aut cogitare, ſed hominem anima. hoc autem, nõ cere hoĩem
tanquam motu in illa exiſtente, ſed aliquando quidem vſque ad illã, aĩa miſereri,
aliquando quidem ab illa vt ſenſus quidem ab his, reminiſcentia ve- & addiſcer̃,
ro ab illa ad motus, qui ſunt in ſenſuum inſtrumentis, aut quietes. & intellige-
re, quam ani

Dicere autem quòd anima iraſcitur eſt ſimile ei, qđ texit, aut ædifi mã miſere-
cat. melius. n. videtur non dicere quòd aĩa habet pietatẽ, aut docet, ri.
aut diſtinguit, ſed dicere quòd hõ facit hoc propter animam. & hoc
non eſt, quia motus venit ad ipſam, & fit in ea: ſed quandoq; perue-

nit ad ipsam, et quandoque est ex ea · verbi gratia, quòd sentire est, D
ab istis rebus: rememoratio autem est ab anima.

64 Quia facit hominem errare hoc, quod est in consuetudine dicendi, ꝙ anima irascitur, & timet, vnde existimatur quod isti motus sint existentes in anima absque corpore, & quod anima mouetur essentialiter istis, incępit declarare ꝙ hoc non dicitur nisi secundum similitudinem, & ꝙ isti motus ita sunt, sicut motus, qui sunt in membris apparentibus, sicut ędificare, & texere: & quod in nullo differt, nisi quia membra illa sunt interiora, & hęc exteriora. Et dixit Dicere autem ꝙ anima irascitur, &c. idest quemadmodum motus textoris, & ędificatoris non attribuitur animę, nisi accidentaliter, ita est motus irę, & timoris. Deinde dicit. melius enim videtur non dicere, &c. idest, & ideo melius est vt locutio sit in omnibus istis actionibus, ꝙ homo facit hoc per animam, non quod anima distinguat, aut ędificet, aut addiscat, aut habeat pietatem: sed homo addiscit per animam, aut distinguit per eam. Deinde dicit. & hoc non est, quia motus est in anima, &c. i. & isti motus non existunt in anima: sed principium motionis in quibusdã eorum est extrinsecus, & finis eorũ est in anima. Et, cum declarauit ꝙ principium quorundam istorum motuum est extrinsecus, & finis eorum in anima, dedit exemplum. sed in translatione a qua dicimus, diminuta est. & intendit ꝙ motus, cuius principium est extrinsecus, & finis in anima, est motus, sensus: & motus, cuius principiũ est in anima, & finis extra, est motus rememorationis. & iste motus rememorationis forte peruenit ad sensum, & forte non. virtus enim rememoratiua, quando mouerit imaginatiuam, tũc forte imaginatiua mouebit sensibilem, & forte non. Et hoc manifestum est in alia translatione sic. & dicere quod anima irascitur est quasi dicere quod texit, aut ędificat. sed melius est non dicere ꝙ anima gaudet, aut addiscit, sed homo per animam. & non quia motus peruenit ad ipsam, & fit in ea: sed quandoq; peruenit ad ipsam, vt sensus, qui reddit illud, quđ reddit ad ipsum a sensibilibus: & quãdoq; fit motus principiũ ab ea, vt in rememoratione. & tunc aut remanebit in ea, & nõ pertransibit ad aliud: aut veniet ad sensus, & transmutabit eos. Et intendit per hoc, quod dixit, non est quia motus venit ad ipsam, & fit in ea. idest non quia anima est subiectum istius motus, dicitur habere ipsum. Et intendit per hoc, quod dixit, & tunc aut remanebit in ea, &c. idest ꝙ iste motus, cuius principium est ab anima, s. rememoratio, forte remanebit in corpore, quod est instrumentum istius virtutis: & forte pertransibit ad aliud, quousque perueniat ad sensus, idest ad instrumenta sensuum. E

Motus, cui' principiũ ẽ extrĩsecus, et finis ĩ aĩa ẽ motus sensus oppositũ supra. c. 3. huius primi. vide cõ. Zim.

Intellectus autem videtur *innasci, substantia quædam existens, et non corrumpi. Maxime enim corrumperetur vtiq; ab ea, que est in senio, debilitate. nunc autem, quemadmodum in sensoriis, accidit. si enim acciperet senex oculum talem, et videret vtique sicut et iuuenis. quapropter senium non est, quia sustinuit aliquid anima, sed id, in quo, sicut in ebrietatibus, et morbis. F

**aħs adueni re.*

Si senex talem accip et oculum, videret sicut & iuuenis.

Intellectus aũt videtur esse substantia aliqua, quæ fit in re, et non corrumpitur. Quoniam, si corrumperetur, magis dignum esset vt corrumperetur in fatigatione, quæ est apud senectutem. sed videmus quòd illud, quod accidit in sensibus ex hoc, accidit in corpore. senex enim, si reciperet oculũ iuuenis, videret vt iuuenis. senectus igitur non est dispositio, in qua anima patitur aliquid, sed dispositio, in qua anima est sicut est apud ebrium, et ęgrotum.

65 Cum concessit ꝙ aĩa mouetur accidentaliter, i. pp̃ subiectũ, per quod cõstituitur, & propter hoc est generabilis, & corruptibilis, incępit declarare ꝙ intellectus materialis inter partes aię videtur esse non mobilis, neq; accidentaliter et. est enim non gñabilis, & nõ corruptibilis, nisi scdm illud, in quo agunt ex corpo

A re; aut secundum illud, a quo patitur: quia habet instrumentum corporale, quod corrumpitur per suam corruptionem: sicut est dispositio in aliis virtutibus aīę. Et dixit. Intellectus autem videtur esse substantia, &c. & intendit hic per intellectum, intellectum materialem, qui comprehendit intentiones omnium entium. Deinde dicit. Quoniam, si corrumperetur, &c. idest quoniam, si corrumperetur, haberet instrumētum corporale: esset enim virtus corporis. Et, si haberet instrumentum corporale, accideret ei apud senectutem illud, quod accidit senibus: & tunc debiliter intelligeret intentiones rerum intelligibilium. sed non est sic: & tunc necesse est vt non habeat instrumentum corporale. &, cum iste intellectus non corrumpitur in se, tunc illud, quod corrumpitur in se, est passio, aut actio eius per corruptionem eius, a quo patitur: cum illud, a quo patitur, sit intra corpus, vt declarabitur post. D.d. sed videmus ꝙ illud, quod accidit in sensibus ex hoc. idest sed, quia videmus hoc, quod accidit in sensibus ex fatigatione apud senectutem, potest attribui uirtuti sensitiuę tali modo, s. non quia virtus trāsmutata est, & inueterata, sed quia illis, per quę intelligit, accidit fatigatio. v.g. artifex, cuius actio fatigatur propter fatigationem instrumenti, non propter seipsum. &, cū iste sermo sit sufficiens in sensibus, quanto magis in intellectu. D.d. senectus igitur non est dispositio, &c. idest & sicut senectus, & inueteratio contingens homini secundum hanc rationem, non est dispositio, in qua anima patitur ad viā corruptionis: sed dispositio, quę accidit ei apud senectutē, est similis dispositioni, B quę videtur accidere ei apud ebrietatem, & ęgritudinem. existimatur enim ꝙ anima apud hęc duo non patitur ad corruptionem, et maxime apud ebrietatem. Et iste sermo postremus est sufficiens, non demonstratiuus. * sed consuetudo Aristotelis est inducere sermones sufficientēs, aut post demonstratiuos, aut in locis, in quibus non potest inducere sermones demonstratiuos.

Intellectus materialis comprehendit intentiones omniū entium. Idē 3. de anima tex. co. 4. 5. & 36.

3. de Anima tex. c. 20. et hic in textu sequen.

* Cōsuetudo. Ari. est īducere sermones sufficientes, aut post demonstratiuos, aut in locis, ī quibus nō potest inducere sermones demonstratiuos. vide idē, 1. Cęli. c. 2. et q ibi.

Ipsum igitur intelligere, & ipsum speculari marcescit, alio quodā interius corrupto: ipsum autem impassibile est. Cogitare autem, et amare, aut odisse non sunt illius passiones, sed huius habentis illud, scdm quòd illud habet. Quare et hoc corrupto, neq; meminit, neq; amat. non enim illius erant, sed communis, quod quidem destructū est. * Intellectus autem fortassis diuinius quid, et impassibile est. Quòd igitur non sit possibile moueri animam manifestum ex his. si aūt penitus nō mouetur, manifestum quòd neque a seipsa.

Et intelligere, et consyderare diuersantur, quando aliquid aliud corrumpitur intus: ipsum autem in se nihil patitur. Distinctio autē, C et amor, et odium non sunt esse illius, sed istius scdm quòd habet. Ideo ēt, cum hoc corrumpetur, non rememorabimur, neque diligemus alios. non igitur est illius, sed eius, quod est cōmune, quod amittebatur. Intellectus autem dignius est vt sit aliqđ diuinum, et impassibile. Quòd igitur impossibile est vt aīa moueatur manifestum est. et, si oīno non mouetur, manifestū est quòd nō mouetur, neq; ex se.

* Intellect' diuinum aliquid, & impassibile ē.

Cum posuit ꝙ intellectus, qui intelligit intelligibilia, neq; est gn̄abilis, neq; 66 corruptibilis, sed intelligere, quod est actio istius intellectus, videtur generabile, & corruptibile, incępit dare modum, ex quo contingit hoc: & est, ꝙ illud, quod intelligit, est intra corpus, & est generabile, & corruptibile, & dixit. Et intelligere, & consyderare diuersantur, &c. idest & accidit ꝙ intelligere quandoq; sit in potentia, quandoq; in actu: non, quia intellectum est generabile, & corruptibile: sed quia intra corpus corrumpitur aliquid aliud, vel eius, in quo est intelligere. D.d. ipsum aūt in se nihil patitur. s. intellectus imaginans, & post declarabit ꝙ hęc est res imaginans, vel imaginata: aut intelligens, vel intellecta: & est illud, quod vocat in Tertio tractatu intellectū passibilē. Et, cum dedit modum dis-

solutionis quęstionis, in qua quęritur quomodo intellectus intelligens non est generabilis, aut corruptibilis, & intelligere, quod est sua actio, sit generabilis & corruptibilis, incępit etiam declarare de virtutibus, licet, cum sint attributę intellectui, videantur generari & corrumpi, ꝙ illę virtutes non sunt intellectus ęterni. Et facit hoc, ne accidat quęstio in hoc, qđ dixit in intellectu materiali in Tertio tractatu, scilicet quomodo intellectus sit ingenerabilis, & incorruptibilis: & nos posuimus ꝙ post mortem neque diligimus, neque odimus, neque distinguimus. Deinde dicit. Distinctio autē, & amor, & odiū, &c. s. distinctio aūt, quę attribuitur virtuti cogitatiuę, & amor, & odium, quę attribuuntur rationi, s. quę accipiunt actionē rationis. videtur. n. in hac parte aīę ꝙ sit aliqđ rōnabile, quod est obediens intellectui in hominibus bonis. ista igitur non sunt actiones istius intellectus. sed sunt actiones virtutū habentium hanc rationē, scdm ꝙ habēt illā actionem. Et addidit hanc conditionem, s. scdm ꝙ habent: quia impossibile est vt istę virtutes sint, nisi cum intelligere: sed, si attributę fuerint ei, non erit attributio secundum ꝙ sunt. Deinde dicit. Ideo etiam, cum hoc corrūpetur non rememorabimur, neq; diligemus. i. &, quia hę actiones sunt in nobis a virtutibus generabilibus & corruptibilibus, aliis a virtute, q̄ est intellectus materialis, s. qui comprehendit intentiones vniuersales, non pōt aliquis dubitare, & dicere ꝙ, si intellectus sit ingenerabilis, & incorruptibilis, quare non rememoramur post mortē, neq; diligimus, neq; odimus. hę enim actiones sunt virtutū aliarū ab illa virtute. D. d. Intellectus aūt dignius est vt sit aliqđ diuinū, & nō passibile, i. nō transmutabile pp mixtionē cū materia. D. d. Quod igitur impossibile est, &c. idest manifestum est igitur ex hoc sermone, ꝙ impossibile est vt anima moueatur. in quibusdam autem partibus. s. in intellectu, neque essentialiter, neq; accidentaliter: in quibusdam vero accidentaliter, non essentialiter: & cum declaratum fuerit ꝙ non mouetur omnino ex se: quia necessarium est in omni moto ex se, quod est proprium animalibus, vt moueatur ex se essentialiter, & non conuertitur. D E

3. de Anima tex. cō. 20.

Aīa in qbusdā partibus non mouet neq; essentialiter, neq; accidentalr, vt in itellectu: in qbusdam vero mouet accidentaliter tantum.

Multo aūt iis, quæ dicta sunt, irrationabilius, dicere animā esse numerū seipsum mouētem. Insunt enim his impossibilia. prima quidē, quæ ex ipso moueri accidunt: propria aūt ex eo, ꝙ dicunt ipsam esse numerum. Quomodo enim oportet intelligere vnitatem moueri, & a quo, & quomodo, impartibilem & indifferentem existentem? Nam, si est motiua & mobilis, differre oportet.

Rationes cōtra ponētes aiam esse numerum.

Et magis remotus a ratione est sermo, qui dicit animam esse numerum mouentem se. contingunt enim hoc dicenti multa impossibilia. & primo ea, quæ contingunt dicenti animam moueri: & postea quæ contingunt ex dicere eam esse numerum. Nescimus enim quomodo intelligimus vnitatem motam, & a quo mouetur, & quomodo mouetur: igitur oportet vt diuersetur. F

67 Cum compleuit contradictionem ad vtentes motu tm̄ in definitione animę, incępit contradicere eis, qui cum motu vtuntur numero, & dixit. Et magis remotus, &c. i. & iste sermo in anima est minoris sufficientię omnium sermonū, s. sermo dicentis aīam esse numerū se mouentē. contingūt. n. ei multa impossibilia. & primo illa, quę contingunt dicenti aīam esse aliqđ mouens se: & postea ea, quę contingunt. quia ponunt eam esse numerum mouentem se. D. d. Nescimus, &c. i. nescimus enim quomodo intelligitur vnitas semper mota. omne enim motū habet situm: & vnitas non habet situm. Et similiter impossibile est etiam intelligere qūo mouetur, quousq; diuidatur in aliqđ motum, & in aliqđ mouens, scdm ꝙ diuiditur illud, qđ mouet se. vnitas enim in se non diuiditur. Et silr ēt impossibile est intelligere qūo mouetur. qm̄ illud, qđ non diuiditur, non mouetur. vt declaratū est. D. d. igitur oportet diuersetur, idest si est aliquis modus, scdm

Prima rō. cōtra ponentes aīam eē numerum.

Sexto phy. t. cō. 86, 87. & 88.

A quę mouetur, & alius, scdm quē mouet, oportet vt isti modi diuersentur: & sic erit diuisibilis scdm intentionem. vnitas autem non diuiditur aliquo modo.

Amplius aũt, quoniam dicunt lineam motam planum facere, punctum aũt lineam: & vnitatum motus lineæ erunt. punctum enim vnitas est positionem habens. numerus aũt animę iam alicubi est, & positionem habet Amplius aũt, a numero si auferat aliquis numerum, aut vnitatem, relinquitur alius numerus. plantæ autem, & animaliũ multa diuisa viuunt: & videntur eandem habere animam specie. Multa alalia diuisa viuunt, & videntur habere eandē animā specie.

Et etiam, cum dicunt quòd, cum linea mouetur, faciet superficiē, & punctus lineam. punctus enim est vnitas habēs situm, sicut numerat animam in situ, & habet situm. Et etiã, si de numero diminuitur numerus, aut vnitas, remanebit alter numerus. & plantæ, & plura animalia remanebunt viua, cum abscinduntur: & tamen reputatur quòd anima eorum est illa eadem anima in specie. Idem infra tex. 93.

B Cum dedit modos, ex quibus accidit vt iste sermo contradicat sibi, dedit ēt alia impossibilia, & dixit. Et ēt, cum dicunt. &c. i. & cum consuetudo est Mathematicorũ dicere ꝙ, cum linea mouetur, fit superficies: &, cum punctus, fit linea: vnitates aũt, si mouentur, necessarium est vt habeant situm: & omnis vnitas habens situm est punctus: necesse est vt vnitates, quas ponunt esse numerum animę sint puncta. &, si sint puncta, & mota, necesse est vt faciant lineas, non actiones aię. D. d. dedit aliud impossibile, & dixit. Et ēt, si de numero diminuitur, &c. idest & ēt modi numerorum diuersantur scdm magis & minus. si. n. ex quaternitate auferatur vnitas, fiet ternarius: &, si addatur, fiet quinarius. & nos videmus omne animatum ex plantis, & plura ex animalibus, licet diminuatur ab eis vna pars, tamen remanet ilud, quod remanet ęquale in specie primo. vnde actio aię videtur in capitulo qualis, non quanti, & si actio animę esset in quantitate, contingeret vt anima, quę remanet in plantis, esset diuersa in specie a priori. 68 Secunda rõ. Tertia rõ. Actio alęvř esse iu quali, nõ in quãto.

Videbitur autem vtique nihil differre, dicere vnitates, an corpuscula parua. Etenim ex Democriti sphęrulis si fiant puncta, modo autem maneat quantitas, erit aliquid in ipso, hoc quidem, quod mouet, illud autem, quod mouetur, sicut in magnitudine. non enim, C propterea quòd magnitudine differt hoc, aut paruitate, accidit qđ dictum est, sed quia quantum. Vnde necesse est aliquid esse motiuũ vnitatum. Si autem in animali id, quod mouet, anima est, et in numero. quare, non quod mouet, & quod mouetur est anima, sed qđ mouet solum.

Et potest homo dicere quòd nulla est differentia inter vnitates, et corpora parua. Fiunt enim ex sphęris Democriti paruis puncta, et remanet sola quantitas, quasi esset in eo aliquod motiuum, et aliquod mouens. non enim, quia diuersantur secundum magnitudinem, et paruitatem, continget hoc, quod diximus, sed quia quantum. Et ideo necesse est vt sit aliquid, quod moueat vnitates. Si igitur anima est mouens, etiã est numerus. vnde necesse est vt anima non sit mouens, et motum, sed mouens solum.

Idest, Et potest homo dicere ꝙ nulla est differentia inter ponentem vnitates se mouentes, & ponentem has vnitates corpora parua. ponendo enim eas mouētes se, ponit eas corpora. &, si non, quomodo intelliguntur vnitates se mouentes, D. d. Fiunt. n. ex sphęris Democriti paruis puncta, & intendit, vt mihi vide 69 Quarta rõ.

tur, & similiter qui ponit ꝙ posſibile eſt vt punctus moueatur, concedit ꝙ con- D
tingit ei ꝙ punctus ſit corpus. & iō bene poſſumus dicere ꝙ ſphęrę Democriti, quę mouentur ex ſe, adeo ſunt paruę, ꝙ dicuntur puncta. punctus enim ſecundū hanc poſitionem nō eſt niſi corpus. Et, cum narrauit hoc, dedit cauſam, propter quam poſsibile eſt in talibus punctis imaginari ꝙ in eis ſit aliquod quaſi mouēs, & aliquod quaſi motum, & dixit. & remanet ſola quantitas, &c ideſt vt mihi videtur, quoniam, cum fuerint motę, remanebit in eis ſola quantitas, ſi auferat ab eis alias quantitates. & cum natura quantitatis remanet in eis, poſsibile eſt intelligere in eis aliquod motum, & aliquod mouens: ſicut in corporibus. hoc enim non accidit corpori, niſi ſecundum ꝙ eſt corpus, non ſecundum ꝙ eſt magnum, aut paruum, ſ. ꝙ ſit motum ex ſe, & ꝙ mouens in eo ſit aliud a moto. Et hoc intendebat, cum dixit ſicut eſt in continuo, &c. ideſt ꝙ res non dicitur eſſe mota ex ſe. & vt mouens ſit aliud in ea a moto, quod eſt corpus magnum, aut paruū: ſed quia eſt corpus continuum tantum. & ideo omnis ponens vnitatem motā ex ſe aut punctum, neceſſe eſt ei ponere corpora parua. & ſic in nullo differt ponēs, animam eſſe vnitates, aut puncta ſe mouentia, a Democrito ponente eā eſſe ſphęras paruas, D. d. Et ideo neceſſe eſt, &c. ideſt & cum vnitates ſint mouentes ſe: & mouens in re eſt aliud a moto: neceſſe eſt vt illud, quod mouet vnitates, ſit E
aliud ab vnitatibus. ſi igitur eſt mouens in omni moto, anima etiam eſt mouens in vnitatibus, non vnitates motę, quę ſunt numerus: vnde neceſſe eſt vt anima ſit mouens tantum, non mouens, & motum inſimul. Deinde dicit Si igitur anima eſt mouens, &c. ideſt ſi igitur anima eſt mouens materiā, eſt etiam mouens numerū, vnde neceſſe eſt vt aīa non ſit mouēs, & motū ex numero, ſed mouēs ſolū.

Cū natura quantitatis remanet in aliquo, poſsibile eſt in eo imaginari mouens motum.

Quid de elemētis in vacuo ſecūdū Commētatorem c. 71. 4. Ph. et ex eo oppoſitū ſequitur dicti ſuperioris.

Vide cont. Zim.

At vero qūo poſsibile eſt hāc, vnitatē eſſe? oportet. n. ineſſe ipſius quandā drīam ad alias. pūcti aūt vnici q̄ vtiq; drīa erit niſi poſitio? Si igitur ſunt alię, q̄ in corpore, vnitates, aut pūcta, in eodē erunt vnitates obtinebit. n. locum puncti. attamen quid prohibebit in eodē eſſe, ſi duę ſunt, & infinitas? quorum enim locus eſt indiuiſibilis, & ipſa.

Et quomodo eſt poſsibile vt ſit vnitas? neceſſe eſt n. vt habeat differentiam, qua differat ab vnitatibus aliis. & quę diuerſitas poteſt cadere in puncto, & vnitate, niſi ſit in ſitu? Si igitur vnitates, & puncta in eodem loco fuerint, quia occupant locum puncti: licet nihil prohi- F
beat vt in eodem loco ſint duo puncta, & puncta infinita: res autem, quarum locus eſt indiuiſibilis, ſunt etiam ſic.

70 Et quomodo poſsibile apud eos vt anima ſit aliquod compoſitum ex vnitatibus? neceſſe eſt enim dare differentiam, qua vnitates, quę ſunt in anima, differūt ab vnitatibus numerabilibus. &, ſi non, tunc numerus eſſet animatus. Et, cum narrauit ꝙ neceſſe eſt eis dare differentiam inter duo genera vnitatum, dixit. & quę diuerſitas poteſt cadere, &c. ideſt & nihil eſt, in quo differant hę duę vnitates, inquantum vtraq; eſt indiuiſibilis: niſi aliquis dicat ꝙ vnitas, quę eſt in anima, habeat ſitum numeri, aut nō habeat ſitum. & ſic vnitates, quę ſunt in anima, erunt puncta. dictum eſt enim ꝙ punctus eſt vnitas habens ſitum. Et, cum declarauit ꝙ neceſſe eſt eis dicere ꝙ vnitates, quę ſunt in anima, ſunt puncta, incępit declarare ꝙ contingit eis dicere ꝙ ſunt eadem cum punctis exiſtentibus in corporibus, & dixit, Si igitur vnitates, & puncta fuerint in eodem loco, neceſſe eſt vt vnitates, quę ſunt in anima, & puncta, quę ſunt in corpore, ſint idem. ſed dimiſit conſequens: quia manifeſte conſequitur a pręcedenti. Deinde incœpit declarare antecedens, & dixit, quia occupant locū puncti ideſt neceſſe eſt vt ſint in eodem loco: quia neceſſe eſt vt locus vnitatum, quę ſunt in anima, ſit locus vnius puncti punctorum, quę ſunt in corpore. &, cum locus vnitatum, quę ſunt in anima, eſt locus vnius puncti punctorum corporis neceſſe eſt vt ſint in eodem loco. Deinde incępit declarare ꝙ neceſſe eſt vt locus eorum ſit locus vnius puncti, & dixit, licet nihil prohibeat, ideſt nihil ꝓhibet vt duo pūcta, immo infinita

Supra tex. & co. 68.

A ſint in eodem loco. immo hoc neceſſarium eſt. omnia enim, quorum locus eſt indiuiſibilis, cum ſupponuntur ad inuicem, nullum fit diuiſibile.

Oĩa quorũ locus eſt ĩdiuiſibilis, cũ ſupponũtur, nullũ fit diuiſibile.

Si autem, quæ in corpore, puncta numerus animę ſunt, aut ſi qui eorum, quæ in corpore, punctorum numerus anima, quare non oĩa habent animam corpora? puncta enim in omnibus videntur eſſe, & infinita. Amplius autem, q̃uõ poſsibile eſt ſeparari puncta, & abſolui à corporibus? ſiquidem non diuiduntur lineæ in puncta.

Et, ſi numerus animę ſit puncta, quæ ſunt in corpore, aut anima eſt in numero, qui eſt ex punctis, quæ ſunt in corpore, quare omnia corpora non habent animam? opinantur .n. ꝙ in omnibus corporibus ſunt puncta, & infinita. Et etiam quomodo eſt poſsibile vt puncta ſeparentur a corporibus? cum lineæ non diuidantur in puncta.

Dicit & cum neceſſe eſt ex ſermone prędicto ꝙ vnitates, quę ſunt anima, ſint puncta, quę ſunt in corpore: aut anima eſt aliquod exiſtens in numero, qui fit ex punctis, quæ ſunt in corpore, cum neceſſe eſt in duobus punctis ꝙ ſuperponatur, B quouſque fiant idem: quare omnia corpora non ſunt animatã, cum in omni corpore ſint puncta infinita: immo neceſſe eſt vt quęlibet pars eius ſit animata: qđ eſt impoſsibile. Deinde d.eis aliud impoſsibile: & eſt ꝙ anima non ſit abſtracta à corpore, ita ꝙ impoſsibile eſt vt animal moriatur, niſi per corruptionem ſui corporis, & dixit, Et etiam quomodo eſt poſsibile vt puncta ſeparentur a corporibus? &c. ideſt & contingit eis ſecundum hanc opinionem vt anima non ſeparetur a corpore, neque vt moriatur. quoniam, ſi anima ſit puncta: & pũcta impoſsibile eſt vt ſeparentur a corporibus: cum declaratum eſt ꝙ lineę non componuntur ex punctis, neq; ſuperficies ex lineis, neque corpus ex ſuperficiebus: ſed puncta non ſeparantur a linea, quia ſunt eius vltima, neq; linea a ſuperficie, neq; ſuperficies a corpore: tunc animam impoſsibile eſt ſeparari a corpore. ſed tamen poſsibile eſſet in punctis abſtractio, ſi lineę eſſent compoſitę ex eis, quod eſt impoſsibile: vt declaratum eſt in Phyſicis.

71 Sextã ratiõ contra Antiquos.

Septima rõ contra Antiquos.

Caput Quintum. Animam ex ſubtiliſſimo corpore non componi.

C Ccidit autem, ſicut diximus, partim quidem idem dicere corpus quoddam ſubtilium partium ipſam ponentibus: partim autẽ ſicut Democritus dicit ab anima moueri, proprium inconueniens. Si enim eſt anima in omni eo, qđ ſentit corpore, neceſſe eſt in eodem duo eſſe corpora, ſi corpus aliquod anima. Numerum autem dicentibus, in vno puncto puncta multa, aut omne corpus animam habere: niſi quidam numerus differens innaſcatur, & alius ab iis, quæ in corpore punctis.

Et contingit, ſicut diximus aliquo modo vt ſermo eorum ſit ſimilis ſermoni ponentis eam eſſe corpus ſubtilium partium: ſecundum autem alium modum, vt dicit Democritus in motu, propria eis eſt impoſsibilitas. Quoniam, ſi anima eſt in toto corpore ſenſibili, neceſſe eſt vt duo corpora ſint in eodem loco. ſi autem eſt aliquod corpus, neceſſe eſt dicentibus numerum, vt in eodem puncto ſint multa puncta,

Vt omne corpus habeat animam : niſi contingat in re animalis, quæ differt a punctis exiſtentibus in corporibus.

72 Et contingit aliquo modo dicentibus hunc ſermonem impoſsibilitas contingens dicentibus aĩam eſſe corpus ſubtilium partiũ : & aliquo modo eſt propria eis ẽt impoſsibilitas Democrito accidens, in hoc, quod poſuit, ꝙ cã motus eſt, ꝙ ſphęrę, quę ſunt aĩa, mouentur ex ſe. nõ.n.eſt dr̃ia inter ponentẽ ꝙ cã motus aię eſt corpus, quod eſt vnitates motę ex ſe, aut ꝙ ſphęrę motę ex ſe. D.incępit notificare in qua poſsibilitatę cõueniunt iſti cum dicentibus animã eſſe corpus ſubtile, & dixit. Quoniã, ſi aĩa eſt in toto corpore ſenſibili, &c. ideſt & impoſsibilitas cõis eſt, quia neceſſe eſt dicentibus aĩam eſſe corpus vt duo corpora ſint in eodem loco. qm̃ fuit neceſſariũ vt aĩa ſit in toto corpore, quia corpus ſenſibile in omnibus partibus ſuis. vnde neceſſe eſt vt in omni parte eius ſit aliqua pars aię : & vniuerſa aĩa ſit in vniuerſo corpore. & ſic ſupponant corpora, & penetrentur ad inuicem, ſ. corpus, quod eſt aĩa, & corpus, in quo eſt. & ſic neceſſario erũt duo corpora in eodẽ loco. Et eſt neceſſe dicẽtibus aĩam eſſe numerũ vt in loco eiuſdẽ puncti ex corpore ſint multa puncta, diſtincta per Intellectũ. Et hoc eſt ſimile ſermoni dicẽtis poſsibile eſſe multa corpora in eodem loco. qm̃ cum hoc, qđ ponunt ea in eodem loco, ſi non poſuerint ea eſſe diſtincta, vt declaratũ eſt, cõtinget eis vt puncta, quę ſunt aĩa, ſint puncta ipſius corporis. & ſic oẽ corpus erit animatũ, ſi nõ cõceſſerint ꝙ in corpore ſint alia puncta, diuerſa a punctis, quę ſunt in aĩa. ſi hoc conceſſerint, cõtinget eis vt multa pũcta ſint in loco vnius pũcti. & hoc eſt ſimile ſermoni dicẽtis ꝙ multa ſunt corpora in eodẽ loco, & hoc eſt impoſsibile, contingens dicenti aĩam eſſe corpus ſubtilium partium.

Acciditq; animal moueri a numero, ſicut & Democritũ diximus ipſum mouere. Quid enim differt dicere ſphæras paruas, an vnitates magnas, aut omnino vnitates motas? vtroq; enim modo neceſſe eſt mouere animal, eo quia mouentur ipſæ.

Et contingit eis vt aĩal nõ moueatur niſi a numero, ſicut diximus de opinione Democriti. Nulla enim dr̃ia eſt inter dicentes partes paruas, & dicentes ꝙ vnitates ſecundum ꝙ ſunt motę. neceſſe eſt.n. ſcdm̃ vtrũq; modum vt animal non moueatur niſi illis motis.

73 Vult hic declarare impoſsibilitatẽ propriã eis, & Democrito, & dixit. Et cõtingit eis, &c. ideſt & contingit eis in hoc, quod dicunt, ꝙ animal non mouetur niſi ab vnitatibus motis ex ſe, illud, quod cõtingit Democrito, cum dixit ꝙ aĩal nõ mouetur, niſi ex ſphęris motis ex ſe. D.d. modum, ſcdm̃ quem eſt ſimilitudo inter vtramq; opinionem, & dixit. Nulla enim differentia, &c. ideſt nulla eſt differentia inter dicentem ꝙ illud, quod mouet corpus, eſt paruum, aut vnitates paruę, cum fuerit poſitum ꝙ vtrunq; non mouet corpus, niſi ſcdm̃ ꝙ mouetur: contingit enim ꝙ hęc duo, ſcilicet vnitates, & partes non mouent, niſi ſecundũ ꝙ mouentur ex ſe. & intendit, ꝙ, cum ita ſit, impoſsibilia contingentia Democrito, contingunt etiam huic opinioni.

Complectentibus igitur in vnum, numerum, & motum, & hæc accidunt, & multa alia huiuſmodi. non enim ſolum definitionẽ animę impoſsibile eſt huiuſmodi eſſe, ſed & accidens. Manifeſtũ eſt aũt, ſi quis conatus fuerit ex rõne hac paſsiones, & opera aĩæ reddere, vt rõcinationes, ſenſus, voluptates, dolores, & quæcunque alia huiuſmodi. ſicut enim diximus prius, neque diuinare eſt facile ex ipſis.

Congregantes igitur numerum, & motum in eodem habent ẽt hæc impoſsibilia, & alia multa ſimilia eis. impoſsibile eſt enim vt ſit definitio aĩæ talis, neque accidens accidentium ei. Et hoc manife

A stũ est, si aliquis voluerit perficere ex hoc actiones, & passiones aiæ, vt cogitationem, & sensum, & voluptatem, & tristitiam. hoc enim, sicut diximus superius, neque est facile, neque erit per figmentum.

Dicit, ꝙ definientibus aīam per numerum, & motum insimul accidunt hęc impossibilia prędicta, & alia plurima. Et hoc manifestum est. nullus enim eorum potest dare causas actionũ, & passionũ in anima propter numerum: neque si finxerint, dicendo ꝙ talis numerus facit sensum, & talis cogitationem, & talis voluptatem. Quoniam, si causę rerum diuersarum sunt diuersę: & causę istarũ sunt vnitates, & numeri; necesse est vt vnitates, & numeri causę istorum diuersentur. Et sermo eius in hoc capitulo est palam. 74

Causę rerũ diuersarum sũt diuersę. Idē supra, te. co. 5.

Tribus aũt modis traditis, scđm quos definiũt aiam: illi quidē maxime motiuũ enunciauerunt, eo ꝙ mouet seipsam: hi aũt corpus subtilissimarũ partiũ, aut maxime incorporeum aliorũ. hæc aũt quas dubitationes, & sub contrarietates habent, percurrimus fere. Reliquũ est aũt consyderare, quomodo dicitur ex elementis ipsam esse. dicunt enim, quatenus sentiat ea, quæ sunt, & vnumquodque cognoscat.

B Et, quia diximus tres modos definitionum animæ. quidam.n.iudicauerunt ipsam esse motam ex se: & quidam iudicauerunt ipsam esse corpus valde subtile, & valde remotũ ab aliis corporibus. & nos iam visi sumus induxisse dubitationes, contingentes his duobus sermonibus. Remanet igitur quęrere eam esse ex elementis: cum dicatur hoc, quia sentimus entia, & cognoscimus vnumquodque illorum.

Dicit, ꝙ Antiqui definiunt aīam tribus modis. Quorum quidā est, quia mouetur ex se: & quidam, quia est corpus valde subtile, aut maxime remotum a natura corporea. quidam vero definiunt eam, quia est ex principiis, & elemētis: quia est, vt dicitur, distinguēs, & cognoscens. Et, quia iam contradiximus opinioni eorum, qui definiunt eam per motum, & eorum, qui definiunt eam per corpus subtile, contradicendum est modo opinioni eorũ, qui dicunt eam esse ex elementis. Et debes scire ꝙ cōtradictio eius dicentibus eam esse corpus collocatur sub contradictione dicentis eam esse mouens, quia mouetur. Omnibus.n. istis contingit dicere eam esse corpus, & indifferēter siue posuerint illud, quod mouetur ex se, sphęras paruas, vt Democritus: aut vnitates, vt dicentes eam esse numerum se mouentem: aut corpus cœleste, vt in Timęo. & similiter collocantur in con- 75

C tradictione addentes eam esse complexionem, aut harmoniam, & vniuersaliter corpus compositum. Remanet igitur contradicere opinioni fingentium eam esse ex elementis propter cognitionem, & sensum.

Necessarium autem est accidere multa, & impossibilia rationi. Ponũt enim cognoscere simile simili, perinde ac si anima res ponaut. Nō sunt autem hæc sola, multa vero & alia. magis autem fortassis infinita numero, quæ sunt ex his.

Sed huic sermoni contingunt plura impossibilia. Ponunt enim ꝙ simile non cognoscitur nisi per suum simile: & quasi ponunt animā esse ista. Sed ista non sunt tantum hæc, sed plura alia, immo videtur ꝙ ea, quæ ex istis sunt, sunt infinita.

Prima ratio contra Antiquos definiētes animam ex pricipiis pp cognitionem.

Idest, & iste sermo verificatur ad eos, dicendo ꝙ principia sunt oīa, quę fiunt ex ipsis principijs: & principia non sunt ea, quę fiunt ex principiis omnibus modis: sed ea, quę sunt ex principijs, magis fiunt quam principia: immo recte videtur vt ea, quę fiunt ex principijs, sint infinita. Et, cum ea, quę fiunt ex principijs oībus modis, alia vero aliquo modo fiũt ex principijs, non iuuant in dicēdo 76

ꝙ anima est ex principiis: quoniam secundum ꝙ est aliud, non est illic consimi-litudo, & cum illic non fuerit consimilitudo, non erit cognitio: cum cognoscens non cognoscat, nisi per illam consimilitudinem, quam habet cum re cognita. Et, cum declarauit ꝙ facta ex principiis non sunt eadem principia in formis, & essentiis, incepit declarare impossibilia, contingentia huic, quod dixit, ꝙ nihil cognoscitur nisi per suum simile.

Ex quibus igitur est vnumquodque horum, sit ea cognoscere animam, & sentire: sed compositum, quo cognoscet, aut sentiet, vt quid Deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autem & quodlibet aliud compositorum? Non .n. quolibet modo se habentia elementa, horũ vnumquodq;, sed ratione quadam, & compositione, sicut & Empedocles dicit ipsum os. Terra autem concinna in amplis infundibulis Duas ex octo partibus sortita est fluidi luminis, Quatuor autẽ Vulcani: ossa autem alba facta sunt. Nulla igitur vtilitas elemẽta in anima esse, nisi & rationes inerunt, & compositio. cognoscet enim vnũ quodq;, simile: os autem, aut hominem nihil, nisi & hæc inerunt. hoc autem ꝙ impossibile sit, nihil oportet dicere. Quis enim dubitabit, si insit in anima lapis, aut homo: similiter autem & bonum, & nõ bonum. eodem autem modo & de aliis?

Ponatur igitur ꝙ aĩa cognoscat, & sentiat ea, ex quibus fit quodlibet: & tunc nõ cognoscit vniuersum, neq; sentit. v.g. quid est Deus, & quid est homo, & quid est caro, & quid est os, & similiter alia composita. Esse enim vniuscuiusq; istorũ non est vt elementa sint in quacunq; dispositione, sed in aliqua compositione, & proportione: sicut narrauit Empedocles in generatione ossis. Dicit enim ꝙ terra magna, quæ est in vasis ossis, quę habet de pallore octauã partem, & de igne quatuor partes: & sic facta sunt ossa alba. Nihil enim prodest ꝙ elementa sint in anima, nisi in eis sit proportio, & compositio. tunc enim cognoscet quodlibet per similitudinem: & non cognoscet os, neque hominem, nisi hæc duo fuerint in ea. Et iste sermo non indiget contradictione. nullus enim existimat ꝙ in anima sit lapis, aut homo. & similiter viuum, & non viuum.

77 Secunda rõ. Dicit, Ponatur igitur ꝙ anima, &.c.i. ponatur secundum opinionem eorũ anima cognoscit, & sentit elementa, ex quibus componitur quodlibet, quod est ex elementis. contingit igitur eis vt non cognoscat vniuersum rei compositæ & ꝙ non cognoscat eius formam. forma enim eius est supra elementa in composito. continget igitur vt non cognoscat Deum, neque hominem, neque carnem, neque os, essentia enim non est elementum, neque ex elementis. & hoc necesse est in omnibus compositis. D.d. Esse enim vniuscuiusque, &c. idest & essentię, & formę rerum necesse est vt sint supra additę elementis: quia quodlibet ens compositum ex elementis componitur in aliqua proportione terminata a compositione propria, per quam illud ens est quod est, & hoc concedit Empedocles. dat enim in generatione ossis proportionem. & dicit ꝙ ossa sunt alba, quia existit ĩ eis ex terra, quę appropriatur nigredini, & pallori octaua pars, & de igne, qui appropriatur albedini, quatuor partes. D.d. Nihil enim prodest elementa sint in anima, &c. idest nihil enim prodest in hoc, ꝙ anima cognoscat formas, & essentias rerũ, vt sit ex elementis: nisi, cum hoc ꝙ est ex elemẽtis, sint in ea proportiones, & compositiones, quę appropriantur essentiis rerum. tunc possibile est vt cognoscat quodlibet, D.d. & non cognoscet os, neque hominem

Essentię, & formę rerũ superadditę sunt elementis. idem. 7. Me. cõ. 60. & 1. Met. c. 22. & primo de Generatione, 84.

A nisi hęc duo fuerint in ea.idest necesse est, cum non cognoscat rem,nisi per similitudinem, vt non cognoscat os,neque hominem, nisi in ea sit compositio ossis, & hominis.D.d.Et iste sermo non indiget, &c.idest & iste sermo est valde impossibilis.nullus enim dubitat vtrum in anima sit lapis, aut non. & vniuersaliter nullus existimat ꝙ in anima sit viuum, & non viuum, ita ꝙ cognoscit viuum per viuam partem,quę est in ea,& non viuum per non viuum.

Amplius autem, cum multipliciter dicatur id,quod est (significat enim aliud quidem hoc aliquid,aliud autem quantitatem,aut qualitatem,aut etiam quoddam aliud diuisorum prædicamentorum) vtrum ex omnibus erit anima, an non? Sed non vidētur communia omniũ esse elementa. Num igitur quæcũq; substantiarum sunt,ex his solis? Quomodo igitur cognoscit & aliorũ vnumquodq;? An dicēt vniuscuiusq; generis esse elementa,& principia propria, ex quibus animã constare. Erit ergo & quantitas,& qualitas,et substantia.Sed impossibile est ex quantitatis elementis esse substantiam,et non quantitaté.
B Dicentibus itaque ex omnibus, hæc, et huiusmodi alia accidunt.

Et etiam, si ens dicitur pluribus modis (demonstrat enim hoc et quantum, et quale, et aliud prædicamentorum) vtrum anima sit ex omnibus eis? Sed non existimatur ꝙ omnia habent elementa,et principia. Et vtrum non sint nisi ex elementis substantiæ tantum? Sed, si fuerit ita, quõ cognoscit vnumquodq; illorũ? Aut dicant ꝙ quodlibet generum habet elementa, et principia propria,ex quibus constituitur. Anima igitur erit quale, et quantum, et substantia. Sed impossibile est vt ex elementis quanti sit substantia, et non quantum. Qui igitur dicunt ꝙ est ex oĩbus,contingunt eis hęc,et alia similia.

Cum declarauit impossibile contingens,eis propter cognitionem formarum rerum, cum formę non sint elementum,neque ex elementis,incępit declarare ꝙ contingunt eis alia impossibilia, licet concedant ꝙ cognoscit composita propter sua principia, i. quia est ex principiis eorum.Et.d. Et etiam si ens,&c.i.& etiam quomodo possunt dicere ꝙ anima cognoscit res propter sua principia? Ens enim quandoque demonstrat hoc,quandoque alia nouem prędicamenta:& sic quęrendum est vtrum anima cognoscat quodlibet istorum generum, quia est ex principiis omnium eorum,si omnia habent principia:aut ex principijs quorundam,si non omnia habent principia. D.d.Sed non existimatur,i.sed, si posuerint eam esse ex principijs quorundam, quęrendum est ab eis vtrum anima sit ex principiis substantię tantum.cum hoc prędicamentum inter omnia existimetur habere tantum principia, dicetur eis quomodo cognoscit anima vnumquodque illorum prędicamentorum? D.d.Aut dicãt ꝙ quodlibet generum,&c. idest aut cogentur ad primam diuisionem:& est ꝙ quodlibet decem prędicamẽtorum habet ꝓpria principia;& ꝙ aĩa non cognoscit ea, nisi quia sunt ex suis principiis. Contingit eis ex hac positione aliud impossibile: & est ꝙ aĩę q̃dã pars est substantia, & quędã pars quale,& quędã quantũ: cum impossibile est vt substantia sit elementum aliorũ p̃dicamentorũ, principia.n. non substantię,sunt nõ substãtię.D.d.Qui igitur dicunt ꝙ est ex oĩbus,&c.i.dicẽtibus igiť aĩam esse ex oĩbus principijs rerũ cõtingũt hęc ĩpossibilia p̃dicta, et alia siĩa. 78 Tertia rõ.

Inconueniens aũt est dicere quidem impassibile esse simile a simili: sentire autem simile simile, et cognoscere simile simili, sentire aũt pati aliquid,et moueri ponunt: similiter aũt et cognoscere,et intelligere. Cum aũt multas dubitationes, et difficultates habeat dicere,sicut Empedocles, ꝙ corporei elementi singula cognoscuntur, et

Impossibile est vt substãtia sit elemẽtum aliorũ prędicamentorum. Vide oppositũ.12. Met.cõ.22. Vide contra Zimar.

ad simile, testatur quod nunc dictum est. quæcunque enim insunt in animalium corporibus simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili nihil sentire videtur. quare neque similia. & tamen conueniebat.

Et improbabile est etiam dicere quod simile non patitur a suo simili, & quòd simile sentit suum simile, & quòd simile cognoscit suum simile: opinãdo quòd sentire est pati, & moueri, & similiter distinguere, & intelligere. Et testatur quòd sermo, quem dixit Empedocles, quod vnaquæq; rerum non cognoscit corporalia elementa, nisi secundum similitudinem, est multarum dubitationum. & hoc, quod dicemus in hoc loco, & est quod corpora aĩaliũ, quibus existit simplex terra, vt ossa, vt vẽ, nihil sentiũt. nõ sentiũt igit neq; similia: licet hoc sit necessariũ.

79 Quarta rõ. Idem primo de generatione, 50.

Cum dedit impossibilia contingentia huic opinioni, incepit contradicere propositioni. super qua fundatur hec opinio, s. propositioni dicenti quod simile non cõprehenditur, nisi per suum simile, &.d. Et improbabile est etiam dicere, &c.i. & improbabile est hoc, quod Antiqui opinantur, quod simile non patitur a suo simili, & quod passiuum non est nisi contrarium a suo contrario, & opinantur cum hoc quod cognoscere, & sentire fiũt per simile: & tamẽ cognoscere, & distinguere sunt pati, & moueri. Et intendit per hoc quod illud, quod consequitur hanc opinionẽ, est contrarium primę. Hoc.n. quod ponunt quod sentire, et intelligere fiunt p sile, & quod sunt pati, coget eos ad dicendum quod simile patitur a suo simili: quod non concedunt, quia iam posuerunt simile pati a suo simili: & in se etiam impossibile est. D.d. Et testatur quod sermo, quem, d. Empedocles, & c.i. & testatur quod sermo, quem Empedocles d.s. quod vnusquisque non cognoscit generalia corporalia elementa, nisi secundum similitudinem.i. quod nos non cognoscimus terram, nisi per illud, quod est in nobis de terra, et aquam per aquam, et aerem per aerem, et ignẽ per ignem, est falsus. Et hęc est multitudo dubitationum contingentium illi in hoc loco. Illud enim, quod in corporibus animalium magis vicinatur terrę simplici, nihil sentit. & tamen ossa non sentiũt terram; licet in eis dominetur terra, simile ergo non sentit simile. Et hoc intendit cum d. non sentiunt igitur neq; similia. D.d. licet hoc sit necessarium.i. quod simile debet sentire suum simile. tunc enim necessarium esset vt ossa sentirent terram. sed videntur carere omni sensu,

Amplius autem vnicuique principiorum ignorantia amplior quã intelligentia inerit, cognoscet enim vnum vnumquodque, multa aũt ignorabit. omnia enim alia. Accidit aũt et Empedocli insipientissimum esse Deum. solus.n. elementorum vnum non cognoscet ipsam discordiam: mortalia autem omnia. ex omnibus enim vnumquodq;.

Et etiam vnumquodque principiorum magis ignorat quã sciat, Vnumquodque enim eorum vnum tantum agnoscit, et plura ignorat. Et contingit Empedocli attribuere Deum maximæ ignorantiæ. ipse enim solus nescit de elementis hoc vnicum, scilicet litem. animal vero mortale scit ea omnia. omne enim fit ex omnibus illis.

80 Quinta rõ. Sexta rõ.

Et etiam contingũt eis impossibilia vniuersalia, s. vt quodlibet etiam principiorum magis ignoret, quã sciat. vnumquodq; enim principiorum eorum non scit apud eos, nisi ex quibus componitur: & sunt ea, quibus assimilatur. D.d. Et contingit Empedocli attribuere, &c.i. contingit Empedocli aliud impossibile proprium, s. quod Deus apud ipsum sit in fine ignorantię: ita quod animal mortale est scitius ipso, contingit enim secundum suum sermonem, vt non sciat de elementis, quę sunt apud ipsum sex, nisi quinque tantum, s. quatuor elementa, et amicitiã, & quod nesciat litem. animal autem mortale scit sex, quia apud ipsum componitur ex omnibus. Et opinatur quod Deus componitur ex quinq; tantum, i. non ex li-

A te,contingit igitur ei vt nesciat litem: quapropter aīal mortale erit scientius eo. Et Dij, quos Empedocles opinatur esse compositos ex quatuor elementis, sunt orbes. opinatur enim orbes esse Deos, & compositos ex quatuor elementis, & amicitia. Et ideo reputabat Deum esse immortalem. lis.n.est causa corruptionis. licet iam narrauerit ꝙ ipse iam opinatur mundū, ꝙ iam corrumpebatur, & iam generabatur, sed forte non opinabatur hoc, nisi in eis, quę sunt sub sphęra, quāuis ipse videtur hoc opinari in omnibus partibus mundi.

Oīno aūt, pp quā cām non oīa, quæ sunt, habēt aīam: cū oē aut elementū sit, aut ex elemento vno, aut pluribus, aut omnibus? necesse .n. est vnum aliquod cognoscere, aut quædam, aut omnia.

Et vniuersaliter, quare non oīa habēt animam: cum oīa aut sint elementum, aut ex elemento vno, aut ex pluribus, aut ex omnibus? oportet.n. scire aut vnum, aut quædam, aut omnia.

Et vniuersaliter necesse est eis dare causam, quare nō oīa habent aīam comprehendentē. contingit.n. ei vt oīa sint cōprehēsiua. qm̄, si principia, & elēta sunt cognoscentia: & omne ens aut est ex elēnto, aut elētum: necesse est vt oīa sciant. Oportet.n. vt oē sciat, aut vnū eorū, si fuerit elementū, aut ex vno elemento. quoniam tunc non sciet, nisi illud, quod cōponitur ex illo elēnto: aut vt B sciat plura, si cōponitur ex pluribus: aut, si componitur ex omnibus, oīa. & hoc intendebat, cum d. oportet enim scire aut vnum, aut quędam, aut omnia. 81 Septima rō.

Dubitabit autē vtiq; aliquis & quid est vnū faciens ipsa. materiæ enim similia sunt elementa. Principalissimū enim est illud, quod cōtinet, quodcunq; est. anima aūt aliquid esse melius, & præstantius impossibile est. impossibilius aūt adhuc intellectu. rationabilissimū enim esse hunc antiquissimum, & dominum secundum naturam. elementa autem dicunt esse prima entium.

Aliqd eē melius & pręstantius anima ē impossibile, impossibilius autē adhuc intellectu.

Et debet homo dubitare illud, quod dedit illis esse. elemēta enim assimilant materiæ. Illud enim, qđ agit, dicitur valde nobile. impossibile est igitur vt aliquid sit nobilius, & principalius quam anima. & magis impossibile est vt aliquid præcedat intellectum, necesse est enim vt iste sit precedens naturaliter ipsum, quod per eum acquirit nobilitatem suam. elementa autem sunt principia entium,

Et debet homo quęrere per quid sunt elementa, s. forma. elementa.n. vidētur assimilari materię, sed manifestum est ꝙ aliud nobilius eis ligat, & cōgregat ea in composito: & est illud, quod est in eis quasi forma, & finis, D. incœpit declarare ꝙ hoc necesse est esse aīam, & maxime intellectū, et d. Illud enim, quod agit dicitur valde nobile, &c. idest & illud, qđ videtur esse nobilius elemētis, necesse est vt sit aīa. omne.n. quod dicitur esse nobilius aliquo, minus est dignū nobilitate ꝙ̄ aīa. anima igitur pręcedit omnia elēnta causalitate, et nobilitate: elēnta aūt tempore. D.d. & magis est impossibile vt aliquid pręcedat intellectum: i. si aīa esset ex elementis, tunc pręcederent eam elementa nobilitate, & causalitate: qđ est impossibile. & magis impossibile est opinari ꝙ aliquod elementorum pręcedat intellectum scđm nobilitatem, & scđm cām finalem. D. dedit rationem sup hoc, & d. necesse est enim vt iste sit, &c. i. necesse est enim vt intellectus pręcedat in esse omnia attributa sibi: & quę ab eo acquirunt nobilitatem, vt elemēta. D.d. elemēta aūt sunt principia entium. i. & valde differunt. aīa .n. & intellectus sunt principia entium scđm finem, & formam: elēnta aūt scđm materiā.

82 Illud, quod agit, ē valde nobile. Idē 3. de Anima tex. cō. 19. Anima pcedit elementa nobilitate, & causalitate: elementa autem tpe. Aīa, et intellectus sunt principia entiū secundū finem, et formā: elementa aūt secundū materiā.

Omnes autem, & qui ex eo, quod cognoscit, & sentit ea, quæ sunt, ex elemētis dicunt ipsam, & qui maxime motiuū, non de omni dicunt anima. Neq; enim sententia omnia motiua. Videntur enim esse

quædam animaliū mansiua secundum locum : & tamen videtur hoc solo motu mouerę anima animal. Similiter aūt & quicunque intellectū,& sensitiuū ex elementis faciunt. videntur enim plantæ viuere, non participantes latione,neque sensu : & animalium multa intelligentiam non habere.

Et oēs facientes animam ex elementis per cognitionē, & sensum, & per motum non loquuntur de omni anima. Non enim videmus omnia sensibilia moueri, cum quędam animalia videantur pmanentia in eodem loco ; licet videatur ꝙ illo solo motu mouet anima animalia. Et similiter etiam est dispositio ponentium intellectū, & virtutem sensus ex elementis. plantæ enim videntur viuere ; sed nullā habent portionē de motu locali. & plura aīalia etiam nō intelligūt.

83 Nona ratio — Dicit,& omnes ponentes substantiam animę ex elementis, quia cognoscit,& quia mouetur ex se, non loquuntur de substantia animę, nisi particulariter,non vniuersaliter: sicut debet facere ille,qui vult naturaliter loqui de ea. D. incœpit declarare hoc, & d. Non enim videmus omnia sensibilia moueri .i. & definitio eorum, qui definierunt eam per motum, est diminuta.multa enim sensibilia, & animata non mouentur in loco, vt spongia maris: quamuis iste motus apud eos ꝓprius est animę,&c,si ita esset,omne animatum moueretur in loco. Error igitur accidit eis,qui existimant ꝙ iste motus est proprius animę sensibili. Et,cum narrauit diminutionem contingentem definientibus animam per motum, incępit declarare diminutionem accidentem ponentibus eam ex elementis per cognitionem,& d.Et similiter etiam est dispositio ponentium intellectū, &c.i.& similiter est de ponentibus intellectum, & substantiam animę ex elementis,quia cognoscit plantę enim videntur habere vitam,& non sensum, neque motum in loco. & videmus ꝙ multa animalia sensibilia non intelligunt,Et, si ita esset, necesse esset, vt omne viuum esset sensibile ; & omne sensibile esset intelligens, sicut opinabantur plures Antiqui.sed non est ita.omnes enim definientes substantiam animę per cognitionem,aut motum, non incedunt via ducenti ad cognitionem substantię animę.

Vide de spōgia maris.2. de aīa cō,16

Si autem aliquis & hæc concesserit, posueritq; intellectum partem aliquam animæ, similiter autem & sensitiuum,neque vtique sic dicet de omni anima, neque de tota,neq; de vna. Hoc autem sustinuit & quę est in Orphicis vocatis carminibus, ratio. dicit enim animam ex toto ingredi respirantibus, latam a ventis. Non possibile itaque plantis hoc accidere,neque animalium quibusdam: siquidem non omnia respirant.

Orphica carmina.

Et, si homo concesserit ista, & posuerit ꝙ intellectus est aliqua pars animę,& similiter etiam virtus sensus,tamē neq; cum hoc locuti sunt vniuersaliter de omni anima, neque de vna anima vniuersaliter. Et similiter accidit in sermone, qui dicitur inueniri in versibus attributis Archoim.dicit enim ꝙ anima intrat intus a toto apud anhelitū quia venti deferunt eam. Hoc igitur non accidit plantis,neq; in quibusdam animalibus : cum non omne animal sit habens anhelitum.

84 Decima rō. — Dicit, Et,si homo concesserit eis ꝙ omne animal est intelligens, & posuerit ꝙ virtus intellectus,& sensus sit idem, tamen cum hoc etiam non erunt locuti de omni anima. Qui enim locutus est de ea per cognitionem,non loquitur de anima non cognoscenti:qui autem per motum,non loquitur de anima non mota. & cum hoc sermo āmborum nō est in eadem anima,natura enim animę motę ab

esta

A est a natura cognoscentis. Isti igitur non loquuntur de anima vniuersaliter, & etiam cũ hoc quidam eorum loquuntur de vno modo animę, & quidam de alio modo. D.d. Et similiter accidit, &c. idest & hoc idem accidit Archoim, scdm ꝙ loquitur de anima particulari, & existimat loqui de anima vniuersali, fingẽs ꝙ natura animę est illud, quod intrat corpus a toto continenti apud anhelitum. Iste enim non loquitur de omni anima, quia plantę habent animam, tamen non habent anhelitum, & similiter plura animalia. anhelans enim est animal ambulans sanguinem habens, vt dictum est in Animalibus. Anhelãs est animal ambulãs, sãguinẽ habens.

Hoc autem latuit sic opinantes. Si vero ex elementis animam facere oportet, nihil oportet ex omnibus. Sufficiẽs enim est altera pars cõtrarietatis seipsam diiudicare, et oppositam. recto enim et ipsum, et obliquũ cognoscimus. iudex enim vtrorumq; regula. obliquum autem neque suiipsius, neque recti. Recto & ipsum, & obliquũ cognoscim', iudex .n. vtrorũq; regula.

Et ignorauerunt existimantes hoc, scilicet ponẽtes animam ex elementis, s. quòd non de necessitate debent ponere eam ex omnibus eis. Sufficit enim vnum contrariorum in iudicando super ipsum, et super suum oppositum. per rectum enim scimus rectum, et curuũ. B regula enim iudicat vtrunque per suam rectitudinem. per curuum autem non scimus, neque ipsum in se, neque rectum.

Et, cum ignorauerunt quoniam non indigebant ponere animam ex omnibus contrarietatibus existentibus in elementis. Sufficiebat enim eis ponere eam ex altero duorum contrariorum, s. ex alio, quod est quasi habitus quidam, & forma. tale. n. contrarium sufficit in iudicando super se, & super suum, oppositum. scimus enim lineam rectam per regulam rectam, in eo ꝙ est recta, similiter curuam. sed per curuam non scimus neque ipsam, neque rectam. Et causa in hoc est, quia non debemus iudicare per contrarium, quod est primum, super contrarium, quod est secundum. 85

Et in toto autem quidam ipsam mistam esse dicunt. vnde fortassis et Thales opinatus est omnia esse plena Diis. Hoc autem habet quasdam dubitationes. Propter quam enim causam in aere, aut in igne anima cum sit, non facit animal, in mistis autem: præsertim, cum melior in illis esse videatur? Quæret autem vtique aliquis, et quam ob cãm quæ in aere aĩa, ea, quę in aĩalibus, melior est, et imortalior. Thales Milesius opinatus ẽ oĩa eẽ plena Diis.

C Et dixerunt quidam quòd aĩa est in toto. et forte ex hoc loco existimauit Milesius quòd oĩa sunt plena Deo. Sed in hoc loco est dubitatio. Quærẽdũ est.n. cum aĩa existat in aere, et igne, quare non facit aĩalia, et facit hoc in mixto: licet sit existimatum quòd aĩa, quæ est in istis, sit nobilior. Etiam debet homo respondere, quare anima, quę est in aere, est melior aĩa, quæ est in aĩalibus, et magis immortalis.

Intendit vt mihi videtur ꝙ quidam dixerunt ꝙ anima existit in toto, i. in elementis, & in composi.is. & ex hoc existimauit Milesius ꝙ omnia sunt plena Deo. D.d. Quęrendum est enim, &c. t. & prima dubitationum contingentium huic opinioni, est, quare anima, inquantum est in aere, & ẽt in igne, non facit animalia in eis. i. quare hęc corpora simplicia non sunt sensibilia, & comprehẽsibilia, quoniam, cum anima eandem proportionem habeat ad elementũ, & ad compositum, necesse est vt si alterum eorum fuerit animatum, vt alterum ẽt sit aiatum. D.d. licet sit existimatũ ꝙ aĩa, quæ est, &c. i. licet existimatũ sit ꝙ aĩa, q̃ est in elemẽtis, magis digna est vt faciat elementa esse aiata. existimabitur igitur esse nobilior aĩa, quę est in mixto ex elemẽtis. D. dedit quęstionẽ secũdam, 86 Ratio cõtra Thaletem.

& d. Etiam debet homo respondere, quare anima, quę est in aere &c.i. & contingit homini opinanti hanc opinionem respondere, quęrenti qua de causa, anima, quę est in elementis, est nobilior anima, quę est in animalibus. anima enim quę est in elementis, est nõ mortalis apud eos: & quę est in animalibus, est mortalis.

Accidit autem vtroque modo inconueniens, & irrationabile. etenim dicere animal ignem, aut aerem, irrationabilium est. & non dicere animalia, cum anima insit, inconueniens est.

Et contingit vtrique sermoni improbabile, & irrationabile. dicere enim quòd ignis, & aer sunt animalia, & simile sermoni stulto. & etiã non dicere ea esse animalia, & dicere ea habere aĩas est improbabile.

87 Cum declarauerit ꝙ contingit dicentibus ꝙ in elementis est anima, vt elementa sint animata, dicit. Et contingit vtriq; sermoni, &c. idest hoc, quod ponunt, ꝙ elementa sunt animata: aut hoc, quod ponunt, ꝙ elementa habent animam, et nõ sunt animata. dicere enim ꝙ ignis, & aer sunt animata, simile est sermoni stultorum. & dicere etiam ꝙ habent animam, & non sunt animata, est valde improbabile: quia nulla differentia erit inter animam esse in animato, aut non esse.

Opinari aũt videntur animã esse & in his, quoniã totum cum partibus eiusdem speciei est. Quare necessarium ipsis dicere & aĩam eiusdem speciei cum partibus esse, si, quia intercipitur aliquid continentis in aĩalibus, animata aĩalia fiunt. Si aũt aer quidem discerptus eiusdem speciei sit: anima aũt dissimilium partiũ: hoc quidem aliquid ipsius inerit, vt patet, aliud autem nõ inerit. Necesse est igitur ipsam aut similium partium esse, aut non inesse in qualibet parte totius. Manifestum igitur ex dictis est quòd neq; cognoscere inest animæ, propterea quòd sit ex elementis: neq; moueri ipsam bene, atq; vere dr.

Et videntur existimare ꝙ aĩa existat in istis, quia forma vniuersi eorum est sicut forma partium. Oportet igitur eos dicere quòd forma animæ etiam est sicut forma partium eius: cum aĩal non sit habens animam, nisi cum in eo concluditur aliquid de aere continenti. Si igitur aer, cum separatur, est similis formę: & anima, cum separatur, non est consimilium partium: manifestum est quòd aliquid eius erit ens, & aliquid non ens. Necesse est igitur aut vt sit consimilium partium, aut non existet in qualibet parte totius. Quoniam autem neque cognoscere existit in anima, quia est ex elementis: neque moueri dicitur recte, manifestum est.

88 Cum numerauit impossibilia contingentia huic opinioni, dedit cãm, ex qua existimarunt eleñta esse animata, & destruxit eam, & dicit. Et videntur existimare, &c.i. & videntur opinari ꝙ aĩa est in eleñtis: quia vnũ iudiciũ habet totũ, & pars in recipiendo animã. D.d. Oportet igitur eos dicere, &c.i. sed, cum posuerint ꝙ idem iudicium habet totum, & pars elementorũ in recipiendo animã, oportet eos ponere ꝙ natura animę vniuersalis, & forma eius est sicut forma partium, scilicet ꝙ iudicium vniuersalis in sua natura, & particularis idem est. Et declarauit hoc, cum dedit causam, propter quam opinati sunt ꝙ pars elementorum est animata, & ꝙ propter hoc debet esse totũ animatum, & d. cum animal non sit habens aĩam, &c.i. & opinati sunt ꝙ pars elementorũ est animata, quia viderunt ꝙ animal non sit animatum, nisi quãdo in corpus intrauerit aliquid aeris continentis: & ideo opinantur ꝙ ista pars aeris, quę est in corpore aĩalium, est animata. Et, quia natura partis est talis, necesse est vt natura totius sit talis. Et ordo verborum debet esse talis, & videntur existimare ꝙ

Ratio Thaletis.

Iudiciũ vlis ĩ sua natura & particularis idem ẽ vide. 4. Ph. c. 37. et. 48. & . 2. huius co. 9. & . 1. Cę. 17.

A anima existat in istis,idest in elementis,scilicet ꝙ forma totius,& partis est idẽ: sed pars est animata;opinantur enim ꝙ animal non sit animatum nisi per aerem, qui cõcluditur in eo:ideo oportet eos dicere ꝙ forma animę vniuersalis est sicut forma particularis,i.ꝙ natura animę vniuersalis,quę est in elementis, & particularis,quę est in animalibus,est eadem.Et, cum narrauit hoc,incępit declarare modum,secundum quem contingit eis,& d.Si igitur aer, cum separatur, &c.i.si igitur aer,cum diuiditur,est consimilis formę,s.ꝙ natura partis,& totius est eadem:& anima,quę est in elementis,cum diuiditur per diuisionem elementorum, non est consimilium partium:quoniam illud,quod existit ex ea in parte,s.in animalibus,est mortale,& quod existi: ex ea in toto,est non mortale : manifestum est ꝙ pars,quę existit ex ea in toto,alia est ab ea,quę existit in parte , ergo necesse est,aut vt in anima,quę est in toto,sit similis animę , quę est in parte,si posuerimus ꝙ totum,& pars habent idem iudicium in recipiendo animam : aut,vt ponamus ꝙ iudicium totius,& partis in recipiendo animam non est idem : & illud,quod sequitur ponere eorum,scilicet ꝙ anima,quę est in toto,est nobilior ea quę est in parte.Et hoc posito,destruitur argumentum eorum per hoc,ꝙ anima existit in toto,quia existit in parte.quoniam, cum natura animę fuerit diuersa, diuersabitur etiam natura recipientis . vnde necesse est,sicut d.vt non quęlibet

Impugnatio rõnis Thaletis.

B pars eius recipiat animam mortalem,sed partes proprię . iudicium igitur totius, & partis non est idem.Et debes scire ꝙ hoc contingit necessario dicentibus elementa esse non animata: & quod est ex eis in animalibus est animatum , scilicet contingit eis dare causam , propter quam fuit ita,sicut contingit hoc dicentibus elementa animata,sed per animam nobiliorem anima existenti in animalibus . Sed causa data a dicentibus elementa esse non animata non potest esse data a dicentibus ea esse animata,scilicet mixtio,& complexio. & ideo visum est nobis ꝙ ponentibus primas perfectiones animę esse factas a mixtione , & complexione,non a causa extrinseca, contingit ꝙ elementa sint animata per animã ęqualem animę existenti in animalibus. & Alexan . videtur hoc opinari in primis perfectionibus animæ,& contra Arist.& contra ipsam veritatem . & in nullo differunt in hoc primę perfectiones , & vltimę . & ideo videmus ꝙ ista opinio similis est opinioni dicentium casum esse,& negantium causam agentem. D.d. secundum rememorationem summam eorum,quæ prędixit,& d.Quoniam autẽ neque cognoscere,&c.idest manifestum est igitur ex hoc,quod diximus,ꝙ non est necesse vt sit ex elementis propter hoc,quod cognoscit,& sentit: neq; etiam hoc,quod dicitur,ꝙ mouet se,est verum .

Documẽtũ.

Require cõsimile cõtra Alex ã.3.de Aia co.5.

C *Caput Septimum . Nonnullæ proponuntur difficultates de ipsius Animæ vnitate , ac partibilitate .*

QVoniam autem cognoscere animę est, & sentire, & opinari : ad huc autem concupiscere , & deliberare , et omnino appetitus: fit autem & secundum locum motus ab anima animalibus: adhuc autem et augmentum , et status , et decrementum , vtrum toti animæ vnumquodque horum inest , et tota , et intelligimus , et sentimus , et aliorum vnumquodq; facimus,et patimur : an partibus aliis alia . Et ipsum etiã viuere,vtrum in aliquo horum est vno,aut in pluribus, aut in omnibus ,an et aliqua alia causa est .

Et,quia anima habet cognoscere,et sentire,et existimare: et etiam appetere , et velle , et vniuersaliter modos desyderii: et etiam anima habet per animam motum in loco : et etiam augmentum,et complementum, et diminutionem , vtrum vnumquodq; istorum est totius animæ, et per ipsam totam intelligit, et sentit, et mouet, et facit

alios motus,& actiones,& passiones: aut non agit,& patitur,nisi per virtutes diuersas,& membra diuersa,& actiones, & passiones diuersas. Et vtrum vita est in vna istarum,aut in pluribus vna,aut in omnibus, aut habeat aliam causam.

89 Cum contradixit sermonibus Antiquorū de aīa, incępit hic declarare ꝙ primo consyderandum est de anima, & de numero actionū eius diuersarum in genere: deinde vtrū omnes proueniant ab vna virtute,s.ab anima aut agit vnāquāque actionē eius diuersarū in genere per virtutes diuersas, aut scd̄m definitionē et subiectū,aut scd̄m definitionem tantum. Et d.Et, quia aīa,&c.i.&, quia aīa habet quinq; actiones,aut passiones diuersas in genere.Quarū vna est scire,& existimare: Secunda sentire: Tertia desyderare,& velle: Quarta moueri in loco: Quinta augeri,& minui,& nutriri: vtrum quęlibet istarum actionū diuersarum in genere sit totius animę,ita ꝙ per eandem naturā intelligit, & sentit,& mouetur in loco,& desyderat,& nutritur,& vniuersaliter agit, et patitur vnoquoq; illorū motuū: aut non agit,aut patitur vnoquoq; eorum,nisi per virtutes diuersas,& mēbra diuersa,& membra communia eis* conuenientia. Hęc igitur est opinio Ari.non.n.opinatur ꝙ facit diuersas actiones per virtutes diuersas,et vnica membra tm̄: neq; per vnicas virtutes, & membra diuersa tantum: nec etiam per virtutes diuersas,& mēbra diuersa tm̄: sed opinatur ꝙ faciat per virtutes diuersas,& mēbra vnica,s.principalia,& membra diuersa. & hoc intendebat,cū d.per virtutes diuersas,& membra diuersa,i.cū hoc, quod agit cū membris conuenientibus.qm̄,si sic non intelligeretur, erit idem cum sermone Platonis. D.d.ist vtrum vita est in vna istarum,&c.i.& perscrutandum est cum hoc vtrum illud,quod dicitur vita,est in vna aliqua istarum virtutum quinq;, aut in pluribus vna,aut in omnibus.

* a.l.consimilia.

Opīo Ari. de pl̄alitate aīarū. vide ēt īfra.c.92 Vide supra c.7. de opinione Platonis, & i co. sequenti.

Dicunt itaque quidem partibilem ipsam, & alia quidem intelligere,alia autem concupiscere. Quid igitur continet animam, si partibilis est natura? Non enim vtique corpus. videtur enim contra magis anima corpus continere. egrediente enim expirat,& putrescit.

Et quidam dicunt quòd anima est diuisibilis, & quòd ipsa intelligit per hoc,& desyderat per aliud. Quid igitur continuat animam, si naturaliter est diuisibilis? Hoc enim non est corpus. existimandum est enim contrarium, scilicet quòd anima continet corpus. & hoc demonstratur, quia,cum exierit ab eo, putrefiet.

90 Innuit Platonē,qui opinatur ꝙ anima essentialiter diuiditur in corpore scd̄m diuisiones membrorū,quibus agit suas actiones diuersas, & ꝙ nō cōicantur in aliquo mēbro,ita ꝙ pars intelligens est in cerebro tm̄, & desyderans in corde tantum,& nutriens in hepate. Et dixit & quidam dicunt, &c.i.& quidam dicūt ꝙ anima diuiditur essentialiter per diuisionem membrorum corporis, ita ꝙ intelligit per membrum,& virtutem alia a membro,& a virtute,quibus desyderat. Deinde d. Quid igitur continuat animam,&c. idest sed, si posuerimus quod anima diuiditur essentialiter per diuisionem membrorum, in quibus existit: & manifestum est per se ꝙ anima, quę est in singulis indiuiduis nobis est vnica: quid igitur copulat partes animę,ita quod potest dici esse vna? Non enim potest aliquis dicere quod hoc sit corpus,quod copulet partes animę: quoniam magis rectum est dicere quod corpus est vnum,quia anima est vna.non econuerso. & hoc intendebat,cum dixit.existimandum est enim esse contrarium,&c.idest opinio enim,quam habemus naturaliter in hoc,contraria est huic opinioni, scilicet quod anima magis digna est vt sit causa copulationis corporis,& suę vnitatis in numero, quam vt sit corpus causa copulationis animę. omne enim, quod est, vnum,& continuum non est per suam materiam,sed per suam formam. Sed, quia ista argumentatio est quasi latens in hoc loco,dedit,significationem manife

Oē, quod ē vnum,et cōtinuum, nō

A stam, & dixit. & hoc demonstratur, quia, cum exierit a corpore putrefiet, idest diuidetur.

Si igitur aliquid aliud vnam ipsam facit, illud maxime vtiq; erit anima. Oportebit autem iterum & illud querere, vtrum *vnum, an multarum partium sit. Si enim vnum est, propter quid non mox & animam vnum esse? Si vero partibile, iterum ratio quæret quid e[st] continens. & sic vtique procedet in infinitum.

Si igitur est aliud qd, qđ facit eam esse vnã, illud proculdubio est anima. Sed quærendum est de illo, vtrum sit vnum, aut plurium partium. Si igitur fuerit Vnum, & diuisibile, tunc quærendum est quid est illud, quod copulat ipsum. & principia illius erunt infinita.

est p̄ suã materiam, sed p̄ suã formã. Consid. 4. Ph. 38. & 2. h' c. 7 & 8. [illegible]z. 60. & 3. Ph. c. 60. & alibi frequẽter.

* Aĩa vnũne, an multarũ partium.

91 Si igitur corpus non facit eam esse vnam, & continuam, & dixerit aliquis ꝙ est aliud, quod facit eam esse vnam, dicemus ꝙ illud est anima, & reuertetur perscrutatio, scilicet vtrum illud in se est vnum, aut plura. si vnum, hoc est, qđ volumus. si plura, reuertetur questio quid copulat illud, per quod copulatur aĩa: & sic in infinitum: & non erit illic principium prime continuationis. Et hoc intendebat, cum dixit & principia illius erunt infinita, idest principia continuationis, & vnitatis existentis in homine erunt infinita. quapropter nulla vnitas erit.

B Dubitabit autem aliquis & de ipsius partibus, quam potentiam habeat vnaquæq; in corpore. Si enim tota anima totum corpus continet, conuenit & partium vnamquanque continere aliquid corporis. Hoc autem assimilatur impossibili. quam enim partem, aut quo modo intellectus continebit, difficile est etiam fingere.

Et debet homo dubitare de partibus eius, & quærere quæ virtus dat cuilibet parti corporis esse. Quoniam, si tota anima copulat totũ corpus, oportet vt vnaquæque partium copulet vnamquanq; partẽ corporis. Et iste sermo est similis impossibili. difficile est enim et etiam in fingendo dicere quam partem copulat intellectus, et quõ.

92 Cum declarauit ꝙ contingit dicentibus animam esse diuisibilem omnibus modis, vt sit vna, secundum ꝙ est anima, & diuisibilis, secundum quod habet actiones diuersas. dedit dubitationem super hoc, & d. Et debet homo dubitare de partibus eius, cum fuerit opinatus eam habere partes secundum hunc modum, scilicet vt sit diuisibilis vno modo, & vnica alio modo. & querere que virtus dat cuilibet istarum partium corporis continuationem. Necesse est enim si tota anima copulat totum corpus, secundum ꝙ est in eo secũdum totum, vt vnaqueq; partium eius sit in vnaquaque parte corporis, ita ꝙ copulet ipsum secundum ꝙ est in eo. D. d. Et iste sermo est similis impossibili, &c. idest, & ponere ꝙ quelibet pars eius copulet vnamquanque partem corporis, & existit in ea, fere videtur impossibile: intellectum enim videtur impossibile attribui alicui membro corporis. Et debes scire ꝙ ista dubitatio non sequitur hoc, nisi quia non determinatur vtrum sit vnica secundum subiectum, & plura secundum virtutes: ita ꝙ diuisio anime in suas partes sit sicut pomi in odorem, colorem, & saporem. aut est vna propter vnam naturam communem, & plura, quia ista natura habet diuersas virtutes: ita ꝙ diuisio anime in suas partes sit, sicut diuisio generis in species. Quoniam secundum hunc modum contingit dubitatio predicta: sed, cum posuerimus eam vnicam secundum subiectum tantum, non contingit hoc. subiectum enim partium eius erit vnum tantum: & quedam earum erunt subiectum quarundam.

C

Documẽtũ, quo docet quõ anima vna sit, & plures.

Videntur autem et plantæ viuere diuisæ, et animalium insectorũ quædam, tanquam eandem habentia animam specie, et si non nu-

Idem supra tex. 68.

mero. vtraque enim partium ſenſum habet, & mouetur ſecundum locum ad aliquod tempus.

Et nos videmus plantas viuere etiam, cum diuiduntur: & ſimiliter quædam animalia annuloſa, quaſi anima ſit in eis vna ſecundum formam, & ſi non eſt vna ſecundum numerum. videmus enim quòd vtraque pars ſentit, & mouetur in loco aliquandiu.

93 Cum dedit impoſsibile contingens ſermoni, ꝙ tota anima eſt in toto corpore & aprtes in partibus, & iam dederat impoſsibile, contingens etiam ſermoni ꝙ anima diuiditur per diuiſionem membrorum, abſque eo ꝙ ſit in ea virtus vniuerſalis copulans corpus, incępit hic contradicere his duabus opinionibus, et d. Et nos videmus plantas, &c. ideſt & ſignum ſuper hoc, ꝙ partes animę nõ exiſtunt in partibus corporis, eſt, quia nos videmus plantas, & plura animalia, vt annuloſa, cũ diuiduntur, agit motũ vtraque pars, & ſenſum in animalibus, & augmentum, & nutrimentũ in plantis, ſicut totum. &, ſi pars ſenſus eſſet in alia parte corporis ab ea, in qua exiſtit motus, tunc cũ aĩal annuloſum diuideretur, non moueretur, & ſentiret: ſed pars eius, quę mouetur, eſſet alia ab ea, quę ſentit. Et ſimiliter, ſi pars nutritiua eſſet in plantis in parte alia ab augmentatiua, tunc impoſe eſſet, vt, cũ plures plantę diuiduntur, viuerent: &, cum plantarẽtur, vt viuerent. D. d. quaſi anima ſit in eis vna ſecundum formam, & ſi non eſt vna ſcd̃m numerũ. qm̃, ſi eſſet vna ſecundum numerum, contingeret vt corrumperetur apud diuiſionẽ corporis: ſicut accidit hoc in pluribus aĩalibus, & in quibuſdam plantis. &, ſi partes animę eſſent in partibus corporis, contingeret vt, cum corpus diuideretur in illas partes, vt quęlibet earum ageret ſuum proprium, ita ꝙ pars motiua eſſet alia a ſenſibili, & nutritiua ab augmentabili. Et, cum ita ſit, ſicut d. neceſſe eſt vt anima ſit in toto animali vna in ſubiecto, & plures ſecũdum virtutes: ita ꝙ quędam partium ſit ſubiectum quarundam, ſcilicet, ꝙ nutritiua ſit ſubiectum ſenſibilis tangibilis, & tangibilis ſit ſubiectum aliorum ſenſuum. & ſimiliter quędam quorundam: vt poſt declarabitur. Et, cum anima ſit talis in omni animali, aut eſt vna in numero, ſcilicet in animalibus organicis, quorum pars non viuit poſt diuiſionem: aut oportet vt ſit in eis quaſi vna in ſpecie, ſcilicet in eis, quorum pars viuit poſt diuiſionem: & ſunt illa, quorum membra ſunt conſimilia.

Vide cõt. 2. de Aĩa. 19. & 20.

Aĩa eſt vna ſcd̃m ſubiectum & plures ſecundũ virtutes. Idẽ ſupra. co. 7. & quę ibi.

Si autem non permanent, nullum inconueniens eſt. inſtrumenta enim non habent, quibus ſaluent naturam, ſed nihilo minus in vtraque partium omnes inexiſtũt partes animæ. Et eiuſdem ſpeciei ſunt adinuicem, & toti. adinuicem quidem, tanquam quæ non ſeparabiles ſunt: toti autem animæ, tanquam indiuiſibili exiſtente.

Et non eſt inopinabile vt remaneant. non enim habent inſtrumẽta, quibus conſeruant ſuam naturam. ſed tamen hoc non dat vt in vnaquaque partium ſint omnes res animæ. Et ſunt conſimiles in ſpeciem adinuicem. totius autem animę eſt, quia eſt diuiſibilis.

94 Et non eſt impoſsibile vt partes iſtorum animalium, & plantarũ remaneant in agendo actiones totius. Cauſa enim in hoc eſt, quia iſte modus animalis nõ habet diuerſa inſtrumenta, quę appropriantur actionibus diuerſis animę cum membro communi officiali, in quo exiſtunt in potentia omnes actiones animę, ſicut eſt cor cum aliis membris, vt declaratum eſt in libro de Animalibus: ſed quodlibet membrum membrorum iſtius animalis adaptatur omnibus actionibus animę. & ſimiliter quęlibet pars partium vnius membri. Et cauſa in hoc ſic debet intelligi, quoniam definitio partis membri officialis non eſt definitio totius, neceſſe eſt, cum anima impoſsibile eſt vt exiſtat in aliquo animali proprio illi animę niſi habeat principium, vt pars eius adaptetur ad hoc, quod habet totum

A ad recipiendum animam, verbi gratia ꝙ, si cor habet naturam recipiendi animam, quia habet talem figuram, manifestum est ꝙ pars eius non recipit illam animam, quia non habet illam figuram, Vnde necesse est vt contrarium iudicium habeant animalia, quorũ membra sunt consimilia, scilicet vt illud, quod recipit totum, recipiat pars: cum habeat eandem definitionem. Deinde d. sed tamen hoc non dat, &c.i. sed, quia iste modus animalis non habet corpus officiale, neque habet membra officialia, non est remotum vt anima, quę est in qualibet parte eius, sit consimilis adinuicem in specie, & similis etiam animę, quę est in toto, immo, quia membra eius non sunt officialia, necesse est vt sit sic. Deinde d. totius autem animę est, quia est diuisibilis. idest esse autem animam, quę est in rebus, consimilem in specie, est, quia est diuisa in actu, & vnaquęq; earum agit actionem alterius. consimilitudo autem inter animam, quę est in partibus, et animam, quę est in toto in specie, est scilicet tota anima per potentiam, & diuisibilitatem, non secundum actum: quoniam, cum diuidetur, tunc non remanebit totum. sed ipse dimisit hoc, quia propalauit alteram duarum diuisionum. quoniam hęc particula, aut, demonstrat diuisionem. & quasi dicat consimilitudo autem, quę est in specie inter partes, est, quia est diuisa in actu: totius vero, quia est diuisibilis.

Aĩa annulosorũ, et plantarũ vna in actu, plures in potentia. Idem. 2. de Aĩa. 19. 20. &. 7. Meta. 56.

B Videtur autem, & quod in plantis, principium anima quædam esse. hac enim sola communicant & animalia, & plantę. Et hæc quidem separatur a sensitiuo principio: sensum aũt nihil sine hoc habet.

Et videtur etiam quòd principium existens in plantis sit aliqua anima. in hoc. n. solo communicant plantæ, & animalia. Et hoc differt a principio sensibili: & nihil habet sensum sine isto.

Cum dedit rationem in sermone prędicto super hoc, ꝙ anima non diuiditur essentialiter per diuisionem subiecti, ex hoc, quod apparet in plantis: & iste sermo non est acceptus a ratione, nisi ei, qui concedit ꝙ plantę habent animam: incępit declarare hoc quomodo, & d. Et videtur etiam ꝙ principium, &c. idest & videtur etiam ꝙ principium, quo plantę nutriuntur, & augentur, sit anima. in hoc enim principio existimantur habere communicationem cum animalibus secundum vitam. & ideo non dicitur mortuum, nisi animal, quod caret principio *, idest vita, non principio sensus & motus. Et, cum narrauit ꝙ animalia communicant in hoc principio cum plantis secundum vitam, incępit narrare ꝙ plantę non communicant eis in hoc, & ꝙ communicatio sensus, & motus cum C nutrimento est necessaria, & d. Et hoc differt a principio sensibili, &c. idest & principium, quod est nutrimenti, & augmenti, & generationis separatur a principio sensibili in plantis; sed principium sensibile non separabitur ab illo: cum omne animal nutritur, & augetur. Sed debes scire ꝙ necessitas essendi nutribile, aut augmentabile, non est sicut necessitas essendi calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum, aut graue, aut leue: & ꝙ suum esse augmentabile, & nutribile est ei, secundum ꝙ est viuum: & esse graue, aut leue est ei secundum ꝙ est corpus naturale. Quoniam, si non fuerit sic determinatum, non est necesse propter communicationem cum principio sensibili, vt principium secundum sit anima.

95
Nõ dr̃ mortuũ, nisi animal, qđ caret vita, non prĩcipio sensus, et motus Idẽ in. 2. huius c. 16. & c. 3 & . 37.
* a. l. plantę.
Documẽtũ. Esse nutribile & augmẽtabile est secundum ꝙ est uiuũ, eẽ vero graue, aut leue est, secũdum ꝙ est corpus naturale.

ARISTOTELIS

DE ANIMA LIBER SECVNDVS.

Cum Auer. Commen.

SVMMAE LIBRI.

In Prima inuestigat, ac tradit Animę definitionem.
In Secunda Animę potentias, earum ordinem, ac quo pacto defi-niri debeant declarat.
In Tertia de potentia Animę vegetatiua sermonem facit.
In Quarta de potentia Animę sensitiua.
In Quinta probat non dari sextum sensum: curque non vnum, sed plures habeamus.
In Sexta quęrit an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus: Sensumque, quem Communem appellamus, explanat.
In Septima ponit differentiam inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire, inuestigatque ipsius Imaginationis essentiam.

Summæ primæ Caput Primum. Traditur animæ definitio declarans tantummodo ꝙ est.

CVm autem quæ a prioribus tradita sunt de anima, dicta sint, iterum tanquam a principio redeamus, tentantes determinare quid est anima, & quæ vtique erit cōmunissima ratio ipsius.

Hoc igitur est, quod accepimus ab Antiquis de anima. modo autem incipiamus aliter in determinando animam quid est secundum definitionem, quæ magis comprehendit ipsam.

1 CVm contradixit opinionibus Antiquorum, incępit modo quęrere de substantia eius, &c. Hoc igitur est, quod accepimus, &c. i. hoc igitur est, quod diximus in contradicendo opinionibus, quas accepimus de anima. D. narrauit ꝙ oportet incipere in cognoscendo substantiā eius, & consyderare in hoc quousq; sciatur definitio, quę est magis vniuersalis, idest magis comprehendens omnes partes animę, & d. modo autem incipiamus, &c. i. modo autem incipiamus loqui de anima alio modo: quia non inuenimus ab Antiquis aliquid vtile de ea. & primo debemus inuenire definitionem, quę est magis vniuersalis omnibus partibus eius. * cognitio enim vniuersalis semper debet pręcedere cognitionem propriam. & sermo eius intellectus per se.

* Cognitio vniuersalis semper debet pręcedere cognitionem propriam. Idē infra. c. 34. & 1. Phy. t. c. 57. & 2. de Gener. t. co. 51. & 3.

Dicimus itaq; vnum quoddam genus eorum, quæ sunt, substantiam. Huius autem, aliud quidem sicut materiam, quod secundum se quidem non est hoc aliquid. Aliud autem formam, et speciem, secūdum quam iam dicitur hoc aliquid. & Tertium, quod ex his. Est

A autem materia quidem potentia, forma autem actus. Et hoc dupliciter: hoc quidem, sicut scientia, illud autem, sicut speculari.

Ph.c.2. et in suo proemio primi Phy. Idē hic. 13. et. 1.Ph. 4. Vide cōtra Zim.

Dicamus igitur quod substantia est vnum generum entium. Et substantiarum quædam est substantia secundum materiam, & ista nō est per se hoc. Et quædam est forma, per quam dicitur in re, quòd est hoc. Est autem tertia: & est illud, quod est ex ambobus. Et materia est illa, quæ est in potentia, forma autem est perfectio. Et forma est duobus modis: vnus est sicut scire, & alius est sicut speculari.

Cum voluit scire definitionem vniuersalem omnibus partibus animę, et fuit quasi manifestū quod collocatur in genere substantię, incœpit diuidere quot modis dicitur substantia, & in quo modo est anima, & dixit quod substantia est vnū generum entiū, i. entium, quę sunt secundum antecedentiam in esse, quorū anima est vnū, quod anima non est accidens. Ponere.n. aīam accidens est impossibile, secundum quod dat nobis prima cognitio naturalis. opinamur.n. quod substantia est nobilior accidēte: & quod anima est nobilior omnibus accidentibus existentibus hic. Et, cum narrauit quod substātia vniuersaliter debet poni genus talium istorum entium, incępit diuidere eius genera, & dixit Et substantiarum quędam est substantia, &c. i. & oīa, de quibus dicitur substantia, sunt tribus modis. Quorum vnus est vt sit materia prima. quę per se non est formata, neque aliquid per se in actu. vt dictū est in primo Physicorum. Secundus autem est forma, per quam indiuiduum fit hoc. Tertius est illud, quod fit ex istis ambobus. Quod autem forma est, & cum hoc est substātia, ē manifestū. est.n. quia comprehēditur sensu: est aūt substātia, quia est pars substantię. & similiter pars huius substantię cum aufertur, aufertur substantia. Et similiter prima materia est substantia: quia est vna partium, quę cum auferuntur, aufertur substantia. s. indiuiduum. D. incępit describere substantiam, quę est secundum materiā, & quę est secundum formam, & d. Et materia est illa, quę est in potentia, &c. i. & materia est substantia, quę est in potentia: forma autem est substantia, per quā * perficitur hęc substantia, quę est in potentia forma. Et ista forma inuenitur duobus modis. Quorum vnus est, secundum quod est in actu, tamen non prouenit ab ea actio, quę innata est prouenire ab ea: sicut a sciente, qui non vtitur sua scientia. Secundus est, secundum quod prouenit ab ea illa actio: sicut est de sciente quando scit. Et prima forma dicitur prima perfectio: secunda autem dicitur postrema. 2

Ponere anīmā accidēs est impolē, secundū quod dat nobis pria cognitio naturalis.

Primo Phy si. 69.

Indiuiduum fit hoc p formā. Idē īfra 7. 8. 9. & 60. sed vide oppositū. 12 Meta. 14. et 1. Cęli. 92. vbi dicit quod p materiam vide cōtra. Zim.

* Idem. 8. Meta. 8.

Substantię autem maxime esse videntur corpora: & horum, naturalia. hæc enim aliorum principia. Naturalium autem, alia quidem habent vitam, alia autem non habent. Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit, alitionem, augmentationem, & diminutionem. Quare omne corpus naturale participans vita, substantia erit. substantia autem sic, vt composita.

C

Vide cōtra. Zim.

Vide cōtra Zim.

Et corpora sunt ea, quæ proprie dicuntur substantiæ: & maxime corpora naturalia. ista enim sunt principia aliorum corporum. Et corporum naturalium, quædam habent vitam, & quædam non. Et dicere vitam, est nutriri, & augeri, & diminui essentialiter. Vnde necesse est vt omne corpus naturale, habens communicationem in vita, sit substantia, secundum quòd est compositum.

Cū demonstrauit nobis numerū substantiarum, incepit declarare nobis quę earum sit magis digna vt habeat hoc nomen, & dixit Et corpora sunt ea, quę proprie dicuntur, &c. i. & corpora composita habent hoc nomen substantia magis proprie, secundum quod est magis famosum: et maxime corpora naturalia. ista.n. sunt principia corporum artificialium. D. d. Vnde necesse est vt omne corpus naturale habens cōicationem in vita, idest corpus naturale necesse est vt sit substan- 3

Hic vt aīal hre pricipiū augēdi eēn tiaſr. Sed vide oppoſitū ꝛ.de Aīa te. cō.39.

Mortuū nō dr̄, niſi aīal, qd̄ caret prī cipio nutrimenti, et ſen ſus īſiſ. Sed vide oppoſitū.1.de Aīa c.vltio, vbi d.ꝙ mortuū eſt, quod ca ret ſolo prin cipio, quod ē vita. Vide cōtr. Zim.

† Vide prīo Cœ.c.22.et 1. de Gene. 4 38. Vide cōtra, Zim.

Aequiuoce dr̄ forma, et accidens eē in ſubiecto.

* Subiectū accidētis eſt ens in actu: ſubiectū for mę ſubſtantialis ē ens ī potētia. Idē 1.Ph. 63.& 5.Phy.7.& 8.1.capit.de ſubſtātia orbis.ſed vide inſtātiam de quātitatibus īterminatis 1.ca. de ſubſtātia orbis. Vide cōtra Zim.

† Primū ſubiectū nō denudat a forā oīno. Idē.1.

tia: immo magis dignum eſt habere hoc nomen ſubſtantia. Deinde expoſuit hoc nomen vita, & dixit. Et dicere vitam eſt nutriri, &c.i. & intelligo per vitam principium, quod eſt cōmune omni animato, ſ.nutriri & augeri, & minui eſſentialiter. & eſt illud, quod appropriatur plantis. quoniam hoc nomen vita dicebatur in lingua Græca de omni eo, quod nutritur, & augetur. animal.n.dicitur de omni eo, quod nutritur & ſentit. In Arabico autem videtur ſignificare idem: ſed tamen non dicitur mortuum, niſi animal, quod caret principio nutrimenti, & ſenſus inſimul, non principio ſenſus, & motus tantum. Et d.eſſentialiter: quia inuenitur extra viuum aliquod, quod aſsimilatur augmento & diminutioni, † vt lapis, & non eſt viuum. Et cum declarauit ꝙ neceſſe eſt vt omne corpus habens vitam ſit ſubſtantia, declarauit cuiuſmodi ſubſtantia eſt, & d.ſit ſubſtantia, ſecundum ꝙ eſt compoſitum.i.& neceſſe eſt vt corpus viuum ſit ſubſtantia compoſita: & eſt hoc indiuiduum.

Quoniam autem eſt corpus huiuſmodi, vitam enim habens, non vtique erit corpus aīa. non.n. eſt eorum, quæ in ſubiecto, corpus: magis autem, ſicut ſubiectum, & materia eſt. Neceſſe eſt ergo animā ſubſtantiā eſſe ſicut formā corporis naturalis, potentia vitā habētis.

Et, quia corpus viuum eſt corpus, & eſt tale, impoſsibile eſt vt anima ſit corpus. corpus enim non eſt eorum, quæ ſunt in ſubiecto: immo eſt ſicut ſubiectum, & materia. Vnde neceſſe eſt vt anima ſit ſubſtantia, ſecundum quòd eſt forma corporis naturalis, habentis vitam in potentia.

Cum declarauit ꝙ corpus viuum eſt ſubſtantia, ſcd̄m ꝙ eſt compoſitum ex ſubſtantia, quę eſt ſcd̄m materiam, & ex ſubſtantia, quæ eſt ſcd̄m formā, incępit quærere de anima vtrum ſit ſubſtantia compoſita, ſcilicet corpus, aut ſecundum formam. dicere.n.animam eſſe materiam impoſsibile eſt. & hoc manifeſtū eſt p ſe. Et d. Et, quia corpus viuum, &c.i. & anima non eſt ſubſtantia ſcd̄m cōpoſitionem. compoſitum.n.corpus habens vitam non eſt corpus viuum, ſcd̄m ꝙ eſt corpus ſimpliciter, ſed ſcd̄m ꝙ eſt tale corpus. eſt igitur viuū per aliqd̄ exiſtens in ſubiecto, non per aliquod exiſtens non in ſubiecto. corpus aūt eſt ſubſtātia, ſcd̄m ꝙ eſt ſubiectum. Et cum dedit propoſitiones, ex quibus cōſequitur vt anima nō ſit ſubſtātia, ſcd̄m ꝙ eſt corpus, ſed ſcd̄m ꝙ eſt forma, d. Vnde neceſſe eſt vt anima ſit ſubſtantia, ſcd̄m ꝙ eſt forma corporis naturalis, habentis vitam in potētia, &c. Quoniā aūt nō eſt ſubſtantia ſcd̄m corpus, declarabitur in ſcd̄a figura p illas duas propoſitiones prædictas, ſ. ꝙ anima eſt in ſubiecto, & corpus eſt non in ſubiecto. Quoniam vero eſt ſubſtantia ſecundū formā, manifeſtum ex hoc, ꝙ eſt ſubſtantia in ſubiecto. hoc enim proprium eſt formę, ſ. vt ſit ſubſtantia in ſubiecto. Et differt ab accidente. quoniam accidens non eſt pars ſubſtantię compoſitę; forma autem eſt pars huius ſubſtantię compoſitę. Et etiam ęquiuoce dicitur formā eſſe in ſubiecto. & accidens eſſe in ſubiecto. * Subiectum enim accidentis eſt corpus compoſitum ex materia & forma, & eſt aliud exiſtens in actu, & non indiget in ſuo eſſe accidenti. Subiectum aūt formę non habet eſſe in actu, ſcd̄m ꝙ eſt ſubiectum, niſi per formam, & indiget forma vt ſit in actu: & † maxime primum ſubiectum, quod nō denudatur a forma oīno. & propter ſimilitudinem inter iſta errauerunt plures loquentium, & dixerunt formam eſſe accidens, Et ex hoc declarabitur perfecte ꝙ aīa nō eſt ſubſtantia ſcd̄m materiam. materia.n.eſt ſubſtantia, ſcd̄m ꝙ eſt ſubiectum. anima aūt ſcd̄m ꝙ eſt in ſubiecto, Et d. habentis vitam in potentia. idęſt neceſſe eſt vt anima ſit ſubſtantia, ſecundū ꝙ eſt forma corporis naturalis, habentis vitam, ſecundum ꝙ dicitur habere illam formam in potentia, vt agat actiones vitę per illam formam.

Subſtantia autem actus. huiuſmodi igitur corporis actus. * Hic aūt dicitur dupliciter. alius quidem, ſicut ſcientia: alius aūt, ſicut ſpeculatio. manifeſtum ergo, quòd ſicut ſcientia. Ex eo enim, quia

A inest anima,& somnus, & vigilia est. proportionale aūt vigilia quidem speculationi, somnus autem habitui non exeunti in actum.

Et ista substantia est perfectio. est igitur perfectio talis corporis. &, quia perfectio dicitur duobus modis: quorum vnus est sicut scire, & alius sicut aspicere: manifestum est quòd ista perfectio est sicut scire. Quoniam apud ipsum est esse animę. & vigilia est similis studio, somnus autem est similis dispositicionis rei, cum potest agere, & non agit.

Ph.76.&.2 Ph.12.&.3. Cœ.29.sed quare primū. vide.3. Cę.57.et.1. Phys.82.

* Actus duplex prim', & secūdus.

Cum declarauit ꝙ anima est substantia scdm formã, & formę sunt perfectiones habentiū formas,& sunt duobus modis,incepit demonstrare ꝙ perfectio est in definitione animę, quasi genus, & d. Et ista substantia est perfectio, &c.i.&, quia substantia, quę est scdm formã, est perfectio corporis habentis formã: & iam declaratū est ꝙ anima est forma; necesse est vt anima sit perfectio talis corporis,i.perfectio corporis naturalis habentis vitã in potentia, scdm ꝙ perficitur per ipsam. Et, cū declarauit ꝙ anima est perfectio, declarauit scdm quot modos dicitur perfectio,& d.&,quia perfectio est duobus modis. &c.i. &, quia perfectio est duobus modis: quorum vnus est sicut scientia existēs in sciente, qñ non
B vtitur sua scientia: & alius est sicut sciētia existens in sciente, quando vtitur ea. D.incepit demonstrare scdm quem modū istorū duorū dicitur ꝙ anima est perfectio,& d. manifestum est ꝙ ista perfectio est sicut scientia i.&,quia iã declaratū est ꝙ anima est perfectio corporis naturalis, et pfectio dicitur duobus modis, manifestū est ꝙ perfectio, qua est animatum, & differt a corpore non aĩato est existens in eo, sicut scientia in sciēte. Deinde dedit rationem super hoc,& dixit Quoniã apud ipsum est esse animę.i.qm̃ apud esse istius perfectionis in aĩato inuenitur anima, non apud esse alterius perfectionis. Et, cū demonstrauit ꝙ perfectio accepta in definitione animę, quę est substãtia animę, est illa, quę est quasi scientia existens in sciēte, quando non vtitur ea, dedit exemplum super hoc, & d.& vigilia est similis,&c.i.&, cum animal fuerit dormiens, tunc anima erit in eo scdm primam perfectionem. & hoc est simile esse scientię in sciente in tpe, in quo non studet: & non est simile esse ignorantię in non sciente. Manifestū est.n. ꝙ aĩal apud somnum habet animam sensibilem, sed non vtitur sensu; sicut sciēs habet scientiã, sed nō vtitur ea. Dispositio autem animę apud vigiliam in aĩalibus est similis scientię in sciente, quando vtitur ea. Et hoc est in anima sensibili. Anima aūt nutritiua nunquã inuenitur in animalibus, nisi scdm postremã perfectionem. Nisi aliquis ponat ꝙ sit quidam modus aĩalium, qui non nutritur in aliquo tpe, s.in tempore, in quo manet in lapidibus, vt ranę magnę, quę nihil the-
C saurizant,& manent tota hyeme in lapidibus: & similiter plures serpentes. Et scdm hoc erit hoc cōe animę sensibili, & nutritiuę eadem intentione. &, si non, tunc perfectio accepta in eis erit scdm ęquiuocationē. Et quocunq; modo sit, qñ intellecta fuerit diuersitas inter vtrunque, tunc nō nocebit hoc accipere indefinite in hac definitione, cum sit impossibile aliter. Et d. somnus autem est similis dispositioni rei, &c.i. & dispositio animę apud somnum in animalibus est similis dispositioni rei in tempore, in quo potest agere, sed nō agit. et hęc est descriptio primę perfectionis: & ex ea intelligitur descriptio postremę perfectionis: & est dispositio rei, per quam ens agit, aut patitur in tempore, in quo agit, aut patitur.

5

Documētū. Aĩa nutritiua nunquã inuenit' in aĩalibus, nisi secundum postremã perfectionem.

Idē.8.Phy.20.& hic infra.14. et.3. de Aia.44.59.

Vide ꝓ hoc infra.cō.30. & cō.5. tertij huius.

Prior autem generatione in eodem scientia est. Vnde anima est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis. tale autē, quod vtique sit instrumentale. Instrumenta autem et plantarū partes sunt, sed penitus simplicia. vt folium eius, quod circa fructuum cooperimentum, id autem, quod circa fructum fructus. radices vero ori similes sunt: vtraque enim trahunt alimentum.

Vide cōtra. Zim.

Et ſcientia in eodem antecedit in eſſe. Et ideo anima eſt perfectio prima corporis naturalis, habentis vitam in potentia. & eſt ſecundũ ꝙ eſt organicum. Et partes plantarum ſunt etiam organa, ſed valde ſimplicia. verbi gratia ꝙ folia ſunt coopertoria, & veſtes fructibus. radices autem ſimiles ſunt ori: qm̃ iſti duo modi contrahunt cibũ.

6 Cum declarauit ꝙ genus animę eſt perfectio, quę eſt quaſi ſcientia exiſtens in ſciente, quando non vtitur ipſa, incępit narrare ꝙ iſta perfectio pręcedit in eſſe ſecundam perfectionem, & ꝙ propter hoc debet adiungi in definitione ꝙ anima eſt prima perfectio corporis naturalis habentis vitam in potentia. Et d. Et ſcĩa in eodem, &c. i. & perfectio, quę eſt quaſi ſcientia pręcedit in eſſe in indiuiduo ſecundam perfectionem, quę eſt quaſi ſtudium. Et, cum narrauit hoc, incępit narrare ꝙ propter hoc debemus hanc intentionem dicere in definitione, vt per primam diſtinguatur a perfectione poſtrema, & d. Et ideo anima eſt perfectio prima, &c. i. & ideo dicendũ eſt in definitione aĩę, &c. D. d. & eſt ſcd̃m ꝙ eſt organicũ. ita cecidit in ſcriptura locus * albus. & eſt corpus ſcd̃m ꝙ eſt organicũ. i. corpus habens vitã in potentia eſt primũ organicũ corpus. Et, cũ narrauit ꝙ oẽ corpus viuũ eſt organicũ, & hoc fuit manifeſtum in animalibus, ſed latuit in plantis, incępit demonſtrare ꝙ organa exiſtunt etiam in plantis, & d. Et partes plantarum ſunt etiam organa, &c. i. & ſermo eius in hoc eſt manifeſtus. Et hoc, qd' dixit de plantis, manifeſtum eſt. folia. n. in ſunt in plantis, ſicut corium in animalibus, & radices ſunt, ſicut os: quoniam vtrunque comprehendit cibum. & hoc intendebat, cùm dixit quoniam iſti duo modi contrahunt cibum, ſcilicet radices, & os, & alia ventricula, quę tranſeunt ad ipſa.

*a. l. alius.

Documẽtũ.

Idẽ īfra, 38.

Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit vtique primus actus corporis naturalis, inſtrumentalis. Vnde non oportet quęrere, ſi vnum eſt anima & corpus: ſicut neque ceram & figurã, neque omnino vniuſcuiuſque materiam, & id, cuius materia. vnum enim, & eſſe cum multipliciter dicatur, quod proprie eſt, actus eſt.

Si igitur aliquod vniuerſale dicendum eſt in omni anima, dicemus ꝙ eſt prima perfectio corporis naturalis, organici. Et ideo non eſt perſcrutandum vtrum anima, & corpus ſint idem: ſicut non eſt perſcrutandum hoc in cera, & figura, neque in ferro, & figura, neq; vniuerſaliter in materia cuiuslibet, & in illo, quod habet illam materiã. vnum enim, & ens, cum dicuntur pluribus modis, perfectio eſt illud, de quo dicitur hoc prima intentione.

7 Dixit, Si igitur aliquod vniuerſale, &c. i. ſi igitur poſsibile eſt definire animã definitione vniuerſali, nulla definitio eſt magis vniuerſalis quã iſta, nec magis conueniens ſubſtantię animę: & eſt ꝙ anima eſt prima perfectio corporis naturalis organici. Et induxit hunc ſermonem in forma dubitationis, cum d. Si igitur dicendum eſt, &c. excuſando a dubitatione accidente in partibus iſtius definitionis: perfectio enim in anima rationali, & in aliis virtutibus animę fere dicitur pura ęquiuocatione: vt declarabitur poſt. Et ideo poteſt aliquis dubitare, & dicere, ꝙ aĩa non habet definitionem vniuerſalem. & ideo d. Si igitur. &c. quaſi dicit, ſi igitur fuerit conceſſum nobis ꝙ poſsibile eſt inuenire ſermonẽ vniuerſalem comprehendentem omnes partes animę, erit ille ſermo iſte. D. Et ideo non eſt perſcrutandum, &c. i. &, cum declaratum eſt ꝙ aĩa eſt prima perfectio corporis naturalis, & ꝙ animatum non habet hoc eſſe, niſi ex eo ꝙ habet animã, non eſt dubitandum qũo aĩa, & corpus, cum ſint duo, fiant idem; ſicut non eſt dubitandũ hoc in cera, & in ferro cum figura exiſtente in eis, & vniuerſaliter in materia cuiuslibet & in re, quę exiſtit in illa materia. Hęc. n. nomina, ſ. † vnũ, & ens licet dicantur pluribus modis, tñ prima perfectio in oĩbus iſtis, ſ.

Documẽtũ.

Perfectio in aĩa rõnali, & ĩ aliis virtutibus aĩę, dr̃ fere pura ęquiuocatione. Idem infra cõ. 30. et 3. de Aĩa c. 5. cõtra Ale.

Non eſt dubitãdũ qũo. ex anima, & corpore

A forma magis digna est vt habeat hoc nomen.s.vnũ, & ens, ꝙ̃ illud, qđ est congregatum ex materia, & forma.congregatũ.n.non dicitur vnũ, nisi ꝑ vnitatem existẽtẽ in forma.materia.n.nõ est hoc, nisi per formam. Et, si materia & forma essent in composito existentes in actu, tunc compositum non diceretur vnũ, nisi sicut dicitur in rebus, quæ sunt vnum secundum cõtactum, & ligamẽtum. *Modo aũt, quia materia non differt a forma in composito, nisi potentia: & compositum non est ens in actu, nisi per formam: tunc compositum non dicitur vnũ, nisi quia sua forma est vna. Et quasi innuit per hoc quæstionem contingentẽ dicentibus ꝙ anima est corpus. & est, quomodo illud, qđ aggregatur ex anima, & corpore, fiat vnum.

fiat vnum. Sed vide oppositum primo de Aīa t.cõ.92.cõtra Platonẽ vbi hoc fuit dubitatum. Vide cõtra. Zim.

Vniuersaliter igitur dictum est quid sit anima: substantia.n. est, quæ secundum rationem. hoc autem est, quod quid erat esse huiusmodi corporis. Sicut, si aliquod instrumentorum naturale esset corpus, vt securis. esset enim securi esse substantia ipsius, et anima hoc. separata autem hac, non vtiq; amplius securis esset, nisi æquiuoce. nũc autem est securis. non enim huiuscemodi corporis ipsum quid erat esse, et ratio anima, sed naturalis huiuscemodi habentis in seipso
B principium motus, et status.

†Ens, et unũ ꝑ pri' dicuntur de forã, ꝙ̃ de congregato. Oppositũ vr̃ dicere supra. cõ. 3. sed. 2. ph. cõ. 4. & .7. Me. cõ. 7. & 8. Meta. cõ. 7. idem hr̃ sicut hic. Vide cõtra. Zim.

Iam igitur diximus quid est anima vniuersaliter; et est substantia secũdum hanc intentionem, scilicet secundum illud, quod hoc corpus est. Quod est, quemadmodum si aliquod instrumentum esset corpus naturale, vt securis, tunc acumen securis esset substantia, et est anima secundum hanc intentionẽ. et similiter istud, cum abstractum est, non erit securis post nisi æquiuoce. materia autem erit post securis. animam enim non est quidem talis corporis, et intẽtio eius, sed corporis talis naturalis habentis principium motus.

*Materia nõ dr̃t a forma in cõposito, nisi potẽtia. Vide. idem. 10. Met. 23. 8

Cum prædixit ꝙ anima est substantia, deinde declarauit ꝙ est forma, & perfectio, incœpit hic inducere modum, per quem potest accidere certitudo, ꝙ formæ naturales sint substantiæ. & hoc est necessarium in hoc loco. Et d. Iam igitur diximus, &c.i. declaratum est igitur ex hoc, quod dixit, quid est anima vniuersaliter. & secundum ꝙ dixit in hac definitione, anima est substãtia sedm intẽtionem, per quam dicimus in re, per quam hoc corpus naturale est substantia, nõ alio modo. D.d. exemplum de corporibus artificialibus, & fecit differentiam in
C hoc inter corpora naturalia, & artificialia. Essentiæ.n. rerum artificialium sunt *actus, & ideo existimauerunt quidam ꝙ ita est de essentiis corporum naturalium. Et d. quemadmodum, si aliquod instrumentum, &c.i. & formæ, & essentiæ corporum naturalium sunt substantiæ. quoniam, quemadmodum si aliquod instrumentum esset corpus naturale, vt securis i. si imaginati fuerimus ipsum esse ens naturale, tunc acumen securis esset substantia eius. Deinde dedit rationem super hoc, &.d. & similiter istud cum abstractum est, &c.i. & necesse est in securi, si esset ens naturale, vt eius acumen esset substantia. Securis enim non dicitur, nisi illud, qđ congregatum est ex materia, s. ferro, & forma, quæ est acumẽ. &, si acumen auferatur, & esset securis corpus naturale, tunc securis non esset: quia materia, & forma nõ esset, nisi diceretur securis æquiuoce. & illud, ꝑ cuius ablatione aufertur hæc substantia, est substantia: est enim pars eius. pars aũt substantiæ est substantia. D.d. materia aũt erit post securis. i. materia aũt, qa securis est corpus artificiale, licet acumen sit ablatum ab eo, tamen post dicetur securis ꝑ suam figuram. figura enim, quæ propria est ei, eadẽ est in ea cum acuitate, & sine. Et hoc, qđ d. manifestabitur ex hoc, qđ dico. Manifestũ est.n. ꝑ se ꝙ hoc nomen securis siue fuerit naturale, siue artificiale, dicitur de illo congregato ex illo, quod est quasi forma in eo, & ex eo, quod est quasi materia. Et etiã manifestũ est ꝑ se ꝙ securis dicitur de aliquo indiuiduorum substãtiæ. Et sic ne

Scdo Ph. 7. * a. l. accidens.

Illud, ad ablationẽ cuius aufertur substãtia, est substantia. Idem supra cõ. 2. qđ qũo sit intelligẽdum. vide. 8. Me. cõ. 5. Digressio. Primum suppositum. Secundum.

Cum for̃ę rerũ naturaliũ auferũt', aufe rũt' materię ipsorũ. Sed vide oppositũ. 1. Phy. 82. vbi dr̃ ꝙ materia ẽ ingn̄abilis, & ĩcorruptibilis. Vide cõtra. Zim.
Genus demõstrat materiã, & dr̃ia formam. vide. 7. Meta. 43. & 1. Meta. 17. & 2. Cę. 49.
Nomẽ in rebus naturalibus primo de forã, secũdo de cõgregato. Vide cãm. 8. Me. cõ. 7. In reb' aũt artificialib' prĩo dr̃ nomẽ de materia, & secundario de congregato. Sed vide oppositũ. 5. Me. c. 14. & 7. Me. c. 18. vbi dicit ꝙ nomẽ accñtale prĩo significat formam, & secundo subiectum. Vide cõtra. Zim.
* a. l. ꝓpriã
† Materia nullũ habet eẽ ĩ actu ĩ rebus naturalibus, scd̃m ꝙ est materia. Vide. 2. Ph. & 1. Physi.

cesse est vt hoc nomen, quod dicitur de eo, secundum ꝙ est indiuiduum substanti, sit dictũ de eo scd̃m materiã, & formam insimul. vnde necesse est vt vtrũq; sit substantia. partes. n. substantię sunt substantia. Et sic necesse est, cũ fuerit forma ablata, vt hoc nomen auferatur ab ea, s. nomen, quod demõstrat ipsum, scd̃m ꝙ est indiuiduum. Aut dicamus ꝙ hoc nomen non dicitur de eo nisi scd̃m materiam tm̃. v. g. scd̃m ꝙ est corpus ferreũ, & tunc forma erit in eo scd̃m accidẽs, & tunc necesse erit, si forma fuerit ablata, vt hoc nomen, qd̃ dicitur de ea, scd̃m ꝙ dicitur indiuiduum substantię, remaneat. Sed, quia formę rerum naturaliũ, cũ fuerint ablatę, auferentur materię, & nulla ens remanet nisi ęquiuoce, necesse est, cũ posuerimus securim esse corpus naturale, & ablata fuerit acuitas, quę est in ea quasi forma, vt auferatur materia, & non remaneat ens. Cũ igitur forma fuerit ablata scd̃m hanc intentionem, statim auferetur hoc nomen securis, quod demonstrat ipsum secundum ꝙ est indiuiduum substantię. qm̃ p ablationẽ formę aufertur materia: &, cum materia & forma auferuntur, nihil remanet de eis, quę demonstrantur per hoc nomẽ, scd̃m ꝙ demonstrat aliquod indiuiduorũ substantię, nisi sit aliqd̃ indiuiduũ: & tunc non dicitur securis nisi ęquiuoce. Formę igitur naturales substantię sunt, quia, cum ablatę fuerint, aufertur nomen, qd̃ demõstrat ens, scd̃m ꝙ est indiuiduũ substantię. Et similiter definitio, quę est scd̃m illud nomen, quia auferuntur genus, & differentia, quorũ vnũ demonstrat materiam, & aliud formam. v. g. ꝙ, cum sensus aufertur a carne, nõ remanet, caro nisi ęquiuoce: sicut caro mortua. Forma autem artificialis non est substantia. quia, cũ aufertur, non aufertur materia: sed remanet nomine, & definitione. qm̃, cũ figura securis aufertur, remanet ferrum idem, sicut ante, nomine, & definitione. Et necesse est, & recte vt remaneat nomen eius, s. securis, qd̃ demonstrat hoc instrumentũ, scd̃m quod est indiuiduum substãtię: licet acuitas auferatur. Et hoc fuit, quia nomen dicitur in rebus naturalibus primo de forma, & secũdo de congregato. in rebus autem artificialibus econtrario, s, quia primo de materia, & scd̃o de congregato. In rebus igitur artificialibus demonstrat indiuiduum substantię secundũ suam primã significationẽ, quia significat materiam: & in rebus indiuiduis substantię naturalibus demonstrat ipsum scd̃m suã * primã significationem: qm̃ significat formam. Hoc. n. indiuiduum non est hoc, nisi p suam formã, non per suam materiam. † Materia. n. nullum habet esse in actu in rebus naturalibus, scd̃m ꝙ est materia. & esse non est in actu, nisi formę. & hoc valde manifestatur in formis rerum simplicium, quoniã, cum forma fuerit ablata, nihil remanet. Et in rebus artificialibus nihil est hoc, nisi per suã materiã, non per suam formam. & sic declarabitur tibi differentia inter naturalia, & artificialia. Et intelliges hoc, quod dixit Ari. & auferetur dubitatio, quę inducit credere ꝙ formę sint acidentia. D. d. anima enim non est, & c. i. & est de anima econuerso acuitati. nomen. n. aufertur ab animato per ablationem animę, & remanet in securi, licet acumen auferatur. anima enim non est talis corporis, in quo est acuitas, s. corporis artificialis organici, sed naturalis. & hoc intendebat, cum dixit talis, & hoc, quod d. principium motus, & quietis est dispositio corporis naturalis.

Consyderare autem & in partibus oportet, quod dictum est. Si. n. esset oculus animal, anima vtique ipsi visus esset. hic. n. est substantia oculi, quę scd̃m rationem. oculus autem materia visus est: quo deficiente non est amplius oculus, nisi æquiuoce, sicut lapideus, aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuente corpore. proportionaliter nanq; habet, sicut pars ad partem, totus sensus ad totum corpus sensitiuum, secundum quòd huiusmodi.

Et consyderandum quod dictum est in membris etiam. Oculus. n. si esset animal, tunc visus esset anima eius. iste enim est substantia oculi, quę est scd̃m suam intentionem. & corpus oculi est materia visus: qui, cum deficit, non dicetur oculus, nisi ęquiuoce, sicut dici-

A tur de oculo lapideo. Et accipiendum est illud, quod dicitur de parte in toto corpore. comparatio enim partis ad partem est sicut totius sensus ad totum sensibile. 76.3. Celi. 29,7. Met. 8, ct.1. cap. de substãtia orbis. & 1. 9 Phy.C.69.

Cũ declarauit ꝙ ita est anima in corpore, sicut forma in materia; forma.n. in corporibus naturalibus magis habet nomen substantię quam materia: & ꝙ in diuiduum non sit indiuiduum, nisi per formã: quia non est indiuiduũ, nisi scdm ꝙ est ens in actu, & est ens in actu per suam formam, non per suam materiã. Et, quia declarauit hoc ratione, vult modo declarare hoc exemplo, & d. Et considerãdum est quod dictum est in mẽbris, i. & hoc, quod dictũ est in anima, qm̃ est substantia, quia, cum aufertur, aufertur nomen ab animato, verificatur in membris habentibus proprie virtutes particulares animę sensibilis. D.d. exemplum de hoc in oculo, & d. Oculus.n.si esset animal, &c.i. quoniam proportio visus ad oculum est sicut ꝓportio animę ad corpus. si igitur fuerimus imaginati ꝙ oculus esset animal, necesse esset vt visus esset anima eius. visus.n. tunc esset substantia animę, scdm illud quod est, & oculus esset materia illius animę. D.d. qui cũ deficit, &c.i. &, quia manifestum est de visu, ꝙ, cum deficit, non remanet oculus post, nisi ęquiuoce: sicut oculus factus de lapide, aut formatus in pariete: qa non habet de intentione oculi, nisi tantum figuram: & ꝙ visus est substantia oculi; manifestum est ꝙ anima debet habere talem dispositionem cum corpore, s. ꝙ, cum aufertur, aufertur nomen ab animato, & non remanet animatum, nisi equiuoce. v.g. quia, cum animalitas fuerit ablata ab aliquo indiuiduo, nõ remanet animal nisi ęquiuoce: quapropter anima est substantia. Et, quia Aristo. posuit primo ꝙ ita est de parte, sicut de toto, & ꝙ possibile est vt habeamus certitudinẽ de toto, consyderando hoc in partibus, incępit declarare modũ, vt iudicium totius, & partis sit idem in hoc loco, & d. comparatio.n. partis ad partem, &c.i. & necesse est vt ita sit de toto sicut de parte in hac intentione, quoniam comparatio alicuius membri apud suam formam particularẽ sensibilem in essendo substantiam illius membri est comparatio totius sensus ad totum corpus sensibile. Et hoc, quod d. manifestum est. comparatio enim visus, qui est pars sensus ad oculum, est sicut comparatio totius sensus ad totum corpus. &, quia comparatio est eadem: & visus est substantia: igitur anima erit substantia.

Indiuiduum non ẽ indiuiduum, nisi ꝑ formã. Idẽ supra. cõ.7. 1. de Aĩa.9.

B

Vide cõsile 1. Cę.19.4. Ph.37.1. de Aĩa. 88.2. Cę.59.

Non est autem quod abiecit animam potentia existens vt viuat, sed quod habet. semen autem, & fructus potentia huiusmodi corpus est. Sicut igitur incisio, & visio, sic & vigilia actus. vt autem visus & potentia instrumenti, sic anima: corpus autem, quod potentia est. sed sicut oculus est pupilla, & visus, & ibi anima, & corpus animal.

C Vide cont. Zim.

Et illud, quod habet potentiam vt viuat, non est illud, a quo ablata est anima, sed illud, quod habet animam. semen autem, & fructus sunt in potentia corpus tale. Et, sicut abscindere, & aspicere sunt perfectiones, ita vigiliæ. &, sicut visus est potentia instrumenti, sic est anima: corpus autem est illud, quod est in potentia. &, sicut oculus est membrum, & visus, ita animal est anima, & corpus.

Quia accepit in definitione animę potentiam, quę dicitur quasi ęquiuoce, incępit declarare quã intentionẽ intendit, & complet declarationẽ illius, & primę, & secundę intentionis hoc modo declarationis, a quo modo incępit, s. exemplariter. Et d. Et illud, qđ habet potẽtiam vt viuat, &c.i, &, cum dicimus in corpore, s. ꝙ est ꝙ habet potentiam vt viuat, non intendimus per hoc, sicut diximus in eo, qđ non habet habitum, & formã, quibus põt agere, & pati: queãdmodum dicimus ꝙ semẽ, & fructus hñt potentiã vt viuãt, & ꝙ sanguis menstruosus habet potẽtiã vt sentiat, aut moueat: sed diximus hoc ĩ habẽti aĩam in actu, 10

qua agit, aut patitur; sed in illo tempore neque agit, neque patitur, sicut animal dormiens. Et, cum demonstrauit hoc de potentia, quę est prima perfectio, dedit differentiam inter istam, & potentiam, quę non est anima in suo esse, & incępit etiam declarare exemplariter differentiam inter primam perfectionem in rebus habentibus formas, & secundam, & d. Et, sicut abscindere, & c.i. & sicut abscindere in securi. & aspicere in oculo sunt postremę perfectiones istarū rerum, ita vigilia est postrema perfecto animalis sensibilis. Et d. hoc: quia manifestum est ꝙ proportio abscisionis ad instrumentum, qđ abscindit, & aspectus ad oculū, qđ aspicit, est sicut proportio actionis sensuum ad aīal in vigilia. vigilia.n. est visus sensuū. &, sicut ista dispositio est postrema pfectio oculi, sic vigilia est postrema perfectio aīalis. D.d. & sicut visus est potentia instrumenti, sic est anima. idest & sicut visus, quando anima non vtitur ipso, dicitur esse potentia, qua oculus videt, ita dicimus quod anima est potentia, qua animal viuit, quando anima non agit per illas actiones animę. D.d. corpus autem est illud, quod est in potentia, idest corpus autem animalis est illud, quod recipit illam potentiam, aut quod dicitur illam virtutem habere. & dicitur potētia: quia quandoq; agit, & quādoq; non: & dicitur potentia in tempore, in quo non agit. D.d. & sicut oculus est mēbrum, & visus, ita animal est anima, & corpus, i. & sicut hoc nomen oculus dicitur de illo membro, quod est corpus compositum, & de virtute visibili, quę est in eo: ita animal dicitur de anima, & corpore. & sermo eius in hoc capitulo est manifestus.

Quòd igitur non sit anima separabilis a corpore, aut partes quædam ipsius, si partibilis nata est, non immanifestum est. quarundam enim actus partium est ipsarum. At vero quasdam nihil prohibet, propterea quòd nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestū, si sit corporis actus anima, sicut nauta nauis. Figura igitur sic determinatum, & descriptum sit de anima.

Immanifestum ē si sit anima corporis actus, sicut nauta nauis.

Quoniam autem anima non est abstracta a corpore, aut pars eius, si innata est diuidi, non latet. est enim quarūdam partium perfectio. Sed tamen nihil prohibet vt hoc sit in quibusdam partibus: quia nō sunt perfectiones alicuius rei ex corpore. Et cum hoc non declaratur Vtrum anima corpori sit, sicut gubernator naui. Secundum igitur hūc modum determinandum est hoc de anima secundum exemplum, & descriptionem.

11 Cum accepit in definitione animę vniuersali ꝙ est perfectio corporis naturalis, incępit declarare quantum apparet ex hac definitione de abstractione, aut non abstractione, & d. Quoniam autem anima, &c.i. quoniam manifestum est ex hoc, quod dictum est in definitione animę, ꝙ impossibile est ꝙ anima sit abstracta a corpore, aut secundum omnes partes, aut per aliquam partem eius, si innata est diuidi, non latet. Apparet enim ꝙ quædam virtutes sunt perfectiones partium corporis, secundum ꝙ formę naturales perficiuntur per materiam: & tale impossibile est vt sit abstractum ab eo, per quod perficitur. D.d. Sed tamen nihil prohibet, &c. idest sed hoc manifestum non est in omnibus partibus eius: cum sit possibile vt aliquis dicat ꝙ quędam pars eius non est perfectio alicuius mēbri corporis: aut dicat ꝙ, licet sit perfectio, tamen quędam perfectiones possunt abstrahi, vt perfectio nauis per gubernatorem. Propter igitur hęc duo non videtur manifestum ex hac definitione ꝙ omnes partes animę non possunt abstrahi. Et Alexan. dicit ꝙ ex hac definitione apparet ꝙ omnes partes animæ sunt non abstractę. & nos loquemur de hoc, quando loquemur de virtute rationabili. D.d. Secundum igitur hunc modum, &c. idest tanta igitur cognitio est dita a talibus definitionibus, quę inductę sunt exemplariter, & secundum sermones vniuersales, sicut nos fecimus hic, i. ꝙ non notificant rem perfecta notificatione;

3. de Anima co. 5.

tiones;

A tione: quousq; appareant ex ea omnia conuenientia illi rei. & ideo, cum perscrutati fuerimus de vnaquaque partium animę secundum definitionem propriã cuilibet, apparebit tunc intentio, & alię intentiones quęrendarum de anima.

Vide p illo 4. Ph. c. 31. 4. Cę. 2. & 2. de Aĩa. c. 71. & hic c. sequenti, & tex. & c. 13.

Caput Secundum. Traditur Animæ definitio propria, scilicet per ipsius rei causam.

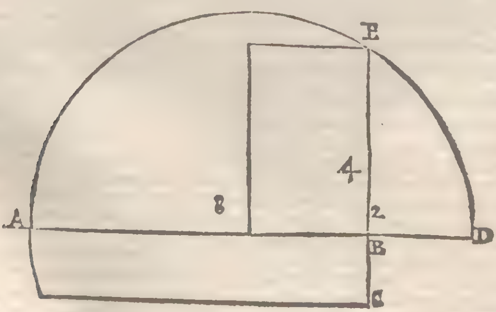
QVoniam autem ex obscuris quidem, manifestioribus aũt fit certum, et secũdum rationem notius, tentandum est iterum sic aggredi de ipsa. Non enim solum ipsum ꝙ sit oportet definitiuam rationem ostendere, sicut plures definitionum dicunt, sed et causam inesse, et apparere. Nunc autem vt conclusiones rationes definitionum sunt. vt quid est *tetragonismus? æquale altera parte longiori rectangulum æquilaterale esse. talis autem definitio ratio conclusionis. Dicens autem ꝙ tetragonismus est mediæ inuentio, rei causam dicit.

*a. l. quadratio.

B Et, quia res manifesta, quæ est magis propinqua in sermone ad intelligendum, est ex rebus latentibus, sed magis apparenter, querendum est etiam vt tali cursu curramus in anima. Oportet enim vt sermo definiens non tantum demonstret quid est res, sed etiam causa erit inuenta, et manifesta in ea. Modo autem intentiones definitionum sunt quasi conclusiones. v. g quadratura: et est inuenire superficiem rectorum angulorum æqualium laterum æqualem longo. et ista definitio est intentio conclusionis. Dicens autem quòd quadratura est inuenire medium in re, narrauit causam.

Tetragonismi demonstratio.

C

Quia cognitio acquisita ex hac definitione non sufficit in cognitione substãtię cuiuslibet partis aię: quoniã hęc definitio est vniuersalis omnibus partibus animę, & dicta de eis multipliciter: & tales definitiones non sufficiunt in cognitione rei perfecte, cũ fuerint vniuersales vniuocę, nedum cum sint vniuersales multiplices: quęrendum est. n post ad sciendum vnamquanq; partium, quę collocatur sub illa definitione cognitione propria, cum definitio non *dicatur de eis vniuoce: incęp. t igitur hic demrãre viam ad cognitionem definitionum, quę ap- 12

Definitiões vl'es vniuocę non sufficiũt ĩ. cognitiõe rei pfecte, nedũ cũ

Sūt vires multiplices.

** Idē primo de Aīa.8.et hic supra.7. & infra.30. & 3. ð Aīa co.5.*

† In naturalib' imus de posteriorib' ad priora. Idē.1.Ph.2. & 57. &.7. Me.t.c.10. & 3. Cœ.c.61. Idē hic infra.t.c.33.

propriantur cuilibet partium in rebus ignoratis, & causam, propter quam non sufficiūt definitiones in talibus rebus, & d. Et, quia res manifesta, quę est magis propinqua, &c. idest &, quia naturalis in cognitione causarum propinquarum rebus est ire de latentibus apud naturam apparentibus apud nos, & est ire † de posterioribus in esse ad priora, vt dictum est in posteribus: oportet nos ire in cognitione definitionum propriarum vnicuiq; partium animę per istam viam. & nulla via est in cognitione talium definitionum, scilicet quę componuntur ex propinquis causis propriis rei, cum fuerint ignoratę, nisi a posterioribus apud nos. D.d. oportet enim vt sermo definiens non tantum demonstret, &c. i. & causa, propter quam non sufficiunt in cognitione rei tales definitiones vniuersales, est, quia oportet vt sermo definiens perfecte non demonstret genus rei tantum, sicut faciunt plures definitiones: sed sermo definiens debet demonstrare causam rei propriam propinquam existentem in ea in actu, s. formam, non genus. Et, cū notificauit hoc, narrauit cuiusmodi definitio est definitio, quam quęrit in vna quaq; partium animę, & cuiusmodi est definitio prędicta, & d. Modo autem intentiones definitionum sunt quasi conclusiones. i. ista definitio, quam modo quęrimus, est similis definitionibus, quę sunt quasi principium demōstrationis: definitio autem vniuersalis prędicta est similis definitionibus, quę sunt quasi demonstrationis conclusio. Et cum declarauit hoc, dedit exemplum de definitionibus, quę sunt quasi conclusio, si fuerint ignoratę esse in definito: aut fuerit causa quęsita in eis, & ex definitionibus, quę non sunt quasi conclusio demonstrationis, sed sunt, si fuerint manifestę per se, principia demonstrationis. & si fuerint ignoratę, tunc impossibile est vt declarentur esse in definito, nisi per argumentū.

Si fuerīt aliquę definitiones, quę sunt ignoratæ in esse in definito, tales non declarātur nisi per argumentū. vide 3.Ph.co.12.

Et, quia d. v.g. quadratura, &c. i. exemplum definitionum vniuersalium, quę sunt quasi conclusio demonstrationis, est respōdere quęrenti quid est quadratum, quod est superficies rectorum angulorum, & ęqualium laterum æquale longo. D.d. exemplum definitionis, quę est quasi principium demonstrationis, & d. Dicens autem ꝙ quadratura, &c. i. qui autem definit quadratum, quod est superficies rectorum angulorum ęqualium laterum, factum super lineam mediam in propositione inter latera oblongi, quod ęquatur ei, definit quadratum definitione, quę est quasi principium demonstrationis, cum definiat ipsum per causam propinquam. Et cum d. Modo autem intentiones definitionum sunt quasi conclusiones, non intendebat ꝙ ista definitio inducta in anima est conclusio demonstrationis, sed intendebat ꝙ est ex genere istarum definitionum, secundum ꝙ tales definitiones sunt vniuersales. & ideo d. sunt quasi conclusiones. istæ enim definitiones, aut sunt conclusiones, aut sunt similes definitionibus, quę sunt conclusiones. Neq; intendebat ēt ꝙ definitio, quęrenda hic in vnaquaq; partiū aię est ex definitionibus, quæ sunt quasi principium demonstrationis: ita ꝙ sint manifestę per se, quia sunt ignoratę apud nos: & via ad cognoscendum eas est ex posterioribus, sicut dicit: sed intendebat ꝙ est ex genere illarum definitionum, tales enim definitiones aut sunt principium demonstrationis, aut sunt similes definitionibus, quę sunt quasi principium demonstrationis. Et ideo sermo eius in debet legi. sed etiam causa erit inuenta, et manifesta in ea, idest sermo definiens animam perfecte debet esse vt causa propinqua sit manifesta in ea. & ista definitio est ex definitionibus, quę assimilantur dēfinitionibus, quę sunt principia demonstrationis, inquantum est propria definitio. Definitio autem, quam dedimus modo in anima, est ex definitionibus, quę assimilantur definitionibus, quę sunt conclusiones demonstrationis, secundum ꝙ est generalis omnibus partibus animę, & non est inducta in ea causa propinqua.

Vide cōtra. Zim.

Dicamus igitur, principiū accipientes consyderationis, determinari animatum ab inanimato, ipso viuere. Multipliciter aūt ipso viuere dicto, et si vnum aliquod horum insit solum, viuere ipsum dicimus. vt intellectus, et sensus, et motus, et status scđm locum. adhuc autem motus secundū alimentum, et augmentum, et decrementum.

A Incipiamus igitur querere, et dicere ꝙ animatum distinguitur a non animato viuendo. Et, quia viuere dicitur multis modis, si inuentus fuerit in re aliquis eorum vnus tantum, dicemus ꝙ viuit. verbi gratia intelligere, et sentire, et moueri, et quiescere in loco, et nutriri, et diminui, et augeri.

13 Cum notificauit definitionem animę vniuersaliter, & notificauerit quantum dant tales definitiones in cognitione rei, & ꝙ diminute faciunt cognoscere, non perfecte, cum sint vniuersales, & quasi conclusio demonstrationis: &, quia definitio querenda in vnaquaq; partium animę est similis definitionibus propriis, quę sunt quasi principia demonstrationis: & ꝙ, tales definitiones cum fuerint non manifestę esse in definito, sicut contingit in partibus animę, oportet tunc ire ad cognitionem earum ex rebus posterioribus, quæ sunt magis notę apud nos, scilicet compositis, dixit. Incipiamus igitur querere, &c. i. dicamus igitur ꝙ, quia notum est apud nos ꝙ animatum non differt a non inanimato, nisi per vitam: viuum autem dicitur multipliciter, idest per multas actiones, quæ sunt in eo: manifestum est ꝙ omne, de quo dicitur vna illarum intentionum, aut vna illarum actionum, aut plures vna est animatum. & hoc intendebat, cum dixit. si inuctus
B fuerit in re aliquis eorum, &c. Deinde numerauit actiones attributas vitę, & dixit v.g. intelligere, & sentire, & moueri, & quiescere in loco, & nutriri, & diminui, & augeri. i. & istę actiones attributę vitę sunt quatuor genera. quarum vnum est intelligere, secundum sentire, tertium moueri, & quiescere in loco; quartum nutriri, & augeri, & diminui.

Vide idē supra c. xj. & quę ibi.

Vide ꝓ illo 1. Ph. c. 3. & illius cām require. 10. Me. co. 9.

Intelligere uiuere ē. Idē 12. Met 36. & 39. Et secundo Cęli. 61.

Vnde et vegetabilia omnia videntur viuere. videntur enim in seipsis habere potentiam, et principiũ huiusmodi, per quod augmentum, et decrementum suscipiunt secundum contraria loca. non enim sursum quidem augentur, deorsum autem non: sed similiter in vtraque, et omnem in partem aluntur, et viuunt semper, quousque possunt accipere alimentum.

Et ideo omnia vegetabilia reputantur viuere. existit enim in eis potentia, et virtus, et principium, per quod recipiunt augmentum, et diminutionem in duobus locis contrariis. non enim augentur, et diminuuntur superius, et inferius. similiter et omne, quod nutritur, necessario viuit, et non viuit, nisi dum potest nutrimentum
C accipere.

14 Quia vita magis latet in motu nutrimenti, & augmenti, & diminutionis, q̄ in aliis actionibus, quas numerauit, incępit declarare ꝙ ista actio attribuitur animę: quia impossibile est attribui virtutibus elementorum, ex quibus componuntur corpora, quę agunt actiones nutrimenti, & augmenti. Et dixit Et ideo omnia vegetabilia, &c. idest &, quia motus nutrimenti, & augmenti, & diminutionis numeratus est apud nos in actionibus in animati, opinamur ꝙ omnia vegetabilia sint viua, in quibus videmus existere principium, quo agit motum diminutionis, & augmenti in duobus locis contrariis, scilicet superius, & inferius. corpus enim simplex, aut compositum ad vnam partem mouetur. quoniam, si simplex fuerit, mouebitur aut superius, aut inferius: si cōpositum, † mouebitur secũdum elementum dominans. &, quia corpus augmentabile videtur moueri ad vtranque partem ab eodem principio, scilicet ramos, & radices, necesse est vt hoc principium sit neutrum, neque graue, neq; leue: & tale dicitur anima. *Et, quia augmentum est perfectio actionis nutrimēti, fuit necessarium vt principium, quod agit nutrimentum, esset ex genere eius, quod agit augmentum. principium igitur nutrimenti est anima necessario, & † ideo omne animal dicitur viuere, dum nutritur.

† Mixtū mouetur scđm elementum dominans. Idem 1. Cę. t. c. 7. 8. & 12. & 19. et 2. de Ge. c. 49. 1. de aīa 40.

* Augmentum est perfectio actionis nutrimēti. Idem. 1. de Gen. & 38. 42. primo,

Cœli.21.5. Ph.18.

Separari autem hoc quidem ab aliis poſsibile eſt: alia autem ab hoc impoſsibile, in mortalibus. Manifeſtum eſt autem in * vegetabilibus. nulla enim ineſt ipſis potentia alia animę.

† Oē aīal dr̄ viuere, cum nutritur. Idē ſupra co. 5. & quę ibi.

* a.l. ipſis plantis.

Et hoc poſsibile eſt vt ſeparetur ab aliis rebus: alia autem impoſsibile eſt vt ſeparentur ab hoc, in rebus mortalibus. Et hoc apparet in vegetabilibus. non eſt enim in eis nec vna virtus alia ab iſta ex virtutibus animæ.

15

Cum numerauit genera virtutum animę, incępit demonſtrare ordines iſtarū virtutum adinuicem, & d. Et hoc poſſe eſt vt ſeparetur ab aliis rebus. i. et hoc principiū, exiſtens in animato, poſsibile eſt vt ſeparetur ab aliis principiis aię, quę numerauimus i ſenſu, ſ. & motu, & intellectu. D.d. alia autem impoſsibile eſt vt ſeparentur ab hoc in rebus mortalibus. i. & impoſsibile eſt vt hoc principium ſeparetur, ſcilicet nutritiuum ab aliis principiis animę, i. ſenſu, & motu, & intellectu ex rebus, quę innatę ſunt moueri. † Et dixit hoc, quia corpora cęleſtia manifeſte videntur intelligere, & moueri, ſed non nutriri, neque ſentiri. & ideo dixit in rebus mortalibus: cum declaratum eſt hęc non eſſe mortalia. D.d. Et hoc apparet in vegetabilibus, &c. i. & apparet ꝙ hoc principium, quod eſt nutrimentum, & augmentum ſeparatur ab aliis virtutibus animę in hoc, quod videtur ſenſui in vegetabilibus. in iſtis enim nulla virtus videtur ex virtutibus animę, niſi iſta. & innuit contradictionem contra fingentes ꝙ plantę habent ſomnum, & vigiliam.

† Corpa cęleſtia vīr intelligere, & moueri, ſed non nutriri, neq; ſentire vide in 2. Cœli. 61. & 37. & 3. de Aīa. 61. & 1. Cœ. 21. & 2. Met. 36. Quō āt cęlū appetat, & ītelligat, vide ēt in fine primi ca. de ſub a orbis.

Viuere igitur propter hoc principium ineſt omnibus viuentibus. Animal autem propter ſenſum primo. etenim quæ non mouentur, neque mutant locum, habent autem ſenſum, animalia dicimus, & non viuere ſolum.

Aīal eſt per ſenſum prīo

Viuere igitur dicitur de omni viuo per hoc principium. Animal autem per ſenſum. omnia enim, quæ non mouentur, neque mutant locum, ſed tantum habent ſenſum, vocantur animalia, & non ſumus contenti in dicendo ea viua tantum.

16

Vult facere differentiam inter hanc virtutem, & virtutem ſenſus per nomina poſita apud eos, & dixit. Viuere igitur, &c. i. dicere igitur aliquid viuere non dicitur ī hac lingua, ſcilicet Gręca, niſi de omni, quod viuit per hoc principium, quod eſt nutrimentum, & augmentum, non per aliud. D.d. Animal autem, &c. ideſt hoc nomen animal non dicitur, niſi de eo, quod habet principium ſenſus, inquantum habet hoc principium tantum: licet non habeat principium motus in loco. & ſignum eius eſt ſpongia maris, & multa ex *habentibus teſtam, quę habent ſenſum, tamen non mouentur: & dicuntur animalia, non tantum viua.

Viuere non dr̄ in lingua Gręca, niſi de oī eo, qđ viuit p̄ pricipiū hoc, qđ ē nutrimentū, et augmētū. Sed vide oppoſitū ſupra t.co. 13. Vide cōtra. Zim.

Senſus autem, primo ineſt omnibus tactus. Et, ſicut vegetatiuum poteſt ſeparari a tactu, & omni ſenſu, ſic & tactus ab aliis ſenſibus. Vegetatiuum autem dicimus huiuſmodi partem animę, qua & plantæ participant. Aīalia aūt omnia videntur tangendi ſenſum habere.

Et primus ſenſus, exiſtens in eis omnibus, eſt tactus. Et quemadmodum nutrimentum poteſt ſeparari a tactu, & ab omni ſenſu, ita tactus poteſt ſeparari ab aliis ſenſibus. Et intelligo per nutrimentum partem animæ, in qua habent cōmunicationem plantæ etiam. Et omnia animalia videntur habere ſenſum tactus.

17 Et prima virtus ſenſus, quę eſt prior naturaliter in eſſe aliis virtutibus ſenſus, eſt ſenſus tactus. quoniam ſicut virtus nutritiua poteſt ſeparari in plantis a tactu, & ab omni virtute ſenſus, ita tactus poteſt ſeparari ab aliis ſenſibus

A idest cum fuerit inuentus, non est necesse vt inueniantur alii sensus: &, cum aliis sensus fuerint inuenti necesse est vt inueniatur tactus. est igitur prior naturaliter aliis sensibus, sicut nutrimentum est prius naturaliter sensu tactus. Deinde dixit Et omnia animalia videntur habere sensum tactus. idest & iste sensus est necessarius omnibus animalibus inter omnes modos sensus. omne enim animal habet sensum tactus, non autem sensum visus, aut alium, sed animal perfectum. & sermo eius est manifestus.

Tactus est prior naturaliter aliis sẽsib'. vide q̃ prioritate. 2 de Ge. c.7. & .2. huius co.77.

Oẽ aĩal hẽt sẽsum tact'. vide infra cõt 117. & .3. de Aĩa. t. c. 67. & .68.

Propter quam autem causam vtrunq; horum accidit posterius dicemus. nunc autem intantum dictum sit solum quòd anima est horum, quæ dicta sunt, principium: & his definita est, vegetatiuo, sensitiuo, cogitatiuo, motu.

Causa autem, propter quam vtrunque istorum duorũ contingit, dicenda est post. in hoc tamen loco tantum est declaratum, quòd anima est principium istorum, quæ dicimus, scilicet nutritiui, sensitiui, & distinguentis, & mouentis.

Idest causa autem, propter quam virtus nutritiua videtur separari ab aliis
B virtutibus, & antecedere eas naturaliter, & similiter tactus cum aliis virtutibus sensus, dicenda est post, scilicet causa finalis. & hoc fecit in fine istius libri. Deinde dixit in hoc autem loco, &c. idest in hoc autem loco tantum est declaratum, ꝙ anima diuiditur in hęc quatuor genera, & ꝙ substantia eius est in istis principiis, alia autem quęrenda perscrutatus est post.

Vtrum autem vnumquodque horum est anima, an pars animę: &, si pars, vtrum sic, vt sit separabilis ratione solum, an & loco: de quibusdam quidem horum non est difficile videre, quædam autem dubitationem habent.

Vtrum igitur vnaquæque istarum sit anima, aut pars animæ: &, si est pars animæ, vtrum est pars, secundum quòd est abstracta in sola intentione, aut in loco etiam, quoniam autem quædam sunt sic, non est difficile ad sciendum, in quibusdam autem est dubitatio.

Cum declarauit ꝙ virtutes animę sunt plures vna, & posuit hoc positione
quasi manifesta per se, dixit. Vtrum igitur vnaquęq; istarũ, &c. idest vtrum igi 19
tur vnumquodque istorum principiorum existentium in animali sit anima, aut
C non. &, si est anima, vtrum est anima per se, aut pars animę: &, si pars animę, vtrum est pars, & alia in essentia, & in loco in corpore inanimato perscrutandũ est. Et intendit per hoc, quod dixit, vtrum est anima, aut pars animę vtrum est possibile vt vnum istorum sit in animali absque anima: aut impossibile est vt sit in animali absque anima, cuius est pars. Et, cum narrauit hoc, incępit demõstrare diuersitatem dispositionum eorum in vnoquoq; modo animalium, & d. quoniam autem quędam sunt sic, non est difficile, &c. idest quoniam autem istę virtutes in quibusdam animalibus sunt eędem in subiecto, & alia definitione, non est difficile, in quibusdam autem habet dubitationem difficilem. & similiter vtrum vnumquodque istorum principiorum sit in anima, aut non, in quibusdam est manifestum, & in quibusdam latet.

Sicut enim in plantis quędam diuisæ videntur viuere, & separatæ abinuicem, tanquam existente in his anima, actu quidem vna in vnaquaque planta, potentia autem pluribus, sic videmus & circa alias differentias animæ accidere in his, quę inciduntur in insectis. Et .n. sensum; vtraq; partiũ habet, & motum secundũ locum. si autem sensum, & imaginationẽ, & appetitũ. vbi .n. sensus est, & dolor, & volup

tas consequitur: vbi autem hæc sunt, ex necessitate et desyderiũ est.

Quoniam, sicut plantarum quiddam si abscinduntur, viuit, et separatur abinuicem, quasi anima, quæ est in eo, est eadem in figura in omnibus vegetabilibus, in potentia autem plura: ita accidit in aliquo modo animæ in animalibus annulosis, qñ abscinduntur. Qm̃ vtraq; pars habet sensum, et motum in loco. et omne habens sensum habet desyderium, et imaginationem. Vbi.n. inuenitur sensus, illic inuenitur voluptas. et, cũ ista inueniũtur, inuenitur necessario appetitus.

20 Cum narrauit ꝙ non est difficile in pluribus animalibus declarare ꝙ istę virtutes sunt ędem in subiecto, & plures in intentione, incępit demonstrare hoc, & d. quoniam, sicut plantarũ quiddã si abscindatur, &c. i. & quẽadmodũ videmus ꝙ quędã plantarũ, licet diuidantur, viuunt partes, postꝙ̃ separantur abinuicem, vita propria plantis: ita ꝙ anima, quę est in illo vegetabili, quasi sit in forma vna in actu in illo vegetabili, & plures in potentia, i. ꝙ potest diuidi in aĩas, quę sunt ędẽ in forma cum anima existente in eo: ita est in aliquo modo animalium, s. annuloso, s. ꝙ postꝙ̃ abscinduntur, faciũt partes de actionibus vitę, illud quod faciebat illud animal. † Et, cũ narrauit ꝙ, postꝙ̃ diuiditur iste modus habent partes omnes actiones, quas totũ habebat, incępit declarare quomodo hoc apparet in omnibus. Potest enim aliquis dicere ꝙ pars non habet ex actionibus totius in hoc animali, quod * dixistis, nisi sensum, & motum tantũ, non alias partes animę, quę est imaginatio, & concupiscẽtia. Et d. Quoniã vtraq; pars habet &c. i. & diximus ꝙ omnes virtutes aĩę in hoc animali videntur ędem esse in subiecto: quia sentimus ꝙ vtraq; pars, postꝙ̃ diuiditur, habet sensum, & motum in loco: † & omne habens sensum, & motũ necesse est vt habeat desyderiũ, & imaginationẽ, qm̃, vbi existit sensus, illic necesse est vt existat voluptas, et tristitia apud comprehẽsionẽ rei sensibilis: &, cum illic voluptas, & tristitia fuerint, illic erit necessario motus ad illud voluptuosum, & motus a cõtristãte, * & illud, ad quod est motus, non est in actu delectabile, aut cõtristans: vnde necesse est vt sit imaginatum, & desyderatum. † In omni igitur parte istius animalis existit aĩa sensibilis, & desyderatiua, & imaginatiua, & mouẽs in loco. quoniã, quando motus in loco fuerit propter voluptatem, & tristitiam, necessario erunt duę virtutes illic. Sed tamen debes scire ꝙ in quibusdam animalibus virtus imaginatiua semper est coniuncta cum sensu: non quando sensatum est absens, & animal est diminutum. in eis autẽ, quę sunt perfecta, inuenitur in absentia sensatorum.

De intellectu autem, et speculatiua potentia nihil adhuc manifestum est: sed videtur genus aliud animæ esse, et hoc solum posse separari, sicut perpetuum a corruptibili.

Intellectus autem, et virtus speculatiua, nihil adhuc declaratum est de eis. sed tamen videtur esse aliud genus animæ. et iste solus potest abstrahi, sicut sempiternum abstrahitur a corruptibili.

21 Cum dixit ꝙ quęrẽdum est in vnoquoq; istorum principiorum vtrum sit anima, aut non, incępit declarare virtutem, quę non videtur esse anima, sed manifestius est de ea vt sit non anima. Et d. Intellectus autem, & virtus speculatiua, &c. i. intellectus autem in actu, & virtus, quę perficitur per intellectum in actu, adhuc non est declaratum vtrum sit anima, aut non, sicut est declaratum de aliis principiis: cum ista virtus non videatur vti in sua actione instrumento corporali, sicut alię virtutes animę vtuntur. Et ideo non fuit manifestum ex prędicto sermone vtrum sit perfectio, aut non. * omne enim, in quo manifestatur, aut manifestabitur quod perficitur, secundum ꝙ formę perficiuntur per materias, necessario est anima. Et, cum declarauit ꝙ hoc latet in intellectu, incępit demõstrare quę pars duarum contradictoriarum in hac intentione quęrenda est magis manifesta in opinione hominum, & scdm̃ ꝙ apparet, donec hoc declaretur ratione

† Idẽ. 7 Me. co. 56. & 1. de Aĩa. 94.

* a. l. dixit de istis.

† Oẽ hñs sẽsum, & motum, oportet vt hẽat imaginationẽ, & desyderiũ. vide pro hoc. 3. d Aĩa 50.

* Illud, ad quod ẽ mot' nõ ẽ actu delectabile, aut contristans. vide ꝓ hoc. 3. de Aĩa. t. c. 54.

† In oĩ pte aĩalis sẽsibil' repit' aĩa sẽsibilis, desyderatiua, & imagĩatiua. vide oppositũ ĩfra. 156. vbi habetur ꝙ aliqua carẽt imaginatiua. Vide cõtra. Zim.

* Omne, in quo manifestatur, aut manifestabitur quod ꝑficit', scdm ꝙ formę ꝑficiuntur per

A demonſtratiuā poſt,& d. ſed tamen videtur eſſe aliud genus aīę,&c.i.ſed tamen melius eſt dicere, et magis videtur eſſe verū poſt pſcrutationē, vt iſtud ſit aliud genus animę. &,ſi dicatur anima, erit ſcdm ęquiuocationē. &,ſi diſpoſitio intellectus ſit talis, neceſſe eſt vt ille ſolus inter omnes virtutes animę ſit poſsibilis vt abſtrahatur a corpore,& non corrumpatur per ſuam corruptionē, quēadmodum ſempiternum abſtrahitur. & hoc erit, cum quandoque copulatur cum illo, & quandoque non copulatur cum illo.

materias, neceſſario eſt anima.

Magis videtur eſſe verum vt intellectus ſit aliud genus aīę.&,ſi dicatur aīa, erit ſcdm ęquiuocationem. Idem 3 huius. co.5.

Reliquę autem partes animæ manifeſtum ex his ꝙ ſeparabiles non ſunt, ſicut quidam dicunt. ratione autem ꝙ aliæ manifeſtum eſt. Senſitiuo enim eſſe, et opinatiuo aliud: ſi quidem et ſentire ab ipſo opinari. ſimiliter autem et aliorum, quę dicta ſunt, vnumquodque.

Aliæ vero partes animæ manifeſtum eſt ꝙ ſunt non abſtractæ, ſicut dicunt quidam, ſed tamen manifeſtum eſt quòd ſunt diuerſæ ſecundum intentionem. Eſſe enim alicuius in ſenſu aliud eſt a ſuo eſſe in cogitatione. ſentire enim aliud eſt a cogitare. et ſimiliter de vnaquaque aliarum prædictarum.

B Cum declarauit ꝙ latet de intellectu vtrum ſit abſtractus, aut non, quāuis manifeſtius eſt vt ſit abſtractus ſcdm ꝙ eſt non aīa, incępit declarare ꝙ contrariū eſt in aliis partibus animę,& ꝙ videntur eſſe nō abſtractę,& d. Alię vero partes animę,&c.i. manifeſtum eſt ex ſermonibus prędictis in definitione animę ꝙ alię partes animę non ſunt abſtractę, declaratum eſt enim in vnaquaq; earū ꝙ eſt perfectio corporis naturalis organici. perfectio enim eſt finis, & complementum perfecti: finis autem non ſeparatur a finito: vnde neceſſe eſt vt illę partes animę ſint non abſtractę. Et, cum declarauit ꝙ dubium eſt de quibuſdam harū virtutum, vtrum ſint abſtractę, aut non, & ꝙ in quibuſdam manifeſtum eſt ꝙ ſunt non abſtractę, incępit demonſtrare ꝙ eſt illud, quod manifeſte videtur exiſtere in omnibus,& eſt illud, ꝙ hęc quatuor genera ſunt diuerſa ſcdm intentionem,& d. ſed tamen manifeſtum eſt ꝙ ſunt diuerſę ſecūdum intentionem, &c.i. ſed tm̄ manifeſtum eſt per ſe ꝙ omnes iſtę virtutes ſunt diuerſę ſcdm intentionē, & ſenſum: & ꝙ eſſe virtutis, quę conſtituitur per ſenſum, aliud eſt ab eſſe virtutis, quę conſtituitur per cogitationem: cum actio cuiuslibet iſtarum ſit altera ab actione ſui comparis. ſentire enim, quod eſt actio virtutis ſenſus, aliud eſt ab intelligere quod eſt actio virtutis intellectus. D.d.& cuiuslibet aliarum prędictarum .i. & ſimiliter apparet in diuerſitate aliarum virtutum prędictarum in intentione,& definitione, quia differunt etiam in actionibus. 22

Finis non ſeparatur a finito.

Sentire & actio oppoſitū infra.52.

C Ad huc autem quibuſdam*animalium omnia inſunt hæc, quibuſdam vero quædam horum, aliis autem vnum ſolum. hoc autem facit differentiam animalium. propter quam autem cauſam ſic ſit poſterius perſcrutandum. Similiter autem et circa ſenſus accidit. alia enim habent omnes: alia vero quoſdam, quædam vero vnum maxime neceſſarium, tactum.

Vide. cōtra Zim.

* a.l. animantium.

Quoniam autem quædam animalia habent omnia iſta, et quædā vnum tantum, et ꝙ hoc facit diuerſitatem inter animalia, et quare perſcrutandum eſt poſt. Et ſimile huic contingit in ſenſibus. quædam enim habent omnes ſenſus, et quędam quoſdam, et quædā vnū. et eſt vnum, quod eſt valde neceſſarium, ſcilicet tactus.

Quoniā autem quędam animalia habent iſtas quatuor virtutes,& quędam habent quaſdam iſtarum virtutum,& quędam habent vnam tantum,& qui modi ſint iſtiuſmodi animalium,& ꝙ hoc inducit diuerſitatem inter animalia,& qua de cauſa inducūtur hęc in animalibus, dicendum eſt poſt, Hoc enim quod accidit 23

Tertio de Aia a tex. co. 59. vſq; in finem.

animalibus in quatuor virtutibus animę, quas numerauimus, simile accidit animalibus In virtutibus sensus tantum, quędam enim animalia habent quinque virtutes sensus, & quędam quasdam tantum, vt talpa: & quędam vnum, s. tactū, vt * spongia maris. & sermo eius in hoc capitulo est manifestus per se.

*Spōgia maris hēt vnū sensum, s. tactū. vide supra c. 16. & 1. d Aīa. 83.

Quoniam autem id, quo viuimus, & sentimus, dupliciter dicitur, sicut id, quo scimus. dicimus autem hoc quidem scientiam, illud autem animam: vtroque .n. horum dicimus scire. similiter autem & id, quo sani sumus, aliud quidem sanitas est, aliud autem parte quadam corporis, aut etiam toto. horum autem scientia quidem, & sanitas forma est, et species quædam, & ratio, & vt actus susceptiuorum, illa quidem scientifici, hæc vero sani. videtur enim in patiente, & disposito actiuorum inesse actus. anima autem id est, quo viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus primo: anima vtique ratio quędam erit, & forma, sed non vt materia, & subiectum.

Act' actiuorū inesse videtur ī patiēte, et disposito. Idē infra tex. 26. Vide cōtra. Zim.

Et, quia illud, per quod viuimus, & sentimus, dicitur duobus modis: & similiter dicimus in re, per quam scitur. quorum vnus est scientia, & alius aīa: quoniam per vtrunque istorum dicimus ꝙ scimus & similiter dicimus in re, per quam sanatur, ꝙ vna est sanitas, & alia est aliquod membrum corporis, aut totum corpus. & scientia est ex istis. & sanitas est aliqua forma, & intentio in actu in illis duobus recipientibus: quorum hoc recipit scientiam, & hoc recipit sanitatem. existimatur enim ꝙ actio agentium non est nisi in recipiente passionem, & dispositionem. anima autem est illud, per quod primo viuimus, & sentimus, & distinguimus: necesse est ergo vt sit aliqua intentio, et forma, non quasi materia, & quasi subiectum.

24 Modo reuersus est ad declarandum ꝙ anima est substantia sola scdm formā, non secundum materiam, neque secundum compositum ex eis s. corpus. Et d. Et quia illud, per qđ viuimus, & sentimus, &c. i. &, quia manifestū est p se ꝙ actio nutrimēti, & sensus, & scię, & aliarū virtutū animę attribuitur nobis per duo: quorū vnū est per ipsam virtutē, & aliud per habens illā virtutē. v. g. ꝙ sensus attribuitur nobis per sensum, & per visum sentiens: qñq; .n. dicimus ꝙ videmus per visum, & quandoq; per oculū. & similiter, in scia qñq; dicimus ꝙ scimus per scientiā, & qñq; per animā, quę est virtus habens scientiam. & similiter est de omnibus virtutibus animatis. v. g. ꝙ dicimus quandoq; ꝙ sumus sani sanitate & quandoq; per corpus sanum, aut per membrum sanum. Et, cum posuit hanc propositionē pro manifesta per se, & inductionem, incępit ponere aliam propositionem, & d. & scientia est ex istis, &c. i. & apparet per vnum istorum duorum modorum, quod est quasi scientia de anima, & sanitas de corpore, ꝙ vnum est forma, & aliud est materia. forma .n. est ex istis, & est intentio, quę inuenitur in duobus recipientibus ea, s. in sapiente scientiam, & recipiente sanitatem. vnde necesse est vt omnis actio attributa alicui enti propter aliqua duo existētia in eo vt vnum eorum sit materia, & aliud forma. sed dimisit hanc conclusionem: quia bene apparebit ex his, quę posuit. D. d. existimatur enim ꝙ agentium, &c. i. & diximus ꝙ vnum eorum duorum est forma: & est illud, quod est quasi scientia & sanitas: quia sanitas, & scientia, & similia sunt actiones agentis, i. dantis sanitatē, & largientis: & actio agentis est illud, quod existit in recipiente, & est forma. vnde necesse est vt sciētia sit existens quasi forma, & anima quasi materia. Et, cū declarauit ꝙ omnis actio attributa alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt alterum eorū sit materia, & alterum forma: & fuerit manifestum ꝙ * propter formam attribuitur actio enti primitus: & ꝙ actiones istę animę videntur

Vt. 1. d. Aīa 65. & 3. de Aīa primo.

* Propter formā attribuitur actio enti primitus Idē. 2. Ph. 37. & 3. Ph. 1. & 9. Met. 20. & 2. de Genera. 55.

A attribui corpori, & anime, sed primo anime, secundo corpori. concluditur ex hoc ꝙ anima est, forma, & corpus materia. Et.d. anima aūt est illud, per quod primo viuimus, &c sed non propalauit nisi quasdam istarum propositionum, & dimisit quasdam, quia erant manifestę. & syllogismus sic componitur. Actiones animati attribuūtur corpori, & animæ insimul: & *omnis actio, quę attribuitur alicui enti propter aliqua duo, necesse est vt vnum eorum tantum sit materia, & aliud forma: ergo alterum istorum duorum, s. corporis, & animę est forma, & alterum materia. Et, cum coniunxerimus † huic, ꝙ propter formam attribuitur actio primitus enti, & ꝙ ista conuertitur: & cum coniunxerimus suę conuersę ꝙ actio attribuitur animato per animam primitus: concludetur ex hoc ꝙ anima est forma, & corpus materia.

* Oīs actio, quę attribuitur alicui enti pp aliqua duo, necesse ē vt vnū eorū tm̄ sit materia, & aliud forā. Idē 5. d Aīa.c. 36.

Tripliciter.n. dicta substātia, sicut diximus, quarum hæc quidem forma, illa vero materia, alia aūt ex vtrisque: harum aūt materia quidem potentia, forma autem actus: quoniam quod ex vtrisque, animatum, non est corpus actus animæ, sed ipsa corporis cuiusdam.

† Dubiū est pp cō.3. primi de Aīa; vbi ponit actionem attribui aīę propter corp'. Vide cōtra Zim.

Qm̄ autē substantia dicitur tribus modis, sicut diximus, materia, s. & forma, & compositum ex eis: & materia istorum est potentia, &

B forma est endelechia, & quod fit ex eis, est animatum: tunc corpus non est perfectio animę, sed anima perfectio alicuius corporis.

Ista est alia declaratio a prędicta ꝙ anima est substantia secundum formam, non secundum materiam. sed, quia ista declaratio dat causam, & esse, prima autem dat tantum esse, induxit eā quasi causam sermonis prędicti, & dixit, &, qa iam prędiximus ꝙ substantia dicitur tribus modis, materia, & forma, & compositum ex eis: & esse materię est in potentia, & esse formæ est endelechia, & actus, & compositum ex anima corpore est animatum, & per alterum eorum est in potentia animatum, & per alterum in actu: manifestum est ꝙ aīa est endelechia corporis, non corpus animę. est enim animatū in actu per aīam: & qd' est in actu debet esse endelechia eius, qd' est in potentia, & nō econuerso. Et hoc intendebat, cum dixit & quod fit ex eis est animatum. i. quod fit ex eis est animatum in actu per animam, & in potentia per corpus, necesse est vt corpus non sit endelechia animę, sed anima corporis.

25. Quę sit demr̄atio dans cām, & esse vide. 2. Cœ. 35. & . 1. Ph. 2.

Et propter hoc bene opinantur, quibus videtur neque sine corpore esse, neque corpus aliquod anima. corpus enim non est, corporis aūt

C. aliquid est. Et propter hoc in corpore inest, & in corpore huiusmodi. & non sicut priores ad corpus aptabant ipsam, nihil vltra definientes, in quo, & quali. quāuis non videatur quodlibet recipere quodlibet. Sic autem fit & secundum rationem. Vniuscuiusq; enim actus in eo, quod potentia existit, & in propria materia, aptus natura est fieri. Quòd igitur actus quidam est, & ratio potentiam habentis, vt sit huiusmodi, manifestum ex his.

Vide cōtra. Zim.

Et propter hoc bene existimauerunt dicentes quòd aīa non est extra corpus, neq; est corpus. corpus autem non est, sed est perfectio corporis. Et propter hoc est in corpore, & in tali corpore. non sicut fecerunt Antiqui in ponendo eam in corpore absque determinatione illius corporis, quòd corpus sit, & cuiusmodi. & hoc licet non quodcunque recipiat quancunque.

Et propter hoc, quod apparuit de anima, quod est endelechia corporis naturalis, recte dixerunt opinantes ꝙ anima non est extra corpus neq; est corpus. endelechia enim talis est, s. vt sit in corpore, & ꝙ nō sit corpus. corpus. n. nō perficitur p corpus, cum corpus non sit innatum, vt sit in subiecto. Et hoc intendebat,

26 Corp' nō p̄ficitur p corp', cū nō sit

Innatum esse in subiecto. cum dixit corpus autem non est, sed est perfectio corporis. quoniam autem est corpus, sedm quod est perfectio non est possibile, sed existit in corpore. D.d. Et propter hoc est in corpore, &c.i. & ex hoc modo, quem dedimus in substantia animę, possibile est dare causam, propter quam anima existit in corpore, & corpus recipiens eam est tale, non ex illo modo, quem dederunt Antiqui in substantia animę, cum dixerunt ꝙ est corpus, & ꝙ intrat aliud corpus, & non determinauerunt quę natura est natura illius corporis, & quare habuit proprium, vt esset animatum absq; alijs corporibus, & ex quo modo fuit consimilitudo inter hęc duo corpora, s. ꝙ vnum recipit alterum, cum non quodcunque recipit quodcũq;. Necesse est enim istis hominibus dare causam, propter quam hoc corpus recipit illud corpus, quod est anima. & necesse est eis dicere, quare hoc corpus, qđ est anima, existit proprie in hoc corpore, & non in aliis. Et hoc intendebat, cum d. absque determinatione illius corporis, ꝙ corpus sit, s. receptum, & cuiusmodi, s. recipiens. Et d. hoc, quia definitiones demonstratiuę innatę sunt dare cās oĩum, quę videntur in definito, &, si definitio non erit talis, nõ erit definitio.

De hoc vide. 1. de Aĩa 75.

Definitiões demrãtiuę i natę sunt dare cãs oĩũ, quę vñr in definito. Idẽ 4. Ph. 31. & 1. de Aĩa. 11 & 4. Cę. 2.

Summa Secunda. De Animæ potentiis, earum ordine, ac quo pacto definiri debeant.

POtentiarum autem animæ, quæ dictæ sunt, aliis quidé insunt omnes, aliis vero quædam harũ, quibusdam vero vna sola. Potentias aũt diximus, vegetatiuũ, sensitiuum, appetitiuũ, motiuũ secundum locũ, cogitatiuũ. Ineſt aũt plantis nutritiuũ solum: aliis autem & hoc, & sensitiuũ. si autem sensitiuum, & appetitiuum. appetitus enim có cupiscentia est, & ira, & voluntas. Animalia autem oĩa habent vnũ ex sensibus tactum. cui autem sensus inest, huic & voluptas, & dolor, & iucundum, & molestum. quibus autem hæc, & concupiscentia ipsius enim iucundi appetitus hæc.

Istæ autem virtutes animæ, quas diximus, inueniuntur in quibusdam animalibus omnes, sicut diximus, & in quibusdam quædam, & in singularibus, ideſt in paucis inuenitur vna. Et appellamus virtutes, nutritiuam, & sensibilem, & desyderatiuam, & mouentem in loco, & distinguentem. Et istarum in plantis est sola nutritiua: in aliis vero est ista, & sensibilis, & desyderatiua. desyderium enim est appetitus, & ira, & voluptas. Et omnia animalia habent saltem vnũ sensum, s. tactum: & omne habens sensum habet voluptatem, & tristitiam. & omne habens istas habet appetitum. appetitus enim est desyderium voluptatis.

27 Cum voluit incipere loqui de vnaquaq; virtutum animę, incępit primo numerare eas esse, & ꝙ quędam animalia habent proprie quasdam earũ, sedm ꝙ artifex ponit subiectum suę artis. Artifex enim necesse est vt ponat subiectum, de quo loquitur, & diuidit genera eis quasi manifesta in esse. * artifex enim nõ potest demonstrare subiectum suę artis, neq; species illius subiecti. & quod dixit in hoc capitulo, est manifestũ. Et hoc, quod dixit in singularibus, intendit & in paucis i. & in paucis animalibus existit vna virtus sensuum s. tactus. D.d. Et appellamus virtutes, &c. i. & cum dixerimus virtutes, intelligenda est virtus nutritiua. & sensibilis. Et intendit per nutritiuam omnia principia, quę agunt in nutrimento: & sunt tria, scilicet nutrimentum, & augmentum, & diminutio, Et in-

* Artifex nõ põt demrãre subiectus suę artis, neque spẽm illi' subiecti. Instantia est de subiecto li, elencho-

A tendit per deſyderium appetitum ad cibum. & ideo ſeparauit ipſum a mouente in loco, & poſuit ipſum genus p ſe: cum iſta virtus inueniať in aīalibus, q̄ nō mouentur, & intelligit per diſtinguentem intelligentem. D.d. & iſtarum in plantis, &c.i. in plantis autē inuenitur ſola nutritiua. in animalibus. vero ſenſus, qui eſt tactus, & deſyderiū, quod eſt deſyderium nutrimenti. & hoc eſt cōe oībus. D.d. deſyderium.n. eſt appetitus & ira, & voluptas, i. & intendimus per deſyderium appetitum. deſyderium.n. dicitur de appetitu, & de ira, & voluptate, & vniuerſaliter de pluribus. Et voluit declarare ꝙ appetitus exiſtit in omni animali habenti ſenſum, quia hoc non fuit manifeſtum ſenſui. & d. & omne habens ſenſum habet voluptatem. & ſermo eius in hoc capitulo eſt manifeſtus.

rum, & de igne. 4. Cę. cō. 32. Sed. 1. Phy. cō. vltio, & 2. Ph. 22. & 26. &., 12. Me. cō. 5. et 6. Met. c. 1. idem ſentit, quod ſentit hic. Vide cont. Zim.

Adhuc autē alimenti ſenſum habent. tactus enim alimenti ſenſus. Siccis enim, & humidis, & calidis, & frigidis aluntur omnia viuentia. horum autem ſenſus, tactus. aliorum autem ſenſibilium ſecundum accidens. nihil enim ad alimentum confert ſonus, neque color, neque odor. ſapor autem vnum quoddam eſt tangibilium. fames autem, & ſitis concupiſcentia. & Fames quidem calidi, & ſicci: Sitis autem frigidi, et humidi: Sapor vero, vt condimentum quoddam.

B

Et etiam habet ſenſum nutrimenti. qm̄ diſtinctio cibi eſt ſenſus. Omne.n. viuum non nutritur, niſi per ſiccum, & humidum, calidum, & frigidum. & tactus ſentit iſta. ſentiens aūt alia ſenſibilia eſt ſcđm accidens in cibo: quoniā non iuuatur aliquid in cibo per vocem, nec per colorem, neq; per odorem. ſapor aūt eſt vnum tangibilium. fames autem, & ſitis eſt appetitus. Fames autem calidi, & ſicci: Sitis vero frigidi, & humidi: Sapor autem eſt quaſi cauſa iſtorum.

Fames appetit' eſt calidi & ſicci: ſitis vero frigidi, & humidi: ſapor aūt ē vt cōdimentū horum.

Cum poſuit ꝙ omne animal habet ſenſum tactus, & deſyderium ad nutrimētum, & in declarando hoc non ſufficit inductio, incępit declarare hoc ratione, & d. & etiam habet ſenſum nutrimenti, i. & etiam neceſſe eſt vt oē animal habeat ſenſum, per quem comprehendat conueniens, & inconueniens ex nutrimētis; vt expellat nocumentum, & attrahat iuuatiuum. Et hoc fuit, quia nutrimentū eius non exiſtit in potentia in pluribus rebus, ſicut eſt in plantis. & ideo plantę non indigēt ſenſu, quo diſtinguant cibū. Et iſte locus indiget magna conſyderatione. 28

C Et, cū narrauit ꝙ neceſſe eſt ꝙ oē aīal habeat ſenſum, quo diſtinguat cibū, incępit declarare qs ſenſus eſt iſte ſenſus, q eſt neceſſarius in diſtinguēdo cibū, & d. Omnē.n. viuū nō nutriť, &c.i. &, qa oē viuū nō nutriť niſi p ſiccū, & humidū, calidū, & frigidū: cū nutrimentū eſt loco eius, qđ diſſoluitur ex eſſentis, ex qbus cōponiť: neceſſe eſt vt ſenſus nutrimenti ſit ſenſus, qui innatus eſt comprehēdere has qualitates: & iſte ſenſus eſt tactus. Et quaſi dicat, oē viuū nō nutriť, niſi p ſiccū, & humidū, & calidū, & frigidū: & ſenſus tactus eſt illud, qđ ſentit iſta: neceſſe eſt vt tactus ſit ſentiens, qđ diſtinguit cibum. oē igiť aīal habet tactū neceſſario. D.d. Sentiens aūt alia ſenſibilia, &c, i. ſenſus autem comprehendentes alia ſenſibilia, accidentaliter ſentiunt cibū, i. non ſunt neceſſarij in diſtinguendo cibum, ſcđm ꝙ eſt cibus, cum accidentaliter ſentiant cibū: ſenſibilia enim eorū nō ſunt in cibo, ſcđm ꝙ eſt cibus. & hoc intendebat, cū d. quoniā nō eſt in cibo, &c.i. ſecundum ꝙ eſt cibus. D.d. ſapor autem eſt vnum tangibilium .i. ſapor autem, ſi exiſtit in cibo, ſecundū ꝙ eſt cibus eſt vnus mediorum rerum tangibilium. & ſenſus guſtus eſt aliquis tactus. Et propter hoc, quod d. opinandum eſt ꝙ iſte ſenſus exiſtit etiam in omni animali, ſicut ſenſus tactus, cum ſit quaſi ſpecies eius: & poſt declarabitur qualiter eſt in rei veritate. Et, cū narrauit ꝙ frigidū, & calidum, & humidum, & ſiccum exiſtunt in cibo, ſcđm ꝙ eſt cibus, & ſapor exiſtit in eo ſecundū ꝙ eſt cibus, incępit declarare modum, ſecundum quē exi-

Vide. 3. de Aia. 61. & 12. Met. 36. ad quid dati ſint ſenſus. Vide īfra. 8. cōm. 124. et ibi Themiſtium.

Senſus guſt' eſt aliqs tactus. Vide īfra cō. 94.

stit, quodlibet istorum in cibo, & d. fames autem, & sitis, &c. i. & si sapor existit in cibo, in eo, ꝙ est cibus, tamen primę qualitates existunt in eo primo, & essentialiter. Et signum eius est ꝙ, cum desyderat cibum animal, non desyderat nisi calidum, & frigidum, & humidum, & siccum. Fames enim est appetitus calidi, & sicci: & Sitis frigidi & humidi. & non desyderat dulce, neq; amarũ. Sapor autem est coniunctus cum istis qualitatibus. Et hoc intendebat, cum dixit. Sapor autem est quasi causa istorum. i. causa, ꝙ animal sentit conueniẽs ex illis, & non conueniens. Et non intendebat hic per causam, causam in esse: primę enim qualitates sunt causa saporis. Et forte intelligit ꝙ sapor est causa, propter quam animal vtitur cibo, propter delectationem coniunctam cum ea.

Exactius autem manifestandum de his posterius est: nunc autem intantum dictum sit, ꝙ animalibus habentibus tactum & appetitus inest. De imaginatione autem immanifestum, posterius autem considerandum. Quibusdam autem ad hæc inest & secundum locum motiuum: aliis autem cogitatiuum, & intellectus, vt hominibus, et si quid aliud huiusmodi est, aut etiam honorabilius.

Vide contra Zimar.

Et hoc declarandum est post: in hoc autem loco contenti sumus hac determinatione, & est ꝙ omne viuum, habens tactum, habet desyderium. De imaginatione autem latet, & quærendum est post. Et ponamus cum hoc mouens in loco etiam: et in aliis distinguens, & intellectus, vt in hoibus, & in aliis rebus, si fuerint sic, aut meliores.

29 Quia vult ponere hic numerum istarũ virtutum, secundum ꝙ artifex ponit subiecta suę artis, nõ vult ponere, nisi illud quod manifestum est per se, & dimittit alia, quę non sunt manifesta, quousq; perscrutetur de eis. Et ideo. d. Et hoc declarandum est post. In hoc autem loco contenti sumus hac determinatione, i. quę est manifesta per se, aut fere scilicet ꝙ omne animal carens tactu, caret desyderio. hoc enim est manifestum per se. Deinde narrauit ꝙ hoc latet de imaginatione, & d. De imaginatione autem latet. idest vtrum imaginatio existit in omni habente sensum tactus, aut non. D. d. Et ponamus cum hoc mouens in loco. i. & ponamus pro manifesto ꝙ omne motum in loco est imaginans. Et potest intelligi & ponamus in numero istarum virtutum, quę manifestę videntur, & differunt in definitione, & essentia virtutem mouentem in loco. & intendit virtutem concupiscibilem. D. d. & in aliis distinguens, & intellectus. idest & ponamus etiam pro manifesto ꝙ virtus cogitatiua, & intellectus existunt in aliis modis animalium, quę non sunt homines, & ꝙ proprie sunt in aliquo genere, vt in hominibus, aut in alio genere, si demonstratio surgat ꝙ alia sunt huiusmodi. & hoc erit, si fuerint ęquales hominibus, aut meliores eis.

Manifestum igitur est ꝙ eodem modo vna vtique erit ratio animæ, et figuræ. neque. n. ibi figura est præter triangulum, & eas, quæ consequenter sunt, neque hic anima præter dictas est. fiet autem vtique et in figuris ratio cõmunis, quæ conueniet quidem omnibus, propria autem nullius erit figuræ. similiter autẽ et in dictis animabus. Vnde ridiculum est quærere cõem rationem et in his, et in aliis, quæ nullius erit eorum, quę sunt propria, ratio: neque secundum propriam, et indiuiduam speciem, dimittentes eam, quę huiusmodi.

Dicamus igitur quòd manifestum est ꝙ ex via vnius exempli eadem erit definitio animæ, et figuræ non enim est illic perfectio extra virtutes prædictas: sed possibile est in figuris etiã vt sit definitio

vniuersalis conueniens omnibus figuris, et non sit propria alicui ex-

A rum et similiter ex oĩbus prædictis. Et ideo qui quæsierit in istis, et in aliis sermonẽ vniuersalem, qui non est, neque est proprius alicui ex oĩbus, neque est secundum modum hunc conuenientem, qui non diuiditur, et dimiserit talem sermonem, rectum est vt derideatur.

Cum genera accepta ĩ definitionibus, aut sunt vniuoca, vt animal in definitione hoĩs, aut dicta multipliciter, vt *ens, & potentia, & actus, incępit declarare cuiusmodi sit genus acceptum in definitione animę, et d. non est ęquiuocũ, neq; vniuocũ. Et d. Dicamus igitur ꝙ manifestum est, &c. i. dicamus ꝙ manifestum est exemplo ꝙ illud, quod dat definitio aię vlis ex intẽtione cõi omnibus partibus aię est simile illi, quod dat definitio figurę vniuersalis oĩbus figuris. manifestũ est, n. per se ꝙ sicut nulla perfectio est alicuius partis animę extra perfectionem vniuersalem, quã accepimus in definitione oĩum virtutũ: & si istę virtutes sint diuersę in intentione propria vnicuiq; earũ; ita non est hic figura aliqua extra definitionem figurę vniuersalis: licet figurę differant abinuicem in terminis propriis. quędam enim est rotunda, & quędam recta, & quędam composita ex vtroq;. Et hoc exemplum est valde simile definitioni animę. non. n. est ex 30
Genera accepta in defi nitioĩb' aut sunt vniuoca, aut sunt multipliciter dicta. Cõ simile hř. 4. Me. c. 2. & 5. Met. c. 4. 1. de. Aĩa c. 7. et 3. đ aĩa c. 4. et 3. Ph. com. 4.
*Ens, potentia, & actus sunt multipliciter dicta. Idem. 1. Ph. 13. & . 4 Meta. 2. 5. Met. 14. 7. Meta. 15. 12 Met. 21. & 22.

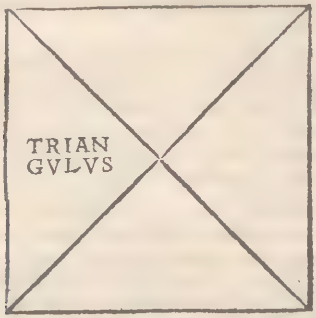
B definitionibus ęquiuocorum nominum. qm̃, si ita eẽt, tunc Geometria esset sophistica, neq; esset ex generibus, quę dicuntur vniuoce. qm̃, si ita esset, tũc necesse esset vt alterum duorum foret, aut vt sit sic vna virtus in definitione, et in nomine, in qua communicent omnes virtutes, quas numerauimus: quemadmodum modi animãtium conueniunt in definitione aĩalitatis simplicis: aut vt omnes virtutes animę sint eędem in definitione, & essentia. Et, cum narrauit ꝙ definitio animę per exemplum est similis definitioni figurę, incępit dare modum consimilitudinis, & d. sed possibile est in figuris etiam, &c. & ista definitio non est vniuoca: sed quẽadmodũ possibile est in oĩbus figuris, licet differant, vt habeãt definitionẽ vlem magnã conuenientem oĩbus eis, licet multum differãt in definitione & essentia: sic poſe est vt istę virtutes diuersę habeant vnam definitionem vlem conuenientem oĩbus; sicut definitio figurę conuenit oĩbus figuris, & nulli appropriatur. D. d. Et ideo qui quęsiuerit, &c. et propter hoc, quod; diximus, qui quęsiuerit in anima, & in aliis similibus entibus vnam definitionem vlem, quę non appropriatur alicui ex oĩbus. & non est talis, qualis est ista definitio, quã dedimus in anima, sed sicut vniuersalitas definitionis animalitatis simplicis specierum animalis, aut ẽt est vna, idest vnius naturę definitio, non diuisibilis secundum speciem, & qui dimiserit talem definitionẽ, qualem dedimus, iustum est vt derideatur: cum isti duo modi definitionis non inueniantur in talibus naturis,
C & non inuenitur in eis, nisi iste modus definitionis, quo vsi sumus. qui enim laborat in dando in anima primũ modũ definitionis, est in hoc, quod laborat in quęrendo impossibile: sicut qui dimittit hanc definitionem in dimittendo possibile. dimittere enim possibile est simile secundum locutionem ad quęrere impoſe.

Similiter autem se habent ei, quod de figuris, et quæ circa animam sunt. semper enim in eo, quod est consequenter, est potentia quod prius est, et in figuris, et in animatis. vt in quadrato quidem triangulus est, in sensitiuo autem vegetatiuum. Quare secdm vnumquodque quærendum quæ nam sit vniuscuiusque anima: vt quę plantæ, et quę hominis, aut bestiæ. Propter quam autem causam consequenter sic se habent, considerandum est. Sine enim vegetatiuo sensitiuum nõ est: a sensitiuo autem separatur vegetatiuum in plantis. Iterum autem sine tactiuo quidem aliorum sensuum nullus est: tactus autem sine aliis est. multa enim animalium neque visum, neque auditum habent, neque odoris sensum.

Et dispositio in anima similis est dispositioni in figuris. inuenitur

enim ſemper in potentia in figuris, & in rebus animatis pręcedens in conſequente. v.g. triangulus in quadrato, & nutritiuum in ſenſibili. Oportet igitur quęrere in quolibet quid eſt ſcdm ſuam definitionem: v.gr. anima plantæ quid eſt, & anima bruti quid eſt. Et oportet quærere qua de cauſa ſunt talis diſpoſitionis ex conſequentibus, cum ſenſibile non ſit ſine nutritiuo: ſed ſenſibile ſeparatur in plantis. Et etiam nullus aliorum ſenſuum ſit extra tactum: ſed tactus é extra alios ſenſus. multa enim viua non habent viſum, neque auditũ, neque odoratum, neque alium ſenſum.

QVADRATVM.

51 Cum declarauit ꝙ definitio animę eſt ſimilis definitioni figurę, incępit declarare modum conſimilitudinis, & demonſtrare cuius naturę naturarum definitionum ſit, & d. Et diſpoſitio in anima ſimilis eſt, &c. i. & diſpoſitio in rebus, quę continentur in definitione animę, eſt ſicut diſpoſitio in rebus, quę continentur in definitione figurę. quemadmodũ enim inuenitur in figuris prius & poſterius: & prius exiſtit in potentia in poſteriori; ita eſt de virtutibus aīę. verbi gratia in figuris quidem triangulus eſt prior quadrato, & triangulus exiſtit in potentia in quadrato. & ideo, ſi quadratum eſt, triangulus eſt, & non econuerſo. & ſimiliter in virtutibus animę. nutritiuum enim prius eſt ſenſibili, & exiſtit in eo in potentia. & ſi ſenſibile eſt, nutritiuum eſt, & non econuerſo. Et, cum declarauit naturam iſtius definitionis, & quantum largitur de cognitione, dixit Oportet igitur quęrere in quolibet quid eſt, &c. i. cum declaratum eſt ꝙ iſta definitio animę eſt de genere definitionis figurę: & quemadmodũ non ſufficit in cognitione figurę rectarum linearum, & figurę circularis cognitio figurę ſimpliciter, ita eſt in definitione aīę vl'is. quęrenda eſt igitur poſt cognitionem iſtius definitionis vl'is definitio propria vniuſcuiuſq; virtutis animę, ſ. q̄ eſt aīa plantarum, & q̄ aīa hoīs ꝓpria illi, & quę bruti. D.d. Et oportet quęrere qua de cauſa ſunt talis diſpōnis .i. & oportet perſcrutari etiam quare inuenitur in virtutibus animę prius & conſequens, ſenſibile enim impoſſe eſt vt abſque nutritiuo. nutritiuum autē * poteſt eſſe abſque ſenſibili. & hoc eſt in plantis. Et etiam apparet ꝙ impoſsibile eſt vt aliquis quatuor ſenſuum ſit ſine tactu: tactus aũt poteſt eſſe extra alios ſenſus. plura enim aīalia carent viſu, & auditu, & odoratu, & guſtu. & hoc intendebat cum dixit neq; aliũ ſenſum. † Et iſte locus indiget conſideratione exiſtimatur enim ꝙ guſtus eſt vnus modorũ tactus, ſcdm ꝙ dixit * ſuperius. Sed, ſi aliquod † animal nutritur ex rebus carentibus ſapore, tunc guſtu

* Nutritiuũ pōteē abſq; ſenſibili. Idē ſupra. 15.

† Digreſsio, qua quęritur vtrũ omne aīal habeat guſtum.

* Te.c.28.

† Si aliqđ aīal nutritur

A illius aĩalis non erit nisi scd̃m calidũ, & frigidum, & humidum, & siccum. Aut intẽdit, cũ d. neq; alium sensum, i. ꝙ alius sensus non distinguit in vltimo, i. in fine, a sensu tactus. scd̃m ꝙ inuenitur in aĩalibus perfectis. Et vl'r opinãdũ est ꝙ, si animal habet sensum tactus, & nutritur a suis radicibus, sicut plantę nutriũtur, vt dicit de spongia maris, & istud aĩal habet sensũ tactus sine gustu. & forte innuit tales istos modos animaliũ, oẽ enim animal habẽs os habet aliquẽ gustũ.

> ex rebus carẽtibus sapore, gust' ei' est scd̃m calidũ, & frigidum.

Et sensitiuorum alia quidem habent secundum locum motiuum, alia vero non habent: vltima aũt & minima ratiocinationem, & intelligentiam. quibus enim inest ratiocinatio corruptibilium, his & reliqua omnia. quibus autem illorum vnumquodq;, non omnibus ratiocinatio: sed quibusdam quidem neque imaginatio, alia autem hac sola viuunt. De speculatiuo autem intellectu alius sermo est. Quod igitur quæ de horum vnoquoque ratio, hæc propriissima & de anima, manifestum est.

Et ex eis, quæ sentiũtur, est ꝙ quædam habent motum in loco, & quædã non: cõplementum aũt, & finis est illud, quod habet cognitionẽ, & distinctionẽ. omne. n. ex rebus corruptibilibus habens B cognitionem habet omnia alia. quod aũt habet vnum illorum, non est necesse vt habeat cognitionem: sed quædam non habent imaginationem, & quædam viuunt per ista tantum. Sermo autem de intellectu speculatiuo, & cogitatiuo alius est. Declaratum est igitur ꝙ sermo in vnaquaq; istarum virtutũ est sermo magis conueniens in anima.

Et comprehenditur sensu ꝙ quędam animalia mouentur in loco, & est modus perfectus, & quędã non. Complementũ aũt aĩaliũ, & finis eorũ, qui intendebat in generatione, quę cum natura potuit pertingere, stetit, est modus aĩaliũ habens virtutem speculatiuam & cogitatiuam, i. intelligibilem. D. d. omne enim ex rebus corruptibilibus, &c. i. & apparet ꝙ omne, habens virtutẽ cogitatiuã ex rebus generabilibus, & corruptibilibus, necessario habet alias virtutes aĩę. Et. d. hoc pręseruando se a corporibus cęlestibus. declaratum est enim ꝙ illa non habent de virtutibus animę nisi concupiscentiam, & intellectum. Deinde dicit qđ aũt habet vnum illorũ, &c. i, habens aũt vnã virtutũ, quę sunt priores naturaliter intellectu, non est necessę vt habeat cogitationẽ, aut intellectũ: sed quędam non habent imaginationem. nedum habeant cogitationem: & quędam viuunt ꝑ illa, quę sunt sub imaginatione ex virtutibus prioribus ea. & hoc intendebat, cũ C dicit. & quędam viuunt per ista tm̃. Deinde dicit sermo aũt de intellectu speculatiuo, &c. i. sermo de eo est, ita ꝙ sit extra istam naturam. existimatur. n. ꝙ nõ est aĩa, neq; pars aĩę. & innuit nobilitatem eius, & diuersitatem illius ad alias partes. opinandum est enim ꝙ est ex natura superiori naturę animę. D. d. declaratũ est enim, &c. i. Declaratum est igitur ex prędictis ꝙ primum, quod intenditur de scientia animę, quod est magis conueniens sermoni de anima, est loqui de aĩa vniuscuiusq; istarum virtutum.

> 32
> Corpa cęlestia de virtutibus aĩę nõ habent nisi cõcupiscentiã, & intellectũ. Idem 21. Me. ca. 36. Idem supra. ĩ hoc secũdo. cõ. 15. idem. 1. Cęli. 90. & 2. Cęli. 38. & 61.

> Intell's speculatiu' nõ est aĩa, nec pars aĩę: sed ẽ de natura supiori aĩę. Idem supra cõ. 21. sed vide opp. 3. de Aĩa. t. c. 1. Vide cõtra Zim.

Summa Tertia. De potentia Animæ uegetatiuæ.

Caput Primum. Explicantur Animæ vegetatiuæ opera: redarguiturq; Empedocles de alimenti causa.

NEcessarium autem est eum, qui de his perscrutationem facturus est, accipere vnumquodque eorum quid est: postea sic de atti-

nentibus inuestigare. Si autem oportet dicere quid vnumquodq; ipsorum, vt quid intellectiuum, aut sensitiuũ, aut vegetatiuum, prius adhuc dicendum quid sit intelligere, & quid sentire. priores enim potentiis actus, & operationes secũdm rationem sunt. Si autem sic, his autem adhuc priora obiecta oportet consyderasse, de illis primum vtique oportebit determinare propter eandem causam, vt de alimento, & sensibili, & intelligibili.

Solutio quę stionis ꝓpositę ĩ primo libro tex. 10

Et indiget necessario qui voluerit perscrutari de istis, scire vnamquãq; istarum quæ sit: deinde post perscrutetur de contingentibus illis. Et, si necesse est dicere vnamquãq; istarum quę sit, verbi gratia intellectus quid sit, & sentiens quid sit, & nutritiuum quid sit, oportet etiam prædicere intelligere quid sit. actiones enim & operationes pręcedunt in intellectu virtutes. Et si ita sit, & consyderare de aliis rebus oppositis istis debet præcedere consyderationem de istis, oportet nos vt intendamus ad definiendum istas primo propter istam causam, verbi gratia cibum, & sensatum, & intellectum.

33 Cum declarauit ꝙ definitio vniuersalis aię prędicta non sufficit in cognitione suę substantię, incępit dicere quid oportet scire de aĩa post illam definitionẽ, & d. Et indiget necessario, &c.i. & oportet necessario illum, qui voluerit acquirere perfectam cognitionem de aĩa pscrutari de vnaquaque virtutũ aię per se, quousq; sciat per demonstrationẽ vnãquãq; illarum quę sit, & quam naturã habet, verbi gratia perscrutari quid est intellectus, & quid est sensus. D. postea hoc perscrutari de vnicuiq; contingẽtibus istarũ virtutum vniuersalibus, & ꝓpriis. v.g. vtrum virtus intelligibilis possit abstrahi, aut non. Et, cum declarauit illud quod oportet perscrutari nos de aĩa, incępit demonstrare viam ad hãc cognitionem: & ꝙ est ex eis, quę sunt magis nota apud nos, & sunt posteriora in esse, ad ea, quę sunt magis nota apud naturã, quę sunt priora in esse. Et d. Et, si necesse est dicere vnamquanq; istarum, &c.i. & si oportet, scdm ꝙ declarauimus scire quę est vnaquęque istarum virtutum, necesse est pręscire actiones proprias vnicuique istarum virtutum, quę sunt verbi gratia quid est intelligere per intelligens, & sentire p sentiens, & nutrire per nutriens. cognitio enim actionum istarũ virtutũ prior est apud nos in nr̃a prima cognitione. quã cognitio istarum virtutum. Et, cum narrauit ꝙ cognitio actionum debet pręcedere cognitionem virtutum, narrauit ẽt ꝙ cognitio patientium illas actiones debet pręcedere cognitionem illarum actionum, propter illam eandem causam, propter quam debet pręcedere cognitio actionum cognitionem virtutum, & d. Et, si ita sit, & idest. &, si ita sit. s. ꝙ debemus ire semper de eis, quę apud nos sunt magis nota ad illa, quę sunt magis nota apud naturam, & consyderare de rebus oppositis istis virtutibus, & sunt passiua earum, debet pręcedere consyderationẽ in actionibus, & in virtutibus, necesse est pręscire primo cibum quid sit, quod eã passiuum virtutis nutritiuę, & sensatum quid sit, & intellectum quid sit, antequam sciatur nutrire, & sentire quę sunt. Et vocauit ea opposita: passiuum enim, & actiuum videntur esse quodammodo opposita.

Idẽ. 1. Ph. 2. & 1. de Aĩa 11. Idẽ hic supra, 13.

Passiuũ & actiuũ videtur quodammodo opposita. Idẽ. 1. de Genera. 50. & 1. de c. ç. 20. & 21

Quare primum de alimento, & generatione dicendum est. Vegetatiua enim anima & aliis inest, & prima, & maxime communis potentia est animæ, secundum quam inest ipsum viuere omnibus. Cuius sunt opera, generare, & alimento vti. naturalissimum enim opera quæ in viuentibus, quæcunque perfecta, & non mutilata sunt, aut generationem spontaneam habent, est facere aliud, quale ipsum: animal quidem animal, plantam autem plantam, vt ipso semper, & diuino

Vulgara ꝓpositio.

A uino participent, secundum ꝙ possunt. omnia enim illud appetunt, et illius causa agunt omnia, quæcunq; agunt scd̃m naturam.

Oĩa appetunt diuinũ esse, et illius gr̃a agunt, quęcunq: secundum naturam agũt. Idẽ primo Phy. te. 81.

Oportet igitur primo loqui de nutrimento, et generatione. Anima enim nutritiua est prior in omnibus Viuẽtibus, et est vniuersalior virtutibus animæ, quibus viuum viuit. Et actiones istius sunt generare, et vti nutrimento. quoniam actio, quæ magis conuenit naturæ omnis viuentis ex eis, quæ sunt perfecta, et non habent occasionem, neque generantur casu per se, est vt agat aliud simile: animal enim facit animal, et planta plantam, ita vt habeat communicationem cum sempiterno diuino secundum suum posse. omnia enim desyderant, et propter hoc agit omne, quod agit naturaliter.

Cum declarauit quę definitio est magis vniuersalis inter oẽs definitiones aię, & quantũ largitur de cognitione, & ꝙ non sufficit in cognitione substãtię animę perfectę, & ꝙ est necessarium pręscire quamlibet virtutum aie per suam definitionẽ propriã, & quot modis sunt istę virtutes diuersę, & qũo adunãtur, incepit narrare ꝙ oportet primo incipere de cognitione istarũ virtutum ab ea, quę est valde prior, s. nutritiua, & ꝙ primo debet cõsyderari de passiuis, et de actio- 34
B nibus istarũ virtutũ. Et d. Oportet igitur primo loqui de nutrimento, & generatione, &c. i. & cum declaratũ est ꝙ primo oportet consyderare de actionibus, & de passiuis ante virtutes, necesse est vt primo loquamur inter oẽs istas actiones de cibo, & de generatione, quę sunt passiuũ aię istius, & actio. & est necesse vt primo loquamur de aĩa nutritiua: quia est prior naturaliter aliis rebus, per quas aliquid dicitur viuũ: & ideo est magis vniuersalis inter alias virtutes aię. Et innuit ꝙ pp proprietatẽ, & eius vniuersalitatẽ oportet pręponi in consyderatione. *vniuersale enim notius est apud nos q̃ꝫ proprium: vt dictum est alibi. Et, cũ declarauit hoc, incępit numerare actiones attributas illi, cum ante debemus scire esse q̃ꝫ quid esse, & d. Et actiones istius sunt, &c. i. & actiones istius virtutis sunt nutrire, & generare, & vti cibo. & dicimus ꝙ generare est actio illius virtutis: qm̃ actio, quę maxime cõuenit naturę eius, qd̃ dicitur viuũ per hãc virtutẽ, est generare simile in specie. Et hoc fit tribus conditionibus, quarũ vna est vt pertingat tp̃s, in quo habet hãc virtutem, cum non sit in effectu omni tpe. Secunda est vt cũ hoc non habeat occasionem. ista enim impedit hanc actionẽ, licet pertingat tẽpus, in quo peruenit ab illo illa actio. Tertia est, vt illud viuũ nõ sit ex eis, quę fiunt casu, sed per se. qñ igitur in viuo fuerint cõgregata hęc tria, tũc generabit. Et hoc intendebat, cũ d. qm̃ actio, quę magis conuenit, &c. D. d. cãm fi-
C nalẽ, propter quam ista virtus existit in animalibus, & plãtis, & d. ita vt habeat cõicationẽ cum sempiterno. i. & ista virtus existit in viuo, vt generabile, et corruptibile cõicent cũ sempiterno scd̃m suũ posse. † sollicitudo. n. diuina, cum non potuerit facere ipsum permanere scd̃m indiuiduũ, miserta est in dãdo ei virtutẽ, qua potest permanere in specie. & hoc nõ est dubium, s. ꝙ melius est in suo esse, ꝙ habeat istam virtutẽ, q̃ꝫ vt non habeat. D. d. omnia enim desyderant &c. i. dest & hoc fuit ideo, quia omnia desyderant permanentiam sempiternam, & mouent ergo ipsam, secundum ꝙ innata est natura eorum ad recipiendum: & propter hunc finem agunt omnia entia, quę agunt naturaliter.

* Vl̃e noti' est apud nos q̃ꝫ propriũ. Idem supra co. primo. et 1. Ph. 4. 5. et 57. 3. Ph. 2.

† Solicitudo diuia, cũ nõ potuerit facere generabile et corruptibile ꝑmanere secundum indiuiduũ, miserta ẽ in dãdo ei virtutẽ, qua ꝑmanere possit ĩ spẽ. Idẽ primo Cę. co. 58. &. 2. de Generatiõe et corruptione co. 59. de sollicitudĩe aũt Dei qualiter sit, uide 12. Met. 37. & 51. &. 2. Phy. 75.

Ipsum autem cuius * causa duplex est: hoc quidem cuius, illud vero cui. Quoniam igitur communicare non possunt ipso semper, & diuino continuatione, propterea ꝙ nihil contingit corruptibilium idem, & vnum numero permanere: secundum quòd potest participare vnumquodque, sic communicat, hoc quidem magis, illud vero minus, & permanet non ipsum, sed quale ipsum, numero quidem non vnum, specie autem vnum,

* Cuius causa duplex.

Et propter quid dicitur duobus modis .quorũ vnus est, in quo est: alius est, cuius est. Quia igitur imposſibile fuit vt haberet communicationem cum ſempiterno diuino in æternitate, quia impoſsibile est vt aliquod corruptibile permaneat idem in numero, ideo habet cõmunicationem quodlibet cum eo ſecundum ſuum poſſe: & hoc magis, & hoc minus: & ſic permanet non illud idem, ſed ſuum ſimile, neque vnum numero, ſed vnum forma.

35 Cum dedit cauſam finalem, pp quam virtus generatiua exiſtit in viuo vniuerſaliter, & eſt aſsimilatio corruptibilis cum ſempiterno, ſcdm ꝙ habet naturam aſsimilandi, & ꝙ oĩa entia faciunt actiones erga iſtum finem, narrauit ſecundũ quot modos dicitur iſte finis, & d. Et propter quid dicitur duobus modis: quorum vnus eſt illud, quod eſt iſte finis: & alius illud, in quo eſt iſte finis. verbi gratia in hoc ſermone, ꝙ omnia entia agunt propter permanentiam ſempiternam: & propterea in quibuſdam inuenitur permanẽtia ſempiterna, aut diſpoſitio permanentię ſempiternę. Et, cum declarauit hoc, incępit declarare modum, in quo generabilia, & corruptibilia poſſunt communicare cum ęternis, & cauſam, propter quam diminuta ſunt a permanentia ſempiterna, et d. Quia igitur impoſsibile eſt, &c.i. & intendit per ſempiternum diuinum corpus cęleſte. cœleſtia enim illa permanent ſecundum indiuiduum. Et hoc, quod d. & hoc magis, & hoc minus, intendit generatiuum, & non generatiuum. vtrunq; enim permanet ſecundum ſpeciem; ſed generatiuum habet ſemper hoc, & non generatiuum in maiori parte temporis, & in pluribus ſubiectis.

Finis duplex, cuius, & cui. Idẽ 2 Ph. 24, & hic infra 37

Eſt autem anima viuentis corporis cauſa, & principium. Hęc autem multipliciter dicuntur: attamen anima ſecundum determinatos modos tres cauſa dicitur. etenim anima cauſa eſt vnde motus, & cuius cauſa, & vt eſſentia animatorũ corporum. Quòd igitur ſit vt ſubſtantia, manifeſtum eſt. cauſa enim ipſius eſſe omnibus ſubſtantia eſt.

Aĩa eſt cauſa corporis aĩati ĩ triplici gñe cãę.

Anima igitur eſt corporis viui cauſa, & principium tribus modis determinatis. eſt enim illud, ex quo eſt motus, & illud, propter quod fuit corpus. Et anima etiam eſt cauſa, ſecundum quod eſt ſubſtantia, quæ eſt cauſa eſſe omnium.

36 Cum apparuit ex definitione vl'i aię ꝙ anima eſt cauſa corporis ſcdm formã & apparuit hic ꝙ virtus generatiua eſt cauſa agens animatum, incępit declarare ꝙ aĩa non eſt ſolum cauſa ſcdm formã, ſed cauſa ſcdm tres modos, ſecundum quos dicitur cã. & hoc eſt tribus modis. & hoc eſt neceſſarium pręſcire, antequam loquatur de vnaquaq; partium aię: licet iam ſit declaratum vniuerſaliter ꝙ forma naturalis talis eſt. Et d. Anima igitur eſt corporis viui cauſa, & principium &, quia hęc duo dicuntur multipl'r, ſil'r & anima eſt cauſa ſcdm tres modos determinatos, ſ. cauſa mouens, finalis, & formalis: quę determinatę ſunt in ſermonibus vniuerſalibus phyſicis. D. d. eſt enim illud, ex quo fit motus, ſ. cauſa agens motum. Et poſſumus intelligere ex hoc motum in loco, & generationem, & motum in augmento & diminutione. anima eſt.n. cauſa agens iſtos tres motus in animato. D. d. & illud propter quod fuit corpus, ſ. cauſa finalis. corpus enim non fuit niſi propter aĩam: cum declaratum eſt ꝙ aĩa ita eſt de corpore, ſicut forma de materia: & declaratum eſt in ſermonibus vniuerſalibus * ꝙ materia eſt propter formam tm̃, & ꝙ non eſt aliquod conſequens materiam, aut aliquod, quod ſit de neceſsitate materię: ſicut exiſtimabant Antiqui, non concedentes cauſam formalem eſſe, neque finalem. Et anima etiam cauſa. i. & anima etiam eſt cauſa corporis ſecundum ſubſtantiam, & formam, quę † eſt cauſa eſſe omnium.

Cã, et prĩcipiũ multipl'r dicũtur. Idẽ 1. Ph. c. 1. & 5. Me. t. c. 1. &. 12. Met. 23. t. co. 28. & 29.

* In. 2. Phy. a. 74. vſq; ĩ finem.

† Eſſe ẽ eſſe actus formę. Idẽ ſupra. c. 7. 8. Me. 7.

Ipſum autem viuere viuentibus eſſe eſt. cauſa autem, & principium horum anima. Amplius autem actus eius, quod potentia eſt, ra-

Viuere uiuẽ

A tio est. Manifestum autem est, quòd & cuius gratia causa anima. vt.n. intellectus gratia alicuius facit, eodem modo & natura. & hoc est ipsius finis. huiusmodi aūt in aīalibus anima, & scd̄m naturam. oīa .n. naturalia corpora animæ instrumenta sunt, sicut aīalium, sic & plantarum, tanquam gratia animæ existentia. Dupliciter aūt dicitur ipsum cuius gratia, & cuius, & cui. At vero & vnde primum qui secundum locum motus anima est. non omnibus autē viuentibus inest potentia hęc. Est aūt & alteratio, et augmētum per aīam. sensus. n. quædam alteratio esse vr̄. nihil aūt sentit, quod non habeat aīam. Similiter autem & de augmento, & decremento se habet. nihil enim decrementum patitur, neq; augmentatur naturaliter, nisi alitur. alitur autem nihil, quod non communicet vita.

tibus est et. Vide cōtra. Zim.

Et esse viui est viuere. & anima est causa, et principium istius. Et etiam endelechia est intentio eius, quod est in potentia ens. Et manifestum est ꝙ anima est causa etiam propter quid. quoniam, quemad-
B modum intellectus nihil agit, nisi ꝓpter aliquid, ita natura. et hoc est finis eius. et similiter anima in animalibus, et in omnibus. omnia enim naturalia sunt instrumenta animæ, sicut in animalibus, et plantis: ita quòd etiam illa est causa animati. Et propter quid dicitur duobus modis. quorū vnus est illud, propter quod: et alius cuius est hoc. Et anima est etiam illud, ex quo primo fit motus in loco. sed ista virtus non inuenitur in omnibus viuis. Et alteratio etiam, et augmentū fiunt per animam sensus enim existimatur esse alteratio aliqua. et nihil sentit nisi habeat animam. Et similiter est de augmento, et diminutione. nihil enim augetur, et diminuitur naturaliter, nisi nutriatur: & nihil nutritur, nisi habeat partem in vita.

Cū posuit ꝙ aīa est cā corporis tribus modis, de quibus modis [illegible] hoc nomen cā, incepit declarare modos istos esse in ea, & in primo ꝙ [illegible] cā corporis scd̄m formā. & d. Et esse viui, &c. i. & signum, ꝙ aīa est forma corporis, est ꝙ hoc ens viuum non habet esse, scd̄m ꝙ est viuum, nisi per illud, per quod viuit, 37
C idest ꝙ est causa istius actionis, s. vitę: & manifestum est ꝙ cā istius [illegible] est aīa. ergo hoc, quod est viuū, scd̄m ꝙ est viuū, est per aīam, & illud [illegible] est ens, & est hoc, est sua forma: ergo aīa est forma aīati: cū non est ho[illegible] & ens nisi per aīam. D. d. secundā rōnem super hoc, & d. Et ēt endelechia est [illegible] eius, quod est in potentia ens. i. & ēt anima est, scd̄m ꝙ iam declaratum est, [illegible] perfectio aūt est forma, & intentio eius, qđ est in potētia ens: ergo aīa est [illegible] Et, cum declarauit eā esse cā̄m scd̄m formā, declarauit ēt eam esse cā̄m scd̄m finē, & d. Et manifestū est ꝙ aīa est cā, &c. i. manifestū est per se ꝙ aīa est causa corporis animati, scd̄m illud, pp quod fuit corpus animatum. Quemadmodū. n. * multa artificialia non agunt nisi propter aliquid, sic ēt est dē natura, s. ꝙ non agit nisi propter aliquid. & hoc est finis naturę, s. ꝙ non agit nisi pp aliquid, sicut ars non agit nisi propter aliquid. D. declarauit ꝙ illud, pp quod natura agit, videtur esse anima in aīalibus, & non solū in animalibus, sed oībus rebus naturalibus, & d. et silr aīa in animalibus, & in oībus. i. et quemadmodū forma est finis artis in artificialibus, ita aīa est finis naturę in animabus, & in oībus naturalibus. D. declarauit modū, ex quo apparet ꝙ aīa est finis oīum naturalium, & d. omnia enim naturalia sunt instrumenta aię, &c. i. et diximus ꝙ aīa est finis oīum naturalū, quia oīa naturalia videntur instrumēta esse indifferēter in omni

Forma eius, per quod ali quid est ens [illegible] supra. 7 8. & 36. & 8. Me. co. 7.

* a. l. intellecta.

Oīa natura lia sūt istru menta aię. Vide infra. t. c. 38.

bus animatis.& ficut videtur in aïalibus, ita videtur in plantis. D.d. ita ꝙ etiam illa eſt cauſa animati, &c.i.& hoc, quod diximus de ea, nõ latet, immo eſt manifeſtũ per ſe: adeo ꝙ apparet ex hoc ꝙ aïa etiam eſt cauſa aïati. Illud.n., ppter quid inuenitur aliquid, dicitur duobus modis. Quorũ vnus eſt illud, propter quod inuenitur aliquid: & iſta eſt proportio aïę ad corpus. Et alius eſt illud, cuius eſt hoc, pp quod inuenitur aliquid: & iſta eſt proportio aïę ad animatũ. dicimus.n. ꝙ aïa, & corpus vtrunq; nõ ſunt niſi pp animatum. Et, cum declarauit eam eſſe cãm ſecundum formam, & ſecundum finem, declarauit etiam eam eſſe cauſam mouentem ſecundum omnes modos motuum exiſtentes in animato, ſiue veros, ſiue exiſtimatos eſſe motus, & d. Et anima etiam eſt illud, ex quo primo fit motus in loco. ſed iſta virtus non eſt in oïbus viuis, i. in omnibus aïalibus. D.d. Et alteratio etiam, & augmentum, &c.i. & alteratio attributa ſenſibus. ſicut quidã reputant, ſi conceſſerimus eã eſſe motum, erit per aïam: & ſimiliter augmentum, & diminutionem. nihil.n. dicitur habere hunc motũ, ſ. ſenſum, niſi habeat aïam. D.d. Et ſimiliter eſt de augmento, & diminutione.i. quemadmodum apparet ꝙ non ſentit niſi habens animam, ſic apparet ꝙ non augmentatur, neq; diminuitur niſi illud, quod habet cõicationem cum animalibus in aliqua parte aïę. Nihil enim diminuitur naturaliter, aut augmentatur naturaliter, niſi habeat virtutem nutriendi. & nihil nutritur, niſi habeat communicationem in vita attributa animalibus. & ideo hoc nomen mortuum non dicitur de animali, niſi cum caruerit communicatione, quam habet cum plantis.

Mortuũ nõ dr̃ de aïali, niſi cũ caruerit cõmunicatione, q̃ habet cum plantis. Idẽ. 1. de Aïa c. vlti. & hic ſupra 3. & 16. & 14.

Empedocles autem non bene dixit hoc, addẽs augmẽtum accidere plantis deorſum, quidem cum radicantur, propterea quòd terra ſic fertur ſcđm naturam, ſurſum autem propterea ꝙ ignis ſimiliter. Neque enim ſurſum & deorſum bene accipit. non enim idem ſurſum & deorſum oïbus, & ipſi vniuerſo. ſed vt caput aïaliũ, ſic radices plantarum ſunt: ſi congruit inſtrumenta dicere diuerſa, & eadẽ operibus.

Empedocles.

Inſtrũmẽta ex operibus iudicantur.

Empedocles autem nõ recte dixit in hoc, & vere, cum dixit quòd augmentum accidit in plantis. in hoc autem, quod ramificatur per radices inferius, fit per motum ipſius terræ naturaliter ad iſtã partem. & hoc poſuit cauſam. in hoc vero, quod ramificatur ſuperius, fit quia ignis mouetur ſimiliter ad ſuperius: & hoc poſuit cauſam. Hoc etiam quo vſus fuit in ſuo ſermone de ſuperiori, & inferiori, non recte fuit dictum. ſuperius enim, & inferius non ſunt idem omnibus rebus, & in omni. ſed, quemadmodum caput eſt animalibus, ita radices plantis: cum per actiones debemus dicere in inſtrumentis eorum, quę ſunt conuenientia, aut diuerſa.

38 Cum declarauit ꝙ motus augmenti non eſt ex principio, quod eſt elemẽtum, incępit declarare ꝙ Empedocles errauit, cum opinabatur ꝙ hoc principium eſt ex elementis, & ꝙ augmentũ in plãtis ad inferius eſt pp partẽ grauem, ſ. terrã, & aquam: & ſuperius propter leuem, ſ. aerem, & ignem. Et d. Empedocles aũt, &c.i. Empedocles aũt non bene exiſtimabat, cum opinabatur ꝙ hoc principium non eſt aïa: & ꝙ hoc, quod accidit de augmento in plantis, eſt per naturam elementorũ, illud igitur, quod augetur inferius, eſt per naturã terræ: & hoc poſuit cauſam eius, i. & poſuit cauſam motus iſtius ad inferius naturam grauem: & cauſam in augmento ramorum ad ſuperius naturam leuem, ſ. igneam. D. incępit narrare quid contingit huic ſermoni de errore, & d. Hoc etiam, quo vſus fuit in ſermone ſuo de ſuperiori, &c.i. & iſte ſermo, quem induxit in dando cauſam iſtius motus contrarii, qui inuenitur in augmentabili, non eſt verus. Hoc enim, quod exiſtimabatur ꝙ ſuperius in plantis eſt ſuperius in mundo, & inferius inferius, **non eſt verum: quoniam neque in parte conueniunt, neque in natura, neque in**

A potentia. In parte autem: quia licet hoc concedamus in plantis, tamen in pluribus animalibus non possumus illud concedere, superius enim in eis non respicit superius mundi. & veritas non concedit hoc, natura enim inferioris in plantis alia est a natura inferioris in mundo: sed contingit congregatio eorum in parte eadem casu: & ipsa eadem est natura superioris in animalibus. Et signum eius est, ꝙ caput in animalibus est simile radicibus in plantis: cum actio eorum sit eadem. & per actiones debemus respicere conuenientiam, & diuersitatem in partibus augmentabilibus. Et d. superius enim, &c. i. & primus error Empedoclis est, ꝙ superius, & inferius non sunt eadem pars in omnibus rebus, & in omni, s. mundo, quoniam, licet hoc concedamus in plantis, quid possumus dicere in pluribus animalibus? superius enim in animalibus non respicit superius mundi. D. d. sed quemadmodum caput, &c. i. sed non concedamus ꝙ inferius in plantis sit inferius in mundo secundum naturam, & potentiã: neq; superius in eis superius in mundo, licet sint in eadem parte. Natura enim capitis in animalibus est natura radicis in plantis, cum habeant easdem actiones. & secundum actiones est dicendum ꝙ partes animalium, & plantarum, & instrumenta eorum sunt conuenientia, aut diuersa in natura. Et, cum natura radicis in plantis est natura capitis in animalibus, tunc superius in plantis est in rei veritate inferius in mundo. B Et, si nos concessissemus ꝙ esset inferius, tunc hoc, quod accidit plantis, s. ꝙ inferius in eo est inferius mundi, non accidit nisi casualiter, non quia habent eandem naturam: ita ꝙ ad inferius in plantis mouetur pars grauis, & ad superius leuis. quoniam, si ita esset, tunc neque superius, neque inferius haberet animal: neque natura superioris, & inferioris in plantis, & animalibus esset eadem. Et d. ꝙ potentia capitis in animalibus est potentia radicis in plantis. quia hoc est principium eius, per quod animal est animal, s. sensus. hoc autem est principium eius, per quod plantę sunt plantę, s. cibi qui per radices attrahuntur. & ideo si caput ex animali, & radix ex plantis abscinditur, depereunt.

Per actiões debemus respicere cõuenietiã, et diuersitatẽ in partib' augmẽtabilib'. Vide ꝓ isto 7. Me. 9. & 8. Met. 11. et 9. Me. co. 7 & hic supra 22.

Scdm actiones est dicẽdũ ꝙ partes animaliũ, et plãtarũ, & instrumenta eorum sunt cõuenietia, aut diuersa in natura.

Adhæc autem, quid est quod continet quæ in contraria feruntur, ignem, & terrã? distrahentur enim, nisi aliquid erit prohibens. Si vero erit, hoc est anima, & causa augendi, & alendi.

Et postea quid est illud, quod retinet ignem, & terram, cum moueatur ad partes cõtrarias. sunt enim veloces ad separationẽ, nisi aliquid prohibeat. Et, si illic fuerit aliquod prohibens, illud prohibẽs debet esse causa, vel anima, & causa in augmento, & nutrimento.

† Hic d. Co. caput eẽ prĩcipiũ sensationis. opp. d. in libr. de Sensu et sensato. Vide cõtra, Zim. 39 Idẽ. 3. Ph. 6 & . 8. Ph. 23.

Et si concesserimus ꝙ natura superioris, & inferioris in plantis est natura C superioris, & inferioris in mũdo, & ꝙ pars ignea mouetur in plantis ad superius, & terrestris ad inferius: & nos videmus ꝙ eadem pars mouetur ad superius: & ad inferius insimul: videmus. n. ꝙ quęlibet pars potentię sensibilis, & quodlibet membrũ mouetur ad vtranq; partẽ insimul: si igitur posuerimus ꝙ illa pars sit vnica, s. quę mouetur ad vtrãq; partẽ: tunc principium, per quod mouetur istis duobus motibus insimul, est vnicum principium. Istud igitur principium habet potentiam vt moueatur ad vtranq; partem insimul: quod non est in elementis: quoniam vna pars eorum non habet nisi vnicum motum, siue fuerit simplex, siue composita. Quoniam, si fuerit composita ex eis, mouebitur secundum elementum dominans. Et, si partes, quę mouentur in illa eadem parte in sensu, aut natura ad superius, sint alię a partibus, quę mouentur in illa parte ad inferius, tũc illę partes necessario sunt distinctę ab inuicem, aut quia sunt simplices, aut quia illud, quod dominatur in eis, quę mouentur ad inferius de corporibus simplicibus, est aliud ab illo, quod dominatur in eis, quę mouentur ad superius. Et, si ita sit, quid est illud, quod retinet ignem, & terram, aut partem igneam, et terrestrẽ? cum non possumus dicere ꝙ hęc duo sint admixta. quoniam, si essent admixta, mouerentur ad eandem partem, s. dominantis. Et, si ita esset, cito separarentur, nisi aliquid prohiberet. sed contingit eis necessario dicere illic esse prohibens, cum videantur non separari, sed permanere insimul, dum viuit planta, & hoc est ne-

Motus mixti ẽ scdm elemẽtũ dñans Idem supra com. 14. & quę ibi.

cessarium eis. &c, eum concesserint illic esse prohibens, cuius potentia non est potentia elementorum, dicemus eis ꝙ illud prohibens est anima. secundum hoc igitur est sermo eius in hoc intelligendus, licet sit valde breuis.

Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa nutritionis, & augmentationis esse. etenim ipse videtur solus corporum, aut elementorum ali, & augmentari. vnde & in plantis, & in animalibus putabit vtiq; quis hunc esse id, quod operatur.

Et quidam existimant ꝙ natura ignis est simpliciter causa nutrimenti, & augmenti. ignis enim inter corpora, aut inter elementa nutritur & augetur. & ideo existimatur quòd ipse facit hoc in plantis etiam, & in animalibus.

40 Cum destruxit sermonem fingentium ꝙ augmentum est per principium elementare, s. graue, aut leue, incępit etiam destruere sermonem fingentium ꝙ principium nutrimenti, & augmenti nutribilis est ignis, aut pars ignis, aut aliquod igneum, & d. Et quidam, &c. i. & quidam existimāt ꝙ natura ignis, in eo ꝙ est ignis, non secūdum ꝙ est aliquis ignis. & hoc intendebat. cum d. simpliciter est causa nutrimenti, & augmenti. Et opinati sunt hoc, quia viderunt ignem alterare omnia in sua substantia, adeo ꝙ augmentatur per illud. &, quia nutribile apud eos nutritur alterando omnia in suam substantiam, ideo existimauerūt per duas affirmatiuas in secunda figura ꝙ ignis facit hoc simpliciter.

Hic autem concausa quidem quodammodo est, non tamen simpliciter causa, sed magis anima. ignis enim augmentum in infinitū abit, quousq; fuerit combustibile. natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmēti. hæc autem animę sunt, sed non ignis, & rationis magis, quam materiæ.

Olum natura cōstantiū terminus ē, & rō magnitudinis, & augmenti. Vide cōtra, Zim.

Dicamus igitur non quòd ignis non est coniunctus causæ nisi aliquo modo, & non est causa simpliciter, sed anima est dignior vt sit causa. augmentum enim ignis est in infinitum, dum combustibile est. ea autem, quę constituuntur per naturam, omnia habent finem, & terminum in quantitate, & augmento, & ista sunt animæ, non ignis, & sunt digniora intentioni, quam materiæ.

41 Cum narrauit hanc opinionem, incępit primo narrare partem veram, quę est in ea, & partē falsam, & d. Dicamus igitur nos ꝙ ignis non est cā nutrimēti, & augmēti in animalibus simpliciter, sed attribuitur causę quasi instrumentum suorum instrumentorum: immo aīa est illa, ad quam attribuitur simpliciter hęc actio: & concessit ꝙ ignis est coniunctus, causę secundum ꝙ aliquid attribuitur alicui, cuius actio non perficitur, nisi per illud. quia nutribile non videtur alterare cibum, nisi per partem igneam existentem in eo. hoc enim elementū inter alia aut est alterans alia: aut magis dominatur in eo alterare quam in aliis elementis. & ideo fuit necesse vt ignis esset dominans in corporibus nutribilibus. Et, cum declarauit ꝙ, si ista actio fuerit attributa ei, non erit attributa, nisi secūdum ꝙ est coniunctus causę, non ꝙ ipse sit causa, declarauit modum, ex quo non oportet attribuere istam actionē igni simpliciter, et ꝙ dignius est attribuere eam simpliciter animę, & d. augmentum enim ignis est in infinitum, &c. i. & signum, ꝙ primum mouens in nutrimento, & augmento est aīa, non pars ignea, est quia iste motus, s. alterare aliquid in substantiam alterantis, & eius augmentum per illud, quod alterat, si fuerit in solo igne absque alia virtute sibi coniuncta, s. vt primum mouens sit potentia ignis, secundum ꝙ est ignis, non alia virtus coniuncta igni, inuenietur infinitus. & nō cessabit in aliquo termino, dum combustibile inuenerit: motus autem alterandi. & augmentandi, qui inuenitur in hac natura augmentabili, semper inuenitur finitus, & terminatus in quantitate: vnde manif-

Ignis dominat' ī corporib' nutribilib'. Sed oppositū. 2. de generatione et corruptione. t. co. 49. ubi dr̄ ꝙ terra. Vide. cōtra. Zim.

A festum est in secunda figura ꝙ iste motus non est ignis simpl. &, cum non est ignis, necessario est alterius principii, & illud vocamus animam nutritiuam. Et intendit per terminum, & mensuram vltima naturalia, quę inueniuntur in quantitatibus corporum augmentabilium. D,d. & sunt digniora intentioni, quam materię.i. & ista actio, quę inuenitur in hoc motu, s. qui incępit a principio terminato, & peruenit ad finem terminatum, dignius est vt attribuatur ei, quod est in ista actione quasi forma, scilicet anima, quam illi, quod est quasi materia, & instrumentum, s. ignis. Et d. hoc, quia apparet ꝙ actio augmenti est composita ex actione ignis, & ex aliqua intentiobe in igne. alterare enim, quod est in eo, debet attribui igni. &, quia est terminatum, debet attribui virtuti coniunctę cum igne: quemadmodum mollificare ferrum per ignem ad faciendnm aliquod instrumentum, secundum ꝙ est mollificare, attribuitur igni: & secundum ꝙ illa mollificatio habet terminum motum in vnoquoq; instrumento, attribuitur virtuti artis.

Idē. 6. Phy. 91. & 8. Ph. 61.

Vide cām istius rōnis. 3. Ph. 59. & 60. & 3. cœ. 17. & 72. nt j. ca. de substātia orbis. vbi dicit ꝙ terminus est a forma.

Caput Secundum. De uirtutis uegetatinæ obiecto, Alimento scilicet.

B QVoniam autem eadem potentia animæ est vegetatiua, & generatiua, de alimento necessarium est determinare primum. separatur enim ab aliis potētiis opere hoc.

Et quia potentia nutriēdi, & generandi sunt eædem, oportet prius necessario determinare quid est nutrimētum, et distinguere ab aliis virtutibus.

42 Cum narrauit ꝙ vult loqui primo de virtute nutritiua, cum sit magis vniuersalis: & principium eorū, quę apparent in eo, vel principium eorum, de quibus consyderatur ex hac virtute, est ꝙ anima, & suę actiones sunt augmentare, & nutrire, & generare: incępit modo determinare quod est illud, de quo oportet consyderare primo in hac virtute, postquam cognoscitur esse aīa, & d. Et qa potentia nutriēdi, & generādi, &c. i. & quia subiectū potentię nutritiuę, et augmentabilis, & generatiuę idē est, s. nutrimentum: * & iam diximus primo ꝙ via ad cognitionē substantiarum istarum virtutum non est nisi per cognitionē passionum earum primo: vnde necesse est primo incipere, & determinare cibum quid sit, & nutrire quid sit. Et, cum narrauit hoc, incępit demonstrare quid est cibus.

Subiectū potentię nutritiuę, & augmentabilis, & generatiuę idē est. vide 1. de Generatione. 39. & 41.

*Supra tex. 60, 33.

Videtur autem esse alimentum contrarium contrario: non omne C autem omni, sed quæcunq; contrariorum non solum generationem habent ex inuicem. sed & augmētum. fiunt enim multa ex inuicem, sed non omnia: vt sanum ex laborante Videntur autem neq; illa eo dem modo adinuicem esse alimentum: sed aqua quidem igni alimentum est, ignis autem non alit aquam. In simplicibus igitur corporibus hæc esse videntur maxime, aliud quidem alimentum, aliud vero, quod alitur.

Dicamus igitur quòd existimatur quòd nutrimentum est contrarium contrario & non omne contrariū oī contrario, sed contraria, q̄ non tantū fiunt ab inuicem, sed etiam augentur. plura enim fiunt ab inuicem, sed non omnia augentur: verbi gratia sanum ab infirmo. Vidēmus etiā quòd non eodem modo sunt nutrimentum adinuicē: sed aqua est nutrimentum igni, ignis autem non est nutrimentum aquę. In corporibus autē simplicibus hæc duo proprie existimātur, quòd alterum est nutrimentum, & alterum nutribile.

43 Dicit ꝙ existimatum est ꝙ nutrimentum est illud, quod est contrarium nutribili, sicut quidā existimati sunt. sed ista existimatio nō est in omni cōtrario, sed in eis contrariis, quę non tm̄ fiunt abinuicem, sed etiam augmentantur. plura.n. contraria, quę generantur abinuicē, non augmentantur abinuicem: sanum enim fit ab infirmo, sed non nutritur ex eo. Et hoc intendebat, cum d. & non oē contrarium omni contrario, &c. & sermo eius est intellectus per se. & innuit p hoc contraria, quę sunt in substantia. ista enim existimantur augmentari abinuicem, & nutriri abinuicem. Et, cum declarauit ꝙ ista existimatio non inuenitur nisi in contrariis, quę sunt in substantia, & sunt ea, quę possibile est vt nutriri reputentur abinuicem, declarauit etiam ꝙ hoc non ęqualiter inuenitur in vtroq; contrario. contraria enim non videntur nutrire se adinuicem ęqualiter. Et d. Videmus etiam ꝙ non eodem modo sunt nutrimentum, &c. idest & ista existimatio non inuenitur in vtroq; contrariorū, quę sunt in substantia ęqualiter, s. vt vtrūq; eorū nutriat suum compar ęqualiter. aqua enim & vniuersaliter corpora humida videntur esse nutrimentum ignis: ignis autem non videtur esse nutrimentum alicui. Et, cum narrauit ꝙ ista existimatio debilis est, si accepta fuerit absolute, narrauit ꝙ ista existimatio tantum inuenitur in elementis, & d. In corporibus autem simplicibus, &c. i. existimare autem ꝙ nutriens est contrarium nutribili, non inuenitur proprie nisi in duobus his corporibus simplicibus: quorum alterū est ignis, & alterum humidum, ut aqua, & aer.

Dubitationem autem habet. Dicunt.n. hi quidē simile simili ali, sicut & augeri. Aliis autem, sicut diximus, econtrario videtur, contrarium contrario, tanquam impassibile sit simile a simili. alimentū autem mutari, & *digeri: mutatio autem omnibus in contrarium, aut in medium.

* concoqui

Sed in hoc est locus dubitationis. Quidam enim dicunt ꝙ simile nutritur per simile, & similiter etiam augmentatur. Et quidam ecōuerso, scilicet ꝙ contrarium nutritur per suum contrarium: simile.n. non patitur a suo simili. & nutrimentum transmutatur, & digeritur & transmutatio in quolibet est ad dispositionem oppositam, aut ad medium.

44 Sed ista existimatio, licet inueniatur in elementis per sensum, & inductionē, tū in ipsa qōne est locus dubitationis ex propositionibus famosis. ē.n. sermo quidam, qui dat ꝙ nutrimentū est sil'e, et alius, qui dat nutrimentū esse contrariū. D. d. rōnem super vtrūq; sermonē, & d. Quidā enim dicunt, &c. i. quidam enim Antiquorum opinabantur ꝙ nutrimentū debet esse sil'e. quia sil'e nutrit suū simile, & augmentat ipsum. contrariū.n. transmutat suum contrarium: sed nō nutrit ipsum, nec augmentat. Et, cum dixit hanc rōnem, dixit ēt rōnem ꝙ nutrimentum est contrariū, & d. Et quidam econuerso. i. & dixerunt hoc, s. ꝙ contrariū nutritur a suo contrario, non a suo simili, quia opinati sunt ꝙ nutrimentum patitur a nutribili, & simile non patitur a suo simili: ergo nutrimentum non est simile. & cum viderunt etiam ꝙ nutrimentum transmutatur in nutribile, & patitur, & omnis transmutatio est a contrario ad contrarium, aut ad illud, quod est medium inter contraria: concluserunt ex hoc ꝙ nutrimentum est contrarium.

1. d̄ Generatione. 39. & 1. co. 21.

Idē. 5 Ph. 9. 19. & 52. & 10. Met. 23. & 1. Phy. a 40. ad. 50.

Adhuc aūt alimentū patitur aliquid ab eo, quod alitur, sed nō hoc ab alimento. sicut neque Faber a materia, sed ab illo hæc. Faber autē mutatur solum in actum ex ocio. Vtrum autem sit alimentum id, quod vltimo aduenit an id, quod primo, habet differentiam. Si vero vtraq; sed hoc quidem * indigestum, illud autem † digestum, vtroq; vtiq; modo cōtinget alimētū dicere, inquantum enim * indigestū, contrarium cōtrario alitur: inquantum aūt † digestū, simile simili. Quantum

* inconcoctum
† cō coctum
* inconcoctum
† cō coctum

A manifeſtum eſt quòd dicunt quodãmodo vtriq; et recte,et nõ recte.

Et ẽt nutrimentũ patitur quoquo mõ a nutribili , ſed nõ ecõuerſo. ſicut Carpentarius nõ a materia, ſed materia ab illo . Carpentarius autem transſmutatur tantum ad actionem ex ocio. Inter hoc igitur, ꝙ nutrimentum ſit illud , quod copulatur in poſtremo, et hoc ſcilicet vt ſit illud, quod prius copulatur, eſt differentia . Si igitur nutrimentum eſt vtrunq; , ſed hoc eſt illud, quod digeritur, illud autem quod digeſtum eſt, poſsibile eſt dicere ꝙ nutrimentum eſt vtrũq; . ſcd̃m.n. ꝙ eſt non digeſtum, contrarium nutritur a contrario : ſecundum vero ꝙ digeſtum, ſimile a ſimili. Quòd aũt vtraque iſtarum duarum ſectarum vere , et non vere dicit aliquo modo, manifeſtum eſt .

D. Et etiam nutrimentum patitur quoquo modo , &c. ideſt poteſt intelligi ꝙ iſte ſermo eſt quaſi ratiocinatio iuuans dicentem ꝙ nutrimentum eſt contrariũ, & remouens obiectiones contradicentes huic ſermoni . Poteſt enim aliquis dicere ꝙ, ſi nutrimentum eſſet contrariũ nutribili , oporteret vt vtrunque transſmutaretur a ſuo compari, & pateretur ab eo . & quaſi dicit reſpondendo ꝙ nutri- B mentum eſt quod patitur a nutribili , non nutribile a nutrimento . Non enim eſt neceſſe vt ab omni patiente patiatur agens eo modo, quo patiens patitur ab eo . lignum enim patitur a Carpentario, ſed Carpentarius non patitur a ligno : niſi aliquis vocet illam tranſmutationem, quę eſt ex ocio ad operationem, paſsionẽ. *Et forte pręponebatur iſte ſermo ad illud, qđ vult de diſſolutione iſtius dubitationis, & ad demonſtrandũ illud quod collocatur de vero in vtroq; iſtorũ duorũ ſermonũ oppoſitorũ. Quoniã, cum hoc fuerit ſcitum de nutrimẽto, & nutribili, ſ. ꝙ nutrimẽtum eſt illud, quod tranſmutatur in formam nutribilis, non nutribile in formam nutrimenti, neq; vtrũq; a ſuo compari ęqualiter. Et ꝙ ita eſt de nutrimẽto & nutribili, ſicut de Carpentario ad lignũ, nõ ſicut cõtraria, quorum eadem materia, declarabiť ſtatim, cũ nutrimentũ dr̃ duobus modis . Dicitur.n. de illo, qđ adhuc non digeritur, neq; tranſmutatur in naturam nutribilis: & dicitur etiam de illo, quod digeſtum eſt, & tranſmutatur in naturam nutribilis, ꝙ cibum eſſe ſimilem vere dicitur de digeſto, & contrariũ de indigeſto . Et ideo dicit poſt. Inter hoc igitur ꝙ nutrimentũ, &c. i. &, cum nutriens eſt illud, quod alterat nutrimentũ in ſubſtantiã ſuam, manifeſtũ eſt ꝙ magna differentia eſt inter hoc, quod ſit nutrimentum, & inter hoc, qđ copulatũ eſt cum nutribili apud cõplementũ digeſtionis, & inter illud, quod innatũ eſt vt copuletur cum nutribili, C ſed nondum copulatur . D.d. Si igitur nutrimentũ eſt vtrunq; , &c. i. ſi igitur hoc nomen nutrimentum dr̃ de vtroq; ſed alterum eorũ eſt nutrimentũ in potentia, cum innatũ eſt digeri, ſed tñ adhuc non digeritur : alterum aũt eſt nutrimentum in actu, & illud eſt, quod iã digeritur : vere poſſumus dicere vtrunq; de cibo, ſ. ſimile, & diſsimile ſine aliqua contradictione . Hi n. duo ſermones non eſſent cõtrarij, niſi hoc nomen nutrimentum diceretur eodem modo. Nutrimẽtum.n. non digeſtum eſt nutrimentum in potentia , qđ vere poteſt dici contrarium ; nutriens.n. non agit in ipſum, niſi ſecundum ꝙ eſt contrarium . nutrimẽtum aũt digeſtum põt dici ſimile; non.n. eſt pars nutribilis, niſi ſcd̃m ꝙ eſt ſimile. D.d. Quod aũt vtraq; iſtarũ duarũ ſectarũ &c. i. manifeſtum eſt igitur ex hoc ſermone, ꝙ in ſermone vtriuſque iſtarũ duarum ſectarum eſt aliqua pars vera, & aliqua falſa.

45 Primus modus introducẽdi textũ.

Non eſt neceſſe vt ab omni patiẽte patiatur agẽs eo modo, quo patiens patitur ab eo. Idem 2. Cęli. 42.

*Scd̃us modus.

Nutrimẽtũ dicitur duobus modis. Idem primo de generatione. 38.

Quoniam autem nihil alitur non participans vita, animatum vtiq; erit corpus quod alitur, inquantum animatum . quare et alimentum ad animatum eſt, et non ſecundum accidens .

Et, quia nihil nutritur, niſi habeat partem in vita , ideo corpus animatum eſt nutribile ſecundum quòd animatum , nutrimentũ enim attribuitur animato non accidentaliter .

6 **Et, quia nihil videtur nutriri, nisi cōicet in aliqua intentione, de quibus dicitur hoc nomen vita, vt declaratum est ideo corpus animatū est nutribile, sed ꝙ est corpus aiatum. nutrimentum. n. non attribuitur aiato, nisi scdm ꝙ habet aiam, non scdm ꝙ est corpus. Ista igitur actio attribuitur aię essentialiter, non accidentaliter: & * pars substātia aię, cui attribuitur ista actio, non est nisi virtus, quę innata est habere istam actionē. cum igitur cognouerimus hanc actionem proprie, tunc cognoscemus substantiam istius virtutis proprie.**

* a. l. partis animę subā.

Est autem esse aliud alimento, & augmentatiuo. secundum enim quod quantum quoddam est, augmentatiuum est, secundum autem ꝙ hoc aliquid, & substantia, alimentum. conseruat enim substantiam & eousque est, quousque alitur. Et generationis quoq; factiuū est, non eius, quod alitur, sed talis, quale id, quod alitur. iam enim est ipsa substantia. generat autem nihil ipsum seipsum, sed conseruat.

Nihil seipm generat, sed saluat.

Et esse nutrimentum est aliud ab esse augmentum. est autem nutrimentum scdm hoc, & substantia, quia conseruat substantiam nutribilis. quoniam semper nutritur. Et est agens generationem, non quia se generat, sed quia facit generationem nutribilis. illud enim habet esse. & nihil generat se, sed se conseruat.

47 Vult distinguere tres actiones nutrimenti, scilicet nutrire, & augmentare, & generare, & d. Et esse nutrimentum, &c. i. & aliquid esse nutrimentum, aut nutritiuum aliud est ab esse augmentatiuū. Nutrimentum. n. dicitur, scdm ꝙ conseruat substantiā rei nutribilis, ne corrumpatur. dat enim ei aliquid loco dissoluti & ideo permanet in esse, dum nutritur: &, cum cessat nutrimentum, corrumpitur. Est vero augmentatiuum, scdm ꝙ perficit quantitatē naturalē eius. qd diminuitur in principio propter necessitatem. sed tacuit hoc, qm̄ dr̄ia inter augmentū, & nutrimentū est manifesta. si forte non esset diminutio scriptoris. Et, cum diuisit has duas actiones, incœpit dicere tertiā actionem, quę est generare, & dixit. Et est agens generationē, &c. i. & nutrimentū habet aliā actionē a conseruatione & augmentatione, s. generare. D. exposuit generationē, & d. non generationem nutribilis, sed generationē similis nutribili, i. in specie. D. d. illud. n. habet esse. potest intelligi, i. illud enim. quoquo modo est suum esse, & conseruat generabile vt pmaneat vnum in specie, vt prędiximus. D. d. & nihil gn̄at se, sed conseruat se. i. & dr̄ia inter has duas actiones est ꝙ nutrire est cōseruare se, & gn̄are est gn̄are alterum, non se. impossibile. n. est vt aliquid generet se.

Quare huiusmodi animæ principium potentia est talis, vt conseruet habēs ipsam, secundum quòd est huiusmodi. Alimentum aūt pręparat ad operandum. vnde priuatū alimento non potest esse.

Hoc igitur principium est virtus animæ, quæ potest conseruare illud, quod est ei, secundum omnē dispositionem. Et nutrimentū est illud, per quod præparatur ad agere. & ideo, cum nutrimentum deficit, impossibile est vt sit.

48 Et, cum declaratum est ꝙ istę actiones sunt diuersæ scdm diuersitatem suorū finiū: licet subiectū sit idē, s. nutrimentū: & est necesse vt istę actiones sint attributę alicui virtuti animę. Et, cum ita sit, necesse est vt hoc principiū animę, s. virtus nutritiua, sit virtus, quę pōt cōseruare ens in sua forma scdm dispōnem, i. scdm aliquā dispōnem conseruationis. Et d. hoc. quia sunt aliquę virtutes, quę cōseruāt esse scdm oēm dispositionē, & oēs partes eius eodē modo, s. * virtutes corporū cœlestium. D. d. Et nutrimentū est illud, per quod pręparatur, & c. i. & nutrimentum est instrumentum, per quod facit hanc actionem. & ideo, cum ista virtus caret nutrimento, tunc non habet hanc actionem, quemadmodum Carpentarius, cum caret serra, tunc non potest secare.

* Virtutes corporū cœlestiū cōseruant esse secundū oēm dispōnem, & oēs ptes eius eodem mō. Idem.

A Quoniam autem sunt tria, quod alitur, & quo alitur, & alens: alens quidem est prima anima, quod vero alitur est habens hanc corpus, quo autem alitur alimentum. Quoniam aũt a fine appellare omnia iustum est: finis autem est generare quale ipsum: erit vtiq; prima anima generatiuum quale ipsum.

Sunt igitur tria, nutribile, & per quod hoc nutritur, & nutritiuũ. nutritiuum igitur est prima anima: nutribile autem corpus: illud vero, per quod nutritur, est nutrimentum. Et quia oportet vt omnia sint vocata ex suis finibus: & finis est generare simile: ideo prima anima est generans simile.

1. Cœ. 22. et 2. ca. de substãtia orbis. Sed vide oppo. in 5. ca. de suba orbis: vbi videtur dicere pmanẽtiã cęli non esse a virtute. Vide cõtra Zim.

Cum descripsit hoc principium animę, & descripsit nutrimentum, reuersus est ad distinguendum intentiones istorum nominum, quę denominantur a nutrimento, & d. Sunt igitur tria, &c. i. & manifestum est per se tria esse diuersa secundum diuersitatem rerum relatiuarum. quorum vnum est nutribile: & secundũ illud, per quod nutritur: tertium autem est nutriens. Et iam declaratum est ꝙ illud, quod nutrit, est anima, cui attribuitur hęc actio: vnde manifestum est ꝙ nu-B triens est anima principia aliarum virtutum, quę attribuuntur nutrimento. Et intendit hic per primam priorem naturaliter: & ꝙ nutribile est corpus: & illud, per quod nutritur, est cibus. D. d. Et quia oportet vt omnia. i. quia oportet vt omnia appellentur ex suis finibus, cum hęc causa finalis sit dignior essentię rei omnibus causis, necesse est vt anima nutritiua describatur per actionem, quę est suus finis, & est generare simile, non per actionem nutriendi, quę est cõseruare, vt prędiximus. Dicendum est igitur ꝙ anima nutritiua est virtus, quę est innata generare a cibo sibi simile indiuiduo, in quo existit in specie: cum omnes suę actiones non sint nisi propter hanc virtutem, & hoc manifestum est in plantis, & animalibus. 49

Cã finalis ẽ dignior oĩb' cãis. Idẽ. 5. Me. cõ. 2.

Est autẽ id, quo alitur, duplex: sicut & quo gubernatur, & manus, & temo. hoc quidem quod mouet & quod mouetur, illud autem * qđ mouet solum. Omne autem alimentum necessarium est cõcoqui posse. operatur autem concoctionem calidum. vnde omne animatum habet calorem. Figura igitur alimentum quid sit, dictum est, exactius autem manifestandum posterius de ipso in propriis sermonibus.

* a .1. quod mouetur.

C Et illud, per quod nutritur, est duplex: quemadmodum illud, per quod gubernatur nauis, & manus, & remus. quorum vnum est motor & motum; & aliud est mouens tantum. Et oportet necessario vt omne nutrimentum possit digeri. & faciens digestionem est calidum. vnde omne animatum habet calorem. Iam igitur diximus secundũ descriptionem quid sit cibus. & post exponemus sermonem in eo.

Cum demonstrauit modos actionis animę nutritiuę, & descripsit eam, & descripsit nutrimentum, incœpit declarare modo instrumentum primum, & per quod ista anima agit in cibum. iam enim fuit dictum vniuersaliter ꝙ definitio aię est perfectio corporis organici. Et d. Et illud, per quod nutritur, &c. i. & illud, per quod cõpletur actio nutrimenti, est duplex, s. primum mouens, quod non mouetur cum mouet: & primum mouens, quod mouet & mouetur, & est illud, quod est de primo motore quasi subiectum. & primus motor de eo quasi forma. Et de hoc, quod dixit, quędam declarauit hic, & quędam in sermonibus vniuersalibus. Quod igitur declaratum est hic, est, ꝙ anima nutritiua est primũ mouens in cibo, quod agit in cibo per calorem, per quem fit digestio. Vtrum autem oportet vt moueat, & non moueatur, secundum quod est primum mouens, & ꝙ calor moueat, ita ꝙ moueatur a primo motore, hoc declaratum est in 50

Documẽtũ.

In.8.Phy.a 37.vsque ad 44. & maxime in.43. Digressio. * Obiectio. Idem primo de Aia 26. &.8.Physi. 30. &.60.

sermonibus vniuersalibus. declaratum est enim illic ꝙ omnis primus motor, si fuerit corporalis, componitur ex motore non moto, & ex motore moto, secundum ꝙ componuntur res ex materia & forma. * Sed est dubitatio in hoc, quod dixit. Motus enim virtutis nutritiuę est in capitulo alterationis: & illud, quod mouetur ex se, quod componitur ex motore non moto, & ex motore moto non inuenitur nisi in motu locali. In motu autem alterationis non inuenitur motum ex se, non enim est necesse ꝙ primum alterans corporeum alteretur, si tunc alteret, sicut est necesse in primo motore corporeo, scilicet vt non moueat in loco, nisi moueatur. Quomodo igitur dixit hic ꝙ alterum eorum est mouens & motum, & alterum mouens tantum: & dedit exemplum de rebus mouentibus in loco? &, si hic esset locutus de motu locali animalium, tunc exemplum esset verum.

Prima solo.

Dicamus igitur quod propinquum alterans cibum debet esse corpus manifestum est. Quoniam vero corpus alterans non sufficit in esse primum mouens istud motum, declaratum est prius, quando d. ꝙ calor non sufficit in agendo actionem alteratiuam terminatam, nisi sit illic alia virtus, quae non est corpus, sed est in corpore. corpus igitur, quod est primum alterans componitur ex alterante, quod non alteratur, scilicet anima, & ex alterante alterato, scilicet calore naturali. Declaratum est igitur ꝙ illud, per quod fit nutrimentum, est duplex, scilicet alterans non alteratum (omne enim alteratum est corpus) & istud est anima: & est alterans alteratum, scilicet calor naturalis. Et igitur nomen motus large, & vniuersaliter accipitur in hoc loco. & secundum hanc expositionem non indigemus illo, quod declaratum est in illo sermone. scilicet ꝙ primus motor in loco componitur ex motore non moto, & ex motore moto.

Supra tex. cō.41.

Scda solo.

Et possumus dicere ꝙ calor naturalis non alterat cibum, nisi prius moueatur in loco. declaratum est enim ꝙ motus localis antecedit cęteros motus: & maxime istum motum, qui est terminatus, scilicet qui alterat rem in aliqua hora, & alia non: & etiam non alterat tantum, sed attrahit & expellit cibum & hoc est motus localis. Et secundum hanc expositionem erit demonstratio manifesta. Sed prima expositio videtur magis conueniens: & etiam fuit exemplum largiter acceptum. manus enim non est primus motor nauis, qui mouetur, sed ipse gubernator. Et, cum declarauit ꝙ anima nutritiua est forma in corpore, cum propinquum alterans corpus, quod est cibus, necessario debet esse corpus: & ꝙ forma sit alterans non alterata, cum sit non corpus: & ꝙ corpus alterans est alteratum, incœpit declarare quid est hoc corpus, & d. Et oportet necessario vt omne nutrimentum, &c. idest & oportet necessario vt omne nutrimentum, quod iam est nutrimentum in actu, digeratur per corpus alterans, quod est instrumentum animę nutritiuę. &, cum hoc corpus debet esse alterans, & digerens: & tale est corpus calidum: vnde Antiqui dixerunt ꝙ ignis nutritur. oportet necessario vt omne habens animam nutritiuam habet calorem: sed absolute, immo calorem naturalem. declaratum est enim in Quarto Meteororum quod illud, quod facit digestionem, est calor conueniens illi enti, non extraneus. Deinde dicit. Iam igitur diximus secundum descriptionem, idest vniuersaliter, & largiter, &c. idest & complementum sermonis in vnaquaque parte eorum, ex quibus constituitur nutrimentum, exponendum est post in loco conuenienti. Et dixit hoc: quia sermo de nutrimento, & augmento non perficitur nisi in pluribus libris. In libro enim de Generatione, & corruptione determinatus est motus augmenti & diminutionis. In Meteoris autem determinati sunt modi calorum, & modi actionum, vt decoqui, & assari. Et in hoc libro etiam declaratus est primus motor in istis motibus. Et in libro etiam de Animalibus determinatum est quot sunt instrumenta istius virtutis in vnoquoque animali: & quomodo completur actio per ipsam in vnoquoque eorum: & quot membra: & quomodo seruiunt illi illa membra: & qualis est proportio eorum in ista actione adinuicem, & huiusmodi. & ideo dixit ꝙ illud, quod declaratum est hic de nutrimento, non est nisi primus motor, & primum instrumentum.

S.Ph.a.55. vsq; ad.61.

Exponit secundā partē tex.

Quarto Meteororū.14.

Sermo de nutrimento & augmēto nō pficitur nisi in pluribus libris.

A

Summa Quarta. De potentia Animæ sensitiuæ.

Caput Primum. Sensum passionem esse, eumq; aliquando potentia, aliquando uero actu esse; pati autem tum a simili, tum uero dissimili.

DEterminatis autem his, dicamus communiter de omni sensu. Sensus autem in eo quod est moueri aliquid, & pati accidit, sicut dictum est. videtur enim quædam alteratio esse. Aiunt autē quidam & simile a simili pati. hoc autem quomodo possibile sit, aut impossibile, dictum est in vniuersalibus sermonibus de ipso agere, & pati.

Vide cōtra. Zim.

Et, cum iam determinauimus ista, dicamus iam in omni sensu vniuersaliter. Dicamus igitur quod sentire accidit secundum motum, & passionem aliquam, sicut diximus. existimatur enim ꝙ sensus sit
B aliqua alteratio. Et quidem dicunt quod simile patitur a suo simili, & dissimile a dissimili. & iam diximus in sermonibus vniuersalibus de agere, & pati, quomodo possunt fieri, aut non fieri. & in hoc loco etiam locuti sumus de eo.

Cum fuit locutus de virtute nutritiua, incœpit loqui de sensibili, & primo de illo, quod commune est omnibus sensibus, & d. Dicamus igitur ꝙ sentire, &c. i. dicamus igitur ꝙ sentire fit per aliquam passionem, [illegible] in sensibus a sensibilibus, non per actionē sensuum in sensibilia, hoc. n. est primum consyderatum de sensu, scilicet vtrum sit numeratus in virtutibus actiuis, aut passiuis. * Et, cū posuit ipsum in genere virtutum passiuarum, dedit causam istius existimationis, & d. existimatur. n. &c. i. & diximus ꝙ sensus fit secundum passionem: quia existimatur ꝙ sensus alterantur a sensibilibus aliquo modo alterationis. Et dixit aliqua, vt notet proprium. quia † post declarabitur ꝙ ista transmutatio nō dicitur alteratio, nisi multipliciter. D. d. Et quidam dicunt ꝙ simile, &c. i. &, cum posuerimus ꝙ genus sensus est passio, consyderandum est in quibus existimatur passio. quidam enim dicunt simile pati a suo simili; & quidam econtrario, scilicet ꝙ contrarium patitur a suo contrario. Et intendebat hic per sermones vniuersales librum de Generatione & corruptione. + & non sufficit ei, qđ declaratum fuit in illo libro, quia sermo hic videtur magis proprius. subiectum enim, de quo loquitur hic, magis proprium est subiecto, de quo loquebatur illic. & primo incœpit dare dubitationem in hoc, quod posuit, ꝙ sensus est de virtutibus passiuis, non actiuis.

51 Primū cōsyderatū d̄ sensu est vtrū sit numeratus in virtutibus actiuis, aut passiuis.

** Sēsus ē de virtutib' passiuis. Idē in cō. sequēti: & infra. t. c. 59. & . 60. Idē. 3. d̄ Aīa cō. 18. auctē Alexandri. Idē. 7. Phy. cō. 12. sed vide oppositū. cō. 37. & in hoc secūdo, vbi dicit animā esse cām effectiuā cuiuslibet motus tāveri q̄ existimati.*

Habet autem dubitationem, propter quid sensuum ipsorum non fit sensus: & quare sine iis, quæ sunt extra, non faciunt sensum, in existente igne, & terra, & aliis elementis, quorum est sensus per se, aut secūdum ea, quę accidūt his. Manifestum igitur est ꝙ sensitiuum non est actu, sed potentia tantum. vnde non sentit. sicut combustibile non comburitur ipsum per se sine combustiuo. cōbureret enim seipsum, & nihil indigeret ignis actu existentis.

Sed est irrationabile, quare sensus non sentiunt se: & quare etiam nullus sensus agit absque extrinseco, & ex eis sunt ignis, & terra, & alia elementa, & sunt illa, quæ comprehenduntur a sensu per se, & accidētia cōtingentia eis. Dicamus igitur ꝙ sensus nō est in actu, sed

Vide cōtra. Zim.

† Infra. t. c. 57. & 3. hu-

tantum in potentia. & ideo non sentimus. quemadmodum combustibile non comburitur a se absque comburente.&,si hoc non esset,co bureret se,& non indigeret quòd ignis esset in actu.

52 Cum posuit sensum esse de virtutibus passiuis,incępit dubitare dubitatione *cogentem vt sit de passiuis,non de actiuis.& hoc,si non intendit per existimationem certificationem, multotties enim vtitur existimatione pro certitudine. Et d. Sed est irrationabile, quare sensus non sentiunt se. idest vt mihi videtur sed est irrationabile,cum posuerimus ꝙ virtutes sensitiuę sunt actiuę, dicere ꝙ sensus non sentiunt ex se absque extrinseco. necesse enim est, si virtutes sensus essent actiuę, vt sentirent ex se: & non vt indigerent in sentire aliquo extrinseco. D.d.& ex eis sunt ignis,& terra, & alia elementa.i. & sensuum quidā attribuitur in sua compositione vnicuique elemento: & ista sunt sensibilia.oportet igitur vt sentirent se.& hoc intendebat,cū d.& accidentia contingētia eis. contingentia istis sensibilibus,ex quibus componuntur instrumenta istorum sensuum. * Et,cū narrauit ꝙ est irrationabile dicere quare sensus nō sentiūt ab extrinsecis, si posuerimus sensus esse ex virtutibus actiuis,incœpit narrare modum, secundum quem erit responsio huic quęstioni, & dixit, Dicamus igitur ꝙ sensus non est in actu,sed in potentia, &c.idest dicamus igitur in respondendo ꝙ sensus non est ex virtutibus actiuis,quę agunt ex se, absque eo ꝙ indigeant actione, quę prouenit ab eis,motore extrinseco ; sed , quia sunt ex virtutib passiuis, quę indigent motore extrinseco. & ideo non sentiunt ex se. quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco, scilicet igne. & quemadmodum combustibile, si esset combustibile ex se, tunc possibile esset vt combureretur sine igne extrinseco existente in actu: sic sensus sentirent ex se, secundum ꝙ sunt virtutes actiuę, tunc possibile esset vt sentirent absque extrinseco. Et debes scire ꝙ hęc est † prima differentia, qua virtutes animę differunt abinuicem: & est principium consyderationis de intel ctu, de aliis virtutibus. virtus autem nutritiua manifestum est ex prędictis, ꝙ est ex virtutibus actiuis.

Quoniam autem sentire dicimus dupliciter: potentia enim & audiens,& videns audire,& videre dicimus,& si fuerit dormiens,& e iam est operans: dupliciter vtique dicetur & sensus, hic quidem potentia, ille vero vt actu. Similiter autem & ipsum sentire, & qu potentia existit,& quod actu.

Et,quia dicere ꝙ aliquid sentit est duobus modis: qđ enim in potētia audit,& videt,dicimus ipsum audire,& videre,licet sit dormi & illud,quod peruenit ad agere,dicimus in eo hoc:vnde sensus di tur potentia,& actu. Et similiter oportet vt sentire etiam dicatur d bus modis, de potentia,& actu.

53 Cum declarauit ꝙ sensus est ex virtutibus passiuis non actiuis: & ista habent duplex esse, s. esse in potentia, antequā virtutes eius perficiantur a mot extrinseco, & esse in actu, qñ fuerint perfectę & inuentę in actu a motore extrinseco: incœpit declarare ꝙ hęc duo cōtingunt virtutibus aię,& d. Et quia dicere ꝙ aliquid sentit, &c.i.&,quia manifestū est per se ꝙ dicere ꝙ aliquid sentit est* duobus modis. Quorū vnus est, cum dixerimus in aliquo audiēti, & videnti in potētia,qđ audit, & videt: vt dicimus de dormiente. & hoc intendebat,cū dixit,qđ.n.in potētia audit,& videt,&c.i.qđ.n.est in potentia propin audiens,& videns dicitur secundum consuetudinem audiens,& videns: licet dormiens,qui est magis remotus aliis modis potentię. quod enim est in obs est videns in potentia, sed ista potentia est propinquior actui,quā † potentia est in visu dormientis. D.d. & illud,quod peruenit ad agere,dicimus in eo h & illud, quod peruenit de rebus sensibilibus vt videat, & audiat, & vniuer

* a.l.contingentem.

Existimatio qñq; sumit pro certitudine. Idē.1. huius cō.19

* Ex hoc loco colligit ꝙ sēsatio sēsus exterioris nō fiat sine pñtia sensibiliū exteriorū. cōsiie vide ifra .t.c.59.& 60.& cō.155. Sed vide oppositū in Auer. sup cō. suo de sōno & vigi. circa dimidiū, vbi hēt ꝙ dormiēs sentit se videre, & audire, & olfacere, & gustare, & tāgere sine aliquo extrinseco sensibili. Vide cōtra. Zim.

† Prima differētia, qua virtutes aię differunt ab inuicem, est penes actiuum,& passiuum. Idem 3.de Anima cō.1.

* Sensus est duobus modis,in potentia, s. & in

A liter sentiat, dicitur ꝙ audit, & videt, & vniuersaliter sentit. Et, cum declarauit ꝙ hoc nomen sensus dicitur de vtraque intentione, dixit. Et similiter oportet vt sentire etiam dicatur duobus modis, de potentia, & actu, &c. i. & similiter oportet vt sentire, quod est actio sensus, dicatur etiam duobus modis, sicut de habitu, & forma, ex quibus prouenit sentire.

Primum igitur tãquam sit idem pati, & moueri, & agere dicimus. Etenim motus est actus quidam, imperfectus tamen, quemadmodũ in aliis dictũ est. omnia *autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & actu existente. Quapropter, est quidem vt a simili patiantur, est autẽ vt a dissimili, sicut diximus. patitur enim quod dissimile est: passum autem simile est.

Sermo igitur noster primo non est secundum ꝙ pati, & moueri est idem cum agere, & mouere. Motus enim est aliqua actio, sed non perfecta, vt dictum est in aliis locis. & omne, quod patitur, & mouetur nõ patitur, & mouetur nisi ab aliquo agente in actu. Et ideo pati quandoque est a simili, quandoque a dissimili. & scd̃m ꝙ diximus,
B dissimile est illud, quod patitur: & postquam patitur, fit simile.

Cum declarauit sensum esse ex virtutibus passiuis, & ꝙ est duobus modis, dixit. Sermo igitur noster, &c. i. & magna differentia est inter sermonẽ de sensu, opinando in eo ꝙ est virtus passiua, & sermonem de eo, opinando ꝙ est virtus actiua. sermo enim de aliquo, scd̃m ꝙ opinamur in eo ꝙ suum esse est pati & moueri, alius est a sermone in eo, secundum ꝙ opinamur ꝙ suum esse est agere & mouere. Et, cũ narrauit hoc, dedit differentiã inter vtrunq;, & d. Motus.n. est aliqua actio, sed nõ perfecta. i. & hęc duo genera essendi sunt diuersa. esse.n. vnius generis est de genere esse motus: & iam declaratum est quod motus est actio non perfecta: est.n. perfectio alicuius existentis in potentia scd̃m ꝙ est in potentia: esse aũt alterius generis est actio perfecta. Deinde dedit aliam differentiam inter vtrunq; esse, & d. & omne, quod patitur, & mouetur &c. i. & differũt etiã, quia omne numeratũ in genere passionis nõ habet esse nisi ab aliquo, s. agente: quod si agens nõ fuerit, hoc nõ erit. omne aũt numeratũ in genere actionis habet esse ex se, nõ ex alio. D. d. Et ideo pati quandoq; est a simili, &c. i. & quia esse virtutum passiuarum est admixtũ ex potentia, & actu. passiuum.n. antequã patiatur, est contrarium agenti. &, cum passio cõpletur, est simile agenti. &, dum patitur, est admixtum. non enim cessat, dum mouetur, corrumpi in eo pars contrarii, & fieri pars similis. Et manifestum est ꝙ qui non intellexerit virtutes passiuas in tali esse, non poterit dissoluere prędictam quęstionem: neq; etiam qui non concesserit ꝙ virtutes sensus sunt de virtutibus passiuis. Potest etiam dicere vtrum sensibile sit simile, aut contrarium. & hoc est fundamentum. & oportet vt conseruetur, sicut diximus in aliis virtutibus animę, & maxime in virtute rationabili, sicut apparebit post.

Diuidendum autem est & de potentia & actu. nunc enim simpliciter dicimus de ipsis. Est.n. sic sciens aliquid, sicut si dicamus hoiem scientem, quoniam homo scientium est, & habentium sciam. Est aũt, sicut iam dicimus scientem habentem grammaticam. Vterq; autem horum non eodem modo potens est, sed ille quidem, quia genus huiusmodi, & materia est: hic aũt, quia volens potens est speculari, nisi aliquid prohibeat eorum, quæ extrinsecus.

Et oportet nos determinare ẽt potentiã, & perfectionẽ: qm̃ in hoc loco locuti sumus de eis simpliciter. Dicamus igit ꝙ intendimus, cũ dicimus quòd aliquid, v.g. homo, est sciẽs, quòd hõ est de habẽtibus

actu. Idẽ infra. t. cõ. 138 139. & 141. &. 142. & 156.

† Potentia visus existẽtis in obscuro ẽ propinquior actui, quam potentia, quę ẽ in visu dormiẽtis.

* Oĩa patiũtur, et mouẽtur ab actiuo, & actu ente. Idem 3. Phy. t. 17. 54 2. de Gene. t. 51. & 9. Met. te. 20.

Passiuum, antequam patiatur, est contrarium agenti. et cũ passio completur, est simile agenti. & dum patitur, ẽ admixtũ sibi, et cõtrario. cõsiliꝗ supra. t. co. 45. & 1. de Gñatione. t. c. 48. & 49

ſcientiam. Et quandoque dicimus hoc, ſicut dicimus de eo, qui iam acquiſiuit ſcientiam grãmaticę, ꝙ eſt ſciens. Sed potentia in vtro[illegible] iſtorum non eſt eodem modo. ſed potentia primi eſt, quia ſuum genus eſt tale: ſecundi autem eſt, quia, cum voluerit, poteſt inſpicere, ſi aliud extrinſecum non impediat ipſum.

55 Cum declarauit ꝙ ſenſus dicitur duobus modis, potentia, ſ. & actu: & etiam vtrunq; iſtorum dicitur duobus modis, incępit determinare hoc, et d. Et oportet nos determinare etiam, &c. ideſt & oportet nos, cum ſciuerimus ꝙ ſenſus in[illegible] nitur duobus modis, potentia, ſ. & actu, determinare intentiones, de quibus dic[illegible] potentia, & perfectio, & actus ſimpliciter: cum in hoc loco non ſumus locuti eis niſi ſimpliciter. Et, cum dedit cauſam, propter quam oportet loqui in hoc loco de potentia, & actu ſimpliciter, ſ. quę exiſtunt in ſenſu ſimpliciter, dixit Dicamus igitur ꝙ intendimus, &c. i. dicamus igitur ꝙ manifeſtum eſt ꝙ, cum dicimus ꝙ aliquid eſt tale in potentia, ꝙ hoc intenditur duobus modis, aut ſicut dicimus ꝙ homo eſt ſciens in potentia, ideſt innatus ſcire: aut ſicut dicimus in[illegible] te grammaticam in actu, ꝙ eſt ſciens in potentia, quando non vtitur ſua ſcientia. Et, cum declarauit iſtos duos modos potentię, dedit differentiam inter eos, d. Sed potentia, quę eſt in vtroq;, non eſt eodem modo, &c. ideſt ſed intentio potentię in vtroq; eorum non eſt eadem: ſed, cum dicimus ꝙ ignorãs eſt ſciens in potentia, intendimus ꝙ genus eius, & materia eſt receptibile ſcientię. Et, cum dicimus in ſciente grammaticam ꝙ eſt ſciens in potentia, dicimus ꝙ habet potentiam conſyderandi grammaticam cum voluerit.

Alius aũt iam ſpeculans, actu exiſtens & proprie ſciens hanc literam A. Ambo igitur primi ſcđm potentiam ſcientes ſunt ſed ille quidẽ p diſciplinam alteratus, & ſæpe ex contrario mutatus habitu: [illegible] aũt ex eo, quod habet ſenſum, aut grammaticam, non agit autem ad agendum, alio modo.

Qui autem conſyderat eſt in perfectione, & in rei veritate ſcit hoc. Illi igitur duo primi ſunt ſcientes in potentia. ſed alter eorum cum alterabitur per doctrinam, & mutabitur multotiens ex habitu ad diſpoſitionem contrariam. alter autem, cum mutabitur ex habere ſenſum, aut ſcientiam grammaticę, ſed non intelligit, quouſque agat modus igitur eius eſt alius.

56 Ideſt ſciens aũt grammaticam, conſyderando in ea, eſt ſciens ſcđm vltimam perfectionẽ: & tale dicimus ſciens in rei veritate. hoc aũt, de quo conſyderat nõ in eo ꝙ ſcit illud, ſi nõ conſyderat actu de eo. D. d. Illi igitur duo primi ſcientes in potentia, ſ. ignorans, & ſciens, qñ non vtitur ſua ſcientia. D. d. ſed alter eorum &c. ſed alter eorũ mutabitur ex potentia in actum, cum alterabitur per doctrinam, & mutabitur multotiens ex habitu ad diſpoſitionem contrariam & ex diſpoſitione contaria ad habitum, quouſque habitus ſit firmus, & fixus. Et intendit per habitum formam ſcientię: & per diſpoſitionem contrariam ignorantiam. Deinde dicit. alter autem cum mutabitur ex habere ſenſum, aut ſcientiam grammaticę, ſed non intelligit, quouſque agat. ideſt & alter exit de potentia in actum, & in vltimam perfectionem, quando mutabitur ex habere ſenſum in actu aut ſcientiam grammaticę in actu in tempore, in quo non intelligit eo, quouſque agat ab eo. modus igitur iſtius virtutis eſt alius modus.

Non eſt autem ſimplex neque ipſum pati. ſed aliud quidem corruptio quædam a contrario, aliud autem ſalus magis eius, quod in potentia, ab eo, quod eſt actu, & ſimili ſic, vt potentia ſe habet ad actum. Speculans. n. fit, habẽs ſcientiã. qđ quidã aut non eſt alteratio

in ipſum

A in ipsum.n.additio est, & in actum: aut alterũ genus alterationis est.

Et passio etiam non est simpliciter. sed quædã est aliqua corruptio a contrario. & quędã videtur magis esse euasio eius, quod est in potentia, ab eo, qđ est in actu: & est simile Ista igitur est dispositio eius, quod est in potentia apud perfectionem. non.n. consyderat nisi habens scientiam. & hoc aut non est alteratio, additio enim in ipso est ad perfectionem: aut est aliud genus perfectionis.

Et hoc nomen passio non significat eandem intentionẽ simplicem, sed quędã 57
est passio, quę est corruptio patientis a contrario, a quo patitur: vt passio calidi a frigido, & humidi a sicco. Deinde dicit & quędam videtur magis, &c. idest etiã est passio, quę est euasio patientis in potentia ab eo, quod est in perfectione & actu, secundum ꝙ illud, quod est in actu, est simile non contrarium, s. extrahẽs ipsum a potentia ad actum, econuerso dispositioni in prima passione. Deinde d. Ista igitur est dispositio, &c. i. et iste vltimus modus passionis est dispositio eius, quod est in potentia ex anima apud perfectionem mouentem illud, quod est in potentia, & extrahentem eam in actum non secundum primum modum passio-
B nis. Deinde d. non enim consyderat, &c. i. & iste modus passionis est ex modo, qui est euasio patientis ab eo, quod est in actu, mouẽs ipsum, non corruptio eius. non enim consyderat in aliquo, postq̃ nõ consyderabat, nisi qui scit illud. & hec non est alteratio scd̃m primã intentionem, quę est corruptio patientis. D. d. addi tio.n. in ipso est ad perfectionem, &c. i. &, quia ista transmutatio non est ex non esse, sed est additio in transmutabili, & ire ad perfectionem, absq; eo ꝙ sit illic corruptio, aut mutatio ex non esse, ponitur sicut mutatio ex ignorantia ad sciam. Et quasi intendit ꝙ hoc est magis remotum a vera alteratione duobus modis. alteratio.n. quę est euasio patientis, est duplex: alteratio, s. de non esse ad perfectionem, & alteratio de prima perfectione ad vltimam. & hęc est additio, quã innuit. D. d. aut est aliud genus alterationis. i. & iste modus, qui est euasio patientis, aut dicetur alteratio, aut erit aliud genus alterationis.

Quo circa non recte se habet dicere sapientem, cum sapit, alterari, sicut nec ædificatorem, cum ædificat. In actum igitur ducens ex potentia existente secundum ipsum intelligere & sapere, non doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est. Ex potentia autem existente addiscens, & accipiens scientiam ab actu existente & do-
C cente, aut neque pati dicendum, sicut dictum est, aut duos esse modos alterationis, & eam, quæ ad priuatiuas dispositiones mutationẽ: & eam, quæ ad habitus & naturam.

Et similiter non est rectum dicere in eo, quod intelligit, quando intelligit, quòd alteratur, sicut non dicitur ꝙ ędificator, cum ædificat alteratur. Qui autem reuertitur ad perfectionem ab eo, quod in potẽtia existit in capitulo intelligendi, non est rectum vt vocetur disciplina, sed oportet ponere ei aliud nomen. Qui autem addiscit, postquam fuit in potentia, & accepit scientiam ab eo, qui est in perfectione doctor, oportet aut vt non dicatur omnino pati, aut vt dicatur ꝙ alteratio est duplex, trãsmutatio, s. ad dispositionem non esse, & transmutatio ad habitum & naturam.

Et similiter non est rectum dicere in eo, qui venit de ignorantia ad sciam, cu 58
ius dispositio dicitur disciplina ꝙ alteratur: sicut non dicitur hoc in eo, qui mutatur ex hoc, ꝙ non operatur ab habitu existente in eo in actu, ad hoc vt agat ab eo: vt Carpentarius, qui mutatur a non carpentari ad carpentari. Et hoc ex&

plū inuenimus in alia translatione. D.d. Qui autem reuertitur ad perfectionem, &c.i. qui aūt acquirit perfectionem de scientia post potentiam secundum reuersionem ad illud, quod iam acquisiuerat primo, deinde amisit ipsam, non debet dici illo nomine, quo dicitur ille, qui est in potentia primo semper, & nunquam lucratus fuit illud, quod dicitur disciplina: sed iste modus debet habere aliud nomen. & iste modus, quem innuit, dicitur rememoratio. Et dixit hoc, quia Plato opinabatur ꝙ disciplina, & rememoratio idem sunt. D.d. Qui autē addiscit, postquam fuit in potentia. i. transmutatio autem ex ignorantia in scientiam a doctore, qui est sciens in perfectione, & in actu, necesse est aut vt non vocetur alteratio, aut vt dicatur ꝙ alteratio est duobus modis. Quorum vnus est transmutatio, quę fit in dispositionibus non esse in patienti ab agente: Et alius est trāsmutatio, quę fit in dispositione habitus, & formę existentis in patiente ab agente. & ista est passio, quę est corruptio patientis, non euasio. & hoc est illud, quod dixit ante, aut est aliud genus alterationis.

Plato opinabatur ꝙ disciplina, & rememoratio idē sunt. Idem. 3. de Aīa co. 20. Idē 1. Met. 48. &. 49. Idē, 7. Me. com, 58.

Sensitiui autem prima quidem mutatio fit a generāte. cum autem generatum est, habet iam sicut scientiam, & ipsum sentire. Quod autē secundū actum est, similiter dicitur atque speculari. Differt aūt, quia huiusmodi actiua operationis extra sunt, visibile, & audibile. similiter autem & reliqua sensibilium.

Et prima transmutatio sentientis est a generante, ita ꝙ, cum fuerit generatum, statim sentit. Et sentire est sicut scire. & quod est in actu est simile ad consyderare. Sed tamen differunt ꝙ agentia in hoc sunt extrinseca, vt visum, & auditum & similiter alia sensibilia.

59 Et prima transmutatio sentientis, quę est similis transmutationi hoīs de ignorantia ad sciam per doctorē, est transmutatio, quę fit per agens generans animal, non a sensibilibus. Et innuit drīam inter primā perfectionē factā in sensu, & vltimā. Opinatur.n. ꝙ prima pfectio sensus fit ab intelligētia agēte, *ut declarabitur in libro de aīalibus. Scda aūt pfectio fit a sensibilibus. D.d. ita ꝙ, cū fuerit factum &c.i. ita ꝙ, cū prima virtus fuerit facta, statim sentiet nisi aliqd impediat, aut sensibilia nō sint pręsentia. & hoc est simile sciē, quę est in sciente, qui non vtitur scientia. D.d. Et sentire est sicut scire. i. & vltima perfectio sensus, quę est comprehendere sensibilia in actu, & consyderare in eis simile est vti scientia, & consyderatione. D.d. & quod est in actu est simile ad consyderare. i. sentire in actu simile est ad consyderare, & scire. D.d. Sed differunt, &c.i. sed prima perfectio sensus differt a scientia scientis, quę est in actu, quando non consyderat, in hoc ꝙ mouens primam perfectionē in sensu, & extrahens in secundam sunt extrinseca sensata, vt visibilia, mouens autem scientem de prima perfectione in secundam est aliquid copulatum cum anima copulatione in esse.

Prima pfectio sensus fit ab intelligētia agēte. Idem. 7. Met. co. 31. &. 12. Met. co. 18.
* In. 2. de Generatiōe aīaliū ca. 3.

Causa aūt, quoniā singulariū quidem scdm actum sensus, scīa aūt vniuersalium. hæc aūt in ipsa quodāmodo sunt anima. Vnde intelligere in ipso est, cum vult, sentire aūt non est in ipso. necessariū enim esse sensibile. Similiter autem & hoc se habet in scientiis sensibilium & propter eandem causam, quia sensibilia singularium sunt, & exteriorū. Sed de his quidē exactius manifestare nascet & rursus occasio.

Sēsus scdm actū est singulariū, scīa aūt vlium.

Et causa in hoc est, ꝙ sensus in actu comprehendit particularia, scientia aūt vniuersalia, & ista quasi sunt in anima. Et ideo homo potest intelligere cum voluerit, sed non sentire, quia indiget sensato. & ista dispositio est ēt in scientia sensibilium. ista enim causa est causa eorū, s. quòd sensibilia sunt ex rebus particularibus extrinsecis. Sed sermo de istis rebus, & exponere ea erit post, & habebit horam.

A Idest & causa huius diuersitatis inter sensum, & intellectum in acquirendo vltimã perfectionẽ est in hoc, ꝙ motor est in sensu extrinsecus, & in intellectu intrinsecus est. quia sensus in actu non mouentur nisi motu, qui dicitur comprehensio a rebus particularibus sensibilibus, & isti sunt extra animam. intellectus autem mouetur ad vltimam perfectionem a rebus vniuersalibus, & istę sunt in anima. Et dixit & ista quasi sunt in anima. quia post declarabit ꝙ ea, quę sunt de prima perfectione in intellectu, sunt quasi sensibilia de prima perfectione in sensu, s. in hoc, ꝙ ambo mouent, sunt intentiones imaginabiles: & istę sunt vniuersales potentia, licet non actu. & ideo dixit. & ista quasi sunt in anima. et non dixit sunt, quia* intẽtio vniuersalis alia est ab intentione imaginata. Deinde d. Et ideo potest homo intelligere, &c. i. & quia mouentia virtutem rationalẽ sunt intra animam; et habita a nobis semper in actu: ideo homo põt cõsyderare in eis cum voluerit: & hoc dicitur formare, & non potest sentire, cũ voluerit: quia indiget necessario sensibilibus, quę sunt extra aĩam. D. d. Et ista dispositio est ẽt, &c. i. & ista dispositio est ẽt in nobis in scientia sensibilium; & nos discimus ab eis, quia existunt in sensibus. & causa in esse istius dispositionis in nobis in scia sensibilium est eadem causa in esse istorum in ipsis sensibilibus. Et similiter est intelligendum ꝙ dispositio existens in nobis in scĩa vniuersalium est in nobis,
B quia est in virtute rationali, & ꝙ causa ꝙ sumus per illã hoc modo, est causa, qua ipsa est illo modo. Sed, quia sermo in intellectu non est hic manifestus, transmisit nos ad aliud tempus, & dixit. Sed sermo de istis rebus. i. de intellectu. † Et potest aliquis dicere ꝙ sensibilia non mouent sensus illo modo, quo existunt extra animam. mouent enim sensus, secundum ꝙ sunt intentiones, cum in materia non sint intentiones in actu, sed in potentia. * Et non põt aliquis dicere ꝙ ista diuersitas accidit per diuersitatẽ subiecti, ita ꝙ fiant intentiones propter materiã spiritualem, quę est sensus, non propter motorem extrinsecũ. † melius est enim existimare ꝙ causa in diuersitate materię est diuersitas formarum: non ꝙ diuersitas materiæ sit causa diuersitatis formarum. Et, cum ita sit, necesse est ponere motorem extrinsecum in sensibus alium a sensibilibus; sicut fuit necesse in intellectu. Visum est igitur ꝙ, si concesserimus ꝙ diuersitas formarum est causa diuersitatis materię, ꝙ necesse erit motorem extrinsecum esse. Sed Aristo. tacuit hoc in sensu, quia latet, & apparet in intellectu. Et debes hoc consyderare, quoniam indiget perscrutatione.

Nunc autem tantum sit definitum, ꝙ, cum non simplex sit id, quod potentia dicitur, sed aliud quidem, vt si dicamus puerum posse militare, aliud autem vt in ętate existentem, sic habet sensitiuum.

C Nunc autem in tantum determinetur, ꝙ illud, quod dicitur esse in potentia, non est simpliciter, sed de quodã dicitur, sicut dicitur quòd puer potest gubernare exercitum, & de quodam dicitur, sicut dicitur de experimento, & similiter est de sensu.

Idest summa eius, quod declaratum est ex hoc sermone, et in hoc loco hęc est. 61
Et intendit per simpliciter vnam intentionem & dixit ꝙ illud, quod est in potentia, non est vna intentio, sed plures. & d. sed de quodam dicitur, &c. i. sed quidam sensus dicitur esse in potentia, sicut dicitur ꝙ puer potest gubernare exercitum. & ista est potentia prima remota: ex qua cum fit transmutatio ad propinquam potentiam fit per generans, non per sensibilia: & est similis potentię ignorantis ad scientiam. Deinde dixit & de quodam dicitur, sicut dicitur de experimento, & similiter est de sensu. & intendit potentiam, quę est prima perfectio sensus: & est illa, ex qua fit transmutatio ad vltimam perfectionem per ipsa sensibilia. & est similis scienti, quando non vtitur sua scientia. Et intendit per omnia ista declarare ꝙ potentia sensus, quę recipit sensibilia, non est pura pręparatio, sicut pręparatio, quę est in puero ad recipiendum scientiam: & ꝙ est aliquis actus, sicut habens habitum, quando non vtitur suo habitu.

60

* Intentio vniuersalis alia ẽ ab itẽtione imaginata: ex quo patet contra negãtes spẽs ĩtelligibiles.

† Sẽsus non poterit sentire, cum uoluerit, quia indiget sensibilibus existẽtibus extra aĩam.

Idẽ supra ĩ c. 59. Idem infra c. 156. Idẽ. 7. Me. c. 35. sed bene intelligimus, cũ volumus: quia mouẽtia virtutem rationalem sunt intra aĩam. Idẽ. 3. a. co. 5. 18. & 36.

* Digressio.

† Melius ẽ existimare ꝙ cã in diuersitate materię, est diuersitas formarũ, q̃ econtra, contra pñio de

Aĩa co. 53 et. 2. ph. co. 87. Sed vid oppositũ. 8. ph. co. 46. vbi ex diuersitate materię arguit diuersitatẽ formę. Vide cõtra Zim.

Definitio ſenſitiui. Vide cõtra. Zim.

Quoniam autem innominata eſt ipſorum differentia, determinatum eſt autem de his quòd alia,& quomodo alia,neceſſe eſt ipſo pati, & alterari,tanquam propriis nominibus vti. Senſitiuum autem potentia eſt tale quale iam actu ſenſibile, ſicut dictum eſt. Patitur igitur,non ſimile exiſtens,paſſum autem aſsimilatum eſt, & eſt,quale illud.

Sed,quia differentiæ eorum non ſunt nominatæ,& iam determinauimus de eis quòd ſunt diuerſæ,& quomodo neceſſe eſt nobis vti paſſione,& alteratione,ſicut res verę. Et, ſentiens in potentia eſt ſicut ſenſatum in perfectione,ſecundum quòd diximus. Patitur igitur dũ non eſt ſimile,& cum patitur,aſsimilatur.

Transũptio noĩs vſitati apud uulgus eſt facilior, quam fingere aliud nomen.

Sẽſus patiť a ſenſibili, dum non eſt ſimile ei. ex quo patet sẽſibile cõtrariari ſenſui. ſed oppoſitũ vide co. 57. Vide cont. Zim.

62 Ideſt,ſed quia differentię potentię, & tranſmutationis exiſtentium in anima ſenſibili,& in rebus animatis non habent nomina propria,et iam declarauimus ea eſſe diuerſa,& declarauimus modum,ſecundum quem diuerſantur: viſum eſt nobis ꝙ neceſſe eſt, inquantum iſta intentio,quã determinauimus de anima,non habet nomen proprium,dare ei nomen paſsionis & alterationis, quę eſt ſubiectum rerum verarum.hoc enim non nocet, cum iam determinauimus intẽtionẽ, ſecundum quam diuerſantur. Et dixit neceſſe eſt nobis. quia iſta intentio caret nomine apud vulgus: & tranſumptio nominis vſitati apud vulgus eſt facilior, quam fingere aliud nomen. Et,cum hoc fuerit declaratum de ſentiente, incępit deſcribere eum ſimpliciter, & dixit Et ſentiẽs in potentia eſt,ſicut ſenſatum in perfectione.ideſt manifeſtum eſt igitur ex hoc,quod diximus, ꝙ ſentiens ſimpliciter eſt illud,quod eſt in potentia ad intentionem, quam determinauimus de potentia per intentionem rei ſenſibilis in perfectione.i.illud, quod innatum eſt perfici per intentionem rerum ſenſibilium,non per ipſas res ſenſibiles. Et,ſi nõ, tunc eſſe coloris in viſu,& in corpore eſſet idem. Et,ſi ita eſſet, tunc eſſe eius in viſu non eſſet comprehenſio.& ideo dixit,eſt illud, quod eſt in potentia, ſicut ſenſatum in perfectione.et non dixit,illud,quod eſt in potentia ſenſatum. quia,ſi ita eſſet,idem eſſet eſſe coloris in viſu,& in ſua materia. D.d. Patitur igitur,dum non eſt ſimile,&,cum patitur aſsimilatur,&c.i.& contingit ei illud,quod contingit omnibus alterabilibus,vt declaratum eſt in ſermone vniuerſali:& eſt ꝙ patitur a ſenſibili,dum non eſt ſimile ei: &,cum paſsio perficitur,tunc erit ſimile.

Caput Secundum. Senſibilia, alia per ſe eſſe, alia vero per accidens: per ſe autem, alia propria, alia communia.

DIcendum autem eſt ſecundum vnumquenq; ſenſum,& de ſenſibilibus primo. Dicitur autem ſenſibile tripliciter: quorum duo quidem dicimus per ſe ſentiri, vnum autem ſecundum accidens. Duorum autem,aliud quidem proprium eſt vniuſcuiuſque ſenſus, aliud autem commune omnium. Dico autem proprium quidem, quod non contingit alio ſenſu ſentiri,& circa quod non contingit decipi: vt viſus coloris,& auditus ſoni,& guſtus ſaporis. tactus autem plures habet differentias. Sed vnuſquiſque iudicat de his, & non decipitur quòd color ſit,neque quòd ſonus,ſed quid ſit coloratum aut vbi,aut quid ſonans,aut vbi. Talia igitur dicuntur propria vniuſcuiuſque.

Et antequam incipiamus loqui de vnoquoque ſenſuum,loquamur

A de sensibilibus. Dicamus igitur quòd sensibile dicitur tribus modis: quorum duo dicuntur sentiri per se, & tertius accidentaliter. Et alter duorum proprius est vnicuiq; sensuũ, et alter est cõis oĩbus. Et est proprius, quem non põt alter sensus sentire, et illud, quod impossibile est vt ei contingat error: v.g. visus apud colorem, et auditus apud vocem, et gustus apud saporem. tactus autem plures vno modos habet. Sed vnusquisq; eorum iudicat ista, et non errat in colore, quis color sit, neque in voce quæ vox sit: sed in colorato quid est, et vbi est: et in audito quid est, et vbi est. Quod igitur est tale, dicitur proprium.

63 Cum declarauit quid est sensus simpliciter, vult modo loqui de vnoquoq; sensuum. Et, quia iam prędixit ꝙ via ad hoc est loqui de ipsis sensibilibus, cũ sint magis nota quam sensus, dixit Et, antequã incipiamus loqui, &c. i. &, quia * necesse est ire ex eis, q̃ sunt apud nos magis nota ad ea que sunt magis nota apud naturam, oportet nos loqui prius de ipsis sensibilibus. Et, quia sensibilium hęc sunt vniuersalia, & hęc propria, incępit loqui prius de propriis, & dixit Dicamus igitur ꝙ sensibile, &c. idest & sermo eius in capitulo isto apparet per hoc, B quod dixit, sensus autem plures habet modos. Intendit ꝙ sensibilia vniuscuiusq; istorũ sensuum plura sunt vno modo: sed vnusquisq; sensuum iudicat suum sensatum proprium: & non errat † in eo in maiori parte. visus enim non errat in colore, vtrum sit albus, aut niger: neque auditus in voce vtrum sit grauis, aut acuta. sed isti sensus errant in comprehendendo differentias indiuiduorum istorum sensibilium, v.g. in comprehendendo istud album, quod est nix: aut differentias locorum istorum, v.g. vt comprehẽdat ꝙ istud album est superius, aut inferius. Deinde d. Quod igitur est tale dicitur proprium. idest sensibilia autem, quę inueniuntur alicui soli sensui, qui non errat in eis, in maiori parte dicuntur propria. Et, cũ dixit, sed in colorato quid est, & vbi est: & in audito quid est, & vbi est, non intendebat ꝙ sensus * comprehẽdit essentias rerum sicut quidam existimauerunt: hoc enim est alterius potentię, quę dicitur intellectus: sed intendebat ꝙ sensus cum hoc, ꝙ comprehendunt sua sensibilia propria, comprehendunt intentiones indiuiduales diuersas in generibus, & in speciebus. † comprehendũt igitur intentionem huius hominis indiuidualis, & intentionem huius equi indiuidualis, & vniuersaliter intentionem vniuscuiusque decem prędicamentorum indiuidualium. & hoc videtur esse proprium sensibus hominis. Vnde d. Arist. in lib. de Sensu, & sensato ꝙ sensus aliorum animalium non sunt sicut sensus hominis, aut simile huic sermoni. & ista intentio indiuidualis est illa, quam distinguit C virtus cogitatiua a forma imaginatiua, & expoliat eam ab eis, quę sunt adiũcta cum ea ex istis sensibilibus communibus & propriis, & reponit ea in rememoratiua. & hæc eadem est illa, quam comprehendit imaginatiua. sed imaginatiua comprehendit eam coniunctam istis sensibilibus: licet eius comprehensio sit magis spiritualis: vt alibi determinatum est.

*Necesse ẽ ire ex eis, q̃ sunt apud nos magis nota, ad ea, quę sunt magis nota apud naturã. Idẽ 1. Ph. t. co. 2. & 7. Met. t. c. 10. Idẽ ĩ hoc. 2. t. c. 12. et. 33.

† Circa sẽsibile ꝓpriũ non errat sẽsus ĩ maiori pte. Idẽ ĩfra 152. 134 161 Idẽ sup̃ lib. de Sensu & sensato.

Sẽsus nõ cõprehẽdũt essentias rerũ, sicut quidã existimauerũt: sed hoc est alterius potentię, q̃ dicitur intellectus.

Sensus hoĩs cõprehẽdũt intẽtiones ĩdiuiduales oĩum decẽ prędicamentorum. Idẽ.

Communia autem, motus, quies, numerus, figura, magnitudo. huiusmodi enim nullius sunt propria, sed communia omnibus. etenim et tactu motus aliquis sensib lis, et visu. Per se igitur sensibilia sunt hęc.

Communia autem sunt, motus, et quies, et numerus, et figura, et quantitas Ista enim non sunt propria alicui, sed communia eis omnia. motus enim sentitur tactu, et visu.

64 Cum declarauit ex duobus modis essentialibus modum proprium incepit declarare communem, & d. ꝙ sunt quinque, motus, & quies, &c. Et hoc, quod dixit, ista enim non sunt propria, &c. non intendit ꝙ vnumquodque istorum quinq; est commune vnicuique sensuum, vt intellexit Themistius, & secun-

3. de Anima com. 6. 10. & 33.

Mot', q̃es, & numerus sunt cõia oĩbus sensib', figura aũt, et quantitas sunt cõmunia tactui.et visui tantũ.

dum ꝙ apparet:sed tria eorum,scilicet motus, & quies,& numerus sunt communia omnibus:figura autem,& quantitas sunt communia tactui, & visui tantum. & sic intendit per hoc,quod dixit,sed communia eis omnia.i.sed omnia sunt cõmunia sensibus,non omnia omnibus sensibus.Quoniam autem hęc sensibilia,s. propria,& communia sunt attributa sensibus essentialiter manifestum est. non enim possumus attribuere comprehensionem sensuum eis alio modo ab eo,secundum ꝙ sunt sensus. Hęc igitur est vna intentio eius,quod est accidentaliter,quod est oppositum ei,quod est essentialiter.ista enim sunt comprehensibilia sensuum,secundum ꝙ sunt sensus,non secundum ꝙ sunt aliqui sensus.

Secundum accidens autem dicitur sensibile, vt si album sit Diaris filius.secundum accidens enim hoc sentit,quoniam accidit albo hoc, quod sentit.quapropter nihil patitur,secundum ꝙ hmõi est, a sensibili.Sensibilium autem secundum se,proprie sensibilia sunt propria,& ea,ad quæ nata est substantia vniuscuiusque sensus.

Accidentaliter autem dicitur in re ꝙ est sensibilis. album enim quod est Socrates,non sentitur,nisi accidentaliter. accidit enim ꝙ album,quod sentitur sit iste. & ideo non patitur a sensibili, secundum quòd est sic. Ea autem,quæ sunt sensibilia per se,& propria,sunt sensibilia in rei veritate.& sunt ea,quę sentire est nata substantia cuiusque sensuum.

65 Cum declarauit duos modos sensibilium per se,s.propriorũ & cõium, incępit declarare tertium modũ,qui est sensibilis per accidens,& d. Accidentaliter aũt dicitur in re,quod est sensibilis.i.hoc modo. D.d.exẽplum,& dixit album enim quod est So.non sentitur, nisi accidentaliter.i.iudicare enim ꝙ istud album est So.est sentire accidentaliter.D.dedit cãm,& d.accidit.n.quod album, quod sentitur,sit iste.i.& dicimus ꝙ ista comprehensio est per accidẽs: quia nos nõ sentimus per visum ꝙ illud est So.nisi scđm ꝙ est coloratũ:et coloratũ illud esse So.

Digressio.

est per accidens,scđm ꝙ est coloratum.Sed potest aliquis dicere ꝙ similiter accidit ei figura,& numerus,& motus,& quies. quomodo igitur fuerunt numerata ista in eis,quę sunt sensibilia essentialiter? qm̃,si fuerunt numerata quia sunt communia,similiter etiam intentiones indiuiduorum sunt cões oĩbus sensibus.

Solutio.

Color ñ denudatur a quantitate. & similiter color, & frigus, quę appropriãtur tactui. Idẽ infra.135.

* Sensibilia cõia sunt ꝓpria sensui cõi.oppositum infra,t.com.133. Vide cõtra. Zim.

Cõprehẽsio intẽtionum idiuidualiũ,

Possumus dicere in hoc duos sermones:quorum vnus est ꝙ ista cõmunicatio magis videtur necessaria in esse propriorũ sensibiliũ,v.g.quantitas.color n.non denudatur ab ea.et similiter calor,& frigus, quę appropriantur tactui. color.n.non est necesse vt sit in So.aut in Platone,neq; necessitate propinqua,neq; remota. Et etiam sensibilia* communia,vt declarabitur, sunt propria sensui communi, quemadmodum ista sunt propria vnicuiq; sensuũ:& cõprehensio intentionis indiuidualis,licet sit actio sensus communis.& ideo pluries indigetur in cõprehensione intentionis indiuidui vti pluribus vno sensu:vt vtuntur Medici in sciendo vitam eius,qui existimatur habere repletionem venarum pluribus vno sensu.tamen videtur ꝙ ista actio est sensus cõis,non scđm ꝙ est sensus cõis, sed scđm ꝙ est sensus alicuius aĩalis,v.g.animalis intelligentis. Iste igitur est etiam alius modus modorum secundum accidens, scilicet ꝙ accidit sensibus comprehẽdere differentias indiuiduorum secundum ꝙ sunt indiuidua, non scđm ꝙ sunt sensus simplices,sed scđm ꝙ sunt humani:& precipue differentię substãtiales. videtur enim ꝙ cõprehensio intentionum indiuidualium substantiarum, de quibus intellectus considerat,est propria sensibus hominis. Et debes scire ꝙ comprehensio intentionis indiuidui est sensuum:& comprehensio intentionis vniuersalis est intellectus:& vniuersalitas,& indiuidualitas comprehenduntur per intellectum, scilicet definitio vniuersalis,& indiuidui. D.d.& ideo non patitur, &c.i.et & visus non patitur ab intentione sensibili per accidens.quoniam, si pateretur ab aliquo indiuiduo,secundum ꝙ est illud indiuiduum, non debet pati ab alio indi

A uiduo. Deinde d. Ea autem, quę sunt sensibilia per se, &c. idest duorum autem modorum rerum sensibilium per se propria sunt ea, quę prius debent numerari in eis, quę sunt essentialiter: & sunt sensibilia in rei veritate, & essentialiter, cum ista sunt, quę sentiuntur primo & essentialiter; illa autem licet sentiantur essentialiter, tamen non sunt prima. Deinde dicit & sunt ea, quę sentire, &c. i. & sunt ea quę sunt nata sentiri primo, & essentialiter ab vnoquoque sensuum; & similiter natura, & essentia vniuscuiusque sensuum est in sentiendo ea.

de quibus intellectus cõsyderat, est propria sensibus hominis. Idẽ supra co. 63. Idẽ 3. d Aĩa co. 6. 20. & 33.

Caput Tertium. De visu, visibilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine.

† Vnitas, & indiuidualitas comprehẽdũtur p ĩtellectũ. p hoc vid c. 9 3. de Aĩa.

CVius igitur est visus, hoc est visibile. Visibile autẽ est, & color, & quod oratione quidem est dicere, innominatũ autem existit. manifestum autem erit procedẽtibus maxime. Visibile enim est color. hic autem est id, quod in eo, quod secundum se visibile est. secundum se autẽ, non
B ratione, sed quoniam in seipso habet causam vt sit visibile.

Illud igitur, cui attribuitur visus, est visibile. Visibile. n. est color, & ꝙ est possibile dici, sed nõ est dictũ. & post apparebit ꝙ dicimus magis. Visibile. n. est color. & hoc est visibile per se. & est dicere per se, non secundum intentionem, sed in eo inuenitur causa in hoc, ꝙ est visibile.

Cum compleuit sermonem vniuersalem de sensibilibus, reuersus est ad sermonem proprium de vnoquoq; sensibili, & primo de sensibili visus, & d. Illud aũt, cui attribuitur visus. i. & manifestũ est per se ꝙ sensibile, qđ attribuitur visui, proprie est visibile. & visibile est color, & sibi simile ex rebus, quę videntur in obscuro, quę non habent nomen congregans in colore, neque etiam in se habent nomen, quod demonstret de eis illud, quod est quasi genus, sed non possunt exponi nisi sermone composito. v. g. ꝙ dicamus ꝙ sunt ea, quę videntur in obscuro & non videntur in luce: vt conchę. Deinde dicit. & post apparebit, &c. idest & nos declarabimus modum post, secundum quem dicitur ꝙ color, & ista sunt visibilia, s. vtrum hęc dicantur ęquiuoce, aut secundum prius & posterius. D. d. Visibile enim est color, &c. i. visibile enim in rei veritate est color, aut est illud,
C quod per se est visibile. Et est dicere per se non secundum primam intentionem intentionum, de quibus dicitur illud, quod est essentialiter, & est modus, in quo prędicatum est in substantia subiecti, sed secundum intentionem secundam, et est illud, in quo subiectum est in definitione prędicati. color enim est causa vt res sit visibilis. & per hoc, quod dixit, sed in eo inuenitur causa. intendit secundum ꝙ color est, causa, aut in eo inuenitur causa, vt aliquid sit visibile.

66

Color ẽ per se visibilis ĩ secundo mõ dicendi p se non ĩ primo. Idę in c. sequenti.

Omnis enim color motiuus est eius, quod est secundum actũ, perspicui. & hoc est ipsius natura. Vnde non est visibilis sine lumine, sed omnis cuiusque color in lumine visibilis. Ex quo de lumine primo dicendum quid est. Est igitur aliquid perspicuum.

Et quia oĩs color est mouens diaphanum in actu. & hoc est natura eius. Et ideo non est visibilis absq; luce, sed necessarium est vt vnusquisque colorum non sit visibilis nisi in luce Et ideo dicendum est de luce quid est. Et hoc erit in dicendo quid est diaphanum.

Et substantia coloris, & eius essentia, secũdm ꝙ est visibilis, est illud, qđ mouet diaphanum in actu, D. d. & hoc est natura eius, &c. i. & ista descriptio demon- 67

ſtrat naturã & ſubſtantiã eius, ſcd̃m ꝙ eſt viſibilis. Et ſignũ, ꝙ color eſt mouẽs
diaphanũ in actu nõ diaphanũ in potentia, eſt, quia nõ eſt viſibilis abſq; luce, ſ
quam diaphanũ in potentia fiat diaphanum in actu. & hoc autem demonſtrat ꝙ

Digreſsio, q̃ quęrit quõ lux neceſſaria ſit colori.

ipſe opinatur ꝙ colores exiſtunt in obſcuro in actu. Et, ſi lux fiat neceſſaria in
videndo colorẽ, non eſt niſi ſcd̃m ꝙ facit diaphanum in potentia diaphanum in
actu: aut opinatur ꝙ lux eſt neceſſaria in videre, ſcd̃m ꝙ colores exiſtunt in ob
ſcuro in potentia: & ſcd̃m ꝙ diaphanum potentia indiget ẽt in recipiendo colo
rem vt ſit diaphanum in actu. Et Auẽpace dubitauit in hac deſcriptione* diapha

Auempace reſponſio.

* coloris.

ni, & d. ꝙ non eſt neceſſe vt diaphanum inquantum mouetur a colore ſit dia
phanum in actu: quoniam diaphaneitas eius in actu eſt illuminatio eius: et eius
illuminatio eſt aliquis color. Color, n. nihil eſt, niſi admixtio corporis lucidi c
corpore diaphano: vt declaratũ eſt in lib. de Senſu & ſenſato. Et omne recipiẽs

Oẽ recipiẽs aliqd nõ recipit, niſi in quantum caret eo, quod recipitur.

Idem. 3. de. Aia. co. 4.

Alexã. opi.

aliquid non recipit ipſum niſi in modo, ſcd̃m quem caret illo. Et hoc coegit eũ
ad exponendum hunc ſermonem alio modo ab eo, quod dixerunt expoſitores,
& dixit, & dicere ꝙ color mouet diaphanum in actu, i. mouet diaphanum de po
tentia ad actũ, non ꝙ mouet diaphanum, ſecundum ꝙ eſt diaphanum. Lux aũt
neceſſaria eſt in videre: quia colores in obſcuro ſunt in potentia: & ipſa facit
eos in actu, vt moueant diaphanum, ſecundum ꝙ diaphanum caret luce, aut illo
quod fit a luce, ſcilicet colore. & iſta expoſitio eſt valde difficilis, ſecundum q
ſonant eius verba. Alexan. enim dat rationem, ꝙ diaphanum in actu mouetur a
colore ex hoc, ꝙ apparet. Aer enim videtur multotiens coloratus colore, quẽ
videmus mediante aere: vt parietes, & terra colorantur per colorem plantarũ
apud tranſitum nubium ſuper eas. Si igitur aer non coloraretur per colorem i

Lux, & color differũt. vide aliam differẽtiam infra ĩ c. 72

larum plantarum, non colorarentur parietes, & terra. Et manifeſtum eſt ꝙ co
lor, licet fiat a corpore lucido, tamen differt ab eo definitione, & eſſentia. color
enim, vt dicitur, eſt vltimum diaphani terminati. lux autem eſt complementum
diaphani non terminati. Vnde manifeſtum eſt ꝙ non de neceſsitate illud, quod
mouetur a colore, debet eſſe non lucidum: ſed de neceſsitate debet eſſe nõ colo

Nihil recipit ſe, aut ẽ cauſa alicuius in recipiẽdo ipſm: iſta propoſitio eſt per ſe manifeſta & Ari. vtit ea multotiẽs tam ĩ receptiõe mãli, quam in receptione ſpirituali. vide pro hoc c. 4 et. 5. 3. d̃ aĩa.

ratum. Nihil. n. recipit ſe, aut eſt cauſa alicuius in recipiendo ipſum. & iſta e
propoſitio manifeſta per ſe. & Ariſt. ea multotiens vtitur, & indifferenter: ſiue
mouere, & recipere fuerint ſpiritualia, ſicut aer recipit colorem: aut materialia
ſicut corpus admixtũ ex lucido, & diaphano obſcuro recipit colorem. Et, cum
fuerit poſsibile ꝙ diaphanum in actu moueatur a colore, neceſſe eſt vt hoc ſit
aut eſſentialiter, aut accidẽtaliter, ſ. aut ſcd̃m ꝙ eſt diaphanum in actu, aut ſcd̃m
ꝙ eſt diaphanum tm̃: ſed contingit ei vt non moueatur a coloribus, niſi cũ fuerit
diaphanum in actu. hoc. n. eſt ſcd̃m ꝙ eſt diaphanũ. & iſta eſt† opinio Auẽpace.
Sed manifeſtum eſt per ſe ꝙ lux neceſſaria eſt in eſſendo colores viſibiles. et hoc
aut erit, quia dat coloribus formam, & habitum, quo agunt in diaphano: aut
quia dat diaphano formã, qua recipit motum a coloribus: aut vtrunq;. Et eſt ma
nifeſtũ ꝙ quando* conſyderauerimus quod dixit Ariſt. in principio iſtius ſermo
nis, & poſuerimus ipſam propoſitionem quaſi manifeſtam per ſe, tunc neceſſe
erit vt lux non ſit neceſſaria in eſſendo colores mouentes diaphanum, niſi ſecun
dum ꝙ dat diaphano formam aliquam, qua recipit motum a colore. ſ. illuminatio

† Opinio cõmẽtatoris

* a. l. cõſeruauerimus.

nem.† Ariſto. enim poſuit principium ꝙ color eſt viſibilis per ſe, & ꝙ ſimile eſt
dicere colorem viſibilem, & hominem riſibilem, ſcilicet de genere propoſitio
nis eſſentialis, in qua ſubiectum eſt cauſa prędicati, non prędicatum cauſa ſubie
cti: vt cum dicitur homo eſt rationalis. & hoc intendebat, cum dixit ſed ſcd̃m ꝙ
in eo inuenitur cauſa in hoc, quod eſt viſibile, ſ. ſcd̃m ꝙ expoſuimus. *Et hoc con

† In propoſitione primi modi dicendi per ſe prędicatum eſt cauſa ſubiecti: econ-

ceſſo manifeſtũ eſt ꝙ impoſsibile eſt dicere ꝙ lux eſt illud, quod largitur colo
habitum, & formam, qua ſit viſibilis. quoniã, ſi ita eſſet, tunc cõparatio viſi
ad colorem eſſet accidentalis, & ſecunda non prima, ſ. mediante iſto habitu. eſt
enim manifeſtum eſt ꝙ eſt aliquid poſterius viſibili: & ꝙ eius proportio ad colo
rem nõ eſt ſicut proportio rationalis ad hominem.† Manifeſtum eſt igitur ꝙ
proportio eius eſt ſicut proportio riſibilis ad hominem: & ſicut color ſecundũ
ꝙ eſt color eſt viſibilis, non mediante alia forma ſibi contingẽte.* Et, cum
ſit, lux nõ eſt neceſſaria in eſſendo colorẽ mouentẽ in actu, niſi ſcd̃m ꝙ dat ſub

A cto sibi proprio receptionem motus a se. et Arist. videtur ꝙ non posuit hoc, quod posuit, nisi intendendo dissolutionem istius quęstionis, Et secundum hoc intelligendus est sermo eius, ꝙ colores mouent visum in obscuro in potentia. lux enim est illud, quod facit eos motiuos in actu. vnde assimilat lucem intelligẽtię agenti, & colores phãtasmatibus. Quod enim inducitur secundum exemplum, & large, non est simile ei, quod inducitur secundũ demonstrationem. de exemplo autem non intenditur nisi manifestatio, non verificatio. †Et non potest aliquis dicere ꝙ color non inuenitur in actu, nisi luce presente. Color enim est vltimum diaphani terminati. Lux autem non est vltimum diaphani terminati. & ideo necessaria non est in essendo colorem, sed in essendo visibilem, vt determinauimus. Reuertamur igitur & dicamus ꝙ cum declarauit ꝙ color, secundum ꝙ est visibilis, mouet diaphanum in actu: & ꝙ est ista natura eius propter hoc ꝙ est visibilis per se: & ꝙ impossibile est vt visio sit sine luce; reuersus est ad narrandum illud, quod consyderatum est de istis rebus prius, & dixit sed necessarium est vt vnusquisque colorum, &c. idest sed, quia vnusquisq; colorum nõ est visibilis nisi in luce, dicendum est prius de luce. lux enim est vnum eorum, quibus completur visio. D. d. & hoc erit in dicendo quid est diaphanum, i. & hoc complebitur nobis in dicendo prius quid est diaphanum.

Perspicuum autem dico, quod est quidem visibile, non autem se
B cundum se visibile, vt simpliciter dicam, sed propter externum colorem. Huiusmodi autem est aer, & aqua, & multa solidorum. non enim scd̃m quòd aqua, neq; scd̃m qđ aer, perspicuum est, sed quoniã est natura eadem in his vtrisq;, & in perpetuo illo, qđ sursum est corpore.

Et diaphanum est illud, quod est visibile, sed non visibile per se, et simpliciter, sed propter colorem extraneũ. Et in tali dispositione inueniemus aerẽ, et aquã, et plura corpora cęlestia. nõ. n. scd̃m quòd aer, est aer, neq; secundũ quòd aqua est aqua, sunt diaphana, sed ꝑp naturã eandẽ existẽtẽ in his duobus, & in corpore æterno altissimo.

Cum narrauit ꝙ oportet prius consyderare de natura diaphani, incœpit describere ipsam, & dixit. Et Diaphanum est illud, quod est visibile, &c. i. Et Diaphanum est illud, quod non est visibile per se. s. per colorem naturalem existentem in eo: sed illud, quod est visibile per accidens. i. per colorem extraneum. Et hoc, quod dixit, manifestum est. & ideo innatum est recipere colores, cum nullum proprium habeat in se. D. d. non enim secundum qđ aer est aer, &c. i. & quia diaphaneitas non est in sola aqua, neque in solo aere, sed etiam in corpo
C re cœlesti, fuit necesse vt diaphaneitas nõ sit in aliquo eorum, scd̃m illud, qđ est. ver. g. scd̃m ꝙ aqua est aqua, aut cœlum cęlũ, sed scd̃m naturam cõem existentem in omnibus: licet non habeat nomen. & hoc, quod dixit, manifestum est. 68

Lumen autem est actus huius perspicui, scd̃m quòd est perspicuũ. Potentia autem, in quo hoc inest, & tenebræ. Lumen autem vt color est perspicui, cum est actu perspicuum ab igne, aut huiusmodi quale quod sursum corpus. etenim huic aliquid inest, vnum, & idem. Quid igitur perspicuum, & quod lumen dictum est. quòd neq; ignis est, neque omnino corpus, neque defluxus corporis vllius (esset enim vtiq; aliquod corpus, & sic) sed ignis, aut huiusmodi alicuius præsentia in perspicuo. neque enim possibile est duo corpora in eodem simul esse.

Lux aũt est actus diaphani, scd̃m quòd est diaphanũ. In potentia aũt est illud, in quo est hoc, & obscuritas. Et lux est quasi color diaphani, cũ fuerit diaphanũ scd̃m perfectionem ab igne, & similibus, vt corpus superius. in hoc enim existit illud idem. Iã igitur dictũ est

tra ĩ ꝑpõne scdi modi.
* Impoĩe est ꝙ lux largiatur colori habitũ, & formam.
† Color est visibilis non mediãte alia forma sibi cõtingẽte.
* Remouet obiectiones cõtra se.
† De exemplo nõ reqritur nisi manifestatio, nõ verificatio. Vide primo priorũ secto 3. & 1. Post. tex. 80.

quid est diaphanum,& quid est lux.& ꝙ non est ignis, neque corpus oino, neq; aliquid currens a corpore oino, qm̄, si ita esset, tunc scdm hunc modū esset aliqđ corpus. sed est p̄sentia ignis, aut simile in diaphano. impossibile enim est vt duo corpora sint in eodem loco.

69 Cum declarauit naturam diaphani, quod est de luce quasi materia de forma, incępit definire lucem quid est, &.d. Lux autem est actus diaphani, &c.i. substantia autem lucis est perfectio diaphani, secundum ꝙ est diaphanum: aut perfectio istius naturę cōmunis corporibus. Et hoc, quod dixit. in potentia autem est illud, in quo est hoc, & obscuritas .i. corpus autem diaphanum in potentia est illud, in quo inuenitur ista natura communis cum obscuritate. D.d. Et lux est quasi color diaphani, &c.i.& lux in diaphano non terminato est quasi color in diaphano terminato: cum diaphanum fuerit diaphanum in actu a corpore lucido naturaliter: vt ignis, & similia de corporibus altissimis lucidis. D.d. in hoc etiam &c.i. natura.n. diaphaneitatis existens in corpore cœlesti semper assocı̄atur illi, quod facit eam dispositionem in actu.& ideo nunꝗ̄ inuenitur cœlum diaphanum in potentia, sicut ea, quę sunt inferius, cum quandoq; sit lucidum presens, & quandoque non. ista aūt natura cœlestis semper est illuminata. Et ex hoc declaratur etiam ꝙ colores non acquirunt habitum a luce, lux enim non est nisi habitus corporis diaphani.

Natura cęlestis semp̱ est illuminata.
Idē i cō.71.

Videtur autem lumen contrarium esse tenebris. sunt autem tenebræ priuatio huiusmodi habitus a perspicuo: quare palam ꝙ & huius præsentia lumen est Et non recte Empedocles, aut siquis alius sic dixit, quod feratur lumen, & extendatur inter terram, & continēs, nos autem lateat. Hoc enim est, & præter eam, quę in ratione veritatem, & præter ea, quæ videntur. in paruo enim spatio lateret nos: ab oriente autem in occidens latere, magna quidem multum petitio est.

Et existimatur ꝙ lux sit cōtrarium obscuritati. & obscuritas est priuatio habitus a diaphano: declaratur igitur ex hoc ꝙ lux est præsentia istius intentionis. Et non vere dixit Empe. neq; alius, si aliquis dixit, sicut ipse dixit, ꝙ lux transfertur, & vadit in tempore inter terram & circumferentia. sed imperceptibilia a nobis. Iste enim sermo est extra verum, & extra apparentiam. possibile est enim hoc non percipi in breui spatio. sed non percipi de oriente ad occidentem magna est differentia valde,

70 Cum declarauit ꝙ lux est perfectio corporis diaphani, scdm ꝙ est diaphanum, incępit declarare modum, per quem certificabitur ꝙ lux non est corpus, sed est dispositio, & habitus in corpore diaphano, & dixit Et existimatur ꝙ lux est contrarium obscuritatis, &c.& videtur ꝙ lux sit opposita obscuritati scdm priuationem, & habitum. D.d. declaratur igitur ex hoc ꝙ lux est pręsentia istius intentionis.i. declaratur igitur ex hoc, s. ꝙ obscuritas est priuatio lucis in diaphano, ꝙ lux non est corpus, sed est pręsentia intentionis in diaphano: cuius priuatio dicitur obscuritas apud pręsentiam corporis luminosi. Et hoc, quod dixit manifestum est, quoniam subiectum obscuritatis, & lucis est corpus, & est diaphanum: & lux est forma, & habitus istius corporis. &, si esset corpus, tunc corpus penetraret corpus. D.d.& non vere dixit Empe.&c.i.& nihil dixit Empe. qui dixit ꝙ lux est corpus, & ꝙ primo transfertur, & vadit inter terram, & circumferentiam deinde transfertur ad terram, sed sensus non percipit propter velocitatem motus. Deinde dixit, Iste enim sermo est extra verum, &c. & iste sermo, scilicet Empe. est extra rationem. possibile enim est hoc non sentiri in breui spatio, sed in maximo spatio, scilicet ex oriente in ocidentem est maxime recedere a ratione.

A Est autem coloris quidem susceptiuum, quod sine colore: soni autem, quod sine sono. Sine colore autem diaphanum, & inuisibile, aut quod vix videtur, quale videtur, quod tenebrosum est. huiusmodi autem perspicuum quidem est, sed non cum est actu perspicuum, sed cum potentia. eadem enim natura quandoque quidem tenebrę, quandoq; autem lumen est.

Susceptiuũ coloris est sine colore: soni aũt ꝙ est sine sono.

Et recipiens colorem est illud, quod non habet colorem: & recipiens vocem est illud, quod non habet vocem. Quod aũt non habet colorem est diaphanum, non visibile, aut illud, quod videtur, secundum ꝙ existimatur de obscuro. & quod est tale, est diaphanum: sed non quando in perfectione fuerit diaphanum, sed in potentia. eadem enim natura forte erit obscuritas, & forte lux.

Cum narrauit ꝙ color est mouens diaphanum, secdm ꝙ est diaphanum in actu, incępit dare causam in hoc, & d. Et recipiens colorem est illud, quod non habet colorem, &c. i. & color est mouens diaphanum: quia recipiens colorem debet carere colore; & quod caret colore, est diaphanum non visibile per se, sed, si dicitur visibile, erit sicut dicitur ꝙ obscurum est visibile, i. est innatum videri, cum diaphanum sit obscurum, quando lux non fuerit pręsens. & hoc intendebat cũ d. aut illud, quod videtur, sicut existimatur de obscuro. i. aut illud, quod est visibile, secdm ꝙ dicitur ꝙ obscurum est visibile. D. d. & quod est tale, est diaphanũ, &c. i. & diaphanũ, quod non est visibile per se, non est diaphanum, quod pficitur per lucem, sed diaphanum, quod est in potentia lucidum. D. d. eadem enim natura, &c. i. & diaphanum inuenitur secundum has duas dispositiones: quia natura recipiens diaphaneitatem in quibusdam rebus recipit vtrunque. quandoq; enim inuenitur obscura, & quandoque diaphana. Et dixit forte, quia hoc non ęqualiter accidit in ista natura, sed tantum in diaphanis generabilibus, & corruptibilibus. Natura autem cœlestis nunquã recipit obscuritatem: nisi hoc, quod existimatur de Luna in eclipsi, & apud diuersitatem situum eius a Sole: si concesserimus ꝙ natura Lunę sit ex naturis diaphanis, non ex naturis luminosis. & forte Luna est composita ex istis duabus naturis. 71

B

Documẽtũ. Natura cœlestis nunq̃ recipit obscuritatem.

Non omnia autem visibilia, in lumine sunt, sed solum vniuscuiusque proprius color. Quædam enim in lumine quidem non videntur, in tenebris autem faciunt sensum. vt quæ ignea videntur, & lucẽtia. innominata autem sunt hæc vno nomine, vt fungus, cornu, capita piscium, & squammę, & oculi. sed nullius horum videtur proprius color. Propter quam autem causam hęc videntur alia ratio.

Idẽ sup. cõ. 69. vide ꝓ hoc. 2. cęli. c. 49.

C

Et non omnia videntur in luce, sed ex quolibet color tantum proprius. Sunt enim quædam, quæ non videntur in luce, sed in obscuritate faciunt sensum. v. g. ea, quæ videntur ignea, & splendescere. & ista non habent vnum nomen, v. g. concha, & cornu, & capita quorũdam piscium, & squammæ, & oculi. sed color proprius non videtur in aliquo eorum. Quare autem ista videntur, indiget alio sermone.

Cum predixit ꝙ visibiliũ quoddã est color, & quoddã non color, & est illud, quod nõ habet nomen cõe, & ꝙ proprium est colori, ꝙ non videatur nisi in luce, incępit dicere ꝙ dispositio aliorum aliorum visibilium est econtrario colori, scilicet ꝙ videntur in obscuro, & nõ in luce. Et dixit Et non omnia vidẽtur in luce, &c. i. & non omne visibile videtur in luce, sed tantum hoc est verum, ꝙ color proprius cuiuslibet visibilis videtur in luce, & indifferenter. siue illud visibile videatur in obscuro, siue non. D. d. Sunt. n. quędam, quę non videntur in 72

Cõtradictio in istis verbis vr̃, quia primo d. ꝙ color cuiuslibet visibilis

luce, &c. idest & diximus ꝙ non est necesse vt omne visibile videatur in luce: quia sunt quędam, quę videntur in obscuro, & non in luce, vt plura animalia, & conchę., & cornu, & alia. & omnia ista non habent idem nomen. D. d. sed color proprius non videtur, &c. idest sed, licet ista sentiãtur in obscuro, tamen color proprius vniuscuiusq; eorum non sentitur tunc, sed apud presentiam lucis tm̃: & ideo non potest aliquis dicere, ꝙ aliquis color videtur in obscuro. D. d. Quare autem videntur ista, &c. idest causa autem, propter quam ista videntur in obscuro, & nõ in luce dicenda est in alio loco. * Et videtur ꝙ ista videntur in nocte, & in die, quia in eis est parum de natura lucidi. latet enim veniente luce propter paucitatẽ eius, sicut hoc accidit in lucibus paruis cum fortibus, & ideo stellę non apparent in die. Et natura coloris est alia a natura lucis, & lucidi.† lux enim est visibilis per se, color autem est visibilis mediante luce.

Nunc autem intantum manifestum est, quòd id quidem, quod in lumine videtur, color est: vnde non videtur sine lumine. hoc enim erat ipsi colori esse, motiuum esse secundum actum perspicui. actus autem perspicui lumen est. Signum autem huius manifestum. si quis enim ponat id, quod habet colorem, super ipsum visum, non videbit: sed color quidem mouet perspicuum, puta aerem: ab hoc autem continuo existente mouetur sensorium.

In hoc loco autem tm̃ apparet, s. quòd oẽ visum in luce est color: & similiter non videtur sine luce. hoc enim etiam est illud, quod fuit in colore, qui est scilicet, quòd est illud, qđ mouet diaphanũ in actu: & perfectio diaphani est lux. Et signũ eius manifestũ est, qm̃, si posueris aliquod habens colorem super ipsum visum non videbitur. sed color mouet diaphanũ: sicut aer, cũ cõtinuatur, mouetur sensus ab eo.

73 Cum declarauit quid est visibile, s. color, & quid est diaphanum, & lux, incepit dicere summam eorum, quę declarauit, & d. In hoc autem loco hoc tantum &c. & hoc, quod dixit, manifestum est, scilicet istę duę propositiones. quarum vna est ꝙ omne, quod videtur in luce, est color. secunda est, econtrario, s. quod omnis color videtur in luce. * illa enim, quę apparent in obscuro, manifestum est non videntur secundum colorem proprium. D. d. hoc enim etiam est illud. &c. idest hoc enim etiam est illud quod induxit nos ad dicendum cognitionem substantię coloris, secundum ꝙ est visibile, ꝙ est illud, quod mouet diaphanum actu. Et intendit per hoc ꝙ ista definitio non declarat esse coloris, nisi secundum ꝙ apparuit nobis ꝙ impossibile est vt color videatur sine luce. & ꝙ lux [illegible]trat visionem, secundum ꝙ largitur diaphano preparationem vt moueatur a coloribus, non ꝙ largiatur coloribus habitum. & hoc declaratum fuit prius. D. d. & perfectio diaphani est lux, &c. i. & lux est actus diaphani tantum. Et signum eius, ꝙ lux non habet esse absque diaphano, est quia, si positum fuerit aliquod coloratum super ipsum visum, non comprehenditur: tunc enim non erit lux inter colorem & visum, quia non est illic diaphanum. cum igitur diaphanum aufertur, aufertur lux; & cum lux erit, erit diaphanum. Deinde d. sed color mouet diaphanum, &c. i. sed propter hoc, quod diximus, ꝙ cum color fuerit positus super visum non videtur, fuit necesse vt visio coloris non compleatur, nisi color moueat diaphanum, quod est medium inter ipsum & videns, & medium moueat per suam continuationem cum vidente videntem: vt aer, quoniam cum copulatur cum vidente, mouetur a colore, quando illuminatur, deinde ipse mouet visum.

Nõ enim bene hoc dicit *Democritus opinatus si fieret vacuum medium est, perspici vtique exquisite, etiam si formica in celo esset. Hoc enim impossibile est. patiente enim aliquid sensitiuo, fit ipsum

vr̃ in luce, & post subdit, & indifferenter, si illud visibile vr̃ in obscuro, siue non. mõ, si videtur in luce tm̃, quo ergo ẽ posse in obscuro. Vide cõtra Zima.

* Documentũ. Propter quid aliqua videntur solũ in nocte.

† Lux ẽ visibilis p se, color aũt est visibilis mediante luce. oppositũ vr̃ dicere supra cõ. 67. vbi d. ꝙ color est visibilis non mediãte alia forma sibi contingente. Vide cõtra. Zimar.

* Illa, q̃ vñr in obscuro, nõ videntur scdm colorẽ ppriũ. Idẽ supra. c. 72.

† Documentum. Lux largit' diaphano p̃parationẽ vt moueat' a coloribꝰ, nõ ãt largit' coloribus habitũ. Idem supra 67. ac. 69. cõ. Idẽ infra cõ. 74.

* Democritꝰ

A videre. ab ipso igitur, qui videtur, colore impossibile est: relinquitur igitur, quòd a medio. quare necesse aliquid esse medium. Vacuo aũt facto, nedum exquisite, sed omnino nihil videbitur. Propter quã igitur causam colorem necesse est in lumine videri, dictum est. Ignis autem in vtrisque videtur, & in tenebris, & in lumine. & hoc ex necessitate. perspicuum enim ab hoc perspicuum fit.

male opinatus est visio nẽ, fieri absque medio.

Propter qd ignis in tenebris, & in luce videtur.

Democritus igitur nõ vere dixit in hoc, quòd existimauit quòd si medium esset vacuum, tunc visio esset magis vera, etiam si formica esset in cœlo. Hoc enim impossibile est. visus enim non fit, nisi quando sensus patitur aliqua passione. sed impossibile est vt visus patiatur a colore. remanet igitur vt patiatur a medio. vnde necesse est vt aliquid sit in medio. Si autem fuerit vacuum, non tantum visio non erit vera, sed nihil omnino videbitur. Iam igitur dicta est causa, propter quam color necesse est, ut non videatur, nisi in luce. Ignis autẽ videtur in vtroque, s. in obscuro, & in luce: & hoc necesse est: diaphanum enim per hoc est diaphanum. B

Cum declarauit ꝙ actio visus non perficitur, nisi per diaphanũ medians, per signum ꝙ si color fuerit positus super visum non videtur: & etiam, quia visus non perficitur nisi per lucem, & lux non inuenitur, nisi in diaphano medio, incepit reprehendere Democritum, dicentem ꝙ, si visus esset in vacuo, tunc esset magis vera. Et dixit. Democritus, &c. idest &, cum declaratum est ꝙ visio non fit nisi per medium, non recte opinabatur Democritus ꝙ, si visio esset mediante vacuo, tunc esset magis vera. D. d. Hoc enim impossibile est, &c. idest hoc .n. quod dixit ꝙ visio magis perfecta erit in vacuo, impossibile est. Et signum eius est, quod iam declaratum est ꝙ visus, secundum ꝙ est virtus sensibilis, mouetur, & patitur a colore, & color mouet ipsum. Et impossibile est vt visus patiatur, & moueatur a colore, si corpus coloratum fuerit extra visum, nisi ita ꝙ illud coloratum prius moueat medium secundum tactum, & medium moueat visum. &, si vacuum esset inter visum & visibile, tunc non posset mouere visum. omnis enim habitus existens in corpore non agit nisi secundum tactum. Si igitur vltimum motum non tangitur a motore, necesse est vt inter ea sit medium, quod reddat passionem: & illud medium erit tactum, & tangens, primum autẽ erit tangens non tactum, & motum postremum tactum non tangens. vnde necesse est vt visibile patiatur a medio, nõ a vacuo, sicut existimauit Democritus. C Et hęc est demonstratio ꝙ visio impossibile est vt fiat per vacuum, non ꝙ visus impossibile est vt fiat nisi per medium. Potest enim aliquis dicere ꝙ, si necessitas ad essendum medium esset propter sensatum esse distinctum a sentiente, tunc necesse esset vt, cum sensatum tangeret visum, ꝙ sentiret ipsum. sed non est ita. & ideo non intendit Arist. per hunc sermonem ꝙ visus indiget medio necessario, sed declarare ꝙ, cũ sensibilia fuerint distincta ab eo, impossibile erit vt sit per vacuum: vt existimauit Democritus. Et est sustentatus super hoc, ꝙ sensus indigent medio necessario, scilicet quia sensibilia, cum fuerint posita super eos, non sentient: & ꝙ visus etiam non erit nisi per lucem, & lux non inuenitur, nisi per medium. Deinde d. Iam igitur dicta est causa, &c. i. &, cum declaratum est ꝙ visus necessario indiget medio, declarata est per hoc causa, propter quam color non videtur nisi in luce: & est quia non videtur nisi per medium. Et hoc demonstrat ꝙ ipse non opinatur ꝙ causa in essendo lucem in visione est vt faciat colores, in actu: sicut quidam opinati sunt. D. d. Ignis autem videtur in vtroque, &c. i. & ignis videtur in obscuro, & luce: quia congregatum est in ea vtrunque, scilicet quia facit medium diaphanum in actu, secundum ꝙ est lucidum, & mouet ipsum, secundum ꝙ est color in corpore. 74

Impoſſe ẽ vt visus patiat̃ & moueat̃ a colorẽ, si corpus coloratũ fuerit extra visum: nisi illud coloratũ pri' moueat mediũ scd̃m tactũ: et mediũ moueat visum. Idẽ supra. c. 73. Idem. 7. ph. cõ. 12.

Eadem autem ratio eſt, & de ſono, & odore. nihil enim ipſorum tangens ſenſorium, facit ſenſum: ſed ab odore quidem, & ſono medium mouetur, ab hoc autem ſenſorium vtrumq;. cum autem ſuper ipſum ſenſoriũ aliquis appoſuerit olens, aut ſonans, nullum ſenſum faciet. De tactu autem, & guſtu ſeſe quidem ſimiliter habet, non autem videtur. propter quam autem cauſam poſterius erit manifeſtum.

Et iſte ſermo idem eſt de voce etiam, & de odore. nullum enim eorum, ſi tetigerit ſuum ſenſum, facit ſentire. ſed medium mouetur ab odore, & a voce, & ab iſto mouetur vtrunque ſenſuum. ſi igitur tu poſueris ſuper ipſum ſenſum aliquid habẽs vocem, aut habẽs odorem, non faciunt omnino ſentire. Et ſimiliter eſt de tactu, & guſtu: ſed hoc non apparet. & poſt declarabimus cauſam in hoc.

75 Cum declarauit ꝙ ſenſus viſus non fit niſi per medium, incępit dicere etiam ꝙ per iſtam eandem declarationem tres, ſenſus neceſſario indigent medio. ſermo eius eſt manifeſtus. Et per hoc, ꝙ dixit, & ſimiliter eſt de tactu, & guſtu, intendit, & opinio noſtra in ſenſu tactus, & guſtus in hoc, ꝙ indigent medio eſt ſicut opinio noſtra in alijs ſenſibus: licet illi duo ſenſus videantur ſentire cum ſua ſenſibilia fuerint poſita ſuper eos. & ideo non ita manifeſte videntur indigere medio, ſicut illa tria alia. Deinde d. & poſt declarabimus cauſam in hoc, i. cauſam, propter quam ſenſus tactus, & guſtus ſentiunt ſenſibilia poſita per ipſa: & non eſt ſic de tribus ſenſibus alijs.

Medium autem ſono quidem aer eſt, odori autem innominatum eſt. communis enim quædam paſsio eſt in aere, & aqua eſt vt perſpicuum colori, ſic eſt habenti odorem quod in vtriſq; his ineſt. Videtur enim & animalium aquatica habere odoris ſenſum. ſed homo & pedibus ambulantium quæcunq; reſpirant, non poſſunt odorare non reſpirantia. Cauſa autem & de his poſterius dicetur.

Et medium in voce eſt aer, in odore autem nõ habet nomen. eſt aliqua paſsio cõmunis in aere, & in aqua. eſt & in odoratu quaſi diaphaneitas in colore, & propter hoc inuenitur ex vtroque. Animalia enim habitantia in aqua habent ſenſum odoratus. ſed homo, & omnia animalia ambulantia anhelantia non poſſunt odorare ſine anhelitu. Et poſt dicetur cauſa in iſtis rebus.

76 Dicit ꝙ medium in voce eſt aer, non aqua: quia animalia, quę ſunt in aqua non ſentiunt, vt mihi videtur, niſi per voces cadentes in aere ex aqua. apparet enim ꝙ vox non fit ex percuſsione corporum in aqua, econtrario de odore. D. d. in odore aũt non habet nomen. i. natura autem recipiens odorem, ſ. quę in medio, non habet nomen, ſicut habet natura, quę recipit colorem in aqua, & in aere, ſ. hoc nomen diaphanum. D. d. eſt enim aliqua paſsio cõis, & c. i. apparet enim ex hoc ꝙ receptio odoris non eſt aeris ſcdm ꝙ eſt aer, neque aquæ ſcdm ꝙ eſt aqua, ſed aliquam paſsionem eſſe in natura cõi eis. & illa natura innata eſt recipere odores extraneos, & hoc erit vt non habeat in ſe odorem omnino, quemadmodum diaphanum eſt natura, quę recipit colores extraneos, ſed non habet colorem proprium. Et hoc demonſtrat ꝙ ipſe non opinatur quod odor ſit corpus diſſolutum in aere ab odorabili, ſed eſt qualitas aliqua, per quam illa natura innata eſt perfici: ſed odor non perficitur per illam, quemadmodum diaphanum per colorem, ſed color non per diaphanum. Et ſicut color * habet duplex eſſe: quorum vnum eſt in diaphano non terminato, & eſt illud, in quo eſt extraneum: & aliud in diaphano terminato, & eſt eſſe eius naturale: ſic

Documentũ Ari. nõ opinatˀ ꝙ odor ſit corpˀ diſſolutũ ĩ aere ab odorabi-

A habet similia hęc duo esse, s. esse in humido saporabili, & est esse naturale: & esse in humido non saporabili, & est esse extraneum. Et post declarabimus hoc, cum locuti fuerimus de hoc sensu. D.d. & propter hoc inuenitur ex vtroque. i. propter hanc naturam communem inuenitur odor ex vtroq; elemento, scilicet aqua, & aer. Animalia enim aquatica habent sensum odoratus, & non est dubium, quin hoc fiat mediante aqua. D.d. sed homo, & omnia animalia ambulantia, &c. & intendebat per hoc declarare ꝙ pisces odorant absq; anhelitu. & hoc non est impossibile, sicut odorant plura animalia habitantia in aere, non anhelantia sine anhelitu. Deinde d. Et post dicetur causa in hoc, idest quare quędam animalia odorent per anhelitum, & quędam non.

li. Idē infra com. 97. & 101.

* Color hēt duplex esse, vnū est naturale, et aliud extraneum. Idem infra cō. 97. 121.

Caput Quartum. De auditu, sono, ac mediis. De ipsa Echo: ac etiam de Voce.

NVnc autem primum de sono, & auditu determinemus. Est autem duplex sonus, alius enim actus quidam est, alius autem potentia. quędam enim non habere sonum B dicimus, vt spongiam, lanam. quædam autem habere, vt æs & quæcunque solida, & leuia sunt, quoniam possūt sonare. hoc autem est, inter ipsum & auditū facere sonū actu.

In hoc autem loco determinemus primo de voce, et de odore. Et dicamus ꝙ vox est duplex. est enim in actu, et est in potentia. sunt enim quædam, quæ non dicuntur facere sonum, vt spongia, et lana. et quædam dicuntur habere sonum, vt cuprum, et omne durum. lene enim potest facere sonum. et hic potest facere inter ipsum, et auditum sonum in actu.

Videtur ordinare consyderationem de virtutibus sensus secundum nobilitatē, non secūdm naturā: & ideo prępofuit sermonē de visu alijs sensibus, deinde de auditu, deinde de odoratu. Et sermonis eius in hoc capitulo abbreuiatio est. & quędam habet sonum, vt res durę, & quędam non, vt molles. & habentium sonum, quædam dicuntur habere sonum in actu: & quędam in potentia.

77 Aris. ordinauit cōsyderationē de virtutibus sensus secūdm nobilitatē, non secūdm naturam. Idem infra. c. 101.

Fit autem secundum actum sonus semper alicuius, ad aliquid, et C in aliquo. pcussio enim est, quę facit. Vnde et impossibile est, cū sit vnū, fieri sonum. aliud enim est, quod verberat, et quod verberatur. quare sonans ad aliquid sonat. ictus autem non fit sine latione. Sicut autem diximus, non quorumlibet ictus sonus est. nullum enim faciunt sonum lanæ, et si percutiantur: sed æs, et quæcunq; lenia, et concaua sunt. æs quidem, quoniā lene est: concaua autem reflexione faciunt multos ictus post primum, non potente exire, quod motū est.

Et sonus in actu semper fit per aliquid, et apud aliquid, et in aliquo. percussio enim est illud, quod agit. Et ideo impossibile est ꝙ fiat sonus ab aliquo vno. percutiens enim est aliquid, et percussum est aliud. vnde necesse est vt faciens sonum non faciat sonum, nisi apud aliquid. et percussio non fit sine motu, et translatione. Et sicut diximus; sonus non est percussio cuiusque corporis. sicut vellera lanæ, cum fricantur, non faciunt sonum omnino: sed cuprum, et omne lene concauum. cuprum autem, quia est lene:

corpora autem concaua, quia per reflexionem faciunt plures percus-
siones post primam, propter prohibitionem exitus.

78 Et intendit per aliquid, percutiens: & apud aliquid, percussum: & per in
quo medium, scilicet aerem, & aquam. & quod dicit in hoc capitulo manifest.
est. Et abbreuiatio eius est ꝙ sonus fit a percutiente, & a percusso, & ab al.
quo, in quo percussio cadit. percussio enim est actio: ergo habet agens, scilicet
percutiens, & materiam, s. percussum. Et, quia percussio est motus localis, no
fit nisi in aqua & aere. quoniam impossibile est vt fit in vacuo: vt declara
est in sermonibus vniuersalibus. Percussum autem, ex quo fit sonus, est duob
modis, aut lene durum, sicut cuprum, aut concauum. Sonus igitur fit a leni p
pter expulsionem aeris apud percussionem a partibus eius ęqualiter. & hoc
tendebat, cum d. cuprum autem, quia est lene. quoniam ita est de sono in
intentione, sicut de reflexione radiorum, scilicet ꝙ fortior apparet in corpo
bus duris, quia ęqualiter existit in eis, quapropter cōgregatur in eis vna actio
vt homines, qui attrahunt ponderosum. a corporibus autem concauis prop
reflexionem aeris in eis frequenter, quia non potest exire aer ab eis: & sic
pellitur, sicut pila expellitur a pariete. & hoc intendebat per reflexionem.
debes scire ꝙ sonus non fit in aere, ita ꝙ aer, qui expellitur a percutiente, m
tur per se singulariter, donec perueniat ad auditum. Sed debes scire ꝙ ill
quod fit aere de percussione corporum adinuicē, est simile ei, quod fit in aqua
quando lapis proijcitur in aquam de circulatione, s. quia fit in aere apud per
sionem figura sphęrica, aut prope sphęricam, cuius centrum est locus per
sionis per expulsionem aeris ab illo loco ęqualiter, aut prope. Et signum e
est, ꝙ possibile est audiri in quolibet puncto aeris, cuius remotio a percutiente
eadem: & est remotio naturalis actus, a cuius remotiori non potest audiri
vox: & ideo omnis percussio habet sphęram terminatam. sic est de odore.
de colore, scilicet quia mouent aerem ex omnibus partibus secundum figur
sphęricam.

Documētū. Oīs, pcussio hēt sphęram terminatā. & sic est de odore, & co lore. consimile habet infra cō. 97

Amplius auditur in aere, & in aqua, sed minus. Non est autem s
ni dominus aer, neque aqua, sed oportet solidorum percussionem
ri adinuicem, & ad aerem, hoc autem fit, cū permanet percussus a
& nō dissipatur. Vnde, si velociter & fortiter percutiatur, sonat. op
tet enim vt motus ferientis anticipet fracturam aeris, sicut si acer
aut cumulum arenæ percutiat aliquis latum velociter.

Et etiam auditur in aere, & in aqua, sed minus. Et aer, non solus s
ficit in sono, neque aqua. sed indigetur vt percussio fit a corpori
solidis in inuicem, aut ad aerem. & hoc erit, quando fuerit aer fix
ad recipiendum percussionem et non diuidetur. Et ideo, cū aliqu
fuerit percussum velociter, et fortiter faciet sonum. necesse est e
vt motus percutientis antecedat diuisionem aeris: vt homo si per
serit cumulum arenæ.

79 Cum declarauit ꝙ percussio fit per aliquid, apud aliquid, & in aliquo, & d
clarauit ea, per quę fit percussio, & secundum quę, incœpit declarare illud, in
fit percussio, & dixit. Et etiam auditur in aerę, & in aqua, sed minus, i. sed a
minus reddit vocem fortiter ꝙ̄ aer. Deinde dicit. Et aer non est solus suff.
in sono, &c. idest & aer non sufficit vt fiat sonus absq; aliquo percusso: ne
aqua etiam sufficit in hoc: sed indigetur vt in aere fiat percussio a corpor
solidis in inuicem, & in ipso aere. Deinde di. & hoc erit, quando aer fuer
xus, &c. idest & sonus fit, quando percussio fuerit a solidis corporibus ad
cem, & in ipsum aerem: & fuerit percussio ipsius aeris per velocem motum
ꝙ pręcedat motum aeris: & fuerit percutiens habens latitudinem, & qua
tem: quoniam resistet tunc ei aer. cum enim percutiens, & percussio fue
talia

Cōtradictio hic et supra cō. 76. quia ibi vr̄ ꝙ medium, ī quo fit sonus, ē aer tm̄, nō aqua & idem hēt infra. c. 81. in hoc vero

A talia continget vt aer videatur quasi fixus, & non diuisus, scilicet quando percutiens non fuerit diuisum: & motus eius non fuerit tardus. D. d. Et ideo, cum aliquid fuerit percussum, &c. idest & signum eius, ꝙ sonus non fit, nisi quando motus percutientis fuerit velocior diuisione, est ꝙ, cum aliquid fuerit percussum ex eis, quę non sunt innata facere sonum fortiter, et velociter, fiet sonus. vt accidit, quando homo percusserit cumulum arenę fortiter, & velociter. & propter hoc, quod dixit accidit, ꝙ ea, quę sunt velocis motus, faciunt sonum in aere, licet non percutiant aliud, vt motus corrigię in aere.

Echo aũt fit, quando ab aere, vno facto propter vas quod terminauit, & prohibuit frangi, iterum aer repellitur, quemadmodum sphæra. Videtur autem semper fieri echo, sed non clara. quia accidit in sono, sicut & in lumine. Etenim lumen semper repercutitur. non enim fieret vbiq; lumen, sed tenebræ, extra locum Sole illustratum. sed nõ sic repercutitur, vt ab aqua, aut aere, aut etiam aliquo alio læuium, vt vmbram faciat, qua lumen determinamus.

B Echo autem fit ex aere, quando fuerit vnus propter vas, a quo continetur, & prohibetur a diuisione, quando aer reuertetur, & expelletur ab eo quasi sphæra. Et forte echo fit semper, sed non manifeste. Accidit enim in sono, sicut accidit in luce. Lux enim semper reflectitur. &, si non esset ita, non esset in omni loco, sed obscuritas esset extra locum, super quem cadit Sol. sed non reflectitur sicut reflectitur, aqua, & ab a cupro, & ab aliis corporibus lenibus, ita quòd vmbram, est illud, per quod venit lux.

Cum declarauit ea, ex quibus fit sonus, et quomodo fit, incępit declarare quoddam accidens soni, quod dicitur echo: & est iteratio soni, conseruando suã figuram: vt accidit in domibus non habitatis. Et. d. Echo aũt, &c. idest echo fit ex aere, qui fit vnus, idest terminatus, & inclusus propter illud, a quo continetur, & prohibetur ab exitu. quoniam, cum motus eius a primo percutiente perficitur, percutitur aer a lateribus eius, a quo cõtinetur: & percutit ipsum secũda percussione simili primę percussioni, quę fecit sonum: & sic auditur idẽ sonus iteratus ei, quasi respondens primo. Et assimilauit istud sphęrę expulsę. quoniam, quando sphęra expellitur, contingit in ea motus similis primo motui: & echo auditur post primum sonum, quasi respondens: quia iam declaratum est ꝙ inter omnes C duos motus est quies. Et non est intelligendũ ex hoc, quod dixit, fit ab aere, qũ fuerit vnus, ꝙ fiat ex vno aere, quia est distinctus per motum ab aliis partibus aeris, vt lapis, quando proiicitur, aut pila: sed oportet intelligere ꝙ intendit per vnum aerem, vnum, quia est terminatum, & contentum a vase. Aer enim, qui est talis, cum in eo contigerit aliqua passio, & motus fortis: continget tunc a percussione simile ei, quod contingit a iactu lapidis in aqua, scilicet ꝙ ille motus non perficitur propter ipsum terminans; quapropter percutitur secundo a lateribus vasis terminatis; & sic contingit alia passio similis primę, quapropter ille sonus iteratur. Aristo. igitur assimilauit aerem in hoc motui sphęrę: quę, cum proiicitur, expellitur mota ab eo, quod occurrit, quando motus suus non perficitur expulsioni simili primę, non secundum ꝙ vna pars aeris est illa, cui accidit secundo ista reflexio, & expulsio. Deinde d. Et forte echo semper fit, sed non manifestę. & innuit per hoc quomodo motus sphęrę fit in aere apud percussionem. Talis enim motus non fit in aere a percussione, nisi motu reflexionis. Percutiens enim primo expellit aerem in directo eius ad partem, ad quam mouetur percutiens: &, nisi partibus aeris acciderit motus conuersionis, non fieret iste motus ex omnibus partibus rei percussę ęqualiter, aut prope, ita ꝙ ex hoc fieret figura sphęrica, aut prope, cuius centrum est res percussa. & dixit. Et forte echo fit semper idest & forte causa, propter quam fit echo, scilicet conuer-

[Margin: 80]

[Margin: Iã est declaratũ ꝙ inter oẽs duos motus est qes. ꝑ hoc vide. 8. Ph. t.c. 62. 63. 64. 65. & 66.]

sio, semper est in sono, sed debiliter. Cum enim fuerit ita fortis ꝙ faciet passionem permanentem in aere, aliam numero a prima passione, & similem ei in qualitate, tunc fiet echo. D.d. sicut accidit in luce. Lux enim reflectitur, &c. idest et hoc, quod accidit in sono, simile est illi, quod accidit luci. Lux enim habet duas reflexiones, fortem, & debilem. Fortis enim facit lucem secundam, & est conuersio, quę fit a corporibus tersis: & est similis reflexioni, quę facit in aere sonum mundum, qui est echo. Secunda autem est lux debilis, propter quam videtur res in vmbra: & est similis conuersioni, per quam audit homo sonum suum, & est illud, quod non peruenit ad hoc, ꝙ sit sicut conuersio, quę fit ab aqua, & cupro, quę facit secundam lucem in parte opposita primę luci, sicut conuersio fortis facit in aere secundam vocem in parte opposita primę voci. Et illud, per quod scimus hanc conuersionem lucis, sicut dixit, est quia videmus in loco, per quem non cadit sol. Lux enim innata est exire a lucido secundum rectas illuminationes ad partem oppositam lucidę parti ex corpore luminoso, sicut declarauerunt facientes libros aspectuum. Si igitur non esset illic conuersio, tunc obscuritas esset in omnibus partibus pręter partem, cui opponuntur radii, quemadmodum, si motus aeris, qui facit sonum, esset in parte, in qua impellitur a percutiente tantum, tunc sonus non audiretur, nisi ab eo, qui est in illa parte tantum. sed sonus auditur in omnibus partibus rei percussę. & ideo scimus ꝙ illud, quod contingit luci de figura sphęrica, simile est ei, quod contingit motui percussioni in aere. Secundum hoc igitur est intelligenda consimilitudo inter has duas reflexiones. Corpus autem, cum fuerit luminosum ex omnibus partibus, non est dubium ꝙ faciet sphęram lucidam. & hoc declaratum est in aspectibus. Differentia igitur inter hanc sphęram, & primam, est ꝙ lux est in ista consimilis, & in illa diuersa secundum fortitudinem, & debilitatem. Et videtur etiam ꝙ sphęra lucis facta a corpore luminoso ex vna suarum partium, cum hoc ꝙ est non consimilis sibi in luce, est etiam non perfectę rotunditatis, scilicet ꝙ longissima diameter est illa, quę exit a corpore luminoso ad circunferentiam in parte, cui opponuntur radii: & breuissima in parte opposita: & est pars, quę est spissioris aliis omnibus partibus, & paucioris lucis.

Vacuum autem recte dicitur audiendi dominus. videtur enim vacuum aer. hic autem est faciens audire, cum mouetur continuus, & vnus. Sed propterea quod fragilis est, non sonat, nisi lęue sit quod percutitur. tunc autem vnus fit simul, propter planum. vnum enim est lęuis planum.

Recte igitur fuit dictum quòd vacuum prodest in auditu. existimatur enim quòd aer sit vacuũ. & hoc est quod facit audire, cũ mouetur continuum, & vnũ. Sed non propter hoc, quod est obediens. non enim fit nisi percussum fuerit lene. & tunc sonus fiet vnus, quoniam venit insimul a superficie eius. superficies enim lenis est vna.

81 Cum declaratum est ex hoc ꝙ, aer est materia soni, ꝙ impossibile est fieri per illum, non errauit ex hoc modo, qui dixit ꝙ sonus fit per vacuum, cum credebat aerem esse vacuum, et si errauerit, inquantum credebat aerem esse vacuum. Ipse igitur laudat eos, quia recte dixerũt vno modo: licet errauerint in existimatione sua. D.d. Sed non propter hoc, quod est obediens, &c. idest & aer est illud, quod facit audire, cum mouebitur vnum continuum. sed iste motus non inuenitur ei vnus, & continuus secundum ꝙ est obediens tantum, & rarum: sed cum percussum fuerit corpus lene. Et, cum dedit causam, propter quam motus sit vnus & continuus: & est ꝙ percussum sit corpus lene, dedit causam in hoc, & d. & tunc sonus fiet vnus, &c. idest & dicimus ꝙ necesse est in fiendo sonum vt percussum sit lene; quia vnus sonus non fit nisi ab vno motu, quando corpus percussum fuerit lene. tunc igitur motus, qui fit in aere, fit ab vna percussione: quia insimul expelluntur partes aeris a superficie eius, quoniam superficies rei lenis est vna.

Quando corpus percussum fuerit lene,

A quapropter & percussio, erit vna, quapropter et sonus erit vnus. superficies aũt a sphęra non est vna, sed plures superficies. quapropter percussio erit plures: quapropter sonus nõ fiet illic oĩo pp diuersitatem, & vniformitatem earum. &, quia vna earum non sufficit in faciendo sonum, nec omnes insimul, fiunt vna percussio. sonus erit vnus. Idem supra co. 78.

Sonatiuum igitur est, quod motiuum est vnius aeris continuitate vsq; ad auditum. Auditus autem connaturalis est aeri. propterea aũt quòd in aere est, moto exteriori, qui intra est mouetur, Vnde non vndique audit animal, neque quocunq; transit aer. non enim vbiq; habet aerem quod moueri debet secundum partem, animatumque est, sicut pupilla humidum.

Habens igitur sonum est mouens vnum aerem scd̃m continuationem, quousq; perueniat ad auditum. Et auditus est copulatus cum percussione, quia est in aere. Et ideo non in omni loco audit animal, neque in omni loco transit aer. membrum enim motum, & anhelans non in omni loco habet hoc, sicut dispositio videntis apud humorẽ.

B Cum declarauit dispositiones, quibus fit sonus, s. dispositiones percutientes, & percussi, & aeris. incepit declarare quomodo fit copulatio soni cum auditu ab istis rebus, & d. Habẽs igitur sonum, &c. idest necesse est igitur ex hoc, quod declarauimus, vt agens sonũ sit mouens vnum aerem motum vno motu continuo, quousq; perueniat ad auditum. Et intendit per hoc, quod dixit vnũ, non vnum propter distinctionem ab aliis partibus aeris, sed vnum propter vnum motum continuum. D. d. Et auditus est copulatus, &c. i. & sensus auditus copulatur cũ sono; quia in eo existit aer continuus cum aere extrinseco; qui, si non esset, nihil sentiret. D. d. Et ideo non in omni loco, &c. i. &, quia necesse est vt in hoc sensu sit aer continuus cum aere extrinseco, in quem cadit percussio, ideo animal non potest audire in omni loco, sed in locis, in quibus nihil diuiditur inter aerẽ percussum, & aerem in sensu auditus: neque ex omni membro auditur, sed ex membro, in quod transit aer, s. auris. D. d. membrum enim motum, & anhelans, &c. i. ita est de hoc, quod animal non audit, nisi ex membro proprio, sicut de anhelitu & visu. membrũ enim per quod anhelatur, non est quodcunq; membrum sit, sed membrum proprium, scilicet pulmo. & similiter est dispositio videntis in comparatione ad humorem glacialem. s. φ visio nõ aptatur ei, nisi per membrum, in quo est humor diaphanus aptus ad recipiendum colores, v. g. humor glacialis. et ideo animal carens istis instrumentis caret istis sensibus. 82

Hic cõmẽtator vr̃ tenere visionem fieri ĩ humore glaciali

C Per se igitur insonus est aer, propterea quòd facile dissipabilis est cum vero prohibetur dissipari, huius motus sonus est. Hic aũt in auribus inædificatus est, ad hoc vt immobilis sit, quatenus certe sentiat omnes differentias motus. Propter hæc autem et in aqua audimus, quoniam non ingreditur ad ipsum connaturalem aerem, sed neq; in aurem propter anfractus. Cum autem hoc accidit, non audit: neq; si membrana laboret, sicut cum, quæ super pupillam est, pellis laborat.

Hoc igitur ipsum non habet sonũ, s. aer, quia est velocis diuisionis. cum igitur prohibetur a diuisione, tũc motus eius erit sonus. Aer autem, qui est in auribus, fuit positus in eis non motus, vt sentiat perfecte oẽs modos motus. Et pp hoc audimus ẽt in aqua: quia non intrat super ipsum aerẽ copulatum, cum non intrat, neq; in aure pp sphærã. Et, cũ hoc acciderit, nõ audiemus: neq; etiam cum acciderit matri cerebri occasio, sicut dispositio cutis, quæ est super visum, qñ accidit

occaſio. Et quod accidit de deſtructione auditus per introitũ aquę ſi per iſtum aerem. Iſtud idem accidit ex introitu aeris extrinſeci ſuper ipſum & ſcias hoc.

83 Cum declarauit ꝙ per aerem fit ꝙ ſonus copulatur cum ſenſu, & ꝙ ipſe eſt elementũ proprium iſti ſenſui, ſicut eſt etiam elementum proprium ſenſui viſus incępit declarare modum, ſecundum quem aer recipit ſonum, & d. Hoc igitur ipſum non habet ſonum, ſcilicet aer, &c. ideſt & aer eſt recipiens proprium ſonum, quia non habet in ſe ſonum, cum in ipſo non ſit motus, qui faciat ſonum. & cauſa in hoc eſt, quia eſt velocis diuiſionis hoc. & hoc in aere ſimile eſt diaphano. quemadmodum enim ſi diaphanum haberet colorem, non reciperet colores, ita aer, ſi haberet ſonos, ex ſe non reciperet ſonos. Deinde d. cũ igitur prohibetur, &c. i. & cũ in eo continget per aliud motus, qui prohiberet eum diuiſione, & eſt motus, qui fit a percutiente in percuſſum, tunc iſte motus facit eo ſonum. D. narrauit ꝙ iſta eſt cauſa propter quam natura poſuit in auribus aerem non mutatum, ſed valde quieſcentem, & d. Aer autem, qui eſt in auribus, fuit poſitus in eis non motus, vt ſentiat perfecte omnes modos motus facti ab aere extrinſeco. iſte igitur aere poſitus in auribus excedit aerem extrinſecum in quiete. D. d. Et propter hoc audimus etiam in aqua, &c. i. &, quia aer eſt neceſſarius in ſenſu auditus, audimus in aqua, quando aqua non intrauerit ad aerem, qui eſt in aure, neque corruperit eum propter ſphęram, quę eſt in circuitione auris. & quando intrauerit non audiemus: & tunc accidet nobis illud, quod accidit, quando *pelli cerebri accidit occaſio. quia tunc non audiemus, quemadmodum quando cuti, quę eſt ſuper viſum, acciderit occaſio, non videmus. Et intendebat declarare ꝙ comparatio aeris poſiti in aure eſt ſicut comparatio membri proprii vnicuiq; ſenſato, ſcilicet hoc, per quod primo perficitur actio ſentientis. & ideo aſſimilauit iſtud, quod accidit huic aeri de deſtructione per introitum aquę ſuper ipſum ei, quod accidit de percuſſione cadente ſuper aurem & ſuper ipſam viſum. Et illud, quod accidit de corruptione auditus per introitum aquę ſuper iſtum aerem poſitum in auribus, accidit per introitum aeris extrinſeci ſuper ipſum.

Sicut ſi diaphanũ haberet colores, non reciperet colores, ita ſi aer hẽt ſonos, non recipet ſonos. Idem ſupra c. 67. & tex. c. 71

*a. l. matri. Documẽtũ.

Sed & ſignum audiendi aut non, eſt ſonare aurem ſemper, ſicut cornu. ſemper enim quodam proprio motu mouetur aer, qui in auribus: ſed ſonus extraneus, & non proprius eſt. Et propter hoc dicunt audire vacuo & ſonante, quia audimus habente determinatum aerem.

Et etiam ſignum auditus primo eſt audire tinnitum in aure ſemper, vt cornu. aer enim in aure ſemper mouetur quoquo modo motu proprio: ſed ſonus eſt extraneus, non proprius. Et ideo dixerunt quòd auditus fit per uacuum terminabile, quia non audimus, niſi aliquid in quo exiſtit aer diſtinctus.

84 Cum declarauit ꝙ iſte aer, qui exiſtit in auditus, eſt neceſſarius in hoc, incępit dare teſtimonium quod in aure exiſtit aer diſtinctus ab aere extrinſeco. Et iſte etiam ſignum auditus, &c. ideſt & demonſtrat ꝙ iſte aer exiſtit in hoc, quod ſignũ verificationis auditus in homine, vt Medici dicunt, eſt quod ſemper audiat tinnitum in auribus, cum hoc fuerit ſine occaſione: vt accidit hoc quando poſuerit cornu in aures, & aſcultauerit ſonum in eo, propter aerem incluſum in cornu, & duritiem cornu. * Deinde d. aer enim in aure ſemper mouetur, &c. i. & cauſa huius tinnitus, quem audit acuti auditus, eſt quia aer, qui eſt in aure, ſemper mouetur motu proprio. ſed iſte motus eſt proprius, & motus ſoni eſt extraneus quapropter iſte motus non impedit motum ſoni. D. d. Et ideo dixerunt, &c. i. & propter iſtum tinnitum, qui auditur in aure propter aerem incluſum, dixerunt Antiqui ꝙ auditus fit per vacuum habens tinnitum: quia putabant aerem eſſe vacuum. & dixerunt hoc, quia nos non audimus niſi per membrum, in quo exiſtit aer diſtinctus ab aere extrinſeco.

* Aer, qui ẽ in aure, ſup mouet. Sed oppoſitũ d. co. ſupiori. vide cõtra. Ztm.

A Vtrum autem sonat id, quod verberat, an quod verberatur? An & vtrunque, modo autem altero. Est enim sonus motus eius, quod potest moueri hoc modo, quo resultantia a læuibus, cum aliquis percusserit. Non igitur, sicut dictum est, omne sonat, quod verberatur, & quod verberat, vt si feriat acus acum, sed oportet quod percutitur regulare esse, vt aer vniuersus resiliat, & concutiatur. Sonus.

Vtrum autem sonorum est, percutiens, aut percussum? Dicamus igitur q̃ est vtrunq;, sed duobus modis diuersis. Sonus enim est motus illius, quod potest moueri in tali modo, scilicet vt a corpore aliquo reflectantur corpora lenia. Sed non omne percussum, & percutiens habet sonum, sicut est dictum, v. gratia si acus percusserit acum: sed necesse est vt sit æquale.

Cum sonus fit, a percussione, percussio autem fit a percutiente, & a percusso incępit quęrere cui attribuitur sonus, & d. Vtrum autem, &c. D. d. hoc enim fit duobus modis diuersis. sonus enim est motus illius, &c. idest sonus enim est motus illius aeris, qui mouetur expulsus a casu percutientis super percussum: sicut B aliquid euadit, & mouetur a corpore leni, cum fuerit percussum super illud corpus per aliud corpus lene. Quemadmodum igitur motus rerum euasarum attribuitur percutienti secundum agens, & percusso secundum subiectum, ita sonus qui est motus aeris, qui est tali modo, attribuitur percutienti, & percusso. D. d. Sed non omne percussum, & percutiens, &c. ista est alia conditio addita in corporibus sonoris, s. vt sint lata. sunt igitur tres conditiones, s. vt sint lenia, dura, lata, quę possunt precedere per suum motum diuisionem aeris. 85

a. l. resilientium. a. l. incisarũ

Tres sũt cõditiões ĩ corporibus sonoris, s. vt sint lẽia, dura, & lata.

Differentiæ autem sonantium in sono secundum actum ostenduntur. sicut enim non videntur colores sine lumine, sic neque sine sono acutum, & graue. Hæc autem dicuntur secundum translationem a tangibilibus. acutum enim mouet sensum in pauco tempore multum graue autem in multo parum. Non igitur velox est acutum graue autem tardum, sed fit illius quidem propter velocitatem motus huiusmodi, huius autem propter tarditatem. Et videntur similitudinem habere cum eo, quod circa tactum, acuto, & contuso. acutũ enim quasi C pũgit, obtusum vero quasi pellit, propterea quòd mouet, illud quidẽ in pauco, hoc autem in multo: quare accidit illud quidem esse velox, hoc autem tardum. De sono igitur sic determinatum sit.

Modi autem rerum sonorarum declarãtur in sono, qui est in actu. quemadmodum enim colores non videntur sine luce, sic graue, & acutum non sentiuntur sine sono. Et hoc dicitur secundum transumptionem ex rebus tangibilibus. acutum enim mouet sensum in modico tempore multum, graue autem in tempore longo parum. Sed tamen acutus non est velox, neque grauis tardus. sed motus illius erit sicut velocitas, & motus istius sicut tarditas Et forte hoc est simile ei, quod inuenitur in sensu tactus de acuto, & obtuso. acutum enim quasi est stimulans, obtusum vero quasi expellit. illud enim mouet in modico tempore, & illud in longo. contingit igitur ex hoc vt istud si velox, & istud tardum. Hoc igitur est, quod determinauimus de sono.

Vult declarare in hoc capitulo, quando comprehenduntur primi modi soni, 86

& qui sunt. & dicit. Modi autem rerū sonorarū, &c. idest differentię autem rerum sonorarum comprehenduntur, & declarantur apud esse soni in actu. D.d. quemadmodum enim colores non videntur, &c. i: quemadmodum enim differentię colorum non comprehenduntur sine essentia coloris in actu, et illud erit apud prçsentiam lucis, sic acutum & graue in sono, quę sunt primę differentię soni, non comprehenduntur sine essentia soni in actu. D.d. Et, hoc dicitur secundum transumptionem, &c. idest & vocare differentias soni graue, & acutum est secundum similitudinem ad res tangibiles. quoniam quidem sonus mouet sensum magno motu in modico tempore: & tangibile acutum est tale: & ideo transumebatur nomen eius ad illud. & similiter etiam quia quidam sonus mouet auditum longo tempore paruo motu similis est tangibili, quod mouet tactum in longo tempore paruo motu, scilicet obtuso. D.d. Sed tamen acutus non est velox, &c. idest sed tamen sonus, qui mouet auditum motu magno in tempore paruo, non est velox in rei veritate. neque sonus grauis tardus. velox enim & graue in rei veritate sunt de dispositionibus mobilium. sed hoc dicitur graue, quia mouet tarde: hoc acutum, quia mouet velociter. D.d. Et forte hoc est simile, &c. i. et forte ista intentio, quę inuenitur in sono de moto veloci, & tardo, est quasi similis ei, quę inuenitur in sensu tactus de acuto, & obtuso. & ideo transumpta fuit ista oratio de acuto, & obtuso, non de veloci & tardo. &, quia obtusum simile est graui: ideo talis sonus dicitur grauis. D.d. acutum. n. &c. i. sonus. n. acutus quasi stimulat, sicut stimulat corpus acutū: & sonus grauis quasi expellit, sicut expellit corpus obtusum, quia assimilatur graui contingit igitur ex hoc vt illud sit velox & hoc tardum. i. & ex quo contingit secundum consuetudinem vocare sonum, qui videtur quasi stimulare, & sonum, qui videtur quasi expellere, grauem.

Vox autem sonus quidam est animati. inanimatorum enim nullum vocem ædit. sed secundum similitudinem dicuntur vocem edere, vt tibia, & lyra, & quæcunque alia inanimatorum extensionem habent, & *melos, & locutionem. videntur enim, quia & vox hæc habet. Multa autem animalium vocem non habent, vt & quę sunt sine sanguine, & sanguinem habentium pisces. & hoc rationabiliter. siquidem sonus aeris motus est. Sed qui dicuntur vocem edere. vt qui in Acheloo sunt pisces. sonant branchiis, aut quodam alio huiusmodi.

*concentum

Vox autem est aliquis. sonus in animato, v. g. quod fistula, & alia, quæ habent expansionem, & tonum, & idioma, & sunt similia, quoniā in voce sunt etiam ista. Et plura animalia non habent vocē, vt carentia sanguine, & pisces de animalibus habentibus sanguinem. & hoc necesse fuit. sonus enim aliquis motus aeris. Sed ea, quæ dicuntur vociferare, vt animalia, quæ sunt in flumine, quod dicitur Achelous, non faciunt sonum, nisi per vias narium, aut per similia. & hoc non dicitur vox nisi æquiuoce.

87 Cum locutus fuit de sono vniuersaliter, siue de animato, siue de non animato, incepit loqui de sono animati, & d. Vox aūt est, &c. idest vox aūt est sonus animalis animati, in quo inuenitur neuma, vel nete, & irach, & dictiones. & idest plura instrumenta dicuntur vociferantia secundū similitudinem: quia hæc inueniuntur in eis, aut sua repræsentantia. Fistula. n. & alia instrumenta non dicuntur vociferantia, nisi quia habent expansionem, i. neuma, vel nete, & tonum, i. irach, & dictiones, i. aliquod simile literis, & dictionibus. D.d. & sunt similia, & i. & ista instrumenta in vociferando sunt similia animalibus. hęc. n. tria existunt in animali in rei veritate: in istis vero per similitudinē D.d. & plura animalia non habent vocem, &c. idest & recte accidit ꝙ plura animalia non habent vocem, vt animalia carentia sanguine, & piscis de animalibus habentibus sanguinem: cum sit declaratum ꝙ sonus est motus factus a percutiente, & percusso in

A aere; & ista animalia carent aere, qui percutiat ea in suis interioribus: & carent instrumentis, quę percutiunt aerem. Et, cum narrauit hoc de istis animalibus, induxit ꝙ forte aliquis dubitabit de huiusmodi ex hoc, ꝙ quidam modus piscium vociferat, & d. Sed ea, quę dicuntur vociferare, &c. & intendit per vias branchos. & intendebat ꝙ tale non dicitur vociferatio, nisi ęquiuoce, cum non inueniantur in ea illa tria genera, quę sunt neuma, vel nete, & trach, & literę, aut similia literis.

Sonus ẽ motus fact' a ꝑcutiente, & percusso in aere. Idẽ supra t.co. 78.

Vox autem sonus animalis est, & non qualibet parte. Sed, quoniã omne sonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo, hoc aũt est aer, rationabiliter vtique vocem edent hæc sola, quęcunque suscipiunt aerem. Iam enim eo, qui respiratur, vtitur natura a duo opera, sicut lingua ad gustum, & locutionem: quorum gustus quidem necessarius est, vnde & pluribus inest, interpretatio autem vt bene sit: sic & spiritu, & ad calorem interiorem, tanquam necessarium: causa autem in aliis dicta est: & ad vocem, vt bene sit.

Natura vtiẽ aere q̃ respirat̃ ad duo opera, sicut lĩgua ad gustum, et locutionem.

Vox aũt est sonus animalis, sed non per quodcumque membrum. B Sed, quia omnis res non habet sonum, nisi percutiendo aliquid, s. aerem, necesse est etiam vt ista tantum vociferent, s. recipientia aerem. Natura enim vtitur aere anhelato in duabus actionibus, sicut lingua in gustu, & loquela. sed gustus est necessarius, & ideo est in pluribus, loquela autem propter melius. Et similiter vtitur anhelitu in calore intrinseco, & hoc est necessarium: & iam dedimus causam in hoc in alio libro: & in vociferatione propter melius.

Cum declarauit ꝙ vociferatio dicitur ęquiuoce in eis, quę vociferant ꝑ bran 88
chos, & in animalibus anhelantibus, vult modo notificare genus animalium, in quo inuenitur vera vox. & dicit Vox autem, &c. idest vox autem vera est sonus animalis propriis, & per membrũ proprium. Deinde incępit declarare sermonem quod membrum est, & quod animal est, & d. Sed quia omnis res non habet sonum, &c. idest quia iam declaratũ est ꝙ omne sonorum non habet sonum, nisi percutiens, & percussum in aere, manifestum est ꝙ impossibile est inuenire animal sonorũ, nisi habet membrũ, ex quo fiat percutiens, & percussum, & aerẽ quem immittat in illud membrum, & extrahat ab ipso: & ꝙ illud membrum habeat figuram, & quãtitatem, & situm terminatum. Vnde necesse est vt etiam ani
C malia vociferantia in rei veritate sint animalia, quę recipiunt aerẽ in interioribus suis, & extrahunt ipsum in istis. n. inueniuntur illa tria, ex quibus fit vox in rei veritate. Deinde incępit declarare ꝙ istud iuuamentum, per quod natura vtitur aere in animali anhelante, est aliud a iuuamento, quod est infrigidatio: et ꝙ natura vtitur eodem membro ad duo, quorum vnum est vtile, & reliquum necessarium, vt declaratur in animalibus. & d. Natura enim vtitur aere anhelato, &c. & intendit per duas actiones vociferationem, & infrigidationem. D. d. sed gustus est necessarius, &c. idest sed gustus ex his duobus est necessarius in essendo animalia: & ideo inuenitur in pluribus animalium iuuamentũ aũt suum in loquela est propter melius: & ideo carent eo multa animalia. Deinde d. Et similiter vtitur anhelitu in calore, &c. idest & natura vtitur immissione anhelitus propter calorem, qui est interius: & hoc fuit necessarium animalibus anhelantibus: & vtitur eo propter melius in vociferatione. Et locus, quem innuit ꝙ in eo fuit locutus de hac intentione, est suus tractatus, quem fecit de Anhelitu. & iste tractatus non peruenit ad nos, & oportet perscrutari de hoc singulariter. videtur enim ꝙ illud, quod dicit Galenus in hoc, non est sufficiens.

Ari. fecit librũ d̃ anhelitu. & de anhelitu nõ sufficienter dixit Gale.

Instrumentum autem respirationi guttur. cuius autem causa hæc pars est, pulmo. hac enim particula plus habent caloris pedestria aliis.

Indiget autem respiratione & qui circa cor locus primus. vnde necesse est intro respiratum ingredi aerem.

Et trachea arteria est instrumentum anhelitus, & vocis. & illud, propter quod fuit hoc membrum, est pulmo. per hoc enim membrum excedit animal ambulans alia animalia in calore. Et indiget anhelitu propter cor prius. & ideo indiget necessario vt aer infrigidetur, vt anhelet ad interius.

89 Et, cũ declarauit ꝙ necesse est vt nullum aĩal habeat vocẽ, nisi sit anhelans & ꝙ per idem membrum facit animal vtrunq;, incępit dicere illud mẽbrum, et d. Et trachea arteria. & intendit per tracheam arteriã epiglotũ, et cãnam. Et manifestũ est ꝙ hoc membrum est instrumentum vocis: qm̃ in extremo huius membri est corpus simile linguę fistulę. et similiter est manifestum ꝙ hoc membrum est propter pulmonem: quia est via ad ipsum. Et d. per hoc. n. membrũ excedit, &c. i. quia hoc mẽbrum inuenitur in aĩalibus hñtibus sanguinem ambulãtibus, ideo sunt calidiora aĩalibus carentibus hoc membro. D. d. Et indiget anhelitu propter cor prius. i. & ista animalia indigent anhelitu propter calorem cordis prius, & secundo propter calorem illius membri. D. d. & ideo indiget necessario vt aer frigidetur, & c. i. propter calorem cordis indiget animal ad immittendum aerem frigidum prius, & propter calorem pulmonis: secundo indiget ut extrahat ipsum. Et hoc, quod dixit, necessarium est. Prima. n. necessitas in anhelitu est ad immittendum: Secunda ad extrahendum. prima autem est propter cor: & secunda propter pulmonem, quoniam, nisi esset calor pulmonis, non indigeret animal ad extrahendum aerem frequenter. & hoc est simile ei, quod inuenitur in pluribus artificiis, s. quia indigent mutare instr̃m, per quod agunt, propter illud, quod contingit illi instr̃o, ab eo, qui vtitur. instrumentum enim non mutatur, nisi quando consumitur, & consumptio contingens ei aut est propter vtentem, aut propter ipsum vsum. Si igitur pulmo desyderat ad extrahendum aerem calidum, tunc motus eius non est ex pectore tantum, vt opinatur Galenus & ista intentio indiget perscrutatione per se.

Documentũ. Prĩa necessitas ĩ anhelitu ẽ ad immittendum: secunda ad extrahendũ prĩa est pp cor: et secũda ẽ pp pulmonem.

Quare percussio respirati aeris ab anima, quæ est in his partibus ad vocatam arteriam uox est. Non enim omnis animalis sonus vox est, sicut diximus: est enim & lingua sonare, sicut tussientes: sed oportet animatum esse verberans, & cum imaginatione aliqua. significatiuus enim quidam sonus est vox, & non respirati aeris, sicut tussis: sed isto uerberat eum, qui est in arteria ad ipsam. Signum autem est non posse vocem edere respirantem, aut expirantem, sed detinentem: mouet enim isto retinens.

Nõ oĩs aĩalis sonus, vox est, sed cũ imaginatione significandi.

Oportet igitur ex hoc vt percussio aeris anhelati ab anima, quæ est in istis membris, ad illud, quod vocatur canna pulmonis, sit vox. Non enim omnis sonus, qui fit in animalibus est uox, vt diximus: possumus enim facere sonum per linguam, sicut apud tussim: sed indiget tur vt percutiẽs sit animatum, & cum aliqua imaginatione. vox enim est sonus illius, & non est aeris anhelati, sicut tussis, sed per hoc percussit aerem, qui est in canna. Et signum eius est quòd nos non possumus uociferare in respirando, aut expirando. & nos non mouemus per illud membrum, nisi cum clauserimus ipsum.

90 D. Oportet igitur vt percussio aeris anhelati ab anima, quę est in istis mẽbris ad cannã; sit illud, quod facit vocem. necesse est igitur vt essentia vocis non sit aliud, nisi percussio aeris anhelati ad membrũ, quo canna dicitur, ad expulsionem

Essentia vocis nõ ẽ ali-

A animę imaginatiuę voluntarię, quę est in istis membris: quemadmodum fistulatio est percussio aeris ad linguam fistulę a fistulante habente animam expellentem apud imaginationem neumatum, vel nete. Dein. d. Non enim omnis sonus, &c. idest & diximus ꝙ necesse est in essendo vocem vt percutiens habeat animam imaginatiuam, quia non omnis sonus factus ab animali est vox: vt sonus, qui fit sine voluntate apud tussim, & apud motum linguę, sed vox est sonus, qui fit cum imaginatione, & voluntate, & ideo dixit, animatum, & cum aliqua imaginatione. innuit enim ꝙ ista actio completur duabus virtutibus animæ: quarum vna est concupiscibilis, altera imaginatiua. Deinde dicit vox enim est sonus illius, &c. i. † primum enim mouens in voce est anima imaginatiua, & concupiscibilis. & ideo vox est sonus illius primi, idest volentis. & nō est sonus mouentis aerem anhelatum: vt sonus, qui fit apud tussim, sed mouēs in voce est aliud ab isto mouente, licet non moueat nisi per ipsum. & hoc intēdebat, cum d. sed per hoc percutit aerem, qui est in canna. i. sed illud primū mouens, quod est proprium voci, percutit aerem, qui est in canna apud vocem, per illud, qđ moueat aerem anhelatum. D. d. Et signum eius est ꝙ nos nō possumus vociferare &c. i. & signum eius ꝙ primum mouens in voce mouet aerem, mediāte primo mouente aerem in anhelitu, est ꝙ nos non possumus vociferare, dum inspiramus aut expiramus, mouens. n. in anhelitu alio instrumento vtitur in illa
B hora ab instrumento primę motionis in percussione, quę facit sonum. sed impossibile est vt vno instrumento vtatur in diuersis actionibus in vna hora. D. d. & nos non mouemus per illud membrum, nisi cum concluserimus ipsum. idest & ideo nos non mouemus aerem motu vocis per hoc membrum, quod inspirat, & expirat, nisi quando incluserimus anhelitum, & reddiderimus ipsum ociosum ab actione, quę est anhelitus.

ud, nisi percussio aeris anhelāti ad mēbrū, qđ cāna dr̄, ab expulsiōe aię imaginatiuę volūtarię, quę est in illius mēbris.

† Primū mouēs in voce est aīa imaginatiua, & concupiscibilis.

Manifestum autem & cur pisces sine voce sunt. non enim habent guttur. hanc autem partem non habent, quia non recipiunt aerem, neque respirant. Sed qui dicunt sic, peccant propter quam igitur causam alia ratio est.

Et manifesta est etiam causa, propter quam pisces carent voce. carent enim canna quia non recipiunt aerem. & qui dicit hoc esse, peccat Causa autem in hoc dicenda est in alio loco.

Dicit ꝙ causę, propter quas pisces non habent vocem, sunt tres, & primo incępit a remotiore, & d. quia non habent pulmonem, & cannam. D. d. causam huius causę, & d. quia non recipiunt aerem, i. quia non indigent immissione aeris, aut emissione. D. d. causa autem in hoc dicenda est alio loco; idest causa
C autem istius esse, & est causa propria, & propinqua huic accidenti dicenda est in alio libro de Animalibus.

91 Cōtradictio, qa pōit n̄ habere pulmonem causam remotā sed ī prio Poste. posuit eā causam propinquam.

Vide contr. Zim.

Caput Quintum. De olfactu, olfactibili, ac mediis.

De odore autem, & olfactibili minus facile determinabile est dictis. non enim sic manifestum est quale quid sit odor, ut sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus. praue enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium sine molesto, aut iucundo, tanquam nō existente certo sensorio.

Odor autem, & odoratum difficilius determinantur, quā prædicta. odor enim non declaratur quid sit, sicut de uoce, luce, aut colore. Et causa in hoc est, quia iste sensus non est in nobis verus, sed est debi

lior in nobis quam in multis animalibus. olfactio enim hominis est valde debilis, & nos nō sentimus odoratum sine delectatione, aut cō tristatione: quia sensus iste non est in nobis verus.

92 Cum compleuit sermonem de auditu, vult loqui de odoratu, & dixit. Odor aūt, & odoratum, &c.i. & cognoscere aūt quid sit odor, & quid sit odoratum, ex quo possumus peruenire ad sciendum istum sensum quid sit, scdm ꝙ dat doctrina naturalis, difficilius est ꝙ̄ scire vocem quid sit, aut colorem. Et causa difficultatis in hoc est, quia non declaratur de odore, cuius odor sit, & quę sunt differentię proprię vnicuique eorum, sicut declarantur differentię colorum, & vocum. Et, cum declarauit ꝙ cā difficultatis in sciendo odorem quid sit est, quia differentię specificę non bene comprehenduntur a nobis, dedit causam in hoc, & d. Et causa in hoc est, quia iste sensus non est verus in nobis, &c.i. cā propter quam imperfecte intelligimus differētia odoris est, quia iste sensus debilior est in nobis ꝙ̄ in multis animalibus. Et intendebat per hoc demonstrare causam propter quam intellectus difficile comprehēdit differentias odorum: & est quia iste sensus debiliter comprehendit differentias odorum sensibiles. comprehensio.n. differentiarū rerum sensibilium a sensu est causa in comprehēsione earum ab intellectu. & ideo qui caret sensu, caret intellectu illius generis sensibilium. D. d. sed est debilior in nobis quam in multis animalibus.i. in comprehēdendo differentias odorum multa animalia videntur cognoscere sua nutrimenta per differentias odorum, sicut nos per saporem. & non tantū in hoc excedūt nos animalia aliqua scilicet comprehendendo differentias odorū, sed in comprehendendo eas a remoto spacio. D. d. & nos non sentimus odoratum sine delectatione, aut tristitia.i. & non sentimus de differentijs odorati, nisi illud, quod est delectabile, aut contristabile.i. non sentimus de eis nisi differentias magis cōmunes. delectabile.n. multos habet modos, & similiter contristabile, & delectabile non inueniuntur, nisi in remotissimis extremis.

Documentū Cōprehēsio dr̄iarū rerū sēsibiliū a sēsu ē cā ī cōprehensione earū ab intellectu. & iō q caret sēsu, caret itel̄l̄ illi' gnis sēsibil. Idē prio Poste. t.c. 134. cōsile, 2. ph. t.c. 6. Pro hoc vide. l. 5. de generatiōe aialium, ca. 2.

Rationabile autem est sic & quæ duros oculos habent colores sentire, & non manifestas ipsis esse differentias colorum, nisi terribili re, & non terribili. sic autem & odores hominum genus. Videtur.n. proportionem habere, ad gustum. & similiter species saporum cum iis, quæ sunt odoris.

Et videtur quòd sicut sentiunt animalia duri oculi colores, quòd apud ea non declarantur modi colorum, nisi conueniens oculo, & inconueniens, sic genus hominum sentit odores. Videtur enim propter consimilitudinem, quam habet odor cum gustu, quòd modi saporum sunt sicut modi odorum.

93 D. Et videtur ꝙ ita homines differentias odorum, sicut animalia duri oculi differentias colorum. quemadmodum.n. illi non comprehendunt de differentiis colorum nisi conuenientem, et inconuenientem, ita homines non comprehendunt de differentijs odorum nisi delectabile, & contristabile. Visum est.n. propter consimilitudinem, quę est inter gustum, & odoratum, vt differentię odorū sint scdm numerum differentiarum saporum. sed differentię saporum apud nos sunt comprehensibiles, & illę non: cum in hoc sensu excedamus omnia animalia, quia quoquo modo est tactus. & consimilitudo, quę est inter sapores, & odores, est, quia non inuenitur odor nisi in habente saporem, vt declaratum est in de Sensu, & sensato.

Sed certiorem habemus gustum, propterea quod ipse quidam tactus est. hunc autem habet sensum homo certissimum. In aliis enim superatur ab animalibus multis. secundum autem tactum multo quā cætera excellentius percipit. vnde & prudentissimū animalium est.

Gustus ē quidā tactus, vide infra te. 112. Hō hēt sen-

A Signum autem & in genere hominum, secundum sensorium hoc ingeniosos esse, & non ingeniosos, secundum autem aliud nullum. duri.n. carne inepti mente: molles autem carne bene apti.

Sed gustus est in nobis magis verus, quia est aliquis tactus. &, si iste sensus est in homine valde verus, aliis diminuitur a multis animalibus, in tactu aũt excedimus omnia. & ideo est subtilior omnibus animalibus. Et signum eius est ꝙ in genere humano etiam pp istum sensum est homo discretus, & nõ est hoc ꝑpter aliud omnino. duræ enim carnis non est discretum, & mollis carnis est discretum.

sũ tactus exactissimum. Qui sunt duri carne, ii sũt inepti mẽte, q vero moles carne, bũ apti.

*Bonitas discretiõis nõ vr̃ seq̃ boni

94

Idest & sensus gustus est nobis perfectior sensu olfactus; quia gustus est tactus quoquo modo: & sensus tactus est in nobis perfectior, quã in omnibus aliis animalibus, D. & si iste sensus &c.i. & licet iste sensus sit perfectior in homine quam in aliis animalibus, tamen non consequitur ex hoc vt sit in aliis sensibus perfectior, immo diminuitur in eis à multis animalibus. D.d. in tactu autem excedimus, &c.i. in bonitate autem sensus tactus excedimus omnia animalia. & propter bonitatẽ istius sensus est homo subtilior, et discretior oĩbus aĩalibus. s. ꝙ cõ B plexio conueniens bonitatẽ istius sensus conuenit discretioni intellectus. D.d. Et signum eius est, &c.i. & signum conuenientię complexionis istius sensus ad complexionẽ intellectus est, ꝙ in genere hominum quando iste sensus fuerit bonus, tunc homo erit discretus, & econtrario. D.d. & non est hoc propter aliud. i. & bonitas discretionis nõ videtur consequi bonitatem aliorum sensuum. * boni enim visus homo potest esse indiscretus, & similiter boni auditus: sed boni tactus semper videtur discretus D.d. durę.n. carnis, &c.i. & signum, quod bonitas discretionis sequitur bonitatẽ tactus, est ꝙ mollis carnis, idest boni tactus, semper videtur discretus, & intelligens. & econuerso. Et hoc, quod dixit verum est. &, cum inspexeris intelligentes homines, semper inuenies eos talis dispositionis. & ideo homo est mollioris carnis, quam cętera animalia.

tatẽ aliorum sensuũ. boni enĩ visus potest esse indiscret', & siľr bon audit': sed boni tactus semp ẽ discret'. oppo. in procemio. Met. de visu & in. 2. de generatione cõ. 7. vbi h; ꝙ prioritas visus ad tactũ ẽ prioritas scd̃m finẽ & formã tactus vero prioritas est scd̃m materiã, & scd̃m subiectum, quę est prioritas scd̃m naturã. oppositum ẽt habet ipse supra. c. 77. vbi dixit Arist. ordinare tracta. de virtutib' sẽsus scd̃m nobilitatẽ, & ñ scd̃m naturã Vi de cõtra Zim.

Est autem vt sapor, hic quidem dulcis, ille vero amarus. sic & odores sunt. Sed alia quidem habet proportionaliter odorem, & saporem. dico autem dulcem odorem, & dulcem saporem: alia vero contra. similiter autem, & acer, & austerus, & acutus & pinguis est odor. Sed, sicut diximus, propterea ꝙ non multum manifesti sunt odores sicut sapores, ab his sumpta sunt nomina secundum similitudinẽ re- C rum. dulcis enim a croco, & melle: acer autem a thymo, & huiusmodi. eodem autem modo & in aliis.

Et quemadmodum in saporibus dulce, & amarum, sic in odoribus. Sed in quibusdam odor, & sapor sunt cõuenientes. verbi gratia odor dulcis, & sapor dulcis: & in quibusdam contrarii. & ideo inuenitur odor acutus & ponticus, & acetosus, & delectabilis. Sed, sicut dixi mus ꝙ odores non sunt ita manifesti, sicut sapores, ita isti non dicuntur istis nominibus, nisi secundum similitudinem ad sapores. odor enim dulcis est odor croci: & acutus est odor alii, & similium. & sic de aliis.

95

Vult declarare quomodo consequuntur differentię odorum differentias saporum. & d. Et quemadmodum in saporibus est dulce, & amarum. i. quemadmodum in saporibus est prima cõtrarietas, scilicet amaritudo & dulcedo ex quibus alii cõponuntur, sic est opinandũ ꝙ in odoribus est prima contrarietas, ex qua cõponuntur medij. Et, cum narrauit ꝙ istę differentię debent esse scd̃m numerum illarũ: & quẽadmodum est in illis prima contrarietas, sic est in istis;

Hic põit media cõponi ex extremis contrariis. Idẽ. 5. Ph. &

19.52.com. ✱Sicut ex sa poribus extremis cõponũtur medii sic ex odoribus extremis & medij resultant. Idẽ infra c. 105,

incępit narrare ꝙ non semper consequitur vnaquęque illarum in altero duorum generum suum simile in altero genere, & d. Sed in quibusdam odor, & sapor, &c.i. sed in quibusdam simile consequitur simile, & in quibusdã non, scilicet ꝙ odor, & sapor non erunt eiusdem speciei. v.g. ꝙ sapor erit dulcis, & odor acutus. D.d. & ideo inuenitur odor acutus.i. &, quia differentię odorum sunt cõuenientes differentijs saporum, inuenitur odor acutus.i. cuius proportio ad odores est sicut proportio acuti ad sapores: & sic de aliis. Et, cum declarauit ꝙ nos non cõprehendimus differentias odorum, nisi propter consimilitudinem eorum cum differentijs saporum, vult narrare ꝙ ista est causa, propter quam transumpta sūt ad eas nomina saporum, & d. Sed sicut diximus ꝙ odores, &c.i. sed sicut diximus quia differentię odorum non sunt apud nos manifestę, sicut saporum, ita ꝙ possumus cõprehendere eas absq; comparatione, & assimilatione ad alias, hoc fuit causa propter quam transumimus ad eas secundum similitudinem nomina saporum: & non imposuimus eis nomina propria, quia non intelleximus in eis intentiones proprias nisi per similitudinem. D.d. odor.n. dulcis, &c.i. manifestum est enim apud nos ꝙ odor dulcis est sicut odor croci, aut mellis.i. ꝙ proportio odoris croci, & odoris mellis ad alios odores est sicut ꝓportio dulcis ad alios sapores. & sic est de aliis odoribus.

Adhuc autem sicut auditus. & vnusquisque sensuum, hic quidem audibilis & inaudibilis, ille vero visibilis & inuisibilis, & olfactus odorabilis & inodorabilis. Inodorabile autem, aliud quidẽ, sc̃dm id ꝙ omnino impossibile est habere odorem: aliud vero, paruum habẽs, & prauum. Similiter autem & ingustabile dicitur.

Inodorabile multifariã dici. idẽ ĩfra tex.120 &.103.

Et quemadmodum auditus, & vnusquisque sensuum, hic quidem est audibilis & non audibilis, hic vero visibilis & non visibilis, sic etiã odoratus est odorabilis & non odorabilis. Et non odorabile dicitur non odorabile, aut quia est impossibile vt habeat odorem: aut quia habet odorẽ debilẽ: aut quia habet malũ. Et sic dicitur non gustabile.

96 Vult narrare hic aliquid cõmune isti sensui, & alijs sensibus, & ꝙ omnis sensus comprehendit suum sensibile proprium, & eius priuationem, & d. Et quemadmodum auditus, &c.i. &, quemadmodum auditus, & vnusquisque sensuum cõprehendit suum sensibile proprium, & eius priuationem, v.g. quia auditus comprehendit audibile & non audibile, & visus visibile & non visibile, sic etiam sensus odoratus comprehendit odorabile & non odorabile. D. incępit narrare secundum quot modos dicuntur hęc nomina priuatiua, &. d. Et non odorabile dicitur, &c.i. & non odorabile, & non visibile, & non gustabile dicuntur tribus modis: aut de eo, quod omnino caret illo sensibili: aut de eo, in quo inuenitur debile: aut in quo inuenitur male. verbi gratia non odorabile dicitur de carente odore omnino, & de habenti debile, & male. & sic non gustabile.

Est autem olfactus per medium, vt aerem, aut aquam. etenim aquatica videntur odorem sentire. similiter autem & quæ sanguinem habent, & quæ non habent, sicut & quæ in aere. etenim horum quædã eminus accurrunt ad alimentum, ab odore mota.

Et odorare etiam fit per medium, verbi gratia aerem, & aquã. animalia enim habitantia in aqua existimantur sentire odorem, & similiter habentia sanguinem, & carentia sanguine, sicut sentiunt animalia, quæ sunt in aere. quædã.n. mouentur ad suum cibum in remoto.

97 Expõ text' Cum declarauit hic de odore illud, quod potuit declarare in hoc loco dicit ꝙ iste sensus ita etiam indiget medio, sicut duo sensus prędicti. Et sermo eius manifestus est. sed debet ita legi, & odorare etiam fit per medium. & hoc medium est aer, aut aqua. animalia enim habitãtia in aqua videntur sentire odorem, sicut

A animalia habitantia in aere.& fcdm hunc modum videtur φ animalia viuentia in aere,& non viuentia sentiunt odorem. Et signum eius est φ istorum multa mouẽtur ad suum cibum a remoto,licet non videant. Apes enim mouentur ad suum nutrimentum a loco remotissimo, & sunt ex animalibus carentibus sanguine. & similter in piscibus,& in multis animalibus aquę. Et rõcinatio super hoc,quod dixit de medio,est ratiocinatio prędicta,s.φ cum odorabile fuerit positum super sensum odoratus, non sentietur. Et quod dixit de visione,φ natura media,quę seruit visui,nõ est aer,secũdum φ est aer,aut aqua, fcdm φ est aqua, sed natura, communis, ita est inteligendum hic in natura, quę est media,s.quia est natura cõmunis aquę, & aeris, & φ odores sunt extranei in ista natura.& φ ista natura caret odoribus, sicut diaphanum coloribus. & sicut color habet duplex esse,scilicet esse in corpore colorato,& hoc est esse corporale: & esse in diaphano,& hoc est esse spirituale:ita*odor habet duplex esse,scilicet esse in corpore odorabili,& esse in medio. & hoc est esse corporale, & illud spirituale:& illud naturale,& hoc extraneum. Et, cum hoc ignorauerũt quidã, & existimauerunt φ odor non separatur a corpore odorabili,& φ non habet nisi vnum esse tantũ,dixerunt φ a corpore odorabili dissoluitur corpus odoriferum,habens corpus subtile,& odorem subtilem, & φ mouetur in aere, donec perueniat ad sensum odoratus. Et hoc destruitur multis modis. † Videmus enim φ multa animalia mouentur ad nutrimentũ per spacium * multarum dietarum,sicut apparet in

B Vulturibus: & sicut apparet de Tigribus,quę uenerunt ad locum prelij, quod accidit in terra Gręcorum a remotis regionibus, Et † quando iam posuimus φ omne sensibile,quod comprehẽditur per medium equaliter,debet sentiri ex omnibus partibus, nisi aliquid impediat. vnde necesse est,vt istud corpus vaporosum sit centrum vnum, & φ sua semidiameter, sit secundum longitudinem linearum,vnde veniunt ista animalia ad suum cibum, vt dicitur φ Vultures mouentur a quingentis miliaribus; sed impossibile est vt corpus paruum extendatur, donec recipiat tales dimensiones, cum impossibile est vt materia recipiat extẽsionem ad tale vltimum. maxima enim remotio,quam materia recipit,est dimẽsio ignis,deinde aeris. Si igitur corpus odorabile alteretur totum in ignem, aut aerem,impossibile est ipsum recipere dimẽsionem mille miliariorum.* Minima enim dimensionum,quam materia recipit,est dimensio terrę, & maxima est dimensio ignis. & inter has duas dimensiones nõ sentitur ex diuersitate hęc quãtitas,scilicet vt magnitudo vnius palmi terrę fiat ad mille miliaria. hoc enim impossibile est. Et etiam, si ita esset, tunc illud corpus sphęricum non odorabile necesse esset vt penetraret aerem secundum totum, aut φ aer recederet a loco suo. Et,cum hoc impossibile est,etiam impossibile est vt odor sit in aere, sicut in corpore composito.† simplicia enim non recipiunt odores. remanet igitur vt

C sit in eo sicut color in diaphano. * Sed tamen apparet φ esse coloris magis est spirituale,quam esse odoris. venti enim videntur adducere odores.& hoc est, ex quo fuit existimatum odorem esse corpus. Sed ita est de odore in hac intentione, sicut de sono. Sonus enim fit a passione in aere; sed etiam impeditur a ventis: sed tamen non cõsequitur ex hoc vt sit corpus. quasi igitur necesse est in istis duabus passionibus,s.soni, & odoris,cum fuerint in aere, vt non sint motus illic in aere ad aliam partem sine alia.

Vnde & dubium videtur, si omnia quidem similiter odorent,homo autem respirans quidem: non respirans autem, sed expirans,aut retinens spiritum non odorat,neque eminus, neque cominus, neque si in nasum intus ponatur. † Et in ipso quidem positũ sensorio insensibile esse omnium commune est, sed sine respiratione non sentire,proprium est hominum.manifestum autem est experientibus.

Et ideo apparet φ iste est locus dubitationis, secundum φ omnia animalia olfaciunt eodem modo, & φ homo non olfacit,nisi quan

Documẽtũ 4 5.t.co.73.

*. Color & odor hñt duplex eẽ. Idẽ supra. 60. 67.76.com. Vide.76.& 101.com. Op̃. Aui.in sexto naturalium.

†Prima rõ.

* a.l. multarũ terrarũ.

† a.l.φ

*Minima dimensionum, quã materia recipit, ẽ dimẽsio terrę. & maxima est dimensio ignis: oppo. vide.4. ph. com.72.vbi habet φ subtilitas est diuisibilis ĩ infinitum. Vide cõ. Zim. Ex hoc sumitẽ dari maximũ, & minimũ. Idẽ supra. 41. Idẽ prio ph. 36. 6.ph. 91 primo cęli.160.

† Corpa simplicia nõ recipiunt odores. Idem in de Sensu & sensato.

* Esse coloris ẽ magis spũale, q̃ eẽ odoris. Idẽ. 101.

do anhelat inspirans: quando autem expirat, aut retinet. non olfacit neque a remoto, neque a propinquo, neq; etiam, si odorosum poneretur in naso. Hoc autem, ꝙ si sensibile fuerit positum super ipsum sentiens, non sentietur, commune est omnibus. hoc vero, ꝙ sentire non sit sine inspiratione, est proprium hominibus. & hoc manifestabitur experimentatoribus.

98 Idest &, cum dixerimus ꝙ animalia habitantia in aqua, & animalia non sanguinea olfaciunt, accidit quęstio, quando concesserimus has duas propositiones, scilicet ꝙ omnia animalia debent olfacere eodem modo, & posuerimus ꝙ homo olfacit, quando inspirat, & non quando expirat, aut retinet anhelitum. consequitur enim ex hoc ꝙ, si * illud animal fuerit nõ anhelans, vt non sit olfaciẽs. Deinde dixit. Hoc autem, ꝙ si sensibile fuerit positum, &c. i. & hoc autem, quod est necessarium in omnibus animalibus vt sit medium, & ꝙ sentire non fiet, quando sensibile fuerit positum super ipsum sentiens, cõmune est omnibus. hoc. n. opinatur Aristoteles de tactu, & gustu, vt post apparebit. Deinde d. hoc vero, quod sentire non sit absque inspiratione, &c. idest. hoc vero, ꝙ homo, & alia animalia anhelantia impossibile est vt olfaciant absque inspiratione, manifestum est per se volentibus consyderare, & experimentari.

* a. l. aliud * aliquod

Oppositũ vide 1 c. supra lib. de sensu & sensibili ubi habet ꝙ ppriũ est gustu, & tactui ꝙ nõ idigẽt medio oppositũ de gustu solo. vide infra. co. 101. Vide cõtra Zim.

Quare quę sanguinem non habent, quoniam non respirant, alium vtique quendam sensum habent, præter eos, qui dicti sunt. Sed impossibile est. si quidem odorem sentiunt. odorabilis enim sensus & male olentis, & bene olentis olfactus est. Amplius aũt & corrũpi videntur a fortibus odoribus, a quibus homo corrumpitur, vt bituminis, & sulphuris, & huiusmodi. Olfacere igitur necessarium est, sed non respirantia.

Oportet igitur ex hoc, vt animalia carentia sanguine, cum nõ anhelant, habeant alium sensum. Sed hoc est impossibile, cum sentiant odorem. sentire enim bonum odorem, & malum est olfacere. Odores enim fortes, qui nocent homini, nocent eis, vt putrefactionis, & sulphuris, & similium. Vnde necesse est vt olfaciant, sed non inspirãdo.

99 Dixit &, cum posuerimus ꝙ omnia animalia eodẽ modo olfaciunt: & est manifestum ꝙ homo non olfacit sine inspiratione: necesse est vt animalia carentia sanguine cum non anhelant, & videntur venire ad suum nutrimentum a remoto, vt habeant alium sensum a sensu olfactus. Deinde d. Sed hoc est impossibile, &c. idest sed ponere ea habere alium sensum a sensu olfactus impossibile est, cum posuerimus ꝙ nihil comprehendit odorem, nisi per istum sensum. comprehendere enim bonum odorem, & malum est olfacere: & olfacere est actio istius sensus, non alterius. Deinde dixit. Odores enim fortes, qui nocent homini, nocent eis. & ista est secunda ratiocinatio. & est ꝙ ista animalia infirmantur, & dolent a malis odoribus, & fugiunt eos, sicut hoies. &, quia homines fugiunt eos propter sensum olfactus, oportet vt sic sit de alijs animalibus. Deinde dixit. Vnde necesse est vt olfaciant, sed non inspirando i. necesse est igitur ex hoc, quod diximus, s. ꝙ ista animalia olfaciunt, cum videntur moueri ad odores, & fugere eos. &, quia impossibile est vt ista actio sit per alium sensum a sensu olfactus, ista animalia necessario olfaciunt: & non est necesse vt omnia animalia odorent eodem modo.

Idẽ. 4. de Historiis animaliũ, ca. 8.

Videtur autem in hominibus differre hoc sensoriũ ab iis, quę aliorum animalium, sicut oculi ab oculis eorum, quæ duros habent oculos. Nam illa quidem habent vallũ, & velut velamen, palpebras, quasi

A quia, non mouens neque retrahens, non videt. hi autem, eorum quæ
duros habent oculos, nihil tale habent, sed mox vident quę fiunt in
perspicuo. Sic igitur & odoratiuum sensorium aliis quidem sine oper
culo est, sicut oculus: aliis vero aerem recipientibus habet cooperimē
rum, quod respirantibus discooperitur, dilatatis venis, & meatibus.
Propter hoc respirantia non odorant in aqua. necessarium.n.est ol-
facere respirando. hoc autem facere in humido impossibile. Est autē
odor sicci, sicut sapor humidi. Odoratiuum autem sensorium poten-
tia huiusmodi est.

Quid odor, & olfactus.

Videtur igitur quòd iste sensus in hominibus differt a se in aliis
animalibus, sicut oculi differunt ab oculis animalis duri oculi. Isti
enim habent coopertoria, scilicet palpebras, quæ cum non aperiun-
tur, non videt homo. animalia autem duri oculi non habent aliquod
tale: sed vident subito illud, quod fit in diaphano. Et sic videtur quod
est sensus olfactus etiam, scilicet quòd in quibusdam animalibus est
B non coopertus, vt oculus. in animalibus vero recipientibus aerem ha
bet coopertorium. &, cum ista animalia inspirant, ampliantur venæ,
& viæ, & aufert illud. Et ideo ea, quę anhelant, non olfaciunt in hu-
mido. inspiratio enim necessaria est in olfactu. vnde impossibile est
hoc facere in humido. Et odor est sicci, sicut sapor humidi. Et olfaciēs
est illud, quod est in potentia istius dispositionis.

Cum declaratum est ꝙ animalium quędam sentiunt odorem sine inspiratione
& quędam cum inspiratione, visum est ꝙ causa in hoc est ꝙ iste sensus in ho- 100
minibus, & in animalibus anhelantibus differunt in creatione, & in forma a se
in aliis animalibus non anhelantibus. Quemadmodum enim oculi in homine,
& in aliis differunt in creatione ab oculis animalium duri oculi, scilicet caren-
tium palpebris. Et, cum narrauit consimilitudinem inter ea in hac intentio-
ne, dedit modum consimilitudinis, & dixit. Isti enim habent coopertoria,
&c, idest & sicut oculi in homine, & in aliis habent palpebras, quibus coope-
riuntur: & est impossibile vt homo videat quousque non aperiat palpebras: &
in animalibus duri oculi non habent palpebras, sed vident subito colores factos
C in diapano sine aliquo coopertorio: ita videtur ꝙ dispositio sensus olfactus in ani
malibus anhelantibus differt a se in non anhelantibus. In anhelantibus enim
habet coopertorium: in non anhelantibus autem non habet coopertorium. &
sic animalia anhelantia indigent apud olfactum anhelitu ad aperiendum vias
clausas olfactus, per quas impossibile est vt olfaciant, antequam aperiantur.
quemadmodum impossibile est vt animalia boni visus videant, quousque pal-
pebrę aperiantur. sed animalia non anhelantia non indigent hoc. & ista erit
causa, propter quam animalia anhelantia non olfaciunt in aqua. Sed est quę-
stio in hoc, quod dicit: animalia enim duri oculi sunt debilioris visus aliis ani-
malibus; sed animalia multa non anhelantia videntur fortioris odoratus homi- Dubium.
ne. & oporteret, si palpebrę in oculis essent, sicut nasus in animalibus anhe-
lantibus, vt animalia anhelantia essent verioris olfactus, quam non anhelan-
tia. Et ideo perscrutandum est vtrum nasus in animalibus olfacientibus
per nasum sit propter melius, sicut palpebræ sunt in animalibus habenti- Oppositum
bus palpebras; aut propter necessitatem. Si igitur est propter necessitatem, 2. Ph. 82. 88.
non oportet vt anhelantia sint verioris olfactus quam non anhelantia. Si au- a casu esset.
tem propter melius, erit econuerso. Sed hoc, quod dicit ampliantur venę, & Vide cōtra.
vię, demonstrat ꝙ hoc est propter necessitatem, non propter melius: & ꝙ anima Zim.
Solutio.

lia duri oculi non assimilantur olfacientibus sine inspiratione, nisi secūdum diuersi-
tatem creationis tantum: non quod iuuamentum palpebrarum est de modo iuua-
menti inspirationis. Deinde dixit. Et odor est sicci, sicut sapor humidi.i.&
odor attribuitur abundantię partis siccę in odorabili, sicut sapor attribuitur ab-
dantię partis humidę in gustabili. Et hoc declarabitur in libro de Sensu & sen-
sato. Deinde dixit. Et olfaciens est illud, quod est in potentia istius disposi-
nis,i.&, cum declaratum est quid sit odor, & quomodo comprehenditur per sen-
sum, tunc sensus olfactus est illud, quod innatum est recipere odores.

Caput Sextum. De gustu, & gustabili.

GVstabile autem est tangibile quoddam, Et hęc est cau-
sa, cur non sit sensibile per medium extraneum cor-
pus. neque enim tactus. & corpus autem, in quo est sa-
por, est gustabile in humido, vt in materia. hoc autem
tangibile quoddam est. Vnde & si in aqua essemus, sen-
tiremus vtique impositum dulce. non autem esset tunc nobis sensus
per medium, sed eo quod misceretur humido, sicut in potu. Color autem
non sic videtur, eo quod misceatur, neque defluxionibus.

Gustus autem est aliquis tactus. Et est illud, quod est in potentia
istius dispositionis, non per medium, quod sit corpus extraneum. ta-
ctus enim etiam non est sic. Et corpus, in quo est sapor, gustus in eo
est in humiditate: sicut res in materia. & hoc est aliquid tangibile.
Et ideo, si nos fuerimus in aqua, & in aqua fuerit aliquid dulce, sen-
tiemus non per medium, sed admiscendo se cum humido, sicut de
de vino. Color autem non videtur, eo quod admiscetur, neque quia ali-
quid currit ab eo.

101 Cum compleuit sermonem de olfactu, & sensus gustus est illud, quod debet
Vide ꝓ hoc infra cō.115. consequi numerum secūdum ordinem, qui incępit a meliori, & procedit ad magis ne-
cessariū, incępit loqui de eo, & declarare quod est aliquis tactus, & quod propter hoc
Vide infra 113. vbi indi non indiget comprehendere suum sensibile per medium, quod sit corpus extra-
gētia medij neum, sed per mediū, quod sit pars animalis. Et d. Gustus autem est aliquis ta-
extrīseci nō ctus. & hoc nō est in potentia alicuius dispositionis per medium, quod sit cor-
est de neces extraneum. tactus.n.est etiam sic.i.& iste sensus non est illud, quod est in po-
sitate tact', tia istius dispositionis per mediū, quod est corpus extraneum, sed per me-
sed tāgibiliū quod est corpus non extraneum. Deinde d. tactus enim etiam non est sic.
ctus enim etiam comprehendit suum sensibile non per medium, quod est cor-
extraneum; sicut est de sensibus tribus predictis. Et quasi inducit istum ser-
nem pro ratione quod gustus est aliquis tactus. & quasi dicit gustus autem est ali-
quis tactus, cum comprehendat suum sensibile non per medium, quod sit cor-
extraneum, sicut tactus, & hoc est manifestius in secunda translatione, vbi
cit, sensus autem gustus comprehendit per tactum. Et causa illius est quod sensi-
per gustum non comprehenditur per medium inter gustās & gustatum, quod
corpus extraneum; neq; etiam tactus ita comprehendit. Deinde d. Et cor-
in quo est sapor, &c, idest & alio modo dicimus etiam quod iste sensus est ali-
tactus. corpus enim in quo existit sapor, non est gustabile, nisi secundum q
sapor existit in eo humorem: cuius proportio ad illum saporem est sicut ma-
rię ad formā. & ideo iste sensus non comprehendit saporem, nisi compreh-
humorem: cum sit impossibile vt denudetur ab eo: & comprehendere hu-
Rār'oꝑoni, est aliquid tangere. vnde iste sensus videtur aliquis tactus. D.d. Et ideo, si
fuerimus in aqua, &c.i.&, quia gustus non indiget medio extraneo, ideo, si

nos

A nos fuerimus in aqua, in aqua inuenitur aliquod dulce, sentietur a nobis admiscendo se cum aqua: non quia aqua recipit saporem abstractum a materia, & reddit eum isti sensui, sicut est de mediis extraneis, quę reddunt sensibilia sensibus, illa enim non recipiunt sensibilia cum corporibus, in quibus existunt, sed abstracta a materia. Et hoc demonstrat ꝙ ipse opinatur ꝙ odor non est corpus. si enim esset corpus, olfactus esset aliquis tactus. D. d. Color autem non videtur, &c. idest color autem non videtur, ita ꝙ aliquid ex eo admisceatur cum aqua, aut aere, neq; ꝙ aliquid currat ab eo in aerem, aut aquam: sed tantum recipiunt ab eo intentionem coloris abstractam a materia. vnde dicimus in hoc, & similibus ꝙ comprehenduntur per medium extraneum.

Media extrinseca nō recipiūt sensibilia cum corpibus, in qb' existūt Idem supra c.76.&.97 cō. contra. Auic.

Vt igitur medium nihil est. vt autem color visibile, sic gustabile sapor est. Nihil autem facit saporis sensum sine humiditate, sed habet actu, aut potentia humiditatem, vt sal. nam & facile liquabile ipsum est, & colliquefactiuum linguæ,

Secundum autem hunc modum medium non est medium. sed quē admodum color est visibile, sic sapor est gustabile. Et nihil recipit sensum saporis absque humiditate, sed in eo est in actu, aut potentia
B humiditas, verbi gratia salsum. est enim velocis dissolutionis, & cum hoc dissoluit linguam.

Iste autem sensus differt a sensibus, qui comprehendunt per mediū extraneū in hoc, ꝙ non comprehendit suum sensibile per medium. sed quemadmodum color est visibile, & in rei veritate proprium visui, ita sapor in rei veritate est gustabile proprium gustui. Deinde dixit. Et nihil recipit sensum saporis, &c. idest & nihil recipit sensum saporis, qui dicitur gustus, nisi sapor sit in humore, & humor est in saporoso, aut in actu, aut in potentia: verbi gratia salsum, quod est humidum in potentia propinqua, cum velociter dissoluitur, & dissoluit humores, qui sunt in lingua. Et ideo pręparauit natura saliuam in ore: & pręparauit branchios in homine ad congregandum istam humiditatem, vt ea mediante gustentur sicca, vnde dicimus ꝙ sapor non est sapor in actu, nisi in corpore humido in actu. 102

Propter qd natura ppa rauit saliuā in ore.

Sicut autem visus & visibilis est & inuisibilis (tenebræ enim inuisibiles sunt: iudicat autem & has visus) adhuc autem & valde splendidi (etenim hoc inuisibile est: alio autem modo, quam tenebrę) similiter
C autem & auditus, & soni, & silentii, quorum aliud audibile, aliud inaudibile est, & magni soni, sicut visus est splendidi (sicut enim paruus sonus inaudibilis quodam modo est, sic & magnus, & violentus. Inuisibile autem, aliud quidem omnino dicitur, sicut & in aliis, quod impossibile: aliud autem, si aptum natura non habet, aut praue, sicut carens pedibus, & carens nucleis) sic vtique & gustus est & gustabilis & ingustabilis. hoc autem, est quod paruum, aut prauum habet saporem, aut corruptiuum gustus. Videtur autem principium esse potabile, & impotabile. gustus enim quidam ambo. sed hoc quidem est prauum, & corruptiuum gustus, illud autem secundum naturam. Est autem commune tactus, & gustus potabile,

Potabile est cōe tactus, gustus.

Et sicut visus est rei visibilis, & non visibilis: nam obscuritas est nō visibilis, & etiam distinguetur a visu. & est etiam manifestum in eo, quod est valde fulgens, & splendens. hoc enim quoquo modo est non visibile: sed tamen alio modo ab obscuritate, & similiter auditus est

ſoni,& ſilentii,quorum vnum eſt audibile, & aliud non audibile.
eſt maximi ſoni,ſicut viſus eſt reſplendentis . quemadmodum en
minimus ſonus eſt audibilis,ita aliquo modo eſt maximus ſonus.
Et non viſibile quidem dicitur ſic vniuerſaliter,ſicut in omnibus c
ren ibus hoc.et quoddam eſt innatum videre,ſed non habet:aut
bet,ſed diminute,vt carens pede.Et ſimiliter guſtus eſt guſtabilis
non guſtabilis.& hoc eſt,cuius ſapor eſt debilis,aut malus,aut corr
pens guſtum . Et ſimiliter exiſtimatur de potabili ,& non potab
ſunt enim guſtus quoquo modo: ſed illud malum corrumpens g
ſtum,& illud naturale.Et potabile eſt commune tactui, & guſtui.

103 Sermo eius in hoc capitulo eſt manifeſtus. & abbreuiatio eius eſt ꝙ non ſ
bile dicitur in vnoquoq; ſenſuum tribus modis:aut de eo,quod caret ſenſato
prio illi ſenſui de eis ſenſatis,quę innatus eſt habere:aut de eo,quod eſt ſen
intenſum in ſe reſpectu illius ſenſus:aut de eo,quod eſt ſenſibile debile. v.g.
ſcuritas,quę eſt non ſenſibile ſecundum priuationem in viſu:& color ſple
qui eſt ſenſibilis propter intenſionem:& color latens,qui eſt non ſenſibilis p
pter debilitatem.Et in auditu ſilentium ſecundum priuationem:& maximu
nus ſecundum intenſionem:& ſonus latens ſecundum debilitatem.Et inge
ſipidum ſecundum priuationem:& horribile ſecundum malitiam , & debile
cundum diminutionem.omnia enim iſta dicuntur non ſenſibilia:quoniam vn
quodq; iſtorum eſt priuatio alicuius diſpoſitionis naturaliter ſenſibilis illi
ſus .D.d.Et non viſibile quidem dicitur,&c,i.& non viſibile dicitur vniue
ter,ſicut dicitur in aliis ſenſibus multis modis:aut quia non eſt innatum vi
omnino,vt dicimus ꝙ ſonus eſt inuiſibilis , & in colore non auditus: aut
eſt innatus videri,ſed nõ videtur,quia habet colorem, ſed alio modo ab eo
dum quem innatum eſt habere,ſ. aut propter intenſionem, aut propter deb
tem hoc dicitur non viſibile:ſicut dicitur in eo qui eſt debilis pedis,ꝙ nõ h
pedem . Deinde dicit Et potabile eſt commune tactui & guſtui,i.ꝙ ſecun
humiditatem,quę eſt in eo,eſt tangibile,& ſecundum ſaporem eſt guſtabile.

Conſimilem diſtinctionẽ habes de infinito.3. Ph. 34.et ĩfra in hoc.2. 120. Idem ſupra 96. Idem.5 Meta.27.et 17. cõſimile de immobili 5.Ph. co.& tex. 20.

Quoniam autem humidum eſt guſtabile,neceſſe eſt ſenſorium
ſius neque humidum eſſe actu,neq; non potens fieri humidum. p
tur enim aliquid guſtus a guſtabili,ſecundum quòd guſtabile eſt.
ceſſarium eſt ergo humectatum iri,quod poteſt humectari ſeruat
non eſt autem humidum guſtatiuum ſenſorium . Signum autem
neque ſiccam exiſtentem linguam ſentire,neque multum humid
hic enim tactus fit primi humidi. vt cum quis prægustauerit fort
ſaporem,guſtet alterum.& vt ægrotantibus amara omnia viden
propterea ꝙ lingua plena huiuſmodi humiditate ſentiunt.

Propter ꝗd ęgrotãtibus oĩa amara videntur.

Et,quia guſtabile eſt humidum, fuit neceſſe vt ſuus ſenſus non
humidus in perfectione,neque impoſsibile vt humefiat. guſtus e
patitur quoquo modo a guſtabili,ſecundum quòd eſt guſtabile.
de neceſſe eſt vt humefiat,illud,quod poſsibile eſt vt humefiat,&
ſaluatum.ſed non eſt humidum ſenſus guſtus.Et ſignum eius eſt
lingua non ſentit,cum fuerit valde ſicca , aut valde humida . ta
enim ipſe erit per primum humorem:ſicut qui prius guſtauit ſa
rem fortem,deinde guſtauit alium ſaporem.&, ſicut infirmi ſen
omnia amara,quia ſentiunt ea per linguã ſubmerſam in tali hum

104 Cum declarauit ea,quę ſunt communia iſti ſenſui,& ſenſui tactus,& aliis

A sibus, incepit dicere quoddam proprium membro istius sensus, s. linguę, & d. Et quia gustabile est humidum, &c. i. &, quia materia saporis est humor, vt declaratum est in de Sensu & sensato, necesse fuit vt recipiens saporem recipiat humorem cum sapore. vnde necesse est vt iste sensus non sit humidus in actu, neque sit etiam impossibile vt recipiat humorem, cum sit innatus recipere saporē: quod est impossibile sine receptione humoris. et dicit ꝙ est necesse vt sit non humidus in actu: quia illud, quod est aliquid in actu, non est innatum recipere illud, quod est in eo in actu, secundum ꝙ est in eo in actu. visus enim, si haberet aliquem colorem in actu, non reciperet colores. D. d. gustus. n. patitur quoquo modo, &c. idest & est necesse vt iste sensus sit innatus humefieri. membrum. n. gustans patitur quoquo modo a gustabili. &, quia gustabili semper associantur humidum, necesse est vt gustans patiatur ab humore, qui est in sapore. Vnde necesse est vt hoc membrum gustans sit in ea dispositione, qua possibile est vt humefiat: & hoc erit vt non sit humidum in se, & ꝙ sit cum hoc saluatum ab* accidentibus. & hoc intendebat, cum dixit vnde necesse est vt humefiat, &c. idest et quia necesse est vt hoc membrum humefiat, necesse est ut sit innatum humefieri, s. vt sit saluatum a siccitate intensa, & vt non sit humidum. Deinde dicit, Et signum eius est quod lingua, &c. idest & signum eius, quod lingua apud comprehensionem saporum debet saluari ab intensa siccitate, & dominio humoris, et ꝙ ipsa non sentit sapores, quando fuerit intensę siccitatis, aut intensę humiditatis: sed tantum sentit, cum fuerit in naturali dispositione, secundum quam innata est recipere humiditatem saporis. D. d. tactus enim ipse, &c. idest &, cum lingua innata est recipere saporem cum eius humiditate, necesse est vt super ipsum non dominetur alia humiditas. Prima enim humiditas dominans in lingua impediet eam in recipiendo secundam humiditatem. quemadmodum qui gustauerit aliquem saporem fortem, & postea gustauerit alium saporem: tunc enim non sentiet secundum saporem propter dominium primi super linguam. D. d. &, sicut infirmi sentiunt omnes sapores amaros, quia sentiunt eos per linguā submersam in humore amaro, ita etiam qui gustauerit aliquem saporem, et sua lingua fuerit humefacta in humore accidentali, tunc non comprehendet humorem saporis proprii, nisi admixtum cum qualitate illius primi humoris. & sic accidet necessario vt non comprehendat saporem, quia non comprehendit naturam saporis in dispositione illa, secundum quam est materia illius saporis.

B

Illud, qđ est aliqd ī actu, non est innatū recipere illud, qđ est in eo ī actu, sēdm ꝙ ē in eo in actu.

Idem supra 67. idē. 3. de Anima c. 4. idē. 1. cap. de sn̄ba orbis. idē. 1. ph. 69

*excedentibus

*excellētiis

Species autem saporum, sicut & in coloribus, simplices quidem contrariæ sunt, vt dulce, & amarum. Consequuntur autem illud quidem pingue, hoc vero salsum. Media autem horum, acre, & austerū, et acerbum, et acidum. fere enim hæ videntur esse saporum differentiæ. Quare gustatiuum est, quod potentia est huiusmodi. Gustabile autem est factiuum actu ipsius.

C

Et modi saporum sunt sicut in coloribus, simplices quidem sunt cōtrarii dulcis, et amarus. Sequentes autem sunt duo, istum vnctuosus, istum autem salsus. Et quæ sunt inter ea, sunt acutus, et stypticus, et ponticus, et acetosus. isti enim modi fere videntur esse modi saporum. Quapropter necesse est vt Gustans sit illud, quod est in potentia istius dispsitionis, et Gustabile sit agens.

Et dispō modorū saporū adinuicē est sicut dispō colorū adinuicē. queādmodū igitur colores simplices sunt albus, & niger, ex quibus cōponuntur alii, quorum quidā sunt ꝓpinquiores simplicibus, ita ē de saporibus, s. ꝙ simplices eorū sunt cōtrarii, scilicet dulcis, & amarus, et sequitur dulcem vnctuosus, & salsus amarum. et inter istos sunt acutus, & stypticus, & acetosus. Et hoc, quod d. in coloribus manifestum est; in saporibus vero habet quęstionem. Galenus enim opinatur quod ponticus, & acetosus frigidi sunt, & quod acutus est calidior amaro. Et, si nos concesserimus ꝙ isti sapores consequuntur calorem, & 105

Digressio.

frigus, necesse est ꝙ contrarietas in istis sit in illo, quod est vltime calidum, et in illo, quod est vltimo frigidum. &, si concesserimus ꝙ ita est de saporibus, sicut est de coloribus, s. ꝙ idē color sit a caliditate, vel a frigiditate, tunc non accidit impossibile. Et videtur ꝙ hęc opinio Galeni sit error. Videmus enim ꝙ amaritudo quandoq; inuenitur cum frigiditate. v. g. ꝙ amaritudo, quę est in fructibus in primo cremento, demonstrat frigus: & amaritudo, quę est in rebus combustis demōstrat calorē. Et similiter non est impossibile vt aliqua dulcedo sit frigida, videtur enim ꝙ plantę amari saporis apud cōplementum sunt dulces, aut insipidę in principio. Et signum eius, ꝙ isti sapores sunt medii, est ꝙ plantę habentes sapores non transferuntur ex amaritudine ad dulcedinem in eis, quę innatę sunt esse dulces in fine, nisi mediante aliquo illorum saporum. & hoc erit secundum ꝙ pertinet illi amaro existenti in illa planta, & illi dulci existenti in ea, quemadmodum albedo non transfertur ad nigredinem, vel econuerso, nisi mediante aliquo colorū mediorū. in aliquo igitur transfertur mediante charopo, & in aliquo mediante Kiano. non. n. est necesse vt translatio in extremis sit super oīa media. Et vniuersaliter per se manifestum est ꝙ amarum, & dulce sunt in fine contrarietatis, inquantum sun sapores. quapropter necesse est vt alii sapores sint medii inter hos duos, & compositis ex extremis. Secundum hoc igitur debemus putare hoc. Et non debemus aduertere sermonem Galeni. suus. n. sermo non est verus in complexionibus saporum secundum suas naturas. Et, si concesserimus omne dulce est calidum, & omne amarum etiam est calidum debemus etiam dicere ꝙ hoc non est nisi respectu corporis hominis, nō respectu naturę ipsius saporum. experientia enim licet testetur hoc in corpore humano, tamen hoc non demonstrat naturam ipsorum saporum. Et videtur ꝙ sapor magis sequitur humiditatem & siccitatem, quam caliditatem & frigiditatem. Necesse est enim aliquam oportet complexionem terminari, ex qua fit amaritudo, & aliam ex qua dulcedo. & ꝙ istę duę complexiones sunt contrarię secundum hunc modum. & locus de hac perscrutatione est in libro de Sensu & sensato, & etiam de numero modorum saporum. D. d. Quapropter necesse est vt gustans sit illud. &c. i. declaratū est ex prędictis ꝙ iste sensus est ilud, quod est in potentia omnes isti sapores, & ꝙ sapor & gustus est agens, & mouens istum sensum de potentia in actum.

Prima ratio contra Gal.

Secunda rō

Non est necessarium ut translatio in extremis sit sup oīa media. Idem 3 Cœli. 41.

Tertia rō.

Quarta rō.

Quinta rō.

Caput Septimum. De tactu, tangibilibus, ac medio.

DE tangibili autem, & tactu eadem ratio. Si enim tactus non vnus est sensus, sed plures, necessarium est & tangibilia sensibilia plura esse. Habet autem dubitationem vtrum plures sunt, an vnus.

De tangibili autem, & de tactu idem est sermo. Tactus enim, si non fuerit vnum genus, sed plus, necesse est vt tangibilia etiam sint plura vno. Sed est dubium vtrum sint vnum, aut plura.

106 Modo vult loqui de tactu, & d. De tangibili aūt, & de tactu, &c. idest vtrum autem tangibile sit vnum, aut plura vno est dubium, sicut est de tactu. & sermo in eis est idem. Et innuit per hoc causam, propter quam latet hoc in hoc sensu, & non latet in aliis sensibus. de illis enim quia manifestum fuit ꝙ sensibile eorum est vnū in genere fuit etiam manifestum eos esse vnum in genere: in hoc sensu autem, quia ignoratum est de suis sensibilibus, fuit etiam ignoratum de suo sensu. D. d. Tactus enim, si non fuerit vnum genus, &c. i. sermo de eis in hac quęstione idem est. Notum est enim nobis ꝙ si tactus non est vnum genus, sed plus vno, necesse est ꝙ tangibilia sint plura vno. &, si tangibilia sint plura vno, necesse est vt iste sensus sit plus vno. sed licet consecutio in istis duobus syllogismis sit manifesta, tamen destructio, vel positio in eo est ignorata.

A Et quid est sensorium tangibilis, vtrum caro, & in aliis proportionale: an non, sed hoc quidem est medium, primum autem sensorium aliud quiddam est intus. Omnis etenim sensus vnius contrarietatis esse videtur. vt visus albi & nigri, & auditus grauis & acuti, & gustus amari & dulcis. In tangibili autem multæ insunt contrarietates calidum frigidum, humidum siccum, durum molle, & aliorum quęcunq; sunt huiusmodi.

Oīs sensus vr̄ esse vnīꝰ contrarietatis.

Sensus autem tactus, vtrum est in carne, aut in alio simili: aut nō, sed ista est medium, primum autem sentiens est aliud intrinsecum. Omnis enim sensus existimatur esse eiusdem contrarietatis. verbi gratia visus albi & nigri, & auditus grauis & acuti, & gustus dulcis & amari. In tangibilibus autem sunt plura contraria, calidum & frigidum, & siccum & humidum, & durū, & molle, & asperū & lene, & alia similia.

Cum narrauit ꝙ dubium est vtrū sensus tactus sit eiusdem virtutis aut pluriū
B incępit dicere sermones dubitabiles in hoc, & d. Sensus autem tactus, &c. idest
& principium consyderationis in hoc est, vtrū sensus tactus sit in carne, aut in 107
simili carni in aīalibus carentibus carne: aut sensus tactus non est in carne, sed caro est quasi medium. Et dixit hoc, quia, si fuerit declaratū ꝙ sensus tactus est in carne, ita ꝙ proportio carnis ad ipsum sit sicut proportio oculi ad visum, manifestum est ꝙ sensus tactus est vna virtus; quoniam vnum instrumentum nō est nisi vnius virtutis. Si autem fuerit declaratum ꝙ ista virtus fuerit plures vna, necesse est vt* caro non sit nisi medium: & vt non sit quasi instrumentū. Et, cū narrauit hoc, incœpit inducere sermones dubitabiles. & incępit ab eis, quę demonstrant virtutem tactus esse plures vna: quia post inducet ea, quę demonstrāt ipsam esse vnā ex hoc, quod apparet ꝙ, cum sensibile fuerit positum super carnem, statim sentiet, ex quo existimatur ꝙ ista virtus est vna. Et d. sed ista est medium, &c. i. vtrum sensus tactus est in carne, ita ꝙ sit vna virtus: aut non est in carne, sed intra, & est plus quam vna virtus, est dubium. potest enim aliquis dicere ꝙ caro est medium, & ꝙ primum sentiens, quod est instrumentum istius virtutis, est aliquid intrinsecum, & ꝙ est plus q̄ vnum instrumentum. Et signum eius est, quia manifestum est ꝙ idem sensus non comprehendit nisi vnam contrarietatem, & eius media: visus enim comprehendit album & nigrum & media, et auditus graue & acutum & media, et gustus dulce & amarum & media. Tactus
C autem multa contraria. v. g. calidum & frigidum, & humidum et siccum, & asperum & lene, & durum & molle, & alia contraria. vnde necesse est vt ista virtus sit plures vna & ꝙ caro sit quasi medium. Et hoc, quod dixit, manifestum est. quoniam si vna virtus est, quę comprehendit vnam contrarietatem, contingit oppositum conuerti cum opposito, scilicet vt quę non comprehendit vnam contrarietatem, sed plures, non sit vna virtus.

Si ꝓportio carnis ad tactū sit sicut ꝓportio oculi ad visum, manifestū ē ꝙ sensus tactus sit vna virtus.

*a. l. caro sit quasi.

Documētū. Pro hoc vide. 2 Priorū ca. 21. & .4. Topicorum ca. 5.

Habet autem solutionem quandam ad hanc dubitationem. Nam & in aliis sensibus sunt contrarietates plures. vt in voce, non solum acumen & grauitas, sed & magnitudo & paruitas, & lenitas & asperitas vocis, & huiusmodi alia. Sunt autem & circa colorem differentię huiusmodi aliæ. Sed quid sit vnum subiectum, sicut auditui sonus, sic tactui, non est manifestum.

Sed est hic aliquid, per quod dissoluitur ista quęstio. In aliis enim sensibus sunt modi contrarietatis plures vno. verbi gratia in sono cū acuto & graui est magnum & paruum, & sonus lenis & asper, & alia

ſimilia. Et in colore etiam ſunt aliis ſimiles iſtis. Sed tñ non eſt manifeſtũ quid eſt illud vnum ſubiectũ, ſicut eſt ſonus auditus, ſic tactus.

Cum dedit ſermonẽ, facientẽ credere ꝙ ſenſus tactus ſit plus vno, dedit aliũ ſermonẽ, quaſi dubitationem ſuper hunc ſermonẽ, & dixit. Sed eſt hic aliquid, &c. i. poteſt aliquis dicere aliquid eſſe per quod diſſoluitur iſte ſermo, per quẽ probatur ꝙ ſenſus tactus eſt plus vno: & ꝙ in aliis ſenſibus etiam ſunt modi contrarietatis plures vno. v. g. ꝙ auditus comprehendit graue & acutum, & magnum & paruum, & lene & aſperum. & ſimiliter viſus comprehendit multa album & nigrum, & ſplendens & non ſplendens. quapropter non eſt neceſſe ex hoc ꝙ tactus comprehendit plus vna, vt ſit plures, & ꝙ caro ſit quaſi medium. Et, cũ dedit hanc dubitationẽ ſuper ſermonem probantem ꝙ iſte ſenſus eſt plus vno, incepit excitare modum debilitatis eius, & d. Sed tamen non eſt manifeſtũ &c. ideſt ſed iſte ſermo non ſequitur. qm̃, ſi magna contrarietas, quę eſt in tactu ſit ſimilis contrarietati exiſtenti in vnoquoq; ſenſu, neceſſe eſt vt ſubiectũ modorum contrarietatis, quę eſt in tactu, ſit vnum, ſicut eſt in viſu, & in auditu. ſonus. n. eſt ſubiectũ illorũ contrariorum prędictorũ. et ſimiliter color eſt ſubiectũ modorum contrarietatis comprehenſibiliũ per viſum. ſed nõ eſt manifeſtũ quid eſt vnum ſubiectum contrariorum ſenſus tactus, immo apparet ꝙ ſubiectũ multiplicatur ſecundum multiplicationem contrariorum. Et intendit per ſubiectũ hic genus, quod diuiditur in hęc contraria. Et hoc, quod dixit, manifeſtum eſt. Neceſſe eſt. n. ſi poſuerimus ꝙ vnus ſenſus comprehendit multos modos contrarietatis, vt genus ſubiectũ illis modis ſit vnũ. Quoniã neceſſe eſt aliquid eſſe illi multitudini, quod cõprehenditur ab illo vno ſenſu. &, ſi non, non erit aliquid per quod ille ſenſus poterit dici vnus. qm̃ ſenſus non eſt vnus, niſi per vnam intentionẽ. Et, cũ contraria fuerint diuerſa in gñibus, tunc virtutes erunt diuerſę. & ideo illud, quod recipit contrarietatẽ colorũ, aliud eſt a recipiente ſaporum contrarietatem: cum iſta contraria ſint diuerſa in genere. Vnde neceſſe eſt. ſi tactus ſit vna virtus, vt modi contrariorũ, quos cõprehẽdit, ſit vnũ genus ſubiectũ eis, quod dicatur de eis vniuoce: vt ſonus, qui dicitur vniuoce, ſit de modis ſonorum, & color de modis colorũ. Sed contraria tactus non vidẽtur habere genus, quod dicatur de eis niſi ęquiuoce. Quale. n. quod dicitur de calido & frigido, & graui & leui, non dicitur niſi pure ęquiuoce. Et illud, quod dictũ eſt ęquiuocatione in hoc nomine quale, dicitur de ſapore, de calore & frigore, & odore. omnia. n. hęc nomina ſunt in prędicamento qualitatis: & graue & leue in prędicamento ſubſtantię. Et ideo neceſſe eſt vt virtus cõprehendens contrarietatẽ, quę eſt in graui & leui, ſit quoquo modo virtus cõprehendens contrarietatẽ, quę eſt in calido & frigido neceſſario, & quoquomodo non, cũ illa, quę comprehendit graue & leue, nõ cõprehendit ea niſi mediante motu, ſ. ꝙ non comprehendit graue, niſi qñ mouet eam corpus graue, aut leue. Et ideo oportet credere ꝙ velit Ariſto. ꝙ ſenſus tactus eſt plus q̃ vnus: & ꝙ caro eſt quaſi ei medium *licet iſte ſermo ſit contrarius ſermoni in libro de Animalibus. ſed tamen ille ſermo fuit ſecundum ꝙ apparuit illic, ſcilicet ꝙ ſciuit de membris animalium in illo tempore. tunc enim adhuc neſciebat neruos, & dixit ꝙ inſtrumentum ſenſus iſtius eſt caro. & iſte ſermo dat inſtrumenta eſſe iſtis animalibus tangibilibus intra carnem. & hoc conuenit ei, quod poſt apparuit per anatomiam, ſcilicet ꝙ nerui habent introitum in tactu, & motu. ꝙ ergo ſciuit Ari. rõne, apparuit poſt per ſenſum.

7. Meta. 43

Digreſsio, ꝙ taſtus nõ ſit vnus ab vno obiecto

Occurrit tacitę obiectioni. quia aliquis diceret eſſe idem genus tangibiliũ, & eſt ipſum quale. Graue & leue ſunt ĩ prędicamento ſubſtantię. Idẽ. 4. Cęli c. 20. opp. 5. Met. c. 18. vbi d. ꝙ sũt quantitates. Sed. 4. Cęli 39. ponit eas eſſe facilitates, et per cõſequens qualitates. Idẽ. 2 de generatione & cor. t.

Vtrum autem ſit ſentiens intus an non, ſed mox caro, nullum videtur eſſe ſignum fieri ſenſum, ſimul atq; res tanguntur. Etenim nunc ſiquis circa carnem extenderit, vt pelliculam cum fecerit, ſimiliter ſenſum mox, cum tetigerit indicat. & tamen conſtat ꝙ non eſt in hac ſenſorium. Si autem & coniunctum fuerit, citius pertingit vtique ſenſus.

A * Vtrum autē sentiens sit intra, aut non, sed est primum, quod appa ret, scilicet caro, existimatur quod istud signum nihil est, scilicet ꝙ sensus est, quando tangitur. Qnoniam, si tu acceperis membranam & in duas carnem ea, tunc eodem modo apparebit sensus, quando tāgitur: licet sit manifestum ꝙ sentiens non est in istis rebus. Si igitur fuerit consolidatum cum eo, tunc sensus citius prouenit etiam.

c.8 et 7. Ph. t.c.11. vide cōtra. Zim.
* Soluit cōtradictionē. 2. de ptibus aīaliū ca.6.

109
Cum dedit sermonem necessarium, ex quo apparet ꝙ sensus tactns est plus vno, & ꝙ caro est quasi medium, vt exposuimus: licet sit contra opinione Ale. & expositionem Themistii. quamuis Themistius dicat aperte ꝙ ista est opinio Arist. s. ꝙ caro est quasi medium. sed isti videntur non scire rationem, super quam sustentabatur Aris. in hoc. & est, quia sensibilia tactus non communicāt in eodem genere, quod de eis dicatur vniuoce, necesse etiam vt sit plus vno. & nos dicemus rationem Alex. in hoc, & dissoluemus eam. Et, cum iam compleuit hoc declarare, & dissoluere quęstionem contingentem in hoc, reuersus est ad destruendum illud, ex quo existimatur ꝙ caro est instrumentum istius virtutis, & d. Vtrum autem sentiens est intra, &c. i. dicere autem ꝙ tanges non est B intra, sed est in primo eorum, quę apparent, scilicet in carne: caro enim cum fuerit positum super ipsam aliquod tangibile comprehendet ipsum: nihil est, scilicet ꝙ istud argumentum non tenet, scilicet quod sensus tactus sit, quando tangibile tangit carnem, Deinde debilitauit hoc argumentum, & dixit. Quoniam, si tu acceperis membranam, &c. idest, quoniam, si tu acceperis membranam non spissam, & indueris eam carne, & posueris super carnem aliquod tangibile, tunc statim comprehenderur a sensu, ac si esset absque illa membrana. Deinde dicit licet sit manifestum ꝙ sentiens non est in istis rebus. i. licet sit manifestum quod primū sentiens non est in cute, non est impośe vt caro sit talis dispositionis, scilicet vt sit medium quasi cutis. in apparentibus autem in carne nulla dubitatio est super ea, quę iam declarata sunt ratione. Deinde d. Si igitur fuerit consolidatum idest & nulla differentia est In hac intentione, siue caro fuerit continua cum sentiente, siue membrana fuerit non continua. cutis enim si esset continua, tunc citius redderet sensum. Continuatio igitur non dat carni nisi facilitatem pertransitus sensus: non quia continuatio det vt caro sit instrumētum istius sensus.

3. de Natura aīaliū ca. 5.
Cōtinuatio textus.
Infra. c.115.
Expositio.
Improbatio rōnis inductę.

Quapropter & talis pars corporis videtur sic se habere, sicut si circulariter nobis adnatus esset aer. videremur enim vno quodam senti- C re & sonum, & colorem, & odorem: & vnus quidam sensus esse auditus, & visus, & olfactus. nunc autem. quoniam determinatum est per quod fiunt motus, manifesta sunt prædicta sensoria diuersa esse.

Et ideo hoc membrum est de corpore, quasi aer, si esset applicatus cum corpore in circuitu. tunc enim existimaremus ꝙ per idem sentiremus sonum, & colorē: & odorē: & ꝙ visus, & auditus, & olfactus esset sensus vnus. modo autem, quia aer, per quem fiunt isti motus, s. videre, et audire, & olfacere est distinctus, apparent sensus, quos diximus esse diuersos.

Cū declarauit ꝙ tactus est plus vno sensu, & ꝙ propter hoc caro debet esse 110
medii isti sensibus, et ꝙ dubitatio sup hoc. ex eo ꝙ apparet sensui, q̄ fecit multos homines dicere ꝙ caro est instrumentū istius sensus, et ꝙ iste sensus est vnus non sufficit, incępit declarare modum, ex quo contingit ista existimatio commu nis omnibus: & forte ipse est vnus eorū in libro de Aīalibus, qui hoc existimauerunt. Et d. Et ideo hoc membrum est de corpore, &c. i. & ista existimatio ac.

eidit hominibus:quia hoc membrũ,s.caro,assimilatur aeri, si esset applicatus c corpore.quoniam,si aer,secundum ꝙ est medium, fuisset applicatus cum corpo re,sicut caro,i.esset pars corporis, tunc existimaremus ꝙ per idem sentire sonum,& colorem,& odorem;& ꝙ hęc tria sunt vnus sensus. & hoc idem a dit sensibus tactus cum carne,ita ꝙ fuit existimatum eos esse vnum sensum. D. d,modo aũt, quia aer,&c.i.sed apparet ꝙ tres sensus isti sunt diuersi,licet sin idem medium.quia medium non est pars nostri.Caro autem,quia est pars no non apparuit hoc in sensibus tactus, & fuit existimatũ eos esse vnũ sensum. demrtio coegit ꝙ sint plures vno sensu.sentit.n.plura vno sensibil i in * carne.

* a.l.genere

Ex aere & aqua tãtummodo ĩpoſe est constare corpus aĩatum idẽ. 4. Meteo.t.29

In tactu autem hoc nũc immanifestum est.ex aere enim, aut aqua impossibile est constare animatum corpus.oportet enim solidũ quo dam esse.relinquitur igitur mistum ex terra,& ex his esse,quale sol esse caro,& proportionale. Quare necessarium est & corpus adnatu esse medium tactui,per quod fiunt sensus,qui plures sunt.

In tactu aũt hoc modo latet.impossibile est.n.vt cõstitutio corpo ris aĩati sit ex aere,aut ex aqua. indiget.n.vt sit durũ remanet igi vt sit ex terra,& ex istis in carne,& similibus. Necesse est igitur vt co pus medium tangens sit applicatum, per cuius mediationem erũt se sus,et sunt plures vno.

111 Cũ declarauit modũ,ex quo cõtingit ista existimatio in sensibus tactus, & contingit in aliis sensibus,incępit narrare cãm,& necessitatẽ in hoc,ꝙ medi tactu est applicatũ,& in aliis non applicatũ,& d. In tactu aũt,&c,i.tactui aut accidit hoc,ita ꝙ ista intentio latet in eo,s.ꝙ est plus q̃ vnus sensus, ex ho oĩs sensus indiget medio:& aĩalia indigent in salute vt sentiant tangibili fuit necesse vt mediũ esset pars eius.Et fuit impossibile vt hoc mediũ, quod pars eius,esset aqua, aut aer.impossibile est.n.sicut d.vt constitutio corporis set ex aere aut aqua.aĩalia.n.indigent necessario corpore duro, ex quo cont necessario vt mediũ sensibus tactus esset corpus admixtũ,super quod abund terrestritas.& est caro,& eius simile in animalibus carentibus carne. & sic intelligendus iste sermo.Et ipse excitauit nos super hoc.quod diminuitur in mone per hoc. quod dixit Necesse est igitur vt corpus medium tangens sit plicatum.i.necesse est igitur ꝙ omnis sensus sit per mediũ:cũ * sensus non se sua sensibilia nisi tangendo:& animalia indigent vt sentiant sensibilia occur tia, vt medium sit applicatum,& pars corporis.D,d.per cuius mediationem sensus,& sunt plures vno.i.sensus tactus.

* a.l. tactus

Indicat autem ꝙ plures sint,qui in lingua tactus omnia enim ta gibilia sentit secundum eandem partem,et saporem. Si igitur et a caro sentiret saporem videretur vnus et idem esse sensus,gustus, e ctus.nunc autem duo,propterea ꝙ non conuertitur.

Et demonstrat eos esse plures vno tactus linguæ omnia enim ta gibilia sentiuntur per idem membrum,et sapor.Si ergo alia caro tiret saporem,tunc existimaretur ꝙ gustus,et tactus essent idem sus.modo autem sunt duo,quia non conuertitur.

112 Et demonstrat ꝙ,qa sensus tactus est plus, q̃ vnus,& ꝙ hoc latet,qa car quasi mediũ tactus,qui est in lingua,qm̃ sentimus omnia tangibilia per ho brum, & etiam saporem, fuit necesse vt caro,quę est in hoc membro, medium,non quasi instrumentum.quoniam, si esset instrumentum saporis, prehenderet tangibile:&,si tangibile.non saporem.idem.n.sensus idem hab strumentum. Si igitur alia caro,quę est in corpore,sentiret saporem, si cut quę est in lingua, tunc existimaretur ꝙ gustus, & tactus essent idem sen d,modo aũt sunt duo, quia non conuertitur idest modo autem non accidit ho

Idem sensus ide habet in strumentum consimile su

A quia non conuertitur, ſ. ꝙ omnis caro guſtans eſt tangens: ſed non omnis caro tangens eſt guſtans.

pra c. 107. et 3. de Anima co. 50.

Dubitabit autem aliquis. Si omne corpus profundũ habet, hoc autem eſt tertia magnitudo, quorum autem corporum medium eſt aliquod corpus, non contingit ipſa ſeinuicem tangere. humidum autẽ non eſt ſine corpore, neq; vdum, ſed neceſſe eſt aquam eſſe aut habere aquam: quæ vero tangunt ſeinuicem in aqua, cum extrema ſicca non ſint, neceſſe eſt aquam habere mediam, qua repleta ſunt vltima. Si autem hoc verum, impoſsibile eſt tangere aliud aliud in aqua. Eodem autẽ modo & in aere. ſimiliter enim ſe habet aer ad ea quæ ſunt in ipſo, & aqua ad ea, quæ ſunt in ipſa. latet autem magis nos, ſicut & quæ ſunt in aqua animalia, ſi vdum tangit vdum.

Ex hoc ſumitur ꝙ inter duo corpora dicta cadit medium.

Ex eis, in quibus homo dubitat, eſt quòd omne corpus habet profundum, et hæc eſt tertia dimenſio, et corpora, inter quæ exiſtit aliquđ corpus medium, impoſsibile eſt vt tangant ſe ad inuicem, et humidum non eſt extra corpus, neque humectatũ, immo neceſſe eſt vt ſit B aqua, aut aliquid, in quo eſt aqua: & ea, quæ occurunt ſibi in aqua ad inuicem. cum extrema eorum nõ fuerint ſicca, neceſſe ẽ vt inter ea ſit medium, & eſt illud, in quo vltima eorum ſunt ſubmerſa. Et, ſi hoc eſt verum, impoſsibile eſt vt aliquid tangat aliud in aqua. Et ſimiliter in aere. aer enim ita eſt cum eis, quæ ſunt in eo, ſicut aqua cũ eis, quæ ſunt in aqua. verbi gratia animalia, quæ ſunt in aqua, ſi corpus humectatum tangit corpus humectatum.

Cum declarauit ꝙ tactus indiget carne pro medio, & ꝙ eſt plus ꝙ̃ vnus, incœpit etiam quęrere vtrum iſte ſenſus cum hoc, ꝙ indiget carne, indigeat etiam medio extrinſeco, aut ſufficit ẽt caro ſine medio extrinſeco. & iſta queſtio ẽt accidit in guſtu. Et dixit, Et ex eis, in quibus homo dubitat, eſt, &c. i. & dubitat hõ in hoc vtrum tactus indigeat medio extrinſeco cum hoc ꝙ indiget medio, qđ eſt caro. omne. n. corpus habet profundum, & eſt tertia menſura corporis. D. d. & corpora, inter quę eſt medium, &c. i. &, cum omne corpus habet profundum, neceſſe eſt vt inter omnia duo corpora non ſe tangentia ſit corpus. &, cũ ita ſit, contingit vt corpora ſicca, inter quę eſt medium corpus humidum, impoſſibile eſt vt tangant ſe adinuicem, abſque eo ꝙ ſuæ ſuperficies ſint humefactę C ab illo corpore humido. & humiditas impoſsibile eſt vt ſit extra illud mediũ, v. g. † corpora humectata. quoniam impoſsibile eſt vt tãgant ſe, niſi inter ea ſit aqua, aut aliquid aquę. D. d. & ea, quę occurrunt ſibi in aqua ad inuicem, cũ extrema eorum fuerint non ſicca, &c. i. &, cum corpora ſicca non occurunt ſibi in corporibus humidis, niſi extrema eorum fuerint humectata, neceſſe eſt vt nõ occurrant ſibi, niſi inter ea ſit medium: & eſt corpus, in quo ſuperficies eorũ ſunt ſubmerſę. Et, cũ ita ſit, impoſsibile eſt vt corpus ſiccũ tangat corpus ſiccũ in aqua, aut in aerem: niſi inter ea ſit corpus aut ex aqua, aut ex aere. D. d. Et ſimiliter etiam de aere. aer enim, &c. i. & ita eſt de aere, ſicut de aqua in hoc. ſed humefactio eorum, quę ſunt in aqua, eſt manifeſta ſenſui; × humefactio aũt eorum, quę ſunt in aere, non ſentitur: ſed ratio cogit eam eſſe eiuſdem modi. v. g. animal, quod eſt in aqua. quoniam, cum manifeſtum eſt ꝙ impoſsibile eſt vt aliquid tãgat niſi mediãte aqua, ſic debet eſſe in animalibus, quę ſunt in aere. 113

† Duo corpora dura nõ poſunt ſe immediate cõtangere.

× Hũefactio in aqua ẽ manifeſta sẽſui ſed ea, quę ẽ in aere, latet ſenſum. Idẽ primo Phy. c. 54. idẽ. 1. de Gene. & Cor. 19. conſiſe de aqua habes infra hic c. 115. ad finem.

Vtrum igitur omnium ſimiliter ſit ſenſus, an aliorum aliter, ſicut nunc videtur, guſtus quidem, & tactus tangendo, alii autem eminus? Hoc autem non eſt. ſed durum, & molle per alia ſentimus, ſi-

cut & sonatiuũ, & visibile, & odorabile, sed alia quidem eminus alia vero cominus. Quapropter latet, quoniam omnia sentimus per medium, sed in his latet. Et quidem sicut diximus prius, & si per pelliculam, quæ nos lateret, sentiremus omnia tangibilia, similiter vtiq; haberemus, sicut & nunc in aqua, & in aere. putamus enim nunc ipsa tangere, & nihil esse per medium.

Olā sētimus ꝑ medium.

Vtrum igitur sensus omnium rerum est, eodem modo, aut sensus rerũ diuersarum est diuersus, vt existimatur ꝙ gustus, & tactus sunt per tangere, alia autem sunt a remoto? Aut non est ita. sed nos etiam non sentimus durum, & molle, nisi mediantibus aliis rebus, sicut sentimus faciens sonum, & visibile, & audibile. sed ista a remoto, & illa duo a propinquo. Et ideo non fuit perceptum. & si non omnia sentimus per aliquod medium, sed non comprehenditur a nobis in his duobus. Iam enim diximus etiam prius ꝙ, si nos sentiremus tangibilia membrana mediante, ita ꝙ non perciperemus eam, tũc dispositio nostra esset, sicut dispositio nostra modo in aqua, aut in aere. modo enim existimamus tangere ea. & non est illud.

114 Et, cum fuerit concessum hoc, quod diximus, ꝙ corpora sicca impossibile est vt tangant se in corporibus humidis, nisi inter ea sit aliquod corpus ex illo humido, querendum est vtrum sentire omnia sensibilia fiat eodem modo, s. per medium, aut sentire res diuersas sit diuersum, s. ꝙ sentire quasdam non est per medium, vt existimatur de tactu & gustu, & quasdam per medium, & sine tactu, sed a remoto, vt auditus, & olfactus, & visus. Aut non est ita. sed omnia tangibilia sentimus per idem medium, per quod sentimus illa tria residua. sed tamẽ differunt in hoc, ꝙ sensibilia in istis tribus comprehenduntur a remoto, & in tactu, & gustu a propinquo. Et, cum ita sit, non sentimus omnes res nisi per medium extrinsecum: sed istud medium non percipitur a nobis in tactu. Quemadmodum, si sentiremus tangibilia mediante membrana, absq; eo ꝙ perciperemus illam membranam esse super nos: quoniam dispositio nostra esset cum hac membrana, per cuius mediationem sentiremus tangibilia absq; perceptione illius, sicut esset dispositio nostra in sentiendo mediante aqua, aut aere. s. quemadmodũ accideret nobis existimare ꝙ nos non sentimus tangibilia nisi tangendo, non mediante illa membrana, cum non percipimus illam esse oĩno, sic possibile est hoc accidere nobis in aqua, aut ere, s. existimare ꝙ nos sentimus res sine mediatione earum, sed non in rei veritate nihil tangimus, nisi per mediationem earum.

Sed differt tangibile a visibilibus, & sonatiuis, ꝙ hęc quidem sentimus, eo quòd medium mouet aliquid nos: tangibilia vero non a medio, sed simul cum medio. sicut ꝑ clypeũ percussus. non enim clypeus percussus percussit, sed simul accidit vtraque percuti.

Sed tangibile differt a visibilibus, & facientibus sonum. nos enim sentimus ista, ita quòd mediũ agit quoquo modo in nobis: & nos in tangibilibus non a medio, sed cum medio. v.g. illi, cui accidit ictus mediante scuto. scutum enim non est illud, quòd percussit ipsum, cũ ꝑcutiebatur scutum, sed accidit ꝙ percussio amborum fuit simul.

115 Idest sed licet consequitur ex hoc sermone ꝙ tangibilia non sint nisi per medium sicut tres sensus, tñ opinandũ est ꝙ actio medij in hoc sensu non est sicut actio medij in illis. sed tãgibilia differũt a coloribus, & a sonis in hoc, ꝙ indiget medio: quia sensibilia in illis tribus primo agunt in mediũ, deinde medium in nos tangibilia autem insimul agunt in nos, & in medium. Sed debes intelligere

Documẽtũ.

A hic per simul, non quia in eodem tempore patitur medium, & sensus a tangibilibus, & in illis duobus temporibus, existimatur, n. ꝙ visus, & aer alterantur a colore in eodem instanti: sed intendit hic per prioritatem, & posterioritatem in illis, prioritatem secundum causam, s. ꝙ sensibile est causa remota in motione sensus, & medium est causa propinqua. In tactu autem medium, & sensus mouentur insimul a tangibilibus, sed medium nihil facit in hoc, sed est aliquod accidens ex necessitate: non quia est necesse inesse sensus, sicut medium est necessarium in esse aliorum. Et ideo assimilauit passionem nostram a tangibilibus passioni nostrę a percussione mediante scuto. Quemadmodum igitur non debet aliquis dicere ꝙ scutum est necessarium in actione percussionis nostrę, ita ꝙ scutum sit causa propinqua, & percussio est causa remota, ita est de aere cum tangibilibus, s. ꝙ non debet aliquis dicere ꝙ illud necesse est ad sentire tangibilia, sed dicimus ꝙ insimul patimur nos, & scutum ab ictu. per simul igitur debemus intelligere priuationem prioritatis, & posterioritatis in causa, non in tempore. Et intendebat per hoc declarare ꝙ istud non est medium * secundum ꝙ est necessarium omni sensui in sentiendo: sed medium, quod huiusmodi est in hoc sensu, est caro. & hoc, si dicetur medium, erit secundum accidens. Sic igitur intelligendus est iste locus. non ꝙ Aris. dubitauit in hoc, & non compleuit, neque B declarauit modum, secundum quem dicitur ꝙ tangibilia non sentiuntur nisi per medium extrinsecum. Neque etiam Arist. in hoc sermone fuit valde oblitus, sicut d. Themistius, & alij. Dicunt .n. ꝙ nos, si concesserimus ꝙ tangibilia non comprehenduntur in aqua, & in aere, nisi mediantibus istis, quid possumus dicere in comprehensione qualitatũ tangibilium in istis duobus medijs ipsis? * Et ego dico ꝙ obliuio fortis non fuit nisi a dicente hunc sermonem, licet sit valde difficilis, secundum ꝙ apparet. Omne .n. animal, quod innatum est esse in aqua, aut aere, non sentit aliquam qualitatem caliditatis, aut frigiditatis in eis, si fuerint in simplicitate, quam debent habere, quia est locus eius naturalis, & locus est similis locato, vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus, & iam declaratum est ꝙ sensibile est contrarium ante passionem. Et, cum ita sit, animal nõ sentit calorem aut frigus in aere, aut in aqua: nisi quando cum eis admiscentur corpora calida, aut frigida. illa ergo corpora sunt alia ab aqua, & ab aere naturali. Et, cum ita sit, illud, quod accidit ex hoc, quando sentimus ꝙ aer, aut aqua calefacta sunt, aut infrigidata, illud idem accidit in corporibus, quę apparent visui esse alia ab aere, & aqua, s. ꝙ nos non sentimus ea, nisi mediante aqua, & aere naturali, vt declaratum est ex sermone prędicto. Et, si aer, & aqua continentes animalia, haberent qualitatem contrariam, tunc impedirent comprehensionem qualitatum contrariarũ ab animalibus. Et propter hoc, quod diximus, C non est opinandum aquam calefieri, dum fuerit aqua pura, neque ꝙ aer infrigidetur, dum est aer purus: sed hoc accidit propter corpora admixta cum eis calida, aut frigida. & hoc fecit dubitare homines, ita ꝙ frigiditas non est accidens inseparabile aquę, sicut calor igni. & ista existimatio accidit, quia vulgus consueuit vocare aquam, dum liquefactio remanet in ea: licet in rei veritate nõ est aqua pura, sed admixta. ista .n. qualitas est magis cognita oĩbus suis qualitatibus sensibilibus, sicut calor in igne & ideo vulgus non absolute vocat ignem, qui infrigidatus est ꝑp admixtionem corporũ frigidorũ. & forte vocat ignẽ corpora calida: licet sint humefacta ꝑ mixtionẽ, dum remanẽt calida calore igneo.

Quõ mediũ ẽ necessariũ in tactu.

Documẽtũ.

* a.l.nisi.

Hic soluẽdo dubitationẽ Themistij, & Alex. excludit expõnem eorum.

Themi. dubium ca.38.

* Auer. solo. Quarto Ph. t.c.48.

Tertio Cęl. 67.

Omnino autem videtur caro & lingua, sicut aer & aqua ad visum, & auditum, & olfactum se habent, sic se habere ad sensorium. ipso autem sensorio tacto, neq; ibi, neque hic fiet vtiq; sensus. vt si quis ponat corpus album super oculi vltimum. Quare & manifestum est, ꝙ intus sit tangibilis sensorium. sic enim vtique accidet, quod quidẽ in aliis, apposita enim super sensorium, non sentiunt. super carnem autem apposita sentit. quare medium tactiui caro.

Et vniuersaliter videt ꝙ caro, & lingua est, sicut aer & aqua ĩ visu,

auditu, & olfactu. & sic est dispositio eorum apud sensum, sicut dispositio vniuscuiusque illorum duorum. sed ipsum sentiens, cum tetigerit non cadit illic, neque hic sensus. v. g. si aliquis posuerit aliqđ corpus album super visum medium. Dicamus igitur ꝙ manfestum est ꝙ sensus tactus est interius. &, si non esset hoc, contingeret in eo, quod contingit in aliis, ꝙ, cum poneretur super sentiens non sentiet. caro autem sentit, cum fuerit positum super eam. vnde cõsequitur vt caro sit medium in tangente.

* Sẽsibile positũ supra sẽsum non sentitur. Idẽ supra te. c. 98. & ꝗ ibi. Caro est mediũ nõ organũ, seu instrumẽtum tactus. sed oppositũ dicit. Cõ. in libro de Sensu et sensato, & scđo Colliget cap. de iuuamentis carnis, & in cap. de iuuamẽtis sensus tactus. Vide cõtr. Zim.
† Plura cõtraria nõ trãsferuntur ad extrema, nisi prius transferantur ad media. Idẽ 5. Ph. 2. Idẽ 10. Met. 23. idem supra 105.
Cõtra Ale. Motiuum Alex.
Idem supra 108.

116 Cum declarauit modum, scd̄m quem dicitur ꝙ aqua & aer sunt media in tactu, si debeant dici media, reuersus est ad dicendum illud, quod est medium in rei veritate in hoc sensu, s. illud, quod est impossibile vt sine eo sentiat iste sensus. & est caro, cuius proportio ad ipsum est sicut proportio aquę & aeris ad alios tres, Et d. Et vniuersaliter videtur, &c. i. & vniuersaliter opinandum est ꝙ caro & lingua sunt tactui, & gustui, sicut aer & aqua visui, & auditui, & olfactui. D. d. & sic est dispositio eorum apud sensum, &c. i. & dispositio carnis & linguę apud tangens, & gustans sit sicut dispositio aquę & aeris apud tres sensus. D. d. sed ipsum sentiens, cum tetigerit, &c. i. * et in omnibus cum super sentiens ipsum fuerit positum sensibile, non sentiet omnino. aut, si sentiet, male: vt accidit, cum super visum fuerit positum aliquod corpus album. D. d. aliam demonstrationem a prędicta ꝙ caro est quasi medium, non quasi instrumentum, & d. Dicamus igitur ꝙ manifestum est, &c. i. & manifestum est ꝙ sensus tactus est intra carnem: & ꝙ caro non est quasi primum instrumentum ei. qm̄, si ita esset, contingeret in eo quod contingit in aliis, s. ꝙ cum sensibile esset positum super carnem, non sentiretut a virtute tangibili: quemadmodum color, cum fuerit positus super visum, non sentietur. modo autem, quia videmus ꝙ virtus tangibilis non sentit, nisi quando tangibile fuerit positum super carnem, necesse est vt caro sit medium, non instrumentum. Et hoc, quod dixit, manifestum est per se. qm̄ hoc, ꝙ tres sensus indigent medio, aut est, quia accidit suis sensibilibus, ꝙ sunt remota ab eis, aut quia impossibile est vt recipiant sua sensibilia, nisi sint prius in medio: vt † plura vidẽtur contraria, s. ꝙ non transferuntur ad extrema, nisi prius transferantur ad medium. &, si hoc esset propter hoc, ꝙ sensibilia sunt remota, contingeret vt sentirent, quando essent polita super eos. tunc enim non indigent medio. sed non sentiunt: ergo non indigent medio, nisi propter ipsum sentire. Et, quia hoc accidens non potest attribui vni eorũ essentialiter, cum commune sit eis, remanet igitur vt hoc sit eis commune per naturam communem tribus sensibus, sed nulla natura communis est causa in hoc accidente, nisi hoc, ꝙ sunt sensus: ergo indigentia medij ad sensus est eis in hoc, ꝙ sensus, non secundum ꝙ quidam sensus: ergo omnis sensus necessario indiget medio in ipso sentire. non ꝙ medium est in istis tribus sensibus tantum: quia sensibilia eorum sunt remota, vt putat Alex. quoniam, si ita esset, contingeret quod cum essent posita super eos, sentirent. Et hoc, quod dixit Alex. contradicens huic opinioni, s. ꝙ, si caro esset quasi medium, contingeret ut sub carne esset aliquod membrum, per quod fieret iste sensus: & illud necessario esset vnum, si iste sensus esset vnum: aut plura, si plura: nihil est. Iam enim apparuit post Arist. in tempore eius, scilicet Alex. ꝙ in animalibus sunt quędam corpora, quæ dicuntur nerui, & habent introitum in sensum, & motum. quod igitur apparuit Aristo. ratione, manifestum est post sensu. Et nihil est hoc, quod dicunt posteriores Peripatetici, scilicet ꝙ nerui nõ habent introitum in sensum tactus, est enim fere Aristo. in propinqua potentia: & est etiam sensibilis.

Tangibiles igitur sunt differentię corporis, secundum ꝙ corpus. Dico autem differentias, quæ elementa determinant, calidum, frigidum, humidum, siccum: de quibus prius dictum est in iis, quæ de elementis. Sensorium autem ipsarum tactiuum, & in quo sensus, qui

A vocatur tactus, inest primo, potentia huiusmodi pars est.

Et tãgibilia autem sunt differentiæ corporis, secundum ꝙ corpus. Et dico differentias, quibus determinantur elementa, s. calidum, & frigidum, & humidum, & siccum: & sunt illę, de quibus prius locuti fuimus apud sermonem de elementis. Illud autem, quod est, sentiens, & tangens, & in quo est primus sensus, qui dicitur tactus, est mẽbrum, quod est in potentia talis dispositionis.

D. Et tangibilia sunt differentię corporis, scdm ꝙ est corpus, idest tangibilia
vniuersaliter sunt differentię existentes in omnibus corporibus, scilicet com- 117
munes omnibus corporibus generabilibus, & corruptibilibus. Deinde d. Et di
co differentias, &c. i. & intelligo per differentias differentias vniuersales, a qui-
bus nullum corpus fugit: & sunt primę differentię existentes in quatuor elemẽ
tis, scilicet calidum, & frigidum, siccum, & humidum: & quę fiunt ex eis, vt
asperum, & durum: & alię differentię tangibiles, & quę sunt coniunctę cũ eis,
vt graue, & leue. Deinde d. de quibus prius locuti fuimus apud sermonem de
elementis, scilicet in libro de Generatione, & Corruptione. illic enim declara
B uit modos tangibilium primos, & secundos. D. d. Illud autem, quod est sentiẽs, In. 2 de Ge.
&c. idest illud autem, quod sentit has differentias, est membrum, quod est in po- & Cor. te. c.
tentia hę differentię. i. illud, quod innatum est perfici per has differentias, & opi 8. & . 16.
nandum est ꝙ hoc est caro, aut nerui.

Sentire enim pati quoddam est. Quare faciens quale ipsum actu, huiusmodi illud facit, cum sit potentia. Vnde simile calidum & frigidum, aut durum & molle non sentimus, sed exuperãtias: tanquã sensu, velut medietate quadam existente eius, quę in sensibilibus, contrarietatis. Et propter hoc discernit, ac iudicat sensibilia. medium enim iudicatorium est. fit. n. ad vtrunque ipsorum alterum vltimorum.

Sentire enim est aliquod pati quoquo modo. Vnde necesse est vt illud, quod agit sibi simile in actu, non agat nisi illud, quod est in potentia. Et ideo calidum non sentit sibi simile, neq; frigidum, neq; durum, neque mole, sed ea, quæ sunt intensiora: quoniã sensus quasi est mediũ inter contrarietatem in sensibilibus. Et ideo distinguit sensibilia. medium. n. distinguit. efficitur enim apud vtrunque æqualiter.

C Cum dixit ꝙ primum sentiens est illud, quod est in potentia istę differentię,
incœpit declarare hoc, & d. Sentire enim, &c. i. sentire enim, quia est aliqua pas 118
sio secundum modum dictum & omne patiens habet agens, & omne agens agit
sibi simile in actu. i. necesse est vt non agat sibi simile in actu, nisi ex aliquo, qd'
est sibi simile in potentia, non in actu. D. d. Et ideo calidum non sentit sibi si-
mile, &c. i. &, quia agens non agit in eo, quod est sibi simile in actu, sed in poten
tia: ideo necesse est vt membrum sentiens non sentiat corpus calidum sibi ęqua * Documẽtũ
le in calore, nec membrum frigidum corpus frigidum ęquale sibi in frigore: & Impõe ẽ sẽ
similiter de duro, & molli. D. d. causam in hoc, & d. quoniam sensus est quasi sum tact' ca
medium, &c. i. & sensus tactus comprehendit tantum intensiora ex rebus tangi- rere simpr
bilibus, econtrario aliis sensibus cum suis sensibilibus. quia sensus tactus inue- calido, & fri
nitur in aliquo, quod est medium inter contrarietatem aliquam in sensibilibus: gido, & sic-
cum impossibile est vt aliquod corpus denudetur a qualitatibus tãgibilibus ecõ co, & humi-
trario alijs qualitatibus sensibilibus. * Et intelligo ꝙ sensus tactus impossibile ẽ do: sicut vi-
vt careat simpliciter calido, & frigido, & sicco, & humido sicut fuit in visu co- sus colore,
lore, & in auditu carere sono. & ideo iste sensus comprehendit sua sensibilia se et auditus so
cundum totum sensus aũt tactus comprehendit extrema. D. d. Et ideo distinguit no. Idem in
sensibilia. medium. n. distinguit, &c. i. & ideo sensus tactus distinguit, & com- fra cõ. sequẽ
prehendit sensibilia, quia est medium, medium enim distinguit, quia recipit vtrũ ti, & . 3. de
Aĩa cõ. 66.

que extremum, & aſsimilatur ei, & efficitur cum eo idem.

Et vt oportet id, quod debet ſentire album & nigrum, neutrum ip ſorum eſſe actu, potentia vero vtrunque, ſic autem & in aliis, ita & in tactu neque calidum, neque frigidum.

Et oportet, ſicut diximus, vt illud, quod eſt innatū ſentire album, & nigrum, ſit neutrum, ſed vtrunq; in potentia, & ſic de aliis, ita in ta ctu debet eſſe neque calidum, neque frigidum.

119 Et, quemadmodum oportet vt illud, quod innatum eſt ſentire album & ni grum ſit neutrum, ſed vtrunque in potentia, & ſic in vnoquoq; ſenſu, ſic etiam oportet vt tangens ſit neque calidum, neque frigidum ſecundum modum, qui eſt poſsibilis in eo, ſ. vt iſta ſunt in eo ſcd̄m medium, aut prope: cum impoſsibile eſt vt denudetur ab eis omnino, ſicut fuit poſsibile in illis alijs, ſ. vt denudetur a ſuis ſenſibilibus. Et debes ſcire ꝙ, quia illud, quod ſequitur ex hoc in inſtrumē to iſtius ſenſus, illud idem cōſequitur in medio, nō poſſumus dicere ꝙ caro ſit inſtr̄m iſtius virtutis, ſcd̄m ꝙ ē media inter cōtraria, ſicut exiſtimauerūt plures.

Ducumētū.

Amplius autem ſicut viſibilis & inuiſibilis eſt quodā modo viſus, ſimiliter autem & reliqui oppoſitorum, ſic & tactus tangibilis & inta gibilis. Intangibile autem eſt paruam omnino habens differentiam tangibiliū, quomodo ſe habet aer. & tangibiliū exuperantiæ, vt ea, q corruptiua ſunt. Scd̄m igitur vnumquemq; ſenſum dictū eſt figura.

Et, quemadmodum viſus eſt quoquo modo rei viſibilis & non viſibilis, & ſimiliter de aliis, ſic eſt tactus tangibilis & non tangibilis. Et non tangibile eſt illud, in quo eſt de diſpoſitione tangibilium ali quid valde modicum, ſicut aer: aut valde intenſum, ſicut corrumpen tia. In vnoquoque igitur ſenſum dictum eſt ſecundum deſcriptioné.

120 Cum notificauit ſenſus tactus, & naturam rerum tangibilium, & quomodo ſit tactus, & per quot, reuerſus eſt ad dicēdum aliquid commune omnibus ſenſibus. comprehendunt enim alterum duorum oppoſitorum eſſentialiter, & alterum ac cidentaliter. Et dixit, Et quemadmodum viſus, &c. i. & quemadmodum viſus cōprehendit viſibile & nō viſibile quoquo modo, ſicut etiam alij ſenſus cōpre hendunt priuationes ſuorum propriorum ſenſibiliū, ita ſenſus tactus compre dit tangibile & non tangibile. & d. quoquo modo, quia non eodem modo com prehendit habitum, & priuationem. Deinde poſuit ſcd̄m quot modos dicitur nō tā gibile, & dixit, Et non tāgibile eſt illud, in quo eſt, &c. i. & non tangibile di citur duobus modis: quorum vnus eſt illud, in quo exiſtit de qualitatibus valde modicū, ſicut eſt de aere continēte nos: & alterū eſt illud, in quo exiſtit de quali tatibus tangibilibus valde intenſum, & corrūpens ſenſum, vt ignis, & glacies.

Caput Octauum. Senſus recipere ſenſibilia ſine materia. Cur ſenſibilium exuperantiæ corrumpant ipſa ſenſoria Item quo pacto non ſentientia a ſenſibilibus patiuntur.

OPortet autē vniuerſaliter de omni ſenſu accipere, quod ſenſus eſt id, quod eſt ſuſceptiuum formarum ſine ma teria. vt cera annuli, ſine ferro & auro recipit ſignum. accipit autem aureum, aut æneum ſignum, ſed non i quantum aurum, aut æs. Similiter autē & ſenſus vn cuiuſque ab habente odorem, aut ſaporem, aut ſonum patitur. ſed non inquantum vnumquodque illorum dicitur, ſed inquantum hu iuſmodi, & ſecundum rationem.

Oīs sēſus ſu ſceptiuus eſt formarum ſi ne māteria. idem infra t. 138.

A Et dicendum est vniuersaliter de omni sensu ꝙ sensus est recipiēs formas sensibilium sine materia .v.g. quòd cera recipit formam annuli, sine ferro aut auro.& recipit signum,quod est ex cupro aut ex auro, sed non secundum quòd est cuprum, aut aurum. Et similiter vnusquisque sensuum patitur ab habente colorem, aut saporem, aut sonum,sed hoc non secundum quòd vnusquisque eorum dicitur, sed secundum quòd est in hac dispositione,& intentione.

121 Intendit scdm descriptionem,i. vniuersaliter. in libro enim de Sensu & sensato loquitur de istis particulariter. Et d. Et dicendum est vniuersaliter de omni sensu,&c.i.& opinandum est ꝙ receptio formarum sensibilum ab vnoquoq; sensuum est receptio abstracta a materia. si.n.recipiet eas cum, materia tūc idē esse haberet in anima, & extra animam. & ideo in anima sunt intentiones, & comprehensiones: & extra animam non sunt comprehensiones,neque intentiones.sed res materiales,quę non sunt comprehensę omnino. D.d.v.g. ꝙ cera recipit,&c.i.& ista receptio,quę est in sensibus, abstracta a materia, similis est receptioni cerę ad figuram annuli. recipit.n.eam sine materia cum eodem modo recipiat eam,siue fuerit ferri,siue auri,;siue cupri. D.d. Et similiter vnusquisque sensuum patitur, &c.i.scdm hunc modum patitur vnusquisque sensuum ab B eis,a quibus innatus est pati,siue colore,siue sono. sed non patitur ab eo, scdm ꝙ est color,aut sonus. qm̄,si ita esset,contingeret ꝙ, cum reciperet ipsum, esset color,aut sonus, non intentio. & hoc intendebat,cum dixit sed non scdm ꝙ dicitur vnusquisq;,sed scdm ꝙ est intentio. * intentio.n.coloris alia est a colore. Et d. sed scdm ꝙ est in hac dispositione,& intētione, obseruādo se ab intētionibus,† quas recipit intellectus.illę.n.sunt vniuersales: istę aūt sunt particulares.

Si sensus recipient cum materia, tūc res idem eē hrēt ī aīa,et extra aiam. Idē.12.Me. cō.14.&.23 et.36. cōsile de ītellectu. 3.de Anima cō.38.

*Intentio coloris alia est a colore, Idē supra.c.76.&.97.

† Intētiōes, quas recipit sensus, sunt particlares, sed illę,quas recipit intellectus, sunt vles. Idē infra c.149.et 3.de Aia.4.5.1º.19.28.&.30.

Sensorium autem primum est,in quo huiusmodi potentia Est igitur idem,sed esse alterum est.magnitudo enim quędam erit id,quod sentit, non tamen est sensitiuo esse.neque sensus magnitudo est, sed ratio quædam,& potentia illius

Et quod est ista potencia est primum sentiens.Sunt igitur idem,in esse autem diuersa.Illud enim,quod sentit,est aliqua magnitudo: & nō secundum quòd sentit.neq; sensus est magnitudo, sed intentio,& virtus illius.

122 Et ꝙ recipit istam virtutem, quę est intentio abstracta a materia,est primum C sentiens. & cum receperit eam efficietur idem: sed in numero differunt. Illud.n.quod sentit,est aliquod corpus: & non sentit ꝙ est corpus. neq; sensus est corpus,sed intentio & potentia illius corporis,quod est primum sentiens.

Manifestum autem ex his, & propter quid sensibilium exuperantiæ corrumpunt sensoria. Si nanque sit fortior sensorio motus, soluitur ratio.hoc autem erat sensus. & sicut & consonantia,& tonus,percussis fortiter chordis.

Propter qd excellentię sēsibiliū corrūpūt sensitiua. idē infra t.143.& 3.huius t.7.

Et manifesta est ex hoc causa, propter quam sensibilia intensa corrumpunt instrumenta sensuum. Quoniam,quando motus sentientis a sensibili fuerit fortior eo,disoluetur sua intentio. & hoc erit sensus. sicut dissoluitur consonantia chordarum, & neumata, cum tanguntur fortiter.

D.& ex hoc,quod diximus,ꝙ sensus est intentio,declarabitur causa,propter quam sensibilia intensa corrumpunt instrumēta sensuū. qm̄, quando motus sentientis a sensibili fuerit fortior, q̄ sentiens possit tolerare, dissoluetur illa intētio, per quā sentiens est sentiēs, & remanebit corpus sine illa intentione, q̄ est

sensus. sicut dissoluitur consonantia chordarum, & neumata, vel nete eorum, quę sunt intentio existens in eis, quando fortiter tanguntur, & mouebuntur motu fortiori, quã motu, quem possunt tolerare.

Propter qd plãtę nõ sentiunt.

Et propter quid plantæ non sentiunt, cum habeant quandam partem animalem, & patiantur a tangibilibus etenim frigescunt, & calescunt. Causa.n. est, non habere medietatem, neque huiusmodi principium, vt posint recipere formas sensibilium, sed pati cum materia.

Et causa, propter quam vegetabilia non sentiunt, & in eis est aliqua pars animata, & recipit pasionem a tangibilibus, quia calefit, & infrigidatur. Causa enim in hoc est, quia non habent medium, neq; principium, per quod possunt recipere formas sensibilium.

124 Laborat in hoc sermone ad dandum causam, propter quam vegetabilia non habent sensum tactus: licet habeant animam nutritiuam, & etiam patiuntur a tangibilibus, & calefiunt, & infrigidantur. & intendit per aliquam partem animatam animam nutritiuam. Et d. Causa.n. in hoc est, quia non habent mediũ, &c. idest causa.n. in hoc nihil aliud est, nisi quia vegetabilia nõ habent mediũ, quasi carnẽ, neq; tale principiũ, per quod animalia possunt recipere formas sensibiliũ. &, cum declarauit ꝙ a tangibilibus patitur aliquid, quod non comprehendit ea, incœpit narrare ꝙ econtra est de aliis sensibilibus sensuum.

Dubitabit autem aliquis, si patiatur aliquid ab odore, quod non potest olfacere, aut a colore, quod non potest videre similiter autem & in aliis. Si autem olfactibile sit odor si quid facit olfactum, inquantum odor est, facit. Quare non potentium olfacere, nihil pati potest ab odore. eadem autem ratio & in aliis. neq; potentium, nisi inquantum vnumquodque sensitiuum.

Sed non patitur ab odoribus, quod non potest olfacere, neq; a coloribus, quod non potest uidere. & sic de aliis. Si igitur olfactus est odor, contingit vt omnis res, quæ facit olfacere, facit per odorem. Vnde necesse est ꝙ nihil ex eis quæ non possunt olfacere, patiatur ab odore. & iste sermo est de aliis. neq; etiam aliquid ex eis, quæ possunt, nisi secundum quòd quodlibet eorum est sentiens.

125 Idest & licet aliquid, quod non est innatum tangere, patitur a tangibilibus, tamen nõ patitur ab odoribus pasione propria odoribus, i. scdm ꝙ est odor, nisi illud, quod potest olfacere: nec patitur a coloribus pasione propria coloribus, scdm ꝙ est color, nisi illud, quod possunt videre: neque a sono, nisi illud, quod potest audire. D.d. & sic de aliis. Et hoc facit extimare ꝙ sapor est huius dispositionis. sed ipse dicet post ꝙ quidam patitur a sapore, quod est innatum sentire ipsum. & forte fecit hoc, quia est locus dubitationis. D.d. Si igitur olfactus est, &c. i. si igitur natura olfactibilis, quę non existit nisi in olfaciente, sit odor ipse. non intentio comparata, quę contingit odori, manifestum est ꝙ odor facit olfacere omne olfactum: & omne, in quo odor agit, scdm ꝙ est olfactus, est olfaciens, quoniã, si esse odoris non est, nisi scdm ꝙ est olfactus; & olfactum non inuenitur nisi in olfaciente: manifestum est ꝙ omne, quod patitur ab odore, est olfaciens. D.d. Vnde necesse est, &c. i. si igitur omne olfaciens patitur ab odore: & omne, quod patitur ab odore, est olfaciens: necesse est secundum conuersionem oppositi, vt quod non est olfaciens non patiatur ab odore. Et ipse non propalauit in sermone nisi postremum consequens, & primum principium, ex quo consequebatur, s. ꝙ si odor est relatiuus. i. olfactus, necesse est vt olfactum sit olfacientis, & non propalauit propositionem dicentem ꝙ omne, quod patitur ab odore, est olfaciens, neque propalauit conuersionem sui oppositi. Et quasi opinatur

A natur ꝙ tactus est aliquod contingens rebus contrariis tangibilibus. & nõ opinatur ꝙ olfactibile est aliquod contingens, odori, neq; visibile colori, sed opinatur ꝙ olfactum est quasi ipse odor, & visibile ipse color, et audibile ipse sonus. Et ideo fuit necesse apud ipsum vt omne, quod patitur ab odore, sit olfaciens, & a colore videns, & a sono audiens. Et non fuit necesse vt omne, quod patitur a tangibili, sit tangens. & hoc indiget magna inquisitione. Ipse enim quasi opinatur ꝙ sensuum quidam sunt in capitulo relationis, & quidam sunt in capitulo actionis, & passionis per se, & accidit eis relatio.

Aris. opinatꝰ ꝙ sensuum quidam sunt in cap. relõnis, & quidã sunt in capi. actionis, & passiõis per se. Vide ĩfra c. sequẽti, & com. 140. & 143.

Simul autem manifestum est & sic. neque enim lumen & tenebræ, neque sonus, neque odor quicquam facit in corpora, sed ea, in quibus est: vt aer, qui cum tonitruo findit lignum. Sed tangibilia, & sapores faciunt. si enim non, a quo vtique paterentur inanimata, & alterarentur?

Et cum hoc manifestum est hoc modo. neque enim lux, neque obscuritas, neque sonus, neque odor agunt aliquid in corporibus, sed ea in quibus sunt illa. v.g. ꝙ aer, in quo est tonitruum, findit lignum. Sed tangibilia, & sapores agunt quoniam, si non agunt, a quibus igi-

B tur patientur, & alterabuntur corpora non animata?

126 Idest &, cum in hoc sermone prędicto declarauimus hoc de sensibilibus, manifestum est per se, apparet enim ꝙ neque lux, neque obscuritas, neque odor, neque color agunt aliquid in corporibus: sed nõ agunt, nisi in rebus, in quibus sunt isti sensus. D.d. v.g. ꝙ aer, in quo tonitruum, findit lignum. sed sonus, qui est tonitruum, non est ipse motus, quem lignum recipit a motu aeris. sed sonus est intentio, quę non inuenitur, nisi in audiente: & quasi est in capitulo ad aliquid, non in qualitate. & similiter odor apud ipsum est, secundum ꝙ exposuimus. D.d. Sed tangibilia, & sapores, &c. i. sed tangibilia, & sapores magis sunt in capitulo de agere & pati, quam in capitulo relationis. quoniam, si ab eis non patitur, nisi qd habet sensum gustus, & tactus, a quo igitur patiẽtur alia corpora non animata? continget enim agere & pati non esse. quod est impossibile. Et hoc quod dixit in tangibilibus, est manifestum, sed in *saporibus indiget consyderatione. Potest. n. aliquis dicere ꝙ sapor est ipsum gustabile, sicut odor est ipsum olfactum. sed videmus, vt dicit Plato, ꝙ sapores habent in corporibus non animatis passiones diuersas additas calefactioni, et infrigidationi. v.g. exasperare, quod est pontici: & lenificare, quod est vnctuosi: & alia multa. quę sunt dicta in Timęo, quę Galenus laborat exponere. Iste igitur actiones vtrum sint saporis, aut sint de sa-

C pore quasi motus aeris de sono, indigent consyderatione. sed accepit hic ꝙ sapor est modus tangibilis cum sit similis ei.

Sonus quasi ẽ ĩ ca. ad aliquid, non in qualitate, s; tãgibilia, & sapores magis sũt ĩ ca. agere & pati, q̃ in ca. relationis.

Digressio. Vtrũ sapor agat reair.

*a.l. saporosis.

Ergo ne & illa faciunt? An non omne corpus passiuum est ab odore, & sono: & patientia indeterminata sunt, & nõ manent, vt aer, olet enim tanquã passus aliquid. Quid igitur est odorare, præter pati aliquid? An odorare sentire est. aer autem passus, mox sensibilis fit.

Dicamus igitur ꝙ non omne corpus est innatum pati a sono, & ab odore: & quod patitur non est determinatum, neque permanens. v.g. aer enim est ventus, & propter hoc patitur. Quæ igitur est differentia inter olfacere, & pati. Dicamus igitur quòd olfacere est sentire: & cũ aer patitur, velociter fit sensatus.

Cum declarauit ꝙ nõ patitur ab aliquo trium sensibilium nisi sensus proprij

127 eis, incępit dare differentiã inter passionẽ corporum mediorum ab eis, & inter passionẽ rerũ a tangibilibus, & d. Dicamus igitur ꝙ non omne corpus, &c. i. &, si aliquis finxerit ꝙ corpora patiuntur a sono, & ab odore, & dederit rationem super hoc de passione aeris, & aquę ab eis, dicemus ei ꝙ non omne corpus est

innatum pati a sono,& ab odore.non.n.patitur ab eis ex corporibus, nisi illud, quod est non determinatum in se.i. non habens figuram,neq; propriam consti- tionem.v.g.aer enim non patitur ab eis,nisi quia est ventus: & ventus est cor- pus non determinatum,neq; fixum.corpora.n.quę patiuntur a tangibilibus,su[nt] determinata,& fixa. D,d.Quę igitur est differentia inter, olfacere,& pati.i. igitur aliquis quęsiuerit,& dixerit cum olfacere sit passio,& receptio odoris: medio sit passio etiam,quę igitur est differentia inter vtranq; passionem? Dici mus ei ꝙ,cum aer patiatur velociter a sensibili,efficitur p hanc passionē sensi- tum illi sensui,sensus autem fit per han c passionem sentiens non sensibile.

Iuxta Græcorum sectionem hic incipit liber Tertius de Anima.

Summa Quinta. Non dari sextum sensum. Curq; non vnum, sed plures habeamus sensus, redditur causa.

QVòd autem non sit sensus alius præter quinq;, dico aut[em] hos,visum,auditum,olfactum,gustum, tactum,ex his credet aliquis. Etenim oīs eius,cuius est sensus tactus etiam nunc sensum habemus. omnes enim tangibi- lis, inquantum tangibile.passiones tactu nobis sensi- les sunt. Necesseq;,siquidem deficit aliquis sensus,& sensorium a[li]- quod nobis deesse.

Quoniam autem non est alius sensus præter istos quinq;, s.visu[s] & auditus,& olfactus,& gustus,& tactus,ex istis creditur. Quoniam si omne,quod tactus potest sentire,possumus nos sentire.quonia[m] pas- siones tangibilis,secundum quòd est tangibile, omnes sunt sensibi- les a nobis per tactum. Et necesse est, si deficiat in nobis aliquis sen- sus,vt deficiat nobis aliquod sentiens.

128 Cum compleuit sermonem de vnoquoq; sensuū quinq; existētium in anim[ali] perfecto,incępit declarare ꝙ impole est inuenire animal habens sextū sensum & d. Quoniam aūt non est alius sensus,&c.i.qm̄ aūt impossibile est inuen[ire] animal habens sensum sextum, pręter istos sensus existentes in homine, & animali perfecto ex istis demonstrationibus creditur. D.incępit declarare h[oc] & d.Quoniā,si omne,quod tactus potest, &c.i.qm̄ manifestū est ꝙ omne, qu[od] sensus tactus potest comprehendere ex sensibilibus,nos possumus comprehen- dere: & nihil deficit nobis ex eis,quę innata sunt comprehendi ab hoc sensu, similiter de vnoquoq; sensum, s. ꝙ non deficit nobis in aliquo animali hab[ens] istum sensum aliquod sensibiliū,quę innata sunt comprehendi ab eo, ita ꝙ [nul]- lus potest dicere ꝙ potest inueniri aliquis tactus in animali, qui comprehe[ndit] tangibile,quod nos non possumus comprehendere. Manifestum est.n.per se omnes qualitates tangibiles,scđm ꝙ,sunt tangibiles,sunt sensibiles a nobis, & comprehensę per tactum.& similiter est de qualitatibus visibilibus,& a[udi]- bilibus,& olfactibilibus. Et, cum posuit hunc sermonem quasi antecedens duxit consequens. Et d. Et necesse est,si deficiat in nobis aliquis sensus,&c. cum posuerimus ꝙ isti quinq; sensus non deficiunt nobis,nec in animali,in- inuenitur aliquid eorum,quę innata sunt comprehendi ab istis sensibus, [&] ꝙ sunt isti sensus,necesse est,si deficit in nobis aliquis sensus, vt deficiat n[o]- bis aliquod sentiens: cum iam posuerimus ꝙ istis sensibus non deficit in no[bis] sentire aliquid eorum,quę innata sunt sentiri, &, cum ita sit,ille sensus, qui

Manifestū ē p se ꝙ oēs qualitates tā gibiles, scđ; ꝙ sunt tangibiles, sunt sensibiles a nobis, et cō prehensę p tactū. & siř

A ponimus deficere cum non deficit propter aliquem sensuum existentium in nobis, necesse est vt defectus eius sit pp hoc, quia a nobis deficit sensus sextus.

ẽ de qualitatibus visibilibus, & audibilibus, et olfactibilib'

Et quæcunque quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt quem habemus. quæcunque vero per media, & non ipsa tangentes, simplicibus*. dico autem, vt aere & aqua. Habet autem sic, vt, si quidem per vnũ plura sensibilia existentia sint diuersa abinuicẽ genere, necesse sit habẽtem huiusmodi sensorium utrorũq; sensitiuũ esse. vt si ex aere est sensorium, & est aer & soni, & coloris. Si vero plura eiusdem sint, vt coloris & aer & aqua: vtraq; enim perspicua: & qui alterum ipsorum habet sonum, sentiet id, quod per vtraque.

* a.l. addit spaciis.

Et omne, quod sentimus nos tangendo ipsum, est sensibile a nobis per tactum qui est in nobis. & omne, quod sentimus per media, non quia nos tangimus ipsum, est per simplicia. v.g. per aerem, aut per aquam. Et ita est, s. ꝙ, si per vnum fiant sensibilia plura vno, quæ differũt abinuicem in genere, necesse est habens istum sensum quòd
B sentiat vtrũq;. v.g. ꝙ, si sentiens est ex aere, & aer est soni, & coloris. Et, si per plura vno sit vnum, verbi gratia color per aerem & aquam: sunt enim æquales: manifestum est quòd habens vnum tantum sentit, quod sentit per vtrunque.

Cum declarauit ꝙ, si deficit in nobis aliquis sensus necesse est vt deficiat aliquod sentiens: & etiam fuit manifestum ex hoc ꝙ, si deficit in nobis aliquod 129
sentiens necesse est vt deficiat in nobis aliquis sensus, qui differat in genere a sensibus istarum virtutum, cum istis virtutibus non deficit sentire aliquid ex eis, quę innata sunt inueniri in eis; & ꝙ hęc duo conuertantur, s. quorum vtrumlibet fuerit, erit alterum: &, si vnum auferatur, auferetur & reliquum incępit: declarare ꝙ impossibile est sextam virtutem esse; quia impossibile est vt sit sentire extraneum in genere ab istis sensationibus. Et hoc declaratur tribus demõstrationibus. Quarum prima est accepta a mediis. Secunda ab instrumentis, quibus fit sentire. & causa data in his duabus demonstrationibus est quasi materialis. Tertia autem est accepta a sensibilibus ipsis: & est magis firma illis duabus, cũ causa accepta in ea sit finalis. Et incępit a demonstratione, quę est accepta a me
C dio: sed tacuit quasdam propositiones, & conclusionem. Et ista demõstratio fundatur super propositiones. Quarum vna est, ꝙ * omne, quod sentit animal, aut sentit ipsum per contactum, aut mediante corpore extraneo. & omne, quod sentimus per contactum, aut sentimus ipsum mediante carne, aut per ipsam carnem, si fuerit instrumentum. Et hoc intendebat, cum dixit & omne, quod sentimus, &c. i. & omne, quod sentimus non per contactum, sed mediante corpore extraneo, sentimus ipsum mediante altero istorum duorum elementorũ, aut vtroq;, s. aqua aut aere & hoc intendebat cum d. & omne, quod sentimus per media, &c. i. &, cum ita sit, sicut diximus, manifestum est ꝙ necessario, sequitur ex hoc, vt omne habens sensum per carnem, aut per alterum duorũ elementorũ, aut per vtrũq; non inuenitur ei de sensu, nisi illud, quod potest fieri per hęc duo, s. per carnem aut per medium extraneum. omne igitur animal non habet de sensibus, nisi qui possunt fieri per hęc duo, s. per carnẽ, aut per medium extraneũ. Et, cum declarauit ꝙ omne aĩal necesse est vt nõ sentiat nisi p carnẽ, aut p media, incępit declarare qd sequitur ex hoc, ꝙ oẽ aĩal habẽs aliqd mediũ ex istis mediis, necesse est vt habeat de sensibilibus sensibilia, quibus seruit illud mediũ, & reddat ea non aliud, & d. Et ita est, s. ꝙ si per vnum, &c. i. manifestum est ꝙ, cum posuerimus ꝙ oẽ animal non sentit nisi per mediũ, quod est caro, aut aer, aut aqua, si per vnũ

* Omne animal vł sentit p contactum, vł per medium extraneũ, sed s est vera diiũctiua mẽbra non coincidũt. sed oppositum patet. 7. Ph. t.c.12. & supra ĩ hoc. 2. 113. 115. Vide cõtr. Zim.

Expõ priæ partis text'.

Expõ scdę partis text'.

Idem supra cõ, 76.

Documentū

istorum mediorum caderent sensibilia plura vno in genere, necesse est vt omne animal sentiens per illud medium non habeat de sensibilibus, nisi ea, quę innata sunt reddi ab illo medio, si duo duo, si tria tria. Et intendebat per hoc φ, cū media sint determinata in numero, s. aut caro, aut aer, aut aqua: & sensibilia ēt, quę reddunt ista media, sint etiam terminata in numero; necesse est vt virtutes sint secūdū numerū istorum sensibiliū, quę reddunt media animalibus, quę innata sunt sentire per hęc media. & manifestum est φ omne, quod redditur per carnem, est aut gustabile, aut tangibile. & omne, quod redditur per aerem, aut aquā, aut per vtrūq;, est aut sonus, aut color, aut odor. omne igitur sentire est aut gustare, aut tangere, aut audire, aut videre, aut olfacere, D. d. Et si per plura vno sit, &c. i. & si per plura vno medio sit vnum sensibile, vt color per aerem aut aquam, quę sunt equales in hoc manifestum est φ animal habens alterū eorum sentit de sensibilibus, sicut quod habet vtrunq;, & intendebat per hoc φ animal, quod est in aqua, debet habere virtutes sensus secundum numerū virtutum sensus animalis quod est in aere, & animalis, quod sentit in aqua, & in aere.

Vide cōtra. Zim.

Ex simplicibus autem duobus his sensoria solum sunt, ex aere, & aqua pupilla enim aquæ, auditus vero aeris, olfactus autem horum alterius est. Ignis autem aut nullius est, aut communis omnibus. nihil enim sine calore sensitiuum est. Terra vero, aut nullius est, aut in tactu maxime miscetur. Quapropter relinquitur iam nullum esse sensorium præter aerem, & aquam.

Et sensus ex simplicibus sunt ex aere, aut ex aqua. visus enim est ex aqua, & auditus ex aere, & olfactus ex altero istorum duorum. Ignis autem aut est nullius, aut est communis eis. quoniam nullum sentiens est extra calorem. Et terra aut est nullius eorum, aut propriè est admixta cum tactu. Remanet igitur quòd non est sensus extra aquam, & aerem.

130 Hęc est demonstratio accepta ex instrumentis sensuum, et d. Et sensus ex simplicibus, &c. i. & instrumenta sensuum, quę propter suam naturam attribuuntur elementis secūdū dominiū sunt tria tantū, s. instrumentū, quod est ex aere, s. auditus, vt declaratū fuit prius: & instrumentū, quod est ex aqua, s. visus: & tertium est, quod fit ex vtroq;, s. olfactus, et d. In hoc sensu, quod fit ex altero istorū duorum, s. aut ex aqua, aut ex aere: quia aĩalia, quę sunt in aqua, olfaciūt in aqua sicut olfaciant animalia, quę sunt in aere, per aerem. D. d. Ignis autē, &c. i. igni autem aut non attribuitur aliquis sensus hoc modo, aut attribuitur communiter. apparet. n. φ nullus sensus potest facere suā actionē cū infrigidatur & hoc demum demonstratur per quę notat iterationem. & dixit hoc, quia respectus eius ad aliquid pręter ignē est sicut proportio alicuius ad materiā: & proportio eius ad ignem est sicut proportio alicuius ad suā formā. D. d. Et terra aut non est alicuius, &c. i. et terra aut non attribuitur alicui instrumento instrumentorū istorum sensuū, cum non videtur seruire sensibilibus aliquo modo: aut, si attribuitur, attribuitur carni: quia istud medium, aut istud instrumentū indiget constitutione & confirmatione: quapropter terra dominatur in eo. D. d. Remanet igitur φ est sensus sextus extrinsecus ab aqua, & aere, cum non sit corpus extrinsecum ab istis duobus corporibus. quia impossibile est inuenire instrumentum sensus aut ex igne, aut ex terra: sed tamen possibile est ex aqua, aut aere, aut vtroq; Et, cum materię instrumentorū sensuū sint terminatę in numero. necesse est sensus sint ita si igitur esset sensus sextus, contingeret quintum elementum esse. sensus enim, qui sunt ex aere, aut aqua sunt aut visus, aut auris, aut nasus.

Idē. 1. de Gene. 18. cō.

Mediū, aut instrūm tact' indiget cōstitutiōe, et cō firmatione. Idē. sup cō. 111. & 2. de Partib' animalium, ca. 1. & 8.

Hæc autem & nunc quędam habent animalia. Omnes igitur sensus habentur a non imperfectis, neque mutilatis. videtur enim & talpa sub pelle habere oculos.

Talpa vide

A Et hæc duo sunt modo in quibusdam animalibus: ita quòd omnes sensus sunt distincti in eis, quæ non sunt diminuta, neque habent occasionem. Talpa enim videtur habere oculos sub cute.

tur habere oculos sub cute. Idẽ 1. d Hist. aĩ. c. 9.

131 Et sensus attributi his duobus elementis non inueniuntur nisi in quibusdam animalibus, s. perfectis propter melius: adeo ꝙ propter solicitudinem naturę circa hoc oportet vt omnes sensus sint distincti, existentes in animali perfectæ creationis, quod non habet occasionẽ, & ꝙ ab animali perfecto, vt homine, non deficit sensus. Talpa. n. videtur habere oculos sub cute, licet non videat. Et quasi intẽdit per hoc ꝙ, si sensus sextus esset, oporteret vt inueniretur in homine, qui est completissimũ aĩalium. esset enim necessario propter melius. & hoc est manifestũ de solicitudine naturę in dando sensus aĩalibus: a deo ꝙ pp hoc dedit Talpę oculos, & cooperit eos cutę, cum non indigeat eis in maiori parte suę operationis, cum hoc, ꝙ materia eius non posset plus recipere. & si posset, forte esset superfluum.

Quõ solicitetur natura circa ista. vide. 12. Met. co. 37.

Quare, si non est aliud aliquod corpus, & passio, quæ nullius sit eorum, quæ sunt hic, corporum, nullus vtiq; deficiet sensus.

Oportet igitur, si non est aliud corpus, aut passio, quę non est alicuius

B corporum, quæ sunt apud nos, vt non deficiat aliquis sensus.

132 Hęc est Tertia demonstratio, & deficit pręcedens. & syllogismus sic componitur perfecte. Et, si sextus sensus sit, necesse est corpus sensibile esse aliud ab omnibus corporibus sensibilibus, quę sentiunt quinq; sensus, & passionem eius, & qualitatem, quam sentiens reciperet a sensibilibus, vt qualificet per eã aliam ab istis qualitatibus: sed nullum corpus sensibile est aliud ab istis corporibus sensibilibus, neque passio extra istas passiones: ergo nullus sensus est extra hos sensus quinque.

At vero neque communium potest esse sensorium aliquid propriũ quæ vnoquoq; sensu sentimus non secundum accidens, vt motus, status, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius. Hæc. n. oĩa motu sentimus, vt magnitudinem motu. quare & figuram. magnitudo enim quædam & figura est. quiescens autem, eo ꝙ non mouetur. numerus vero negatione continui, & propriis *. vnusquisque enim sensus vnum sentit.

Vide cõtra. Zim.

* a co. addit cognoscitur.

Et etiã impossibile est vt aliud sentiens sit communibus, quę senti-

C mus, nisi per vnum quinque sensuum accidentaliter, v. g. motui, & quieti, & figuræ, & quantitati, et numero. Omnia enim ista sentiuntur per motum. v. g. quantitas per motũ. quapropter figura etiam. figura. n. est aliqua quantitas. quies autem non per motum. numerus vero per negationem continui, et per eius proprietates vnusquisque sensuum sentit vnum.

133 Et etiam impossibile est aliud sentiens esse a quinque sensibus, ita ꝙ sensibilo eius sit aliquod vnum sensibilium communium, sub quibus sunt sensibilia propria vnicuiq; sensuũ quinq;, nisi sensibilia essent communia vnicuiq; sensuũ accidentaliter. & d. hoc, quia, si essent eis accidentaliter, cõtingeret vt essent alicui sensui essentialiter. quod. n. inuenitur alicui accidentaliter, debet inueniri alii essentialiter. D. d. v. g. motui, & c. i. & sensibilia cõia non sunt comprehensa a quinque sensibus accidentali, v. g. motus, & quies, & figura, et quantitas, et numerus oĩa. n. ista sentiuntur a quinq; sensibu per aliam motionẽ, & passionẽ. & qd est ita, necesse est vt sit essentialiter. D. d. v. g. quantitas, & c. i. v. g. quantitas. sensus. n. sunt cõprehẽdere eã p aliquã passionẽ, & motus. & silr est de figura. figura. n. est quãtitas cũ aliqua qualitate. D. d. quies aũt nõ p motũ, & c. i. cõprehẽsio aũt

Quod inuenitur alicui accidentaliter, dicitur inueniri alii essentialiter. Idẽ. 4. Phy. 43. Sed vide oppositum.

2.Ph. c.48. Idem supra c.65. Vide cõtra. Zim. Si habit' cõprehenditur essentialr, & priuatio. Sed vide oppositũ supra cõ. 120. Vide contr. Zim.

quietis est per comprehensionem priuationis motus. cum enim cõprehenderint motum essentialiter, comprehendunt priuationem eius essentialiter, s. quietem. Comprehensi vero numeri, & multitudinis a sensibus est per comprehensionẽ priuationis continui, quod est magnitudo: & iam declaratũ est ꝙ continuũ comprehenditur essentialiter: ergo & sua priuatio comprehenditur essentialiter.

Quare manifestum est ꝙ impossibile est cuiuslibet horum propriũ esse sensum; vt motus. sic enim esset, vt nũc visu dulce sentimus. hoc aũt est, quoniam amborum habemus sensum, quo, cum cõcurrũt, cognoscimus. Si vero non, nequaquam vtiq;, nisi scd̃m accñs sentiremus. vt Cleonis filiũ, nõ quia Cleonis filius est, sed quia albus. huic aũt accidit, vt filius Cleonis sit. Cõium aũt habemus iã sensum, cõem non scd̃m accñs. nõ igitur est proprius nequaquã. n. vtiq; sentiremus; nisi sic, vt dictũ est Cleonis filiũ nos videre. Adinuicẽ aũt propria secundum accidens sentiũt ipsi sensus non secundum ꝙ ipsi sunt, sed secundum ꝙ vnus, cũ simul fit sensus in eodem. vt ꝙ bilis quidem amara est, & flaua. non enim alterius est dicere; ꝙ ambo vnum quapropter & decipitur. &, si sit flauum, bilem opinatur esse.

Manifestũ igĩ est ꝙ impõe est vt sensus instr̃m sit propriũ alicui istorũ. v.g. motui: esset. n. sicut nos modo sentimus dulce p̃ visum. & hoc est, quia est in nobis sensus, in quo est vtrũq;: &, cũ sint ambo coniũcta, scit ea. Et, si nõ esset ita, nõ sentiremus ipsum; nisi accidentalr̃. v.g. filiũ Socratis. nos n. nõ sentimus filiũ Socratis; sed albũ. & cõtingit huic ꝙ fuit filius Socratis. Cõia aũt habẽt sensum cõem; nõ accidentalr̃. nõ igitur habẽt sensum propriũ. &, nisi hoc esset, nõ sentiremus ea oĩno, nisi sic, sicut diximus ꝙ nos videmus filiũ Socratis. Et sensus quidã non sentit sensibilia quorundã nisi accidentaliter. & nõ est vnius, cum sensus fuerit insimul in eodem: v.g. cholera. n. est amara; & citrina, iudicium, quod vtrunq; est eiusdem, non est alterius. & ideo cadit error, ita quòd citrinum existimatur esse cholera.

133 Et, cum declaratum est ꝙ communia sensibilia comprehenduntur a quinque sensibus essentialiter, manifestum est ꝙ impossibile est sensum proprium esse alicuius istorum sensibilium communium. v.g. motus, aut quantitas. quoniam, si ita esset, tunc sentiremus motum, aut sibi similes de sensibilibus communibus, non per se, sed per medium: sicut comprehendimus per visum hoc esse dulce mediante colore. D.d. &, hoc est, quia est in nobis sensus, &c. i. & accidit nobis talis comprehensio, scilicet iudicare per aliquem sensum super sensibile alterius sensus: quia contingit ꝙ illi duo sensus fuerint coniuncti in comprehendendo illa duo sensibilia ex eodem, aliquo tempore, &, cum post hec acciderit vt comprehendamus per alterum duorum sensuum alterum sensibile, ex eadem re indicabimus per illum sensum super sensibile alterius per coniunctionem precedentem. v.g. quoniã nos non scimus per visum ꝙ hoc est dulce, nisi prius acciderit nobis in aliquo tempore quod comprehendimus per visum ꝙ mel est citrinum, & per gustũ esse dulce: cum igitur secundo sentiemus ipsum per solum visum esse citrinum, statim cõprehẽdemus ipsum esse dulce, & mel. D.d. Et, si non esset ita, &c. i. &, si non esset concessum a nobis ꝙ, si vnum istorum sensibilium communium haberet sensum proprium, contingeret vt sentire ea esset sicut sentire per visum ꝙ hoc est dulce, necesse esset vt sentire ea esset de genere sensus, qui predicitur accidentaliter. v.g. sentire per visum ꝙ iste est filius Socratis: quia sentimus ipsum esse album: quia accidit ꝙ filius Socratis fuit albus. D.d. Communia autem habent sensum communem; &c. idest &, cum declaratũ est ꝙ, si aliquod

A sensibilium communium haberet sensum proprium, tunc sentiretur a nobis accidentaliter: quemadmodum sentimus per visum, istum esse filium Socratis, quia est albus: aut quemadmodum iudicamus hoc esse dulce quia est citrinum. Hęc.n. duo sunt duo modi accidentaliter: et iam declaratum est ꝙ sensibilia communia comprehenduntur essentialiter: ergo nullum sensibilium communium habet sensum propriũ. qm̃, si haberent sensum propriũ, tunc sentiretur, aut sicut sentimus per visum istum filiũ Socratis, aut sicut quidã sensus sentit sensibile propriũ cuiusdam. Et iste modus est ẽt accidentalis. sed differt a primo modo, qui simpliciter dicitur accidentalis, & est comprehendere per visum istũ esse filiũ Socratis: licet vterq; numeratus sit accidentalis. differunt. s. in hoc: quia comprehendere per visum hoc esse dulce, fuit, quia cum visu fuit coniuncta in eadem re virtus vnius generis virtute visus, s. sensus gustus. Iudicare autem per visum istũ esse filiũ Socratis accidit, quia in alio tempore fuit coniuncta cum visu alia virtus a virtute* visus. virtus. n. qua comprehendimus istum esse Socratem, aut filiũ Socratis, superior est ad virtutem sensus. & ideo iste modus videtur magis accñtalis, quã secundus. vnde simpliciter dixit ipsum esse accidentalem, & non scdm. D. d. & non est vnius, &c. i. & iudicium non est vnius virtutis, * qñ duo sensus fuerint coniuncti ad iudicandum super eandem rem ipsam esse eandem. sed illud
B iudicium est vtriusq; sensus, non alterius sensus ab eis: sicut existimare potest aliquis. sed, si dicitur vnus ex hoc modo dicitur accidentaliter. D. d. v. g. cholera, &c. i. v. g. hoc esse choleram, quia est amarum citrinũ; iudicare. n. ꝙ hęc duo sunt eiusdem, s. cholerę, non est alterius virtutis ab his duabus, &, quia iudicium super hanc rem esse vnam est duarum virtutum non vnius, accidit ei error in iudicando aliquid non choleram esse choleram, quia citrinum.

Virt⁹, q̃ cõprehẽdimus istũ esse Socratẽ, aut filiũ Socratis supior est ad uirtutem sensus. Sed vid oppositũ supra cõ. 63
Vide cõtra Zim.
* a. l. sensus.
* Quando duo sensus fuerint cõiũcti ad iudicãdũ sup eãdẽ rẽ ipsam esse eãdẽ, illud iudicium est vtriusq; sensus, non alterius sensus ab eis. oppositũ infra c. 149. & tex.
Vide cõtra Zim.

Inquiret aũt aliquis, cuius causa plures habeamus sensus, sed non solũ vnũ. An, vt minus lateant consequentia, & cõia, vt motus, & magnitudo, & numerus. Si. n esset visus solus, & ipse albi, laterẽt vtiq; magis, & viderentur idem esse oĩa, propterea quòd consequuntur seinuicem simul color, & magnitudo nũc aũt, qm̃ in alio sensibili cõia sunt manifestum facit quòd aliud quiddam vnumquodque ipsorum est.

Et debet homo perscrutari, quare habemus sensus plures vno, & non vnum tantum. Dicamus igitur, vt non ignoremus consequentia communia, vt motum, & quantitatem, & numerum. Quoniam, si haberemus solũ visum, tunc ipse visus esset magis dignus, vt ignoraret
C album, adeo vt existimaret hæc esse omnia color enim & quantitas consequuntur adinuicem insimul. modo autem, quia communia sunt sensibilia ab aliquo, manifestatur quòd quodlibet eorum est aliud.

Vult dare causam; propter quam hęc sensibilia communia non comprehen- 135
duntur ab vno sensu, & d. Et debet homo perscrutari, &c. i. debet homo perscrutari, quare hęc sensibilia communia comprehenduntur a pluribus sensibus vno, & non comprehenduntur ab vno. D. d. rationem, & dixit, Dicamus igitur, vt non ignoremus, &c. i. vt non ignoremus alietatẽ sensibiliũ cõium a sensibilibus propriis. D. d. Quoniam, si haberemus solum visum, &c. i. & hoc esset necesse. quoniam, si poneremus ꝙ solus visus comprehendit ista, & ꝙ ipse solus est in nobis in hac intentione, tunc accideret visui vt ignoraret, & non distingueret albũ ab aliquo; adeo ꝙ existimaret colorem, & quantitatem, & figuram eandem esse: & hoc accideret ei, eo ꝙ color, & quantitas consequuntur sibi adinuicem, scilicet ꝙ color non inuenitur nisi in superficie, & superficies in corpore. D. d. modo autem, quia communia, &c. i. modo autem, quia videmus ꝙ communia, vt quantitas, & magnitudo cõprehenduntur p aliũ sensum a visu. Scdm hoc igitur est intelligẽdus suus sermo ĩ hoc loco, nõ scdm ꝙ sonãt verba eius sufficietenus scdm

Documentũ

ꝙ loquitur: vt quare sensus sint plures vno. causa enim formalis in hoc mani festa est, s. multitudo sensibilium. & hoc iam dictum est. & causa finalis est pe scrutanda post in fine istius libri.

3. de Aīa a t.c.59. vsq; in finem.

Summa Sexta. Quæstio, an eodem, quo sentimus sensu, etiam sentire nos percipiamus: Sensusq; quem communem appellamus, explanatio.

QVoniam autem sentimus quod videmus & audimus ne cesse est aut visu sentire quòd videt, aut alio. Sed idem erit ipsius visus, & subiecti coloris. quamobrem, aut duo eiusdem erunt, aut ipse suiipsius. Amplius autem, si & alius sensus sit ipsius visus, aut in infinitum procedet, aut ipse aliquis suiipsius erit. quare in ipso primo hoc faciendum est.

Et, quia sentimus nos videre, & audire, necesse est quòd sentiat quòd nos videmus, aut est per hunc sensum, aut per aliud. Sed il... erit visus, & coloris subiecti: aut duo eiusdem, aut idem sui. Et etiam si sensus visionis sit alius, aut erunt hæc in infinitum, aut erit idem sui. necesse est igitur hoc facere primo.

136 Cum compleuit sermonem de quinq; sensibus, & declarauit sextum sen... non esse, incępit declarare ꝙ isti quinq; habent virtutē cōem. Et incępit p... dubitare secundum suam consuetudinem, et d. Et, quia sentimus nos videre, &c. i. nos, quia videmus & sentimus nos videre, & audimus, & sentimus nos audire & sic in vnoquoq; sensuum, necesse est vt hoc fiat per virtutem visus, aut aliā virtutem. D.d. Sed illud erit visus, & coloris, &c. i. sed si hoc, s. sentire videre fuerit alterius sensus a visu, continget vt ille sensus habeat duplicem prehensionē. cōprehendit. n. visum cōprehendere, & comprehendit colorē, quem visus comprehendit. impossibile. n. est vt comprehendat visum comprehendere colorem, nisi etiam ipse comprehendat colorem. D.d. aut duo eiusdem, aut idem sui. i. sequitur igitur ex hoc alterum duorum, quoniam, si posuerimus duas virtutes esse, continget vt duo sensus sint eiusdem intentionis, sensus scilicet qui ... eam, & sensus qui sentit ꝙ ille sensus sentit eam. vterque. n. sentit illam. ... nemus ꝙ idem sensus sentit seipsum, ita ꝙ agens est patiens. quod impossibile est. D.d. Et etiam si sensus uisionis, &c. i. et, si posuerimus duas virtutes ... sensus qui comprehendit nos videre, est alius ab eo, qui videt, continget ... in illo sensu, quod contingit in primo. necesse est igitur vt habeat duplicem comprehensionem, s. comprehensionem sui primi subiecti, quod sentit, & comprehensionem, quam comprehendit. &. si ēt posuerimus hoc duarum virtutum, continget in tertia quod contingit in secunda: & sic in infinitum. quod est impossibile. quapropter necesse est nobis ponere eandem virtutem, quæ cōprehendat vtrunque, s. suum primum subiectum, & quod comprehendat illud, quod ipse comprehendit. &, cum necesse est abscindere infinitum, melius est hoc facere in primo, & ponere ꝙ per eandem virtutem comprehendimus colorem, & comprehendimus ꝙ comprehendimus ipsum. quod enim contingit nobis posterius, ... est prius. & hoc intendebat, cum dixit necesse est igitur hoc facere primo, ... ponere ꝙ idem patitur a se, & comprehendit se.

Habet autē dubitationem. Si. n. visu sentire videre est, videtur autem color aut habens colorem, si videbit aliquis id, quod est videns, colorem habebit, quod videt primum.

A Et in hoc est quæstio. Et est, quoniam, si visio est sentire per visum,
& videre colorem, & homo non videt illud, quod habet colorem, ni
si quando videt aliquid, contingent vt illud, quod videt primo, ha-
beat etiam colorem.

D. Sed iste sermo habet quęstionem, s. ponere ꝙ per eandem virtutem com- 137
prehendimus colorem, & comprehendimus nos comprehendere colorem. quo-
niam, si visio est sentire per visum, & visus comprehendit colorem, & homo
non videt ipsum videre colorem, nisi quando videt aliquid, continget vt illud,
quod primo videt, quando iudicat ipsum videre, habeat etiam colorem. & in-
tendebat per hoc ꝙ, si necesse est vt omne comprehensibile a visu sit colloratū:
& visus comprehendit cōprehensionem coloris: ergo contingit ex hoc vt ipsa
comprehensio sit colorata, quod est impossibile.

Manifestum est igitur ꝙ non est vnum ipsum visu sentire. etenim,
cum non videmus, visu discernimus & tenebras & lumen, sed non si-
militer. Amplius autem & videns tanquam coloratum est. vnum-
quodque.n. sensorium susceptiuum est sensibilis sine materia, vnde &
B abeuntibus sensibilibus, insunt sensus. & imaginationes in ipsis sen-
soriis. Ipsius autem sensibilis, & sensus actus idem est & vnus: esse
autem ipsorum non idem, dico autem, vt sonus secundum actum,
& auditus secundum actum est.n. auditum habentem non audire, &
habens sonum nō semper sonat cum autem operatur potens audire,
& sonat potens sonare, tunc secundum actum auditus fit simul, & se-
cundum actum sonus: quorum dicet vtiq; aliquis, hoc quidem audi-
tionem esse, illud vero sonationem.

Dicamus igitur ꝙ manifestum est ꝙ sentire per visum nō est vnū.
iudicamus.n. per visum nos, non videndo, obscuritatem, & lucē, sed
non eodem modo. Et etiam videns est quasi coloratum. sentiens.n re
cipit sensibile extra materiam quidlibet quodlibet. & ideo, cum fue-
rint sensibilia abstracta erunt sensus, & imaginationes existentes. Et
actio sensibilis & sensus eadem est: in esse autem non sunt eadem in
eis. v.g. sonus, qui est in actu, & auditus, qui est in actu possibile est.n.
C vt aliquis habeat auditum, sed non audiat, & ut aliquid habeat sonū,
sed non semper sonet cum autem fecerit illud, quod est in sua poten-
tia, vt audiat. & sonauerit illud, quod est in potentia sua, vt sonet,
tunc erunt insimul auditus & sonus. & potest aliquis dicere ꝙ pri-
mum istorum est audire, & secundum est sonare.

Cum dedit sermonem dubitatiuum, incœpit dissoluere eum, & d. Dicamus igi 138
tur ꝙ manifestum est ꝙ sentire, &c. i. Dicamus igitur ꝙ manifestum est ꝙ sen
tire per visum non est eiusdem intentionis, ita ꝙ consequitur ex eo vt omne cō
prehensibile a visu sit coloratum. D. d. iudicamus enim per visum, &c. idest &
signum eius est, ꝙ nos iudicamus per visum, non videndo coloratum, cum iudi
camus obscuritatem esse obscuritatem, & lucem esse lucem: sed neutrum ha-
bet colorem. sed non eodem modo iudicamus per visum obscuritatem, & lucē.
iudicamus enim lucem per se, & obscuritatem, quia est priuatio lucis. Et, cum
dedit hunc modum dissolutionis, dedit secundam dissolutionem quęstioni, dicen
ti ꝙ visio debet esse colorata, si virtus visibilis comprehendit visionem, & di-
xit. Et etiam videns est quasi coloratum, &c. idest & etiam possumus conce-
dere visionem esse colorem, videns enim quando comprehendit colorem, effici

tur quasi coloratum quoquo modo. Et causa in hoc est, quia sentiens recipit sensibile, & assimilatur ei. visus itaq; recipit colorem, quem recipit corpus extra animam, sed differunt in hoc, ꝙ receptio sentientis est non materialis, & receptio corporis extra animam est materialis. D.d. quidlibet quodlibet.i. sentiens enim recipit sensibile non materialiter, quilibet sensuum quodlibet sensibilium. &, quia sensus recipiunt sensibilia quoquo modo, dicuntur etiam de eis quoquo modo. D. d. & ideo, cum fuerint sensibilia abstracta, &c. i. &, quia sensus recipiunt sensibilia extra materiam, ideo, quando sensibilia fuerint abstracta a materia, efficiuntur ex sensibilibus sensus, & imaginationes non colores sensibiles, neque sapores, neque aliȩ qualitatum sensibilium, quȩ sunt extra animam in materia. D.d. Et actio sensibilis, & sensus, &c. idest & actio sensibilis extra animam in mouendo sentiens, & actio sensus, qui est in sentiente, scilicet qualitas, qua sentiens qualitatur in mouendo etiam virtutem visionis, est eadem actio; licet modus esse sensibilis extra aīam differat a modo sui esse in sentiente. verbi gratia ꝙ sonus, qui est in actu extra animam, ita mouet instrumentũ auditus, sicut auditus, qui est in actu, mouet virtutem auditus. & similiter dispositio coloris in mouendo videntem est sicut dispositio qualitatis, quȩ prouenit in vidente a colore in mouendo virtutem visibilem. D. dicit possibile est enim vt aliquis habeat auditum, &c. idest & hoc fuit ita, ꝙ possibile est vt aliquis habeat auditum in potentia, sicut habet sonum in potentia: & vt habeat sonum in actu, sicut habet auditum in actu. et, cum habuerit auditum in actu, habebit comprehensionem auditus in actu, idest comprehensionem ꝙ audit. & dixit possibile est enim dicere ꝙ aliquis habet auditũ, & habet sonum, licet non semper sonet, propter hoc; quia sunt sicut in potentia.

Si igitur motus, et actio, et passio est in eo, quod mouetur, et patitur, necesse est et sonum, et auditum, qui est secundũ actum, in auditu, qui secũdum potentiam esse. actiui enim, & motiui actus in patiente fit. vnde non necesse est mouens moueri Sonatiui igitur actus sonus est, aut sonatio. auditiui autem auditus, aut auditio, duplex enim est auditus, & duplex sonus.

Et, si actio, & motus sint in passiuo, necesse est vt sonus, & auditus qui sunt in actu sint in eo, quod est in potentia. actio enim agentis & mouentis sunt in patiente. ideo non est necesse vt moueatur quod mouet. Et actio sonantis aut est sonus, aut sonare. actio audientis aut est auditus, aut est audire. auditus enim est duobus modis, & sonus est duobus modis.

139 Cum posuit ꝙ actio sentientis & sensibilis est eadem, licet differant in esse, incȩpit declarare hoc ex rebus vniuersalibus prȩdictis, & d. Et, si actio, & motus, &c. i. &, si necesse est vt omnis actio, quȩ prouenit ab agente, & omnis motus, qui prouenit a mouente non inueniantur nisi in re patiente, & mota: sensus aũt patiuntur a sensibilibus, & sensibilia agunt in eos: necesse est vt actio sensibilis sit in ipso sentiente, quod est in potentia * sensibile. sonus itaq;, & auditus,
* a.l. sentiẽs qui sunt in actu, sunt in eo, quod est in potentia sonans, s. percussum: & quod est in potentia audiens, s. sensus audiens. D. d. ideo non est necesse vt moueatur quod mouet. i. & quia motus est in patiente, & non in agente, non est necesse vt omne agens sit patiens, vt declaratum est in sermonibus vniuersalibus. & induxit omne hoc ad declarandum ꝙ sensus mouent virtutes, sicut sensibilia, quȩ sunt extra aīam, mouent sensus. D.d. & sonus est duobus modis, &c. i. & fuit necesse ꝙ ita esset de sono, sicut de auditu, s. ꝙ eodem modo mouent. & ꝙ actio sit in recipiente, non in agente, propter hoc, ꝙ vtrunq; inuenitur duobus modis, modo in potentia, & modo in actu.

Eadem autem ratio & in aliis sensibus, & sensibilibus. Sicut enim

A actio, et passio in patiente est sed non in agente, sic et ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit. Sed in quibusdam quidem etiam nominata sunt, vt sonatio, & auditio. in quibusdam autem innominatum est alterum. actus enim visus visio dicitur, coloris vero innominatum est. et gustatiui gustatio saporis autem innominatum est.

Et iste idem sermo est de aliis sensibus, et aliis sensibilibus. Quemadmodum enim actio, et passio sunt in patiente non in agente, ita actio sensuum et sensibilium sunt in sentiente. Sed in quibusdam habent nomina, vt sonare, et audire, in quibusdam autem alterum non habet nomen. actio enim visus dicitur visio. actio autem coloris non habet nomen in lingua Græca.

Et iste idem sermo, quem diximus in sono, & auditu, s. quod actio eorum est in patiente, est de alijs sensibilibus. D. iterauit propositionem, a qua incepit hanc declarationem, & dixit Quemadmodum. n. actio, & passio, &c. i. & causa in hoc est. quoniam, sicut passio, & actio sunt in patiente non in agente, ita actio sensuum & sensibilium sunt in primo sentiente: cum sensibilia sint virtutes agentes; sensus autem agentes & patientes: primum autem sentiens est patiens tantum. Et, quia hoc latet, s. sensibilia esse virtutes agentes, & sensus esse patientes propter nominationem; plura. n. sensibilia carent nominibus, secundum quod sunt agentia: & nomina plurium eorum passiua sunt in figura nominum virtutum agentium, dixit, Sed in quibusdam habent nomina, &c. i. sed in quibusdam sensibus ponebantur nomina actioni ipsius sensibilis, & passioni vtriusq; sentientis, v. g. sonare, & audire. sonare enim est actio soni: audire autem est passio auditus sentientis. & in quibusdam alterum eorum caret nomine, v. g. in visu. passio enim visus habet nomen. & est videre: licet sit in figura nominis agentis. actio enim sui sensibilis, quod est color caret nomine in Greca lingua. Et dico quod in Arabica actiones habituum sensuum prouenientium in eis a sensibilibus in primas virtutes sentientes non videntur habere nomina in aliquo idiomate, cum hoc non sciatur a vulgo, non enim comprehenduntur a sensu, nec in primo aspectu. 140

B

Quoniam autem vnus quidem est actus sensibilis & sensitiui, esse autem alterum, necesse est simul corrumpi, et saluari sic dictum auditum, atque sonum et saporem igitur et gustum, et alia similiter. Dicta autem secundum potentiam non necesse est. Vide cõtra Zim.

C Et, quia actio sensibilis et sentientis est eadem, sed differunt in esse, necesse est vt insimul corrumpantur, et insimul saluentur, auditus, qui dicitur secundum hunc modum, et sonus, et similiter sapor et gustus, et alia. In eis autem, quæ dicuntur in potentia, non est necesse.

Et, quia actio sensibilis eadem est cum actione sentientis, scilicet quod habitus, qui ab eo prouenit in sentiente, est idem cum habitu, quo sensibile agit in vtroq; sentiente * in essentia & forma, licet differant in subiecto, necesse est vt corruptio duorum habituum sit insimul, & saluatio insimul, scilicet habitus, per quem sensibile est mouens in actu, postquam fuit in potentia, & habitus, per quem sentiens est sentiens in actu, postquam fuit in potentia. D. d. auditus, qui dicitur secundum hunc modum, & sonus, &c. i. & hoc sequitur in sono, qui dicitur secundum hunc modum, & est sonus in actu. & similiter contingit in sapore, qui est in actu, & in gustu, qui est in actu, & in omnibus sensibus. In sensibili autem, quod est in potentia, & in sentiente, qui est in potentia, non sequitur, scilicet quod, cum alterum eorum corrumpitur, quod reliquum corrumpatur: aut, quando vnum fuerit, vt sit reliquum. 141

*a Co. legit in subiecto, licet differãt ĩ essentia, & forma.

Sed priores Naturales Philosophi hoc nõ bene dicebant, qui neq; album, neq; nigrum sine visu, neque saporem sine gustu esse opina.

bantur . Nam sic quidem dicebant recte, sic autem non recte. dupliciter enim dicto sensu & sensibili, de aliis quidem secundum potentiam, de aliis vero secundum actum, in his quidem accidit quod dictum est, in alteris autem non accidit. Sed illi simpliciter dicebant de dictis non simpliciter.

Sed Antiqui Naturales non bene dixerunt in hoc, cum existimauerunt ꝙ nihil est album, aut nigrum absque visu, neq; sapor absq; gustu. Hoc enim est verum vno modo, & alio modo non verum. quoniam, quia sensus, & sensibile dicuntur duobus modis, in potentia, & in actu, illud, quod fuit dictum sequitur in istis, in illis autem non. Sed illi dixerunt simpliciter ꝙ non dicitur simpliciter.

142 Sed Antiqui Naturales non recte dixerunt in hac intentione. Dicebant enim ꝙ nullus est color sine visu, neque sapor sine gustu. & hoc dixerunt absolute, i. quia opinati fuerunt ꝙ sensibile, & sentiens sunt relatiua simpliciter: &, cum alterum fuerit, reliquum erit; &, cum alterum corrumpitur, reliquum corrumpetur. D. d. Hoc .n. est verum vno modo, &c. i. & hoc, quod Antiqui dixerunt, est vno modo verum, & alio modo non verum. sed sermo Antiquorum sequitur in eis, que sunt in actu: sensus autem, & sensibile quandoq; dicuntur in potentia, & quandoq; in actu. in eis autem, quę sunt in potentia, non sequitur, sit esse eorum, & corruptio sit semper insimul. Sed error Antiquorum fuit in hoc, ꝙ locuti fuerunt absolute in eo, quod indiget determinatione.

Si autem vox quædam consonant a est, vox autem & auditus est vt vnum, & est vt non vnum aut idem, consonantia autem est ratio,

Idem supra tex. 123.

necesse est & auditum rationem quandam esse. Et propter id corrumpit vnumquodque exuperans & acutum, & graue auditum. similiter autem & in saporibus gustum, & in coloribus visum, valde fulgidum, & opacum. & in olfactu fortis odor, & dulcis, & amarus: tanquam ratio quædam sit sensus. Vnde & delectabilia quidem sunt, cum dicuntur quæ syncera sunt, & immista ad rationem, vt acutum, aut dulce, aut salsum. delectabilia enim tunc. Omnino autem magis quod mistum est consonantia est, quam acutum, & graue. Tactui autem calefactibile, & frigefactibile. sed sensus ratio est. exuperantia autem aut dolore afficiunt, aut corrumpunt.

Si igitur consonantia est sonus & sonus & auditus sunt quasi idem, & consonantia est proportio, necesse est etiam vt auditus sit aliqua proportio. Et ideo corrumpitur quodlibet, quando auditus fuerit intensus, s. aut acutus, aut grauis. & similiter in saporibus corrumpitur gustus. & in coloribus corrumpitur visus a luce intensa, & obscuritate. & olfactus ab odore forti, & dulci, & amaro: quia sensus est aliqua proportio. Et propter hoc acetosum, & dulce, & salsum, quando fuerint posita cum simili, essendo pura, non admixta, tunc erunt delectabilia. Et vniuersaliter admixta sunt magis digna vt sint consonantia, quam acutum, & graue. Et in tactu possibile est vt calefiat & infrigidetur. et sensus est similis proportio. &, cum fuerint intensa, nocebunt, et corrumpent.

A Dum poſuit ꝙ ſenſus, qui eſt in actu, eſt quoquo modo relatiuus, incœpit decla 143
rare hoc, & dare ex eo cauſas plurimum accidentium in ſenſu, & dixit Si igitur
conſonantia eſt ſonus, &c. i. ſi igitur neumata, vel nete conſonantia in auditu, i.
admixta mixtione delectabili fuerit ſonus: & ſonus in actu eſt auditus in actu:
& conſonantia, quę eſt in neumatibus vel nete, non eſt niſi proportio tempera-
ta inter extrema, ſcilicet inter ſonum grauem & acutum, qui dicuntur in reſpe-
ctu auditus: neceſſe eſt vt illud temperamentum exiſtens inter ea, & eſt conſo
nantia, ſit ipſe auditus, cum eſſe auditus in actu non eſt niſi in hac proportione,
quę eſt in temperantia. Et, quia temperans & temperatum ſunt relatiua, & eſ-
ſe auditus in actu naturale eſt in ſono temperato, contingit ꝙ auditus & audibi-
le erunt in capitulo relationis. Et dixit ꝙ neceſſe eſt vt auditus ſit aliqua pro-
portio, & non d. proportio ſimpliciter. quia exiſtimatur ꝙ iſta proportio, quã-
uis ſit in capitulo relationis, tamen eſt proportio agens: & proportiones in eo ꝙ
ſunt proportiones non ſunt agentes, ſed in eo ꝙ qualitates. ſenſus igitur nume
rantur in relatione vno modo, & in qualitate alio modo. & ſic intelligitur. D. d.
Et ideo corrumpitur quodlibet, &c. i. & propter hoc, quod diximus, accidit vt
quilibet ſenſuum corrumpatur, quando iſta proportio tranſmutabitur intenſe in
exeundo ad alterum extremorum. v.g. * corruptio auditus apud ſonum intẽſum
in acuitate & grauitate, & corruptio guſtus apud ſaporem intenſum, & corrup-
tio viſus apud lucem intenſam, & obſcuritatem intenſam, & corruptio olfactus
B apud odores intenſos. Et cauſa in hoc eſt ꝙ eſſe ſenſus naturalis eſt in propor
tione temperata. &, cum illa proportio fuerit corrupta, corrumpetur ſenſus, cum
iſta proportio ſit forma ſenſus. quemadmodum ſanitas eſt in proportione termi-
nata inter quatuor qualitates. &, cum illa proportio corrupta fuerit, corrumpe-
tur ſanitas: cum forma ſanitatis ſit in hac proportione temperata. D. d. Et pro
pter hoc acetoſum, &c. i. &, quia ſenſus eſt alia intentio & alia proportio, ideo
acetoſum, & dulce, & ſalſum adiuncta ad ſuum ſimile non admixta cum aliquo
erunt delectabilia. qm̃, cum occurrent ſimilibus, eſſendo pura, erũt delectabilia:
tunc enim erũt magis abſtracta a materia. D. d. Et vniuerſaliter admixta ſunt,
&c. i. & vniuerſaliter admixta ex contrarijs, quę ſunt in vnoquoque ſenſuum,
ſunt magis digna, vt ſint proportio ipſis contrarijs. v.g. ſonus, qui eſt inter acu
tum & graue, magis dignus eſt vt ſit proportio, quã acutus, & grauis. & ſimili
ter eſt de tactu cum calido & frigido, & humido & ſicco; licet corpus tangens
poſſit calefieri, & infrigidari econtrario alijs ſenſibus: & vt iam prędiximus
temperamentum magis eſt dignum vt ſit proportio, quã extrema.

Proportiones, in eo ꝙ ꝓportiones, non ſunt agẽtes, ſed in eo ꝙ q̃litates. Senſus nũerantur in relatione vno modo, & in qualitate alio mõ. ex hoc ponit potẽtias aię diſtingui realiter ab aĩa.

* Idem, 3. de Aĩa, t. cõ. 7.

Tꝑamẽtum magis dignũ ẽ vt ſit ꝓportio q̃ extrema.

Vnuſquiſque igitur ſenſus ſubiecti ſenſibilis eſt mneſtq; in ſenſorio
inquantum ſenſorium, & diſcernit ſubiecti ſenſibilis differentias, vt
C album quidem & nigrum viſus: dulce vero & amarum guſtus. ſimili-
ter autem ſe habet hoc & in aliis.

Et vnuſquiſq; ſenſuum eſt rei ſenſibilis ſubiectę illi: & exiſtens in ſuo ſentiente, ſecundum quod eſt ſentiens, & iudicat differẽtias ſenſibilis ſibi ſubiecti, v.g. viſus album & nigrum: & guſtus dulce & amarum, et ſic de aliis.

Cum incœpit perſcrutari de virtute, qua ſentimus nos ſentire, vtrum ſit eadẽ
cum virtute propria vnicuique ſenſui, an alia, dedit in primo ſermonem, ex quo 144
ſequitur eam eſſe vnam, & poſt, alium, ex quo conſequitur eam eſſe plures: de-
inde ſermonem concludentem eam eſſe vnam. & diſſolutionem, ex qua exiuit
ad declarandum ꝙ ſenſus, & ſenſibile ſunt vnum in actu, non diuerſa: propter
quod contingeret vt illud, quod iudicaret ſuper ipſum ſenſum, eſſet aliud ab eo,
quod iudicaret ſuper ipſum ſenſibile. Et, cum hoc fecit, reuerſus eſt poſtea ad
illam eandem perſcrutationem & d. Et vnuſquiſq; ſenſuum, &c. id eſt manife-
ſtum eſt per ſe ꝙ vnuſquiſq; ſenſuum iudicat ſuum ſubiectum proprium, quod
eſt ei, ſecundum ꝙ eſt illud ſentiens; & iudicat cum hoc differentias proprias,
quę ſunt in illo ſubiecto proprio. v. g. quia viſus iudicat colorem, qui eſt pro-

Hic cō. sumit subm̄ p obiecto. Idē supra cōmē. 136. et in. 2. de Gen. t. c. 7. Idem. 3. d Aīa cō. 5. in dissolutione priē q̄ōnis.

prium subiectum ei, quod est secūdum q̄ est visus, & iudicat differentias contrarias existentias in eo, verbi gratia album & nigrum & media. & similiter auditus iudicat sonum, qui est suum subiectum, & graue & leue & media, quę sunt differentię soni.

Quoniam autem & album, & dulce, & vnumquodq; sensibilium ad vnumquodq; discernimus quodam & sentimus quòd differunt, necesse est vtique sensu. sensibilia enim sunt.

Et, quia iudicamus etiam album, & dulce, & vnumquodque sensibilium, comparando ea adinuicem, per quid igitur sentimus esse diuersa? necesse est quidem vt illud sit per sensum. sunt enim etiam sensibilia.

145 Et, cum sensus comprehendit differentias contrarias, quę sunt in subiectis proprijs vnicuiq; sensui, per quam igitur virtutem iudicamus istas esse diuersas, cum fecerimus comparationem inter eas adinuicem? Apparet quidem q̄ consequitur ex hoc sermone illud, quod a principio dictum est, & est q̄ virtus,* quę visus iudicat album esse aliud a nigro, est alia a virtute visus. quemadmodum virtus, quę iudicat ipsum videre, videtur alia a virtute visibili. differentia enim inter sensibilia est sensibilis.

* q. I. q̄ iudicat albū esse aliud a dulci

Drīa inter sensibilia est sensibilis.

Quo & manifestum est quòd caro non est vltimum sensorium. necesse enim esset discernēs discernere tangendo ipsum. Neq; itaq; separatis contingit discernere discernens quod aliud sit dulce ab albo; sed oportet aliquo vno vtraque manifesta esse. sic enim & si hoc quidem ego, illud autem tu sentires, manifestum vtiq; esset quòd alia abinuicem. oportet autē vnum dicere, q̄ aliud. aliud enim dulce ab albo. dicit ergo idem quare vt dicit, sic & intelligit, & sentit. Quòd igitur non possibile sit separatis diiudicare separata, palam est. Quòd autem neque in separato contingit tempore, hinc. Vt enim idem dicit quòd aliud bonū & malū, sic & quando alterum dicit quòd aliud, tunc & alterum. non secundum accidens ipsum quando (dico autē, vt nunc dico q̄ aliud, nō tamen q̄ nūc aliud) sed sic dicit & nūc, & q̄ nunc. simul ergo. quare inseparabile, & in inseparabili tempore.

Ex hoc textus elicit̄ ꝓpō famosa, quod ponēs drīam inter alique duo, cognoscit vtrunque sub propria ratione.

Dicamus igitur q̄ manifestum est q̄ caro non est vltimum sentiens. contingeret. n. cum tangeret quòd iudicaret. Sed impossibile est vt iudicans iudicet dulce esse aliud ab albo p duo diuersa, sed necesse est vt ambo sint eiusdem per duo instrumenta. &, nisi hoc esset. esset possibile quando ego sentirem hoc, & tu illud, quòd ego intelligerem ea esse diuersa. sed necesse est vt vnus dicat hoc esse aliud ab hoc, & dulce aliud ab albo. dicens igitur est idē. quapropter necesse est, sicut dicimus, sic agamus, & sentiamus. Quoniam autem impossibile est iudicare diuersa, et per diuersa, manifestum est. Quoniā vero hoc non fit in tempore diuerso, ex hoc declarabitur. Quemadmodum idem dixit bonum esse aliud a malo, sic cum dixerit in aliquo esse aliud. in illo enim instanti dicit in alio etiam, et non accidentaliter, s. cum dico nunc esse aliud, non quia instans est aliud. sed dico sic instans, et quod est instans. a quo igitur erit, non erit diuisibile, et in tempore indiuisibili.

A Dicamus igitur ꝙ manifestum est hoc, quod dico, ꝙ vltimum sentiens in tactu non est in carne, neque in visu in oculo. quoniam, si vltimum sentiens esset in oculo, aut in lingua in gustu, tunc necesse esset, cum iudicaremus dulce esse aliud ab albo, iudicaret per duo diuersa. illud enim, quod comprehendit dulce secundum hanc positionem, aliud est ab eo, quod comprehēdit colorem omnino. illud enim est in oculo, & hoc in carne, aut sibi simili. sed caro in tactu non est sicut oculus in visus. Deinde declarauit hoc impossibile esse, & dixit sed necesse est vt ambo sint eiusdem, &c.i. sed necesse est vt sint comprehensa ab eodem. & per duo instrumēta. &, nisi hoc esset, manifestum est ꝙ non poterit iudicare hoc esse aliud ab hoc. Si enim esset possibile iudicare hęc duo esse diuersa per duas virtutes diuersas, quarum vtraque singulariter comprehendit alterum duorum illorum, tunc necesse esset, quando ego sentirem hoc esse dulce, & tu illud esse album, & ego non sensi quod tu sensisti, neque tu quod ego, vt ego comprehenderem meum sensibile aliud a tuo, licet non sentiam tuum, & vt tu comprehenderes tuum aliud a meo. & hoc est manifeste impossibile. D.d. sed necesse est vt vnus dicat hoc esse aliud ab hoc, & quod dulce est aliud ab albo, &c. idest sed quemadmodum necesse est vt idem homo dicat hoc esse aliud ab hoc, sic necesse est vt virtus, quę iudicat dulce esse aliud ab albo, sit eadem virtus. ita enim est
B in hoc de indiuiduis, sicut de membris sensus, cum sint etiam plura in numero. Et hoc intendebat, cum dicit. quapropter necesse est, sicut dicimus, sic agamus, & sentiamus. idest quapropter necesse est vt, sicut ille, qui dicit hoc esse aliud ab hoc, est idem homo, sic illud, quod sentit & intelligit hoc esse aliud ab hoc, sit eadem virtus. D. d. Quoniam autem impossibile est, &c. idest manifestum est igitur ex hoc sermone ꝙ non iudicamus diuersa esse sensibilia per diuersas virtutes. Quoniam autem ista comprehensio cum hoc, quod est vnius virtutis, debet esse etiam in eodem instanti, manifestum est. quoniam, quemadmodum vnus homo dicit bonum esse aliud a malo, sic, cum dixerit in altero duorum esse aliud in aliquo instanti, manifestum est ꝙ in instanti, in quo dicimus ꝙ alterum eorum est aliud, in illo eodem dicit in altero esse aliud, cum alietas sit aliqua relatio, & relatiua insimul existunt in actu. D. d. & non accidentaliter, &c.i. & non intelligo per instans hoc instans, quod dicitur accidentaliter in eo, quod illud est diuisibile: sicut instans, in quo dicimus ratione * intrinseca esse aliud instans, cum fuerit comprehensum ratione intrinseca esse aliud, instans enim, in quo dicitur ipsum esse aliud, est aliud ab instanti, in quo comprehenditur ipsum esse aliud. Et hoc intendebat, cum dixit non quia istans est aliud. idest non quia instans, de quo dixi esse aliud, est instans, in quo cōprehenditur ipsum esse aliud. sed diximus hoc instans est aliud, & qđ nunc est aliud: & illud istans est aliud
C ab instanti comprehensionis. D.d. a quo igitur erit.i. a quo igitur erit hoc iudicium? dico erit a virtute indiuisibili & vna, & in tempore indiuisibili & vno.

Alietas est aliqua relatio.

* a.l. extrinseca esse idē instans.

At vero impossibile est simul secundum contrarios motus moueri idē, quatenus indiuisibile. & in indiuisibili tempore si enim dulce sic mouet sensum aut intellectum, amarum autem contrario modo, & album aliter. Ergo ne simul quidem & numero indiuisibile & inseparabile, quod iudicat, ipso esse autē separatum? Est igitur quodammodo, quatenus diuisibile diuisa sentiat, est autem quatenus indiuisibile. ipso esse enim diuisibile est, loco autem & numero indiuisibile.

Vide cōtra. Zim.

* a.l. & tpe inseparabile.

Sed impossibile est vt idē moueatur motibus contrariis insimul, secūm quòd est indiuisibile in tpe indiuisibili. hoc enim si fuerit dulce mouebit sensum, aut intellectum aliquo modo motus, amarum autē contrario, album vero alio modo. Vtrum igitur est possibile vt iudicans ea insimul est numero indiuisibile, & in esse diuisibile? ita quòd alio modo a modo diuisionis sentit diuisibilia, & alio modo. s. indiui-

sibile. est enim secundum esse diuisibile, sed secundum locum & numerum est indiuisibile. D

147 Cum declarauit ꝙ vltimum sentiens in omnibus sensibus debet esse eadem virtus, incoepit quęrere modum scdm quem potest esse eadem virtus, & iudicare omnia contraria in eodem tempore, & d. Sed impossibile est vt idem moueatur, &c. i. sed impossibile est ponere vt idem recipiat contraria in eodem instanti, scdm ꝙ est idem & indiuisibile. D. d. hoc enim si fuerit dulce, &c. v.g. ꝙ si fuerit hoc dulce, mouebit sentiens primum aliquo genere motus: &, cum fuerit amarum, mouebit ipsum contrario: & similiter de albo & nigro. Cum igitur sensus iudicauerit hoc esse aliud ab hoc: hoc enim dulce & illud amarum existendo, eadem virtus & indiuisibilis tunc patietur a contrarijs insimul, scdm ꝙ est vnum & indiuisibile. quod est impossibile. D. d. Vtrum igitur est possibile vt iudicans, &c. i. an igitur possibile est vt ista virtus iudicans contraria simul sit eadem subiecto & indiuisibilis, sed per intentiones, quas recipit est diuisibilis? ita ꝙ per hoc dissoluetur quęstio sic. quoniam ista virtus, inquantum est diuisibilis, comprehendit res numeratas diuisibiles: & inquantum est eadem, iudicat ea vnico iudicio. D. d. est enim secundum esse diuisibile, sed scdm locum & numerum indiuisibile. i. *forte iudicans diuersa & contraria est secundum essentiam & formam diuisibile, sed secundum subiectum, hoc est secundum materiam, est indiuisibile. vt dicimus de pomo ꝙ est indiuisibile subiecto, & diuisibile scdm essentiam diuersam in eo, scdm ꝙ habet colorē, & odorē, & saporem.

*Iudicans diuersa & contraria est secundum essentiā & formā diuisibile, sed scdm subiectū & materiam ē indiuisibile. ex quo patet idem scdm subiectū posse esse pl̃a definitione cōsimile. 5. Ph. 47. Idem. 1. Ph. 25. et. 6. Ph. 24. et. 4. Ph. 106. de puncto, et instanti. Idem hic in cōmē. sequenti.

An non possibile? Potentia n. idem diuisibile & indiuisibile, & contraria est, ipso esse autem non, sed patiendo diuisibile est, & non possibile est simul album & nigrum esse. quare neq; formas ipsorum pati, si huiusmodi est sensus, & intellectio.

Dicamus igitur ꝙ hoc est impossibile. Est enim idem indiuisibile duo contraria potentia, esse autem non, sed est actu diuisibile. & impossibile est vt insimul sit album & nigrum. quapropter necesse est vt neq; formas eorum recipiat, si sentire, & intelligere sint talia.

148 Cum posuit illum modum ad dissoluendum prędictam quęstionem, reuersus ē modo ad narrandum ꝙ non sufficit in dissolutione, & d. Dicamus igitur ꝙ hoc est impossibile, &c. i. dicamus igitur ꝙ hoc est impossibile, s. vt ista virtus sit vnica in subiecto, & plures scdm essentias, & formas. Non. n. est possibile vt idem sit indiuisibile subiecto, & recipiens contraria insimul, nisi in potentia, nō in actu & esse. v.g. ꝙ idem corpus possibile est dici esse calidum & frigidum insimul potentia, actu autem non, nisi scdm ꝙ est diuisibile, s. quia quędam pars eius est calida, & quędam frigida. Et hoc intendebat, cum d. sed est actu diuisibile, &c. Et, cum declarauit hoc, d. quapropter necesse est vt neque formas eorum recipiat, &c. i. quapropter necesse est vt ista virtus non recipiat formas sensibilium contrarias, si ista virtus eadem sensitiua est talis, s. vnica in subiecto, & plures in essentia. Et d. & intelligere: quia intelligere in hac intentione simile est ad sentire, s. quia in vtroque est virtus recipiens, & iudicans contraria insimul, vt declarabimus in virtute rationali. Et intendit per oīa hęc declarare ꝙ hec virtus non est eadem secundum ꝙ est in potentia, sicut est prima materia, sed est vnica in intellectu & in esse in actu, & multa secundum instrumenta, vt post declarabimus.

Non ē poſſe vt idē sit indiuisibile subiecto, & recipiens contraria insiml, nisi in potentia, non in actu. pro hoc vid. 10. Meta. 13.

Sed vt id, quod vocant quidam punctum, quod vt vnum & duo est, sic & diuisibile. Secundum quòd igitur est indiuisibile, discernens vnum est, & simul: secundum ꝙ vero diuisibile est, non vnum. bis enim vtitur eodē signo simul. Inquantum igitur duobus vtitur termino, duo iudicat, * & separata sunt vt separato, inquantum vero vnum, vno, &

* a. l. & separatus est, vt separatorū.

A vno, & simul. De principio igitur, secundum quòd dicimus animal sensitiuum esse, determinatum sit hoc modo.

Sed illud, quod dicitur a quibusdam punctus vnius, secundum quòd est duo est diuisibile. Secundum igitur quòd est indiuisibile iudicans, est vnum: & secundum quòd est diuisibile vtitur eodem puncto bis, Secundum igitur quòd vtitur extremo pro extremis duobus. iudicat duo, quę sunt diuersa. hoc igitur erit per diuisibile, & secundum quòd est vnum per vnum. Hoc modo igitur determinemus principium, quo dicimus animal esse sentiens.

149 Hinc sumit ꝙ res difficiles ad dicendum melius exēplo manifestantur pro hoc vide. 1. Ph. c. 81. & quę ibi. Quō pūctus sit diuisibilis, vide 6. Ph. 24. & 4. Ph. 105.

Cum narrauit ꝙ impossibile est vt hæc potentia sit vna in subiecto, & multa in virtutibus, incępit dare modum, secundum quem est vna, & modum secundum quem est multa. &, quia hoc difficile est ad dicendum, & est magis leue ad declarandum per exemplum, induxit sermo- B nem in uia exempli, & dicit. Sed illud, quod dicitur, &c. idest sed ista virtus est vna & multa, vt punctus, qui est centrum circuli, quando ab eo fuerint ductę multe lineę a centro ad circunferentiam, & hoc intendebat, cum dicit punctus vnius, hoc est punctus, qui continetur ab vna linea. Deinde dicit secundum ꝙ est duo est diuisibile. idest secundum igitur ꝙ ista virtus est duo, & plures per sensus, qui copulantur cum ea: quemadmodum punctus est duo, & plures per extrema linearum exeuntium ab ea, est diuisibile ad patiendum a sensibilibus diuersis. Deinde dicit. Secundum igitur quod est indiuisibile iudicans, est vnum, &c. idest & secundum quod ista virtus est aliquod indiuisibile, scilicet secundum quod est finis motuum sensuum a sensibilibus, quemadmodum punctus est indiuisibile aliquod, secundum quod est finis linearum exeuntium ad ipsum a circunferentia, potest iudicare diuersa, quę copulantur cum ea a sensibilibus. Et, cum declarauit modum, secundum quem potest intelligi ꝙ ista virtus est indiuisibilis, & modum, secundum quem potest intelligi ꝙ est diuisibilis, incępit distinguere opus eius, secundum quod est diuisibilis, & eius opus, secundum ꝙ est indiuisibilis, & dicit. Secundum C igitur ꝙ est diuisibile, vtitur, &c. idest secundum igitur ꝙ ista virtus est indiuisibilis per sensus, operatur per istud vnum, quod est de ipsa quasi punctus duabus operationibus diuersis insimul. & secundum ꝙ vtitur rebus, quæ sunt de ea quasi extrema de lineis, s. sensibus, inquantum habent hanc continuitudinem, iudicat res diuersas iudiciis diuersis: & secundum ꝙ est vna, iudicat res diuersas vnico iudicio. Et quasi opinatur ꝙ virtus primi sentientis melius est vt dicatur esse vna forma, & multa instrumentis copulatis cum ea, per quę transeunt motus sensibilium, quo usque copulentur cum ea, quam dicere ipsam esse vnam subiecto, & multa secundum formam, quę describuntur in ea. illud enim esse est dignius ei secundum ꝙ est iudicans. istud autem secundum ꝙ est recipiens, sed tamen, cum non ponimus illic eandem intentionem propter formam, non possemus inuenire aliquid, per quod iudicet diuersa esse diuersa, iudicium enim dignius est attribui isti potentię secundum ꝙ est actus, quam secundum, ꝙ est potentia, quemadmodum motio eius passiua a sensibus dignior est attribui isti potentiæ secundum ꝙ est actus, quam secundum, ꝙ est potentia quemadmodum motio eius passiua a sensibus dignior est attribui secundū ꝙ est recipiens subiectum, est enim apud ipsum vt videtur recipiens se-

cundum sensus, & agens secundum iudicium. recipere enim aliquid est D aliud a iudicare illud & hęc duo debet inueniri in aliquo duobus modis diuersis. Et ideo videmus ꝙ ista virtus iudicat intentiones, quas proprie recipit, & earum priuationes. Et similiter est de virtute rationabili, sed differunt in hoc, ꝙ ista virtus est intentionum materialium. illa autem est intentio non mixta cum materia, vt post declarabitur.

Recipere aliqd aliud est a iudicare illud.

Summa Septima. Ponitur differentia inter intelligere, sapere, ac ipsum sentire: inuestigaturq; ipsius Imaginationis essentia.

Caput primum. Non esse idem intelligere, ac sapere cum ipso sentire. E

QVoniam autem duabus differentiis definiunt maxime animam, motu secundum locum, & ipso intelligere & discernere & sentire, videtur vtique intelligere & sapere velut sentire quoddam esse. In vtrisque enim his anima discernit, & cognoscit aliquid eorum, quæ sunt. Et Antiqui sapere & sentire idem esse aiunt, sicut & Empedocles dixit. Ad præsens enim sapientia augetur hominibus. & in aliis. Vnde eis semper & sapere diuersa prestat. Idem autem his vult & illud Homeri. Talis enim mens est terrestrium hominum, Qualem in dies inducit pater hominumq; deorumq;.

Empedocles

Homerus.

Et, quia determinabãt animam his duabus differentiis proprie s. moueri in loco, & intelligere & iudicare, & sentire, existimando ꝙ intelligere quasi est sentire corpus quoquo modo. Anima enim in his duobus modis efficitur aliquid, & cognoscit ipsum. Et Antiqui dicebãt quòd intelligere idem est cum sentire, vt Empe. cum dixit Cum consilium in hominibus recipit secundum præsens. & dixit in alio loco. Propter hoc transmutatur intellectus in eo semper, Et hoc idem intendebant Home. cum dixit ꝙ ita est de intellectu, s. quòd intelligere corporale est sicut sentire.

150 Quia Antiqui conueniunt in definiendo animam per has duas differen

A tias proprie, s. per motum localem, & per cognitionem, & comprehensionem, quę videtur esse intelligere & sentire. Deinde dicit existimando ꝙ intelligere; &c. idest & existimabant ꝙ intelligere est genus sensus, qui est aut corpus, aut corporalis. anima enim in his duobus iudicat res, & cognoscit eas. Et, quia Antiqui dicebant ꝙ intelligere & sentire sunt eiusdem virtutis oportet nos perscrutari de hoc. Deinde dicit vt Empe. &c.i.vt dixit Empe. ꝙ intellectus in hominibus iudicat rem præsentem sensibilem. & in alio loco dixit ꝙ sensus est idem cum intellectu. & propter hoc intellectus semper transmutatur in eis, sicut transmutatur sensus. Et intendit per transmutationem errorem, qui accidit vtriq; virtuti, aut obliuionem, & alia accidentia, in quibus existimatur habere communicationem. & hoc intendebat Homerus, cum dixit ꝙ sensus similis est intellectui. Antiqui conueniunt in definiendo animam p motum localē, & cognitionem. Idē. 1. de Aīa. 19. Prio de Aīa. 25.

Omnes enim hi intelligere corporeum, sicut & sentire existimant, & sentire, & sapere simile simili, sicut in primis rationibus determinauimus. Et tamen oportuit simul ipsos & de deceptione dicere. magis propria enim est animalibus, & plus temporis in hac permanet anima, Vnde necesse est aut, vt quidam dicunt omnia, quæ videntur, esse vera, aut dissimilis rei tactum deceptionem esse hoc enim contrarium est illi, simile simili cognoscere. videtur autem & deceptio, & scientia contrariorum eadē esse. Vide contra Zim. B

Omnes igitur isti existimant quòd intelligere est corporale, sicut sentire. & sentire & intelligere sunt a simili ad simile, vt prius determinauimus. Quamuis debebant dicere cum hoc in errore etiam. hoc einm magis proprium est animalibus, & mora animę in eo est longo tempore. Et ideo necesse est vt sit, sicut quidam dicunt, quòd omnia quæ transeunt per mentem, sunt vera, aut error sit tangere dissimile. hoc enim est contrarium. & simile cognoscitur per suum simile. & existimatur quòd error in contrariis sit idem. C

152 Cum declarauit ꝙ oportet post sermonem de virtute sensus perscrutari de differentia inter hanc uirtutem, & virtutem intellectus, dixit ꝙ existimatum est intellectum esse corporalem, sicut est sensus: & est, quia multi Antiquorum credebant ꝙ sentire, & intelligere idem sunt. Deinde narrat naturam ducentem eos ad hoc dicere, & declarat quantum deficit eis in hoc, & dicit, Omnes igitur isti existimant, &c. idest isti igitur homines existimabant ꝙ intelligere et sentire vtrumque corpus est: quia credebant ꝙ sentire & intelligere fiunt per simile, &, quia hæ duę virtutes comprehendunt corpus, necesse est vt sint corporeę, vt prius determinauimus de hoc in opinione Antiquorum. Deinde dicit, Quamuis debebant dicere, &c. idest quamuis oportet eos dicere causam erroris ex hoc modo. error enim magis inuenitur in animalibus. & anima in maiori tempore inuenitur ignorans, et errans quam sciens. Deinde dicit, Et ideo necesse est, &c. idest & propter hoc, ꝙ dant causam in cognitione, contingit eis aut concedere hoc, quod dicunt sophistæ, ꝙ omnia Antiqui credebant sentire & intelligere fieri per simile. Idē 1. huius, 25.

transeuntia per mentem, & omnia imaginata sunt vera: aut dicere q̃ verum est animam tangere simile cum est corpus & error tangere dissimile. dissimile enim est contrarium simili, & error est contrarium vero. Et hoc, quod dixit, manifestum est, scilicet q̃, si anima comprehendit res per res existentes in ea, sicut dicunt, contingit eis, si dixerunt eam similem esse omnibus, quia in ea sunt omnia, vt non sit error omnino: aut dicere eam esse compositam ex altero duorum contrariorum existentium in rebus: & sic inueniet veritatem, quando comprehenderit contrarium simile, & errabit quando comprehenderit contrarium dissimile. Deinde dicit impossibile, quod sequitur ex hoc, & dicit, & existimatur q̃ error in contrariis sit idem idest sed contingit huic opinioni vt error sit in proprio contrario ex vna quaq; rerum contrariarum. sed manifestum est q̃ error potest accidere in vtroque contrario indifferenter, & q̃ non est proprius vni contrario tantum. D

Quòd igitur non idem sit sapere & sentire manifestum est, hoc enim animalibus inest omnibus, illud autem paucis. Sed neque intelligere in quo est quod recte, & quod non recte (quod enim recte, prudentia, & scientia, & opinio vera: quod vero nó recte, contraria horum) neque hoc inquam est idem cum ipso sentire. Sensus enim propriorum semper verus est, & omnibus inest animalibus, intelligere autem contingit & falso, & nulli inest, cui non insit & ratio. E

Dicamus igitur quòd sentire non est intelligere. & hoc manifestum est. hoc enim existit in animalibus omnibus, & hoc non inuenitur nisi in paucis animalibus. Neque intelligere, in quo sunt verum, & non verum contraria in istis, est idem cum sentire. Sentire enim propria semper est verum, & existit in omnibus animalibus. distinguere autem potest falsari, & non est in aliquo animali, nisi existimet e

152 Quod intell's sit alius a sensu, manifestum est per se. sensus. n. existit in omnibus animalibus intellectus vero in paucis. Idem. 3. huius com. 1.

† Sensus semp dicit verũ in rebus proprijs; & falsum in vlib' intellectus aũt ecõtrario. vide pro hoc. 2. de

Iste sermo potest esse responsio ad hanc particulam, quia, a qua superius incepit, cum indiget responsione idest & quasi diceret, & quia Antiqui determinabãt animam per motum & comprehensionem, & existimatum est q̃ comprehensio per intellectum & sensum est eadem, cum vtraque sit cognitio, & etiam multi Antiquorum credebant hoc propter hoc, quod opinabantur q̃ simile cognoscit suum simile: &, quia hoc dicebãt dicamus nos & sentire non est intelligere per intellectum. Et potest intelligi ita q̃ responsio sit diminuta, & erit iste sermo principium et quasi d. Et, cum declaratum est q̃ necesse est perscrutari de hac intentione dicamus q̃ sentire non est intelligere. Deinde dicit, & hoc manifestum est, &c. idest & hoc, * q̃ intellectus est alius a sensu, est manifestum per se. sensus enim existit in omnibus animalibus, intellectus autem in paucis scilicet in homine. Et dicit paucis, proptet quod plura animalia communicant homini in hac virtute, &, quia hoc non fuit manifestum in hoc loco, accepit concessum, & est q̃ non possumus dicere q̃ omnia animalia intelligunt. & cum hę duæ virtutes sint in subiecto, diuersæ, necesse vt sint diuersæ in esse quæ enim differunt in subiecto, differunt in esse. Deinde dicit Neq; intelligere, in quo sunt, &c. idest neq; res intellectę in quibus est verum in maiori parte, & non verum in maiori parte, secundum q̃ F

A ſunt contraria, ſunt eadem cum contrariis, quæ ſunt in ſunt in ſenſu, ſcilicet in quorum altero eſt verum in maiori parte, & in altero error in maiori parte. † Senſus enim ſemper dicit verum in rebus propriis, & falſum in vniuerſalibus: intellectus autem econtrario, verum in vniuerſalibus, & falſum in propriis. Et etiam ſenſus in rebus propriis magis durat ſua veritas quã intellectus in rebus vniuerſalibus, & ideo dixit ſemper, cum dicit. Sentire enim propria verum eſt ſemper & dixit poſt, diſtinguere autem poteſt falſari.

Imaginatio enim aliud eſt & a ſenſu, & a ratiocinatione. hęc que non fit ſine ſenſu, & ſine hac non eſt exiſtimatio. Quòd autem non eſt eadem intellectio, & exiſtimatio manifeſtum eſt. Hæc enim paſsio in nobis eſt, cum volumus. præ oculis enim eſt fingere: ſicut qui in † memoratiuis verſantur, & ſimulachra faciunt. opinari autem non in nobis eſt. neceſſe enim eſt aut falſum, aut verum dicere.

Aĩa. cõ. 63. & 134. & 161. & ĩ li. de Senſu & Sẽſa. & 2. Me. c. 1. & 4. Met. c. 8. de ĩtellectu quõ nõ decipiẽ circa prima & communia.

* Artificioſæ memorie imagines.

B Imaginatio autem eſt aliud a ſenſu, & aliud a diſtinctione. & hęc non fit ſine ſenſu, & ſine hoc non fit conſilium. Quoniam autem non eſt cum intellectu, & conſilio idem manifeſtum eſt. Iſta enim paſsio eſt nobis. quando voluerimus. poſſumus enim ponere in directo noſtrorum, oculorum ſicut res depoſitę in conſeruatione, & fingere formas. exiſtimari autem non eſt nobis. neceſſe enim eſt aut verum, aut falſum dicere.

Cum declarauit ꝙ diſtinctio non eſt niſi in habentibus rationabilitatẽ, 153
incępit declarare ꝙ diſtinctio, quę in quibuſdam animalibus reputatur eſſe ratio, non eſt niſi diſtinctio, quę fit ab imaginatione, & ꝙ imaginatio non eſt neque ſenſus, neque intellectus, & dicit Imaginatio.n.aliud eſt a ſenſu, &c. ideſt diſtinguere non inuenitur niſi in habenti rationem. † Imaginari enim aliud eſt a ſentire, & a diſtinguere per intellectum: & imaginari non fit abſque ſentire, et abſque imaginari non fit conſiliari. Et quaſi innuit hic alietatem iſtarum trium virtutum ſecundum prius & poſterius in natura. ſi enim ſenſus fuerit, non ſequitur vt ſit imaginatio: C ſed, ſi imaginatio erit, ſenſus erit. & ſimiliter. ſi intellectus erit, erit imaginatio, & non econuerſo. Deinde dicit. Quoniam autem non eſt cũ intellectu, & conſilio idem, &c. ideſt & iſte ſermo manifeſtus eſt. Deinde dicit. Iſta enim paſsio eſt nobis, &c. ideſt imaginatio enim eſt voluntaria nobis. cum enim voluerimus imaginari res, depoſitas in virtute conſeruatiua, quas prius ſenſimus, poterimus facere. & hoc intendebat cum dicit poſſumus enim ponere, &c. ideſt * poſſumus etiam per hanc virtutem fingere formas imaginabiles, quarum indiuidua nunquam ſenſimus, exiſtimare autem non eſt voluntarium. & hoc intendebat, cum dicit neceſſe eſt.n.aut verum, aut falſum.i. contingit enim nobis neceſſario aut exiſtimare verum, aut falſum: & non eſt ſicut in imaginatione. Et iſta eſt vna rationum, ex quibus apparet imaginari aliud eſſe ab intelligere.

† Oppoſitũ hẽt c. 2. huius c. 20. vbi vr̃ velle iſtas virtutes eaſdem eſſe. Vide contra Zim.

* Contradictio hic, & ſupra. c. 60. ĩtelligimus dũ volumus ergo imaginatiua in hoc ꝙ imaginamur, dum volumus, nõ diſtinguit ab intellectu. Vide contra Zim.

* Per virtutem imaginatiuam poſſumus fingere formas imaginabiles quarũ indiuidua nũ quã ſenſimus.

Amplius autem, cum opinamur difficile aliquid aut terribile, ſtatim compatimur. ſimiliter autem, & ſi fuerit res confidenda. ſecundum imaginationem autem ſimiliter nos habemus, ſicut qui conſyderant in pictura difficilia, & confidenda. Sunt autem

& ipsius existimationis differentiæ, scientia, & opinio, & prudentia, & contraria horum. de quorum differentia alius sit sermo. D

Et, cum etiam nos existimauerimus aliquod valde timorosum, statim patiemur. & similiter, si existimauerimus aliquod audactiuum per imaginationem aut dispositio nostra erit, sicut dispositio nostra, si videremus res in formis rerum timorosarum, aut audactiuarum. Et differentiæ ipsius consilii sunt scientia, et existimatio, & intellectus, & contraria istis. & sermo de differentiis istorum fiet in alio loco.

154 Hoc, quod dixit, manifestum est. & est alia ratiocinatio, ꝙ imaginatio est alia a consilio, & existimatione. quoniam, cum nos existimauerimus aliquod timorosum futurum, quoquo modo nos patimur passione, ac si illud timorosum esset præsens & similiter, cum nos existimauerimus aliquod audactiuum futurum, statim patiemur, sed non passione, quali, illo audactiuo existenti in presenti. cum autem imaginati fuerimus illud timorosum, statim patiemur quasi esset presens. Et intendit hic per consilium fidem. Et locus, in quo promisit loqui de istis differentijs, videtur mihi esse liber de Sensu & sensato. illic enim loquitur de rebus particularibus istarum virtutum, & in omnibus accidentibus earum postremis. E

Caput Secundum, Probatur imaginationem non esse Sensum, nec scientiam, nec intellectum, nec opinionem: traditurq; eius definitio.

De ipso autem intelligere, quoniam diuersum est ab ipso sentire, huius autem aliud imaginatio esse videtur aliud existimatio, cum de imaginatione determinauerimus, sic & de altero dicendum erit. Si igitur imaginatio est, secundum quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, & non si quid secundum translationem dicimus, vna quædam est harum potentia, aut habitus, secundum quem discernimus, & verum, aut falsum dicimus. huiusmodi sunt, sensus, opinio, scientia, intellectus. F

Et, quia intelligere aliud est a sentire, & existimatur ꝙ intelligere aliud est imaginari; aliud consyliari, determinandum est prius de imaginatione, deinde loquemur de alia intentione. Dicamus igitur quòd, si imaginatio est, quæ fit, quæ dicitur imaginari non secundum similitudinem, est aliqua virtus istarum virtutum, aut dispositio, per quam innuimus, & experimentamur,

A & dicimus verum aut falsum. & ex istis est sensus, & existimatio, & scientia, & intellectus.

Cum compleuit sermonem de sensu, incępit post loqui de virtute imaginatiua. & dicit. Et quia intelligere, &c. idest &, quia manifestum est, aut prope ꝙ intelligere est aliud a sentire, sed non est ita manifestum ꝙ intelligere est aliud ab imaginatione: existimatur enim ꝙ actionum intellectus quędam est imaginari, quędam credere: & ꝙ nulla est differentia inter imaginationem, & intellectum: quapropter determinandum est prius de virtute imaginationis, deinde loquemur postea de virtute rationali. Deinde dicit, Dicamus igitur ꝙ, si est imaginatio, &c. idest dicamus igitur ꝙ, si est actio, quę fit in nobis, quę dicitur imaginatio non secundum similitudinem, sicut dicitur sensus falsus multotiens, necesse est vt sit aut aliqua istarum virtutum comprehensiuarum distinctarum, scilicet aut sensus, aut existimatio, aut scientia, aut intellectus, aut virtus alia ab istis virtutibus, & dispositio alia ab istis dispositionibus, per quã experimentamur entia, idest eligimus ea, & est vnum eorum, per quem debemus dicere verum aut falsum. B Deinde incępit declarare ꝙ non est aliqua istarum virtutum. Et intendi. per intellectum, vt mihi videtur, primas propositiones: & per scientiam illud, quod prouenit ab eis.

15 Nota causam quare prius tractat de virtute imaginatiua, post incępit tractare de intellectu.

Hic videtur velle Cõ. & Arist. quatuor esse habitus, quibus discernitur verũ falso, sed vide oppositum. 6. Ethi. cap. 4. Vide contra. Zim.

Quod imaginatio non sit sensus.

Quod igitur nõ sit sensus manifestum ex his est. Sensus enim aut potentia, aut actus est, vt visus, aut visio apparet autem aliquid, etiã neutro horum existente, vt quę in somnis. Postea, sensus quidem semper adest, imaginatio autem non. Si vero idem esset quod actus, omnibus vtique contingeret bestiis imaginationem in esse. videtur autem non, vt formicæ, aut api, aut vermi. Postea, sensus quidem veri semper, imaginationes autem plures falsæ. Amplius autem non dicimus cum operamur certe circa sensibile, quòd videtur hoc nobis homo, sed potius cum non manifeste sentimus, et tunc aut verus est, aut falsus. Et, quod quidem diximus prius, apparent & claudentibus, visa.

C Quoniam autem non est sensus, declaratum est ex istis rebus. Sensus enim est aut potentia, aut actus, verbi gratia visus, aut visio. & quandoque imaginatur aliquid, quod est neutrum verbi gratia quod imaginatur in somno. Et amplius sensus semper est præsens, imaginatio autem non. Et, si in actu esset idem, tunc esset posibile vt imaginatio esset in omnibus bestiis, & reptibilibus. quod non existimatur, verbi gratia. formicis, apibus, & vermibus. Et amplius ille semper est verus, imaginatio autem est falsa in maiori parte. Et amplius, cum in rei veritate scimus hoc sensibile esse hominem nõ dicimus nos imaginari hoc esse hominem hoc enim non dicimus, nisi quando non manifeste fuerit homo: & tunc erit aut verum, aut falsum. Et ex eis, quæ prius diximus, est quia etiam clausis oculis imaginatur imaginationibus

156 **Quoniam autem imaginatio non eſt ſenſus declarabitur ex iſtis rebus,** quas dicemus. Quarum vna eſt ꝙ, quia ſenſus eſt duobus modis, aut in potentia, verbi gratia viſus, quando non agitur: aut in actu, verbi gratia viſio. eſt enim aliqua imaginatio, quæ non eſt ſenſus in actu neque in potentia, ſcilicet imaginatio, quæ eſt in ſomno. manifeſtum eſt enim ꝙ imaginatio, quæ eſt in ſomno, ſecundum ꝙ eſt in actu, non eſt ſenſus in potentia: & ſecundum ꝙ iſte actus eſt ei ſine pręſentia rerum ſenſibilium, non eſt etiam ſenſus in actu. Deinde dicit, Et amplius ſenſus ſemper eſt pręſens. &c. Hoc eſt Secundum argumentum. & eſt ꝙ ſenſus ſemper fit cum pręſentia ſenſibilis: imaginatio autem non, ſed cū abſentia. Deinde dicit, Et, ſi in actu eſſet idem, &c. ideſt. Hoc eſt Tertium argumentum. Exiſtimatur enim ꝙ non omne animal imaginatur: & eſt animal, quod non mouetur ad ſenſibilia, niſi apud pręſentiam eorum in actu, vt vermes, & muſcę. Apes autem. & formicę neceſſario imaginantur. apes vero propter artificium: formicę autem propter depoſitionem * ſed non curatur de exemplo. Deinde dicit. Et amplius ille ſemper eſt verus, &c. Hoc eſt aliud argumentum; & eſt ꝙ ſenſus ſunt veri † ſemper, ideſt in maiori parte: imaginatio autem falſa eſt in maiori parte. Deinde d. Et amplius: cum in rei veritate, &c. Hoc eſt Quintum argumentum: & eſt manifeſtum per ſe. non enim dicimus, quando ſentimus aliquid eſſe tale in rei veritate, ꝙ imaginamur eum; ſed quando ſenſus vere non comprehendit ipſum eſſe talem. &, ſi ſenſus eſſet idē cum imaginatione, oporteret ꝙ vbi dicitur ſenſus, ibi diceretur imaginatio. Deinde dicit. Et ex eis, quæ prius diximus, &c. ideſt & alia ratio eſt. & propinqua prędictis, ſcilicet ꝙ multotiens imaginantur formæ clauſis oculis.

Senſus duobus modis in actu, & in potentia. Idē ſupra.t. cō. 53.138.139.141 &.142.

* De exemplo non curatur an ſit verum, ſ. Idē ſupra.cō.671.

† Sēſus ſunt veri in maiori parte ſed oppoſitū d. ſupra ca.152. ꝙ ſēſus ſunt ſēper veri. Vide contra Zim.

Quod imaginatio non ſit ſcīa, nec intellectus.

Quod nō ſit opinio.

At vero neque eorum, qui ſemper verum dicunt, vllus erit, vt ſcientia, aut intellectus eſt enim & falſa imaginatio. Relinquitur igitur videre, ſi opinio ſit: fit enim opinio & vera, & falſa. Sed opinionem quidem ſequitur fides. non enim contingit opinantem iis, quæ videntur, non credere. beſtiarum autem nulli ineſt fides, imaginatio autem multis. Amplius, omnem opinionem ſequitur fides: fidem autem perſuaſum eſſe: perſuaſionem autem ratio. beſtiarum autem quibuſdam imaginatio quidem ineſt, ratio vero non.

Et etiam non eſt vnum iſtorum, quæ ſemper iudicant, ſicut ſcientia & intellectus eſt enim imaginatio falſa. Remanet igitur conſyderare vtrum ſit exiſtimatio: cum exiſtimatio quandoque eſt vera, quando que falſa. Sed exiſtimationem conſequitur fides. impoſsibile enim eſt vt qui exiſtimat, non credat, quod exiſtimat. & nullum brutum, & reptilium habet fidem. imaginatio autem eſt in pluribus eorum. Omnem igitur exiſtimationem conſequitur fides. fidem autem cōſequitur ſufficientia: ſufficientia: ſufficientiam autem rationabilitas. & reptilium & brutorum quædam habent imaginationem, rationem autem non.

157 **Cum deſtruxit imaginationem eſſe ſenſum, incępit deſtruere eam eſſe**

A ſcientiam, aut intellectum, aut exiſtimationem, & dicit. Et etiam non eſt vnum iſtorum, &c. ideſt &, ſi imaginatio eſſet ſcientia, aut intellectus, ſemper veridicaret ſed non eſt ita: ergo non eſt ſcientia, neque intellectus. Deinde dicit. Remanet igitur, &c. ideſt remanet igitur conſyderare vtrum ſit exiſtimatio, cum vtrumque dicatur, veridicans quãdoque, & falſans, & hoc facit exiſtimare eas eſſe eandem virtutẽ ſecũdum duas affirmatiuas in ſecunda figura. Deinde dicit, Sed exiſtimationem conſequitur, &c. ideſt ſed exiſtimationem ſemper conſequitur fides. Et, ſi imaginatio eſſet exiſtimatio, contingeret ꝙ omne imaginãs haberet fidem. ſed multa imaginantur, tamen non habent fidem. nullum enim brutorum habet fidem, licet plura eorum imaginentur. Deinde dicit. Omnem igitur exiſtimationem, &c. ideſt &, quia omne exiſtimans eſt credens: & omne credens ſibi ſufficit: & omne, quod ſibi ſufficit, habet rationem: neceſſe eſt vt omne exiſtimans habeat rationem. Et, ſi imaginatio eſſet exiſtimatio, tunc omne imaginans haberet rationem. ſed multa brutorum & reptilium videntur habere imaginationem, ſed non rationem omnino: ergo imaginatio non eſt exiſtimatio.

B Manifeſtum igitur quòd neque opinio cum ſenſu, neque per ſenſum neque complexio opinionis & ſenſus erit imaginatio: & propter hæc. Et, quia non alia quædam eſt opinio, ſed illa, quę quidem eſt, cuius eſt & ſenſus. dico autem ex albi opinione & ſenſu complexio imaginatio eſt. non enim ex opinione quidem boni erit, ſenſu autem albi. Apparere igitur eſt opinari quod ſentit, non ſecundum accidens.

Et manifeſtum eſt quòd imaginatio impoſsibile eſt vt etiam ſit exiſtimatio cum ſenſu, neque compoſitio exiſtimationis & ſenſus ex iſtis rebus. Et ex hoc manifeſtum eſt quòd exiſtimatio non eſt alicuius alterius ab eo, cuius eſt ſenſus etiam, ſcilicet ſi compoſitio, quæ fit ex exiſtimatione albi, & ſenſu eius, quod eſt imaginatio impoſsibile eſt enim vt ſit ex exiſtimatione boni,
C & ſenſu albi. ſed imaginatio eſt exiſtimatio eius, quod ſentitur, non accidentaliter.

Cum declarauit ꝙ impoſsibile eſt vt imaginatio ſit exiſtimatio, aut ſenſus, aut ſcientia, aut intellectus, & vniuerſaliter aliqua virtutum rationis, incepit declarare & ꝙ non eſt cõpoſitum ex exiſtimatione & ſenſu, vt dicebant quidam Antiquorum, & dicit. Et manifeſtum eſt, &c. ideſt manifeſtum eſt ꝙ imaginatio non eſt exiſtimatio coniuncta cum ſenſu, neque virtus compoſita ex exiſtimatione et ſenſu ex ſermonibus prędictis, in quibus declarauimus ꝙ imaginatio non eſt aliqua iſtarum virtutum, quoniam, ſi eſſet compoſita ex eis, contingeret vt vere dicerentur de ea proprietates illarum virtutum, ex quibus componuntur modo medio. compoſitum enim ex aliquibus neceſſe eſt vt in eo exiſtant, quoquo modo exiſtentia in componentibus. Et ex hoc etiam manifeſtum eſt ꝙ exiſtimatio vere non eſſet alicuius, niſi eius, cuius eſt ſenſus: ſed deberet eſſe eiuſdem rationis, ſcilicet ſi compoſitio, quę fit ex exiſtimatione albi & eius ſenſu, vt quidam dicebant, eſſe imaginatio, & innuit 158

Compoſitũ ex aliquibus neceſſe eſt vt in eo exiſtant quoquo modo exiſtentia in cõponentibus.

Idem. 5. Ph.c. 19.52. Idem x. Met.22. Idem. 2.de Gẽ. 31.vide conſimile. 3. Ph.c.43.

Platonem opinantem, vt reputo ꝙ imaginatio est, vt in eodem compo- D nantur nobis existimatio, & sensus insimul. Deinde dicit impossibile est enim vt sit &c. id est existimatio enim est boni, & sensus albi, & impossibile est vt imaginatio sit compositio ex existimatione eius, quod est, idem esse album & bonum. Existimatio enim, & sensus secundum hunc modum non erunt eiusdem, nisi accidentaliter. imaginatio autem apud eos est existimatio & sensus eiusdem rei, non accidentaliter. Et est necessarium vt sit ita. quoniam, si imaginatio est eiusdem rei, et hoc manifestum est: & componitur ex existimatione & sensu: necesse est vt existimatio, & sensus sint eiusdem rei essentialiter.

Apparent autem & falsa, de quibus simul existimationem veram habet. vt apparet Sol vnius pedis, persuasum autem est eum maiorem esse habitata. Accidit igitur aut abiicere suam ipsius veram opinionē quam habebat, saluata re, non oblitum, neque dissuasum: aut si adhuc habet, necesse est eandem veram esse & falsam. sed falsa fiet, cum latuerit mutata res. E

159 Et imaginamur etiam res falsas, & cum habemus in eis opinionem veram. verbi gratia quoniam nos imaginamur quantitatem Solis esse pedalem, & credimus ipsum esse maiorem terra. Contingit igitur aut vt homo proiiciat existimationem, quam habebat. & est salua salute rei, sine vigilia, & sine sufficientia econtrario: aut si fuerit permanens adhuc in ipsa, necessario hoc idem erit verum & falsum. sed non efficitur falsa, nisi quando res transmutatur, absque eo ꝙ sit percepta.

Nota ex quot cāis aliquis veram opinionem abiicere p̄t. vide cōsiſe. 1. Poste. te. co. 49.

Cū impoſſe sit vt eadē res vera sit & falsa, impossibile est vt verum transmutetur ex se sine trāsmutatione rei.

Et signum eius, ꝙ existimatio, & sensus non sunt eiusdem rei comprehendentis, est ꝙ multotiens contradicunt sibi in eadem re. sentimus enim res falsas, & cum hoc habemus in eis opinionem veram. verbi gratia ꝙ visibiliter sentimus quantitatem Solis esse pedalem, & cum hoc opinamur vere Solem esse maiorem terra. Deinde dicit contingit igitur vt homo proiiciat, &c. i. contingit, si æstimatio & sensus in talibus rebus sint eiusdem comprehensibilis, aut vt homo proiiciat opinionem veram in F istis rebus, licet opinio sit salua, non transmutata propter transmutationem rei, de qua est opinio ab aliqua dispositione in aliam, neq; propter hoc ꝙ opinans etiam transmutatur propter aliquam infirmitatem, aut vigiliam, argumentum, quod induxit conclusionem contrarii. sed transmutata per se, cum sensus & existimatio, quasi sint idem, quia sunt eiusdem. dico vt proiiciat, aut vt remaneat in ea credendo duo contraria insimul, & erit res in se vera, & falsa insimul in eodem tempore. Deinde dicit sed non efficitur falsa, nisi quando res transmutantur idest & impossibile est vt opinio vera reuertatur, & fiat falsa per se: & non fit falsa nisi quando res transmutatur in se, absque eo ꝙ illa sit percepta. Et, cum impossibile est vt eadem res sit vera, & falsa: & est impossibile vt verum transmutetur ex se sine transmutatione rei: ergo impossibile est vt existimatio, & sensus sint eiusdem rei.

Non ergo vnum aliquod horum est, neque ex his imaginatio. Sed, quoniam est moto hoc moueri aliud ab hoc: imaginatio au-

A tem motus quidam videtur esse, & non sine sensu fieri, sed sen- 160
tientibus, & quorum sensus est: est autem motum fieri ab actu sensus.

Imaginatio igitur non est aliqua istarum, neque ex eis. Sed, sicut aliquid mouetur per motum alterius: & imaginatio existimatur esse motus: & impossibile est vt sit sine sensu, sed in eis, quæ sentiuntur & in eis quæ habent sensum: & fit etiam motus ab actione sensus.

Cum destruxit imaginationem esse aliquam istarum virtutum, aut compositum ex eis, incæpit demonstrare substantiam, & essentiam eius, & dicit, Imaginatio igitur, &c. idest declaratum est igitur ex hoc sermone ꝙ imaginatio non est aliqua istarum virtutum, neque composita ex eis; sed substantia istius virtutis est quod dico. Quoniam, si sint quędam, quę mouentur ab aliis, & mouent alia: & imaginatio videtur esse virtus mobilis, & passiua ab alia; & impossibile vt sit sine sensu, sed est in rebus
B sensibilibus, & in animalibus habentibus sensum perfectum: & possibile est vt motus fiat a sensu, qui est in actu: necesse est vt imaginatio in actu nihil aliud sit, nisi perfectio istius virtutis per intentiones sensibiles existentes in sensu secundum modum, secundum quē sensus perficiuntur per sensibilia, quę sunt extra animam: & quòd prima perfectio istius partis animę sit virtus, quę innata est se assimilare sensationibus, quę sunt in ipso sensu communi. Sed Aristot. propalauit in hoc sermone pręcedens, & tacuit consequens, quia est manifestum, & post declarabit ipsum modo perfectiori, & ideo dimisit eum in hoc loco.

Et hunc similem necesse est esse sensui: erit vtiq; hæc motus, qui neque sine sensu, neque non sentientibus inesse potest. Et multa est secundum ipsam & facere & pati, quod habet: & esse veram & falsam. Hoc autem accidit propter hæc. Sensus propriorum quidem est verus, aut quam paucissimum habens falsum.
C Secundo aūt eius, cui accidunt & hæc. & hic iā contingit, vt fal- Imaginationis
sus sit ꝙ enim album sit, non est falsus: si autem album hoc, aut definitio.
aliud quiddam, falsus est. Tertio autem communium, & consequentium ea, quæ accidunt iis, quibus insunt propria. dico autē, vt motus & magnitudo, quæ accidunt sensibilibus: circa quæ maxime iam est decipi secundum sensum. Motus autem ab actu factus, qui ab his tribus sensibus, differt a sensu. & primus quidem, pręsente sensu. verus est, alii autē, præsente & absente, erunt vtique falsi, & maxime cum procul est sensibile. Si igitur nihil aliud habet, quę dicta sunt, quam imaginatio: hoc autem est, quod dictū est: Imaginatio vtique erit motus a sensu secundum actum facto.

Et oportet vt iste sit similis sensui. iste enim motus impossibile est vt sit extra sensum, aut sit in carente sensu: & vt sit illud, quod habet ipsum agens & patiens multas res: & erit verus & fal

sus. Et contingit hoc propter hoc, quod narrabo. Sensus rerum propriarum est verus, & fere non cadit in ipsum falsitas. Deinde post sensus rei, quem sequuntur ista & in hoc loco potest falsari verbi gratia hoc esse album, in hoc enim non falsat: quoniam autem album est hoc, aut aliud falsatur D. tertius sensus, & est communium consequentium res, quas consequuntur propria, & sunt ea, quorum esse est proprior in eis. & dico motum & quantitatem, & sunt ea, quę contingunt sensibilibus. & in istis proprie cadit error. Sensus igitur, & motus, qui fiunt ab actu, differunt a sensu, & differt ab istis tribus modis sensus. primus igitur, quando sensus fuerit præsens, erit verus: & alius falsatur, siue fuerit præsens, siue absens, maxime quando sensibile fuerit remotum. Si igitur quod narrauimus, non est alio modo quā diximus: et illud, quod narratum est, est imaginatio. Imaginatio igitur est motus a sensu qui est in actu. E

161 Et necesse est, si imaginatio est motus a sensu in actu, vt iste motus, qui est imaginatio, sit similis sensui in eis, quę contingunt sensui, & ꝙ sit impossibile vt iste motus sit extra sensum, aut extra animalia: & sint ea, quę habent hanc virtutem ex animalibus, agentia per illam, & patientia multas res: & sit vera & falsa, sicut est de sensus. Deinde dicit, Et contingit hoc, &c. idest & contingit vt in imaginatione accidat verum & falsum, cum sit motus a sensu, qui est in actu ex hoc, quod narrabo de hoc, quod accidit in sensu. sensus enim quidam est verus in maiori parte, & est sensus, qui est rerum propriarum, verbi gratia hoc est album, aut nigrum: & quidam est falsus in maiori parte, & est duobus modis, sensus sensibilium accidentalium, verbi gratia ꝙ iste albus est Socrates vel Plato: & sensus sensibilium communium, verbi gratia quantitas & motus: quoniam in his duobus modis sensibilium cadit error. Et, cum ita sit, necesse est vt imaginationi accidat de hoc illud, quod accidit sensui, & plus. Primo autem, quia motus, qui fit in imaginatione a sensu, qui est in actu, differt a motu, qui est in sensu, a sensibilibus apud absentiam sensibilium. & propter hoc accidit falsitas in imaginatione. F Secundo vero, quia motus istorum trium modorum sensus ad virtutem imaginatiuam differunt abinuicem. Imaginatio autem, quæ est sensibilium propriorum, quando sensus comprehendit ea prius, omni modo est vera. imaginatio autem, quæ est aliorum modorum sensibilium, licet comprehendat ea, est falsa, cum sensus errat in eis. Deinde dixit. Sensus igitur, & motus, qui fiunt ab actu, differunt a sensu. idest, vt mihi videtur, comprehensio igitur, & motus, qui fit a sensu in actu, quę sunt imaginatio, differunt a sensu in actu in eo, quod inuenitur de veritate, & in sensu. Et intendebat per hoc ꝙ sensus est verus: &, cum sensibile absentauerit se, forte transmutabuntur illa signa remanentia ex eo in sensu. & hoc erat causa erroris virtutis imaginatiuæ. licet sensus fuerit verus. Deinde dicit & differt ab istis tribus, &c. idest & differt iste motus, qui fit ex tribus modis sensus in actu, scilicet qui fit in virtute imaginatiuæ ab istis tribus modis sensus. Motus igitur, qui fit a sensu, qui fit a primis sensibilibus proprijs, erit verus, quando sensus fuerit pręsens, idest quando sensus eorum in actu pręcedit imaginationem. Duo autem

Vide supra cō. 134.

A alij motus, qui ſunt a duobus alijs modis ſenſus in actu, qui fit a duobus alijs modis ſenſibilium, falſatur: licet ſit preſens ſenſus, & ſenſerit illa ante imaginationem; & maxime, quando * tempus comprehenſionis ſenſibilis a ſenſu fuerit remotum. Et, quia neceſſe eſt, ſi imaginatio eſt motus a ſenſu in actu, vt imaginatio ſit ſimilis ſenſui in omnibus diſpoſitionibus, & vt ſit poſsibile reddere cauſas omnium apparentium in ea per ſenſum: &, ſi fuerit ſimilis ſenſui in omnibus diſpoſitionibus, vt ſit motus a ſenſu in actu. & apparet ꝙ eſt ſimilis. & iam apparuit etiam ex hoc ſermone quod cauſas omnium apparentium in ea poſſumus reddere ſecundum ꝙ eſt motus a ſenſu, & quod eſt impoſsibile reddere eas per aliam virtutem. Et tunc, quia neceſſe eſt hoc totum, congregauit omnia, quę dixit, & dedit concluſionem, quam intendebat, & dixit. Si igitur quod narrauimus, &c. ideſt ſi igitur hoc, quod narrauimus de hac parte animę, videtur eſſe, & omnia, quę contingunt in ea, non contingunt in ea, niſi ſecundum quod eſt motus a ſenſu, qui eſt in actu tantum, non per aliam virtutem animæ. ſed, ſi poſuerimus ipſam eſſe aliam virtutem virtutum animę comprehenſiuarum, aut compoſitum ex pluribus vna ea-

*a l. locus

Epilogus commentatoris.

Epilogus iuxta literam.

B rum, continget impoſsibile: vt declaratum eſt ex hoc ſermone: illud autem, quod narrauimus, eſt illud, quod dicitur imaginatio in rei veritate: ergo imaginatio eſt motus a ſenſu, qui eſt in actu. Et debes ſcire ꝙ imaginatio videtur eſſe motus a ſenſu in actu per alterum duorum. Quorum vnum eſt ꝙ, cum fuerit poſitum ꝙ non eſt modus, quem poſsibile eſt dicere niſi modi prædicti, ſcilicet aut ſcientia, aut intellectus, aut exiſtimatio, aut ſenſus, aut compoſitum ex eis, aut motus factus a ſenſu: & ex omnibus accidit impoſsibile, niſi ab eo ꝙ ſit motus a ſenſu: ex hoc enim nullum accidit impoſsibile: neceſſe eſt vt imaginatio ſit motus a ſenſu in actu. Secundum autem eſt ꝙ, cum fuerit poſitum ipſam eſſe cum ſenſibili & inſenſibili, & ſimilem eis in omnibus ſuis diſpoſitionibus, poterimus reddere cauſas omnium apparentium in ea ex hoc modo, vnde neceſſe eſt vt ſit motus a ſenſu in actu, & Ariſto. congregauit ambo, & concluſit ꝙ neceſſe eſt vt ſubſtantia imaginationis ſit iſta ſubſtantia. Et ſic debemus intelligere ſermonem Ariſto. in hoc loco.

Documentum.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Quoniam autem viſus maxime ſenſus eſt, & nomen a lumi-

C ne accepit, quoniam ſine lumine non eſt videre. Et, quoniam immanent, & ſimiles ſunt ſenſibus, multa ſecundum ipſas operantur animalia. alia quidem, quia non habent intellectum, vt beſtiæ: alia vero, quia obruitur aliquando intellectus paſsione, aut ægritudine, aut ſomno, vt homines. De imaginatione igitur quid eſt, & propter quid eſt, dictum ſit intantum.

φάβυς

φαντασια

Et, quia viſus eſt proprie ſenſus, deriuatum fuit ei nomen a luce impoſsibile enim eſt videre ſine luce. Et, quia ſenſationes figuntur in eo, & ipſe eſt eodem modo, ideo animal agit per ipſum multa. quorum quedam ſunt, quia non habent intellectũ, vt bruta: & quædam, quia forte intellectus in eo ſincopizatur ab aliquo accidente, aut infirmitate, aut ſomno, vt homines. Hoc igitur ſit finis noſtri ſermonis, quid eſt, & quare.

Et quia visus proprie est illud, quod dicitur sensus primo, cum est nobilissimum sensuum, & non perficitur nisi a luce, ideo nomen istius virtutis deriuatur a nomine lucis in lingua Græca. Deinde incœpit narrare vtilitatem istius virtutis in animalibus, scilicet causam finalem, & dixit. Et, quia sensationes figuntur in eo idest &, quia sensationes figuntur, & remanent in animali imaginanti post absentiam sensibilium in eo modo, secundum quem erat apud præsentiam sensibilium, ideo animal mouetur ab istis sensationibus per hanc virtutem apud absentiam sensibilium multis motibus ad sensibilia & non sensibilia, quęrendo vtile, & fugiendo nociuum, quemadmodum mouebatur per sensus a sensibilibus: ita q animal non caret vtilitate in presentia sensibilium apud absentiam eorum: sed ista virtus remanet in eo modo, secundum quem erat apud præsentiam sensibilium. & vniuersaliter vtilitas apud præsentiam sensibilium data est huic virtuti apud absentiam sensibilium, ita q animal per hoc habet esse nobilissimum in habendo salutem. Deinde dixit, quorum quædam sunt, quia non habent intellectum, &c. idest quędam animalia agunt per hanc virtutem, quia non habent intellectum, & habent istam virtutem loco intellectus in acquirēdo salutem: & quędam agunt per illam, quando intellectus fuerit sincopizatus ab infirmitate, aut alio, & sunt animalia habentia intellectus, vt homines, tunc enim est eis loco intellectus. Hic igitur est sermo de imaginatione, quid, & quare. & hęc duo naturaliter sunt desyderata.

A

ARISTOTELIS DE ANIMA LIBER TERTIVS.

Cum Auer. Commen.

SVMMAE LIBRI.

B In prima agitur de potentia Animæ intellectiua.

In secunda de potentia Animæ motiua.

In tertia, quæ Animæ potentiæ quibus animatis sint necessariæ declaratur.

Summæ Primæ, Caput Primum. De intellectus possibilis essentia. Ipsius impassibilitatem non esse similem ei, quæ sensus. Et quando intellectus hic in actu esse dicatur.

C DE parte autem animę, qua & cognoscit anima & sapit, siue separabili existente, siue non separabili secundum magnitudinem, sed secundum rationem, consyderandum est quam habeat differentiam, & quomodo tādem fiat ipsum intelligere.

De parte autem animę perscrutandum est, per quam anima cognoscit, & intelligit vtrum est pars differēs, aut non differens in magnitudine, sed in intentione. & perscrutandum est differentia, quæ sit & quomodo est formare per intellectum.

CVm compleuit sermonem de virtute imaginatiua, quę sit, & quare, incœpit perscrutari de rationabili, & quærere in quo differt ab alijs virtutibus comprehensiuis, scilicet virtute sensus & imaginationis, & hoc in prima & vltima perfectione, & in actione & in passione propria: cum necesse est vt virtutes diuersę diuersentur in his

1 Intentio vl̃is.

Idem.2.huius cō.52.

duobus. Et, cum in his duobus fuerint diuersę, manifestum est q necesse est vt diuersentur in qualitate actionis, si fuerint actiuę: aut passionis, si passiuę: aut in vtroque, si vtrunque. Et, quia intentio eius est talis, incępit primo demonstrare q esse istius virtutis, scilicet ipsam esse diuersam ab alijs virtutibus animæ, manifestum est per se: cum per hanc virtutem differat homo ab alijs animalibus, vt dictum est in multis locis. & q hoc, quod est dubium, vtrum differat ab alijs virtutibus in subiecto, sicut in intentione, aut tantum differat in intentione, non est necessarium ad pręsciendum in hac perscrutatione: sed forte ex hac perscrutatione declarabitur quomodo. Et dixit. De parte autem animę, &c. idest pars autem animę, qua comprehendimus comprehensione, quę dicitur cognoscere & intelligere, cum manifestum est esse diuersa ab alijs virtutibus, & ignorare primo vtrum differat ab alijs virtutibus animę subiecto, & intentione, vt Plato, & alij dicebant q subiectum istius virtutis in corpore aliud est a subiecto aliarum: aut non differt ab alijs in subiecto, sed tantum in intentione, non nocet in hac perscrutatione, quam intendimus, modo perscrutandum est de differentia, qua ista virtus differt ab alijs. Deinde dixit & quomodo est formare per intellectũ. idest E
& prius perscrutandum est quomodo est formare per intellectum, vtrum sit actio, aut receptio. scire enim actiones animę prius est apud nos quam scire eius substantiam. Et videtur q intendebat hic per cognitionem cognitionem speculatiuam: & per intellectum cognitionem operatiuam: cum intellectus sit communis omnibus, cognitio autem non.

Intentio particularis.

Idem. 2. huius cõ. 152.

Per virtutẽ rationalẽ differt hõ ab aliis animalibus consimile. 12. Met. cõ. 38. & . 10. Ethico. cap. 9.

Si igitur est ipsum intelligere sicut sentire, aut pati aliquid vtique erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale.

Dicamus igitur quod, si formare per intellectum est sicut sentire, aut patietur aliquo modo ab intellecto, aut aliud simile.

3. Continuatio.

Cum narrauit q principium perscrutationis de substantia huius virtutis est perscrutari de genere huius actionis, quę est formare per intellectum, & scire genus quod pręcedit differentiam, incœpit primo dubitare in hoc vtrum formare per intellectum sit de virtutibus passiuis, sicut est sensus, aut de actiuis. Et, si est de passiuis: vtrum est passiuum propter hoc quod est materiale quoquo modo, & mixtum cum corpore, idest F
virtus in corpore, sicut sensus est passiuus: aut nullo modo est passiuum, quia non est materiale, neque mixtum cum corpore omnino, sed de intentione passionis tantum habet receptionem. Et dicit. Dicamus igitur q, si formare, &c. idest dicamus igitur q, si posuerimus q formare per intellectum est sicut sentire, scilicet ex virtutibus passiuis, adeo q prima virtus intellectiua recipiat intellecta, & comprehendat ea: quemadmodum virtus sentiens recipit sensibilia, & comprehendit ea: necesse est alterum duorum, aut vt accidat ei aliqua transmutatio, & passio ab intellecto similis transmutationi, quę accidit sensui a sensato, quia perfectio sensus est virtus in corpore: aut vt non accidat ei transmutatio similis transmutationi sensuum, & passioni eorum a sensato, quia prima perfectio intellectus non est virtus in corpore, immo non accidit ei omnino. Et hoc intendebat, cum dixit. aliud simile. idest aut non patiatur passione ęquali passioni sensus, scilicet non accidit ei transmutatio similis transmutationi, quæ accidit sensui: sed solum assimilatur sensui in receptione; quia non est in virtus in corpore.

Expõ lrę.

Impassi-

A Impassibilem ergo oportet esse, susceptiuam autem formæ: & potentia huiusmodi, sed non hoc. & similiter se habere, sicut sensitiuum ad sensibilia, sic intellectum ad intelligibilia.

Oportet igitur vt sit non passiuum. sed recipit formam: & est in potentia. sicut illud, non illud. & erit dispositio eius secundum similitudinem, sicut * sensus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia. *a.l.sentiens.

Cum narrauit ꝙ primo necesse est perscrutari de hac actione, quę est formare per intellectum, vtrum est passiua, aut actiua, incœpit ponere illud, quod vult declarare, scilicet ipsum esse de virtute passiua quoquo modo, & ꝙ est non trasmutabile, quia non est corpus, neque virtus in corpore. Et dixit. Oportet igitur vt sit non passiuum, &c. idest & cum bene fuerit perscrutatum de hoc, apparebit ꝙ necesse est ꝙ ista pars animę B per quam fit formare, est virtus non transmutabilis a forma, quam comprehendit, sed non habet de intentione passionis, nisi hoc tantum, ꝙ recipit formam, quam comprehendit: & quia est in potentia illud, quod comprehendit, sicut sentiens: non quia est aliquid hoc in actu corpus, aut virtus in corpore, sicut est sentiens. Et hoc intendebat, cum dixit. & est in potentia, sicut illud, non illud, idest & est in potentia sicut sensus: non quia illa virtus est aliquid hoc, aut corpus, aut virtus in corpore. Deinde dicit. & erit dispositio eius secundum similitudinem, sicut sensus apud sensibilia, &c. potest intelligi sic. & necesse est vt sit de virtutibus passiuis: ita ꝙ proportio sensus ad sensibilia sit sicut proportio intellectus ad intelligibilia. & secundum hoc in ordine sermonis erit transpositio, & tunc debet legi sic. oportet igitur vt dispositio eius sit secundum similitudinem, sicut sensus apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibilia: & vt sit non passiuum passione, sicut passione sensuum: sed recipit formam, & est in potentia, sicut illud, non illud. Et potest intelligi, & dispositio eius erit secundum hunc modum, sicut sentiens apud sensibilia, sic intellectus apud intelligibillia. idest ꝙ ponere ipsum non pas C siuum non contradicit huic, ꝙ proportio eius ad intellectum sit sicut proportio sentientis ad sensatum. sed forte concedendo ipsum habere hanc proportionem, erit necesse vt sit non transmutabile. Et coegit nos ad illam expositionem hoc, ꝙ intellectum habere hanc proportionem manifestum est per se, aut prope cum hoc ꝙ est quasi principium ad sciendum ipsum esse non passiuum neque transmutabile.

3 Continuatio. Expositio. Prima expõ. Secũda expõ. Ratio primæ expositionis.

Necesse itaque, quoniam omnia intelligit, immistum, esse, sicut dicit Anaxagoras, vt * dominetur. hoc autem est, vt cognoscat. nam alienum, iuxta apparens, prohibet, & obstruit. * κρατῆ

Necesse est igitur, si intelligit omnia, vt sit non mixtum, sicut dixit Anaxagora, vt appareat, scilicet vt cognoscat. si enim apparuerit in eo, apparens impediet alienum, quia est aliud.

Cum posuit ꝙ intellectus materialis recipiens debet esse de genere virtutem passiuarum, & cum hoc non transmutantur apud receptionem.

quia neque est corpus, neque virtus in corpore, dedit demonstrationem super hoc, & dixit. Necesse est igitur, si intelligit, &c. idest necesse est, si comprehendit omnia existentia extra animam, vt ante comprehensionem sit nominatus ex hoc modo in genere virtutum passiuarum non actiuarum: & vt sit non mixtus cum corporibus, scilicet neque corpus, neque virtus in corpore naturalis, aut animalis, sicut dixit Anaxagoras. Deinde dixit vt cognoscat, &c. idest necesse esse vt sit non mixtus, vt comprehendat omnia, & recipiat ea. Si enim fuerit mixtus, tunc erit aut corpus, aut virtus in corpore. &, si fuerit alterum istorum, habebit formam propriam, quę forma impediet eum recipere aliquam formam alienam. Et hoc intendebat, cum dixit. si enim apparuerit in eo, &c. idest si enim habuerit formam propriam rorum, tunc illa forma impediet eum a recipiendo formas diuersas extraneas, quia sunt alię ab ea. Sed modo consyderandum est in his propositionibus, quibus Aristo. declarauit hęc duo de intellectu, scilicet ipsum esse in genere virtutum passiuarum, & ipsum esse non transmutabile: quia neque est corpus, neque virtus in corpore. nam hæc duo sunt principium omnium, quę dicuntur de intellectui. Et, sicut Plato dicit maximus sermo debet esse in principio, minimus enim error in principio est causa maximi erroris in fine, sicut dicit Aristo. Dicamus igitur quoniam, cum formare per intellectum est aliquo modo de virtutibus receptiuis, sicut est de virtute sensus, manifestum est ex hoc. Virtutes enim passiuæ sunt mobiles ab eo, cui attribuuntur actiuæ autem & mouent illud, cui attribuuntur. Et, quia res non mouet nisi secundum ꝙ est in actu, & mouetur secundum ꝙ est in potentia, necesse est inquantum rerum formę sunt in actu extra animam, vt moueant animam rationalem secundum ꝙ comprehendit eas: quemadmodum sensibilia inquantum sunt entia in actu, necesse est vt moueant sensus, idest vt sensus moueantur ab eis. Et ideo anima rationalis indiget consyderare intentiones, quę sunt in virtute imaginatiua, sicut sensus indiget inspicere sensibilia. Sed tamen videtur ꝙ formæ rerum extrinsecarum mouent hanc virtutem: ita ꝙ mens aufert eas a materiis, & facit eas primo intellecta, in actu, post quam erant intellecta in potentia. & hoc modo videtur ꝙ ista anima est actiua. non passiua. Secundum igitur ꝙ intellecta mouent eam, est passiua: & secundum ꝙ mouentur ab ea, est actiua. & ideo dicit Aristoteles post, ꝙ necesse est ponere in anima rationali has duas differentias, scilicet virtutem actionis, & virtutem passionis. & dicit aperte ꝙ vtraque pars eius est neque generabilis, neque corruptibilis, vt post apparebit. sed hic incępit notificare, substantiam virtutis passiuę, cum hoc sit necesse in doctrina, ex hoc igitur declaratur ꝙ hęc differentia, scilicet passionis, & receptionis existit in virtute rationali. Quod autem substantia recipiens has formas, necesse est vt non sit corpus, neque virtus in corpore, manifestum est ex propositionibus, quibus Aristoteles vsus est in hoc sermone. Quarum vna est, ꝙ ista substantia recipit omnes formas materiales. & hoc notum est de hoc intellectu. Secunda autem est, ꝙ omne recipiens aliquid necesse est vt sit denudatum a natura recepti: & vt sua substantia non sit substantia recepti in specie. Si enim recipiens esset de natura recepti, tunc res reciperet se, & tunc mouens esset motum. vnde necesse est vt sensus recipiens colorem careat colore: & recipiens sonum careat sono. & hæc propositio est * vera, & sine dubio. Et ex his duabus sequitur ꝙ ista substantia, quę dicitur intellectus materialis, nullam habeat in sui natura de formis materialibus istis. Et, quia formæ materiales sunt aut corpus, aut formæ in corpore, manifestum est ꝙ ista substantia, quæ dicitur intellectus

Digressio.

Primo Cę.tex. com.31.

Res nō mouet, nisi secundum, ꝙ est in actu. Idem. 1. Phys. 17.&.9. Meta. 20.

Obiectio.

Solutio. Infra tex. com.17.

Recipiens debet esse denudatum a natura recepti Idem. 2. de anima 67. &. 71. & 83. et 3. Cęli. 67.

* a.l. necessaria,

A materialis, non est corpus, neque forma in corpore: est igitur non mixtum cum materia omnino. Et debes scire ꝙ illud, quod dedit hoc, necessario est, quia ista substantia est, & quia recipiens formas rerum materialium vel materiales non habet in se formam materialem, s. *cōpositam ex materia & forma. Et neque est etiam aliqua forma formarum materialium. formę enim materiales non sunt separabiles. Neque est etiam ex formis primis simplicibus, illę enim non sunt separabiles, & non recipiunt formas, nisi diuersas, & secundum ꝙ sunt intellectę in potentia non in actu. est igitur aliud ens a forma, & a materia, & congregato ex eis. Vtrum autem hęc substantia habeat formam diuersam in esse a formis * materialibus, ad huc non declaratur ex hoc sermone. Propositio enim dicens quod recipiens debet esse denudatum a natura recepti, intelligitur a natura speciei illius recepti, non a natura sui generis, & maxime remoti, & maxime eius, quod dictum est per ęquiuocationem. Et ideo diximus ꝙ in sensu tactus inuenitur medium inter contraria, quę comprehendit, contraria enim alia sunt in specie a mediis. Et, cum talis est dispositio intellectus materialis scilicet ꝙ est vnum entium, & ꝙ potentia est abstracta, et non habet formam materialem, manifestum est ipsum esse non
B passiuum: cum passiua scilicet transmutabilia sint formę materiales: & ꝙ est simplex, sicut dicit Aristo. & separabilis. & sic intelligitur natura intellectus materialis apud Ari. & post loquemur de eius dubijs.

Documentum.

*a.l. quod sit cōpositum.

*a.l. immaterialibus.

2. de Anima 118. 119.

*Quare neq; ipsius ulla est natura, nisi hæc, ꝙ possibilis. Qui igitur vocatur animæ intellectus: dico autem intellectum quo *inteligit & existimat anima nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligant.

*a.l. Ita vt neque ipsius vlla sit natura.
*cogitat.

Et sic nullam habet naturam nisi istam, scilicet ꝙ est possibilis. Illud igitur de anima, quod dicitur intellectus: & dico intellectū illud, per quod distinguimus & cogitamus, non est in actu aliquod entium, antequam intelligat.

C Sic ergo nullam habet naturā, nisi hanc, scilicet quòd est quid possibile. Ipse igitur intellectus anime vocatus: dico autem intellectum, quo anima intelligit (seu discurrit) & opinatur ipsa anima: nihil actu est ipsorum entium, antequam intelligat.

* a.l. Intelligibiles.
* adde seu facultatem.

Cum declarauit ꝙ intellectus materialis non habet aliquam formam materialium, incępit definire ipsum hoc modo, & dicit. Et sic nullam habet naturam secundm hoc, nisi naturam possibilitatis ad recipiendum formas * intellectas materiales. Et dicit. Et sic nullam habet naturam, &c. i. illud igitur ex anima quod dicitur intellectus materialis, nullam habet naturam, & essentiam, *qua constituatur secundum ꝙ est materialis, nisi naturam possibilitatis, cum denudetur ab omnibus materialibus, * & intelligibilibus.

5
* a.l. ipse consistat.
* adde formis,
* a.l. figualiter
*a.l. factiuis seu practicis quę sunt faccēde.

Deinde dicit. & dico intellectum, &c. idest & intendo per intellectum hic virtutem animę, quę dicitur intellectus vere: non virtutem, quæ dicitur intellectus large *, scilicet virtutem imaginatiuam in lingua Greca: sed virtutem, qua distinguimus res speculatiuas, & cogitamus in rebus *operationis futuris. Deinde dicit non est in actu aliquod entium, antequam intelligat

Quid per intellectum vid. infra com. 20. & supra c. 2.

Digressio.
Prima pars.
Dña inter intellectum, & materiam primam.
Correlium primum.
Secundum correlium.
* a.l. si.
* a.l. singulares
* a.l. singulare
* a.l. intelligibiles.
* a.l quas recipiunt.
* a.l. retentio
* a.l. retenta.
Idem.1. cap. d substantia orb. & .1. Physi. 69.
Secunda pars.
Themistii opinio de intellectus poss. immortalitate ca. 24.
* a.l. singulare induuiduum.
* a.l. vt supra
* a.l. imixtum
Intellectus non passiuus, & simplex 3. de Aia. 12. & 6. Intellectus separabilis 3. de A. 20. 1. de A. 31 65. & .2. de Aia. 21 12. Met. 17. ꝙ impassibilis et habes. 1. de Ai. 66. Vide hac in Themistio ca. 23. 24. 25. 26. 27.
* a.l Indenominatione intellectus,
* a.l. facit.
* a.l. ipsius artis.
* a.l. adeptum.

telligat idest definitio igitur intellectus materialis est illud, quod est in potentia omnes intentiones formarum materialium vniuersalium, & non est in actu aliquod entium, antequam intelligat ipsum. D

Et, * cum ista est definitio intellectus materialis, manifestum est ꝙ differt apud ipsum a prima materia in hoc, ꝙ ille est in potentia omnes intentiones formarum vniuersalium materialium: prima autem materia est in potentia omnes istę formę sensibiles, non cognoscens, neque comprehendens. Et causa, propter quam ista natura est distinguens & cognoscens, prima autem materia neque cognoscens, neque distinguens est, quia prima materia recipit formas diuersas, scilicet induiduales, & * istas, iste autem recipit formas vniuersales. Et ex hoc apparet ꝙ ista natura non est aliquod * hoc, neque corpus, neque virtus in corpore. quoniam, si ita esset tunc reciperet formas secundum ꝙ sunt diuersa, & * ista. & si ita esset tunc formę existentes in ipsa essent * intellectae in potentia. & sic nō distingueret naturam formarum secundum ꝙ sunt formę: sicut est dispositio in formis induidualibus, siue spiritualibus, siue corporalibus. Et ideo necesse est vt ista natura, quę dicitur intellectus, recipiat formas modo alio ab eo, secundum quem istę materię recipiunt formas * receptionis: quarum * conclusio a materia est terminatio primę materię in eis. Et ideo non est necesse vt sit de genere materierum istarū, in quibus prima est * inclusa, neque ipsa prima materia. quoniam, si ita esset, tunc receptio in eis esset eiusdem generis. diuersitas enim naturæ recepti facit diuersitatem naturę recipientis. Hoc igitur mouit Aristotelem ad imponendum hanc naturam, quę est alia a natura materię, & a natura formæ, & a natura congregati. E

Et hoc idem induxit Theophrastum, & Themistium, & plures expositores ad opinandum ꝙ intellectus materialis est substantia, neque generabilis neque corruptibilis. omne enim generabile & corruptibile est * hoc. sed iam demonstratum est ꝙ iste non est * hoc, neque forma in corpore. Et induxit eos ad opinandum hoc, ꝙ ista est sententia Aristo. Ista enim intentio, scilicet ꝙ iste intellectus est talis, bene apparet intuentibus demonstrationem Aristote. & sua verba. De demonstratione autem secundum ꝙ exposuimus: de verbis vero, quia d. ipsum esse non passiuum, & dicit ipsum esse * separabile, & simplex. Hæc enim tria verba vtitantur * in eo ab Aristote. & non est rectum, immo est remotum vti aliquo eorum in doctrina demonstratiua de generabili & corruptibili. F

Sed, cum post viderunt Aristo. dicere ꝙ necesse est, si intellectus in potentia est, vt etiam intellectus in actu sit, scilicet agens, & est illud, quod extrahit illud, quod est in potentia, de potentia ad actum: & vt sit intellectus extractus de potentia in actū, & est ille, quem intellectus agens * ponit in intellectum materialem, secundum ꝙ artifex ponit formas artificiales in materia * artificii. Et cum post, hoc viderunt, opinati sunt ꝙ iste tertius intellectus, quem ponit intellectus agens in intellectum recipientem materialem, & est intellectus speculatiuus, necesse est vt sit ęternus. cum enim recipiens fuerit ęternum, & agens fuerit ęternum, necesse est * vt factum sit ęternum necessario.

Et, quia opinati sunt hoc, contigit vt in rei veritate non sit intellectus agens, neque factum: cum agens † & factum non intelligantur, nisi cū generatione, & tempore. Aut dicatur ꝙ dicere hoc agens, & hoc factum non est nisi secundum similitudinem. & ꝙ intellectus speculatiuus nihil aliud est, nisi perfectio intellectus materialis per intellectum agentem: ita ꝙ speculatiuus sit aliquod compositum ex intellectu materiali, & intellectu, qui est in actu. Et, quod * intellectu agens quandoque intelligit,

A quando fuerit copulatus nobis, & quandoque nõ intelligit, accidit ei propter mixtionẽ, scilicet propter mixtionem eius cum intellectu materiali. & ꝙ ex hoc modo tantum fuit coactus Arist. ad ponendum intellectum materialem, non quia intelligibilia speculatiua sint generata & facta.

Et confirmauerunt * hoc per hoc, ꝙ propalauit Arist. ꝙ quando intellectus agẽs existit in anima nobiscum, * videmur denudare vniuersaliter formas a materiis primo deinde intelligere eas. & denudare eas nihil aliud est nisi facere eas intellectas in actu, postquam erant in potentia, quemadmodum * comprehendere eas nihil aliud est quam recipere eas.

Et, cum viderunt hanc actionem, quę est creare * intellecta, & generare ea, esse reuersam ad nostram voluntatem, & augmentari idem in nobis secundum augmentationem intellectus, scilicet qui est in nobis, scilicet speculatiui: & iam fuit declaratum ꝙ intellectus, qui creat. & generat intelligibilia & intellecta, est intelligentia agens ideo dixerunt ꝙ intellectus, qui est in habitu, * & ipse intellectus. sed accidit debilitas quandoque, quandoque additio propter mixtionẽ. Hoc igitur mouit Theophrastum, & Themistium, & alios ad opinandum in hoc de intellectu speculatiuo, & ad dicendum ꝙ hęc erat opinio Aristotelis.

B Et super hoc sunt quęstiones non paucę. Quarum prima est, ꝙ hęc positio contradicit huic, quod Arist. posuit, scilicet ꝙ proportio intellecti in actu ad intellectum materialem est sicut proportio sensati ad sentiens. Et contradicit veritati in se. Si enim * formare per intellectum esset ęternum, oporteret vt formatum per intellectum esset ęternum; quapropter necesse esset vt formę sensibiles essent * intellectę in actu extra animam, & non materiales omnino, & hoc est contra hoc, quod inuenitur in istis formis.

Et etiam Aristo. aperte dicit in hoc libro ꝙ proportio istius virtutis distinguentis rationalis ad intentiones * formarum imaginatarum est sicut proportio sensuum ad sensata & ideo anima nihil intelligit sine imaginatione. quemadmodum sensus nihil sentit sine pręsentia sensibilis. Si igitur intentiones, * quas intellectus * comprehendit ex virtutibus imaginatiuis, essent ęternę, tunc intentiones virtutum imaginatiuarum essent ęternę, &, si essent ęternę, tunc sensationes essent ęternę: sensationes enim sunt de hac virtute, sicut intentiones imaginabiles de virtute rationabili. &, si

C sensationes essent ęternę: tunc sensata essent ęterna: aut sensationes essent intentiones alię ab intentionibus rerum existentium extra animam in materia. impossibile enim est ponere eas easdẽ intentiones quandoque ęternas, & quandoque corruptibiles: nisi esset possibile ꝙ natura corruptibilis transmutaretur, & reuerteretur ęterna. Et ideo necesse est, si istę intentiones, quę sunt in anima, fuerint generabilium & corruptibilium, vt illę etiam sint generabiles & corruptibiles. & in hoc fuit prolixus sermo in aliquo loco.

Hoc igitur est vnum impossibilium, quę videntur contradicere huic opinioni, scilicet huic quod posuimus, quod intellectus materialis est virtus non facta de nouo. Existimatur enim ꝙ impossibile est imaginari quomodo * intellecta erunt * facta, & * ista non erant facta. quando enim agens fuerit ęternum, & patiens fuerit ęternum, necesse est vt factum sit ęternum. Et etiam, si posuerimus factum esse generatum: & est intellectus, qui est in habitu; quomodo possumus dicere * in eo ꝙ generat, & creat intellecta?

Et est secunda quęstio magis difficilis valde, & est quod, si intellectus materialis est prima pfectio hominis, vt declaratur in definitione animę: & intellectus speculatiuus est postrema perfectio: homo autem est genera-

† Agens, & factum non [illegible] significatur [illegible] gñ [illegible] & tẽpore, [illegible] 8. phy. [illegible] 2. ph. c. 74. & 4. ph. cõ. 129.
Agẽs, & factũ in rebus ęternis est secundũ similitudinẽ. con simile. 4. cœli. cõ. 1. vide etiã ph. c. 12. Me. cõ. 4 1 vide infra com. 36
Vide circa hoc Themistiũ. 2. de Aĩa c 30. & 39
Impugnatio Themist. & Theophrasti
* a. l. Intellectꝰ
* a. l. hac rõne.
* a. l. quod intellectus speculatiuus sit intellectꝰ in actu quia
* a. l. videtur.
* a. l. cognoscerẽ
* a. l. intelligibilia.
* a. l. est ipse met intellectus
* a. l. cõceptio que per intellectum fit.
* a. l. intelligibiles.
* a. l. cõceptus seu imagines.
* a. l. sensoriorũ ad sensibilia.
* adde seu imagines.
* a. l. adipiscitur
* a. l. intelligibilia.
* adde nouiter.
* a. l. iste intellectus materialis [illegible]

& intellectus speculatiuus est postrema perfectio: homo autem est generabilis & corruptibilis, vnus in numero per suam postremam perfectionem ab intellectu. necesse est vt ita sit per suam primam perfectionem scilicet ꝙ per postremam perfectionem de intellectis sum alius a te, & tu alius a me. Et si non, tu esses per esse mei, & ego per esse tui. & vniuersaliter homo esset ens, antequam esset. Et sic homo non esset generabilis & corruptibilis in eo ꝙ homo: sed, si fuerit, erit in eo ꝙ animali. Existimatur enim ꝙ quemadmodum necesse est ꝙ, si prima perfectio fuerit aliquid hoc, & numerabilis per numerationem indiuiduorum, vt postrema perfectio sit huiusmodi; ita etiam necesse est econuerso, scilicet ꝙ, si postrema perfectio est numerata per numerationem indiuiduorum hominum, vt prima perfectio sit huiusmodi.

Et alia multa * contingentia impossibilia huic positioni. Quoniam, si prima perfectio esset eadem omnium hominum, & non numerata per numerationem eorum, contingeret ꝙ, cum ego acquirerem aliquod * intellectum, vt tu etiam acquireres illud idem; & quando ego obliuiscerer aliquod * intellectum, vt etiam tu. * Et multa impossibilia essent cōtingentia huic. * Existimatur enim ꝙ nulla differentia est inter vtranque positionem in hoc, * ꝙ contingit de impossibilibus, scilicet ex hoc, quod ponimus ꝙ postrema, & prima perfectio sunt huiusmodi scilicet non numeratę per numerationem indiuiduorum. Et, cum nos finxerimus omnia ista impossibilia continget nobis ponere ꝙ prima perfectio est hęc intentio, scilicet * indiuidualis in materia numerata per numerationem indiuiduorum hominis, & generabilis & corruptibilis. Et iam declaratum est ex demonstratione Aristo. prædicta ꝙ non est aliquid hoc, neq; corpus, neq; virtus in corpore. quomodo igitur possumus euadere ab hoc errore: aut qualis est via dissolutionis istius questionis?

Alexand. autem sustentatur super hunc sermonem postremum, & dicit ꝙ magis conuenit naturalibus, scilicet sermonem concludentem, scilicet ꝙ intellectus materialis est virtus generata, ita ꝙ existimamus de eo ꝙ opinatur in eo, & in aliis virtutibus animę esse pręparationes factas in corpore per se a mixtione, & complexione. & dicit hoc * non esse impossibile, scilicet vt mixtione elementorum fiat tale esse nobile mirabile; licet * sit remotum a substantia elementorum propter maximam mixtionem.

Et dat testimonium super hoc esse possibile, ex hoc, ꝙ apparet ꝙ cōpositio, quę primo cecidit in elementis scilicet compositio quatuor qualitatum simplicium, cum hoc ꝙ est parua illa compositio, est causa maxime diuersitatis in tantum, ꝙ vnum est ignis, & aliud est aer.

Et, cum ita sit non est remotum vt per multitudinem compositionis, quę est in homine, & in animalibus, fiant illic virtutes diuersę in tantū a subiectis elementorum.

Et hoc aperte, & vniuersaliter propalauit in initio sui libri de Anima, & pręcepit vt consyderans de anima, primo debet pręscire mirabilia cōpositionis corporis hominis. Et dixit etiam in tractatu, quem fecit de Intellectu secundum opinionem Aristot. ꝙ intellectus materialis est virtus facta a complexione. & hęc sunt verba eius.

Cum igitur ex hoc corpore, quando fuerit mixtum aliqua mixtione generabitur aliquid * ex vniuerso mixti, ita ꝙ sit aptum vt sit instrumentum istius intellectus, qui est in hoc mixto, cum sic existit in omni corpore, & istud instrumentum est etiam corpus, tunc dicetur esse intellectus in potentia: & est virtus facta a mixtione, quę cecidit in * corporibus, pręparata ad recipiendum intellectum, qui est in actu.

* a.l. singulare.

* a.l. Insurgūt Incommoda.

* a.l. Intelligibile.

* a.l. alicuius Intelligibilis

* adde illius nō eris memor:

* adde positiōi.

* a.l. circa Impossibilia que cōtra ipsas insurgunt.

* a.l. volumus euitare.

* a.l. quid singulare.

* a.l. litera .n. huiusmodi substantia valde di ster a substātia Elementorū tamē propter maximam mixtionem Elementarum nihil prohibet fieri posse.

Tertia pars digressionis Op. Alexand. vide pro ea etiā primo de Anima co. 88. 2. de Generatione. 16.

* a.l. ex vniuersa temperatura.

* a.l. In illis corporibus quę

A Et iſta opinio in ſubſtantia intellectus materialis maxime diſtat a verbis Ariſto. & ab eius demonſtratione. A verbis autem, vbi dicit ꝙ intellectus materialis eſt ſeparabilis, & ꝙ non habet inſtrumentum corporale, & ꝙ eſt ſimplex, & non patiens, ideſt non transmutabilis, * & * vbi laudat Anaxagoram in hoc, quod dicit ꝙ eſt non mixtus cum corpore. A demonſtratione vero, ſicut ſcitum eſt in hoc, ꝙ ſcripſimus.

Alexan. aut exponit demonſtrationem Ariſto. a qua concluſit intellectum materialem eſſe non paſsiuum, neq; aliquid hoc, neq; corpus, neque virtutem in corpore, * ita ꝙ intendebat ipſam præparationem, nõ ſubiectum prǫparationis. Et ideo dicit in ſuo libro de Anima ꝙ intellectus materialis magis aſsimilatur prǫparationi, quǫ eſt in tabula non ſcripta, quam tabulæ prǫparatǫ: & dicit ꝙ iſta prǫparatio poteſt dici vere ꝙ non eſt aliquid hoc, neque corpus, neque virtus in corpore, & ꝙ non eſt paſsiua.

Sed hoc, quod dicit Alexand. nihil eſt. hoc enim vere dicitur de omni prǫparatione, ſcilicet ꝙ neque eſt corpus, neque forma hǫc in corpore. Quare igitur appropriauit Ariſto. hoc prǫparationi, quǫ eſt in intellectu, inter alias prǫparationes, ſi non intendebat demonſtrare nobis ſubſtantiam præparati, ſed ſubſtantiam prǫparationis? ſi poſsibile eſt dicere ꝙ prǫparatio eſt ſubſtantia, cum hoc, quod dicimus, ꝙ ſubiectum iſtius prǫparationis neque eſt corpus, neque virtus in corpore. & illud, quod concluſit demonſtratio Ariſtot. alia intentio eſt ab ea, ſecundum quam dicitur quod prǫparatio neque eſt corpus, neque virtus in corpore.

Et hoc manifeſtum eſt ex demonſtratione Ariſto. propoſitio enim dicens ꝙ omne recipiens aliquid neceſſe eſt vt in eo * non exiſtat in actu aliquid, ex natura recepti, manifeſta eſt, ex eo ꝙ ſubſtantia, prǫparati, & natura eius quǫrit habere hoc prǫdicatum, ſecundum ꝙ eſt prǫparatum. prǫparatio enim non eſt recipiens * ſed eſſe præparationis a recipiente eſt ſicut accidentis proprii. & ideo, cum fuerit receptio, non erit prǫparatio, & remanebit recipiens. Et hoc manifeſtum eſt & intellectum ab omnibus expoſitoribus ex demonſtratione Ariſt.

Aliquid enim eſſe non corpus, neq; virtutem in corpore dicitur quatuor modis diuerſis. Quorum vnus eſt
C ſubiectum * intellectorum, & eſt intellectus, materialis, cuius eſſe demonſtratũ eſt * ꝙ ſit. Secundus eſt ipſa prǫparatio exiſtens in materiis. & eſt propinquus modo, ſecundũ quem dicitur ꝙ priuatio ſimpliciter neq; eſt corpus, neq; virtus in corpore. Tertius autem eſt prima, materia, cuius etiam eſſe demonſtratum eſt. Quartus eſt formǫ abſtractǫ: quarum eſſe eſt etiam demonſtratum, & omnia iſta ſunt diuerſa.

Et induxit Alex. ad hanc expoſitionem remotam manifeſti erroris fugere ſcilicet a quæſtionibus prǫdictis. Et etiam videmus Alex. ſuſtentari in hoc, ꝙ prima perfectio intellectus debet eſſe virtus generata ſuper vniuerſales ſermones dictos in definitione animǫ ſcilicet quia eſt prima perfectio corporis naturalis organici. Et dicit ꝙ iſta definitio eſt vera de omnibus partibus animǫ eadẽ * intentione. & dat rationem ſuper hoc, quoniam dicere ꝙ omnes partes animǫ ſunt formǫ, eſt vniuocum, aut prope: &, quia forma, in eo quod eſt finis habentis formam impoſsibile eſt vt ſeparetur, neceſſe eſt, cum primǫ perfe-

*a.l. ipſorũ Intelligibilium,
* a.l. qualis
*a.l. quod ipſe Alex. videtur poſſe ſe tueri, per id quod dicitur ꝙ actus primus ipſius Intellectus debet eſſe virtus genita & nouiter orta iuxta illa que vniuerſaliter in difinitione anima dicta ſunt.
Forma eſt finis habentis formã. Idem, 4. cǫli. 22.

ſunt parata.
* a.l. paſsibilis
*a.l. Ibi
*a.l. intendit de eſſentia pronititudinis & aptitudinis non ſubiectũ illius.
Impu. Ale. In. 2. de Anima 21 3. de Anima 19 27. 1. de Anima 31. 65. 2. de Anima. 11 12. Met. 17.
* t. c. 4.
Euaſio Alexã. in exponendo demonſtrationem Philoſophi ĩ t. cõ. 4. ca. 26. de ĩtellectu practico, & ſpeculatiuo.
Secunda ratio.
Adde & eſſentia ipſius rei apte.
*a.l. ſed natura ipſius aptitudinis ſe habet ad ipſum recipiẽs velut accidens proprium.
* a.l. ratione.
*a.l. videtur vt poſsit reperiri in ipſa anima in uniuerſali vna pars que poſſit dici iuſtus ſeu profectio, vario modo ab eo, quo dicitur actus vel profectio dereliquis partibus.
Cã erroris Alexan. Fundamẽtũ Alex. in ſuo lib. de Aĩa ca. 5 2 de Aĩa t. c. 7

Responsio ad vnum motiuũ Alex,2,de Anima t.c.11.

ctiones animæ sint formę ꝙ nõ separentur. & per hoc destruit vt in primis perfectionibus animę sit perfectio separata: sicut dicitur de nauta cũ naue *aut uniuersaliter erit in ea aliqua pars, que dicitur perfectio intentione diuersa ab intentione, quę dicitur in aliis. Et hoc quod ipse fingit, ꝙ manifestum est de sermonibus uniuersalibus in anima, manifeste dicit Aristo. ꝙ non est manifestum in omnibus partibus animę, dicere enim formam, & primam perfectionem est dicere ęquiuoce de anima rationali, & de aliis partibus animę. D

* a.l. Intelligibiles.
*a.l. si subiectũ ipsorum intelligibilium.
* adde sicut

Quarta pars digressionis Op. Auenpa. & Abuaacher. Vide pro illo 2. de Anima c. 121. & hic in princ. istius cõ.

Abubacher autem, & Auempace videtur intendere in manifesto sui sermonis, ꝙ intellectus materialis est virtus imaginatiua, secundum ꝙ est preparata ad hoc, ꝙ intentiones, quę sunt in ea, sint intellectæ in actu: & ꝙ nõ est alia virtus subiectiua * intellectus, præter istam virtutem. Abubacher autem videtur intendere istud, fugiendo impossibilia contingentia Alex. s. ꝙ subiectum recipiens formas intellectas est corpus factum ab elementis, aut virtus in corpore: quoniam, si ita fuerit, continget aut vt esse formarũ in anima sit * esse earum extra animam, & sic anima erit non comprehensiua: aut vt intellectus habeat instrumentum corporale si * subiectum ad intellecta sit virtus in corpore, sicut est de sensibus. E

Vide contra Zim.
*O p̃. Arist. require super hoc in 2. de Generatione animaliũ co.3.
†Prio Ph. 2. te.c.6. vsque ad. 42. 2. ph. 75. vide idem contra Alexã. 1. de Aĩa. 88.
Impu. opinionis Auempa.

Contra Ale. Prime pręparationes ad intellecta & ad alias postremas per Ari. sde vide fectiones de anima sunt a motore extrinsecus scdm oppositũ 7. Meta. ca. 31. contra. Thee. Aui. ponentes animas produci a motore extrinseco.

Et magis inopinabile de opinione Alexand. est hoc, quod dixit ꝙ primæ pręparationes ad intellecta, & ad alias postremas perfectiones de anima sunt res factæ a complexione, non virtutes factę a motore extrinseco, vt est famosum ex opinione Aristo. & omnium Peripaticorum. Ista enim opinio in virtutibus animę comprehensiuis, si est secundum ꝙ nos intelleximus, est falsa a substantia enim elementorum, & a natura eorum non potest fieri virtus distinguens; aut comprehensiua. quoniam, si esset possibile vt a natura eorum, & sine extrinseco motore fierent tales virtutes, tunc esset possibile vt postrema perfectio, quę est * intellecta, esset aliquod factum a substantia eorum elementorum, vt color, & sapor fiunt. Et ista opinio est similis † opinioni negantium causas agentes, & non concedentium nisi causas materiales tantum, & sunt illi, qui dicunt casum. Sed Alexan. est maioris nobilitatis, quam vt credat hoc sed quęstiones, quę opponebantur ei de intellectu materiali, coegerunt ipsum ad hoc. F

a.l. ipse intellectio.

Reuertamur igitur ad dictum nostrum, & dicimus ꝙ forte istæ quæstiones sunt, quæ induxerunt Auempace ad hoc dicendum in intellectu materiali. Sed ꝙ accidit ei impossibile manifestum est. Intentiones enim imaginatę sunt mouentes intellectum, non motę. Declaratur enim ꝙ sunt illud, cuius proportio ad virtutem distinctiuam rationabilem, est sicut proportio * sensati ad sentiens, non sicut sentientis ad habitũ, qui est sensus. Et, si esset recipiens * intellecta, tunc res reciperet se, & mouẽs esset, * motum. Etiam declaratum est ꝙ intellectus materialis impossibile est vt habeat formam in actu: cum substantia, & natura eius est vt recipiat formas, secundum ꝙ sunt formæ.

a.l. rei sensibilis.
a.l. intelligibilia.
a.l. ipsum motũ

Digressionis pars quinta.
Prima qõ.
Secunda qõ.
Tertia qõ.

Et, cum hęc omnia quæ solent dici in natura intellectus materialis, videntur impossibilia, præter hoc, quod dicit Aristo. cui etiam contingunt questiones non paucę. Quarum vna est, ꝙ intellecta speculatiua sunt ęterna. Secunda autem est fortissima earum, ꝙ postrema perfectio in homine sit numerata per numerationem indiuiduorum hominis: & prima

A perfectio ſit vna numero in omnibus. Tertia autem eſt quęſtio Theophraſti: & eſt ꝙ ponere ꝙ iſte intellectus nullam habet formam neceſſarium eſt: & ponere etiam ipſum eſſe aliquod ens neceſſarium eſt. & ſi nõ, * non eſſet receptio, neque pręparatio. Pręparatio enim eſt receptio ex hoc, ꝙ non inuenitur in ſubiecto, &, cum eſt aliquod ens, & non habeat naturam formę, remanet vt habeat naturam primæ materię: quod eſt valde inopinabile, prima enim materia, neque eſt comprehenſiua, neque diſtinctiua. Et *quomodo dicitur in aliquo, cuius eſſe ſit tale, quod eſt abſtractum.

* a.l. nulla eſſet aptitudo neque preparatio
* a.l. quo pacto qũo ea res quę ita ſe hic poterit nominari res ſeparata vel abſtracte.

Et, cum omnia iſta ſint, ideo viſum eſt mihi ſcribere quod videtur mihi in hoc. &, ſi hoc, quod apparet mihi, non fuerit completum, erit principium complementi. Et tunc rogo fratres videntes hoc ſcriptum ſcribere ſuas dubitationes. & forte per illud inuenietur verum in hoc, ſi nondum inueni, &, ſi inueni, vt fingo, tunc declarabitur per illas quęſtiones. veritas enim vt dicit Ariſto. conuenit, & teſtatur ſibi omni modo.

a. M[illegible] te. cõ. 2. 1. Eth. cap. 10. Sol'o primę queſtionis. 8. phy. 15.

Queſtio autem dicens, quomodo intellecta ſpeculatiua erunt generabilia & corruptibilia, & agens ea & recipiens erit ęternum: & quę eſt indigentia ad ponendum intellectum agentem & recipientem, ſi non eſt illic aliquod generatum, illa quęſtio non contingeret, ſi non * eſſet hoc aliquid, quod eſt cauſa eſſe intellecta. ſpeculatiua generata. Modo autem, quia iſta intellecta conſtituuntur per duo, quorum vnum, eſt generatum, & aliud non generatum, quod dictum fuit in hoc, eſt ſecundum curſum naturalem: quoniam, quia formare per intellectum, ſicut dicit Ariſto. eſt ſicut * comprehendere per ſenſum: comprehendere autem per ſenſum. perficitur per duo ſubiecta: Quorum vnum eſt ſubiectum, per quod ſenſus ſit verus, & eſt * ſenſatum extra animam. Aliud autem eſt ſubiectum, per quod ſenſus eſt forma exiſtens, & eſt prima perfectio ſentientis: neceſſe eſt etiam vt intellecta in actu habeant duo ſubiecta: Quorum vnum eſt ſubiectum, per quod ſunt vera, ſcilicet formę, quę ſunt imagines verę: Secundum autem eſt illud, per quod intellecta ſunt vnum entium in mundo, & iſtud eſt intellectus materialis. Nulla enim eſt differentia in hoc inter ſenſum & intellectum, niſi quia ſubiectum ſenſus, per quod eſt verus, eſt extra animam: & ſubiectum intellectus, per quod eſt verus, eſt intra animam. & hoc dictum eſt ab Ariſto. in hoc intellectu, vt videbitur poſt.

B

* a.l. daretur aliquid aliud ꝙ ſit cauſa ob quam ipſa intelligibilia ſpeculatiua ſint genita aliquo modo.
* a.l. apprẽdere
* a.l. ſenſibile. 2. de Anima. 60

C Et hoc ſubiectum * in intellectu, quod eſt motor illius, quoquo modo eſt illud, quod reputauit Auempace eſſe recipiens. quia inuenit ipſum quandoque * intellectum in potentia, & quandoque intellectum in actu. & iſta eſt diſpoſitio ſubiecti recipientis, & exiſtimauit * conuerſionem. Et iſta proportionalitas magis inuenitur perfecta inter ſubiectum viſus, quod mouet ipſum, & inter ſubiectum intellectus, quod mouet ipſum. Quemadmodum enim ſubiectum viſus mouens ipſum, quod eſt color, non mouet ipſum, niſi quando per pręſentiam lucis efficitur color in actu, poſtquam erat in potentia, ita intentiones imaginatę non mouent intellectum materialem, niſi quando efficiantur intellecta in actu, poſtquam erant in potentia. Et propter hoc fuit neceſſe Ariſto. ponere intellectum agentẽ, vt videbitur poſt: & eſt extrahens has intentiones de potentia in actu. Et quemadmodum color, qui eſt in potentia, non eſt prima perfectio coloris, qui eſt intentio * comprehenſa, ſed ſubiectum, quod perficitur per iſtum colorem, eſt viſus, ita etiam ſubiectum, quod perficitur per intellectum, non eſt intentiones imaginatę, quę ſunt intellectę in potentia, ſed intellectus materialis, qui perficitur per intellecta: & eſt eius proportio ad ea ſicut proportio intentionis coloris ad virtutem viſibilem.

Infra. 1. cõ. 39.
* a.l. ipſius intellectus.
* a.l. intelligibile.
* a.l. id poſſe cõuerti.
* adde & imago ſeu phantaſma ipſius ſenſibilis.

Solutio primę quęſtionis.

Et, cum omnia iſta ſint, ſicut narrauimus, non contingit vt iſta intellecta, quę ſunt in actu ſcilicet ſpeculatiua, ſint generabilia, & corruptibilia, niſi propter ſubiectum, per quod ſunt vera, non propter ſubiectū, per quod ſunt vnum entium, ſcilicet intellectum materialem. D

Secũdę quęſtionis examinatio

*a.l. omnia Intelligibilia.

Primo probat intellectū eſſe vnicum.

*a.l. Indiuiduū ſingulare,

Quęſtio autem, ſecunda, dicens quomodo intellectus materialis eſt vnus in numero in omnibus indiuiduis hominum, non generabilis neque corruptibilis. * & intellecta exiſtentia in eo in actu, & eſt intellectus ſpeculatiuus, ſunt numerata per numerationem indiuiduorum hominum generabilium & corruptibilium per generationem & corruptionem indiuiduorum, hęc quidem quæſtio ualde eſt difficilis. & maximam habet ambiguitatem.

*a.l. aliquid Indiuiduum, tunc erit conceptus ſeu intentio intelligibilis in potentia

Si enim poſuerimus ꝙ iſte intellectus materialis eſt numeratus per numerationem indiuiduorum hominum, continget vt ſit aliquid * hoc, aut corpus, aut virtus in corpore. Et, cum fuerit * aliquid hoc, erit intentio intellecta in potentia. intentio autem intellecta in potentia eſt ſubiectum mouens intellectum recipientem, non ſubiectum motum. Si igitur ſubiectum recipiēs fuerit poſitum eſſe aliquid hoc, * continget vt res recipiet ſeipſam, vt diximus, quod eſt impoſsibile.

Secũdo probat ipſum eſſe non vnicum.

*a.l. ſingulare

*a.l. quatenus diuiſibilis

*a.l. natura indiuidualis.

Et etiam, ſi conceſſerimus ipſam recipere ſeipſam, contingeret vt reciperet ſe * vt diuiſa. & ſic erit virtus intellectus eadem cum virtute ſenſus: aut nulla differentia erit inter eſſe formę extra animam, & in anima. hæc enim * materia indiuidua is non recipit formas niſi has & indiuiduales. & hoc eſt vnum eorum, quę atteſtantur Ariſtot. opinari ꝙ iſte intellectus non eſt intentio indiuidualis. E

*a.l. adipiſcitur aliquod intelligibile oportebit vt illud met intelligibile obtineatur ei a cũctis indiuiduis.

*a.l. Intelligibile.

*a.l. intelligibile.

Et ſi poſuerimus ꝙ non numeratur per numerationem indiuiduorum, continget vt proportio eius ad indiuidua exiſtentia in ſua perfectione poſtrema in generatione ſit eadem, vnde neceſſe eſt, ſi aliquod iſtorum indiuiduorum * acquiſierit rem aliquam intellectam, vt illa acquiratur ab omnibus illorum. Quoniam, ſi continuatio illorum indiuiduorum eſt propter continuationem intellectus materialis cum eis, quemadmodum continuatio hominis cum intentione ſenſibili eſt propter continuationem primę perfectionis ſenſus cum eo, qui eſt recipiens intentionem ſenſibilem continuatio autem intellectus materialis cum omnibus hominibus exiſtētibus in actu in aliquo tempore in perfectione eorum poſtrema debet eſſe eadem continuatio. nihil enim facit alietatem proportionis continuationis inter hęc duo continua. quare, ſi hoc ita eſt, neceſſe eſt, cum tu acquiſieris aliquod intellectum, vt ego etiam acquiram illud * intellectum. quod eſt impoſsibile. F

Excludit tacitā reſpõſionē.

*a.l. eſſe ſubiectum.

*a.l. copulatur

Alla rõ ad idē.

Et indifferenter, ſiue poſueis ꝙ poſtrema perfectio generata in vnoquoque indiuiduo * ſubiecta iſti intellectui, ſcilicet per quam intellectus materialis copulatur, & eſt ex ea quaſi forma ſeparabilis a ſubiecto ſuo, cum quo * continuatur, ſi aliquid eſt tale: & ſiue poſueris eam perfectionem eſſe virtutem virtutum animæ, aut virtutum corporis, idem eſt in ſequendo impoſsibile.

Oppoſitum. 2. cęli cõ. 55. vbi dicitur corpora cęleſtia eſſe eiuſdem ſpeciei. cę. a. te. c. 92. vſque ad. cę & 12. Me te. c. 92. Vide cõtradi. Zim.

Et ideo opinandum eſt ꝙ, ſi ſunt aliqua animata, quorum prima perfectio eſt ſubſtantia ſeparata a ſuis ſubiectis, vt exiſtimatur de corporibus cœleſtibus, ꝙ impoſsibile eſt vt inueniatur ex vna ſpecie eorum plus vno indiuiduo. quoniam, ſi ex eis, ſcilicet ex eadem ſpecie inueniretur pluſquam vnum indiuiduum, verbi gratia de corpore moto ab eodem motore, tunc eſſe eorum eſſet ocioſum, & ſuperfluum. cum motus eorum eſſet propter eandem intentionem in numero verbi gratia ꝙ eſſe plus vna naui in numero vni nautę in eadem hora eſt ocioſum. & ſimiliter * eſſe plus vno inſtrumento in

a.l. plura inſtrumenta.

A numero vni artifici eiuſdem ſpecie inſtrumentorum eſt ocioſum.

Et hęc eſt intentio eius, quod fuit dictum in primo de Cœlo, & Mundo, ſcilicet ꝙ, ſi eſſet alius mundus, eſſet aliud corpus cœleſte. &, ſi eſſet aliud corpus, haberet alium motorem in numero a motore iſtius corporis. &, ſi hoc eſſet, tunc motor corporis cœleſtis eſſet materialis numeratus per numerationem corporum cœleſtium, ſcilicet ꝙ impoſsibile eſt ꝙ vnicus motor in numero ſit duorum corporum diuerſorum in numero. & ideo artifex non vtitur plus vno inſtrumento, cum ab eo non proueniat niſi vna actio. Et vniuerſaliter exiſtimatur ꝙ impoſsibilia, contingentia huic poſitioni, contingunt huic, quod ponimus, ꝙ intellectus, qui eſt in habitu, eſt vnus in numero. & iam numerauit plura eorum Auempace in epiſtola ſua, quam appellauit Continuationem intellectus cum homine. Et cum ita ſit qualis igitur eſt via ad diſſoluendum iſtam quæſtionem difficilem.

Dicamus igitur, ꝙ manifeſtum eſt ꝙ homo non eſt intelligens in actu, niſi * propter continuationem * intellectus cum eo in actu. Et eſt etiam manifeſtum ꝙ materia,
B & forma copulantur adinuicem, ita ꝙ congregatum ex eis ſit vnicum: & maxime intellectus materialis, & intentio * intellecta in actu †. quod enim componitur ex eis non eſt aliquod tertium aliud ab eis: ſicut eſt de alijs compoſitis ex materia & forma. Continuatio igitur * intellecti cum homine impoſsibile eſt vt ſit niſi per continuationem alterius iſtarum duarum partium cum eo, ſcilicet partis, quę * eſt de eo quaſi materia, & partis, quę eſt de ipſo, ſcilicet de intellectu quaſi forma.

Ex intellectu materiali, & intentione intellecta ĩ actu ſit maxime vnũ. qđ. n. componitur ex eis nõ eſt aliquod tertiũ aliud ab eis. Sed vide oppoſitũ. 12. Met. 51. ca. vbi d. ꝙ intelligere qđ ſit ex ĩtelligibili & intellectu diſtinctum eſt ab ĩtellectu. Vide cõtradic. Zim.

Et, cum declaratum eſt ex prędictis dubitationibus ꝙ impoſsibile eſt vt intellectus copuletur cum * unoquoque hominum, & numeretur per numerationem eorum per partem, quę eſt de eo quaſi materia, ſcilicet intellectum materialem, remanet vt * continuatio intellectorum cum nobis hominibus ſit per continuationem * intentionis intellectę cum nobis, & ſunt intentiones imaginatę. ſcilicet partis, quę eſt in nobis de eis aliquo modo quaſi forma. Et ideo dicere puerum eſſe intelligentem in
C potentia poteſt intelligi duobus modis. Quorum vnus eſt, ꝙ formę imaginatę, quę ſunt in eo, ſunt * intellectę in potentia. Secundus autem, ꝙ intellectus materialis, qui innatus eſt recipere * intellectum illius formę imaginatę, eſt recipiens in potentia, & continuatus cum nobis in potentia.

Perfectio in virtutibus aĩę dicitur ęquiuoce. Idem ſupra. in hoc. cõ. contra Alex. & 2. de Aĩa. 7. 21. & 30. cõmen.

Declaratum eſt igitur ꝙ prima perfectio intellectus differt a primis perfectionibus aliarum virtutum animę: & ꝙ hoc nomen perfectio dicitur de eis modo ęquiuoco, econtrario ei quod exiſtimauit Ale. * Et ideo dicit Ariſt. in definitione animę ꝙ eſt perfectio prima corporis naturalis organici. quod nondum eſt manifeſtum vtrum per omnes virtutes perficiatur corpus eodem modo, aut eſt ex eis aliqua, per quam corpus non perficitur. &, ſi perficiatur, erit alio modo.

* Pręparatio autem, quę eſt in virtute imaginatiua * intellectorum, ſimilis eſt pręparationibus, quę ſunt in alijs virtutibus animæ, ſcilicet perfectionibus primis aliarum virtutum animæ, ſecundum hoc ꝙ vtraque pręparatio generatur per generationem indiuidui, & corrumpitur per corruptionem eius, & vniuerſaliter numeratur per numerationem eius,

Solo ſecundę queſtionis.

* a. l. ꝑpea qđ copulatur cum eo intellectus ĩ actu.

† Ex hoc ſumi ſolet cõpoſitum dicere tertiã entitatem a partibus diſtinctam. vide conſiſe. 7. Met. 26. 27. & 60. cõ. & 1. de aĩa. 77. Sed vide oppoſitũ primo Ph. 17 & 4. Ph. 43. Vide contra. Zim.

* a. l. intelligibilis.

* a. l. ĩtellectus

* a. l. que ſe habet ad eum.

* a. l. omnibus diuiduis.

* a. l. copuletur ipſe intellectus cum nobis omnibus hominibus.

* a. l. conceptorum ſeu intentionum intelligibilium.

* a. l. intelligibiles.

* a. l. intelligibile.

* a. l. uario modo & diuerſo.

* a. l. aptitudo.

* a. l. ipſorum intelligibilium.

Et differunt in hoc, ꝙ illa est præparatio in motore vt sit motor, scilicet preparatio, quæ est in intentionibus imaginatis. Secunda autem est preparatio in recipiente: & est preparatio, quæ est in primis perfectionibus aliarum partium animę. D

Et propter hanc similitudinem inter has duas præparationes existimauit Auenpace ꝙ nulla est preparatio ad * rem intellectam fiendam, nisi preparatio existens in intentionibus imaginatis. Et hę duę preparationes differunt sicut terra a cœlo, vna enim preparatio est in motore vt sit motor. alia autem est preparatio in moto vt sit motum, & recipiens.

Et ideo opinandum est ꝙ iam apparuit nobis ex sermone Aristo ꝙ in anima sunt duę partes intellectus. quarum vna est recipiens: cuius esse declaratum est hic. alia autem est agens: & est illud, quod facit intentiones quę sunt in virtute imaginatiua, esse mouentes intellectum materialem in actu, postquam erant mouentes in potentia: vt post apparebit ex sermone Aristote. & ꝙ hę duę partes sunt non generabiles neque corruptibiles: & † ꝙ * agens est de recipiente quasi forma de materia vt post declarabitur.

Et ideo * opinatus est Themistius ꝙ nos sumus intellectus agens, & ꝙ intellectus speculatiuus nihil est aliud nisi continuatio intellectus agentis cum intellectu materiali tantum. Et non est, sicut existimauit. sed opinandum est ꝙ in anima sunt tres partes intellectus. Quarum vna est intellectus recipiens. Secunda autem est efficiens. Tertia autem factũ. Et duę istarum trium sunt ęternę, scilicet agens, & recipiens: tertia autem est generabilis & corruptibilis vno modo, æterna autem alio modo. E

Quoniam, quia opinati sumus ex hoc sermone ꝙ intellectus materialis est vnicus omnibus hominibus: & etiam ex hoc sumus opinati ꝙ species humana est ęterna, vt declaratum est in aliis locis: necesse est vt intellectus materialis non sit denudatus a principiis * naturalibus communibus toti speciei humanę, scilicet primis propositionibus & * formationibus singularibus communibus omnibus. hęc enim intellecta sunt vnica * secundum recipiens, & multa secundum * intentionem receptam.

Secundum igitur modum, secundum quem sunt vnica, necessario sunt æterna: cum esse non fugiat a subiecto recepto, scilicet motore, qui est intentio formarum imaginatarum: nec est illic impediens ex parte recipientis. Generatio igitur & corruptio non est ei, nisi propter * multitudinem contingentem eis, non propter modum, secundum quem sunt vnica. F Et ideo, cum in respectu alicuius indiuidui fuerit corruptum aliquod * intellectum primum intellectorum per corruptionem sui subiecti, per quod est copulatum cum nobis, & verum, necesse est vt illud intellectum non sit corruptibile simpliciter, sed corruptibile in respectu * vniuscuiusque indiuidui. Et ex hoc modo possemus dicere ꝙ intellectus speculatiuus est vnus in omnibus.

Et cum consyderatum fuerit de istis * intellectis, secundum ꝙ sunt entia simpliciter, non in respectu alicuius indiuidui, vere dicuntur esse ęterna: & ꝙ non intelliguntur quandoque, & quandoque non, sed semper: & * ꝙ illud esse est eis medium inter esse amissum, & esse remanens, secundum enim multitudinem & diminutionẽ contingentem eis a postrema perfectione sunt generabilia & corruptibilia: & secundum quę sunt vnica in numero, sunt ęterna.

Hoc autem erit, * si non fuerit positum quod dispositio in postrema perfectione in homine est sicut dispositio in intellectis communibus omnibus, scilicet ꝙ esse mundi non denudatur a tali indiuiduo esse. Hoc

enim

---

* a.l. hoc vt aliquid fiat intelligibile.
† Cõtra scõ. hic & .12. Me. c. 17 qa hic d intellectũ possibilẽ esse materiã intellectus agẽtis, sz ibi dicit ipsum non esse materiã sed locum. Vide cõt. 20. Op. Thē. 5. de Aĩa c. 27. 28 & .29.
* a.l. rõ ipsius agentis ad recipiens, est veluti rõ ipsius formę ad materiã adõ seu adeptũ. 2. d Aĩa cõ. 34. & .8. Ph. 46. & 2. de generatione. 59.
* a.l. natura notis.
* a.l. illis conceptibus particularibus.
* a.l. ratione recipientis.
* a.l. rationẽ cõceptus recepti.
* a.l. pluralitatem.
* a.l. primorũ intelligibilium.
* a.l. & est.
* a.l. aliquis.
* a.l. intelligibilibus.
* a.l. videntur habere quodã esse medium inter esse perditum & conditum.
* a.l. sicut se hñt intelligibilia illa q̃ sunt cõia cunctis.

A enim impossibile non est manifestum. immo dicens hoc potest habere rationem, & causam sufficientem, & facientem animam quiescentem. quoniam cum * sapientia, & esse in aliquo modo proprium hominum est, sicut * modus artificiorum esse in modis propriis hominum, existimatur ꝙ impossibile est ut tota habitatio fugiat a Philosophia: sicut opinandum est ꝙ impossibile est ut fugiat ab * artificiis naturalibus. Si enim aliqua pars eius caruerit eis, scilicet artificiis, verbigratia quarta ter. * septentrionalis, non carebunt eis aliæ quartę. hoc enim declaratum est, ꝙ habitatio est possibilis in parte meridionali, sicut in septentrionali. Forte igitur Philosophia invenitur perfecta in maiori parte subiecti in omni tempore, sicut homo invenitur ab homine, & equus ab equo. Intellectus igitur speculativus est non generabilis neque corruptibilis secundum hunc modum.

Et vniversaliter ita est de intellectu agente * creante intellecta, sicut de intellectu distinguēte & recipiēte. quēadmodum enim intellectus agens nunquam quiescit a generando & creando simpliciter, licet ab hac, scilicet generatione euacuatur aliquod subiectum, ita est de intellectu distinguente.

* a.l. quiescere
* a.l. scientia.
* a.l. artes ipsę quibusdā modis propriis videntur in esse ipsi homini.
* a.l. artibus.
* a.l. qui intelligibilia creat. adde seu diuidēte.

B Et hoc innuit Aristote. in primo istius libri, cum dicit. * Et formare per intellectum, & considerare sunt diuersa, ita ꝙ intus corrumpatur aliquid aliud, ipsum autem in se nullam habet corruptionem. Et intendit per aliquid aliud formas imaginatas humanas. & intendit per formare per intellectum receptionem, quę est semper in intellectu materiali, de qua intendebat dubitare in * hoc tractatu, & in illo: cum dicit. Et non sumus memores, quia iste est non passiuus. intellectus autem, passiuus est corruptibilis, & absque hoc nihil intelligit. Et intendit per intellectum passiuum virtutem imaginatiuam, vt post declarabitur. Et vniuersaliter ista intentio * apparuit a remotis, s. animā esse immortalem, s. intellectū speculatiuum.

* a.l. intelligere aūt & contēplari marcescūt
* a.l. eo.
Prīo de Aīa. t. cō. 66.
* a.l. vr̄ remota.
* a.l. scientia de anima.

Vnde Plato dicit ꝙ vniuersalia sunt neque generabilia neque corruptibilia, & ꝙ sunt existentia extra mentem. Et est sermo verus ex hoc modo, & falsus secundum ꝙ sonant verba eius: & est modus, quem Aristote. laborauit destruere in Metaphysica. Et vniuersaliter ista * intentio animæ est * pars vera in propositionibus probabilibus, quæ dant animam esse vtrumque, scilicet mortalem, & non mortalem. probabilia enim impossibile est vt sint falsa secundum totum. Et hoc apologizauerunt Antiqui: & in * representatione illis conueniunt omnes leges.

C

3. de ia. t. cō. 20
* a.l. partim vera p propositiones probabiles.
Solutio q̄ōnus tertię.
* a.l. est ita se hr̄e adde a se.

Tertia autem quæstio, quę est quomodo intellectus materialis est aliquod ens, & non est aliqua formarum materialium, neque etiam prima materia, sic dissoluitur. Opinandum est enim ꝙ istud est quartum genus esse, quemadmodum enim sensibile esse diuiditur in formam, & materiam, sic intelligibile esse oportet diuidi in consimilia his duobus, scilicet in aliquod simile formæ, & in aliquod simile materię. Et hoc necesse * est in omni intelligentia abstracta, quę intelligit aliud * & si non, non esset multitudo in formis abstractis. & ideo declaratum est in prima Philosophia, ꝙ nulla est forma liberata a potētia simpliciter, nisi prima forma, quę nihil intelligit extra se: sed essentia eius est quiditas eius: alię autem formæ diuersantur in quiditate, & essentia quoquomodo. Et, nisi esset hoc genus entiū, quod sciuimus * in scientia animę, non possemus intelligere multitudinem in rebus abstractis: quēadmodum, nisi sciremus hic naturam intellectus, non possemus intelligere ꝙ virtutes

* a.l. p scientiā.
* a.l. intelligentię quędam.
Nulla forma liberata est a potentia simpliciter, nisi pria forma, quę nihil intelligit extra se. Sed vide oppo. 3. Ph. 32. 2. cęli 34. 9. Met. 17. 12. M. 30. 35. 41. & 44. vbi hr̄ ꝙ i

ente ęterno nulla est potentia oino. Vide cōt. Zim.
*a.l. in suo libro primę philosophię.
*Esſētia primę intelligētię est quiditas eius: sed in aliis diuersatur quiditas ab essentia. Sed vide oppositum infra.t.c. 9.& 7. Met.t.c. 41. vbi dicitur ꝙ in abstractis a materia idem est quidita,& essentia. Vide contra. Zim.
*a.l. intelligibiles.
* adde nobis
*a.l. id quod ē intelligibile. Com. 36.

mouentes abstractę debent esse * intellectus? D

Et hoc latuit multos modernos, adeo negauerunt illud, quod dicit Ari. in * tractatu sui libri, ꝙ necesse est vt formę abstractæ mouentes corpora cęlestia sint secundum numerum corporum cęlestium. Et ideo scire de Anima necessarium est in sciendo primam Philosophiam. Et iste intellectus recipiens necesse est vt intelligat intellectum, qui est in actu. Cum enim intellexerit formas materiales dignior est vt intelligat formas, non materiales, & illud, quod intelligit ex formis abstractis, verbi gratia ex intelligentia agente non impedit ipsum intelligere formas materiales.

Propositio autem dicens ꝙ recipiens nihil debet habere in actu ex eo, quod recipit, non dicitur simpliciter, sed cum conditione, scilicet ꝙ nō est necesse vt recipiens non sit aliquid in actu omnino, sed vt non sit in actu aliquid ex eo, quod illud recipit, sicut prediximus. Immo debes scire ꝙ respectus intellectus agentis ad istum intellectum est respectus lucis ad diaphanum: & * respectus formarum materialium ad ipsum est respectus coloris ad diaphanum. Quemadmodum enim lux est perfectio diaphani, sic intellectus agens est perfectio intellectus materialis. Et, quemadmodum diaphanum non mouetur a colore, neque recipit eum, nisi quando lucet, ita iste intellectus non recipit intellecta, quę sunt hic, nisi secundam ꝙ perficitur per illum intellectum, & illuminatur per ipsum. Et, quemadmodū lux facit colorem in potentia esse in actu, ita ꝙ posit mouere diaphanum, ita intellectus agens facit intentiones in potentia * intellectas in actu, ita ꝙ recipit eas intellectus materialis. secundum hoc igitur est intelligendum de intellectu materiali, & agente. E

Et, cum intellectus materialis fuerit copulatus, * secūdum ꝙ perficitur per intellectum agentem, tunc nos sumus copulati cum intellectu agente. & ista dispositio dicitur adeptio, & intellectus adeptus, vt post videbitur. Et iste modus, secundum quem posuimus essentiam intellectus materialis, dissoluit omnes questiones contingentes huic, ꝙ ponimus, ꝙ intellectus est vnus & multa quoniam, si * res intellecta apud me, & apud te fuerit vna omnibus modis, continget ꝙ, cum ego scirem aliquod intellectum vt tu scires etiam illud ipsum, & alia multa impossibilia. Et, si posuerimus eum esse multa, continget vt res intellecta apud me & apud te sit vnum in spetię, & duę in induiduo. & sic res intellecta habebit rem intellectam. & sic procedit in infinitum. Et sic erit impossibile vt discipulus addiscat a magistro, nisi scientia, quæ est in magistro, sit virtus generans, & creans scientiam, quæ est in discipulo, ad modum, secundum quē iste ignis generat alium ignem sibi similem in specie, quod est impossibile. Et hoc, quod * scitur est idem in magistro, & discipulo ex hoc modo fecit Pla. credere ꝙ disciplina esset rememoratio. Cum igitur posuerimus rem intelligibilem, quę est apud me & apud te multa in subiecto, secundum ꝙ est vera, scilicet formam imaginationis vnam in subiecto, secundum ꝙ est vna, per quod est intellectus * ens, & est materialis. dissoluuntur iste quæstiones perfecte. F

*a.l. scitur esset idem.

* a.l. existens

Modus autem, quem existimauit Auempace dissoluere quęstiones aduenientes super hoc, ꝙ intellectus est vnus aut multa, scilicet modum, quem dedit in sua epistola intitulata Continuatio intellectus cum homine, non est modus conueniens ad dissoluendum istam quęstionem. Intellectus enim, quem demonstrauit in sua epistola esse vnum, quando laborauit in dissoluendum istam quęstionem, alius est ab intellectu, quem * demonstrare etiam illic multa: cum intellectus, quem demonstrauit esse vnum, est intellectus agens, inquantum est forma necessario intellectus speculatiui, intellectus vero, quem demonstrauit esse multa in specie est

* a.l. probauit ibidem esse plures.

A intellectus speculatiuus: Hoc autem nomen, scilicet intellectus, equiuoce dicitur de speculatiuo, & agente.

Et ideo, si illud, quod intelligitur de hoc nomine intellectus in duobus sermonibus oppositis, scilicet concludenti intellectum esse multa, & concludenti intellectum esse vnum, est intentio non equiuoca, tunc, illud, quod post dedit in hoc, scilicet quod intellectus agens est vnus, & speculatiuus multi, non dissoluit hanc quæstionem. Et, si illud, quod intelligitur in illis duobus sermonibus oppositis de hoc nomine intellectus, sit intentio equiuoca, tunc dubitatio erit sophistica, non * disputatiua. Et ideo credendum est quod questiones, quas dedit ille vir in illa epistola, nō * dissoluūt, nisi ex hoc modo, si illæ dubitationes non sunt sophistice, sed disputatiue. Et per istum modum dissoluetur questio, in qua dubitabat in intellectu materiali, vtrum sit extrinsecus aut copulatus. Et, cum hoc sit declaratum reuertamur ad exponendum sermonem Aristo.

* al. dialectica.

* al. soluuntur nisi.

Vnde neque rationabile est ipsum mistum esse cum corpore. qualis enim quidam vtique fieret, calidus aut frigidus, & ei in-
B strumentum aliquod esset sicut sensitiuo, nunc autem nullum est. Et bene vtique, qui dicunt animam esse locum formarum. nisi quòd non tota sed intellectiua. neque actu, sed potentia forme.

Et ideo fuit necesse vt non sit mixtus cum corpore si enim esset ad admixtus cum corpore, tunc esset in aliqua dispositione, aut calidus, aut frigidus, aut haberet aliquod instrumentum sicut habet sentiens. sed non est ita. Recte igitur dixerunt dicentes animam esse locum formarum. sed non vniuersa, sed intelligens. & forme non in perfectione, sed in potentia.

Hec est alia demonstratio quod intellectus materialis non est aliquid hoc, neque corpus, neque virtus in corpore. Et dicit, Et ideo fuit necesse, &c. idest &, quia natura eius est ista, quam narrauimus recte, & neces-
C se fuit vt non admisceretur cum corpore, idest quod non est uirtus in eo secundum quod admisceatur cum corpore, ut declaratum est. Deinde dicit, secundum rationem super hoc. & dicit si enim esset admixtus, &c. idest si enim esset virtus in corpore, tunc esset aliqua dispositio, & aliqua qualitas, &, si haberet qualitatem, tunc illa qualitas, aut attribueretur calido, aut frigido, scilicet complexioni in eo quod est complexio: aut esset qualitas existens in complexione * tantum addita complexioni, sicut est de anima sensibili, & sibi similibus: & sic haberet instrumentum corporale. Deinde dicit, sed non est ita, idest sed non habet qualitatem attributam calido & frigido, neque habet instrumentum: ergo non est mixtum cum corpore. Et consyderare debemus in consecutione, & destructione vtrū indigeant demonstratione, aut non. Dicamus igitur. quoniam consecutio consequentis ad precedens est vera, manifestum est ex predictis. Declaratum enim est quod omnis virtus in corpore cōposito aut attribuitur primis qualitatibus, scilicet forme complexionis, aut erit virtus existens in forma complexionali, & sic necessario erit anima organica. Destructio vero manifesta est ex predictis etiam. Declaratum est enim quod nullum est instrumentum aliud ab instrumentis quinque sensuum, vbi fuit declaratum

2. de Anima t.c. 130.

ratum ꝙ nullus est sensus sextus. & vniuersaliter, si intellectus esset virtus animalis in corpore, tunc aut esset sextus sensus, aut consequens sextum sensum, scilicet aliquid, cuius proportio ad sextum sensum esset sicut imaginatio ad communem sentientem. Quoniam autem intellectus materialis non est virtus attributa complexioni, manifestum est ex prędictis. quoniam, cum anima sensibilis non est virtus attributa complexioni, quanto magis intellectus. Et, si esset attributa complexioni, tunc, sicut dicit Aristote. esse formę lapidis in anima esset idem cum eius esse extra animam, & sic lapis esset comprehendens, & alia multa impossibilia contingentia huic positioni. Et quidam dubitant in hoc, quod fuit dictum, scilicet ꝙ intellectus non habet instrumentum, ex hoc, quod dicitur, ꝙ virtus imaginatiua est in anteriori cerebri, & cogitatiua in medio, rememoratiua in posteriori. & hoc non tantum dictum est a Medicis, sed etiam est in Sensu & sensato. Galenus autem, & alii medici ratiocinantur super hoc, ꝙ istę virtutes sunt in istis locis per locum concomitantię, & per locum facientis existimare non verum. Sed declaratum est in libro de Sensu & sensato, ꝙ talis est ordo istarum virtutum in cerebro per demonstrationem dantem causam & esse. & cōm. Sed illud non contradicit illi, quod dictum est hic. * Virtus enim cogitatiua apud Aristote. est virtus distinctiua indiuidualis, scilicet quod non distinguit nisi indiuidualiter, non vniuersaliter. Declaratum est enim illic ꝙ virtus cogitatiua non est nisi virtus, quę distinguit intentionem rei sensibilis a suo idolo imaginato, & ista virtus est illa, cuius proportio ad has duas intentiones, scilicet ad idolum rei, & ad intentionem sui idoli, est sicut proportio sensus communis ad intentiones quinque sensuum, virtus enim cogitatiua est de genere virtutum existentium in corpore. Et hoc aperte dixit Aristote. in illo libro, cum posuit virtutes indiuiduales distinctas in quatuor ordinibus. In primo posuit sensum communem, deinde virtutem imaginatiuam, deinde cogitatiuam, & postea rememoratiuam. Et posuit rememoratiuam magis spiritualem, deinde cogitatiuam, deinde imaginatiuam, & postea sensibilem. Licet igitur homo proprie habeat virtutem cogitatiuam, tamen hoc non facit hanc virtutem esse rationabilem distinctiuam. illa enim distinguit intentiones vniuersales non indiuidubles. & hoc fuit aperte dictum ab Aristote. in illo libro. Virtus igitur distinctiua rationalis, si esset virtus in corpore, contingeret vt esset vna istarum virtutum quatuor, quapropter haberet instrumentum corporale: aut esset alia virtus indiuidualis distincta ab istis quatuor. sed iam declaratum est illic hoc esse impossibile. Et, quia Gal. existimauit ꝙ virtus cogitatiua est rationalis materialis, fecit ipsum errare in hoc locus consequentis, quia enim virtus rationalis appropriatur homini: & cogitatiua appropriatur ei: existimatur propter conuersionem affirmatiuę vniuersalis ꝙ cogitatiua est rationalis. & vnus eorum, qui errauerunt in hoc, est Albefarag Babyloniensis in suo commento in lib. de Sensu & sensato. Deinde dicit Recte igitur dixerunt dicentes animam esse locum formarum, id est cum declaratum sit ꝙ non est mixtus alicui corpori, tunc recte dixerunt describentes animam esse locum formarum, cum non acceperunt in notificando substantiam eius propinquam, istam consimilitudinem, & conuenientiam, quæ est inter ipsam ad species, & locum ad locata. Deinde dicit, sed non vniuersa, sed intelligens id est, sed ista consimilitudo non debet accipi in intelligendo omnes partes animæ, sed tantum in anima rationali. alię enim partes animæ sunt formę in materiis, rationalis autem non Deinde dicit. & Formę non in perfectione, sed in potentia, sed locus differt ab anima distinctiua intelligente in hoc, ꝙ lo-

cus

Dubiū. an intellectus sit virtus organica.

Solutio. Vide postea demonstrationem dantem causam & esse Aue. suo cō. lib. de memoria & reminiscentia.

* Virtus cogitatiua distinguit indiuidualiter. Idē infra cō. 20. & 33. Idē. 2. de Aīa cō. 63.

Error Gal.

Secūda ps expositiua.

A cus nihil est eorum, quę sunt in eo, anima autem rationalis materialis est formę existentes in ea non actu, sed potentia. Et fecit hoc, ne aliquis intelligat ex hac descriptione ꝙ genus acceptum in ea sit genus verum, nō Rhetoricum. sed cogetur homo in talibus rebus, quę non intelliguntur nisi per consimilitudinem, vt notificet ea per talia genera Rhetorica.

Res, quę nō intelligūtur nisi ꝑ cōsimilitudinē, notificari pñt ꝑ gña rhetorica. cōsimile. īfra. c. 14. &. 1. Ph 81. Idē. 4. ph. c. 84. &. 1. de anima. 149.

Quòd autem non similis sit impassibilitas sensitiui & intellectiui manifestum est ex sensoriis, & sensu. Sensus enim non potest sentire ex vehementi sensibili: vt sonum ex magnis sonis, neque ex fortibus odoribus & coloribus videre, aut odorari. Sed intellectus, cum aliquid intellexerit valde intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed & magis sensitiuum enim non sine corpore est, hic autem separabilis est.

Quoniam autem priuatio passionis in sentiente, & in formatione per intellectum non est consimilis, manifestum inest sen-
B su enim non potest sentire post forte sensatum verbi gratia post sonos maximos, aut post colores fortes, aut post odores fortes. Sed intellectus, quando intellexerit aliquod forte intelligibilium, tunc non minus intelliget illud quod est sub primo, immo magis. sentiens enim non est extra corpus: iste autem est abstractus.

7 Cum declarauit ꝙ intellectus materialis non admiscetur materię incæpit notificare ꝙ hoc conuenit apparentibus. Hęc enim est conditio necessaria necessariis demonstrationibus, scilicet vt apparentia sensu non differant ab eo, quod videtur per rationem. Et dixit Quoniam autem priuatio passionis, & cętera idest quoniam priuatio transmutationis existentis in sensu non est similis priuationi transmutationis existentis in intellectu, vt demonstratum fuit ratione, manifestum est ex apparentibus. Priuatio enim trasmutationis in intellectu debet esse pura. & non est ita priuatio transmutationis in sensu, cum sensus sit virtus materialis. Deinde dicit sen
C sus enim non potest sentire, & cętera idest & signum eius est, quoniam sensus non potest sentire sua sensibilia conuenientia sibi, quando senserit aliquod forte, & recesserit ab eo subito ad illud aliud sensibile verbi gratia quando sensus auditus recesserit a magno sono, aut visus a forti colore, & olfactus a forti odore. Et causa in hoc est passio, & transmutatio, quę accidunt sentienti a forti sensato. Et causa huius transmutationis est, quia est virtus in corpore. Et cum demonstrauit hoc, quod videtur de transmutatione in sensu, incæpit notificare quod contrarium est de intellectu, & dixit Sed intellectus, quando intellexerit aliquod forte, & cętera idest intellectus, quando intellexerit aliquod forte intelligibile, tunc facilius intelliget intelligibile non forte, Vnde scimus ꝙ non patitur, neque transmutatur a forti intelligibili. Et, cum demonstraui eos esse diuersos, in hoc dedit causam, & dicit sentiens enim non est extra corpus: iste autem est abstractus. idest & causa in hoc est, ꝙ prius fuit declaratum, scilicet ꝙ sentiens non est extra corpus, intellectus autem est abstractus. Et possumus ponere hunc sermonē demonstrationem tertiam per se, s. demonstrationē, ꝙ, cum diximus ꝙ si intellectus transmutatur essentialiter, non accidentaliter, & mediante alio, hoc. n. concessum est in intellectu, necesse est vt transmutatio cōtingat ei apud suam actionē propriā, quę est in-

7 Hęc est cōditio necessaria dmōstrationibus necessariis, vt apparentia sensui nō drānt ab eo qđ vr̄ ꝑ rōnē. Idē. 1. Cœ. cū. 22. &. 8. ph. 22. &. 26.

Ois uirtus reci piens in aliquo corpore debet transmutari secũdum ꝙ est re cipiens. Idem 2. de Aïa, t. c. 123, 143.

telligere, sicut est in sensu. Et, si non transmutatur per se & essentia- D liter, necesse est vt non sit virtus in corpore omnino. omnis enim virtus recipiens in aliquo, corpore, debet transmutari secundum ꝙ est recipiens. Et ideo non oportet obijcere huic argumento ex eo, quod accidit in intellectu de transmutatione propter transmutationem virtutum imaginationis, & maxime cogitatione. in intellectu enim existimatur accidere fatigatio hoc modo. Et non est ita, nisi accidentaliter. Virtus enim cogitatiua est de genere virtutum sensibilium. Imaginatiua autem, & cogitatiua, & rememoratiua non sunt nisi in loco virtutis sensibilis, & ideo non indigetur eis nisi in absentia sensibilis. & omnes iuuant se ad representandum imaginem rei sensibilis, vt aspiciat eam virtus rationalis abstracta, & extrahat intentionem vniuersalem, & postea recipiat eam, idest comprehendat eam. Et forte, sicut diximus, inducit hunc sermonem ad verificandum prędictas demonstrationes.

Cum autem sic singula factus est, vt sciens dicitur qui secundum actum: hoc autem tum accidit, cum potest operari per seipsum: est quidem & tunc potentia, quodammodo. non tamen E similiter, vt & erat antequam addisceret, aut inueniret. Et ipse autem seipsum tunc potest intelligere.

Et, cum quodlibet eorum fuerit sic, scilicet sicut dicitur scientia in actu: & hoc continget, quando poterit intelligere per se: tunc etiam erit in potentia quoquo modo, sed non eodem modo, quo ante erat antequam sciuit, aut inuenit. Et ipse tunc potest intelligere per se.

8 Et cum in eo fuerit vnunquodque intellectorum tali modo, sicut dicitur in sciente ꝙ est sciens in actu, idest quando intellecta fuerint in eo entia in actu. & hoc continget intellectui, quando poterit intelligere per se, non quando intellexerit per aliud. Et hoc, quod dixit, est differentia inter virtutes agentes propinquas & remotas. Propinquę enim actui sunt, quę agunt per se: & non indigent extrahente eas de potentia in actum: remotę autem indigent. & ideo dixit ꝙ, cum intellectus F fuerit in hac dispositione, tunc erit potentia quoquo modo idest tunc dicetur de eo hoc nomen potentia non vere, sed modo simili. Deinde dicit. Et ipse tunc poterit intelligere per se idest &, cum intellectus fuerit in hac dispositione, tunc intelliget se, secundum ꝙ ipse non est aliud nisi formę rerum, inquantum extrahit eas a materia. quasi igitur se intelligit ipse modo accidentali, vt dicit Alex. idest secundum ꝙ accidit intellectis rerum ꝙ fuerint ipse, idest essentia eius. Et hoc est econtrario dispositioni in formis abstractis. illę enim, cum intellectus earum non est aliud ab eis in intentione, per quam sunt intellecta istius intellectus, ideo intelligunt se essentialiter, & non accidentaliter. & hoc perfectius inuenitur in primo intelligente, quod nihil intelligit extra se. Et possumus exponere istum locum secundum ꝙ Alfarabius dicit in suo tractatu de intellectu, & intellecto. & est ꝙ cum intellectus fuerit in actu, erit vnum entium, & poterit intelligere seipsum per intentionem, quam abstrahet a se, secundum ꝙ abstrahit intentiones rerum, quę sunt extra animam. & sic intellectum habebit intellecta. & nos perscrutabimur de hoc, vtrum sit possibile, aut non.

Differētia inter virtutes agētes propinquas & remotas.

Intellect' intelligit seipsũ mõ accidentali, vide pro hoc cõ. 51. 12. Met. Vide infra cõ. 15. & 36.

A

Caput Secundum. Quo pacto intellectus potestatis materialia, ac eorum formas, similiter & ea, quæ sunt in abstractione intelligat. Quo etiam pacto intelligat, si est impassibilis. Quo modo se ipsum intelligit. Et cur nō semper intelligat.

QVoniam autem aliud est magnitudo & magnitudini esse, & aqua & aquæ esse, sic autem et B in multis aliis: sed non in omnibus, in quibusdam enim idem est esse carni & carnem: aut alio, aut aliter habente discernit. Caro enim non sine materia est sed sicut simum, hoc in hoc.

Et, quia magnitudo est aliquid & esse magnitudinis aliud, & aqua est aliquid & esse aquæ aliud, & sic in multis aliis: sed non in omnibus, in quibusdam enim esse carnis idem est cum carne: necesse est vt experimentetur aut per duo, aut per diuersam dispositionem. Caro enim non est extra materiam, sicut simitas est aliquid hoc, & in aliquo hoc.

Cum compleuit sermonem de notificatione substantię intellectus materialis, et dedit differentiam inter ipsam & substantiam sentientis materialis, incępit dare etiam differentiam inter intellectum in actu, & imaginationem in actu. Existimatur enim ꝙ imaginatio ipsa est intellectus: & pręcipue, cum dicimus ꝙ proportio eius ad intellectum est sicut proportio sensibilis ad sensum, scilicet ꝙ mouet ipsum: & existimatur ꝙ motor & motum debent esse eiusdem speciei. Et incępit dicere, Et, quia magnitudo est aliquid, &c. idest &, quia hoc indiuiduum est aliquid, & intentio per quam hoc indiuiduum est ens, scilicet quiditas, & forma eius est aliud, verbi gratia ꝙ hęc aqua est aliquid, & intentio, idest forma, per quam hęc aqua est ens, aliud est ab aqua. Deinde dicit, & sic in multis aliis, idest & hoc accidit similiter in multis rebus, scilicet in omnibus compositis ex materia & forma. & dixit. sed non in omnibus ad excipiendum res abstractas. & quę sunt res simplices, & non compositæ. Deinde dicit, in quibusdam enim esse carnis idem est cum, carne, idest & causa, propter quam hę duę intentiones non inueniuntur in omnibus entibus, est ꝙ quiditas & esse essentia in entibus simplicibus est idem verbi gratia ꝙ esse carnis idem est cum carne: quia intentio carnis in eis non est in materia. Et, cum induxit præcedens in hoc sermone, dedit consequens, & dixit necesse est vt experimentetur, &c, idest &, cum fuerit declaratum ꝙ entia sensibilia diuidun 9

C

* Quod comprehendit alietatem inter duo necesse est vt sit vnum vno modo, & multa alio modo. 2. de Anima 149.

† Aduerte hic quia videtur cō. dicere ꝙ intellectus nō cō prehendit singulare, nisi in comparatione ad vniuersale.

tur in duplex esse scilicet in hoc singulare, & suam formam, necesse est vt D
virtus experimentatiua, idest comprehensiua comprehendat eam, aut per
duas virtutes, aut per vnam, sed duabus dispositionibus diuersis. cum dua-
bus autem virtutibus erit, quando comprehenderit vtrunque per se, scili-
cet formam singulariter, & indiuiduum singulariter. per vnam vero vir
tutem & dispositionem diuersam erit, quando comprehenderit alietatem,
quę est inter has duas intentiones * Quod enim comprehendit alietatem
inter duo, necesse est, vt declaratum est, vt sit vnum vno modo, & multa
alio modo. † & ista est dispositio intellectus in comprehendendo aliea
tem, quę est inter formam & indiuidum, comprehendit enim formam per
se, & comprehendit indiuiduum mediante sensu. Comprehendit igitur alie
tatem inter ea per dispositionem, quę diuersatur, quemadmodum sensus
communis comprehendit alietatem inter sensibilia per dispositionem di-
uersam scilicet sensus pluralitatem. sed, quia istas formas non compre
hendit intellectus nisi cum materiis, ideo comprehendit eas per dispoli-
tionem, quę diuersatur. Et, cum notificauit ꝙ necesse est vt anima com-
prehendat has duas intentiones per virtutem diuersam, & comprehendat
alietatem earum per vnicam virtutem, sed secundum diuersam disposi- E
tionē, dedit causam, propter quam indiget anima in comprehendendo has
duas intentiones diuersa dispositione, & dixit. Caro enim non est extra
materiam. i. causa propter qdam forma non comprehenditur ab intellectu
nisi cum materia ꝙ facit ipsum intellectum comprehendere eam diuersa
dispositione, est ꝙ formę non sunt extra materiam. Forma enim carnis
non dęnudatur a materia, sed semper intelligitur cum materia: sicut si-
mitas cum naso, cum simitas sit aliquid hoc in aliquo hoc. & sic est de for
mis sensibilibus, seilicet ꝙ sunt aliquid hoc in aliquo hoc.

Sensitiuo igitur calidum, & frigidum iudicat, & quorum ratio quędam ipsa caro. Alio autem, aut separabili, aut vt circumflexa se habet ad seipsam, cum extensa fuerit carni esse discernit.

Ipsa igitur per sentiens experimentatur calidum & frigidum. & res, quæ sunt in carne, assimilantur eis quę sunt illins. Et ex-
perimentatur per aliud, aut secundum dispositionem lineæ sphæ
ralis, quamdiu durat quid est esse carnis. F

Cum duæ intētiones sint diuersæ, necesse est vt virtutes sint diuersę. Idē 2. de Anima t. co. 33.

10 Dicit. Ipsa igitur, &c. i. &, cum necesse est experimentare res diuer-
sas, & per virtutes diuersas, & per sentiens autem, & per sibi similia ex-
perimentatur anima calidum & frigidum, & sibi similia, necesse est secun
dum exemplum vt res existens in carne, per quam caro est quod est, &
non illud, per quod est calida aut frigida, sit similis virtuti comprehen-
denti eam, & vt experimentetur per aliam virtutem. Et dixit assimilā
tur eis, quæ sunt illius, quia necesse est vt proportio quę est intentionis ad
intentionem scilicet indiuidualis ad vniuersalem, si sicut proportio virtu
tis comprehendentis alteram earum ad virtutem comprehendentem alte
ram. Et, cum necesse est vt duę intentiones sint diuersæ, necesse est vt vir
tutes sint diuersę. Intelligens igitur non est imaginatiua: cum iam decla
ratū est ꝙ comprehensio virtutis imaginatiuæ & sensibilis idem est. De-
inde dicit & experimentatur per aliud, aut secundum dispositionem lineę
&c. idest & necesse est vt forma experimentetur per aliquam virtutem.
& hoc erit ex hac virtute, aut per dispositionem similem lineę recte, cum
intellexerit primam formam existentem in hac re singulari: aut secun-
dum

A dum dispositionem similem lineę sphærali, quando fuerit reuersa, quæren do intelligere etiam quiditatem illius formę, deinde quiditatem illius qui ditatis, quousque perueniat ad simplicem quiditatem in illa re verbi gratia ꝙ primo intelligit quiditatem carnis, deinde querit intelligere quiditatem istius quiditatis, deinde quiditatem istius quiditatis: & hoc erit, dum inueniet quiditatem in quiditate, & non cessabit, quousque perueniat ad formam simplicem. Et hoc intendebat, cum dixit quandiu durat, idest ꝙ istud intelligere intellectum erit similiter in carne, dum erit possibile in carne ꝙ quiditas habeat quiditatem.

Iterum autem in iis, quæ in abstractione sunt, rectum vt simum. cum continuo enim est. Ipsum autem quid erat esset, si est alterum recto esse & rectum, alio. sit enim dualitas. Altero itaque, aut aliter se habente iudicat. Omnino ergo, vt separabile sunt res a materia, sic & quæ circa intellectum.

B Et etiam in rebus existentibus in Mathesi, rectum est sicut simitas. est enim cum quanto continuo. Secundum autem esse, esse recti aliud est ab eo. Si igitur experimẽtatur, tunc igitur ꝑ aliud, & quia dispositio eius sit alia. Et vniuersaliter dispositio rerum, quæ sunt in intellectu, currit sicut res abstractæ a materia.

D. Et istud intelligere intellectus non tantum inuenitur in rebus * materialibus, sed in mathematicis. Rectum enim quia est in continuo, sicut simitas in naso, necesse est quemadmodum intellectus intelligat simitatẽ compositam ex naso, ita intelligat quiditatem recti compositam cum continuo. Et dixit, Et etiam in rebus, &c, idest & rectum, & esse eius similis ex rebus mathematicis est simile ad esse simitatis in naso, rectum enim est in continuo, sicut simitas in naso. Deinde dicit Secundum autẽ esse, esse in recto est aliud a quiditate continui: licet alterum eorum non inueniatur nisi in alio. Deinde dicit. Si igitur, &c. idest cum igitur posuerimus ꝙ in mathematicis etiam sunt duo, quorum vnum est in altro, tunc anima non experimentat ea, nisi per aliam virtutem: aut per eandem, sed tamen per dispositionem, quę diuersatur, cum non intelligit ea nisi cum re: licet non intelligat ea cum materia sensibili. Sciendum est enim, ꝙ dispositio habita ab intellectu, quę diuersatur in eo, quando comprehendit formas rerum primas sensibiles, est et per sensus: & dispositio, quę diuersatur in eo per comprehensionem quiditatis & formę, est ei dispositio diuersa in se non per sensus. Et ideo assimilat Aristo. ipsum lineę spherali in hac dispositione: Plato autem lineę gyratiuę. & per hanc dispositionem intelligit formas rerum mathematicarum, cum non accepit intelligendo eas * magnitudinem sensibilem. Deinde dicit, Et vniuersaliter dispositio rerum, &c. idest vt mihi videtur, & vniuersaliter dispositio rerum, quas comprehendit intellectus, inuenitur in eo in modo, secundum quem sunt in se in propinquitate, & distantia, ab abstractione a materia. Quod igitur eorum fuerit remotum a materia, poterit abstrahi ab intellectu absque materia: licet non habeat esse nisi in materia: sicut est in mathematicis. & quod eorum fuerit propinquum materię non poterit. cum igitur dixit secundum ꝙ res abstractę a materia, intendit secundum modum essendi in rebus abstractis a materia in ordine, in quo sunt de abstractione, si iste sermo sit completus in scripto.

11

* a.l. naturalibus.

C

* a.l. materiam.

Quod fuerit motum a materia, poterit abstrahi ab intellectu a materia, licet non habeat eẽ nisi in materia, sicut est ĩ mathematicis, & quod fuerit propinquũ materię non poterit.

Dubitabit autem vtique aliquis, si intellectus simplex est, & impassibilis, & nulli quicquam habet commune, sicut dicit Anaxagoras, quomodo intelliget si intelligere pati quoddam est: inquantum enim aliquid commune vtrisque inest, hoc quidem agere, illud vero pati videtur. D

Et dubitat homo quòd intellectus est simplex, non patiens. & quòd impossibile est vt habeat aliquam communicationem cum alia re, sicut dixit Anaxag. quo modo igitur intelligitur ꝙ formare per intellectnm est aliqua passio. quoniam propter hoc, quòd aliquid est commune vtrique, existimatur ꝙ alterum eorum agit & alterum patitur.

12 Cum dedit differentiam inter intelligere & imaginari, reuersus est ad dubitandum de intellectu passibili. & dixit, Et dubitat homo, &c. id est & dubitat homo in hoc, quod dictum est, ꝙ intellectus materialis est simplex & non passibilis: quia non existimatur ipsum habere communicationem aliquam cum re materiali, sicut dix. Anaxa. & sicut declaratum fuit prius. Questio autem est quomodo intelligitur ꝙ formare per intellectum sit passio, id est de genere virtutum passiuarum, & nullam habeat communicationem cum re, a qua patitur: quoniam per aliquod cõe agenti & patienti existimatur hoc agere, & hoc pati. Nisi enim esset materia non esset passio. &, cum posuerimus intellectum non esse materiam neque in materia: quomodo igitur intelligemus cum hoc ꝙ intelligere est passio, non actio. Sumus igitur inter duo, aut vt non ponamus ꝙ intelligere est in capitulo passionis: aut ponamus ꝙ intellectus materialis communicat corpori, quemadmodum forma imaginationis mouens ipsum communis est corpori. E

Nisi esset materia nõ esset passio, sed qũo hoc sit intelligendũ vide infra. c. 28 & in com. 14.

Amplius autem, si intelligibilis & ipse. aut enim & aliis inerit intellectus, si non secundum aliud ipse intelligibilis sit. vnum autem quoddam specie ipsum intelligibile, aut aliquid mistum habebit, quod ipsum facit intelligibilem, sicut alia. F

Et etiam vtrum est in se intelligibile, quoniam autem intellectus erit aliarum rerum, si non est intellestum alio modo, sed illud formatum per intellectum fuerit vnum in sua forma, aut erit mixtio in eo ab aliquo, quod ipsum fecit intellectum, sicut est de aliis.

13 Ista est secunda dubitatio de intellectu materiali: & est vtrum est in se intelligibilis, non per naturam existentem in eo, adeo quod intellectus & intellectum in eo idem erit omnibus modis, sicut est dispositio in rebus abstractis: aut intellectum ex eo est aliud quoquo modo ab ipso. Et, dicit. Et etiam vtrum, est in se, & cętera id est & etiam vtrum ipsum est illud, quod est intellectum ex eo, necesse est enim alterum duorum, aut vt alię res, quæ sunt extra animam, habeant intellectum, si intellectus est intellectum ex e o omnibus modis, & non est alius modus de intelligere res, sed intelligere est idem in omnibus rebus; aut vt non sit intellectum per se, sed per intentionem in eo, quæ fecit ipsum intelligi-

Intelligens, & intellectũ sunt idem in abstractis oĩbus modis. Idem. 12. Me. 19. 51.

A intelligibilem; ſicut eſt diſpoſitio in rebus, quę ſunt extra animam. & tacuit, vt videtur, illud, quod conſequitur poſitionem, & eſt quod in intellectus in ſe eſt non intelligens. Et abbreuiatio dubitationis eſt talis, vt videtur, aut enim erit intellectum ſicut alię res, abſtractæ intellectę; & ſic res, quę ſunt extra animam, erunt intelligentes; aut erit intellectum, ſicut alię res, quę ſunt extra animam; & ſic erit in ſe non intelligens, neque comprehendens.

Intellectus potentia quodammodo eſt intelligentia.

An pati quidem ſecundum commune aliquid diuiſum eſt prius: quoniam potentia quodammodo eſt intelligibilia intellectus, ſed actu nullum, antequam intelligat. Oportet autem ſic, vt in tabula in qua nihil eſt ſcriptum actu. quod quidem accidit in ipſo intellectu.

Dicamus igitur ꝙ paſſio, ſecundum ꝙ prius vtebatur, eſt vniuerſalis: & ꝙ intellectus eſt in potentia quoquo modo intellecta, B perfectione autem non eſt quouſque intelligat Et ꝙ accidit in intellectu, debet currere tali curſu, ſcilicet ſicut tabula eſt aptata picturæ, non picta in actu omnino.

Cum dedit has duas quęſtiones de intellectu materiali, incepit diſſoluere eas, & primo primam dicens, quomodo intelligimus ꝙ intellectus materialis eſt aliquid ſimplex, & non mixtum cum aliquo, opinando ꝙ intelligere eſt aliqua paſſio: & iam declaratum eſt in vniuerſalibus ſermonibus ꝙ ea, quę agunt, & patiuntur communicant in ſubiecto. Et dixit Dicamus igitur ꝙ paſſio, & cętera ideſt iſta quæſtio diſſoluetur in ſciendo ꝙ paſſio, qua prius vtebamur in quęſtione, eſt magis vniuerſalis, quam aliquod dictum in rebus naturalibus ꝙ ſit paſſiuum. Deinde expoſuit quid ſignificat hoc nomen paſſio in intellectu, ꝙ dixit ꝙ intellectus eſt in potentia, & cętera ideſt & iſta intentio vniuerſalis de paſſione in intellectu nihil aliud eſt niſi quod eſt in potentia intellectum, non in actu quouſque intelligat. Et dicere etiam ipſum eſſe in potentia eſt C alio modo ab eis, ſecundum quod dicitur ꝙ res materiales ſunt in potentia. & hoc eſt, quod diximus prius, ꝙ intelligendum eſt hic ꝙ hęc nomina, ſcilicet potentia, & receptio, & perfectio modo ęquiuoco dicuntur cum eis in rebus materialibus. Diuerſitas enim iſtius intentionis, ſcilicet receptioni, quę in intellectu, a receptione. quę eſt in rebus materialibus, res eſt, ad quam ducit ratio. Vnde non eſt opinandum ꝙ prima materia eſt cauſa receptionis, ſed cauſa receptionis tranſmutabilis; & eſt receptio huius ſingularis. cauſa autem receptionis ſimpliciter eſt iſta natura. Et ex hoc modo fuit poſſibile ꝙ corpora cęleſtia reciperent formas aſtractas, & intelligerent eas: & fuit poſſibile vt intelligentię abſtractę † perficerentur per ſe ad inuicem. Et, ſi non, non eſſet poſſibile vt illic intelligeretur recipiens, neque receptibile. vnde videmus ꝙ illud, ꝙ eſt liberatum ab hac natura eſt, primum intelligens. Et ponendo iſtam naturam, diſſoluetur quæſtio, dicens quomodo intelligitur multitudo, & quomodo intelliguntur multę ex formis abſtractis. & intellectus idem eſt eis cum intellecto. Et, cum notificauit modum paſſionis in intellectu, & ꝙ ęquiuoce dicitur in intellectu & in rebus materialibus, incæpit dare ex rebus ſenſibilibus exemplum, per quod intelligitur iſta intentio in intellectu materiali. &, licet non ſit verum, tamen eſt via

14

1. de generatione, T. c. 43.

Potentia, receptio, & pfectio ęquiuoce dñr in rebus materialibus, & abſtractis.

Nō ē opinandũ ꝙ pria materia eſt cã receptionis, ſed cã receptionis tranſmutabilis; & eſt receptio huius ſingularis. ſed cã receptionis ſimpliciter eſt iſta nã Idē ſupra. c. 5. idē infr. c. 28.

ad intelligendum. Et iste modus doctrinę necessarius est in talibus rebus, licet sit rethoricus. Et dicit. Et quod accidit in intellectu, & cętera idest, & intelligendum est hoc, quod diximus de hac intentione vniuersali, scilicet passione, quę est in intellectu, quę est tantum receptio sine trasmutatione, sicut receptio picturæ in tabula. Quemadmodum enim non patitur a pictura neque accidit ei ab hac transmutatio: sed tantum inuenitur in ea de intentione passionis, quod perficitur per picturam, postquam erat in potentia picta, ita est dispositio in intellectu materiali. Et hoc exemplum, quod induxit, valde est simile dispositioni intellectus, qui est in potentia, cum intellectu, qui est in actu. Quemadmodum enim tabula nullam picturam habet in actu, neque in potentia propinqua actui: ita in intellectu materiali non est aliqua formarum intellectarum, quas recipit, neq; in actu, neque in potentia propinqua actui. Et voco hic potentiam propinquam actui dispositionem mediam inter remotam potentiam & postremam perfectionē, & hoc est vt sit in eo intentio, quę sit in potentia intellecta. & hoc est proprium soli intellectui. Perfectio enim prima sentientis est aliquid in actu respectu potentię remotę: & est aliquid in potentia respectu postremæ perfectionis. Et ideo assimilauit Aristote. primam perfectionem sensus Geometrę, quando non vtitur Geometria, scimus enim certe ꝙ habemus virtutem sensibilem existentem in actu, licet tunc nihil sentiamus. Declaratus est igitur modus consimilitudinis istius exempli huic, quod dictum fuit ab Aristote. in intellectu materiali. Dicere autem ꝙ intellectus materialis est similis pręparationi, quę est ī tabula, non tabulę secundum ꝙ est pręparata, vt exposuit Alexand. hunc sermonem, falsum est. Pręparatio enim est priuatio aliqua, & nullā habet naturam propriam nisi propter naturam subiecti. & propter hoc fuit possibile vt pręparationes diuersentur in vnoquoque ente. O Alexand. reputas Aristotelem intendere demonstrare nobis naturam pręparationis tantum, non naturam pręparati, & non est natura istius pręparationis propria ei, si fuerit possibile cognosci sine cognitione naturę pręparati: sed naturam pręparationis simpliciter in quocunque sit. Ego autem verecundior ex hoc sermone, & ex hac mirabili expositione. Si enim Aristote. intendebat demonstrare naturam præparationis, quæ est in intellectu per omnes sermones prædictos in intellectu materiali, necesse est aut vt intendat demonstrare per eos naturam pręparationis simpliciter, aut naturam preparationis proprię. Naturam autem pręparationis proprie in intellectu impossibile est demonstrare sine natura subiecti: cum pręparatio propria vnicuique subiecto currit cursu perfectionis, & formę ex eo: sed oportet necessario per cognitionem naturę pręparationis scire naturam, pręparati. Et, si intendebat per illos sermones demonstrare naturam pręparationis simpliciter, tunc illud non est proprium intellectui, & omne hoc est perturbatio. Omnis enim pręparatio, in eo quod est pręparatio, vere dicitur, nihil esse in actu ex eis, quę recipit & ꝙ est non passibile: & vere dicitur esse non corpus, neque virtus in corpore: quomodo igitur possumus exponere illud quod Aristoteles intendebat hic demonstrare nobis de natura intellectus materialis, illud, quod est commune omnibus recipientibus, scilicet in quibus est pręparatio ad recipiendum vnumquodq; genus formarum, non ad demonstrandum naturam pręparati per cognitionem naturæ pręparationis proprie ei * nisi intellectus materialis esset solummodo pręparatio sine aliquo subiecto: quod est impossibile. pręparatio enim ostendit pręparatum. Vnde Aristote. cum inuenit pręparationem, quę est in intellectu, esse diuersam ab aliis, iudicauit pręcise ꝙ natura subiecta ei differt ab aliis naturis præparatis: & quod est proprium

D

E

F

† Q. mō formæ abstractę ad īuicē pficātur. Vide.c.44.12. M. Sermo rethoricus ī rebus difficilibus est necessarius. 1.Ph.81. &.4.Ph.84.idē supra.c.6.

Digressio cōtra Ale. de eo ꝙ intellectus non sit pparatio tantū.

* a.l. si.n. itellectus materialis esset solūmō pparatio, eēt sine aliquo subiecto.

A isti subiecto preparationis, scilicet intellectui, est quod non est in alia intentionum intellectorum in potentia, aut in actu. Unde necesse, fuit ipsum non esse corpus, neque formam in corpore. &, cum non fuerit corpus, neque virtus in corpore non erit etiam formę imaginationis ille enim sunt virtutes in corporibus, & sunt intentiones intellectę in potentia. Et, cum subiectum istius preparationis neque est forma imaginationis, neque mixtum ex elementis, ut Alexand. intendit: neque possumus dicere quod alia preparatio denudetur a subiecto, recte videmus quod Theophrastus, & Themistius, & Nicolaus, & alii Antiquorum Peripateticorum magis retinent demonstrationem Aristote. & magis conseruant verba eius. Cum enim intuerentur sermones Aristote. & eius verba, nullus potuit ferre ea super ipsam præparationem tantum, neque super rem subiectam præparationi: si posuerimus ipsam esse virtutem in corpore, dicendo eam esse simplicem, & abstractam, & nō passibilem, & non mixtam corpori. Et, si istud non esset opinio Aristote. opporteret opinari eam esse opinionem veram, sed propter hoc, quod dico, nullus debet dubitare quin ista sit opinio Aristote. Omnes enim hęc opinantes non credunt nisi B propter hoc, quod dixit Aristote. quoniam ita est difficile hoc: adeo quod, si sermo Aristote. non inueniretur in eo, tunc valde esset difficile cadere super ipsum, aut forte impossibile, nisi inueniretur aliquis talis, ut Aristotel. credo enim quod iste homo fuerit regula in natura, & exemplar, quod natura inuenit ad demonstrandum ultimam perfectionem humanam in materiis. Et forte opinio attributa Alexand. fuit ficta ab eo solo: & in tempore eius erat opinabilis, & abiecta ab omnibus. Et ideo videmus Themistium dimittentem eam omnino, & fugere eam, sicut cauentur inopinabilia. Et est contrarium ei, quod contingit modernis. nullus enim est sciens. & perfectus apud eos, nisi qui est Alexandreus. & causa in hoc est famositas istius viri. & quia credimus, & vere scimus quod fuit unus de bonis expositoribus. Licet Alfarabius, cum hoc quod maximus erat in istis, sequitur Alexand. in hac intentione & addidit huic opinioni quoddam inopinabile. In li. enim de Nicomachia videtur negare continuationem esse cum intelligentiis abstractis: & dicit hanc esse opinionem Alexand. & quod non est opinandum quod finis humanus sit aliud quam perfectio speculatiua. Auempace autem exposuit sermonem eius, & dicit quod C opinio eius est opinio omnium Peripateticorum, scilicet quod continuatio est possibilis, & quod est finis. Et forte hęc est una causarum, propter quam videmus quod consuetudo. & mos plurium dantium se Philosophię in hoc tempore sunt corrupti. & hoc habet alias causas non latentes considerantes in Philosophia operatiua.

Laus magna de Ari. vid. cōsimile in proęmio Aue. sup. 1. Ph. & 1. de Generatione cō. 38. & 3. Meteororum ca. de Iride.

De opiniōe Alfarabii vide infra. c. 36. de Auēpace ēt ibidē & 9. Me. c. 22.

Et ipse etiam intelligibilis est, sicut ipsa intelligibilia. In his enim, quæ sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur. Scientia nanque speculatiua, & ipsum scibile idem est.

Et est etiam intellectum, sicut intellecta. Formare enim per intellectum, & formatum per intellectum, quæ sunt extra materiam, idem sunt. Scientia enim speculatiua, & scitum secundū hunc modum idem sunt.

In his, quę sunt sine materia, idē est ītelligēs & quod intelligitur.

Cum dubitauit de intellectu materiali, utrum intellectum ex eo est ipse intellectus, aut aliud aliquo modo, & opportet, si intellectus in eo 15

est ipsum intellectum, vt sit intellectum per se non per intentionem in eo, & si fuerit aliud aliquo modo vt sit intellectum per intentionem in eo, incępit declarare ꝙ est intellectum per intentionem, in eo, sicut aliæ res intellectæ: sed differt ab eis in hoc, ꝙ illa intentio est in se intellectus in actu, & in aliis rebus est intellectus in potentia. Et dixit, Et est etiam intellectum, sicut intellecta. idest & est intellectum per intentionem in eo, sicut res alie intellecte. Deinde dedit demonstrationem super hoc, & dicit, Formare enim per intellectum, &c. idest & necesse est vt intellectum sit per intentionem in eo, quia formare per intellectum, & formatum idem sunt in rebus non materialibus. Et, si iste intellectus esset intellectus per se, contingeret vt scientia speculatiua, & scitum essent idem: quod est impossibile. D

Cur autem non semper intelligat, causa cousyderanda est. In habentibus autem materiam potentia solum vnumquodque est intelligibilium. Quare illis quidem non inerit intellectus. sine materia enim potentia est intellectus talium. ille autem intelligibile erit. E

Et perscrutandam est causa, propter quam non semper intelligit. In eo aut, quod habet materiam, quodlibet intellectorum est in potentia tantum. Istis igitur, non est intellectus, intellectus enim ad ista non est nisi potentia istorum abstracta a materia. isti autem, quia est intellectum.

16 Et oportet perscrutari de causa, propter quam non semper intelligit, ita ꝙ intellecta eius sint in se. Et causa in hoc est, ꝙ illud est intellectis, quod non habet materiam, suum intellectum est intellectus in se, & ipse semper intelligit: ꝙ autem habet materiam, vnumquodque intellectorum est in ipso in potentia: & ideo res intellectę materiales non intelligunt. Et hoc intendebat, cum dicit. Istis igitur non est intellectus. idest & ideo intellecta materialia non habent intellectum, & quod diminuitur a sermone intelligitur per suum oppositum, & per hanc particulam, aut quę notat diuisionem. & quasi dicit & causa in hoc est, quia intellectum eius, quod non habet materiam, est semper, & in actu, intellectum autem eius, quod habet materiam, est in potentia. D.d, Istis igitur non est intellectus, &c. idest ista igitur intellecta propter hoc scilicet quia sunt intellecta in potentia, non habent intellectum. Intellectus enim attributus istis non est nisi formę istorum abstractę a materia. & ideo istę formę respectu eorum non erunt intellectę in actu, idest non comprehense ab eis, neque per eas erunt intelligentia: & in respectu illius, quod abstrahat eas a materiis suis erunt intellecta in actu, & per ea erit intelligens, & illa per illam eandem intentionem erunt non intelligentia. Et hoc est complementum sermonis in dissolutione prædictę quęstionis. Ille enim sermo coegit nos ad alterum duorum. Si enim intellectus fuerit idem cum intellecto in intellectu materiali, necesse est vt sint alię res, quę sunt extra animam intelligentes. Si vero aliud, vt sit intellectum per intentionem in eo. quapropter indiget in essendo intellectum intellectu. & hoc procedit in infinitum. Dissolutio igitur istius quęstionis est, quoniam intentio, per quam intellectus materialis fit intellectus in actu, est quia est intellectum in actu. Intentio vero, per quam res, quę sunt extra animam, sunt entia F

Resumit quæstionem propositam supra. t. c. 13.

Solutio eiusdē.

A est quia sunt intellectę in potentia, &, si essent in actu, tunc essent intelligentes.

Caput Tertium. De intellectu agente.

Voniam autem in omni natura est aliquid hoc quidem materia vnicuique generi, id autem est, quod potentia omnia illa: alterum autem causa, & factiuum, quod faciendo omna, quod ars ad materiam passa est: necesse & in anima has existere differētias.

Et, quia, quemadmodum in natura est aliquid in vnoquoque genere, quod est materia, & est illud, quod est illa omnia in potentia: & aliud, quod est causa, & agens, & hoc est illud,
B propter quod agit quidlibet, sicut dispositio artificii apud materiam. necesse est vt in anima existant hæ differentiæ.

Cum declarauit naturam intellectus, qui est in potentia, & qui est in actu, & dedit differentiam inter ipsum & virtutem imaginationis, incęptt declarare ꝙ necessarium est tertium genus intellectus esse; & est intelligentia agens, quę facit intellectum, qui est in potentia, esse intellectum in actu. Et dicit. ꝙ ita est in ponendo intelligentiam agentem in hoc genere entium, sicut est dispositio in omnibus rebus naturalibus. quemadmodum enim necesse est in vnoquoque genere rerum naturalium generabilium & corruptibilium esse tria ex natura illius generis, & ei attributa agens, scilicet patiens, & factum, ita debet esse in intellectu. Et dixit, Et quia, quemadmodum in natura idest & quia ita est hoc sicut in rebus naturalibus idest & quia consyderatio de anima est consyderatio naturalis, quia anima est vnum entium naturalium: rebus autem naturalibus commune est vt: habeant in vnoquoque genere materiam, & est illud, quod est in potentia omnia, quę sunt in illlo genere, & aliud, ꝙ est causa
C & agens, & est illud, propter quod generatur omne, quod est illius generis, sicut est artificium apud materiam: necesse est vt hę tres differentiæ sint in anima. 17

Et est quidam talis intellectus, quia omnia fit quidam vero, quia omnia facit, vt habitus quidam. quale est lumen. quodam enim modo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.

Oportet igitur vt in ea sit intellectus, qui est intellectus secundum ꝙ efficitur omne: & intellectus, qui est intellectus, secundum quod facit ipsum intelligere omne. & intellectus, secundum ꝙ intelligit omne, est quasi habitus, qui est quasi lux. lux enim quoquo modo etiam facit colores, qui sunt in potentia, colores in actu.

D. Et, cum necesse est inueniri in parte animę, quæ dicitur intellectus, istas 18

Intellectus possibilis efficitur oia modo similitudinis, et receptionis. Idē supra t.c.6.&ifra 38.

istas tres differentias, necesse est vt in eo sit pars, quę dicitur intellectus, D
secundum ꝙ efficitur omne modo similitudinis, & receptionis: & ꝙ in ea sit etiam secunda pars, quæ dicitur intellectu, secundum ꝙ facit istum intellectum, qui est in potentia, intelligere omnia in actu. Causa enim propter quam facit intellectum, qui est in potentia, intelligerere omnia in actu, nihil aliud est nisi ꝙ sit in actu. hoc enim, quia est in actu, est causa vt intelligat in actu omnia, & ꝙ in ea etiam sit tertia pars quę dicitur intellectus, secundum ꝙ facit omne intellectum in potentia esse intellectum in actu. Et dixit. Oportet igitur, & cætera, & intendit per istum intellectum materialem. hęc igitur est sua descriptio prędicta. Deinde dicit, & intellectus, secundum ꝙ facit ipsum intelligere omne, & intendit per istum, illud quod fit, quod est in habitu. Et hoc pronomen, ipsum, pōt referri ad intellectū materialem, sicut diximus: & potest referri ad hoiem intelligentem. & oportet addere in sermone secundum ꝙ facit ipsum intelligere omne ex se, & quando voluerit. hęc enim est definitio huius habitus, scilicet vt habens habitum intelligat per ipsum illud, quod est sibi proprium ex se, & quando voluerit, absque eo quod indigeat in hoc aliquo extrinseco. Deinde dicit, & intellectus, secundum ꝙ intelligit, & cętera, & intendit per istum intelligentiam agentem. & per hoc, quod E
dixit intelligit omne, quasi aliquis habitus, intendit ꝙ facit omnē rē intellectā in actu, postquam erat in potentia, quasi habitus & forma. Deinde dicit qui est quasi lux, & cętera modo dat modum, ex quo oportuit ponere in anima intelligentiam agentem. non enim possumus dicere ꝙ proportio intellectus agentis in anima ad intellectum generatum est, sicut proportio artificij ad artificiatum omnibus modis. ars enim imponit formam in tota materia absque eo ꝙ in materia sit aliquid existētes de intentione formę, anteꝗ̄ artificiū fecerit eam. & non est ita in intellectu. quoniam, si ita esset in intellectu, tunc homo non indigeret in comprehendendo intelligibilia sensu, neque imaginatione: immo intellecta peruenirent in intellectum materialem ab intellectu agente, absque eo ꝙ intellectus materialis indigeret aspicere formas sensibiles. Neque etiam possumus dicere ꝙ * intentiones imaginatę sint solę mouentes intellectum materialem, & extrahentes eum de potentia in actum. Quoniam, si ita esset, tunc nulla differentia esset inter vniuersale, & indiuiduum: & tunc intellectus esset de genere virtutis imaginatiuę. Vnde necesse est cū hoc, quod posuimus, ꝙ proportio intentionum imaginatarum ad intellectum materialem F
est sicut proportio sensibilium ad sensus, vt Aristote. post dicet, ponere alium motorem esse, qui facit eas mouere in actu intellectum materialem: & hoc nihil est aliud quam facere eas intellecta in actu, abstrahendo eas a materia. Et quia hęc intentio cogens ad ponendum intellectum agentem alium a materiali, & formis rerum, quas intellectus materialis comprehendit, est similis intentioni, propter quam visus indiget luce; cum hoc ꝙ agens & recipiens alia sunt a luce: contentus fuit in notificādo hunc modum per hoc exemplum. & quasi dicat & modus, qui coegit nos ad ponendum intellectum agentem, idē est cum modo propter quem indiget visus luce. Quemadmodum enim visus non mouetur a coloribus, nisi quando fuerit in actu, quod non completur nisi luce pręsente, cum ipsa sit extrahens eos a potentia in actum: ita etiam intentiones imaginatæ non mouent intellectum materialem, nisi quando fuerint intellectę in actu: quod non perficitur eis nisi aliquo pręsente, quod sit intellectus in actu. Et fuit necesse attribuere has duas actiones in nobis animę, s. recipere intellectum, & facere eum, quamuis agens & recipiens sint substantię ęternę, ꝑꝑ hoc, quia hę duę actiones reductę sunt ad nostram voluntatem, s. abstrahe

Definitio habitus.

Ars imponit formam in tota materia, absque eo ꝙ ī materia sit aliquid exñs de ītētiōe formę, añꝗ̄ artificium fecerit eā. Idē.6. Ethi. c.5.&.2. Ph.1.2.&.3.&.86. cō. Idē .12. Me. c.13. idē, 7. Me. cō.29.

* Intentiones imaginatæ non sunt solę mouētes ītellectum.

Digressio.

A re intellecta, & intelligere ea. Abstrahere enim nihil est aliud quam facere intentiones imaginatas in actu, post quam erant in potentia. Intelligere autem nihil est aliud quam recipere has intentiones. Cum enim inuenimus idem transferri in suo esse de ordine in ordinem, s. intentiones imaginatas, diximus quod necesse est vt hoc sit a causa agente, & recipiente. recipiens igitur est materialis, & agens est efficiens. Et, cum inuenimus nos agere per has duas virtutes, cum voluerimus: & † nihil agit nisi per suam formam; ideo fuit necesse attribuere nobis has duas virtutes intellectus. Et intellectus, qui est abstrahere intellectum, & creare eum, necesse est vt præcedat in nobis intellectum, qui est recipere eum. Et Alex. * dixit quod rectius est describere intellectum, qui est in nobis, per suam virtutem agentem, non per patientem; cum passio, & receptio cõe sint intellectui, & sensibus, & virtutibus distinctiuis. actio enim est propria ei: & est melius vt res describatur per suam actionem. Dico etiam hoc non esse necesse omni modo: nisi hoc nomen passio diceretur in eis modo vniuoco: non enim dicitur nisi modo æquiuoco. † Et omnia dicta ab Aristotelis in hoc sunt ita, quod vniuersalia nullum habent esse extra animam: quod intendit Plato, quoniam si ita esset, non indigeret ponere intellectum agentem.

> Hę duę actiones reductę sũ ad nr̃am voluntatẽ, s. abstrahere ĩtellecta & ĩtelligere ea. idẽ 2. de aĩa. 60. & hic. 36.
>
> † Nihil agit nisi p suam formã. idẽ. 3. Phi. 17. 2. de Gñatione. 53. 9. Me. 20 vide pro hoc 2. de aĩa cõ. 24. idẽ ĩfra ĩ hoc. 3. ca. 36.
>
> * Idẽ ĩfra. 36.
>
> † Oĩa dicta ab Ari. sunt ita, quod vl̃ia nullũ hñt eẽ extra aĩam. qđ ĩtẽdit plato. idẽ. 1. đ aĩa. c. 8. 2. đ aĩa. c. 60. 1. Me. 6. 26. et 27 3. Met. c. 20. 7. Me. 75. 12. Me. 4. & 14 21. 27. & 28. idem. 10. Me. 10. 6.

B Et hic intellectus separabilis est, & immistus, & impassibilis, substantia actio existens. Semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia. Idem autẽ est secundum actum scientia cum re ipsa.

Et iste intellectus etiam est abstractus, non mixtus, neque passibilis, & est in sua substantia actio. Agens enim semper est nobilius patiente, & principium nobilius materia. Et scientia in actu eadem est cum re, 19

Cum declarauit secundum genus esse intellectus, & est agens, incœpit facere comparationem inter eum & materialem, & dixit. Et iste intellectus etiam, & cætera, idest, & iste etiam intellectus est abstractus, sicut materialis: & est etiam non passibilis, neque mixtus, sicut ille. Et, cum narrauit C ea, in quibus communicant intellectui materiali, dedit dispositionem propriam intellectui agenti, & dixit. & est in sua substantia actio idest quod non est in eo potentia ad aliquid, sicut in intellectu recipiente est potentia ad recipiendum formas. * intelligentia enim agens nihil intelligit ex eis, quę sunt hic. Et fuit necesse vt intelligentia agens sit abstracta, & non mixta, neque passibilis, secundum quod est agens omnes formas intellectas. Si igitur esse mixta, non esset agens omnes formas: sicut fuit necesse vt intellectus materialis, secundum quod est recipiens omnes formas, sit etiam abstractus, & non mixtus, quoniã, si non esset abstractus, haberet formam hanc singularem: & tunc necesse esset alterum duorum, scilicet aut vt recipere se, & tunc motor in eo esset motum; aut non reciperet omnes species formarum. Et similiter, si intelligentia agens esset mixta cum materia, tunc necesse esset aut vt intelligeret & crearet se, aut non crearet omnes formas. Quæ igitur est differentia inter has duas demostrationes in considerando per eas; sunt enim valde consimiles, & mirum est quomodo omnes concedunt hanc demostrationem esse veram de intellectu, scilicet agente, & non conueniunt in demonstratione de intellectu materiali, & licet etiam sint valde consimiles, ita quod oportet conceden-

> * Intelligentia agens nihil intelligit ex eis, quę sũt hic. Idẽ The. hic. c. 51.

tem alteram etiam concedere aliam. Et possumus scire ꝙ intellectus materialis debet esse non mixtus ex iudicio, & eius comprehensione. Quia enim iudicamus per ipsum res infinitas in numero in propositione vniuersali: & est manifestum ꝙ virtutes animę iudicantes, scilicet indiuiduales, & mixtę non iudicant nisi intentiones infinitas, contingit secundum conuersionem oppositi ꝙ illud, qđ non iudicat intẽtiones finitas, necesse est vt non sit virtus animę mixta. &, cum huic coniunxerimus ꝙ intellectus materialis iudicat res infinitas & non acquisitas a sensu, & ꝙ non iudicat intẽtiones finitas: continget vt sit virtus non mixta. Auẽpace autem videtur cõcedere hanc propositionẽ esse veram in epistola expeditionis, s. ꝙ virtus, per quã iudicamus iudicio vniuersali est infinita: sed existimauit hanc virtutem esse in intellectum agentem secundum manifestum sui sermonis illic. Et non est ita, iudicium enim, & distinctio non attribuitur in nobis nisi intellectui materiali. & Auicen. certe vtebatur hac propositione: & est vera in se. Et, cũ notificauit ꝙ ĩtellectus agens differt a materiali, in eo ꝙ agens semper est pura actio, materialis autem est vtrumque, propter res quę sunt hic dedit causam finalem in hoc, & dicit. Agens enim semper est nobilius patiente idest, & iste semper est in sua substantia actio: & ille inuenitur in vtraque dispositione. Quia iam declaratum est ꝙ proportio intellectus agentis ad intellectum patientem est sicut proportio principij mouentis quoquo modo ad materiam motam. agens enim semper nobilius est patiente, & principium nobilius materia. Et ideo opinandum est secundum Aristote. ꝙ vltimus intellectus abstractorum in ordine est iste intellectus materialis. Actio, enim eius est diminuta ab actione illorum: cum actio eius magis videtur esse passio quam actio; non quia est aliud, per quod differat iste intellectus ab intellectu agente, nisi per hanc intentionem tantum. Quoniam, quemadmodum non scimus multitudinem intellectum abstractorum, nisi per diuersitatem actionum eorum, ita etiam non scimus diuersitatem istius intellectus materialis ab intellectu agente, nisi per diuersitatem suarum actionum. Et, quemadmodum intellectui agenti accidit vt quandoque agat in res existentes hic, & quandoque non, ita isti accidit vt quandoque iudicet res existentes hic, & quandoque non. sed differunt tantum in hoc, ꝙ iudicium * est aliquid in capitulo perfectionis iudicis: actio autem non est secundum illum modum in capitulo perfectionis agentis. Considera igitur hoc, quoniam est differentia inter hos duos intellectus. &, nisi hoc esset, nulla esset alietas inter eos. O Alexand. si hoc nomen intellectus materialis non significasset apud Aristote. nisi pręparationem tantum, quomodo faceret hanc comparationem inter ipsum & intellectum agentem, scilicet in dando ea in quibus conueniunt. & ea in quibus differunt? Deinde dicit. Et scientia in actu idem est cum re. & innuit, vt reputo, aliquod proprium intellectui agenti, in quo differt a materiali, scilicet ꝙ in intelligentia agente scientia in actu eadem est cum scito. & non est sic in intellectu materiali, cum suum intellectum est res, quę non est in se intellectus. Et, cum notificauit quod sua substantia est sua actio, dedit causam super hoc, & dixit.

Per intellectũ materialẽ indicamus infinita in propositione vlĩ. Vide pro hoc. 2. Met. 11. & 13. cõ. & 12. Met. 14. & 51.

* Iudiciũ est aliquid ĩ c. pfectionis iudicis: actio vero nõ est ĩ ca. pfectionis agẽtis. cõsimile 3. Ph. 19. & 2. de Anima, 139.

Exclamatio cõtra Alex.

D E F

Quæ vero secundum potentiam tempore prior in vno est. omnino autem neque tempore. sed non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit. Separatus autem est solum hoc, quod quidem est, & hoc solum immortale est, & perpetunm. Non reminiscimur autem, quia hoc quidem impassi-

A bile est. passiuus vero intellectus corruptibilis est, & sine hoc nihil intelligit.

Et quod est in potentia, est prius tempore indiuiduo. vniuersaliter autem non est neque in tempore. neque est quandoque intelligens, & quandoq; non intelligens. Et, cum fuerit abstractus, est quod est tantum, non mortalis. Et non rememoramur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit.

Istud capitulum potest intelligi tribus modis. Quorum vnus est secundum opinionem Alexand. Et secundus secundum opinionem Theophrasti, & aliorum expositorum. Et tertius secundum opinionem, quam nos narrauimus: & est magis manifestum secundum verba. Potest enim intelligi secundum Alexand. ꝙ intendebat per intellectum in potētia prẹparationem existentem in cōplexione humana, scilicet ꝙ potentia & prẹ B paratio, quẹ est in homine ad recipiendum intellectum in respectu vniuscuiusque indiuidui, est prior tempore intellectu agente: simpliciter autem intellectus agens est prior. Et, cum dixit, neque est quandoque intelligens, & quandoque non intendit intellectum agentem. Et, cum dixit. Et, cum fuerit abstractus, est quod est tantum, non mortalis, intendit ꝙ iste intellectus, cum fuerit copulatus in nobis, & intellexerimus per illum alia entia, secundum ꝙ est forma nobis ipse solus, tunc inter partes intellectus est non mortalis. Deinde dicit. Et non rememoramur, & cẹtera, hẹc est quẹstio circa intellectum agentem, secundum ꝙ copulatur nobis, & intelligimus per illum. Potest enim quis dicere ꝙ, cum intellexerimus per aliquod ẹternum, necesse est vt intelligamus per illud idem post mortem, sicut ante, & dixit respondendo ꝙ intellectus iste non copulatur nobis, nisi mediante esse intellectus materialis generabilis & corruptibilis in nobis: &, cum iste intellectus fuerit corruptus in nobis, neque rememorabimur. Forte igitur Alexand. ita exposuit hoc capitulum: licet non viderimus expositionem suam in hoc libro. Themistius autem intelligit per intellectum, qui est in potentia, intellectum materialem abstractum, cuius esse demonstratum est. Et intelligit per intellectum, cu C ius fecit comparationem cum hoc intellectum agentem, secundum ꝙ continuatur cum intellectu, qui est in potentia, & hoc quidem est intellectus speculatiuus apud ipsum. Et, cum dixit & non quandoque intelligit, & quandoque non intelligit. intelligit agentem, secundum ꝙ non tangit intellectum materialem. Et, cum dixit. Et, cum fuerit abstractus, est ꝙ est tantum non mortalis, intendit intellectum agentem, secundum ꝙ est forma intellectui materiali. & hoc est itellectus speculatiuus apud ipsum. & erit ista quẹstio contra intellectum agentem, secundum ꝙ tangit intellectum materialem: & est speculatiuus, secundum ꝙ est fosma intellectui materiali: & hoc est intellectus speculatiuus. Sed, cum dixit. Et non rememoramur. dicit ꝙ remotum est vt ista dubitatio ab Aristotele sit circa intellectum, nisi secundum ꝙ intellectus agens est forma in nobis. Dicit enim ꝙ ponenti intellectum agentem esse ẹternum, & intellectum speculatiuum esse non ẹternum, non contingit hẹc quẹstio, scilicet quare non rememoramur post mortem, quod intelligimus in vita. Et est, sicut dixit. ponere enim istam quẹstionem circa intellectum agentem, secundum ꝙ est adeptus, vt Alexand. dicit, remotum est. Scientia enim existens in nobis in dispositione adeptionis ẹquiuoce dicitur cum scientia

20
Expositio. Alexand.

Expō. The. 3. de Aīa, c. 26.

Scīa exñs ī nobis ī dispōne adeptionis ẹquiuoce dr̄ cū scīa existente in nobis p naturā & disciplinam.

in nobis existente per naturam, & disciplinam. Ista igitur questio, vt D
apparet, non est nisi in scientia existente per naturam. Impossibile est enim vt ista quæstio sit nisi circa cognitionem eternam, existentem in nobis, aut per naturam, vt dicit Themistius, aut per intellectum adeptum in postremo. Quia igitur hec quæstio apud Themistium est circa intellectum speculatiuum, & initium sermonis Aristote. est de intellectu agente, ideo opinatus fuit ꝙ intellectus speculatiuus est agens apud Aristote. secundũ ꝙ tangit intellectũ materialem. Et testatur super omnia ista ex hoc, quod dixit in primo tractatu de intellectu speculatiuo. Fecit enim illic eãdem quæstionem, quam hic, & dissoluit eam per hanc eandem dissolutionem. Dicit enim in principio istius libri. Intellectus autem videtur esse aliqua substantia existens in re, & non corrumpi. quoniam, si corrumperetur, tunc magis esset hoc apud fatigationem senectutis. Et postea dedit modum, ex quo possibile est vt intellectus sit non corruptibilis, & intelligere per ipsum erit corruptibile, & dixit Et formare per intellectum, & considerare sunt diuersa, ita ꝙ intus corrumpetur aliquod aliud, ipsum autem in se nullam habet occasionem. Distinctio autem & amor non sunt causę illius, sed istius, cuius est hoc secundum ꝙ est eius. Et ideo etiam, E
cum iste corrumperetur, non rememorabimur, neque diligemus. Themistius igitur dicit ꝙ sermo eius in illo tractatu, & in quo dicit, intellectus autem videtur esse substantia aliqua existens in re & non corrumpi, idem est cum illo, in quo dixit hoc, & cum fuerit abstractus est quod est tantum non mortalis, æternus. & quod dixit hic, & non rememoramur, quia iste est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit, idem est cum eo, quod ille dixi, scilicet & formare per intellectum, & considerare diuersantur, & cętera. Et dixit propter hoc ꝙ intendebat hic per intellectum passibilem partem cõcupiscibilem animę. ista enim pars videtur habere aliquam rationem, auscultat enim ad concedendum illud, quod respicit anima rationalis. Nos autem, cum videmus opinionem Alexand. & Themistij esse impossibiles, & inuenimus verba Aristot. manifesta secundum nostram expositionem, credimus ꝙ ista est opinio Aristote. quam nos diximus, & sunt verba in se vera. Quoniam autem verba eius apparentia sunt in hoc capitulo declarabitur sic. Cum enim dixit, Et iste intellectus etiam est abstractus, non mixtus, neque passibilis, loquitur in intellectu agente. & non possumus aliud dicere. F
& hęc particula etiam ostendit alium intellectum esse non passibilem, neque mixtum. Et similiter comparatio inter eos est, vt manifestum est, secundum ꝙ est inter intellectum agentem & intellectum materialem, secundum ꝙ intellectus materialis communicat agenti in multis istarum dispositionum, & in hoc conuenit nobiscum Themistius, & differt Alex. Et, cum dixit, Et quod est in potentia, est prius tempore indiuiduo. potest intelligi per tres opiniones eodem modo. Secundum enim nostram opinionem, & Themistij intellectus, qui est in potentia prius continuatur cum nobis, quam intellectus agens: secundum Alexand. intellectus, qui est in potentia erit prior in nobis secundum esse aut generationem, & non secundum continuationem. Et, cum dixit. vniuersaliter autem non est neque in tempore loquitur de intellectu, qui est in potentia. quoniam, cum fuerit acceptus simpliciter non respectu indiuidui, tunc non erit prior intellectu agente aliquo modo prioritatis, sed posterior ab eo omnibus modis & iste sermo conuenit vtrique opinioni, scilicet dicenti ꝙ intellectus, qui est in potentia, est generabilis, aut non generabilis ✳ Et, cum dixit, neque est quandoque intelligens, & quandoque non intelligens. impossibile est vt iste sermo intelligitur secundum suum manifestum, neque secundum

Prio de aïa te. cõ. 65. & 66.

Vide The. l. 3. de Aïa, c. 35.

Expositio Cõ.

Expõ t. 19.

Epositio t. 20.

Intellectus, qui est in potnetia, prius continuatur cũ nobis q̃ ĩtellectus agẽs, oppositũ dixit supra in co. 18. & infra. 36.

Vide contra. Zim.

✳ pria expõ super illis verbis neq; est q̃nq; ĩtelligens, &c.

A dum Themistium, neque secundum Alex. Quoniam hoc verbum est, cũ dixit, ne [illegible] quandoque est intelligens, & quandoq; non intelligens, secundum [illegible] refertur ad intellectum agentem, sed Themistius, sicut diximus, [illegible] φ intellectus agens est speculatiuus, secundum φ tangit intellectum materialem. Alex. autem opinatur φ intellectus, qui est in habitu, & est speculatiuus, est alius ab intellectu agente. & hoc oportet credere. [illegible] Artificiatum enim aliud est ab artificiato: & agens aliud ab acto. [illegible] dum autem φ nobis apparuit sermo, est iste secundum suum manifestum [illegible] & erit illud verbum, est, relatum ad propinquissime dictum: & [illegible] intellectus materialis, cum fuerit * actu simpliciter non in respectu in[illegible] [illegible] Intellectus enim qui dicitur materialis, secundum φ diximus, [illegible] et vt quandoque intelligat, quandoque non nisi in respectu for[illegible] imaginationis existentium in vnoquoque indiuiduo, non in respectu speciei, verbi gratia φ non accidit ei, vt quandoque intelligat intellectum equi, & quandoque non, nisi in respectu Socratis, & Platonis, simpliciter autem & respectu speciei semper intelligit hoc vniuersale nisi species humana deficiat omnino. quod est impossibile. & secundum hoc ser-

B mo erit secundum suum manifestum. Et, cum dixit, vniuersaliter autem non est neque in tempore, intendit φ intellectus, qui est in potentia, cum non fuerit acceptus in respectu [illegible] indiuidui, sed fuerit acceptus simpliciter, & in respectu cuiuslibet indiuidui, tunc non inuenitur aliquando intelligens & aliquando non, sed semper inuenitur intelligens. Quemadmodum intellectus agens, cum non fuerit acceptus in respectu alicuius indiuidui, tunc non inuenitur quandoque abstrahens & quandoque non abstrahens, sed semper inuenitur abstrahens, cum acceptus fuerit simpliciter. [illegible] mo [illegible] est in actione duorum intellectuum [illegible]. Et [illegible] hoc, [illegible] dixit, Et, cum fuerit abstractus, est illud φ est tantum non mortalis, intendit, &, cum fuerit abstractus secundum hunc modum, ex hoc [illegible] est tantum non mortalis, non secundum φ accipitur in respectu indiuidui. Et erit sermo eius, in quo dixit. Et non rememoramur, &c. secundum suum manifestum. Contra enim hanc opinionem surgit quęstio [illegible]. Dicet enim quęrens, Cum intellecta communia, sint non generabilia, neque corruptibilia secundum hunc modum, quare non rememoramur post mortem cognitionum habitarum in hac vita. Et dicetur dissolutio, quia rememoratio fit per virtutes comprehensiuas passibiles,

C scilicet materiales: & sunt tres virtutes in hominem, quarum esse declaratum est in Sensu & sensato, scilicet imaginatiua, & cogitatiua, & rememoratiua. Istę enim tres virtutes sunt in homine ad pręsentandam formã rei imaginatę, quando sensus fuerit absens. Et ideo dictum fuit illic, φ cum istę tres virtutes adiuuerint se adinuicem, forte representabunt indiuiduum rei, secundum φ est in suo esse, licet autem non sentiamus ipsum. Et intendebat hic per intellectum passibilem formas imaginationis, secũdum φ in eas agit virtus cogitatiua propria homini. Ista enim virtus est aliqua ratio: & actio eius nihil est aliud quam ponere intentionem formę imaginationis cum suo * indiuiduo apud rememorationem, aut distinguere eam ab eo apud formationem. Et manifestum est φ intellectus, qui dicitur materialis, recipit intentiones imaginatas post hanc distinctionem. Iste igitur intellectus passibilis necessarius est in formatione. Recte igitur dixit. Et non rememoramur, quia iste est non passibilis. & intellectus pa[illegible] corruptibilis, & sine hoc nihil intelligit. & sine virtute imaginatiua [illegible] cogitatiua nihil intelligit intellectus, qui dicitur materialis. [illegible] virtutes sunt quasi res, quę preparant materiam artifici ad recipiendum a[illegible] artificij. hęc igitur est vna expositio. Et potest expo

† Artificiũ aliud est ab artificiato, & agens aliud ab acto.

* a. l. acceptus.

* Intellectus materialis, vt diximus, nõ accidit ei qñq; intelligere, & qñque non, nisi respectu idiuidui, nõ respectu speciei. Idem supra cõ. 5. & 19.

Virtus cogitatiua est aliqua ratio, & actio ei' est ponere intẽtionem formæ imaginationis cum suo indiuiduo apud rememorationẽ, aut distĩguere eam apud formationem. Vide consiste supra. cõ. 6.

* a. l. idolo.

S

ni alio modo, & est ꝙ, cum dixit, & non est quandoque iste intelligẽs, D
& quandoque non intelligens, intendit cum non fuerit acceptus, secundum ꝙ intelligit, & formatur a formis materialibus & generabilibus & corruptibilibus, sed fuerit acceptus simpliciter, & secundum ꝙ intelligit formas abstractas liberatas a materia, tunc non inuenitur quandoque intelligens, ꝙ quandoque non intelligens, sed inuenietur in eadem forma verbi gratia in modo, per quem intelligit intellectum agentem, cuius proportio est ad ipsum, sicut diximus, sicut lucis ad diaphanum. Opinandum est enim ꝙ iste intellectus, qui est in potentia, cum declaratum est ꝙ est ęternus, & ꝙ innatus est perfici per formas materiales, dignior est vt sit innatus perfici per formas non materiales, quę sunt intellectę in se: sed non in primo copulatur nobiscum ex hoc modo, sed in postremo, quando perficitur generatio intellectus, qui est in habitu, vt declarabimus post. Et secundum hanc expositionem, cum dixit. Et, cum fuerit abstractus est, ꝙ est tantum non mortalis, innuit, intellectum materialẽ secundum ꝙ perficitur per intellectum agentem, quando fuerit copulatus nobiscum ex hoc modo, deinde abstrahitur. Et forte innuit intellectum materialem in sua continuatione prima nobiscum, scilicet continuatione, E
quę est per naturam. & appropriauit ipsum per hanc particulam tantum, annuendo ad corruptionem intellectus, qui est in habitu ex modo, per quem est corruptibilis. Et vniuersaliter, quando quis intuebitur intellectum materialem cum intellectu agente, apparebunt esse duo vno modo, & vnum alio modo. Sunt enim duo per diuersitatem actionis eorum, actio enim intellectus agentis est generare: istius autem informari. Sunt autem vnum, quia intellectus materialis perficitur per agentem, & intelligit ipsum. Et ex hoc modo dicimus ꝙ intellectus cõtinuatus nobiscum apparent in eo duæ virtutes. quarum vna est actiua, & alia est de genere virtutum passiuarum. Et quam bene assimilat illum Alex. igni. Ignis enim est innatus alterare omne corpus per virtutem existentem in eo: sed tamen cum hoc patitur quoquo modo ab eo, quod alterat & assimilatur cum eo aliquo modo similitudinis, idest acquirit ab eo formam igneam minorem forma ignea alterante. hęc enim dispositio valde est similis dispositioni intellectus agentis cum passibili, & cum intellectis, quæ generat, est enim agens ea vno modo, & recipiens ea alio modo. Et secundum hoc erit sermo, in quo dixit, & non rememoramur, &c. dissolutio questionis, quę fecit Antiquos expositores credere intellectum, qui est in habitu, esse eternum: & fecit Alex. opinari intellectum materialem esse generabilem & corruptibilem, in qua dicebatur quomodo intellecta a nobis sunt non ęterna cum hoc ꝙ intellectus est ęternus, & recipiens est ęternum. Et quasi dicit respondendo ꝙ causa in hoc est, quia intellectus materialis nihil intelligit sine intellectu passibili, licet sit agens, & recipiens sit sicut comprehendere colorem. color enim non est, licet lux sit & visus sit, nisi coloratum sit. Et tunc secundum quam istarum expositionum dicatur, litera erit conueniens verbis Aristo. & suis demostrationibus sine aliqua contradictione, aut exitu a manifesto sui sermonis. Et ideo non est recte vt in doctrina verbis æquiuocis, nisi in eis, quo licet sint diuersa, tamen conueniunt in omnibus intentionibus, de quibus possunt dici. Et demonstrat ꝙ intendebat hic per intellectum passibilem virtutem imaginatiuam humanam hoc, quod cecidit in alia translatione loco eius, quod dixit, ꝙ est non passibilis. & intellectus passibilis est corruptibilis. Dicit enim in illa translatione, & quod induxit nos ad dicendum ꝙ iste intellectus non alteretur, neque patitur, est ꝙ existimatio est imaginatio intellectus passibilis, & quod cor-

Hic innuit dari reactionẽ Idẽ, 1. de Generatione. 53. & .3. Ph.8. & 4. Meteororũ. cõ, 10.

Nõ est rectũ vti in doctrina verbis ęquiuocis, nisi in eis, quę licet sint diuersa tamen cõueniunt in omnibus intentio-

A rumpitur & non comprehendit intellectum, & nihil intelligit sine imaginatione, Hoc nomen igitur intellectus secundum hoc dicitur in hoc li. quatuor modis, dicitur enim de intellectu materiali: & de intellectu, qui est in habitu: & de intellectu agente: & virtute imaginatiua. Et debes scire ꝙ nulla differentia est secundum expositionem Themistii, & Antiquorum expositorum, & opinionem Platonis in hoc ꝙ intellecta existentia in nobis sunt æterna, & addiscere est rememorari. sed Plato dixit ꝙ ista intellecta sunt in nobis quandoque, & quandoque non, propter hoc, ꝙ subiectum preparatur quandoque ad recipiendum ea quandoque, & quandoque non: & ipsa in se ita sunt, antequam recipiamus, sicut post: & ita sunt extra animam, sicut in anima. Themistius autem dixit. & hoc, scilicet ꝙ quandoque sunt copulata, & quandoque non, accidit eis propter naturam recipientis f Opinatur enim ꝙ intellectus agens non est innatus continuari nobiscum in primo, nisi secundum ꝙ tangit intellectum materialem. & ideo accidit ei ex hoc modo diminutio ista, cum continuatio cum intentionibus imaginatis est vno modo quasi receptio, & alio modo quasi actio, & ideo intellecta sunt in eo in dispositione diuersa a suo esse in intellectu agente. Et fiducia in intelligendo hanc opinionem est ꝙ causa

B mouẽs Aristo. ad ponendum intellectum materialem esse non est, quia est hic intellectum factum: sed causa in hoc est, aut quia, cum fuerit inuenta intellecta, quę sunt in nobis secundum dispositiones non conuenientes intellectibus simplicibus, tunc fuit dictum ꝙ iste intellectus, qui est in nobis, est compositus ex eo, quod est in actu, scilicet intellectu agente, & ex eo, quod est in potentia: aut quia continuatio eius secundum hanc opinionem est similis generationi, & assimilatur agenti & patienti, scilicet in sua continuatione cum intentionibus imaginationis. Secundum igitur hanc opinionem agens, & patiens, & factum erunt idem. & est dictum ab istis tribus dispositionibus per diuersitatem, quę accidit ei. Nos autem opinamur ꝙ non mouit ipsum ad ponendum intellectum agentem, nisi hoc ꝙ intellecta speculatiua sunt generata secundum modum, quem diximus. Considera ergo hoc quoniam est differentia inter istas tres opiniones, s. Platonis, & Themi. & opinionem nostram. & secundum expositionem Themi. non indigetur in istis intellectis nisi ad ponendum intellectum materialem tm̃, aut intellectum materialem, & agentem secundũ modum similitudinis, vbi. n. non est vera generatio, non est agens. Et nos

C conuenimus cum Alex. in modo ponendi intellectum agentem: & differimus ab eo in natura intellectus materialis. & differimus a Themi. in natura intellectus, qui est in habitu, & in modo ponendi intellectum agentem, & nos ẽt quoquo modo conuenimus cum Alex. in natura intellectus, qui est in habitu, & alio modo differimus. Hę igitur sunt drię, quibus diuidũtur opiniones attributę Arist. Et debes scire ꝙ vsus, & exercitium sunt causæ eius, quod apparet de potentia intellectus agentis, qui est in nobis ad abstrahendum, & intellectus materialis ad recipiendum: sunt dico causę propter habitũ existentem per vsum, & exercitiũ in intellectu passibili, & corruptibili, quem vocauit Ari. passibilem. & dicit aperte ipsum corrũpi. &, si non, contingeret vt virtus, quę est in nobis agens intellecta, esset materialis, & similiter virtus passibilis. Et ideo nullus potest rationari per hoc super hoc ꝙ intellectus materialis admiscetur corpori. † Illud. n. quod dixit opinans ipsum esse admixtũ in respõsione istius sermonis in intellectu agente, dicimus nos in responsione eius in intellectu materiali. ※ Et per istũ intellectum, quem vocat Arist. passibilem, diuersantur homines in quatuor virtutibus dictis in Topicis, quas Alfarabius numerauit in Elẽchis. Et per istum intellectũ differt homo ab alijs aĩa li-

nibus, de quibus possunt dici. cõsimile 2. ď Anima c. 30. Hoc nomen intellectus dr̃ quatuor modis.

Secũdum Themis. idem est agens, patiens, & factum. Vide 3. ď Aĩa. c. 25. in Them.

† Primo Topica. i. vbi numerantur quatuor gradus probabilium. vel. i. Topic. 12. & 3. Topic. 3. vbi numerantur quatuor virtutes morales.

※ Per intellectum, quem vocat Ari. passibilem diuersantur in quatuor virtutibus dictis in Topicis. & per istum intellectũ etiam homo differt ab alijs animalibus.

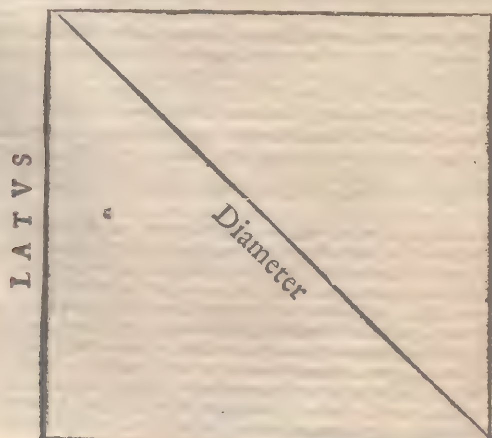
bus. &, si non tunc necesse esset vt continuatio intellectus agentis & recipientis cum animalibus esset eodem modo. Intellectus quidem operatiuus differt a speculatiuo per diuersitatem præparationis existentis in hoc intellectu. His igitur declaratis reuertamur ad nostram viam, & dicamus. D

Caput Qnintum. De intelligibilibus, ipsius intellectus obiectis: quibusque ipsius intellectus operationibus intelliguntur.

INdiuisibilium igitur intellectio in iis est, circa quę non est falsum. In quibus autem falsum iam & verum est, compositio quædam iam est conceptuum, tanquam vnum existentium. Et sicut Empedocles dixit, Vere multorum quidem capita sine ceruice E germinauerunt, postea composita sunt concordia: sic & hæc separata componuntur, vt incommensurabile & diameter.

Formare autem res indiuisibiles erit in istis rebus, scilicet in quibus non est falsitas. Res autem, in quibus est verum, & falsum illud est aliqua compositio tunc ad res intellectas, secũdum ꝗ sunt entia. Sicut dixit Empedocles, quòd multa capita, & colla disponuntur in postremo per compositionem amicitiæ: ita etiã sunt separata per compositionem. verbi gratia dicere asimetrum & dicere diametrum.

F

A Cum compleuit notificare substantiam trium intellectuum, scilicet materialis, & eius, qui est in habitu, & agentis, incępit consyderare de actionibus, & proprietatibus intellectus. & hoc est, quod remansit de cognitione istius virtutis, Et quia famosior differentiarum, per quas diuiditur actio intellectus, sunt duę actiones, quarum vna dicitur formatio, & alia fides. incępit hic notificare differentiam inter has duas actiones, & dixit Formare autem res indiuisibiles, &c. idest apprehendere autem res simplices non compositas erit per intellecta, quæ non falsantur neque verificantur: quę dicuntur informatio. comprehendere autem ab eo res compositas erit per intellecta, in quibus est falsitas, & veritas, & contentus fuit prima diuisione sine secunda: cum oppositum intelligatur per suum oppositum, Deinde dicit, Res autem, in quibus inuenitur verum & falsum, &c. idest intellecta autem, in quibus inuenitur veritas & falsitas, est in eis aliqua compositio ab intellectu materiali. Intellectus quidem primo intelligit simplicia. Si igitur hęc compositio fuerit conueniens enti, erit vera: si non, erit falsa. Et ista actio intellectus ad intellecta similis est ei, quod Empedocles dicit de actione amicitię in entia, Quemadmodum B enim dixit Empedoc. ꝙ multa capita erant separata a collis, deinde amicitia congregauit ea. & composuit simile cum simili: ita intellecta existunt primo diuisa in intellectu materiali. verbi gratia dicere diametrum quadrati, & dicere asimetrum laterum. intellectus enim intelligit ista primo simplicia, deinde componit ea, scilicet simetrum, aut asimetrum, si igitur composuerit secundum ens, est verum, si non, falsum.

11 Famosior drīarū, per quas diuiditur actio in tellectus, sunt duę actiones: quarum vna dicitur formatio, & alia fides. Idē. 5. Met. 34. Oppositum intelligitur per suum oppositum. Idē primo Cęl. 101. & .2. Cęli. 40. cōsimile, 1. de Aīa, 85.

Si autem factorum aut futurorum, tempus cointelligens est, & componens. Falsum enim in compositione semper est. etenim si album, non album dixerit, ipsum non album composuit. Cōtingit autem & diuisionem dicere omnia. Attamen non solum falsum est aut verum, ꝙ albus Cleon est, sed quod erat, aut erit. Quod autem quodque vnum facit, hoc intellectus est.

Et fuerint præterita aut futura, tunc cum hoc intelligit tempus, & componit ipsum. Falsitas enim semper est in compositio C ne. quoniam cum dixeris album esse non album, iam composuisti non album cum albo, sicut dicens non album. Et possibile est dicere omnia esse diuisionem. sed non istud solum est verum & falsum, scilicet Socratem esse album, sed cum hoc fuit, aut erit. Et ꝙ facit hoc, & suum simile vnum est intellectus.

12 Idest &, si illa intellecta simplicia fuerint rerum, quæ innatę sunt esse aut in præterito tempore, aut in futuro, tunc intellectus intelligit cum illis rebus tempus, in quo sunt, & postea componet ipsum cum eis, & iudicabit ꝙ illę res fuerunt, aut erunt, sicut iudicat ꝙ diametrum est asimetrum costę. Et, quia narrauit primo ꝙ veritas & falsitas inueniuntur in compositione, incępit declarare ꝙ falsitas est compositio, & non inuenitur in aliqua actionum intellectus, & dicit, Falsitas enim semper est in compositione. & raciocinatio super hoc est, quoniam, cum dicitur hoc in re alba ꝙ non est alba, est compositio similis ad dicere in re alba ꝙ est alba: licet illud sit falsum, & hoc verum Et, quia apparet ꝙ affirmatio est magis digna compositioni, & negatio diuisioni, dixit, Et

possibile est dicere in eis omnibus, ꝙ sunt diuisio idest, & sic possumus dicere negationem & affirmitionem esse compositionem, sicut possumus dicere. vtrũque esse diuisionem: licet affirmatio magis videatur habere hoc nomen compositio, & negatio hoc nomen diuisio, quoniam in affirmatione componitur prędicatum cum subiecto: in negatione autem primo diuidit intellectus prędicatum a subiecto, & post componit ea. Et, cum declarauit ꝙ veritas, & falsitas accidunt compositioni rerum ad inuicem, declarauit etiam ꝙ hoc idem accidit, quando componit eas cum tempore, & dixit. Sed non illud solum est verum & falsum, & cętera. i. et veritas falsitas non accidunt solum compositioni in propositionibus, in quibus prædicatum est nomen, sed etiam in eis, in quibus prædicatum est verbum, verbigratia. Socrates fuit aut erit. Deinde dicit. Et ꝙ facit hoc, & cætera idest, & facit hęc intellecta singularia esse vnum per compositionem, postquam erant multa, est intellectus materialis. Iste enim distinguit intellecta simplicia, & componit consimilia, & diuidit diuersa. Oportet enim vt virtus comprehendens simplicia & composita sit eadem, quoniam proportio istius virtutis ad intentiones formarum imaginatarum debet esse sicut proportio sentientis communis ad sensibilia diuersa, non secundum ꝙ apparet de verbis Auempace in initio sui sermonis de virtute rationali, scilicet ꝙ virtus compositiua debet esse alia ab imaginatiua. E

Oportet vt virtus cõprehẽdẽs simplicia, & cõposita sit eadẽ.

Indiuisibile aũt qm̃ dupliciter dicitur, aut potentia, aut actu, nihil prohibet intelligere indiuisibile, cum longitudinem intelligit (indiuisibilis enim actu est) & in tempore indiuisibili. similiter enim tempus diuisibile & indiuisibile est, atque longitudo. Non igitur est dicere quid in vtroque dimidio intelligebat. non enim est, si non diuisa sit, nisi potentia. Scorsum autem vtrumq; intelligens dimidiorum diuidit, & tempus simul. tunc autem vt longitudines. Si vero vt ex vtrisque, & in tempore, quod in vtrisque est.

Et, quia indiuisibile est duobus modis, aut in potentia, aut in actu, nihil prohibet hoc, quod quando intellexerit longitudinem, vt intelligat indiuisibile, & illud indiuisibile in actu, & in tempore indiuisibili. tempus enim, secundum hunc modum est diuisibile, & indiuisibile in longitudine. Nullus enim, potest dicere ꝙ intelligit vtrumque modum esse aliquod, cum non sit, quousque diuidatur, sed in potentia. Sed, cum intellexerit vtrumque duorum per se, tunc diuidetur tempus etiam. & tunc erunt quasi duæ longitudines: congregatæ autem in tempore, quod est super eas. F

23 Cum declarauit ꝙ actio intellectus indiuisibilis est in rebus indiuisibilibus, incœpit hic declarare ex quo modo contingit ei intelligere diuisibilia habentia quantitatem intellectione indiuisibili: & in tempore indiuisibili, & ex quo modo contingit ei vt intelligat ea indiuisibiliter, & in tempore diuisibili, sicut est dispositio in intelligendo res multas, & dixit. Et, quia indiuisibile est, & cætera idest, & quia indiuisibile dici-

A tur duobus modis], potentia, & actu, possibile est dicere quod intellectus intelligit res ex rebus diuisibilibus potentia, indiuisibilibus actu, sicut longitudo, & tempus latens, quod est in eis, est indiuisibile in actu: & hoc fit intellectione indiuisibili, & in tempore indiuisibili: quemadmodum intelligit res indiuisibiles vtroque modo. necesse enim vt intelligat intentionem indiuisibilem indiuisibiliter: siue illa intentio fuerit diuisibilibus aliquo modo, aut nullo modo. Et, cum dixit vt intelligat indiuisibile, & cætera intendit vt intelligat intentionem indiuisibilem: & illud intellectum est indiuisibile, & in tempore indiuisibili. Deinde dicit tempus.n.secundũ hunc modũ est diuisibile,& indiuisibile.i.tempus.n. inuenitur etiam vno modo diuisibile, & alio modo indiuisibile, sicut in longitudine. Et, cum declarauit ꝙ intellectus intelligit magnitudinem & tempus, & vniuersaliter omne, quod est indiuisibile in actu, & diuisibile potentia per intellectionem indiuisibilem, & in tempore indiuisibili: declarauit etiam ꝙ impossibile est aliquem dicere ꝙ intelligere fit per intellectionem diuisibilem, & in tempore diuisibili, & dicit. Nullus enim potest dicere. & cętera idest nullus igitur potest dicere ꝙ, cum
B intellectus intelligit lineam, non subito intelligit eam, sed primo aliquam partem, & secundo aliam. illę enim duę partes non sunt duę actu in linea, & donec linea diuidatur, sed tantum sunt duę in potentia.& cũ dicit vtrunque modum, intendit vtranque partem lineę. & quasi dicat nullus igitur potest dicere ꝙ quando intellectus intelligit lineam, primo intelligit vtranque partem per se, deinde totum: illę enim, duę partes non sunt in actu quousque linea diuidatursed sunt duę in potentia. Deinde dicit. Sed, cum intellexerit vtrumque, & cętera idest, sed accidit ei vt intelligat vtranque partem longitudinis per, se quando diuidit longitudinem, & tunc ita intelligit illam longitudinem, sicut intelligit duas longitudines hoc intellexit, cum dicit, & tunc erunt quasi duę longitudines. Deinde dicit congregatę autem, & cętera idest quando enim intelligit eas congregatas, idest partes, & quasi vnam longitudinem, intelligit eas in eodem tempore indiuisibili in eodem instanti, in quo sunt insimul, non in duobus instantibus diuersis.& hoc intendebat, cum dicit, vt mihi videtur, in tempore, quod est super ea.

C Quod aũt non secundum quantitatẽ indiuisibile est sed forma intelligit in indiuisibili tpe,& indiuisibili animæ intellectione.secundum accidens autem, & non inquantum illa diuisibilia sunt id, quod intelligit, & tempus, in quo, sed inquantum indiuisibilia. Inest autem & in his aliquid indiuisibile, sed forte non separabile, quod vnum facit tempus, & longitudinem. & hoc similiter in omni est continuo & tempore, & longitudine.

Illud autem, quod non est indiuisibile per quantitatem, sed per formam, intelligit ipsum in tempore indiuisibili, & [illegible] indiuisibile animæ, sed accidẽtaliter. sed ista duo sunt diuis[illegible] scilicet illud per quod intelligit, & temporis, in quo in[illegible] sunt indiuisibilia. In his etiam est aliquod indiuisibil[illegible] est vt sit non separabile ab eis & est illud, quod facit [illegible] esse vnum, & longitudine esse vnam. & hoc eodem modo est in omni continuo, & in tempore, & in longitudine.

24 Cum declarauit modum, secundum quem intelligit intellectus quod est D indiuisibile per quantitatem, & est illud, quod est indiuisibile in actu, & diuisibile potentia, incepit etiam declarare modum, secundum quem intelligit illud, quod est indiuisibile per formam, & hoc est indiuisibile actu, et potentia, nisi accidentaliter, & dixit. Illud autem, quod non est indiuisibile, & cetera idest, quod autem est indiuisibile forma & qualitate, non quantitate, quoniam indiuisibile dicitur duobus modis comprehenditur ab intellectu in tempore indiuisibili, & per intellectionem indiuisibilem. Deinde dicit, sed accidentaliter, & cetera idest & iste sermo est diminutus & transpositus, & sic debet legi, sed ista duo sunt diuisibilia non essentialiter, sed accidentaliter, scilicet tempus in quo intelligit, & res quae intelligit, aut per quod intelligit. Deinde dedit causam in hoc, quod sunt diuisibilia accidentaliter, & dicit, quia sunt indiuisibilia, & cætera idest, &, quia tempus, in quo intelligit, & res, quam intelligit, sunt indiuisibilia in se. sed tamen sunt indiuisibilibus, scilicet instās, in quo intelligit, & formam, quam intelligit, instans enim, est indiuisibile, & est in tempore, quod est diuisibile, & forma etiam est indiuisibilis, & est in magnitudine, quæ est diuisibilis. Deinde dicit. In his etiam est aliquod indiuisibile idest in magnitudine & in tempore. Deinde dicit, sed dignius est vt sit nō separabile ab eis, E sed illud, quod est indiuisibile in tempore, & in magnitudine, est non separabile ab eis: & ideo fuit diuisibile per accidens. Deinde dicit, & est illud, quod facit tempus esse, vnum, & cetera idest, & hoc indiuisibile existens in istis rebus facit longitudinem esse vnam, & tempus esse vnum, &, si non, non intelligeretur hæc vna longitudo, neque vnum tempus, si non esset hęc natura in eis. Hęc igitur natura est causa in hoc, quod istę res sunt vnę, cum hoc quod sunt diuisibiles. & quia sunt in istis rebus, ideo contingit eis vt sint diuisibiles per accidens. & hoc, quod hęc natura est existens in rebus materialibus, est causa quod intelligere fuit in non tempore. hoc est summa eius, quod intendebat in hoc capitulo. Et deinde dicit, & hoc eodem modo est in omni continuo, & cætera idest, & ista natura existit eodem modo, scilicet in tempore, & in longitudine, & in aliis speciebus, non separabilis ab eo, in quo existit, quoniam, si separaretur, tunc diuisio per accidens non accideret.

Punctum autem, & omnis diuisio, & sic indiuisibile mostratur sicut priuatio. & similis ratio in aliis est, vt quomodo malum cognoscit, aut nigrum, contrario enim quodammodo cognoscit. Oportet autem potentia esse quod cognoscit, & in esse in ipso. Si vero alicui non inest contrarium causarum, ipsa seipsam cognoscit, & actu est, & separabilis. F

Punctus autem, & omnis differentia, & quod est indiuisibile hoc modo intelligitur, quasi accidens. & sic de aliis. & secundum hunc modum cognoscit nigredinem, & nigrum. quoniam, quasi per contrarium cognoscit ipsum. Et cognoscens potentia debet esse vnum in se. Si igitur aliquod rerum est, in quo non est contrarietas, illud intelligit se tantum, & est in actu abstractum.

25 Cum declarauit quomodo intellectus intelligit indiuisibilia in actu, & diuisibilia potentia, scíliet magnitudines, & quomodo etiam intelligit indiuisibilia essentialiter diuisibilia accidentaliter, scilicet qualitates, & for-

A mas, incepit hic declarare etiam quomodo intelligit indiuisibilia neque essentialiter, neque accidentaliter, neque potentia, neque actu verbi gratia punctum, & instans, & vnitatem, et dixit punctus autem, & cetera id est intelligere autem punctum, & alia similia eis, quę dicuntur esse indiuisibilia, & vniuersaliter habentia differentiam priuatiuam, est per accidēs, scilicet secundum quod accidit carere re priuatiua, punctus enim non intelligitur, nisi per continuum, & in priuatione diuisibilitatis existentis in magnitudine, & similiter de instanti, & aliis. Deinde dicit. & secundum hunc modum cognoscit nigredinem, & nigrum, ipsa enim cognoscit per contrarium cognoscit. [illegible] cecidit [illegible] in exemplari, scilicet inter hanc particulam secundum modum, & hanc particulam cognoscit. & est sermo completus per se. sed si aliquid deficit forte est sic. secundum hunc modū intellectus, aut visus cognoscit nigredinem aut nigrum: & vniuersaliter omnes priuationes non cognoscuntur nisi per contraria, scilicet per cognitionem habitus, & per cognitionem defectus habitus. Et isti intelligunt per nigredinem priuationem albedinis. ita enim est de sensibus in istis rebus sicut de intellectu. Quemadmodum enim [illegible] visus comprehendit B obscuritatem per comprehensionem defectus lucis, ita intellectus comprehendit priuationem per comprehensionem defectus formę. Deinde dicit. Et cognoscens potentia debet esse vnū in se, idest & oportet vt intellectus cognoscens habitum, & suam priuationem, sit eadem virtus in se. quemadmodum cognoscens obscuritatem, & lucem est eadem virtus visus: & ꝙ ista virtus cognoscens comprehendat priuationem comprehendendo se esse in potentia, cum fuerit in potentia, comprehendit ex se vtrunque, scilicet esse potentia & esse actu. & ista est dispositio intellectus materialis. Possumus igitur dicere illum esse [illegible] tantum, & nihil aliud, vt dicit Alexand. Deinde dicit. Si igitur aliquod rerum, & cętera idest si igitur fuerit aliquis intellectus, in quo non est potentia contraria actui existenti in eo idest si fuerit aliquis intellectus, qui non inuenitur quandoque intelligens in potentia, & quandoque intelligens in actu, tunc ille intellectus non intelligeret priuationem omnino: immo nihil intelligeret extra se. & hoc est vnum eorum, quibus diuiditur iste intellectus ab intellectu agente, scilicet ꝙ in hoc intellectu inuenitur vtrunque, in agente autem actus tantum, non potentia, & ideo recte vocauit Aristote. istum intelle- C ctum materialem, non quia est mixtus, & habens materiam, vt Alexand. opinabatur.

Est autem dictio quidem aliquid de aliquo, sicut affirmatio. atque vera est, aut falsa omnis. Intellectus autem non omnis, sed qui est ipsius quid est, secundum ipsum quid erat esse, verus est, & non aliquid de aliquo. Sed vt visio proprii vera est, si autem album homo aut non, non verum semper est, sic se habent quæcunque sine materia sunt.

Intellectus non oīs sed ipsius qd erat esse est verus.

Et dicere aliquid de aliquo, sicut affirmatio, & omne compositum est verum vel falsum. Et non omnis intellectus, sed qui dicit quiditatem rei est verus, non qui dicit aliquid de aliquo. Sed quemadmodum actiones propriæ sunt veræ, vtrum autem nigrum, aut album est homo, non semper est verum, ita etiam est dispositio eius, quod est abstractum a materia.

26 *Actio ītelľus, quę ē formatio. est semper vera Sed vide oppo. supra.c.21. vbi d. ꝙ nō est vera, neq; falsa. Similr vid̄ oppo. 5.Me.t.cō.34. vbi dr̄ ꝙ ē aliqua rō ī se falsa non solū de aliquo falsa.
† Idē.2.de aīa. 63.134.152.161 Vide cō.Zim.
* Prima exp.
† Secūda exp.

Ideſt & prędicare per intellectum aliquid de aliquo, ſicut affirmatio, & negatio, eſt compoſitio per actionem intellectus. & omne compoſitum eſt verum, aut falſum in intellectu ideſt in materiali ſemper inueniuntur veritas & falſitas admixtę. & hoc eſt proprium huic intellectui. Deinde incępit declarare ꝙ hoc non eſt proprium omnibus actionibus iſtius intellectus, ſed tantum actioni, quę dicitur fides, non formatio, & dixit. Et non omnis intellectus, & cætera. i. & non in omni actione iſtius intellectus inueniuntur falſitas, & veritas admixtę: * ſed actio, quæ eſt informatio, eſt ſemper vera, non actio, quę eſt prædicare aliquid de aliquo. Deinde incæpit narrare ꝙ hoc, quod accidit intellectui, eſt ſimile, quod accidit ſenſui, & ꝙ eadem eſt cauſa in hoc, & dicit. Sed quemadmodum actiones, & cętera ideſt, ſed cauſa in hoc eſt eadem cum cauſa in ſenſu. † Quemadmodum enim, actiones proprię viſui, ſcilicet comprehendere colorem ſunt vere in maiori parte: ſentire autem album eſſe Socratem, aut Platonē non ſemper eſt verum, ſed multotiens accidit in eo falſitas: ita erit diſpoſitio intellectus, ſcilicet ꝙ ſemper eſt verus in ſua actione propria. fides enim accidit ei, niſi quia intellectum eius eſt materiale, ideſt compoſitum. * Et, cum dicit ita eſt diſpoſitio eius, quod eſt abſtractum a materia. intendebat ita eſt diſpoſitio intellectus materialis, qui eſt abſtractus a materia in ſuis comprehenſionibus, ſcilicet quia veridicat in proprijs ſibi ſcilicet in formatione, & falſas in eis, quę non ſunt propria. Et poteſt intelligi ſic. ita eſt diſpoſitio intellectum, quorum intellectum eſt abſtractum a materia eſt in hoc, ꝙ ſemper veridicat: cum non inueniatur in eis actio, quę eſt per accidens: quia ſuum intellectum eſt abſtractum a materia. D E

Idem autem eſt quę ſecundum actum ſcientia, ipſi rei. quæ vero ſecundum potentiam, tempore prior eſt in vno. Omnino autem neque tempore. ſunt enim ex actu exiſtente omnia quę fiunt.

Et ſcientia, quæ eſt in actu, eſt ipſa res ſcita. & quæ eſt in potentia, eſt prior tempore indiuiduo. Sed vniuerſaliter, neque in tempore. omne enim quod generatur, generatur ab eo, quod eſt in actu. F

27 Scia gñatur a scia in actu. Oppoſitū, 3. de aīa i.c.5.i. ſolutione tertię qōnis, Vide Zim.

Ideſt & ſcientia, quę eſt in actu, eſt ipſum ſcitum: & ſcientia, quę eſt in potentia, eſt prior tempore indiuiduo, quam ſcientia, quę eſt in actu. vniuerſaliter, autem & ſimpliciter ſcientia, quę eſt potentia, non eſt prior ſcientia, quæ eſt in actu: cum ſcientia exiens de potentia in actum, eſt generata: & omne generatur ab eo, quod eſt in actu ſpeciei illius generati. Vnde neceſſe eſt vt ſcientia, quæ eſt in actu, ſit prior omnibus modis ſcientia, quę eſt in potentia. Et forte intendebat hic per hunc ſermonem inuenire cauſam, propter quam comprehenſio intellectuum ſeparatorum eſt formatio tantum, & veritas in eo nunquam admiſcetur cum falſitate: & eſt quod ſcientia illorum eſt ipſum ſcitum omnibus modis, econtra diſpoſitioni in ſcitis intellectus materialis.

A

Caput Quintum. In multis intellectum sensumq; conuenire. De intellectu practico, ac ipsius a speculatiuo differentia. Quo etiam pacto ea, quæ abstractione dicuntur, intelligantur.

VIdetur autem sensibile ex sensitiuo, quod potentia est, sensitiuum actu facere. non enim patitur, neq; alteratur. Vnde alia est hæc species motus. motus enim actus erat imperfecti. simpliciter autem actus, qui perfecti est, alius est. Sentire igitur simile est
B ipsi dicere solum, & intelligere. Cum autem iucundum, aut molestum, vt affirmās, aut negans persequitur, aut fugit.

Et videmus sensibile facere sentiens in actu, postquam erat in potentia, neque patiendo alterationem. Et ideo iste est alius modus motus. motus enim est actio non perfecta. actio autem simpliciter est alius motus, & est actio perfecti. Sentire igitur simile est vt tantum dicatur verbis, & vt intelligatur per intellectum. Si igitur fuerit delectabile aut tristabile, sicut affirmatio & negatio eius, quæretur, aut fugietur.

Plus, quod hic vult dare de dispositione istius virtutis], scilicet rationalis, est propter assimilationem eius sensui. hęc enim, in quibus assimilatur, manifestiora sunt in sensu, quam in intellectu. Et primo incepit comparare inter eas in re, quę dicitur in eis motus, & passio. & dicit. Et videmus sensibile facere, & cętera idest &, quia videmus sensibile facere sentiens in
C actu, postquam fuit in potentia: non ita ꝙ sentiens apud exitum de potentia in actū transmutatur, aut alteratur, secundum ꝙ res materiales exeuntes de potentia in actum transmutātur, aut alterantur: sed ꝙ res materiales exeuntes de potentia in actum transmutātur: ideo opinandum est alium modum esse motus, & passionis a modo, qui est in rebus mobilibus. quapropter non est inopinabile hoc. quod dictū est in intellectu, scilicet ꝙ est exitus de potentia ad actum sine transmutatione, & alteratione. Deinde dicit motus enim est actio non perfecta, & cętera idest, & causa, propter quam isti motui contingit transmutatio & alteratio, illi autem non, est quia iste motus, cui accidit transmutatio, est actio non perfecta, & via ad complementum. ille autem est actio perfecta, immo complementum]. Et quasi intendebat ꝙ cum ita sit, motum esse actionem imperfectam, accidit ei propter materiam, non secundum ꝙ est actio. Et cum hoc accidit actioni, necesse est aliquam actionem esse liberatam ab hoc accidente], quod enim accidit alicui per accidens, necesse est vt non sit ei secūdum ꝙ est. & si non fuerit ei secūdum ꝙ est, necesse est vt separetur ab eo. Et hoc, quod induxit hic, quasi est dissolutio quęstionis, maxime omnium quęstionum aduenientiū in hac opinione. Potest. n. aliquis dicere quomodo possumus imaginari receptionē in substantiā non mixtā cum materia: cū declaratū est ꝙ cau-

28

Sensibile facit sentiens ī actu, postq̄ fuit ī potentia. Idē. 2. de aīa. 60. Vide cōsimilē distōnē de motu. 2. de aīa. tex. cō. 57. Idē. 3. phi. 4. & 6. Idē. 5. ph. 4. & 9.

vide pro illo. 1. Cœ. 14. & 4. ph. 31. 43. 67. & 2. de aīa. 133.

Materia nõ est causa receptionis simplr: sed solum est causa receptionis trãsmutabile. Idẽ supra cõ. 5.

sa receptionis est materia. Et quasi innuit dissolutionem, dicendo ꝙ materia non est causa receptionis simpliciter, sed causa receptionis transmutabilis, scilicet receptionis huius entis indiuidualis. vnde necesse est vt illud, quod non recipit receptione indiuiduali, non sit materiale aliquo modo. & sic non remanet locus quæstioni. Et, cum declarauit modum consimilitudinis inter sensum & intellectum, in hoc modo passionis, & motus, scilicet ꝙ in vtroque est actio perfecta, incœpit notificare consimilitudinem inter sentire & intelligere, & dicit. Sentire igitur simile est vt tantum dicatur verbis, & vt intelligatur per intellectum, idest & hoc, ꝙ sentire sit per se actio perfecta, & sine tempore, & absque eo ꝙ præcedat ipsum actio diminuta; simile est ad intelligere intentionem intellectam, quando illa intentio pronunciatur ab aliquo, scilicet quia fit ab hoc actio perfecta, absque eo ꝙ præcedat ipsum actio diminuta. & quasi intendit cum hoc declarare causam, propter quam intellectus intelligit sine tempore. Deinde dixit, **Si igitur fuerit delectabile, &c.** idest si igitur illud comprehensum fuerit delectabile apud sensum, aut tristabile, erit quasi intellectum affirmare hoc esse hoc, aut negare hoc non esse hoc: & tunc aut quæretur, aut fugietur per comprehensionem intellectualem, sicut quæretur aut fugietur per comprehensionem sensibilem.

B. l. idem.

Et est delectari, aut dolere agere sensitiua medietate ad bonum aut malum, inquantum talia. & fuga quoque, & appetitus, qui est secundum actum, * hoc sunt. & non aliud est appetitiuum & fugitiuum, neque ab inuicem, neque a sensitiuo, sed esse aliud est.

Et delectatio, & contristatio sunt actio mediante sensibili circa bonum aut malum, secundum ꝙ sunt sic. & hoc est fugere & desyderare quæ sunt in actu. & desyderans, & fugiens non sunt diuersa vnum ab altero, neque a sentiente, sed esse differt.

Idem infra te. cõ. 51.

Proprium desyderio sensibili ꝙ nõ mouetur, nisi cùm præsentia sensati in actu, econtrario desyderio intellectuali. Vide tamen instantiam. 2. de Aĩa c. 20.

29 Et contristatio, & delectatio animæ est actio ei mediante virtute sensibili. & motus eius ex hoc modo circa bonum, aut malum est, secundum ꝙ malum est contristabile, & bonum delectabile: non secundum ꝙ bonum est bonum, aut malum est malum: sicut est dispositio in quærere aut fugere intellectus. Deinde dicit & hoc est fugere, & desyderare quæ sunt in actu, idest in hoc est desyderare rem præsentem, secundũ ꝙ est præsens & indiuidualis, & fugere eam, scilicet desyderium sensibile. quoniam hoc est proprium desyderio sensibili, scilicet ꝙ non mouetur nisi cum præsentia sensati in actu, e contrario desyderio intellectuali. Deinde dicit, * & desyderans & fugiens non sunt diuersa, &c. idest & pars animæ, quæ quærit, & fugit, est eadem pars, non duæ diuersæ, neque in intellectu, neque in sensu: sed est eadem pars in subiecto &, diuerse in actione, & hoc intendebat, cum dicit, sed esse differt. & intendit per hoc animam concupiscibilem.

* Pars desyderans & fugiens non sunt duæ diuersæ neque in sensu, neque in intellectu: sed

* Cogitatiuæ autem animæ phantasmata vt sensibilia sunt. cum autem bonum, aut malum affirmauerit, aut negauerit, tunc fugit, aut persequitur. Quapropter nunquam sine phantasmate intelligit anima.

A Et in anima sensibili inueniuntur imagines secundum modos sensuum. &, cum diximus in aliquo ipsum esse malum, aut bonum non secundum affirmationem, & negationem, tunc aut quærimus, aut fugimus. Et ideo nihil intelligit anima sine imaginatione.

est eadem pars in subiecto, & diuersæ in actione.

Idest & in anima sensibili, idest in sensu communi inueniuntur imagines, quarum modi sunt secundum modos sensuum, & sensibilium: ita quod proportio istarum imaginum ad intellectum materialem est sicut proportio sensibilium ad sensus. & hoc inuenitur in alia translatione manifestius, dicit enim apud autem animam rationalem imago est quasi res sensibiles. Deinde dicit, & cum diximus, &c. idest, & cum anima rationalis distinguit imaginem, & iudicat eam esse bonam, aut malam; non secundum quod est nota esse talis, aut non talis tantum. & est differentia propria intellectui speculatiuo: tunc anima concupiscibilis, aut quæret illud, si anima rationalis iudicauerit imaginem eius esse bonam, aut fugiet, si
B malam, & hoc est simile ei, quod accidit sensui de contristabili, aut delectabili. Deinde dicit, Et ideo nihil intelligit anima sine imaginatione idest & quia proportio imaginum ad intellectum materialem est, sicut proportio sensibilium ad sensum, ideo necesse fuit vt intellectus materialis non intelligat aliquod sensibile absque imaginatione. Et in hoc dicit, expresse quod intellecta vniuersalia colligata sunt cum imaginibus, & corrupta per corruptionem earum. Et expresse etiam, dicit quod proportio intelligibilium ad imagines non est sicut proportio coloris ad corpus coloratum: sed sicut proportio coloris ad sensum visus: non sicut existimauit Auempace. Sed intellecta sunt intentiones formarum imaginationis abstractæ a materia. & ideo, & indigent necessario in hoc habere materiam aliam a materia, quam habeant in formis imaginationis, & hoc manifestum est per se intuentibus. Et, si intentiones imaginatæ essent recipientes intellecta, tunc res reciperet se, & motor esset motum. Et declaratio Arist. quod necesse est vt in intellectu materiali non sit aliqua intentionum existentium in actu, siue fuerit intentio intellecta in actu, aut in potentia, sufficit in destructione opinionis. Sed illud, quod fecit istum hominem errare, & nos etiam longo tempore est, quia moderni dimittunt
C lib. Arist. & considerant lib. expositorum, & maxime in anima, credendo quod iste liber impossibile est vt intelligatur. & hoc est propter Auic. qui non immitatus est Aristo. nisi in Dialectica: sed in aliis errauit, & maxime in Metaphysica, & hoc, quia incepit quasi a se.

Digressio.

Contra dimittentes textus Ari. pro quo vi. etiam 8 Ph. cō. 78. Vide cōsilie cōtra Aui. 3. Cę. com. 67.

Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit ipsum autem aliud. & auditus similiter. vltimum autem vnum est, & vna medietas esse autem ipsi plura. Quo autem discernit quo differt dulce & calidum, dictum est quidem & prius, dicendum autem & hic est enim vnum quid, sic autem vt terminus.

Et quemadmodum aer est illud, quod facit visum talis dispositionis, & hoc ab alio, & similiter auditus. vltimum enim est vnum, & medium vnum, in esse autem multa. Et iam dictum est prius per quod iudicamus illud, per quod dulce differt a cali-

31 do aeri. dicamus igitur etiam secundum hunc modum, quoniã D
sicut in esse est vnum, ita in definitione.

Vide.2.h' cõ, 149.

Prĩa expositio.

Vide.2.de anima.19.

Secunda expõ. pro qua vide. 2.de aĩa.146.

Tertia expositio. pro qua vide.2.de aĩa.33.

Cum demonstrauit similitudinem intellectum, & sensum in indigentia sub[illegible] [illegible] quo recipiunt intentiones, quas comprehendunt, incepit modo declarare quod proportio istius intellectus materialis ad imagines numeratas secundum species sensibilium est, sicut proportio sensus communis ad diuersa sensibilia, & dicit. Et quemadmodum aer. & cætera idest, & sicut declaratum est quod aer mouet visum. & mouetur ab alio: & similiter auditus mouetur ab aere, & aer ab alio: quousque perueniat motus in omnibus sensibus ad vnum [illegible], qui est in illis motibus, quasi [illegible] cui est medium circuli de lineis exeuntibus a circũ[illegible] ita est de intellectu materiali cum intentionibus imaginantium intellectis. Deinde dicit. vltimum enim est vnum, & medium vnum idest vltimus enim, motorum sensibiliũ est vnus. & [illegible] quod est ex eis quasi medium de circulo, est etiam vnũ, & hic est sensus communis. Deinde dicit. Et [illegible] dictum est prius, & cætera idest & [illegible] dictum est prius quid est illud, per quod iudicamus diuersitatem sensibilium diuersorum, verbigratia diuersitatem dulcis a calido [illegible] ergo secundum illum modum quos conie[illegible]bant illic [illegible], oportet hic esse in comprehendendo res diuersas [illegible] ab intellectu. Et hoc intendebat, cum dicit quoniam sicut in esse est vnum, ita est in definitione, idest quoniam demonstratum est [illegible] quod sicut iudicans esse diuersum apud sensum debet esse vnum, ita [illegible] imagines rerum diuersarum debet esse vnum. Et potest intelligi hic & sicut in esse rerũ diuersarũ est vna intentio, q̃ facit vt comprehendens eas sit vnum: & est proportio. quam accipit virtus comprehensiua, [illegible] facit comparationẽ inter duas res diuersas: ita in imaginibus diuersis est vna intentio, quæ facit quod iudicans eas sit vnum. Et potest intelligi [illegible] idest & causa in hoc, scilicet in similitudine inter intellectum & sensum in hoc est. quoniam sicut in hoc esse singulari est vnum, quod est [illegible] apud sensum, ita imaginatio est vnum apud intellectum, quod est imaginatum. &, cum multa fuerint apud imaginatum, erunt multa apud imaginationem & hoc conuenientius est sermoni sequenti. E

Et hæc vnum proportione, aut numero, quem habent ad vtrunque, vt illa adinuicem. Quid enim refert id dubitare, quomodo F ea, quæ eiusdem generis iudicat, aut contraria, vt album & nigrum? Sit igitur vt A, quod album, ad B, quod nigrum, sic C ad D. quare & permutatim. Si igitur C D vni insint, sic habebunt sicut & A B, idem quidem & vnum esse autem non idem. & illud similiter. Eadem autem ratio est, & si A quidem dulce sit, B vero album. Formas igitur intellectiuũ in phantasmatibus intelligit.

Et hoc inuenitur in numeris proportionalibus: & dispositio eius apud eos est sicut dispositio eorum adinuicem. Nulla enim, est differentia inter figuram, & qualitatem considerationis rerum inæqualium in genere, aut rerum contrariarum. verbigratia albi & nigri. Sicut igitur dispositio A albi ad B nigrum, & C ad D, sicut [illegible]positio illorum adinuicem, vt inuenitur in rebus contrariis. S[illegible] igitur C, & D, existentes in eadem in re non inueniuntur

A nisi per A, & B, & sunt in hoc idem Et, si A fuerit quasi dulce, & 31
B quasi album, tunc intellectus erit quasi intelligens. Intelligit enim formas per primas imaginationes.

Ideſt & hęc consecutio manifesta inuenitur in eis secundum proportio nalitatem eorum in numero, & dispositio iudicantis ex anima apud vtrun que esse, scilicet sensibile & imaginabile est sicut dispositio vtriusque esse adinuicem. Deinde dicit nulla enim, est differentia, & cętera ideſt & indifferenter, siue iudicium fuerit de rebus contrariis, aut diuersis. figura enim, & qualitas considerationis debet esse vna eadem apud virtutem sensibilem, & rationalem in diuersis in genere, & in contrariis. Et, cum declara uit ꝙ nulla est differentia in consideratione istorum duorum generum apud virtutem sensibilem & rationalem, dedit demonstrationem super hoc ex proportionalitate, & ęqualitate, quam habent in numero secundum imagines rerum cum suis indiuiduis, & dicit. Sit igitur dispositio A. albi ideſt sit igitur A album, & B nigrum, & C imago albi, & D. imago nigri. erit igitur proportio A ad B, sicut album ad nigrum: & proportio C ad D, sicut imago albi ad imaginem nigri. & hoc intendebat, cum dicit vt
B mihi videtur, dispositio C apud D, est sicut dispositio illorum adinuicem, vt inuenitur, in duobus contrariis, ideſt, vt inuenitur in duobus contrariis ex imaginibus veris. Et, cum declarauit ꝙ talem proportionalitatem debent habere, dedit consequens conclusionē, et dicit. Si igitur C, & D. & c. i. & cum proportio A ad B est sicut C ad D: & A & B comprehenduntur ab eadem virtute: ergo C & D debent comprehendi ab eadem virtute, & istam conclusionem diminuit ex suo sermone. Deinde dicit consequens illam, & dicit. Si igitur C & D, & cętera ideſt si igitur C & D comprehen duntur ab eadem virtute, quia A, & B sunt eiusdem virtutis, tunc duę virtutes in hac intentione, & ex hoc modo sunt idem. & non diuersantur om nino: licet diuersentur in suis naturis. & per hanc similitudinem inter virtutem rationalem, & sensibilem existimauerunt plures Antiquorum, secū dum ꝙ Aristote. narrauit in secundo tractatu ꝙ duę virtutes sunt eędem. Et, cum declarauit ꝙ dispositio earum in comprehendendo res contrarias est eadem, declarauit etiam ꝙ ita est in comprehendendo res diuersas in genere, & dicit. Et, si A fuerit quasi dulce, & cætera ideſt, & posuerimus loco contrariorum duas res diuersas in genere, verbi gratia dulce & al-
C bum tunc etiam intellectus comprehēder eas modo simili comprehensioni earum a sensu. tunc enim intelliget formas earum mediantibus primis suis imaginibus, ideſt veris: quemadmodum sensus comprehendit intentiones earum per pręsentiam indiuiduorum ipsorum sensibilium.

Figura, & qualitas considerationis debet eē vna, & eadem apud virtutem sensibilē rōnalē ī rebus diuersis gñe, & ī cōtrariis. Idem supra cō. p̄cedēti.

In. 2. d aīa. tex. cō. 152.

Et sicut in illis determinatum est ipsi persequendum & fugiendum, sic & extra sensum, cum in phantasmatibus fuerit, mouetur vt sentiens signum face datum, ꝙ ignis, communi cognoscit, videndo eum, qui se mouet, ꝙ hostis est. aliquando autem iis, quæ sunt in anima, phantasmatibus, aut intelligentiis, tanquam videns, ratiocinatur, & deliberat futura ad præsentia.

Et ista est de quęsito, & fugito secundum hunc cursum determinatum in his rebus, & quandoque mouetur sine vsu sensus, cū fuerit existens in imaginatione vt quando imaginatur ꝙ ignis inflammatur in turribus ciuitatum. commune est enim, ꝙ mouens

est ignis, & ipse nuuciat præliatori. cogitat enim, quasi videns rē per modos imaginationis, & cogitatio eius in rebus futuris est secundum res præsentes. D

Idest & ita est de quęsito, & de fugito apud intellectum sicut de comprehensione, quoniam, quemadmodum comprehendit res mediantibus formis imaginum, & sensus comprehendit per pręsentiam rerum sensibilium, ita intellectus mouetur a rebus quærendo aut fugiendo quando formę imaginum earum sunt pręsentes: quemadmodum [illegible] quęrit, aut fugit apud præsentiam ipsius sensibilis. Deinde dicit, & quandoque mouetur sine vsu sensus, & cætera idest & quandoque mouetur homo ad aliquid licet non sentiat ipsum, quando imaginabitur [illegible] pręliator [illegible] tur quando imaginatur ignem inflammari in turribus, [illegible] ignis non [illegible] flammatus sit. Deinde dicit commune enim est [illegible] mouens [illegible] ignis. & [illegible] principum pręliationis, idest [illegible], cum præliator [illegible] imaginabitur ignem in turribus, statim cogitabit in destruendo illum [illegible] ignem, & pręliator oppositus in inflammando ipsum. & commune [illegible] hoc, scilicet φ ignis est finis possibilis, & quęsitus apud ipsos. sed secundum modos duos diuersos. Et potest intelligi hoc, quod dicit, commune enim, idest *propositio enim communis, ex qua possumus scire omnia consequentia, est primum consequens existentiam ignis in turribus. & ideo dicit principium per experientias pręliatoris, idest principium considerationis. Deinde dicit cogitat enim, quasi videns. idest principium enim suę cogitationis in rebus erit pręsentando modos imaginum [illegible] possibilium esse in illa re, de qua cogitat, adeo ac si videret [illegible], de quo cogitat. Deinde dicit, & cogitatio eius in rebus futuris [illegible], idest & causa in hoc est, quia homo ponit principium suę considerationis in rebus possibilibus de rebus præsentibus, quas videt. & ideo possibile est vt homo cogitet in alia re, adeo φ inueniet ex eo aliquod indiuiduum, quod antea non sensit sed sensit ei simile, non ipsum idem. Et innuit per hoc modum, secundum quem potest inueniri per cognitionem imago vera: cuius indiuiduum nunquam fuit sensatum aliquo cogitante. Iam enim posuerat φ imagines verę sunt numeratę secundum indiuidua sensibilia. & quasi declarauit φ iste modus imaginationum inuenitur a cogitatione ex imaginationibus, quę sunt indiuidua sensibilia. Virtus enim cogitatiua, sicut declaratum est in li. de Sensu & sensato, quando iuuabit se cum informatiua, & rememoratiua innata est pręsentare ex imaginibus rerum aliquam, quam nunquam sensit in ea dispositione, secundum quam esset, si sensisset eam fide, & in formatione, tunc intellectus iudicabit illas imagines iudicio vniuersali. Et intentio cogitationis nihil est aliud quam hoc, scilicet vt virtus cogitatiua ponat rem absentem a sensu, quasi rem sensatam, & ideo comprehensibilia humana diuiduntur in hęc duo, scilicet in comprehensibile, cuius principium est sensus, & comprehesibile, cuius principium est cogitatio. Et iam diximus φ virtus cogitatiua non est intellectus materialis, neq; intellect' qui est in actu, sed est virtus particularis mālis, & hoc manifestum est ex dictis in Sensu & sensato. & oportet scire hoc: quoniam consuetudo est attribuere intellectui virtutem cogitatiuam. Et non debet aliquis dicere φ virtus cogitatiua componit intelligibilia singularia: & iam declaratum est φ intellectus materialis componit ea. Cogitatio enim non est, nisi in distinguendo indiuidua illorum intelligibilium, & pręsentare ea in actu, quasi essent apud sensum. Et ideo, quando fuerint pręsentia apud sensum, tunc cadet cogitatio, & remanebit actio intellectus in eis. Et

Prīa expositio.

Scunda expō. *a. I. propositio.

Hō ponit principiū suę cōsiderationis de reb' posib' ex rebus pn̄tibus, quas videt.

Digressio.

Virtus cogitatiua, qn̄ iuuabit se cū informatiua, & rememoratiua ināta est pn̄tare ex imagībus rerū aliquā, quā nunq̄ sensit tūc itel'us iudicat illas imagines iudicio vniuersali. Idē cō. 5. & 20. tertii huius.

Cōprehēsibilia hūana diuiduntur in duo.

Cogitatiua non componit opposit̄um vt dicer̄ cō. 2. Vide cōtra Zim.

Hō nō est gn̄abilis et corruptibil, nisi per hāc virtutē .i. cogitatiuam.

A ... sicut dicit Aristote. non tamen rememoramur post mortem, non quia intellectus est generabilis & corruptibilis, sicut aliquis potest existimare,

Et cum dixerit ꝙ ibi iucundum aut molestum, hic fugit aut per sequitur, & omnino in actione est. Et quod sine actione est & verum & falsum, in eodem genere est cum bono & malo: sed ipso simpliciter, & aliquo differt.

Et, cum iudicamus ꝙ delectabile est illic aut hic, tunc co tristabile erit aut fugitum, aut quæsitum & sic vniuersaliter in actionibus. Falsitas, enim & veritas sunt sine operatione, & sunt ambo in eodem genere, & in bono & in malo: sed differunt quia dicitur simpliciter, & per terminum.

Idest Et, cum iudicaueris per sensum ꝙ delectabile est illic aut hoc tūc contristabile apud intellectum erit aut fugitum, si intellectus existimauerit illud esse malum, aut quęsitum, si existimauerit illud esse bonum, & sic 34
B vniuersaliter accidit intellectui cū sensu ī omnibus actionibus, scilicet aut contradicere ei dicendo ꝙ contristabile est bonum, & quærendo illud, qđ fugit sensus, aut conuenire in eo dicendo delectabile esse bonum. Deinde dicit, † Falsitas enim & veritas sunt sine operatione, & sunt in eodem genere, ita, cecidit ablatio in scriptura. & potest esse. falsitas enim, & veritas sunt, & cętera idest falsitas enim, & veritas existētes in intellectu speculatiuo, sunt alia a falsitate, & veritate existentibus in intellectu operatiuo. Deinde dicit, & sunt ambo in eodem genere, & in bono & in malo. potest intelligi ꝙ hęc duo sunt in eodem genere, quia vtrunque est cognitio, & quia veritas est in genere boni, & falsitas in genere mali. Et potest intelligi hoc, quod dicit in bono & malo, vt sit expositio eius, quod dixit, & sunt in eodem genere. & qua dicit, & sunt in eodem genere, idest in bono & malo. Et cum declarauit ꝙ ambo collocantur sub bono, & malo, declarauit illud, per quod diuiduntur, & dicit, sed differunt, & cętera idest sed tamen diuiduntur, quia veritas est in intellectu speculatiuo bonum absolute, & falsitas est in eo malo simpliciter, in operatiuo autem veritas est bonum in respectu, & secundum conditionem. & hoc intendebat, cum dixit & per terminum. falsitas vero est malum in respectu illius finis, qui est
C inuemendus. Et potest intelligi per hoc, quod dixit & per terminum idest per finem, scilicet & diuiduntur, quia hoc est bonum simpliciter, & hoc bonum in respectu finis positi, & intentio propinqua est in istis duabus,

†Falsitas & veritas sunt. sine opatiōe. Idē. 2 me. t. cō. 3. Falsitas, & veritas exñtes in intelľu speculatiuo alię sunt ab his, q̄ sunt ī intelľu practico. Bonū & malū. & verū. & falsum sunt ī eodē gñe. vide oppositū. 6. me. t. cō. vltimi. vbi hr̃ ꝙ bonū & malum sunt in rebus. Vide cōr. Zim.

Quæ vero abstractione dicuntur, intelligit. Vt enim simū, secundum quod simum, non separatim: inqnantum autem cauum si quis intelligeret actu, sine carne vtique intelligeret, in qua cauum est: sic mathematica non separata, tanquam separata intelligit, cum intelligit illa.

Et sciuntur etiam res, quæ dicuntur negatiue. Vt simus, in eo quod est simus, nō diuiditur: in eo autem quod est concauum, si intellectus intellexerit, tunc intelliget intentionem concauitatis denudatam a carne. sed intentiones mathematicæ non sunt singularia hoc modo; & sicut res abstracta intelligitur, intelligit istas res.

35 Intendit per res, quę dicuntur negatiue, res mathematicas, & intendit per negationem abstractionem a materia. & intendit ꝙ, quando intellectus intelligit res secundum abstractionem a materia, non facit hoc, quia sunt in se, non in materia, sicut quidam existimauerunt. sed hoc, quod facit, scilicet ꝙ intelligit ea non in materia, licet sint in materia, est ac si intelligeret simum, in eo ꝙ est simum, diuisum a materia. sed simus, in eo ꝙ est simus, impossibile est vt diuidatur a materia. genus autem eius, quod est concauitas, possibile est vt diuidatur a materia. Et innuit per hoc ꝙ ista possibilitas in abstractione istorum ab intellectu est consequens naturas, & quiditates earum: non quia accidit eis, quia sunt non in materia. Deinde dicit. sed intentiones mathematicę, &c. idest & modus essendi intentionum mathematicarum extra animam, non est sicut modus, secundum quem sunt in anima. Et iste sermo potest legi sic, & intellectus etiam potest scire res mathematicas per aliquem modum definitionis. Intelligere enim diuersatur secundum diuersitatem naturę intellecti, verbi gratia ꝙ simus, in eo ꝙ est simus, non diuiditur quando intelligitur: in eo autem ꝙ est concauitas, tunc, si intellectus intellexerit eum singularem per se, non intelliget intentionem concauitatis, nisi denudatam a carne. Et exemplum, quod induxit, supplet illud, quod diminuitur a sermone. D E

Pythagoras 1. Me. 19. vł Plato. 1. Meta. 35.

Intelligere diuersatur secundum diuersitatē nature intellecti.

Omnino autem intellectus, qui secundum actum intelligit, res ipsæ est. Vtrum autem contingat aliquid separatorum intelligere ipsum existente non separatum a magnitudine, an non, consyderandum est posterius.

Illud enim quod est in actu vniuersaliter, est intellectus, qui est in actu. Et cogitatio nostra in postremo erit, vtrum posit intelligere aliquas rerum abstractarum, cum hoc quòd ipse * est abstractus a magnitudine, aut non.

* a. l. non est abstractus.

Intellectus autem est omnino, qui actu res intelligit. Vtrum autem contingat ipsum intelligere aliquid separatorum, ipso non existente separato a magnitudine, vel ne, post hoc consyderabitur. F

36 Dicendo & quemadmodum res, quam intellectus abstrahit, fit intellectus, quando abstrahit, & intelligit ipsam, cum necesse est vniuersaliter in intellectu vt illud, quod est intellectum in actu, sit intellectus in actu, oportet nos perscrutari, & cogitare in postremo, vtrum iste intellectus, qui est in nobis, posit intelligere aliquid, quod est in se intellectus, & abstractus a materia: sicut intelligit illud, quod facit ipsum intellectum in actu, postquam erat intellectum in potentia. Et dicit, cum hoc, ꝙ ipse est abstractus a magnitudine, ita cecidit in hac scriptura, &, si est vera, sic debet intelligi, idest debemus in postremo cogitare, vtrum sit possibile ꝙ intellectus, qui est in nobis, intelligat res abstractas a materia, secundum ꝙ sunt abstractę a magnitudine, non secundum comparationem ad alterum. Et cecidit in alia scriptura loco istius sermonis sic. Et in postremo perscrutabimur vtrum intellectus * essendo in corpore, nō separatus posit comprehendere aliquod eorum, * que separantur a corporibus, aut non. & ista quæstio est alia prędicta. Ista enim quæstio est concedentis ꝙ intellectus, qui est in potentia, intelligit formas abstractas

* a. l. ꝙ est in nobis.

* a. l. quod sit de se intellectus quidam.

A a materia simpliciter, non secundum ꝙ est copulatus nobiscum, & secundum hāc intentionem erit perscrutatio vtrum potest intelligere formas, secundum ꝙ est copulatus nobiscum: non vtrum posit intelligere formas simpliciter, & illa intentio est dicta a Themistio in suo libro de Anima, & prima questio, quam intendebat in postremo, * est dimissa.

* adde scrutari. 3. de Aīa. c. 5.

Oportet igitur prius perscrutari vtrum sit possibile ꝙ intellectus materialis intelligat res abstractas, aut non. Et, si intelligit eas, vtrum est possibile vt intelligat eas, secundum ꝙ est copulatus nobiscum, aut non. Et ideo possibile est ꝙ in exemplari, a quo transtulimus hunc sermonem, ceciderit hęc particula, non, ita ꝙ sic debeat legi. Et cogitatio nostra erit in postremo vtrum posit intelligere aliquem rerum abstractarum cam hoc ꝙ * est non abstractus a magnitudine, idest secundum ꝙ est tangens magnitudinem, & copulatus nobiscum, ita ꝙ nos intelligamus illum intellectum, quem ipse intelligit, & ista perscrutatio, quam intendit, valde est difficilis, & ambigua, & oportet nos perscrutari de hoc secundum nostrum posse.

Digressio, & ē prima pars tanquā procemiū, vtrū sit possibile intelligere intellectum materialē res abstractas.
* a. l. qd ipse est

Dicamus igitur ꝙ, qui ponit intellectum materialem esse generabilem B & corruptibilem, nullum modum, vt mihi videtur, potest inuenire naturalem, quo possumus continuari cum intellectibus abstractis. Intellectus enim debet esse * intellectum omnibus modis, & maxime in rebus liberatis a materia. Si igitur possibile esset ꝙ substantia generabilis, & corruptibilis intelligeret formas abstractas, & reuerteretur idem cum eis, tunc possibile esset vt natura possibilis fieret necessaria: vt Alfarabius dixit in Nicomachia, & hoc necessariū est secūdum fundamenta sapientū.

* a. l. vndique intelligibilis.
Scda pars, in qua incipit soluere questionē scdm opinionē aliorū et primo secundum Ale.

* Si igitur aliquis dixerit ꝙ illa intentio, quam intendit Alexan. scilicet de existentia intellectus adepti, non est * informatio facta de nouo in intellectu materiali, * quæ ante non erat, sed ipse copulatur nobiscum copulatione, adeo ꝙ sit forma nobis, per quam intelligimus alia entia, sicut apparet ex sermone Alexan. licet non apparet ex eo modus, ex quo ista continuatio sit possibilis. Quoniam, si posuerimus ꝙ ista continuatio est facta postquam non erat, sicut est necessarium, continget vt in illa hora, in qua ponitur esse, sit transmutatio in recipiente, aut in recepto, aut in vtroque. &, cum impossibile est vt sit in recepto, remanet vt sit in recipiente. &, cum in recipiente fuerit transmutatio existens, postquam non erat, necessario erit illic receptio facta de nouo, & substan- C tia recipiens facta de nouo postquam non erat. Cum igitur posuerimus receptionem factam de nouo, continget prędicta quęstio. Et, si non posuerimus receptionem propriam nobis, non erit differentia inter continuationem eius nobiscum, & continuationem eius cum omnibus entibus, & inter continuationem eius nobiscum in hac hora, & in alia hora: nisi ponamus continuationem eius nobiscum esse secundum modum alium a modo receptionis. quis igitur est iste modus?

* a. l. nisi aliquis dixerit.
* a. l. conceptus factus.
* a. l. qui.
Pro hoc vide. 8 Ph. 6. 7. & 8. cō
Occurit tacitæ responsioni.

Et propter latentiam istius modi secundum Alexand. videmus ipsum ambigere in hoc. quandoque igitur dicit ꝙ illud, quod intelligit intellectum abstractum, non est intellectus materialis, neque intellectus, qui est in habitu. Et hęc sunt verba eius in libro de Anima. Intellectus igitur, qui intelligit hoc, est ille, qui non corrumpitur: non intellectus subiectus, & materialis. intellectus enim materialis corrumpitur per corruptionem animę, qui est vna virtus illius. &, cum iste intellectus fuerit corruptus, corrumpetur sua virtus, & sua perfectio. Deinde, postꝙ declarauit ꝙ necesse est vt intellectus, qui est in nobis, qui intelligit formas abstractas, sit non generabilis neque corruptibilis, narrauit ꝙ iste intellectus est intellectus adeptus secundum opinionem Aristo, & dixit Intellectus igitur

Ostendit cōtradictionem in dictis Alex.
In cap. de intellectu agente.
* a. l. adeptum

tur, qui non corrumpitur, est iste itelle ctus, qui est in nobis abstractus, quē vocat Aristote. * de foris qui est in nobis ab extrinseco: non virtus, quę est in anima, neque habitus per quem, aut per quam intelligimus alias res, & intelligimus etiam istum intellectum, D

*a.l.adeptum.

Si igitur intendebat per intellectum adeptum, per quem intelligimus intelligentias abstractas intelligentiam agentem, tunc sermo in modo continuationis istius intellecti nobiscum adhuc remanet. * Et, si intendebat intellectum abstractum alium ab agente, vt apparet ex opinione Alfarabii in sua epistola de intellectu, & secundum etiam ꝙ possimus intelligere ex manifesto istius sermonis, tunc quęstio etiam in modo continuationis istius intellectus nobiscum eadem est cum quęstione in modo continuationis intellectus agentis apud opinantem ꝙ * agens* est idem cum adepto, & hoc est manifestius de sermone Alex. Hæc igitur dixit de modo continuationis intellectus, qui est in actu nobiscum, in suo lib. de Anima.

*a.l.Indeterminatus.

* a.l.Intellus ē ipsemet itellus adeptus.

Quod autem dixit in quodam tractatu, quem fecit de intellectu secundū opinionem Aristo. videtur contradicere ei, quod dixit in li. de Anima. Et hęc sunt verba eius. Et intellectus, qui est in potentia, cum fuerit completus, aut augmentatus, tunc intelliget agentem, quoniam, quemadmodum potentia ambulandi, quam homo habet in natiuitate, venit ad actum post tempus, quando perficitur illud, per quod fit ambulatio, ita intellectus, cū fuerit perfectus, intelliget ea, quę sunt per suam naturam intellecta, & faciet * sensata esse intellecta, quia est agens. Et manifestum istius sermonis contradicit sermoni eius in libro de Anima, & est ꝙ intellectus, qui est in potentia, intelligit illum, qui est in actu. E

*a.l.ex sensibibus itelligibilia.

Sed, cum aliquis intuebitur omnes sermones istius viri, & congregabit eos, videbit opinari ipsum ꝙ quando intellectus, qui est in potentia, fuerit perfectus tunc intelligentia agens copulabitur nobiscum, per quam intelligemus alias res abstractas, & per quam faciemus res sensibiles esse intellectas in actu, secundum ꝙ ipse efficitur forma in nobis. Et quasi intendit per hunc sermonem ꝙ intellectus, qui est in potentia, quando fuerit perfectus & complectus, tunc copulabitur cum eum eo * iste intellectus, & fiet forma in eo, & tunc intelligemus per ipsum alias res: non ita ꝙ intellectus materialis intelligat ipsum, & propter illud intelligere fiat continuatio cum hoc intellectu: sed continuatio istius intellectus nobiscum est causa eius, quod intelligit ipsum, & intelligimus per ipsum alias res abstractas.

Remouet Ale. a cōtradictione colligendo oīa dicta sua.

*a.l.itelľs agēs

Et potes scire ꝙ ista est opinio istius hominis per hoc, quod dicit in illo tractatu. Illud igitur * intellectum per suam naturam, quod est intellectus in actu, cum fuerit causa intellectus materialis in abstrahendo, & * in formando vnamquamque formarum materialium ascendendo apud illam formam, tunc dicetur ꝙ est adeptus * agens & non pars animę, neque virtus animę, sed fit in nobis ab extrinseco, quando nos intellexerimus per ipsum. Manifestum est igitur ꝙ intelligit per hunc sermonem, ꝙ quando intellectus, qui est in actu, fuerit causa * secundum formam intellectus materialis in actione eius propria, & hoc erit per ascensionem intellectus materialis apud illam formam, tunc dicetur intellectus adeptus: qm̄ in illa dispositione erimus intelligentes per ipsum, quoniam est forma nobis: quoniam tunc erit vltima forma nobis. F

Cōfirmat illud ꝑ verba Alex.
* a.l.itelľibile.
*a.l.cōcipiēdo.
* a.l.actu:
Expō verborū Alexand.
*a.l.formalis.

Sustentatio igitur istius opīonis est ꝙ itellectus agēs est primo cā* agēs intellectum materialē, & intellectum, qui est in habitu: & ideo non copulatur nobiscum primo: & intelligemus per ipsum res abstractas. Cum igr̄ intellectus materialis fuerit perfectus, tunc agens fiet forma materialis, & copulabitur nobiscū, & intelligemus per ipsum alias res abstractas: nō in

Sūma et epilogus opīonis Alexand.
* a.l. efficiens.

A ꝙ intell'ꝫ,qui eſt ĩ habitu,ĩtellĩgat hũc intell'm;* cũ ĩtellectus,qui eſt ĩ habitu,eſt gñabilis et corruptibilis,iſte aũt nõ ẽ gñabilis neq; corruptibilis. Sed huic accidit qõ prędicta.& eſt ꝙ hoc,quod modo eſt forma intellectui,qui eſt in habitu,poſtquã non erat,prouenit ab aliqua diſpoſitione facta de nouo in intellectu,qui eſt in habitu,quę eſt cã,quare iſte intellectus eſt forma intellectui,qui eſt in habitu,poſtꝙ nõ erat. Et, ſi iſta diſpõ non eſt receptio in intellectu,qui eſt in habitu*ad intell'm agentem,quid ergo eſt iſta diſpõ,quoniã,ſi fuerit receptio,continget vt generatũ recipiat ęternum,& aſſimiletur ei. & ſic generatũ fiet ęternum;quod eſt impoſſibile.

*a Adde.ſ.agẽtem.

Et ideo videmus Alfarabium in poſtremo,cum credidit opinionẽ Ale. eſſe veram in gñatione intellectus materialis,ꝙ fuit neceſſe apud ipſum ſecundum hanc opinionẽ opinari ꝙ intelligentia agens non eſt niſi cã agẽs *nos tm̃.& hoc manifeſte d.in Nicomachia.Et eſt contra ſuam opinionẽ in ep'la de Intellectu.illic.n.dixit eſſe poſſibile,vt intellectus materialis intelligat res abſtractas:& eſt opinio Auẽn.Iſtę igitur ſunt qõnes ponẽtibus intellm materialem eſſe gñatũ: & ꝙ ſinis eſt cõtinuari cũ abſtractis.

Q. õ illi opĩoni contingens.

* a.l.in quo.ſ: recipiatur ĩtellectus agens.

Cõfirmatio qõnis argumento. Alfa. contradictio in dictis Alfara.

*a.l.In nobis.

B Et videmus etiam ꝙ ſequuntur ponentibus ipſam eſſe virtutem abſtractã quęſtiones non minores iſtis.Quoniam,ſi natura iſtius intellectus materialis eſt ꝙ intelligat res abſtractas,neceſſe eſt vt ſemper in futuro,& in pręterito ſit intelligens eas.Exiſtimatur igitur ꝙ ſequitur hanc poſitionẽ, ꝙ ſtatim, cum intellectus materialis continuatur nobiſcum,ſtatim continuabitur nobis intellectus agens:quod eſt impoſſibile,& contrarium ei, ꝙ homines ponunt.

Sedã ps digreſſiõis, ĩ qua põit dubitatiões cõtingẽtes ponẽtibus ĩ intellectũ ęternum.

Sed iſta quęſtio poteſt diſſolui per illud,quod ante poſuimus,ſcilicet ꝙ intellectus materialis non copulatur nobiſcum per ſe, & primo: ſed non copulatur nobiſcum niſi per ſuam copulationem cum formis imaginalibus. Et,cum ita ſit,poſſibile eſt dicere ꝙ modus,ſecundum quem copulatur nobiſcum intellectus materialis,eſt alius a modo, ſecundum quem copulatur ipſe cum intellectu agente.Et,ſi eſt alius modus,tunc nulla eſt cõtinuatio omnino. Et,ſi idem,ſed primo eſt in aliqua diſpoſitione, & poſt in alia, quid igitur eſt iſta diſpoſitio? Si autem poſuerimus ꝙ intellectus materialis abſtractus non habet naturam intelligendi res abſtractas, tunc ambiguitas erit maior.Iſtę igitur ſunt omnes quęſtiones contingentes ponentibus ꝙ perfectio humana eſt intelligere res abſtractas.

Põit rñſionem quã ĩprobat.

C Et oportet nos etiam narrare ſermones,ex quibus exiſtimatur nos conſequi ꝙ habemus naturam intelligendi in vltimo res abſtractas,iſti enim, ſermones ſunt valde oppoſiti illis:& forte per hoc poterimus videre veritatem.Cauſa autem iſtius ambiguitatis,& laboris eſt, quia nullam ſermonem ab Ariſtote,inuenimus in hac intentione:ſed tamen Ariſtote,promiſit declarare hoc,

Dicamus igitur ꝙ Auempace multum perſcrutabatur in hac quęſtione, & laborauit declarando hanc continuationem eſſe poſſibilem in ſua epiſtola,quam vocauit: Continuationis intellectus cum homine,& in lib. de Anima, & in aliis multis libris videbatur ꝙ iſta quęſtio non receſſit ab eius cogitatione,neque per tempus motus vnius oculi. Et nos iam expoſuimus illam epiſtolam ſecundum noſtrum poſſe. hoc enim quęſitum valde eſt difficile.Et,cum talis fuerit diſpoſitio Auempace in hac quęſtione,quanto magis alterius hominis. Et verbum Auempace in hoc eſt firmius verbis aliorum: ſed tamen occurrunt ei quęſtiones, quas narrauimus.& oportet nos narrare hic vias iſtius hominis:ſed primo quid expoſitores dixerunt in hoc.

Decĩo Ethi.c. 8.9.10.

Dicamus igitur & Themiſtius ſuſtentatur in hoc per locum a * minori.Dicit enim ꝙ,cũ intellectus materialis habet potentiam ad abſtrahen-

* a.l.maiori.

Opio The.3.de aīa c.51.

Impugnatio ex hoc patet ꝙ sufficiētia est īfra ꝓbabilitatem.

dum formas a materijs, & intelligendi eas, quanto magis habet in actu intelligendi ea, quę sunt primo denudata a materia. Et iste sermo aut fiet ita, ꝙ intellectus materialis est corruptibilis, aut non corruptibilis, s. separabilis, aut non separabilis. Scdm autem opinionē dicentiū ꝙ intellectus materialis est virtus in corpore & gn̄atus, iste sermo erit sufficiens quoquomō, nō ꝓbabilis. Nō enim, sequitur vt illud, quod est visibile in se, sit magis visibile apud nos: verbi gratia, color, & lumen Solis. Color enim, minus habet de intentione visibilitatis quam Sol, cum color nō sit visibilis nisi per Solem: sed non possumus ita aspicere Solem sicut colorem, & hoc accidit visui propter mixtionem materiæ. D

Si ponamus intellm̄ esse ęternū, tūc verū est ꝙ illud, quod ē magis visibile magis cōprehēditur. Sed vide oppositū huius. 2. Met. c. 1. vid cō. Zm.

†Ex eis cōphēdētibus, q̄ non sunt admixta materię, qd̄ cōphēdit min' pfectū, necesse ē vt cōphendat pfectius: s3 nō ecōtrario.

Si vero posuerimus ꝙ intellectus materialis non est admixtus materię, tunc ille sermo erit verus: scilicet ꝙ illud, quod est magis visibile, magis comprehenditur † quoniam quod comprehendit minus perfectum ex eis comprehendentibus, quæ sunt non admixta materię, necesse est vt comprehendat perfectius: & non econtrario. * Sed, si hoc est necessarium de natura eius & substantia, continget quęstio prędicta, quæ est, quomodo non continuatur nobiscum in principio, vt statim quando intellectus materialis continuatur nobiscum. Si igitur posuerimus ꝙ in postremo continuatur nobiscum, non in primo, debemus reddere causam. E

* a.l. nisi forte hoc sit necessariū ex natura illius rei, atq; ei' essentia & subiecta & tūc.

* a.l. ītelligibilia.

Alexan. autem sustentatur in hoc quæsito super hoc, quod dico. & est ꝙ omne ens, quod generatur, quādo peruenerit ad finem in generatione, & ad vltimam perfectionem, tunc perueniet ad complementum, & ad finem in sua actione, si fuerit ex entibus agentibus: aut in sua passione, si fuerit ex entibus pasbbilibus: aut in vtroque, si fuerit vtriusque. verbi gratia non venit ad finem in actionem eius, quę est ambulare, nisi quando venerit ad finem in generationem. Et, quia intellectus, qui est in habitu, est vnum entium generabilium, necesse est vt, quando venerit ad finem in generatione, veniat ad finem in sua actione, &, quia actio eius est creare * intellecta, & intelligere ea, necesse est vt cum fuerit in vltima perfectione, vt habeat has duas actiones perfecte, & perfectio in creando intellecta est facere omnia intellecta in potentia esse intellecta in actu: & complementum in intelligendo est intelligere omnia abstracta, & non abstracta: necesse esse igitur est ꝙ, quando intellectus, qui est in habitu venerit ad complementum in sua generatione, vt habeat has duas actiones.

Pria rō contra Ale. Scda rō.

a.l. ipsius ītellectionis.

a.l. cōcept' seu imagināationis.

Et in hoc sunt quęstiones non paruę. Non enim est manifestum per se ꝙ complementum actionis * eius, quæ est intelligere, est intelligere res abstractas: nisi hoc nomen, * quod est imaginari diceretur de eis & rebus materialibus vniuoce: sicut dicitur hoc nomē ambulare de imperfectiori, & perfectiori. F

a.l. itelligibilia

Tertia rō. Hic ponit ītelligentiā abstractā ēe cōplemētū generabile.

Et etiam quomodo attribuitur actio propria intellectui agenti, quę est facere * intellecta intellectui generabili & corruptibili, scilicet qui est in habitu: nisi quis ponat ꝙ intellectus, qui est in habitu, sit intellectus agens compositus cum intellectu materiali, vt dicit Themistius: aut ponat ꝙ forma postrema nobis, qua abstrahimus intellecta, & intelligimus ea, est cōposita ex intellectu, qui est in habitu, & intellectu agente: vt Alexand. & Auempace ponunt, sicut nos reputamus etiam esse apparēs ex sermone Aristotelis.

a.l. huius ītllus.

a.l. ītelligibilia

Et, si etiam hoc posuissemus esse ita, non contingeret ex complemento actionis * eius, quę est creare intellecta, nisi complemētum actionis eius, quę est in intelligendo ea, non intelligendo res abstractas: cum intelligere eas impossibile est vt attribuatur generationi aut fieri ab aliquo ente generatio, verbi gratia ab intellectu, qui est in habitu, nisi per accidens, &, si non, tunc generabile efficietur ęternum, sicut diximus.

A Et contingit etiam sermoni dicenti ꝙ forma, qua extrahimus intellecta est intellectus, qui est in habitu compositus cum intellectu agente, magna questio. eternum enim, non indiget in sua actione generabili & corruptibili. quomodo igitur componitur eternum cum corruptibili, ita ꝙ ex eis fiat vna actio, sed post loquemur de hoc. Videtur enim ꝙ ista positio est quasi principium, & fundamentum eius quod volumus dicere de possibilitate continuationis cum rebus abstractis secundum Aristote. scilicet positio, ꝙ forma postrema nobis, qua extrahimus intellecta, & facimus ea per voluntatem nostram, est composita ex intellectu agente & intellectu, qui est in habitu. Hoc igitur vidimus de sermone expositorum Peripateticorum in hunc finem esse possibile, scilicet intelligere in postremo res abstractas.

* Auempace autem multum loquebatur in hoc, & maxime in epistola, quam appellauit Continuationem intellectus cum homine. Et illud, super quod sustentatus est in hac questione est hoc. Primo enim, posuit ꝙ * intellecta speculatiua sunt facta. Deinde posuit ꝙ omne factum habet quiditatem. Deinde posuit ꝙ omne habens quiditatem, intellectus innatus est extrahere illam quiditatem. Ex quibus concluditur ꝙ intellectus innatus est extrahere formas * intellectorum, & quiditates eorum. & in hoc conuenit cum ipso Alfa. in lib. de Intellectu & intellecto, & inde extraxit hoc Auempace, & cum hoc conclusit ꝙ intellectus innatus est extrahere formas * intellectorum, & quiditates eorum.

B (margin at "tus est extrahere illam quiditatem")

Et iuit in hoc per duas vias, quarum vna est in epistola. secunda autem in libro de anima. & sunt vicinantes se. in libro autem de Anima coniunxit huic ꝙ * intellectis rerum non contingit multitudo, nisi per multiplicationem formarum spiritualium, cum quibus sustinebuntur in vnoquoque indiuiduo: & per hoc fuit * intellectum equi apud me aliud, quam intellectum eius apud te. Ex quo consequitur * secundum conuersionem oppositi ꝙ omne * intellectum non habens formam spiritualem, a qua sustentatur illud intellectum, est vnum apud me, & apud te. Deinde coniungit huic ꝙ quiditas * intellecti, & forma eius non habet formam spiritualē, neq; indiuidualem, cui sustentatur: cum quiditas intellecti non est quiditas in diuidui singularis, neque spiritualis, neque corporalis. intellectum enim declaratum est ꝙ non est indiuiduum. Ex quo consequitur vt intellectus sit innatus intelligere quiditatem intellecti, cuius ĩtellectus est vnus omnibus hominibus: & ꝙ est tale est substantia abstracta.

C (margin at "innatus intelligere quiditatem")

In libro vero de anima posuit primo ꝙ quiditas * intellecti, secundum ꝙ est intellectum, si non fuerit concessum nobis ꝙ non habet quiditatem, & ꝙ non est simplex sed composita, sicut dispositio in omnibus quiditatibus factis & fuerit dictum ꝙ quiditas illius ĩtellecti, secundum ꝙ est intellectum habet etiam quiditatem, scilicet intellectum istius quiditatis, tunc iste intellectus etiã erit innatus reuerti, & extrahere illam quiditatem.

Et, si non fuerit concessum nobis ꝙ ista quiditas est simplex, & ꝙ * ens ex ea est idem cũ * intellecto, continget in ea ꝙ contingit in primo, & est ꝙ etiam habeat quiditatem factam. Et necesse est tunc, aut vt hoc procedat in infinitum aut vt intellectus * secetur ibi. Sed impossibile est hoc procedere in infinitum: quia faceret quiditates, & intellectus infinitos diuersos * in specie esse, scilicet secundum ꝙ quidam eorum sunt magis liberati a materia quam quidam: necesse est igitur vt intellectus * secetur. Et, cum * secabitur, tũc aut perueniet ad quiditatem, quæ non habet quiditatem, aut ad aliquid habens quiditatem, sed intellectus non habet naturam extrahendi illam, aut ad aliquid non habens quiditatem. neq; est quiditas. Sed impossibile est inuenire quiditatem, quam intellectus non est innatus

Quarta rõ. Hic vr̃ Cõ. negare ꝙ eternũ ĩdigeat corruptĩbili, ad hoc vt ex eis fiat vna actio. Sed vide oppositũ. 2. ph. t. cõ. 26. & octauo. ph. 15. 1. cœ. 22. 7. me. 31. & 3. d̃ aĩa. 18. d̃ intellũ agente, & phãtasmatibus.

* Tertia pars digressionis, in qua ponitur opĩnio Auẽpacis, & prĩo prĩa eius ratio.

* a. l. intelligibilia.

* a. l. intelligibilium.

* a. l. intelligibilium.

* a. l. in intelligibilibus entiũ.

* a. l. intelligibile.

* a. l. oppositũ cõtradictorii.

* a. l. intelligibile.

* a. l. ĩtellĩbilis.

Secũda ratio.

* a. l. ĩtellĩbilis

* a. l. id ꝙ ex ea reperitur.

* a. l. intelligibili.

* a. l. si statur.

* a. l. gñe essendi.

* a. l. si statur.

* a. l. si stetur.

* a. l. ab hñt eã.

Quod nõ ẽ quiditas, nec quidĩtatẽ hñs ẽ pura priuatio.

Scdo d̃ aĩa tex. c. 136. et 1. d̃ aĩa

extrahnre a * quiditate: quoniam istæ intellectus tunc non diceretur intellectus, nisi ęquiuoce: cum sit positum ꝙ intellectus innatus est abstrahere quiditatem, in eo ꝙ est quiditas: & impossibile est etiam vt intellectus perueniat ad aliquid non habens quiditatē, priuatio simpliciter. Remanet igitur tertia diuisio: & ꝙ est intellectus peruenit ad quiditatem non habentem quiditatem: & ꝙ est tale est forma abstracta. Et confirmauit hoc per illud, quod consuetus est Aristote. dicere in talibus demonstrationibus, scilicet quoniam quādo necesse est abscindere infinitum, melius est abscindere eum in principio. D

Erit igitur conclusio istius demonstrationis eadem cum conclusione demonstrationis prędictę. Quoniam, si non addiderit hoc, poterit aliquis dicere multos intellectus esse medios inter intellectum, qui est in habitu, & inter intellectum agentem: aut vnum, vt intendit Alfarabi. in suo tractatu de Intellectu & * intellecto, quem vocauit illic adeptum: aut plures vno. * Et existimatur ꝙ Alfarabius concedit hoc in suo libro de Generatione & corruptione, vbi dicit quomodo consumentur isti intellectus medii, scilicet quorum esse posuimus inter intellectum speculatiuum, & inter intellectum agentem. Istę igitur sunt vię magis firmę, per quas iuuatur homo in hac intentione. E

Nos autem dicamus, si hoc nomen quiditas dicatur de quiditatibus rerum materialium, & de quiditatibus * in intellectum abstractorum modo vniuoco, tunc propositio dicens ꝙ intellectus natus est abstrahere quiditates in eo ꝙ sunt quiditates, erit vera: & similiter dicere * ꝙ intellecta esse composita, & indiuidua esse composita fuerit vniuocum. si autem ęquiuocum, tunc demonstratio non erit vera. * Quomodo autem, est valde difficile. manifestum est enim per se quod hoc nomen quiditas non dicitur de eis pure vniuoce, neque pure ęquiuoce. Vtrum autem dicatur multipliciter, quod est medium, * indiget consideratione.

Sed, si concesserimus hoc dici vniuoce, hic continget prędicta quęstio: & est quomodo corruptibile intelligit quod non est corruptibile secundum opinionem dicentium quod intellectus materialis est corruptibilis, & est opinio Auempace, aut quomodo intelligit intellectione noua, & quod innatum est semper intelligere ea in futuro & in pręterito, secundum opinionem dicentium quod intellectus materialis non est generabilis neque corruptibilis. Et etiam, si posuerimus quod intelligere res abstractas est in substantia, & in natura intellectus materialis, F quare, igitur ista intellectio * non currit cursu intellectionum materialium nobis ita ꝙ hoc intelligere sit pars partium scientiarum speculatiuarum, & erit vnum quęsitorum in scientia speculatiua.

Et Auempace videtur ambigere in hoc loco. Dicit enim in epistola, quam vocauit * Expeditionis, ꝙ possibilitas est duobus modis naturalis, & diuina, idest ꝙ intellectio istius intellectus est de possibilitate diuina, non de possibilitate naturę. In epistola autem Continuationis dicit. Et, cum Philosophus ascenderit alia ascensione, considerando * in intellecto inquantum intellectum, tunc intelliget substantiam * abstractam. Et manifestum est ex hoc ꝙ intelligere intellectum secundum illum est pars scientiarum speculatiuarum, scilicet * scientia Naturali. & hoc apparuit etiam in illa perscrutatione ab eo.

Et, cum ita sit, * nos omnes homines, quod accidit nobis de ignorantia istius scientię, aut erit quia adhuc

90: & 91. & 1. de Generatio. animalium capit. 1.

* a. l. ab habente eam.

* a. l. Intelligibili.

* Adde ꝙ intercedunt.

Manifestum est per se ꝙ hoc nomen quiditas non dicitur de abstractis & materialib' pure vniuoce, nec pure ęquiuoce. Vide pro hoc. 1 me. ca. 30. & 10 Met. tra. com. vltimi.

* a. l. intelligentiarum abstractarum.

* a. l. ipa intelligibilia.

* a. l. sed vtcunque res se habet tandem hoc negotium.

* Adde īter vniuocū et equiuocum.

* a. l. non se habet vt se habent alię intellectionis materiales in nobis.

* a. l. sequeretur quod nos omnes hominees, si ignoraremus hanc sententiam.

* a. l. de perfectione.

* a. l. intelligibilia īquantum intelligibilia.

* a. l. intelligentiarum separatarum.

* a. l. pars sententię naturalis.

A non ſcimus propoſitiones quę inducunt nos ad hanc ſcientiam, vt dicitur de multis artificiis, quę videntur eſſe poſſibilia, ſed * ſunt cauſarum ignoratarum, verbi gratia Archimię, aut hoc * intelligere hoc acquiritur per exercitium, & vſum in rebus naturalibus, ſed nondum habemus de exercitio & vſu tm̃, per quod poſſumus hoc acquirere hanc intellectionem, aut erit hoc * propter diminutionem noſtrę naturæ naturaliter.

Si igitur hoc acciderit propter diminutionem in natura, tunc nos, & omnes, qui innati ſunt acquirere hanc ſcientiam, dicimur homines ęquiuoce. Et, ſi hoc accidat propter ignorantiam propoſitionum inducentium in hanc ſcienntiam, tunc ſcientia ſpeculatiua nondum eſt perfecta. Et forte Auempace dicit hoc eſſe inopinabile, ſed * non impoſſibile. Et, ſi hoc accidit propter * conſuetudinem, tunc iſte ſermo erit propinquus ſermoni dicenti ꝙ cauſa in hoc eſt ignorantia propoſitionum, innducentium in hanc ſcientiam, & omne hoc, quod dicitur, videtur eſſe remotum, licet non impoſſibile, quomodo igitur poteſt euadere ab illis quęſtionibus prędictis.

*a.l. ſunt occultę quia cognitio cãrũ earum eſt occulta.
* a.l. contingit quia hmõi ĩtellectio acquirit.
*a.l. quare natura nr̃a ẽ nãl'r impotẽs vt poſſit id adipiſci.
*a.l. ſed re vera nõ ẽ ĩopinabile.
* a.l. exercitationem.

Iſte igitur omnes quęſtiones ſunt contingentes huic quęſito, & ſunt ita difficiles, ſicut tu vides. oportet nos dicere quod apparuit nobis in

B hoc Dicamus igitur quoniam intellectus exiſtens in nobis habet duas actiones, ſecundum quod attribuitur nobis. Quarum vna eſt de genere paſſionis, & eſt intelligere. Et alia in gñe actionis, & eſt extrahere foras & denudare eas à materiis, quod nihil eſt aliud niſi facere eas * intellectas in actu, poſtquam erant in potentia, manifeſtum eſt quoniam in voluntate noſtra eſt, cum habuerimus intellectum, qui eſt in habitu, intelligere quodcunque * intellectum voluerimus, & extrahere quamcunque formam volureimus.

Et iſta actio, ſcilicet creare * intellecta, & facere ea eſt prior in nobis quam actio quæ eſt intelligere, ſicut dicit Alexander. Et ideo dicit ꝙ dignius eſt deſcribere intellectum per hanc actionem, non per paſſionem, cum in paſſione * communiter ei * aliud ex virtutibus * animalibus. Sed hoc eſt de opinione dicentium ꝙ paſſio in eis non dicitur ęquiuoce.

Digreſſiõis pars q̃rta, ĩ qua põit opio Auer. d vltima hoĩs beatitudine.
* a.l. ĩtell'bilia.
* a.l. ĩtell'bile.
Hic cõ. attribuit extractionẽ cuiuſlʒ forę intellectui ĩ habitu, & tamen.
* a.l. ĩtell'bilia.
* a.l. cõicet cum aliqua.
* a.l. animãtiũ.
* a.l. ĩtell'bile.

Et propter iſtam actionem, ſcilicet extrahere quodcunque * intellectum voluerimus, & facere ipſum in actu, poſtquam fuit in potentia, opinatus eſt Temiſtius quod intellectus, qui eſt in habitu, eſt

C compoſitus ex intellectu materiali & agente. Et hoc idem facit Alexander credere ꝙ intellectus, qui eſt in nobis, aut eſt compoſitus, aut quaſi compoſitus ex intellectu agente, & ex eo qui eſt in habitu, cum opinetur ꝙ ſubſtantia eius, quæ eſt in habitu, debet eſſe alia a ſubſtantia intellectus agentis.

Et, cum hæc duo fundamenta ſint poſita, ſcilicet quod intellectus, qui eſt nobis, habet duas actiones, ſcilicet comprehendere * intellecta, & facere ea, Intellecta autem duobus modis fiunt in nobis, aut naturaliter. & ſunt primę propoſitiones, quas neſcimus quando extiterunt, & vnde, aut quomodo, aut voluntarie, & ſunt intellecta acquiſita ex primis, propoſitionibus. Et fuit declaratum quod neceſſe eſt vt intellecta * habita a nobis naturaliter ſint ab aliquo, quod eſt in ſe intellectus liberatus a materia, & eſt intellectus agens, Et, cum hoc declaratum eſt, neceſſe eſt vt intellecta, habita a nobis a primis propoſitionibus ſint aliquid factum ex congregato ex propoſitionibus notis, & intellectu agente. Non enim, poſſumus dicere ꝙ propoſitiones * non habent introitum in eſſe intellectorum acquiſitorum, Neq; etiã

Intell'ia duobus mõis fiũt in nobis, Idẽ, 1. Cę. 2. & 2. Me. cõ. 1.
* a.l. ĩtell'bilia.
* a.l. q̃ a nã rdipiſcimur.
* Adde primę.
* a.l. nihil facere ad ĩuentionẽ ĩtelligibiliũ acquiſitorũ et adeptorum.

possumus dicere ꝙ propositiones ipsę solę sit agentes eas, iam enim declaratum est agens esse vnum, & ęternum, vt intendebāt quidam Antiquorum, & opinati sunt ꝙ eas intendebat Aristote. per intellectum agentem. D

Et, cum ita sit, necesse est vt intellectus speculatiuus sit aliquid generatum ab intellectu agente, & in primis propositionibus, & contingit ꝙ iste modus * intellectorum sit voluntarie: econuerso intellectis primis naturalibus. Et omnis actio facta ex congregato duorum diuersorum, necesse est vt alterum duorum illorum sit quasi materia & instrumentum, & aliud sit quasi forma, aut agens. Intellectus igitur, qui est in nobis, componitur ex intellectu, qui est in habitu, & intellectu agente: aut ita, ꝙ propositiones sint quasi materia, et intellectus agens est quasi forma, aut ita, ꝙ propositiones sint quasi instrumentum, & intellectus agens, est quasi efficiens, dispositio enim in hoc est consimilis.

[Omnis actio facta] ex congregato duorū diuersorū, necesse ē vt alterū duorū sit quasi materia, & alterū quasi forā. Cōsit̄e. 2. de aīa. 24.

* a. l. ītelligibiliū sit voluntariū, intelligibilia vero prima naturalia cōtrario modo se habent.

Sed, si posuerimus ꝙ propositiones sunt quasi instrumentum contingit vt actio ęterna proueniat [illegible] duobus, quorum vnum est ęternum, & aliud non ęternum, aut ponatur ꝙ instrumentum sit ęternum: & sic intellecta speculatiua erunt ęterna. Et hoc etiam magis contingit, si posuerimus eas propositiones quasi m̄am impossibile est enim vt aliquod gn̄abile & corruptibile sit materia ęterni. Q[uomodo] igitur poterimus euadere ab hac q̄one. E

Dicamus igitur ꝙ, si hoc, quod dicimus, ꝙ necesse est ꝙ propositiones sint de intellectu agente, aut quasi materia, aut quasi instrumentum, si habent ingressum in esse * intellectorum sepeculatiuorum, non fuit sermo necessarię consequentię, secūdū ꝙ materia est materia & instrūm ē instrūm, sed secundum ꝙ necesse est hic esse proportionem, & dispositionem inter intellectum agentem & propositiones, quæ assimillantur materię, & instrumentum aliquod, non quia est materia vera, aut instrumentum verū. & tūc videtur nobis ꝙ possumus scire modum, scdm quem est intellectus, qui est in habitu quasi materia, & subiectum agentis. Et cum iste modus fuerit positus nobis, forte facile poteremus scire modum, secundum quem continuatur cum * intellectis saparabilibus.

* a. l. ipsorū intelligibiliū speculabilium.

* adde ipsius.

* a. l. ītelligētiis seperatis.

Dicamus igitur, sermo autem dicentis ꝙ, si conclusiones acquiruntur a nobis ab intellectu agente, & propositionibus, necesse est vt propositiones sint de intellectu agente quasi materia & verum instrumentum, ille inquam sermo non est necessarius: sed tamen necesse est illic esse respectum, secūdum quem intellectus, qui est ī habitu, assimiletur materię, & intellectus agens assimiletur formę. Quid igitur est iste respectus, & ex quo accidit intellectui agenti habere hunc respectum cum intellectu, qui est in habitu, cum vnus est ęternus, & alius generabilis & corruptilis. Omnes enim, horum concedunt hunc respectum esse. & quasi coget eos hoc, ꝙ intellecta speculatiua sunt existētia in nobis ex his duobus intellectibus, scilicet qui est in habitu, & intellectu agente. F

Sed Alexand. & omnes opinantes intellectum materialem esse generabilem & corruptibilem, non possunt reddere causam huius respectus. Ponentes autem ꝙ intellectus * operans est intellectuus, qui est in habitu, continget vt intellecta speculatiua sint ęterna: & alia multa impossibilia consequentia hanc positionem.

* a. l. practicus

Nos autem cum posuerimus intellectum materialē esse ęternum, & intellecta speculatiua esse generabilia & corruptibilia eo modo, quo diximus: & ꝙ intellectus materialis comprehendit vtrunque, scilicet formas materiales, & formas abstractas: manifestum est ꝙ subiectum intellectorum speculatiuorum, & intellectus agentis secundum hunc modum est idem & vnum, scilicet materialis. Et simile huic est diaphanum, quod recipit colorem & lucem insimul: & lux est efficiens colorem,

A Et, cum fuerit verificata nobis hæc continuatio, quę est inter intellectũ agentem, & intellectum * materialem, poterimus reperire modum, secundum quem dicimus ꝙ intellectus agens est similis formę, & ꝙ intellectus in habitu similis est materiæ. Omnia enim duo, quorum subiectum est vnum, & quorum alterum est perfectius alio, necesse est vt respectus perfectioris ad imperfectius sit sicut respectus formę ad materiam. Et secundum hanc intentionem dicimus ꝙ proportio primæ perfectionis virtutis imaginatiuę ad primam perfectionem communis sensus est, sicut proportio formę ad materiam.

Iam igitur inuenimus modum, secundum quem possibile est vt iste intellectus continuetur nobiscum in postremo: & causam, quare non copulatur nobiscum in principio. quoniam hoc posito, continget necessario vt intellectus, qui est in nobis in actu, sit compositus ex intellectis speculatiuis & intellectu agente: ita ꝙ intellectus agens sit quasi forma intellectorum speculatiuorum, & intellecta speculatiua sint quasi materia. Et per hunc modum poterimus generare * intellecta cum voluerimus. Quoniam illud, per quod agit aliquid suam propriam actionem, est forma: nos autem,
B quia agimus per intellectum agentem nostram actionem propriam, necesse est vt intellectus agens sit forma in nobis.

Et nullus modus est, secundum quem generatur forma in nobis nisi iste. Quoniam, cum intellecta speculatiua copulantur nobiscum per formas imaginabiles: & intellectus agens copuletur cum intellectis speculatiuis: illud enim quod comprehendit eas, est idem, scilicet intellectus materialis: necesse est vt intellectus agens copuletur nobiscum per continuationem intellectorum speculatiuorum.

Et manifestum est, quando omnia intellecta speculatiua fuerin existentia in nobis in potentia, ꝙ ipsa erit copulatus nobiscum in potentia. &, cũ omnia intellecta speculatiua fuerint existentia in nobis in actu, erit ipse tunc copulatus nobis in actu. & cum quędam fuerint in potentia, & quædam in actu, tunc ipse erit copulatus secundum partem, & secundum partem non: & tunc dicimur moueri ad * continuationem.

Et manifestum est, cum iste motus complebitur, ꝙ statim iste intellectus copulabitur nobiscum omnibus modis. Et tunc manifestum est ꝙ proportio eius ad nos in illa dispositione est sicut proportio intellectus, qui est in habitu, ad nos. Et, cum ita sit, necesse est vt homo intelligat per intel-
C lectum sibi proprium omnia entia, & vt agat actionem sibi propriam in omnibus entibus: sicut intelligit per intellectum, qui est in habitu, quando fuerit continuatus cum formis imaginabilibus, omnia entia intellectione propria.

Homo igitur secundum hunc modum, sicut dicit Themistius, assimilatur Deo in hoc, ꝙ est omnia entia quoquo modo, & sciens ea quoquomodo. Entia enim nihil aliud sunt nisi scientia eius, neque causę entium aliud sunt nisi scientia eius. quam mirabilis est iste ordo: & quam extraneus est iste modus essendi.

Et secundum hunc modum verificabitur opinio Alexand. in hoc, quod dicit ꝙ intelligere res astractas fiet per continuationem intellectus nobiscum, non quod copuletur intellectus agens in nobis per nouam intellectionem rerum abstractarum vel aliarum rerum, ea ratione qua coniungitur intellectus materialis cum agente iuxta sententiam Aristotelis per nouam intellectionem rerum imaginatarũ. Immo res opposito modo se habere nempe quod per intellectum agentem qui copulatur cum intellectu materiali per ipsa intelligibilia speculatiua efficientia fit in nobis intellectio formarum abstractarum, & aliarum, non quod nouiter gignatur in no-

* a.l. qui est in habitu,

Oĩa duo, quorũ subiectũ ẽ vnũ, et quorũ vnũ ẽ ꝑfecti' alio, necesse ẽ vt respect' ꝑfectioris ad ĩpfecti' sit sicut respect' forę ad mãm. Cũ si re. 2. hu'. c. 24. & 4. Cæ. t. cõ. 34. 3. ph. 17. et 2. đ generat. t. cõ. 53.

* a.l. ĩtelľibilia

† a.l. cõstat igř ꝙ talis erit tũc rõ ĩtelľs ad nos ĩ ea re, q̃lis ẽ ipsi' forę acq̃sitę ĩ ĩtelľu mãli p ĩtelľbilia speculatiua, q̃ fuit genita et acquisita p foras mãles ĩ ipo ĩtelľu mãli p actionẽ ipsi' agẽtis đ nouo in ipm intelľbiľ. hoc. n. vocat ĩtelľs adept' (seu ĩ habitu) cui ipse ĩtelľs agẽs ẽ veluti fořa ppria. et hoc, s. fit qñ ĩtelľs adept' ẽ pfect'. et tũc ĩtelľs mãlis ĩtelliget oĩa ẽtia ꝑ illũ ĩtelľm agẽtẽ, sicut ĩtelľigit p ꝓpriã forãm. et ob hoc talis erit ꝓportio & rõ fořa abstractarũ absolute a mã ad nos ĩ ea re qualis ẽ rõ ipsius intellectus adepti nos.

* a.l. copulõnẽ.

Primũ corolla.

Secundū coro. nobis ipsa intellectio postquam non erat. Illud enim non est causa ob quā intellectus agens copuletur nobiscum vt voluerit Auempace. Imo ipsa copulatio est causa ipsius intellectionis & non econtra. D

Tertium coro. Et per hoc dissoluitur quęstio Antiquorum, quomomodo * intelligit in tellectione noua. Et est etiam manifestum ex hoc, quare non continuamur cum hoc intellectu in principio, sed in postremo. quoniam dum fuerit forma nobiscum in potentia. erit continuatus nobiscum in potentia: & dum fuerit continuatus nobiscum in potentia impossibile est vt intelligamus per illum aliquid. * cum igitur efficietur forma nobis in actu, quod erit apud continuationem eius in actu, tunc intelligemus per illum omnia, quę intelligimus, & agemus per illum actionem sibi propriam.

* a.l. possit intelligere.

* a.l. nisi.

Quartū cor. Intellectio ī statu adeptionis non currit cursu sciarū speculatiuarum Idē supra ī hoc.c.&.6.me.cō. vltimum.

Et ex hoc apparet ꝙ sua intellectio nō est aliquid sciarū speculatiuarū, sed est quod procedens cursu rei genite naturaliter ex disciplina sciarum speculatiuarum, & ille scientię speculatiuę proficiunt intellectum adeptū per ipsa intelligibilia speculatiua adepta & genita in ītellectu materiali virtute illa efficiente illa intelligibilia, quę sunt potentia vt efficiantur intelligibilia in actu, quę cum fuerint in intellectu adepto profecte, tunc efficietur intellectus, agens forma in actu. per illum intellectum agentem ipsa anima intelligit separata & nō separata. Et ideo non est remotum vt homines adiuuent se in hac intentione, sicut scientiis speculatiuis: sed necesse est vt inueniatur illud currens a scientiis speculatiuis non ab aliis, intellecta enim falsa impossibile est vt habeant continuationem: quoniam non sunt aliquid currens cursu naturali: sed sunt aliquid, quod non intendebatur, sicut digitus sextus, & monstrum in creatura. E

Quintū corol.

Sextum coro. Et est etiam manifestum ꝙ, cum posuerimus Intellectum materialem esse generabilem & corruptibilem, tunc nullam viam inueniemus, secundum quam intellectus agens copuletur cum intellectu, qui est ī habitu copulatione propria, s. copulatione simili continuationi formarum cū materiis.

Et, cum ista continuatio non fuerit posita, nulla erit diuersitas inter cōparare ipsum ad hominem, & ad omnia entia, nisi per diuersitatem suæ actionis in eis. Et secundum hunc modum respectus eius ad hominem non erit nisi respectus agentis ad hominem, non respectu formę. & contingit quęstio Alfarabii, quam dicit in Nicomachia. Fiducia enim impossibilitate continuationis intellectus nobiscum est in declarando, ꝙ respectus eius ad hominem est respectus formę & agentis, non respectus agentis tātum. Hoc igitur apparuit nobis in hoc quęsito modo, & , si post apparuerit nobis plus describemus. F

Caput Quintum. Animam quodammodo esse omnia, & rerum formas: ipsamque non sine phantasmatibus intelligere.

NVnc autem quæ de anima dicta sunt recapitulantes, dicamus iterum ꝙ anima entia quodammodo est omnia. Aut enim sunt sensibilia ea, quæ sunt, aut intelligibilia. Est autem scientia quidem scibilia quodammodo, sensus autem sensibilia.

Congregemus igitur secundum summam ea, quæ dicta sunt in anima. Dicamus igitur quòd anima est quoquomō alia entia.

A Entia enim, aut sunt intellecta, aut sensata. Scire vero res intellectas est secundum modum sentiendi rem sensatam.

Et, cum declaratum est quæ sunt genera virtutum comprehensiuarum animę, & ꝙ sunt duo modi, s. sensus, & intellectus, oportet nos modo facere vnam summã de anima, & dicere secundum descriptionẽ ꝙ est quoquo modo oĩa entia. Omnia. n entia aut sunt sensibilia, aut ĩtelligibilia. Dispõ autẽ sensibiliũ ad sensum est sicut dispõ intelligibiliũ ad intellectũ, & sensus ad sensatum. ergo contingit necessario vt anima sit entia omnia vno modorum, secundum quos possibile est dicere animam esse omnia entia.

37 Dispõ sẽsibiliũ ad sensum est sicut dispõ ĩtelligibiliũ ad ĩtellectũ. Idẽ. 5. huius te. cõ. 3.

Quomodo autẽ hoc sit, oportet inquirere. Secatur igitur scientia, & sensus in res. qui quidem potentia est, in eas, quæ sunt potentia, qui vero actu, in eas, quæ sunt actu. Animę autem sensitiuum, & id, quod scire potest, potentia hęc sunt, hoc quidem scibile, illud vero sensibile. Necesse est autem aut ipsas, aut formas esse. ipsas igitur non enim lapis in anima est, sed forma. Quare a-

B nima sicut manus est. manus enim instrumentum instrumentorum, & intellectus forma formarum, & sensus forma sensibiliũ.

Lapis nõ est in aĩa, sed forma. Manus est instrm̃ instrorum vide. 4. de ptibus aĩa. c. x.

Et sciendum est quomodo. Dicamus igitur quòd scire, & sentire diuiduntur secundum diuisionem entium. si igitur fuerint in potentia, erunt potentia, si actu, intellectum, & sensatum. Necesse est enim, vt entia sint aut ista, aut formæ. & non sunt iste. lapis enim, non existit in anima, sed forma. Et ideo anima est quasi manus. manus enim est instrumentum instrumentis, & intellectus forma formis, & sensus forma sensatis.

Cum declarauit ꝙ anima est quoquo modo omnia entia, incepit declarare illum modum, & dicit. Dicamus igitur ꝙ scire, & cętera, idest ꝙ differentię entium, quibus diuiduntur, sunt eędem cũ differentiis animę: & sunt potentia & actus. Quemadmodum enim, sensus, & intellectus aut sunt potentia aut actu, ita omne sensibile, et intelligibile aut est in potentia, aut in

C actu. Et cum ita sit, si sentiens fuerit in potentia sensatum erit in potentia: &, si fuerit in actu, sensatum erit in actu: & similiter est de intellectu cum intellecto: necesse est vt vere dicatur ꝙ illa pars animę est illa pars entiũ. Res enim, quarum differentię sunt eędem ipsæ sunt eędem in illo modo, secundum quem habent easdem differentias. Intellectus igitur est intellectum: & sensus est sensatum. Deinde dicit. Necesse est enim, & cętera idest quia non sunt nisi duo modi, aut vt intellectus sit intellectum existens extra animam, aut forma eius: & similiter sensus cum sensato, & est impossibile vt ipsum ens sit intellectum aut sensatum, scilicet per suam formam, & suam materiam, vt Antiqui opinabantur, tunc enim quando lapidem intelligeret, anima esset lapis, & si lignũ, esset lignũ, remanet igitur vt illud, quod existit in anima de entibus, sit forma tantum, non materia. Et hoc intendebat, cum dicit lapis enim non existit in anima, sed tm̃ forma eius. Dicit narrauit ꝙ ista est cã, quare anima recipit multas formas diuersas, vt manus, quę est instrumentum recipiens omnia instrumenta, & dicit. Et ideo anima est quasi manus, &c.

38 De sensu in potẽtia & actu. vide. 2. de aĩa. 53. & 55. De ĩtellu vero vide hic a 6. & 18.

Res, quarũ differẽtie sunt eędẽ, ipę sunt eędẽ ĩ illo modo, scdm quem hñt eadẽ dñas. vide opionẽ antiquorũ. 1. de anima 25. & 27.

Quoniam autem neque res vlla est præter magnitudines, vt videntur, sensibilia separata, in formis sensibilibus intelligibilia

ſunt.& quæ in abſtractione dicuntur, & quæcunque ſenſibilium habitus, & paſsiones ſunt. Et ob hoc qui non ſentit aliquid, nihil vtique addiſcet, nec intelliget. E ,cum ſpeculetur, neceſſe eſt ſimul phantaſma aliquod ſpeculari. phantaſmata autem, velut ſenſibilia ſunt, præterquam quòd ſunt ſine materia. Eſt autem imaginatio, aliud a dictione & negatione. complexio enim, intellectionum eſt verum, aut falſum. Primæ autem intellectionis, quo different vt nō phātaſmata ſint? An neque hæ phantaſmata ſunt, ſed non ſine phantaſmatibus. D

Et quia ſecundum quòd exiſtimatur magnitudo extra ſenſibilia eſſe ſenſibilium, & eſt ſpecies ſenſibilium ſingulariter. & intelligibilia ſunt, quæ dicuntur modo velocis. res autem exiſtētes in ſenſibilibus ſunt ſecundum modum habitus, & paſsionis. Et ideo qui nihil ſentit, nihil addiſcit, & nihil intelligit. Si igitur viderit neceſſario, videt imagines aliquas. imagines enim ſimiles ſunt ſenſibilibus, ſed ſine materia. Imago enim aliud eſt ab affirmatione. fides enim, & non fides inueniuntur per compoſitionem quarundam creditionum cum quibuſdam. Primæ autem creditiones per quid diſtinguuntur, ita quòd non ſunt imagines? Iſtæ enim et ſi non ſint imagines, tamen non fiunt ſine imaginibus. E

30 Et quia ſecundum quàm exiſtimatur ꝙ corpus, quod eſt vniuerſalius genus rerum ſenſibilium, exiſtit in ipſis ſenſibilibus, & eſt vniuerſalis forma ſenſibilibus, ſecundum ꝙ intellectus diſtinguit, & abſtrahit eam a ſenſibilibus. Deinde dicit, & intelligibilia ſunt, & cętera. i. &, cum corpus, qd eſt vniuerſalius * intelligibilium, abſtrahitur ab intellectu, ſed eſt exiſtēs in rebus ſenſibilibus, neceſſe eſt vt formę ſint exiſtentes in intellectu ſecundum velocitatem, & rem, velocis tranſmutationis non fixam, & ꝙ illę eędem formę ſint exiſtentes extra animam in rebus ſenſibilibus, ſecundum ꝙ habitus exiſtit in habente habitum, & rex fixa in re patiente. Deinde dicit. Et ideo qui nihil addiſcit ideſt &, quia intentio intellecta eadē eſt cū re, ꝙ̄ ſenſus cōprehendit in ſenſato, neceſſe eſt vt qui nihil ſentit nil addiſcat ſecundum cogitationem, & diſtinctionem per intellectum. Deinde d icit, Si igitur viderit, & cętera ideſt & iſta eadem eſt cauſa, quare intellectus, qui eſt in nobis, cum viderit aliquid, aut viderit aliqua, & intellexerit, ipſe non intelliget ipſum niſi coniunctum cum ſua imagine. † imagines enim ſunt aliqua ſenſibilia intellectui, & ſunt ei loco ſenſibilium apud abſentiam ſenſibilium: ſed ſunt ſenſibilia non materialia. Deinde dicit. Imago enim aliud eſt, & cętera ideſt & diximus ꝙ imagines ſunt de genere rerum ſenſibilium, & non ſunt intellectus, quia intellectus habet propriam affirmationem & negationem, affirmatio autem & negatio eſt aliud ab imaginatione: fides autem, & incredulitas exiſtentes in intellectu non a ſenſu, ſed a ratione fiunt ſecundum compoſitionem creditionum habitarum a ſenſu adinuicem. Et dicit hoc, quia eſt dubium de propoſitionibus naturalibus, quas neſcimus vnde veniant, aut quando, vtrum ſint prouenientes a ſenſu, aut non. & dicit forte non proueniunt a ſenſu, ſicut multę concluſiones. Deinde dicit, Prime autem creditiones per quid diſtinguuntur, ideſt, vt mihi videtur, per quid poteſt aliquis dicere ꝙ primę propoſ- F

Corp' qd ē vlīi' gen' rerū ſenſibiliū, exiſtit in ſenſibilibus.

* a. l. ſenſibiliū.

† Imagīes ſunt aliqua ſēſibilia ītellectui, et sūt ei loco ſēſibiliū apud abſentiā ſenſibiliū. Idē ſupra cō. 33.

Vtrū prię ꝓpoſitiones ſint a ſenſu.

A tiones distinguuntur a sensibilibus, & non indiget eis omnino, & ideo sunt aliç ab imaginatione, primæ enim, propositiones, & si concesserimus ꝙ non sunt imaginatio, tamen videntur esse cum imaginatione, & ostendit eas indigere sensu. Et hic est completus sermo de rationali.

Summa Secunda. De potentia Animæ motiua.

Caput Primum. Redarguitur quædam animæ diuisio: ac dubitatur quid id esse possit, quod motu locali animal mouet.

B QVoniam autem animalium anima secundum duas definita est potentias, & discretiuo, quod * intelligentię opus est sensus, & ad hoc ipso mouere motu secundum locum, de sensu quidem & intellectu determinata sint tot. De mouente autem quidnam sit animæ, speculandum est, vtrum vna quædam pars ipsius sit separabilis aut magnitudine aut ratione, an tota anima. &, si pars aliqua, vtrum propria quædam sit pręter consuetas dici & dictas, an harum vna aliqua. * διανοία

Et quia animæ animalium definiuntur per duas virtutes, quarum vna est distinguens, quod est ad actionem sensus & intellectus, & alia ad motum localem, & iam distinximus sermonē de sensu, & intellectu, & modo oportet loqui in more, quid sit de anima, & vtrum sit pars vna eius distincta per magnitudinem,
C aut per definitionem, aut est tota anima. & si est pars eius, vtrū est aliquod proprium aliud a rebus assuetis dici, aut ista dicta non sunt aliquid istorum.

Cum compleuit sermonem de virtutibus distinguentibus, reuersus est ad sermonem de virtute motiua in loco, & incœpit dare causam, quare incæpit loqui de hac virtute, & dicit. Et quia animę animalium, & cęterra id. 40 Vide. 1. de Aia 19.
est, & quia Antiqui asueti sunt definire animas animalium duabus virtutibus: quarum vna, est comprehensiua distincta, alia autem motiua in loco: & iam determinauimus sermonem de virtute distinctiua per hoc, quod diximus de virtute sensus & intellectus: opportet nos modo dicere de mote in loco quid sit de anima. Deinde dicit & vtrum est pars, & cętera id. Quęstio ista ēt
est, & quęrendum est etiam de hac virtute, vtrum sit pars animę, aut tota mota fuit. 1. de
anima, &, si est pars animę, vtrum est separata ab alijs in quiditate & lo- aīa. 90. et ī hoc
co, vt multi Antiqui opinabantur: aut tantum differt in quiditate, & defi- 3. t. cō. 1.
nitione Deinde dicit, & si est pars eius, & cętera id est & si ista virtus est Partes aīę. quo
pars animę, vtrum est pars earum partium, quę dictę sunt ab Antiquis; dā mō infinitę
aut non est aliqua illarum, sed alia. videntur.

Habet autem dubitationem mox, quomodo oporteat partes D animæ dicere, & quot. Quodam enim modo infinite videntur, & non eæ solum, quas dicunt quidam determinantes ratiocinatiuã & irascitiuam, & concupiscitiuam. alii autem eam, quæ rationem habet, & eam, quæ ratione caret. Secundum enim differentias, per quas has separant, & aliæ videntur esse partes, maiorem his distantiam habentes, de quibus & nunc quidem dictum est. Nutritiua, scilicet quæ & plantis in est, & omnibus animalibus. Et sensitiua, quam neque vt irrationabilem, neque vt rationem habentem ponet quis vtique facile. Adhuc autem & imaginatiua, quæ ipso esse quidem ab omnibus alia est.

Et cum hoc sermone etiam oritur quæstio, & est quomodo sunt partes animę & quot sunt. Videntur enim quoquo modo esse infinitæ, & ꝙ non sunt illæ partes, quas homines numerant apud definitionem scilicet rationabilis, & irrascibilis, & desiderabilis, & quidam diuidunt eas in rationabilem, & non rationabilem. Diuiduntur enim secundum differentias diuidentes eam etiam in partes diuersas, inter quas existit diuersitas maior quam inter istas, de quibus loquimur, scilicet virtutem Nutritiuam existentem in vegetabilibus, & virtutem Sensibilem, quam nullus vult numerare. non est enim irrationabilis, neque etiam rationabilis. Et virtus etiam, per quam fit imaginatio, differt per se ab aliis.

41 Si quis numeraret aĩam cõcupiscibilẽ sc͂dm numerũ rerum, quas cõcupiscit inueniret eã infinitã esse.

In hac perscrutatione oritur quæstio communis omnibus virtutibus animę: & est quomodo partes animę sunt plures, & vnde, & quot sunt. Deinde dicit modum ex quo difficile cognoscitur quot sunt partes eius, et dicit, Videntur enim, & cętera, idest videntur enim, quando aliquis voluerit numerare eas, ꝙ magis sunt infinitę ꝗ̃ finite. partes enim eius non sunt partes illę, quas homines assueti sunt numerare, quãdo definiunt animam. Et dicit quoquo modo, quia, si aliquis voluerit numerare animam concupiscibilem secundum numerum rerum, quas concupiscit, tunc videtur esse illam infinitam, & innuit Platonem dicentem partes esse tres, rationabilẽ, & irascibilem, & desideratiuam. & posuit irascibilem & desideratiuam duas: & sunt vnius virtutis, scilicet animę concupiscibilis. Deinde dicit, quidam diuidunt, & cætera, idest & faciunt in hoc errorem, & pecatum videtur enim ꝙ anima diuiditur secundum differentias habendas in partes, inter quas est maior diuersitas quam, inter istas partes, in quas diuidunt animã. D. numerauit illas partes, & dixit, scilicet virtutem nutritiuam, & cęterã, idest verbi gratia hoc, ꝙ anima diuiditur in virtutem nutritiuam, & sensibilem, nullus enim potest ponere animam sensibilem in virtutem rationabilem, neque in virtutem irrationabilem, cum non sit de eis, quę carent ratione, quia est aliquid comprehendens, neque de habentibus rationem, ratio enim non existit in omnibus animalibus. Et intendebat per hoc notificare errorem duorum diuidentium, scilicet diuidentis eam in rationabilem, & irascibilem, & desideratiuam: & diuidentium, scilicet diuidentis eam in rationabilem, & non rationabilem, Qui enim diuidit

A uidit eam in hęc duo, difficile poteſt ponere in vtraque illarum virtutes multas, verbi gratia ſenſum, & imaginationem. Qui autem diuidit eam in illas tres, peccauit duobus modis, dimiſit enim multas differentias, verbi gratia nutriri, & imaginari. & etiam diuiſit eandem virtutem, ſcilicet concupiſcibilem in plures vna. &, cum anima fuerit diuiſa tali diuiſione, tunc partes animę erunt infinitę, ſicut innuit primó.

Cui autem harum eadem, vel alia ſit habet multam dubitationem, ſi quis ponat ſeparatas partes animæ Adhæc autem appetitiua, quæ & ratione, & potentia alia videbitur vtique eſſe ab omnibus. Et inconueniens vtique eſt hanc diuellere. in ratiocinatiua enim voluntas fit, & in irrationabili concupiſcentia, & ira. Si autem tria ſit anima, in vnoquoque erit appetitus.

Et contingit magna quæſtio in quacunque iſtarum fuerit ac B cepta, & vtrum eſt eadem, aut diuerſa: & maxime, ſi aliquis poſuerit ꝙ tres partes animæ ſunt diuerſæ. Et inopinabile eſt etiã cum hoc, quod diximus, diſtinguere, hoc, quod exiſtimatur eſſe diuerſum ab omnibus in definitione, & actione principale enim exiſtit in parte cogitatiua deſiderium autem, & ira inueniuntur in non rationabili. Si igitur anima habet tres partes, tunc deſiderium inuenitur in vnaquaque illarum,

Et cõtingit nobis quęſtio in quacunque iſtarũ triũ virtutum, aut duarũ numerauerimus virtutem imaginationis, ſcilicet vtrũ iſta virtus ſit vna illarum virtutum, & in quas diuiſimus partes animę, aut eſt diuerſa ab eis. & maxime, ſi aliquis poſuerit ꝙ partes animę ſunt diuerſę ĩ definitione, & loco. Deinde dicit. Et inopinabile eſt, & cętera ideſt & inopinabile eſt diuidere hanc virtutem, quę exiſtimatur eſſe diuerſa ab omnibus in actione: & definitione: & intendit virtutem deſideratiuam: & ponere eam in habente rationem, & in carente ratione, & non ponere eam pro C priam alteri duorum modorum, ſicut eſt diſpoſitio de aliis virtutibus animę, ſed in vtroque. Virtus enim principalis non exiſtit niſi in * anima rationali. & hoc intendebat, cum dixit, in parte cogitatiua: & non principali ſicut deſiderium, & ira exiſtit in non rationabili. Sed nos videmus iſtam virtutem numerari ſecundum numerum virtutum: ita ꝙ ſi partes animę fuerint tres, tunc deſiderium inuenietur in omnibus earum. Et hoc intendebat, cum dicit, Si igitur anima &c. 42

*a, l, animali

Et etiam de quo nunc ſermo inſtabat, quid eſt mouens ſecundum locum animal. Motu enim ſecundnm augmentum, & decrementum, qui omnibus ineſt, ꝙ omnibus ineſt, videbitur vtique mouere, generatiuum, & nutritiuum. De reſpiratione, & ſomno & vigilia poſterius perſpiciendum. habent enim & hæc dubitationem multam.

Illud autem, ad quod peruenimus in ſermone, eſt quid eſt illud, quod mouet animalia de loco in locum. Et exiſtimatur ꝙ

motus, qui eſt ſecundum augmentum & diminutionem exiſtit in omnibus. & illud, quo exiſtit in omnibus eſt illud, quod exiſtimatur mouere generatiuum & nutritiuum. Et eſt poſt conſiderabimus de anhelitu, & ſomno & vigilia. in iſtis enim ſunt multæ quæſtiones. D

Ideſt, ſed nos non intendebamus iſtas queſtiones in hoc loco, intentio enim noſtra eſt perſcrutari, illud, quod mouet animal in loco, quid ſit. Deinde dicit. Et exiſtimatur ꝙ motus, & cætera ideſt, & exiſtimatur ꝙ motus animalis ſecundum augmentũ, & diminutionẽ exiſtit in oĩbus aĩalib': & quod eſt tale, attribuitur virtuti, quę mouet ad generandum, & ad nutriendum. Et intendebat per hoc notificare ꝙ iſte motus eſt alius a motu locali exiſtenti a motu locali, licet vterque ſit in loco, & ꝙ motor in eis eſt diuerſus. Deinde dicit. Et poſt conſiderabimus. ideſt & poſtquam locuti fuerimus de hac virtute, conſiderabimus de anhelitu, & ſomno & vigilia: cum vtrunque ſit ab anima motus, & habeat multas queſtiones.

Idẽ. 2. d aĩa. 42. & 1. de Gñatione, 39. & 41.

Sed de motum ſecundum locum, quid ſit mouens animal ſecundum progreſsiuum motum, conſiderandum eſt. Quòd igitur non ſit nutritiua potentia manifeſtum eſt. Semper enim propter aliquid motus hic fit: & aut cum imaginatione, aut appetitu eſt, nihil enim, non appetens, aut fugiens mouetur, niſi violentia. Amplius & plantæ vtique motiuæ eſſent, & haberent aliquam partem inſtrumentalem ad motum hunc. E

Conſideremus igitur de motu locali, & quid eſt illud, quod mouet animal motu locali. Et manifeſtum eſt quòd hoc non eſt a virtute nutritiua. Iſta enim virtus ſemper attribuitur illis, iſta autem aut eſt cum imaginatione, aut cum deſiderio nihil enim, mouetur niſi aut per deſiderium ad aliquid, aut per fugam ab ipſo, niſi motus eius ſit violentus. Et, ſi iſta eſſet etiam diſpoſitio plantarum, eſſent motæ, & haberent membrum organicũ iuuans hunc motum. F

44 Ideſt, & quia actio virtutis nutritiuę eſt ſemper, & attribuitur vegetabilibus: actio autem iſtius virtutis non eſt ſemper neque eſt in vegetabilibus: & iſte motus, qui eſt in loco, ſemper eſt cum imaginatione, & deſiderio ad aliquid. nihil enim mouetur voluntariæ, niſi aut deſiderando aliquid, aut fugiendo ipſum. Si igitur iſte motus eſſet ab anima nutritiua, cõtingeret vt iſta anima eſſet deſiderans, & imaginans. Et, ſi virtus nutritiua eſſet mouens in loco, cõtingeret vt plantę mouerentur in loco, & ſi plãtę mouerentur in loco, tunc haberent hanc diſpoſitionem, ſcilicet imaginationẽ, & deſiderium, & haberent etiam membrum organicũ, per quod ſit motus.

vide. 2. hui' co. 5. & 8. 20. Nihil mouetur volũtarie, niſi aut deſiderando aliquid, aut fugiẽdo ipſum.

Natura nihil facit fruſtra. Idẽ iſ. t. 60. et. 1. cę. 32. & 2. cœ. 50. & 59.

Similiter autem neque ſenſitiuum. Multa enim, ſunt animalium, quæ ſenſum quidem habent, manentia autem, & immobilia ſunt aſsidue. Si igitur natura neque facit fruſtra quicquam,

A neque deficit in necessariis, nisi in orbatis, & imperfectis, huiusmodi autem animalium perfecta, & nõ orbata sunt, signum autem est, ꝙ generatiua sunt, & augmentũ habent et decrementum, sic vt haberent vtiq; & partes instrumẽtales progressionis.

Et etiam secundum hunc modum est aliud a sensu. multa animalia enim, habent sensum, & sunt quiescentia in eodem loco, & non mouentur omnino. Si igitur natura nihil facit ociose, & perfecte operatur in rebus necessariis, nisi sit in rebus monstruosis, quę non sunt perfecte, talia enim animalia sunt perfecta, nõ monstruosa, & signum eius est, quòd generant, & habent ascensum & descensum: & ideo non habent membra organica, per quę fit motus localis.

Dicit Et oportet etiam secundum hunc modum vt ista virtus mouens 45
B in loco sit alia a sensu, multa enim, animalia sentiunt, sed non mouẽtur omnino. Et necesse est vt ista animalia non moueantur omnino. quoniã, cum natura nihil facit ociose, idest nullum membrum facit sine iuuamento, neque diminuit in rebus necessariis, idest neque abstulit animali membrum, in quo habet iuuamentum necessarium, nisi hoc sit propter occasiones contingentes in minori parte. vt digitus sextus. Et ista animalia non mota non habent instrumentum ambulandi, & sunt cum hoc perfecta non monstruosa, & signum eius est, ꝙ generant non similia, & habent in sua vita ascensum & descensum, sicut alia entia naturalia, quorum esse est naturale, ergo necesse est vt sint animalia non mota: & ideo non habent membra motus. Et debes scire. ꝙ non vtitur in loco communicantię in destruendo has virtutes esse motiuas, nisi ita, quia suum quæsitum est causa propinqua motus. &, si non, tunc sensus est vna causarum istius motus, sed causa remota.

Oĩa entia naturalia, quorũ eẽ est nãle, hñt aſcẽſum.

Vide ꝓ hoc secũdo de gene. et cor. t. cõ. 57. & ĩ 2. Meteo. ca. 1. Auer.

At vero neque raticinatiuum, & vocatus intellectus est mouens. Speculatiuus enim nihil speculatur agibile, neque dicit de
C fugiendo & persequendo quicquam. semper autem motus aut fugientis aut persequentis aliquid est. Sed neque cum speculatur aliquid huiusmodi, iam præcipit aut persequi aut fugere. quemadmodum sæpe intelligit terribile aliquid, non iubet autem timere, sed cor mouetur. si autem delectabile, pars aliqua alia.

Sed illud, quod mouet, non est pars cogitatiua, neque illa, quæ dicitur intellectus. Pars enim cogitatiua non videt illud, quod facit neque dicit aliquid in fugito, neque in quæsito, motus enim, semper inuenitur ant in fugiente, aut in quærente. Neque est etiam ex eis, quæ quando viderint rem talem, mittent ad quęrendum, aut fugiendum. vt multotiens opinamur aliquid esse delectabile, aut timorosum, & non mittimus ad timorem. cor autem mouetur, quando aliud membrum delectatur.

46 Idē.2.met.tex.com.3. Poteſt intelligi per partem cogitatiuam, intellectus ſpeculatiuus: & p partem, quę dicitur intellectus, intellectus operatiuus. Et ideo dicit. Pars enim cogitatiua non videt, & cętera ideſt pars ſpeculatiua non conſiderat de rebus operatiuis, neque de aliqua re vtili quęſita, neque de aliqua re, nocente fugita: motus autem in loco non inuenitur niſi aut in quęrente, aut in fugiente. Deinde dicit. Neque eſt etiam ex eis, & cętera ideſt etiam pars intellectus, qui innatus eſt conſiderare in quęſito, & fugito: et excitat membrum mobile ad motum ad rem delectabilem, aut membrū mobile in timore ad motū: vt accidit nobis, quando imaginamur aliquod delectabile aut timoroſum, ꝙ membrum proprium illi delectabili mouetur in nobis, & cor conſtringitur tunc ex illo timoroſo, & intellectus nihil videt ex hoc. ſed videmus ipſum moueri ex illo timoroſo, aut ad aliud delectabile. Et hoc intendebat cum dicit cor autem, & cętera ita cecidit in ſcriptura. Et forte diminuitur ex ea tantum, ꝙ intentio eſſet iſta, ſcilicet cor autem mouetur ex timore, aut ex delectatione, quando aliud mēbrum delectatur, & demonſtrat hoc ꝙ inuenimus in alia translatione, ſcilicet multotiens cogitat intellectus in aliquo timoroſo, aut in aliquo delectabili, ſed non propter hoc erit timor, aut delectatio. cor autem moue- E
tur motu timoris, ſed non ex intellectu. &, cum cogitauerit in aliquo delectabili, tunc membrum aliud a corde mouetur motu delectationis.

Amplius & præcipiente intellectu, & dicente ratiocinatione fugere aliquid, aut perſequi, non mouetur, ſed ſecundum concupiſcentiam agit, vt incontinens. Et omnino autem videmus ꝙ qui medendi artem habet, non medetur: tanquam aliud quidpiam principatum obtineat agendi per ſcientiam, ſed non ſcientia.

Et, cum intellectus miſerit, & cognitio affirmauerit fugere aliquid, aut quęrere aliquid, nō mouebitur, ſed facit illud, quod conuenit delectationi, ſcilicet quòd non poteſt ſe retinere. Et vniuerſaliter videmus habentem artem Medicinæ non ſanare: quia aliud eſt principale actionum, quæ fiunt per cognitionem. F

Et videmus etiam ꝙ intellectus multotiens mittit ad quęrendum aliquid aut fugiendum, ſed tamen homo non mouetur ab eo, quod affirmat intellectus, ſed ex eo, quando conuenit delectationi· vt accidit viro voluptuoſo, qui nō refrenat ſe vt deberet. Deinde dicit. Et vniuerſaliter, &c. ideſt & vniuerſaliter videmus multotiens ꝙ multi ſcientes aliquam artē, non agunt per illam artem, ſicut videmus multos Medicos, qui non curant ſe, cum infirmantur. & hoc non eſt, niſi quia alius motor eſt principalis actionis illarum actionum, quę aguntur per cognitionem. & artem. & ſi non contingeret vt omne habens cognitionem alicuius operationis, non ageret niſi illam rem, quam ſcit.

At vero neque appetitus huius motus dominus eſt continentes enim appetentes, & concupiſcentes non operantur ea, quorū appetitum habent, ſed ſequuntur intellectum.

A

Caput Secundum, Quòd intellectus, ac voluntas causa sint localis motus in animalibus. Item quo pacto fiat iste motus.

VIdentur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus, si quis imaginationem ponat vt intellectionem quandam. multa enim præter scientiam sequuntur imaginationes. & in aliis animalibus non intellectio, neque ratio est, sed imaginatio. Vtraque ergo hæc motiua sunt secundum locum, intellectus, & appetitus.

B Principalitas igitur in hoc motu non est cognitionis, neque etiam desiderii. eremitæ enim desiderant, & concupiscunt, sed non agunt ea, ad quæ mouentur per desiderium, quia consequũtur intellectum. Apparet igitur ꝙ illud, quod facit motũ, est hæc duo, desideriũ s. & intellectus, & si aliquis posuerit ꝙ imaginatio est similis desiderio. in pluribus enim rebus consequimur imaginationẽ sine cognitione. alia. n. aĩalia non habẽt existimationẽ, neq; cognitionẽ, sed imaginationẽ. Hæc igitur duo, scilicet desiderium, & intellectus sunt mouentia de loco in locum.

Quid igitur nominatur in isto motu, & appropriatur ei non est cognitio, cum multotiens moueamur a desiderio licet intellectus videat nos nõ debere moueri. Neque etiam ꝙ dominatur in isto motu est desiderum: quia multi homines desiderãt sed non prosequuntur desiderium sed intellectum. Et cum declarauit ꝙ motus localis, impossibile est attribui alteri illarum virtutum singulariter, ꝙ apparet etiam ꝙ vtraque illarum habet

C introitum in mouendo: motus enim non fit sine desidero, neque sine intellectu, aut imaginatione, deinde dicit. Apparet, & cętera idest apparet igitur ex hoc, quod diximus, ꝙ agens motum est duo intellectus, scilicet & desiderium, aut imaginatio, quæ est similis desiderio. In pluribus enim rebus mouemur ab imaginatione sine aliqua cogitatione, sicut animalia mouentur. alia enim animalia non habent cogitationem, sed in loco cogitationis habent imaginationem. Iste igitur duę virtutes sunt mouentes de loco in locum scilicet desideriũ, aut intellectus, aut imaginatio.

intellectus autem, qui propter aliquid ratiocinatur, qui actiuus est, differt autem a speculatiuo, fine. Et appetitus propter aliquid omnis est. cuius enim appetitus hic, id principium actui intellectus. vltimum autem principium actionis est. Quare rationabiliter hæc duo vidẽtur mouentia, appetitus, & † intelligẽtia actiua. appetibile enim mouet: & propter hoc intelligentia mouet, quia appetibile principium ipsius est.

Intellectus practicus differt a speculatiuo, fine.
Vltimũ ĩ ĩtẽtionẽ ẽ primum in actione. Idẽ, 2. ph. tex, 89.
† διάνοια

Et intellectus operatiuus, & est cogitans in re, differt a specu-

latiuo in perfectione. Et omne desiderium est desiderium ad aliquid. desiderium enim non est principium intellectus speculatiui, sed ille alius est principium intellectus. Et ideo necessario apparet ꝙ hæc duo alius mouentia, scilicet desiderium, & cogitatio apud actionem desideratum enim mouet: & ideo cogitatio mouet, quia est desideratiua. D

49

Finis ĩtelľs speculatiui ẽ scire tm̃: practici vero opari, vide. 2 meta, t. ca. 3. & hic supra text. cõ, 34.

D. & intellectus, per quem agitur, & est cogitatiuus, operatiuus, differt a speculatiuo in perfectione, & fine. finis enim speculatiui est scire tantum, operatiui autem operari. Deinde dicit. Et omne desiderium, & cętera, idest & quia omne desiderium est desiderium ad aliquid, ideo desiderium non est principium mouens intellectum operatiuum, sed illud desideratum mouet intellectum, & tunc desiderabit intellectus, &, cum desiderauit, tunc mouebitur homo, scilicet a virtute desideratiua, quę est intellectus, aut imaginatio. Deinde dicit. Et ideo necessario, & cętera, id est & quia principiũ motus est ex desiderato, apparet ꝙ hęc duo mouent hominem, scilicet desiderium, & consensus, qui sunt erga operationem secundum hunc modum, scilicet ꝙ faciens desiderare, & mouere, quod est intellectus, idem sunt, sed est mouens, quia facit desiderare rem. Et hoc intendebat, cum dicit desideratum enim, & cętera idest, * desideratum enim, quia ipsum est quod mouetur ad rem, quam comprehendit, & est intellectus operans aut imaginatio, & intellectus, quando comprehendit aliquid desiderabit per scientiam, & mouebit per desiderium, necesse est vt ipse intellectus sit mouens, secundum ꝙ est desiderans, non secundum ꝙ est comprehendens, neque secundum ꝙ desiderium est alia virtus ab intellectu; quę est etiam mouens, secũdum ꝙ ipse declarabit post: Et hoc, quod ipse dicit de intellectu operatiuo, intelligendum est de imaginatione. animalia enim, vniuersaliter mouentur ab imaginatione. si igitur forma fuerit imaginata ex cogitatione, tunc motus attribuetur intellectui operatiuo. &, si non fuerit ex cogitatione, tunc attribuetur ipsi virtuti imaginatiuę. E

* a, l, desideriũ,

Intelľs ẽ mouẽs scd̃m ꝙ ẽ desiderãs nõ scd̃m ꝙ ẽ cõprehẽdens. Idẽ supr, cõ, 29.

Volũtas & appetitus.

Et imaginatio quoque cum moueat, non mouet sine appetitu. Vnum quid igitur mouens ipsum appetitium. si enim duo, intellectus & appetitus mouerent, secundum communem vtique aliquam formam mouerent. nunc autem intellectus non videtur mouere sine appetitu. volnntas enim appetitus est. Cum autem secundum rationem mouetur, secundum voluntatem mouetur. appetitus autem mouet præter ratioñe concupiscentia enim appetitus quidam est. F

Et principium huius erit in tempore, in quo mouetur imaginatio. nullus igitur motus erit extra desiderium. Motor igitur est vnus, scilicet desiderans. mouens enim, si esset duo, scilicet intellectus, & desiderium, tuuc mouerent modo communi. modo autem intellectus non videtur mouere post desiderium. voluntas enim, & desiderium, quando mouentur in cogitatione, tunc voluntas mouet & desiderium mouet motu, qui non intrat cogitationem. & desiderium est aliquis appetitus.

A Idest. Et principiũ huius motus, qui est ex re desiderata, erit in tempore, in quo imaginatio mouetur a re desiderata sine appetitu. Imaginatio. enim primo comprehendit desideratum, scilicet patitur ab eo secundum comprehensionem, &, cum comprehenderit ipsum, fortę desiderabit, & cum desiderauerit, & non erit illic aliqod desiderium contrarium, neque alia virtus animæ contraria, tunc mouebit animal in loco ad illud ad desideratum. Deinde dicit. Motor igitur est vnus, idest motor igitur, qui est desideratum, quia est vnus continget vt illud, quod mouetur ab ea, quod est mouens animal, scilicet virtus desideratiua, sit vna etiam, & hoc est aut intellectus, aut imaginatio, secundum ꝙ vtrunque est desiderans. &, si mouens animal esset duo, scilicet intellectus per se, & virtus desideratiua per se, secundum ꝙ sunt diuersa, tunc motus animalis non proueniret ab eis nisi accidentaliter, scilicet per naturam cõmunem istis duabus virtutibus, quę esset alia ab vtraque illarum. Deinde dicit modo autem intellectus, idest &, si ita esset, contingeret vt intellectus per se moueret animal, & etiam desiderium per se. & non est ita. intellectus enim non videtur mouere nisi voluntarię, sicut imaginatio non videtur moue-re sine desiderio. Et drĩainter voluntatẽ & desideriũ est, quia, qñ volun-

B tas, & desiderium tunc voluntas mouet secundundum cogitationem, desiderium autem mouet non secundum cogitationem. Deinde dicit, & desiderium est aliquis appetitus. ita cecidit in scriptura, & est falsum, & debet legi, & appetitus est aliquod desiderium idest, ꝙ pars animę desiderans est mouens vniuersaliter. Si igitur desiderauit per cogitationem, dicetur voluntas, &, si fuerit sine cogitatione, dicetur appetitus. & demonstrat hunc errorem alia translatio, in qua dicitur appetitus autem mouet sine cogitatione, quia appetitus est modus desiderii. Dĩfia ĩter volũtatẽ & appetitũ.

Intellectus igitur omnis rectus est: appetitus autem & imaginatio recta & non recta. Vnde semper quidem mouet appetibile. sed hoc, autem bonum, aut apparens bonum. non omne autẽ, sed agibile bonũ. agibile autẽ est, quod potest & aliter se habere.

Omnis igitur intellectus est rectus: appetitus autẽ & imaginatio quandoque sunt recti & quandoque non. Et ideo pars appetitiua mouet semper. sed hoc aut est bonum, aut existimabi-

C tur esse bonũ, sed non in oĩbus illud, enim actuale est laudabile 52

& actuale illud, quod est possibile ẽ vt habeat rem alio modo.

D. & omnis actio ex intellectu est recta actiones autem quę fiunt ex appetitu & imaginatione quandoque sunt rectę, quandoque non. Et ideo pars appetitiua mouet semper, quia mouet ad rectum, & non rectum, intellectus aũt nõ mouet nisi ad rectum tantũ, & ideo non mouet semper, Deinde dicit, sed hoc aut est bonum, & cętera, sed hoc erga quod mouet virtus appetitiua, aut est bonum, aut existimatur esse bonum, sed non est. Et hoc bonum, ad quod mouetur ista virtus, non est bonum commune omnibus. illud enim bonum, quod est in actu semper, est laudabile simpliciter. Et hoc intendebat, cum dicit, sed non in omnibus, illud enim actuale est laudabile idest, & illud bonum existens in omnibus. illud enim bonum, quod semper est actuale, est laudabile. Deinde dicit, & actuale est illud, quod possibile est, et cętera idest et bonum, quod est pura actio, est bonum, quod mouet alio modo, a modo, secundum quem mouẽt ista bona, quę quandoque sunt potentia, quandoque actu. Et potest intelligi

Bonũ, qđ sp est actuale ẽ laudabile. oppositũ. 2. Ethi. c. 16. vide cõt. Zim.

per hoc, quod dicit, sed non in omnibus idest, et bonum, ad quod mouetur ista virtus, non est bonum secundum totum idest, semper & simpliciter illud enim bonum, quod est actu, ponitur esse laudabile. Vel aliter, sed non in omnibus idest sed bonum, quod comprehendit ista virtus, non est bonum existens laudabile ab omnibus, scilicet d cit bonum intellectui operatiuo est laudabile apud illam virtutem: & bonum quod potest inueniri alio, modo ab eo, secundum quem est bonum. bonum autem commune omnibus est bonum purum. Et intentio in istis est propinqua: & quasi ista postrema videtur conuenientior. D

Quòd igitur huiusmodi potentia animę, quæ vocatur appetitus mouet, manifestum est. Diuidentibus autem animæ partes, si secundum potentias diuidant & separent, valde multæ fiunt, nutritiuum sensitiuum, intellectiuum, deliberatiuum, appetitinum. hæc enim plus differunt abinuicem quam cōcupiscitiuum & irascitiuum.

Iam igitur apparuit quòd talis virtus animæ mouet, & est, quæ dicitur appetitiua. Et diuidentes animam, si diuidunt eam secundum virtutes, tunc inueniunt multas partes valde, s. nutritiuam & sensibilem, & intelligentem, & cogitatiuam, & desideratiuam. istæ enim distinctæ sunt abinuicem, & magis desideratiua, & similiter irascibilis. E

52 Idest iam apparuit ex hoc sermone ꝙ talis virtus virtutum animæ, quę comprehendit rem, & desiderat ipsam, est virtus mouens animal, & est quę dicitur appetitiua. Et illi, qui solent diuidere animam in tres, aut in duas partes, oportebat eos, si intendebant diuidere illam secundum virtutes habendas, diuidere eas in plures partes: cum plures habeant partes illis tribus, verbi gratia nutritiuam, sensibilem intelligibilem, & cogitatiuam.

Quoniam autem appetitus fiunt contrarii adinuicem: hoc autem accidit cum ratio & concupiscentia contrariæ sunt, fit autē in temporis sensum habentibus (intellectus enim propter futurum retrahere iubet. concupiscentia autem propter præsens videtur enim quod iam delectabile & est, & simpliciter, propterea ꝙ non videtur futurum.) F

Et propter diuersitatem appetitus contrariantur sibi adinuicem. & accidit hoc quando modi appetitus fiunt oppositi. & hoc nō erit nisi habenti sensum per tempus. & intellectus coget nos ad prohibendum propter rem futuram. & appetitus propter rem pręsentis voluptatis. existimatur igitur ꝙ res pręsentis voluptatis est voluptas simpliciter, quia non aspicit rem futuram.

53 Potest intelligi & propter diuersitatem appetituum, qui sunt in anima concupiscibili, contradicunt sibi in motu abinuicem. Vel aliter idest & propter diuersitatem appetitus animę concupiscibilis ab intellectu contradicunt sibi adinuicem, & hoc est manifestius. Deinde dicit & accidit

A hoc, & cętera idest & hoc accidit in eadem re, quādo modi appetituum in ea fuerint oppositi. & iste modus contrarietatis non inuenitur nisi in animali, quod comprehendit tempus, quia comprehendit aliquid magis ex re in pręsenti tempore, quam illud, quod est ex ea in futuro verbi gratia, ꝙ in eadem re iudicat quod modo est voluptabile, & in futuro contristabile. Deinde dicit, & intellectus coget ad prohibendum. & intēdebat demonstrare diuersitatē duorū modorū in appetitu. s. appetitū intellēs, & appetitū animę concupiscibilis. Anima. n. concupiscibilis mouet ad rem, quę est in actu voluptuosa, anima autem rationalis multotiens prohibet. & hoc propter nocumentum futurum, verbi gratia coitus & crapula. Deinde dicit. existimatur igitur, & cętera idest multi igitur existimāt ꝙ res pręsentis voluptatis est voluptuosa simpliciter, & nunquam contristabilis, quia virtus concupiscibilis non inspicit contristationem contingentē in futuro.

Aīa cōcupiscibilis mouet ad rē, q̄ ē actu voluptuosa: sed rōnalis multotiēs prohibet.

In aīalibꝰ motū tria.

Specie quidem vnum erit mouens, appetituum inquatum appetituum, primum, autem omnium appetibile (hoc enim mouet & non mouetur, eo quòd sit intellectum aut imaginatum)

B numero autem plura mouentia. Quoniam autem tria sunt, vnū quidem mouens, secundum autem quo mouet, & tertium, quod mouetur. mouens autem duplex, aliud quidem immobile, aliud autem mouens & motum, est vtique immobile quidem agibile bonum, mouens autem & motum appetitiuum (mouetur enim quod appetit, secundum ꝙ appetit. & appetitus motus quidam est, aut actus) quod autem mouetur est animal, quo vero mouet instrumento appetitus, iam hoc corporeum est, Vnde incōmunibus animæ & corporis operibus cōsiderandum est de ipsis.

Et mouens est appetitum, secundum ꝙ est appetitum. appetitum enim, pręcedit alia. hoc enim mouet & non mouetur, quia mouet imaginationem, & intellectum. Mouentia autē sunt multa in numero, quia res, per quas fit motus, sunt tres. Quarum

C vna est motor, & alia res, per quam mouet, & tertia motum. & motor est duobus modis, iste autem est non mobilis, ille vero est mobilis. Non motum autem est bonum intellectum. motor autem & motum est appetituum mouet enim illud, quod mouetur, secundum quòd est appetituum: quia appetitus est motus, scilicet qui in actu. & quod mouetur est animal, & instrumentū mouens est appetitus, & ista sunt corporalia. Et ideo quærenda sunt in actionibus communibus animæ & corpori.

54

Idest & primus motor in hoc motu est res apetita, secundum ꝙ est appetita. res enim appetita p̄cedit alia mouentia animal in hoc motu: quia ista mouet, & non mouetur. & ista est dispositio primi motoris. Deinde dicit, quia mouet imaginationem, & intellectum, id est & est motor, quia mouet imaginationem, quando appetitus fuerit partis imaginatiuę: aut intellectum, si appetitus fuerit istius partis animę. Deinde dicit. Mouentia autem sunt multa in numero. i. mouentia autem, quibus fit iste motus sunt plura vno. D. dicit, quia res per quas fit motus, & c. i. & cū contingit.

Ex hoc patet obiectū ī mēte mouere vt efficiēs, idē. 12. me c. 36. Dispō primi motoris ē vt moueat. Idē. 8. ph. 42. 2. 78.

vt motor sit plures vno, propter hoc, quod declaratum est in sermonibus vniuersalibus, scilicet ꝙ omnis motus sit per tres res, scilicet quarum vna est motor, qui non mouetur, & aliud, per quod mouet, & hoc est motor & motum, tertia autem est motum & non motor. Deinde dicit, & motor est duobus modis, & cętera idest & declaratum fuit illic ꝙ motor est duobus modis, scilicet motor non motus, & iste est primus, & motor qui mouetur, & hoc est, per quod mouet primus motor. D. demonstrauit quid est vnumquodque istorum trium in hoc motu, & dicit non motum autem est bonum intellectum, & cętera idest illud autem, quod est in hoc motu mouens non motum, est bonum intellectum, quod comprehendit anima appetitiua. motor autem & motum est res appetitiua, idest corporis membrum, in quo est ista pars animę appetitus autem est motus, quia est a re appetita per intellectum in actu. Et forte hoc intendebat, cum dicit, quia appetitus est motus, scilicet qui in actu idest appetitus, qui est a re appetitua in actu. Vel alteri idest appetitus, qui est appetitus in actu motum autem, & non motor, qui est tertia res in hoc motu est animal. Deinde dicit & instrumentum motus est appetitus, & cętera & quia illud mouens, per quod mouet primus motor, necesse est vt sit corpus cum sit motum, vt declaratum est in vniuersalibus sermonibus, & appetitus hic est illud, per quod mouet primus motor, ergo res appetitiua, per quam mouetur animal est corpus, & appetitus est forma eius. Et ideo oportet quęrere ea per quę fit iste motus, vbi loquitur de actionibus communibus animę, & corpori idest in parte scientiæ naturalis, in qua loquitur de istis actionibus communibus, vt in Somno & vigilia. Et ipse locutus fuit de hoc in tractatu, quem fecit de Motu animalium. sed iste tractatus non venit ad nos, sed quod transferebatur ad nos fuit modicum de abbreuiatione Nicolai. D

8. phy. 35.

8. phy. 35. E

Nunc autem, vt in summa dicam, mouens instrumentaliter, vbi principium & finis idem. vt * commissa ostium, hic enim conuexum & concauum: hoc quidem finis, illud vero psincipium. Vnde aliud quidem quiescit, aliud vero mouetur, ratione quidem diuersa existentia, magnitudine vero inseparabilia. omnia enim pulsu & tractu mouentur, Quapropter oportet, sicut in circulo, manere aliquid, hinc incipere motum. F

γιγγλυσμός. cardo.

Et dico modo vniuersaliter ꝙ corpus mouetur motu consimilitudinis. vbi enim est principium, illic etiam est finis, sicut motus gyratiuus. in hoc enim inuenitur gibbositas, & concauitas: illud autem est finis, hoc autem principium. Et ideo hoc est quiescens, hoc vero motum: quāuis in definitione sint diuersa, in magnitudine aūt nō sunt distincta, omne enim, quod mouetur, mouetur secūdum aliquā gibbositatē. Vnde necesse est vt res quiescat, sicut illud, qđ est i articulo, & ꝙ principiū motus sit ex hoc.

Cum notificauit ꝙ quęrere de rebus, per quas fit iste motus, conuenientius est in alio loco, incępit hic narrare quandam rem vniuersalem, & d. Et dico modo vl'iter, &c, idest & dico modo ꝙ corpus mouetur a primo instr̄o, ita ꝙ primum instrumentum. quod mouet ipsum, quod est subiectū animę desideratiuę est in corpore animalis in vno loco, a quo expelluntur partis motę animalis, & ad q̄ attrahuntur partes illius partis ab illo

A instrumento. omnis enim motus compositus ex attractione & expulsione, necesse est vt principium, a quo est expulsio, sit finis, ad quem est attractio. Et ideo dicit sicut motus gyratiuus, motus enim gyratiuus compositus est ex attractione & expulsione. Quoniam autem motus animalis compositus ex attractione expulsione, manifestum est quoniam, quando pars dextra mouetur a nobis, & sustentati fuerimus super sinistram, tunc quędam partes illius partis erunt expulsę ad interius, & quędã attractę. & sunt partes, quę sunt posterius, & attractio & expulsio earum non est rectitudine, sed secundum lineas nõ rectas, magis curuas quã rectas, & iõ assimilatur gyro. & instrumentum, per quod corpus desiderat primo, & vniuersaliter, non est cognitum a nobis. Et in loco huius sermonis inuenimus in alia translatione sermonẽ manifestiorem sic. Dicamus igitur breuiter ꝙ motor est quasi habẽs eandem dispositionem in suo principio, & suo fine, sicut illud, quod dicitur, Gręce giggismus. est enim in eo gibbositas, & concauitas, & vnum eorum est finis, & aliud principium. Deinde dicit, in hoc enim inuenitur gibbositas, & concauitas idest in omni. n. quod mouetur secundum expulsionem & attractionem, non recte conuenit esse concauitatem & gibbositatem, ita ꝙ gibbosum sit quiescens, a

B quo erit principium expulsionis, & ad quod fit finis attractionis, & concauum sit motum, sicut est dispositio corporis moti circulariter. Omne. n. corpus, quod mouetur circulariter, motus eius componitur ex attractione, & expulsione, sicut dictum est in Septimo Phy. Deinde dicit illud autem est finis, hoc autem principiũ, & c. i. & ista pars quiescens est per motum attractionis finis, & per motum expulsionis principium. & ideo necesse est vt gibbosum, aut illud, quod est loco gibbosi sit quiescens aut cõcauum, aut illud quod est loco concaui, sit motum, licet principium & finis in hoc motu sint diuersa in definitione, in magnitudine aũt idẽ sunt, sicut centrum. & hoc est contrario de motu recto, s. ꝙ principium, & finis sint in eo diuersa in definitione, & in magnitudine. & membrũ quod est tale in animali, est cor secundum ipsum. Deinde dicit omne. n. quod mouetur, mouetur secundum aliquam gibbositatem. i. & fuit necesse vt in animali sit tale membrum quiescẽs, quia est principium motus expulsionis, & finis attractionis, propter hoc, ꝙ omne, quod mouetur secundum attractionem & expulsionem, necesse est vt sit secundum aliquod gibbosum

C quiescens, ad quod peruenit motus attractiuus, & a quo incępit motus expulsiuus. & ideo necesse est vt in omni tali sit aliquod fixum, quod sit principium & finis. sicut centrum in circulo. Et iste sermo ędificatur sup duas propositiones, quarum vna est ꝙ motus animalis in loco componitur ex expulsione & attractione, secunda est ꝙ omnis motus cõpositus ex attractione expulsione habeat rem quiescentem, ex qua fit principiũ motus expulsiui & ad quem sit finis. Apparet enim, ꝙ necesse est in omni motu vt illud, a quo est motus, & ad quod est motus, sit quiescens, cum igitur motus fuerit compositus ex expulsione et attractione, continget vt hoc quiescens sit idem. Cum igitur hę duę. propositiones fuerint cõcesse, consequitur ex eis, ꝙ in aĩali est membrũ quiescens, a quo incipit motus expulsiuus, et ad quod peruenit. Et, quia videmus ꝙ vltimum membrum, quod quiescit in motu locali, est cor, necesse est vt eius principium sit ex eo. Sic igitur est intelligendus iste locus, & istę propositiones sunt manifestę & apparẽtes, sed verificare eas per inductionem, & dare causas apparentium in hoc proprium est sermoni de motu animalium locali.

Oẽ corp' quod mouetur circulariter, mot' ei' cõponitur ex atteratiõe & expulsiõe. cõsidera de motu cęli. In motu recto principiũ & finis sunt diuersa ĩ definitiõe, & ĩ magnitudine. in circulari definitiõe tm̃. Cõsimile. 8. ph. cõ. 73. & 2. cę. tex. cõ. 35. Documentũ appet ꝙ necesse est in oĩ motu, vt id.

Caput Tertium. Quid sit mouens in imperfectis animalibus: & quando eius insit.

OMnino igitur, sicut dictum est, inquantum animal appetitiuum est sicut sui ipsius motiuum est. appetitiuum autem non sine imaginatione: imaginatio autem omnis aut rationalis est, aut sensitiua: hac igitur & alia animalia participant. Considerandum autem & de imperfectis quid est mouens, quibus sensus solum inest tactus, vtrum contingat imaginationem inesse his, aut non, & concupiscentiam. Videtur enim dolor, & voluptas inesse. si autem hæc, & concupiscentiam inesse necesse est. Imaginatio autem quomodo vtique inerit? An sicut mouentur indeterminate, & hæc insunt quidem, indeterminate antem insunt. E

In aīalibus im. ꝑfectis ē īdeterminata imagi. natio.

Et vniuersaliter sicut diximus, quia res, secundum quòd est animal habet appetitum, sic per illam intentionem mouet. se & desiderium non est extra imaginationem: omne enim imaginatum, aut est sensibile, aut cogitabile: hoc enim inuenitur in aliis animalibus. Consideremus igitur in animalibus non perfectis quid moueat ea, in quibus sensus non est nisi per tactum tantum. Dicamus igitur vtrum sit possibile vt habeant tristitiam & delectationem. & si hęc duo habent, de necessitate, habent appetitum. Quomodo igitur erit imaginatio? Aut forte, sicut mouentur motu interminato, sic etiam existit in eis. est enim in eis, sicut diximus cum imaginatione sensati non terminati.

D. & quia res, secundum ꝙ est animal, habet appetitum, necesse est vt per illam intentionem moueat se. & omnis appetitus non est sine imaginatione: omne enim imaginans aut habet illam formam imaginatiuam, F a qua mouetur ex sensu, aut habet eam ex cogitatione, in homine autem

56 **Dubiū. idē secū do de aīa, 20.**

habetur ex cogitatione: in aliis vero animalibus ex sensu. Et, cum posuerimus ꝙ oīs appetitus fit ex imaginatione: imaginatio aūt fit ex quinque sensibus in animalibus perfectis, oportet considerare quomodo mouentur animalia imperfecta, quę non habent nisi tactum tantum.

Solutio.

Et manifestum est ꝙ, si ista habent delectationem & tristitiam, necesse est vt habeant appetitum. sed si posuerimus ea habere appetitum, necesse erit vt habeant imaginationem. sed ista existimantur non habere imaginationē, cum non moueantur ad sensibilia nisi apud pręsentiam eorum, aut moueantur motu non terminato. Sed quocunque modo sit, dicamus ꝙ quemadmodum mouentur motu non terminato, idest ad intentionem non terminatam, ita videtur ꝙ imaginantur imaginationem nō terminatā, cum sentiant sensu non terminato.

Seusitiua igitur imaginatio, sicut dictū est, & in aliis animalibus inest. Deliberatiua autem in rationalibus. vtrum enim

A aget hoc, an hoc, iam rationis est opus. & necesse est vno mensurare. maius enim persequitur, quare potest vnum ex pluribus phanthasmatibus facere. Et causa hęc est, quod opinionem non uidetur habere, quoniam eam, quæ est syl logismo, non habet. hęc autem illam. Quapropter deliberatiuum non habet appetitus. Vincit autem aliquando, & mouet voluntatem, aliquando autem illa hunc, sicut sphęra, appetitus appetitum, cum incontinentia facta est. natura aūt semper superior principalior est, & mouet, ad eo vt tribus lationibus iam moueatur. Natura superior principalior est.

Et hoc etiam inuenitur in in aliis animalibua. Virtus autem cogitatiua est in rationabilibus tantum. eligere autem facere hoc, aut hoc est de actione cogitatiua. & numerat ipsum vnum de necessitate mouetur enim erga maius: ita quòd potest ex multis imaginationibus vt agat. Et hæc est causa existimatio-
B nis. non enim habet cogitationem, quia non habet rem, quæ fit a ratione. & hoc est, quod est illius propter delectationem, quia non habet virtutem cogitatiuam. Dominatur igitur, & mouet quandoque illud, & quandoq; aliud. apoetitus mouet appetitum scd̄m sphęram, quando habuerit intentionē continētiæ. est.n. scd̄m naturam prior & motorita quod sint motæ erga motū.

Dicit & imaginatio existit in aliis animalibus, cogitatio autem in rationabilibus. Eligere enim facere. hoc imaginatum & non hoc, est de actione cogitationis, non de actione imaginationis. Iudicans enim quod hoc imaginatum est magis amabile quam hoc, debet esse eadem virtus de necessitate, quæ numerat imaginationes, & in quibusdam indicat magis delectabilius. Et hoc intendebat, cum dixit, & numerat ipsum vnum de necessitate. & est secundum quod reputo, & necesse est vt ista virtus numeret illas imagines, donec comprehendat ex eis magis amatum: sicut vnum numerat numeros inęquales, donec comprehen-
C dat ex eis magis maiorem. Similiter cogitatio numerat imagines, & cōparat inter eas, donec possit pati ab imaginatione alicuius earum. Et hoc est causa, quare animal rationale habet existimationem. existimatio enim est consensus, qui prouenit a cogitatione. Deinde dicit non enim habet cogitationem, &c. idest pręter animal rationale nullum habet cogitationem, quia non habet rationem: & motus animalium est propter delectationem, & est motus simplex non diuersus, quia non habet virtutem cogitatiuam cum appetitu, ita quod hę duæ virtutes dominarentur sibi adinuicem, adeo quod moueretur animal quandoque propter voluntatem, sicut in animali rationali. Deinde dicit appetitus enim mouet appetitum, &c. idest accidit enim in habenti plus quā vnum appetitum, vt animal moueatur in quibusdam locis a duobus appetitibus insimul, quando acciderit vt vnus appetitus fuerit dominans & continens secundum: tunc enim inducet ipsum ad suum, motum, quando appetitus dominatus remanet motus in suo motu proprio, sicut accidit in corporibus cælestibus. Vnusquisque enim orbium stellarum erraticarum videtur moueri per appetitum orbis stellarum fixarum motu diurno: licet cum suo appetitu proprio moueantur

57 Differentię inter phantasiam hominis, et aliorum animaliū.

Idem 12. Met. 37. & 44. & 2. Cęl. 58.

motu proprio. Deinde dicit est enim secundum naturam,&c. ideſt & accidit huic ſphęrę continenti alias, ſcilicet dominari ſuper eas propter hoc, quia eſt prior natura aliis & mouens eas: ita vt per hoc accidat vt alie moueantur ab ea.

Scientificum autem non mouet, ſed manet. Quoniam autem exiſtimatio & ratio, hæc quidem ipſius vniuerſalis eſt, illa vero ipſius ſingularis (illa enim dicit ꝙ oportet talem tale agere, hæc autem ꝙ hoc tale, & ego quidem talis) iam hæc mouet opinio, non ea, quæ vniuerſalis. aut vtraque; ſed illa quidem quieſcens magis, hęc autem minime.

Virtus autem ſcientialis non mouetur, ſed quieſcit: quia illa eſt exiſtimationis, & iudicii vniuerſalis inſimul, iſta autem eſt particularium. illa enim facit ꝙ oportet tale facere talem actionem: & illud eſt, quia iſta res eſt ſecundum hunc modum, ego etiam ſum ſecundum illum. hoc enim etiam mouet, ſed non vniuerſale. aut vtrunque: ſed illud eſt quieſcens, iſtud autem non. E

58 Dicit Virtus autem, quę comprehendit vniuerſale, non mouetur ad comprehenſum: quia iſta virtus eſt exiſtimationis tantum, & comprehenſionis rei vniuerſalis, res autem vniuerſalis non mouet omnino, cum non ſit aliquod hoc, ideſt ſingulare virtus enim, quę comprehendit particulare, eſt particularium, & mouetur, quando mouet. Intendebat igitur hic per virtutem ſcientialem virtutem comprehendentem rem vniuerſalem. Deinde dixit, illa enim facit, &c i. virtus enim, quę comprehendit vniuerſale, affirmat ꝙ oportet omne tale agat talem actionem: virtus autem particularis eſt, quę comprehendit exemplum ſibi ſecundum hanc diſpoſitionem, quam affirmauit, ſi eſſet ſciens vt ageret illam actionem. Proueniet igitur a comprehenſione iſtarum duarum virtutum congregatio per quam fit actio. Deinde dicit, hoc.n. etiam mouet, &c. ideſt intentio enim particularis mouet. motio autem ad vniuerſale non eſt ei. Aut dicamus ꝙ motio eſt vtrique. ſed eſt vniuerſali, quia eſt quiſcens, & particulari quia eſt motum. & hoc intendebat cum dixit ſed illud eſt quieſcens, iſtud autem non ideſt ſed ſi vniuerſale fuerit mouens, erit ſecundum ꝙ eſt quieſcens, aliud autem particulare ſecundum ꝙ eſt motum. F

Summa Tertia. Quæ Animæ potentiæ quibus animatis necessario insint.

Caput primum. Nutritiuam animam omne uiuens necessario habere, sensum vero tactus ipsum animal: atque etiam gustum, cum sit tactus quidam.

NVtritiuam igitur animam necesse est habere omne, quodcunque viuit & animam habet, a generatione vsque ad corruptionem. Necesse est enim
B quod genitum est augumẽtum habere, & statum, & decrementum: hæc autem sine alimento est impossibile. necesse est igitur in esse nutritiuam potentiam in omnibus, quæ augmentantur, & diminuuntur.

Necesse est igitur vt anima nutritiua sit in omni, & vt anima existat in eis de generatione vsque ad corruptionem. Necesse est enim vt omne, generatum habeat principium, & finem, & descensum: quę non possunt esse sine nutrimento. ergo de necessitate virtus nutritiua est in omnibus rebus augmentabilibus & diminuibilibus.

Cum compleuit sermonem de omnibus virtutibus animę vniuersalibus, vult demonstrare quę est ex eis in animalibus propter necessitatem, & quæ propter melius, & dicit. Necesse est igitur vt anima nu- 59
C tritiua sit in omni viuo de prima generatione vsque ad corruptionem. Necesse est enim vt omne habens animam, habeat crementum & diminutionem: cum impossibile est vt subito veniat ad suam perfectionẽ postremam, sed descendendo paulatim, & intrando in senectutem. Et, quia causa crementi nihil aliud est q̃ nutrimentum, & causa diminutionis nihil aliud est quam defectus cibi, & eius paucitas, necesse est vt anima nutritiua sit in omni, quod crescit, & senescit, & quia omne viuum est tale necesse est vt omne viuum sit nutribile.

2. de Anima. 14
3. d Anima. 44
8. Phy. 20.

Sensum autem non est necesse in omnibus viuentibus. Neque enim ea, quorum corpus simplex est, contingit habere tactum, neque sine hoc possibile est esse vllum animal, neque quecunque non sunt susceptiua formarum sine materia. Animal autem necesse est sensum habere, si nihil frustra facit natura. omnia enim, quæ natura fiunt, propter aliquid sunt, aut, * casus sunt eorum, quæ sunt propter aliquid. Si igitur omne progressiuum corpus non habeat sensum, corrumpetur

Natura nihil frustra facit. Idem supra. te. 45.
* συμπτώματα.

vtique, & ad finem non perueniet, qui eſt naturæ opus. Quo modo enim aletur? manentibus enim ineſt hoc, vnde nata ſunt.

Et non eſt neceſſarium ſenſibilem eſſe ſimpliciter. Et impoſſibile eſt ſine iſta vt animal ſit viuum: neque etiam in rebus, quę non recipiunt formam ſine materia. Neceſſe eſt igitur vt ſenſus in animalibus, ſi natura nihil facit ocioſum. omnia .n. exiſtentia per naturam aut ſunt propter aliquid, aut ſunt accidentia conſequentia, quæ ſunt propter aliquid, omne enim corpus ambulans ſine ſenſu corrumpitur, & non venit ad finem, cum fuerit de actione naturæ. Notum eſt igitur ꝙ de neceſsitate inuenietur ſenſibilis in animalibus. eſt enim ſecundum modum motus ſine ſenſu. ſed iſte etiam eſt in eis, quæ innata ſunt quieſcere.

Vide. 12. Met. 36. & 2. Cę. 61. & 2. de Anima 15.

† Vita ęquiuoce dicitur de ſuperioribus, et inferioribus. Conſimile, 2. Cę. 60 & 71.

* Omnia naturalia aut ſunt ꝑꝑ aliquid, aut ſunt accidentia conſequentia a natura de neceſsitate. Idē. 2. Ph. te. cō. 88.

60 Et non eſt neceſſarium vt virtus ſenſibilis ſit ſimpliciter, ideſt in omnibus rebus quę creſcunt & corrumpuntur. Sed in animalibus tantum eſt neceſſe vt ſit virtus ſenſibilis, impoſsibile enim eſt ſine hac virtute vt aliqua ſit animal: & hoc eſt in rebus recipientibus eam non in materia. hoc enim nomen † vita dicitur de eis & iſtis æquiuoce: & innuit corpora cęleſtia. Deinde dicit, Neceſſe eſt igitur vt ſenſus ſit in animalibus, &c. ideſt & apparet ꝙ neceſſe eſt vt ſenſus ſit in omni animali, & hoc, quia natura nihil facit ocioſe. Omnia * enim naturalia aut ſunt propter aliquid, aut ſunt accidentia conſequentia naturam de neceſsitate, & non intenduntur, verbi gratia pili, qui oriuntur in locis non determinatis in corpore. & cum ita ſit, ſi animal non haberet ſenſum, cum hoc ꝙ eſt ambulans, ſtatim corrumperetur antequam perueniret ad complementum: & tunc natura ageret ocioſe, cum incępit generare entia, quę non poſſunt peruenire ad finem in maiori parte, aut omnino. Notum eſt igitur ꝙ neceſſe eſt vt virtus ſenſibilis ſit in animalibus ambulantibus de neceſsitate, ſcilicet quærentibus nutrimentum. Deinde dicit, eſt enim ſecundum modum motus ſine ſenſu, ideſt quoniam, ſi inueniretur aliquid moueri in loco ſine virtute ſenſibili, tunc illius eſſe eſt modo diuerſo ab eſſe generabilium & corruptibilium. & innuit corpora cæleſtia. Illa enim, quia non ſunt generabilia neque corruptibilia, ſi haberent ſenſum, tunc natura ageret ocioſe: quemadmodum, ſi iſta mobilia generabilia & corruptibilia non haberent ſenſum, tunc natura ageret ocioſe. Deinde dicit, ſed iſte etiam eſt in eis, quæ innata ſunt quieſcere, ideſt ſed priuatio ſenſus debet eſſe de generabilibus & corruptibilibus in eis, quę innata ſunt quieſcere, & non moueri ad nutrimentum, ſcilicet in vegetabilibus.

Non eſt autem poſsibile, vt corpus habeat quidem animam, & intellectum diſcretiuum, ſenſum autem non habeat, non manſiuum exiſtens, generabile autem. at vero neque in generabile. * Quare enim non habebit, aut enim animæ melius erit, aut corpori. Nunc autem neutrum eſt. illa enim non magis intelligit, hoc autem nihil erit magis propter illud.

* a. l. Quare in, habebit?

Et impoſsibile eſt vt corpus habens animam & intellectum, & in-

A & indicium sit sine sensu, cum non sit remanens, siue fuerit generatum, siue non fuerit generatum etiam. Causa enim, propter quam habet hoc, est quòd non iuuatur per illud corpus & anima. Modo autem autem non est aliquod istorum etiam & illa autem, quia in maiori parte non intelligit: & ista quia in maiori parte non est.

Dicit. Et impossibile est vt corpus habeat animam & intellectum sine sensu, cum illud corpus non est remanens, sed generabile & corruptibile, siue fuerit simplex siue compositum. Et hoc intendebat. cum dicit vt reputo, generatum, aut non generatum. causa enim, propter quam debet esse corpus animatum intelligens sine sesu, si potest esse, est quia illud corpus animatum non adiuuatur per sensum neque in anima, neque in corpore Sed, si posuerimus corpus animatum intelligens esse non generabile, neque corruptibile, manifestum est quod non indiget sensu: cũ non haberet sensus ĩ ipso aliquod iuuamentũ. iuuamentũ.n. quod est B per animam, non habet, quia anima sensibilis impedit in maiori parte, idest intellectum. & hoc intẽdebat, cum dixit & illa autem, quia in maiori parte non intelligit idest virtus autem sensibilis, quia in parte maiori non intelligit animali intelligenti. Iuuamentum autem virtutis sensibilis, quæ est per corpus, non habet ẽt quia sensus in maiori parte non est causa longitudinis vitæ & durationis. Et hoc intendebat, cum dicit. & ista, quia in maiori parte non est. idest & sensus in maiori parte est casa, quare res non sit, idest vt corrumpantur. & ideo sensibilia sunt minoris vitę, quam multę plante. 62

Vide. 2. cę. 61. Et. 8. me. cõ. 12 Et. 12. Met. 36. aĩa sensibilis ĩpedit in maiori parte. Idẽ. 2. de aaima. 151.

Nullum ergo corpus non manens habet animam sine sensu. At vero, si habet sensum, necesse est corpus esse, aut simplex, aut mistum. Impossibile autem est esse simplex. tactum enim, non haberet, est autem necesse hunc habere.

Et propter hoc iterum non est corpus motum habens animam sine sensu. Sed, habet sensum, tunc de necessitate C aut erit simplex, aut compositum. Et impossibile est vt sit simplex, quia non habet tactum. & necesse est vt habeat ipsum.

Dicit & propter hoc, quod delaratum est, si est aliquod corpus motum habens animam, non generabile, tunc illud corpus non indiget sensu: & tunc quęrendum est modo vtrum est corpus motum habens animam sine sensu, aut nullum corpus est tale. & innuit quod quęrendum est de hoc in alio loco. Deinde dicit. Sed, si habet sensum & cętera idest, sed manifestum est hoc quod, si virtus sensus est in aliquo corpore, necesse est vt illud corpus sit, aut simplex, idest vnum quatuor simplicium, aut compositum ex eis, quod est generabile & corruptibile. & impossibile est vt habeat sensum tactus: & necessarium est vt tactus sit in omni habente sensum.

Hoc autem ex his manifestum. Quoniam enim animal cor-

pus animatum est, corpus autem omne est tangibile, tangibile autem quod sensibile tactu, necesse est & animalis corpus tactiuum esse, si debeat conseruari animal. Alii enim sensus per alia sentiunt, ut olfactus, visus, auditus. tangens autem, nisi habeat sensum, non poterit hæc quidem fugere, illa autem accipere. Si vero hoc, impossibile est saluari animal. Quapropter & gustus est vt tactus quidam. alimenti enim. alimentum autem corpus tangibile.

Et hoc scitur de istis rebus. Quia animal est corpus animatum: & omne corpus est tangibile: & omne tangibile est sensibile tactu: ergo corpus animalis necesse est vt sit tangibile, si animalia inata sunt euadere. Et alii sensus residui sentiunt mediantibus aliis rebus verbi gratia olfactus, & visus, & auditus. Si igitur tangiblie non inuenitur in sensu, impossibile est vt recipiat quędam; & fugiat quædam. & sic impossibile est vt animal saluetur. Et propter hanc causam gustus est sicut tactus. est enim nutrimenti. & nutrimentum est corporis tangibilis.

61 Et hec scitur de his propositionibus. Quoniam omne animal est corpus animatum: & omne corpus est tangibile: & omne tangibile est sensibile per tactum: ergo corpus animalis, si debet saluati & euadere ab occasionibus, necesse est vt habeat tactum, Et alii sensus residui, quos habet, comprehēdunt alia sensibilia mediantibus aliis corporibus a suis propriis sensibilibus, verbi gratia, auditus, olfactus, & visus. Si igitur animal non sentit corpora tangibilia, tunc impossibile est vt veniat ad quedam corpora, & vtatur eis in aliquo iuuamento, aut vt fugiat quedam nocentia. Et, cum ita sit, impossibile est vt animal saluetur. Deinde dicit, Et propter hanc causam, &c. idest, & propter hanc necessitatem sensus gustus est necessarius in animalibus, sicut est tactus. Gustus enim est propter nutrimentum, scilicet ad cognoscendum conueniens ab inconueniente, & nutrimentum est in corpore tangibili, & ideo necesse est vt gustans sit tāgens, sicut declarauimus prius.

a. de Aia. 101.
a. de Aia. 101.

Sonus autem, & color, & odor non alunt, neque faciunt augmentum aut decrementum. Quamobtem & gustum necesse est tactum esse quendam, quia tangibilis & nutritiui sensus est. Hi igitur necessarii sunt animali. atque manifestum est ꝙ non est possibile sine tactu animal esse. Alii autem propter bonum & generi animalium iam non cuicunque sed cuidam, vt progressiuo, necesse est inesse. si enim debeat saluari, non solum oportet tangendo sentire, sed & eminus.

Sonus autem, & color, & odor non nutriunt neque fit ex eis

A augmentum, aut diminutio. Et propter hanc causam gustus de necessitate fuit aliquis tactus, quia sensus non est nisi tangibilis, & nutribilis. Isti autem sunt animalium de necessitate. & manifestum est qꝑ impossibile est animal esse sine sensu. Isti autem alii sunt ut sint meliores. & hoc nō accidit cuilibet generi animalium, sed quibusdam. & sicut est necessarium, vt istud sit ambulans, si innatum est saluari: & non vt sentiat, quando tetigerit tantum, sed a remoto etiam.

Dicit sonus autem, & color, & odor non nutriunt corpus, quando veniunt super ipsum, neque faciunt in corpore additionem, aut diminutionem, sicut facit nutrimentum. Et propter hanc causam, quam dicit, gustus de necessitate est aliquis tactus idest quia sensus gustus est alicuius tangibilis nutrientis. & hoc intendebat cum dicit quia sensus non est nisi tangibilis. Deinde dicit, Isti autem sunt animalium de necessitate & intendebat sensum tactus, & sensum gustus. Deinde dicit, Isti autem alii id est tres sensus alii. Deinde dicit, & hoc non accidit, & isti tres sensus non inueniuntur in quolibet genere animalium sed in quibusdam. Deinde dicit, & sicut est necessarium vt istud sit ambulans, &c. id est, & sicut animal, cum necesse est ei vt sit ambulans, si innatum est saluari, perfectius est ei vt non comprehendat sensibilia nociua, & vtilia de propinquo tantum, & per tactum, sed ex remoto etiam: quoniam per istos duos modos sentiendi saluabitur perfectius, & melius. 64

B

Hoc autem erit, si per medium, sensitiuum fuerit, eo qꝑ illud quidem a sensibili patiatur & moueatur, ipsum autem ab illo. Sicut enim mouens secundum locum vsque ad permutationem facit, & pellens alterum facit vt pellat, & est per medium motus, & primum quidem mouens pellit & non pellitur, vltimum autem solum pellitur & non pellit, medium autem vtraque multa autem media, sic in alteratione, præterquam quòd manens in eodem loco alterat. Vt si quis in ceram tinxerit, vsque ad id mota est, quousque tinxit, lapis autem nihil. sed aqua vsque procul. aer autem ad plurimum mouetur, & agit, & patitur, si maneat, & vnus sit. Vnde & de refractione est melius, quam visum egredientem refrangi, aerem pati a colore, & figura, vsquequo sit vnus. in læui autem est vnus. Quapropter iterum hic visum mouebit, sicut vtique si ceræ sigillum ad finem vsque succederet.

C

Et hoc non erit, nisi quando fuerit sensibile per medium, quia aut illud patitur a sensibili & mouetur, hocvero ab illo. Et, sicut illud, quod mouet in loco, agit quousque transmutetur, & similiter quod expellit aliud, donec expellatur, &

erit mutus per medium, primum autem mouet, aut expellit absque eo quòd expellitur, aliud autem expellitur tantum & non expellit. medium autem habet vtrunque, & media sunt multa, & sic est de transmutatione, sed quiescens in eodem loco. Et sicut qui imprimit in ceram, imprimit quandiu mouet, & ad locum ad quem peruenit impresio. lapis enim non imprimitur omnino. sed aqua imprimitur in remoto spatio. & aer mouetur multum, & agit & petitur si remanet, & est idem. Et propter hanc causam melius est vt aer patiatur per conuersionem a corpore, & a colore, quod possibile fuerit aut visus per transmutationem, & conuersionem. & est idem in rebus lenibus. Et ideo hoc mouet visum etiam, sicut sigillum existeus in cera redditur ad vltima eius. D

65 Dicit, & hoc sentire, quod est ex remoto fit, quando sensibile mouerit sentiens per medium, quoniam quando illud, quod est medium, patitur, & mouetur a sensibili: & hoc, quod est sensus, patitur a medio. Deinde dicit. Et sicut illud, quod mouet in loco, &c. idest &, quemadmodum corpus mouens in loco indiget in hoc, quod moueat, vt agat, quousque moueatur & transmutetur, & similiter illud, quod expellit aliud, indiget vt expellatur, & tunc expelletur, & sic motio in talibus rebus componitur ex tribus ad minus scilicet primo motore, & medio, & postremo moto. primus autem motor expellit & mouet, & non mouetur: postremum autem motum expellitur & mouetur, & non mouet: medium autem facit vtrumque, scilicet mouet & mouetur: medium autem potest esse vnum, & potest esse plus vno. Deinde dicit, & sic est de transmutatione &c. idest, & secundum dispositionem, quam narrauimus de motu in loco, scilicet quod componitur ex tribus rebus ita est de hac transmutatione, quę fit a sensibilibus sensuum per media. Sensibilia enim mouent & non mouentur, & media inter ea mouent sensus & mouentur a sensibilibus, & sensus mouentur & non mouent. Sed est differentia inter ea, ꝙ ista transmutatio, quę est in istis rebus media est, & medium permanens in eodem loco, & non transfertur ab eo: illic autem medium transfertur, & similiter postremum motum. Et, cum declarauit ea, in quibus communicat ista transmutatio cum transmutatione in loco, & in quibus distinguitur, ab ea, dedit exemplum in hoc, & dicit, Et sicut qui imprimit in ceram, &c. idest, & iste motus, qui est medii in suis partibus a sensibili, valde est similis impresioni sigilli in ceram: & quemadmodum cera mouetur cum suis partibus a sigillo: & ille motus peruenit in ceram ad quocunque potest peruenire virtus imprimentis: & cera permanet in omnibus suis partibus, ita est dispositio in motu medii cum sensibilibus, scilicet quod exprimitur ab eis, & expellitur ad omne, ad quod peruenit expresionis virtus: & est permanens in suo loco non motum. Deinde dicit. lapis autem. &c. idest & iste motus non adaptatur in omni corpore, lapis autem, & sibi simile non exprimitur omnino, sed exprimitur illud, quod est sicut aqua. aqua enim videtur exprimi in remoto spatio, & similiter aer. multotiens enim videtur agere, & pati E F

Octauo Ph. 34. & 31. Vide pro illo etiam. 2. de Aia 115.

A ab expressione, quando fuerit fixus secundum totum, non motus neque diuisus. Deinde dicit. Et propter hanc causam melius est vt aer patiatur, &c. idest &, quia in medio possibilis est hæc impressio, ideo melius est dicere in conuersione, quę fit in audibilibus & visibilibus, ꝙ nihil aliud est nisi quia aer conuertitur per illum motum, qui est in eo. & illam passionem, quę fit ex sensibilibus & visibilibus, quando occurrerit aliquid, in quo non potest pertransire ille motus secundum rectitudinem ad sensus, melius est, quam dicere conuersionem esse corporum extra visum: sicut dicunt quidam Antiquorum, & concedunt Perspectiui, cum nulla sint illic corpora extrinseca. Deinde dicit, et est idem in istis rebus lenibus, &c. idest & iste motus est idem in rebus humidis, & hoc intendebat per lenibus, & ideo aer mouet visum etiā. quemadmodum si sigillum existens in cera redderetur ad postremum finem, adeo ꝙ moueret aerem in parte secunda, ita sensibile mouet aerem, ita quod per transitur per ipsum ad superficiem tangentem sensum, & sic mouet sensum.

B

Caput Secundum. Animalis corpus simplex esse minime posse: cum sensus tactus sit ei necessarius, alij vero sint ad bene esse.

QVòd autem impossibile sit simplex esse animalis corpus manifestum est. dico autem, vt igneum, aut aereum. Sine enim tactu nullum con-
C tingit alium sensum habere. corpus enim animatum omne tactiuum, sicut dictum est. Alia autem, præter terram, sensoria quidem vtrique fient. omnia autem per aliud sentiendo faciunt sensum, & per medium. tactus autem est in tangendo ipsa, quia propter & hoc nomen habet. Attamen & alii sensus tactu sentiunt, sed per alia, hic autem uidetur solus per seipspum. Quare huiusmodi elementorum nullum vtique erit corpus animalis. Neque itaque terrenum, omnium enim tangibilium tactus est sicut medietas. & susceptiuum est sensorium, non solum differentiarum, quæcunque terræ sunt, sed & calidi, & frigidi, & aliorum omniū tangibilium. Et pp hoc ossibus, & capillis, & huiusmodi partibus non sentimus, quia terræ sunt. Et plantę etiam ob hoc nullum habent sensum, quia terræ sunt.

Sine autem tactu nullum posſibile eſt alium eſſe. hic autem D ſenſus non eſt neque terræ, neque vllius alius elementorum.

Manifeſtum eſt igitur quòd impoſsibile eſt vt corpus animalis ſit ſimplex, ſicut ignis, aut aer. Impoſsibile eſt enim vt habeat vnum alium ſenſum præter tactum. omne enim corpus animatum eſt tangibile, ſecundum quòd diximus. Et illa alia ſunt inſtrumenta ſenſus pręter terram. omnia enim faciunt ſenſus, quia ſentiunt per aliud, & per medium, tactus enim fit tangendo, & ideo vocatur hoc nomine. Et hoc eſt, quòd alia inſtrumenta ſenſus non ſentiant, niſi mediante tactu. ſed hoc eſt per alia media: illud autem exiſtimatur contentum per ſe. Et ideo nullum iſtorum elementorum eſt corpus animalis. Neque terra, tactus enim eſt quaſi medium E aliis ſenſibilibus. & inſtrumentum recipiens non congregat tantum mutationes terreſtres, ſed etiam calidum & frigidum, & alia tangibilia. Et ideo non ſentimus per oſſa, & pilos, & per tales partes. Et ideo vegetabilia non habent aliquem iſtorum ſenſuum, quia ſunt ex terra. Impoſsibile eſt enim vt alius ſenſus ſit ſine tactu. & hoc inſtrumentum, quod eſt ſenſui, non eſt ex igne, neque ex aliquo illorum aliorum elementorum.

Idem. 2. de Anima, 130.

Dixit, Impoſsibile eſt vt corpus animalis ſit ſimplex. impoſsibile eſt enim vt animal habeat aliquem trium ſenſuum ſine tactu, omne enim animatum debet eſſe tangens. Deinde dicit, Et illa alia, &c. ideſt, & corpora ſimplicia ſunt inſtrumenta trium ſenſuum, pręter terram, quæ non eſt inſtrumentum alicuius ſenſus. & hoc fuit, quia omnes iſti ſenſus, ſcilicet tres, agunt ſenſum, quia indigent ſimplicibus F inſtrumentis, & medio extrinſeco, ideſt denudatis a ſenſibilibus, ſcilicet vt inſtrumentum in viſu. & medium non habeat colorem, neque in olfactu odorem, neque in auditu ſonum. Et quæ denudantur ab iſtis, aut ſunt corpora ſimplicia, aut in quo, dominantur corpora ſimplicia. ſed tactus differt ab iſtis ſenſibus, quia comprehendit ſuum ſenſibile ſine medio, & ideo nullo elemento medio vtitur in extrinſeco. Et, cum declaratum eſt hoc de ſenſu tactus, neceſſe eſt vt ſuum inſtrumentum non ſit ſimplex. Et vniuerſaliter vult declarare hoc, ꝙ tactus in hoc differt ab aliis ſenſibus. Alii enim ſenſus, ſi poſsent denudari a tactu, tunc poſsibile eſſet ꝙ corpus animalis habentis illos ſenſus eſſet ſimplex. tactus autem eſt econtrario, ſcilicet ꝙ impoſsibile eſt ꝙ ſuum inſtrumentum ſit ſimplex. Omne enim inſtrumentum debet denudari a ſenſibili. &, quia impoſsibile eſt vt aliquod corpus denudetur a quatuor qualitatibus, neceſſe eſt vt inſtrumentum iſtius ſenſus ſit medium, ideſt admixtum ex elementis. Et, cum ita ſit, contingit vt iſta virtus ſit cauſa eſſentialis, quare corpus animalis eſt compoſitum. Deinde dicit. Et hoc eſt, ꝙ alia inſtrumenta ſenſus, &c. id eſt &,

Tactus comprehēdit ſuum ſenſibile ſine medio.

Oppoſitum 2. de Anima. 107. 108. vſque ad 115. Vide cōtr.

A cum alii sensus vtuntur elementis tribus pro instrumentis & mediis, necesse est vt tactus non vtatur aliquo eorum, & quod suum instrumentum sit compositum non simplex, licet instrumenta, quibus illi vtuntur, non possint denudari a tactu, & ex hoc modo sunt composita. &, si hoc non esset, necesse esset vt essent simplicia. Deinde dicit, sed hoc est per alia media, idest sed indigentia eorum a tactu non est indigentia eius, quod comprehendit suum sensibile per illum sine medio, sed per alia media, & per alia instrumenta. Deinde dixit. Et ideo nullum istorum elementorum, &c. id est & propter hoc, quod diximus, nullum istorum est corpus animalis. Neque terra etiam, secundum quod est simplex, aut proprie simplex, cum alii sensus vtantur elementis quasi instrumento, & medio: & ista est alia virtus ab illis: quapropter non vtitur elementis pro instrumento, cum suum instrumentum debet esse medium inter tangibilia, cum non possit denudari a qualitatibus tangibilibus, neque posset comprehendere tangibilia, si esset tangibilis simplex, idest in fine alicuius qualitatis tangibilis: Deinde dicit, & instrumentum recipiens non congregat, &c. id B est & instrumentum recipiens tactum non de necessitate habet qualitates terrestres tantum, sed calidum, & frigidum, & alia tangibilia, & ideo necesse fuit vt recipiens tangibile sit medium: cum non possit denudari ab omnibus: neque etiam posset sentire, si aliqua alia qualitatum tangibilium denudaretur in eo, & ideo non sentimus per ossa, neque per pilos propter dominium qualitatum terrestrium in his corporibus. Et ideo vegetabilia non habent sensum tactus, quapropter neque aliquos sensus: quia impossibile est alios sensus inueniri sine tactu: & instrumentum tactus neque est ignis, neque aliud corpus elementorum, neque est corpus attributum eis secundum dominium. Vide 2. de Aia 118.

Manifestum est igitur quòd necesse est hoc solo priuata sensu animalia mori. neque enim hunc possibile est habere non animal existens, neque, cum sit animal alium habere necesse est, præter hunc. Et propter hoc quidem alia sensibilia exuperantiis non corrumpunt animal, vt color, & odor, C & sonus, sed solum sensus, nisi secundum accidens, puta si simul cum sono pulsio fiat & ictus, & a visis & odore alia moueantur, quæ tactu corrumpunt. & sapor quoque, secundum quòd accidit simul tactiuum esse, sic corrumpit. Tangibilium autem exuperantia, ut calidorum, & frigidorum, & durorum corrumpit animal.

Declaratum est igitur quòd animalia moriuntur necessario, quando caruerint hoc sensu tantum, & quòd est impossibile vt non sit in animalibus. animalia enim non de necessitate habent alium sensum, nisi istum. Et ideo alia sensibilia non corrumpunt animalia per dominium, verbi gratia color, & sonus, & olfactus: sed tantum corrumpunt instrumenta sensus, nisi hoc sit per accidens. verbi gratia quòd cum

ſono ſit magna percuſsio. omnes enim iſti corrumpunt animalia, ſed per accidens. & ideo ſapores eliam nocent animalibus mediante guſtu. guſtus enim eſt aliquis tactus. Dominium autem tangibilium, uerbi gratia calidi, & frigidi, & duri corrumpunt animalia. D

67 Dicit, Declaratum igitur eſt ex hoc ſermone ꝙ animalia moriuntur. quando caruerint tactu, & quod impoſsibile eſt vt iſte ſenſus non exiſtat in animali, dum animal eſt animal. quod non eſt de aliis ſenſibus, non enim eſt neceſſarium vt animal habeat alium ſenſum preter tactum, & propter hoc, dominium & vigor aliorum ſenſibilium non corrumpunt animal, verbi gratia fortis color, & fortis ſonus, & fortis odor: ſed tantum corrumpunt ſua inſtrumenta propria: niſi per accidens, verbi gratia quando cum ſono fuerit magna percuſsio, & ſimiliter de colore, & odore: ſapores autem nocent animalibus eſſentialiter mediante guſtu. guſtus enim eſt aliquis tactus. ſed qualitates corrumpentes animalia ſunt tangibiles, verbi gratia calidum, frigdium, & durum. E

Omnis enim ſenſibilis exuperanria corrumpit ſenſum, quamobrem & tangibile tactum, hoc antem determinatum eſt ipſum * viuere. ſine enim tactu demonſtratum eſt quòd impoſsibile eſt animal eſſe. Quocirca tangibilium exuperantia non ſolum corrumpit ſenſum, ſed & animal, quia neceſſe eſt ſolum habere hunc animal. Alios autem ſenſus habet animal, ſicut dictum eſt, non vt ſit, ſed vt bene ſit. Vt viſum, quia in aere & aqua, vt videat. omnino autem, quia in perſpicuo. Guſtum autem, propter iucundum, atque moleſtum, vt ſentiat id, quod in alimento, & concupiſcat, & moueatur Auditum autem, vt ſignificetur aliquid ipſi. Linguam autem, vt ſignificet aliquid alteri. F

*Vnus co. legit animal.

Et dominium cuiuslibet ſenſibilis expellit inſtrumentum ſenſus. & ideo tangibile expellit tactum. & per iſtum fuit definitum, ſcilicet viuere. animal enim impoſsibile eſt vt ſit ſine tactu. Et ideo dominium tangibilis non rantum corrumpunt inſtrumentum ſenſus, ſed etiam & animal. quia eſt neceſſarinm animali vt ſit ens, non vt ſit in meliori diſpoſitione. Illi autem alii ſenſus ſunt animali propter melius. Viſus autem, vt aſpiciat in aere, & acqua. Et ſimiliter de guſtu, vt ſentiat delectablle, & vt habeat appetitum & moueatur. Et ſimiliter de olfactu. Auditus autem, vt audiat rem. Lingua vero, vt ſignificet rem alio modo.

A

Ideſt, Et dominium omnis ſenſibilis, quando fuerit intenſum, cor- 68
rumpit ſuum inſtrumentum proprium, ſiue fuerit tactus, ſiue alterius. Deinde dicit, & per iſtum fuit definitum, &c. ideſt per hanc virtutem, ſcilicet tactum, definitur animal. & cauſa in hoc eſt, quia impoſſibile eſt vt animal ſit ſine tactu. Et ideo accidit ꝙ tangibile intenſum non tantum corrumpit inſtrumentum ſenſus, ſed animal eſſentialiter: quia ſenſus tactus eſt de rebus neceſſariis animali, ſcilicet vt ſit ens, non ſecundum ꝙ ſit eſſe melioris, ſicut eſt de aliis ſenſibus reſiduis. Deinde dicit. Viſus autem, vt aſpiciat in aere, & aqua. Et ſimiliter de geſtu, ſcilicet quod primo eſt propter appetitum cibi. Auditus, autem vt audiat rem, ideſt ſonos, & intelligat per eos in animalibus rationabilibus, & in aliis brutis. in animalibus rationabilibus, vt intelligant intentiones, quas ſignificant verba. Lingua autem, vt notificet rem alio modo, & innuit, vt puto: iuuamentum, quod eſt in verbis, non guſtus, hoc enim iuuamentum magis apparet propter melius quam in guſtu quoniam guſtus reputatur eſſe neceſſarius propter ſuam
B vicinitatem tactus, alii autem ſenſus ſunt propter melius: & precipue viſus, & auditus. & hoc eſt manifeſtum.

Librorum Trium de Anima finis.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE,

PERIPATETICORVM PRINCIPIS,

DE SENSV ET SENSILIBVS.

Cum Auerrois Cordubensis Paraphrasi.

Caput Primum. Quæ partes animæ communes dicantur, de quibus Naturalis habet considerare: Quoq; modo singuli sensus aĩalibus insint.

QVoniam autem de anima secundum seipsam determinatum est prius, & de virtutum qualibet secundum partem ipsius, consequens est facere considerationem de animalibus, & vitam habentibus omnibus, quæ sunt propriæ, & quæ communes operationes eorum. Quæ igitur dicta sunt de anima subiiciantur, de reliquis autem dicamus, & primum de primis. Videntur autem * maxima & communia, & propria animalium communia esse & corporis & animæ, puta sensus, & memoria, & ira, & desiderium, & omnino appetitus: & ad hæc voluptas, & dolor. etenim hęc fere insunt omnibus animalibus. Ad hæc autem, hæc quidem omnium sunt vita participantium communia, hæc vero animalium quibusdam. Existunt eutem horum maxime quatuor coniugia numero sola, velut vigilia & somnus, & iuuentus & senectus, & expiratio & respiratio, & vita & mors. De quibus considerandum est, quid est vnumquodque eorum, & propter quas causas accidunt. Naturalis autem est & de sanitate, & infir-

* maime,

Naturalis est d̃ sanitate, et ĩfirmitate prĩa cognoscere principia,

A mitate prima cognoscere principia. nec enim sanitatem, nec infirmitatem possibile fieri carentibus vita. Quare fere Naturalium plurimi, & Medicorum, qui magis Philosophice artem prosequuntur, illi quidem finiunt ad ea, quæ de Medicina, hi vero ex iis, quæ de natura, incipiunt quę de Medicina. Quod autem omnia dicta communia sunt animæ & corpori, non immanifestum est. Omnia enim hæc quidem cum sensu accidunt, hæc vero per sensum. Quædam autem hęc quidem passiones huius existunt, hęc vero habitus, hæc autem custodiæ & conseruationes, hæc vero corruptiones. Sensus autem, quòd per corpus fit animæ, & manifestum & per rationem, absque ratione. Sed de sensu, & ipsoq; sentire quid sit, & quare accidit animalibus hæc passio, dictum est prius in iis que de Anima. Animalibus autem, qua animal est vnumquodque, necesse est

B inesse sensum. per hoc enim determinamus animal esse, & non animal. Proprie autem secundum vnumquodque tactus, & gustus insequitur omnia animalia necessario. tactus quidem, propter dictam causam in iis, quæ de Anima: gustus vero propter alimentum. iucundum enim discernit ipse & molestum circa escam, ita vt hoc quidem fugiat, illud autem prosequatur, & omnino sapor est * gustariuæ partis passio. Sensus autem, qui per exteriora, gradientibus ipsorum insunt. quemadmodum odoratus, auditus, visus omnibus quidem habentibus causam salutis insunt, vt præsentientia prosequatur alimentum, mala autem & corruptiua fugiant. Habentibus autem & prudentiam, eius, quod boni gratia. multas enim annuntiant differentias, ex quibus contemplabilium aduenit prudentia, & agibilium.

De singulis sensibus,

* a.l. nutritiuę.

C Horum autem ipsorum ad necessaria quidem vitæ melior est visus & secundum se, ad intellectum autem secundum accidens auditus. Multas enim differentias & omnimodas visus annuntiat potentia, quia omnia corpora colore participant: ita vt & communia maxime per hunc sentiantur. Dico autem communia, figuram, magnitudinem, motum, quietem, numerum. Auditus autem soni tantum differentias, paucis autem & eas, quæ vocis. Secundum vero accidens ad prudentiam auditus plurimam confert partem. sermo enim audibilis existens causa est disciplinæ, non secundum se, sed secundum accidens ex nominibus enim constat. nominum vero vnunquodque * nota est. Quare a natiuitate priuatorum vtroque sensu prudentiores sunt cæci mutis & surdis. De virtute itaque, quam habet vnusquisque dictum est prius.

Vide p hoc in phœmio met.

σύμβολον.

Cęci mutis ac surdis sapiētiores.

Caput Secundum. De senseriis, ex qua constet materia, opiniones tum aliorum, tum vero propria: & in qua etiam corporis parte ipsa sint constituta.

Opinio ponens ignē ī oculo p̄dominari.

IN quibus autem nati sunt fieri corporis sensoriis, aliqui quidem quęrunt secundum elementa corporum: non potentes autem ad quatuor quinque existentes conducere, hæsitant de quinto. Faciunt autem omnes visum ignis, quia passionis cuiusdam ignorant causam. cum enim constringitur, & mouetur oculus, videtur ignis lucere. Hoc autem in tenebris natum est accidere, aut palpebris superuelatis. fit enim & tunc in tenebris. Habet autem dubitationem hoc et aliam. Si enim non est latere sentientem, & videntem visibile quiddam, necesse erit se videre oculum. quare ergo quiescente illo, hoc non accidit? Causa autem huius, & dubitationis, & putandi ignem visum esse hinc sumenda. Læuia enim in tenebris nata sunt fulgere, non tamen lucem facere. oculi autem vocatum nigrum, & medium læue apparet. Apparet autem hoc, cum mouetur oculus. quia accidit quasi duo fieri vnum hoc autem celeritas facit motus, ita videatur aliud esse videns & visum. Quare etiam non fit, nisi celeriter, & in tenebris hoc accidat. læue enim in tenebris natum est fulgere, quemadmodum quorundam piscium capita, & sepiæ atramentum. & lente cum mouetur oculus non accidit vt videatur simul duo & vnum esse videns & visum. Illo autem modo ipse seipsum videt oculus, quemadmodum & in refractione. Quoniam, si ignis esset, vt dicit Empedocles, & in Timęo scriptum est, & accideret videre exeunte, quemadmodum ex laterna, lumine, quare non & in tenebris videret vtique visus? Dicere autem quòd extinguatur in tenebris egrediens, sicut Timæus dicit, vanum est omnino. Quæ enim extinctio luminis est? extinguitur enim aut humido, aut frigido calidum, & siccum, qualis esse videtur, qui in carbonibus ignis, & flāma quorum neutrum in lumine apparet existens. Si igitur inest quidem sed propter debilitatem latet nos, oportebat per diem & aqua extingui lumen, & in glacie maxime fieri tenebras. flamma enim & ignita corpora patiuntur hoc. Nunc autem nihil tale accidit. Empedocles autem videtur existimare, aliquando quidē exeunte lumine, sicut dictū est prius videre. ait enim.

Improbatio.

Propter qđ moto oculo duo ap parēt vnum.

Vtrū visio fiat extra mittēdo. Platonis opiō.

Empedoclis opinio.

A Vt, quado quis progreſſum meditans præparet lucernam,
Hyemalem per noctem ignis lumen ardentis,
Adaptans omnium ventorum prohibitrices laternas:
Hæ ventorum quidem ſpiritum diſpergunt flantium,
Lumen autem extra diſſiliens, quantum magis expanſum fuerit,
Illuſtrat pauimentum in domitis radiis.
Sic quod in membranis coercitum antiquum lumen
Subtilibus velaminibus diffunditur per circularem pupillam,
Hæ autem aque quidem profundum repellunt circunfluentis,
Lumen autem extra diſſilit, quantum magis expanſum fuerit.

Aliquando quidem ſic videre ait, aliquando autem defluxibus iis, qui ab iis, quæ videntur. Democritus autem quòd quidem aquam eſſe dicit, bene dicit: quòd autem putat ipſum videre B eſſe ipſam imaginem, non bene. Hoc enim accidit, quoniam oculus lęuis eſt. & eſt, non illo, ſed in vidente. paſſio enim refractio eſt. Sed omnino de apparentibus, & de refractione nondum ipſi manifeſtum erat, vt videtur. Incongruum autem & non ſuccuriſſe ipſi vt dubitaret, quare ſolus oculus videt, nullum autem aliorum, in quibus apparent ſimulachra. Quòd igitur viſus eſt aquæ, verum quidem, non tamen accidit ipſum videre, ſecundum quòd aqua eſt, ſed ſecũdum quòd perſpicuum. quod & aeri commune eſt. Sed magis ſeruabilis eſt aqua aere, & magis ſuſceptibilis, quare pupilla & oculus aquæ ſunt. Et hoc eſt in ipſis operibus manifeſtum. videtur enim aqua quod defluit, cum corrumpuntur oculi. & in omnino nouiter formatis claritate excedens, & ſplendore. Et album oculi in ſanguine præ- C ditis pingue, & craſſum quod propter hoc eſt vt permaneat humidum inconcretile. Et ideo corporis minime eſt rigens oculus. nullus enim vnquam quod itra palpebras eſt, riguit. Animaliũ vero exanguiũ duræ pellis ſunt oculi. & hoc facit protectionẽ. Irrationabile vero omnino eſt, exeunte quodam, viſum videre, & aut extendi vſque ad aſtra, aut quadantenus prodeuntem coniũgi, ſicut quidam dicunt. Iſto enim melius eſt in principio coniũgi oculi. Sed & hoc ſtultum. quid, n. eſt coniungi lumẽ lumini, vel quomodo hoc poſſibile eſſe? nõ enim quodlibet coniũgitur cuilibet. Et interius exteriori, quomodo? membrana. n. intereſt. Quòd igitur ſine lumine ĩpoſſibile eſt videre dictũ eſt in aliis. Sed ſiue lumem, ſiue aer eſt, quod eſt inter rem viſam & oculũ, motus qui per ipſum, facit videre. Et rationabiliter, quod interius aquæ eſt, aqua enim perſpicua eſt. Videtur autem ſicut exterius non ſine lumine, ita & interius. Perſpicuum igitur oportet

Democriti opinio.

Quõ aqua ſ oculo dñetur.

eſſe, atq; neceſſe eſt aquam eſſe, quia non eſt aer. non enim in vltimo oculi anima, aut animę ſenſorium eſt, ſed manifeſtū ꝙ interius. Quare neceſſario perſpicuum eſt, & receptiuū luminis, quod interius oculi. Et hoc etiam in his, quę accidunt manifeſtū. iam enim quibuſdam vulneratis in bello iuxta tempora, ita vt abſciſſi eſſent meatus oculi, accidit fieri tenebras, ſicut lucerna extincta. eo ꝙ, quaſi laterna quædam, abſciſſum fuit perſpicuū, & vocata pupilla. Quare, ſi quidem in his accidit, ſicut dicimus, manifeſtum ꝙ, ſi oportet ſecundum hunc modum attribuere, & aſſignare vnumquodq; ſenſorium vni elementorum, oculi quidem viſuum aquæ exiſtimandum, aeris vero ſonorū ſenſitiuū, ignis autem odoratum. Quod enim actu odoratus, hoc potentia odoratiuum eſt. ſenſibile enim facit agere ſenſum quare neceſſe eſt exiſtere ipſum potentia prius. Odor vero fumoſa euaporatio eſt. fumoſa autem euaporatio ab igne. Quapropter et circa cerebrum loco odoratus proprium ſenſorium eſt. potentia. n. calida frigidi materia eſt. Et oculi generatio eundem habet modum. a cerebro enim cōſtat oculus. cerebrum autem frigidiſſimū & humidiſſimum partium corporis eſt. Tactiuum autem terræ. Guſtatiuum vero ſpecies quædam tactus eſt. Et ideo iuxta cor ſenſorium eſt ipſorum, ſ. guſtus & tactus cor enim oppoſitū eſt cerebro, & eſt calidiſſimum partium. Et de ſenſitiuis quidem partibus corporis hoc modo ſit determinatum.

Quō elementa ſenſibilia exterioribꝰ ꝓportionentur.

Senſoriū guſtꝰ, & tactus eſt iuxta cor.

Caput Tertium. De coloris eſſentia, colorum generatione, atq; miſtione.

DE ſenſibilibus autē iis, quæ ſecundū vnumquodq; ſenſorium, vt dico colore, & ſono, & odore, & ſapore, & actu, vniuerſaliter dictū eſt, quæ actio ipſorum in iis, quę de Aīa, & quid ipſum operari ſecūdum vnūquodq; ſenſoriorū: quid autē oportet dicere quodlibet eorū, ſ. quid color, quid ſonus quid odor, quid ſapor, ſimiliter & de tactu, conſiderandū eſt. & primū de colore. Et igitur vnūquodq; dupliciter dictum, hoc quidē actu, hoc aūt potentia. Quod igitur actu color eſt & ſonus, qūo eſt idem vel aliud iis, qui ſecūdū actum, ſenſibus, vt viſioni & auditioni, dictum eſt in iis, quæ de Anima. quid aūt vnumquodq; eorū exiſtens faciet ſenſum & actum, nunc dicamus. Quemadmodū igitur dictum eſt de lumine in illis, ꝙ ſit color perſpicui ſecundū accidens. qn̄ enim ineſt aliquid igneū in perſpicuo, pręſenti quidem illius lumen eſt, priuatio vero tenebræ. Quod aūt dicimus

A perſpicuum, non eſt propriũ aeris vel aquæ, nec alicuius ſic dictorum corporum, ſed eſt quędam cõis natura & virtus, quæ ſeparata quidẽ non eſt. in his vero eſt & in aliis corporibus, in his quidem magis, in illis vero minus. Quemadmodũ ergo & corporum neceſſe eſt aliquid vltimum eſſe, & huius. Luminis igitur natura in indeterminato perſpicuo eſt. ipſius autẽ, quod in corporibus, perſpicui vltimum ꝙ quidem erit vtique aliquid, palã eſt ꝙ autem hoc ſit color, ex accidentibus manifeſtum. Nam color aut extremitate, aut extremitas eſt. Vnde & Pythagorici ſuperficiem colorem vocabant. eſt enim in corporis extremitate, ſed non eſt extremitas corporis. ſed eandẽ naturam oportet exiſtimare, quę exterius coloratur & interius. videntur autem aer, & aqua colorata. etenim † aura tale eſt. Sed ibi quidem, quoniã in indeterminato accidit, non eundem colorem habet accidenti- * ſplendor
B bus prope, & procul, nec aer, nec mare. In corporibus vero, niſi continens faciat tranſmutationem, determinata eſt & apparentia coloris. Manifeſtum igitur, ꝙ idem & ibi & hic ſuſceptiuum coloris eſt. Perſpicuum ergo, ſecũdum ꝙ ineſt corporibus, ineſt autẽ plus aut minus, in omnibus colore facit participare. Quoniam autem in extremitate color, huius vtiq; extremitas aliqua erit. Quare color vtique erit, perſpicui in corpore determinato extremitas. Et ipſorum etiam perſpicuorum, puta aquæ, & ſi- Defin tio color
quid aliud tale, & quibuſcunque videtur aliquis color proprius ineſſe, ſecundum extremitatem ſimiliter omnibus ineſt. Eſt ergo in eſſe in perſpicuo hoc, quod quidem & in aere facit lumen, eſt autem non, ſed priuatum eſſe. Quemadmodũ igitur ibi hoc quidem lumen, illud vero tenebra, ita & in corporibus innaſci
C tur album & nigrum. De aliis autem coloribus, iam diuidentes quot modis contingit fieri, dicẽdum. Contingit enim & ſi ſecus inuicem ponantur album & nigrum, ita ꝙ vnumquodq; eorum ſit inuiſibile propter paruitatem, quod autẽ ex ambobus viſibile ſic fieri. hoc. n. neq; album poteſt videri, neq; nigrum. Quoniam autem neceſſe eſt habere quidem quendam colorem, neutrum autem horum poſſibile eſt, neceſſe eſt miſtum quendam, & ſpeciem quandam coloris aliam. Eſt ergo ſic exiſtimare plures colores eſſe, quam album & nigrum. Multos autem proportione. tria enim ad duo, & tria ad equatuor, & ſecundum alios numeros, eſt ſecus inuicem iacere. Alios autem omnino ſecundum nullam proportionem, ſed ſecundum exceſſum quendam, & defectum incommenſurabilem. Et eodem vtique modo hos habere conſonantiis. in numeris enim proportionatisſimis colores, quemadmodum ibi conſonantias, eos eſſe, qui delectabi-

lissimi colorum videntur, veluti purpureus & puniceus, & pauci quidam tales. propter quam quidem causam & consonantiæ paucæ. qui autem non in numeris, alios colores. Vel etiam omnes colores in numeris esse, hos quidem ordinatos, illos autem inordinatos. & hos ipsius, quando non puri sunt, quia non sunt in numeris, tales fieri. Vnus igitur modus generationis colorum, hic est. Vnus autem, apparere † per inuicem. quemadmodum interdum pictores faciunt, alterum colorem super alterum manifestiorē super ponentes. quemadmodum quando in aqua, vel in aere volunt aliquid facere apparere & quemadmodum Sol secundum se quidem albus videtur, per caliginem vero & fumum puniceus apparet. Multi autem & sic erunt colores, eodem modo prius dicto. proportio enim erit vtique quædam eorum, qui in superficie, ad eos, qui in profundo. Quidam autem & omnino non sunt in proportione. Dicere autem, sicut Antiqui, defluxionem esse colorem, & videri propter talem causam, incongruum. omnium enim per tactum necesse ipsi facere sensum. Quare mox melius est dicere, eo quòd mouetur intermedium sensus a sensibili, fieri sensum, quam tactu & defluxionibus. In his igitur, qui secus inuicem ponuntur, necesse est sicut magnitudinem accipere inuisibilem, ita & tempus insensibile. vt lateant motus peruenientes, & vnus putetur esse, propterea ꝙ simul appareant. Hic autem nulla necessitas, sed qui in superficie color immobilis existens, & motus a supposito, non similem faciet motum. quapropter alius apparebit, & nec albus nec niger. Quare, si non contingit vllam magnitudinem esse inuisibilē, sed quamlibet ab aliqua distantia visibilē, & hæc quænā vtiq; erit colorum mistio? Et illo etiam modo nihil obstat, quin appareat quidam color cōis eis, qui procul. Quòd enim non est vlla magnitudo inuisibilis, in iis quæ posterius, considerandum est. Si autem est mistio corporum, non solum secundum hunc modum, secundum quem putāt quidam, eorum, quæ secus inuicem ponuntur, minorum, immanifestorum autem nobis per sensum, sed totaliter omniquaq;, sicut in eis, quæ de mistione, dictum est vniuersaliter de omnibus Illo enim modo miscentur hęc solum, quæcunq; cōtingit diuidere ad minima quemadmodum homines, equos, aut semina. hominum enim homo minimum est, equorum vero equus, quare horum secus inuicem positione, multitudo mista est simul vtrorumq; hominem vero vnum vni equo non dicimus mistum esse. Quæcūq; vero nō diuiduntur ad minimum, horum non contingit mistionem fieri secūdum hunc modum, sed eo ꝙ mista sint oīquaq;

Margin: * aliū ꝑ alium.

Margin: An corporū sit mixtio.

A quæ quidem & maxime miſceri nata ſunt. Quomodo autem hoc fieri poſsibile eſt in eis, quę de miſtione, dictum eſt prius. Sed quę neceſsitas eorum, quæ miſcentur & colores miſceri, manifeſtum eſt. hanc cauſam eſſe principalem, cur multi ſunt colores, ſed non ſupernatationem, nec ſecus inuicem poſitionem. non enim procul quidē, prope autem non videtur vnus eorum, quæ miſcetur color, ſed vndecunq; . Multi autem erunt colores, quoniam multis contingit proportionibus miſceri ſibi inuicem ea, quæ miſcentur. & hi quidem in numeris, hi autem ſecūdum exceſſum ſolum. & alia eodem modo, quo quidem in ſecus inuicem poſitis coloribus, aut ſupernatantibus contingit dicere. Et de his quidem quæ miſcentur & in aliis determinatum eſt. Qua vero de cauſa ſpecies colorum terminatæ & non infinitæ, & ſaporum, & ſonorum, poſterius *conſyderandum. Quid igitur ſit color, & qua de cauſa multi ſint colores, dictum eſt. De ſono autem, & voce prius in iis, quæ de anima, dictum eſt. * l. dicemus

B

Caput Quartum. De ſaporis eſſentia, ſaporum generatione, miſtione, ac ſpeciebus. Antiquorumq; increpatio de ſenſibilibus.

DE odore vero, & ſapore nunc dicendum. fere enim eadem eſt paſsio. non in eiſdem autem eſt vtrunque eorum. Manifeſtius autem eſt nobis ſaporum genus, quā odoris. Huius autem cauſa, quoniam peſsimum habemus aliorum odoratum, & ipſorum ſenſuum, qui in nobis. tactum vero certiſsimum aliorum animalium. guſtus vero tactus quidam eſt. Aquæ igitur natura vult inſipida eſſe. Neceſſe autem eſt vel in ſeipſa aquam habere genera ſaporū inſenſibilia propter paruitatem, ſcd̄m quod Empedocles dicit: vel materiam talem ineſſe veluti omni ſeminarium ſaporum. & omnia quidem ex aqua fieri, alia autem ex alia parte: vel nullam habent differentiam aqua facientem cauſam eſſe, ac ſi calidum & Solem dicat quis. Horum autem, ſicut Empedocles dicit, multum apertum mendacium. Videmus enim tranſmutari a calore ſapores, ſi auferantur ea, quæ circa fructum ad Solem, & igniantur. tanquā non eo quòd ab aqua trahant tales factos eſſe, ſed in ipſo quod circa fructū tranſmutari: & reſudātes propter tempus auſteros e dulcibus, & amaros, & omnimodos fieri: &, cum decoquuntur oīa ſaporum genera, vt ita dicā, trāſmutari. Similiter aūt & omni ſeminarii materiā eſſe aquam impoſsibile. ex eodē.n. videmus, ſicut ex eſca factos alios ſapores. Reſtat igitur, eo ꝙ patitur aliquid aqua, tranſmutari. Quòd igitur non a calidi ſolū virtute accipit hanc virtutem aqua, quā dicimus ſaporem, manifeſtum eſt. ſubtiliſsimum.n. oīum humorū aqua eſt, & ipſo ēt oleo. ſed protēditur oleum plus quā aqua pp viſcoſitatem. aqua aūt fragilis eſt. quare & difficilius eſt ſeruaſſe aquam in manu, quā oleū.

Manifeſtius eſt ſaporum genus quam odorum.

Empedoclis opinio.

C Democriti et Anaxa. opinio.

Improbatio Empedoclis

Improbatio Anaxag. et Democriti.

Quoniam autem calescens aqua non apparet crassari ipsa sola, manifestum est quod alia quædam vtique erit causa. sapores enim omnes crassitudinem habent magis: calidum autem est concausa. Apparent autem sapores, quicunque quidem in his, quæ circa fructus, hi existentes & in terra. Quare multi antiquorum *Physiologorum dicunt talem esse aquam, per qualemcunq; terrã trãseant. Et hoc manifestiũ est in salsis aquis maxime sal.n.quædam terræ species est. quare quæ per cinerem colantur, amarum existentem, amarum faciunt saporẽ. Sunt quoque fontes multi, hi quidem amari, illi vero accidi, alii autẽ omnimodos habent sapores alios. Rationabiliter itaque in terra nascentibus fit saporum genus maxime. pati enim natum est humidum, quemadmodum & alia, a contrario. contrarium autem siccum. Quare & ab igne patitur quid. sicca enim ignis natura. Sed propriũ ignis calidum est, terræ vero siccum: sicut dictum est in iis, quæ de elementis. Qua igitur ignis, & qua terra, nihil natum est agere vel pati, nec aliud quicquam: qua aũt inest contrarietas in eis, hac omnia agunt & patiuntur. Quemadmodum ergo qui lauant in humido colores & sapores, talẽ faciunt se habere aquam, sic & natura siccum & terreũ, & per siccum & terreum colans, & mouens calida, quale quid humidum facit. Et hoc est sapor, facta a dicto sicco passio in humido, gustus, qui secundum potentiam, alteratiua in actum. ducit enim sensitiuum ad hoc, potentia præ existens. non enim vt discere sed vt speculari, est sentire. Quòd autem non cuiusque sicci, sed nutritiui sapores aut passio sunt, aut priuatio, oportet sumere hinc, ꝙ nec siccũ absque humido, nec humidum absque sicco. alimentum enim ipsis animalibus nullum eorum est, sed mistum: neque ipsis plantis, sed mistum. Et sunt eius qui offertur cibi animalibus tangibilia quidẽ sensibilium, augmentum facientia & decrementum. Horũ.n.causa, scd̃m ꝙ calidum, aut frigidum id, quod offertur. hæc.n.faciunt & augmentum & decrementum. Nutrit autem, scd̃m ꝙ gustabile id, quod offertur. omnia enim nutriuntur dulci, vel simpliciter, vel mistim. Oportet igitur de his determinare in iis, de Generatione & Corruptione, nunc autem, quantum necesse, tetigisse ipsa. Calidum enim augmentat, & struit nutrimentum. & leue quidem attrahit, amarum autem & salsum relinquit propter grauedinem. Quod itaque facit in exterioribus corporibus exterior calor, hoc, qui in natura, internus animalium & plantarum. quapropter nutriuntur dulci. Commiscentur autem alii sapores ad cibum eodem modo salso & acido, pro condimento. hæc autem, propterea ꝙ *retrahunt: eò ꝙ nimis nutritiuũ fit dulce, & supernatatiuum. Quemadmodum autem colores ex albi & nigri mistione sunt, ita & sapores ex dulci & amaro. Et secundum proportionem etiam, quòd magis vel minus vnusquisque est, siue secundum numeros quosdam mistionis & motus, siue & indeterminate. Qui autem delectationem faciunt misti, hi in numeris solum. Pin

Causa saporũ scd̃m Ar.

*Naturę interpretum.

Sal quędam spẽs ẽ terrę.

Saporis definitio.

Oĩa nutriuntur vel dulci simplr, vel mistim.

Caloris proprietas.

* ἀντισπᾶν.

A guis ergo ſapor ipſius dulcis eſt . amarum vero & ſalſum fere idem ſunt . acris vero & auſterus,& acerbus,& acidus in medio . Fere .n. æquales ſaporum ſpecies,& colorum ſunt. Septem enim vtrinque ſpecies, ſi quis ponat, ſicut rationabile eſt, liuidum nigrum quid eſſe. Relinquitur enim flauum quidem albi eſſe, quemadmodũ & pingue eſt dulcis. Puniceum vero , & purpureum,& viride, & ceruleum in medio albi & nigri . alii vero miſti ex his. Et quemadmodum nigrum priuatio eſt albi in perſpicuo , ita amarum & ſalſum dulcis in nutritiuo humido . Quare & cinis combuſtorum amarus , omnium . exhalatum enim eſt ex ipſis potabile . Democritus autem , & plurimi Phyſiologorum, quicunque dicunt. de ſenſibus , incongruiſsimum quid faciunt . omnia enim ſenſibilia tangibilia faciunt . Et tamen , ſi hoc taliter ſe habet , manifeſtum eſt ꝙ & aliorum ſenſuum vnuſquiſque tactus quidam eſt.hoc autem ꝙ ſit impoſsibile, nõ difficile eſt diſcernere. Amplius autem communibus ſenſuum omnium

Democriti, ac aliorũ improbato.

B vtuntur quaſi propriis.magnitudo enim & figura, & aſperum,& læue,amplius autem acutum & obtuſum,quod in molibus, communia ſunt ſenſuum.& ſi non omnium,ſaltem viſus & tactus . Quare & de his decipiuntur, de propriis autem non decipiuntur, velut viſus de colore , & auditus de ſonis . Quidam autem proprie ad iſta reducunt , quemadmodum Democritus.Nam album quidem & nigrum, hoc quidem aſperum dicit eſſe, hoc vero læue . ad figuras autem reducit ſapores quamuis aut nullius , aut magis viſus eſt communia cognoſcere . Si ergo guſtus magis,minima igitur certiſsimi ſenſus eſt diſcernere circa vnumquodque genus . quare oportebat guſtum , & alia communia ſentire maxime, & aliarum etiam figurarum eſſe maxime indicatiuum.Amplius ſenſibilia quidem omnia habent contrarietatem.velut in colore,nigro album in ſaporibus dulci amarum . Figura autem figuræ non putatur eſſe contraria . cui enim ex multangulis circunferibilis contraria eſt? Amplius & fixuris exiſtentibus in

Circa ſenſibile propriũ non eſt deceptio, ſed circa cõmune.

C finitis,neceſſe & ſapores eſſe infinitos, quã enim ob cauſam hic quidem ſaporum ſenſum faciet , hic vero non faciet? De ſapore igitur , & guſtabili dictum eſt.aliæ nanque paſsiones ſaporum propriam habent conſyderationem in Phyſiologia de plantis .

Caput Quintum. De odoris eſſentia,ac eius ſpeciebus,& a quibus & quomodo percipiatur . Quodque animalia odore minime nutriantur contra nonnullos Pythagoricos .

EOdem vero modo oportet intelligere & circa odores . Quod enim facit in humido ſiccum, hoc facit in genere alio,in aere, & in aqua ſimiliter. cõmune aũt de his nunc quidem dicimus ipſum perſpicuum.eſt autẽ odorabile,non ſecundum quòd perſpicuum ſed ſecundum

Nõ solũ in aere, sed et ĩ aqua odoratio est.

quòd lauatiuum, vel abstersiuum sapidæ siccitatis. Non enim solũ in aere, sed & in aqua odoratio est. Manifestum autem in piscibus, & testaceis. videntur enim odorari, nec aere existente in aqua (supnatat enim aer, cum ingenitus fuerit) nec ipsi respirant. Si quis ergo ponat aquam & aerem vtraque humida, erit vtique, quæ in humido sapidi sicci natura, odor. & odorabile, tale. Quòd vero a sapido est passio, manifestum est per habentia & non habentia odorem.

Elemẽta sũt Iodorabilia.

Elementa enim inodorabilia, velut ignis, aer, terra, aqua, quia sicca et humida eorum sapida sunt, nisi quid mistum faciant. Propter quod & mare habet odorem. habet enim saporẽ, & siccitatem. Et sal magis nitro odorabile est. manifestat autem, quod ab eo effluit, oleũ. nitrum aũt terræ est magis. Amplius lapis inodorabilis. insipidus.n. Ligna autem odorabilia. sapida enim. & horum aquosa minus. Amplius eorum, quæ metalla sunt, aurum inodorabile. insipidum.n. Aes autem, & ferrum odorabilia. quando vero exustum est humidum, inodorabilia *recrementa fiunt omnium. Argentum vero, & stannum his quidem magis odorabilia, his vero minus. aquosa.n. Videtur autem quibusdam fumida euaporatio esse odor, communis existens terræ & aeri. & omnes deferuntur ad hoc de odore. Quare & Heraclitus sic dixit, quòd, si omnia entia fumus fiant, nares vtique discernerent. Ad odorem autem omnes deferuntur, hi quidem tanquam euaporationem, illi vero tanquã exhalationem, illi autem

*σκοριαι

Vapor est quędã humiditas.

Vtraque hæc. Est autẽ vapor quidem humiditas quędam. Fumida vero exhalatio, sicut dictum est, communis est aeri et terrę. Et constituitur ex illa quidem aqua, ex hac vero, terræ quædam species.

Quod odor ñ sit vapor, neq; fumida euaporatio.

Sed neutrum horũ videtur. Vapor enim aquæ est, fumida vero euaporatio non potest in aqua fieri. odorantur aũt & quæ in aqua, sicut dictum est prius. Amplius exhalatio similiter dicitur defluxionibus, si igitur nec illa bene, nec ista bene. Quod ergo contingit recipere humidum & illud, quod in aere, & illud, quod in aqua, & pati aliquid a sapida siccitate, non immanifestum. etenim aer humidus natura est. Adhuc aũt, si similiter in humidis faciat & in aere, velut quod lauatur siccũ, manifestum est quòd oportet proportionales esse odores saporibus. At vero hoc in quibusdam accidit. Etenim acres, & dulces sunt odores, & austeri, & acerbi, & pingues. & amaris proportionales dicat vtique quis putridos. quare, quẽadmodum illi ægre potabiles, putrida *ægre spirabilia sunt. Manifestum est ergo, quod quod in aqua sapor, hoc in aere & in aqua odor. Et propter hoc frigus, & gelatio & sapores hebetant, & odores delent. calidum.n. quod mouet & generat, delent infrigidatio & gelatio. Species aũt odorabilis duæ sunt. non enim, sicut quidam dicũt, non sunt species odorabilis, sed sunt. determinandum autem quomodo sunt, & quomodo non sunt. Hoc enim est secundum sapores ordinatum, ipsorum sicut dictum est. & suaue & triste habent secundum accidens. quoniam enim nu

*δυσαναπνευστα.

Propter qd frigus odores, et sapores hebetat.

De spẽbus odoris.

A tritiui paſsio ſunt, appetētibus quidem in ſuaues odores eorum ſunt: plenis autem, & nihil egentibus non ſuaues neque odores. & cibus habens odores non ſuauis neque his. Quare iſti quidem, ſicut diximus, ſecundum accidens habent ſuaue & triſte. propter quod & omnibus ſunt communes animalibus. Quidam autem odorum ſecundum ſeipſos ſuaues ſunt, quemadmodum illi, qui florum. nihil enim magis vel minus ad cibum inuitant, nec conferunt ad deſyderium quicquā. ſed contrarium magis. Verum enim eſt, quod Euripidem vituperans Stratis dixit.

Quando lens decoquitur, non infundas vnguentum. Adagium.

Qui autem nunc commiſcent ad potiones tales virtutes, vim faciūt per vſum voluptati, donec vtiq; ex duobus ſenſibus fiat ſuaue, tanquam vnum, & ab vno. Hoc igitur odorabile proprium hominis eſt. qui autem ſecundum ſapores ordinatus eſt, & aliorum animalium, ſicut dictum eſt prius. Et illorum quidem, quia ſecundum accidēs

Odorabile propriū hominis eſt.

B habent ſuaue, diuiduntur ſpecies ſecundum ſapores: iſtius autem non iam, propterea quòd natura ipſius eſt ſecundum ſeipſam ſuauis, aut triſtis. Cauſa autem, cur proprius ſit hominis talis odor, eſt propter frigus, quod circam cerebrum. Frigido.n.natura exiſtente cerebro, & ſanguine, qui circa illud in anguſtis venis exiſtit, ſubtili & puro, de facili autem infrigidabili (propter quod & cibi euaporatio, infrigidata propter locum, fluxionum morbos facit hominibus) ad auxilium ſanitatis facta eſt iſta ſpecies odoris. nullum .n. aliud eſt opus ipſius, quā hoc. hoc aūt facit manifeſte. cibus enim ſuauis exiſtens, & ſiccus, & humidus ſæpe morboſus eſt. Qui autem ab odore ſecundum ſeipſum odorifero ſuauis, quomodocunque ſe habeat, vtilis vt ita dicam, ſemper eſt. Et propter hoc fit per reſpirationem non omnibus, ſed hominibus, & ſanguine præditorum, vt quadrupedibus, & participantibus magis naturam aeris. Aſcendentibus nanq; odoribus ad cerebrum propter leuitatem caloris, qui in ipſis, ſanius

De cā reumatiſmi.

Cib' ſuauis morbos excitat.

Quis odorū eſt melior.

C habent quæ circa locum hunc. odoris namque virtus calida natura eſt. Vtitur autem natura reſpiratione ad duo. vt ex propoſito quidem, ad thoracis adiutorium: vt extra propoſitum autem, ad odorem. reſpirante enim, tanquā ex tranſitu, facit per nares motum. Proprium autem hominis naturæ eſt talis genus odoris, quia maximum & humidiſsimum cerebrum habet inter animalia vt pro magnitudine. propter hoc enim & ſolus, vt ita dicam, ſentit animalium homo, & gaudet florum & talium odoribus. commenſuratus enim eorum calor, & motus ad exceſſum eius, quę in loco frigidatis, & humiditatis, eſt. Aliis vero, quæcunque pulmonem habent, per reſpirationem alterius generis odoris ſenſum dedit natura, vt non duo ſenſoria faciat. ſufficit .n. quoniam & vt reſpirantibus quemadmodum hominibus vtrorūque odorabilium, his alterorum ſolum exiſtit ſenſus. Quæ vero non reſpirant, ꝙ quidem habent ſenſum odorabilis,

manifestum est. Etenim pisces, & insectorum genus omne exquisite sentiunt & procul, propter nutritiuam speciem odoris, remota multum a propria esca. quemadmodum apes faciunt ad mel, & paruarũ formicarum genus, quas vocant quidam scnipas, & marinorum purpuræ, & aliorum multa talium animalium acute sentiunt escam propter odorem. quo sentiunt autem non similiter manifestum. Quapropter vtiq; dubitabit aliquis quo sentiunt odorem, si spirantibus quidem omnibus fit ipsum odorari vnico modo (hoc enim videtur in respirantibus accidere omnibus) illorum autem nullum respirat, sentiunt tamen, nisi aliquis præter quinque sensus alius. Hoc autem impossibile. odorabilis enim olfactus. Illa vero hoc sentiunt. sed non eodem forte modo. sed respirantibus quidem, spiritus aufert superiacens velut cooperculum quoddam. quare non sentiunt, non respirantia. non respirantibus autem ablatum est hoc, quemadmodum in oculis. quędam enim animalium habent palpebras, quibus non reuelatis, non possunt videre: quædam autem, quæ habent duros oculos, non habent. quare non indigent vllo, quod reuelet, sed statim vident ex eo, vnde possibile est ipsis videre. Similiter autem & aliorum animalium quodlibet non ægre fert eorum, quæ secũdum seipsa fœtida sunt, odorem, nisi quid accidat corruptiuum existens. ab his aũt corrumpitur similiter. & quemadmodum homines a carbonum fumo patiuntur grauedinem capitis, & corrumpuntur sæpe, sic & a virtute sulfuris, bituminosorumq; vi corrumpuntur alia animalia, & fugiunt propter pasionē. ipsam autem secundum seipsam graueolentiā non curant, quãuis multa ex terræ nascentibus fœtidos habeant odores, nisi quid conferat ad gustum, vel ad edulium illis. Videtur autem sensus, qui est odorandi, imparibus existētibus sensibus, & numero habente mediũ impari, & ipse medius esse tactiuorum, vt tactus, & gustus, & per alia sentitiuorum, vt visus, & auditus. Quare & odorabile nutritiuorum est pasio quædam. hæc autem in eodem genere, & audibilis quoq; & visibilis. Quo circa & in aere & in aqua odorantur. quare odorabile est commune aliquid horum amborum, quod & tangibili in est, & audibili, & perspicuo. Quare rationabiliter assimilata est, siccitatis in humido & fusili velut tinctura quædã esse, et lotura. Quomodo igitur species oportet dicere, & quomodo non oportet odorabilis, intantũ sit dictum. Quod autem quidam Pythagoricorum dicunt, non est rationabile. nutriri nãq; dicunt quędam animalia odoribus. Primum enim videmus, ꝙ oportet cibũ esse compositum. etenim quæ nutriuntur, non sunt simplicia. quare & superfluitas fit cibi, aut in ipsis, aut extra, sicut in plantis. Amplius vero, neque aqua vult ipsa sola nutrire immista existens. corporeum.n. aliquid oportet esse, constituendum. Ad huc multo minus rationabile aerem corpulentum fieri. Adhæc autem ꝙ omnibus est animalibus locus receptiuus cibi, a quo trahens accipit corpus. odorabilis

σκνῖπας culices dictos muliones.

Dubitatio.

Solutio.

Pythagoricorũ opio. Improbatio

A autẽ ſenſorium in capite, & cum ſpirituoſa intrat euaporatione. quare ad ſpiratiuum vadet vtiq; locum. Quòd igitur non confert ad nutrimentum odorabile ſecundum ꝙ odorabile, manifeſtum. ꝙ tamen ad ſanitatem, & ex ſenſu, & ex dictis manifeſtum. Quare quod ſapor in nutritiuo & ad nutrienda, hoc eſt ad ſanitatem odorabile. Secundum vnũquodque igitur ſenſorium determinatum ſit hoc modo.

Caput Sextum. Difficultatis ſolutio, an qualitates ſenſibiles in infinitum diuidantur. Et quare ſenſibilium finitæ ſunt ſpecies.

DVbitabit autem aliquis, ſi omne corpus in infinita diuiditur, nunquid & paſsiones ſenſibiles, vt color, & ſapor, & odor, & ſonus & grauitas, & frigidum, & calidum, & leue, & durum, & molle. An impoſsibile. Actiuum enim eſt vnumquodq; ipſorum ſenſus. in eo .n.
B ꝙ poſſunt mouere illum, dicuntur omnia. Quare neceſſarium ſenſum in infinita diuidi, & omnem magnitudinem eſſe ſenſibilem. impoſsibile enim album quidem uidere, non quantum autem. Si enim non ſic, continget vtique eſſe aliquod corpus nullum habens colorem, neque grauitatem, neque talem aliquam aliam paſsionem. quare nec ſenſibile omnino. hæc enim ſenſibilia ſunt. Senſibile igitur erit compoſitum non ex ſenſibilibus. Sed neceſſe eſt. non enim ex mathematicis. Amplius quo diiudicabimus hæc, aut cognoſcemus? an intellectu? Sed non intelligibilia. nec enim intelligit intellectus quæ exterius, non cum ſenſu exiſtentia. Sed, ſi hæc habent ſic, videntur teſtificari illis, qui indiuiſibiles faciunt magnitudines. ſic .n. ſoluetur vtique ſermo. Sed impoſsibilia. dictum eſt autem de his in ſermonibus, qui de motu. De ſolutione autem eorum ſimul manifeſtum erit & quare finitæ ſunt ſpecies coloris, et ſaporis, et ſonorum, & aliorum ſenſibilium. Quorum enim ſunt vltima, neceſſe finita eſ-

Species q̃litatum ſenſibilium ſunt terminatę.

C ſe quę intus. contraria autem vltima. omne autem ſenſibile habet contrarietatem, velut in colore album & nigrum, in ſapore dulce & amarum, & in aliis vtique omnibus ſunt vltima contraria. Continuum igitur in infinita diuiditur in æqualia in æqualia vero finita. quod autem non ſecundũ ſe continuum in finitas ſpecies. Quoniam ergo paſsiones quidẽ vt ſpecies dicendum, exiſtit autem continuitas & in his, ſumendũ ꝙ quod potentia, & quod actu, aliud. Et propter hoc decies milleſima pars milii latet viſa, quãuis viſus ſuperuenerit. Et qui in die ſi ſonus latet. quãuis continuum exiſtentem audiat omnem cantum. diſtantia enim eius, quod ad vltimos latet. Similiter autem & in aliis ſenſibilibus, quę parua omnino ſunt. potentia nãq; viſibilia, actu autem non, quando ſeparata fuerint. etenim ineſt potentia pedalis bipedali, actu iam diuiſa. Separatę autem tantæ exuperantiæ rationabiliter vtiq; reſoluetur in continentia, velut minimus

sapor mari infusus. Quinnimmo, quoniam sensus exuperantia nõ secundum seipsam sensibils, nec separata (potentia enim inest in exquisitiore, exuperantia) nec tantum sensibile separatum erit actu sentire, sed tamen erit sensibile. nam & potentia iam est, & actu erit aduueniens. Quòd igitur quædam magnitudines, & passiones latent, & propter quam causam, & quomodo sensibiles & quomodo non, dictum est. Cum autem iam inexistentes sit tante sunt, vt & actu sensibiles sint, & non solum in toto, sed & seorsum, finitos necesse esse secundum numerum & colores, & sapores, & sonos.

Caput Septimum. Vtrum sensibilia omnia prius medium quam sensus afficiant, an aliqua simul: & quomodo eadem res a pluribus sentiri possit.

DVbitabit autem vtique aliquis, vtrum perueniãt vel sensibilia, vel motus, qui a sensibilibus, qualitercunq; fi sensus, cum operantur, in medium primo. quemadmodum odor videtur facere, & sonus. propinquus enim prius sentit odorem: & sonus posterius ictu peruenit. Ergo ne ita & visibile & lumen, quemadmodum & Empedocles dicit

Empedoclis opinio.

peruenire prius quod a Sole lumen ad medium, quam ad visum aut ad terram? Videbitur autem vtique hoc rationabiliter accidere. motum enim mouetur alicunde aliquo. quare necesse est quo... tempus esse, in quo mouetur ab altero in alterum. tempus autem omne diuisibile. quare erat, quando nondum videbatur, sed adhuc ferebatur radius in medio. Et, si omne simul audit & audiuit, & omnino sentit & sensit, & non est generatio eorum, sed sunt absque hoc fiant: tamen nihilominus, quemadmodum & sonus, iã facto ictu nondum apud auditum. Manifestat autem hoc & literarum transfiguratio, tanquam facta latione in medio. non enim dictum videntur audiuisse, quia transfiguratur aer delatus, Ergo ne sic & color & lumen? non enim in eo q quodam modo se habent, hoc quidem videt, ... vero videtur eoũ, quę æqualia sunt. nihil enim oportet alicubi... que esse. ęqualibus enim factis non differt vel prope vel longe ad inuicem esse. An circa sonum quidem, & odorem hoc accidere rationabile. quemadmodum enim aer, & aqua, continua quidem, partes autem amborum motus. Quapropter & est quidem vt idem audiat primus & extremus, & odoretur, est autem vt non. Videtur autem quibusdã esse dubitatio & de his. Impossibile enim dicunt quidam alium alii idem audire, aut videre, & odorari. non enim possibile esse multos & seorsum existentes audire, & odorari. quod enim vnum seorsum ipsum a seipso esset. An mouens primum, vt tintinnabulum, vel thus, vel ignem, idem & vnum numero sentiunt omnes id autem, quod iam proprium, alterum numero specie autẽ

Remotio responsionis Empedoclis.

Solo ppria,

A quare simul multi vident, & odorantur, & audiunt. Sunt autem neq; corpora hæc, sed passiones, & motus quidam (non enim vtiq; hoc accideret) nec sine corpore. De lumine autem alia est ratio. per id enim, quod est esse aliquid, lumen est, sed non motus aliquis. Omnino autem nec similiter in alteratione se habet, & latione. Lationes nanque rationabiliter mediū prius attingunt. videtur autem sonus cuiuspiam, quod fertur esse motus. Quæcunque vero alterantur nō amplius similiter. contingit enim simul totum alterari, & non dimidiū prius velut aquam simul omnem gelari. Attamē interdum quod calefit aut gelatur, continguum a contiguo patitur: primum autem ab ipso alterante transmutatur. non necesse est simul alterari, & * subito. Esset autem vtique & ipsum gustare, quemadmodum odor, si in humido essemus, & remotius adhuc, priusquam tangeremus, ipsum sentiremus. Rationabiliter autem quorum est inter medium sensorii, non simul oporteret pati, nisi in lumine, propter id, quod dictum est.
B propter idē autem & de ipso videre. lumen enim facit ipsum videre.

De lumine.

* ἀθρόον vnitur sim.

Caput Octauum. Difficultatis examinatio, an contingat duo simul sentire in eodem, & indiuisibili tempore, & quomodo. Et q omne sensibile magnitudo est, & non indiuisibile.

Est autem & alia quædam dubitatio talis circa sensus, vtrum contingat duo simul sentire in eodem & indiuisibili tempore, an non. Si itaque semper maiori motus minorem depellat (Propter quod delata sub oculos non sentiunt, si fuerint vehementer in aliquid intendētes, vel timentes, vel audientes multum sonum. Hoc itaque supponatur, & q vnumquodque magis est sentire simplex existens quam mistum, velut vinum intemperatum quam temperatum, & mel, & colo
C rem, & neten solam quam in diapason, quia obscurant seinuicem. hoc autem faciunt, ex quibus vnum aliquid fit,) si itaq; maior minorem motum depellit, necesse est si simul sint, & ipsum minus sensibilem esse quam si solus esset. aufert enim aliquid minor, qui miscetur: si quidem omnia simplicia magis sensibilia sunt. Si ergo æquales fuerint, alteri existentes, neutrius erit sensus. obscurat enim alter alterum, simpliciter autem non est sentire. Quare aut nullus erit sensus, aut alius ex vtrisque. quod quidem & fieri videtur ex his, quæ temperantur, in quocunq; misceantur. Quoniam igitur ex quibusdam quidem fit aliquid, ex quibusdam vero non fit, talia autem, quæ sub alio sensu (commiscentur .n. quorum vltima contraria. non est autem ex albo & acuto vnum fieri, nisi secundum accidens, sed nō sicut ex acuto & graui consonantia) non ergo sentire contingit ipsa simul. Aequales enim existentes ipsorum motus, delebunt seinuicem, quo-

Prima rō, q nō cōtingat duo simul sētire.

Secũda rõ. niam vnus non fit ex illis. ſi vero inæquales, fortior faciet ſenſum. D
Præterea magis ſimul duo ſentiret vtiq; anima vno ſenſu, quorum vnus ſenſus, velut acutum & graue. magis enim ſimul motus vnius, ipſe ipſius, quam duorum, puta viſus & auditus. Vno autem ſenſu ſimul duo non eſt ſentire, niſi miſta fuerint. miſtura .n. vnum vult eſſe. vnius autem vnus ſenſus eſt. vnus autem ſimul * ipſe. Quare neceſſario miſta ſimul ſentit, quia vno ſenſu ſecundum actum ſentit. vnius enim numero, qui ſecundum actum vnus, ſpecie autem, qui ſecundum potentiã vnus. Et ſi vnus ergo ſenſus, qui ſecundum actũ, vnum illa dicet, miſta ergo neceſſe ipſa eſſe. Quando ergo non fuerint miſta, duo erunt ſenſus, qui ſecuudum actũ. Sed ſecundũ vnam potentiam, & indiuiſibile tempus vnã neceſſe eſſe operationem. vnius enim, qui ſemel, vnus vſus, & motus. vna autem potentia. non ergo contingit duo ſimul ſentire vno ſenſu. At uero, ſi ea, quæ ſub eo dem ſenſu, ſimul impoſsibile, ſi ſunt duo, palam quòd adhuc minus quæ ſecundum duos ſenſus contingit ſimul ſentire, velut album, & E dulce. Videtur.n. quod quidem vnum numero anima in nullo alio dicere, niſi ipſo ſimul. quod autem ſpecie vnum, iudicante ſenſu, & modo. Dico autem hoc, q̃ forte album & nigrum aliud ſpecie exiſtens idem iudicat, & dulce & amarum idem quidem ipſe, ab illo autem alius, ſed aliter vtrunq; contrariorum: Eodem autem modo ſibiipſis *cognata. vt ſicut guſtus dulce, ita viſus album, & ſicut iſte nigrum, ita ille amarum. Amplius, ſi contrariorum motus contrarii, ſimul autem contraria in eodem et indiuiſibili non contingit eſſe ſub ſenſu autem vno contraria ſunt, velut dulce et amarum, non vtique contingit ſentire ea ſimul. Similiter autem palam eſt, quod neque quæ non contraria. hæc enim albi ſunt, illa vero nigri. et in aliis ſimiliter, velut ſaporum, hi quidem dulces, illi vero amari. Nec quę miſta ſunt ſimul (*rationes enim ſunt oppoſitorum, velut diapaſon & diapente) niſi vt vnum ſentiãtur. ſic autem vna proportio extremorum fit, aliter autem non. erit enim ſimul hæc quidem multi ad paucum, vel imparis ad partem, illa autem pauci ad multum, vel paris ad imparem. Si ergo plus adhuc diſtant abinuicem, & differunt cognate quidem dicte, in alio autem genere, quam quæ in eodem genere: dico autem vt dulce & album voco cognata, genere autẽ alia, dulce vero a nigro multo amplius ſpecie differt quam ab albo: adhuc vtique minus continget ipſa ſimul ſentire, qnam quæ genere eadem. quare, ſi non hæc, nec illa. Quod autem dicunt quidam eorum, qui circa conſonantias, quòd non ſimul quidem pertingunt ſoni, videntur autem, & latent, cum tempus inſenſibile fuerit, vtrum recte dicitur, an non? Forte enim vtique dicet aliquis & nunc ex hoc, putare ſimul videre et audire, quia intermedia tempora latent. An hoc non verum, neque contingit tempus eſſe inſenſibile vllum, neq; latere, ſed omne contingit ſentire. Si enim quando ipſe ſeipſum quis ſentit,

*ſibi ipſi.

* συστοιχα

Tertia rõ.

Cõtraria nõ ſentiri ſimul

* a.l. in rõnibus.

Antiquorũ reſponſio.

Reprobatio

Nullum tẽpus ẽ inſenſibile.

A vel alium in continuo tempore, non contingit tunc latere q͡ est: est autem aliquod in continuo, & tantum, quantum omnino insensibile est: manifestum est q͡ tunc latebit vtique, si est, ipse seipsum, et si videt, & non si sentit, etsi sentit. Amplius nec vtique erit nec tẽpus, nec res vlla, quam sentit, vel in quo nõ sic, quia in huius aliquo, vel quia istius aliquid videt, si quidem est aliqua magnitudo & tẽporis, & rei, insensibilis omnino propter paruitatẽ. Si enim totam videt, et sentit toto eodem continuo tempore, non eo q͡ in huius aliquo, auferatur quæ C B, in qua non santiebat ergo in huius aliquo, vel huius aliquid. velut terram videt totam, q͡ hoc ipsius, & in anno ambulat, q͡ in hac parte ipsius, At vero in C B nihil sentit. Eo ergo, q͡ ĩ huius aliquo ipsius A B, sentit, dicitur totũ sentire, & totam. Eadem aũt ratio & ĩ A C. semper. n. in aliquo & aliquid, totum aũt nõ est sentire.

A . . . . C . . . . B

B Omnia igitur sensibilia sunt, sed non videntur quanta sunt. Solis. n. magnitudo videtur, et quod quatuor cubitorum a longinquo, sed non videtur quantaque, sed aliquando indiuisibilis. videtur autem non indiuisibile. Dicta autem est causa in anterioribus de hoc. Quòd igitur nullum est tempus insensibile, manifestum ex his. De prius autem dicta dubitatione consyderandum, vtrum contingat simul plura sentire, an non contingat. simul autem dico, in vno & indiuisibili tempore ad inuicem. Primum igitur vtrum sic contingat, simul quidem, altero autem animæ sentire et sic indiuisibili vt omni existente continuo. An q͡ primum quidem ea, quæ secundum vnum sensum, vt dico visum, si erit alio sentiens alium colorem, pluresq; partes habebit specie easdẽ. etenim quæ sentit, in eodem genere sunt. Si autem, et q͡ vt oculi duo, dicat quis nihil prohibere sic & in anima, q͡ forte ex his quidem vnum quid fit, & vna operatio ipsorum, ibi

Solutio propria.

C autem siquidem vnum, quod ex ambobus, illud sentiens erit, si aũt separatim, non similiter se habebit. Amplius sensus ipsi plures erunt, sicut si quis scientias differentes dicat. neque enim operatio erit sine virtute, quæ scd̃m seipsam, nec absque hac erit sensus. Si autẽ hæc in vno, & indiuisibili sentit, manifestum est q͡ & alia. magis enim cõtingebat hæc simul plura, quam genere altera. Si itaque alia quidẽ dulce, alia vero album sentit anima parte, aut quod ex istis vnum aliquid est, aut non vnum. Sed necesse. vnum enim aliquid sensitiua est pars. Cuius ergo illud vnius? nullum nãque ex istis vnum. Necesse ergo vnũ aliquid esse animæ, quo omnia sentit, sicut dictum est prius, aliud autem genus per aliud. Ergo ne, secundum quòd indiuisibile est secundum actum, vnum est sensitiuum dulcis & albi, quando vero diuisibile factum fuerit secundum actum, alterum? An quemadmodum in rebus ipsis contingit, ita et in anima: idem enim et vnũ numero album & dulce est, & alia multa. Si enim non separabiles

paſsiones abinuicem,ſed eſſe alterum vnicuiq; . Similiter ergo ponendum & in anima idem & vnum eſſe numero ſenſitiuum omnium,ipſum eſſe tamen alterum & alterum , horum quidem genere, illorum vero ſpecie.Quare & ſentiet vtiq; ſimul eodem & vno , ratione autem non eodem.Quòd autem ſenſibile omne magnitudo eſt & non eſt indiuiſibile ſentire . manifeſtum.Eſt enim , vnde quidem non videatur,infinita diſtantia:vnde autem videtur , finita ſimiliter autem & audibile,& odorabile, & quæcunque non tangentes homines ſentiunt.Eſt itaq; aliquid vltimum diſtantiæ,vnde non videtur & primum,vnde videtur.hoc itaq; neceſſe indiuiſibile eſſe,vltra quidem non contingit ſentire exiſtens,citra autem neceſſe ſentire.Si itaque aliquod erit indiuiſibile ſenſibile, cum ponetur in vltimo , vnde eſt vltimum quidem non ſenſibile,primum autem ſenſibile,ſimul accidet viſibile eſſe & inuiſibile . hoc autem impoſsibile . De ſenſoriis igitur,& ſenſibilibus quomodo habent,& communiter, & ſecūdum vnumquodque ſenſorium,dictum eſt.Reliquorum autem primo conſyderandum de memoria &*reminſcentia .

Indiuiſibile non poteſt ſentiri.

* a,l.ſomno

D E

Auerrois Paraphraſis.

VIrtutes quidem ſenſibiles , quędam ſunt neceſſarię in eſſe animalis, & quędam ſunt propter melius: & omnes iſtę diuerſantur ſecundum fortitudinem,& remiſsionem.Tactus autem , & guſtus ſunt neceſſarij : auditus vero , & viſus , & olfactus ſunt propter melius.per guſtum diſtinguitur cibus conueniens a non conuenienti: & per tactum diſtinguuntur ea,que corrumpunt totum corpus ex extrinſeco,et ea,quę conſeruant corpus.Alii vero ſenſus non ſunt innati diſtinguere talia: & ideo non ſunt neceſſarii.Et omnes iſtę virtutes conueniunt in hoc , ꝙ actio earum non completur niſi per inſtrumentum , * & appropriatur tactui,& guſtui hoc,ꝙ non indigent medio:alii autem indigent medio .

INſtrumentum † autē virtutis viſibilis eſt oculus.& in iſto inſtrumento dominatur aqua,quę eſt terſa diaphana. & fuit tale vt in eo deſcribantur formę ſenſibilium,ſicut in ſpeculo. & ideo pars glacialis eſt valde clara & alba. & manifeſtum eſt ꝙ iſtud inſtrumentum valde neceſſarium eſt in comprehenſione iſtarum virtutum.Iſtud autem inſtrumentum non agit , niſi quando fuerit in ſua cōplexione naturali,nullo adueniente turbante ipſum.Et ideo iracundus in hora irę habens calorem aſcendentem, recipiet inde corruptionem ſui viſus: & forte videbit vnum duo propter motum contingentem ſpiritui apud iram, quoniam,quando pars recipiens formam mouetur , & venerit ad ſuum locum, ex alia parte deſcribetur forma in ſecunda parte: & adhuc non abſciſa eſt a prima parte: & ſic vna forma apparebit duę:ſicut forma Solis cadens ſuper aquā currentem apparebit duæ.Et,quia iſtud inſtrumentum, ſ. oculus non agit , niſi quando fuerit in temperamento ſuę complexionis,ideo accidit ꝙ , quādo fuerit infrigidatum a rebus extrinſecis infrigidatione intenſa, vt viſus debilitetur. & ideo obſcuratur oculus in locis,in quibus eſt multa nix,aut multa aqua.et ideo apparent ripę maris turbidę paucę lucis. & ſimiliter loca niuis. Quando igitur calor oculi aut frigus fuerint intenſa plus quam ſcdm naturam, ſtatim viſus debilitabitur.& iſta actio actionum oculi eſt partis grandinoſę aquoſæ: & complexio iſtius partis eſt cauſa perfectę viſionis.Et propter hanc cauſam fuerunt palpebrę poſitę in bonis oculis, ſcilicet ad conſeruandam complexionem eorū a rebus extrinſecis,ſicut vagina gladij.ideo qui maiorem & groſsiorem habet palpebram, magis inſpiciet in remoto ; quia conſeruant illam partem a calore

De virtutibus ſenſibilibus,de qbus in cap.1.
Virtutes in aīalibus exiſtētes diuerſificantur ſecūdum fortitudinem,et remiſsionē . vide oppoſitū.7.ph.20. com. Vide contr.Zim.
* Appropriatur guſtui,et tactui ꝙ nō indigent medio. oppoſitum vide.2. de Aīa. 115. Vide cōtra, Zim.
† De inſtrumentis ſenſuum,de quibus in ca. 2.
Propter qd irato vnum appet duo.
*Qui groſ

A extrinſeco & a frigore. Et ideo multa animalia inſpiciunt a remoto, plus quam homo, propter groſsitiem palpebrarum. Inſtrumentum autem auditus eſt aer im poſitus auri: & quanto magis aer iſte fuerit ſubtilior, & perfectioris quietis, tanto magis actio eius erit perfectior. & ſimiliter inſtrumẽtum olfactus eſt aer impoſitus naſo. inſtrumentum guſtus eſt lingua. tactus autem caro. Et eſt proprium omnibus inſtrumentis ſenſum hoc, ꝙ nihil habent in actu ex eis, quę cõprehendunt, niſi inſtrumentum tactus, qui componitur ex qualitatibus, quas cõprehendit. & ideo non comprehendit, * niſi res intenſas, propter ſuum temperamentum. & propter hoc quanto magis caro fuerit temperata, tanto magis cõprehendit qualitates ſimplices, ſcilicet calidum, frigidum, ſiccum, & humidum. & ideo homo eſt inter omnia animalia melioris tactus, & maxime manus, ſcilicet caro palmę, et maxime caro indicis. Lingua vero nullum habet ſaporem in actu. & ideo quando imbibitur a quibuſdam humoribus, corrumpitur guſtus. & ſimiliter eſt de inſtrumentis aliorum ſenſuum. & cauſa in hoc datur in libro de Anima. Et eſt proprium inſtrumentis trium virtutum, ſcilicet auditus, et viſus, & olfactus, ꝙ attribuuntur ſimplicibus: oculus autem aquę, & auditus aeri, & olfactus parti igneę fumoſe. & ideo olfactibilia ſonant cerebrum frigidum propter calorem fumi. Dictum eſt igitur de proprijs inſtrumentis iſtorũ ſenſuum.

Siorem hñt palpebram, magis a remotis inſpiciunt.

Eſt propriũ inſtrumẽtis ſenſuum, ꝙ nihil habẽt actu ex his, quę comprehendunt prę ter inſtrumẽtum tactus. vide. 3. de Aïa co. 66.

** Vide. 2. de Anima 118.*

Dicamus igitur de medijs, quibus indigent iſti tres ſenſus, & de conſequentibus eorum. Et medium, quo utũtur iſti ſenſus, eſt aut aer in animalibus B agreſtibus, aut aqua in animalibus aquoſis. Et manifeſtum eſt ꝙ iſti tres ſenſus indigent medio. quoniam, quando ſenſibile poſitum fuerit ſuper ſenſum, non comprehendetur ab eo: & ſimiliter, quando inter eos & ſenſibilia interiacent corpora groſſa, non apta vt ſint media. & vniuerſaliter apparet ꝙ medium neceſſarium eſt iſtis ſenſibus ex hoc, ꝙ, cum medium corrumpetur, corrumpetur & actio eorum. & ideo proprium eſt medio vt ſit de genere inſtrumentorum propriorum, ſ. vt ſit recipiens ſenſibilia aliquo modorum receptionis inſtrumentorum. & cauſa in hoc apparebit, quando declarata fuerit natura ſenſuum, quibus appropriantur media. Et proprium viſui inter iſtos tres eſt hoc, ꝙ cum medio indiget luce. non enim videt in obſcuro. & cum in aere acciderit fumus aut vapor, qui prohibeant tranſitum lucis, debilitatur viſio. Et ideo, cum homo iraſcitur, & excitatur calor in oculo, obſcuratur viſus propter vaporem. Et lux non eſt in oculo per naturam oculi, ſed intrat ipſum ab extrinſeco. &, ſi eſſet de eius natura, tunc videret in obſcuro, & ideo accidit ei, qui claudit oculos, et poſt aperit, vt non vere videat, niſi poſtquam viſus eius fuerit illuminatus. & accidit viſus vt videat rem viſione ſpirituali intrinſecus: antequam videat ipſam ab extrinſeco: & poſt declarabimus cauſam in hoc. & iſta viſio non accidit in maiori parte niſi in obſcuro, & apud quietem. & eſt proprium huic comprehenſioni ꝙ non ſit bona niſi in temperata luce, non in intenſa luce, neque in C pauca. Declaratum eſt igitur ꝙ proprium eſt tribus ſenſibus comprehendere per medium, & ꝙ proprium eſt viſui habere prę ſentiam corporis lucidi, vt dictum eſt de lucido, & diaphaneitate in libro de Anima. & neceſſarium eſt vt rete intrinſecus retium oculi illuminetur ab aqua, quę eſt intra oculum, ſicut aqua illuminetur ab aere. Virtus enim ſenſibilis eſt in orizonte iſtius retis in parte cranei, non in parte aeris. & ideo iſta retia, ſcilicet tunicę oculi conſeruant virtutem animę, quę ſunt media inter illam & aerem. Et ſignum eius, ꝙ neceſſe eſt viſui lucem peruenire ad iſta retia, eſt quia, quãdo contingit homini percuſſio ſuper palpebram, ſtatim obſcurabitur oculus, & extinguetur lux, quę eſt in oculo, ſicut extinguitur candela, & nihil videbit. &, quando declarabimus quo modo fit comprehenſio ab iſtis ſenſibus, tunc declarabuntur iſtę res.

De mediis qbus tres idigent ſenſus.

Idem. 2. de Anima. 114

Et, cum declarata ſunt propria iſtarum virtutum in inſtrumentis, & medijs. dicendum eſt de ſenſibilibus particulariter. In libro enim de Anima dictum eſt de eis vniuerſaliter. illic enim dictum fuit ꝙ ſenſibilia propria viſui ſunt colores, & auditui ſoni, & olfactui odores, et guſtui ſapores, et tactui tangibilia. Remanet ergo notificare naturas eorum. Dicamus ergo ꝙ elementa diuerſantur ſecundum multitudinem, et paruitatem diaphaneitatis, v. g. aer, et

De ſenſibilib', et primũ de coloribus de quibus in capite. 3.

aqua.diaphanum autem eſt innatum recipere lucē,& perfici ab illa. &,cum dia D
phanum receperit lucem,fiunt ex hoc colores diuerſi ſecundum fortitudinem
& debilitatem lucis,& paucitatem & multitudinem diaphaneitatis. Et hoc ma
nifeſtum eſt ex coloribus diuerſis factis ,quando lux Solis adunatur cum nubi-
bus illi enim colores fiunt ab albedine lucis propter debilitatē lucis ex nigre-
dine nubium. Verbi gratia colores,qui ſunt in iride. Neceſſe eſt igitur vt color
fiat ex admixtione corporis lucidi cum diaphano , & quia omnia compoſita
fiunt ex quatuor elementis: & diaphanum ex elementis eſt aqua & aer, & luci-
dum eſt ſolus ignis, & hoc eſt,quando fuerit mixtus: & ideo neceſſe eſt vt colo
res ſint compoſiti ex iſtis duabus naturis , ſcilicet natura diaphani , & natura
illuminoſi: & ꝙ diuerſitas iſtarum duarum naturarum in quantitate , & quali-
tate faciat diuerſitatem eorum. Color igitur albus fit ex admixtione ignis cla
ri cum elemento,quod eſt valde diaphanum , ſcilicet aere. et color niger fit ex
igne turbido,qui admiſcetur cum elemento minime diaphaneitatis, ſcilicet ter-
ra.& colores medii inter album & nigrum diuerſantur propter diuerſitatē iſto-
rum duorum ſecundum magis & minus,ſcilicet corporis lucidi & corporis dia
phani.& ideo color albus , & niger ſunt elementa colorum ſcilicet mediorum.
Et,quia hoc manifeſtū eſt de colore:& color in ſuperficie corporis terminati:
neceſſe eſt vt color ſit finis diaphani terminati,ſecundum ꝙ eſt diaphanum ter
minatum. Et per hoc diſtinguitur color a luce. Lux enim eſt perfectio diapha- E
ni non terminati; & color non ſit in compoſito ex vicinitate partium minima-
rum diaphanarum,quę ſunt in elementis,ſicut quidam dicebant. Nihil enim fit
ex elementis ſecundum vicinitatem,ſed ſecundum complexionem , vt dictum
eſt in libro de Generatione. Et,quia lux non apparet niſi in corpore diaphano,
opinati ſunt Pythagorici ꝙ generatio lucis nō eſt corporum luminoſorū p ſe,ni

Ignis nō lucet,niſi cum adunatur cū alio corpore. Idem.4. Cę li cō.32.

ſi apud adunationē lucis cū alio corpore, ſicut eſt diſpoſitio de igne.ignis.n.nō
lucet,niſi quando adunatur cum alio corpore. Et differentia inter ignem & cor
pora cœleſtia in hoc eſt manifeſta. Et ex hoc, qđ dictum eſt de eſſentia coloris,
apparet ꝙ aer primo recipit colorem,deinde conducit eum ad viſum,ſecundum
ꝙ eſt diaphanum lucidum. Et ſignum,ꝙ aer patitur a colore,& recipit eum, eſt
hoc,ꝙ apparet de coloratione eiuſdem rei ſecundum illud , per quod tranſeunt
nubes lucidę. v. g. ꝙ quando nubes per tranſeunt per plantas virides multo-
tiens,colorantur parietes per colorem illarum plantarum. Quod autem colores
fiunt ex admixtione ignis cū corporibus diaphanis , & ꝙ lux non eſt cauſa tm̄
in inductione colorum ad viſum,ſed in eſſe eorum manifeſtum eſt.& dico etiā,
quoniam quemadmodum color albus eſt vilior luce,cum ſit ex ea , ita etiam

Quo pacto eē colorū in natura ē aliđ ab eē eorum in arte.

alii colores albo ſunt viliores & nigro, cum fiant ex eis . Et, quia colores fiunt
ex albo & nigro ſecundum magis et minus,& diuerſantur in hoc diuerſitate in
finita ſecundum materiam,ideo fuit neceſſe vt colores ſint infiniti in natura,quo F
niam quantumcunque fuerit imaginata ratio intrinſeca in eis aliquem modum
mixtionis,extrahet natura: licet ratio extrinſeca non poterit pronunciare hūc
modum. Et ideo ars in hac intentione ſicut d. Ariſto. eſt minor natura . Artifex
enim,qui poteſt aſsimilare ſe naturę ſecundum ſuum poſſe, eſt melior . Et ideo
ratio ſpiritualis, per quam, & ex qua natura agit quod agit , & extrahit quod
extrahit,nihil habet,quod prohibeat naturam a comprehenſione eius,quod dat
ei:ſicut eſt diſpoſitio in ratione ſpirituali intrinſeca,per quam agit artifex. Ani
ma enim beſtialis exiſtens in animalibus non impedit actiones naturę; ſed gau-
det,& delectatur per illud , quod natura extrahit de coloribus & ſonis : quia
ſunt exiſtentes in anima beſtiali in potentia . quia, cum natura extrahit eos &
ducit in actum,tunc anima beſtialis gaudet per comprehenſionē eorum . Ratio
autem ſpiritualis extrinſeca,per quam agit ars , prohibetur ab anima beſtiali,
& ideo non comprehendit artifex ex eis,quę dat ei ratio ſpiritualis ,niſi paſsio-
nes, & accidentia,quę acquirunt ex rebus,quas dat natura. & ideo res priores
in cognitione apud artificē ſunt poſteriores in eſſe:econuerſo diſpoſitioni apud
naturā. Et etiā artifex eſt extra rem:natura aūt eſt intra . per hoc igitur differt
ars a natura. Et ideo colores tincturę,quos ratio extrinſeca poteſt dicere , ſunt

A finiti: colores aũt, qui sunt ĩ ratione intrinseca, fere sunt infiniti Et ideo colores & tincturę multi sunt a natura, quos tinctores non possunt inuenire. Ars enim, quia consequitur naturam, & procedit a priori secundum nos, apud naturam autem posteriori, ideo, non comprehendit ex illis ordinibus, qui sunt apud naturã, nisi ordines, qui sunt multũ remoti adinuicẽ, inter quos sunt multi ordines apud naturã. Declaratũ est igitur quare esse colorũ in natura ẽ aliud ab eorũ in arte.

DE sonis autem dictum est in libro de Anima. De odoribus autem, & saporibus determinandum est hic. Dicamus igitur ꝙ manifestum est ꝙ nullum elementorũ habet saporẽ et odorẽ: & ꝙ sapor et odor sunt admixti, scdm ꝙ est admixtũ. &, quia forma cuiuslibet admixti attribuitur dominio alicuius qualitatis quatuor, considerandũ est cui qualitati attribuitur sapor in corpore saporoso. Dicamus igitur, quia gustabile est nutrimentũ aĩaliũ: & nutrimentũ est simile animali: & corpus animalis attribuitur dominio calidi & humidi; ideo sapor attribuitur caliditati & humiditati. natura. n. humidi magis conuenit naturę aĩalis, q̃ naturę terrę. Et signum, ꝙ natura humidi est causa saporis in mixto, est ꝙ gustabilium quędã sunt saporosa in potentia, & quędã in actu. Saporosa aũt in actu sunt humida in actu: sicca vero in actu sunt saporosa in potentia, et non fiunt saporosa in actu, donec fiant humida in actu, v. g. sal. sal. n. non est saporosum, donec humectat, & dissoluatur. Et, cũ ita sit sapor necessario fuit ex mixtione partis sicce cum parte humida, qñ fiunt digesta ex calore aliqua digestione: & modi saporum diuersantur secundum diuersitatem horum duorum in paucitate & multitudine. Dulcedo ergo attribuitur caliditati & humiditati. Amaritudo autem caliditati & siccitati, aut frigiditati & siccitati in respectu humiditatis dulcedinis. & sapores, qui sunt inter istos fiunt ex his duabus naturis: sicut colores fiunt ex albo & nigro.

De saporib', de quib' in capite. 4. Nullum elemẽtorũ hẽt odorem, aut saporẽ. Idẽ. 2. de Aĩa, c. 97

B

DE odoribus autem apparet ꝙ materia eorum sit sapor, qui fit ex admixtione siccitatis cum humiditate. Apparet. n. per inductionem ꝙ omne habẽs odorem habet saporem. Et quia odores sunt de genere vaporũ fumosorum & per hunc modum defert eos aer, ideo attribuuntur siccitati & caliditati, qui siccitate mixta cum humiditate habente saporem, secundum ꝙ habet saporẽ. Et testatur, ꝙ natura odorabilium est fumosa, hoc ꝙ multa non habent odorẽ, & cum appropinquauerint igni, habebunt odorem. per hunc modum habet homo proprium in comprehendendo odores per malaxationes. Istud enim instrumentum per suam caliditatem, & siccitatem innatum est mouere hanc substantiam a re gustabili. & ideo apparet ꝙ homo melius distinguit differentias sensibilium olfactus quam cętera animalia; & tamen multa animalia fortius comprehendunt odores ex remoto. Dictum est igitur de proprietatibus instrumentorũ istorum sensuum. Perficiendus est igitur sermo in qualitate comprehensionis. de hoc enim vniuersaliter dictum fuit in lib. de Anima.

De odorib' de quibus, in cap. 5.

C

DIcamus igitur que opiniones Antiquorum in comprehensione sensibilium sunt quatuor. Quarum vna est opinio dicentium ꝙ formæ sensibilium sunt in anima, & in actu, et ꝙ non acquirunt eas ab extrinseco: et ꝙ formę extrinsecæ solummodo excitant, & faciunt rememorari illud, quod tenet ex eis, et ista est opinio Platonis, aut fere. Secunda autem est opinio dicentium ꝙ non est in anima aliquid sensibilium in actu, sed acquirit ea ab extrinseco. et isti diuiduntur in duo. Quidam enim dicunt ꝙ acquisitio formarum extrinsecarum est acquisitio corporalis non spiritualis, s. ꝙ esse earum in anima erit secundum dispositionem, secundum quam extra animam sunt. Illi autem, qui dicunt ꝙ comprehensio rerum extrinsecarum, et acquisitio earum est acquisitio spiritualis, sunt bipartiti. Quidam enim dicunt ꝙ incomprehensione earum non indigent medio. dicunt enim ꝙ anima comprehendit suum sensibile extrinsecum, et mouendo se ad ipsum, & supponendo se illi. et isti sunt opinantes visionem esse per radios exeuntes ex oculo ad rem visam. Quidam autem dicunt ꝙ anima recipit suum sensibile mediantibus medijs. primo enim recipiuntur ea media, et postea reddunt illud ad sensum cõem: et indifferenter siue medium fuerit instrumentum, aut corpus extrinsecum. Dicentes autem ꝙ anima nõ indiget me

De sensuum cõprehensione, de qua ĩ capi. 7. Prima opĩo Platonis. Secunda. Tertia. Quarta. Examinatio harum opĩonum.

dio, habent duas ratiotinationes, vt narrauit Ari. quarum vna est ꝙ hæc. si non
reciperent medium & non mouerentur ad sensibilia, non indigerent motu for-
ti apud sentire. Et secunda est ꝙ, si formæ sensibiles venirent ad animam per
medium, tunc anima non posset recipere ex formis, nisi quantum additur illi. Di
centes vero radios exeuntes ab oculo habent rationes sufficientes. & fortior ea
rum est hęc, ꝙ ponunt in aspectu, s. ꝙ causę visionis, & eius, quod accidit in vi-
sione, sunt lineę radiales rectę aut reflexę, aut conuersę. & hi quidem ponunt ꝙ
visio fit per figuram pyramidalem exeuntem ab oculo, & peruenientem ad rē
visam. Isti igitur existimauerunt ꝙ istę lineę & figurę non possunt describi, nisi
in corpore exeunte ab oculo, & est radius. Nos autem dicimus ꝙ visus, et quod
accidit ei non fit complete nisi per huiusmodi lineas & pyramidem. & istud
quidem est verum, sed dicimus ꝙ istę mensurę nullum habent subiectum, nisi
medium diaphanum. hoc enim corpus innatum est recipere formam, & colorē
hoc modo receptionis. Modo autem dicendum est ꝙ de impossibilibus contin-
gentibus huic opinioni, & quod dicit Aristo. faciendum est post. Modo autem
dicamus ꝙ, qui dicit ꝙ formę sensibilium sunt existentes in anima in actu, &
ꝙ non indigent extrinsecis sensibilibus nisi ad rememorationē, falsum est. quo
niam, si istę formę essent in ea actu, tunc non indigerent formis extrinsecis in
sentiendo eas: & tunc non necesse esset, vt sentiret sensibilia, antequam sentiret
ea extrinsecus. & etiam, si ita esset, tunc instrumenta essent ociosa, & superflua.

Aīa recipit foras cōtrariorum insimul. Idē. 6. Met. co. 8.

natura autem nihil facit ociose. Sermo autem dicentium ꝙ formę sensibilium
imprimuntur in anima impressione corporali destruitur per hoc, ꝙ anima reci-
pit formas contrariorum insimul. & hoc non tantum inuenitur in anima, sed in
mediis. apparet enim ꝙ per eandem partem aeris recipit videns contraria, sci-
licet album & nigrum. & hoc etiam, quod uidetur, ꝙ maxima corpora compre-
henduntur a visu per pupillam, licet sit ita parua, adeo ꝙ comprehendit medie-
tatem sphęrę mundi, est signum, ꝙ non existunt colores in ea secundum exten

Nota drīam inter intētiones vlēs & pticulares.

sionem corporalem, sed spiritualē. Et ideo dicitur ꝙ isti sensus non comprehen-
dunt intentiones sensibilium, nisi abstractas a materia. non enim apprehendunt
intentionem coloris, nisi abstractam a materia. & similiter olfactus, & saporis,
& aliorum. Et, cum declaratum est hanc comprehensionem esse spiritualem, di
cemus sensus negantibus comprehendere per medium ꝙ intentiones, quas ani
ma comprehendit spiritualiter, quędam sunt vniuersales. s. intelligibilia, & quę
dam particulares, scilicet sensibilia. & isti duo modi intentionum aut compre
henduntur ab anima vno modo modorum spiritualium, aut ambobus. sed, si es
sent vno modo, tunc intentiones vniuersales, & particulares essent eędem, quod
est impossibile. comprehendit igitur intentiones vniuersales vno modo, & par
ticulares alio modo. vniuersales autem comprehendit comprhensione non com
municante cum materia omnino, & ideo non indigent medio. particulares ve
ro comprehendit per res conuenientes rebus particularibus, scilicet per media
&, si hoc non esset, tunc intentiones comprehensæ essent vniuerrsales non parti

Formæ extra animam hn̄t esse corporale purū & in anima spūale purū & in medio medium inter spūale, et corporale.

culares. & esse formarum in medijs est medio modo inter spirituale & corpora
le. formę enim extra animam habent esse corporale purum, et in anima spiritua
le purum, & in medio medium inter spirituale & corporale. Et dico media i
hoc loco instrumenta sensuum, & ea, quæ sunt extra sensuum. instrumenta ig
tur non indigent sensibus, nisi quia comprehensio eorum est indiuidualis: vni
uersales autem non indigent istis instrumentis. Manifestum est igitur ex ho
sermone ꝙ propter hoc, ꝙ ista sunt in anima spiritualia particularia, ideo com
prehensio est per medium. et recte fit hoc. natura enim non vadit de opposito a
oppositum nisi per medium. & impossibile est vt spirituale acquiratur a corpo
rali nisi per medium, & ideo quanto magis ista media fuerint subtiliora, tanto
magis comprehensio erit melior. Sermo autem dicentis ꝙ, si anima comprehen
derit per medium, non reciperet nisi secundum quantitatem corporis medii
scilicet ꝙ, si esset paruum, reciperet ipsum paruum, &, si magnum, magnum, ve

Quod visio non fiat ex-

rum est in comprehensione corporali, non spirituali. Et Aristo. destruit sermo
nem dicentium ꝙ virtus visibilis extenditur ab oculo, donec perueniat ad rem

visam

A viſam ab oculo per rationes, quarũ Vna eſt, ꝙ ſecundum hoc poſsibile eſſet videre in obſcuro, ſicut eſt luce. dicentes autem radios extendi nõ indiget medio neque luce. Et ẽt, ſi virtus animę, ſ. ſenſus communis extenderetur ad res viſas, tunc non indigeret retibus oculi. neq; eſſet ꝙ quando deſtrueretur aliquod rete, ꝙ iſta virtus corrũperetur. Et etiã, ſi anima extenderetur, donec ocurreret ſenſibili, tunc eodem modo comprehendet omnia viſa propinqua, & remota. Et vniuerſaliter dicentes radios exire ab oculo non poſſunt fugere a duobus: aut ponere iſtos radios eſſe corporales, aut non. Sed, ſi corporales, continget vt viſio ſit in tempore: & maxime quando res viſa fuerit remota. declaratum eſt enim ꝙ omne corpus motũ mouetur in tempore. & ẽt intelligunt corpus exire a pupilla, d. dilatari quouſq; ſuperponatur medietati c. li. quod eſt impoſsibile, & etiã anima viſibilis debet eſſe ordinata in hoc corpore: & nullum corpus in aĩali eſt ſubiectum aĩæ niſi calor naturalis. &, ſi calor naturalis ſeparetur ab oculo, ſtatim infrigidaretur, & anihilaretur. Et, ſi illud, quod exit ab oculo, ſit lux nõ corpus, tunc nõ poſſemus dicere ꝙ anima eſt poſita in illa luce. ſubiectum .n. animę eſt ſubſtantia, non accidens. &, cum aĩa non fuerit poſita in illa luce ſed, intra oculum, quomodo igitur comprehendit ſenſibilia, cum non tangit ea? omnis .n. actio, & paſsio fit per contactum, & hic aut per medium aut ſine medio, ſi per medium, neceſſe eſt primo moueri medium per contactum: & ſic neceſſe eſt, ſi
B poſuerimus ꝙ illud, quo exit ab oculo, eſt lux, dicere medium eſſe. &, ſi non, nõ perueniret motus ſenſibilis ad ſenſum. Et nulla differentia eſſet inter hunc ſermonem, & ſermonem dicentem ꝙ viſio completur per medium & lucem. lux enim apud nos non eſt ipſo oculo, ſed ex extrinſeco. ſed hoc non dicũt. &, ſi dicerent hoc, contigeret eis videre in obſcuro. Et fecit eos errare hoc, ꝙ non viderunt iſtum ſpiritum, per quem fit viſio, conuenientem luci: quapropter opinati ſunt ipſum eſſe lucem, credendo ꝙ lux eſt corpus. Galenus autem intantum applicabatur errori, ꝙ exiſtimauit aerem eſſe ſentientem.

tramittẽdo, de quo in capite, 2.

Nullum corpus in aĩali ẽ ſubiectum aĩę, niſi calor naturalis.

ET, cum declaratum eſt quomodo comprehendit anima ſermone vniuerſali, conſyderemus quomodo ordinatur iſta comprehenſio per medium in tribus ſenſibus. Dicamus igitur ꝙ aer mediante luce recipit prius formas rerum, d. reddit eas reti extrinſeco, & rete extrinſecum reddit eas alijs motibus, quouſq; motus perueniat ad vltimum rete, poſt quod eſt ſenſus communis. & in medio iſtorũ retiũ comprehendit rete grãdinoſum formam rei: & eſt quaſi ſpeculum mediũ inter naturam aeris, & naturã aquę. & ideo recipit formas ex aere, quia eſt quaſi ſpeculum; reddit eas aquę, quia natura eius eſt communis inter has duas naturas. & aqua, de qua d. Ari. ꝙ eſt poſt humorẽ grãdinoſũ, eſt illa, quam vocat Gal. vitreũ. & iſta pars eſt poſtrema partiũ oculi: & p illã aſpicit ſenſus communis formã. & cum ſenſus communis recipiet formam, reddit eã
C informanti; & eſt virtus imaginabilis; & tunc reciperet eã informãs receptione magis ſpirituali: & tunc illa forma erit in tertio ordine. Formę igitur habent tres ordines: quorum vnus eſt corporalis: et ſecundus eſt in ſenſu cõmuni, & eſt ſpiritualis: tertius autem eſt in virtute imaginatiua, et eſt magis ſpiritualis. Et, quia eſt magis ſpiritualis quam in ſenſu communi, non indiget virtus imaginatiua in faciendo eam preſentem preſentia ſenſibilis rei extra econuerſo diſpoſitioni in virtute ſenſus. informans autem non aſpicit illam formam, et abſtrahit intẽtionem eius, niſi poſt maximam quietem, et intuitionem magnam. Et ordines iſtius formę in iſtis virtutibus ſunt, ſicut dicit Ariſt. quaſi homo acciperet ſpeculum habẽs duas facies, et aſpiceret in alteram illarum duarũ facierũ, et poſuerit ſcdam faciem in directo aquę. contingit enim tunc vt forma aſpicientis ſignetur in ſpeculo, d. de ſpeculo ſignabitur in aqua. ſi igitur aliquis inſpexerit faciẽ ſpeculi, ſcilicet faciem, quę eſt in directo aquę videbit illam eandem formã deſcriptam ſecundo de aqua in ſpeculo. forma igitur aſpicientis eſt ſenſata, et ſpeculum eſt aer medius. et aqua eſt oculus; et ſecunda facies ſpeculi eſt virtus ſenſibilis, et homo comprehendens eam eſt virtus imaginatiua. ſi igitur inſpiciens inſpexerit in hoc ſpeculo, amittetur forma a ſpeculo et aqua. et remanebit inſpiciens in ſecunda facie ſpeculi imaginando formam. Et ita eſt de virtute imagi

Q uõ comprehẽſio fiat p mediũ ĩ tribus ſenſib', de quo capite, 3, 4, et, 5.

Forme hñt tres ordĩes.

Quando ſen

natiua cum forma, quę est in sensu cõmuni, quoniam, quando sensatum absentauerit se, statim absentabit se forma eius a sensu communi, & remanebit virtus imaginatiua imaginando illam, declaratum est ex hoc ꝙ sensus communis videt formam mediante oculo, & oculus mediante aere, & videt eam in humore aquoso, qui est in oculo, mediante grandinoso ex aqua, quę est in oculo & aere, qui est extrinsecus, & humor aquosus est ille, quem Gal. vocat vitreum. quomodo autem visus fit per media declaratum est. Quomodo autem olfactus fit mediante aere, & aqua dicendum est. hoc enim fit per preparationem existētem in aere ad recipiendum olfactile. Ista enim elementa innata sunt reddere sibi ad inuicem fumos factos ex eis propter consimilitudinem, quę est inter ea. Terra autem reddit aer vaporem humidum: & aer recipit ipsum propter cõiunctionē cum humido: & aer reddit ipsum igni propter coniunctionem, quę est inter ea in calore. quomodo autem aer reddit sonum dictum est in lib. de Anima. Proprietas autem comprehensionis istorum sensuum in animalibus non est eadem. homo enim comprehendit differentias rerum, & intentiones earum proprias, quę sunt in re sensata, quasi medullam de fructu: in animali autem bruto comprehendunt ea quæ sunt extra, quę sunt quasi cortices fructuum. Et signum eius est, ꝙ bruta non mouentur a sensibilibus, sicut homo mouetur. homo enim mouetur apud cantum quod non faciunt bruta. & similiter mouetur homo a tincturis, & figuris motu, quo non mouētur bruta. & similiter de modis saporis & odoris: licet bruta communicent in hoc, propter corporeitatem istorum. & similiter est de virtute tactus. manus enim hominis proprium habet in hoc, quod non habet aliquod. Et homo cognoscit per olfactum saporem conuenientem & inconuenientem: & curatur p olfactibilia, sicut per gustabilia. olfactibilia enim curant ab infirmitatibus capitis: quia caput est frigidum & humidum & olfactum est in maiori parte calidum & siccum. Et auditus in homine est via ad disciplinā. Disciplina enim non fit nisi per loquelam: quę non redditur nisi per auditum, sed intelligere quid verba significant non est auditus, sed intellectus. & quilibet sensus istorum in homine est via ad prima intellecta existentia in illo genere, & precipue auditus, & visus Et ideo dicit Aristo. ꝙ illa, quę non carent his duobus sensibus, sunt maioris intellectus, & melioris comprehensionis. Ista igitur est summa eorum, quę dicta sunt in hoc tractatu breuiter. Quod autem dicitur in fine istius tractatus, in dando causam de fortitudine & debilitate rememorationis, loquendum est de eo in secundo tractatu.

Sensatū absens fuerit, statim recedit forma eius a sēsu cõi, & remanebit virtus imaginatiua imaginādo illam.

Hō cõprehēdit drias rerū quasi medullā de fructu. bruta autē quasi cortices fructuum.

Libri de Sensu, & Sensilibus Finis.

A

ARISTOTELIS STAGIRITAE.

PERIPATETICORVM PRINCIPIS,

B

DE MEMORIA, ET REMINISCENTIA.

Cum Auerrois Cordubensis Paraphrasi.

Caput Primum. *Quarum rerum sit memoria? & cuius animæ partis.*

DE MEMORIA autem & ipso meminisse dicendum quid est, & propter quā causam fit, et cui animæ partium hæc accidit passio, & ipsum reminisci. Non enim iidem sunt memoratiui & reminiscitiui, sed frequenter magis memoratiui quidē, q

C tardi: magis reminiscitiui autem, qui veloces & dociles. Primum igitur accipiendum est qualia sunt memorabilia. sæpe.n. decipit hoc. Neq;.n. futurũ cõtingit meminisse, sed est opinabile & sperabile. erit aũt vtiq; & sciētia quædā speratiua, quemadmodũ quidā Diuinatiuā dicunt. Neq; præsentis est, sed sensus. hoc enim neq; futurum, neq; factũ cognoscimus, sed tantum præsens. Memoria aũt facti est. Præsens aũt cum adest, vt hoc album cum aliquis videt, nullus vtique dicet meminisse. neque quod cõsyderatur, cum est consyderans & intelligens. sed illud quidem sentire dicit, hoc autem scire solum. Cum vero sine actibus scientiā & sensum habet, sic meminit eos, qui triāguli ꝙ duobus rectis æquales. hoc qdē qđ didicit, aut speculatus fuit, illud vero ꝙ audiuit, aut vidit, aut aliqd tale. semper enim, cũ scdm ipsum meminisse agit, sic in anima dicit ꝙ hoc prius audiuit, aut sensit, aut ītellexit. Est igitur memoria, neque sensus, neque existimatio, sed horum alicuius aut habitus, aut

Quod est obiectum memoriæ.

Diuinatio.

Quid memoria.

Presentis sēsus, futuri spes, facti vero memoria.

passio, cum factum fuerit tempus. Ipsius autem nunc in ipso nūc nō est memoria, sicut dictum est. est enim presentis quidem sensus, futuri vero spes, facti aūt memoria. Vnde post ipsus memoria ois. Quare quæcunque tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt, & isto, quo sentiūt. Quoniam autem de imaginatione prius in iis, quę sunt de Anima, dictum est, & ꝙ intelligere non est sine phantasmate (accidit enim eadem passio in intelligendo, quæ quidē & in describendo. ibi enim nulla vtentes quātitate trianguli determinata. tamē finitum secundum quantitatem describimus. & intelligens similiter etsi non intelligit quantum, ponit tamen ante oculos quantum. intelligit autem non secundum ꝙ quantum. si autem natura sit quantorum, infinitorum autem, ponit quidē quantum determinatum, intelligit autem secundum ꝙ quantum solum. Propter quam igitur causam non contingit intelligere aliquid sine continuo, neque sine tempore, quæ non in tempore sunt, alia ratio. Magnitudinem autem & motum cognoscere necesse est, quo & tempus. & phantasma communis sensus passio est. Quare manifestum est ꝙ primo sensitiuo horum cognitio est. memoria autem ea, quæ est intelligibilium, non sine phantasmate est) quare intellectiui secundum accidēs vtiq; erit, per se autem primi sensitiui. Vnde & aliis quibusdam inest animalium, & non solum hominibus, & habentibus opinionem, aut prudentiam. Si autem intellectiuarum partium esset, nō vtiq; inesset multis aliorum animalium, forte autem nullī mortalium. Quoniam neque nūc omnibus propterea ꝙ non omnia temporis sensum habent. semper enim, cum agit memoria, sicut & prius diximus, ꝙ vidit hoc, aut audiuit aut, didicit, simul sentit quia prius. prius autem, & posterius in tempore sunt. Cuius igitur eorum, quę animæ, memoria sit, manifestum est, quòd cuius & imaginatio est. Et sunt memorabilia per se quidem, quorum est imaginatio, secundum accidens autem, quæcunque non sine imaginatione.

3. de Anima tex. 30.

Memoria p̄ se est primi sensitiui, per accidēs vero intellectiui.

Memoria nō homini solo, sed et quibusdā alijs inest animalium.

Caput Secundum, Dubitationis solutio, quomodo rei absentis fiat memoria. Qui immemores esse dicantur, ac ipsius memoriæ definitio.

Dubitatio.

DVbitabit autem vtique aliquis, quomodo passione quidem præsente, re vero absente, meminit quod non præsens. Manifestum enim est ꝙ oportet intelligere talem aliquam factam per sensum in anima, & in parte corporis habente ipsam, velut picturam quandam, passionem, cuius dicimus habitum esse memoriam. factus enim motus imprimit velut *figuram quandam sensilis, sicut sigillantes annulis. Vnde & aliis quidem, qui in motu multo, aut propter passionem,

** τυπον effigiem*
** sensionis*
Qui male memorātur

A aut propter ætatem ſunt, non fit memoria: tanquam vtique in aquã fluentem incidente motu & ſigillo. aliis autem, propterea quòd frigida ſunt, ſicut antiqua ædificiorum, & propter duritiem accipientis paſsionem, non ingignitur figura. Quapropter & valde iuuenes, & ſenes immemores ſunt. fluunt enim, illi quidem propter augmentum, hi vero propter decrementum. Similiter autem & multum veloces, & multum tardi, neutri videntur memores. illi enim humidiores ſunt quam opportunum ſit, hi vero * duriores. Illis igitur non manet phantaſma in anima, hos vero non tangit. Sed quidem tale accidens eſt circa memoriam, vtrum hanc meminit paſsionem, an illud, a quo facta eſt? Si enim hanc, abſentium nihil vtique meminerimus. Si vero illud, quomodo ſentiens hanc, meminerimus quod non ſentimus, quod abſens? Et, ſi eſt ſimile ſicut figura aut pictura in nobis huius ipſius ſenſus, propter quid vtique erit memoria alterius, ſed non huius ipſius? agens enim memoria ſpeculatur hanc

Senes et pueri male memorantur.

*ſicciores.

B paſsionem, & ſentit hanc. Quomodo igitur non præſens meminit? erit enim vtique videre non præſens, & audire. An eſt vt contingit, & accidit hoc. Vt enim in tabula pictum animal, & animal eſt & imago, & idem & vnum ipſum eſt ambo, eſſe tamen non idem amborum, & eſt conſyderare & vt animal & vt imaginem, ſic & quod in nobis phantaſma oportet ſuſcipere, & ipſum aliquid ſecundum ſe eſſe, & alterius phantaſma. inquantum quidem ſecundum ſeipſum, ſpeculamentum aut phantaſma eſt, inquantum vero alterius, vt imago & memoriale. Quare & cum agit motus ipſius, ſi quidem inquantum ſecundum ſe eſt, ſic ſentit anima ipſum, vt intellectum aliquod aut phantaſma videtur adeſſe. ſi autem inquantum alterius, & ſicut in pictura, vt imaginem ſpeculatur, & qui non vidit Coriſcum vt Coriſcum, hic alia paſsio huius ſpeculationis, & quando ſicut animal pictum conſyderat in anima: hoc quidem fit ſicut intellectum

Solutio.

C ſolum, hoc autem vt ibi quia imago, memoriale. Et ob hoc aliquando neſcimus, factis nobis in anima huiuſmodi motibus ab eo, quod prius ſenſimus, ſi ſecundum ſenſationem accidit: & ſi eſt memoria, an non, dubitamus quandoque. Aliquando autem accidit intelligere, & reminiſci quòd aliquid audiuimus prius, aut vidimus. Hoc autem contingit, cum ſpeculans tanquam ipſum, permutatur & conſyderat tanquam alterius. Fit autem aliquando & contrarium, vt accidit Antipheronti Oritæ, & aliis, qui *ecſtaſin patiebantur. phantaſmata enim dicebant, vt facta, & vt qui meminiſſent. Hoc autem fit, cum aliquis non imaginem tanquam imaginem conſyderat. Meditationes autem memoriam conſeruant reminiſcendo. Hoc autem nihil aliud eſt quam ſpeculari ſæpe vt imaginem, & non vt ſecundũ ſe. Quid igitur eſt memoria, & meminiſſe dictum eſt, quòd phantaſmatis vt imaginis, cuius phantaſma eſt habitus. & cuius particulæ earum quæ in nobis, quòd primi ſenſitiui, & quo tempus ſentimus.

* qui extra ſe erant.

Antipheron

De cã conſeruatiua memorię.

Memorię definitio.

Caput Tertium. Quid sit ipsum reminisci, nec esse memorari, aut de nouo addiscere. Quomodóque, & in quibus fiat rebus.

DE ipso reminisci autem reliquum est dicere. Primum igitur quęcunque in aggressoriis rationibus vera sunt, oportet ponere vt existentia. Non enim est memoriæ resumptio reminiscentia, neq; acceptio. Cum enim primum addiscit, aut patitur, non resumit memoriam vllam (nulla enim ante facta est) neq; a principio accipit. cum enim factus fuerit habitus, aut passio, tunc memoria est. quare vna, cum passione, quæ fit, non ingignitur. Adhuc autem, primum facta est in indiuiduo & vltimo, passio quidem inest iam patienti & scientia, si oportet vocare scientiam habitum aut passionem. Nihil autem prohibet scdm accidens meminisse quorumdam, quę scimus. Meminisse autem scdm se non est ante factum tempus. meminit enim nunc quod vidit, aut passus fuit prius, non quod nunc patitur, meminit nunc. Amplius aūt manifestum est ꝙ meminisse est non nunc reminiscentem a principio sentientem aut patientem, sed cum resumat quam prius habuit scientiam, aut sensum, aut cuius habitum memoriam dicebamus, hoc est & tunc reminisci eorum, quæ dicta sunt, aliquid. ipsum autem meminisse accidit & memoriam sequi. Neque itaque hæc simpliciter, si ante extiterint, iterum fiunt, sed est vt, est autem vt non. bis.n. discere, & inuenire contingit eundem idem. Oportet igitur differre reminisci ab his, & inexistente pluri principio, quam ex quo addiscunt reminisci. Contingunt autem reminiscentiæ, quoniam aptus natura est hic motus fieri post hunc. si enim ex necessitate, manifestum est quòd cum motus fuerit illo, hoc mouebitur. si autem non ex necessitate, sed consuetudine, vt plurimum mouebitur. Accidit autem quosdam semel consueuisse magis, quam alios sæpe motos. vnde quædam semel videntes magis meminimus, quam alia sæpe. Cum igitur reminiscimur, mouemur secundum quendam primorū motuum, quousque vtique moueamur, post quem ille consueuit. Vnde & quod consequenter est venamur, meditantes ab ipso nunc, aut alio aliquo, & a simili, aut contrario, aut propinquo. Propter hoc fit reminiscentia. motus enim horum, aliorum quidem sunt iidem, aliorum autem simul, aliorum autem partem habent, quare reliquū paruum est, quod motum est post illum. Quęrunt igitur sic. Et non quærentes autem sic reminiscuntur, cum post alterum motum ille fit. vt plurimum autem alteris factis motibus, quales diximus, fiebat ille. Nihil autem oportet considerare quæ procul sunt quomodo meminimus, sed quę prope. Manifestum enim ꝙ idem modus, quomodo dicit, quod consequenter non præinquirens, neque reminiscens. consuetudine enim consequuntur motus, hic post hunc. Et cum igitur re-

Reminiscentia quō fiat.

A miniſci voluerit, hoc faciet, quæret accipere principium motus, poſt quem ille erit. Vnde citiſsime, & optime fiunt a principio reminiſcentiæ. ſicut enim ſe habent res adinuicem in eo quod conſequenter, ſic & motus. Et ſunt facile reminiſcibilia, quæcunq; ordinationem habent aliquam, ſicut *Mathemata. quæ autem praue, & difficulter. Et in hoc reminiſci differt ab iterum addiſcere. quia poterit quodammodo per ſeipſum moueri in id, quod eſt poſt principium: cum vero non, ſed per alium, non adhuc meminit. Sæpe autē iam quidem non poteſt reminiſci, quærens autem poteſt, & inuenit. Hoc autem fit multa mouenti, quouſque moueat huiuſmodi motu, quem conſequitur res. Meminiſſe enim eſt ineſſe potentiam mouentem. hoc autem ita vt ex ipſo, & quibus habet motibus moueatur, ſicut dictum eſt. Oportet autem acceptum eſſe principium. Quapropter a locis videntur reminiſci aliquando. Cauſa autem eſt, quia velociter ab alio in aliud veniunt. vt a lacte in album, ab albo autem in aerem,
B & ab hoc in humidum, a quo meminit autumni, hoc quærens anni tempus. Videtur autem vniuerſaliter & medium principium omniū. Si enim non prius, cum in hoc venerit, reminiſcetur, aut non iam, neque aliunde. vt ſi quis intellexerit, in quibus A B C D E F G H. Si enim non in E reminiſcitur, in H memoratus eſt. hinc enim ad ambo motum eſſe contingit, & in D & in F. Si vero non horum aliquod quęrit, in C veniens reminiſcetur, ſi D aut C inquirit. quēadmodum in G veniens reminiſcetur, ſi G aut F inquirit ſi autem nō, in A. & ſic ſemper. Eius autem, quod eſt ab eodem aliquando quidem meminiſſe, aliquando autem non, cauſa eſt, quia contingit ad plura motū eſſe ab eodem principio, vt ab ipſo E in F, aut in D.

A B C D E F G H

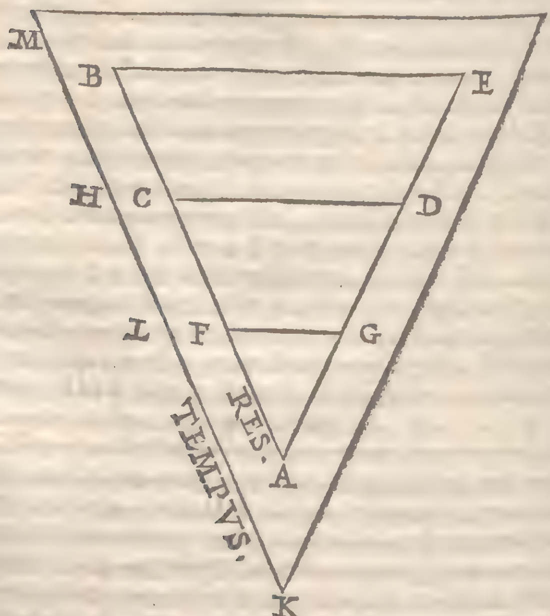
Si igitur non per antiquum mouetur, in conſuetius mouetur. tan-
C quam enim natura iam cōſuetudo eſt. Vnde quæ ſæpe intelligimus, cito reminiſcimus. ſicut enim natura hoc poſt hoc eſt, ſic & operatione. ipſum autem ſæpe naturam facit. Quoniam autem ſicut fiunt in iis, quę ſunt natura, & extra naturā, & a fortuna, adhuc magis in iis, quæ per conſuetudinem ſunt, quibus natura non ſimiliter in eſt. quare mouetur aliquando, & illuc & aliter, præſertim & cum retrahitur illinc iſtuc aliquo. Et propter hoc, cum opus eſt nomen meminiſſe, aſsimile quidem, in illud autem ſolœcizamus. Reminiſci igitur hoc accidit modo. Maxime autem oportet cognoſcere tempus, aut menſura, aut infinite. Eſt autem aliquid, quo iudicat maius & minus. rationabile autem, ſicut & magnitudines. Intelligit autem magnas & procul, non extendendo illuc cogitationem, ſicut viſum dicunt quidam. etenim cum nō ſint, ſimiliter intelliget, ſed ratione quadam mouebit. ſunt enim in ipſa ſimiles figuræ & motus. Quo igitur differet, cum maiores intelligit? An, quia illas intelligit, quæ

Quęcūq; ordinationé aliquam habēt sūt magis reminiſcibilia. *Mathematica. Differētiā inter reminiſci, et iter addiſcere.

Cōſuetudo ē tanquā natura. Idē. 2. Met, te, 14.

minores: omnia enim, quæ intus sunt, minora, & proportionaliter
*a.l. vt. *et quæ extra. Est autem fortasis sicut & formis proportionale accipere, sed in ipso, sic & distanriis. Sicut igitur, si ipsam A B, B E mouetur, facit ipsam A D: ꝓportionale enim est ipsa A C, & ipsa C D. Quid ergo magis C D, quam F G facit? An sicut A C ad A B se habet, sic & H ad M se habet. has igitur simul mouetur. Si vero F G velit intelligere, B E similiter intelligit. sed pro K M, K L intelliget. hæ enim se habent, sicut F A ad B A.

Figura, rerum ac temporis proportiones in memoria, & reminiscentia describens.

Cum igitur simul rei sit motus & temporis, tunc memoria agit, si autem putet, non faciens putat meminisse. nihil enim prohibet falli alliquem & videri *, non memorantem. agentem autem memoria non putare, sed latere dum meminit, nō est. hoc enim erat ipsum meminisse. Sed, si is, qui rei fiat sine eo, qui temporis, aut hic sine illo, non meminit. Qui vero est temporis, duplex est. aliquando.n. mensura non meminit ipsum, vt quòd tertia die, quòd tamen aliquando fecit, aliquando autem & mensura. Sed meminit, quamuis non mensura. consueuerunt .n. dicere quòd meminerunt quidem, quando tamen, nesciunt, cum hoc ipsum quando non cognoscunt

* a.l. addit meminisse.

A quanta menſura. Quòd igitur non iide ſunt memoratiui & reminiſcitiui, in prioribus dictum eſt.

Caput Quartum. Differet & alia de cauſa ipſum memorari ab ipſo reminiſci: Reminiſcentiamq; paſsionem eſſe corpoream: Item qui magis, minusue memoria valeant.

DIffert autem ipſum memorari ab ipſo reminiſci non ſolum ſcd̄m tempus, ſed quòd ipſo quidem meminiſſe & aliorum animalium participant multa, ipſo autem reminiſci nullum, vt ita dicam, quæ cognoſcuntur, animalium, niſi homo. Cauſa autem, quia ipſum reminiſci eſt vt ſyllogiſmus quidam. quòd enim prius aut vidit, aut audiuit, aut aliquid huiuſmodi paſſus fuit, * ſyllogizat reminiſcens, Et eſt vt inquiſitio quedam. hoc autem quibus & ipſum conſultatiuum B ineſt, natura ſolum accidit. etenim ipſum cōſultare ſyllogiſmus quidam eſt. Quod autem corporeum quiddam ipſa paſsio, & reminiſcentia inquiſitio in tali phantaſmate, ſignum eſt turbari quoſdam, cum non poſſunt reminiſci, & valde cohibentes cogitationem, & non amplius conantes reminiſci, nihil minus: & maxime melancholicos. hos enim phantaſmata mouent maxime. Cauſa autem eius, quòd non in ipſis eſt reminiſci, quia ſicut iaculantibus non amplius in ipſis ſiſtere eſt, ſic reminiſcens, & inueſtigans corporeum aliquid mouet, in quo paſsio eſt. Maxime autem turbantur, quibus humiditas fuerit exiſtens circa locum ſenſitiuum. non enim facile ceſſat mota, quouſque accedat quod queritur, & recte procedat motus. Vnde & irę, & timores cum commoti fuerint, contramouentibus iterum his, non ſedantur, ſed ad idem contra mouēt. Et ſimilis eſt hæc paſsio nominibus, & cantibus, & orationibus, cum per os fit aliquod ipſorum vehementer. ceſſantibus enim & nolentibus ſubit iterum canere, aut C dicere. Sunt autem & ſuperiora maiora habentes, & nanis ſimiles minus memoratiui, quam contrarii: propterea quòd grauitatem multā habent in ſenſitiuo, & quia neque a principio motus poſſunt immanere, ſed diſſoluuntur, neque in reminiſcendo facile recte procedant. Omnino autē iuuenes, & valde ſenes immemores ſunt, propter motum. hi enim in decremento, illi vero in augmento multo ſunt, amplius autem pueri, & nanis ſimiles ſunt vſque ad longam ætatem. De memoria igitur & ipſo meminiſſe, quę ſit natura ipſorum, & qua earum, quæ ſunt animæ, meminerint animalia, & de ipſo reminiſci quid ſit, & quomodo fiat, & propter quam cauſam, dictum eſt.

Nullū aīal reminiſcitur niſi homo.

* ratiocinatur.

Qui minus valeant memoria.

Auerrois Paraphraſis.

IN ſecundo tractatu huius tractatus incipit perſcrutari de rememoratione et inquiſitione per rememorationem: et dicit ꝙ res comprehenſę, aut ſunt comprehenſę in inſtanti et in temporę præſenti, v.g. comprehenſibilia ſenſus: aut

De differentia inter memoriā et rememorationem.

Quid est rememoratio. In qbus est memoratio, & in quibus non.

futurę sunt, & istę sunt res existimabiles: aut preteritę. Et manifestum est φ rememoratio est in istis. non enim vocamus rememorationē nisi illius, quod pręsciebatur in pręterito. Rememoratio enim est reuersio in presenti intentionis comprehensę in pręterito. Inuestigatio autem per rememorationem est inquisitio istius intentionis per voluntatem, & facere eam pręsentari post absentiam, & ideo visum est φ inuestigatio per rememorationem est propria huiusmodi. memoratio autem est in omnibus animalibus imaginantibus. & existimatur φ multa genera animalium non imaginantur, sicut vermes, & habentia conchas. Rememoratio autem differt a conseruatione. quia conseruatio est illius, quod semper fuit in anima, postquam fuit comprehensum: memoratio aūt est eius, quod fuit oblitum. & ideo rememoratio est conseruatio abscisa: seruatio autem est rememoratio continua. Ista igitur virtus est vna in subiecto, & duę secundum modum. Rememoratio igitur est cognitio eius, quod fuit cognitū, secundum φ fuit cognitum, postquam cognitio eius fuit abscisa. inuestigare autem per rememorationem est acquisitio cognitionis, & laborare & facere cogitatiuam laborantem in representatione illius cogitationis. et ista actio est virtus, quę dicitur rememoratiua. D

Quid sit virtus Rememoratiua, et cuius ordinis d virtutibus aīę. de quo ī cap. primo

Consyderemus igitur quid est ista virtus, & cuius ordinis est de virtutibus animę. Et manifestū est φ est de virtutibus cōprehendentibus res particulares indiuiduas. rememoratio enim alicuius non fit nisi post sensum et imaginationem eius, scdm φ fuit sensatum & imaginatū. vniuersalis. n. natura quātitatis, quam intellectus comprehendit, non comprehenditur a virtute rememoratiua. non. n. comprehendit nisi quantitatē terminatam, quā pręsensit, & imaginabatur. qūo aūt rememoratur vle dicendū est post. Et, cum manifestū est de hac virtute φ ista virtus est particularis, & φ indiget in sua actione vt pręcedant illā duę virtutes, s. virtus sensus, & virtus imaginationis, consyderemus in quo differt illa virtus a virtute imaginationis. apparet. n. licet nō sint idē, φ habeāt cōicationē in actione. Dicamus ergo φ manifestū est φ, licet oīs rememoratio & inuestigatio per rememorationē non sit nisi pp imaginationem, tū intentio rememorationis alia est ab intentione imaginationis, & φ actio istarum duarum virtutum est diuersa. Actio. n. virtutis rememoratiuę est facere pręsentare post eius absentiā intentionē rei imaginatę, & iudicare ipsam esse illam intentionē, quam ante sensit, & imaginabatur. Sunt igitur quatuor, imago, & intētio illius imaginis, & facere illā intentionem esse pręsentē, & iudicare eam esse intentionem illius imaginis, quę prius sentiebatur. Facere igitur imaginē esse pręsentē necesse est vt sit alterius virtutis a virtute, qua cōprehēdit intentionē. Et ista virtus inuenitur duobus modis. Si enim cōprehensio eius fuerit continua, dicetur cōseruans. si diuisa, dicetur rememoratiua. Iudicare aūt φ ista intentio est illius imaginati est in homine in intellectu, qui iudicat in eo scdm affirmationē & negationē. & in animalibus rememoratiuis, est simile actioni: ista enim virtus est in homine per cognitionē, & ideo inuestigat per rememorationem: in alijs aūt est natura, & ideo rememorant aīalia, sed nō inuestigāt per rememorationem. Et ista virtus in aīalibus nō habet nomē: & est illa, quā Auic. vocat existimationē. & per hanc virtutem fugit aīal naturaliter nocitiua, licet nunquam senserit ipsa. Sunt igitur tres actiones trium virtutum; quarum duę sunt fixę per duas res simplices, ex quibus componitur forma composita ex eis, quarum s. rerum vna est imago rei, & secunda intentio imaginis rei: tertia autem est virtus componens has duas intentiones adinuicem. in formis enim imaginabilibus est aliquid quasi subiectum, scilicet lineatio, & figura: & aliquid quasi forma, & est intentio illius figurę. indiuiduum enim extra animam, quia est compositum, accidit ei vt sit in anima secundum hoc: & φ receptio duarum partium, ex quibus componitur sit duarum virtutum diuersarum: & φ compositio earum sit tertię virtutis. Declaratum est igitur ex hoc sermone hoc esse tres virtutes, virtutem s. quę facit pręsentari imaginem rei, & virtutem, quę facit pręsentari intentionem illius imaginis: & virtutem, quę componit illam intentionem cū sua imagine. & ideo inuestigatio per rememorationem cōpletur per istas tres virtutes, quando

Quō differūt imaginatiua & memoria.

Quę sit actio virtutis memoratiuę.

E

F

A vnaqueq; earum facit prçſentari ſuum proprium. Et Ariſt. declarat q; iſta virtus rememoratiua eſt alia a virtute imaginatiua: & ꝙ ſunt duo in definitione et ſubiecto per hoc, quia quandoq; comprehendimus intentionē formę imaginabilis ſine forma imaginabili, & quandoq; comprehendimus formam, abſq; eo ꝙ ſpoliemus intentionem formę, & ideo poſſumus retinere multa intentionalia, & non poſſumus imaginari ea. & iam diximus ꝙ virtus conſeruationis, & rememorationis eſt idem in ſubiecto, & duo ſecundum modum. Quod igitur virtus imaginatiua comprehendit de ſubiecto, eſt illud, quod pictor deſcribit in pariete. & illud, quod comprehendit virtus rememoratiua, eſt intentio illius picturę. & ideo quod exiſtit in rememoratiua, magis eſt ſpirituale, ꝙ̃ qđ exiſtit in virtute imaginatiua. &, quia, actio iſtarum duarum virtutum in formis ſenſibilibus eſt altera duarū actionum, aut compoſitio, aut diuiſio, qñ iam reduxerint formā, quā iam ſenſit, tunc facit compoſitionem. & hoc erit, ſicut diximus, qñ vtraq; virtus fecerit prçſentari vtrāq; intentionē ſimplicem ſibi propriam, & compoſuerit eas tertia uirtus. diuiſio autem eſt in definitione rei ſenſibilis, dū fuerit ſenſibilis, & hoc erit, qñ ſentiens ſenſerit primo rem extra animā, deinde imaginauerit imaginans, deinde deſtinxerit diſtinguens intentionem illius formę a ſuo deſcripto, cuius eſt in intentio, deinde recipit conſeruans illud, qđ diſtinguens diſtinxit. ſi igitur amiſerit ipſum, tunc reductio eius erit ſecundum compoſitionem. Et,

B quia iſta virtus eſt diuerſarum actionum, ideo habet diuerſa loca in capite. &, quia ſentiens ſentit primo, deinde imaginatur imaginās, deinde diſtinguit diſtinguens, deinde recipit conſeruans, neceſſe eſt vt imaginans ſit in orizonte anteriori cerebri, deinde cogitans ſit in medio, deinde memorans & conſeruans in poſteriori cerebri. Et hoc notum eſt ſenſui. cum enim complexio anterioris cerebri lędetur, ſtatim lędetur imaginatio illius hominis; et remanet cogitatio, & rememoratio ſecundum ſuum modum. et, cum medium fuerit lęſum, lędetur cogitatio. et, cum poſterius memoria. Et ideo manifeſti ſunt quinq; ordines. quorum Primus eſt corporalis magni corticis, et eſt forma ſenſibilis extra animam. Secūdus autem eſt eſſe iſtius formę in ſenſu communi, et eſt primus ordinum ſpiritualium. Tertius eſt eſſe eius in virtute imaginatiua, et eſt magis ſpiritualis. Quartus eſt in virtute diſtinctiua. Quintus autem eſt eſſe eius in virtute rememoratiua, et eſt magis ſpiritualis. recipit enim medullam eius, ꝗ diſtinguunt tres virtutes a cortice. Declaratū eſt igitur cuius eſſe eſt iſta virtus, et quā ſubſtātiā habet, et ꝙ eſt alia ab imaginatiua, et diſtinctiua, & ꝙ actio eius non completur niſi per communicationem diſtinguentis et informantis, aut in compoſitione, aut in diuiſiōe. et declaratū eſt ꝙ conſeruatio eius eſt continuatio eſſe intentionis ſenſibilis in hac virtute ſine abſciſione, et ꝙ obliuio eſt amiſſio eius vel diuiſio et ꝙ rememoratio eſt reductio eius poſt obliuionem; et ꝙ inueſtigatio rememo-

C rationis eſt acquiſitio eius, et ꝙ eſt proprium homini. et ideo conſyderādum eſt quomodo homo rememoratur illud, quod ſenſit, et oblitus eſt.

Dicamus igitur ꝙ hoc eſt per facere prçſentari intentionem illius rei. et, cum virtus rememoratiua fecerit illam prçſentari, imaginans faciet prçſentari formam illius rei. et diſtinguens componet intentionem, quam diſtinxit et diuiſit. quoniam ex intentionibus in forma, in quas forma, diuiditur, componitur intentio formę: igitur prçſentatur a rememoratiua. Deſcriptio igitur eius prçſentatur ab imaginatiua: et compoſitio intentionis cum deſcriptione fit a diſtinctiua: et per congregationem iſtarum trium virtutum prçſentatur res oblita apud inueſtigationem rememorationis. Si igitur fuerit difficile homini, continget propter debilitatem alicuius iſtarum virtutum, propter quam debilitantur alię. Et iſta lęſio, quę accidit quibuſdam virtutum per quaſdam, accidit in maiori parte ſuperiori per inferiorem. verbi gratia, quia imaginatiua lęditur per lęſionem ſenſus, et non econuerſo: et ſimiliter diſtinctiua lęditur per lęſionem imaginatiuę, et non econuerſo: & memoratiua lęditur per lęſionem diſtinctiuę non & non econuerſo. illud enim, quod eſt magis ſpirituale, lęditur per lęſionem eius, quod eſt minus ſpirituale, & non econuerſo. Et non accidit apud congregationem iſtarū virtutum prçſentatio rei, quę

Virtus conſeruationis, & rememorationis eſt eadē ſubiecto, differens ſecundum modum.

De ſitu virtutum in cerebro.

Idē, 3. d Aīa cō, 6, et, 20.

iam sentiebatur, & est oblita: sed & etiam in quibusdam hominibus pręsentantur apud congregationem earum formę rerum sensibilium, quas nunquam sensit, sed solummodo cum translatę fuerint dispositiones earum. Sicut narrauit Arist. de quodam. Antiquo, qui ita informabat res translatas ad ipsum per auditam, quas nunquam vidit: &, cum illę formæ experimentabantur, inueniebantur secundum veram dispositionem. & secundum hunc modum potest imaginari elephantem, qui nunquam sensit ipsum. Et hoc accidit homini apud adunationem istarum trium virtutum, & adunatio earum fit per animam rationabilē, scilicet per obedientiam earum ad ipsam: quemadmodum separatio earum est per animam bestialem. & earum adunatio est valde difficilis homini: & quies animę bestialis est in separatione earum. Et ideo ista adunatio non accidit nisi cogitantibus in solitarijs, quando abscindunt a se occupantia sensus. tunc enim reuertitur sensus communis ad adiuuandum istas virtutes. & ideo quandoque adunantur istę tres virtutes in somno, & videntur mirabilia mundi. & etiam in dispositionibus similibus somno. Et accidit, sicut d. Aristo. ꝙ istę virtutes non indigent se adinuicem in iuuamento ad pręsentandum illud quod debuerunt pręsentare: sed. vnaquęq; earum facit pręsentari suum proprium sine adiutorio sui operis: et quandoq; nō accidit nisi hoc per adiutorium. Et differentia inter motum animę super partes rei, & facere illam pręsentari secundum rememorationem, & inter motum animę super partes rei, & facere illam pręsentari secundum conseruationem, est ꝙ motus rememoratiuę super partes rerum conseruandarum est motus continuus, & motus eius super partes rerum rememorandarū est abscissus, & secundum transitionem de rebus extraneis ad partes rerum rememorandarum. quod enim rememoratur, rememoratur per suum simile. & in conseruatione non indigetur hoc motus autem ęqualis super partes rei pręsentandę est conseruatio, & motus rememorationis super partes rei rememorandę non est ęqualis: quia non est motus a simili rei ad rem. & ideo conseruatio nobilior est rememoratione. motus enim ęqualis continuus nobilior est abscisso diuerso. Virtus igitur repręsentatiua vniuersaliter pręsentat intentiones partium rei conseruandę secundum continuationem: & tunc componit eas adinuicem distinguens, & describit eas adinuicem imaginans. virtus autem rememoratiua pręsentat partes rei per motum abscisum non contiuuum. Et intentiones vniuersales non rememorātur nisi secundū imaginationes coniunctas cū eis. & ideo obliuio accidit in eis, sicut accidit in intentionibus particularibus. Et rememoratio est formę facilis reductionis. inuestigatio autem rememoratiua est formarum difficilis reductionis. Formę autem facilis reductionis sunt illę, quę sunt apud virtutem imaginatiuam & sensum communem multę corporalitatis, & modicę spiritualitatis: & forma difficilis reductionis est multę spiritualitatis, & paucę corporalitatis. formę enim multę corporeitatis morantur, dum sensus communis distinguit spiritualitatem earum a corporalitate. & sic accidit ei vt illa forma figatur in eo: & maxime, quando recipit eam pauci corticis. quomodo autē sit rememoratio, & inuestigatio rememorationis, & in quo differunt a conseruatione declaratum est.

Quomodo imaginari possumus q̄ nunquā vidimus. Idē vide. 3. de aīa. co. 3. & 20.

REmanet igitur duo dicere. quorum Vnum est, quia rememorans delectetur, & contristetur, licet delectabile & contristabile non sint in actu. Secundum autem est. quare quidam homines sunt bonę rememorationis, & quidam non: & quidam bonę conseruationis, & quidam non. Dicamus igitur ꝙ rememorans delectatur per rememorationem rerum, quę non sunt in actu: quia illa, quę induxerunt ipsum ad rememorandum, sunt pręsentia in actu, et sunt necessaria simi les rebus rememorandis. quia igitur simile rei est comprehensum in actu ab eo, accidit rememoranti delectatio, & contristatio apud illum: quod accideret ei, si illa res esset in actu: & quasi habet specie vt illa res exeat in actum; & est quasi esset apud animam possibile. quoniam, quādo simile rei fuerit, tunc erit res quasi possibilis vt sit. quoniam, quando anima fuerit rememorans aliquid per aliquod sensibile illi rei, statim percipiet ꝙ illud, quod sensibile est de genere illius, quod erat ens in potentia, & ꝙ est possibile vt exeat in

Quō rememorans contristatur, & delectatur, cum hęc nō sint in actu, de quo ca. 2.

A actum: ſicut eſt poſsibile ꝙ exiuit in actum hoc ſimile, per quod fuit excitatus ſuper illam rem; & tunc accidit rememoranti de triſtitia aut de delectatione, quaſi accideret ei, ſi eſſet in actu.

Bonę autem rememorationis homo eſt tardi motus in anima, cuius figūtur ſenſibilia, quę tranſierunt per illa. & ille eſt, cuius complexio poſterioris cerebri eſt retinens formam conſiſtentem in ipſo: & eſt ille, in cuius hac parte dominatur ſiccitas magis quam humiditas. Siccitas enim innata eſt recipere difficile: & cum recipit formam, tunc innata eſt retinere eam longo tempore: econuerſo de humido. & ideo qui habent cerebrum talis complexionis, & ſunt bonę rememorationis. qui autem habent locum dominatum humiditate nō rememorantur: quia formę non figuntur in humido, ſed recipiunt cito: quia humor facile recipit formam. & ideo multę ſiccitatis cerebrum eſt paucę receptionis, & multę rememorationis: & multę humiditatis eſt velocis conſeruationis, & multę obliuionis, & difficilis rememorationis. & qui habet mediam complexionē habet bonā conſeruationē et bonā memoriā. Et ideo bonitas memorię attribuitur iuuenibus: & obliuio accidit pueris, & ſenibus: pueris pp humiditatem naturalē: & ſenibus pp humiditatē accidentalem. Et quidā ſenes ſunt bonę memorię, quando iſta complexio accidentalis non fuerit dominans in eis. complexio enim naturalis ſenis eſt ſiccitas. & ideo ſenex inuenitur rememorans, & nō conſeruans: pueri autem econuerſo: iuuenes autem habent vtrunq;. Et homo re-
B memorat multotiens quod ſenſit in pueritia bona rememoratione: quia in pueritia multum amat formas, & miratur multum in eis: quapropter figitur in aſpectu earum: quapropter difficile amittit eas.

Qui ſunt homi̅nis bonę rememorationis, q vero non: pariter & cō de uationis. quibus cap. ſecundo, & quarto.

Libri de Memoria, & Reminiſcentia.
FINIS.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE SOMNO ET VIGILIA.

Cum Auerrois Cordub. Paraphrasi.

Caput primum. Quæ sint de Somno & vigilia consyderanda. Quibus animantibus insit: cuius partis animæ sint passiones: quidque sit ali qua ex parte somnus.

DE SOMNO autem & Vigilia consyderandum est, quid sint. & vtrum animæ an corporis propria sint, an communia. & si cõmunia, cuius particulæ animæ vel corporis. & propter quam causam insint animalibus. & vtrum communicẽt omnia ambobus ipsis, an alia quidem somno, alia vero altero solum, an alia quidem neutro, alia vero vtrisque. Ad hæc autem, quid est somniũ, & propter quam causam dormientes interdum quidem somniant, interdũ autem non: vel accidit quidem semper dormientibus somniare, sed non meminerunt. & si hoc fiat, propter quam causam fit. Et vtrum contingit futura præuidere, an non contingit. & qualiter, si cõtingit. & vtrum agenda ab homine solum, an ea, quorum Dæmonium habet causam, & natura fiunt, aut a casu. Primũ igitur hoc manifestũ, ꝙ circa idem animalis vigilia est & somnus. opponuntur enim. & videtur somnus vigiliæ quædam priuatio. nam extrema semper & in aliis, & in naturalibus circa idem susceptibile videntur fieri, & eiusdem passiones esse. dico aũt, vt sanitas & ægritudo, pulchritudo & turpitudo, robur & imbecillitas, visus & cæcitas, auditus & surditas. Amplius autem & ex his manifestum. quo enim vigilantem cognoscimus, hoc & eum, qui somno premitur. sentientem enim vigilare putamus. Et vigilantem omnem, aut eo quod eorum, quę extrinse

A cus, aliquid sentit, aut eo quòd eorum, qui in ipso, motuũ aliquẽ. Si ergo vigilare in nullo alio est quam in eo, quod est sentire, manifestum est quòd quo quidem sentiunt, hoc & vigilant vigilantia, & dormiunt dormientia. Quoniam autem non animæ proprium est sentire, neq; corporis (cuius. n est potentia, huius est & actus. qui vero dicitur sensus, vt actio, motus quidam per corpus animæ est) manifestum est quod neque animæ passio propria neq; inanimatũ corpus possibile est sentire. Cum autẽ determinatum sit prius in aliis de iis, quæ dicuntur quasi particulæ animæ, & de nutritiua quidem, quæ separatur ab aliis, aliarũ vero nulla sine hac existente, manifestum est quæcunq; quidem viuentium augmento diminutioneq; participant solũ, ꝙ in his non est somnus, neq; vigilia, velut plantis. nõ enim habent particulam sensitiuam, neque si separabilis, neque si non separabilis. potestate enim, & ipso esse separabilis est. Similiter autem & ꝙ nihil est, quod semper vigilet, aut semper dormiat, sed eisdem in B sunt animaliũ vtræq: passiones hæ. neque enim si est animal hñs sensum, hoc contingit neque dormire, neq; vigilare. vtraque enim passio hæc circa sensum primi sensitiui. Non contingit autem alterũ horum semper inesse eidem, veluti aliquod genus animalium semper dormire, vel semper vigilare. Amplius quorumcunque est aliqđ opus secundum naturam, quãdo excesserint tempus,* in. quanto possunt aliquid facere, necesse est deficere: vt oculos videntes, & quiescere facientes hoc, similiter autem & manum & aliud omne, cuius est opus aliquod. Si itaque alicuius est opus sẽtire, & hoc vtique excedat tempus, quanto erat potens sentire continue, deficiet, & non amplius faciet hoc. Si igitur vigilare definitum est eo, quod solutus sit sensus, contrariorum vero hoc quidem necesse est adesse, illud vero nõ, vigilare autem ei quod est dormire contrarium est, & necessarium omni alterum inesse, necessarium vtique erit dormire. Si igitur huiusmodi passio est somnus, hoc autem est impotentia propter excessum C vigilandi, vigilandi autem excessus quandoque ab ægritudine, quandoque absque ægritudine fit, quare impotentia atque dissolutio similiter erit. necesse est omne, quod vigilat, contingere dormire. impossibile enim semper agere. Similiter autem neque dormire semper quicquam contingit. Somnus enim passio sensitiuæ particulæ est, vt vinculum & immobilitas quædam. Quare necesse est omne dormiens habere sensitiuam particulam. sensitiuum autem, quod potest sentire secundum actũ. Agere autem sensu proprie & simpliciter impossibile est dormientem simul. ideo necessarium est somnum omnẽ excitabilem esse. Alia igitur pene omnia somno communicant, & natabilia, & volatilia, atq; pedestria. Etenim omnia piscium genera, & quæ mollium visa sunt dormire, & alia omnia quæcunque habẽt oculos. etenim quæ duros habent oculos, & insecta, manifestum quòd dormiunt. breuis autem, somni sunt huiusmodi omnia. ideo que

Cuius est potentia, huius est & actus.

Nihil est, qđ semper vigilet, aut semper dormiat.

* a.l. aut aliqd. eorum quę possunt tpe facere sed melior prima, ait Ephes.

Somni definitio.

Testacea an dormiant.

latebunt vtique quæda sæpe, vtrum participant somno, vel non. Testaceorum autem, secundum sensum quidem nondum factum est manifestum si dormiunt si cui, vero verisimilis dicta ratio est, ea suadebitur. Quòd igitur somno communicant omnia animalia, manifestum ex his. eo enim quòd sensum habeat, definitum est animal. sensus aūt modo quidem aliquo immobilitatem, & velut vinculum somnū esse dicimus. solutionem aūt, remissionemq; vigiliam. Plantarū autem nullam possibile est communicare neutra harum passionum. nā sine sensu quidem non existit neque somnus, neque vigilia. quibus vero inest sensus, & tristari & gaudere. quibus vero hæc, & concupiscentia plantis autem nihil horum inest, Signum autem, quoniam, & opus suum facit nutritiua particula in dormiendo, magis quā in vigilando. nutriuntur autem & augentur tunc magis. tanquam nihil egentia ad hæc sensu. D

Nutritiua pticula magis opus suū facit dormiēdo, quā in vigilando.

Caput Secundum. Cuius sensus passio sit somnus ipse. E

QVare aūt dormiunt & vigilant, & propter qualem quendam sensum, vel quales, si propter plures, consyderandum. Quoniam vero quędam animalium habent sensus omnes, quædam vero non habent, vt * visum, tactū autem & gustum omnia habent, nisi si quòd animaliū imperfectum. dictum est autem de his in iis, quæ da Anima: impossibile autem simpliciter qualicunque sensu sentire quòd dormit animal: manifestum est quòd omnibus necessarium inesse eandem passionem in vocato somno. nam, si hoc quidem, illo vero non, hoc dormiens sentiet. hoc autem impossibile est. Quoniam autem existit secundum vnumquēque sensum hoc quidem aliquid proprium, illud vero aliquid commune, proprium quidem vt visui videre auditui autem audire, & aliis secundum eūdem modum, est autem quædam & communis potentia sequens omnes, qua & quòd videt, & audit sentit. (Non enim visu quidem videt quòd videt, & iudicat vtique, & potest discernere quòd alia quidem dulcia sunt ab albis, nec gustu, nec visu, nec ambobus, sed quadam communi particula omnium sensoriorum. nam est quidem sensus vnus, & principale sensorium vnum, esse autem sensui generis cuiuslibet aliud, vt soni, & coloris. hæc autē simul tactiuo maxime inest. hoc.n. separatur ab aliis sensoriis, alia vero ab hoc inseparabilia sunt. dictum est autem de ipsis in iis, quæ de Anima, speculationibus. (manifestum igitur est q̄ huius sensorii est passio vigilia, & somnus. Quaproter & omnibus inest animalibus. etenim tactus solus omnibus. Nam si eò quòd omnes patiuntur aliquid sensus, fieret ipsum dormire, inconueniens esset quibus neque necesse neque possibile est aliquo modo agere simul, hos vacare simul, & immobiles existere. contrarium enim rationabiliter F

*** a.l. vt auditū, visum.**

3. de Aīa te. 60. & infra.

tionabiliter

A tionabiliter se habet & de his. nam, cum principale aliorum omniũ sensoriorum, & ad quod tendunt alia, patitur aliquid, compati necessarium & reliqua omnia. illorum autem cum aliquod impotēs est non necesse est hoc impotens fieri. Manifestum autem est ex pluribus quòd non in ipso sensus ociosos esse, & non vti ipsis somnus est, neque in non posse sentire: Nam & manifeste in animæ defectionibus tale quid accidit, impotentia enim sensuum animæ defectio: Fiunt autem amentiæ quædam huiusmodi: Amplius autē, quibus in collo venę apprehenduntur, insensibiles fiunt: Sed quando impotētia vsus neque in quouis sensorio, neque per quāuis causam, sed quemadmodum dictum est nunc, in primo, quo sentit omnia, cum enim hoc quidem impotens fuerit, necesse est & sensoria omnia impotentia esse sentire cum vero illorum aliquod, non est hoc necesse.

B *Caput Tertium. Propter quid inest animalibus somnus: et in qua parte fiat corporis, pariter & vigilia.*

PRopter quam vero causam accidit dormire, & cuiusmodi passio est, dicēdum. Quoniam autem modi plures sunt causarum: nam & cuius gratia, & vnde principiũ motus, & materiam, & rationem causam esse dicimus. Primum igitur, quoniam naturam dicimus gratia alicuius facere, hoc autem bonum aliquod: quietem vero omni, quod natum est moueri, non potest autem semper & continue moueri cum delectatione, necessariũ esse atq; vtilem: somno quoq; propter ipsam veritatē coaptant trãslationē hanc, tanquã requies sit. quare propter salutem animalium existit: vigilia vero finis. nam sentire & sapere oībus finis, quibus inest alterũ eorũ. optima.n. hæc. finis vero optimum. Amplius aũt necessarium est vnicuiq; animaliũ inesse somnũ. Causa finalis somni.

C dico aũt ex suppositione necessita tem. qm̃, si animal erit habens suã naturam, ex necessitate inesse quædam ei oportet, & his existentibus alia existere. Amplius aũt & quali motu, & actione in corporibus facta, accidit vigilare & dormire aīalibus post hęc dicendũ. Aliis igitur aīalibus, quemadmodũ exanguibus existimandum causas esse passionis vel eādē vel proportionales, sanguine vero præditis quę quidem hominibus. quare ex his omnia speculandum. Quòd igitur sensus principiũ sit ab eadem parte aīalibus, a qua quidem & motus, determinatũ est prius in aliis ipsa vero est trium determinatorũ locorum, qui medius est inter caput, & inferiorem ventrem. Sanguine igitur præditis hoc est, quæ circa cor pars. omnia .n. prædita sanguine cor habēt. & principium motus, & sensus principalis hinc est. Motus igitur, & spiritus principium, & omnino qui refrigerationis manifestum quòd est hic. Et *respirationem autem, & humido †refrigerationem, ad salutem eius, qui est in hac particula caloris, natura Causa naturalis somni. In hñtibus sanguinē cor est pricipiũ motus. *a.l. respirãtia. †a.l. refrigerantia.

tribuit. Dicetur autem de ipsa postea separatim. Exanguibus vero, & insectis, & non suscipientibus spiritum in proportionali, connatus.n. spiritus *inflans, & considens videtur. palam autem hoc in totipennibus, vt vespis, & apibus, & muscis, & quęcunq; huiusmodi sunt. Quoniam autem mouere quidem aliquid, aut facere sine robore non est possibile, robur autem facit spiritus detentio, respirantibus quidem quę deforis, non respirantibus vero quæ *complantata, ideo & bombum edere alata videntur cum mouentur, attritione spiritus offendentis ad præcinctum totipennium. Mouetur autem omne aliquo sensu facto proprio, vel alieno in primo sensorio. Si vero est somnus, & vigilia passio partis huius, in quo quidem loco, & in qua particula prima fit somnus, & vigilia, manifestum. Mouentur autem quidam dum dormiunt, & faciunt multa, quæ vigilantium sunt: non tamen absque phantasmate, & aliquo sensu. somnium enim est quodammodo *sensamentum. Dicendum est autem postea de ipso. Cur vero somnia meminerunt expergefacti, vigilum vero acta non meminerunt in problematicis dictum est.

* exurgens

* connata.

Vide oppositum. 4. de Gñatiõe animaliũ. ca. 1. Vide cõtradict. Zim.

* sensio.

Caput Quartum. Quibus factis, & unde nam eueniant somnus, ac vigilia in ipsis animalibus: Completaq; ipsius somni traditur definitio.

Consequens autem ad ea, quæ dicta sunt, aggredi quibus factis, & vnde principium passionis fit, vigilandi & dormiendi. Palam autem est quòd quoniam necessarium est animali, cum sensum habet, tunc primo nutrimentum suscipere & augmentum: nutrimentum autem est omnibus vltimum, sanguine quidem præditis sanguinis ipsa natura, exanguibus vero proportionale: locus vero sanguinis venæ, harum autem principium cor: palam autem quod dicitur est ex disectionibus: forinsecus quidem alimenti ingredientis in susceptiua loca fit euaporatio ad venas, ibi vero permutatum in sanguinem vertitur, & vadit ad principium. Dictum est autem de his in iis, quę de alimento, nunc autem repetendum est de ipsis huius gratia, vt principia motus speculemur, & quid patiente particula sensitiua, acidit vigilia & somnus. Non enim est somnus quælibet impotentia ipsius sensitiui, vt dictum est. etenim amentia, & præfocatio aliqua, & animi defectus facit huiusmodi impotentiam. Iam autem facta fuit imaginatio quibusdam, qui animi defectum fortiter passi sunt. Hoc igitur aliquam habet dubitationem. Si enim contingat dormire eum, qui animo defecit, continget vtiq; somnium esse & ipsum phantasma. Multa autẽ sunt, quæ dicunt qui vehementer animo defecerunt, & qui visi sunt mortui esse. De quibus omnibus eandem esse rationem existimandũ est. Sed, vt diximus, non est somnus in potentia quælibet ipsius sensi-

In sãguĩe p̃ditis sanguis est vltimum nutrimentũ: in ex sanguibus vero aliquod ꝓportionale.

A tiui, sed ex euaporatione circa alimentũ passio fit hæc. necesse enim quod euaporat, aliquo vsq; impelli, d. conuerti & permutari, sicut Euripum. calidum enim cuiusq; animalium ad superiora natũ est ferri: cum autem in superioribus locis fuerit, multum simul iterum reuertitur, ferturq; deorsum. Et ideo maxime fiunt somni a cibo. nam repente tunc multa humiditas, & corpulenta sursum fertur. Constans igitur grauat, & facit dormitare. cũ vero deorsum fluxerit, & reuertendo repulerit calorem, tunc fit somnus, & animal dormit. Signum autem horum & somnifera. omnia enim grauedinem capitis faciũt, & potabilia, & esculenta, vt papauer, mandragoras, vinum, lolium. Et qui deorsum feruntur, & dormitant, hoc videntur pati, & non possunt leuare caput, & palpebras. Et post cibos maxime talis somnus multa enim, quæ a cibis, euaporatio. Amplius autem ex laboribus quibusdam. nam labor quidem colliquatiuum. collliquamentum vero fit quemadmodum nutrimentum inconcoctum, nisi frigi- Sõnus, quare post cibũ maxime, & fatigationẽ.

B dum sit. Et morbi quidam illud idem faciunt, quicunq; a superfluitate calida & humida. vt accidit febricitantibus & lethargicis. Amplius autem prima ætas. pueri enim dormiunt vehemẽter, eo quòd nutrimentum sursum fertur omne. Signum autem, quòd magnitudo superiorum excedit ad inferiora in prima ætate, eo quòd ad hæc fiat augmentum. Propter hanc vero causam & epileptici fiunt. simile enim est somnus epilepsiæ. Et ideo accidit multis principium huius passionis dormientibus. & dormientes quidem capiuntur, vigilantes vero non. Cum enim multus fertur spiritus sursum, descendendo rursum venas tumefacit, quibus coarctat meatum, quo respiratio fit. Ideo pueris non conferũt vina, neq; nutricibus. differt enim nihil forsitan ipsos bibere, vel nutrices. sed oportet bibere aquosum, & modicum. spirituosum enim uinum. huius autem magis, nigrum. Ita superiora plena sunt alimento pueris, quòd quinque Morbi sopo riferi. Vinum pueris, ac nutricib' inutile.

C mensibus neque vertunt collum. quemadmodum enim ebriis, sursum fertur humiditas multa. Rationabile autem est hanc passione esse causam, quare quiescunt in matricibus fœtus primum. Et omnino *amatores somni sunt, qui tenues, & occultas habẽt venas, & nanifomes, & magna capita habentes. Nam horum vene angustæ, ita vt non facile diffluat, quæ descendit, humiditas. Naniformibus vero, magnaq; capita habentibus sursum ĩpetus multus, & euaporatio fit. Manifestas vero habẽtes venas nõ somnolenti, propter amplitudinẽ venarũ, nisi aliquã aliam passionem habuerint contrariũ. Neq; melancholici. infrigidatus enim est locus interior. quare non fit ipsis multitudo euaporationis. propterea & edaces, duri existentes. tanquam enim nullo fruentia disponuntur corpora eorum. Atra uero bilis, cum naturaliter sit frigida, & nutritiuum locum frigidum facit, & alias particulas, vbicunque existit potestate huiusmodi excrementum. Quare manifestum est ex iis, quę dicta sunt, quòd som- Qui sint amatores sõni, * a.l. somniculosi. Qui non. Somn' qd.

* ἀντιπερίστασις.

nus est quidam conuentus caloris intro,& naturalis * circum obsistẽtia, propter dictam causam. D Ideo multus motus dormientis. Vnde & deficit,& infrigidatur : & propter frigiditatem concidunt palpebræ. Et superiora quidem infrigidata, & exteriora : interiora vero, & inferiora calida, vt quæ circa pedes,& quę intrinsecus.

Caput Quintum. Dubitationis solutio, quopacto somnus infrigidatio sit, cum causæ multæ eum producentes sint calidæ.

Dubium.

Prima solutio.

Alię solutiones.

Somnus unde.

Propria solutio.

Cerebrũ est frigidissimũ omniũ, quę in corpore sunt.

QVãquam vtique dubitabit aliquis, ꝙ post cibum fortissimus fit somnus,& est somniferum vinum, & alia huiusmodi caliditates habentia : est autem non rationabile, somnum quidem esse infrigidationem, causas autem dormiendi calidas. Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum venter, vacuus existens, calidus est, repletio vero ipsum infrigidat propter motum, sic & quĩ in capite meatus, & E loca infrigidantur, cum sursum fertur euaporatio ? An, quemadmodum his qui perfunduntur calido, subito horror fit, ita & ibi, ascendente caliditate, quæ congregatur frigiditas infrigidat, & quod secũdum naturam calidum facit languescere, & secedere ? Amplius autẽ multo incidente nutrimento, quod calor sublevat, quemadmodum ignis, cum superponuntur ligna, infrigidatur quousque concoquatur ? Fit enim somnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentũ sursum fertur a caliditate per venas ad caput : cum vero amplius nõ potest, sed multitudine excedit quod eleuatum est, iterũ repellitur, & deorsum fluit. ideo cadunt homines, subtracto calore, qui sursum ferebat. solum enim animalium rectum. & incidens quidem despicientiam facit, postmodum vero imaginationem. An dictæ quidem ꝑ nunc solutiones cõtingentes quidem sunt vt fiat infrigidatio, verũenimuero dominus est locus, qui crica cerebrum, quemadmodum dictum est in aliis. omnium enim, quæ in corpore, frigidissimum. nõ habentibus vero, quod proportionale. Quemadmodum igitur humidum, quod euaporat a Solis caliditate, cum venerit ad supremum locum propter frigiditatem ipsius infrigidatur, & cum constiterit, deorsum fertur factum rursus aqua, sic in euacuatione calidi ad cerebrum excrementitia quidem euaporatio in pituitam consistit (ideo & destillationes videntur ex capite fieri nutritiua vero, & non morbosa deorsum fertur consistens, & refrigerat calidum. Ad infrigidandum vero, & non facile suscipiendum euaporationem confert & tenuitas, & angustia venarum, quæ circa cerebrum. Infrigidationis igitur hęc est causa, quãquã euaporatio exuperet caliditate.

A *Caput Sextum. De Expergeſcentia.* — Exprectionis cauſa.

EXpergiſcuntur autem, cum concocta fuerit, & euicerit impulſa caliditas in anguſtum multa ab eo, quod circũ ſtabat, & diſcretus fuerit corpulentior ſanguis, atque purior. Eſt autm tenuiſsimus quidem ſanguis & puriſſimus, qui in capite: craſsiſsimus & turbidiſsimus, qui in inferioribus partibus. Omnis vero ſanguinis principium, ſicut dictum eſt hic & in aliis, eſt cor. Horum autem, qui in corde, vtriuſque * thalami cõmunis, qui medius. illorum autem vterque ſuſcipit ex vtraque vena, & ea quæ vocatur magna, & ea quę aorta, in medio vero fit ſecretio. Sed determinare quidem de his, aliis ſermonibus eſt conuenientius. Quia vero fit maxime ſanguis poſt nutrimẽti oblationem indiſcretus, ſomnus fit, quoad ſecernatur ſanguinis quod quidem puriſsimum ſurſum, quod vero turbidiſsimum deor-
B ſum. cum autem hoc acciderit, expergiſcuntur, abſoluta ab alimenti grauitate. Quæ igitur cauſa dormiendi dictum eſt, quòd a corpulẽtò, quod ſurſum fertur, per ingenitum calorẽ circũobſiſtentia comprehenſim ad primum ſenſorium. & quid eſt ſomnus, quòd primi ſenſorii comprehenſio, vt nõ poſsit agere. quod quidẽ ex neceſſitate fit. (non enim contingit animal eſſe, niſi contingant quæ ipſum perficiunt. (propter ſalutem autem. conſeruat enim requies.

* ſinus

ARISTOTELIS

DE SOMNIIS.

C *Cum Auer. Para.*

Caput Primum. Somnium non eſſe ſentientis ſimpliciter, nec opinantis, nec intelligentis, ſed ſentientis vt imaginantis.

POſt hæc autem quærendum eſt de ſomniis, & primo cui earum, quæ animæ appareant, & vtrum intellectiuæ particulæ paſsio eſt hæc, an ſenſitiuæ. his enim ſolis earum, quæ in nobis ſunt, cognoſcimus aliquid. Si itaq; vſus viſus viſio, & auditus ipſum ſentire: communia autem ſunt ſenſuum veluti figura, & motus, & magnitudo, & alia huiuſmodi, propria vero veluti color, ſonus, ſapor, impoten-

tia autem sunt omnia conniuentia, & dormientia videre, similiter autem & in reliquis: manifestum est ꝙ non sentimus aliquid in somnis. Non ergo sensu somnium sentimus. At vero neque opinione. Non enim solum quod aduenit dicimus hominem esse vel equum, sed & album vel pulchrum: quorum opinio sine sensu nihil vtiq; dicet, neque vere, neque false. In somnis autem accidit animam hoc facere. similiter enim quòd homo est, & quòd albus est, qui aduenit, videmur videre. Amplius præter somnium aliquid aliud intelligimus. Quemadmodum enim in vigilando sentientes aliquid de eo, quod sentimus, sæpe etiam cogitamus aliquid, sic & in somnis præter phantasmata, alia aliquando intelligimus, Manifestum autem erit alicui hoc, si quis adhibeat mentem, & tentet meminisse, cum surrexerit. Iam vero quidã & viderunt somnia huiusmodi, velut qui videntur secundum memoratiuum præceptum ponere quæ preponuntur. accidit enim eis aliud quippiam præter somnium ponere ante oculos in loco phantasma. Quare manifestum est, ꝙ neque somnium, omne, quod in somnis phantasma, & ꝙ quod intelligimus opinione opinamur. Palam autem de his vniuersis intantum, ꝙ quo vigilantes in ægritudinibus decipimur, hoc idem in somno facit passionem. & sanis quoq; & scientibus, tamen pedalis Sol videtur esse. Sed siue idem, siue diuersum imaginatiuum animæ & sensitiuum, nihilominus non fit absque videre & sentire aliquid. perperam enim videre & obaudire videntis verum aliquid & audientis, nequaquam tamen id, quod arbitratur. in somno autem positum est nihil videre, neque audire, neque omnino sentire. Ergo nihil quidem videre verum, nihil autem pati sensum non est verum, sed contingit & visum pati aliquid, & alios sensus. Singulũ enim horum vt vigilantis impetit quidem quodammodo sensum, non sic autem vt vigilantis. Et quandoque quidem opinio dicit quòd falsum †(quemadmodum in vigilante,) quãdoque vero *detinetur & sequitur phantasma. Quòd igitur non est opinantis, neque intelligentis passio hæc, quam vocamus somniare, manifestum. sed neque sentientis simpliciter. videre enim vtiq; esset & audire simpliciter. sed qualiter oportet, & secundum quem modũ, consyderandum. Ponatur ergo quod & manifestum est, quòd sensitiui passio: si quidem & somnus. non enim alii quidem alicui animalium inest somnus, alii vero alicui somniare, sed eidem. Quoniam vero de imaginatione in iis, quæ de Anima dictum est, & est quidem idem sensitiuo imaginatiuum, esse autem sensitiuo & imaginatiuo aliud: & est autem imaginatio, qui a sensu secundum actum fit motus, somnium vero phantasma quoddam videtur esse: nam quod in somno phantasma somnium dicimus, siue simpliciter, siue quodammodo factum: manifestũ est quòd sensitiui quidem est somniare, huius autem quatenus imaginatiuum.

† a.l. (quod videtur)
* fallitur

Somniũ est passio sensus interioris.

A

Caput Secundum. Passionem, quæ fit a sensibilibus in ipsis sensoriis, etiam eis absentibus aliquo modo immanere. Sensoria etiam ipsa agere quippiam. Et in sentiendo sæpe deceptiones contingere.

QVid autem est somnium, & quomodo fit, ex iis, quæ circa somnum accidunt, maxime vtique cognoscemus. Sensibilia enim secundum singulum sensorium in nobis efficiunt sensum. & quæ fit ab eis passio non solum inest in sensoriis, dum sensus agunt, sed & dum abierunt. similis enim passio in his, & iis, quæ feruntur, videtur esse. etenim in his, quæ feruntur, eo quod mouit non vlterius contangente, mouentur, nam quod mouit, mouit aerem quendam: & rursus hic cum mouetur, alium: & hoc vtique modo, quousque quidem steterint, faciunt motum & in aere, & in humidis. Similiter autem

B oportet putare hoc & in alteratione. nam quod calefactum est a calido, proximum calefacit, & distribuit vsque ad principium. Quare & in quo est ipsum sentire, quoniam est alteratio quædam, qui secundum actũ sensus, necesse est hoc accidere. Ideo passio ipsa est nõ solũ in sentientibus sensoriis, sed & quiescentibus, & in profundo, & superficietenus. Palam autem, cum continue sentimus aliquid. Transferentibus etenim sensum sequitur passio, vt de Sole ad tenebras. accidit enim nihil videre propter adhuc subsistentem motum in oculis a lumine. Et si ad vnũ colorem multo tempore aspiciamus, vt albũ vel viridem, eiusmodi videtur ad quodcunq; visum permutemus. Et, si ad Solem prospicientes, vel aliquod aliud splendidum, conniuerimus, obseruantibus videtur secundum directionem, qua accidit visum videre primum quidem huiusmodi colorem, deinde permutatur in puniceum, deinde in purpureum, quousque in nigrum venerit colorem, & euanuerit. Et illis quoque, qui ab iis, quæ

C mouentur, permutantur, velut a fluminibus, maxime autem ab iis, quæ citissime fluunt, videntur quiescentia moueri. Fiunt autem & a magnis sonis surdastri: fiunt & a validis odoribus difficile odorantes, & in similibus Hæc itaq; manifeste accidunt hoc modo. Quod autem sensoria cito, & modicas differentias sentiant, signum est quod in speculis accidit. de quo vtique per se insistens consyderabit quis, & dubitabit. Simul autem ex ipso manifestum, quòd quemadmodũ visus patitur, sic & facit aliquid. In speculis.n. valde nidis, cũ menstruis aduenientibus mulieribus, inspiciunt in speculum, fit superficies speculi vt nubes sanguinea. & si quidem nouum sit speculum, non facile est abstergere huiusmodi maculam: si vero vetus, facile. Causa vero, vt diximus, quoniã non solũ visus patitur aliquid ab aere, sed et facit aliquid, & mouet, quemadmodũ splendida. nam visus splendidorum, & habentiũ colorem est. Oculi igitur rationabiliter, cũ fiũt

Causa infectionis speculi, ex visu mẽstruatæ.

menstrua, afficiuntur, sicut & alia pars quælibet corporis, etenim natura existunt pleni venarum. Ideo cum fiunt menstrua propter turbationem & sanguineam ebullitionem, nobis quidem quæ in oculis differētia incerta est, in est autem nam eadem natura seminis, & menstruorum. Aer aūt mouetur ab ipsis: & eum, qui supra specula est, aerem continuū existentem, qualem quēdam facit, & talem, velut ipse patitur. hic Vero speculi superficiem. Quēadmodum enim vestium quę maxime mundæ sunt citissime inquinantur. nam purum exacte monstrat quicquid ex ceperit, & præsertim minimos motus. æs vero, eo ꝙ planum sit, qualemcunq; tactum maxime sentit. Oportet vero intelligere, tanquam attritionem esse aeris tactum, & tanquam extersionem & ablutionē. propter munditiam vero manifestus fit, qualiscunq; sit. Non exeundi vero celeriter ex nouis speculis causa est, ꝙ purū sit & lene. serpit enim per huiusmodi, & in profundum, & in omnes partes. nam eò quidem ꝙ purum est, in profundum, eò autem ꝙ lene, in omnes partes. In veteribus vero nō immanet, quoniā non similiter ingreditur macula, sed superficietenus magis. Quod igitur & a paruis differentiis fit motus, & ꝙ celer & ipse sensus, & ꝙ nō solum patitur, sed & contra agit colorum sensorium, manifestum ex his. Attestantur autem iis, quæ dicta sunt, & quæ circa vina, & quæ circa vnguenta eueniunt. † (Nam quod præparatum est oleum, cito accipit proximorum odores. Et vina hoc ipsum patiuntur.) non solum enim eorum, quæ immittuntur vel commiscentur, sed & eorum, quæ prope vasa ponuntur vel adnascuntur, recipiunt odores. Ad eam vero, quæ a principio consyderationē, ponatur vnum quidem, quod ex iis quę dicta sunt patet, ꝙ recedente sensibili extrinsecus, immanent simulachra, quæ sensibilia sunt. Ad hęc autem, ꝙ facile decipimur circa sensus, cum in passionibus existimus: alii autem in aliis. veluti trepidus in timore, & qui amat in amore: ita vt videatur a modica similitudine ille quidem hostes videre, hic vero dilectum. Et hæc vtiq;, quanto passibilior quis fuerit, tanto a minori similitudine videntur. Eodem vero modo & in ira, & in oībus concupiscentiis facile decipiuntur omnes: & magis, quanto vtique in passionibus magis fuerint. Ideo & febricitantibus interdum animalia videntur in parietibus, a modica similitudine linearum compositarum. Et hęc quidem aliquando intenduntur cum passionibus sic, vt si vehementer non laborent, non lateat ꝙ falsum. si vero maior sit passio, & moueantur ad ipsa Causa vero vt hæc accidant, hæc est, quia non per eandem potentiam iudicat quę princeps est, & in qua phantasmata fiunt. Huius vero signum est, quòd videtur quidem Sol pedalis, contradicit autem sæpe aliquod aliud imaginationi. Et permotatione digitorum, vnum duo videtur, attamen non dicimus ꝙ duo. certior enim tactu visus. Si vero esset tactus solus, iudicaremus vnum duo. Cur autem fallimur, causa, quoniam non solum, cū

Purū diligēter monstrat ꝗcquid excesserit.

Quare nouis speculis inductę maculę difficilius eluantur.

† Nā quod ꝑparatū est oleum, & vinū cito accipit ꝓximorū odores.

Hoïes in aliquo affectu positi facile decipiūtur circa sensus

Propter qđ terra vr̄ nauigantibus moueri.

A sensibile mouetur, apparent quælibet, sed etiam cum sensus ipse mouetur, si eodem modo moueatur, quemadmodum a sensibili. dico autem, velut terra videtur nauigantibus moueri, dum mouetur visus ab alio.

Caput Tertium. Motus, qui fiunt a sensilibus non tantummodo in vigilia, sed etiam in somno apparere: multarumq; rerum, quæ circa somnia accidunt, redditur causa.

EX his itaque manifestum, quòd non solum in vigilando motus, qui a sensilibus & fiunt, & quæ extrinsecus, & quæ ex corpore sunt, sed etiam quando fit passio hęc, quæ vocatur somnus & magis tunc apparent. Per diem enim repelluntur, dum operantur sensus &
B cogitatio, & euanescunt. quemadmodum iuxta magnum ignem minor, & dolores & voluptates paruæ secus magnas dum vero quiescunt, supernatant & parua. nocte vero propter vacationem particularium sensuum & impotentiam agendi, eò quòd ab exterioribus ad id, quod intrinsecus est, fiat caloris refluxus, ad principium sensus deferuntur, & fiunt manifesti, cum sedatur turbatio. Oportet autem existimare vt modicas vertigines, quæ in fluminibus feruntur, sic motum vnumquenq; fieri continue: sæpe quidem similes, sæpe vero dissolutas in alias figuras propter repulsionem. Ideo & post cibum, & omnino iuuenibus existentibus, veluti pueris, non fiunt somnia. multus enim motus est propter eam, quæ a cibo est, caliditatē. Quare, quemadmodum in humido, si vehementer moueat quis, quādoq; nullum apparet simulachrum, quādoq; vero apparet quidem, distortum autem oīno, ita vt appareat alterius modi quam quale est.
C ꝙ si quieuerit, pura & manifesta, sic & in dormiendo phantasmata & reliqui motus, qui proueniunt a sensibus interdum quidem cum vehementior sit, qui dictus est motus, exterminantur omnino, interdum vero conturbatæ apparent visiones & monstruosæ, & *deteriora somnia, velut melancholicis, & febricitantibus, & temulentis. omnes enim huiusmodi passiones, cum spirituosæ sint, multum faciunt motum, & perturbationem. Cum autem sedatur, & secernitur sanguis in habentibus sanguinem, conseruatus sensorum motus ab vnoquoque sensuum, amata facit somnia, & apparere aliquid, & videri, propter ea quidem, quæ a visu deferuntur, videre. propter ea vero, q̄ ab auditu, audire: similiter aūt & ab aliis sensoriis ex eo n. ꝙ inde progreditur motus ad principium & vigilanter, putatur videre, & audire, & sentire: &, quia visus interdum moueri videtur, qui non mouetur, vt dicimus: & quia tactus duos motus annunciat, id, quod vnum est, duo videtur. omnino.n.qđ ab vnoquoq; sensu dicit

*Somnia mōstruosa vñ.

*a.l. nō delecta.

ipsum principium, nisi alius præstantior contradicat. Apparet igitur D omnino, putatur autem non omnino, quod apparet: nisi quod diiudicat detineatur, vel non moueatur proprio motu. Quemadmodum vero diximus ꝙ alii propter aliam passionem facile decipiuntur, ita dormiens propter somnum, & quia mouentur sensoria, & alia accidẽtia circa sensum. Quare modicam habens similitudinem, videtur illud. cũ enim dormit, descendente plurimo sanguine ad principium, condescendunt & mouent, qui insunt, motus, hi quidem potestate, illi vero actu. Sic autem se habẽt, vt in motu, hic quidem supernatet ex ipsis motus. si vero hic corrumpatur, hic. Adinuicẽ itaq; se habẽt, quemadmodum fictæ ranæ, ascendentes in aqua liquefacto sale. Ita insunt potestate cedente vero quod prohibebat, agunt. & solutæ in exiguo reliquo sanguine qui in sensoriis, mouentiũ habent similitudinem. quemadmodum quæ in nubibus, quæ similia sunt hominibus & centauris, cito permutatur. Horum autem vnumquodque est, sicut dictum est, reliquiæ eius, quod est in actu, sensiiis. Et abeunte E ẽt sensili, est & verum dicere ꝙ tale, quale Coriscus, sed non est Coriscus. cum autem sentiebat, non dicebat Coriscum quę princeps est, & quæ diiudicat, sed per hoc illum Coriscum verum. Quod itaque & sentiendo dicit hoc, si non omnino detineatur a sanguine, quemadmodũ sentiens, hoc mouetur a motibus, qui sunt in sensoriis, & videtur quidem simile ipsum esse, quod verum est. & tanta somni est potẽtia, ꝙ facit hoc latere. Quemadmodum igitur, si quẽ lateat suppositus digitus oculo, nõ solum apparebit, sed & putabitur esse duo, quod est vnum: si vero non lateat, apparebit quidem, non putabitur autem: sic & in somnis, si sentiat quidem quod dormit, & passionem, in qua est sensus sensitiui, apparet quidem, dicit autem in seipso, ꝙ apparet quidem Coriscus, non est autem Coriscus. sępe enim dormiendo dicit aliquid in anima, ꝙ somnium est quod apparet. si vero lateat ꝙ dormit, nihil contradicit imaginationi. Quod autẽ vera F dicimus, & quòd sunt motus imaginarii in sensoriis manifestum, si quis attendens tenet meminisse quæ patimur & obdormiscentes, & expergefacti. Interdum enim quæ apparent simulachra dormienti, deprehendet expergefactus esse motus in sensoriis. quibusdam enim puerorum, & omnino perspicientibus, et si sint tenebræ, simulachra apparent multa, quæ mouentur, ita vt velentur frequenter timentes. Ex his itaq; vniuersis oportet colligere, ꝙ est somniũ phãtasma quidem aliquod, & in somno. nam quæ modo dicta sunt simulachra non sunt somnia, neque si quid aliud sensibus solutis videtur. Neque quod in somno apparet phantasma oẽ. Nam primũ quidem in aliquibus accidit sentire aliquo modo & sonos, & lumen, & saporem, & tactum, languide tamen, & veluti procul. iam enim in dormiendo respicientes, & mox excitati, quod debiliter videbant lumen lucernæ dormientes vt arbitrabantur, expergefacti statim co-

A gnouerunt quòd lucernæ erat. & gallinaceorum & canum debiliter audientes vocem, expergefacti cognouerunt manifeste. Quidam vero & respondent cum interrogantur. contingit enim ipso vigilare & ipso dormire simpliciter altero in existente, & alterum aliquo modo inesse: quorum neutrum somnium dicendum. Neque quæcunque in somno quidem fiunt veræ notiones præter phantasmata. Sed phantasma, qđ est, a motu sensorum, cum in dormiendo fuerit quatenus dormit, hoc est somnium. Iam vero quibusdam accidit, vt nullum somnium viderint in vita. rarum quidem huiusmodi est, accidit tamen. Et his quidem omnino perseuerauit, quibusdam vero & accedente ætate accidit, cum prius nullum somnium viderint. Causam autem, quare non fiat, † (simile aliquid oportet arbitrari, quòd neque iis, qui post cibum dormitauerint, neq; pueris fit somnium.) Quibuscunque enim hoc modo constat natura, vt multa ascendat
B euaporatio in superiorem locum, quæ cũ iterum deorsum fertur cum facit multitudinem motus, conuenienter istis nullũ apparet phantasma. Procedente vero ætate, nhil inconueniens est apparere somnia. permutatione.n.aliqua facta vel per ætatem vel per passionem, necessarium accidisse contrarietatem hanc.

Propter qđ aliq nõ somniãt p totam uitam suam. †a.l. Causa autẽ, quare nõ fiat, sĩis apparet, quę in pueris, et post cibum.

ARISTOTELIS

DE DIVINATIONE

PER SOMNVM.

Cum Auer. Para.

C *Caput Primum. Somniorum Diuinationis causam dubiam esse. Somnia vero alia causas, alia signa, alia esse accidentia.*

DE Diuinatione vero, quæ in somnis fit, & dicitur accidere a somniis, neque cõtempsisse facile, neque suasum esse. Nam qđ omnes quidem vel plures existimant habere aliquam significationem somnia, præstat fidem, tãquam ab experientia dictũ. Et quòd de quibusdam sit diuinatio in somniis, non est incredibile. habet enim aliquam rationem. Ideo & de aliis somniis similiter vtique quis arbitrabitur. Nullam vero rationabilem causam videre, secundum quam vtique fiat, hoc non credere facit. Nam Deum quidem esse mittentem, cum alia irrationabilitate, & non optimis & prudentissimis, sed qui-

An diuinitꝰ mittant somnia.

buslibet mittere inconueniens. Ablata vero, quæ a Deo, cā, nulla alia D
rū cōueniēs esse videtur causa: quando quidē eorū, qui secus Hercu
leas columnas, & qui in Boristhene præuidere aliquos, supra no-
stram videatur esse prudētiā inuenire originē horū. Necesse igit som
nia vel causas esse, vel signa eorum, quæ fiunt, aut accidentia, vel om
nia, vel aliqua eorum, vel vnum solum. Dico autem causam quidem
vt Lunā, defectus Solis, & laborem febris Signū vero defectus, stellā
subintrare: asperitatē vero linguæ, febriendi. Accidēs vero, aliquo am
bulante deficere Solem. neque enim. signum deficiendi hoc est, neque
causa, neq; defectus ambulandi: ideo accidentium nullum neq; semp
fit, neq; vt plurimum. Sunt ergo somniorum, hæc quidem causæ, illa
autem signa, velut eorū, quæ circa corpus accidunt. Dicunt enim &
Medicorum elegantes, ꝙ oportet valde intēdere somniis. Cōueniés
autem sic existimare & artificibus quidem, consyderantibus autē ali-
quid & philosophantibus. Nam qui in die motus, nisi magni valde
fuerint & fortes, latent secus maiores, qui in vigilando sunt, motus.
In dormiendo autem, contrarium. etenim parui magni videtur esse.
Manifestum autem ex iis, quæ in somnis accidunt frequenter. ar-
bitrantur enim fulgura cadere ac tonitrua fieri, cum paruus sonus
in auribus sit, & melle & dulcibus saporibus perfrui, minima pituita
defluente. & ambulare per ignem, & calefieri vehementer, cum par-
uus calor circa quasdam partes fit cum autem expergiscuntur, hæc
manifesta hoc modo se habere. Quare quoniam parua omniū prin-
cipia, manifestum ꝙ & ægritudinum & aliarum passionū, quæ in cor
poribus debent fieri. Manifestum ergo, ꝙ necessarium hæc in somnis
esse euidētia magis, quam in vigilando. At vero quædam quidem,
quæ in somnis, phantasmata causas esse propriorum cuiusque actui,
non est irrationabile. quemadmodum enim debentes agere, & in
actibus existentes, aut operati, tecta somnia sæpe his cointuemur
& agimus: causa autem quod præparatus existit motus a diur-
nis inchoationibus: sic rursus necessarium est eos, qui in somno sunt,
motus frequenter principium esse diurnorum actuum, eo quòd præ
parata sit retro, & horum cogitatio in phantasmatibus nocturnis.
Sic ergo contingit somniorum quædam signa & causas esse. Pluri
ma vero accidentibus assimilantur: maxime autem & transgredien
tia omnia, & quorum non est origo in nobis, sed de nauali bello, &
de iis, quæ procul accidunt, sunt. De his enim eodem modo se habe
re verisimile est, vt quando alicui memoranti de aliquo, contingerit
hoc factum esse. Quid enim prohibet & in somnis ita? magis autem
verisimile multa huiusmodi accidere. Quemadmodum igitur memi
nisse de aliquo, neque signum, neque causa accedendi ipsum, sic nec
ibi euenisse somnium videnti, neque signum, neque causa, sed casus.
Ideo & multa somniorum non eueniunt. fortuita enim neque sem-
per, neque frequenter fiunt.

Columne Herculis.
Boristhenes
* συνέσιν intelligētiā captum.
* συμπτώματα casus.
Somnia nō omnino negligenda.

A *Caput Secundum. Somnia non a Deo, sed aliunde mitti. Cur aliqua eueniant somnia, aliqua uero minime. Cur ēt aliqui sint recte somniantes, et qui. Et qui ueri sint somniorū interp̄tes.*

OMnino autem quoniam & aliorum animalium somniāt quædam, a Deo vtique missa non erūt somnia, neque facta sunt huius gratia. dæmonia tamen. natura enim dæmonia, non diuina. Signum autem. valde enim de generes homines præuidentes sunt, & recte somniantes, tanquam Deo non mittente. Sed quorumcunque quasi loquax natura est & melancholica, multimodas visiones vident. Eo vero ꝙ secundum plura & multifaria moueantur, assequuntur: sicut quidam tota contendentes, rapiunt. Nam quemadmodum & dicitur, Si multa iacias, alias aliud iacies, & in his hoc accidit. Quod autem non eueniunt multa somniorum, nihil inconueniens. Neque **Adagium.**

B enim eorum, quæ in corporibus sunt, signorum, & cælestium, velut quæ aquarum & quæ ventorum. si enim alius *vehementior isto acciderit motus, a quo futuro factus est, non fit signum. Et multa cō sulta bene, quæ fieri expediebat, dissoluta sunt, propter alia præstantiora initia. omnino enim non omne fit, quod futurum erat, neque idem, quod erit, & quod futurum est, Verumtamen principia dicē dum esse, a quibus non perfecta sunt, & signa nata sunt hæc aliquorum, quæ non facta sunt. De his vero somniis, quæ nō huiusmodi habent principia, qualia dicimus, sed remotiones, vel temporibus, vel locis, vel magnitudinibus, vel horum quidem nihil, non tamen habē tibus in seipsis principia, qui vident somnia, nisi præuisio fiat ab accidente, tale vtique erit magis, quam vt dicit Democritus simulachra & defluxiones causans. Quemadmodum enim cum quis mouit aquam vel aerem, hoc aliud mouit, & quiescente illo accidit huius-

** κυριωτέρα*

Multa consulta bene, quę fieri expediebat, dissoluta sūt propter alia pręstātiora initia.

Democrit⁹.

C modi motum prodire vsque ad aliquid, illo, qui mouit, non præsente, sic nihil prohibet motum aliquē & sensum pertingere ad animas somniantes, a quibus ille simulachra facit & defluxiones. & quocumque fuerint pertingentes, magis sensibiles esse noctu, eo ꝙ qui in die deferuntur, dissoluuntur. magis enim sine turbatione aer noctis, eo ꝙ silentiores sint noctes. & in corpore facere sensum propter somnū, eo quòd & paruos motus, qui intrinsecus, sentiunt dormientes magis quam vigilantes. Hi vero motus phantasmata faciunt, ex quibus præuident futura de huiusmodi. Et ideo accidit passio hæc quibuslibet, & non prudentissimis. in die enim vtique fieret, & sapientibus, si Deus esset mittens. Sic aūt verisimile quoslibet præuidere. nam cogitatio horum non est curis affecta, sed tanquam deserta & vacua omnibus. & mota secundum mouens ducitur. Et quòd quidā, qui in *excessu mentis prę uident, causa est: quoniam pr oprii motus

** ἐκστατικοί.*

non infestant, sed longe proiiciutur. extraneos ergo maxime sentiũt. D
Quosdam autem recte somniãtes esse, & familiares de familiaribus maxime præuidere accidit, eo ꝙ familiares maxime pro seinuicem soliciti sunt. quemadmodum enim procul existentes maxime cognoscunt & sentiunt, sic & motus. cognitorũ enim notiores sunt motus. Melancholici autem propter vehementiam, quemadmodum iacientes eminus, bene coniectant. & propter permutationem cito hærens imaginantur ipsi. Quemadmodum enim Philægidæ poemata, et furiosi hærentia simili dicunt & cogitant, veluti Venerem, sic copulāt ad*primum. Amplius autem propter vehementiam nõ expellitur eorum motus ab alio motu. Artificiosissimus autem est iudex somniorum, qui potest similitudines inspicere recta enim somnia iudicare cuiusq; est. Dico autem similitudines, quoniam similia accidunt phãtasmata eis, quæ in aquis sunt, simulachris, sicut, & prius diximus. ibi vero, si multus fiat motus, non similis fit imago, & simulachra veris. E
Promptus vero erit imagines iudicare sufficienter, qui potest cito inspicere & sent re dissipata & distorta simulachrorũ ꝙ sunt hominis, vel equi, aut cuiuscunq;. Et ibi itaq; aliquid simile potest somnium. motus enim impedit rectum somniũ. Quid igitur est somnus, & somnium, & propter quam causam vtrunque horum fit: amplius autem & de ea, quæ ex somniis est, diuinatione dictum est.*

Melãcholicorũ imaginationes. Philægides.

*id qđ ante

Somniorum artificiosissimus interpres quis.

* a.d. addũt De cõi autẽ aĩalium motu dicẽdum.

Auerrois Paraphrasis.

Somni definitiones, et cuius animæ partis passio sit.

Prĩa descriptio somni. Quod ẽ ĩ potẽtia est priuatio ei', qđ est in actu. Idem. 9. Met. c. 3.

ET, cum iam diximus de hac virtute, dicendũ est de somno, & vigilia. Et primo vtrũ approprietur aiæ, vel corpori, aut vtriq;, et cui parti aiæ attribuuntur, & cui mẽbro corporis: et vtrũ quodlibet ex aĩalibus habet alteram istarũ duarũ virtutũ, aut vtrãq;. Somnus. n. & vigilia describuntur multis modis. dicitur. n. ꝙ somnus est sensus in potentia nõ rerum existentiũ. dormiẽs. n. videt, quasi comedat, & potet, & sentiat per oẽs quinq; sensus. vigilia autẽ est sensus in actu. Et ex hoc apparet ꝙ somnus est priuatio vigiliæ. quod. n. est in potentia est priuatio eius, quod est in actu. Et sensus, qui est in potentia in somno, quandoq; contingit vt exeat in actum in somnijs veris prænunciatiuis mirabilium. & tuuc sensus, qui est in potentia, erit nobilior sensu, qui est in actu. sensus, autem, qui est in potentia, si fuerit falsus, est vilis: & sensus in actu est nobilior eo. Et videtur, sicut dicit Arist. ꝙ sensus actualis est corporalis, & potentialis est spiritualis. corporalis autẽ est nobilior apud sentiens corporale. spiritualis vero est nobilior apud comprehendens spirituale. simplex autem spiritualis est nobilior corporali. & sensus spiritualis non solummodo inuenitur in somno, sed etiam in vigilia apud congregationem & adunationem trium virtutum: sicut diximus prius. Et ex his duabus descriptionibus apparet ꝙ hæ duæ virtutes sunt eædem in subiecto, & duæ secundum modum & definitionem; & ꝙ subiectũ earum est virtus sensibilis comprehendens: & ꝙ sunt cões animæ, & corpori. actio. n. animæ sensibilis est cõis animæ & corpori: quia non agit nisi per instrumenta. Et apparet ꝙ non debet attribui nisi virtuti sensus cõis ex hoc, quod dico. Impossibile est. n. vt attribuantur virtuti nutritiuæ. plantæ. n. non habẽt somnum, cum non habeant comprehensionẽ: &, cum non attribuatur animæ nõ comprehensiuæ, remanet vt attribuatur animæ cõprehensiuæ, & irrationali. aĩal. n. irrationabile dormit: & quia aĩal dormiens non caret in somno aliquo de instrumentis sensus, aut instrumentis motus, & cum hoc neq; sentit. neq; mouetur: sed

A mus ꝙ causa in somno est ꝙ comprehendens sensibilia recessit ab instrumentis illis ad inferius corporis. Et, quia declaratū est in libro de Aīa hic esse virtutē sensibilem cōem omni sensuum, quę iudicat diuersitatem, & multitudinem sensibilium, scimus ꝙ illud, quod recessit ab istis instrumentis, est sensus cōmunis, & ꝙ quiditas somni est introitus istius virtutis sensibilis communis in corpus: & ꝙ vigilia est motus istius virtutis ad sua instrumenta extra corpus. Et ideo somnus describitur ita, ꝙ est quies motus, & ꝙ vigilia est continuatio motus. ei iste sermo magis demonstrat quiditatē somni, ꝗ̄ prędictus. Quoniam aūt somnus est introitus sensus communis ad interius corporis manifestum est. Et signū eius est: quia vigilanti accidit simile, s. quia transeunt per ipsum sensibilia, et nō comprehendit ea. & hoc erit, cum cogitauerit maxime de aliquo. tunc enim cognoscunt instrumenta animę sensibilis, & inducunt communem sensum ad interius corporis, & ad adiuuandum cogitatiuam. virtus enim cogitatiua uiget apud quietem aliorum sensuum: & ideo comprehendit homo in somno futura, non in vigilia. & ista virtus cogitatiua iuuat pręsentando illud, quod habet de imagine illius rei, & colat ipsam imaginatiua, vt sit presens in virtute cogitatiua. intentio enim, quę comprehenditur per cogitationem est spiritualis. & hoc non accidit alicui animalium, nisi homini, quia non habent intellectum, & tantum comprehendunt descriptiones, & cortices rerum, Et signum eius est, quia transeunt ꝑ nocitiuū, & non cadunt, & per vtile, & non quęrunt ipsum. Et etiam describitur somnus sic, ꝙ est ligamentum virtutum, & confirmatio earum: & ꝙ vigilia est dissolutio virtutū, et debilitas earū. in vigilia. n. quia sensus vtuntur instrīs, accidit ei dissolui a suis instrtis pp fatigationē & debilitatem. &, quia somnus est abscondens hanc virtutē, accidit ei vt sit ligamentū istarū virtutū quia acquirunt per ipsum fortitudinē. &, quia ista fatigatio accidit instrumentis a passionibus extrinsecis, verbi gratia, a labore, & ab aliis, ideo habent introitum in descriptione somni. Et, cum ista est descriptio somni, oportet vt omne animal habens somnum, habeat vigiliam. Debilitas enim ancidit animalibus necessario: sed non eodem modo. quędam enim animalia habent quinque sensus: & ista habent somnum & vigiliam perfecte, & lętitiam & tristitiam, & appetitum perfecte. & quędam habent altiorem sensum: & ista habent somnum, sed non in omnibus virtutibus, cum non habeant vigiliam in eis. Et non est dubium ꝙ perfectus somnus, & gaudium non inueniuntur nisi in habētibus sensum communem perfectum, scilicet in animalibus habentibus quinque sensus: quia multa carent quibusdam istorum sensuum, & tamen dormiūt, verbi gratia cęcus, & surdus. & enim hoc est accidētale, non naturalę. & isti non carent sensu communi, sed instrumentis, per quę sensus cummunis videt sensibilia. Et quidam descripserunt somnum, ꝙ est illud, quod fit per debilitatem virtutum sensibilium. & non omnis somnus fit ex debilitate virtutū sensibilium. fit enim maxime a cogitatione in aliqua re, quando sensus cōmunis profundatur ad iuuandum cogitationem, & non per debilitatem contingentem; immo actio eius tunc cum aliis virtutibus fortior est, quam in vigilia. Et signum eius, ꝙ virtutes sensibiles contrahuntur apud somnum interius, est quia homo, quando cogitauerit in aliqua re difficili, maxime contingit ei somnus: ideo ꝙ quibusdam hominibus accidit simile morti, scilicet propter debilitatem virtutum extrinsecarum, & per vsum virtutum extrinsecarum in comprehendendo nobilia. & videndo spiritualia existentia in mūdo, sicut angelos & cęlos, & alia. quia sensus cōmunis vno modo est vnus, & alio modo est multi. est enim vnus sensus, quia comprehendit omnia sensibilia quinque, & est multi, quia habet multa instrumenta, scilicet oculum, nares, & aures: & istud sentiens est subiectum somni, & vigilię, & est vniuersale multis virtutibus sensus: manifestum est igitur ꝙ somnus & vigilia continent multas virtutes virtutum animalium. Et ideo dicit Arist. qđ necesse est vt homo sit ęqualis inter has duas virtutes, & nō declinet plus ad vnam ꝗ̄ ad aliam. qm̄, si declinauerit magis ad somnū, ꝗ̄ oportet, hebetabitur aīa, & instrumenta naturalia, quibus agit. &, si declinauerit ad vigiliā, corrumpentur virtutes, et instr̄a naturalia, manifestum est igitur ex hoc cuius

Tertia sōni descriptio.

B Quarta somni descriptio.

C Quinta sōni descriptio.

Sensus cōis vno mō est vn', et alio modo ē plures. Vide. 2. de Aīa. 149

De ſubiecto ſomni, de quo cap. 4.

virtutis animę eſt ſomnus, & vigilia. Et, quia iſta virtus neceſſario habet ſubiectum proprium: & illud eſt membrum, in quo eſt iſta virtus pręſcrutādum eſt de hoc membro quid ſit. Dicamus igitur ꝙ iam declaratum eſt ſuperius ꝙ ſenſus communis eſt in corde: & ꝙ cerebrum eſt vnum inſtrumentorum complentium hanc actionem ſecundum temperamentum exiſtens in eo. &, cum ita ſit, & ſomnus eſt introitus communis ſenſus in interius corporis, manifeſtum eſt ꝙ principium iſtius motus eſt in vigilia a corde, & finis eius ad cerebrū. in ſomno autem principiū eius eſt a cerebro, & finis ad cor, & in rei veritate principiū eius in vtroq; eſt a corde: ſed cerebrum eſt cauſa in ſomno quoq; modo magis q̃ in vigilia. & vniuerſaliter vtrunq; iſtorum eſt cauſa in hoc: ſed cor eſt prima cauſa, & cerebrum ſecunda. hęc igitur duo membra communes habent has duas uirtutes. Quare igitur accidit hoc duobus his membris, apparebit ex hoc, quod dico. cum enim fuerit poſitum ꝙ cauſa omnis eius, quod accidit omni animali, eſt calidum, aut frigidum, aut humidum, aut ſiccum, aut compoſitum ex eis & poſuerimus ꝙ ſomnus eſt introitus ſenſus communis ad membrum, quod eſt ſenſuum principium, & ſubiectum ſenſus communis eſt calidum naturale: manifeſtum eſt ꝙ ſomnus fit per receſſum calidi naturalis, & contractione eius ad ſuum principium, quod eſt cor. motus. n. non accidit corpori, niſi ſecūdum ꝙ eſt motus in ſubiecto: & ideo virtutes non mouentur, niſi ſecundum ſuum ſubiectū. &, cum hoc declaratum eſt, ꝙ contractio calidi naturalis ad interius corporis accidit per ſuum contrarium, quod eſt frigidum & humidum, quemadmodum expanſio & motus ad extra accidit ei per calorem & ſiccitatē, neceſſe eſt vt non accidat ei hoc accidens apud ſomnum, niſi propter frigidum & humidum, quę dominantur in cerebro: & vigilia accidit propter calidum & ſiccum, dominantia in corde. Quomodo autem accidit iſta contractio per frigidum & humidum declarabitur ex hoc, quod dicam. humiditas enim innata eſt opilare vias calidi naturalis in venis, & neruis, & prohibet ſpiritus in veniendo ad ſua inſtrumenta propria, ſicut nubes prohibent Solem adeo ꝙ non poteſt venire ad extrinſecum. frigiditas vero innata eſt mouere calorem naturalem ad ſuam originem, quia eſt contraria ei. &, ſi non, corrūperetur ſtatim calor naturalis, cum hoc, ꝙ frigiditas etiam conſtringit corpus, ita ꝙ reuertitur in minorem quantitatem. & ideo elementum frigidum eſt minoris quantitatis q̃ alia. Et teſtatur, ꝙ frigiditas et humiditas faciūt ſomnum, illud, quod accidit in multitudine ſomni, quando comedit homo frigida et humida. Et hoc accidens accidit ſpirituali naturali ex duobus: quorum vnum eſt digeſtio cibi in cerebro et corde: ſecundum autem eſt fatigatio, quę accidit in inſtrumētis ſenſus calori naturali. cibus enim quando alteratur in ſanguine, cuius colamentum fuerit ad cor, deinde ad vnumquodq; membrum corporis ſecundum conuenientiam, ibit ad cerebrum id, quod conuenit ei, ſ. pars humida, et frigida: et quando membris aduenerit nutrimentum, humefiunt, et infrigidantur magis quam ante, et maxime membrum, quod naturaliter eſt frigidum et humidum. et ideo dum cibus quandoque digeritur, calidum naturale patitur etiam a cibo, et humefit, et infrigidatur etiā. nutrimentū enim vno modo eſt ſimile, et alio modo eſt diſſimile. Et fit etiam in membris per decoctionem vaporis groſſi, ex quibus turbatur ſpiritus animalis naturalis, et grauatur, et mouetur contracte ad ſuum principium, quod eſt cor, et ſic fit ſomnus neceſſario. et, quia cerebrum eſt frigidum et humidum: et omne membrum lęditur in maiori parte per elementum, quod in eo dominatur: ideo ſomnus in maiori parte fit a cerebro, cum hoc etiam ꝙ cor in illa hora. ſ. nutrimēti infrigidatur calor eius: et, cum infrigidabitur, debilitabitur actio eius in cerebro in aliis membris. Sonus igitur accidit neceſſario propter debilitatem cerebri et cordis: et vtrunq; illorum eſt cauſa in debilitate ſui corporis: licet cerebrum in hoc ſit fortior cauſa propter complexionem eius. Et cauſa debilitatis corū eſt digeſtio cibi. et ideo animal dormit, dum cibus eſt in digeſtione: et excitatur, quando digeſtio-complebitur. tunc enim curatur calor naturalis ex illa humiditate, et vaporibus, et mouetur in venis, et neruis ad extra corpus: et ſic fit vigilia. Et contractio caloris naturalis in hora digeſtionis habet aliā cauſam,

De cāis efficictib' ſomnum, de quibus eodē capite.

D

anima

A anima enim, quia est vna vno modo, & multa alio modo, ideo habet in istis virtutibus operationem per congregationem eorum. cũ igitur necessaria fuerit sibi aliqua actio, reducet instrumenta, quibus vtitur in alijs actionibus ad istã actionem, vt vigeat in illa actione. & ideo calor naturalis apud digestionem cibi revertitur ad actionem virtutis nutritiuę. & hoc erit in interiori parte corporis. Et ista est vna cãrum, propter quas fit somnus ex fatigatione habet enim suas causas: quarum Vna est de genere istius: quoniã, quando calor naturalis fuerit sparsus, & diminutus per motum in loco, & motum comprehensionis. scilicet sensus, statim anima mouebit ipsum in profundum corporis, vt agat per illam in reliquias postremi nutrimenti: et sic augmentatur substantia eius, & acquirit aliqd aliud loco eius, quod est dissolutum ab eo. Causa autem secunda est, ꝙ, quando motus sparserit calorem naturalem, tunc calor remittetur, & diminuetur, & aggrauabitur propter frigus: & sic contrahitur ad suum principium vt expellat a se complexionem accidentem. Somnus igitur iuuans naturaliter accidit propter transmutationem caloris naturalis in quantitate & qualitate. In cibo enim trãsmutatur per humidum & frigidum. in fatigatione autem transmutatur per diminutionem humidi & frigidi. Quare autem accidit hoc animali, est propter necessitatẽ. hęc enim corpora, quia necessitate accidit eis fatigatio, & labor apud B motum, & nutriuntur, & ideo indigent somno propterquietem, & necessitatem nutrimenti: econuerso corporibus cęlestibus. illa. n. quia non fatigantur, neq; nutriuntur, non indigent somno, Quid igitur sit somnus, & cui parti animę attribuitur, & cui membro corporis, & quomodo, & quare declaratum est.

Causa finalis somni de qua cap. 3.

De Sõnijs.

ET post hoc determinandum de natura somniorum, & ꝙ est sui generis de comprehensionibus diuinis, quae non acquiruntur per acquisitionem hominis. Dicamus igitur ꝙ istarum comprehensionum quędã dicuntur somnia, & quędam diuinationes, & quędam prophętię. Et quidam homines negant ista, & dicunt ea accidere casu. sednegare ea est negare sensata. & maxime negare vera somnia. nullus enim homo est, qui non viderit somnium, quod non enunciauerit ei aliquod futurum. &, cum homo experimentauerit hoc multotiens videbit ꝙ hoc non accidit casu, sed essentialiter. & illę alię comprehensiones, licet non sint visę, tamen sunt valde famosę. & ea quę sunt famosa apud omnes, aut sunt necessaria secundum totum, aut secundum partem. impossibile enim est vt famosum sit falsum secundum totum: et sermo de istis omnibus idem est. & sermo de quiditate somnij sufficiet: quia esse eorum non differunt, nisi secundum magis & minus, sed tantum differunt secundum nomina propter hoc, ꝙ vulgus dicit. Dicunt enim ꝙ somnia sunt ab Angelis: & diuinationes a Dęmonibus: & prophetiae a Deo, aut cum medio, aut sine medio. & Arist. non C fuit locutus nisi tantum de somniis. Dicamus ergo ꝙ somnia sunt duobus modis, aut vera, aut falsa. & est consyderandum cui parti partium animę attribuitur vterq; istorum modorum, & quę est causa agens vtrunq; istorum modorũ: & quare sunt somnia vera: & quomodo sunt, & quando sunt, & quot modis: & propter quid sunt propria somno: & quare quidam somniant vera in maiori parte, & quidam non, & quidam falsa: & quare quidam interpterantur in maiori parte, & quidam non. Dicamus. quia dormiens sentit se videre, & audire, & olfacere, & gustare, & tangere sine aliquo extrinseco sensibili, necesse est vt initium istius motus in somno sit finis eius in vigilia. &, quia motus in vigilia incipit a sensibilibus extrinsecis, & peruenit ad virtutem rememorationis, quę est in quinto ordine, necesse est vt principium esset ab hac virtute. sed quia virtus rememorationis & cogitationis non agunt in somno, ideo attribuitur imaginatiuę. Ista enim virtus est semper in motu in actione continua, & in transactione de vna imagine ad aliam imaginem. quandoque igitur facit hoc de intentionibus, quę sunt in rememoratiua, & quandoq; de passionibus, quę sunt in sensu communi; & quandoq; occurrit intentioni, & recipit intentionem illius rei, quã imaginatur a suo principio extrinseco. & post declarabimus. Et manifestum est ex his omnibus ꝙ somnia debent attribui virtuti imaginatiuę, siue fuerint falsa siue vera. Quomodo autem accidit ꝙ in somno videt homo ꝙ sentiat per

Famosũ nõ ẽ ex toto falsum.

Quõ sõnia attribuãtur virtuti imaginatiuę. de quo cap. 1. libri de Somnijs.

quinq; sensus absq; eo ꝙ ibi sit aliqđ sensibile extrinsecū, hoc accidit per contrariū motū ei, quod est in vigilia. In vigilia enim sensibilia extrinseca mouēt sensus: & sensus communis mouet virtutē imaginatiuā. In somno autē, qñ virtus imaginatiua imaginata fuerit intētionem, quā accepit ab extrinseco, aut ex virtute rememoratiua, reuertetur & mouebit sensum cōmunem, & sensus communis mouebit virtutem particularem: & sic accidit ꝙ homo comprehēdet sensibilia, licet non sint extrinsecus: quia intentiones eorum sunt in instr̄is sensuū, & indifferenter, siue intentiones veniant ab extrinseco, siue ab intrinseco. Et simile huic accidit habenti timorem, & infirmo propter intentionē imaginationis in istis dispositionibus. motus.n. virtutis imaginatiuę intenditur in somno, qa est soluta a ligamento virtutis cogitatiuę; & propter debilitatem istius virtutis, s. cogitatiuę in infirmo & habenti timorem accidit eis tale accidens.

De causis somniorū.

QVoniam autem somnia, siue vera siue falsa, attribuuntur virtuti imaginatiuę declaratum est. de causis vero istorum duorum modorum somnij declarandum est. Dicamus igitur ꝙ somnia vera enunciant aliquid esse, cuius esse habetur apud nos naturaliter ante istā cognitionē: et est ī hora cognitionis in maiori parte non ens. & ista fides, quam habemus post ignorantiam, non acquiritur ex cognitione pręcedente, neque post cognitionē: sicut et acquiritur cognitio habita ex propositionibus. Declaratū est.n. in Posterioribus ꝙ cognitionem creditā & intellectam antecedunt naturaliter duo modi cognitionis, s. agens, & pręparans. Sed manifestū est ꝙ istam cognitionem, quę acquiritur in somno, non antecedit modus agens. vtrum autem pręcedat eam modus pręparans, habet dubitationem. Et, cum ista cognitio est acquisita post ignorantiam: & est acquisita postquam erat potentia, & sine aliqua cognitione antecedēti: manifestum est ꝙ eodem modo acquiritur, sicut primę propositiones acquiruntur. &, cum ita sit necesse est vt agens eas sit idem, & eiusdem generis. & quia omne, quod exit de potētia in actum, habet agens, quod est de genere illius rei, quod exit de potentia in actum, necesse est vt faciens istam cognitionē sit intellectus in actu: & iste dat principia vl'ia in rebus speculatiuis: cuius esse declaratum est in lib. de Aīa. hę.n. duę dationes sunt eiusdem generis. sed tñ differunt: quia in cognitionibus vniuersalibus dat principio vniuersalia facientia cognitionem, illius, quod erat ignotum: hoc autem in somno dat cognitionem rei ignotę sine medio. Et ideo oritur hic magna perscrutatio, & locus admirationis. qm̄, si hoc potest dare, vtrum hoc possibile est ei in omnibus generibus, aut tm̄ in quibusdam. manifestum est.n. ꝙ somnia nō sunt in rebus speculatiuis, sed in rebus futuris. & vniuersaliter iste modus dationis largę valde est nobilis, & attribuitur principio nobiliori, s. principio voluntatis: immo est a re diuina, & ex perfecta sollicitudine circa hominem. &, quia prophetia intrat hunc modum dationis, attribuitur Deo & rebus diuinis, s. angelis. Et ideo dicit. Soc. ratiocinādo hominibus Athenarum, O homines, ego non dico ꝙ vestra scientia ista diuina sit falsa; sed dico ꝙ ego sum sciēs scientiam humanam. Reuertamur ergo & dicamus ꝙ, cum dator istius cognitionis est intellectus liberatus a materia: et est declaratum in prima Philosophia ꝙ istæ intelligentię abstractę intelligunt naturas vniuersales, & non dant nisi simile eius, ꝙ habent, impossibile est vt dent intentionem indiuidualem omnino, cum non habent naturam comprehendendi intentionem particularem: & illę formę vniuersales non indiuiduantur nisi propter materiam. Et, si intelligentię abstractę cōprehenderent indiuiduū, tunc necessario essent materiales: & tunc non agerent nisi secundum contactū. Et cum intelligentię non intelligant intentiones indiuiduales, q uo igitur dat intelligentia agens istam formam indiuidualē tempori & loco propriā, & vni modo hominum, & vni indiuiduo modi? videmus.n. ꝙ hō non cōprehendit de istis in somno nisi ea, quę appropriantur sibi, aut suis ꝓpinquis, aut suę ciuitati. quō. n. hęc est in duobus locis, s. quō acquiruntur particularia natura, vniuersali, & quare hæc sunt propria particularibus propriis hoī. sermo.n. de istis, quamuis sit valde difficilis, tñ rectum est peruenire ad hoc, secundum ꝙ possumus in natura nostra. Dicamus igitur ꝙ res factę, quędam sunt indiuidua substantiarum,

Difficultas, quis sit dator cognitionis ī somno.

Solutio. 12. Meta. c. 37. & 51.

Formę vl'es ꝑ materiam indiuiduant. Idē. 1. Met. c. 40. 12. meta. 14. 1. Cę. li. 92.

Rerū factarum diuisio.

A & quędam indiuidua accidentium. Indiuiduorũ aũt substantię quędã sunt indiuidua substantiarũ simpliciũ, s. partes elẽtorum, & quędã sunt indiuidua substantiarũ compositarũ. & indiuidua substantiarũ compositarũ, aut sunt hñtia aĩas, sicut aĩalia & vegetabilia, aut non, sicut minerę, & sibi similia. Accidentiũ vero quędã sunt accidentia exñtia in indiuiduis substantiarũ simpliciũ, & quędã sunt accidentia exñtia in indiuiduis compositorũ, aut in hñtibus aĩas, aut in carentibus eis. & vterq; istorũ modorũ duorum aut est p naturã, aut p voluntatẽ. Indiuidua aũt substantię oĩa sunt terminatarũ causarum agentiũ, cum nullum indiuiduum substãtię inueniatur casu. Declaratũ est. n. in lib. de Generatione, et corruptione q̃ gñatio partiũ elẽtorũ, & transmutatio partiũ eorũ adinuicem est ordinata, & conseruata p motus corporũ supcęlestiũ, & per hoc fuit poĩe vt ęqualiter esset generatio & corruptio in partibus eorũ, & vt remanerent semper secundũ totũ. & similiter declaratũ fuit illic q̃ corpora consimilium partiũ, quę fiunt in elẽtis, sunt determinata in esse, & sunt determinatarũ cãrum per motus corporũ supercęlestiũ, & per motus elẽtorũ, quę currunt ordinabiliter. Et declaratũ est ẽt in lib. de Aĩalibus, & Vegetabilibus q̃ indiuidua aĩalium, & plantarũ sunt determinata in esse & determinatarũ cãrum: in gñabilibus aũt per semina & intelligentiã agentem: in non gñabilibus vero per elementa, & corpora cęlestia & intelligentiam agentẽ. &, cum ista indiuidua habeant determinatum esse, necesse vt natura eorũ sit intellecta apud formam abstractam, cuius proportio ad illã est sicut proportio formę artificij ad artificiatum. Indiuiduorũ aũt accidentiũ vel accidentis quędam sunt entia a causis naturalibus, & quędã a voluntariis & naturalibus, quod igitur ex istis fuerit casu, s. in vtroq; genere naturali & uoluntario, non habet naturam intellectam, cum non habeat causas terminatas. & ideo non est poĩe vt homo sciat ista futura, nisi modo accidentali. modus autem secundus accidentium determinatarum causarum necessario habet naturam vniuersalem intellectam, quę est prima causa in esse eorũ. necesse est. n. illud, quod essentialiter scitur, habeat causas existentes essentialiter. &, cum illic fuerint causę existentes essentialiter, necesse est vt sint intellectę apud naturam vniuersalem; siue fuerint intellectę a nobis, siue non. & ista indiuidua futura non possunt sciri a nobis per argumentationem, s. in eis, quę uentura sunt a remoto in tempore & loco: & quia illę causę sunt non determinati esse apud nos, licet in se sint determinati esse. Nos, n. non comprehendimus istas causas, nisi large, & inter ordines, quos nos non comprehendimus ex hoc, & qui sunt determinati apud naturam intellectam, a qua quę tenet, recipit natura sensibilis: & a qua mouetur, sicut instrumenta mouentur a forma artificij. sunt enim ordines multiplices fere infiniti. et ideo visum est q̃ nullum indiuiduum sit essentialiter a natura, nisi per scientiam antecedentem. quoniam instrumentum artificis, sicut dicit Ari. non mouetur nisi secundum artificem. de eis autem, quę fiunt voluntarie, illa, quę sunt essentialiter determinata apud nos, aut secundum mores naturales, aut secundum mores positos a lege, necesse est etiam vt sint determinata apud naturam: licet sint ignota apud nos. & Astronomi non dantur ad iudicandũ res futuras, nisi quia existimant scire de corporibus cęlestibus causas proprias generationi cuiuslibet indiuidui modorũ specierũ. Hoc enim posito nõ est inopinabile vt intelligentia abstracta det animę imaginatiuæ naturam vniuersalem istius indiuidui facti, s. intellectum suę causę. & anima imaginatiua recipit ipsum particulare, secundum q̃ est in materia: & tunc forte recipiet indiuiduum illius intellecti, aut suum simile. & quemadmodum dat perfectiones animales vles, & materia recipit eas particulares, ita hic dat perfectionem vltimam animę imaginatiuę vniuersalem, & imaginatiua recipit eam particularem. declaratum est. n. q̃ intelligentia agens dat primas perfectiones virtutum aĩę particulares, & particulariũ, s. quinq; sensus, & virtutis imaginatiuę. dator enim vltimarum perfectionũ in eis est res sensibilis. in hac aũt comprehensione spiritualiter, quę fit in somno, illa dat animę postremam perfectionem. Et quemadmodum Medicus enunciauit quod accidit corpori Socratis, & animę eius in aliquo tempore terminato per duas propositiones; quarũ vna est vniuersalis in-

2. de Gña. t. c. 55. & 56.

B

C

telligibilis. & alia particularis sensibilis: ita ista enunciatio componitur ex vniuersali, quod datur ab intelligentia, & ex intentione particulari similii illi vniuersali. Quare vero homo non comprehendit ex istis particularibus nisi, illud, quod est proprium suo tempori, & suo loco, & corpori, et suis hominibus absq; alijs particularibus communicantibus eis in illa natura vniuersali, hoc est, quia necesse est vt homo habeat in hac comprehensione alterum duorum modorum generum cognitionis, quę antecedit fidem, s. cognitio pręparans, s. cognitio imaginationis imaginem informans, & debet antecedere fidem: & homo nũq̃ potest acquirere istam cognitionem nisi in indiuiduis, quę iam pręsciuit, et maxime illa indiuidua, circa quę habuit magnam sollicitudinem. de eis autem, quę sunt ignota apud ipsum, non potest acquirere scientiam. ista enim fides, licet non est necessarium vt antecedat eam cognitio agens, tamen necesse est vt antecedat eam cognitio pręparans. Quare vero virtus imaginatiua in maiori parte non inducit veram intentionem indiuidualem, quę est sub illo vniuersali, quod dat intellectus, sed inducit intentionem similem illi. hoc accidit, quia res sensibilis habet duas formas s. spiritualem, & est forma similis, & corporalem, & est forma rei sensibilis, non forma similis: & forma similis est magis similis, quia est magis propinqua naturę vniuersali q̃ forma verę rei. & ideo anima imaginatiua recipit intentionem intellectam, secundum q plus potest recipere eam in spiritualitate: & quandoq; recipit eam corporalem: & sic videt homo in somno ipsam formam, non suum simile. Quare vero ista comprehensio est propria somni, est quia anima est vna in subiecto, & multa secundum virtutes. Ideo, quando vtetur aliquo modo virtutum, debilitabitur in vsu alterius modi virtutum, verbi gratia, q, quando vtetur cõprehensione extrinseca, debilitabitur in comprehensione intrinseca: & quando vtitur virtutibus mouentibus, debilitantur virtutes comprehensiuę. et similiter, quando vtitur virtutibus interioribus, debilitantur alię. v. g. quoniam virtus imaginatiua debilitatur, quando cogitatiua vigoratur, & econuerso: & quando anima ociatur secundum aliquod genus istorum, aut secundum aliquam speciem, vigorabitur alia species: & forte non erit contenta anima in ocio virtutis, sed in instrumento illius virtutis. & ista actio similis est actioni eius, in qua congregat tres virtutes interiores ad repręsentandum idolũ rei, quę nunq̃ transiuit per sensum. & cum ita sit, necesse est vt actio virtutum imaginatarũ in somno sit perfecta, & magis spiritualis. anima enim in somno fecit ociari sensus extrinsecos, & instrumenta eorum, & reuertebatur ad sensum interiorem. Et signum eius, q virtutes interiores sunt perfectionis actionis apud quietem virtutum exteriorum, est q illi, qui multum cogitant, intrant suę virtutes sensibiles intra corpus: ita q accidit eis somnus magnus: & ipsi etiam sponte faciunt quiescere sensus extrinsecos, vt melius cogitent. Et propter hãc causam illi, qui nati sunt sine visu, & sine auditu, sunt perfectiores secundum virtutes interiores. ideo ꝓphetia in dispositione simili venit epilepsię istę enim virtutes interiores, quando mouebuntur forti motu, contrahentur virtutes exteriores, adeo q forte accidet ex hoc syncopis. Declaratum est igitur ex hoc, quare est ista comprehensio in somno, & non in vigilia. & non est remotum vt aliquis homo comprehendat in vigilia quod dormiens in somno. immo forte videbit ipsam formam rei, non suum simile: sicut dicitur de Gaumar.

Idem supra sup loco de memoria, & 3. de Aia. 5. & 20.

De Somniorum diuinatione, & veritate.

ET propter quid vera sunt somnia. Dicamus ergo propter sollicitudinẽ circa hominem. homo enim quia indiget cognitione, & comprehensione in virtute cogitatiua, qua sciret res futuras vtiles & nocentes, vt sit paratus contra illas, ideo fuit sustentata ista virtus cum hac enunciatione nobili, & comprehensione spirituali. & ideo dicitur q est vna pars prophetię. Et hoc manifestum est in somnio Pharaonis, de quo interrrogauit Ioseph. Interprętator autem est homo, qui habet animam paratam naturaliter ad distinguendum similitudines rerum, & somniorum. & est ille, cui largitur intellectus intentiones corporales, cui assimilantur in somnio intentiones spirituales: & de necessitate debet scire similitudines vniuersales omnibus gentibus, & similitudines proprias cuilibet genti, & quolibet modo hominum. Gentes enim diuersantur in hoc duobus

Qualis dicitur eẽ interpres somniorum.

Gẽtes diuer

A modis. Quorum vnus est naturaliter, scilicet secundum virtutes eorũ, & secundum entia eis propria in suis regionibus. Secundus aũt est secundum similitudinem, & opinationes, secundum quas nati sunt secundum leges suas, & receperunt fidem inde a natiuitate, s. de primo principio, & angelis, & resurrectione. Et oportet interpretantem, sicut dicit Aristo, vt semper sit cogitans, & mundus non declinans ad mores brutę animę. & forte accidit homini vt vnum somniũ interpretetur in alio somno: sicut accidit Herculi regi in somnio, ꝙ narrauit Arist. somniauit autem somnium, quod nullus sciuit interpretari; & cum dormiuit interpretatum fuit ei, & remansit sollicitus in hoc, quousq; acciderent illę res. Et forte accidit homini vt videat somnium, & post hoc obliuiscatur, & deinde forte rememorabitur illud somnium in vigilia. & quando rememorabitur secundum illum modum sentiet, quo sentiebatur in pręterito. & iam diximus quomodo. Et quidam homines sunt verioris somnij, quam quidam, propter diuersitatem eorum in hac virtute imaginatiua: & isti sunt habentes complexiones melancholicas frigidas & siccas. humiditas enim coperit virtutes, & oppilat vias spirituum, & facit somnium simile morti, ita ꝙ fere nihil imaginatur dormiens. & humor melancholicus conuenit somnio, & actioni istius virtutis. quia enim iste humor est multi vaporis, ascendit ad caput, & facit somnum: & ideo conuenit somnio. Et etiam conuenit huic virtuti, quia ista virtus semper

B est in motu in somno & vigilia, & semper transfertur de vna imagine ad aliam. & ideo malitia suę actionis est in velocitate motus de vna imagine ad aliam, & in paucitate confirmationis & quietis: & bonitas suæ actionis est in confirmando & in bene imaginando illam rem, quam imaginauerat. & isti actioni conuenit complexio frigida & sicca. frigiditas enim facit tarditatem motus: & siccitas facit confirmationem formę, & ideo ista virtus habet magnum dominium in melancholicis: ita ꝙ in vigilia comprehendunt quod alii comprehendunt in somnio. Vtrum autem ista virtus, siue comprehensio sit in tribus temporibus, est consyderandum. ꝙ autem oportet enunciari est futurum tempus: sed non est remotum vt hoc cadat in pręterito & in pręsenti, quãdo fuerit ignotum apud nos. in quo vero genere entium cadat ista enunciatio consyderandum est. quoniam genera rerum scitarum aut sunt scientię speculatiuę, aut artes operatiuę, aut virtutes cogitatiuę particulares. & est manifestum ꝙ ista comprehensio non est in maiori parte, nisi in rebus futuris, cuius comprehensio proprie est a virtutibus cogitatiuis particularibus, quibus vtuntur ad cõprehendendũ vtile & nocens in rebus futuris. artes autem operatiuę existimatum est ꝙ possint acquiri in somnio: sciẽ autem speculatiuę remotum est vt accidat hoc in eis. homo enim naturam habet ad comprehendendum scias speculatiuas per proprias

C propositiones habitas. Et, si homo comprehenderet eas sine propositionibus, tunc illę propositiones essent ociosę. & natura voluit hoc. et vniuersaliter. si aliquod intellectum de intellectis scientiarum speculatiuarum acquiratur hoc modo, erit accidentaliter, & raro. Et similiter impossibile est vt per ipsum fiat ars speculatiua, nisi aliquis ponat hic esse aliquem modum hominum, qui comprehendunt scientias speculatiuas sine disciplina. & isti homines, si sunt, ęquiuoce sunt homines: immo magis videntur angeli, q̃ homines. Sed hoc videtur impossibile ex hoc, ꝙ dico. cognitio enim speculatiua vna est in se non diuersa: siue fuerit scita per disciplinam, siue sine disciplina. &, si esset scita per vtrunq;, tũc disciplina nõ esset accepta necessario in definitione eius. & sic sumus inter duo, aut vt dicamus ꝙ ista cognitio ęquiuoce dicitur cum cognitione humana: aut vt concedamus ꝙ eadem res inuenitur per causas diuersas. & secundum hoc respectus rei ad suas causas quibus, constituitur non erit necessarius. & omne hoc est impossibile. Dicere autem ꝙ possibile est vt imagines rerum speculatarum acquirantur ab aliquo modo hominum hoc modo comprehensionis impossibile est. quoniam acquisitio earum hoc modo est superfluum, cum iam acquirantur ab homine modo perfectiori. nisi aliquis dicat forte ꝙ iste modus comprehensionis est proprius eis, in quibus est possibile, vt addiscant scientias speculatiuas. sed, si isti sunt, ęquiuoce sunt homines. De somnijs autem veris, & propter quid

Significãtur duobus modis.

Comprehensio rerum in somno in quibus sit tẽporibus.

Quę sint cãę sõniorũ falsorum.

sunt,& quomodo dictum est. De causis vero somniorum falsorum dicendum est. & ista somnia vniuersaliter sunt a duabus causis. Quarum vna est ab actione virtutis imaginatiuę apud somnum in passionibus remanentibus in sensu communi, de sensibilibus extrinsecis, et ab actionibus istius virtutis in intentionibus depositis in virtute rememoratiua, et cogitatiua de illis rebus sensibilibus. motus enim istius virtutis, s. imaginatiuę semper est in thesauro istius virtutis, scilicet cogitatiuæ, & rememoratiuę, & thesauro sensus communis. Causa autem secunda est desyderium naturale animę. Anima enim brutalis, quando desyderauerit aliquid esse aut non esse, innata est facere similitudinem formę illius rei desyderatę in illa dispositione desyderata, & presentare idolum illius rei. & ideo qui desyderat mulieres, videtur coire. & habens sitim, videtur bibere aquam. Et in hoc genere sunt somnia, quę significant apud Medicos dominium humorum in corpore. v. g. ꝙ videre ignem significat dominium cholerę: & somniare aquam significat dominium phlegmatis. Et differentia inter istas falsas formas, et veras in somnio est ꝙ anima miratur a somniis veris, & excitatur quasi timida ab illo somnio, & admirata de illa spiritualitate subtili. De quiditate igitur somniorum verorum, & falsorum, & de causis accidentium suorum dictum est.

De Somno & vigilia, de Somnijs, de Diuinatione per somnum Finis.

A

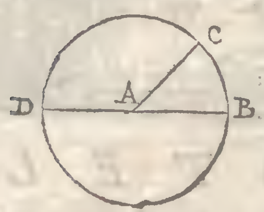
ARISTOTELIS STAGIRITAE. PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE ANIMALIVM MOTV.

B

Caput Primum. De animalium motus causa agendum esse. Item quod omne mouens alicui innisum moueat.

DE MOTV autem animalium, quæcunque circa vnum quodque genus ipsorum sunt, & quæ differentiæ, & quæ causæ singulorum accidentium, quæ insunt ipsis, consyderandum est de omnibus in aliis. Omnino autem de communi causa eius, quod est moueri motu quocunque (nam hæc quidem animalium volatione mouentur, hæc autem natatione, hæc autem gressu, hæc autem secun-
C dum alios modos tales) consyderandum est. nunc. Quòd igitur principium aliorum motuum est, quod ipsum seipsum mouet, huius autem, quod immobile est: & quòd quod est primum mouens, necessarium sit immobile esse, determinatum est prius: quando & de motu sempiterno vtrum sit, aut non, sit, & si sit, quis sit. Oportet autem hoc non solum ratione vniuersali accipere, sed in singularibus & sensibilibus: propter quæ & vniuersales quærimus rationes, & ea, in quibus putamus oportere adaptare ipsas. Manifestum enim & in his, quòd impossibile sit moueri nullo quiescente. Primum quidem in animalibus. oportet.n. si moueatur aliqua particularum, quiescere aliquam. Et propter hoc, & flexus animalibus insunt: tanquam enim centro vtuntur flexibus. Et fit tota pars, in qua est flexus, & vna, & duæ: & recta, & flexa, quæ permutatur potentia, & actu, propter flexum. Cum autem flectitur, & mouetur, hoc quidem signum mouetur, illud autem manet in flexibus.

quemadmodum vtique, ſi diametri, quæ quidem A D maneat, quæ autem B moueatur, & fiat A C. Sed hic quidem videtur ſecundum omnem modum indiuiſibile eſſe centrum, etenim moueri, vt aiunt, fingunt in ipſis. non enim mouetur Mathematicorum aliquid. ea autem, quæ inflexibus ſunt, actu & potentia fiunt, aliquando quidem vnum; aliquando autem plura. Veruntamen principium, inquantum principium, quieſcit, mota particula, quę ſubeſt: veluti brachio moto cubitus: toto autem membro humerus. & tibia quidem ipſum genu: toto autem cruce coxendis. Quòd igitur vnumquodque & in ſeipſo oporteat habere aliquid quieſcēs, vnde principium eſt ius, quod mouetur, & ad quod cum innititur totum integrum mouebitur, & ſecundum partes, manifeſtum eſt. verum omnis quæ in ipſo quies eſt, inſufficiens eſt, niſi aliquid ſit extra ſimpliciter quieſcens, & immobile. Dignum autem eſt inſiſtentes conſyderare de eo, quod dictum eſt. habet enim contemplationem non ſolum ad animalia pertinentem, ſed etiam ad vniuerſi motum & lationem. Quemadmodum enim & in ipſo oportet aliquid immobile eſſe, ſi debet moueri, ſic adhuc magis extra anima oportet eſſe aliquid immobile: ad quod inniſum mouetur quod mouetur. Si enim cedet ſemper: vtputa muribus, qui in terra, aut in arena progrediuntur: non procedet: neque erit greſſus, niſi terra maneat. neque erit volatio, aut natatio, niſi aer, aut mare reſiſtat. Neceſſe autem hoc eſſe alterum ab eo, quod mouetur, & totum a toto, & partem nullam eſſe eius, quod mouetur, quod ſit immobile. ſin autem, non mouebitur. Teſtimonium autem huius eſt id, quod dubitatur. cur nauigium extra ſiquis pellat, conto attingens malum, aut aliquam aliam partem mouet facile. Si autem in ipſo quis exiſtens nauigio, hoc tentet agere, non vtique mouebit: neque ſi Tityus, neque Boreas ſpirent intro ex nauigio: ſi fuerit aliquis flans ex nauigio, quem pictores pingunt. ex ſeipſo enim flatum emittentem pingunt. Siue enim remiſſe ſpiritum proiiciat quis, ſiue vehementer ſic, vt ventum faciat maximum, ſiue aliud aliquid ſit quod proiiciatur, aut pellatur, neceſſe eſt primum quidem ad quieſcentem aliquam ipſius particulam inniſum pellere, deinde rurſus hanc particulam, aut ipſam, aut cuius eſt pars ad extrinſecum aliquid inniſum manere. Nauigium autem pellens cum ipſe in nauigio exiſtit, & nauigio innititur, rationabiliter non mouet nauigium: quia neceſſarium eſt id, cui innititur, manere. accidit autem ipſi idem eſſe & quod mouetur, & ad quod innititur. extra autem pellens, aut trahens mouet: nulla enim pars terra eſt ipſius nauigii.

A *Caput Secundum. Dubitatio, cui nam cœli motor innitatur, cum ipsum moueat. De Atlante dicta fabulosa esse. Dubium etiam, si daretur potentia mouens terræ quiete maior, cœlum quo pacto non dissolueretur.*

DVbitare autem posset aliquis, nunquid si quid mouet totum cœlum, esse etiam immobile oporteat, & hoc nullã esse cœli particulam, neq; in cœlo. Siue enim ipsum cum moueatur mouet ipsum, necesse est aliquod immobile tangens mouere, & hoc nullam esse ipsius mouentis particulam: siue confestim immobile est quod mouet, similiter nulla erit eius, quod mouetur particula. Et hoc recte dicunt dicentes, quòd circulo latæ sphæræ nulla omnino manet particula. aut enim totam necessarium erat manere, aut diuelli ipsius continuitatem. Sed quoniam polos putant quandam virtutem habere, qui
B nullam habent magnitudinem, sed sunt extrema & puncta, non bene. cum hoc enim quòd nulla substantia est alicuius talium, & moueri secundum vnum motum a duobus impossibile est. polos autem duos faciunt. Quòd igitur aliquid se habeat & ad totam naturam sic, quemadmodum terra ad animalia, & mota per ipsa, ex talibus vtique quis dubitabit. Qui vero fabulose Atlantem faciunt in terra tenere pedes, videntur vtique ex cogitatione dixisse fabulam, quod hic veluti diameter existat, & vertat cœlum circa polos: hoc autem accidit ratione, quia terra manet. Sed hæc dicentibus necessarium est dicere ipsam nullam esse partem totius. Ad hæc oportet robur ęquari mouentis. & id quod est manentis. Est enim multitudo roboris & potentię, secundum quam manet, quod manet: quemadmodum etiam secundum quam mouet, quod mouet. & est quædam poportio ex necessitate, quemadmodum contrariorum motuum, sic & quietum: & æquales quidem im-
C passibiles ab inuicem, vincuntur autem secundum excessum. Quapropter siue Atlas, siue aliquid tale alterum sit, quod mouet aliquid eorum, quæ intus, nihil magis reluctari oportet quietem, quam terra manet: aut mouebitur terra a medio, atque ex ipsius loco. Sicut enim pellens pellit, sic quod pellitur pellitur, & similiter secundum robur: mouet autem quiescens primum: quare maius, & amplius robur, aut simile, & æquale quieti. similiter autem & eius quidem quod mouetur, non mouentis autem. Tantam ergo oportet esse virtutem terrę in quiescendo, quantam tunc totum cœlum habet, & mouens ipsum. Si aũt hoc impossibile, impossibile est & cœlũ moueri ab aliquo tali eorum, quæ intus. Est autem quædam dubitatio circa motus partium, cœli: quam vt existentem propriam dictis consyderabit vtiq; aliquis. Si enim quis excedat virtute motus terræ quietem, palam ꝙ mouebit ipsam a medio, & robur etiã, a quo ipsa potentia est,

ꝙ non infinitum sit, manifestum est.neque.n. terra infinita, neque D grauitas ipsius. Quoniã autem impossibile dicitur multipliciter: non enim similiter dicimus esse impossibile vocem visam esse a nobis,& eos, qui sunt in Luna.hoc quidem enim ex necessitate, illud autem aptum videri, non videbitur esse. Cœlum autẽ incorruptibile esse & indissolubile putamus quidem ex necessitate. accidit autem secundum hanc rationem, non ex necessitate. aptum enim erit, & continget esse motum maiorem,& eo,a quo quiescit terra,& eo,a quo mouentur ignis,& quod sursum corpus.si igitur motus excedentes sint, dissoluentur hæc ab inuicem. Si autem non sunt quidem, contingunt aũt esse (infinitum.n.non contingit,ppea quia corpus nõ cõtingit infinitum esse) continget vtiq; dissolutum esse cœlũ. Quid.n.prohibet hoc accidisse? siquidẽ non impossibile est: non impossibile autẽ, nisi oppositum necessarium est. Sed de hac dubitatione alter erit sermo.

Caput Tertium. Quæ sint ea, in quorum motu motorem alicui rei inniti necesse sit, quæ uero non, & animata, & inanimata. Et in aliis etiam motibus a locali quid dicendum.

VTrum autem oportet immobile esse aliquid, & quiescẽs extra id, quod mouetur, nulla existens illius, quod motur, pars, an non? Et hoc, vtrum & in vniuerso sic existere necessarium sit? Fortasse enim videbitur vtique inconueniens esse, si principium motus intus sit. Quapropter videbitur vtique his sic existimantibus bene dictum fuisse ab Homero.

Sed non vtique trahetis de cœlo in terram
Iouem supræmum omnium: neque si valde laboretis
Omnes apprehendere Dii, omnesq; Deæ.

Omnino enim immobile a nullo contingit moueri. Vnde soluitur & dubitatio diu dicta, vtrum contingat, aut non contingat dissolui cœli constitutionem, si sit ex immobili principio ortum. In animalibus autem nõ solum hic immobile oportet existere, sed & in ipsis, quæ mouentur secundum locum, quæcunque mouent ipsa seipsa. Oportet enim ipsorum hoc quidem moueri. illud aũt qescere, ad quod innisum quod mouetur mouebitur. vt si quæ mouẽt partium innititur enim altera vt ad manentem alteram. De inanimatis autem, quæcunque mouentur, dubitare vtique posset aliquis, vtrũ omnia habent in seipsis & quiescens & mouens, & ad extrinsecorum aliquod inniti necesse est & hæc. An impossibile: vt ignem aut terram, aut inanimatorum aliquod, sed a quibus mouentur primis. omnia enim ab alio mouentur inanimata: principium autem omnium, quæ ita mouentur, ipsa seipsa mouentia. de talibus autem in de Ani

A malibus dictum est. talia.n.omnia necesse et in seipsis habere quiescens, & extra.ad quod innitantur. si autem aliquid est supernis, & primum mouens, immanifestum. & alius est sermo de huiuscemodi principio. Animalia autem, quæcunque mouentur omnia ad exteriora, innixa mouentur & respirantia, & expirantia. nihil enim differt magnum proiicere pondus, aut paruum: quod quidem faciunt spuentes, & tussientes & inspirantes, & expirantes. Vtrum autem in mouente seipsum secundum locum solum oporteat aliquid manere, an & in alterante ipso a seipso & augmentante? De generatione autem ea, quæ a principio, & corruptione alia ratio. Si enim est, quem quidem dicimus, primus motus, generationis & corruptionis hic causa vtique fuerit, & aliorum motuum fortasse omnium. Quemadmodum autem in vniuerso, & in animali motus primus iste, cum cõpletus fuerit: quare & augmentationis, siquidem fiat ipse sibi ipsi causa, & alterationis. Si vero non, non est necesse. Primæ autem augmentationes & alterationes ab alio fiunt, & per altera: generationis autem & corruptionis nequaquam possibile est quippiam ipsum sibi causam esse. præexistere enim oportet mouens ei quod mo-

B uetur, & generans ei quod generatur: ispum autem seipso prius nullũ est. De anima igitur siue moueatur, siue non, &, si mouetur, quomodo mouetur, prius dictum est in his, quæ de ipsa sunt determinata. Quoinam autem inanimata omnia mouentur ab altero, de eo quidẽ, quod primo mouetur, atque semper mouetur, quo modo mouetur, & qualiter ipsum mouet primum mouens, determinatum est prius in his, quæ de prima Philosophia: reliquum autem est consyderare, quo modo anima mouet corpus, et quid sit principium motus in animali. Aliorum enim preter vniuersi motũ animata causa motus sunt, quæcunque non mouentur a seinuicem, propter id quòd se mutuo offendunt. Quapropter et terminum habent omnes ipsorum motus: etenim & qui animatorum. Omnia enim animalia et mouent, & mouentur alicuius gratia. quare hoc ipsis cuiuslibet motus finis, quod

C est cuius gratia. Videmus autem mouere animal cogitationem,* & imaginationem, & electionem, & voluntatem,* & appetitum. Hæc autem omnia reducuntur in intellectum, & appetitum: etenim imaginatio & sensus, eundem intellectui locum habent. iudicatiua enim omnia sunt: differunt autem secũdum differentias, quæ in aliis dictæ sunt. Voluntas autem, & ira, & concupiscentia omnia appetitus sunt. Electio autem cõmunis est cogitationis & appetitus. quare & eligibile. Non omne autem excogitabile eligibile est, sed id, quod est operabilium finis. idcirco tale est bonorum, quod mouet. sed nõ omne bonum est. inquantum.n.gratia huius aliud, & inquantum est finis aliorum, quæ alterius gratia existunt, hic mouet. Oportet autẽ ponere & apparens bonum boni locum habere, & iucundum: apparens enim est bonum. Quare manifestum est, quoniam est quidem

* a.c. addit & sensum.
* a.c. addit & iram.

quatenus similiter mouetur quod semper mouetur a semper mouente,& animalium vnumquodque est autẽ vt aliter. idcirco & hęc semper mouentur. Motus autem animalium habet finem.sempiternum autem bonum, & vere & primo bonum, & non aliquando quidem aliquando autem non, diuinius & honorabilius est, quã vt sit prius. Primum igitur non motum mouet.appetitus autem & appetibile cũ mouetur mouet.vltimum vero eorum,quæ mouētur, non necesse est mouere aliquid.

Caput Quartum. Quo pacto animal per intrinseca principia, et principales causas moueatur.

MAnifestum autem ex his etiam, ꝙ rationabiliter latio vltima factorum est in his, quæ fiunt. mouetur enim & procedit animal appetitu, aut electione: alterato aliquo, secũdum sensum aut imaginationem. Quomodo autem intelligens,quãdoq; quidẽ operatur, quandoq; autem non operatur: & mouetur,quandoque autem nõ mouetur. Videtur autem similiter accidere, vt & his qui de immobilibus cogitant,& syllogizant. Sed ibi quidem speculatio finis est (cum enim duas propositiones intellexerit, conclusionem intellexit,& composuit) hic autem ex duabus propositionibus conclusio,quæ fit,operatio est. Veluti cum intellexit ꝙ omni homini sit ambulandum: ipse autem ꝙ sit homo:ambulat confestim. Si autem ꝙ nulli homini nunc ambulandum sit:ipse autem quòd sit homo:statim quiescit. Et hæc ambo operatur,nisi aliquid prohibeat,aut cogat. Faciendũ mihi bonum: domus autem bonum: domum facit statim. Tegumento indigeo:vestimentum est tegumentum:vestimento indigeo. Quo indigeo faciendum: vestimento indigeo: vestimentum faciendum. Et conclusio, quæ est,vestimentum faciendum,operatio est. Operatur autem a principio.si vestimentum erit, necesse est esse hoc: si autem hoc, hoc: & hoc operatur statim. Quòd igitur operatio sit conclusio manifestum est. Propositiones autem factiuæ per duas species fiunt,& per bonum,& per possibile. Quemadmodum autem interrogantium quiddam sic alterum propositionem,eam, quæ est manifesta,nec cogitatio insistens aliquid considerat. vt si ambulare est bonum homini, ꝙ ipse sit homo non immoratur. Quapropter & quæcunque alia non ratiocinantes operamur, celeriter operamur. nam,cum operatur aut sensu ad id,cuius gratia, aut imaginatione, aut intellectu, quod appetit statim facit. pro interrogatione enim, aut intellectione,aut appetitu fit actio. Bibendum mihi concupiscentia dicit: hoc autem esse potabile sensus dixit, aut imaginatio, aut intellectus,mox bibit. Sic igitur ad motum & ad operationẽ animalia impelluntur, existente vltima quidem causa ipsius moueri ap-

A petitu.hoc autem facto aut per sensum, aut per imaginationem, & intellectionem.appetentium autem agere, illa quidem per concupiscentiam aut iram: hæc autem per electionem aut voluntatem, hæc quidem faciunt, illa autem agunt.

Caput Quintum. De causis motus in animali instrumentariis.

QVemadmodum autem *spontanea mouētur, paruo motu facto, cum soluuntur, atque seinuicem pellunt *vertebræ. Et currus, quem qui in eo insidet, mouet in rectum, & rursus circulariter mouetur, propterea quòd inæquales habet rotas: minor enim quasi centrum fit, sicut in cylindris: sic & animalia mouentur. habent enim instrumenta huiusmodi, & neruorum naturam, & ossium.hæc enim vt ligna & ferrum.nerui autem, vt vertebræ, quibus

* αὐτόματα.
* στρεβλαι-
ροῖς.

B solutis, & relaxatis mouentur. Verum in spontaneis, & curibus non est alteratio.quoniam, si fierent minores interiores rotæ, & rursus maiores, & circulo idem moueretur. In animali autem potest idem & maius, & minus fieri, & figuræ permutari, cum augentur particulæ propter caliditatem, & rursus contrahuntur propter frigiditatem, & alterantur. Alterant autem imaginationes, & sensus, & intellectiones. sensus.n.statim sunt alterationes quedam: imaginatio vero & intellectio rerum habent virtutem. Aliquo.n.modo forma intellecta calidi aut frigidi, aut iucundi aut terribilis, talis quidem est, qualis quidem & rerum vnaquæque. Quapropter & horrent, & timent intelligentes solum: hæc autem omnia passiones, & alterationes sunt, dum autem alterantur in corpore, hæc quidem maiora illa autem minora fiunt. Quòd autem parua permutatio, quæ fit in principio, magnas & multas faciat differentias procul, non immanifestum: vt temone paululum quid transposito, multa proræ fit tran-

C spositio. Amplius aūt secundū caliditatem, aut frigiditatē, aut scdm aliam talem passionem. cum enim fit alteratio circa cor, & si in ipso secundum *magnitudinē, in sensibili parte, multā facit corporis differentiam ruboribus, & palloribus, & horroribus, & tremoribus, & horū contrariis. Principiū igitur, vt dictū est, motus in agibili qd̓ ꝑ sequendum, & fugiendum. Ex necessitate autem consequuntur intellectionem, & imaginationem, horum caliditas & frigiditas. molestū enim fugiendum, iucundum autem persequendum. verum valde latet in paruis hoc eueniens. Sunt autem molesta & iucunda omnia fere cum frigiditate aliqua, aut caliditate. Hoc autem palam ex passionibus. audaciæ enim, & timores, & concubitus, & alia corporalia molesta, & iucunda: hæc quidem secundum partem cum caliditate, aut frigiditate sunt: illa vero in vniuerso corpore. Memoriæ vero, & spes, tanquam simulachris vtentes talibus, quandoque quidem

* exigue.

minus, quandoque vero magis causæ ipsorum sunt. Quare ratio- D nabiliter iam constructa sunt quæ intus, & quæ circa principia instrumentalium partium, cum permutantur ex concretis humida, & ex humidis concreta: & mollia & dura ex seinuicem. His autem accidentibus in hunc modum, & adhuc passibili & actiuo talem naturam habentibus, qualem sępe diximus: cum acciderit, vt sit hoc quidem actiuum, hoc autem passiuum, nihilque defficiat eorum, quæ in vtriusque ratione sunt: confestim hoc quidem facit, illud autem patitur. Propter hoc autem simul, vt ita dicam, intelligit, quòd ambulandum, & ambulat nisi alterum quid impediat. instrumentarias enim partes passiones apte parant: appetitus autem passiones: appetitum autem imaginatio: hæc autem fit, aut per intellectionem, aut per sensum. Simul autem & cito: quia factiuum & passiuum adinuicem eorum sunt, quæ secundum naturam.

Caput Sextum. Quo pacto fiat motus in animali: & quod sit præcipuum membrum, per quod motus agatur.

MOuens autem animal primum necesse est esse in aliquo principio. Flexus vero, ꝙ sit huius quidem principium, huius autem finis, dictum est. Quapropter & est quidem vt vno, est autem vt duobus naturam vti ipsa. cum enim mouetur hinc, necesse est hoc quidem extremorum signorum quiescere, hoc autem moueri. Quòd enim ad quiescens oportet inniti ipsum mouens, dictum est prius. Mouetur igitur & non mouet extremum brachii. eius autem, qui est in cubito, flexus, hoc quidem mouetur in ipso toto moto, quod mouetur, hoc autem mouet. Necesse autem aliquid esse & immobile: quod quidem dicimus potentia quidem vnum esse signum, actu aũt fieri duo vt si animal esset brachium, hic alicubi animę mouens principium esset. Quoniam autem contingit & ad manum aliquod innanimatorum sic se habere, vt si moueat baculum manus, manifestum quòd in extremorum neutro anima erit: neque in extremo eius, quod mouetur, neque in altero principio. Etenim lignum habet & principium, & finem ad manum. quare propter hoc si non in baculo principium mouens, quod est ab anima, inest, neque in manu. Similiter enim se habet & extremum manus ad * brachiale, & hæc pars ad cubitum. differunt enim nihil quæ adnata sunt, ab his, quæ non sunt adnata.

* καρπόν

A fit enim vt auferibilis pars, baculus. Necesse ergo in nullo esse principio, quod sit alterius finis: neque si quid alterum magis extra illum esset, vt extremi baculi in manu principium esset, huius autem in brachiali. si enim neque in manu, quia superius adhuc principium est, neque hic. Adhuc enim cubito manente, mouetur totum continuum, quod est deorsum. Quoniam autem similiter se habent a sinistris & a dextris, & contraria simul mouentur, vt non sit, in quiescendo dextrum moueri sinistrum, neque in eo quod hoc, illud: semper autem in superiori ad ambo est principium: necesse est in medio esse principium animæ mouentis. amborum enim extremorum medium vltimum est. Similiter autem se habet ad motus hoc, & ad eos, qui a sursum, & deorsum: vt ea, quæ sunt a capite iis, quæ sunt a spina, in habentibus spinam. Et rationabiliter hoc accidet. etenim sensitiuum hic esse dicimus: vt cum alteratur, propter sensum locus, B qui circa principium, & permutatur, hærentes permutentur, & extensæ, & contracte partes, vt ex necessitate propter hæc fiat motus in animalibus. Mediam autem corporis partem, potentia quidem vnam, actu vero necesse est fieri plures. Etenim simul mouentur membra a principio: & altero quiescente, alterum monentur. Dico autem vt in A B C ipsum B mouetur, mouet autem A. At vero oportet etiam aliquid quiescere, si debeat hoc quidem moueri, hoc autem mouere. vnum ergo potentia existens ipsum A, actu duo erit. quare necesse est non punctum: sed magnitudinem quandam esse.

B A C

At vero contingit C simul cum B moueri: quare necesse est ambo C principia eorum, quæ sunt in A mota, mouere. Oportet igitur aliquid esse præter hæc alterum mouens, & non motum. Innituntur enim extrema & principia, quæ sunt in A, eorum, quæ mouentur adinuicem: veluti si aliqui terga contra nitentes moueant crura. sed mouens ambo necesse est esse vnum. hoc autem est anima, alterum quidem existens a magnitndine tali, in hac autem existens. Secundum rationem igitur dicentem causam motus est, appetitus medium, quod motum mouet, in animatis autem corporibus oportet esse corpus tale. Quod igitur mouetur quidem, non natum autem mouere, potest pati ab altera virtute. mouens autem neceessarium est habere quandam virtutem, & robur. Omnia autem animalia videntur & habere spiritum connatum, & ab illo robur accipere. quæ igitur conseruatio fit connati spiritus, dictum est in aliis. Hoc autem ad principium animale similiter se habere videtur, veluti in flexibus signum, quod mouet & mouetur, ad

immobile. Quia vero principium his quidem in corde, his autem in D proportionali est, propterea & spiritus connatus hic videtur esse. Vtrum vero spiritus idem sit semper, aut fiat semper alter, sit sermo alius. idem enim est & de aliis partibus. Videtur aũt se habens percõ mode ad id, quod est motiuum, & robur præbere. Nam opera motiui pulsio & tractio sunt. quare oportet instrumentum & augeri posse, & contrahi. Talis autem est spiritus natura, etenim sine violentia contracta & tractiua, & pulsiua est propter eandem causam: & habet & grauitatem ad ignea, & leuitatem ad contraria. Oportet autẽ quod debet mouere, non alteratione tale esse, dominantur enim seinuicem secundum excessum naturalia corpora: leue quidem deorsum a grauiori deuictum, graue autem sursum a leuiori. Qua igitur parte mota anima mouet dictum est, & propter quam causam.

Caput Septimum. Comparatio animalis in suipsius motibus ad ciuitatem recte legibus institutam.

EXcistimandum autem constare animal quemadmodum ciuitatem bene legibus institutam. In ciuitate enim cũ semel constiterit ordo, nihil opus est separato *Monarcha, quem oporteat adesse singulis, quæ fiunt: sed ciuis vnusquisque facit quę sua sunt, vt ordinatum est; fitq; hoc post hoc per consuetudinem. In animalibus autem hoc idẽ propter naturam fit, & quia natum vnumquodque sic cõstitutorum facere suum opus. Quare non oportet in vnoquoque esse animam: sed in quodam principio corporis existente, alia quidẽ viuere, quia adnata sunt, facere autem opus proprium propter naturam. Quo modo igitur moueantur voluntariis motibus animalis, & propter quas causas dictum est.

* Principe.

Caput Octauum. De motibus quarundam partium in ipso animali, tum in uoluntariis, tum non uoluntariis.

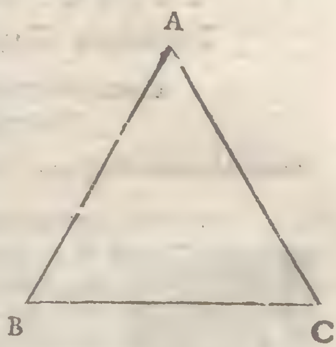
MOue[illegible]tur autem & aliquibus inuoluntariis quædam partium: plurimis autem non voluntariis. Dico autem inuoluntarios quidem, vt eum qui cordis, & eum, qui pudendi. multotiens enim cum apparuerit aliquid, non tamen iusserit intellectus, mouentur. Non voluntarios autem, vt somnum, & vigiliam, & respirationem, & quicunq; alii tales sunt, nullius enim horum simpliciter domina est, nec imaginatio, nec appetitus. Sed quoniam necesse est alterari animalia naturali alteratione. alteratis autem partibus hæc quidem augeri, hæc autem diminui, vt iam moueantur, & transmutentur* permutationes se inuicem sequi natæ. Causæ autem motuum naturales

† (caliditas

A † (caliditas & frigiditas, quæ extrinsecus & intrinsecus, occurunt, sunt,) & præter rationem facti motus dictarum partium, alteratione occurente fiunt. Intellectio enim & imaginatio, vt dictū est prius, factiua passionum afferunt. species enim factiuorum afferunt. Maxime autem partium hæ faciunt manifeste, quoniam vtraque partiū vt animal separatū est. Huius autem causa est, quia habēt humiditatem vitalem. cor quidem, manifestum propter quā causam principia enim habet sensuum. pars autem genitalis, quia tale est signum: etenim exit ex ipsa, velut animal quoddam, seminis virtus. Motus autem & principio a partibus, & partibus a principio rationabiliter accidunt. Oportet enim intelligere ipsum A principium. motus igitur secūdū vnumquodque elementorum descriptorum ad principiū perueniūt & a principio, quod mouetur, & permutatur, quoniam multa, potentia est: ipsius quidem B principium ad B: ipsius autem C ad C: quod

† Quidā co non hēnt ex verba.

B autem amborum est, ad ambo. ab ipso autem B ad C. quòd vero ab ipso B ad A venit vt ad principium: ab A autem ad C, vt a principio. Præterea quandoque quidem eadem intelligētibus fit motus præter rationem in partibus, quandoque autem nō. Causam autem est, quoniam aliquando inest passiua materia: quandoque autem non tanta, aut non talis. De partibus igitur vniuscuiusq; animalium, & de anima preterea de sensu, & memoria, & somno, et cōmuni motu diximus causas. reliquum autem est de Generatione dicere.

De animalium Motu.

FINIS.

ARISTOTELIS
STAGIRITAE.
PERIPATETICORVM PRINCIPIS,
DE GENERATIONE ANIMALIVM.
LIBER PRIMVS.
Theodoro Gaza interprete:

Cum Auerrois Cordubensis Paraphrasi.

Iacob Mantino Hispano Hebræo, Medico intreprete.

Vniuersalis generationis partitio. Cap. I.

CVM de cæteris animalium partibus, tum summatim, tum singulati seorsum de propriis generis cuiusque dictum iam sit, quemadmodum, & qua de causa vnumquodque esset: eam causam dico, cuius gratia quippiam sit. ponimus enim causarum genera quatuor numero. primum, cuius gratia, vt finem. secundum, substantiæ rationem, quæ quasi vnum quoddam fere existimanda sunt. tertium vero, quartumque materiam, & id vnde principium motus. Sed cum de cæteris dictum iam sit (ratio enim, & id cuius gratia, vt finis, idem est. materia vero animalibus partes sunt totis dissimilares, dissimilaribus similares, iisque ea, quæ elementa corporum appellantur) restat vt de partibus, quæ ad generationem pertinent, disseramus, de quibus nihil adhuc definitum est: atq; etiam de causa mouente quænam sit. Sed de ea ipsa causa considerare idem quodammodo est, atque de generatione cuiusque agere. quamobrem nostra hęc disputatio in idem ea coniecit, cum & partes, quæ ad generationem accomodantur vltimas disposuisset, & generationis principium ab iis proximum collocasset. Animalium alia per coitum fœminæ & maris gignuntur, scilicet in quibus generibus sexus vterque est. non enim in omnibus, sed in prędītis sanguine, pauci

Causarum genera quatuor.

Sexus discrimina non in omni animātium genere reperiri.

A quibuſdam exceptis, alterum mas alterũ fœmina perfectum euadit. exanguium vero quædam marem & fœminam habent, vt ſobolem eiuſdem generis procreent: alia procreant quidem, ſed non ſui generis prolem, ſcilicet quæ non ex coitu animalium prodeunt, ſed ex terra putri, aut excrementis. quod autẽ in vniuerſum dixerim, eorum, quæ locum mutare ſolent, aut nando, aut volando, aut gradiendo, videlicet prout quodq; actum ſuo corpore eſt, nonnulla toto genere ſuo ſexum vtrunque obtinet, non modo ſanguine prædita, verumetiam exanguia quædam. nam eorum quoque aliis toto genere ſexus vterque eſt, vt mollibus, vt cruſtatis: aliis maxima parte, vt generi inſectorum. eorum autem ipſorum, quæ ex coitu cognatorum animaliũ gignuntur, ipſa quoq; ſibi cognata progenerant. At verò quæ non ex coitu, ſed putri materia oriuntur, ea generant quidem, ſed genus diuerſum quodq; prodiit, nec mas eſt, neq; fœmina. talia ſunt nonnulla in genere inſectorum. Quod iuſta euenit ratione. nam ſi ex coi-

Quare quę ex putri materia oriuntur genus diuerſum generent.

B tu eorum, quæ non ex animalibus orta ſunt, animalia orirentur, hęc ſi eiuſdem generis eſſent, primum quoq; ortum parentum talem eſſe oportet. quod recte ita cenſemus, quando ſic euenire in cæteris animalibus patet. ſed, ſi diſsimilia quidẽ, ſed quę coire inter ſe poſſent, gignerentur, rurſus ex iis alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, idq; in infinitum procederet. At natura infinitum vitare ſolet. infinitum enim fine caret. natura autem ſemper finem quęrit. Quæ autem non greſsilia ſunt, vt teſtatum animalium genus, & quæ ſaxis adhærentia viuunt, quoniam natura ſimili plantis conſtant, hinc vt in illis, ſic in iis mas deeſt & fœmina: ſed ſimilitudine proportio neque nomen ſexus accipiunt. habent enim parum eiuſmodi differentiæ. quodam etenim in ſtirpium genere ſunt eodem in genere arbores, quæ fructum ferant, & quæ ipſæ quidem non ferant, ſed ferentes adiuuant illas ad maturandum: vt inter ficum & caprificũ euenit ge-

Naturã infinitum vitare

Sexus diſcrimẽ in plãtis.

C nerationi: etiam ratio eadem in ſtirpibus quoq; eſt, cum aliæ ſemine prodeant, aliæ ſponte naturæ. oriuntur enim a putreſcente vel humo, vel parte aliqua plantæ. Sunt enim quæ ipſa per ſe nunquam ſeorſum conſiſtant, ſed in aliis, arboribus dico, ſoleant generari. vt viſcum. Sed de ſtirpibus ſiue plantis ſeorſum opere per ſe ipſis dicato agendum eſt.

QVoniam Ariſtoteles in ſuperioribus libris tractauit de vtilitate membrorum vniuſcuiuſque generis animalium iam dictorum, & ita perfecit reddere cauſam finalem, & formalem cuiuslibet membri, cum hę duę cauſę ſint eędem ſubiecto, licet differant ratione: nam iuuamentum membri eſt, vt ex eo ſequatur bonũ, & finis: ideo explicabimus hic reliquas duas cauſas. Nam cauſę, quas homines ſcire deſyderant, ſunt quatuor, ſ. finis, forma, materia, & efficiẽs. in pręcedẽtibus autẽ tractauit de duabus: nunc vero intendit reddere cãm efficientem, & materialem generationis animalium, & quomodo generentur ex ipſis. Et, quia de membris ſupererat declarare vtilitatẽ membrorum generationis, quę inter cauſas efficientes eius connumerantur, ideo primo facit hoc, mox

reuertitur ad inquirendum id, quod intenderat. Nos autem incipiamus iuxta seriem ipsius, & dicamus ꝙ omne animal sanguineum gignitur ex mare, & fœmina eiusdem speciei. Similiter etiam omnia mollia, dicta Malacia inter genera exanguium: & quę nuncupantur Crustata. Sed insectorum quędam ex mare & fœmina generantur: quędam vero non ex coitu, sed ex materia putrida. Et quandoque illud genus, postquam fuerit genitum, gignit etiam, sed non eandem speciem. neque mas, neque fœmina producitur ex huiusmodi generatione. & si produceretur, adhuc non generaret suam speciem: desineret tandem eius generatio, neque generaret sibi simile in specie vllo pacto. Quod iusta euenit ratione s. ꝙ animal ortum ex putredine nõ possit sibi simile in specie progenerare. quia si ita foret, tunc eius generatio esset a natura, non a putredine: quoniam quod generatur ex orto ex propagine est idem specie. quare nunquam generabit sine mare, & fœmina. Nam species ideo est vna, quia eius forma est vna, & eius materia quoq; vna: neq; potest reperiri vna forma nisi in vna tantum materia, nisi posset dari transmigratio illa dicta in Arabico Altansach. Nam proportio alicuius rei ad suas quattuor causas est proportio necessaria. ideoq; definitiones constant ex materiis, & formis. neque eidem rei possunt inesse duę definitiones diuersę: differunt namq; entia iuxta varias eorum definitiones, sed, si vna, & eadem species posset habere duas materias diuersas tunc vna, & eadem species posset habere duas diuersas definitiones: quod totum est quidem falsum, & vanum. Et sicut non potest dari vnum, & idem factum ab arte, & a natura, vt imaginati sunt Archymistę; cum causę artis, & naturę sint diuersę: sic etiam causę entium naturalium non possunt esse diuersę, & conuenire in specie, & forma. Suspicari tamen contingit dari aliquam speciem generatam ex his duabus rebus simul, scilicet ex propagine, & ex putredine: vt fertur de muribus genitis in stercore. Et huiusmodi error euenit propter nimiam similitudinem sensu apparentem inter rem, genitam ex propagatione, & ex putredine in quibusdam harum specierum. sensus tamen nequit iudicare id, in quo species est vna, vel plures in omnibus locis. et hoc totum non latet assuetum his rebus. Similiter etiam. si datur aliquid artificiale valde simile naturali, tanta poterit esse similitudo, ꝙ existimabitur ipsum esse idem specie. &, si ars Archymię habet esse, hoc est, quod potest fieri in ea. Et, si vna, et eadem species, inquantum est vna, posset fieri ex propagatione, & non propagatione etiam, tunc natura ageret quid ociosum: quia mas, & fęmina huius speciei essent quid superfluum, vel casu, & fortuna eueniens. manifestum tamen est, ꝙ generatio, quę fit ex mare & fęmina, inest per se generationi necessarię: nam non potest dari aliqua species a casu, & fortuna. Et propterea non potest aliquis dicere, ꝙ fiat species aliqua ex propagatione vt in pluribus, sed ex non propagatione vt in paucioribus; quia vt in libro Posteriorum dictum fuit, illud, quod est per se, habet in se quid sempiternum, & necessarium. sed, si res ita se haberet, tunc non posset componi aliqua propositio per se necessaria, & ita tolleretur tota natura. quia id, quod est necessarium per se, habet esse propter proportionem rei ad suas causas. &, si proportio rei esset ad suas causas sempiternas tantum, tunc tolleretur natura necessarij. sed bene datur aliquid per se sempiternum cogens aliquid esse futurum antequã sit data causa eius efficienti, atq; materiali. & in accidentibus rei etiã, vt calor in ęstate. sed illud a fortuna contingit: ideoq; nulla datur species a fortuitu casu, sed habebit esse necessarium, vel sempiternum. Proportio tamen vniuscuiusq; speciei ad suas quattuor causas est proportio necessaria. Cuius diffinitio fundatur super hoc, ꝙ natura eligit materias, & refellit contingens. nã, si res non haberent proprias materias, posset quodlibet ex quolibet generari et qualiter acciderit, ex qualitercunq; accidet; quia sequuntur istę duę rationes de necessitate. quo declarato videtur certe esse verum id, quod dictum est, scilicet ꝙ ortum ex putredine generet pręter suam speciẽ: vt manifeste apparet in pluribus generibus insectorũ: & ꝙ talis generatio desinat. nam, si illud genitum generaret diuersum specie, & hoc aliud quoq;, res in infinitum procederet, & species essent infinitę, quod est falsum, Sed testatum nullũ gignitur ex mare, et fœ-

A mina: quoniam eorum natura est similis plantis ex putredine procreatis.

Principium generationis esse marem, et fœminam.
Cap. II.

NVnc de animalium generatione differendum est, prout cuique ratio competit, deducenda ex iis, quę dicta iã sunt. Generationis enim principia, vt retulimus, illa potissimum quis statuerit, marem & fœminam, marem, vt quod motus & generationis originem teneat: fœminam, vt quod materiæ. quam rem ita esse potissimum credes, si quemadmodum vndeque semen genitale fiat, intellexeris. Ex hoc enim quæ natura oriuntur, consistunt. id autem quemadmodum ex mare ac fœmina prodeat, nequaquam latere oportet. quod.n. ea pars de fœmina mareque secernitur, & in iis atque ex iis hæc secretio fit, ideo mas & fœmina principiũ cõferunt generationis. Marẽ nanq; id
B animal dicimus, qđ in alio gignit: Fœminam, quod in seipso. quamobrem in vniuerso quoque naturam terrę, quasi fœminam matremq; statuunt: cœlum aũt, & Solem, & reliqua generis eiusdem nomine genitoris patrisque appellant. Mas autem & fœmina inter se differunt ratione, quòd facultas vtriusque diuersa est: sensu autem partibus quibusdam discrepant. rationis discrimen ita exultat, vt mas sit quod in altero generare potest, vt dictum est: fœmina, quod in seipso, & ex quo fit quod generatur, contentum in eo, quod generat. Sed, cũ facultate & munere quodam hæc distinguantur, ad omnem autem officii functionem instrumento opus sit, instrumentaque facultatibus partes corporis acommodentur, ad procreationem quoq; & coitum partes aliquas esse accommodatas necesse est, easque inter se diuersas, quibus mas a fœmina differat. nam etsi de toto animali mas aut fœmina dicitur, tamen non quauis sui parte potentiaque idem
C mas, aut fœmina est, sed certa quadam virtute siue potentia & parte: sicut & vim cernendi grandiendique obtinet, vt sensu patet. Partes vero eiusmodi sunt fęminæ, vteri, & vuluæ: maris, testes, & coles, in omnibus sanguine pręditis eorum enim aliis testes, aliis meatus eiusmodi quidam sunt, in genere etiam exangui discrimen maris & fœminæ est, quibus hæc sexus contrarietas data est. Differunt forma inter se partes ad coitum delegatæ in sanguineo genere. sed intelligendum sic est, vt principio vel exiguo immutato, multa ex iis, quæ a principio sunt, immutari soleant. patet hoc in exectis. quibus parte genitali tantum corrupta, tota fere forma vsque eo commutatur, vt aut fœmina esse videantur, aut parum absint, tanquam non qualibet sui corporis parte, aut potentia, animal sit fœmina, aut mas. constat igitur principium quoddam esse marem ac fœminam. itaque merito fit, vt multa commutentur, cum animal, qua fœmina aut mas est, immutatur, quasi principium dimoueatur.

Alma mater tellus.

Maris & fęminę discrimen.

Vtriusq; sexus partes.

HIs sic prehabitis dicendum est, ꝙ quicquid generatur ex eius mare, & foemina, videtur ꝙ mas & foemina sint necessaria generationi eius: ipsumq; generari ex commixtione seminis. Vtrum autẽ vnum semẽ ipsorum sit vt mouẽs, aliud vero vt materia, vel qualiter res se habeat in hoc, posterius erit scrutandum. Sed quod hic apparet, est ꝙ natura maris est diuersa a natura foeminę ex eorum definitione, & ex sensu: definitione quidẽ, quia definitio maris est, in aliud gignere, foeminę vero in se; ex sensu quoq;, cum eorum membra sensu discrepent. Differunt autem membra ipsorum ob diuersam actionem, quę parata fuit ipsis. hęc tamen membra licet differant figura, & potentia, necesse est vt sit inter eorum actiones quędam ęquitas; de quo inuestigabimus post hoc, & speculabimur de iuuamento vniuscuiusque membri marium, & foeminarum. D

Genitalia membra non eadem omnibus esse animalibus. Cap. III.

TEstes, & vteri, aut vuluæ non pari ratione in omnibus sanguine præditis animalibus sunt. Iam enim, vt primum de testibus dicam alia omnino testibus carent in eo genere, vt pisces, vt serpentes, meatusq; tantum geminos semini genitali præscriptos obtinent: alia habent quidem testes, sed intus lumbis adhærentes, qua renes continentur, meatusque ab eorum vtroque foras tendunt, vt in iis, quæ testibus carent, qui in idem coniungantur, quomodo in illis constitutum est. ita aues omnes habent, & quadrupedes, quæ oua pariunt, inter eas, quæ aerem accipiunt, pulmonemque obtinent. his enim omnibus testes lumbis intus adhærent, meatusque gemini ab his similiter atque serpentibus tendunt: vt lacerto, testudini, atque omnibus cortice intectis. Quæ autem animal gignunt, omnia testes in aduerso habent, sed nonnulla intus vltima conditos aluo, vt delphinus: nec meatus, sed penem pertendentem habet, vt boues. alia foris gerunt, quorum alia pendentes, vt homines: alia annexos ad sedem sessiles, vt sues. sed de his diligentius distinctum est in libris, quos de Historia animaliũ scripsimus. Vteri omnium bipartiti sunt, vt testes gemini omnibus maribus habentur. sed aliis iuxta genitale, vt mulieribus, & omnibus, quæ animal non solum foras, sed etiam intra se generant, & piscibus, qui oua edunt: aliis iuxta septum transuersum siue cinctum, vt auibus omnibus, & piscibus, qui animal pariunt. Crustatis etiam vuluæ bifidę sunt, atque etiam mollibus. quæ enim oua eorum vocantur, pro uulua habent membranas, quibus continentur. Sed hoc maxime indiscretum est in polypis vt simplex esse videatur, cuius rei causa est forma corporis, quæ similis vndique est. Insectis etiam, quibus aliquid magnitudinis, bifidę

Testium differentia.

Vteri bipartiti omnibus sed diuersis locis.

A sunt: minoribus incertę, propter corporis exiguitatē. partes, quas
explicandas proposui, ita se habent.

Quam ob causam natura testiculos animalibus indidit: quæ item animalia citius, & quæ tardius coeant: & quod taurus, cum statim a castratione iniisset, impleuerit. Cap. IIII.

DE differentia instrumentorum genitalium, quæ in maribus sunt, qui, quas ob causas sint consyderet, accipiat primum necesse est, cuiusnam rei gratia testiū constitutio habeatur. Ergo, si natura rem quamcunque facit, aut quia necessaria est, aut quia melius ita est, hoc etiam membrum ob eorum alterutrum esse debet. sed non necessa-
B rium id esse ad generationem patet. omnibus enim, quæ generant adiunctum esset, si necessitatis ratio haberetur, nunc vero nec serpētibus testes sunt, neque piscibus. visi sunt enim coire, plenosque seminis genitalis habere suos meatus. restat igitur vt melioris cuiuspiam notæ gratia testes habeantur. Sed enim maxime animalium parti munus nullum fere aliud est, nisi quod plantarum semen & fructus. vtq; in ratione cibi voraciora auidioraque sunt, quibus intestinum rectum, sic ea quæ testibus carent, meatusq; tantum habent, aut non carent, sed intus habēt, omnia propēsiora celerioraq; ad venerē sunt. At vero quę castiora esse conuenit, iis vt in cibi vsu intestino opus est non recto, sic meatus illi reuolutionem anfractusque habent, ne libido vehemens, creberaq; citetur. Testes autē ad hanc rem emolita natura est motum enim excrementi genitalis stabiliorem faciunt in viuiparis, vt equis, cæterisque eiusmodi, atq; etiam hominibus, cum replicationem seruent. Sed quemadmodum se habeant petendū ex ani-
C malium Historiis est. nullā enim partem meatuum testes complent, sed adiecti pendent, eo modo, quo pondera textrices telis annectūt. his enim detractis, meatus intro se retrahunt. quo fit, ne execta possint generare: nam nisi ita retrahererentur, possent generare. & iā taurus quidam, cum statim a castratione iniisset, impleuit, quoniam nōdum retracti essent meatus. Auium vero, & quadrupedum ouiparorum testes excrementum recipiunt genitale. itaque tardius iis quam piscibus semen prodit. patet hoc in auium genere, cum tēpore coitus testes multo habeant grandiores, quæ certo tempore coeant. at vbi id tempus præterierit, adeo exiguos habent, vt incertum fere an habeant sit, cum tamen eo tempore, quo coeunt, gerant prægrandes. celerius itaque, ea coeunt, quæ testes intra se continent: quæ enim extra habent, non prius semen emittunt, quam retrahant testes.

Propensiora ad uenerem quę.

Testium usus.

Quæ animalia membrum ad coitum acommodatum obtineant, & quæ non. Cap. V.

INstrumentũ etiam accommodatum ad coitum quadrupedes obtinent. habere enim id possunt. Aues, & quæ pedibus vacant, habere nequeunt. quoniam alteris crura sub media aluo posita sunt, alteris nulla sunt crura. natura autem penis hinc pendet, & situm hunc tenet. & quidem ob eam rem euenit, vt in coeundo crura contendantur. nã & instrumentum hoc neruo constat, & crurum natura neruosa est. itaque cum habere id nequeant, testes quoque aut non habere, aut non eo loco habere necesse est. idem enim situs penis & testium est in iis, quæ habent vtrunq;. quinetiam ea, quorum testes sunt extra, cum penis per motum calescit, semen genitale proinde collectum emittunt: non parato iam semine contrectant, vt pisces. Omnibus, quæ animal generant, testes ante habẽtur, vel intus, vel extra, præterquã herinaceo. hic enim vnus lumbis adhærentes continet, ob eandem, qua aues, causam. coitum enim herinaceorum celeriter fieri necesse est, cum non more quadrupedum superueniant tergis, sed erecti coniungantur propter aculeos. causa, quamobrem testes habent quæ mẽbrum hoc obtinent, & cur alia intus, alia extra, declaratum iam est.

Quam ob causam nonnulla animalia membra genitali careant. Cap. VI.

QVæ autem carent eo membro, non quia melius sit carere, ideo carent: sed tantum quia necessarium, vt dictum est: quoniam celeriter peragatur eorum coitus necesse est: qualis natura piscium & serpentum est. pisces enim incurrentes attingunt, absoluunturque ocyssime. nam vt in hominum, & eiusmodi omnium genere semen genitale spiritu retento emitti necesse est: sic in piscibus, mari non in branchiis accepto, emittitur. facile autem pereunt, nisi id assidue faciant. itaque non iis semen tantisper concoquendum est, cum coeunt, vt pedestribus & viuiparis: sed tempestatis tempore iam cõctum continent vniuersum, ita, vt ne dum contingunt, conficiant, sed concoctum paratumque emittant. quamobrem testibus carent, meatusque simplices rectosque habent: qualis particula quædam circa testes quadrupedum est replicationis enim meatus pars altera sanguinea est, qua recipitur materia seminis: altera exanguis, qua factũ iam semen transit. itaque cum genitura eo deuenit, celeriter ea quoq; absoluntur. At piscibus talis totus meatus est, qualis in homine: cæterisque eiusmodi animalibus pars replicationis altera est. Serpentes cõplexu mutuo coeũt. carent testibus et pene, vt dictũ iã est. pene,

Ocyssime ĩ coitu absolui pisces.

A quia cruribus carent:testibus,propter sui corporis longitudinē. meatus modo piscium habent.quod enim eorum natura porrecta in longum est,si præterea in testes protraherentur,refrigeraretur genitura propter moram longioris itineris.quod iis quoque accidit, quibus penis immodicus est.sunt enim infœcūdiores iis,quibus mediocris, propterea quod semen frigidum infœcundum est refrigeratur autem quod longe admodum fertur. sed quam ob causam animaliū alia habent testes,alia non habent,declaratum iam est.

Quomodo serpentes coeant. *Cap. VII.*

COeunt serpētes complexu mutuo, propter ineptam sui corporis formam ad applicandum. cum enim exigua quadam sui parte coniungantur, nequeunt præ nimia prolixitate adaptari. cumq; membris, quibus amplectantur,careant,pro iis agilitate corporis vtūtur, com
B plexuq; mutuo sese obuoluētes expediunt venerem. vnde fit,vt lentius absolui quam pisces videantur,non solum meatum prolixitate, sed etiam ea ipsa,qua vtuntur solertia.

Penis iusto maioris semen infœcundum.

AVER.

MEmbra autem in maribus existentia sant quę Testes, & Coles nuncupantur:sed fœminarum membra Matrices,siue vuluę appellantur.Et incipiamus hic,a iuuamento membrorum marium,& dicamus ꝙ marium quidam habent duos testes:aliqui vero nullum habent,tamen inest eis meatus, per quem transmittitur sperma,vt in generibus piscium & serpentum. Et habētium testes quędam eos intra corpus gerunt,vt genus auium, & animalium quadrupedum ouiparorum.Et habentia intra se testes lumbis adhęrent, quibus gemini insunt meatus pro seminis exitu:vt auium genus, & quadrupedum ouiparorum.Sed nonnulla testes obtinent in vltimo alui.vt delphinus. alia foris gerunt:quorum aliqua eos pēdentes habent in vltimo alui,vt hō,alia vero ano annexos,vt sues. & vniuersaliter testes sunt gratia alicuius officij seminis, quo generat.Ratio autem, quare ipsi sint primi in huiusmodi officio in masculis, s. ad generationem,est,quia cum inciduntur ab aliquo, mutatur eius masculina forma,& debilitatur vox,& non barbescit:tandem efficitur eius complexio si
C milis complexioni mulierum.& nullum animal castratum generat: quamuis: fuerit narratum ꝙ quidam taurus statim post castrationē fęmellam inijt, & eā impleuit:quoniam meatus testium huius tauri remoti nondum fuerant,neq; sursum retracti,aut mutati mutatione, qua difficile posset semen per eos transire. Et,quia testes,vt apparet,sunt gratia seminis,quemadmodū vbera propter lac ideo contemplari oportet quo pacto referantur ad hoc officium,& quę sit huiusmodi actio.quicquid enim natura agit,vel ad eam refertur, id vel necessarium est,sine quo impossibile est esse,quemadmodum dicimus impossibile sanguinem esse absq; venis; vel melioris notę gratia id operatur. Putat autem Arist.testes non esse necessarios generationi spermatis,inquantum sperma est.Cuius rei euidentiam ostendit ex eo ꝙ quam plura animalia semen genitale obtinent, cum tamen careant testibus:vt serpentes, & pisces.visi.n. sunt pisciū meatus pleni semine genitali, qn̄ coeunt.Si ergo ita est, sequitur ꝙ animal testes hn̄s, illos ideo obtinet,quia melius ita est.cuius euidens ratio est id,ꝙ narrauimus de illo tauro.Declarato igitur ꝙ testes sunt dignitatis gratia,speculemur de vtilitate ipsorum,quam afferunt semini genitali,& dicamus ꝙ Ari. dicit iuuamentum testiū esse ad hoc vt semen genitale non egrediatur propter tortuositates venarum, quę sunt meatus excrementi genitalis,veluti iuuamentum multę reuolutionis in

testinorum. Nam, si non esset huiusmodi reuolutio, libido celeriter citaretur, ci- D
toq; desiceret. Cuius euidentia apparet ex tarditate desyderii ad venerem in
animali habenti testes, diutiusq; tardatur egresio spermatis ex eo: plus etiã du
rat tempus coitus. Sed animalia, quę testibus carent, econuerso se habent, vide-
licet ꝙ sunt celeriora ad venerem, velociusq; sperma ex eis descendit, & tem-
pus coitus breuissimum est: vt pisces, & serpentes, qui quam primum se coniun
gunt, excrementum genitale emittunt. Sic etiam quę testes intus habent, libidi-
nosiora sunt, quam quę extra. causa autem, quare sint intus in quibusdam ani-
malibus, est frigiditas complexionis. Et, cum ita fuerit, testes igitur non sunt gra
tia genitalis seminis, quemadmodum mammę lactis gratia. lac. n. sine mammis
impossibile est fieri, sed bene est possibile dari genitale excrementum in mul-
tis animalibus absque testibus. Attamen, si dicamus ipsos aliquid agere in sper-
matis digestionem, talis equidem actio erit melioris notę gratia: non tamen ne-
cessaria ad generationem seminis genitalis inquantum tale, neque inquantum
est semen animalium testes habentium. vt apparet euidẽter de tauro prędicto.

Galeni opinio de testium necessitate, & eius impugnatio.

Galenus tamen existimat testes esse necessarios ad generationem spermatis,
quemadmodum sunt necessaria membra principalia ad esse virtutum principa
lium in eis existentium: vt cor esse necessarium ad virtutem vitalem, & cere-
brum ad sensum & motum. existimat enim ipse hanc virtutem esse propriam
huic membro, ipsumq; esse vnum ex membris principalibus. Sed, si ita esset, vt E
ipse imaginatur, sequeretur necessario quodlibet aĩal gignitiuum obtinere hoc
membrum, sicut est necesse omne animal habere cor & cerebrum. Ratio autem
ipsius in hoc est, ꝙ, cum inciditur ab eo tale membrum, non generat amplius.
Sed hęc non est ratio, cum possibile sit id esse quidem accidens huic animali ha
benti testes. At Arist. putat huius causam esse, quia cum testes secantur, contra
huntur venę seminales intus, & angustiores fiunt, & corrumpitur inde comple-
xio earum, quę erant meatus spermatis. cuius rei euidentiam dedit per id, quod
narratum fuit de tauro ante allegato. Sed ꝙ testes non sint necessarii ad genera
tionem seminis, inquantum est animalium semen, hoc patet ex eo, ꝙ nonnulla
animalium testibus carent. Vtrum autem non sint necessarii ad generationem
seminis animalium, inquantum habent testes, indiget speculatione. Nam, si testi-
monium ab Arist. de illo tauro relatum, fuerit verũ, ipsi non sunt necessarii. sed,
si non fuerit verificatum, res est dubia. Neq; defectus generationis propter te-
stium incisionem, eorumq; abstractionem est potissima ratio, ꝙ sint necessarii
ad generationem spermatis in habentibus testes, propter id, quod diximus. Hęc
tandem est veritas, quę sustentari debet in hoc quęsito. Et animalium quędam
testes intus gerunt: quia non habent naturam membranę circuentis testes extra
si enim extra essent sine mẽbrana, infrigidaretur semen, & corrũperetur. & mẽ-
branę natura carent pp alterũ duorũ; vel pp duritiẽ, s. cutis, vt in piscibus: aut F
pp mollitiẽ, vt in auibus. Serpentes vero testibus carent pp corporis longitudi-
nem. nam, si testes obtinerent refrigeraretur genitura in eius exitu, cum conue-
niat longitudo corporis cum reuolutione testium: ob quam causam infęcundio-
res sunt qui penem immodicum habent iis, qui mediocrem. Quędam tamen ani
malia pene carent, quia natura huius mẽbri vacant, quę est, s. neruosa, & carti-
laginea: quapropter animal cruribus vacans pene quoq; caret, cũ cruriũ natura
neruosa sit. Crura aũt auiũ non tenent hunc sitũ, in quo est genitale membrum
quia earũ crura sub aluo sita sunt, & ideo crura hñt penẽ. Iam ergo locuti su-
mus de iuuamẽto testiũ aĩalis testes hñtis. cur ẽt quibusdam insunt animalibus,
alliquibus vero non: & qua de cã quędã intus nonnulla vero extra eos habeãt.

De situ vterorum aut vuluarum in quibusq; animantibus. *Cap. VIII.*

DE vteris aut vuluis quemadmodum se habeant, ambiges.
magna est. n. eius partis diuersitas. nam neque viuapara
omnia habent simili situ. sed, cum homines, omneq; ge-
nus terrestre infra ad genitale habeant, cartilaginea su-

A pta continent iuxta ſeptũ. neq; ouipara ſibi cõueniũt ſed piſces infra, vt hoĩes & quadrupedes viuiparæ habẽt: aues & quadrupedes ouiparæ ſupra. attamen ipſi quoq; ſitus contrarii non ſunt a ratione remoti. Iam.n. quæ oua pariunt, diuerſe pariũt. etenim alia imperfecta emittunt oua, vt piſces. foris .n. piſcium oua perficiunuur & augẽtur. cuius rei cauſa eſt, ꝙ magna fœcunditas eſt, idq; munus eorũ, vt ſtirpium eſt. qđ ſi intra ſe fœtum perficerent, pauciora neceſſario ederent: nunc vero & tot continent, vt vulua vnum eſſe ouum in paruis quidem piſciculis videatur. ſunt enim hi fœcundiſsimi, vt in cæteris quoq; tum plantis, tum aĩalibus euenit, quorum natura his proportionetur. in iis .n. magnitudinis incrementũ vertitur in ſeminis copiã. Aues & quadrupedes ouiparæ oua edunt perfecta. quæ vt ſeruari poſsint, duro iam conſtent putamine oportet: ſunt enim quandiu increſcũt molliora. teſta autem efficitur, calore externo euaporãte humorem. itaq; calidum eſſe locum, in quo id fiat, neceſſe eſt. Piſcium oua imperfecta. Parua fęcundiora maiori bus. Duęouorum teſtę cauſa.

B talis aũt locus ſepti tranſuerſi eſt: quippe qui cibũ concoquẽdo perficiat. Quòd ſi oua cõtineri in vulua neceſſe eſt, vuluam eorum, quæ oua edunt perfecta, ſitam eſſe ad ſeptum neceſſe eſt: eorum autem, quæ imperfecta, infra. ita enim in promptu erit. & ſua vero natura vulua propẽſior ad ſitum inferiorem, quã ad ſuperiorẽ, eſt: niſi quid aliud opus naturæ impedit. infra eſt enim exitus eius officium.

De generatione viuiparorum, & eius inter eos differentia. *Cap. IX.*

VIuipara etiam inter ſe differunt. alia enim non modo foras, verumetiam intra ſe animal generant, vt homines, vt equi, vt canes, deniq; omnia quæ pilis teguntur: & inter aquatilia delphini, balenæ, & reliquam cetarii generis.

C

De generatione cartilagineorum, & vipere. *Cap. X.*

CArtilaginea vero, & viperæ, cum intra ſe oua generent, ox animal foras pariunt, perfectum generant ouũ. ita enim ex ouo imperfecto nullum. non extra hæc pariunt oua, quia natura frigida ſunt, non quia calida, vt quidam volunt.

De generatione mollium animantium. *Cap. XI.*

CVte molli intecta generant oua. ꝙ .n. caloris exigui ſunt, ultimũ ſiccare natura eorũ nõ põt. quia igitur frigida ſunt, molle generant: quia molle, non extra. periret .n. propter ſuam mollitiem. Cum aũt ex ouo animal gignitur, eodẽ,

quod in auibus, modo parte plurima generatur. descendunt oua in D imum, efficiunturq; animalia infra ad genitale: quomodo in iis fit, quæ iam inde a primo ortu animal generant. quamobrem vulua quoque eorum dissimilis tum viuiparis, tum ouiparis est, quoniā vtriusque consortiū generis habēt. nam & supra ad septum, & infra porrectam genus omne cartilagineum habet. sed tam de ea quam de cæteris vuluæ aut vteri generibus, quemadmodum se habeant, per Historias, dissectionesq; animalium indagandum percipiendumq; est. itaq; hoc genus & supra continet vuluam, quia ouiparum perfectorum ouorum est: & infra, quia viuiparum est, atq; particeps vtriusq; euadit. At vero ea, quæ protinus animal generant, omnia infra habent. nullo enim naturæ opere impediuntur, nec partum geminant. Ad hæc fieri non potest vt animalia iuxta septum gignantur fœtum enim pondus & motum habere necesse est. is autem locus, cum vitalis sit, hæc pati non potest. difficultatem etiam pariendi ita accidere necesse est, propter delationem longiorem: nam & nunc mulieres, si in partu vel oscitando, vel aliqua eiusmodi causa retrahunt, difficilius pariunt. inanes etiam vteri, aut vuluæ sursum adiunctæ strangulant. necnon validiores esse eas, quæ animal contineant, necesse est. quamobrem omnes eæ carnosæ sunt. Quæ autem ad septum iunguntur, membrana constant. tum etiam in iis ipsis animalibus, quæ geminant partum, planum hoc idem fit: oua enim supra, atque ad latus cōtinent, animalia vero parte infera uuluæ gerūt. Sed quam ob causam situ contrario uuluas nonnulla animalia habet, & omnino quamobrem aliis infra, aliis supra ad septum continentur, dictum iam est.

Vuluarū dissimilitudo.

Difficultatis pariendi causa.

De matrice, siue vulua.

AVER.

Animalium fęmina vuluam habet: sed variatur figura & loco. Nam bifariam diuiditur vt testes: & hoc in viuiparis vnum, aut duo ginentibus. quodcunque enim plura duobus generat tunc numerus partium eius est iuxta numerum fętuum. & mammę piscium, & auium, eorumq; vulue apparent bifidę, similiter etiam vulue mollium dictorum Malacia. in magnis etiam insectorum apparent bifidę vulue: in paruis vero non ita manifestę cernitur, ob nimiam exiguitatem. Animal autem nominatum pluripedatum existimatur vnā habere vuluam indistinctam. Vulue quoq; differunt loco. Nam in animalibus, quę intra se animal generant, situantur extra inferiori parte ventris, vt vulue mulierum & delphinorum: sed aues supra iuxta septum. & quorundam vulue medię sunt inter istos duos situs. Sed in pluribus animalium vulue sunt bifide, propter diuisionem corporis eorum in dextrum & sinistrum. in nonnullis tamē multiplicatur diuisio in plura duobus, ob multitudinem fętuum. Et auium vulue supra septum situatę sunt: quia oui cortex dura existit, quę calore indiget exsiccante eius humidum. oportet ergo ꝙ locus, vbi ouum generatur, sit calidus & quia ouum loco indiget latiori. Sed animal intra se generans situm inferiorem habere, plus conuenit vt celerius egrediatur. Et quia huiusmodi situs est latior, & leuis pro fętu, & ideo situatur in extremo alui. nam septum fętum coarctaret, si vulua in qua existit, esset in loco vulue auis. Animal vero, ouum emittens imperfectum, quod extra perficitur, vt serpentes & pisces, & quod intra se ouum gerit, & egreditur animal vt serpentes, & cætera alia, inuenies vuluam

A eorum mediam inter hęc duo loca. Cuius rei causa est, quia ouum & animal simul generat. quare natura eius vuluę reperitur communis inter naturam vuluę generantis animal tantum, & naturam vuluę generantis ouum tantum. Sed quę ouum generant imperfectum, quod extra perficitur, ob frigidam matricis naturam non roboratur, adeo ꝙ perficiatur eius generatio intra ipsum: & ob multitudinem ouorum ibi existentium: quod in piscibus perspicuum est. cuius quoque causa est remotio septi a vulua. Eodem etiam modo inuenies vuluam in generantibus extra ouum durę testę, i. ꝙ non inuenitur vulua iuxta septum transuersum. Discrepantia autem locorum prouenit ex diuersitate fętuum, sic etiam & discrimē figurę causa est diuersitatis fœtuum in qualitate & numero. Iam ergo declaratum est ex hoc sermone, quare differant inter se animalium vuluę, & earum loca.

Quam ob causam vteros intus animalia habeant, testes vero alia intus, alia extra. Cap. XII.

B

CVr autem vteros aut vuluas omnia intus habeant, testes alia extra alia intus, causa est, quòd cum vtero contineatur quod gignitur, idq; custodiam, operimentum, & cōcoctionem desyderet, hinc vteri aut vuluæ omniū intus sunt: locus enim exterior corporis & frigidus est & offensioni expositus. Testes aliis intus aliis extra, propterea ꝙ iis quoque operimento & velamine opus est, tum vt seruentur, tum vt semen genitale perficere possint. haud enim fieri potest vt frigētes & gelidi possint retrahi, atque emittere genituram. quamobrem quibus testes in propatulo sunt, habent operimētum cuteū, quod Scrotum vocatur. Sed quibus natura cutis præ sua duritia obstat, ne mollis, cutea, & ad complectendum habilis sit, vt iis quæ aut piscea cute, aut cortice teguntur, iis intus habeantur necesse est. quapropter del-

C phini, & quæcunque cetarii generis habent testes, intus continent: atque etiam ouiparæ quadrupedes corticati generis. cutis etiam auiū dura est, vt magnitudini debitæ inhabilis sit ad comprehendendum. Causam his omnibus designari necesse est vna cum iis, quas antea diximus, ex iis, quæ per initum, & rem veneream accidunt. hæc eadem causa est, vt & elephantus ac herinaceus testes habeant intus: cutis enim iis quoque inepta ad habendam particulam, quæ operiat. Situs etiam vterorum contrarius in iis, quæ animal intra se generāt, ad ea, quæ oua edunt: atq; etiam eius ouipari generis in iis, quæ vterum infra habent, ad ea, quæ supra ad septum. verbi gratia piscibus ad aues, quadrupedesq; ouiparas, atque etiam iis, quæ modo vtroque generant, vt oua intra se pariant, animal edant in lucem. quæ enim intra se & foris animal generant, vterum habent in aluo: vt homo, bos, canis, & reliquam generis eiusdem. nam ad fœtus tum salutem, tum incrementum, expedit nihil ponderis insidere vteris.

Cur testes alijs intus, alijs extra.

Scrotum.

Vterorū sit. diuersus.

 D

Meatus excrementi ſicci, & humidi in omnibus animalibus eſſe diuerſos. Cap. XIII.

MEatus etiam diuerſus iis omnibus eſt, quo excremētū
ſiccum,& quo humidū exit quamobrem omnia id ge-
nus.tam fœminę quam mares,genitale habēt,quo ex-
crementum ſiccū,& quo humidum ſecernatur,quoque
maribus genitura,fæminis partus emittatur.parte prio
re ſuperioraque meatus is continetur. Quæ aūt pariūt quidē oua,ſed
imperfecta,vt piſces ouipari,iis non ſub aluo, ſed lūbis adhærēs vul
ua cōtinetur,nec enim incrementū oui impedimento eſt,quoniā in-
choatū prodiens ouū foris perficitur. & meatus idem excremētarius
alimēti ſicci,& ītus eſt oībus,quæ genitali carēt:ouiparis etiam iis,
quæ habent veſicam,vt teſtudinibus. Generationis enim cauſa,nō ex
crementi emittēdi,duplex meatus eſt: ſed quia ſeminis natura humi
da eſt,ideo meatus idem communis cum excremento humidi alimē
ti habetur.conſtat hoc ita eſſe eo ꝙ,cū genitale ſemen oīa aīalia fe
rant,excrementum tamen humidum illud non omnia reddunt. ſed,
cum & maris ſeminales meatus,& fœminæ vterum firmari,nec ober
rare oporteat, idque aut in parte priore corporis aut in poſteriore
ad prona effici neceſſe ſit, id circo viuiparis propter fętum vterus in
parte priore poſitus eſt,ouiparis ad lumbos & prona. Quæ autem
animal edunt in lucem, cum intra ſe oua generarint,iis ſitus vterq;,
quoniam vtrumque referunt genus:& eadem tum viuipara, tum oui
para ſunt. partem enim vuluæ ſuperiorem, in qua oua gignuntur,
ſub ſepto ad lumbos & prona habent, inferiorem ad alluum: hac
enim iam procreant animal. Meatus idem iis quoque ſicci alimen-
ti,& coitus eſt.nulli enim ex iis genitale pendet vt antea dictum eſt.
meatus etiam genitales marium, tum eorum,quorū proprii ſunt, tū
vero eorum,qui teſtes habent,ſimili modo atq; vuluæ ouiparorū ha-
bentur.omnibus enim ad prona & ſpinæ locū adhærent. non enim
vagari,ſed ſtabiles eſſe oportet.talis autē locus poſterior eſt: is enim
eſt,qui continentiam præbeat,& ſtabilitatem. Quibus itaque teſtes
intus continentur,iis protinus cum meatibus firmantur.nec ſecus iis
eſt,quibus extra tum eodem deueniunt,ſ. in locum genitalis cōmuni
que excipiuntur meatu.ſimilis & delphino meatuum modus eſt, ſed
teſtes ſub aluo occulti. Sed quemnam ſitum partes ad generationem
accommodatæ, & quas ob cauſas tenuerint in his generibus, dictum
iam eſt.

SEd quam ob cauſam vuluas omnes intus animalia habeant,teſtes vero alia
intus,alia extra,id generationis cauſa eſſe apparet:cum id cuſtodiam, &
cōcoctionem deſyderet.Locus.n.exterior corporis & frigidus,& offenſio
nibus expoſitus eſt:ob quam cauſam aliqua teſtes intus habent:quia hoc mem
brum protectione operimentoq;,& concoctione indiget: & animal habēs frigi
dam complexionem,quod non poteſt extertius ſetueri. Et ob hanc eandem cau

A ſam Elephphantus, & Erinaceus et Teſtudo teſtes intus habent, cum hęc cutim ineptam habeant operimento. Similiter piſces, & aues, & quę ſquamis teguntur. Sed animal contrario modo ſe habens teſtes extra continent. Ex hoc igitur declaratum eſt iuuamentum ſitus vuluę intus, & teſtium vtroque modo. Quare autem meatus, quo genitale excrementum egreditur, communicat cum meatu, quo egreditur excrementum humidum in habentibus meatum proprium emiſſioni excrementi humidi, vel cum meatu, ex quo egreditur humidum & ſiccum excrementum ſimul, vt in animalibus habentibus vnum meatum pro duobus excrementis, cauſa eſt, quia ſemen genitale excrementum quoddam eſt, vno igitur meatu emittere excrementa aptius eſt.

Cruſtacea, mollia, teſtacea, & inſecta animalia, tum inter ſe, tum cum ſanguineis in generatione differre. Cap. XIIII.

CAEteris, quæ ſanguine vacant, animalibus non idem membrorum ad generationem pertinentium modus: ſed tum inter ſeipſa, tum etiam cum ſanguineis diſsident. Sunt hæc reliqua genera quatuor numero: B unum cruſtatum, ſecundum molle, tertium inſectum, quartum teſtatum. An quarti generis vlla coeāt, incertū eſt: plurima tamen non coire a pertum eſt. quemadmodum cōſiſtant, poſtea dicemus. Cruſtata coeunt modo eorum, quæ in auerſum mingunt, cum alterum ſupinum, alterum pronum applicauerint caudas. etenim ne parte ſupina ſuperueniant, pronam impediunt caudæ prę ſuarum pinnarum prolixa appēdice. habēt in hoc genere mares tenues genitales meatus: fœminæ vuluas membraneas ad inteſtinum fiſſas, hinc atque inde, in quibus gignitur ouum. Cruſtatorum coitus.

De Coitu & generatione mollium animalium. Cap. XV.

MOllia ore coeunt, renixu complexuque mutuo brachiorum. ſic enim cōiungi neceſſe eſt, quoniam natura exitum excrementi in os inflectendo adduxerit, vt antea C dictum eſt, cum de partibus ageremus. habere fœminas omnes in hoc genere membrum vuluale apertum eſt. Continent enim ouum primo indiſcretum, mox diſcretum in plura, & pariunt omnia imperfecta modo ouiparorum piſcium. meatus ille interior idem excrementi & vuluæ eſt, tum in iis, tum etiam in cruſtatis. eſt enim, qua ſemen genitale per meatum emittant: idque parte corporis ſupina, qua putamen diſtat, & mare illabitur, faciunt quamobrem ea parte mas cum fœmina copulatur, nā ſi mas, ſiue ſemen, ſiue membrum, aut aliquā virtutem, ſiue vim aliā mittat, ad moueri ad meatum vulualem neceſſe eſt. Crinis vero in ſertio maris polypi per fiſtulam, qua piſcatores crine coire polypos aiunt, complexus gratia fit, non quaſi inſtrumentum id ſit vtile ad generationem: etenim extra meatum corpuſque eſt. Interdum tergis quoque mollia copullantur: ſed generationis ne gratia, an alia cauſa, nondum exploratum habetur. Polypi coitus.

De generatione animalium exanguium.

AVER. POstquam ergo locuti sumus de iuuamento generationis animalium sanguineorũ, loquemur nunc de animalibus sanguine carentibus. Mẽbra aũt generationis in hoc genere reperta non differũt inter se, tamẽ non sunt ęqualia illis, quę animalium sunt sanguineorũ. Nos aũt iã diximus alibi quatuor esse genera animaliũ sanguine carentiũ. Primũ, s. dictũ crustatũ, scdm, s. molle, tertiũ, s. insectum, quartum testatum. omnia hęc genera non sunt simul visa coire; nõnulorum tamen euidenter apparet coitus: in aliquibus vero dubius est. Crustatorum genus coit, eo modo, quo animal mingens in auersum, aliter .n. cauda impediret coitum, quorum mares meatum habent tenuem plenum spermate. fœminę vero vuluas obtinent, panniculos prope intestina, bifidas: vbi ouũ gignitur. Genus autem mollium, appelatum Malacia, coniungitur mutua inuolutione. in fœminis vero tale mẽbrum esse vuluam manifestum est, in qua ouum primo cõtinetur indiscretum, deinde separatur, & distinguitur in plura oua, quorum omnium ouum est imperfectum, vt piscium, qui oua pariunt imperfecta. & meatus excrementi seminalis, & vuluę huius generis, & crustatorum existit in eodem loco: sed membrum quo copulatur, dubium est.

De coitu, & generatione insectorum.
Cap. XVI.

INsectorum aliqua coeunt, atque ex animalibus eiusdem generis oriuntur, modo eorum, quibus est sanguis: vt locustæ, cicadæ, phalagnia, vespæ, formicę. aliqua coeunt quidem & generant, sed non sui generis animal, sed vermiculos tantum, neque ex animalibus procreantur, sed ex putrescẽte humido aut sicco: vt pulices, muscę, scarabei. quędam nec ex animalibus nascuntur, neque coeunt: vt culices & vermiculi, & plura eiusmodi genera. inter ea vero, quæ coeunt fœminę maxima ex parte maiores maribus sunt: nec meatus vlli seminales in maribus esse videntur. nullũ, parte plurima dixerim, membrum fœminæ a mare inseritur, sed mari a fœmina sursum de parte inferiore: quod conspectum in pluribus est. nec de superuentu ambigitur: sed cõtra, vt mas fœminę inserat, visum in paucis est. neq; adhuc ita exploratum habetur, vt genere possimus distinguere. Hoc idem fere in piscibus quoq; ouiparis maxima ex parte; & in quadrupedibus ouiparis est, vt fœminæ maiores sint maribus: quoniam id commodum est ad vterum magna ouorum copia extumescentem. fœminis in eo genere membrum, quod pro vulua habetur, fissum iuxta intestinum, vt cæteris, positum est, in quo fœtus generatur. patet hoc in locustis, & reliquis, quorum magnitudo aliqua sit, & natura coitum recipiat. maxima enim pars generis insecti perexigua est. instrumenta generationi accommodata, de quibus non antea differuimus, ita se habent. Similiarium partium semen genitale, & lac reliquimus, de quibus nunc opportune dicemus & primum de semine, post in sequentibus de lacte.

In ouiparo genere fęminę maiores maribus.

A INsectorum vero quędam generant sibi similia in specie: alia vero similia genere, s. quę ex putredine generantur. Et inter genera, quę sic coeunt, fœminę sunt maiores maribus, neq; vllus meatus seminalis apparet in maribus, neq; membrum, quod in fœminā immitat: imo fœmina huius speciei membrū obtinet, quod inserit in marem, in parte inferiori. quod cōspectu est in pluribus speciebus eorū: pauca enim sunt, quæ alio modo se habeant. Et fœminæ pisciū ouiparorum maxima ex parte maiores existunt maribus, & quadrupedorum quoque ouiparorū, quę res ita se habuit ob conuenientiam ad impregnationē. Vuluęq; fœminarum huius generis sunt accommodate figurę huius animalis, quę propinquę existunt intestinis: vt in cęteris repies aīalibus. Cōceptus ē t apparet in earum vulua, & hoc patet in locustis, & in omnibus his animalibus satis magnis: sed in exignis non manifestatur hoc ob nimiam paruitatem. Hęc igitur est summa iuuamenti membrorum conuenientium generationi. AVER.

Quæ animalia semen emittant, quæ non: & quorundam opinio, qui semen ex vnaquaq; corporis parte prouenire affirmant. *Cap. XVII.*

B SEmen alia aperte emittunt, vt ea, quæ sunt natura sanguinea: alia, idest insecta, & mollia, emittant nec ne, incertū est. itaq; cōsyderandū hoc est, vtrū mares omnes semē emittant, an non omnes: & si nō omnes, cur alii emittāt, alii non. Tum etiam, vtrū fœminæ semen aliquod conferant ad procreationem, an non. & si non semen, vtrum nec aliud quicquam adhibeant: an quamuis non semen, tamen aliquid conferant. Ad hæc, quidnam conducant ea, quæ semen emittunt suo semine ad generationem, quærendum est: atque omnino quæ natura sit seminis, & eorum, quæ menstrua vocantur: scilicet in iis animalibus, quæ id humoris genus emittunt. Omnia ex semine gigni, semen autem ipsum proficisci a generantibus videtur. Quamobrem eiusdem studii est quæstio, vtrum ambo, mas & fœmina emmittant, an alter tantum: & vtrum ex toto corpore secernitur,

C an non ex toto. nam si non ex toto, nec ex ambobus quidem parentibus prodire probabile est. quapropter primum de hoc, quemadmodum se habeat, inquirendum est. Sunt enim qui dicant id ex toto corpore prouenire. Quibus autem argumentis probent, vt semen ex vnaquaque corporis parte secernatur, quatuor fere numero sunt. Primum, vehementia voluptatis. magis enim suaue est, quod idem amplioris sit affectus: amplius autem est, quod omnibus membris, quā quod paucis accidat. Secundum, quod ex mācis manca procreētur. semen. n. ab ea quæ deest parte proficisci negant. vnde autem non accesserit, id ne procreetur, accidit. Tertium, similitudo parentum. similes enim gignuntur, vt toto corpore toti, sic particulati singulis partibur. quòd si causa est, vt totum simile sit, quod ex tali toto semen genitale prodierit, partibus quoq; causa similitudinis erit, quod ex vnaquaq; parte aliquid venerit. Quartum, quod ratio esse videtur, vt quēadmodū totius aliquid est, ex quo primum generetur, sic

Vtrū ex toto corpore semē excernatur.

partis quoq; cuiusq; sit semen aliquod proprium. fidem etiam illa fa- ciunt huic opinioni verisimilem. non solum enim rebus naturæ insi- tis, & natiuis liberi similes parentibus prodeũt, sed etiam aduentitias atq; externas præsentant. iam enim cum parentes cicatrices haberent, filii quidam parte eadem sui corporis idem habuerunt: & Chalcedo- ne, cum pater brachio esset compuncto., filius idem, retulit, confusa tamen nota, minusque explanata. his fere rationibus quidam poti- simum crediderunt semen a toto corpore proficisci.

AVER. POst hoc autem incipiamus tractare de generatione & eius causa, & inue- stigare virtutem, qua semen redditur aptum generationi: & vtrum talis conuenientia, & potentia in semine maris existens conueniat cum virtu- te, quę est in semine fœmineo, vel sit diuersa ab ea. Et quoniam huius rei con- templatio debet esse essentialis, de cuius ratione est certificare prius naturam se- minis maris, & fœminę, ideo declarauit Aristo. prius huius rei perscrutationem per inuestigationem, quid sit quiddìtas seminis, & notificationem substantię eius, ex hoc enim poterit haberi verificatio operationis ipsius. &, quia Anti- qui putabant semen habere virtutem gignitiuam, & procreatiuam, eo quia ex omnibus membris corporis procificiscitur, ideo Aristote. manifestauit prius de- structionem huius opinionis: post hoc vero declarauit quidditatem seminis: de- inde manifestat quid sit operatio eius in mare & fœmina. Hęc igitur tria sunt, quę inquirit in hoc libro, habita iam pręterita inuestigatione, de qua re mentio- nem faciemus, declarando, & abreuiando pro viribus, & vt temporis angustia exposcit.

Dicamus ergo Priores dixisse semen prouenire ab omnibus membris corpo- ris; quod tribus probant testimoniis. Primum est ex similitudine, & est efficaci- us, dicunt enim ipsi, si semen genitale non decidatur a toto corpore, & ab omni- bus eius membris, cur igitur natus similatur parenti in toto corpore, vel singulis membris? immo quod fortius est, non solum liberi similantur parentibus in mem- bris naturalibus, verum etiam in non naturalibus, tandem in maiori parte rerum accidentalium, sicut in cicatrice, de qua narrauit Aristote. quendam patrem ha- buisse eam in vno membro, quam filius etiam tulit in eodem. Ego quoq; vi- idem in filio meo maiori, qui habebat vestigium in mammis suis, quod signum habebat etiam auus suus ex matre in mamma. verum in eo erat paruum, nec scio vtrum efficietur maius, vel ne. Secundum testimonium habetur ex hoc, ex corporibus mancis mancum procreatur, scilicet ꝙ caret eo membro, quo pater mutilatur. quod quidem non euenit, nisi quia semen egrediens a tali mem- bro est natura priuatum, & deficiens. Tertium argumentum sumitur ex nimia suauitate euenienti in emissione spermatis. Si enim non delectarentur omnia mem- bra, quare ergo tanta est delectatio. sed hoc accidit membris, ob egressionem seminis ex eis. Hęc igitur sunt testimonia, quibus Antiqui probant semen ex omnibus membris decidi.

Improbatio in eos, qui dicunt semen ex omnibus corpo- ris partibus prouenire; semenq; esse excre- mentum. Cap. XVIII.

SEd cum scrutamur & diligentius rem discutimus, con- tra potius esse videtur. nec supradicta quatuor illa sol- uere difficile est, & quædam alia sequuntur impossibi- lia ex ea ipsa opinione. Primum, igitur, similitudo nul- lum indicium affert, vt semen genitale ex toto cor-

A pore fecedat: quando quidem & voce,& vnguibus, & pilis,& motu similes procreantur,ex quibus nihil proueniat. nonnulla etiam non dum habent, cum generant, vt canos aut barbam. Maioribus item suis plerũq; similes sunt, ex quibus nihil secesſit. redditur enim post plura genera similitudo: vt in Helide,quæ cum Aethiope concubuerat, non filiam forma Aethiopis peperit, sed natus ex filia erat Aethiops. In stirpibus etiam eadem ratio est. nam, si hoc ita esset in iis quoque ab omnibus partibus semen proculdubio proficisceretur. at plerasq; partes aut illæ nō habēt,aut quisq; abscindere potest,aut post genitas habēt.quin etiā ex fructibus nihil secedit,& tamē ii quoque forma eadē proueniunt.Ad hæc,vtrum ex vnaquaq; similari parte tantum prodit,verbi gratia carne,osse, neruo:an etiā ex dissimilaribus,vt facie & manu.nam si ex illis tantum,similes autem parentibus sunt,partium potius dissimilarium forma,vt faciei,manuū, pedum,quidnā obstet,ne illę quoq; similes sint secessu ex toto? Sed alia

Similitudo ,plis & progenitorum.

Vtrum ex similaribus tātum, an ēt ex dissimilaribus semen secedat.

B causa, quando nec in ipsis quidem similitudo propterea sit, quia ex toto corpore semen genitale secesserit. Sed, si ex dissimilaribus tantum,ergo nō ex toto & partibus omnibus.at ex similaribus magis cōueniat:sunt enim priores,& dissimilares ex similaribus constant. & vt facie ac manibus similes procreantur, sic & carne & vnguibus. At vero si ex vtrisq;,quisnam modus sit generationis? constant enim partes dissimilares ex similaribus. itaque quod ex iis secedit,ex illis quoq; secesserit,atq; ex ipsa cōpositione,perīde quasi a nomine scripto quippiam proficiscatur, si a toto vel a quauis syllaba proficiscitur.quod si a syllabis,ab elementis compositioneq; prodierit.itaque si ex igne, & reliquis eiusmodi carnes ossa ue constant, ex elementis potius fuerint.nam ex compositione quonam pacto posſint? Atqui sine ea simile esse nihil poterit. quòd si quid eam postea creat, id causa similitudinis fuerit,nō secesſio ex toto.Item,si partes distractę in semine sint, quonam pacto viuat? sed si coniunctæ, paruum

C quoddam animal fuerit.Genitales etiam partes quonam pacto cōsistant? non enim simile est quod a mare & fœmina secedit. Item, si vtriusq; semen æque ex toto venit,duo animalia generabuntur.vtrūque enim omnia habebit. quamobrem Empedocles maxime(si ita dicendum est)consentanea huic rationi scripsisse videtur hoc quidem loco.nam, si alibi diuersa,nō bene.dicit enim maris ac fœminæ quasi symbolum esse totum vero a neutro proficisci. Sed discerpta gerunt mas ipse & fœmina membra.

Cur enim fœmina non ex se ipsa generet, si quidē semen ex toto secedit, & conceptaculum obtinet? sed vt videtur, aut non ex toto secedit,aut ita,ut ille ait, non ex vtroq; eadem secedūt. quapropter alterum alterius coitum desyderat. Sed imposſibile illud quoq; occurrit.nec enim maiora possunt distracta seruari, animataque esse, quomodo Empedocles generat amore,cum dicit.

Multaque ponuntur capita abſque ſua ceruice. D

Mox enim coaleſcere coagmentarique ait. quod fieri non poſſe aper
tũ eſt, quando nec anima vitaque omni vacua ſeruari poſſent, neque
veluti plura animalia coaleſcere in vnum. & iis, qui ex toto ſeccedere
aiunt, accidit, vt eodem modo, quo ille, dicant. nam vt tum amore
in terra, ſic iis in corpore agitur. non enim fieri poteſt, vt partes con-
iungantur, commeandoq; eodem deueniant. Tum etiam quonam pa
cto dirimãtur ſuperiora, inferiora, dextra, ſiniſtra, priora, poſteriora?
hæc enim omnia carẽt ratione. Item, cum partium aliæ facultate, alię
affectibus diſtinguantur, videlicet diſsimilares, eo ꝙ efficere aliquid
poſsint, ut lingua, vt manus: ſimilares duritia, mollitia, & reliquis eiuſ
modi affectionibus (non.n. vtcunq; ſe habet, ſanguis eſt aut caro) cõ
ſtat ob eam rem fieri non poſſe, vt quod ſeceſſerit, vniuocũ ſit cũ par
tibus corporis: verbi gratia, vt ſanguis a ſanguine, caro a carne proue
niat. At ſi ex diuerſo quodam ſanguis fiat, non ea cauſa ſimilitudi
nis fuerit, quod ex omnibus partibus deceſſerit: vt aiunt, qui ita opi E
nantur. ſatis eſt enim ex vna tantum ſecedere, quandoquidem non
ſanguis ex ſanguine gignitur. cur enim non omnia vel ex uno gignã
tur? hæc enim ſententia eadem eſſe uidetur, atque illa Anaxagorę, ut
nullum ſimilare ginatur: niſi quòd ille commune id de omnibus aſ-
ſerit, hi uero generationi tantum animalium tribuunt. Ad hæc, quo
nam pacto ita augeantur, cum ex toto ſeceſſerit? Anaxagoras enim
probe ait, carnes ex alimento carni accedere. ſed iis, qui eadem nõ
dicunt, & tamen ſecedere ex toto pronunciant, quonam pacto alio
accedente magis quicquam efficietur, ſi quod acceſſerit, maneat? At ſi
mutari quod acceſſerit poteſt, cur nõ iam inde ab initio ſemẽ ſit tale,
ut gigni ex eo poſsit ſanguis & caro, non ipſum ſit ſanguis & caro?
Nec uero dici poteſt temperatione poſt augeri, perinde ut uinũ aqua
adiecta. ita enim principio maxime ſyncerũ meracumque eſſet unũ
quodque. nunc uero & caro, & os, & quæuis alia pars, quod dicitur, F
poſtmodum magis eſt. Seminis autem partem aliquam dici neruum
eſſe, aut os, longe plus eſt, quã ut noſter ſenſus aſſequi poſsit. Ad hęc
ſi fęmina & mas differunt inter ſe uteri ratione, ut Empedocles ait:
Funditur in puris mas, fœmina frigore mixto. mutari videmus tam
viros quã mulieres, vt quemadmodum ex in fœcundis fœcundi, ſic
ex habilibus fœminæ procreandæ ad maris procreationem propenſi
euadant, quaſi non ſit cauſa in ſecedendo ex toto, nec ne, ſed immo
deratione, immoderationeue eius, quod ex muliere viroq; ſecedat,
aut ob aliquam eiuſmodi cauſam. ſi hoc inquam ita eſſe ponamus,
conſtat non propterea eſſe fœminam, quia ex quodam ſeceſſerit. ita
que nec partẽ quidem, quam propriam habet mas aut fœmina, ſeceſ
ſu conſiſtere. ſi quidem ſemen idem & mas effici poteſt & fœmina, tã
quam nõ alterutra pars in ſemine ſit. Quid igitur referat de hac par
te ita dicatur, an de cæteris? nam, ſi ſemen ab vtero non prouenit, ea

Partiũ differentię in quibus.

A dem cæteris quoque partibus ratio seruanda est. Itē nonnulla animalia oriuntur ex nullis, vel eiusdem, vel diuersi generis animalibus vt muscæ, & genera papilionum, ex quibus gignuntur quidē animalia, sed nō similis naturæ, sed genus quoddā vermiculi. patet igitur nō semine, quod ex cūctis partibus secesserit generari quæcunq; diuersi generis sunt: nam similia essent. siquidem similitudo indicio esset, ꝙ ex cunctis secesserit. quædam enim animalia vno coitu plura generant: plantas vero omnino motu eodem omnem annuum fructum afferre certum est. quod fieri non posset, si ex cunctis partibus semen secerneretur. singulas enim e singulis vel coitibus, vel secessibus fieri secretiones necesse est. nec vero fieri potest, vt in vtero diuidatur: iam enim tanquam a planta nouella, aut animali nuper edito, non semine separaretur. Item quæ auulsione seruntur, semen afferunt. ergo & prius quam auulsa sererentur, ex eadem sui magnitudine fructificasse, non ex tota planta destrictum semen tulisse certum est. Omnium
B vero maximū argumentum in genere insectorum animaduertimus satis, quod etsi non omnium, tamen plurimorum fœmina per coitū particulam quandam suam inserit in marem. & quidem coitum ita agunt: quod antea dictum. Subiecta enim in supera indere visuntur, quanquam non omnia, sed plurima ex iis, quæ explorata habemus. itaque in iis etiam maribus, qui semen emittunt, non causa generationis est, quod ex toto secesserit, sed alio quodam modo, de quo postea videbimus. nam, si causa esset secessus, vt putant, non ex cunctis secedere partibus cēsendum esset, sed ab agente, creatriceque tantum virtute, velut a fabro, non a materia. sed hi simile aiunt, vt si vel a calceis proficisci dicant. filius enim, qui patri similis est, simili fere cultu corporis vtitur. Causa autē, vt voluptas rei venereæ vehementior sit, non quod ex toto secesserit, est, sed quia prurigo vehemens accidit. quamobrem si quis frequenter ea re vtitur, minus afficitur voluptate. Item uoluptas ueneris in fine coitus potissimum est: at si ex toto secerneretur, non simul, sed singulis partibus, aliis prius, aliis post exultaret. Causa uero quamobrē ex mancis māca proueniūt, eadem est, & cur filii similes parentibus prodeunt, sed nō manca etiā ex mancis gignuntur, vt & dissimiles suis parentibus: quorū causam postea consyderabimus. eadem enim quæstio est. Item, si semen non a fœmina emittitur, eadem ratione profecto, nec ex toto secedere probari potest &, si non ex toto secedit nihil rōni repugnat, si a fœmina quoq; non secedere, sed alio quodammodo causam generationis præstari a fœmina statuemus. qua de re vt differamus proximum est, cū semen non ex cunctis secerni partibus apertum iam sit. Initium vero tum eius ipsius propositi, tum etiam sequentis totius disputationis, ut primum de semine quid nam, sit accipiamus. ita enim & officia ipsa, & quę officiis accidunt facilius consyderare poterimus. Tale autē sua natura semen esse requirit, vt ex eo primo oriantur ea, quę se-

Insectorum coitus.

Seminis natura.

cundum naturam constituuntur: nō quod ex illo, verbi gratia homi- D ne aliquid fit, quod agat. fit enim aliquid ex hoc, quia semē eius est. Sed cum multifariā aliud ex alio fiat: alio enim modo, cum ex die no ctē fieri dicimus, aut ex puero virum, quoniā hoc post hoc: alio cū ex ęre statuā, aut ex ligno lectum, & quęcunq; ex materia fieri dicimus, vt ex aliquo, quod insit, & formetur, totū fit: alio cum ex musico immusicum, aut ex sano ægrum, & omnino contrarium ex contrario: præterea, vt Epicharmus facit suam exaggerationem, ex calumniis maledicta, ex maledictis pugna. quæ omnia eò referūtur, vnde principium motus. quale id quoque, quod modo diximus est pars enim quædam totius discordię calumnia est: sed aliquorū extra, quod mouerit, est. vt ars extra suum opus est, & lucerna extra domus incēdiū. Cum itaque tot modis aliud ex alio fiat, semen in altero de duobus his esse apertum est. aut enim ex eo vt materia, aut vt ex primo, quod mouerit, est quod gignitur. non enim vt hoc post hoc, quomodo ex Panathenæis nauigatio, neque vt ex contrario contrarium. gignitur enim contrarium ex cōtrario, quod corrūpitur: & aliud quippiā subiici oportet, ex quo primo immanēte fit. Igitur in vtronā de duobus illis cōstituēdū sit semē, consyderandū est: vtrū vt materia & patiens, an vt forma & agens, an ēt vt vtrūq;. Vna enim cū iis fortasse declarabitur & quonā pacto ex contrariis generatio fit omnibus iis, quæ ex semine oriuntur. nam ea quoque generatio, quę ex contrariis fit, naturalis est. alia. n. ex contrariis oriuntur, mare dico & fœmina: alia ex vno tantum, vt plantæ omnes, & animalium nonnulla, in quibus non distinctus, seorsumque constitutus est sexus maris & fœminæ. Genitura igitur id vocatur, quod a generante proueniens causa est, quæ prima obtineat principium generationis. videlicet in iis, quæ coire natura voluit. Semen autem est, quod ex ambobus coeuntibus illis originem trahit, quale semen plantarum omnium est, & animalium nonnullorum, in quibus sexus distinctus non est, velut F id, quod ex mare ac fœmina primum miscetur, quasi conceptus promiscuus quidā, aut animal. hæc enim iam habent quod ex ambobus requiritur. Semen & fructus inter se differūt, prioris posteriorisque ratione. fructus enim, quod ex alio est semen, ex quo aliud. nam alias ambo idem sunt. Natura autem prima eius, quod semen vocatur, quænam sit exponenda latius est. Quodcunq; in corpore accipimus, aut partem esse secundum naturam, vel dissimilarem vel similarem necesse est: aut præter naturam, vt vel papulam, vel excrementum, vel colliquamentum, vel alimentum. Excrementum appello reliquias alimenti: Colliquamētum, quod ex incremento secernitur resolutione præter naturam. Sed nullam id esse partem vel similarem vel dissimilare apertū est. nihil. n. ex eo, quamuis similari constituitur, vt ex neruo, aut carne. quoniam etiam cum cæteræ omnes partes separatæ sint, ipsum separatū non est. Nec vero præter naturam

Multifariā aliud ex alio fieri.

Semē patiēsne, an agēs.

Genitura qd

Fructus et seminis discrimen.

Excrementum, et colliquamentum quid.

A est,neq; naturę oblæsę vitium, cum in omnibus insit,& natura ex eo ipso oriatur.alimentum plane res aduent tia est.itaq; aut colliquamē tum,aut excrementum esse necesse est. Veteres quidem authores opi nari videntur id esse colliquamentū.quod enim ex toto secedere pro pter motus calorem dicunt,vim habet colliquamenti. colliquamēta autem præter naturam sunt,nec quicquam secundum naturam oriri potest ex iis,quę præter naturam sunt.excrementum igitur esse necesse est, At omne excrementum,aut alimenti inutilis est, aut vtilis. Inutile dico a quo nihil præterea naturæ suppeditetur,sed quo plus absumitur,eo magis natura vitiatur:vtile cōtra. Sed enim non tale ex crementum id esse constat,eò quòd iis,qui vel ætate,vel morbo pes sime se habent, genus hoc excrementi plurimum inest,semen minime , aut.n.nullum omnino , aut nō prolificum , propter inutilis ac morbidi excrementi permistionem. ergo vtilis excrementi pars ali qua semen est.vtilissimum autem, quod vltimum est , & ex quo iam vnumquodque gignitur membrum . est enim tum prius , tum posterius . Primi igitur alimenti excrementum pituita est , & si quid aliud eiusmodi est pituita enim alimen ti vtilis excrementum est.cu ius rei indicium,quòd permistum cum cibo puro alere potest , & labore absumitur. Vltimum autem paruum admodū ex plurimo relinquitur alimento . sed intelligendum perexiguo augeri quotidie animalia & plantas : nam nisi ita esset, additione pluris eadem vel minima modum excederent magnitudinis . Igitur contra quam Veteres putarunt ,dicendū est.cum enim illi quod ex toto secedat,semen esse fateantur,nos quod ad totum suapte natura faciat,semen esse fatebimur:cumq; illi colliquamentum dicant,nos excrementum poti us esse statuimus . quod enim vltimum accedat,& excrementum vltimi sit,id simile esse probabilius est . perinde vt Pictoribus sæpenumero aliquid andriceli, idest purpurissi remanet,simile eius, qd' cō sumpserint.tabescens autem quodque,& colliquescens corrumpitur, & degenerat. Argumentum non colliquamentum,sed excrementum potius esse , illud est , quòd animalia magni incrementi minus fœcunda , parua fœcundissima sunt . plus enim colliquamenti esse in magnis necesse est,sed minus excremēti. quippe cum in corpus magnum copia absumitur alimenti:itaque parum fit excrementi. Item locus secundum naturā nullus colliquamento datus est,sed fluit quo cunque facilius ferri potest:at naturalibus excrementis omnibus locus præscriptus est:verbi gratia alimenti sicci excrementis aluus , hu midi vesica , vtilis ventriculus, seminalis vterus,genitale mammæ. in ea enim loca se colligunt,atque confluunt. Testimonium etiam fa ciunt ea,quæ eueniūt , vt semen,quod diximus , id sit:quæ ideo accidunt,quia talis excrementi natura est.dissolutio enim & imbecillitas manifesta consequitur , vbi vel minimum id secesserit, vt quasi corpus eo fine priuetur , qui demum ab alimento afferatur . pauci vero

Semen excrementi vtilis partē esse aliquam,

Pituita quale excremētum,

Venerē cōsequi ibecillitatē : aliquū etiā eā esse leuamentū,

B

C

quidam, & breui tempore per ætatem leuantur, cum id fecedit: vi D
delicet vbi copia fuperarit. quomodo alimentum primum, fi, vbi mo
dum exceflerit, emittitur, melius corpori cedit. leuat etiam, cum fecũ
alia trahit excrementa. non enim folum femen eft quod exit, fed etiã
aliæ permiftæ facultates cum eo fecedunt, quæ infalubres funt. quam
obrem nonnullis improle aliquando eft, quod emmittitur, quia pa
rum feminis habet. fed enim plurimis & magna ex parte ita acci-
dit, vt venere exoluantur, debilitenturque, ob eam, quam diximus

Semine carẽtes.

caufam. Ad hæc, femen nec in prima ætate, neq; in fenectute, neq; in
morbis eft carent hoc ægri, propter imbecillitatem: fenes, quia non
fatis eorum natura poteft concoquere: pueri, propter incrementum.
abfumitur enim totum alimentum in corporis defyderium, prius-
quam aliquid excrementi remaneat. quinquẽnnio nanq; fere corpus

Hoĩs corpus futurę magnitudinis dimidium capere primo quinquẽnio.

in homine quidem dimidium capere videtur omnis magnitudinis,
quæ reliquo toto tempore comparetur. Multis autem & animali- E
bus, & plantis euenit differentia in iis ipfis, tum generi cum genere,
tum etiam in eodem genere confortibus fpeciei inter fe, vt homi-
ni cum homine, & viti cum vite. Alia enim multũ feminis edunt, alia
parum, alia nihil omnino, idque non prę imbecillitate, fed contra
nonnullis euenit. abfumitur enim in corpus, vt hominum nonnullis,
qui vbi per habitum croporis bonum carnulenti, aut pinguiores eua-
ferint, minus femen emittunt, minusque rem veneream expetunt.

Hircĩr vites

Similis & vitibus affectio incidit, quæ nimia alimenti copia luxu-
riant, & hircire tantifper dicuntur. nam & hirci pinguefcentes mi-
nus feminis habent. quamobrem eos folent ante extenuare. & vi-
tes hircire ab ea ipfa hircorũ affectione dixerunt. Viri etiam, mulie-
resq; pingues minus fœcundæ effe, quam non pingues videntur.
quoniam in vegetioribus excrementum concoctum transit in pin-

Pĩguedo excrementum.

gue: nam & pinguedo excrementum eft bonitate fubftantiæ falubre.
funt quæ nullũ afferant femen, vt falix, vt populus. Itaq; aliæ quoq; F
eius affectionis caufæ reddi poffunt: nam & per imbecillitatem non
concoquunt, & per virium bonitatem abfumunt, vt dictum eft. Simi
li modo fœcundifsima quoque, & fertilifsima funt, alia propter vi-
res, alia propter imbecillitatem. multũ enim atq; inutile excremen-

Morbi ex retento femine.

tum permifcetur, vt vel morbi non nullis contrahantur, cum non be
ne purgatio cefsit, & alii euadunt, alii obeunt mortem. tabefcunt in
eo modo, quo per Vrinæ profluuium: nam id quoque vitium iam
aliquibus accidiffe certum eft. Itẽ meatus idẽ excrsmenti & feminis
eft: quibusq; excremẽtum amborũ tam ficci, quam humidi alimenti,
iis quo humidi, eodem feminis quoq; fecretio agitur. humidi enim
excrementũ eft. nanq; omnium alimẽtum humidum potius eft. At
vero quibus hoc deeft, iis ea parte, qua cibi ficci fedimentum redditur,
femen quoq; fecernitur. Addo etiã quòd colliquatio, & tabes fem-
per morbofa eft: excrementi emifsio femper vtilis eft: feminis fecefsio

A in ancipiti versatur, quoniam aliquid alimenti inutilis assumit. atsi colliquatio esset, semper noceret. quod non facit. Semen igitur excrementum esse alimenti vtilis atque vltimi, siue omnia semen emittũt, siue non in iis tamen, quæ emittunt, ita esse apertum iam est.

IPse autem Ari. obijcit illis pręmissis conclusionis rationibus quibusdam, opponitq; conclusionibus, vt debet fieri in obiectione demonstratiua, videlicet ꝙ non sufficit ei vna tñ contradictio; post hoc vero ipse inuestigabit huius causam. Et qm̃ duę fuerunt sectę ponentium semen secedere ex toto corpore: quarum Vna asserit in semine prodire membra in actu, sunt tñ sensu occulta, i. ꝙ ex quolibet membro generatur aliud simile: Secũda secta tenet semẽ esse fluxum, & spumam oĩum membrorum ob motum, quemadmodum accidit membris humidis vehementer se mouentibus, quę spumã amittunt: & hęc fuit opinio Hippo. Aristot. vtrisq; his opinionibus contradicit, & plura dicta affert; quorum aliqua concludunt destructionem primę opinionis, quędam vero alia indifferenter contra ambas opiniones. Dixit .n. si causa similitudinis esset exitus seminis genitalis ex omnibus membris, impossibile esset vt caderet similitudo inter parentes & liberos in membris, ex quibus impossibilis est egressio seminis, sicut ex vnguibus, & pilis: manifestum .n. est impossibile fore ex pilis B pilos, & ex vnguibus vngues secedere; sed similitudo reperitur in his rebus: egressio igitur seminis ex oĩbus membris non est causa similitudinis. Itẽ similitudo inest operationibus, vt assimilari in voce & motu: sed non possumus dicere semen ex hmõi rebus prodire. Scđa ratio est ꝙ, si exitus seminis ab oĩbus membris esset causa similitudinis, non esset similitudo inter filios, & eorũ auos, cum non proficiscatur hoc semen ab auo, ex quo gignitur natus: sed extat similitudo inter filios & auos igitur secessus seminis ex oĩbus membris non est causa similitudinis. ꝙ aũt similitudo insequatur patrẽ patris vt frequenter, nemo negat. narrat. n. Arist. quandam mulierem cum AEthiope concubuisse, & peperisse filiã albã, deinde eadẽ filia cõcepit. & peperit AEthiopẽ. Tertia ratio. si egressus seminis ex oĩbus membris esset causa geniti, non posset gigni ex mutilato in vno membro aliquis hñs hmõi membrũ perfectũ: sed iam sunt quã plures cõperti, qui perfectũ procreant, cum tñ ipsi sint mutilati: proficisci igitur semen ex oĩbus membris non est causa nati. Quod clarius in stirpibus appareret. Nã, si semen secederet ex oĩbus particulis stirpis, nõ posset gñari stirps, hñs multos ramos ex hñti pauciores, necesseq; esset granũ corticatum prouenire ex corticibus, si semen ex oĩbus proficisceretur partibus. in plantis. n. & arboribus res eodẽ mõ debet se habere. & hęc obiectio est cõis vtrisq; opinionibus. Quarta C ratio talis est. si esset causa similitudinis egressus seminis ex oĩbus membris, vel ergo ex membris prodiret organicis, aut ex similaribus, vel ex omnibus his. Sed, si semen proficisceretur ex membris simplicibus, non esset similitudo in mẽbris organicis: manifestum tñ est similitudinem inesse membris officialibus: igitur similitudo nõ euenit ex egressu seminis a membris simplicibus. Et si dicamus semẽ prodire ex mẽbris cõpositis, ergo secedet ex simplicibus, ex quibus cõposita fuerũt. Et, si ex simplicibus, igitur & de rebus, ex quibus cõstãt, videlicet ex elemẽtis: quare ꝓdiret semen ex aqua, & ex igne. Si vero concedamus ꝓuenire ex cõpositis, sed nõ ex simplicibus, igitur neq; ipsa similitudo reperiretur in mẽbris simplicibus. Si etiam ex toto composito egrediatur, non erit ibi generatio: & sic genitum erit, antequã sit. Quinta ratio est, ꝙ, si semen veniat ex omni mẽbro sibi simili, & ex mare, sicuti ex fœmina proueniat, sequeretur igitur duo tñ semp esse genita, nõ plura neq; pauciora. Et, si concedamus vnũ tm̃ esse, ergo simile erit oĩbus illis. totũq; hoc est falsum: immo cõpertum est ex vno semine plura genita euenire. Sexta ratio est hęc, si ipsa mẽbra secederẽt separatim, vel ergo erunt cõiuncta, vel non coniuncta. si coniuncta, quo nã pacto põt prodire aĩal paruũ ex magno aĩali. si vero non coniuncta, qualiter ergo poterit reperiri in eis operatio membrorũ: ipsa enim habent vitã ex eo ꝙ sunt pars ipsius aĩalis. Nã, si nõ viuerẽt, essent mẽbra ęquiuoce: quę, si tñ noĩe com

AVER.

municarẽt, poſſet gñari aliqđ ęquiuocũ; & ſic quodlibet ex quolibet vtcunq; D
& nõ ex ſanguine ſanguis, neq; ex carne caro, ſed oĩa eſſent idẽ, neq; erit ex ne
ceſsitate gñationis mẽbrum ſecedere ex oĩ mẽbro: nec poſſunt generari mẽbra
ipſa exiſtẽtia ſeparata loco, & ſecedat ex eis aliquod vnum cõtinuũ coniunctã
in loco. Septima ratio eſt, ſi ſemen ex oĩbus ſecederet mẽbris, & ex fœmina
vt ex mare, fœmina generaret de ſe, ſ. ſine maſculo: qđ eſt falſum. Octaua ra
tio eſt, ꝙ, ſi ſeceſsio ſeminis ex oĩbus mẽbris eſſet cauſa ſimilitudinis, et gñatio
nis, nullum aĩal poſſet generare aliud non ſimile ei in ſpecie. Nam, ſi egreſsio ſe
minis ex cunctis mẽbris eſſet cauſa nati, omne inquã animal generaret animal
vt ipſum in ſpecie, & ſibi ſimile: ſed reperta ſunt aĩalia oriri vtroq; modo: igi
tur non eſt neceſſarium, ꝙ ſeceſſus ſeminis ex cunctis mẽbris ſit cauſa geniti.
Nona ratio eſt, ꝙ, ſicut datur planta germinans ex vno ramorum, ex quo ſit ar
bor multorũ ramorũ, & fructuũ, qđ tamen non euenit eo, ꝙ ſemẽ ſecernatur ex
cũctis partibus huius plantę, ſed ille ramus plantatus eſt potentia omnes partes
arboris, ſimili modo res ſe habet in ſemine. Si igitur cauſa fœtus eſſet exitus ſe
minis ex cũctis mẽbris, non inueniretur aliqua arbor generari ex aliquo ramo
rum. Decima ratio eſt id, qđ manifeſte apparet ĩ pluribus inſectorũ generibus,
quorũ fœmina inſerit in marẽ membrũ organicũ. inferiora. n. in ſupera intromit
tere membrũ viſuntur. Si ergo ita eſt, patet non eſſe neceſſarium in omni ani
mali, vt eius mas habens ſperma, ipſum in fœminam emittat, neq; id eſſe ex ne E
ceſsitate generationis, longe minus erit neceſſariũ ſemen ex toto corpore ſecer
ni. Et qui ponunt cauſam generationis eſſe ſeceſsionem ſeminis ex toto corpo
re, nõ poſſunt ponere qualiter augeatur fœtus, cũ augmentũ ſit generatio ſcdm
partes, & partus ſit generatio ſcdm totum. Nam, ſi caro carni ſuperueniat, non
augebitur caro in oĩbus eius partibus. & ſicut illud, quod oritur non eſt caro
in actu, ſed in potentia, ſic etiã ſemen genitale, ex quo generatur fœtus, non eſt
genitũ in actu, ſed neceſſe eſt mixtionẽ, & contemperaturã pręcedere ipſi gña
tionis, & augmentationi. Neq; eſt cauſa maſculini ſexus, vel fœmini egreſsio
ſeminis ex oĩbus mẽbris. videmus. n. idem ſemen eiuſdem hominis gñare quan
doq; marẽ, quandoq; fœminã: ad quã rem iam etiam concurrit aliqua cauſa ex
ętatibus, & diuerſa cõplexione, ſ. maris & fœminę. Declaratum igitur eſt ex
hoc ſermone, ꝙ ſeceſſus ſeminis ex oĩ membro gñatiuo nõ eſt cauſa geniti, neq;
cauſa ſimilitudinis, ſed potius debet referri cauſa gñationis, & ſimilitudinis ad
ipſum mouentẽ generantẽ, non ad materiã, in qua eſt forma. & hoc, quia mem
bra ſunt ſicut materia ad formam in ea exiſtentẽ, quę quidem eſt cauſa qua mẽ
brum eſt membrũ, i. qua agit actionem ſibi propriam, & patitur paſsiones ſibi
proprias. qui ergo imaginantur cauſam ſimilitudinis eſſe gñationem membro
rum ex ſeinuicẽ, eſt veluti ſi dicãt filiũ ſimilari parẽti, quia induit eius indumen F
tum, vel ſimile veſti ipſius. Id vero, quod arguunt de vehemẽtia delectationis,
non eſt argumentũ. nã cauſa vehementis delectationis eſt ſenſatio exquiſitiſsi
ma membri venerei & eximia excitatio ex palpatione, & titillatione. Et ſuma
tim ſequeretur, ſi cauſa delectationis eſſet ſeceſſus ſeminis ex cũctis mẽbris, ꝙ
delectatio ineſſet ambobus ęqualiter, & eodem tẽpore, & nõ alteri ante alterũ.
Vnum quoq; ex eorum argumentis eſt, ꝙ procreãtur ex manco, vel mutilato
mutilata, & mãca. Hęc nõ eſt ratio pro eis: nã tales homines iam habere viſunt
liberos immaculatos, & perfectos, & tandẽ, vt Ariſtoteles dicit, dantur in aliqui
bus cauſis harum rerũ dubia cõmunia nobis, & ipſis. poſſunt. n. ponere iſtas cau
ſas, quas ipſi in rationes adducũt, pręter hoc ꝙ concedamus hãc eſſe cauſam ha
rum rerũ, q̃ hñt eſſe. nam res poſteriores, qñ ex eis nõ ſequitur de neceſsitate
aliquod prius, nõ poſſunt poni vt ratio (ſiue ſignũ) ad eſſe prioris. Et, cum ipſe
Ariſt. manifeſte oſtenderit ſeceſſum ſeminis ex cũctis mẽbris nõ eſſe cãm gene
rationis, cũ tñ ſit per ſe notũ gñationẽ ex ſemine ꝓuenire, idcirco decreuit prius
cõſyderare, & ſcrutari quot modis dicatur aliquid ex aliquo fieri, vt declarẽtur
modi, quibus dicitur generationem fieri ex ſemine maris & fœminę. Dicamus
igitur aliquid ex aliquo fieri multifariam. Vno modo, vt ſignificat poſt: quemad
modũ dicimus ex nocte diẽ fieri, ideſt poſt noctem erit dies. Secundo, ſi dicatur

A contrarium ex contrario fieri: vt si dicamus colorem album ex nigro fieri. Tertio, vt si dicamus ex ęre fieri conchā, & ex lignis lectum; & tandem id, quod generatur ex materia, quod est in actu ex eo, quod est in potentia. Quarto per A vel Ab: vt cum dicimus lectum fieri a carpentario, & tandem actionē ab agēte. Manifeste autem dicimus fętum gigni ex semine vno horum duorum modorum vltimorum ex illis quatuor, vel vtroque modo, videlicet vt verificatur de materia, vel de agente, nam non verificatur de eo, quod significat post, neque de eo, quod significat ex contrario. quia contrariū non agit suum contrarium, neque ipsum recipit. Et, si de semine id ita declaratum sit, conuenit nos scrutari vtrū mas se habet vt agens, fœmina vero vt patiens, vel res opposito modo se habeat: aut quodlibet illorum habeat vtrumq;, s. ꝙ se habeant vt agens, & vt materia, quemadmodum reperitur in granis plantarum. Circa quod prius consyderemus naturam seminis maris & fœminę. nam habita natura eorum, ostendetur propria actio vniuscuiusq; ipsorum. Et dicamus manifestum fore semen ex mare, secedens, aut ex membris esse simplicibus, i. membris similaribus aut esse excrementum corporis. Item, si est excrementum corporis, vel erit naturale, vel prętor naturam. Iterum, si naturale vel naturę inutile, quo non vtatur ipsa natura: vel vtile ipsi naturę. Excrementa vero inutilia naturę sunt excrementa primi nutrimenti, vt flegma, & duę colerę. Excrementum vero vtile naturę

B est excrementum vltimi nutrimenti, s. sanguinis: sicut adeps, & pinguedo renalis, & reliqua, de cuius excrementi proprietate est vt fiat parum ex multo, cum fiat ex sanguine sicut spuma ex lacte, cum tamen manifestum sit non esse ex membris similaribus: quia non sunt pars membri instrumentalis, vt caro, & neruus, qui est pars membri organici. Neque est etiam excrementum prętor naturam: quoniam imposibile est aliquid secundum naturam esse ex rebus prętor naturam. Et hinc apparet ꝙ non est colliquamentum membrorum eueniens eis ex necessitate caloris consequentis motum, quoniam excrementum sic recedens ex corporibus est prętor naturam; innaturale autem excrementū non habet certum locum in corpore, neque transitum semen tamen, & cuncta excrementa corpori naturalia locum & viam notam habent in corpore. locus enim lactis sunt mammę, & sęminis genitalis testes, & meatus coniunctus eis, & excrementi humidi vesica, sicci vero aluus. Quod autem semen genitale sit excrementum, & non colliquamentum testimonio habetur: quia animal magni incrementi obesum minus de semine obtinet, minusq; secundum est: paruum vero multi seminis, atq; fecundissimum existit. quod tamen si semen esset colliquamentum membrorum, res econuerso se haberet, uidelicet ꝙ magnum & pingue esset multo semine prędidtum, paruum vero & extenuatum paucū participaret semen, & tñ res opposito modo se habet. nam in aīali magno paucum exi-

C stit, cum absumatur in eius corpus; multum vero in aīali paruo. Excrementa quoq;, quę ex corporibus liquescunt motu, vel aliqua alia re extrinseca, nullū afferunt iuuamentū naturę, neq; eis vtitur vllo pacto. immo huiusmodi excremēta corrūpuntur, quamprimū a corpore exeunt, citoq; euanescūt: & nō ęgrediūtur a corpore, nisi quia sunt diuersa ab eius natura. Neque semen genitale est ex excrementis, quę non opitulantur naturę, vt est pituita, & alia. Hęc. n. excremēta in ęgrotis exuperant, i. ob ęgritudinis cām: qñ. s. vnus humor alios superat, corrūpitur, & gñatur inde ęgritudo, siue ex mala complexione, aut pueritia, aut senectute. hęc aūt superfluitas, s. semē est pauca: de qua tñ in columnioribus corporibus plus reperitur, q̄ in ęgrotis. ꝙ si in ęgrotis reperiatur, id malū est, nihilq; opitulationis affert ob id, ꝙ cum eo admiscetur de malo excremento. Hinc est, ꝙ aliqui homines non prolificant vno tempore, qui tamē alio tēpore gignunt. Et huiusmodi mala excrementa sunt superfluitates primi nutrimenti, sicut phlegma, &c. Et, cum de semine declaratum fuerit non esse aliquid ex rebus paulo ante enarratis, relinquitur ex omnibus his ipsum nihil aliud esse q̄ excremētum vltimi nutrimēti, qđ est omnia membra in potentia, quod potest esse vtile naturę. Argumentum vero ostendens, ꝙ sit excrementum vltimi nutrimenti membrorum, quod est sanguis, est quia corpora animalium, dum augentur et crescūt,

minime obtinent huiusmodi excrementum : quibus tamen accedentibus ad perfectum incrementum vñr habere semen . & hoc, quia absumitur tale excremẽtum membrorum in hmõi actum, quod prius in membris remanserat ob eorum incrementum . Apparet ergo ex natura seminis contrariũ ei, quod a prioribus existimatum fuit . putabant.n.ipsi semen esse quid colliquatum ex oĩbus membris . Nos aũt dicimus semen esse quid ad oĩa aptum suapte natura, i. ꝙ inest ei potentia vt ex eo fiat totum: quemadmodum dicimus carpentarium habere potentiam ad concinam formam lecti faciendam, et pictorem ad pulchram figurã. Quod aũt semen sit excrementũ vtile naturę eoq; vtatur, testimoniũ est ꝙ, cum ex corpore exit, exoluitur, & debilitatur . cuius rei causa est, quia in eo parum aggregatur ex nutrimento multo . Veruntamen accidit quies ex huiusmodi excrementi exitu nonnullis hominum. s. calidis, & humidis , & iuuenibus . egressio.n. seminis potest esse eis medela. Signum vero ostendens ipsum esse excremẽtum sanguinis est ꝙ, qui re venerea vltramodum vtuntur, emittunt sanguinem. Discrepat tñ semen in aĩalibus propter formam specificam complexionis. in indiuiduo quoq; differt iuxta formam complexionis indiuidualis, & rõne ętatis, & sanitatis, atq; ęgritudinis . Discrepatio aũt eueniens rõne specierum, videlicet rõne formę cõplexionalis reducitur ad diuersitatẽ corporis eorum, s. in magnitudine & paruitate : & differentia eorum in exuperantia caloris, & humiditatis in eis . discrepantia vero indiuiduorum ex ętatibus proueniens est ꝙ pueri semine carent : similiter & senes . cuius rei causa est, quia ea materia in prima ętate conuertitur in incrementum, in qua non concoquitur concoctione naturali : priuatio autem concoctionis est causa ne senes semen obtineant : & si habent, est paucũ, & improlificum . Diuersitas quoq; eueniens ratione morbi est, quia sanguis minuitur in ęgro, cuius adhuc semini admiscentur mala excrementa : vnde euenit ęgros parũ prolificare . minuiturq; in aĩali pinguiori: cum tale excrementum in pinguedinem absumatur . Omne etiam id, quod aĩalibus accidere diximus, plantis quoq; euenire solet . quare, si vitis non putatur, minus de fructu ferre videtur, quia materia consumitur in multitudinem ramorum, ob quã cãm plures arborum fructu vacant , vt salix . et reliquę mulieres quoque multum pinguiores minus fœcundę existunt . Hirci etiam exuperanter pinguescentes minus rem veneream expetunt. quamobrem pastores faciunt eos extenuari. Vere autem est similitudo inter parentes & liberos : quia excrementum similatur rei, cuius est excrementum : & ideo sunt oĩa membra in potentia . Intelligo per potentiam, eam, quę in agente, & illam, quę in patiente, licet nondum sit declaratum, ex qua duarum virtutum semen proueniat . quare necesse est virtutẽ agentem esse in vno ipsorum, s. in semine virili, vel in fœmineo, vel in vtrisq; : cum non detur membrum aliquod inanimatum . Ex hoc igitur sermone patet semen humanum esse excrementum vltimi nutrimenti .

D B F

Menstrua esse excrementa , omniaq; sanguinea ea ipsa emittere. Cap. XIX.

Semẽ excrementum vltimi alimenti.

POst hæc cuiusnam alimenti sit excrementum, & de menstruis differendum est: fiunt enim in nonnullis uiuiparis menstrua. nam his declaratis apertum erit, & vtrum fœmina semen emittat, vt mas , fiatque vnum ex ambobus seminibus mistum: an nullum semen a fœmina secernatur. & si nullum , vtrum aliud quippiam non conferat fœmina ad generationem, sed locum tantummodo prębeat : an aliquid conferat, idque quonam pacto, & quomodo . Sed enim sanguinem esse vltimum alimentum in sanguinario genere animalium , proportionale autem in exangui, dictum antea est . Verum, cum semen quoque excrementum sit alimenti , eiusque vltimi , aut sanguis propor

A tionaleue est, aut ex iis aliquid. sed cum ex sanguine concocto digestoque modo quodam pars quęque gignatur, semen autem concoctũ diuersum a sanguine secernatur (nam inconcoctum aut per vim emissum, videlicet cum vltra modum quis re uenerea utitur, cruentum iam aliquibus prodit) constat semen esse excrementum alimenti sanguinei, quod vltimum in membra digeritur. & quidem vim magnam ob eam rem obtinet. sanguinis enim synceri, salubrisq; secessio resoluere potest. Vtq; filii similes parentibus sint, ratio exigit. simile est enim, quod ad partes accesserit, ei, quod remanet. itaque semen manus aut faciei, aut totius animalis est manus indefinita, aut facies, aut animal totum indefinitum, & quale quodcunq; illorũ est actu, tale semen potentia est, aut corpulentia sua, aut facultate siue virtute, quam in seipso contineat. Id enim nondum ex iis, quæ exposuimus, patet, utrum seminis corpus causa sit generationis, an habitum aliquem, & principium motus genitale obtineat. neq; .n. manus, neque aliud quoduis membrum, sine anima, aut alia facultatę

B est manus, aut quodlibet membrum, sed æquiuoce tantum. Constat etiam colliquationem quoque seminariam, vbi accidit excrementum esse, quod vitium euenit, cum resoluitur in quod accesserit: quo modo cum protinus decidit, quod tectorii operis modo illitum fuerit. idem enim vltimum excrementum cum primo excremento est. atque de his ad hunc modum disseruisse satis sit. Sed, cum infirmioris plus excrementi, minusque concoctum fieri, idq; copiam cruenti humoris esse necesse sit: infirmius autem scd̃m naturam est, quod minus caloris adipiscitur, taleq; fœmina sit, vt antea dictum est: hinc secretionem quoque illam sanguineam fœminæ excrementum esse nęcesse est talis autem eiectio est eorum, quę menstrua appellantur. Mẽstrua igitur excrementum esse, & proportione, vt maribus geniturã sic fœminis menstrua prouenire apertum est. Recte autem ita dici indicante ea, quæ in iis ipsis eueniunt. eadem enim ætate maribus ge-

C nitura fieri incipit, & secerni, fœminis autẽ menstrua erumpunt. vox etiam mutatur, & mammæ intumescunt. necnon desinẽte ætate abo letur maribus generandi facultas: fœminis menstruorum confluuiũ. Ad hæc, indicium illa faciunt, vt excrementum sit hęc secretio fœminarum, quod non mariscæ, non profluuium e naribus sanguinis, non varices, non tale quid mulieribus magna ex parte accidere solet, quandiu menstrua profluunt. & siquid tale accidit, deteriores fiunt purgationes, quasi hæc materia menstrua consumpta in ea fuerit. minus etiam venose sunt fœminæ, quam mares: & lautiores læuioresque sunt, quoniam excrementum, quod eo tendat, confluere in menstrua solet. Hanc eandem causam esse putandum, & vt corpora minora sint fœminarum quam marium, in viuiparo genere. in hoc enim vno menstrua profluunt, & omnium apertissime in muliere. plurimũ namq; menstrui excrementi mulier emittit: ex quo fit, vt euidentis-

Proles parẽti similis.

Colliquatio seminis.

Minora fœminarũ corpora quã marium.

ſime palleat, & obſcuriores habeat venas, & corpore plane ad marē D deficiat. Sed cum menſtrua ſit quod fœminis fiat, perinde vt maribus genitura, nec fieri poſsit, vt duæ ſimul ſecretiones ſeminales agantur, ideo ſemen a fęmina non conferri ad generationem apertum eſt. nam ſi ſemen eſſet, menſtrua non eſſent: nunc ideo illud deeſt, quia hæc ſunt. Sed menſtrua eſſe excrementum, vt ſemē, explicatum iam eſt. Teſtimonio aūt eodem accipi poſſunt aliqua ex iis, quæ animalibus accidunt. pinguia enim minus ſeminis habent quā macilenta, vt antea dictum eſt. cuius rei cauſa eſt, ꝙ & pinguedo excrementum, vt ſemen, & ſanguis concoctus eſt: quanquam non eodem modo, quo ſemen. itaque ratione optima fit, vt cum materia ſuperuacua conſumpta in pinguedinem ſit, deficiat genitura. Generis etiā exanguis mollia & cruſtata optima ſunt, cum vtero gerunt. quod.n. ſanguine carent, nec pinguedo in iis conſiſtit, hinc proportionale pinguedinis ſecernitur in ſeminale excrementum. Indicio autem eſt B non tale ſemen a fœmina emitti, quale a mare, nec amborum mixtura generari, vt aliqui volunt, quod ſæpenumero fœminæ concipiant ſine ea, quæ per coitum fit, voluptate. rurſusque cum ea ipſa voluptate, parique concurſu profuſionis vtriuſque nihilo magis concipitur, niſi menſtruorum humor ſit modice temperatus. Quamobrē nec nullis omnino vicibus menſtruorum fœmina generat: neque cū efluunt, magna ex parte, ſed a purgatione. vis enim, quæ in maris genitura continetur, aut caret alimento & materia, ex qua inſtituat animal: aut nimia copia ſemen cum humore eluitur. ſed vbi efluxerint ſatis, quod remanet, conſiſtit. Quæ autem nullis menſtruorum vicibus concipiunt, aut interea dum agitantur, & efluunt, non poſt earū alteris cauſa eſt, ꝙ tantum humoris continent, quantum prolificis remanet a purgatione, quanquam non ita ſuperat, vt effluere poſſit: alteris, quod a purgatione os vteri comprimatur. Cum igitur multum quidem effluxit, ſed adhuc effluxit tamen non tantum vt ſemen F elabatur, tunc concipiunt. Nec vero abſurdum quicquā, ſi a conceptu item effluunt menſtrua: nam vel poſt aliquandiu prodeunt, quanquā parce, nec ſemper: ſed id morbidum eſt. quamobrem paucis, & raro accidit. quę autem magna ex parte fiunt, ea maxime ſecundum naturam ſunt. A fœmina igitur conferri ad generationem materiam, quæ in menſtruorum conſtitutionem ſit: menſtrua autem ipſa eſſe excrementum, apertum iam eſt.

Pinguia minus ſeminis habere.

Quando idonea ad concipiendū fœmina.

Contra eos, qui credunt fœminas, vt mares, ſemen genitale emittere, argumento, ꝙ pari fere voluptate afficiantur. Cap. XX.

QVòd aūt ſemen conferri a fœmina per coitū nonnulli exiſtimant, propterea qd interdū ſimili voluptate afficiatur, vt mas, ſimulque aliquid humoris ſecernat, id non humor ſeminalis eſt, ſed loci ꝓprius. vteri.n. excretio eſt,

A quæ aliis euenit, aliis non. Euenit (quod plurimum dixerim) iis quę nitidæ fœminaresque sunt: non euenit iis, quæ fuscæ, atq; viragines. Copia vero, quibus euenit, non pro seminis emissione interdum est, sed multo excedit. tum etiam ciborum diuersa ratio plurimum facit, vt plus minus ue eius humoris excernatur: vt quædam acris sapo ris augent plane cernendi modum. Voluptas autem, quæ per coitū sentitur, non solum semine exeunte accidit, sed etiam spiritu, ex quo consistente semen emittitur. quod patet tum in adolescentulis, qui nondum emittere queunt, propeque ætate sunt: tum in viris genituræ expertibus. voluptas enim iis omnibus scalpendo excitatur, & quorum deprauata est generatio: aluus interdum soluitur, propterea quod excrementum eo secedit, quod concoqui atque effici semē non possit. forma etiam similis mulieris & adolescentuli est, & mulier quasi mas inseminis est. impotentia enim quadam, fœmina est, eo quòd semen ex vltimo alimento concoquere nequeat. quod ali-

B mentum aut sanguis est, aut sanguinis proportionale in iis, qua sanguine carent, propter naturæ frigiditatem. vt igitur in aluo profluuium accidit cruditate, sic in venis tum cætera profluuia sanguinis, tum menstrua veniunt: nam ea quoque sanguinis profluuium sunt. sed illa morbo citantur, hoc naturale est. itaque generationem ex eo ratione optima fieri apertum est. Sunt enim menstrua semen non purum, sed indigens confectionis: quomodo in fructuum generatione adhuc imperfecta in est quidem alimentum, sed confectionem ad puritatem desyderat. quamobrem vt menstrua genituræ admista generant, sic alimentum in fructibus gignendis mistum alimento sincero alit. Indicio etiam est semen non emitti a fœmina, quòd cum per coitum fœminis voluptas contrectatione loci eiusdem atque maribus veniat, tamen humor ille non hac emittitur. Item non in omnibus fœminis id excernitur, sed sanguineis tantum. iisque non omnibus, sed quibus vterus non ad septum

Profluuia sā guinis qbus causis accidant.

Semen a fœmīa nō emitti.

C transuersum est, nec partus ex ouo. Ad hæc, iis, quæ non sanguinem, sed proportionale sanguinis habent, non emittitur ille humor. vt enim in aliis sanguis, sic in his alia inest miscella. Causa autem ne aut his, aut supradictis sanguineis fiat purgatio, siccitas corporis est, quæ parum excrementi relinquit, quantumque satis duntaxat ad generationem sit non ut etiam aliquid foras mittatur. At vero quæ viuipara sunt sine oui partione, vt homo, & quadrupedum, quę suffragines intus flectunt (hæc enim omnia animal procreant sine ouo) iis omnibus ea purgatio fit, nisi quid læsum per generationem sit, vt mula. tamen nullis tam purgationes redundant, quam homini. sed quemadmodū cuique animali hęc eueniāt in libris de Historiis animalium scriptum est. Plurima ex omnibus animalibus purgatio mulieribus fit. maribus etiam plurimum emittitur seminis, magnitudinis ratione. cuius rei causa est constitutio corporis, quæ hu

mida & calida est. plurimum enim excrementi fieri in eiusmodi cor- D
pore necesse est. carent etiam partibus iis, in quas vertitur excrementum in cæteris animalibus. non enim pilorum copiam gerunt per corpus, non ossium, aut cornuum, aut dentium excretiones. Indicium semen esse in menstruis, quòd simul, vt ante dixi, maribus semen fieri incipit, & fœminis menstrua innotescunt eadem ætate, tanquam simul ea loca distendantur, quæ vtrunque recipiant excrementum. cumque tempus distendendi instat, loca intumescunt a spiritu. quod marium testes apertius ostendunt, quanquam & mammæ: sed fœminarum mammæ potius indicant. cum enim bino digito extollunrur, tunc plurimis incipiunt menstrua. Igitur in quibus vita præditis sexus maris ac fœminæ distinctus non est, in iis semen veluti conceptus iam est. Conceptum appello primã ex mare ac fœmina misturam. quamobrem ex vno semine vnum gignitur corpus: verbi gratia ex Vno tritici grano vnus fundus, vt ex vno ouo vnum aĩal. geminum enim ouum duo est oua. At in quibus generibus mas & fœmina distinguitur, in iis plura aĩalia ex eodẽ semine B gigni possunt, quasi natura differat. Semen in plantarum & animalium genere indicium est, ꝙ vno initu plura gignuntur in iis, quæ plura quam vnum possunt generare, quo argumento constat etiam non omni ex parte corporis genituram prouenire. neq; enim distincta statim inde ex eadem parte secernerentur, neque postquam simul ad vterum deuenissent, ibi distinguerentur. sed euenit porrò quod ex recta ratione est, vt cum mas formam & principium motus præbeat, fœmina corpus atq; materiam (quemadmodum in lactis concretione corpus lac ipsum est, succus aut coagulum principium spissandi cogendique obtinet) sic quod a mare in fœmina distinguitur intelligi debeat. cur in plura paucioraue partiatur, aut singulare instituat, alia ratio est sed quia non differat forma quod diuiditur, si modo se habeat modice ad materiã, vt neq; minus sit, ut concoquere densareq; nequeat, neque amplius, vt exiccare posfit, fit ob eam rem vt plura generentur. cęterum ex eo, quod primum constitit, ex vno iam vnum tantum procreatur. Sed genituram a fœmina non conferri ad generandum, tamen aliquid cõferri, idque esse menstruorum constitutionem, aut proportionale in genere exangui, tum ex supradictis, tum etiam ratione, vniuersaliq; indagatione constat. esse enim quod generet, & ex quo generet, necesse est. idque quamuis vnũ, forma quidem differre, & rationis diuersitate oportet. at vero in iis, quæ distinctas eas potentias obtinent, corpus etiam & naturã diuersam esse agentis & patientis. Quòd si mas vt mouens & agens, fœmina, qua fœmina, vt patiens, sequitur vt ad maris genituram fœmina non genituram, sed materiam conferat. quod & fieri ita videtur. natura enim menstruorum pro prima materia est. atque de his ita docuisse satis sit. Apertum vna cum iis est, de quo differendum deinceps

Intumescentes puellarũ mammas initiũ mẽstruorum indicare.

A de inceps sit, quemadmodum scilicet ad generationem mas cōferat, & quonam pacto semen maris causa eius, quod gignitur, sit: vtrum vt insitum, & protinus inde pars corporis gignendi mistum cum materia fœminæ: an semem nihil commune cum corpore habeat, sed motus, visq; in eo contenta sit, quæ communicet. hæc est enim, quæ agat: quod autē consistat, & formam recipiat, reliquum excrementi fœminæ est. Atq; vt ratione sic effectis quoque probari videtur. nam cum in vniuersum animo complectimur, non ita effici vnum ex patiēte agenteq; videtur, vt quod agit in eo, quod efficitur, insit: nec omnino ex eo, quod mouet, & quod mouetur, quicquam constitui. at fœmina quidem, qua fœmina, patiens est: mas, qua mas, agens, & vnde mouendi principium est. itaq; si extrema vtriusque sumantur, qua alterum agens & mouens, alterum patiens & quod moueatur sit, non ex iis vnum quod gignitur est, sed ita vt ex fabro & ligno lectus, aut ex cera & forma globus est Patet igitur nihil secerni a maris semine esse necesse. neque si quid accedit, idcirco ex eo vt insito B esse quod gignitur, sed vt ex eo, quod mouerit, & forma, vtque a medicina qui sanatus est. Facta etiam rationi cōsentiunt. hinc enim mares nonnulli per coitum nec membrum quidem vllum in fœminam indere visuntur, sed contra fœmina in marem, vt in quibusdam insectis fit. quod enim in iis, quæ indunt, efficitur semine in fœmina, idem in mare ipso vapor virtusq; efficit, fœmina admouente suam particulam, quæ seminis capax est. vnde fit, vt genus id animaliū diu coeat, absolutumque breui generet, coniuncta igitur manent, quousq; constituant, perinde vt genitura constituit: sed abiuncta cito edunt cōceptum, quoniam & imperfectum, quod pariunt, est: quippe quę vermiculum omnia id genus progenerent. Maximo sane indicio est, quod auibus & piscibus ouiparis euenit, semen nec omni ex parte corporis venire, neque tale quid emitti a mare, quod insit in eo, quod genitum est, sed virtute tantum contenta in genitura C viuificari, vt modo diximus de insectis, quorum fœmina transigit in marem. Nam siue accidit vt auis hypenemia, idest subuentanea oua ferat, si postea coit, nondum mutato ouo ex luteo in album, fœcunda ex subuentitiis redduntur: siue concepta ex coitu, si adhuc luteis, cum alio mare *cōiecit, simile eius, vt quo cum postea coiuit, prouenit omne genus pullorum. quapropter nonnulli ex iis, qui vt gallinæ generosæ procreentur operam dant, ita mutatis admissariis faciunt, tanquam non misceatur, constitutionemque subeat semen, neq; omni ex parte venerit. ex ambobus. n. venisset. itaque bis partes easdem haberet, sed sua facultate semen maris materiam contentam in fœmina, & cibum qualitate quadam afficiat. id enim efficere potest, vbi secundum pręuenerit tepefaciendo, & concoquendo. cibus enim ab ouo absumitur, quandiu crescit. Hoc idem in generatione quoque ouiparorum piscium euenit, vbi enim fœmina oua

Quonā mō maris semē gignendi formandiq; fętus cā sit.

Partus insectorum īperfectus.

*coiuit.

Pisciū oua aspersa semine maris, fœcūda reddi.

ediderit, mas semen aspergit. & quæcunque attigit, fœcunda efficiuntur: quæ non attigit, remanent infęcunda, quasi non ad quantitatem D mas conferat, sed ad qualitatem. Patet igitur ex iis, nec omni ex parte semen secedere, neque fęminam ita vt marem conferre ad generationem, sed marem principium motus, fęminam materiam præstare hac enim causa, nec per se ipsa fęmina generat: principium.n. & id quod moueat, discernatq;, desyderat. Sed nonnullis, vt auibus, aliquatenus natura gignere potest. Aues enim constituunt quidem oua, sed imperfecta, quæ subuentanea vocantur, & ortus eius, quod generatur, in fęmina agitur. nec in marem semen emittit aut mas aut fęmina, sed ambo in fęminam conferunt, quod suum vtrique sit: quoniam in fęmina materia est, ex qua constat quod creatur. ac protinus partim haberi paratam materiam necesse est, ex qua primus conceptus consistat: partim subinde accedere. qua nutriatur & crescat. itaque partum in fęmina contineri necesse est. nam & faber E adest ligno, & figulus limmo. denique omnis actio, & motio vltima iuxta materiam est, vt ædificatio in iis, quæ edificantur. Hinc etiam quemadmodum mas conferat ad generationem acceperis nec enim mas omnis semen emittit, & quibus emittitur maribus nulla pars fętus hoc est: sicut nec a fabro quicquam secedit ad lignorum materiā, neque pars vlla artis fabrilis in eo, qđ efficitur, est, sed forma & species ab illo per motum in materia existit. atq; anima, in qua forma & scientia est, mouet manus, aut aliud membrum, motu certæ qualitatis vel diuerso, a quibus efficitur diuersum, vel eodem a quibus idē. manus aūt instrumentaq; materiam mouent. Ita natura etiā maris semen emittentis vtitur eo semine, quasi instrumento, & actu habēte motū: vt in operibus artium instrumenta mouentur. in illis.n. quodā modo: motio artis est. Quæ igitur semen emittunt, hoc modo ad generationem conferunt: quæ autem nō emittunt, sed fęmina particulam sui quandam inserit in marem, hæc simile facere videntur, quasi F quis materiam ad opificem afferat. nam ob imbecillitaté eorū mariū nihil per aliud natura efficere potest: sed vix assidente ipsa motus valent, & similis fingenti, nō fabricanti est. quippe, quæ non per aliud attingens, sed ipsa suis membris rem condat instituendam. Sexus igitur maris ac fęminæ distinctus in genere omnium animalium gressilium est. & quanquam diuersa sunt animalia mas & fœmina, tamen specie idem sunt: v.g. homo vtrunq;. At in plantis facultates istæ miscentur, nec mas a fęmina separatur. quamobrem ex se ipsæ progenerant, nec genituram emittunt, sed conceptum, quod semen vocatur, afferunt. idque Empedocles bene retulit suo carmine.

Empedoclis versus, οὕτω δὲ ὠοτοκεῖ μακρὰ δένδρα πρῶτον ἐλαίας.

Deinde etiam ouiparo genus arboreum tulit ortu.

Ouum.n. conceptus est, & animal ex parte eius creatur: reliquū alimentum est. aīalis seminis ēt aliqua ex parte consistit, qđ oritur: reliquū alimentū germini radiciq; primę est. Hoc idē quodāmodo in iis

A quoque euenit animalibus, quę sexu distinguuntur. cum.n. vniuntur & generant, inseparata redduntur vt plantæ. idque natura eorũ nititur, vt vnum fiat, quod cũ coeunt, & coiunguntur, conspicitur vnum effici animal ex ambobus atque ea, quæ semẽ non emittũt, diu cõplexa funguntur venere, dum conceptum constituant: vt insecta, quæ solent coire. alia tandiu exigunt, donec partem aduentitiam quandam mitttant, quæ conceptum constituat spatio temporis longiore, quã in sanguineo genere agatur. hæc enim parte quadam diei cohærent: genitura intra plures dies constituitur: mox vbi eã emiserunt partẽ, absoluuntur. Profecto animalia tanquam plantæ diuisæ esse vidẽtur, perinde quasi illas quoque, postquam semen attulere, dissoluas, & separes in sexum insitum maris ac fęminæ. Atque hæc omnia recte ita a natura cõdita sunt. plantarũ.n. substantię nõ aliud munus, nulla actio, nisi generatio seminis est. qđ cũ maris ac fæminæ coitu ęfficiatur, miscuit ea natura, indiscretumque sexum maris & fęminæ plan-

B tarum generi tribuit. Sed de his alibi disputatum a nobis est. At animalis munus non solum generare, quod commune omniũ viuentiũ est, sed etiam cognitionis alicuius particeps vnumquodque est, aliud maioris, aliud minoris, aliud minimæ. sensum etenim habent. sensus autem cognitio quędam est. cuius siue nobilis, siue ignobilis nota plurimum referet ad hominis ne prudentiam, an ad genus inanimum, cõsyderetur. nam ad prudentiam nihil esse videbitur, tactum gustũque tantum adipisci: at ad sensus vacuitatem summum id esse putabitur. Charum enim censueris compotem eius esse cognitionis, nec emortuũ expertemque essentiæ omnis iacere. sensu autem animalia differunt ab iis, quę tantum viuunt. sed cum viuat etiã quod aĩal est, necesse sit, cum fungi viuentis munere opus est, tunc coeunt & miscentur, & quasi plantę efficiuntur, vt dictum est. Cęterum genus animaliũ testa intectum, quoniam inter animalia & plantas ambiguum est, vt in ambobus constitutum generibus, munere neutrius fungitur. nam

C vt planta sexu maris & fœminę caret, nec in altero generat: vt autem animal, nullum ex se fructum affert modo plantę, sed consistũt, & generantur ex terrena & humida quadam concretione. sed de eorum generatione postea differemus.

Antiqu' interp̃s sic. Sic autẽ edificãt arbores parũ primũ oliuas.

Plantarũ officium.

Animalium officium.

Differẽs animalium cognitio.

SCrutemur modo de q̃ditate seminis fœminei, utrũ sit sanguis mẽstrualis, vel sperma profluens hora coitus, vel vtrunq;. Menstruũ autem esse excremẽtum inconcoctum ex excrementis sanguinis apertę patet. & accidit illud ipsis mulieribus ob frigiditatẽ cõplexionis earũ, & exuperantiã humiditatis in eis, quibus euenit ex g̃natione sanguinis in earũ membris, vt in eis remaneat excrementũ non plene coctũ, quod natura expellit paroxismis. & id frequẽtius euenit hora diminutionis Lunę, aut hora egestionis, quẽadmodũ expellit reliqua excrementa. & hoc, quia proportio huius sanguinis ad digestionẽ, quę fit in venis, est proportio fluxus alui ad digestionẽ factam in stomacho, euenientis ex multo cibo. quamobrem non accidit fœminis profluuium sanguinis ex naribus, vel ex ano, quãdiu mẽstrua fluũt sc̃dm naturã; neq; dolores sciatici, & reliquę similes ęgritudines. Ad hęc, quia molliores sunt leuioresq;, minus etiã pilosę q̃ viri,

ideo in maribus tendit huiuſmodi excrementum in partes terreſtriores, in fœmi
nis vero cum ſanguine mẽſtruali egreditur, ob quod corpora fœminarum ſyn-
ceriora ſunt corporibus marium omnium animalium viuiparorum: quia egreſ-
ſio ſanguinis mẽſtrualis his generibus tantum data eſt, quę euidẽtior eſt in mu
lieribus ob multum ſanguinem in eis genitum propter caliditatem complexio-
nis earum, reſpectu aliorum animalium. Neque menſtruum tributum fuit mu-
lieribus, potius quã maribus, quia ſint ipſis calidiores, vt nõnulli Antiquorum
imaginati fuerũt. nam apte patet ex diſpoſitione fœminarũ exceſſus frigiditatis
et humiditatis in eis, qđ perſpicuum eſt ex earum figura, & diſpoſitione, opera-
tionibusq; naturalibus, atq; animalibus. licet hoc etiam ex diſpoſitione huiuſ-
modi excrementi appareat ipſum eſſe ſanguinem inconcoctum. & id ex colo-
re, & ſubſtantia perſuaderi poteſt. Ex dictis igitur declaratur ſanguinem men
ſtruoſum eſſe excrementum quoq; vltimi nutrimenti, quod eſt ſcilicet ſanguis,
ſicut genitura: tamen menſtruum eſt excrementum inconcoctum, genitura vero
excrementum perfectiſsimę concoctionis. & propterea accidit ex exitu ipſi-
us contrarium eius, quod ex ſanguine menſtruo euenit, videlicet ꝙ euenire ſolet
debilitas, & laxitas corporis ex geniturę exitu, ex mẽſtruis vero prouenit mu
lieribus robur & vigor, quę res ita ſe habet, quia genitura eſt veluti butyrum
nobilioris nutrimenti vltimi membrorum: cuius maior portio eſt ſpiritus natura
lis, qui eſt inſtrumentum primum animę, & eius complexio. ipſam autem eſſe
ex natura butyri oſtenditur, cum in ea plus exuperet pars aerea, & ignea. ſed
ſanguis menſtruus diſtat a natura geniturę in priuatione concoctionis eius, pau
citateq; ſpiritus in eo reperti. Declarata igitur quiditate huius excrementi, vi-
delicet ſanguinis menſtrui, dico ipſum eſſe cõgruum generationi, vt ex eius di-
ſpoſitione apparet vna cum ſemine maris. Cuius indicatio eſt id, quod commu
ne accidit vtriq; horum excrementorum inuicem. Eadem enim ętate maribus
genitura, fœminis vero menſtrua prorũpunt, quod eſt tempus adolendi. Et ante
quã appareant hęc duo excrementa in eis, accidit vtriſq; mutatio vocis, tume-
ſcuntq; teſtes marium, & mammę fœminarum, & naſus, oriũturq; pili in eis, &
cętera eueniunt accñtia, quę accidere ſolent in aduẽtu huius ętatis. Gñatio quo
que deficit in fœminis, quando menſtrua deficiũt, ſicut deſinit in maribus, deſi
nente genitura. cuius rei efficaciſsima ratio eſt retentio ſanguinis menſtrui ab
initio conceptionis vſq; ad partum. & tandem apparet non fieri conceptionem,
niſi quando menſtrua habent diſpoſitionem congruam ſibi in quãtitate, & qua-
litate: quod ex accidentibus, quę mulieribus accidunt, patet: cui ſententię ne-
mo opponit. De ſanguine igitur menſtruo id declararum ſit, ſ. ipſum conuenire
ſpermati maris, & vniuerſaliter habere potentiam ad generationem.

Examinatio opinionum Ariſtotelis, & Galeni đ ſemine mulieris, an habeat actiuã potentiã ad gñationem,

Dicamus autem ꝙ Ariſtoteles credit ex hoc ſequi ꝙ non habet potentiam
ad generationem ipſum ſperma muliebre, quod probat ratione, & ſenſu.
Galenus vero opinatur ipſum habere virtutem ad generationem: qui ratio
nibus quoq; id probare nititur. Nos aũt diſcutiamus vtriuſq; rationes, vt noſtri
moris eſt, & dicamus Ariſto. fundaſſe rationes eius, oſtendentes ſperma mulie-
bre nõ eſſe congruũ gñationi ſuper duas propoſitiones. quarum Vna eſt, ꝙ ſan-
guis menſtruus habet virtutem generatiuã: Secunda ꝙ impoſsibile eſt dare duas
res, habentes eandem potentiam ſpecie, videlicet vel paſsiuam, vel actiuam, ad
generationem vnus rei. Primam aũt propoſitionem Galenus concedit, & om-
nes Phyſici: ſecundam vero coguntur acceptare. nam, ſi vna & eadem res ha-
beret plures potẽtias, ſiue actiuã, ſiue paſsiuam, haberet etiam plures materias,
& plura efficientia, neq; vna forma habebit vnum proprium ſubiectũ. nos aũt
iam fecimus mentionem de falſitatibus ſequentibus ex hoc dicto in ſermone de
Gñatione animaliũ. Quod autem vna & eadem res habeat duas materias, aut
duo agentia, ita ꝙ ſit materia pro quibuſdam partibus eius, & materia pro alijs
partibus, vel agens alicuius rei, & agens alicuius alterius, vt ponit Galenus, qui
aſſerit venas, & neruos fieri ex ſpermate muliebri, reliqua vero mẽbra ex ſan-
guine mẽſtruali, videtur quoq; falſum, quia dici aliquid vnum & idem habere
plures potentias, dupliciter conſyderatur, vno quidem modo, vt tales potentię

A dicantur de vna, & eadem re secundum permutationem, videlicet ꝙ vnaqueq; harum potentiarum sit potentia ad totam hanc rem. vel secundo modo, vt queli bet harum potentiarũ sit potẽtia ad propriam particulã huius rei. & hoc est, qđ putat Galenus de spermate fœmineo, & menstruis, & de genitura maris. Et, si ita est, sequitur ꝙ propositio, quã fecit Aristoteles, qua negat sperma muliebre habere potentiam generatiuam, videtur complecti hos duos modos. Falsitas aũt primi modi declarata est, s. ꝙ sint plures potentię eiusdem rei indifferenter, vide licet ꝙ vna & eadem res habet diuersas materias, vel plura agentia, quam pro positionem Galenus concedit etiam: putat enim ipse ꝙ sicut species habent su am propriam formam, sic etiam & materiam propriam, & sicut forma est vna, ita & materia vna. ideo dicit ꝙ non cõuenit fieri asinum ex equo. & in summa hęc est vna ex propositionibus suppositis a professore huius scientię, quia est per se manifesta, sicut supponit naturam, & multa alia per se nota. Secundus autem modus, videlicet ꝙ partes eiusdem rei habeant diuersas materias, vel agentia a distincta, videtur fere esse impossibilis, sicut primus modus. cum enim impossibile sit vnam formam habere partes, quarum quędam sint in vna mate ria, alię vero in alia materia, multo minus habebit plura agentia. Subiectum autem formę, exempli gratia corpus animalis, quod est subiectum animę vide tur etiam ꝙ eius partes non possint habere materias diuersas, quãuis partes sui

B corporis, quę sunt sicut subiectum propinquum eius, reperiantur in diuersis mo dis: veluti discrepantia membrorum similarium in se duritie & lenitate, albedi ne atque nigredine, & reliquis differentijs in eis repertis. Nam non potest dari aliquod vnum corpus ex pluribus materijs, nisi vno duorum modorum, scilicet vel compositione, sicut est compositio membrorum organicorum ex simplici bus, & compositio corporis in se toto ex membris organicis: aut mixtione & contemperatura, sicut compositio membrorum simplicium ex elementis. nam non datur hic tertius modus compositionis. & hoc est, ꝙ dixit Aristoteles in principio Secundi libri de Partibus animalium. Si ergo corpus animalium es set compositum ex sanguine menstruo, & spermate muliebri, vtinam ego scirem quo istorum duorum modorum componatur. Nam nullus potest ponere ipsum componi ex his eo pacto, quo constant membra organica ex simplicibus, neq; Galenus ponit ipsum componi ex his per modum mixtionis, & contemperatu rę. cuius rei impossibilitatem in futurum declarabimus, quando dicetur necessa rium esse gigni corpus animalis ex sanguine, & spermate ob diuersam membro rum similarium naturam. Dixit & ideo naturaliter conuenientius est, vt nerui, & demum membra phlegmatica, & viscosa sint ex spermate, & reliqua mem bra ex sanguine. Ex eius igitur verbis apparet membra similaria non fieri ex

C spermate fœmineo & masculino, & ex sanguine per viam mixtionis, & cõtem peraturę. relinquitur igitur non esse nisi per modum compositionis, videlicet ꝙ generentur ex spermate muliebri aliqua membra per se, & ex virili etiam aliqua membra per se, & ex sanguine aliqua alia membra per se, & postea cõ ponatur corpus ex his: quod est falsum in naturali compositione. bene tamen potest existimari in artificiali compositione. nam non datur aliquod membrum animalium nisi animatum, idest habens vitam: neque ita se habet, nisi sit aliqua pars corporis. Cumq; ita fuerit, impossibile erit membra similaria in generatio ne pręcedere tempore membra organica, ex quibus componuntur: neq; erunt distincta loco ab eis. Nam, si ita esset, darentur inanimata congregari, ex qui bus fiet animatum, vt posuit Empedocles ex congregatione & disiunctionem membrorum animalis, & omnium generabilium, quorum causa penes ipsum est amicitia, & lis. cuius dicti destructio iam patuit in præteritis. nihil enim differt id dicere, & ponere membrum secerni ex omni membro corporis in spermate, & inde huiusmodi membra coniungi, & ex eis fieri animatum. non enim datur inanimatum membrum, nisi in mortuo. Primum igitur genitum in animali est primum subiectum animę: deinde generantur reliqua membra seruiẽtia primo subiecto, cum secernatur ex materia aliquid post aliquod, & paulatim, donec perficiatur generatio corporis in vltimo. Hinc est ꝙ ossa, quamuis sint funda-

menta corporis, perficiuntur generari in vltimo. & idem habemus credere de D cerebro, & neruis, & reliquis membris: quę quidem in sua procreatione secernuntur ex materia communi omnibus membris; non ꝙ cerebrum generetur diuisim, & hepar quoq; per se, deinde constet vnum ex alio: neque membranę componantur diuisim, & caro etiam, atque ossa, deinde generetur ex ipsis cor aut cerebrum, sed quo nam pacto aliter? vtinam ego scirem, si non possint generari omnia membra similaria diuisim, demum ex ipsis constare organice per se, postea corpus componi ex hoc, quare fiat corpus animalis ex diuersis materijs. Neque mirandum est de Galeno in hoc; ipse enim non perspexit fundamenta naturalia. verum de sequentibus ipsum admirandum est, scilicet de Auicenna, qui habebat notitiam de scientijs speculatiuis. Quod autem id, quod ex verbis apparet, sensu quoque argumentum, & testimonium afferat, est: quia nos videmus abortum in principio exitus eius habere eandem figuram, scilicet sanguineam, postmodum non cessat procreari, donec membra secernantur actu, & primo cor, & cętera membra cum ipso, aut post ipsum, & ipsa omnia vniuersaliter sunt sanguinea. Aristoteles autem probat fœtum non posse generari ex mixtione sanguinis & spermatis mulieris per viam mixtionis, & contemperaturę, eo quia, sperma muliebre haberet talem actionem, generaret de se. Declaratum enim fuit iam in libro de Generatione, & corruptione ꝙ, quando miscentur plures res secundum ęqualitatem quantitatis, & qualitatis, resultabit B ex earum commistione vel coniunctione corpus homogeneum, quod non est idem actu cum rebus miscibilibus. ꝙ si ex his vna res sit minoris quantitatis, alia vero maioris, tunc minor exhibet maiori qualitatem tantum, veluti coagulum lacti. & ita res se habet apud Aristotelem de mixtione spermatis masculini cum sanguine menstruo. & ideo putat ipsum dare formam tantum, vt posterius dicemus. Et, si sperma mulieris haberet aliquem actum admiscendo se sanguini menstruo, tunc pręstaret ei de necessitate qualitatem & formam. impossibile enim est ipsum in eo admisceri secundo modo, vt diximus. quod si ita esset, tunc genitura maris esset frustra, mulieresque de se generarent. Complexio quoque spermatis muliebris non videtur esse conueniens, vt inferat in sanguinem menstruum qualitatem aptam generationi. apparet enim ex eius dispositione ipsum esse tenue aquosum, cuius natura in huiusmodi re est in vltimo contrarietatis naturę spermatis virilis. Iam ergo patet ex his dictis verificatio propositionis, quam posuit Aristoteles ad declarandum ꝙ sperma muliebre non habeat potentiam ad generationem: videlicet dum dicit, ꝙ impossibile est, vt sint duę res, quę habeant eandem virtutem spermaticam, & generentur simul. nam, si est sperma, non est menstruum; & si est menstruum, non est sperma. F hoc habetur ex vi verborum eius. Et, nisi intenderemus breuitati declararemus hoc iuxta virtutem sermonis ipsius Aristotelis: ipseque conatur pro viribus destruere huiusmodi sententiam, omnibusque modis possibilibus dici. & contradicere huic opinioni, est suppositio corruptissima. Laudemusque Deum, qui separauit hunc virum ab alijs in perfectione, appropriauitque ei vltimam dignitatem humanam, quam nõ omnis homo potest, in quacunque ętate attingere. Et, cum sanguis sit materia communis omnibus membris pro augmento & nutrimento, est igitur euidentissima indicatio, ꝙ ipse est materia communis generationi eorum. falsum enim est naturam nutrimenti vltimi membrorum esse diuersam a natura materię, ex qua generatur. & hoc est, quia nulla inest differentia inter augmentum & generationem, nisi ꝙ augmentum est generatio in partibus, & procreatio est generatio vniuersalis.

Vide in proœmio phy. 2. Cœli. 1. 2. de Gñat. 38. 3. Mete. vltio 12. Meta. c. 14.

Ratiões Aristotelis.

Res autem apparentes, quibus Aristo. probat sperma muliebre non habere potentiam ad generationẽ, sunt ꝙ ipse dicit mulieres concipere absq; emissione spermatis, & nullam cõsequuntur delectationem in hoc. & vulgus putat, quãdo sic impregnãtur parere masculos. ego vero iam postulaui mulieres, quibus adhibebam fidem, vt narrassent mihi veritatem, & id mihi dixerunt. & aliquę mulierum oblectantur coitu cum siccitate ipsa, & pręsertim nigrę. & hoc, quia humiditas vt frequenter reperta est in albis non pilosis, sed in siccis complexione

A illa est pauca. Item, quia hęc humiditas comperta est in fœminis aīalium sanguineorum, & maxime habentibus vuluam sub septo ob siccitatem fęminarum huius generis animalis, & propter caliditatem suam. nam complexiones corporū calidorum siccorum consumunt excrementum egrediens a corpore. quare non exit ex ipsis. & si exit, illud erit parum. Et hęc est causa, ob quam non apparet sanguis menstruis in fęminis alicuius speciei animalium, quemadmodum apparet in mulieribus, ob corporis earum humiditatem & earundē lenitatē: quia excrementum conuertitur ad membra terrea, sicut pilos, & cornua pennas, atque squamas. Hęc.n. sunt, quibus Aristoteles probat semen muliebre non habere potentiam ad generationē, neq; per viam mixtionis; cum genitura maris & sanguine, nec eo modo, quē putat Galenus: sed huiusmodi excremētū apud ipsum est ex necessitate loci, videlicet ex natura sui. Mulier enim penes ipsum, quando emittit illam humiditatem & efficitur delectatione in eius exitu, est veluti puer propinquus ętati spermatizationis, qui tamen nō spermatizat. & id ob frigiditatē suę complexionis & debilitatem caloris eius. Neq;.n. habet virtutem concoquēdi huiusmodi sperma ex vltimo nutrimēto, quod est sanguis: sicut habet iam prouectus ętate potentiam ad hoc. quare indiget genitura maris in generatione expellit tamen huiusmodi excrementum ipsa ob motum, & titillationē ibi existentem.

B Intenditque ipse datum esse huiusmodi excrementum mulieribus vt appareat cum hoc ꝙ sit ex necessitate materię, id etiam esse vt appetant rem veneream tantum. quę quidem voluptas quiescit in eius exitu. Neq; delectatio, q̄ habet hora egressionis huius humiditatis, est argumentum, ꝙ habet potentiam ad generationem. Puero enim accidit quoque delectatio in somno: cum tamen eius sperma non habeat vim ad generationem. Multa quoque pinguedo in animalibus pinguedine pręditis obest sanguini menstruo, idest ꝙ minoratur in mulieribus pinguioribus, quemadmodum maribus pinguioribus parum inest de semine. Hinc est ꝙ animalia sanguine carentia, in quibus non generatur pinguedo, vt mollium testatorum genera, sunt fęcundissima, cum non habeant pinguedinem. Res igitur, quibus Aristoteles probat semen muliebre non habere potentiam gignitiuam, videntur amplecti veritatem huius sermonis. veritas aūt rōnū famosarum sensu percipitur. Rationes autē Galeni, quibus probat sperma mulieris habere virtutem gignitiuam, fortiores & magis apparentes, sunt duę. Quarum vna est, ꝙ ipse reperijt in anatomia membrorum spermaticorum mulieris simile ei, quod reperitur in viro, inter quę nullā cadit discrepantia, nisi ꝙ in muliere sunt intra corpus. Nam vulua est ad instat testium, & membri virilis. collum enim matricis est vt pęnis in masculos. & membrana testium eos ambiens est veluti ventriculi matricis: existuntq; testes in substantia vuluę vice

Ratiōes Galeni, ac earū solutio.

C testium, qui maribus insunt extra. Dicit ꝙ cum sint eadem forma, erit & eorum actio eadem specie. nam, si aliqua diuersitas dicatur esse inter actum maris & fęminę, illa erit in paucitate & multitudine, & demum in quantitate non qualitate. Dixit, si sperma muliebre nihil operaretur in generatione, tunc testium creatio esset frustra. Hec inquam est fortior ratio, qua probat semen fęmineum aliquid facere in generatione. Quod quidem Auicēna fatetur dicitq; hanc esse opinionem Aristo. & ꝙ hoc, quod nos narrauimus de eius opinione, colligi potest ex eius verbis primo intuitu, non tamen ꝙ talis sit eius opinio certe. Nos vero iā certificauimus demonstrationes ab Aristotele factas in hoc, neq; habemus nos intromittere in verbis Auicennę hic. Ratio autem Galeni circa hoc nulla est. nam, cum nos concedamus ei hęc membra esse eadem figura, quāuis differant loco, & situ, non propterea concedemus eorum operationes esse easdē, manifestum enim est ꝙ actio vuluę non est actio membranę testium, neq; pęnis operatio est actio colli matricis. res autē operationibus distinguntur, nō figura. Cōcedimusq; testes esse eosdem figura, non tamen sequitur eandem habere actionem, adeo ꝙ teneamur dicere ꝙ, si semen fœmineum non conueniret generationi, esset frustrata natura. Fatetur enim ipsemet Galenus mammas mulieris fuisse gratia lactis, viri vero nō propter lac, sed alterius iuuamēti gratia. Iudicate igitur nūc quid prohibeat, ne testes mulieris atq; maris eodē modo se habeāt, vt

mammę, videlicet ꝙ non ſit eadem actio maris & fęminę: ſitque eorum opera D
tio in mare ad generandum ſemen promptum generationi, & in fęmina ad ex-
trahendum humiditatem aptam extrahi pro delectatione ad coitum neceſſaria,
vt in hoc ſpecies conſeruetur. Fatetur.n.ipſe quoque Galenus, ꝙ oculus talpę
habet omnes tunicas oculo requiſitas, pręter araneam telã, qua fit viſus. Si ergo
res ita ſe habet, nõ eſt inconueniens, ꝙ eadẽ ſit proportio teſtiũ mulieris ad eos
qui viri, quę eſt oculi muris terrę ad oculum animalis viſiui. Et, ſi hoc eſt poſſe,
tunc id, quod certificauit Galenus de figuris horum membrorum in muliere, nõ
cõtradicet illi, quod declaratum fuit per ſermonem neceſſarium. ex hoc .n.nõ
verificatur ꝙ ſemẽ muliebre habeat actionem in gñatione. Poteſt tñ verificare
Galenns ſuam opinionem, ꝙ actio maris & fęminæ in gñatione ſint eiuſdẽ ſpe
ciei, differant tñ in paucitate & multitudine: vt apparent ex ouis ſubuentaneis.
fert enim gallina de ſe huiuſmodi ouum in figura perfecta, abſq; maris ſemine, ſi
cuti idẽ parit coitu maris: differunt tñ, quia ex ſubuentitio nõ gignitur pullus, ex
ouo vero coitus pullus generatur. Et hęc ratio militat cõtra ipſum non pro eo.
Non.n.eſt imperfectius ouum ſubuentitium ouo coitus in multitudine & pauci
tate: ſed dña eſſentiali, quę eſt forma animata, qua pullus eſt pullus: & ideo nõ
procreatur ex eo pullus. Et ex ouo ſubuentaneo accipit Ariſtoteles manifeſtũ
argumentum, ꝙ mas pręſtat fętui ipſam formã & fęmina materiã, vt dictum eſt
cum in ouo ſubuentitio nihil deficiat, niſi receptio formę animatę, materia enim
in ſe tota reperitur in eo. B

Secũda vero ratio, quam affert Galenus circa hoc, eſt ſumpta ex ſimilitudine.
Dicit.n. ipſe ꝙ quandoque natus ſimilatur patri, nonnunq̃ vero matri. & cũ ſi
militudo ſit eadem, ergo ſimilitudo fit ex vna et eadem cauſa communi ipſis:
quę quidẽ cauſa vel eſt ſanguis, vel ſperma. ſanguis tamẽ non reperitur vtriq;,
ſed fęminę tantum: relinquitur igitur ꝙ ſit ſperma, quod ineſt eis inuicẽ. Dixitq;
neceſſe quidẽ eſt ꝙ huius cauſa ſit cõmunis, cũ ſimilitudo ſit quid cõmune. ſi.n.
ſimilari eſſet cauſa propria, repiretur ſimilitudo ex cauſa propria tãtum. exem-
pli gratia, ſi huius cauſa eſſet ſanguis menſtruus. ſimilitudo ineſſet tantum mu-
lieri, & ſi cauſa eſſet ob ſemen maris, ita ꝙ ſemen muliebre nihil in hoc opera-
tur, tunc ſimilitudo ex mari eueniet. Hę ſunt ergo eius rõnes. Et nos diſcutie-
mus has propoſitiones, vt noſtri moris eſt. Et dicamus ꝙ ꝓpoſitio, ſuper q̃ fun
dauit demõſtrationẽ, ſ. ꝙ quando vna & eadem res ineſt duabus, oportet ꝙ hoc
fiet propter cauſam communem his duabus, eſt propoſitio ęquiuoca. intelligitur
enim dupliciter, vno quidẽ modo, ꝙ hęc vna res reperiatur in vnaquaq; harũ
duarũ rerũ in vno & eodem modo cauſarum, videlicet eadem ſpecie ipſarum
quatuor cauſarum. exempli gratia ſcamnum quod fit a Socrate carpẽtario, & a
Platone carpentario. fiunt igitur ab eadem cauſa, videlicet ab arte factiua ſca- F
mni. & hęc propoſitio eſt vera neceſſaria. & quia erat validiſsima in mente Ga
leni, putauit ipſam eſſe vniuerſalem veram. Secũdo modo intelligitur ex ipſa, ꝙ
hęc eadem res fiat, ex his duabus rebus, duobus modi. ſpecie diuerſis ipſarum
quatuor cauſarũ. exẽpli gratia calceus, qui fit a Socrate calceolario, & a Plato
ne coriario. Sequitur.n.id non produci ex his communi quadam cã eadẽ ſpecie
in ipſis reperta: cum cauſa, qua calceus extat a Socratę calceolario, ſit ars cal-
ceolaria, faciẽs calceũ: & cauſa, qua fit a Platone coriario, ſit ars coriaria, quę p
ſtat calceo materiam. Et hic modus, ęquiuocationis circa eſſe rei non cogit cãm
eſſe eandem ſpecie in æquiuocis; immo cogit non eſſe eandem ſpecie, ſed bene
erit eadem genere, ſ. inquantum eſt cauſa tantum. Videtur autem Ariſtotelem
nõ poſuiſſe generationẽ fieri ex mare & fęmina vno, & eodem modo. ſed mas
apud ipſum eſt dator formę, vt declarabitur ex dictis noſtris fęmina vero pręſ-
ſtat materiam. Et ſimiliter credit ſimilitudinem eis ineſſe, ꝙ. ſ. maſculis ſemper
pręſtat formam ſimilitudinariam, fęmina vero materiam. & hoc, quia fęmina
apud ipſum, quando pręſtat materiam promptam formę ſimili mari, adhibet ei
mas illam formam: et quando dat materiam conuenientem formę ſimili ipſi, tũc
mas inducit in eam illam formam: & tunc natus producetur ſimilis matri. & ego
afferã rationem de hoc in futurum. Ex his igitur patet veritas opinionis Ariſto

A telis, ꝙ semen muliebre non est aptũ generationi: immo conuenientia, quam habet, inest sanguini menstruo tantum.

Et, cum manifestauerit sperma non generare ex eo, ꝙ ab omnibus membris egrediatur, vt Priores opinati fuerunt, ostenderitque naturam maris, & naturã menstrui muliebris, ipsumque esse semen mulieris tantum, incipit ostẽdere modum, quo congruit gñationẽ fieri ex semine maris & fęminę, quando miscentur in vulua. Dicamus ergo ꝙ, cũ ex natura sanguinis menstrui habeatur ipsum esse semen fęmineũ atq; incõcoctũ, fuerit quoq; manifestũ ex natura seminis maris ipm esse excrementũ cõcoctionis sanguinis & paucum? cuius partes ab elementari spiritu multiplicantur. Conuenit ergo vt semen maris pręstet sanguini menstruali, qñ cum ipso admiscetur, substantiam & formã, & hoc concoquendo ipsum, & secernẽdo ab ipso excrementa, quę non sunt apta conuerti in materiã mẽbrorũ: quem coagulat, redditq; ipsum corpulentum atq; stabilem: quemadmodum facit coagulum, qñ in lacte ponitur, quod quidem ipsum congelat, segregatq; ab ipso partem aquosam. Et id, quod accidit de semine maris cum sanguine fœminę, est simile coitui palmę dactyli maris cum fœmina. Qui enim hoc respicit, cognoscet certe ꝙ vna earum palmarum est mas, qui tribuit fęminę formã tantum. cuius rei certitudo ex dictis Aristotelis colligi potest, si consyderentur vniuersali speculatione. Nam omne, ꝙ generatur, habet causam efficientem, & materialem. Si ergo huiusmodi genus ferens semen, non haberet masculum neque fęminam, vt accidit in plantis, & in nonnullis animalium, tunc causa efficiens, & materialis essent inuicem coiunctę in semine, separarentur tamen nomine & definitione. Sed, si hoc genus haberet marem, & fęminã, sequeretur ꝙ istę potentię essent separatę. nam quando necessario generatur aliquod ens ex duabus rebus, non sufficit vna ad esse eius absq; alia: estq; necesse vnam harum duarum rerum esse causam agentem, aliam vero materialem. Natura igitur secreuit in genere, in quo datur mas, & fęmina id, quod agregauit in genere priuato mare & fęmina: non ꝙ segreget in eo id, quod non est separatũ a natura: sicut bene sequitur hoc penes eum, qui ponit ipsa communicari in vna potentia. cumq; fuerit necessarium potentiã agentem esse in vno ipsorum, & patiẽtẽ in alio, sequitur ꝙ impossibile est, vt actus maris, & fęminę sint idem specie in generatione: cum hoc etiam ꝙ mas est fęminę contrarius, indigetq; alterũ altero in generatione. sequitur ergo ꝙ principium actus sit de necessitate in mare: cum videatur ipsum esse vt mouens & agens, fœminam vero vt patiens. Videtur quoque esse necessarium ꝙ quę habent semen sanguineum, pręstant materiã, cũ sit necessarium materiam esse propinquã generationi, videlicet vltimum nutrimentum cõmune omnibus membris: & cum vltimum alimentũ cõmune sit sanguis, sequitur ꝙ ipse est materia. Si ergo ita est, oportet fęminam exhibere materiã, & potentiam, recipientem, sicut agens quoque in artificialibus est mouẽs, & patiens, quod mouetur. videtur quoque ipsum marem esse mouentem hora coitus, fęminam vero motam. mas igitur dat formam, fęmina vero materiam. mas enim non potest dare materiam membrorum, cum hoc ꝙ fęmina prestet materiam, vt posuit Galenus: nisi esset vna harum potentiarum diuisa, videlicet agẽs & patiens. nos aũt iam declarauimus ꝙ impossibile est, vt vna illarum duarum potentiarum diuidatur naturaliter. bene tamen possunt vtreque separari naturaliter & per se: quod totum est manifestum assuetis figurare prędicata essentialia, & ponderare rationem rerum accidentalium. Dicit autem Aristoteles, ꝙ ex sensibilibus potest haberi testimonium huius rei declaratę per sermones. De qua re tria affert testimonia. Quorum primum est, ꝙ in pluribus insectorum generibus visuntur mares ꝑ coitũ nullum mẽbrũ fęmina immittere pro seminis emissione: sed contra fęmina in marem, nonnunquam quoq; genus id animaliũ nihil facit, ꝑ coniunctionem ipsorum inuicem: immo coniũguntur mas & fœmina, diuq; vtraq; coiuncta palpitando inuicem manent absque apparitione illius rei. hoc est vnum ex testimonijs, quibus putauit semen maris nõ esse partem fœtus, videlicet quia non omnes mares emittunt genituram. Secũdum testimoniũ est, id qđ accidit auibus, oua subuentanea ferentibus. Gallina. n. pa

Quo pacto fiat generatio ex semine maris, & fęminę.

B

C

rit huiusmodi ouum perfectum, in quo tamen non generatur pullus. si tamen cõ D
iungatur alius mas cum ipsa fęmina, adeo ꝙ perficiatur figura oui id vulua, an-
teq̃ egrediatur. generabitur ex eo pullus. &, si coitu maris cũ fęmina procree-
tur ouum in vulua, & post alius mas cum ea coeat, anteq̃ ouũ egrediatur, fiet ꝓ
culdubio ex eo pullus similis secundo mari in sui colore. & habentes permã de
gallis hunc faciunt actum, quando quęrunt similitudinem, hęc igitur est ratio, ꝙ
mas pręstat formam ouo. Tertium testimonium est id, quod ex quibusdã generi
bus piscium apparet, in quibus fęminę oua ferunt de se, et perfecto ouo, mas tra
hit sed ad illa oua, postea proiicit semen super ipsa, & vbi tetigit semen in illis
ouis, fiet inde pisces. Et hęc est ratio decisiua, ostendens ꝙ semen maris est ꝓm-
ptum tantum sua qualitate ad generationem, & non quantitate, vt dicit Gale-
nus. Et ego dico ꝙ hoc non solum apparet in animalibus, verũ ẽt in plantis. qui
enim viderit compositionem palmę dactylorum, sciet ꝙ rami palmę masculinę
pręstant fęminę calorem, quo perficitur concoctio dactylorũ. mas quoq; ficus est
huiusmodi generis. Hę igitur sunt res, quibus Aristoteles probat semen maris
esse conueniens generationi, qualitate tantum. non quantitate. Et dicit sicut fa-
ber lignarius non dicitur esse pars ligni lecti, sic etiam semen maris nõ est pars
fętus. Sed mas penes ipsum est veluti faber, & semen eius vt instrumentũ artis,
sanguisque mulieris vt materia. quare, si aliquod animal semine caret, id ob eius
defectum euenit. est enim veluti faber, qui operatur in quibusdã partibus eius E
absq; instrumentis. Duęq; potentię, s. actiua & passiua, sunt mixtę hora coniun
ctionis animaliũ in seipsis, vt accidit plantis. & ideo fętus, ex his ortus est idẽ, et
post coniunctionem separantur: plantarum vero mas, & fęmina nullo modo sepa
rantur. Sunt tamen hę duę potentię in animalibus separatę, adeo ꝙ marem obti
nent, & fęminam: quia id nobilius, & pręstantius est, cum quodlibet animal ali
cuius cognitionis sit particeps, quod commune est eis. Aliud tamen maioris co-
gnitionis alterius videtur denominari. Sensus enim est quędam cognitio rerum
sensu diuersarum: adeo ꝙ datur aliqua species non habens nisi sensum tactus, &
gustus, animal vero perfectum omnes obtinet sensus. Et, cum quodlibet ani
mal cognitione participet, planta vero cognitione careat, mira igitur est diffe-
rentia inter animal & plantas qua differentia in animali comperta desyderat
haberet partem in hoc sęculo, idest esse perpetuum & vt sit mobile, non quie-
scens veluti cadauer. gignatq; animal. Actus igitur huius animalis fit per motũ,
ꝙ si ita est, cum ex sui natura sit generare sibi simile, s. animal, conuenientius igi
tur est vt habeat talem actum, ex eo ꝙ est animal mobile, nõ ex eo ꝙ quiescit,
vt plantę. & ob hunc rem fuit mas separatus a fęmina. vt proueniat ex eis
huiusmodi actus ordinatus motu & desyderio, hoc enim est sibi nobilius, ex eo
ꝙ est animal. Ideoq;, cum genus animalium testaceorũ sit naturaliter medium in F
ter animalia & plantas, ideo non habet id, s. marem & fęminam, quod habet ani
mal perfectę generationis, nullumque in se fructum affert, sicut plantę, sed gene
ratur ex quadam humiditate, in qua crescit. Declaratum igitur est ex hoc tracta
tu marem, & fęminam esse principalia in generatione; & quo pacto sint princi-
palia. & hic est finis huius libri. Laus Deo.

A ARISTOTELIS

DE GENERATIONE ANIMALIVM

LIBER SECVNDVS.

Cum Auer. Para.

Quid sit causa, vt principium generationis cuiusque mouens primum, & procreans. Cap. I.

MArem ac fœminam esse principia generationis, & quænam eorum essentiæ vis atque ratio esset, di-
B ctum iam est. Sed quamobrem gignatur, & sit alterum mas, alterum fœmina, vt necessario, & quonam primo mouente, & quali materia id efficiatur, procedendo explicare conabimur. At vero quod ad melioris rationem, & causam cuius gratia pertinet, cœlitus principiũ ducit. Cum.n. rerũ aliç sint sempiternæ, summeque diuinæ, aliæ quæ possint & esse, & non esse: pulcrum autem diuinum que illud causa semper sua natura melioris conditionis in rebus contingentibus sit: quod vero sempiternum non est, id & esse, & particeps tum deterioris conditionis, tum melioris esse possit. cumque anima sit corpore melior, animatumque inanimato præter propter animam: & esse, quam non esse, & viuere, quam non viuere melius sit: efficitur his de causis, vt generatio sit animalium. Cum enim natura eius generis sempiterna esse non possit, quo modo fieri potest, Generationis animaliũ causę.
C eo sempiternum, quod gignitur, est. numero igitur non potest, substantia enim rerum in singularibus est: quæ si talia essent, sempiterna essent. specie vero potest. itaque genus hominum semper, & bestiarum, & plantarũ est. Sed, cum principium sit eorum mas atque fœmina, fit vt generationis gratia sit mas & fœmina in rerum natura. Cumq; sua natura melior, magisq; diuina causa sit ea, quę prĩa mouet, cui ratio inest, & forma quam materia: cumq; melius etiam sit separari a deteriori quod melius est, ideo in quibuscunque fieri potest, & quoad eius fieri potest, mas a fœmina separatur. melius enim, magisq; diuinũ est principium motus, quod per generationem mas obtinet. fœmina enim materia est: sed coit, & iungitur ad generationis officiũ mas cum fœmina: id.n. commune ambobus est. Qua igitur ratione sexu maris ac fœminæ participant, viuunt. quamobrem plantæ quoque vitæ participes sunt. qua autem sensus adest, genus animaliũ est. Quorũ incessilibus fere omnibus mas a fœmina separatur,

ob eas, quas modo reddimus, causas: eorumque alia, vt dictum est, D
semen emittunt, alia nõ emittunt, cũ coeunt. cuius rei causa est, quòd quæ nobiliora sunt, eadem sua natura magnitudinem sibi postulant. quod non nisi calore animali fieri potest, Quod enim maius est, id a facultate ampliore moueri necesse est. mouere autem calor potest. quamobrem in vniuersum prope dixerim, maiora, quæ sanguinem habent, quam ea, quæ non habent: & incedentia quam stabilia, maiora, quæ semen genitale propter calorem ac magnitudinẽ emittunt. de mare & fœmina quam ob causam sint, dictum iam est. Animalium vero alia perficiunt partum, forasque mittunt sibi simile: vt ea quæ animal edunt in lucem: alia nondum explanatum, suamque formam adeptum pariunt. quorum sanguinea ouum pariunt, exanguia vermem. Inter ouum & vermem hoc interest. ouum est cuius ex parte animal gignitur, reliquum cibus ei, quod gignitur, est: vermis ex, quo toto animal gignitur. Eorum autem, quæ perfectum sibi simile edunt in lucem, atque viuipara sunt, alia statim intra se aĩal gignunt, vt homo, equus, bos, & ex marinis delphinus, & reliqua generis eiusdem: alia vbi primum intra se ouum genuerint, mox animal edunt foras: vt quæ cartilaginea appellantur. Ouiparorum alia ouum edunt perfectum, vt aues, & quæ quadrupedes ouum pariunt, vt lacertæ, & testudines: aut quæ pedibus carent, vt serpentum pars plurima. oua enim eorum postquam prodierunt, nullum insuper capiunt incrementum: alia imperfectum edunt, vt pisces, crustata & mollia nomine. nanq; eorum oua edita augentur. Omnia quæ aut animal pariunt, aut ouum, sangninem habent. & quæ sanguinẽ habent, aut animal pariunt, aut ouum, nisi omnino improla sint; Exanguium insecta vermiculum pariunt, quæ aut ex coitu generantur, aut ipsa coeunt. Sunt enim nonnulla insecta, quæ sponte naturæ gignantur: sed sexum maris ac fœminæ habeant, coniunctaque procreent aliquid. quod tamen generant, imperfectum est. causam antea reddidi. Magna permutatio generibus euenit. nec enim bipedes omnes vel animal pariũt vel ouum. aues enim ouum, homo animal parit. neque quadrupedes omnes, aut ouum pariunt, aut animal. equus enim & bos, & aliæ plurimæ animal pariunt. lacertę, crocodili, & aliæ complures ouum. nec vero in habendis pedibus, nec ne, ratio partus continetur. nam expedum aliæ animal pariunt, vt viperæ & cartilaginea: aliæ ouum, vt piscium genus, ac cæteræ serpentes. pedes habentium multæ & ouum, & animal pariunt: vt quadrupedes, quas modo enumerauimus. necnon intra se pariunt, tum pedata, vt homo, tum expeda, vt balenæ, delphini. sic igitur diuidi non potest, nec discriminis eius causam habet instrumentum vllum incessui delegatum. Sed enim ea pariunt animal, quæ natura perfectiore sunt, & principium syncerius obtinent. nullum enim intra se gignit animal, nisi quod aerem recipit & spirat. perfectiora autẽ sunt,

Differentia inter ouũ & vermem.

E

Ouum perfectum patiẽtia.

Imperfectũ ouum quę edunt.

F

A quæ natura calidiora & humidiora, nec terrena constant. Caloris vero naturalis ratio pulmone describitur sanguinis compote. quæ enim pulmonē habent omnino calidiora sunt iis, quæ non habent. & inter ea superant, quę non fungosum, aut retorridum, & parum sanguinis continentem habent pulmonem, sed sanguinolentum & mollem. vtque animal res perfecta, vermis autem & ouum imperfecta est: sic perfectum nasci solet a perfectiore. Quæ autem calidiora quidem sunt propter pulmonem, sed natura constant ficciore: aut quæ frigidiora quidem, sed humidiora sunt, eorum altera ouum edunt perfectum, altera intra se, & ouum, & animal pariunt. Nam & aues, & cortice intecta calore suo perficiunt, sed prę siccitate ouū pariunt. cartilaginea cum minus iis calida, magis humida sint, vtroque participant. quippe quæ & ouum & animal intra se pariunt: ouum, quia frigida sunt: animal, quia humida. humor enim viuificus est: siccitas longe a vita remota est: sed, cum non penna, non cortice,

Perfectiora aīalia quę sint. Calidiora quę.

B non squama tegantur, quæ indicia sunt naturæ siccæ atque terrenę, idcirco molle generant ouum. vt enim ipsis, sic eorum ouis nulla fatis insidet siccitas. atq; ob eam rem intra se pariunt oua. nam, si ouum foras prodiret, facile periret, carens putamine quod protegat duriore. frigida sicciora q; pariunt quidem ouū, sed imperfectum, crusta etiā duriuscula opertum, propter naturā ter renā sui generis, vtq; imperfectum exiens possit seruari tutela operimenti testacei. Pisces itaque, cū squamati sint, & genus crustatū, vt terrena constitutum natura, oua putamine duriore generant. Sed molliū genus, vt ipm natura corporis lenta est, sic oua, quæ imperfecta edere solet, tuetur & seruat. plurimum enim lētoris sua cum fœtura emittunt. Insecta omnia vermiculū pariunt, eademq; omnia sanguine carent. vnde fit vt quę extra vermiculum pariunt, sanguine vacent: quanquā exanguia non omnia vermem pariant. commutant enim inter se vices insecta, & quæ ouum pariunt imperfectum: vt pisces squamati, & crusta

C ta, & mollia. horū enim oua vermem imitantur: quipe quę foris incrementū recipiant illorum vermiculi tempore procedente in speciem oui transeunt. quod quemadmodū fiat, postea explicabimus. Nunc prius intelligendum quam bene, miroq; deinceps ordine natura reddit generationē. perfectiora enim calidioraq; animalia prolem reddunt perfectam qualitate: nam quantitate nullum omnino animal pfecte progenerat. omnia enim, posteaquam nata sunt, incremētum recipient, & generāt quoq; ea ipsa animalia intra se statim. cęrera ab iis proxima loco secundo constitua, non statim perfecta intra se generant. cum enim prius intra se ouum pepererint, mox animale edunt in lucē. Alia non perfectum animal generant, sed ouum, idque perfectum. quæ autem iis frigidiora constant natura, generant quidem ouum, sed non perfectum, verū quod foris perficiatur: vt genus piscium, squamata, & crustata; & mollia. Quintum genus, quod

frigidissimũ est, nec ouum quidẽ ex sese parere põt. sed hęc affectio D foris euenit ei, vt dictum est. Insecta enim primo vermiculum pariunt, qui addito tempore speciem accipit oui. Aurelia enim appellata oui obtinet facultatẽ. tum ex eo animal nascitur, tertia mutatione finem recipiens generationis. sunt igitur quæ non semine genitali procreentur, vt antea dictum est. Sãguinea tamen omnia semine procreantur, videlicet ea, quæ per coitum oriuntur, emissa a mare in fœminam genitura: qua ingesta animalia constituuntur, suamq; formã recipiũt, aut intra ipsa aĩalia, quę solent animal generare, aut in ouo aut in semine, & eiusmodi alia sęcretione. De quibus quæstio longe dubia oritur, quonam pacto ex semine generetur aut planta, aut animal. quod enim gignitur, & ex aliquo, & ab aliquo, & aliquid gigni necesse est. ex quo gignitur materia est, quam nonnulla secum habẽt primam acceptã ex fœmina: verbi gratia ea, quæ non forma animalis nascuntur, sed vermiculi, aut oui: quædam diu ex fœmina capiũt, E quoniam lactent, vt ea quæ non modo foras, verumetiã intus forma animalia gignantur, talis id, ex quo oriuntur, materia est; Sed hoc loco nõ ex quo oriãtur quęrimus, sed a quo partes corporis generentur. aut enim extrinsecus aliquid, aut in genitura & semine insitum agit: idque aut pars aliqua animę, aut anima, aut habens animam est. sed ab aliquo extrinsecus agente effici quæque, aut viscera, aut alia membra, remotũ a ratione videtur. fieri enim nõ potest, vt moueat quod non tangit, & quicquam ab eo, quod nõ moueat, afficiatur. igitur in ipso conceptu aliquid iam inest, quod aut pars eius sit, aut seorsum contineatur. Sed aliud quicquam esse abiunctum, irrationabile est. etenim generato iam animali, corrumpatur ne illud. an maneat? At nihil inesse videtur quod non totius pars sit, aut plantæ, aut animalis. Quinetiam corrumpi, postquam vel omnes, vel aliquot partes effecit, absurdũ est quid enim efficiat reliquas? nã si illud, posteaquã effecerat cor, interiit, cor, autem ipsum partẽ aliam effecit, eiusdem F rationis est, vt vel omnia intereant, vel omnia seruentur. ergo seruari necesse est pars igitur eius est id, quod protinus in semine inest. sed si nihil animæ est quod non aliqua in parte sit corporis, vt animata quoq; pars aliqua protinus sit, consequitur. Sed cætera quonam pacto efficiantur? Aut. n. simul omnes partes generantur: verbi gratia cor, pulmo, iecur, oculus, & reliqua omnia: aut ordine deinceps, vt in his carminibus, quæ ad Orpheum authorem referuntur. Similiter enim, vt retis implexum, constitui animal ibi scribitur. Sed enim nõ simul omnia effici vel sensu percipi potest, cum partes alię iam inesse, aliæ nondum esse cernantur. nec dici potest eas præ sua exiguitate latere. pulmo enim, qui amplioris quam cor magnitudinis est, posterior corde in primo ortu conspicitur. Sed cum aliud prius, aliud posterius fiat, vtrum alterum efficiat alterum, & sit propter proximũ, an potius hoc post hoc fiat? verbi cã, non cor iam ortũ efficit

Dubitatio, qua ratione gñatio ex semine fiat.

Vtrum fœtus partiũ altera efficiat alteram.

A iecur, idq; aliud quippiam, sed hoc post hoc: vt postquam puer factus est, vir efficitur, non a puero agente vir efficitur. Cuius rei ratio illa est, quòd ab eo quod actu est, id quod potẽtia est, efficiatur, tum in naturæ, tum in artis operibus. itaq; speciem & formam esse in illo oportebit: verbi gratia in corde formã iecinoris. quanquã alias quoq; illa opinio absurda & cõmẽtitia est. Quinetiã vt in semine protinus pars aliqua animalis, aut plãtę facta cõtineatur, siue quę cæteras efficere possit, siue quæ nõ possit, impossibile est quãdo ex semine & genitura omnia generantur. ab eo enim, qui semen fecerit, creatum id proculdubio est: siquidem protinus inest. At vero semen prius fiat oportet, idque officium generantis est. nulla igitur pars cõdita inesse põt. ergo quod agit, nullam in se habet partem, at ne extra quidẽ: alterutrũ autem sit, necesse est. Hęc igitur soluere conandum. fortasse.n. aliquid ex iis, quæ diximus, nõ simplex est, vt ab extero nihil effici posse. nam & est vt posit, & est vt non posit. sed semen, an id, a quo Solutio.

B semen, dicamus, nihilo refert: scilicet qua motum, quem illud mouebat, semen in seipsum continet. Fieri autem potest, vt hoc ab hoc moueatur, & hoc ab hoc, sitq; perinde quasi ad mirabilia illa spontina. partes enim habẽt vim modo quodam, etiam cum quiescunt. quarũ primã vbi extrinsecus aliquid mouerit, statim proxima actu efficitur. Vt igitur in spontinis illis quodammodo illud mouet, quod nihil nunc tãgit, sed ante tetigit: sic id a quo semẽ, aut quod semen effecit, mouet, cum aliquid tetigerit, quanquam nõ adhuc tangit. & motus, qui inest, quodam efficit modo, vt ædificatio ædes. Igitur aliquid esse quod efficiat, sed non ita, vt hoc quicquam, nec perfectum inesse primũ agens, apertũ iam est. quemadmodũ autẽ vnumquodq; fiat, accipiendũ hinc est hoc initio. Omnia quæcunq; aut natura, aut arte efficiuntur, ab eo quod actu est, fiũt ex eo, quod potẽtia tale est. Semen igitur tale est. motũq; habet, & principium tale, vt motu peracto pars existat quæque, eademq; sit animata. nõ est enim facies, nisi animam

C habeat, neq; caro: sed corrupta ęquiuoce dicetur, facies, aut caro, perinde quasi lapidea, aut lignea facta sit. simul aũt partes similares, & instrumentales, siue officiales efficiuntur. & quemadmodum non securim, non aliud instrumentũ dixerimus factum esse ab igne solo: sic non pedem, non manum, eodemque modo ne carnem quidem. nam eius quoq; aliquod officiũ est. dura igitur, mollia, lenta, rigida, & quicunque alii affectus partibus insunt animatis, a caliditate, frigiditate ue effici possunt. At ratio, qua iam caro, aut os est, non potest: sed a motu proficiscente efficitur ab eo, quod genuit, quodque actu est id, quod potẽtia est id, ex quo gignit: quomodo in iis quoq; agitur, quæ arte efficiuntur. ferrum enim durum, aut molle efficitur calore vel frigore. at vero ensis a motu instrumentorum, qui artis obtinet rationem. Ars enim principium, formaque eius quod efficitur est, sed in alio. Motus autẽ naturæ in ipso ęst, ab altera profectus

Similares, et dissimilares partes simul fieri.

natura, quæ actu obtinet formam. Sed habeat ne semen animam, D nec ne, ratio eadem atq; de partibus reddenda est. nec enim anima vlla esse potest in alio, nisi in eo cuius est, neq; pars vlla esse potest, quod particeps animæ non est, nisi ęquiuoce, vt mortui oculus semē igitur & habere animam, & esse potentia palam est. Proprius autem & remotius idem a seipso potētia esse potest: vt Geometra dormiens remotius quam vigilans est, isq; remotius, quam qui iam cōtēplatur. Sed enim huius nulla pars causa est generationis, sed quod primum extrinsecus mouit, id causa est. nihil enim seipsum generat, sed postquam generatum est, seipsum iam auget. quamobrem non simul omnes partes generantur, sed vna primum: eamque primū oriri necesse est, quæ principium augendi contineat. siue enim planta, siue animal est, æque omnibus inest quod vim habeat vegetandi, siue nutriendi. id autem est, quod tale alterum generet quale ipsum est. hoc enim cuiusque perfecti, tum animalis, tum stirpis secundum naturā officium est. necessitatis autem ratio est, quòd cum aliquid ortum est, augeri idem necesse est. E Generat igitur quòd est vniuocum, vt homo hominem, sed per se ipsum augetur. ergo ipsum, cum aliquid sit, auget. quod, si vnum quidque primum sit, id primum generari necesse est. itaque si cor primum in nōnullis oritur animalibus, aut cordis proportionale in iis, quæ corde carent, ex corde principium illud est in iis, quæ cor habent: cęteris ex proportionali. Exposui iam ad ea, quę ante quærebantur, quid causa sit, vt principium generationis cuiusque mouens primum, & procreans.

Partem, quę principiū augendi continet, primum generari necesse.

AVER.

Cum ipse Aristoteles iam notificasset: marem, & fęminam esse in generatione principalia, declaraueritque modum, quo ipsa sunt principalia, primo incipit hic ostendere causam, ob quam uirtus maris, & fęminę sit diuersa in ꝙ̄ pluribus animalium: quod neque plantis, neque vlli animalium generi accidere solet. & vtrū id ex necessitate acciderit, aut ex nobilittae: cū quicquid naturę tribuitur, aut hac, aut illa necessario eueniat. Dicamus ergo ꝙ entium mobilium duo dantur genera, vnum sempiterni motus, ingenitum atque incorruptibile in indiuiduo: F ꝙ sunt videlicet nobiliora entia mobilia, quę necessaria sunt secundum indiuiduum, & sunt cęlestia corpora: aliud vero genus rerum, quę quandoque mouentur quandoque quiescunt, quandoque sunt, quandoq; vero nō sunt: & hęc ex sui natura possunt participare esse perfectioris conditionis atq; imperfectioris. Primi aūt generis natura nobiliori modo, quo sit possibile se habet, & ideo hoc genus entium est causa secundi generis secundum nobilitate. & notū est, ꝙ hoc genus, s. potens esse & priuari, sic se habet ꝙ habere esse quid sibi nobilius quam priuari, animaq; eius pręstantior corpore, vita quoque ipsius dignior morte. quare primum genus entium mobilium adiuuat talem partem, & de ea curā habet. ipsam quoque extrahit de priuatione ad esse: quam etiam transfert de esse priuato vita ad esse vitę, & de esse vitę, ad esse animę, donec desinat in aliquē finem, de cuius natura est recipere perfectissimum esse. & sicut iuuat eā, donec mutet ipsam de esse imperfecto ad perfectum, sic etiam curat vt remaneat ęternum perpetuum, vt potest ex sui natura. Et hoc, quia cum impossibile sit id perpetuari in indiuiduo, curat vt perpetuetur in specie. Hęc autem perpetuantur in specie ob cā sibi inexistentem: nam id nobilius est quam vt perpetuētur ob causam extrinsecā, quę autem perpetuantur in specie ob causas in eis repertas sunt

genera

A genera organorum ferentium ſemen ex plantis , & animalibus . Sed, cum aĩal
ſit nobilius plãta,nobilitatẽ adipiſcitur tali officio, ſcilicet generatione, in qua
ſeparatur cã mouens a mobili,cum cauſa mouẽs ſit nobilior mota. bonum autẽ
eſt diſtinguere nobile ab ignobili : idcirco animalibus inſunt mas & fœmina ,
ſcilicet quia hę due potentię ſunt ſeparatę . Hoc autem fit in eis,quę poſſunt ha
bere marem & fœminam . perfectius enim genus aĩalium atq; nobilius marẽ et
fœminã obtinet,i. greſsibile,cum ſit præſtantius ſtabili,ſicut ſanguineum eſt no
bilius exangui.Et ob hanc eandem cauſam quidã mares ſemẽ immittunt in fœ
minã,aliqui vero non.aĩal enim nobilius robuſtius eſt natura , calidius atq; ma
ius : & magnitudo corporis, ac multitudo caloris eſt cã exitus ſeminis . ex hoc
igitur patet cauſa,ob quã datur mas,& fœmina in aĩali ferente ſemen. Et, quia
animalium generatio,& ſpermatizatio multifariã eſt,id ſcrutari intẽdimus, hu-
iuſq; rei cãm . Dicamus ergo aĩalium generationem quinq; diuerſis modis repe
riri in animalibs ; quorũ Primus eſt aĩalium gignentium ſibi ſimilia figura,& ſi
militudinem intra ſe & extra.Secundus vero eſt animalium, quę ouum genue-
rint intra ſe,mox aĩal edunt foras. & hoc cũ ouum intra corpus erumpitur aĩa-
lis : & eſt ſpecies nominata cartilaginea . Tertius eſt modus aĩalis , quod intus
ouũ generat,et egreditur ex eius corpore ouum perfectum, vt aues. Quartus ve
ro modus eſt illius aĩalis,quod in eius corpore ouum imperfectũ generat;perfici
B turq; extra,vt piſces nõ habentes pinnulas & ſquamas,& reliqua. Qu intus aũt
modus eſt illorum,quę vermiculum extra pariunt:& ſunt animalia,quę non gi
gnũt, ſed ſponte naturę gignuntur. Magna tamen euenit differẽtia inter ouũ &
vermẽ.pullus.n.ex aliqua particula oui procreatur, nutritur tñ ex alia extra ip
ſam.ex vermiculo vero generatur aĩal extra ipſum habens figuram vermiculi.
cuius diuerſitas generationis cauſa non complectitur differentijs apparentibus,
quę reperiuntur in aĩalibus,ideſt his ſpeciebus . Non enim poſſumus dicere ꝙ
animal viuum pariens intra ſe & extra,ſit quadrupes. nam multa quadrupedũ
ouum pariunt,ut lacertę & crocodilus . bipedes tamẽ aliquę reperiuntur gñare
animal intra ſe,extraq; , vt homo;ex quadrupedibus etiã vt equus et mulus. Ali
qua vero,quę pedes non habent,ſicut ſpecies ſerpentum.aliqua,quę duos habẽt,
vt vipera.Similiterq; de ouiparis nõ poſſumus dicere ipſa eſſe bipeda,neq; qua
drupeda ſiue expeda.Nam ouiparorũ aliqua bipeda, vt aues: aliqua alia quadru
peda,vt crocodili : nõnulla vero expeda,vt ſerpentes. cum igitur non poſſumus
complecti has diſcrepantias his differentijs, non ſunt ergo cauſa ipſius diuerſita
tis. Sed huius rei alia cauſa eſt, videlicet quia quanto animal natura perfectius
eſt,calidiusq; ac humidius,intra ſe animal gignit perfectum qualitate: quantita-
te vero imperfectum . Nequaquam enim poteſt animal generare fœtum perfe-
ctum vtroque modo ſimul . ob quam cauſam quodcunque animal gignens intra
C ſe animal,pulmonem habet habentẽ magnũ ſanguinem,hmõi.n.pulmo debetur
animali magni coloris & humiditatis . Quod autem contra huiuſmodi natu-
ram ſe habet , videlicet frigidam & ſiccam habens complexionem , ſitque ſan-
guineum, ouum parit imperfectum: cum talis gradus ſit imperfectior gradu ani
malium ſanguineorum. cuius rei cauſa eſt,quia terrea portio remotiſſima eſt a
vita, hinc eſt, quod ouum huius animalis in principio rei durum exiſtit ; quare
perfici poteſt exterius.contra auium oua: quę ſi prodirent ſicut in principio rei,
non poſſent tutari extra, & multominus perfici ab eorum molliciem in princi
pio creationis . In quo.n.animali vna duarum qualitatum nobiliũ eſt ſuperans,
alia vero deficiens,veluti ſi calor excelleret humiditatẽ,vel humiditas calidita
tẽ, eius generatio erit media inter duo extrema. Si vero humiditas excedat in
eo,cuius caliditas ſit pręter caliditatem animalis perfecti,ideſt ꝙ non ſuperat in
eo ſicut in animali perfecto,ouũ gignit intra ſe,animalq; extra. In quo vero ca-
liditas & ſiccitas ſuperat ouũ perfectum generat. Sed cum humiditas ſit paſſibi
lior,quam ipſa ſiccitas, ideo animalis generatio,in quo humiditas cũ aliquali ca
lore ſuperat,perfectior eſt quam eius, in quo excellit calor cum ſiccitate. cuius
ratio eſt : quia calliditas eſt qualitas actiua, humidum vero & ſiccum paſſiua :
humiditasq; facilioris paſſibilitatis , ſiccitas vero difficilioris,& debile agens,

quando agit in materiam passibiliorem, videtur esse maius, et manifestius, quam D si ageret agens fortius in materiam difficilis passibilitatis. Ex his ergo tribus speciebus sanguineorum nobilior est, quę excedit in duabus nobilibus qualitatibus, s. quę animal gignit intus & extra, ad quod genus sequitur aliud genus, dignitate inferius & nobilitate, quod ouum gignit, animalq; egreditur: in quo quidem humidum tantum excellit. post quod sequitur imperfectius, scilicet ouum generans perfectum, qđ siccitate & caliditate excedit. Ex generãtibus vero ouũ imperfectum, aliquod est sanguineũ, vt piscis: aliud exangue. Et ideo reperitur diuersitas inter oua huiusmodi speciei. ex eis enim aliquod habet cõiunctionem corticis infra duos defectus, inter oua animalis sanguinei: vt est ouum molliũ, dictorum malacia. ex iis tamen aliquod est propinquis naturę oui. Gęnerãs vero vermiculum sanguine vacat, & est, s. animal insectum. vnde fit vt multę species horũ animalium generent ex se, scilicet ob earum imperfectionem, & propinquitatem naturę earum ad naturas corporum simplicium. Iam ergo patet ex dictis causa diuersitatis generationis animalium. Et quia ostenderat Aristoteles genituram maris, & sanguinẽ menstruũ esse principalia in generatione: sanguinemq; menstruum esse veluti materiam, genituram vero maris, vt dans formã. Et quia agens cuiuscunq; generati concordat cum ipso generato nomine, & definitione, s. vniuo ca, ideo assumit modo scrutari de vere generabili, & de creatore membrorum fętus. Dixit. Intendimus modo, inquirere quid sit id, a quo fętus gignitur, quodquidem est efficiens, & generans: non id ex quo fit, videlicet causa materialis. Dicamus ergo ꝙ id, quod gignit membra, eaque procreat, est alterum duorum. aut enim est quid animatum extrinsecus: vel est quid in semine insitum, quod est etiam pars animati, idest ꝙ sit in semine aliquod mẽbrorum actu, quod quidem procreet cętera membra. Qui tamen ponunt gignitiuum ipsius animalis esse animatum extrinsecus, siue ponatur efficiens membrorum extrinsecorum, siue intrinsecorum, manifeste errant. quamuis sit absurdius ponere ipsum gignere membra interiora, cum impossibile sit quicquam extrinsecum mouere aliquid, quod non tangat. & si non est ibi tangens, neque ibi fiet etiam alteratio. necesse enim est huiusmodi potentiam inesse semini, vel alicui rei separatę. quare vel huiusmodi res tanget fœtum, donec perficiatur fœtus generatio: aut corrumpetur ante perfectionem generationis eius. Sed manifeste patet non dari hic aliquod extrinsecum animatum tangens embryonem, donec perficiatur eius generatio in viuiparo, neq; in ouiparo. Et, si ita est, non relinquitur nisi vna trium rerum: vel ꝙ huiusmodi extrinsecum, ipso existẽte separato, efficiat vnum membrum, s. post aliud, & sic quousq; perficiatur embryo: aut illud extrinsecum faciat omnia membra simul: aut tale extrinsecum generet vnum membrum, & illud membrum mox generet reliqua membra. Prima autem res est falsa. Secunda vero, scilicet vt faciat omnia membra simul est impossibilis; vt sensu & ratione haberi potest. ratione quidem, quia videtur conueniẽs in rebus naturalibus res se habere, vt in artificialibus, videlicet ꝙ pars partem sequatur in generatione, sic etiam debet esse in generatione rerum naturalium. sensu vero, quia mẽbra embryonis in principio suę creationis non conspiciũtur generari simul, immo vnũ pręcedere aliud visuntur: qđ patet speculanti in eo. Neque potest quispiã dicere cuncta membra simul generari, aliqua tñ sua pręexiguitate latere in principio creationis, maiora vero cõspici. Idq; nõ esse verum patet, cum multa videãtur mẽbra magna apparere post pauca ĩ ipsa gñatione. pulmo enim, qui est amplioris magnitudinis, quã sit cor, posterior corde cernitur in gñatione. Neque possunt etiam apparere ipsa mẽbra in generatione vnũ post aliud, adeo ꝙ vnum procreet aliud: sed quia vnũ oriatur post aliud, sicut nox post diem, & senectus post iuuentutem. Non enim gignitur qđ potentia, neq; producitur ab eo quod actu absolute, siue arte siue natura, sed ab eo, quod est in actu. qđ enim generatur ab aliquo & quod ipsum generat, sunt idem specie vel genere. Et, si ponamus generans cętera membra esse vnum mẽbrum, exempli gratia cor, sequitur ipsum habere actu formam membrorum: eritque cor, & iecur, atque cerebrum simul, quod est falsum. Et hac eadem decleratione ostendit

Dubiũ, quę sit fœtus efficiens causa.

A tur non posse dari in semine aliquod mēbrum animatum creans reliqua mēbra. Si inesset quoq; semini membrum creans cętera membra, tunc fœtus non generaretur a semine. Similiter si mēbra omnia secederēt ex semine, vt plures Antiquorum dixerunt, iam patuerunt quāplurimę falsitates euenientes ex tali opinione: videturq; semen esse membrum genitū ab eo, a quo est semen. Si ergo manifeste appareret in semine unum mēbrum animatum in actu, aut plura vno, hmōi membrum esset ex eo ꝙ est habens semen, i. quia est pars ipsius, pars autem non ęquatur toti definitione, & nomine in membris organicis. Si ergo impossibile est ipsum generans esse id, quod prębet semen, quod est animatum extrinsecum, neq; potest esse in semine membrum actu animatum creans reliqua membra, & tamen necesse est ipsum esse alterum illorum duorum. Soluere igitur debemus hoc dubium. quod sic ipsum soluere conuenit, declarando scilicet ꝙ id, quod dicitur conditionaliter et cum hypothesi, assumitur hic absolute. Nam, cum dicimus ipsum extrinsecum agere & non agere, si hoc absolute sumatur, sequentur ex eo priores falsitates, vt si dicamus ipsum fœtum generari propter ipsum extrinseum tantum, sequentur illi priores errores. Si autē dicamus ipsum generari mediante semine, & cum semine, nullum ex prędictis falsis sequetur. Sed, si tribuamus etiam actum ipsi semini absolute, pręter hoc ꝙ tribuamus ipsū eidem propter extrinsecum: ergo dabitur in semine membrum in actu, sequenturq; cętera falsitates prędictę. cumq; supposuerimus semen agere id vel virtute acquisita a datore seminis, cū habeat conditionem generatiui, videlicet vt sit ipm & genitum ab ipso eiusdem speciei, vt homo generat hominē, vel eiusdem generis sicut equus & asinus, ex quibus generatur mulus: non pp hoc sequitur ꝙ insit ipsi semini membrum in actu, a quo generētur membra: quia dator seminis pstat semini, primo virtutem quā habet, adeo ꝙ fungitur semen hac virtute officio ipsius seminificantis, quod quidem iam est separatum, desinitq; esse. Et hoc est simile rebus admirabilibus, in quibus datur mouēs, quod mouet aliqđ, mox quiescit, remanetq; scđm quod de se mouetur, & mouet hmōi motu, quē acquisiuit a primo. Sic etiā in natura nam cum id, a quo semen efficitur, pręstauerit virtutē naturalem semini, qua mouet materiam ad perfectionem, & procreationē, qua quiescente remanet semen mouens, ea virtute, ob eam rem nō est necesse vt primum mouens tangat id quod mouetur, ab ipso vsq; in finem generationis, sed tantum in principio rei, primum tangit secundum, deinde restat secundum, tangens materiam vsque in finem generationis, ex quo dicitur exterum esse agēs, quod egit, tamē potius appellari debet, vt dicitur de ędificatore ꝙ ędificauit domum. Quod autem ipsum animatum extrinsecum sit gignitiuū, qualiter cunq; fuerit illud, semenq; se habeat ad ipsum veluti instrumentum, quę est solutio, quam dedimus ad pręcedens dubium, apparet ex omnibus, quę generantur ab

B

C ipsa arte ex rebus artificialibus. Res enim artificialis fit per instrumentum: qđ quidem est in potentia agens ipsius artis, quę est actu forma rei factę: natura autem similatur arti: sequitur igitur ꝙ in generatione naturali semen habet vim instrumenti, & a quo semen habet vim ipsiusmet artis. Propterea dicimus ꝙ, cum semen sit animatum, habet virtutem, qua mouet materiam, donec fœtus, qui gignitur, fiat animatus actu. Nam, cum impossibile sit fœtum inanimatum habere sanguinem, neque carnem, tandem membrum officiale, neque similare; nisi dicatur membrum ęquiuoce ratione figurę tantum, vt dicitur id de lapideo, vel ligno facto instar membrorum. & vt sic ipsum semen procreabit mēbra, eaque formidabit, scilicet illud quod mouetur, habens esse ab animato. Sicut enim non possumus dicere securim siue ensem fieri ab igne tantum, absq; hoc ꝙ ars faciat ipsa, sic etiam minime possumus affirmare aliquod membrum instrumentale, vel similare, sicut est manus vel caro, generari a calido vel frigido tantum, ita vt calor sit primum agens ipsorum. Caliditas enim & frigiditas per se agunt: & inquantum calida & frigida sunt, efficiunt differentias in similaribus compertas, sicut est durities & mollicies, & similia his. ex cōplexione vero et mixtione, ex qua resultat portio carnis, portioq; ossis, illud nō fit ex actione caliditatis uel frigiditatis: sed qa se habet ad id, qđ ē in natra, veluti forma artifi

Solutio.

cialis ad rem factam: & est id, a quo generatur semen. Et, sicut calor reddit ferrum molle & durum per ipsam artem, forma tamen ensis & securis fit ex motu instrumenti, quod mouetur secundum mensuram scientię ipsius artificis, sic etiã figura membrorum, & eorum forma ex semine generãtur ratione virtutis, quã aquisiuit ab eo, a quo semen. nã, quemadmodũ principiũ motus alicuius artis particulais fit per formã artificialẽ, sic etiã principium motus & gñationis alicuius particularis naturę fit per rem, in qua est in actu forma huius rei generatę. His igitur sic stantibus, quęri potest vtrum in semine ipsius fœtus detur anima, vel ne. quod quidem quęsitum potest quęri de membris, quę generantur. Et dicamus ipsam animam esse vnam communem cuiliber membro, neq; dari mẽbrum absque anima, nisi appelletur membrum ęquiuoce, vt nomen oculi, quod dicitur de oculo mortui, & viui. Patet etiam de se quodlibet membrum habere animam agentem potentia, & ꝙ huius potentię alia propinqua, alia vero remota. videntur enim potentię remotę se habere, veluti si dicamus geometram dormiẽtem esse geometram, ex eo ꝙ habet potentiam ad geometriã: remotiorem tamẽ ab ipso actu q̃ potentiam geometrę vigilantis, qui non exercet geometriã: perfecta tñ potentia inest geometrę, quãdo exercet geometriam. Et cũ de se quoq; notum fuerit necesse esse quodlibet genitũ habere principium augmenti & nutrimenti, siue sit ouum, siue animal, manifestum ergo est quodlibet semen prolificum obtinere virtutem nutritiuam, & augmentatiuam. Nam, cum eis ortus perficiatur propter rem communicantem cum eo in nomine, vel conuenientia augetur & nutritur per seipsum. nam res generatur a cõmunicãte cum ea nomine, & definitione. & ideo dicimus hominẽ generare hominẽ, per seipsum. Et si ita est, sequitur ꝙ hoc principium est ista virtus, quam diximus esse principiũ augmenti & nutritionis ipsius fœtus existentem in primo mẽbro, a quo generatur: & illud siue sit cor, siue aliquod proportionatum cordi: & ꝙ omnia membra nõ simul procreantur: ossa enim, & nerui, chordęq; ipsius manus nõ procreantur ante manũ, imo apparent omnia ipsa simul procreari. Et ideo necesse est membrum primo ortum se habere veluti perfectũ in sua creatione, idest quasi animal per seipsum, quod est omnia membra in potentia. & ita se habet cor, vel quod stat vice cordis animalis. Ex dictis igitur patet, quid sit procreans in quolibet animali: & quid primum mouens in procreatione. & per hoc soluitur dubium, quod fuit motum circa hoc. Post hoe Aristoteles scrutabitur diligenter dubium difficillimum de semine quo perfecto reuertetur ad quęsitum prędictum, nos autem sequemur eius ordinem.

De seminis natura, & quid sit, & quam ob causam non congelascit. Cap. II.

DE seminis natura dubitauerit quispiam. semen enim prodit de animali crassum & album, mox refrigeratum, humidum ad aquæ speciem redditur: colorem etiam accipit aquæ. Absurdum igitur id putaueris. aqua enim non crassescit calore: id autem intrinsecus e loco calido proficiscitur crassum, refrigeratumque humescit. Atqui omnia aquosa concrescunt frigore. semen vero positum in gelu sub diuo non concrescit, sed humescit, quasi a contrario crassum constiterit. Sed neque a calore crassari ratio probabilis est. quę enim plus terræ continet, ea consistunt, crassanturque per coctionem. vt lac. igitur refrigeratum solidescere debuit. at nihilo solidius fit, sed totũ modo aquæ liquescit. hoc igitur dubium est. nam si aqua est, cum aqua non videatur posse a calore crassari, hoc tamen ex corpore cali-

A do crassum & calidū exit. Sed si ex terra constat, aut si mistum terræ & aquæ est, non totum resolui in humorem & aquam debuit. An non omnia, quæ accidunt, diximus. non solum enim quod ex aqua & terra humidum constat crassatur, sed etiam quod ex aqua & spiritu. vt spuma crassior albaq; existit: & quo ampullę pauciores incertioresque sunt, eo & albior & rigidior fastus conspicitur. quod idem in oleo quoque fit: crassescit enim mistum cum spiritu. Quamobrem crassius redditur quod albescit, cum humor in eo contentus discernatur a calore, efficiaturque spiritus. Galena etiam aquæ mista aut oleo, amplum ex paruo erigit fastum, & spissum ex liquido, & album ex nigro. causa est, quòd spiritus immiscetur, qui fastum effecit, & albedinem dilucide aperit, vt in spuma & niue: nam & nix spuma est. aqua etiam ipsa permista cū oleo, crassa albaq; redditur. per concussum enim attritūq; includitur spiritus. & ipsum oleū quoq; multum spiritus continet. pingue enim nec terrę est, neque aquæ, sed spiritus. ex quo fit, vt per summa aquæ fluitet. aer enim contentus in eo
B veluti in vase effert, ꝑ summaq; sustinet, & causam leuitatis præbet. quinetiam frigore & gelu crassescit oleum, nō cōpelascit. calor enim facit ne gelu cogatur. aer nanque calidus & incongelabilis est. sed quoniam a frigore is quoq; consistit & densatur, hinc oleū crassius redditur: His de causis semen quoq; exit quidem intrinsecus spissum & album calore interiore, multum spiritus calidi continens: sed egressum, vbi calor euanuit, & aer refrigeratur, humidū nigrumque euadit. remanet enim aqua, & si quid paruū terræne portionis continetur, vt in pituita, sic in semine cum siccescit. Semen igitur commune est spiritus & aquæ: spiritus autem aer calidus est. quamobrem natura humidum est, quoniam ex aqua constat. Ctesias Cnidius plane mentitur ea, quę de semine elephanti scribit. ait enim usq; adeo durari siccisens, vt electro, id est succino simile efficiatur: quod nunquam fit. magis enim alterum altero semen esse terrenum ne-
C cesse est. & præcipue tale eorum est, quorum in corpore multum materiæ terrenæ habetur. crassum autem, albumque est, spiritus mistione. semen enim omnium album est. Herodotus enim vera non scribit, cum nigram esse Aethiopum genituram dicat, quasi necesse sit omnia nigra esse eorum, quibus nigra est cutis. atqui dentes eorum albos esse cernere potuit. causa vt album sit semen, quòd genitura spuma est: spuma autem alba est, & maxime quæ ex paucissimis partibus constet, & tam paruis, vt cerni ampullæ nequeant. quod in oleo quoque & aqua euenit, cum miscentur & concutiuntur, vt antę diximus. Nec vero homines Antiquos latuisse videtur naturam seminis esse spumosam. Deam enim, quæ rei venereę pręest, ab ea ipsa facultate nominarunt. Causa propositæ quęstionis explicata iam est. Congelascere autem semen non posse ob eam rem apertum iam est: aer enim incongelabilis est.

* ὄγκος fastus, tumor.

μολιβδαίνα, Galena, id est vena plūbi, siue plumbago.

Temperies olei.

Ctesię redargutio.

Semen semine crassius.

Herodoti increpatio.

ἀφροδίτη Venus vnde dicta.

DIcamus ergo ſemē apparere craſſum, & album corpulentũ, cũ ex ipſo animali exit, & quamprimũ refrigeratur extra, humidũ, redditur aquoſum, a quo liqueſcit craſsities, et illa corpulētia. Quo igitur pacto a calore craſſecit, cum aqueę partes non ſoleant ita ſe habere? congelantur enim a frigido, a calido vero liqueſcunt. & id, qđ a calido ingroſſatur, a frigido congelatur: ingroſſatur aũt a calido id, in quo ſuperat pars terrea: & ideo congelatur a frigido, vt ferrũ, & cuprum, & cętera alia. deniq; a calido ingroſſatur terreum, vt lac, genitura vero eſt quid aquoſum, non terreũ: aquoſum vero a calido diſsipatur. Ad qđ Ariſtoteles reſpondet, ꝙ non craſſantur a calido res, in quarũ complexione ſuperat aqua & terra tantũ, immo poſſunt ingroſſari a calido res in quibus excedit aqua & aer. Cuius ratio ex butyro aſſumi poteſt, quod quidem craſſatur ob miſtionē partis aereę cum eo in motu. idq; de oleo apparet, ꝙ cũ in aqua agitatur, ingroſſatur, & dealbatur. ſed vt apparet ex natura butyri, & olei, excedit in eis portio aerea. ideoq; ſuper aquã natant. Dicamus ergo res aereas, quę a ſua ꝓprietate ingroſſantur, a calido eſſe albas, hinc eſt ꝙ quando admiſcetur purgamentũ argenti cum oleo, & aqua, & calefiant, efficitur ex hoc corpus maius, ꝙ prius erat: groſsiuſq;, cum tamen prius eſſet ſubtile: & album, poſtquã fuerat nigrum: Cuius rei cauſa eſt miſtio partis aereę, ex qua augetur, & albeſcit, & clarificatur, vt accidit butyro: & niui: nix enim ſpuma quędã eſt. Hac igitur cauſa B
oleum dealbatur, ſi aquę admiſcetur, & agitatur. aer enim ingreditur eius partes: retineturq; ibi, donec ſuperent eius naturam ampullę albę aſcendentes ſup ipſum. craſſeſcit enim oleũ a calido, ſicut a frigido. cuius cauſa redditur Quarto Meteororũ. Si ergo ita eſt, ſemen exit a corpore craſſum & album, ob exceſſum partis aereę in eo, quę quidem calida exiſtit & humida. qđ ſi corpus deciderit extra, diſpergitur ſpiritus calidus, & portio illa aerea ab eo, remanetq; portio aquoſa, & redditur humidius & colore nigrũ. nihil. n. in eo remanet, niſi aqua, & parũ de portione terrea. qđ igitur ſuperat in natura ſpermatis eſt aqua: et aer. Quare mentiuntur nonnulli Antiquorum ponentes ſemen elephanti ita ſicceſſere extra, donec efficiatur ſimile ambro: etſi non negemus ſemen animaliũ eſſe ſuperabundantiã partis terreę eorum in paucitate, & multitudine: & iuxta multitudinem, et paucitatem ineſſe hanc partem in eo vniuerſaliter:, & id quoque euenire ob exceſſum trereitatis in corporibus eorũ. ſemen enim excremētũ eſt. excrementum aũt ſimilatur rei, cuius eſt excrementum. Quare errant, qui putãt etiam genituram Aethyopum eſſe nigram, propter nigredinem coloris ipſorũ: ac ſi dentes eorum albos eſſe non cernerent. Cauſa vero albedinis ſeminis ſpuma eſt. ipſa enim alba exiſtit, et maxime quę ex paruis partibus cõſtat, et ex ampullis occultis. quod in oleo quoque & aqua euenit, cum miſcentur, & concutiũtur. Et, quia non latuit Antiquos id de natura ſeminis, ideo viſum fuit quibuſdã ipſorum, ꝙ planeta Veneris pręeſt rei venereę; adeo ꝙ vocabant ipſum dominum coitus (ſiue Deam rei venereę) prę cęteris luminaribus, eamq; nominãt ſpumoſam. Cauſam igitur iam explicauimus, ob quam ſemen non congelatur a frigido, craſſeſcit tantum a calido: & quare ingroſſetur a calido, cum in eo non excellat portio terrea.

Vtrum in his animalibus, quæ ſemen in fœminam mittunt, inſit aliqua conſtituendi conceptus pars. Cap. III.

SEquitur, vt & dubitemus & dicamus, ſi in iis, quæ ſemen emmittunt in fœminam, nulla pars conſtituendi conceptus ſit, quod ſubierit, quonam vertatur corpulentia eius, quando ipſum facultate, quam in ſe continet, agit. Definiendum igitur prius eſt, utrum quod in fœmina conſtituitur, accipiat aliquid ab eo, quod ſubierit, an

A nihil accipiat. Atq; etiam de anima, qua animal dicitur (est aũt animal parte animæ sensuali) vtrum in semine & conceptu inest, an nõ, & vnde cõceptum enim inanimatũ esse nemo statuerit vita omnibus modis priuatum: quippe cum nihilominus semina, & conceptus animalium viuant, quam stirpes, & aliquandiu prolifica sunt. ego animam in iis habere vegetalem palam est. sed quamobrem eam primũ haberi necesse sit, ex iis, quæ alibi de Anima disseruimus, apertũ est. Sensualem etiã, qua animal est, tempore, procedẽte recipi, & rationalem, quia homo certũ est. non enim simul & animal fit & homo, nec animal & equus. eademq; in cęteris animalibus ratio est. finis enim postea contingit. proprium aũt est. finis cuiusq; generationis. quamobrem de mente etiam, quonam tempore, & quomodo, & vnde eã recipiant, quæ principium id participãt, plurimum dubitatur. Sed enitendum pro viribus, & quoad fieri potest, accepisse operæpreciũ est. Animam igitur vegetalẽ in seminibus, conceptibus, scilicet *non B dum separatis, haberi potentia statuendum est, non actu, priusquã eo modo, quo conceptus, qui iam separãtur, cibum trahãt, & officio eius animæ fungantur. principio enim hæc omnia vitam stirpis viuere videntur. de anima quoque sensuali pari modo dicendum est, atq; etiã de intellectuali. omnes enim potentia prius haberi, quam actu, necesse est. sed aut omnes contingere, cũ ante nõ fuerint, necesse est, aut omnes cũ ante fuerint, aut partim cũ ante nõ fuerint, partim cum ante fuerint: & contingere aut in materia non subeuntes semen maris, aut eo, quidem inde veniẽtes. sed in mare aut omnes extrinsecus contingere, aut nullam, aut partim extrinsecus, partim non extrinsecus. Cæterũ oẽs ante esse impossibile rationibus his esse ostẽditur. Quorũ.n. principiorũ actio est corporalis, hæc sine corpora inesse nõ posse certum est. verbi, gratia ambulare sine pedibus. itaque extrinsecus ea venire impossibile est. nec enim ipsa per se accedere possunt, cum inseparabilia sint, neq; cum corpore. semen enim excrementum ali- C menti mutati est. Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaq; sola diuina sit. nihil n, cum eius actione cõmunicat actio corporalis. Sed enim omnis animę siue virtus, siue potẽtia corpus aliud participare videtur, idq; magis diuinum, quam ea, quæ elementa appellantur. verum prout nobilitate * ignobilitateue animæ inter se differunt, ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omniũ, quod facit vt fœcunda sint semina, videlicet quod calor vocatur. idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus, qui in semine spumosoque corpore continetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarum. quamobrem ignis nullum animal generat, neq; constitui quicquam densis, vel humidis, vel siccis videtur. at vero Solis calor & animalium, non modo qui semine continetur, verumetiam si quid excrementi sit, quanquam diuersum a natura, tamen id quoque principium habet vitale.

Anima potẽtia non actu in conceptu & semine.

* Codex Gręcus non habet nõdũ, nec Io. gr.

Mens diuina.

Vitalis calor in semine.

cæterum calorem in animalibus contentum nec ignem esse, neq; ab D igne originẽ ducere, apertum ex his est. Corpus autem genituræ, in quo semen animalis principii contentũ vna prouenit, partim separabile a corpore, in quibus diuina pars cõprehenditur, qualis est quæ mens appellatur: partim inseparabile. hoc inquam genituræ semen dissoluitur, versumque in spiritum euanescit, cum naturam humidam aquosamque habeat. quamobrem an semper id foras exeat, quærendum non est, neq; an pars vlla sit formæ constitutæ. quomodo nec de succo, a quo lac cogitur quæri tale quid conuenit. nam is quoq; mutat, & nulla pars constitutæ magnitudinis est. De anima quemadmodum conceptus & genitura habeant eam, & quemadmodum non habeant, definitum iam est. potentia enim habent, actu non habent. Semen autem cum excrementum sit, eodemque moueatur motu, quo augetur corpus, digestione vltimi alimenti, vbi vterum subiit, constituit & mouet excrementum fœminæ eodem motu, quo E ipsum mouetur. nam illud quoque excrementum est, habetq; omnes partes potentia, actu nullam. habet enim eas partes potentia, quibus differt fœmina a mare. nam vt ex læsis interdum læsa, interdum non læsa gignuntur, sic ex fœmina partim fœmina, alias non fœmina, sed mas generatur. fœmina enim quasi mas læsus est. Et menstrua semen sunt, quanquam non purum. Vnum enim illud non habent, originem & principium animæ. quamobrem quibus animalibus oua subuentitia gignũtur, partes quidem vtrorumq; obtinet ouum institutum: sed principio caret, quapropter animatum non est. id enim a maris semine affertur, quod principium vbi fœminæ excrementum receperit, conceptus fit. humidis vero corpulentiis, cum incalescunt obducitur, vt in pulte, refrigerata crustula. Corpora autem omnia cohærent & continentur lentore, quem in dies iamque adauctis corporibus natura accipit nerui, quæ partes animalium cõtinet, in aliis neruo, in aliis eo, quod neruo proportionetur. F cutis etiam formæ eiusdem est, & vena, & membrana, & oẽ eiusmodi genus. differunt hæc enim inter se maioris minorisque ratione, & omnino excessu defectu ue.

Fœmina quasi mas læsus est.

Vtrum sperma sit animatum.

AVER.

CVm iam Aristoteles pertractauerit de natura seminis, reuertitur ad, id qđ prius erat inuestigaturus, videlicet vtrum in semine ipsius cõceptus sit anima, vel ne: & si habeat animam, vtrum oriatur in eo, vel extrinsecus accedat, tanquam res separata, quę non continetur in ipso. Patet autem neminẽ posse dicere semen embryonis non habere animam: fit enim ex semine ipsius fetus animal, & ex grano stirps. Quandiu enim semen non habet actum nutritionis et augmentationis, adhuc habet animam nutritionis: orta enim fuit in ipso anima nutritiua in actu. in libro autem de Anima iã declaratum fuit, ꝙ primum productum in conceptu est ipsa virtus nutritiua, mox resultat in eo virtus sensitiua vitalis, postmodum vero rationalis: non ꝙ simul homo fiat & animal: imo differentia hominis, quę est ipsa propria perfectio eius, producitur in animali. De intellectu tamen inter cęteras potentias animę, vtrum sit productus, vel deforis

A accedat, dubium maximum habet. Sed de his virtutibus productis id, quod est de se manifestum, consentaneũ est hic pertractare: & dimittamus id, quod tenet dubium, ad declarandum in libro de Anima. Et dicamus ꝙ, cum supposuerimus istas animas non subire semen maris, ita vt semen sit animatum per eas: semen enim vt apparet ex sui dispositione videtur esse excrementum alimenti, & non quid animatum: patet de necessitate ipsas omnes ingredi genitum extrinsecus, & non esse genitas: vel omnes genitas: aut aliquas genitas, aut aliquas non genitas. Quod tamen manifeste apparet ex his diuisionibus est, ꝙ quędam harum potentiarum non possunt esse separatę: & sunt videlicet illę, de quarum ratione est, vt non perficiant opus suum, nisi per organa corporea. nam non põt aliquid ambulare sine pedibus, neque videre sine oculo. quod clarius patet de virtute nutritiua, cum impossibilis sit digestio absque ventre. De intellectu tñ dubium est, cum eius operatio nõ videatur communicare cum organo corporeo. Et cum id ostẽsum fuerit, supponamus hic veluti per se notũ, ꝙ omnis anima materialis communicans alicui oorpori composito, omnis nobilior est quatuor ęlementis, quãuis ex ipsis constet illud corpus: & quemadmodum differunt animę inter se nobilitate & ignobilitate, sic etiam hęc natura, quæ animam recipit. Et non possumus vllo pacto dicere animam inesse semini: neq; etiam possumus dicere ipsum nullam habere animam: sed bene possumus dicere ipsum habere potentiam animatam. Intelligo aũt per potentiam animatam illam virtutem, qua semen efficit figuram, & procreationem. nam dicimus semen non habere virtutem nutritiuam actu, quia non habet alimentum actu. Neq; ignem tantum esse dicere possumus, neq; ab igne originem ducere, vt declarat Aristoteles, & si esset quid igni proportionatũ. Ex igne.n. apertum est, non gigni animal, neq; tandem vllum animatum: eius enim naturę non est pręstare figuram, & formã alicui rei: cum ex eius dispositione appareat ipsum non esse formam alicuius corporis, nisi inquantũ corrumpit illud corpus, non ex parte, qua constare ipsum facit, & dat esse ei. ꝙ si ita res se habet, sequitur ꝙ eius naturę nõ est conseruare entia, longe minus pręstare eis figuram, & formam. Calor vero animaliũ, & calor, qui ad Solem relatus est, aperte videntur constituere corpora animata, eaq; generare: & in corporibus, in quibus apparet huiusmodi calor, fortasse erit semen in animali prolifico, aut aliquod aliud excrementum naturale in animali infęcũdo. Ex his igitur modis apparet id, quod dicit Aristoteles, s. ꝙ semini inest virtus efficiens principiũ vitę: quę nec est ignis, nec ab igne oritur: neque est sufficiens huiusmodi virtus efficere animatum, absque Sole, & corporibus cęlestibus. causę nanq; infinitę impossibile est quia reducantur ad principiũ ęternum. Neque possumus dicere ipsam esse substantiam separatam, cum eius actio

B

C fiat cum instrumento vitali. apparet enim opus substantię separatę fieri ex se non per aliud. quod autem agit organo, eius operatio est per aliud. Hanc equidem virtutem appellat Galenus informatiuam. et non est anima nutritiua, ut imaginatus est Auicenna. nec est etiam intellectus separatus, vt apparet ex verbis Abubachar in libro suo de Anima, sed est virtus ad aĩam relata; quam Aristoteles intendit, dum dixit ꝙ in elementis est insita quędam virtus animata. & sicut inter se animę differunt nobilitate & ignobilitate, ita oportet etiam hanc virtutem animatam differre nobilitate & ignobilitate. Principium vero, & virtus existens in substantia seminis dans animã generansq; ipsam, iam existimatur a quibusdã hominibus ꝙ sit virtus separata cũ ipsum semẽ nõ habeat aĩam. Item nõ videtur aĩam efficere aĩam sibi similẽ, quemadmodũ calor calorẽ efficit sibi similem. Hoc est, quod putat Abubachar benalzaig: quam opinionem imaginatur fuisse ipsius Aristotelis in hoc sermone; & dixit, ꝙ hoc intendit, cum dicit, id appellari intellectus. Sed huiusmodi sententia similatur illi, quę ponit ideam, videlicet ꝙ, si daretur hic forma separata producens formam in materia, posset fieri aliquid ex nihilo, formaq; non indigeret subiecto, nisi eo modo, quo corpus indiget loco: quia generatio est ipsius compositi ex materia, & forma: quod quidem iã declarauit Ari. in Septimo Methaphysices. & hęc res generãs est ipsum transmutãs materiam, in qua est forma in potentia, donec ponat ipsam

Varię opiniones de seminis virtute efficiente.

in actu. Si vero quispiam velit dicere, ꝙ transmutans materiam non est dator
formę, dicemus ei ꝙ forma est finis transmutationis materię, quę est eadem trās D
mutatio: & dator principij transmutationis est dator finis ipsius formę. Si tamē
veluti adhuc aliquis di cere, ꝙ fortasse ille finis, quem dat transmutans mate-
riam, est forma cōplexionalis, sed intellectus agens est dator formę animatę,
dicemus ei ꝙ, si posset dari forma complexionalis per se existens, quādo recipit
animam, nomen eius diceretur vniuoce. sed res non ita se habet. nomen.n.car-
nis, quod dicitur de carne habente animatam virtutem ęquiuoce dicitur. Sed si
dicatur, quonam pacto calor animatus in semine existēs animam producit, cum
iam fuerit declaratum ꝙ ex conditionibus agentis est vt sit vniuocum? Dice-
mus ꝙ non est ex cōditionibus formę agentis, vt sit in materia, quę sit eiusdem
speciei cū materia, in quam agit forma. exempli gratia, forma agens ipsius lecti
reperitur in anima artificis, quę differa materia formę lecti, quę est lignum: hęc
enim virtus aīata est similis arti, & continetur in genere naturę cœlestis: & id
qđ ipsam generat, est de necessitate quid separatum (siue immateriale) cum vi
deatur agere in aliud absq; instrumēto corporeo. iam aūt fuit declaratum in lib.
de Anima, ꝙ huiusmodi res appellatur intellectus. Videtur tamen hic dari ali
us motor separatus pręter motorem, qui habetur in libro Physicorum; isq; il
lum pręcedere natura. ablato .n. hoc motore, aufertur huius actio: sed non cō
tra. hęc.n. est conditio ipsius prioritatis naturę, vt dictum est. Responsio vero E
quęsiti, cuius dubiū pręcessit in principio huius tractatus, videtur hominibus dif
ficillima: adeo ꝙ Galenus argumentatur contra Aristotelē circa id, quod dixit
semen non esse partem conceptus. Dicit enim ipse ꝙ, si nō esset pars fœtus, exi
ret a vulua: sed vulua ipm̄ appetit, illudq; retinet. Narrauit etiā de illa muliere,
quę abortum fecit ex pręcepto Hippocratis, qui iussit ipsam saltare post coagu
latiōnē, paucis diebus post impregnationē: ex qua cecidit sperma, qđ iam inuolu
tū erat quadam membrana ex circuentibus fœtū. Auicenna vero concedit ꝙ
est pars fœtus, verumtamē est pars formæ, non materię. imaginatur enim ipsum
esse proprium calorem naturalem, vel ꝙ transmutatur ad proprium calorem
naturalem ex pauca transmutatione. Aristoteles vero putat ꝙ illa pars, quę
est in semine prompto ad hoc vt fiat fœtus, est pars aerea tantum: & ꝙ ille spi-
ritus ingreditur sanguinem menstruum, cum quo admiscetur admistione gene-
rante in eo ebulitionem, & concoctionem, tumoremq; , & ampullas, principio
autem suę vesicationis, & tumefactionis apparent ampullæ, ex quibus secerni
tur cor. Per hanc aūt virtutem, ut ipse putat fit formatio mēbrorum, eorumque
figura, atq; discretio: & datur vnicuiq; mēbro forma sua complexionalis sibi
propria. sed perfecta iam generatione separatur huiusmodi pars aerea ex fœtu,
& corrūpitur, cū trāsmutetur in aerem existentē in concauo mēbrorum, & mea
tibus membranarum circuentium fœtum. pars vero aquea, quam habebat, trans
mutatur, & egreditur cum superfluitatibus materię. nam materia nō excusatur
a superfluitate, quę extat in fine gn̄ationis ex vulua. Sed habebitur necessitas
huius opinionis, & eius veritas per notitiam propositionū ab Aristotele declara
tarum de semine genitali. Nam, vt ex superioribus dictis apparet, semen est in
strumentū, tale aūt vt organum tres habet proprietates quarū duę sunt commu
nes rebus naturalibus, & artificialibus. Prima est ꝙ instrumentum non est pars
rei factę, siue sit materia, siue forma: neque est pars materię. Secunda vero est,
ꝙ organum separatur post constituti perfectionē. Tertia, quę est propria rebus
naturalibus, est ꝙ instrumentū tangit omnes partes rei confectę intus, & extra
eodem modo: arte vero tantum exteriora tanguntur ab organo. Si ergo obser-
uaueris has res essentiales inhærentes ipsi instrumento, vt tale est, apparebit ꝙ
semen est organum virtutis informatiuę per partem aeream ipsius. Nam, si esset
humiditas admista cum sanguine menstruo, tunc sequeretur de necessitate vt
pars ipsius rei generatę esset pars materię eius, vel formę. Et ideo imaginatus
fuit Auicenna, ꝙ sit pars formę ipsius fœtus. ipsius.n. conceptus, qui generatur,
diuiditur in materiam, & formam. & si ita esset, non posset separari. ꝙ si sic res
se haberet, indigeret motore mouente, donec misceretur cum sanguine men-

A struali, & contemperaretur in eo: quod quidem mouens de necessitate est tāgēs. necessarium igitur erit dari hic corpus, vel instrumentū ante ipsum. exemplum tamen ab Aristotele datum de coagulo & lacte fecit errare Auicennam. Pars vero aerea bene potest admisceri cum corporibus fungosis, penetrareq; in ea: cum moueatur huiusmodi motu per se, non ab alio corpore mouente ipsum, sed a virtute informatiua tantum. Humidum quoque impossibile est, ꝙ quando admisceturs, remaneat in se ipso: immo transmutatur vel ad substantiam corporis misti, aut ad aliud corpus, prēter vnumquodq; mistum. Hę igitur proprietates organo inhęrentes, inquantum organum est, reperiuntur quoq; parti aereę ipsius seminis: quare non oportet ipsum esse instrumentum, nisi per hanc partem duntaxat. Neque nomen spiritus dictum de parte aerea, & de spiritu in corde existente dicitur vniuoce. Nam, si ita esset, tunc spiritus seminalis esset pars ipsius animalis, & non separaretur. & si ita res se haberet, tunc spiritus ipsius animalis reperiretur sine corde, et tandē absq; mēbris animaliū. quo dato, daretur aīal sine organo, sed mere simplex, neq; vna, & eadem forma haberet vnū, & idē subiectum, sed duo subiecta distincta: quorum alterum esset cor, alrerum humidū seminale, in quo existit pars aerea. Sed dicimus hanc partem aeream admisceri cū huiusmodi humido, ex eo quod generatur ab eo: separaturq; ab ipso eo modo, quo seperantur partes aereę a rebus humidis. quę secretio fit, quando contangit sanguinem menstruum, & ibi separatur ab huiusmodi humido, & acentratur in ipsum, quousq; faciat ipsum adipisci formam, & figuram: mox secernitur ab B ipso conceptu per viam resolutionis insensibilis, quamprimum perficitur vnumquodq; membrum ipsius, non vt Galenus imaginatur ꝙ esset necessarium generari dolores in matrice a tali resolutione. dolores enim proueniunt a rebus prēter naturalibus. Et hęc eadem pars aerea est, quę gignit in ipsis granis, & in animalibus generatis ex putredine. Priuatio autem huius partis aerę, & primi humidi in vuluis reperti, est causa vt nonnulla membra, quando inciduntur nō coniungantur, neq; restaurentur. sed non, vt imaginatur Galenus, s. ꝙ hęc membra ex semine creantur. nam si ita esset, non videretur aliquod membrū restaurari in aliquo animali, in alio vero non: & in aliqua ętate restaurari, in alia vero nō. Dicitur enim ꝙ, si oculli pullorum hirundinum erumpantur, mox reuertuntur. ossa vero senum aut non restaurari, aut difficile recuperari. Id autem, quod Galenus asserit, s. ꝙ genitura maris est pars fętus, eo quia apparet in principio conceptionis prima membrana contexta super ipsum, est manifeste falsum: cū instrumentum non possit separari a re fienda toto tempore totius generationis, iam enim narrauit Aristoteles se vidisse simile illi, quod vidit Hippocrates de illa muliere, quę saltauit. Ex hoc igitur sermone declaratum fuit C quę nam sit pars efficiens ex ipso semine, & quo pacto potest dici ipsam separari post generationem. & ꝙ ipsa non est pars ipsius, adeo ꝙ fateamur ipsam esse mixtam.

Quænam sint generationis causæ, & quemadmodum partes quæq; constituantur in animalibus. Cap. IIII.

Animalia vero, quorum natura imperfectior est, conceptum, cum perfectus iam est, sed nōdum animal perfectum, foras mittunt. quod quas ob causas ita fiat, ante diximus. Perfectum autem est animal, cum conceptus iam aut mas, aut fœmina est, scilicet in quibus sexus hæc differentia habetur. Sunt enim quæ nec marem neque fœminam generent, videlicet quæ & ipsa non ex fœmina mareque, & coitu animalium procreantur. sed de eorum generatione postea dicemus. Quæ autem animal intra se

generant, scilicet naturæ perfectæ animalia, quousque animal pariãt, forasq; emittant. gerunt intra se innexum quod gignitur. At vero quæ foras animal pariunt, cum intra se prius ouum genuerint, eorum nonnullis ouum iam perfectum absoluitur, vt eorum, quæ foras pariunt ouum, atque ita animal ex ouo intra fęminam nascitur, aliis cum alimentum in ouo contentum absumptum iam est, repletur ab vtero & perficitur: atque ob eam rem ouum vtero non abiungitur. hæc cartilagineorum piscium differentia est, de quibus post seorsum per se, differemus. Nunc a primis incipiendũ est. prima autem sunt, quę perfecta. eiusmodi autem sunt, quæ animal generant. eorumque primum homo est. Decessio igitur seminis omniũ non aliter quam cæterorum excrementorum fieri solet. fertur enim vnũquodque suum in locum, non vim spiritu inferente, non alia eiusmodi causa cogente, vt quidam a testibus trahi modo concurbitarum medicinalium per vim spiritus opinantur, quasi fieri possit, vt nisi vis inferatur, alio tendat excrementum alimenti aut humidi, aut sicci, quoniam retento spiritu ita vniuerso excernatur. At id commune omnium est, quæ mouere voluimus. vires enim retento spiritu augentur. nã & sine ea vi excrementa per somnum exeũt, si meatus laxi pleniq; excremẽti sunt. simile ab iis dicitur, vt si quis plantarum semina dixerit quotannis a spiritu secerni eo, vbi fructum afferre solent. Sed enim causa eius rei, vt diximus, est, quòd excrementis partes capaces descriptæ a natura habentur omnibus, tum inutilibus illis sicco & humido, tum sanguini quæ venæ vocantur. Fœminæ itaque venis duabus, maiore, atque aorta fissis superne venarum multitudo tenuium in vterum desinit, quibus alimento expletis, naturaque præ sua frigiditate facultatis concoquendi indiga trãsfunditur in vterum, propter venarum tenuitatem, cum præ sua angustia nequeant exuperantiam continere. Itaque affectus hic velut mariscæ, aut alia profusio sanguinis euenit. Cęterum menstrua nullo circuitu certo describuntur. tendunt tamen moueri decrescente mense. idque ratione recta, sunt enim corpora animalium frigidiora, cum euenit, vt continens aer talis efficiatur, mensium autem coitus frigidi sunt propter Lunæ defectum. iamque fit, vt fines mẽsium, quam media, sint frigidiores. igitur postquam excrementum mutatum in sanguinem, est, menstrua moueri tendunt eo, quem modo dixi, circuitu. at, si concoctum non est, paulatim aliquid subinde secernitur. quamobrem quæ alba vocantur, paruis, adhuc & puellis proueniunt. Seruat corpora integra vterque excrementorum hic secessus, cum modice fit, vtpote cum ab excrementis vindicentur. quę causæ corporibus sunt vt ægrotent. Sed, si vel non fit, vel immodice fit, damnum euenit. aut enim morbi oriuntur, aut corpus emarcescit & extenuatur. quamobrem & ea alba cum frequenter mouentur, & superant, incrementum auferunt puellarum, Fit

A igitur necessario excrementum hoc ob eas, quas diximus, causas. Cum enim natura concoquere nequeat, excrementum, fiat necesse est, non solum alimenti inutilis, sed etiam in venis, & per tenuissimas venas exundando superet. sed melioris notæ, finisque gratia natura eo abutitur in hunc locum, scilicet generationis causa, vt quale erat futurum, tale alterum oriatur. iam enim tale potentia est, quale est corpus, cuius secretio est. Fœminis igitur omnibus excrementũ fiat necesse est. sed sanguineis amplius, earumque mulieribus plurimum, verum cæteris quoque aliquid colligi in vuluarium locum necesse est. causam quamobrem sanguineis amplius, eorumque homini plurimum, ante exposui. Sed cur in fœminis omnibus excrementum hoc inest, in maribus non omnibus inest? quędam enim non emittũt genituram, sed vt quæ emittunt motu suæ genituræ creant, quod instituitur ex materia contenta in fœmina, sic ea motu suo interno in ea parte contento, vnde semen secernitur, idem faciunt. & con-
B stituunt. pars ea locus septi transuersi est in omnibus id habentibus. principium enim naturę cor, proportionale ue est. Causa inquã, cur omnibus maribus non sit excrementum genitale, cum omnibus fœminis sit, quod animal corpus est animatum, ad quod instituendum fęmina semper materiam præbet mas vim creandi, hanc eorum vtrique facultatem tribuimus: idque est, quo alterum mas, alterum fœmina, sit. itaque corpus & magnitudinem præberi a fœmina necesse est. a mari nihil tale necessario desyderatur, nec enim instrumenta in iis, quæ efficiuntur, inesse: neque ipsum efficiens necesse est. corpus igitur ex fœmina est, anima ex mare. substantia enim corporis alicuius anima est. & ideo quæ non vnigena coeunt (quod ea faciunt, quorũ tempus par, & vteri gestatio proxima, & corporis magnitudo non multo discrepãs) hæc primos partus similes sibi edunt communi generis vtriusque specie quales ex vulpe & cane generantur, aut
C ex perdice & gallinaceo, sed tempore procedente diuersi ex diuersis prouenientes, demum forma fœminæ instituti euadunt. quomodo semina peregrina ad postremum pro terre natura redduntur. hæc enim materiam corpusque seminibus præstat. quamobrem pars fœminarum ea, quæ semen recipit, non meatus traiectusque quidam est, sed vterus amplior. mares, qui semen emittunt, meatus ad id emittendum habent exangues. excrementum autem quoduis simul & suo in loco est, & excrementum efficitur: nec prius vllum., nisi vis magna cogit, & contra naturam diuertitur. sed quam ob causam excrementa animalium genitalia secernuntur, declaratum iam est. Cum autem semen de mare accessit in fœminę vterum, partem purissimam excrementi constituit. Plurimum enim in menstruis quoque humoris inutilis continetur, vt in maris genitura quod humidissimum est, tum eadem emissione, tum in diuersis. prior enim emissio minus fecunda quam posterior est. minus enim caloris ani-

Fęmina semper materiã prębet, mas vim creãdi.

malis continet propter cruditatem. at vero quod concoctum eſt, D
craſſum & corpulentius eſt. Quibus autem vel mulieribus vel cæterorum animalium fœminis nihil foras emittitur, quoniam non multum excrementi inutilis continetur, iis tantumdem, quod colligitur, in vtero eſt, quantum iis, quæ foras emittunt, remanet, quod maris facultas conſtituit, aut in ſemine decedente contenta, aut marem ſubeunt particula fœminæ, quæ proportione reſpondeat uuluis: vt in quibuſdam inſectis fieri cernitur. Humorem autem, qui a fœminis cum voluptate emittitur, nihil ad conceptum conferre dictum eſt ante. ſed potisſimum inde videri poteſt, quòd vt maribus, ſic & fœminis accidat noctu per quietem, quod pollutionem appellant. verum hoc nullum indicium eſt. nam & adoleſcentibus idem euenit, qui etſi emiſſuri aliquando ſunt, tamen nondum emittunt, & iis, qui vel emittunt, vel emiſſuri ſunt, infœcundum.
Res ſe habet, vt ſine maris emisſione concipi imposſibile ſit atque E
etiam ſine menſtruorum excremento, quod aut redundans effluat foras, aut intus ſatis ſit. At ſine ea voluptate, quæ fœminis per coitum euenire ſolet, concipitur, ſi locus turget, & vulua deſcendit propius. veruntamen magna ex parte ſic accidit, vt cum profuſione fœminæ agatur, quoniam os vteri ſe comprimat, cum profunditur, in qua quidem profuſione voluptas & mari & fœminæ contingere ſolet. ſemen etiam maris melius ita dirigitur, & iuuatur. Profuſio autem non intus fit, vt quidam volunt. os enim vteri anguſtum eſt: ſed ante, quo fœmina mittit vaporem illum non nullarum recrementum. eodem enim mas etiam mittit quod fuderit. & aut ibidem manet ſemen emiſſum, aut intro ab vtero trahitur, ſi calidus eſt, & modice temperatus. cuius rei inditium, quòd locus, qui modo madebat, reſiccatus mox ſentiatur. Animalibus etiam, quorum præcordiis vulua iungitur, vt auibus, & piſcibus, qui animal pariunt, ne ſemen illuc trahatur, ſed profuſum deueniat ipſum imposſibile eſt. Trahit genituram hic locus ſuo calore. menſtruorum etiam deceſsio, & confluuium fomitem in ea parte caloris parat: itaque vt vaſa non illita, calido diluta humore, aquam in ſe trahunt ore inuerſo, ita attrahitur. Nec audiendi ſunt qui partibus accommodatis ad coitum officialibus id fieri opinantur. nullo enim pacto ſic fieri poteſt. Contra etiam euenit iis, qui ſemen a muliere quoque emitti ajunt. accidit enim vt poſtquam foras emiſerunt, retrahant intro. ſiquidem quod emiſſum eſt miſceri debet cum maris genitura. quod ita fieri ſuperuacaneum eſt. at vero natura nullam rem ſuperuacaneam facit. Cum autem excrementum fœminæ in vtero conſtiterit a maris genitura, quæ ſimile facit, vt lactis coagulum: coagulum enim lac eſt continens calorem vitalem, qui partes ſimiles ducit eodem, vt vnit atque cõſtituit: & genitura ita ſe habet ad menſtruorum naturam. eadem enim

A natura lactis & menstruorum est. itaque coactis iam partibus corpulentus humor excernitur, obducunturque circum parte resiccescente terrena membranæ, tum necessario, tum etiam alicuius gratia. nã & calescentis frigescentis ue rei extrema sicce scere necesse est, & animal non in humido, sed seorsum contineri oportet. Vocantur ea, quibus obuolutus est fœtus, partim membranæ, aliæ secundæ, quæ maioris minoris ue ratione differunt. hæc pari modo in omnibus tam ouiparis quam viuiparis habentur. sed .n. cũm conceptus institutus est, facit simile iis, quæ seruntur. principium enim primum semina quoque intra se continent. quod potentia primo cõtentum, vbi secretum mox est, germẽ mittit & radicem, quã alimentum assumitur. incrementũ enim desyderatur. sic in conceptu quodammodo, cum partes corporis omnes potẽtia insit, principium maxime promptum habetur. quamobrem cor primum actu secernitur, quod non modo sensu ita fieri constat, verum etiam ratione. Cum enim

'μένες, membranę. χόρια secundę. Cor primũ actu sęcerni.

B quod gignitur de ambobus abiunctum iam est, seipsum gerere, gubernare, & dispensare debet, perinde quasi filius a patre emancipatus, seorsumque collocatus. itaq; principium haberi oportet, a quo etiam post ordo membrorum describatur, & quæcunque ad absoluendũ animal pertinent, disponantur. nam, si extrinsecus aliquando aderit, & post inesse incipiet, non solum dubitaueris, & quonam tempore accedat quæsieris, sed etiam cum pars quæuis distinguitur, id primum substare necesse est, ex quo & incrementum, & motus cæteris partibus contingat. Quamobrem qui ita, vt Democritus, aiunt exteriora primum animalis discerni, tum interiora, quasi lapideum aut ligneum animal condant, non recte dicunt. res enim talis nullum principium habet. at animalia omnia habent, atque intra se continent. quapropter cor primum distinctum in omnibus inspicitur animalibus, quæ sanguinem habent. id enim principium est & similarium & dissimilarium partium. iam enim principium id

C accepisse animalis, constitutique fœtus decet, cum alimentum desyderat. quod enim iam animal est, augetur. alimentum autem vltimum animalis sanguis est, aut quod sanguini proportionetur, quorum vasa & conceptacula væne sunt. quamobrem venarum quoque principium cor est. patet hoc ex Historiis & dissectionibus animalium. Sed, cum potentia quidem animal sit, sed imperfectum, aliunde accipiat alimentum necesse est. quamobrem vtero, & parente, vt terra planta vtitur ad cibum hauriendum, donec perficiatur, & iam sit animal potentia gressile. quocirca ex corde primum venas illas duas natura descripsit, de quibus venulæ dependent in vterum, ex quibus, qui vmbilicus vocatur, constat. Vmbilicus enim vena in aliis simplex, in aliis multiplex est. quam venam putamen cuticulare ambit, quod vmbilicus vocatur, quoniam venarum imbecillitas tutellam, operimẽtumq; desyderet. Venæ autem quasi radices

contingunt ad vterum, per quas alimentum haurit fœtus. eius enim rei gratia animal in vtero manet, non, vt Democritus ait, vt membra formentur secundum membrum parentis. apertum hoc in ouiparis est. nam illa in ouis distinguuntur separata a vulua parentis. Sed dubitaueris, cum primum cor oriatur sanguine præditum, sanguis autem sit alimentum, quod extrinsecus venit, vndenam primum alimentum subierit. An id verum non dicitur, alimentum omne esse extrinsecus: sed protinus vt in plantarum seminibus inest aliquid tale primum, quod lacteum vocatur, sic in animalium materia excrementum constitutionis alimentum est. Incrementum igitur fœtui per vmbilicum contingit eodem, quo plantis, modo per radices. atque etiam animalibus ipsis, ubi absoluta iam sunt, ex eo, quod continetur, alimento idem accedit. de quibus post suo loco dicendum est. Distinctio autem partium non, vt quidam opinantur, propterea fit, quia simile suapte natura ad simile feratur. nam præter alias multas, quas ratio ista habet, difficultates accidet, vt quæuis pars similaris seorsum creetur. verbi gratia ossa per se, & nerui, & carnes, si quis eam causam approbet. Sed quoniam excrementum fœminæ potentia tale est, quale natura animal est, partesque potentia insunt, actu nulla inest, ideo pars quęque existit. Quoniam etiam agens & patiens, cum se inuicem tetigerunt, quendam in modum alterum agens, alterum patiens est. modum hunc ita intelligi volo vt conditionibus, sicubi, quando describatur. ita enim continuo alterum agit, alterum patitur. materiam igitur fœmina præbet, principium motionis mas, & quemadmodum quæ ab arte efficiuntur, per instrumenta efficiuntur, sed verius dixerim per motum eorum, qui artis operatio est: ars autem forma eorum, quæ efficiuntur, est in alio: sic a facultate siue virtute animę vegetalis agitur, vt quę in animalibus ipsis & plantis postea ex alimento vis eadem efficit incrementum, vtendo caliditate & frigiditate, quasi instrumentis (motus enim in iis consistit, & ratione aliqua vnumquodque efficitur) sic etiam principio constituit id, quod natura efficitur. eadem enim materia est, ex qua augetur, & ex qua constituitur primum. Itaque facultas quoque agens eadem, quę principio est, sed maior. quòd si hęc vegetalis anima est, eadem quæ generet quoque est. idque natura cuiusque est insita, & in plantis, & in animalibus omnibus. cætere animæ partes aliis insunt, aliis desunt animalibus. sed cum in plantarum genere nullo discerniculo sexus mas distinguatur a fœmina, in animalibus, quanquam non omnibus, distinguitur, & mas ob eam rem desyderat fœminam. Atqui quæsierit quispiam, qua de causa fœmina desyderet marem, nec ex seipsa generet: quandoquidem animam habet eandem, & materia excrementum fœminæ est. causæ, illud est, quòd animal sensu differat a planta. nec fieri potest vt vel facies, vel manus, vel caro, vel alia pars

Quęstio qua de cā fęmina marē desyderet,

sit, nisi

A sit, nisi anima sensualis insit, aut actu, aut potentia: & aut aliquatenus aut simpliciter. erit enim vt mortuus, aut pars mortui. quòd si mas est efficiens talis animæ, impossibile est vt fœmina ex seipsa animal generet, vbi mas a fœmina separatur. eo enim quod diximus, mas definitur, qua mas est ratione. Quæstionem vero propositã ratione non carere patet in auibus, quæ oua subuentanea pariunt, cum fœmina aliquatenus possit generare. quod & ipsum recipit quæstionem, quonam modo oua eorum dicuntur viuere. Nec enim ita vt oua fœcunda possunt. sic enim actu animatum ex iis efficeretur. neque ita se habent ista vt lignum, aut lapis, quippe quæ corruptione aliqua pereant, vt quę vitam quodammodo ante participarent. Cõstat igitur hæc aliquam habere potentia animam. sed quam? istam vltimam prorsus habeant animam necesse est, quæ vegetabilis est. hæc enim æque in omnibus tam animalibus quam plantis inest. Sed cur partes & animal non efficiant? Quia sensualem

B animam habere ea oportet. non enim animalium partes ita sunt vt plantarum. quamobrem maris societate opus est. mas enim a fœmina separatus in iis est. & quidem fit vsu euenit. subuentanea enim illa fœcunda redduntur, si mas coiuit tempore quodam. sed de eorum causa post. Si quod autem genus est, quod fœmina fit, & mas distinctum non habeat, id ex seipso animal generare potest. Quod etsi nondum fide digna exploratum habemus, tamen facit vt in genere piscium dubitetur. eorum enim, quos rubros, siue rubelliones vocant, mas nullus adhuc visus est, sed fœminæ omnes fœtu plenæ reperiuntur. Verum de his nondum compertum habemus, quod fidem faciat satis. quod autem nec mas, neque fœmina sit, in genere quoque piscium est, vt anguilla, & genus mugillum quoddam in fluuiis lutulentis. At vero in quibus sexus maris & fœminæ distinctus habetur, fieri non potest vt fœmina ipsa per se generet perfecte. ita

In genere pisciũ dubitatur an sine mare generent?

C enim mas frustra esset. quamobrem in iis mas semper perficit generationem. hic enim sensualem dat animam, aut per se, aut per genituram. Sed cum partes omnes potentia in materia insint, cum principium motionis affuit, perinde vt in spontinis illis miraculis, quod subinde sequitur, excitatur, & quod nonnulli Naturales authores exponere volunt, cum dicant simile ferri ad simile: dicendum partes moueri non mutantes locum, sed manentes, & altera scentes mollitie, duritie, colore, & reliquis partium similarium differentiis factæ iam actu, quæ ante erant potentia. Fit autem primo principium, quod in sanguineo genere cor est: in cæteris proportionale, vt sępius dictum est. idque effici primum non modo sensu percipitur, sed etiam quod per obitum vita hic vltimo deficit, euenit nanque in omnibus, vt quod vltimum fit, id primum deficiat: & quod primum, id vltimum, quasi natura decursionem reducem agat, & a calce ad carceres, vnde proruit, redeat, est enim generatio ex non

Cor primũ, qđ gignitur, vltimũ, qđ vitam obit.

ente in ens: cor ruptio contra ex ente in non ens. Gignuntur poſt principium, vt dictum eſt, interiora, prius quam exteriora, ſed prius maiora quam minora viſuntur, quamuis nonnulla prius non oriantutur. primum ſuperiora præcordiis formantur eademque magnitudine præſtant. nam inferiora & minora ſunt, & minus diſcreta, idque in omnibus, quæ parte ſuperiore inferioreque diſtinguuntur, exceptis inſectis. Quæ enim ex iis vermiculis naſcuntur, parte inferiore amplius creſcunt, ſuperiore iam inde a primo ortu minora ſunt. Greſsilium mollibus ſolis nullum diſcrimen eſt ſuperioris & inferioris. Quod autem de parte ſuperiore diximus priuſquam inferiore conſtitui, idem in plantarum etiam genere euenit, ſemina enim prius mittunt radicemquam ramos. Diſtinguntur animalium partes ſpiritu, ſed non aut parentis, aut ſuo, vt quidam Naturæ interprætes voluere. hoc enim in genere auium & piſcium, & inſectorum palam fit, quæ partim ſeiuncta a parente naſcuntur ex ouo, in quo formantur, & explanantur: parim non ſpirant omnino, & tamen aut ouo aut vermiculo enaſcuntur: alia quanquam ſpirant, & in vtero capiunt explanationem, tamen non prius ſpirare incipiunt, quam pulmo perficiatur. Articulatur & hic, & omnes priores partes, antequam animal ſpiret. Item quadrupedum quæ multifida ſunt, vt canis, leo, lupus, vulpes, lupus ceruarius, omnia cæcos generant: poſt palpebræ dehiſcunt. Itaque conſtat in cæteris quoque omnibus, vt quantitatem, ſic qualitatem potentia ante ſubſtantem effici, actu poſt ab eiſdem cauſis, a quibus diſtinguitur quantitas, & duo ex vno effici. ſpiritum vero ineſſe neceſſe eſt, quoniam humidus, & calidus eſt, cum alterum agat, alterum patiatur. Iam Antiquorum nonnulli naturæ interprætum, quę poſtquam efficeretur pars, tentaruni quidem exponere, ſed parum vſu periti earum, quæ accidunt rerum. partium enim

Cuius cã, & qđ ei' cã differunt.

aliæ priores aliis ſunt: quod in cæteris etiam rebus. Prius autem multiplex iam eſt. id enim cuius cauſa, & quod eius cauſa, differunt. & alterum generatione, alterum eſſentia prius eſt.

Quod eius cauſa duplex,

Quin & quod eius cauſa duplicem recipit differentiam. aut enim eſt vnde motus: aut quo vtatur id, cuius cauſa: verbi gratia genitale & inſtrumentale rei generatæ. horum enim alterum, id eſt generans & agens præeſſe oportet, vt quod doceat priuſquam quod diſcat. ſed tibias poſt eum, qui tibiis diſcat. fruſtra enim aderunt tibię iis, qui vti neſciant tibiis. Cum itaque tria hæc ſint, primum finis, quem eſſe id dicimus, cuius cauſa: ſecundum, quod eius cauſa, ſcilicet principium generans & mouens: efficiens enim & generans, qua talia ſunt, ad id pertinent, quod efficitur, & generatur: tertium vtile, & quo finis vtatur: primum eam partem habere neceſſe eſt, in qua principium motus continetur. hæc enim primus pars finis prima & potiſsima eſt. tum poſt eam totum & finem,

A tertium vero & vltimum partes iis accommodatas instrumentales ad vsus nonnulos. Itaque si quid tale est, quod in animalibus inesse necesse sit, quod totius naturæ principium & finem contineat, id effici primum necesse est. qua enim mouens primum oriri, qua pars finis est cum toto oriri debet. Itaque instrumẽtalium partium, quę sua natura genitales sunt, eas semper esse priores oportebit. alterius enim causa sunt tanquam principium. at vero quæ tales ex iis, quæ alterius gratia constant, non sunt, eas esse posteriores congruit. quamobrem vtrę nam partes priores sint, quæ alterius causa, an cuius causa ipsę sint, distingui non facile potest. incipit enim vt partes mouentes priores sint generatione quam finis: mouentes autem ab instrumentalibus distingui non facile est. Atqui ea ipsa via rationeque, quid post quod fiat, quærendum est. finis enim quorundam posterior est, quorundam prior. quamobrem ea pars, quæ principium continet, prima existit: B mox tota superior moles. quapropter caput, & oculi fœtus maximi inter initia apparent. inferiora ab vmbilico, crura dico, exigua cernuntur. partis enim superioris gratia inferior est. Et neque pars finis, neque genitalis est eius. necessitatem etiam, cur ita sit, non bene reddunt, qui quod semper ita fit dicunt, idque principium in his existimant, vt Democritus Abderitanus opinatur, quòd sempiterni & infiniti principium nullum est. causa autem, cur ita, principium est, & infinitum, quod sempiternum est. Itaque interrogare de eiusmodi rebus cur ita est, quærere, inquit, principium infiniti. Atqui ea ipsa ratione, qua censeant non esse quærendum, nullius rei sempiternæ demonstratio esse poterit. & tamen esse complurium videtur, quarum alię semper fiunt, aliæ semper sunt nam & triaugula figura duobus rectis æquale semper habet, & diametrum incommensurabilem esse cum costa sempiternum est. attamen causa eorum aliqua & demonstratio est Igitur non omnium C rerum principium quærendum esse recte dicitur: at rerum, quæ semper aut sunt, aut fiunt, nullum principium esse quærendum non bene asseritur. sed ea duntaxat principia non recipiunt examen eiusmodi, quæ rerum sempiternarum sunt. principiis enim alia cognitio, non demonstratio est. principium vero in rebus immobilibus quiditas est. In rebus autem, quę fiunt, iam plura habentur principia, sed modo diuerso: nec omnia modo eodem, quorum principiorum vnum numero est, vnde motus. quamobrem omnia, quæ sanguinem habent, animalia cor primum possident, vt inter initia nostræ disputationis dictum est. in cæteris primum gignitur, quod proportionale sit cordis. venæ ex corde tendunt diducte modo riuorum, qui in parietibus proficiscentes ab eodem fonte pinguntur. partes enim coniunctæ iis sunt, vtpote quæ ex iis coagmentetur, atque consistant. Ortus similia-

Idem prim. Post.

rium frigore, caloreue agitur: conſiſtunt, coquunturque alia frigido, alia calido. quarum rerum differentias alibi expoſuimus, ante ſcilicet, quæ humore, igneque reſolubiles, quæ humore irreſolubiles, igneque illaquabiles ſint. per venas igitur & meatulos quoſque alimentum reſudans, quemadmodum aqua per crudiuſculam futem, in carnem aut carnis proportionale conuertitur frigore conſiſtens. ex quo fit, vt cato ab igne reſoluatur. Sed quæ terrena admodum oriuntur, parum humoris calorisque adepta, hæe dum refrigeſcunt, humore cum calore euaporante duram terrenamq; formam capiunt, vt vngues, cornua, vngulæ, roſtra. quamobrem igne hæc molliuntur. Sed humore nonnulla liqueſcunt, vt ouorum putamina. Nerui & oſſa calore interiore conficiuntur ſicceſcente humore. quamobrem oſſa reſolui ab igne non poſſunt: quomodo teſta indiſſolubilis eſt. quaſi enim in fornace excocta a calore generationis ita conſtat. hic autem calor nec ex qualibet carnem, aut os facit, neque quolibet modo aut tempore, ſed ex materia apta & vt apte, & cum apte effici poteſt. neque enim quod effici poteſt, efficietur a mouente, quod actu careat. neque quod actum obtinet, efficere ex quolibet poterit. ſicut nec Faber arcam, niſi ex ligno facere poteſt, neque arca effici ex lignis poteſt ſine ſuo artifice. Ineſt hic calor in excremento ſeminali, tantam talemque habens motionem & actionem, quanta modice ad quamuis corporis partem accommodetur. Quod ſi vel deficit, vel excedit rem quæ fit, aut deteriorem efficit, aut læſam, & mancam, ſimiliter vt in iis agitur, quæ foris igne coquuntur ad cibum, aut ad alium vſum. ſed in iis motum caloris nos moderamur, in illis natura gignentis accommodat. In iis, autem quę ſponte oriuntur cauſæ eſt motus temporis, & calor. frigus priuatio caloris eſt. vtitur his ambobus natura vim habentibus neceſſario, vt alterum hoc, alterum illud faciat. ſed in iis, quæ alicuius gratia gignuntur, accidit vt alterum frigefaciat, alterum calefaciat, atq; ita pars quæque qualitate certa efficiatur, vt caro mollis partim neceſſariò talis exinde facta, partim alicuius gratia. neruus ſiccus & ductilis, os ſiccum & fragile, cutis carne ſicceſcente efficitur: quomodo in polentis cruſtula, quam vetulam vocant. nec ſolum propter extremum generatio eius euenit, ſed etiam quod lentitudo reſideat, cum euaporari non poſſit. vterum in cęteris lentum id ſqualidum eſt. itaque fit vt extrema exanguium animalium teſta cruſtaue conſtent. at in ſanguineo genere lentum hoc pinguius eſt. & quidem quæ natura non terrena admodum ſunt, eorum pingue ſub cutis operimento colligitur, quaſi cutis ex eiuſmodi lentitate conſiſtat. pingue enim habet aliquid lentitatis. ſed hæc omnia, vt diximus, partim neceſſario, partim non neceſſariò, ſed alicuius grata effici aſſerendum eſt. Primum igitur moles ſuperior per generationem diſtinguitur: inferior tem-

A pore procedente recipit incrementum in sanguineo genere . omnia verò lineamentis primum describuntur , deinde colores recipiunt , & mollitiem,& duritiem , quasi pictoribus officio fungatur natura , cum condit & creat. pictor enim vbi lineis primum descripserit animantem , mox vario illinit colore,ac perficit . Cum itaque principium sensuum , totiusque animalis in corde contineatur , hoc ob eam rem primum gignitur , mox ob eius calorem frigiditas supra , vbi desinunt venæ respondens cordis calori constituit cerebrum . itaque caput a corde continuò generatur , & magnitudine cæteris præstat. principio enim cerebrum multum & humidum est . Sed recipit dubitationem quod oculis animalium euenit . principio enim maximi visuntur , & in pedestri , & in natatili , & in volatili genere. vltimi verò omnium partium perficiuntur . interim enim considunt. Causa autem est,quòd oculorum sensorium positum quidem est , vt cætera sensoria apud meatum . sed cum sensorium tangen-

Dubitatio de ortu oculorum, ac eorum sera perfectione.

Solutio.

B di gustandique protinus sit aut corpus , aliquid proprium corporis animalium , olfaciendi verò audiendique meatus contingant aerem externum pleni spiritus natiui,ortiq; a corde tendant , ac desinant ad venulas cerebro adiunctas , oculus solus proprium corpus præ cæteris habet sensoriis , quod humidum & frigidum est : nec ante contentum eo in loco potentia vt cæteræ partes , tum deinde actu existens , sed a cerebri humore secernitur pars purissima per meatus , qui ab oculis ipsis tendere ad membranam cerebri visuntur . cuius rei argumentum , quòd nec alia pars humida & frigida est in capite præter cerebrum,& oculus frigidus atque humidus est . itaque necessariò locus hic magnitudinem primum capit , post considit . nam & in cerebro eodem euenit modo , vt primum præhumidum , multumque sit , mox humore efflato concoctoque corporatur magis , subsidetque & cerebrum & magnitudo oculorum . Principio igitur caput prægrande propter cerebrum , oculi

C grandes propter humorem in ipsis contentum apparent . vltimi verò perficiuntur , quoniam cerebrum quoque vix consistat . sero enim a frigiditate humiditateque vendicatur in omnibus quidem , sed præcipue in homine . nam & sinciput inter ossa vltimum confirmatur . iam enim cum partus in lucem venit, molle hoc infantis os est . Causa vt hoc maxime hominibus accidat , quoniam cerebrum humidissimum & maximum omnium animalium homines habeant . cuius rei causa est , quòd calorem etiam cordis purissimum obtinet , quod temperamentum intellectus plane significat . homo enim omnium animalium prudentissimus est . Pueri etiam longo tempore nequeunt continere caput , præpondere cerebri . nec secus partes , quas mouere oportet . principium enim mouendi ser superioribus dominatur , & ad postremum iis, quorum motus non iungitur cum principio , vt cruribus: Palpebra etiam talis pars est

Cerebri tēperatura.

Hoïes maximi habent oīum animaliū cerebrū.

sed cum natura nihil superuacaneum, nihil frustra fecere soleat, constat nec prius, neq; posterius, quã visus exigat, ab ea effici quicquã. sic enim quod factum est, frustra aut superuacaneum fuerit. itaque palpebras simul & distingui, & posse moueri necesse est. Sero igitur oculi animalium perficiuntur propter copiam humoris concoquendi in cerebro. Vltimi autem, ꝙ mouendi facultas nisi increuerit, nequeat mouere eas partes, quæ tam remotæ a principio refrigerat æque sunt. Declarant hoc idem palpebræ sua natura. cũ enim vel quã talibet grauitate caput tẽtatur, aut ex somno, aut temulentia, aut alia eiusmodi causa, palpebras attollere non possumus, quáquam leui põdere aggrauentur. sed de oculis iam dictum est, quemadmodum oriãtur, & quam ob causam vltimi articulentur, & absoluantus. Cæterarum partium vnaquæque ex alimento gignitur. nobilissima quæ quæ, & potissimi principii particeps ex concocto syncerissimo, primoque alimento: reliquæ necessariæ, ac illarum igratia instituendæ, ex deteriore, & reliquiis, excrementisque. Perinde enim natura atque paterfamilias prudens nihil admittere solet, ex quo facere aliquid commodi possit. dispensatur autem in cura rei familiaris, ita vt cibus optimus detur liberis, deterior seruis, vilissimus sociis animalibus. vt igitur incremento iam addito mens aduena facit hec, sic in ortu ipso natura ex materia syncerissima carnem cæterorum sensoriorum corpora conficit, in excrementis ossa, neruos, pilos, vngues, vngulas, & reliqua generis eiusdem constituit. quamobrem hæc vltima efficiuntur, cum iam suppetit excrementum naturæ. Ossa igitur in prima partium constitutione gigũtur ex seminali excremento: cumque animal augetur, hæc incrementum ex alimento capiunt naturali, quo partes principales augentur. eius tamen ipsius alimenti sunt, & reliquiæ, & excrementa. fit enim in quouis primum & secundum. alimentique ratio duplex est, altera nutriendi, altera augendi. nutriens est, quod esse præbeat & toti & partibus; augens, quod accessionem ad magnitudinem faciat. de quibus postea differendum latius est. Nerui etiam eo modo, quo ossa instituuntur, & ex eodem, videlicet ex seminali excremento & nutritiuo. Sed vngues, pilli, cornua, rostra auium, & calcaria, & si quid eiusmodi aliud est, ex cibo gignuntur aduentitio & auctiuo, quem tum a fœmina, tum deforis sibi acquirunt. Quamobrem ossa quodam tenus capiunt incrementum. omnibus enim animalibus exitus magnitudinis est. itaque ossa quoque certo augendi termino describuntur. nam, si hæc semper augerentur, animalia quoque, in quibus os, aut ossis proportionale est, augerentur, quandiu viuerent. magnitudinis animalium meta & terminus his describitur. sed quam ob causam non semper capiant incrementum, postea declarandum est. Pili autem & eorum cognata omnia, quandiu insunt, tandiu augen-

Naturæ ad patrem familias comparatio.

De pillorũ augmento.

A tur: & magis cum corpora aut ægrotant, aut senescunt, atque decrescunt, quoniam plus excrementi tantisper remanet, cum minus in partes præcipuas consumatur propter senium, aut morbum. nam vbi id quoque ob ætatem defecerit, pili quoque deficiunt. at ossa contra. decrescunt enim cum corpore & membris. defectis etiam pili augentur, sed nasci nequeunt. De dentibus dubitaueris. sunt enim eiusdem naturæ, cuius ossa: gignunturque ex ossibus, vt vngues, pili, cornua, & similia ex cute. quo fit vt ipsa colorem pariter cum cute immutent. alba enim & nigra, & uario modo diuersa pro colore cutis redduntur. at dentes nihil tale recipiunt. ossibus .n. annumerentur in iis animalibus, quæ ossa habent, & dentes. Accrescunt soli omnium ossium tota vita. quod patet in iis dentibus, qui mutuum tactum declinant. causa incrementi est, quoad pertinent ad id cuius gratia, vt fungi officio possint. breui enim tempore attritu consumerentur, nisi subinde repa-

De dentium generatiōe, ac augmento.

B rarentur, quando uel nunc senescentibus nonnullis edacibus dente non magno præditis admodum perteruntur. plus enim in dies admititur quam additur. Quamobrem bene id quoque ad rem quæ accidit, emolita natura est. quippe quæ in senectutem vitæque exitum defectum dentium proferat, & pro uitæ spatio præscripserit modum. Sed, si decies milies, aut decies centies annis vita seruaretur, & prægrandes primos oriri oporteret, & sæpius renasci. quamuis enim assidue reciperent incrementum, tamen detriti plusquam accrescerent, inutiles demum ad cibum conficiendum euaderent. Sed cuiusnam gratia capiant incrementum, dictum iam est. Accidit autem vt neque eandem naturam, quam cætera ossa, dentes habeant. cætera enim in prima constitutione omnia gignuntur, neque est quod post oriatur: at dentes post enascuntur. quamobrem cum deciderint, denuo possunt oriri. tangunt enim ossa, non continuantur. ex eo tamen gignuntur alimento,

C quod in ossa administratur. quapropter eandem, quam ossa, habent naturam, & tunc, cum illa iam suum numerum receperunt. Sed cum cætera animalia dentibus, aut dentium proportionali prædita enascantur, nisi quid præter naturam accidit (perfectiora enim, qnam homo generatione absoluuntur) homo dentibus carens venit in lucem, nisi quid præter naturam intercesserit. sed quam ob causam dentes alii decidant, alii non, post explicabimus. Quòd autem eiusmodi partes excremento constituuntur, ea causa homo in obsepto, & nudissimo omnium animalium corpore est. & vngues minimos pro magnitudine habet minimum. nanque in eo est excrementum terrenum. cum enim excrementum quodque sit, qđ inconcoctum remaneat, tum qđ terrenū in corporibus est, omnium maxime est inconcoctum. Quemadmodum partes quæque cōstituantur, & quę nam causa generationis sit, declaratum iam est.

ET, quia hoc fuit ab ipso Aristotele declaratum, reuertitur ad declarandum qualiter generetur fœtus, & eius membra in quolibet pręcedentium generum. & incœpit a nobiliori, s. a sanguineo, & a pręstantiori sanguineorũ, scilicet a viuiparo, qđ intra se animal generat. & incœpit sermonem circa hoc, scrutando causam gñationis excremẽtorum maris, & fœminę in corporibus animalium, causasque exitus ipsorum. Dicamus ergo ꝙ iam fuit declaratum duo excrementa, scilicet excrementum semineum, & menstruum, proficisci ad locũ sibi proprium ex parte motus virtutum naturalium, quem habent in eorum corporibus, & extrahunt excrementum ab ipsis. Insunt enim corporibus quędam virtutes partiales animę nutritiuę, plures existentes. ex quibus quędam est virtus attractiua cibi, alia vero expulsiua excrementi ipsius alimenti, non proportionati nutrito, siue quantitate, siue qualitate, vel vtroque istorum. aliqua alia retentiua ipsius alimenti, donec perficiatur eius concoctio, & similet᷑ aliio. alia vero est discretiua excrementi ab ipso alimento. Hisq; sic stantibus, sequitur ꝙ hęc duo excrementa expelluntur ex corpore a virtute expulsiua, & attrahitur materia ipsius ad qualitatem propriam a virtute attractiua. Neque res se habet, vt imaginati sunt priores, s. ꝙ hęc excrementa moueantur in corporibus ad ista loca, ob eorum naturam grauem, & leuem: aut propter eorum qualitatem primã, idest caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem primas: adeo ꝙ siccius, exempli gratia trahat humidius, lęueq; sursum moueatur, graue vero deorsum. huiusmodi enim opinionẽ iam destruximus perfecte in pręteritis. Id enim, quod accidit his duobus excrementis ex huiusmodi motibus a virtute nutritiua, quam diximus, est simile illi, quod euenit cęteris excrementis ex huiusmodi re: vt est excremẽtum primę digestionis, quod est excrementũ humidi & sicci. & huiusmodi virtutes sunt causa motus materiei plantarum ferentium granum, & semen. Sed debemus scire, ꝙ vnaquęq; harum virtutum partialiũ vtitur quatuor qualitatibus veluti instrumento, & re sibi conuenienti pro sua propria operatione, adeo ꝙ virtus attractiua, exempli gratia, attrahit caliditate & siccitate, digestiua vero digerit caliditate & humiditate. Causa aũt, ob quã hęc duo excrementa expelluntur a corporibus ętate pubertatis, ex eo ꝙ sunt excrementum vltimi alimenti, quod est sanguis: quia membra quã diu augentur non excedit excrementum ab ipso sanguine, qui generatur in corpore, cum sit pro incremento membrorum crescentium. Sed desistente incremẽto natura ipsum conuertit ad mẽbra spermatica: & expellitur illud excrementũ ab vltimo alimento ad testes in viris, in fœmina vero ad vuluam & eius venas, per duas venas, i. per venam magnam, atque aortam: quia istę duę venę ramificantur in multas uenas ad uuluam desinentes. Quod quidem excrementum ad vterum proficiscitur mulierum ob duas causas: vna est necessitatis, alia vero nobilioris notę gratia. Necessitatis autẽ causa est, qui in fœminis ob frigidam earũ complexionẽ, impotentiamq; virtutis digestiuę earum generantur excrementa multa in sanguine ipsarum, idest sanguis non bene concoctus: qui non est aptus vt fiat pars membri: & cũ ex huiusmodi excremẽto fit talis aggregatio, qua venę molestentur, quibus natura oneratur, mouetur virtus expulsiua, & mittit ipsum ad vterũ per illam viam, & meatum, quem diximus. Hinc est, ꝙ mẽstrua mulierum sunt inordinata: idq; eis accidit, vt plurimũ Luna decrescente, corpora enim ea hora frigidiora, & humidiora redduntur, ob frigiditatem huius temporis, & humiditatem: tempus enim coniunctionis luminarium diuersum est a tempore oppositionis eorum: quia coniunctionis tempus frigidum existit, similaturq; tempori hyemis: oppositionis vero tempus est calidũ simile ęstati. Cumq; huiusmodi excrementũ naturaliter egreditur, membra mulieris ab ęgritudinibus pręseruãtur, custodiunturq; a lęsionibus. si vero opposito modo res se habebit, morbi oriũtur in eis. Retinetur autem huiusmodi excrementum plusquam conuenit, aut egreditur ob defectum concoctionis, nam qñ existit grossius, quam debet, retinetur: cũ vero tenuius, profluit. & ob priuationem concoctionis egreditur excremẽtum menstruale vt plurimum a puellis paucum, & album: quare possibile est vt impediãtur corpora earũ augeri naturali augmento, hęc igitur est causa propter

Excremẽtũ proficiscitur ad vterũ ob duas causas.

A necessitatem eueniens. Causa autē nobilioris notę est, scilicet gratia generationis fœtus. nam, si hęc non fluerent ad vterum, non fieret ibi generatio. quādo.n. natura potest vti aliqua re, quā cogitur extrahere propter necessitatem ad vtilitatem quandā, eam etiā extrhit pro vtilitate illa: neq; in hoc est diminuta. &, quia hoc excremētum est materia fœtus, ideo necesse est vt ipsum obtineat quęlibet mulier fœcunda; quia anima non potest esse sine corpore. Sed, quia mas prębet formam tantum, non oportet omnem marem esse productiuū seminis: immo nonnulli marium formam pręstant per se. Et, quia mas est dator formę, ideo accidit quam plurimis specierū animaliū, quorū mares, si cum fœminis alterius speciei propinquę fœminis specierū eorum in vteri gestatione & magnitudine corporis, figura, atq; forma, coeant, gñant, & partus similes sibi edunt cōmunicātes in similitudine vtriusq; generis, mox tamē procedēte tēpore, iterato q; partu illorū, demū redduntur ipsi nati similes veris patribus; quia ipsa similitudo proculdubio prouenit a datore formę. nam quamuis accidat ipsi formę mutatio aliqua secundum materiam aliquo tempore, attamen durante tēpore in tali dispositione, similitudo redit ad datorem formę: cuius rei simile accidit alicui eidem grano, si seminatur in diuersis terris. Locuti igitur sumus de causa, ob quā secedunt a corporibus hęc excrementa prolifica. Sed generatur fœtus ex duobus seminibus modo, quo narrabo: videlicet ꝙ quādo genitura a mare secedit

B per collū matricis, & cadit in orificium matricis, & semen, & vulua sunt contēperata, tunc vulua attrahit ex semine partem conferentem generationi, excremētumq; inutile dimittit: & hoc vel virtute attractiua in vilo existēte, vel calore matricis, sicut attrahit vas calefactum in aere aquam ab extrinseco, aut propter vtrumq; horum simul. vulua.n. calda existit, propter id, quod remanet ex menstruis veluti vas calefactum. In aīalibus vero viuiparis habentibus vuluā prope septum transuersum, vt est genus volucris et pisciū, semē illico proficiscitur ad vuluam, & quā primum fuerit ibi, insurgit contra sanguinem menstruum, ipsumque coagulat eo modo, quo diximus, & distinguit ab ipso materiā promptā vnicuiq; membrorum similiarium, quare accidit ei ꝑpter calorem, & ebullitionē, vt secernatur humiditas circundans ipsum fœtum: qua humiditate refrigerata post attractionem factam apud principium calefactionis, efficiuntur membranę: quę quidem membranę, vt declaratum fuit sermone vniuersali, sunt de genere corporum similarium animatorum, quę a calore constant, & a frigido congelantur: & huiusmodi membranę sunt eiusdem speciei, differunt tamen multitudine, et paucitate: suntque eiusdem speciei in animalibus viuiparis, & ouiparis. Et, cum conceptus iam constitutus est, accidit ei simile, vt in granis, quę seruntur. oriuntur enim germina, & radices ex ipsis. pari modo in conceptu accidit.

C primo.n. secernitur primum membrū, quod est veluti radix plantę: quod quidē mēbrum est principiū venarum, & sanguinis, & est ipsum cor. mox secernit post ipsum membra secundum ordinem: qui quidem actus est communis plantę, & animali; eo quia virtus prima creatiua informatiua, quę est informatiua in potentia efficitur tunc informatiua in actu, quia inuenitur materia ad hoc prompta: non ꝙ membra egredientia ab ea in semine, actu sint disseminata in eo, vt Antiqui sunt imaginati: putant enim ipsa in semine seorsum disgregata exire, mox simile ad suum simile deferri, cum quo coniunguntur, adeo ꝙ ex hac re omnia fiunt membra: exempli gratia exeunt partes ossium, quę postea coniunguntur, ex quibus fit os, & sic de ceteris membris similaribus. cuius quidem dicti destructio iam declarata fuit. Quęrunt tamen aliqui, cur virtus actiua, & passiua generationis sint distinctę in animali: cum iam appareant in fœminis aliquarum auium hę duę virtutes indistinctę vsqua ad certum terminum declinantem ad perfectionem generationis. & id in ouis subuentaneis inuenitur. huiusmodi enim oua egrediuntur cum perfecta figura absque semine maris. virtus igitur informatiua horum est in fœmina de necessitate cum ipsa materia. Quare ergo non dicimus actum fœminę esse ex genere operationis ipsius maris? quid quoque prohibuit fœminam non generare ex se? Et nos dicamus ꝙ virtus actiua, & passiua dupliciter reperitur in animalibus, scilicet vel sepa-

Quęsitum.

Responsio.

rata in omnibus operationibus ſuis, aut diſtincta in vltima perfectione actus: vt D
accidit in ouis ſubuentaneis, quę cum careant vltima perfectione, virtus eſt ſeparata a fœmina, exiſtens in mare, & ideo non recipiunt formam pulli, quę eſt vita. virtus autem creatiua oui ineſt fœminę, a qua nequaquam ſeparatur. Vtrum autem ſit poſsibile reperire has duas virtutes miſtas in omnibus operationibus ſuis in aliquo genere animalium, vt reperiuntur in plantis, dubitationem babet. de qua re veritas haberi contingit per teſtimonia. Ariſtoteles vero dicit nondum id fide digna exploratum habuiſſe. Veruntamen in genere piſcium, in quo fœminę reperiuntur plenę ouis, mas vero adhuc nullus viſus eſt, ipſe Ariſ. dicit ꝙ de his generibus non habetur ratio ipſius generationis, neque experimentum compertum eſt, quod fidem faciat. & ego puto huiuſmodi ſpeciem eſſe, quam appellamus Salabam. i. anguillam. Quod autem nos determinamus, eſt vbi mas, & fœmina ſunt diſtincti, nequaq̄ poteſt fœmina generare de ſe. natura. n. nullã rem ſuperuacuã facit. Et iſte eſt ſermo aptior circa p̄dicta.

De prioritate organicorum mēbrorũ varię opinionęs.

Sed reuertamur vnde digreſsi ſumus, & dicamus ꝙ Phyſici omnes ſunt concordes circa ordinem membrorum organicorum in prioritate, & poſterioritate generationis: ſunt tamen diſcrepantes inter ſe quod ipſorum pręcedat. Nam Ariſtote. putauit cor primo ſecerni: & membra interiora priusq̄ exteriora: & membra ſuperioris partis, quę ſunnt ſupra ſeptum, priſquam inferiora. quod quidem latus apparet prius in magnis animalibus, exceptis generantibus vermiculos, & mollibus animalibus. in plantarum quoque genere pars ſuperior prius ſecernitur iuferiori, quod in ſeminibus perſpicuum eſt, quę quidem extra germinant abſque hoc ꝙ ſerantur, vt cepe, & ſimilia. & maior pars membrorum poſteriorum articulantur poſt generationem in multis animalium viuiparorum, vt eſt canis, lupus, vulpis, & leo: quorum catuli cęci naſcuntur, & poſtquam exeunt extra, palpebrę dehiſcunt, & ipſi vident. quod quidem habetur pro indicio ꝙ ipſa vulua non habeat virtutem figuraudi, & formandi vllo pacto, cũ huiſmodi membra oriantur, & perficiantur extra vuluam. Sed qui tenent principia membrorum animalium eſſe tria, videlicet cor, hepar, & cerebrum, putant iſta membra ſimul creari: de qua re vnuſquiſq; affert ſuum teſtimonium. Sed id, quod dici poteſt, eſt hoc, uidelicet ꝙ in ipſis cauſis aliquod dicitur prius tempore, aliquod vero per ſe & definitione. prius autem tempore eſt mouens, & materia. nam iſtę duę cauſę ſunt priores tempore pſa forma, & fine: prius vero definitione. & per ſe eſt actus, & finis. Membra tandem cum ad ſeinuicem referuntur, reperiuntur denique generatim tres ſpecies. Nam aliquod ipſorum eſt mouens alterum, non motum ab alio: & eſt ipſum primum mouens in corpore. Aliud vero eſt motum ab alio membro, mouens etiam membrum aliud: & ſunt videlicet illa membra, quornm proportio ad primum membrum eſt proportio inſtrumenti ad artificem, & tibię ad tibicinem. Sunt & F
alia, quę ab alijs mouentur non mouentia aliud membrum: quorum proportio ad membra mouentia mota eſt proportio diſcentis muſicam ad ipſam tibiam. Et ſicut docens muſicam, qui eſt mouens primum eſt prior ipſa fiſtula; & ipſa tibia eſt prior diſcipulo, vt diſcipulus eſt, quia inſtrumentum muſicæ mouetur a duocente, & mouet diſcentem, & diſcens mouetur, & non mouet: ſic etiam oportet ꝙ detur primum mouens in membris pręcedentibus tempore, poſt quę ſequantur membra mota & mouentia, mox membra mota tantum. Et, cum iam ex anatomia apparuerit, ꝙ cor pręſtat cunctis membris calorem naturalem, qui quidem eſt inſtrumentum, quo operatur vnumquodque membrum ſuam actionem naturalem, & ſuam paſsionem, vt cerebrum, & iecur, & cętera membra: cerebrum enim, et hepar cum hoc, ꝙ acquirunt a corde inſtrumentum, quo operantur, preſtant etiam alijs membris aliquid de eſſentia inſtitutionis ſibi proprię: ſequitur ergo ꝙ proportio cordis ad hepar, & cerebrũ erit proportio ddocẽtis muſicam ad fiſtulã, & proportio ipſius, & cerebri & hepatis ad mẽbra, quibus tribuunt, eſt proportio tibię ad diſcentẽ. Sequitur igitur, ꝙ cor eſt prius tempore ipſo hepate, & cerebro. heparq; & cerebrum ſunt etiam priora tempore cęteris membris inferioribus ipſis dignitate, & ideo pars ſuperior eſt

Membrã cũ ad inuicẽ cõparantur triplicia.

A prior inferiore. nam in parte superiori sunt cor, & cereprum. Estq; id simile ei, quod pctores faciunt. describunt enim ipsi prius lineamenta figurę, deinde implent lineas illas coloribus, & tincturis. Sic etiam accidit in fœtus formatione, in qua necesse est vt prius generentur membra, quę sunt radices corporis, quã membra, quę ędificãtur super huiusmodi radices: quorum proportio ad prima membra est proportio tincturę, & colorum ad lineas figurę. & propterea fuerunt membra interiora in generatione priora exterioribus. Ex quibus patet tibi ꝙ cor est prius cęteris membris cum sit omnia membra in potentia; quia ipsa indigens ipso in actione ipsorum, ipsum vero est agens per se, quod quidem ostenditur: quia est membrum, quod infrigidatur in vltima hora mortis; & est necesse vt vltimum membrum, quod corrumpitur a natura, sit primum membrum quod generatur. Cor igitur habet de necessitate prioritatem in generatione, est enim principium ad tria, videlicet principium caloris naturalis, principium venarum, tertio est principium sanguinis: mox cerebrum, & hepar sequuntur ipsum in generatione. cerebrum enim inseruit ei in sensu, & motu, hepar vero in nutritione. Cor ergo apparet sensu, primum creatum; post quod cerebrum: quod in principio suę creationis maius quãtitate aparet cęteris membris, seruata videlicet proportione inter ipsa a principio creationis ad perfectionem

Cor est principiũ ad tria

B ipsam. Cuius rei causa est, quia cerebrum est frigidum, & humidum: & ideo non potest ita cito augeri, sicut alia membra calida. &, quia corpus humidum etiam facile resoluitur & disgregatur, ideo emolita fuit natura munire ossibus ipsum. Et ob hanc causam oculi in principio suę creationis maximi visuntur; & post tẽpus concidunt & minuuntur. & eorũ forma rectificatur, & perficitur figura ipsorum: quia frigidũ quoq;, & humidũ non recipit vltimã perfectionẽ, quę est ipsa figura: quia liquat, nisi post longũ tempus. & ideo apparent cerebrũ, & oculi ex sui natura grandiora in principio, imperfectaq; figura; & post longum tempus rectificatur eorũ figura, perficiturq; forma ipsorum, & funguntur officio sibi innato. Hinc est ꝙ oculi aliquorum animaliũ perficinntur extra vuluam, vt diximus. Et ob eandem rationem fit, ꝙ os capitis fœtus in principio est molle humidum, & sequente ętate durescit, & fortificatur. hoc aũt est proprium homini: quia multum in eo excellit calidum & humidũ, parum vero terrena pars. & ideo homo animalium omnium prudentissimus existit. Datur & alia causa tarditatis fignrę membrorum, videlicet quia membrorum, quibus vtitur fœtus extra vuluam, formatio & figura debet tardari: & ob hoc etiam est oculorum perfectio sera, quia exercent suam operationem extra vuluam. accidit tamen palpebris, ob difficilem passibilitatem et vsum ipsarum, vt non aperiantur, neque earum figura perficiatur, nisi post longum tempus. Quod autem

C materia palpebrarum sit grauis, frigida, & humida, apparet ex eo, quia accidit homini in somno, & quiete grauitas palpebrarum, & clausio oculorum, & difficultas in aperiendo eos. quod quidem accidens est proprium oculis inter cętera sensoria, ob excellentem humiditatem eorum. sensus autem tactus, & olfactus, & cęteri sensus exercentur in fine, ideo tardantur tantum. Tardatur autem figura membrorum in generatione proculdubio ob duas causas: quarum vna est sera exigentia vsus eorum, cum se habeant veluti vltima perfectio, quę quidem est propter nobilitatem, non propter necessitatem: secunda causa est propter difficilem ipsorum passibilitatem. Causa aũt prioritatis eorum est opposita his duabus, scilicet propter necessitatem generationis posterioris, & vt adsit cum hoc facilitas passibilitatis, idest ꝙ sint propter necessitaem: & ob facilem passibilitatem eorum. Iam ergo locuti sumus de causis, ob quas fuerũt creata aliqua membra ante alia, diximusq; qualia sint talia membra. & hoc scilicet de omnibus membris organicis. similaria.n.membra cum organicis generantur, cum sint pars eorum, neq; ab eis separantur nisi in mortuis.

Debemus quoq; scire ꝙ initium operationis virtutis informatiuę, quę informat cum calore seminali aereo, est discretio materię conuenientis ipsi substãtię membroum organicorum: mox discretio materię aptę vnicuiq; membrorum similarium, quę sunt partes huius membri organici, ipsa.n.prius distinguit ma-

De gñatione mẽbrorũ similarium.

teriam cordis: postea vero secernit ab ea membra cordis similaria, quę sunt D
partes cordis: denique primo distinguit materiam nobilem pro membro nobili,
& ignobilē pro ignobili. Est enim veluti custus, & artifex: qui nihil omittit ex
rebus possibilibus fieri, quin eas faciat, easq; ad actū extrahat. Creat etenim
sensoria, & cętera mēbra nobilia ex materia nobili denudata a parte terrea. pro
creat quoq; vngues, & venas, calcaria, pilos, & ossa ex materia immūda. Quod
quidem officium ēt facit nutritiua in nutriēdo corpus animaliū, videlicet ꝙ mit
tit sanguinem syncerum, atq; nobilem ad cor, & ad alia membra nobilia: excre
mēta vero mittit ad membra ignobilia. Primo enim trahit ad vnumquodq; me
brum ex materia sibi conuenienti debitam portionem in quantitate, & qualita
te. intelligo per quantitatem magnitudinē minorem, quā possit recipere forma
istius membri; qua materia attracta procreat membrum, & facit eius figurá, &
parte spirituali in semine existente operatur virtus informatiua omnes species
formarū, quę sunt proprię membris organicis, videlicet genus quātitatis, & nu-
meri, & figuræ. nam hac portione aerea tantum potest formare figuram mem-
brorum extrinsecus: & facere concauitates eorū intrinsecus: sicut facit vitrea-
rius figuram viri, inflādo ipsum. Ad generationē vero membrorū similariū suf-
ficit extensio caloris tantum, & frigiditatis. nam aliqua eorū consistunt calido, et
congelantur frigido; aliqua vero alia calido congelantur. huiusmodi autem res
iam declarauimus in Quarto Meteororum. Venę autem, & ossa, & nerui, & vn
gues, membranęque, & reliqua huiusmodi generis fortificantur, & ingrossantur B
a calido. calor enim ingrossat ea, & frigidum congelat ipsa. quia, cum spargi-
tur calor, dans stabilitatē, aufertur ab eis residuum humiditatis, quę erat in eis, &
congelantur, & indurantur, & quanto terreitas est maior, & caliditas cōcoquēs
est maior, caliditas difficile dissoluit illam rem, postquam congelauit eam ipsa
frigiditas, vt testa. sed, si minus de terreitate, & minus de concoctione ibi fuerint
tunc molliuntur huiusmodi res a calore, postquam eas congelauit frigiditas. Et,
quia corpora simplicia inter se differunt per hęc duo, ideo diuersificantur ēt in
hoc, videlicet ꝙ ex eis aliqua dissoluuntur, aliqua vero molliuntur, aliqua alia
neq; mollificantur, neq; resoluuntur. Caro autem constat, & ingrossatur calore,
postea congelatur a frigido. humiditas tamen excedit in ea. & ideo non est du-
ra. & est primū mēbrū, quod generatur ex membris similaribus. veruntamen
ipsa generatur ex minori concoctione, quam generentur venę, & membranę, et
nerui, & breuiori tempore. Cutis quoque consistit a calore, congelaturq; a fri-
gido; & hoc propter tenacitatem. & mistionem in ea existentem. quare non po-
test dissolui & disgregari ab ea pars aquea ipsius parte terrea. & cum frigiditas
exterior obuiat ei, congelatur: quemadmodū fit in iure pingui calido, quādo ex
ponitur aeri frigido. Et omnia membra animalium recipiunt vegetationem, &
augmentum per quantitatem terminatam, quę est ipsa magnitudo data illi ge- F
neri animalium, vt sunt ossa, & his similia ex membris, quorū proportio ad cor-
pus est proportio fundamenti ad parietem. Dentes tamen, & vngues habēt hoc
proprium inter cętera ossa, videlicet ꝙ continuo augentur: similiter & pili. Cau
sa autem, quare dentes continuo crescunt, est quia conteruntur masticatione. &,
si non crescent assidue, corrumperentur ante finem vitę. & ideo regenerātur, &
materia ipsorum est prompta huic intentioni. in ossibus vero hoc est impossibi-
le. & si esset possibile, esset frustra, quia non haberet ipsum animal mensuram
terminatam naturalem. Et hęc eadem est causa continui ortus vnguium. Conti
nuū vero augmentum pilorum euenit ex necessitate materię, prętet pilos super
ciliorum. &, quia dentes incisiui continuo augentur, materiaq; corporis anima-
lis est ad id apta, ideo mutatur complexio dentium in senibus valde, propter mu
tationem complexionis eorum: adeo ꝙ vel non possunt nutriri, vel cadunt. de
niq; natura non potest congregare superfluitatem remanentem ex eorum mate
ria in corpore, & ex ea generare nouos dentes, idemq; facit de pilis, et lana. Dif
ferentia vero, quę inter naturā ossiū, & naturā dentiū incidit, est ꝙ ossa fuerunt
prius creata intra matricem, & dentes extra. & ideo nō est longiquum, ꝙ ortan
tur in sene dentes sicci, ossa vero non enascuntur extra quando rūpuntur, neq;

Quare dentes cōtinuo crescunt.

A ſanantur: niſi forte oriatur infra ipſa aliquid ſimile oſsi, quod non eſt os, quod vocatur Rosboth, ob eandē cauſam, ob quam multa alia membra non ſanātur extrinſecus, neq; continuantur. Cuius rei cauſa nihil aliud eſt, quā cōuenientia matricis ad generationem horum organorum, aptitudoq; organi generantis ipſa. Nam quod prędominatur in natura horum membrorum eſt portio terrea, vt in oſsibus, & venis: quę quidem indigent eximia concoctione, & temperamento ingenti, donec vniatur humiditas cum ſiccitate in eis perfecta vnione, quę difficile ſeparatur. & id propter nimiam miſtionem, & temperaturam: cuius efficiens operatur per longam decoctionem, & concoctionē. Et ideo, quando natura voluit generare iſta membra extra corpus, aut ea reſanare, non corroboratur calor circa huiuſmodi decoctionem, & cōtemperaturam: quemadmodum fuit roboratus ſupra ipſam calor gignitiuus, & genitus intus propter duo: vnum videlicet eſt debilitas caloris in corporibus exiſtentis reſpectu caloris generatiui: ſecundum vero eſt frigiditas loci extrinſeci. quare accidit eis, ꝙ vel frigiditas noceat ipſis, & congelet ea, antequam perficiatur eorū figura, vt accidit ipſi rosboth: vel ꝙ frigiditas obſit generationi, & prohibeat ipſam omnino: pręſertim ꝙ videtur ſanguis, qui ad vuluam fluit, habere proprietatem additam in humiditate. Hęc ergo eſt cauſa generationis aliquorū membrorum extra, aliquorum vero nō. & non vt Galenus putat, ſcilicet ꝙ membra, quę nō generantur extra, ſunt quę ex ſpermate procreantur. Ex hoc igitur tractatu apparet, quo nam modo
B generantur membra ſimilaria, & organica, & ortus cuiuslibet fœtus.

Propter duo nō cōtinuatur q̄dā oſſa.

Cōtra Gal.

Quomodo fœtus in vtero animantium augeantur. De coitu diuerſorum animalium. De cauſis ſterilitatis: & de fœcunditate vtriuſque ſexus. Cap. V.

AVgentur fętus, qui forma animalis naſcuntur, per vmbilici annexum, vt ante diximus. Cum enim vis quoque nutriendi in animalibus inſit, Vmbilicum ſtatim quaſi radicem agunt in vterum. Vmbilicum venæ contentæ in putamine complent. plures in maioribus animalibus, vt boue, cæteriſque generis eiuſdem: binæ in mediocribus, ſingulæ in minimis hoc ſanguineum hauriunt alimentum: vterus enim exitus eſt venarum multarum. Animalia igitur non vtrinque dentata omnia, & dentatorum vtrinque, quorum vterus venam non
C ſingularem habet pertinentem grandem, ſed pro vna plures frequentes continet, hæc in vtero habent quæ acetabula appellantur, in quæ vmbilicus deuenit atque adhęret. Tenduntur enim venæ vmbilicares vndique laterum, fiſſeque ſparguntur vſquequaque per vterum, & qua deſinunt, hæc illa acetabula exiſtunt curuamine ſuo coniuncta cum vtero, cauo autem ad fętum couerſa. Secundæ uero & membranæ inter fętum & vterum poſitæ ſunt. Acetabula, fętu accreſcente proficiſcenteque ad exitum, minora ſubinde redduntur, demumque obliterantur, cum perfectus iam eſt. in ea enim veluti mammas reponitur a natura fętui alimentum ſanguineum, quod dum colligitur, & paulatim ex multis conſiſtit, quaſi puſtula & inflammatio corpus acetabulorum exiſtit. itaque quandiu fœtus ſit minor, nec multum cibi aſſumere poſsit, conſpicua maioraque ſunt: ſed aucto iam fœtu conſidunt & exoleſcunt. Minuta & vtrin-

que dentata animalia magna ex parte acetabulis vteri carent. tendit vmbilicus in iis in venam singularem, quæ per vterum maiuscula fertur. cumque eiusmodi animalia alia vnum, alia plura pariant, quo modo vnum, eodem plura habentur. Sed hæc, & dissectionum exemplis, & Historiarum commentariis inspicienda explorandaque sunt. hærent enim & continentur animalia ex vmbilico, qui ex vena dependet per æquilibrium directum ad venam quasi aquæductum fluentem. fœtus membranis & secundis obuolutus continetur. Qui infantes in vtero aiunt sugentes carunculam quandam, non recte dicunt. idem enim & cæteris animalibus eueniret. quod tamen nusquam videmus. Atqui facile per dissectiones videtur, si esset. omnes etiam fœtus, tum volucres, tum aquatiles, & pedestres pari modo membranæ tenues ambiunt, separantes ab vtero & humoribus admissis. sed nec in iis ipsis tale quicquam inesse videmus. neque fieri potest, vt per eorum aliquod alimentum hauriant. Iam quę ouo nascuntur, omnia incrementum foris recipere abiuncta ab vtero apertum est. itaque non recte aiunt, qui ita dicunt, vt Democritus. Coeunt animalia generis eiusdem secundum naturam, sed ea etiam, quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat, si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis. raro id fit, sed tamen fieri & in canibus, & in vulpibus, & in lupis certum est. canes etiam Indici ex bellua quadam simili, & cane generantur. necnon in auibus salacioribus idem fieri visum est, vt perdicibus, & gallinis. Quinetiam aduncorum accipitres specie diuersi coire putantur. idemque in nonnullis aliis auibus euenire animaduersum est. In marinis nihil adhuc exploratum habemus dignum memoratu. qui tamen rhinobati appellantur gigni creduntur ex squatina & raia. Ad hæc, quod de Africa in prouerbio est, semper aliquid noui Africam afferre, propterea dicitur, quòd diuersa etiam genera coeant. nam ob aquę penuriam terræ illius, vel alienigena libidine copulantur, cum in loca paucissima rigua congregentur. sed cum cætera sic orta, rursus ipsa inter se coeant, generareque possint, genus vnum mulorum sterile est, quippe quod neque secum, neque cum aliis iunctum generet. Quæstio igitur in vniuersum, quam ob causam sterilis, aut mas aut fœmina sit: sunt enim steriles & mulieres & viri. atque etiam in cæterorum animalium genere, vt equorum, vt ouium, sunt quæ nullam faciant prolé. sed mulorum genus totum sterile est. Causæ vero sterilitatis in cæteris animalibus plures sunt. nam & a primo ortu naturæ locis ad coitum commodis oblæsis, steriles & mulieres & viri redduntur, vt alteri non pubescant, alteri non barbescant, sed spadones quidam fiunt: aliis in processu ætatis idem accidit affectus, aut propter corporis nutricationem pleniorem. mulieribus enim pinguioribus factis, viris corpore melius habito excrementum seminale in corpus abiu-

Patet ex libris librorum de Animalibus

Sēper aliqd noui affert Africa.

De cāis sterilitatis.

A mitur. itaque fit vt illis menstrua desint, his genitura aut ex morbo, viris humidum frigidumque emittitur semen: mulieribus purgationes vicientur, pleneq; excrementorum morbificorum redduntur. Multis etiam tum viris, tum mulieribus hoc idem accidit malum oblæsis partibus, & locis accommodatis ad venerem. quæ uitia partim curabilia sunt, partim incurabilia. sed maxime steriles tunc perseuerant, cum primo naturæ ortu tales consterunt. gignuntur enim & mulieres viragines, & viri fœminares: alteris menstrua desunt; alteris semen exile frigidūq; est. Quamobrem ratione recta experimento in aqua probatur fœcunditas seminis. quod enim tenue ac frigidum est, cito diffusum per summa innatat. quod fœcundum est, in imum descendit. calidum enim quod concoctum est. concoctum autem est, quod spissum crassumque est. Mulierum probatio suffitu, vt odores subeuntes vterum efferantur ad locum spirandi, & afficiant alitum. atque etiam illitu, vt colores oculis impositi B saliuam *perficiant oris. nam nisi hæc ita fiant, meatus corporis per quos excrementum decedit, confusos, obseptos, & obcæcatos esse significatur. sedes enim oculorum maxime omnium locorum capitis seminalis est. quod patet cum sola ipsa per coitum venereum manifeste immutetur, & vsu immodico rei venereæ oculi aperte languenat & subsedeant. causa est quòd natura geniturę similes cerebro est. aquosa enim materia eius est, calorque aduentitius. purgationes autem seminales a septo veniunt. principium enim naturæ hinc est. itaque fit, vt motus a genitali ad pectus deueniant. hinc odores per spirationem sensum efficiunt. hominibus igitur cæterisque generibus, vt ante retulimus, particulatim hæc læsio obuenit.

Expe riētia fęcunditatis vtriusq; sexus.

* χρωματίζωσι. colorent.

Contra Empedoclis & Democriti sententiam, qui non recte senserunt quam ob causam muli sint steriles: aliæ autem & communes, & C propriæ redduntur causæ. *Cap.* VI.

At genus mulorum totum sterile est. cuius rei causa non bene ab Empedocle & Democrito redditur. obscure Empedocles, planius Democritus scribit. sed neuter bene afferunt enim demonstrationem æque de omnibus, quæ præter suam cognationem coeant. Democritus meatus mulorum corruptos in vteris dicit, quoniam non ex cognatis principium eorum consistit. sed id cum aliis etiam animalibus accidat, tamen nihilominus possunt generare. atq; si id causæ esset sterilitatis, cætera quoque sterilia esse deberent, quæ ita coeunt. Empedocles misturam seminum causatur, quæ dens sa ex molli vtraque genitura consistat. caua enim & densa coaptari vicissim, fierique ex iis durum ex mollibus, vt si æs stanno misceatur. Sed nec in stanno & ære causam recte assignat: dixi de his in

problematis, neque principia ex rebus vllo modo cognitis accipit. caua enim & solida coaptata vicissim, quonammodo faciant mistionem, aut vini & aquę, aut alius cuiuspiam? hoc enim supra hominis captum dicitur. nam quemadmodum caua vini & aquę debeant accipi, præter sensum omnino est. Item cum ita sit, vt equi ex equis gignantur, & asini ex asinis, & mulus ex equo & asino, alterutro mare, aut fęmina, cur ex his tam densum consistat, vt sterile sit, quod prodierit? ex equo autem fœmina & mare, aut asino fœmina & mare sterile non proueniat? Atqui molle & maris equi & fœmine semen est: coit autem equus cum asino, tum mare, tum fœmina pro differentia sui sexus: ideoque gigni ex iis sterile ait, quia vnum ex ambobus seminibus mollibus conficiatur. ergo & quod ex equo mare ac fœmina gignitur, sterile esse debebit. nam, si alterum misceretur solum, liceret dicere alterum causam esse sterilitatis, vt dissimile genituræ asini nunc vero quasi illius semini, tali & cognati miscetur. Ad hæc demonstratio æque de ambobus, tam mare quam fœmina recte affertur. sed interest, ꝙ mas septennis duntaxat generat, vt aiunt, fœmina improlis omnino est: idque propterea, quia perducere ad finem quod conceperit, nequeat. nam concepisse quidem iam mulam constat. Sed fortasse verisimilior iis demonstratio logica illa videbitur. Logicam apello, quia quo uniuersalior, eo remotior a propris principiis est. Si ex mare ac fœmina speciei eiusdem prolis speciei eiusdem gigni solet, aut mas, aut fœmina, vt ex carne mare & fœmina canis, aut mas aut fœmina: ex diuersis etiam speciebus diuersum specie proueniat necesse est. ver. gratia, si canis diuersum est a leone ex carne mare, & leone fęmina diuersum proueniet, & ex leone mare & cane fęmina diuersum. Cum itaque mulus mas & fęmina sine speciei differentia gignantur ex equo & asino, quæ diuersa specie sunt, impossibile est vt aliquid ex mulis gignatur, nec enim diuersum specie prouenire potest, quando ex mare ac fęmina speciei eiusdem idem specie generatur. neque idem, hoc est mulus. gignitur enim mulus ex equo & asino, quæ diuersa specie sunt. ex diuersis autem specie diuersum animal gigni positum est. Sed enim hæc ratio admodum vniuersalis inanisque est. rationes enim, quæ non ex propriis ducuntur principiis, inanes sunt, & rerum esse videntur, cum longe aberrent. sunt profecto geometricæ rationes, quæ ex principiis geometricis afferantur, idemque in cæteris est intelligendum. Videntur tamen eiusmodi rationes, quamuis inanes, aliquid esse. nam & inane siue vacuum illud aliquid esse videtur, cum tamen nihil omnino sit. Nec verum est quod concluditur. multa enim ex iis, quę non eadem specie progenerantur, fętifera prodeunt, vt ante exposui. hoc igitur modo nec de cæteris rebus, neque de naturalibus indagandum est. Sed ex iis, quæ in genere, tum equorum, tum asinorum insunt, consyderando

Logica demonstratio.

Cã propria sterilitatis mulorum.

potius

A potius acceperis causam. Primum enim vtrunq; eorum singulare͂ parit inter cognata animalia plura numero, tum fœminę nõ semper cõcipere possunt. & quidem equi interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continue nequeant. sed equa menstruosa non est: imo minimum inter quadrupedes emittere solet. asina conceptus incontinens est. genituram vtique inectam emingit. quamobrem verberibus eam sectantes cogunt ne id faciat. Ad hæc frigidum animal asinus est. quamobrem locis frigidis gigni non potest, vtpote sua natura impatiens frigoris, velut apud Scythas, & eorum finitimos. nec vero apud Gallos, qui supra Hispaniam colunt, genus id animalis est. nam ea quoque prouincia frigida est. hinc admissarios etiam non vt equę, sic asinæ ęquinoctio admouent: sed æstiuo solstitio, vt tempore calido pulli nascantur. eodem enim tempore parit quo coierit. Annum vterum fert & asina, & equa. Cum igitur natura sit frigidum animal, vt dictum est, semen quoque genitale B eius frigidum esse necesse est. cuius rei indicium, quòd si equus superuenerit asinam, quam inierit asinus, non peruertet asini initum: sed, si asinus superuenerit equam, quam equus inierit, peruertet, propter seminis sui frigiditatem. Cum igitur inter seipsa iungũtur, seruatur semen propter alterius calorem. calidius est enim, quod ab equo secernitur. nam asini & materia & genitura frigida est equi calidior est. cum autem mistum vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido est, euenit vt conceptus ex iis seruetur, eaque vicissim ex se ipsa fœcunda sint. At vero quod ex iis prodiit, nõ insuper fœcundum, sed infœcundum ad perfectam fœtificationem est. Omnino cum vtrunq; aptum, propensumq; sit ad sterilitatem (sunt enim in asino tum ea quæ diximus, tum etiam, vt nisi a prima dentium mutatione generare incipiat, nusquam post generet, sed sterilis omnino perduret) ita in exiguo continetur generandi vis corpo-C ris asinini, facillimeque labitur ad sterilitatem. Equus etiam simili modo idoneus est ad sterilitatem, tantoq; deest vt sterilis sit, quanto vt quod ex ipsis prodierit semen frigidius reddatur. quod tunc efficitur, cum asini excremento miscetur. Asinus quoque parum deest, quin sui generis initu sterile generet. itaque cum accesserit quod præter naturam est, si ante vix vnum partu naturæ legitimum poterat generare, iam quod peregrinum ex iis prodiit sterilius, nihil deerit, vt sterile sit, sed necessario sterile erit. Euenit etiam vt corpora mulorum magna efficiantur, quoniam menstruorum decessus ad corporis incrementum vertatur. Cumque partus eorum annuus sit, non modo concipiat, sed etiam enutriat mula opus est. quod fieri non potest sine menstruis. mulis autem menstrua desunt, sed quantum inutile est, cum excremento vesicæ abigitur. vnde fit, ne muli genitale fœminarum, sed ipsum excrementum olfaciant. reliquum in corporis incrementum & magnitudinem vertitur. Itaque conci-

Ginus mulus ẽ oblęsus.

pere quidem aliquando mula poteſt: quod iam factum eſt, ſed enutri re atque in finem perducere non poteſt. mas generare interdum poteſt, quoniam & calidioris naturæ quam fœmina mas eſt, & nihil corporis per coitum confert ad generationem. quod autem facit, Ginnus eſt: quod mulus oblęſus eſt. nam ex equo & aſino ginni proueniunt, cum conceptus in vtero ægrotauit. eſt enim ginnus idem, quod Metachœrum in porcis. quod enim ibi læſum, deprauatumq; in vtero eſt metachœrum vocatur, quaſi aporcellum dixeris, idque cuilibet porco accidere poteſt. Pygmeorum etiam, ideſt nanorum, pomilionum, & puſillorum generatio ſimilis eſt: nam eorum quoque membra & magnitudines vitiantur in vtero, & ſunt veluti aporcella, & ginni. hactenus de mulorum ſterilitate.

Quomodo fœtus in vtero animalium augeatur. Contra Antiquos de cauſa ſterilitatis muli; ac de cauſa ſterilitatis in vniuerſum.

AVER.

EIus vero nutritio fit per vmbilicum. nam anima nutritiua illico mittit ex vmbilico fœtus venas ad orificia venarum in matrice exiſtentium, coniungitq; eas cum ipſis, veluti arbor, quę mittit radices ad terram, a qua haurit alimentum. Et huiuſmodi venę, quę deferuntur ab vmbilico, ſunt plures in maioribus animalibus, vt boue, cęteriſq; generis eiuſdem. in mediocribus vero binę tantum: in minimis aūt ſingulę tantum. Et inter matricem, & fœtum eſt ſecunda, & membranę inuoluentes fœtum, & illis venis nutritur embryo: quarum

venarū ſpecies Due.

venarum ſpecies ſunt duę, ſ. pulſatiles, & non pulſatiles. Et vere eius alimentum fit in vulua per hunc locum. nā cum embryo ſit imperfectus, immo eſt pars animalis, neceſſe eſt vt eius alimentum ſit ex ea re, cuius ipſe eſt pars. Aliqui tamē putāt fœtum nutriri ex quadam ſuperfluitate ibi generata. quod quidem dictū ſenſui opponitur, cum fœtus per anatomiam perſpiciatur in vulua animalis inuolutus membranis tenuiſsimis, eum inuoluentibus: neque in his membranis apparet aliquid aptum nutrire ipſum: cernuntur tamen infra illas membranas excrementa generationis, aut ſuperfluitates nutrimenti. iam ergo locuti ſumus de nutrimento fœtus in matrice. Quod autem reſtat hic ex hoc tractatu eſt reddere cauſam, quare mulorum genus eſt ſterile, cum mulus videatur habere quid ſibi proprium, non eueniens alijs animalibus generatis ex animalibus conſimilibus in genere. nam animal, genitum ex animalibus ſimilibus in genere, & non in ſpecie, generat excepto mulo. Antiqui vero dicunt cauſam ſterilitatis muli eſſe, quia generatur ex animali ſimili ei genere, non ſpecie. Democritus enim dicit ꝙ, cum mulus generetur ex animalibus diſsimilibus ſpecie, habet meatum vluę ipſius anguſtum, ineptum fluxui ſpermatis. Empedocles vero dicit ꝙ, cum illa animalia ſint diſsimilia ſpecie, ideo genitura maris, & fœminę eſt humida: neq; poſſunt miſceri, et contemperari. At, ſi eſſet id cauſa, cętera quoq; ſimili i genere haberēt hoc. nos tamē iā inuenimus multa animalia generata ex animalibus ſimilibus genere, quę ipſa quoq; alia generāt. Et, ſi cā ꝓpinqua ſterilitatis mulorū eſſet ſtrictura meatus ſpermatis, id quoq; accideret cūctis aialibus gñatis ex aialibus ſilibus genere. Si vero cā eſſet ꝓhibitio admiſtionis duorū ſeminū ēt, ex eo quia eſt genitū ex alia ſpecie, ſequeretur id ēt in oi aiāli genito ab alia ſpecie. Cū hoc tamē dictum Empedoclis eſt falliſsimum: cū ipſa humiditas duorum ſeminum non impediat ea admiſceri. videmus.n. res humidas ex ſui natura admiſceri, adeo ꝙ fit ex eis aliud corpus: econtra res nō humidas dictum ergo ipſius eſt falſum ex eo, quod ſenſu patet, ſ. ꝙ ſit vehementia humiditatis cauſa priuationis miſtionum. Si vero mulus eſſet ſterilis, pp molliciem duorum ſeminum, ſ. ſeminis maris & fœminę, & vnum eorum non eſſet dulla

A alio, vt potest imaginari hoc de semine equi, & asini, nõ generaretur ex equo, et equa, cum eorũ semen esset simile in humiditate, quia sunt eiusdem speciei. cuius erroris cã est, quia posuerunt suã speculationẽ in hoc circa res vniuersales, & non circa res proprias speciei determinatę. Nos aũt debemus contemplari de eis, nõ inquantũ mulus sit genitus a simili in genere, sed inquantũ generatur a simili in genere quod est equus & asinus, videlicet ꝙ speculemur causam sterilitatis primo, postea contemplari accidentia propria asini, et equi, ex quibus possumus habere causam propriam muli.

Sterilitas autẽ in summa reperitur in indiuiduis animalium gignitiuorũ, non in tota specie, reperiturq; in ipsis singularibus dupliciter, videlicet ꝙ est sterile, ita quod non potest reddi generatiuum, quia est ex sua innata creatione sterile: vel sterile, qđ potest euadere fœcundum per medicamina. Et in summa eius cã vel est priuatio seminis absolute, vel ineptitudo seminis ad conceptionẽ, siue in quãtitate, siue in qualitate sua siue propter vtrũq;. Priuatio quidẽ est, sicut repe riuntur mulieres, quarum menstrua omnino auferũtur, vel ꝙ non habent menstruum ex sua innata creatione, siue ex egritudine aliqua, vel aliquo accidente. Priuatio vero aptitudinis seminis in qualitate est vt sit sanguis menstrualis frigidus non recipiens decoctionem, vel calidior non recipiens coagulationem, vel B excedens in siccitate aut humiditate. & hoc etiam vel a sua creatione, aut ab aliqua ęgritudine. Similiter etiam ꝙ sit semen virile non faciens digestionem naturalem, quam debet agere in sanginem menstruum, siue propter excessum vnius quattuor qualitatum in eo, aut plurium. Priuatur autem conuenienti quãtitate, si sanguis menstruus, vel sperma viri sint pauciora quã oportet, aut maioris quãtitatis. nam vnaquęq; virtus actiua aut passiua requirit in operatione sibi propria habere per se quantitatem terminatam, & qualitatem terminatam. Dixit. Signa autem indicantia hoc sunt, quia genitura viri, si in aqua ponitur, & per summa innatat, infœcunda est. ꝙ si ipsum semen ad imum descendit, fœcundum est. Mulieres id quoq; probant illitu colorum circa oculos, qui si ad os penetrent, saliuamq; immutent, fœcundę sunt. nam id apertionem meatus seminalis ostendit, talis enim locus videtur communicari ei, cum per coitum venereum manifeste immutetur hora coitus. Et hinc est ꝙ vsu immodico rei venereę lęditur cerebrũ sepissime. causa est quia substantia vltimi nutrimenti eius est similis substantię geniturę, quia est frigidę naturę. lęditur autem per extractionem partis aereę calidę.

Causę sterilitatis quę sint

Quam ob causam vere muli sint steriles.

ET postꝗ sunt iam declaratę causę sterilitatis absolute, declaremus id, quod proprium est mulo, ex eo quod generatur ex equo, & asino. Et dicamus ꝙ C ex asini accidentibus ostẽditur frigiditas complexionis geniturę eius. Hinc est ꝙ non gignit in terris frigidis, neque admissarij eum coire faciunt in autũno, aut in vere, sed in initio ęstatis. hoc enim tempore parit. nam non posset pullus educari, nisi tempore calido. sequitur ergo ꝙ eius semen est frigidũ de necessitate. equus vero quia habet complexionem calidam, videtur ꝙ eius genitura est calida et pauca. fœminę quoq; semen est paucum & calidum: & ideo equa parum est menstruosa: quare nõ egreditur ab ea superfluitas nisi pauca, respectu aliorum quadrupedum. Genitura vero asini frigida est & multa, videlicet semẽ maris & materia fœminę ostenditur autẽ frigiditas seminis asini. quia, si equa ex equo cõceperit, d. asinus superuenerit illam equam, peruertet. quod quidem non fiet, si alter equus eam inierit. Et, cum ostensum sit semen asini esse frigidũ, declaratũq; fuerit ẽt semẽ equi esse calidũ, de necessitate igitur mulus* nõ gignit ex his duobus seminibus rõne conuenientię, et tẽperamẽti reperti intermistionẽ frigidi cũ calido, ita ꝙ vnum eorũ tẽpet aliud. Et, quia cõueniẽtia, ꝗ est inter semen maris & fœminę in aĩali fœcundo est duplex, videlicet aut cõuenientia naturalis, ut est cõuenientia existens inter duo semina ratione similitudinis tantũ, vt in animali sibi simili in specie gignitiuo: aut cõuenientia nõ naturalis, vt est cõueniẽtia existens inter duo semina, propter aliquod accidens, quod sit videlicet in duobus animalibus differẽtibus specie; & huiusmodi cõuenientia nõ natu

* forte legẽdum affirmatiue gignitur

ralis aut est propinqua naturali: & hoc reperitur in animalibus differentibus differentia occulta non manifesta: sicut conuenientia, quę est inter semen canis, & semen lycisci, parum enim differt a cane: sicut differt aliquod domesticum a syluestri in eadem specie, quorum similitudo est propinquissime: aut remota, sicut conuenientia, quam diximus pauloante existentē inter semen asini, & equi, cum complexio cuiuslibet istorum sit contrarijssiua sibi inuicem: & ideo differentia animalis in ipsis est manifeste diuersa a differentia equi, nam vnum istorū est hinnibile, aliud vero rudibile: Et, quia ipsa generatio non naturalis truncatur, ideo oportet ipsam generationem non naturalem vno duorum modorum habere, s. vel ꝙ generet, vel non. &, si generet, vel ꝙ eius generatio finiatur, vel ꝙ reuertatur ad similitudinem primi parentis. nam si non desineret, vel nō reuerteretur ad similitudinem primi genitoris, inuenirentur infinita genera. Quod si ad primi genitoris similitudinem conuertitur, tunc eius partus est remotus parum a naturali. & id fit propter propinquam differentiam maris & fœminę, & ob propinquam naturam duorum seminum. Si vero non reuertitur, sed desinit, postquā genuerit plusquā vnum, tunc talis partus est remotus a naturali, plusquā primus. Si vero desinit generatio in principio alicuius generis ex eo geniti, talis generatio est multum remota a naturali. Et ista est generatio equi et asini, vt apparet ex natura seminis ipsorum. quia, quando ipsi gignunt mulum, est generatio innaturalissma, ex eo ꝙ apparet de contrarietate existenti inter semen amborum: & quia difficilis est generatio ex ipsis, adeo ꝙ, si semen asini esset parum frigidius qn̄ debet esse, nullo pacto generaret. Et hęc generatio non potest reuerti ad similitudinem primi generantis, quia non reperitur aliqua natura differens inter ipsa, remotior q̄p natura asini ab equo. quod quidem fit, propterea quia cuius libet generationis non naturalis operatio fit ex eo ꝙ non seruat naturam suam, siue ꝙ reuertatur ad similitudinem primi generantis, vt paulo ante diximus, siue ꝙ expellatur a natura primi, donec detruncetur, velꝙ in principio g̃nationis finiatur. & hęc sunt oppositissima a generatione naturali. Si ergo ex duobus generatur conceptus cōceptione oppositissima naturali, necessario genitum ex hoc est sterile natura. Et ita se habet mulus: quia non datur in generatione non naturali fœtus remotior a naturali generatione, quā ipse. Et, quia materia seminis muli est inepta generationi, ideo natura eam vertit in magnitudinem corporis eius. Et hac de causa non egreditur in vrina ipsorum aliquid huius excrementi, quemadmodum in vrinis fœminarum aliarum bestiarum. & ideo muli non olfaciunt vrinas fœminarum suarum, quemadmodum olfaciunt equi, & alia animalia. Mula vero potest concipere, sed raro. neque potest fœtum educare, neque nutrire, donec in lucem prodeat, et perficiatur eius forma. mulus tamen potest generare quandoque: quia mas in omni genere habet semen calidius quā fœmina. & quicquid prodit, est mulus oblesus, quia naturalis mulus est ex equa & asino. & quicquid prouenit ex hoc mulo est veluti quod contingit in vna et eadem specie, vt fit Pygmęus in aliquo animali cubiti mēsura. vt porcis etiam accidit, & ideo vocatur eodem nomine gręce, idest Methachœrum, quasi aporcellum. Ex hoc igitur tractatu habetur causa priuationis generationis muli. & hic explicit liber.

Quando asini gignunt Mulam est generatio innaturalissima.

Mula potest cōcipere sed raro.

A

ARISTOTELIS
DE GENERATIONE ANIMALIVM LIBER TERTIVS.

Cum Auer. Para.

De generatione animantium ſanguineorum, & ouiparorum : deq́; ouis ſubuentaneis, & cæterorum ouorum natura : & quam ob cauſam alia vnicolora ſunt, alia bicolora. Cap. I.

DE mulorum ſterilitate dictum iam eſt, atque etiam de iis, quæ animal & foras & intra ſe pariunt. In
B ſanguineo autem ouiparo genere partim ſimilis generatio, vt in pedeſtribus eſt, idemque de omnibus aliquid accipi poteſt : partim differentia, tum inter ipſa, tum ad pedeſtria exiſtit. Oriuntur omnia coitu mare in fœminam emittente ſemen genitale. ſed aues ouum edunt perfectum, cruſta intectum dura, niſi morbo lædatur. atque omnia auium oua bicolora ſunt. piſcium cartilaginei, vt ſæpius dixi, cum intra ſe oua pepererint, animal excludunt, ouo in alium vteri locum ex alio translato. molle hoc ouum eſt, & vnicolor. vnus ex iis animal non parit, qui rana vocatur, cuius cauſam poſt exponam. cæteri piſces, qui oua pariunt, ouum Vnicolor edunt, quod imperfectum eſt. quippe quod extra capiat incrementum eadem cauſa, qua & quod intus perficitur. De vteris, qua inter ſe differentia diſcrepent, & quas ob cauſas ita ſit, declaratum eſt ante. Viuiparorũ enim alia ſupra, iux
C ta cinctum vterum continent: alia infra, iuxta genitale. ſupra cartilaginea habẽt: infra quę animal & intra ſe, & foras generant, vt homo, equus, & reliqua generis eiuſdem. ouiparorũ etiam alia infra, vt piſces, qui oua pariũt: alia ſupra, vt aues. Conſiſtunt vel ſponte conceptus in auium genere, quos ſubuentaneos, & zephyrios a Fauonio quidam appellant. qui profecto in iis fiunt auibus, quæ non volaces ſunt, vt vncę, ſed multiparæ, quoniam excremento ipſæ abundant. vncis in alas & pennas id vertitur, corpusq; exiguum, ſiccum & calidum habetur. deceſſus autem menſtruorum, & genitura excrementum ſunt. cum igitur & pennarum natura, & ſeminis excremento gignatur, nequit natura large vtroq; verſus profundere. Hæc eadem cauſa eſt, & vt aues vncę nec ſalaces ſint nec multiparę, ſed graues volacesq;, quarum corpus grandiuſculũ, vt columba & ſimiles: aut graues non volaces, quarum corpus grande, vt gallina, coitu ſuperent

> Viuiparorũ alia ifra cin tum vterum ſupina carti laginea habent,

& partu. grauibus enim non volacibus, vt gallinis: perdicibus, & reliquis id genus multum eius excremẽti fit. quapropter mares eorum salaces sunt, & fœmine multum materiæ suggerunt, & quidem pariũt ex his aliç complura, aliç sępe, cõplura gallina, per dix, struthio Libycus: sæpe autem colũbarium genus, sed non multa, quippe quę medium sit inter adũcũ genus & graue. volax enim vt aduncu est, corpulentum vt graue. itaq; quoniam volax est, excremẽtumq; eo transit, pauca parit, sed sæpe corporis magnitudine, & veneris calore & facultate concoquendi maxima, atq; etiam quòd cibum facile sibi acquirat. adunca. n. difficulter id faciunt. Paruæ etiam aues salaces præfœcundæq; sunt, quomodo interdũ plantæ minores sunt fertiliores. quod enim incremento corporis deest, in excrementum seminale exundat. quamobrem gallinę Hadrianæ multa admodum pariunt. fit enim propter corporis exiguitatem, vt alimentum ad partionem sumptitetur. vulgares etiam gallinæ fœcundiores sunt generosis. corpora enim alteris humidiora, alteris grandiora & ficciora. animus generosus in eiusmodi corporibus potius cõsistit. quin & tenuitas ac imbecillitas crurium facit, vt eorũ natura & salacior sit, & fœcundior: quo modo & hominibus euenit alimentum enim, quòd crura subiret, in seminale excremẽtum transfertur. quodquod enim inde natura adimit, hic adiicit. nã vncungues aues peda sunt firmiore, & crure crassiore, causa victus. itaq; omnibus his de causis neq; salaces sunt, neq; præfœcundæ. Tinunculus potissimum in eo genere fœcundissimus est, qui solus fere aduncarum, & bibit. humor autem & natiuus, & aduentitius seminalis cum calore inditio est, sed ne ipse quidem multa admodum parit, verum cum plurimum quatuor. Cuculus parum generat, quanquam adũcus non est, quia naturæ frigidæ est: quod ipsius pauore iudicatur. seminale autem animal calidum esse & humidum oportet pauidam esse hanc auem apertum est, cum ab omnibus auibus fugetur, & alienis pariat nidis. Columbarium genus bina magna ex parte parere soiet. nec enim vniparum est, cum nullla auis pariat vnum, excepto cuculo, qui & ipse duo interdum parit. nec multa parit: sed sæpe bina aut terna cum plurimũ, sed bina magna ex parte. sunt enim hi numeri inter vnum & multa. Cibum in semen conuerti in iis, quæ abunde fœtificant, plurimis declaratur euentis. Arborum enim multæ, cum admodun copiose tulerint, exarescunt fructificatione, nisi corpori alimentũ remáserit. Annuis etiam idem euenit, vt leguminibus, vt frumentis, & reliquis huiuscemodi. cibum enim omnem insemen consumunt. quippe cum genus id fertile admodum sit. Necnon gallinarum nonnullæ, cum adeo valde peperissent, vt etiã bis die pepererint, mox a tanto partu interiere: Hyperinæ enim, idest effœtæ, & aues, & plantæ fiunt. quod vitium nimia excrementi secessio est, vt exhaustæ effœtæque dicantur, quæ ita afficiuntur, Hæc eadem affectio causæ leænæ

A etiam est, vt sterilescat primum enim quinq; aut sex parit catulos, tum anno secundo quatuor, mox tres, deinde pari modo per annos singulos minus vno, postremo nullum, cum & excrementum omne consumptum iam sit, & ætate desinente semen vna defecerit. Quibusnā auibus subuētanei partus consistāt, & que prefœcūdę, pumue fœcūdę, quasq; ob causas, dictū iā ē. Fiūt subuētanea oua, vt ante retulimus, quoniā materia seminalis in fœmina est, nec menstruorū decessio fit auibus, vt viuiparis sanguine præditis in iis.n omnibus fit, aliis magis, aliis minus, aliis quātū rē indicet. Piscibus ēt, vt auibus, mēstrua nulla prodeūt. quamobrē iis quoq; conceptus consistit sine coitu, vt auibus, sed minus aperte. frigidior. natura piscium est. Decessio igitur menstruorum, quæ viuiparis fit, eadem consistit in auibus per debita excrementi tempora. &, quia locus septo propinquus calidus est, magnitudine iuxta perficiuntur.. sed ad generationem B imperfecta, tum hæc, tum illa pisciū sunt, nisi semē maris accedat. cuius rei causam ante exposui. Volacibus subuentanea nō gignūtur scilicet eadem cause, qua multa nec ab iis ipsis generātur. vncunguibus enim parum excrementi inest, & marem desydderant ad excrementi commotionem. gignuntur subuentanea oua plura numero quam quæ fœcunda sunt, sed minora, ob vnam eādemque causam. quòd enim īperfecta sunt, minus augentur: ꝙ minus augentur, plura numero existūt. minus etiam suauia sunt, quoniam minus concocta. concoctū enim in quouis genere dulcius est. sed oua auium, aut piscium non perfici ad generationem sine mare satis exploratum habemus. An in piscibus qouq; fiat cōceptus sine mare, non æque apertum est. sed potissimum in fluuiatili genere rubelionibus id accidere visum est. etenim nonnulli statim habere oua videntur, vt de his in Historiis scripsimus Omnino in auium genere, ne ea quidem oua, quæ per coitum oriūtur, possunt magna ex parte augeri, nisi coitus auis continuetur cuius rei causa est quòd vt in mulieribus coitu C maris detrahitur mensiū excrementū (trahit enim humorem vterus tepefactus, & meatus aperiuntur) sic in auibus euenit, dum paulatim menstruum excrementum accedit, quod foras decedere non potest, quoniam parum est, & superne ad cinctum continetur, sed in vterū ipsum collabitur. Hoc enim ouum augetur, sicut fœtus viuiparorum, eo quòd per vmbilicum affluit. nam cum semel aues coierunt, omnia fere oua semper habere perseuerant, sed parua admodū. quamobrem de subuentaneis dicere non solent oriri sponte, sed reliquias asse prægressi coitus: quod falsum est. satis enim conspectū est in nouella, tum gallina, tum ansere gigni sine coitu. tum etiā perdices fœminæ, & quæ nondū coierint, & quę coierint, quarum vsus in aucupiis, cum olfaciūt marem, vocemq; eius audiunt, alteræ implentur, alteræ statim pariunt Cuius affectionis causa est eadem, quę in homine & quadrupede. nam, si forte eorum corpora accensa libi-

Cur fiāt oua subuētanea.

dine turgent ad coitum, alia cum primum viderunt, alia cum leuiter tetigerunt, semẽ emittunt. est hoc auiũ genus sua natura libidinosum, vt leui egeat motu, cum turget. citoq; secernat, vt in iis, quæ non coierint, subuentanea consistant: in iis, quæ coierint, oua breui augeantur, & perficiantur. Aues ex iis, quæ ouum pariunt foras, perfectum hoc edunt, pisces imperfectum. quod extra recipit incrementum, vt ante diximus, causa est, quòd genus piscium fœcundũ admodum est Itaque fieri non potest, vt multa intus finẽ recipiant: quapropter foras deponunt. adq; agitur cito, quòd vterus eorum piscium, qui ouũ pariunt, foras iuxta genitale positus est.

De colorum diuersitate ĩ ouis reperta

Sunt auium oua bicolora, piscium vnicolora omnium. coloris causam videris ex facultate partis candidæ atque luteæ. secernitur enim a sanguine, q eò venit. nullum enim exangue animal ouum generat sanguinem autem materiã esse corporum, dictum iam sępius est.

Quo pacto generatur et nutritur aĩal in ipso ouo.

Pars igitur eius, quæ calida est, propius ad formam in mẽbris instituendis accedit, quæ autem terrosior est, corporis institutionem præbet, & remotior est. quamobrem in bicoloribus ouis animal initium suæ generationis a candido sumit. initiũ enim animale in *candido est, cibũ a luteo capit. Calidioribus itaq; animalibus seorsum ista habẽtur distincta, ex quo principiũ ortus & ex quo alimentum, atq; alterum candidũ alterum luteum est: & plus candidi synceriq; semper est, quã lutei, & terreni. At minus calidis & humidioribus contra, plus lutei, idque humidius est. quod in palustribus accidit auibus. cum enim illæ sua natura humidiores sint tum frigidores terrenis auibus constant. itaq; oua earum multum eius, quod vitellum vocatur, habent, minusque luteum. quoniam candidum minus ab eo separetur. Quæ iam sua natura frigida inter ouipara sunt, ea longe humidiora cõstant: quale genus piscium est. nec candidum habent distinctum, quia exiguum hoc est, & frigidę, terreneq; qualitatis copia impedit. quãobrẽ oĩa pisciũ oua vnicolora sunt, atq; ad lutea cãdida, ad cãdida lutea esse dixeris. Auiũ vel subuentanea oua colorẽ eũ duplicem obtinẽt. habẽt. n. ex quo vtrunq; fit, & vnde principiũ, & vnde cibus. sed hęc imperfecta sunt, & maris indiga. fiunt enim fœcunda, si quo tempore ineũtur a mare. Nec vero sexus causa coloris duplicis est, vt candidum a mare, luteum a fœmina fit, sed ambo a fœmina proficiscuntur. verum alterum frigidum, alterum calidum est. in quibus multum caloris est, distinguuntur: in quibus parum, distingui non possunt. & ob eam rem conceptus eorum sunt vnicolores, vt dictum est. semen autem maris constituit tantum: ideo primum exiguus, albusq; conceptus auium cernitur: mox tempore procedente luteus totus, cum iam plus sanguinis admiscetur: postremo secedente calore pars candida circum insistit, quasi humore æque feruente quoquouersus. candida enim pars oui sua natura humida est, caloréq; animalem intra continet. quamobrem circum ipsa discernitur lutea, & terrena intus ma-

* co. Grę. et Io. Gr. legũt calido.

net.& si plura oua coniecta in patinam, aut tale aliquod vas coquis igne, ita, ne motus caloris citatior sit, quam ouorũ distinctio, idem in vniuersis quod in singulis euenit, vt lutea cuncta in medio constituantur, candida circiter ambiant. Sed quã ob causam alia vnicolora, alia bicolora sunt oua, dictum iam est.

CVm in superioribus libris Aristoteles narrauerit modum generationis animalis, quod intra se animal parit, hic explicat modum, quo parit animal ouiparum. Nam de animali, quod intra se animal parit, & de ouiparis potest communiter vel proprie tractari. similiter etiam sermo de speciebus ouiparorum aut est vniuersalis, aut proprius vnicuiq; speciei eorum. Sed iam declarauimus res communes generationi animalium genitorum ex mare, & fœmina, & res proprias animali, quod inter se animal parit: incipiamus nunc tractare de animalibus, quę ouum edũt perfectum, s. de auibus, & de pedestribus, nam idem est sermo eorum. Et dicamus ꝙ oua omnium auium, & omnium pedestriũ siue quadrupedum sunt bicolora, i. habent colorem album, & citrinum: album quidem vocatur albumen, & citrinum vocatur vitellus. quod quidem album semper circundat citrinum. et **AVER.**

B hoc in omnibus speciebus ouorum perfectorum. Piscis vero, qui ouũ habet imperfectum, ipsum obtinet vnicolorinum. Similiter etiam est genus piscium, qui intra se oua pariunt, & animal excludunt: quod quidem accidit, si ouũ ex vno vteri loco in alium transferatur. Et fit in auibus ouum, absq; coitu, quod subuentaneum appellatur. huiusmodi autem ouum his inest auibus, quę multiparę sunt, graues non volaces, vt gallina, & ei similie: hoc.n.genus oua multiplicat, & coitum. Aues autem volaces & vncæ sunt paucorum ouorum, & pauci coitus. Genus vero medium inter has duas species, quę sunt volaces, & habentes leuitatem corporis: vt genus columbarum, est quidem medium in tali re, inter has duas species, scilicet in multitudine ouorum, aut paucitate. Paruę aũt aues sunt magis salaces atque fœcundę. minores etiam gallinę fœcundiores sunt. Differunt autem aues numero ouorum, & tempore. Nam aliquę prolificant tẽporibus quibusdam determinatis: & tales aut multa oua, aut pauca ferunt. quędam vero pro maiori parte temporum prolificant, vt gallina. Ouum autem in summa est excrementum menstruosum in fœmina, vt iam alias diximus: quãuis nulli auium generi accidat emissio menstruorum, quemadmodum contingit animali sanguineo viuiparo: quibus omnibus id euenire solet, et si differãt multitudine, & paucitate. Sic etiam calidiores aues & humidiores plus abundant semine & ouis. & ideo huiusmodi genus est grandioris corporis. nam animal

Piscis habet ouum imperfectum.

C calidum et humidũ magni corporis plus habet de excremento. Aues vero vncę sunt infœcundiores propter duas causas: prima propter excessum siccitatis in ipsis; secunda vero est, quia superfluitas sui corporis absumitur in multitudinẽ pennę, & magnitudinem rostri, & vnguium. natura enim non potest conuertere vnum excrementum in duo loca & duas operationes. Columba vero est, quasi media inter istas duas res, scilicet siccitatem complexionis, & multitudinẽ pennę: & ideo est media inter genus multiparum & paucorum ouorum, nam, cum sit volax, similatur vncis: & quia grossior, similatur grãdioribus. Et, quia aues quoq; aduncę sunt pauci alimenti, cum non possunt ipsum acquirere, nisi cum difficultate, & ideo pauciora pariunt oua, datur tamen quędam species horũ aduncorũ prę fœcunda: sicuti datur in alijs non rapacibus species, quę parum est fœcunda, sed hęc duo sunt vt in pluribus. Aues autẽ, quę pauca pariunt, & nõ sunt aduncæ, sunt frigidę naturę: & ideo magis pauidę. Aues autem paruę sunt salaciores, & fœcundiores, quia materia conuertitur in excrementum seminale, propter exiguitatem corporis Habet quoq; huiusmodi auium genus crura minora tenuioraq;. tenuitas enim crurium, atq; debilitas multum generat excrementũ, cum non remaneat in his mẽbris. id quoq; accidere videtur hominibus, scilicet ꝙ, qui crura habet subtilia libidinosior est habẽtibus crura grossiora. In multi

Aues paruę salaciores et fecũdiores.

Homo habẽs subtiliora crura libidinosior.

paris autem auibus, & salacioribus maior portio nutrimenti ipsarum transfer. D tur in hoc excrementum : & ideo extenuantur & ex siccantur, citoq; corrumpuntur & pereunt. quod est satis manifestũ. vt in fructiferis arboribus, quę abũde ferũt, euenire solet : quę quidem cito exarescunt, & intereũt. Hinc est quod aliqua vegetabilia, vt legumina, & frumentum, semel tantum ferunt, & siccantur postea, quia nutrimentum corporis eorum consumitur in semen. Et ideo gallinę, quę abunde fœtificant, cito pereunt. sunt enim quędam, quę quotidie pariunt, aliquę vero bis in die. Et hęc est causa, ob quam Leęna procedit sterilscendo. primo enim partu quinq;, aut sex parit catulos, mox quatuor, deinde tres, postea duos, postremo vnum, quod quidem est necessarium, quia materia consumitur prę multitudine, quam in principio parit. Et ob eandem causam aliqua arbor in ueterascit, vt oliua; quia est auara in fructificando. non .n. transfert in fructus nisi excrementum sui corporis. quare vel ipsa assidue fert paucos fructus, vel fere alternis annis Causa autem ouorum subuentaneorum est multitudo excremẽti. Adde etiam ꝙ virtus informatiua in fœmina huius speciei est perueniens ad gradum, ad quem non peruenit in alijs speciebus animalium. verũtamen nõ attingit ad hoc, ꝙ ouum recipiat vitam. nam si ita non foret, tunc mas huius speciei esset frustra. Oua quoq; subuentanea sunt minora, & minus suauia, propter inconcoctionem eorum, & tardam generationem. & ideo, quando mas coit quotidie cum fœmina, accelerat generationem ouorum : quia semen maris trahit ad se materiam ab ipsa fœmina. quod quidem piscibus quoq; accidit. quibusdam enim ipsorum inest ouum absq; coitu. Aliqui etiam imaginati sunt ꝙ oua subuentanea sunt reliquię precedentis coitus : quod falsum est, vt Aristoteles dicit, quia multę gallinę pariũt, cum tamen nullus gallus inueniatur in toto illo loco, quod manifeste patet. Perdicum quoq; fœmina habet sibi proprium, s. ꝙ cum odorem maris olfacit ipso supra ipsam in aere existenti, vel eius vocem audit, impletur ouis, cuius rei causa est, quia sufficit ei paruus motus, cum ad coitum turgeat prę libidine. & quamprimum audit marem, aut eius odorem percipit, semẽ emittit: vt alijs fœminis libidinosis euenire solet, quę cum primum a mare tanguntur, sperma emittunt. Iam ergo diximus causam, quare aliquę aues sint multiparę, alię vero pauca pariunt oua : & causam generationis ouoru subuentaneorum : et de ouo, quod in vulua augetur, veluti fœtus, ex qua alimentum accipit, vt ipse fœtus etiam.

Quam ob causam oua alia vnicolora, alia bicolora sint.

SVnt autem oua bicolora, ꝓpter diuersam naturam eorum, calidiq; virtutis cuius natura est segregare naturas heterogeneas. Nam, cum operatur, & agit in excrementum existens in matrice, secernit ab eo partem terream ex pauca terrestreitate, ponendo partem terream in medio, videlicet vitellum, superambitq; ipsum alia pars calida, quę est albumen. quia cum pars aerea seminalis admiscetur cum excremento fœmineo, & mouet ipsum, accidit in ouo id, quod accidit elementis ex motu vniuersi, scilicet ꝙ graue submergitur, & leue circundat super ipsum extra. Cuius rei inditium est, ꝙ si plura oua sint coniecta in patellam, ibique agitentur forti agitatione & conquassentur, mox coquantur vsq; ad pempasim, inuenies ex omnibus luteum in medio, & candidum circiter ipsum luteum ambit, ac si essent vnum ouum. nam albumen, si ebullierit, circiter ambit exterius. & eius conglutinatio est accidens euenens ex multa cõtemperatura, et ebullitione. non ex frigiditate & humiditate: vt aliqui sunt opinati. Quod autem candidum sit calidius luteo ratio est euidentissima: eo quod pullus ex candido procreatur, & ex luteo nutritur. Mox alia ratione ostenditur vitellum esse terreum : quia non congelatur a calido, humectatur tamen ab ipso, idest calido gallinę, quando accubat super ipsum. & ideo vitellus est humidior ea hora, q̃ prius esset. quod quidem indicat ipsum non recipere consistentiam &, figuram : & congelatur a frigido, & ideo humectatur a calido. Aristoteles autem assimilat naturam lutei naturę sanguinis in excessu partis terrę super ipsis, cũ ambo cõgelentur a frigido, & humectent a calido. Et ratio ostẽdens na

Vitellũ frigidi alumine.

A turam vitelli esse frigidam, est, quia citius corrumpitur extra quã ipsum albũ. Animal quoq; aqueum frigidę complexionis habet plus de vitello in suo ouo, quã de cãdido in respectu ad oua auium calidarum, Et, si Medici dicunt vitellum esse calidiorem albumine, illud est respectu corporis humani, & non secundum seipsum. Et ideo dictum eorum non est contrariũ dictis in hoc loco. concedunt.n. Medici reperiri aliquas res calidiores alijs, cum tamẽ sint frigidiores in relatione ad corpus humanum; vt vinum nouum, & vetus. nouũ.n. calidius ẽ absolute ipso antiquo. calidius est tñ antiquũ respectu corporis humani. Aues aũt frigidę natura minus segregant istos duos colores, & vtranq; substantiam. Et ideo oua piscium priuãtur albumine omnino, suntq; vnicolora. cuius rei causa est, quia pauca caliditas non habet vim segregandi naturas diuersas. neq; inuenies ouum album, nisi in aiali sanguineo. & hoc ostendit albumen esse caldius. Iam ergo diximus cãm, ob quã aliqua oua sunt vnicolora, aliqua aũt bicolora.

Quo pacto itelligẽdũ sit apud Medicos vitellũ oui albumĩe esse calidiorẽ, e cõtrario ipsis Philosophis.

De ortu eorum, quæ perfectis ouis foras generantur, tum auiũ, tum quadrupedum, ouum crusta intectum parientium. Cap. II.

B SEcernitur in ouo principium genitale maris ea parte, qua ouum vtero adhęret, fitque proinde dissimile, quod bicolor est: nec plane rotundum, sed altera parte acutius, quoniam partem eam differe oportet, in qua principium illud continetur. quamobrẽ durius ea ipsa parte est ouum, quam inferiore. principium enim operiendum custodiendumq; est. exit etiam pars oui acuta post. quod enim adhæret, id exire postea conuenit. adhæret aũt ea parte, qua principium continetur. & principiũ ipsum in parte acuta est. Idẽ in plantarum ẽt seminibus modus est. principiũ.n. seminis adhæret aut ramo, aut putamini, aut pulpę: vt in legumine patet. qua.n. biualuis fabarum strues, & cęterorum id genus coniungitur, hac principium seminis adhæret. Sed quęres de incremento ouorum, quonam modo ex vtero veniat. animalia enim per vmbilicum capiunt cibum: oua autem quo? cum non modo vermium ipsa per se recipiant incrementum. At si quid est, quo adhærent, id quonam transeat, perfecto iam ouo? nihil enim
C tale exit cum ouo, vt vmbilicus cum animali. quod enim circiter ambit, testa perfecto iam ouo efficitur. recte igitur hoc ita quæritur. Sed latet primo membranam mollem id esse, quod postremo testa efficitur. perfecto enim ouo durum ac rigidũ euadit ita modice, vt exeat adhuc molle. dolorẽ enim moueret, nisi ita exiret. egressum statim refrigeratum duratur, euaporato humore quamprimum, qui exiguus inest, relictaque portione terrena. Huius itaque membranæ particula quædam vmbilicaris parte acuta principio continetur, tenditque paruis adhuc veluti fistula. quòd in eiectitijs inchoatis ouis patet nam, si auis madefacta, aut alia causa inalgescens eiecit, cruentus adhuc cernitur cõceptus, habensq; sibi annexam appendiculam vmbilicarẽ, quæ ouo amplius increscente obtẽditur latius, atq; minuitur, perfectoq; mucro exitum complet. membrana interior sub hoc vmbilico est, quæ vitellum albumenque ab eo disterminet vbi iam ad cõ

Dubitatio, quo pacto ouorum fiat incrementũ.

summationem ventum est, ouum absoluitur totum, & vmbilicus ratione non insuper apparet. extremum enim vltimum eius est. Partus ouorum contra atq; animaliũ euenit. animal enim versum in caput, suumq; principiũ nascitur. at ouũ quasi in pedes cõuersum exit, cuius rei causa quod diximus est, ꝙ ouum ea parte, qua principium continetur, adhæret. Generatio auium ex ouo ita euenit, vt incubante, & concoquente aue, animal ex parte oui secernatur: augeatur ex reliqua parte & cõficiatur. natura enim simul & materiam animalis in ouo reponit, & satis cibi ad incrementũ. Cum enim auis intra se perficere nequeat, cibũ vna parit in ouo. nam iis, quę forma animalis nascũtur, cibus in alia corporis parte paratur, quod lac vocatur, videlicet in mammis. At auibus hoc idem in ouo natura, constituit, sed contra, quam homines putant, & Alcmæon Crotoniates ait. non enim albumen oui lac est, sed vitellũ. hoc enim pullis pro cibo est. illi albumen pro cibo esse existimant, propter coloris affinitatẽ. Oritur pullus incubante aue, vt dictũ est. sed, si aut tempus sit bene temperatum, aut locus, in quo oua manent, tepidus, concoquuntur & auium oua, & quadrupedum ouiparorum sine parentis incubitu. hęc enim omnia in terra pariunt, concoquunturq; oua tepore terrę. nam si quæ quadrupedes ouiparæ frequentates fouent quæ ediderint oua, custodiæ gratia potius id faciunt. Gignuntur vero eodem modo oua quadrupedum, quo auium. crusta enim dura intecta, & bicolora sunt, & iuxta cinctum consistunt, vt auium: & reliqua eadem tum intus, tum extra eueniunt. Itaq; omnium causæ eadem consyderatione continẽtur. sed quadrupedum oua vt validiora tempore concoquuntur, auium imbecilliora sunt. atq; ob eam rem parentem desyderant. Tum etiam natura attendere videtur, vt sensum prouidum, curamq; diligentem erga prolem parẽtes habeant. sed in genere deteriore hoc facit, quousq; pariant: in aliis quibusdam etiam, donec perficiant. prudentioribus vero plus curę mãdatur, vt etiã enutriãt: postremo iis, quæ prudentia iam maxime pręditа sunt, consuetudo, amor, & charitas in prolem etiam adultã seruatur. vt homini, & quadrupedum nõnullis. auibus cura donec pariant, & enutriãt.* quamobrẽ & ab incubitu laborant in prole enutrienda. a partu vero deterius afficiunt, quasi priuatæ aliquo sibi natiuo gestamine. * Perficitur animal in ouo celerius diebus tepidis. tepore enim iuuatur. nam concoctio est calor quidam. terra .n. suo calore concoquit, & quę incubant, hoc idẽ faciunt. adhibent enim suum calorẽ. Deprauatur etiam oua, & fiunt, quæ vrina appellantur, tẽpore potius calido, idq; ratione. vt enim vina tẽporibus calidis coacescunt fæce subuersa: hoc enim causę est, vt deprauentur: sic oua pereunt vitello corrupto. id enim in vtrisque terrena portio est. quãobrem & vinum obturbãt fęce permista, & ouũ vitello diffuso. Multiparis igitur hoc accidit merito, cum nõ facile omnibus calor cõueniens reddi possit, sed

Generatio, & nutritio animalis ex ouo, quo pacto fiat.

Albumen nõ est lac.

Cura erga prolem.

* Antiquus interpres hẽt: quãobrẽ fœminę, q̃ non incubant, a partu deterius afficiuntur, ita etiã co. Grę. a

Tẽpus, quo aial in ouo celerius perficitur.

A aliis deficiat,aliis ſuperet, & quaſi putrefaciendo obturbet. Vncunguibus etiam, quamuis parum fœcundis,nihilominus tamen idem euenit. ſæpe enim vel alterum ex duobus vrinum fit, ſed tertiũ ſemper fere.cum enim calida ſua natura ſint,faciunt, vt quaſi ferueat ſupra modũ humor ouorum. Iam enim naturam quoq; contrariam luteum & candidum habent. Luteum namq; gelu duratur & coit, calore cõtra humeſcit.quapropter,cum vel in terra, vel per incubitum cõcoquitur, humeſcit: atq; ita pro cibo animalibus naſcentibus eſt. nec vero, cum ignitur aſſaturque, dureſcit,quoniam naturę terręne eſt,vt cęra.ideoq; cũ plus iuſto caleſcunt niſi ex recremento humido ſint, ſanieſcunt,redduntur q; vrina. At candidum gelu non concreſcit,ſed magis humeſcit.cauſam ante reddidi.ignitum ſolideſcit.quamobrem cum ad generationem animalium concoquitur, craſſeſcit. ex hoc enim conſiſtit animal. luteum autem pro cibo eſt,& membris ſubinde inſtituendis incrementum hinc adminiſtratur. quocirca lu-

Luteũ & cãdidũ in ouo naturam habent contrariam.

B teum & candidum membranis inter ſe diſtinguuntur, quaſi naturam habeant diuerſam. Sed quemadmodum hæc inter ſe habeant, tum initio generationis,tũ conſiſtentibus animalibus, atq; ẽt de mẽbranis,& vmbilicis diligentius ex iis, quæ per Hiſtoriam ſcripſimus,cõſyderandum annotandumq; eſt. Ad id autem,quod impræſentiarũ tractamus, tantum aperuiſſe ſatis eſt. Principio corde conſtituto,& vena maiore ab eo diſtincta, vmbilici duo de vena eadem pertendunt:alter ad membranam,quæ luteum continet.alter ad membranã cui ſecundarum ſpecies eſt, qua animal obuolutum continetur, quę circa teſtæ membranam eſt. Altero igitur vmbilico cibũ ex luteo aſſumit.efficitur luteum copioſius,quippe quòd caleſcens reddatur humidius. cibum enim,quoniam corpulentus eſt,humidum eſſe oportet qualis plantæ ſuppeditatur. viuunt aũt principio & quæ in ouis, & quæ in animalibus gignũtur vita plantę. adhærendo enim capiunt

Oui vmbilici duo.

C primum & incrementum & alimentum. Alter vmbilicus ad ſecundas tendit. ita enim in iis, quæ ouo naſcuntur animalibus, pullum vti luteo exiſtimandũ,vt fœtus viuiparus ſua parente vtitur, quãdiu intra parentem continetur. Cum enim non intra parentem nutriãtur,quę,ouo proueniunt,partem eius accipiunt aliquam,habentq; ſecum in cibo.Membrana vero exteriore nouiſſima ſanguinolẽta hęc perinde,vt illa vtero,vtuntur.ſimul autem & luteũ & ſecundas teſta oui complectitur vteri proportione,perinde quaſi quid vnum obductum amplectatur fœtum, parentemque totam. quod ita eſt, quoniam fœtum eſſe in vtero & cum parente neceſſe eſt. Itaq; in viuiparis vterus in parente eſt: in ouiparis e diuerſo fit, quaſi dixeris parẽtem eſſe in vtero luteum.eſt enim cibus, qui a parẽte præſtatur.cauſa eſt,quod fœtus nutricatio non intra parentem eſt. Creſcentibus vmbilicus primum conſidet,qui ſecundis adiungitur. hac enim pullum excludi conuenit. reliquum lutei,& vmbilicus ad luteum pertinens

post collabitur. cibum enim habeat statim oportet, quod exclusum D est. nec enim a parente nutritur, & per seipsum statim capere cibum non potest. quapropter luteum subit cum vmbilico, & caro adnascitur. Talis ortus eorum est, quæ ex ouis perfectis foris generantur, tum in auibus, tum in quadrupedibus, quæ ouum crustra intectum dura pariunt. Sed hæc euidentiora in auctioribus sunt animalibus, nam in minoribus obscura præ sua exiguitate habentur.

AVER. Ovum vero, quod bicolor est, habet vnã extremitatem non rotundam, sed est altera parte acutũ & durũ, & eius albumen est maius. et ideo in pullo principiũ primi membri, s. cordis est in ea parte. Quę quidẽ extremitas duriuscula existit, vt custodiatur primũ mẽbrũ, quę pars acuta ipsius oui cõuenĩeter adhęret vtero, & posterior exit in partu. Et ob hãc cãm situs pulli in ouo prope exitum eius ab vtero fit contrario modo exitus fętus aliorũ aĩalium: quę quidem vt in pluribus egrediuntur in caput. pulli vero situatio in ouo est, vt ouũ, exit, s. ꝙ egreditur post pedes. & merito figura ista primi membri, i. cordis fuit in acuta extremitate oui: quia principium debet esse in loco calido, & acuties ẽt debet esse in loco calido, quia est figura propria igni. Quod aũt principium fiat semper a parte acutiori ostenditur, cũ ea parte semina plantarũ, & legumina habeant principium originis, & motum augmenti. Neq; augetur ouũ perfectum in vtero de se separato ab eo, vt aliqui sunt opinati, propter testam ambientem ipsum ouũ, perfecta iã eius figura. Nã perfecto ipso ouo, illico apparet testa, cũ tamen non videatur vllo pacto coniunctum vtero, pp quod sunt opinati ipsum crescerẽ separatum ab vtero. quod tamen est contra id, qđ opinantur, cum sensu pateat ouum assumere nutrimentum a vulua, quando ei adhęret sicuti fetus. Nam, si auis eiecerit ouum imperfectum pp aliquam cãm, aut rem extrinsecã, manifeste apparebit in ouo quid simile venę vmbilicari, augetur, & adhęret vtero, & hoc tendit versus partem acutam oui; & quamdiu augetur ouum crescit etiam is meatus: & quando ouum est propinquũ pfectioni, incipit hmõi meatus congregari in corpore, & exiccari donec detruncetur. & nullũ remanet vestigiũ eius; & tũc egreditur ouum cum sua crusta. Est aũt crusta supra ouũ, s. continens ipsum, in vtero mollis propter calorem. & cum extra mittitur, ingrossatur, & induratur. si enim extret durum, noceret. Ouum aũt auiũ habet hoc, scilicet ꝙ pullus nõ generatur ex eo extrĩsecus, nisi auis super ipsum accubat, calefaciatq; ipsum: pręsertim matres, quę cũ super ipsis sedent, creatur pullus ex portione albuminis ipsius oui, & capit augmentũ & nutrimentũ ex alia parte videlicet ex vitello. & id certe fit, quia, cum auis intra se nequeat perficere animal, & extra oriatur in ouo, natura reposuit nutrimẽtũ cũ eo. Animali vero quod intra se parit animal, & nascitur, natura aliud excrementũ extrinsecũ parauit, videlicet lac. Aliqui tamen Antiquorum existimant pullum nutriri ex albumine, & ꝙ est veluti lac: & id opinati sunt, propter coloris affinitatem, sed refrendeatur eis per sensum. Oritur autem pullus in ouo ex calefactione matrũ tẽpore cõgruo & loco. Ouũ vero animaliũ quadrupedum est calidum pp tempus & locum conuenientem: & quę solent acubare super oua, non vt calefiant oua id faciunt, sed vt custodiantur. Hoc aũt ouum generatur in vtero prope septũ, velut ouũ auium. & eius crusta est dura, sed calefit de se, quia est calidius ouo auiũ. & ideo, si non calefit, ab aue corrumpitur, & alteratur, & non generat. Pullus pręterea celerius exit tẽpore calido ꝙ̃ frigido. Vehemens tamen calor multa corrumpit oua. accidit enim vitello id, quod vino accidere solet, quod accessit propter calorem, Ouis tamẽ multiparorum hoc plus accidit, cum calorẽ habeãt debilem. natura. n. nequaquam potest omnibus ouis multum pręstare calorẽ, vt pręstat paucioribus: sed aliis inest calor deficiẽs, aliqbus vero sufficiẽs. & ideo, cum corrumpuntur, ingrossatur totum illud, & fęces agitãtur, & non remanet illa differentia, quę erat inter duas partes eius ante discretionem duorũ colorũ. Quandoq; etiam id accidit ouis debilibus ipsarum auium, vt aduncarum. Quod aũt

A sensu apparet de procreatione pulli in ouo est vt dicam. Primũ, qđ in ouo generatur, est cor, & vena magna orta ab eo. De qua vena ꝑtenduntur duo rami: quorum vnus ad membranam proficiscitur similem secundis, quę pullum circũuoluunt. alter vero ad membranam, quę luteum continet, quo pullus nutrimẽtũ ex luteo accipit, & est sibi veluti vmbilicus. hoc autẽ tempore luteũ est valde humidum pp caliditatem, quam obtinuit. Et hoc merito est, quia humiditas est conueniens nutrimẽto. Assimilatur enim plantę in hoc, scilicet ꝙ capit nutrimẽtum ex ea parte, quę est sibi annexa: quemadmodum capit planta alimentũ ex ea parte terrę, quę est ei propinquior. Luteum igitur in ouo est veluti mater, a qua fœtus capit suũ alimentũ, dum in vulua existit. nam, cum pullus nõ generetur in vtero, ideo natura posuit in ouo nutrimentũ conueniens. Sic ergo procreatur pullus ex ouo perfecto, scilicet ex ouo auiũ, & animaliũ quadrupedũ: cuius, scilicet oui crusta existit dura. durities enim crustę est ꝓpria huic speciei ouorũ & hęc, quę narrauimus, sunt euidẽtiora in animalibus magnorũ ouorũ, vt sunt oua gallinacea. in minoribus vero sunt obscuriora. Iã ergo locuti sumus de modo, quo generantur animalia ex ouo perfecto, loquamur modo de ouis piscium.

B *De iis animantibus, quæ perfectum ouum intra se pariunt, foras autem animal. Quamq; ob causam piscium oua mollia sint, contra quam auium.* *Cap. III.*

Genus etiam piscium ouiparum est, cuius ea, quæ infra cõtinent vterum, imperfectum pariunt ouum, causa, quam ante reddidimus. Quæ autem cartilaginea nuncupantur, perfectum intra se ouum pariunt, mox animal foras edunt, vno excepto, quam ranam vocant. hæc enim vna foras ouum perfectum parit. causa natura corporis est. caput enim longe grandius reliquo corpore habet, idque aculeatum, valdeq; asperum. quamobrẽ nec postea suos catulos intra se recipit, neque principio animal parit. capitis enim magnitudo & asperitas vt aditum, sic exitum impedit. Et cum cartilagineorum ouũ
C cute molli operiatur: ꝙ enim frigidiora quam aues sunt, nequeũt partem circundantem indurare: ideo ouum vnum ranarum solidum, durumq; est, vt foris seruetur. cæterorum humida sunt natura, & mollia. operiuntur enim intus corpore suæ parentis. Ortus ex ouo idem ranis quæ extra perficiuntur, & iis, quæ intus. sed eorum atq; auiũ ortus partim similis, partim diuersus est. primum enim altero carent: vmbilico, qui ad secundas pertinet, quæ sub testa ambiente positæ sunt. cuius rei causa est, quòd testam illam circundantem non habent, cum nihilo his vtilis esse possit. parens enim ipsa integit & seruat. Testa in ouis edendis tutela est contra detrimenta, quę deforis veniant. Tum generatio iis quoque ex oui parte extrema est, sed nõ qua vtero adhærent. aues enim ex cacumine oriuntur, qua ouum adhæret. causa est, quòd auium ouum separatur ab utero. At eorum, quanquam non omnium, tamen plurimorum ouum perfectum vtero adhæret. Cumque animal extremo innascitur, ouum consumi-

Ranę oua.

tur totum, quomodo in auibus, cæterisque, quorum omnium absol- uitur, demumque vtero vmbilicus iam perfectorum adhæret. simi- lis modus eorum etiam est, quorum oua vtero absoluuntur. nonnul- lis enim eorum ouum perabsoluitur, cum perfectum est. Quæres igitur, cur ita differant auium & piscium generationes. causa est, quod auium oua luteum a candido separatum continent, piscium vnico- lora sunt, miscenturque in iis ista vsquequaque, & confunduntur. itaque nihil prohibet, quo minus econtrario principium habeant ge- nitale. non solum enim parte sui adhærente tale est, sed etiam altera obiecta. Alimentum vero ex vtero meatibus trahere quibusdam eo ipso principio facile est. apertum hoc est in iis ouis, quæ non ab- soluuntur. nam in nonnullis cartilagineis ouum non absoluitur vte- ro, sed inhærens descendit ad animalis generationem, in quibus ani- mal perfectum habet suum vmbilicum ex vtero, consumpto iam ouo. constat igitur vel ante meatus oui eodem tendere. fit hoc in mustelorum genere læui cognomine, vt dictum est. Ortus piscium his rebus, & his de causis differt ab auium. cętera eodem veniunt mo- do. alterum enim vmbilicum habent similiter, vt aues ad luteum, sic pisces ad totum ouum. non est enim huius pars altera lutea, altera can- dida, sed totum est vnicolor, atque ex eo aluntur, consumptoq; pari modo subsidet, & caro circum adnascitur. Talis eorum generatio est, quæ intra se ouum perfectum, foras animal pariunt.

Cur differant auium, ac piscium generationes.

Quam ob causam piscium oua foras suscipiunt incremen- tum. Cap. IIII.

CAEteri pisces maxime in parte foras pariunt oua, om- nesque imperfecta, præterquam rana, cuius causam iā reddidimus. eorum etiam, qui imperfectum pariunt ouū, causa declarata est. Ortus vero eorum quoq; ouo p- prouenięns, eodem agitur modo, quo cartilagineorū, quę intra se pariunt. sed incrementum celere, atque ex paruis: & vltimum oui durius est. Incrementum oui simile vermibus est. anima- lia enim, quæ vermem pariunt, primo exiguum edunt, quod per se augetur siue vllo annexu. causa similis, vt in farina subacta humore, fit enim massa ex parua magna, parte solidiore humescente, humida spirascente qđ in animalibus natura caloris animalis facit, in massa calor permisti humoris. Augentur igitur oua necessario ea causa: habent enim excrementum massale, sed rei melioris gratia. quo- niam fieri non potesti, vt totum suum incrementum recipiant, pro- pter summam eorum animalium fœcunditatem. hinc enim & parua admodum excernuntur, & celeriter augentur: parua, quòd vterus an- gustior sit, quam vt tantam ouorum copiam possit capere: celeriter, ne dum per generationem mora in augendo protrahitur, genus pe- reat,

A reat,quando vel nunc magna pars editi partus interiit. quamobrem genus piſcium prœfecundum eſt. rependitur enim & conpenſatur a natura interitus multitudine.Sunt quorum vterus dehiſcat,& diſrũpatur,vt quę Acus vocatur,prę magnitudine ouorum.hæc enim pro multis maiuſculos habet conceptus.quod enim natura numero ademerat,id magnitudini addidit.Oua piſcium foris augeri,& quam ob cauſam dictum iam eſt.

De Acu.

De ortu cartilagineorum piſcium: eosq; , qui piſces omnes eſſe fœminas putant,non recte ſentire. Cap. V.

SEd ouum eos etiam piſces parere indicium eſt, quòd viuipari quoque piſces,vt cartilaginei,primum oua in B ter ſe pariunt. Totum enim piſcium genus ouiparum eſſe certum eſt. finem tamen nullum recipit ouum eorum piſcium,qui ſexu maris & fœmine diſtinguuntur, & per coitum generant, niſi mas ſuum ſemen aſpergat. Sunt qui omnes piſces fœminas eſſe opinentur,exceptis cartilagineis,ſed non recte. putant enim eos, qui mares habiti ſunt, differe a ſuis fœminis modo plantarum,in quibus altera fructificet,altera non, vt olea & oleaſter,ficus & caprificus.ſic piſces differre inter ſe volunt,pręter cartilagineos. de iis enim non ambigunt, quanquam ſimilis ratio partium ſeminaliũ in maribus omnibus,tum cartilaginei, tum ouipari generis eſt,& ſemen genitale vtriuſq; ſuo tempore emitti videtur vuluas ẽt fęminæ habent. Atqui nõ mõ ouiparos,ſed ẽt cæteros vuluas hẽre oporteret,quamuis diuerſas,vt mule habent in genere veterinorũ,ſi genus totũ ſexu fœmineo eſſet,nec niſi ſterilitate nonnullo C rũ diſſideret.nunc vero partim conceptacula habẽt ſeminis genitalis partim vuluas.atque in omnibus,excepto rubro & hiatula,hoc diſcrimen eſt,vt aut conceptacula ſeminis prolifici habeant, aut vuluas. Difficultas autem,qua ita opinari mouentur,ſolui facile poteſt, cum rem,quæ accidit,audis.nullum enim ex iis,quę coeunt,tã multa parere poſſe aiunt,idq; recte.quæ enim ex ſe generant perfectum, vel animal,vel ouum,hæc non ita pariunt multa, vt piſces, qui oua pariunt. nam innumera quædam eorum multitudo ouorum eſt. ſed illud non vident, quam diuerſa piſcium oua ab auium ſint. aues enim, & quadrupedum ouiparæ,& ſi qua cartilaginea enumerãda ſunt in hoc genere, perfectum generant ouum, & quod editum non recipiat incrementum. at piſces imperfecta pariunt oua, quæ foris incrementum iuſtum recipiant. eodemque modo mollia & cruſtata,quę quidem & coire plane cernuntur,quoniam eorum coitus diuturnior eſt.alterum etiam eorum marem eſſe alterum

Totũ genus piſciũ ouiparum.

vuluam habere certum est . absurdum prӕterea est, nisi in omnibus D generibus vis hæc habeatur, quomodo in viuiparis est, alterum mas, alterum fœmina. Causa vero ignorantiæ eorum, qui ita censent, quòd differentiӕ, quæ multæ ac variæ in animalium coitu, generationeque sunt, non omnes pateant, sed paucarum quarundam intuitu idem in omnibus esse oportere arbitrentur. quamobrem & qui conceptus fieri aiunt captu seminis genitalis, quòd a fœminis piscibus deuoretur, rem, de qua verba faciunt, non tenent. Tempore enim eodem mares semen genitale, fœminæ oua habent, & quo fœmina proprius ad partum accedit, eo copiosius, & humidius redditur semen genitale in mare, & vt incrementum seminis in mare, oui in fœmina eodem tempore euenit, sic emissio, nec enim fӕminæ vniuersum, sed paulatim pariunt: neq; mares semen suum vniuersum emittunt. Atq; hæc omnia ratione ita vsu eueniũt. vt enim in auium genere sunt, quæ sine coitu oua cõcipiant, quãquã E pauca & raro, sed per coitum magna ex parte implentur, sic in piscibus euenit, sed minus. AEque tamen vtroque in genere infœcunda sunt, quӕ sponte constiterunt, nisi mas suum asperserit semen, videlicet in quibus mas quoque est. Auibus igitur, quoniam oua perfecta exeunt, id fiat, cum intus adhuc sunt, necesse est. at piscibus, quoniã imperfecta omnia oua eduntur, quanquam non intus per coitum cõstitit ouum, tamen si extra aspersum est, seruari potest: atq; in hunc vsum consumitur semen marium genitale. quapropter vna cum ouis fœminarum subsidet, atque minuitur. aspergunt enim mares sequendo in iis, quæ subinde eduntur, ouis. ergo in piscibus quoque sexus discrimen maris ac fœmine est, omnesque coeunt, nisi sexus alicui generi sit indiscretus. & sine maris genitura nihil ex iis potest generari. Facit enim celeritas coitus piscium, vt eius opinionis authores decipiantur. tanta enim celeritate rem veneream peragunt, vt F etiam piscatores complures lateant. nemo enim eorum aliquid tale cognitionis gratia obseruat. veruntamen coitus visus est. eodem enim modo, quo delphini, pisces etiam coeunt, ammouendo supina per lapsum, quibus impedimento cauda. sed delphinorum abiunctio diuturnior est: piscium vero huiuscemodi celerrima est. Itaque cum eam non cernant, captu siue voratu seminis, & ouorum, quem exploratum habent, mouentur vel piscatores, vt stultam illam, & vulgarem rationem de conceptione piscium afferant, quam & fabulator Herodotus scribit, quasi seminis deuoratu pisces impleantur. Nec vident id fieri non posse. meatus enim, qui per os intro tendit, in ventriculum fertur, non in vuluam. quodq; ventriculum subierit alimentum id effici necesse est. concoquitur enim. Vuluæ autem plenæ ouorum cernuntur, quӕ vnde quæso subierint?

A

Contra eos, qui coruos et ibin ore coire, mustelam autem ore parere, hyemam duplex genitale habere, trochum uero seipsum inire opinati sunt. Cap. VI.

SImilis error in generatione quoq; auium euenit. Sunt enim qui coruos, & ibin ore coire opinentur: inter quadrupedes etiam mustelam ore parere. Hæc enim & Anaxagoras & alii quidam Naturales authores scribunt simpliciter valde, & inconsyderare, qui in auium genere ratiocinatione illa falluntur, quòd raro coruorum coitus cernatur, rostrorum coniunctio sæpenumero, quæ omnibus id genus auibus solita est. quod in monedulis, quas mansues alimus, planum est. genus etiam columbinum hoc idem facit. verum hæc, quoniam
B coire quoque visuntur, ea fama caruerunt. Coruinum genus libidinosum non est, quippe quòd parum fœcundum sit. coire tamen id quoque visum est. sed enim non cogitasse, quemadmodum semen ad vuluam deueniat per ventriculum, qui semper quod ingestum est, concoquat, vt patet in cibo perficiendo, absurdum omnino est. vuluas autem id quoque auium genus, & oua habere cernitur iuxta septum. Mustelam etiam modo cæterarum quadrupedum vuluā habere certum est. ex qua quonam pacto fœtus ad os deueniat? sed quia mustela paruos admodum parit, vt & cęteræ fidipedes, de quibus postea dicemus, & sæpe catulos suos ore susceptos transfert, fecit vt ita opinarentur. Quinetiā de trocho, & hyena stulte, magnoq; errore narratur. hyenam enim complures aiunt, trochum Herodotus Heracleota scribit duplex habere, maris ac fœminæ, & trochum seipsum inire. hyenam inire & iniri annis alternis. Sed visa est hyæna mas, & altera fœmina sui discrimine genitalis. locis enim nonnullis
C penuria huius conspectus non est. verum hyenæ tam mares quam fœminæ habent sub cauda lineam quandam similem genitali fœminino. quæ quidem nota quamuis communis sit, tamen in maribus potius cernitur, quia mares quā fœminæ magis capiuntur. Itaq; qui rē parū diligēter cōsyderāt, in hanc aberrant opinionē. sed de his satis.

Quare cartilaginei pisces mares semen spargere non uisuntur, nec fœminæ suos conceptus. Cap. VII.

DE piscium generatione quæres, quam ob causam cartilagineorum, nec fœminæ suos conceptus, neque mares suum semen spargere visuntur, cum generis non vipari & fœminę oua, & mares semen spargere soleant. Causa vero est, ꝙ genus cartilagineum semine minime abundat. vluas etiam fœminæ ad septum positas continent. æque

enim mares a maribus, & fœminæ a fœminis differunt. sunt enim cartilaginei minus copiosi genitura. At vero mas ouipari generis, vt fœmina oua præ multitudine reponit, sic ipse spargit. plus enim seminis habet, quam satis ad coitum sit. tendit enim natura potius absumere semen id ad augenda oua reposita, quam ad primam constitutionem. nam vt & ante, & modo diximus, oua auium intus perficiuntur, piscium extra. similis enim quodammodo generatio atq; in vermiparis est, quanquam imperfectiorem edunt conceptum, quæ vermem pariunt. sed vtrisq; tam auium quam piscium ouis perfectionem mas adhibet. verum auium intus, cum intus perficiantur: piscium extra, cum hæc imperfecta edantur. nam alias idẽ vtrisq; cõtingit. Auiũ igitur subuentanea fœcũda redduntur, & quæ concepta maris diuersi coitu sunt, naturam in eum, qui post coierit, mutant. propria etiam, quæ incremento carent, cum coitus intermissus est, celeriter accrescunt, cum reperitur coitus: non tamen quouis tempore, sed si prius, quam albumen secerni incipiat. At piscium ouis nihil tale præscriptum est. sed vt seruentur, quamprimũ mares aspergunt. cuius rei causa est, quòd hæc bicolora non sunt. hinc enim tempus his tale statũ non est. At in auiũ genere ratione sic euenit. cũ enim luteum & candidum distincta inter se sunt, principium iam habetur, quod proficiscitur a mare. istuc enim mas confert. Subuentanea igitur recipiunt generationem, quoad fieri potest. perfici nanque ad animalis vsque fœcunditatem impossibile est. sensibus enim opus est. At vegetalem animæ virtutem obtinent & fœminæ, & omnia, quæ viuunt, vt sępius dictum est. quamobrem hoc ouum vt plantæ conceptus perfectus est, vt animalis imperfectus. Quod si mas in eorum genere deesset, idem sane fieret, quod in piscium genere, si tale genus in iis est, qđ sine mare progeneret. Dixi de his ante nondum exploratum haberi satis. nunc vero in omni auium genere, alterum mas, alterum fœmina est. itaq; fit, vt qua planta est, perficiat, quòd nõ mutetur a coitu: qua non planta, nõ perficiat, nec aliud quicquam proueniat ex eo, quod genuit. neque enim vt plantæ simpliciter, neq; vt animalis per coitum prouentus est. Quæ autem oua coitu concepta, discreta iam sunt in albuminis portionem, hæc pro eo, qui primum coiuerit, mare euadunt. iam enim vtrunque principium obtinent.

De partu mollium animantium, & ortu locustarum. Cap. VIII.

MOllium etiam partus similis est, vt sepiæ, cæterorumq; id genus, atque etiam crustatorum, vt locustæ, & reliquorum generis eiusdem. pariunt enim ea quoque per coitum. & quidem sæpe mas coiunctus cum fœmina visus est. Quamobrem hinc etiam historice nequa

A quam dicere illi videntur, qui pisces omnes fœminas esse autumant, nec per coitum parere. hæc enim oriri per coitum arbitrari, illa nõ, mirũ est. aut si hæc ita parere illos latuit, indiciũ imperitiæ est. Diutius hæc, quam cætera coeunt more insectorum, ratione. sunt enim exanguia, & ob eam rem frigida natura. Sepiis, & lolliginibus oua gemina apparent. quoniam vulua earum ita articulata est, vt bifida cernatur. At polyporum ouum simplex est. causa est forma eorũ vteri, quæ specie rotunda conglobataq; est. fisio enim eius iam repleri incerta est. Locustarum etiam vlua bifurcis est. conceptum hæc quoq; omnia imperfectum eadem de causa edunt. Locustacei generis fœminæ apud se partim exponunt. quamobrem ampliores ipsæ, quam mares habent tabellas, vt oua seruentur. mollia foris reponunt. Fœminis huius generis mares aspergunt, quomodo ouis mares in genere piscium: reduntur que oua eorum glutino cohærentia ad
B speciem vuæ. At locustaceis tale quid fieri nec visum est, neque ratione exigitur. conceptus enim eorum sub fœmina continetur, & crusta intectus est. Incrementum tam eorum quam mollium oua foris recipiunt, sicut piscium. Adhæret ouo sæpia nascens, parte sui priore. hac enim tantum potest adhærere, cum hæc vna partem posteriorẽ & priorem eodem habeat. quænam situs dispositio sit eius cum oritur petendum ex Historiis est. De ortu cætcrorum animalium, tum pedestrium, tum volatilium, tum etiam natatilium diximus.

De ouis piscium.

PIscium autem, vt diximus, duplex est species. Sunt enim qui ouum gerunt imperfectum, quod exterius perficitur. cuius rei causa est, quia huiusmodi genus piscium est multiparum, & tale ouum non potest perfici in vtero, ob facilem eius exitum ab eo, est enim locus vuluę inferior, & est paruũ ouũ. Secunda autem species est, quę perfecta oua parit intra se, mox animal foras edit. nam quando ouum declinat ad partem inferiorem vuluę, perficitur pullus. Et sic reperitur in omnibus generibus cartilagineorum, excepto vno, quod Rana nuncupatur, hęc enim foras ouum perfectum parit. causa est natura corpo-
C ris eius. caput enim grandius habet, reliquo corpore ad duplum: illudq; valde asperum existit, quamobrem nequaquam habebit iuxta magnitudinem capitis latitudinem loci, tanto magis ꝙ exeat ab eo, propter eius magnitudinẽ, & eius asperitatem. Est quoq; ouũ huius animalis durum, potens seruari foris. cęterorũ vero huius generis oua sunt mollia, quę non possunt foras seruari, si ex vtero decedant oua. Ortus aũt pulli, qui ex ouo huiusmodi fit, videlice ꝙ egreditur aĩal, & ex ouo perfecto, est idem specie, diuersus tamẽ paucis differentijs. omnia enim vtero adhęrent, habentq; vmbilicum, quo nutritur pullus. Sed non est colore diuersum id, ex quo nutritur, & id, ex quo generatur, qđ est oppositum, in ouo perfecto. cuius rei causa est paucitas caloris eius. Neque habet vmbilicum productũ, ad secundas desinentem, quę sub membrana obuoluente ouum positę sunt. Cuius rei causa est, quia hoc ouum non habet testam, quia non põt esse vtilis ei, cum non cadat extra vterum. vterus igitur supplet vices ipsius corticis. Tum generatio pulli huius speciei ouorum fit ex parte extrema oui, quę vtero non adhęret. Sed aues ex cacumine oui oriuntur, ea scilicet parte, qua vtero adhęrẽt, quę videlicet est acuta pars oui, quę, vt diximus, causa ẽ, quia huiusmodi ouum non separatur ab vtero, sed auium ouum separatur ab eo. necesse enim est calidiorem esse locum generationis, qui cõseruat ipsum a frigiditate obuiãte. His ergo differentijs discrepant oua auium, et oua huius speciei piscium. De pro

AVER.

prietate autem secundę speciei piscium, quę ouum parit imperfectum, ob cau- sam, quam narrauimus, est ꝙ augetur foris de se, crescitque celeriter, habet .n. incrementum simile vermibus, quos animalia pariũt, & *cartilaginea, Capit au- tem incrementum foris: quia natura caloris animati in hoc ouo existentis est si- milis naturę fermenti: quod quidẽ de se augetur sine vllo annexu alicuius rei extrinsecę. potest .n. vna & eadem materia recipere paruum augmentum, aut magnum, iuxta excessum, & apparentiam naturę elementi proprij illi quantita- ti. mutata enim aliqua re ad partes aereas, & prope naturam aeris, augetur eius corpus. & si naturę aquę, & terrę propinquior fuerit, habebit corpus exiguum, quod iam alibi declaratum fuit. Huius autem incrementi duę sunt causę, vna quidem ex necessitate materię: nam cum tanta multitudine non potest perfici incrementum in vtero. alia est melioris rei gratia, vt scilicet custodiatur a lęsio- nibus & corruptionibus velociter euenientibus sibi. Et oua piscium sunt multa, custodię gratia. natura enim propter id, quod cõtingit eis de corruptione extra, fuit solers in multiplicando ipsa, & accelerare eorum incrementum, vt sic speci- es perduret: aliter autem species corrumperetur. Sunt tamen quędam genera pi- scium, quorum vterus dehiscit, & disrumpitur antequam emittat oua, prę multi- tudine ouorum, vt quę Acus vocatur. natura etiam pręstat multitudinem vice magnitudinis corporis eius. Et hęc est causa, ob quam augetur hoc ouum citis- sime, necessitasque id cogit. Nullam tamen perfectionem recipit ouum horum generum, quę sexu maris & fœminę distinguntur, nisi mas super ouum se exte- dat, suumq; semen aspergat super ipsum. & huiusmodi ouum est simile subuen- taneo, antequã mas proijciat suum semen super ipsum, a quo, s. non generatur pi- scis. hinc est ꝙ semen maris huius generis est multum,

*a,l, insecta

Contra dicẽtes omnes pisces esse fęminas.

Dicit autem Aristoteles, ꝙ sunt aliqui homines, qui putant omnes pisces esse fœminas, excepto genere cartilagineorum, quod intra se ouum parit, & animal in lucem edit. Putant enim mares aliorum generum piscium differre a suis fœmi- nis, modo plantarũ, in quibus altera fructifera est, altera non, vt olea & oleaster, & ficus, & caprificus. Fuerũt aũt ducti ad huiusmodi opinionem, quia putabant fore impossibile multos generari conceptus ex vno coitu: quod quidem est er- roneum. Nam manifestũ est ꝙ omni generi pisciũ, inest mas, & fœmina. viden- tur enim in fœmina vuluę distinctę, exceptis duobus generibus habentibus pro- prium nomen in lingua gręca, scilicet excepto rubro, & hiatula. Pauca tamẽ est similitudo inter oua pisciũ, & auium: differunt enim piscium oua ab ouis auium & a quadrupede animali. Dixit, & causa ignorantię eorum, & erroris circa huiusmodi res fuit, quia habuerunt minimam cognitionem circa modos discri- nis maris, & fœminę, coitusque illorum & diuersitatis ipsorum in multitudine & paucitate, celeritate & tarditate, atque tempore. & ideo fuerunt imaginati ꝙ aliqua genera non coeunt.

Coruos ore nõ coire, nec deuoratu seminis impleri.

Aliqui etiam eorum sunt opinati, ꝙ corui ore coeunt. Alij vero putant deuo- ratu seminis impleri, qđ quidem est falsum, cum id, quod ad ventriculum profi- scitur, non in vuluam feratur. credunt autem id de quibusdam coruis, quia raro coeunt, & sunt de genere se vicissim osculante. Putarunt quoque mustellam ne- que marem, neque fœminam habere, quia paruos admodum parit catulos, quos transfert de loco ad locum: & ideo est occultus eius conceptus. Sed certum est fœminam ipsarum vuluam habere modo cęterarum fœminarum. Nonnulli etiam antiquorũ putant Hyenã habere genitale masculinũ, & fœmininum, seipsamque inire vno ano, alio vero iniri. De hyena tamen ideo contigit eos errare: quia ha- bet sub cauda lineã similem genitali fœmineo indifferẽter, tam in mare, quam in fœmina in maribus tamẽ potius inuersam: quę fuit causa eorum erroris in hoc. Et ille vir, qui hoc opinatur de hyena, debet opinari de quadam alia specie nota in lingua gręca seipsam inire. Dicunt enim huiusmodi genus notum apud lin- guam Gręcam habere vtrunque sexum, s. masculinum, & fœmininum, ideit tro- chum: quod totum est falsum, & erroneũ valde, cum natura nihil agat frustra.

De cartilagineis.

Cartilagineum vero genus parum abundat semine & ouis: & ideo non videtur eius genitura nisi raro. Et in summa est dubium apud Aristo. de illis duobus

A generibus piscium prędictis, vtrum habeant marem & fœminam, vel ne: cum nō sit impossibile dari aliquā speciem animalium habentem vtranque potentiā simul, vt in plantis: cuius possibilitatis indiciū habetur ex ouis subuentaneis, in quibus virtus nutritiua est ex fœmina, deficit tamen virtus vitalis, verumtamē nequaquam potest haberi veritas huius rei nisi eximia inquisitione. Oua autem subuentanea similautur partim animalibus, partim plantis. animalibus quidem, quia mare indigenr: plantis vero, quia non indigent mare pro virtute nutritiua. quod est oppositum in animali, quod intra se animal parit. Hęc igitur est res, quę de ouis pisciū habetur. sunt tamen aliqui pisçes, qui sponte generantur.

Molle vero nominatum genus locustarum oua emittit per coitum. Eius enim mares iam cum fœminis coniuncti visuntur, & quia hoc animal est exangue, ideo frigidū natura. Species vero nominata Loligo parit bina oua. Polyporū vero genus, vnum tantum, causa est figura corporis eorū, quę sphęre similis est. et omnia hęc genera oua edunt imperfecta, vt oua piscium. Secundnm etiā genus horū exanguiū oua parit imperfecta, & mas, & fœmina in eis non latet. masque ipsorum facit, vt mas piscium, qui oua imperfecta edit, videlicet ꝙ ad oua se prosternit, super quę semen aspergit, adhęret, atq; conuoluitur circa id, quod contigit; quod in mollibus non est visum, mares tamen ipsorū solliciti sunt de ouis, eaq; tantum custodiūt. Oua vero huius generis sub fœmina oriuntur, quę est B durissimę cutis. Iam ergo diximus de omnibus cōceptibus animaliū ouiparorū, scilicet sanguineorum, vt auium tum pedestrium, tum natatilium, de ortuq; exāguium, vt locustarum, & mollium, quia sunt ouipara. Restat igitur animalium crustatorum, atque testaceorum, & exanguium de ortu disserere. De mollib'.

De triplici insectorum generatione. *Cap.* IX.

DE insectis, atq; crustatis huc loco dicendum est via & ratione, qua cœpimus. at primum de insectis. Hęc partim coitu, partim spōte oriri dictum iam est. item vermiculum ea parere, & quam ob causam ita pariunt. genus hoc enim omne fere vermiculum quodammodo parere videtur. conceptus enim, qui imperfectior est, talis est. In omnibus autem vel iis, quæ perfectum pariunt ouum, conceptus primus indiscretus adhuc recipit incrementum: qualis natura etiam vermis est. mox alia conceptum suū ouo perfecto edunt, alia imper-
C fecto, quod extra perficiantur, vt sæpe de piscibus dictum est. Quæ vero intræ se pariunt animal, iis quodammodo post primum conceptum ouiforme quiddam efficitur. humor enim in membrana tenui continetur, perinde quasi oui testam detraxeris. quamobrem deprauationes conceptuum, quæ per id temporis accidunt, fluxus vocant. Sed insecta & vermem generant, quæ vim obtinent generandi, & quæ non per coitum, sed sponte naturæ oriuntur, ex iali origine consistunt. nam & erucas genus esse vermis censendum est, & fœtum araneorum, quanquam propter figuræ orbiculatam speciem similia ouo, tum eorum nonnulla, tum alia compiura primordia esse videantur. Verum non figura, nec mollitie, aut duritie ouum definiendum est. sunt enim conceptus nonnullorum duri, quamuis ouo diuersi, sed quòd totum mutetur, nec ex parte eius animal gignatur, id vermis est. Omne autē hoc vermiculi genus, vbi suæ ma-

gnitudinis finem receperit, quasi ouum efficitur. indurescit enim D putamen eorum, & tantisper immota redduntur. quod in vermiculis apum, & vesparum, atq; etiam in erucis apertum est. Cuius rei causa est, quòd natura præ sua imperfectione, quasi maturās antequā tempestiuum sit, ouum pariat, tanquam hic vermis ad incrementum oui mollis adhuc pergat. Hoc eodem modo in cęteris quoque euenit omnibus, quę non coitu oriuntur, vel in lanis, vel aliis huiuscemodi, atq; etiam in aquis. omnia enim post vermis naturam motu cessant & putamine obarescunt. mox rupto putamine exit, veluti ex ouo animal, tertia perfectū generatione, idq; pennatum magna ex parte. Ratione illud etiam euenit, quod iure multi admirentur. Erucæ enim, cum primo capiant cibum, mox non capiunt, sed motu cessant, quę per id tēpus aurelię a nōnullis vocātur. Vesparū etiam vermiculis, & apum idem accidit. post deinde quæ nymphæ appellantur, proueniunt, quæ nihil huiscemodi habeant. Ouorum enim na- B tura adepta suum finem, non insuper accrescit, sed ante augetur & alitur, donec distinguatur, & fiat ouum perfectum. Vermium autem alii hoc intra se habent, vnde excrementum ipsis nutriendis accedat, vt vermes apum, & vesparum: alii deforis capiunt, vt erucæ, & cæterorum nonnulli vermium. Sed quamobrem triplicem generationem hæc sortiantur, & qua de causa ex motis immota reddantur, explicatum est. Oriuntur eorum alia per coitum more auium & viuiparorum, & piscium partis plurimæ: alia sponte modo nonnullarum plantarum.

De triplici insectorum generatione.

AVER. INcipiamus primo a genere insectorum. ex quibus aliquod coitu oritur, aliud vero sponte. quod autem coitu id vermiculum parit, & multę species, quę sponte oriuntur a vermibus generantur, & vermis sponte oritur. Sed ille vermis, ex quo talis species oritur, siue ex coitu, siue sponte, similatur vermi, non tamen vermi viuo, quia non mouetur. Est enim ouum, cuius figura est vermicularis, & crescit foris veluti ouum imperfectum: & quando augetur habet figurā oui, nisi ꝙ crusta non est dura: & ideo est in principio ouum imperfectum, mox perficitur, deinde fit pullus. Huius igitur generis triplex est species generationis, scilicet in principio est vermis, postea ouum, postremo animal: quod fit in habentibus debiliorem naturam huius animalis. Et ex his vermibus aliqui capiunt nutrimentum primo de foris, in fine vero minime id recipiunt, remanentq; immobiles. alij vero intus habent, quo nutriantur. excrementum etiam alimenti exterius proijciunt. Horum vero generum aliqua sponte oriuntur, alia vero per coitum, quemadmodum in plantis hę duę res reperiuntur.

De generatione, & ortu apum. Cap. X.

APum generatio magnam recipit ambiguitatem & quæstionem. cum enim in genere piscium talis quædam sit generatio nonnullorum, vt sine coitu generent, hoc idem in apibus etiam euenire videtur, quoad sensus ratioque apparens admoneat. aut enim aliunde por-

A tarè fœtum eas necesse est, vt quidam volunt, eumque vel sponte nascentem, vel ab aliquo animali editum: aut ipsas generare: aut partim portare, partim generare: nam id quoque aliqui dicunt, fucorumq; fœtum tantum portari opinantur. Item generare eas aut per coitum, aut sine coitu: & per coitum generare, aut singula genera per se, aut quodlibet vnum cætera, aut aliud cum alio iunctū. verbi gratia, apes ex apibus coeuntibus inter se gigni, fucos ex fucis, reges ex regibus: aut cætera omnia ex vno, vt ex iis, qui reges ac duces vocantur, aut ex fucis, & apibus. sunt enim qui fucos mares esse, apes fœminas arbitrentur. alii contra, apes mares esse, fucos fœminas opinantur. Quæ omnia impossibilia sunt ratiocinanti, partim ex iis, quę apibus priuatim eueniāt, partim ex iis, quę cū cæteris sint aīalibus cōmuniora. Nam, si non ipsæ pariunt, sed aliunde portant fœturā, oriri apes oportet ēt sine vlla opera apum, scilicet eo loco, de quo semen portetur. cur enim translato semine oriantur, manente suo loco non oriantur? prorsus oriri nihilominus conuenit, siue sponte in floribus B semen id nascitur, siue ab aliquo editur animali quanquam non apes, sed illud animal gigni oportebit, quod semen generet. Ad hæc mel portari ab apibus rationis est: cibus est enim. at fœtum alienigenam deferre absurde credideris. nam, cuius rei gratia queso? quando omnis labor, qui prolis causa suscipitur, in ea, quæ propria esse videtur, prole versatur. Nec vero apes fœminas esse, fucos mares ratio patitur. arma enim ad pugnam, viresque exercendas nulli fœminæ a natura tribuuntur. sunt autem fuci inermes: carent enim aculeo. apes omnes aculeo armantur. Nec contradici ratione probabili potest apes esse mares, fucos fœminas. mas enim nullus solet in prole elaborare. quod apes faciunt omnino, cum fœtus fucorum gigni videatur, etiam cum nullus est fucus, apum autem non gigni sine regibus. & quidem ob eam rem fœtum fucorum tantum portari aliqui putant. Constat non per coitum gigni vel ex alterutro genere C secum coeunte, vel ex apibus & fucis. portari etiam fætum fucorum tantum cum impossibile sit ob ea, quæ modo diximus, tum ratio aspernatur, vt in genere toto earum talis affectio non eueniat. Quinetiam fieri non potest, vt ipsæ apes partim mares, partim fœminæ sint. in omnibus enim generibus mas a fœmina differt. generarēt etiam se ipsæ. at nullus earum cernitur fœtus, nisi duces assint, vt aiunt. Commune autem argumentum tam ad agendam vicissim generationem, quam fuci efficiant, & siue seorsum, siue promiscue agi dicitur, quòd nullum eorum coire vnquam visum est. at sæpenumero eueniret, vt coitus cernetur, si alterum mas, alterum fœmina in iis esset. Reliquum est, vt, si per coitum oriantur, reges coeuntes inter se generent. at fuci oriri visuntur, etiam cum nulli sunt duces, quorum fœtum nec portare, neque parere apes suo coitu possunt. Relinquitur itaque, vt quod in piscibus euenire videmus, apes sine coitu fu

eos generent, & fęminæ sint, qua generant ratione: sed habeant intra se vt plantæ sexum maris & fœminæ. quamobrem iis datum est instrumentum ad pugnam. nec fœmina appellandum est, in quo mas distinctus non est. quod si in fucis id euenire videtur, ortusq; eorum existit sine coitu, iam & apibus & regibus eandem seruari rationem necesse est, vt sine coitu procreentur. Cæterum, si sine regibus gigni fœtus apum videretur, apes etiam sine coitu ex se generari necesse esset. sed, cum hoc negent, qui in eorum animalium cura versantur, relinquitur vt reges & se generent & apes. Itaque cum singulari quadam peculiarique natura genus sit apum, ortus quoque earum peculiaris merito esse percipitur. nam vt apes sine coitu generent, minus proprium est, cum idem vel in aliis eueniat animalibus, ne idem procreent genus, proprium est. rubri enim generant rubros, & hiatulæ hiatulas. causa est, quòd ipsæ generantur, non vt muscæ, & reliqua id genus animalia, sed ex diuerso, tamen cognato genere prodeunt. ex ducibus enim oriuntur. quamobrem proportio quodammodo in eorum generatione seruatur. duces enim magnitudine fucis, aculeo apibus similes sunt. Apes igitur aculeo regibus assimilantur: fuci magnitudine. aliquid enim discriminis inesse necesse est, nisi semper genus ex quouis idem gigni necesse sit. quod impossibile est, ita enim genus totum duces essent. Apes itaque viribus, & pariendi facultate similes ducibus sunt: fuci magnitudine æmulantur. quòd si aculeum quoque haberent, duces vtique essent. Sed nunc id ipsum ex proposita quæstione restat, & solutum iam est. quæ enim superius dicta sunt, totam hanc soluunt quęstionem. duces enim iidem similes sunt generi vtriq;. qua. n. aculeum generunt, apibus: qua magnitudine præstant, fucis assimilantur. sed duces etiã ipsos ex aliquo gigni necesse est. itaque cum nec ex apibus, neque ex fucis creentur, ipsos se etiam generare necesse est. Cellulæ eorum nouissima construuntur, nec multæ numero. itaque euenit vt duces generent & seipsos, & aliud genus, quod ampum est. apes aliud generent, id est fucos. ipsi vero fuci non insuper generent, sed hoc ipsi priuentur. cum enim semper quod secundum naturam est, ordinem habeat, ideo fucos ea quoque facultate priuari vt aliud generent, necesse est. Et quidem ita hoc euenire vidamus. ipsi enim generantur, nihil vero aliud generant, sed in ternario numero finem generatio recipit. atque adeo bene institutum est a natura, vt semper hęc genera seruentur, & nullum deficiat, quanquam non omnia generent. Ratione illud etiam euenit, vt annis prosperis copia melis proueniat, & fucorũ: imbribus vero cerebris fœtus omnino superet. humor enim facit plus excrementi in corporibus ducum: anni vero temperies facit hoc idem in apibus. cum enim corpore sint minore, temperiem magis desyderant. Recte etiam reges intus manent immunes omni negocio necessario, quasi nati ad sobolis procreatio

Nota de ordine.

A nem.magnitudine item præstāt,quasi ad prolem generādam corpus eorum sit institutum, conuenit & fucos ociosos inertesque esse, cum nulla habeant arma, quibus de cibo possint dimicare. cūq; pigritia tarditateq; corporis degenerēt apes, mediū inter reges & fucos tenēt.ita enim vtiles ad negocia, officiosęq; operarię esse possunt, vtq; & filios alant,& parētes quin & sequi suos reges, vt faciunt, cōsentaneum est rationi, qua generationem apum a regibus proficisci statuimus.nam,si tale quid esset, ratione carerent ea, quæ aguntur in earum imperio. atque etiam regibus concedere nihil laboris suscipere, vt parētibus: fucos vero castigare vt filios.iustius enim filii castigātur,& quorum negocium nullum est. Apes autem multas a ducibus ipsis paucis generati simile videtur leonum generationi: qui cum primum quinq; numero generint, mox pauciores generant, postremoque vnum, tum deinde nullum.nam & apum duces primum multitudinem generant, mox sese paucos, atque illarum fœtum mino-
B rem, suum vero auctiorem. quòd enim eorum numero natura ademerat, id magnitudini addidit. Generatio apum ita se habere videtur, tum ratione, tum etiam iis, quæ in earum genere euenire visuntur. non tamen satis adhuc explorata quæ eueniant, habemus. quòd si quando satis cognita habebuntur, tunc sensui magis erit, quam rationi credendum. Rationi etiam fides adhibenda est: si quæ demonstrantur, conueniunt cum iis, quæ sensu percipiuntur, rebus. Apes sine coitu generare argumento illud etiam est, quòd fœtus exiguus admodum in cellulis faui cernitur, cum in secta, quę per coitū oriuntur, coeāt diu, pariāt breui, magnitudine ad speciē vermis. Quod ad generationē cognatorū iis animalium pertinet, vt crabronū, vesparumq;, similis quodāmodo ratio est: sed defuit his locuples naturę dotatio merito. nihil.n. vt apū genus, habēt diuinitatis. generāt quippe matrices vocatæ, primosq; fauos confingunt. generatione vero
C coeundo inter se funguntur. visus est enim sæpe eorum coitus. sed quotnam differentiis hæc genera aut inter se dissideant, aut cum apibus, petendum est ex iis, quæ per Historias explicauimus. Atque de generatione insectorum omnium dictum iam est.

Sensus quandoq; magis credimus.

De crabronū ac vesparū generatione.

Nota.

De generatione, & ortu testatorum animantium, quomodoq; nonnullæ plantarum generationi contigua sint: deq; testatorum incremento. Cap. XI.

SEequtur vt de testatis differamus. Generatio eorū quoque partim similis, partim dissimilis cæteris est. idque euenit ratione. quippe cum animalium comparatione plantis, plantarum animalibus assimilentur, ita, vt semine higni quodāmodo velut animalia videantur: vt alio mō nō semine,& tū spōte, tū ex se: aut alia spōte, alia ex se oriri.

Testatorum aialiū cū plātis silitudo, ac dissimilitudo.

Aialium ac plantarũ cũ elemẽtis conueniẽtia, ac eorũ in ipsis generatio.

Sed quoniam naturam, proportione plantis respondentem hoc genus habeat, hinc testa intectum, aut nullum in terra gignitur, aut paruum: quale genus limacum est, & si quid eiusmodi aliud sit, sed rarum. at in mari, similiq; humore multa & varia gignuntur. Genus plantarum contra, mari locisq; huiuscemodi parum, & nullum fere, in terra autem hæc omnia oriuntur. habent enim naturam proportionalem atque disiunctam. Sed quanto vitalius humidum quam siccum, & aqua quam terra est, tanto natura testatorum, quam plantarum viuacior est. nam alias eo quidem spectant, vt sicut plantæ ad terram, sic testata ad humorẽ se habeant, quasi plantæ ostrea terrena, ostrea plantæ aquatiles sint. Hinc etiam fit, vt multiformiora sint, quæ in humore gignuntur, quam quæ in terra. humor enim naturam habet ad effingendum afformandumque habiliorem, quam terra. nec multo minus corpulentam eam, quæ potissimum in mari habentur. humor enim potulentus dulcis quidem, alumnusque est. sed tum minus corpulentus, tum frigidus est. quamobrem quæ sangui- E ne carent, nec natura calida sunt, ea nasci in lacu non possunt. minus etiam in salsis aquis, quæ sint potulentiores, gignuntur, vt testata, vt mollia, vt crustata. hæc enim omnia sanguine vacant, & natura frigida sunt. sed stagnis marinis, & iuxta amnium ostia gigni solent. quærunt. n. vna temporem & alimẽtum. mare autem humidum, multoque corpulentius aqua potulenta est, atque etiam sua natura calidum est, vt particeps omnium partium sit, videlicet humoris, aeris, terræ. itaq; omnia adipiscuntur, quæ singulis his locis gignuntur. plantas enim terræ incolas quispiam esse statuerit, aquæ aquatile animalium genus, aeris pedestre. sed quod magis, minus ue, & remotius, aut proprius res constet, magna miraque differentia existit.

Andeł ignis simplex.

Quartum genus non his locis quærendum est, quãquam aliquid esse exigit ordine ignis. id enim quartum corpus enumeratur. verum ignis semper formam non propriã habere videt̃, sed in alio corpore, F aut enim aer aut fumus aut terra esse videtur quod ignitum est. sed enim genus hoc apud Lunam quærendum est. hęc. n. quartam illam distantiam adipisci videtur sed de his alias. Natura testati generis cõsistit partim spõte, partim aliqua ab ipsis emissa facultate: quanquam

Plantarũ generatio varia.

Testatorũ varia generatio.

sæpenumero ea quoque spontina oriantur constitutione. Sed generationes plantarum accepisse hoc loco congruit. oriuntur enim earum aliæ semine, aliæ auulsione. nonullæ etiam sobole, vt cæpe. Hoc igitur tertio modo mituli gignuntur. quippe qui minores subinde iuxta principium ad nascuntur. Buccina & purpuræ, & quæ fauare dicuntur, quasi a seminali natura humores quosdã mucosos emittunt. semen vero nullum esse eorum putandum est, sed quo diximus modo, plantis assimilantur. quamobrem larga eorum copia prouenit, cum primum constiterit aliquid. hæc enim omnia vel spõte vt oriantur, euenit. itaq; ratione tũc magis, cum origo pręcesserit, consi

A ſtunt.aliquid enim excrementi ſingulis proficiſci credendum merito eſt ab eo principio, cui ſoboles quæq; ad naſcitur. Sed, cum ſimilem habeant facultatem cibus,excrementumq; cibi,fauantiũ ſubſtãtiam ſimilem eſſe conſtitutioni primę conſentaneũ eſt. quapropter excremento hoc gigni probabile eſt. Quæ autem vel ſobolem nullam procreant, vel non fauant,eorum omnium ortus ſpontinus eſt.Omnia vero,quæ hoc modo conſiſtunt,aut in terra, aut in aqua cum putredine gigni viſuntur, & imbre admiſſo.cum enim dulce in principium conſtituendum ſecernitur, quod ſupereſt talem accipit formam.nihil autem gignitur putreſcens,ſed concoctum.putredo vero & putridum excrementum rei concoctæ eſt. nihil enim ex toto efficitur,quomodo neque in iis,quæ ab arte conduntur. nam niſi ita eſſet,facere non requiretur. ſed quantum inutile eſt,id aut a natura, aut ab arte detrahitur. Generantur autem in terra humoreq; animalia & plantæ,quoniam humor in terra,ſpiritus in humore,calor animalis in vniuerſo ineſt, ita vt quodammodo plena ſint animæ omnia. Quamobrem conſiſtunt celeriter, cum calor ille comprehenſus ſiue exceptus eſt. comprehenditur autem, & humoribus corporeis incaleſcentibus efficitur velut bulla ſpumoſa. ſed differentia nobilioris ignobilioris ue generis conſtituendi in comprehenſione principii animalis eſt. huius autem rei cauſam & loca habent, & corpus quod comprehenditur. In mari vero multum portionis terrenæ eſt. quocirca ex tali cõcretione natura teſtati generis oritur,ita vt pars terrena circiter dureſcat, cogaturq; eodem modo quo oſſa, & cornua (ſunt enim hæc illiquabilia igne) corpus intus contineatur, quod vitam obtinet. vnum ex his genus coclearum coire perſpectum eſt. ſed an ortus earum per coitum ſit,nec ne, nondum exploratum ſatis habetur. Sed enim quæret quiſpiam recte, quidnam in his ſit,quod ſecundum materiale principium conſiſtat: nam in fœminis excrementum quoddam animalis hoc eſt,quod principium genitale a mare profectum mouens potentia tale, quale id eſt, de quo venit, animal efficit. At in his,quid nam hoc eſſe dicendum ſit,& vnde, & quod principium genitale ſecundum marem? Ponendum igitur in in animalibus generantibus calorem in animali contentum, ſecernendo ex cibo ingeſto,& concoquendo facere excrementum, quod cõceptus principiũ ſit.nec ſecus in plantis, niſi quod in iis,& quibuſdam animalibus nihilo maris principium deſyderatur.habent enim hoc intra ſe miſtum. at plurimorum animalium excrementum illo principio eget alimentum autem aliis aqua, aliis terra, aliis quod ex iis conſtet. Itaque quod calor in animalibus contentus ex alimento efficit, hoc temporis calor in aere ambiẽte contentus, ex mari aut terra contemnit concoquens atq; conſtituit.quod autem comprehenditur exceptum in ſpiritu animali, id conceptum facit, motumque imponit. Conſtitutio igitur plantarum,quæ ſponte oriuntur, ſimilis

Quo pacto fiãt q̃ ex putredine generantur.

Aĩę quodãmodo omnia plena.

B

Dubium,qđ prĩcipiũ materiale, et qđ genitale teſtaceis.

C

Solutio.

est.quadam enim ex parte contrahitur, & alterum eius partis princi- D
pium genitale, alterum alimentum fit primùm iis, quæ oriuntur. At vero animalia quædam verme nascuntur, tum exanguia, quæ nó ab animalibus gignuntur, tū etiam sanguinea, vt mugilum genus quoddam, & aliorum fluuiatilium piscium. ad hæc auguillarum genus. hæc enim omnia quamuis naturam parum sanguineam habeant, tamen sanguinea sunt, & cor obtinent. quod principium sanguinarium corporis est. Quæ autem in testina terræ vocantur, vermis habent naturam, in quibus corpus anguillarum consistit. quamobré de prima hominum atque quadrupedum generatione, si quando primū terrigenæ oriebantur, vt aliqui dicunt, non temere existimaueris altero de duobus his modo oriri. aut enim ex verme constituto primū, aut ex ouo. quippe cum aut intra se habeant cibum ad incrementum necesse sit, qui quidem conceptus vermis est: aut aliunde accipere, idque, aut ex parente, aut ex parte conceptus. itaque, si alterum fieri

Terrigenarū hominū ac quadrupedū animaduersio.

non potest, vt affluat ex terra, quomodo cæteris animalibus ex pa- I
rente, relinquitur necessario, vt ex parte conceptus accipiatur. talem autem generationem esse ex ouo aut verme fatemur. ergo si initium vllum generationis omnium animalium fuit, alterutrum de his fuisse probabile esse apertum est. sed minus rationis est, vt ex ouo prodierint. nullius enim generationem animalem talem videmus, sed alteram tum sanguineorū, quæ diximus: tum exanguium, qualia sunt insectorum nonnulla, & ea quæ testa operiuntur, de quibus agitur. non enim ex parte aliqua oriuntur, vt ea, quæ ouo nascuntur. Incrementum; etiam similiter, vt vermes, capessunt. vermes enim augentur in partem superiorem, & qua principium continetur. alimentum enim superius ab inferioribus ministratur. atque id quidem cómune cum iis, quæ ex ouo proueniunt, habetur. sed illa totam materiam absumunt. in iis vero, quæ ex verme gignuntur, cum ex cóstitutione in parte inferiore contenta pars superior creuerit, mox ex reliquo alimento inferior articulatur. cuius rei causa est, quòd cibus postea quoque in parte septo subiecta conficitur omnibus. incrementum autem hoc modo fieri vermium apertum in apibus, cæterisque similibus est. principio enim partem inferiorem magnam, superiorem habent minorem. Idem augescendi modus in testatis etiam est. quod & ipsum constat in genere turbinato, scilicet anfractibus eius, qui subinde accrescētes plures efficiuntur in partem priorem, quod caput vocatur. dixi fere quemadmodum generatio, tum eorum, tum cæterorum sponte orientium agitur. Omne autem genus testatum sponte institui apertum hinc est, quòd nauigiis putrescente fœce spumosa adnascuntur, & locis multis, vbi nihil tale aderat ante, post, per inopiam humoris facto cœno, ostrea prouenerunt. vt apud Rhodum insulam, cū classis applicuisset, & fictilia proiecta, essent in mare, tempore post cœno obducto, testis

Testatorum incrementū.

A ostreæ in iis reperiebantur. Nihil autem partis genitalis emitti ab iis argumentum est, quòd cum Chii quidem ex Pyrrha Lesbi insulæ ostreas viuas portassent, & in loca quædam maris reciproci æstus & luto similia dimisissent, plures nihilo fuere temporis spacio, quanquam incremento corporis plurimum profecerunt. Quæ autem oua appellantur, nihil ad generationem conferunt, sed indicio sunt nutricationis melioris, quale in sanguineis pingue est. quamobrem sapore per id tempus præstant, ciboque laudantur: argumento, quòd & pinnæ & buccina, & purpuræ continent quidem semper ouum illud vocatum, sed alias maius, alias minus. sunt etiã quæ non semper, sed vere id habeant. mox enim tempore procedente minuitur, demumque totum aboletur, vt pectines, mituli, ostræ. tempus hoc enim prodest eorum corporibus. aliis nihil tale aperte venit, vt callis. Sed singula eorum, & quibusnam oriantur locis petere ex Historia debes.

Oua in testaneis nihil ad eorum generationẽ conferre.

B

De generatione apum.

AVER.

APum autem generationis cognitio magnam continet ambiguitatem, & inquisitionẽ difficilẽ, vtrum coitu oriantur, aut ex semine, absq; mare & fœmina more plantarũ, quę absq; mare & fęmina generãtur: & ꝙ virtus maris & fœminę sit mixta in semine illo, vt in genere nõnullorum pisciũ videtur. Nam, cum ipsę apes videantur habere semen. qđ preparent, ex quo fętus etiam augentur, non potest dici semen sponte fieri, & ex nullo animali. Si autem dicere velimus ipsum esse semen alicuius animalis, tunc necesse erit vt sit semẽ alterius animalis ab apibus: vel vt sit semen apum. Et, si dicimus ipsum fuisse semen apum: vel ergo fiet coitu, vel sine coitu. Et, quia species apũ, quę in cellulis faui reperiũtur, sunt tres, vna quę mellificat, q̃ Apes appellãtur: alia vero Reges apũ: tertiã appellant Fucos, seu mares apum: vel ergo necessario in vnaquaq; harum triũ specierũ apũ coitu generantium inuenitur semen maris & fęminę: vel quelibet earum seminat de se; vel vna harũ specierũ erit mas, & alia fęmina, & tertia generabitur ex his modo genitorum ex sibi simili in genere, nõ spẽ: & sic gñatio facta ex simili in gñe erit duplex. Si aũt gñatio fiet sine coitu, alterũ duorum necessariũ est ẽt: vel ꝙ vnumquodq; horũ generet de se: vel ꝙ ipsa tria generentur ex vno genere ipsorũ. Nã dicere ꝙ duo ipsorum generẽtur ex vna specie, & illa vna species generatur de se, aut ꝙ aliqua eorũ coitu

Tres species Apum.

C oriantur, alia vero sponte, est valde remotum a ratione: quia videtur ꝙ hõi species possint esse eędem specie, cum earum operatio sit eadẽ specie: scilicet ꝙ intẽditur ab eis idem finis, qui est sua custodia. Differunt tñ speci eo modo, quo differũt species hominũ, in qibus sunt reges, & mercatores, & cultores terrę: qui omnes se adiuuant ad custodiam. Et, cum huiusmodi diuisiones de apibus sint possibiles, cõsentaneũ est contẽplari de eis vt possumus per propositiones, quas circa hoc habemus, quę licet pręstent opinionem fortem, & non scientiam, vsus tamẽ naturalis, statutũq; humanum cogunt ingentem facere scrutationem de rebus, quę possunt de[illegible]re excellentem contemplationem: siue illud fiat ratione ipsius rei in se, vel [illegible]xta posse illius, qui eas contemplatur & excellentem scientiam eius. &, si id qđ attinget de hoc, nõ erit demõstratio, sperabit saltẽ ꝙ veniet, qui addat huic contemplationi, innouetq; in ea ex se, siue ratione, siue per sensum, ita ꝙ statuat demõstrationẽ veram de illo quęsito. & si hoc fuerit impossibile, finis ergo scientię humanę circa hoc negocium erit huius generis verificationis. Propositionum vero, quę speculari possunt in hoc quęsito, aliquę sunt sumptę ex accidentibus proprijs ipsis apibus: aliquę uero ex accidentibus cõmunibus ipsis, & alijs animalibus. Dicamus ergo ꝙ impossibile est semen apũ fieri per coitum aliorum animalium, quod apes portẽt ad suas cellulas, & disponant

ipsum, ex quo fœtus oriantur. & id tribus de causis. Prima, quia bene poterũt D
ex ipso apes fieri, quamuis non portent ipsum apes, neq; adiuuẽt ipsum. & hoc
in eo loco, in quo primo est semen: siue fuerit ex semine animalium, siue ex se.
Secunda ratio est, quia non videmus aliquod animal laborare, & se immiscere
& misereri alicuius fœtus, qui nõ est suus. si igitur semen nõ est suum, quo nam
pacto ergo se imiscent in ipsum, donec fœtus ex ipso edantur? Tertia est, quia
quod animalia ferunt est nutrimentum, semen aũt non est nutrimentũ. Istę ergo
sunt rationes sufficientes, quibus potest argui contra ponentem apes portare se
men, a quo generantur fœtus. Sed contra eum, qui dicit ipsas habere mares &
fœminas: & ꝙ fœminę sunt ipsę apes, & quę mares appellantur (siue fuci) sunt
species, quę hoc proprio nomine appellantur: vel econuerso ꝙ fuci sunt fœ
minę, & apes sunt mares, potest opponi per sufficientia testimonia. Cõtra arbi
trantem quidem apes esse fœminas, & fucos mares recte arguitur, ꝙ arma non
tribuuntur fœminis a natura, & mares inermes faciat. apes enim aculeum opti
nent, fuci vero non. Opponitur quoque contra secundum dictum. quia nullus
mas solet in prole elaborare & in educatione, & fœmina nihil faciat, & quieta
maneat, vt apparet de fucis. Ratio autem euidentissima ostendens fucos non gi
gni sponte: quia aspergunt suum semẽ in cellulam, absque hoc ꝙ ibi sit illa spe
cies. & ideo putarunt aliqui homines, ꝙ semen huius speciei est ferens apes cã
tum. & iam diximus hoc esse impossibile. Si autem dicamus ꝙ vnaquęq; harũ E
trium specierum habet marem & fœminam, esset contra id, quod a natura vi
detur. solet enim natura marem a fœmina distinguere discrimine, sensu appa
renti. Et, si his modis supradictis argumenta concludunt contra illa dicta, si
apes ergo coitu generarent, nihil aliud restat, nisi ꝙ reges sint mares, & apes
fœminę, & fuci sint fœtus imperfecti euenientes in fine generationis, quando
materia finitur. & ideo sunt futiles, neque aculeo armantur. Aristoteles tamen
putat non dari testimoniũ ab ijs, qui in eorum cura versantur, & cella, ꝙ coeãt,
&, si coitu generarent id cerneretur. Quod si hanc concedamus opinionem, se
quitur ꝙ apes oriuntur sine mare & fœmina, vt plantę ex se generantur, videli
cet omnes illę tres species. Et, si dicamus ipsas ex se oriri, sequerentur necessa
rio illæ diuisiones, quas pręposuimus, scilicet, vel ꝙ vnumquodq; illorum trium
generum generet seipsum, vel ꝙ vnum generet illa tria aut duo ex ipsis, & ter
tium generetur ex se. Et, si dicatur vnũquodq; horum generare seipsum, seque
retur illud inconueniens prędictum, scilicet ꝙ fuci educarent & generarent re
liquas duas species. scimus enim educationem fieri gratia generationis. reperiũ
tur tamen fuci, licet non reperiatur huiusmodi species in cellula. Videtur aũt
verisimile apud Aristotelem vnam generare illas tres species, & ipsa generari
ex se, eo modo, quo generat vna species aliam sibi similem in specie: & est, sci F
licet illa species, cuius generatio nõ desinit, & generat alias duas species eo mo
do, quo aliquid generat sibi simile in genere. & huiusmodi generatio est, quę de
sinit. Quę ergo sic generant ex his tribus speciebus apud Aristotelẽ sunt ipsi
reges, qui se generant perpetua generatione. generãtq; alias duas species, absq;
hoc ꝙ ipsę generẽt: imo generatio desinit in eis. Et affert rationem ostendentem
hanc speciem habere hoc proprium, scilicet generare illas duas quibusdam testi
monijs. Vnum est, ꝙ similatur duabus speciebus, vt pater cum filio. Similan
tur enim reges apibus ipsis, quia aculeum gerũt; suntq; similes fucis magnitu
dine corporis. Secũdum testimonium est, quia intus manet ista species in cella,
habetq; magnitudinẽ corporis. remanet enim intus propter generationẽ: ideo
est immunis ab omni negocio. Magnitudo quoq; corporis regum est prompta
multitudini excrementi, ex quo feturę oriuntur & proles. fuci vero sunt ocio
si, inertesq; ob paucam superfluitatem corporis eorum, & quia non habent spe
ciem. Tertium testimonium est, quia a regibus proficiscitur species illa ociosa,
quam a cellula tamen expellunt, quando mel minoratur. verisimile enim est pa
tres castigare filios. Et, si dicatur quonam pacto ex pauca specie oritur magna
species, respondetur ꝙ simile videtur generationi leonum, cum ipsa leęna primo
plures numero gignat, & procedit pauciores generando; sic etiam accidit his
regibus,

A regibus, qui primo multas generant, videlicet ipſas apes, mox pauciores, ſ. quando minoratur excrementum corporis eorum, & ſunt ipſi fuci appellati: mox generãt pauciores illis, & ſunt ipſi reges; & ideo eorum corpus eſt aptum huic officio. Et multiplicatur fętura apum annis pluuioſis: quia humiditas hoc tẽpore multiplicatur in corporibus illorum ducũ: annis vero tẽperatis copia mellis ꝓuenit & fucorum. Hoc igitur eſt, vt opinior, quod Ariſtoteli viſum fuit de ortu apum. Ex quo dicto etiam ſequuntur aliqua ex inconuenientibus prędictis, videlicet ꝙ fratres educant, & alant ſorores, et fortaſſe minus inconueniens eſt, ꝙ apes generent ſe, & reliquas duas ſpecies. veruntamen hoc etiã eſt quid debile ratione ſimilitudinis, & exiguitatis corporum eorũ reſpectu corporis regũ. Sed, quomodocunq; ꝓueniat iſta opinio ſequetur ipſam ſpeciẽ gignitiuã habere tres virtutes aggregatas, ſ. mixtionem marium & fęminarum generantiũ ſecundam ſpeciem ſimilem in genere: & marium gignentium tertiam ſpeciem. hoc aũt eſt, ſi ponamus vnam fęminam, & tribuamus numerum in generatione ipſis maribus. exempli gratia, ſi aſinus equam inierit, fiet inde mulus: ſed ſi equus equam inierit, fiet equus. Poteſt tamẽ tribui numerus ipſi fęminę, & vnitas virtuti marium. exempli cauſa, ſi equus aſinam inierit, proueniet inde mulus: &, ſi aſinus aſinã inierit, fiet inde aſinus. Sequitur ergo dari id promiſcuum iuxta diſpoſitionem exiſtentem in ſe diſtinctam; iam enim ex ſemine plantarum multę ſpecies

B oriri viſuntur, & prępſertim ex ficu. De ortu igitur apũ hęc eſt perfecta cõtẽplatio, quę habetur. Quidam aũt hominum putant mares eſſe ipſas veſpas. quod ſi ita eſſet, ſequeretur alterũ duorum, ſ. vel ꝙ apes generarent ſimile apibus et veſpis, vel ꝙ gignerent apes & veſpas. generans enim gignit ſibi ſimile in ſpecie, vel genere. cum enim mas & fœmina ſunt idem ſpecie, generabunt ſibi ſimile in ſpecie: & quando non ſunt idem ſpecie, generabunt ſimile in genere. vt mulus, qui oritur ex aſino & equo. Veſpę aũt coire videntur, quarum fęminę cellulas fauũ preparant fęturis & ſemini, parumq; differunt a ſpecie crabronũ. quę ſpecies omnes infra terram oriuntur: quia eorũ natura eſt conueniẽs terrę. qua etiam re ſunt ſimiles plantis & animalibus teſtaceis. differunt tamen ab inſectis ſecundum magis & minus. nam ex eis aliquod habet naturam propinquiorem terrę, aliud vero remotiorem. quod enim habet ſuum eſſe propinquius naturę terrę, erit remotius a natura animalium. & quanto remotius, tanto propinquius naturę animalium.

De veſpis, & crabronibus.

Hinc dicitur animal teſtatum vitalius, quam ipſa planta: quia aqua ſuperat in eo. aqua.n. conformior eſt animali ꝙ̃ terra. talem enim habent inter ſe diſcrepãtiam, ſ. vt fiat proportio plantę ad terram, qualis eſt proportio oſtreorũ ad aquã. & ideo plantę dicuntur quaſi oſtrea terrena, & oſtrea plantę aquatiles. Et, quia

Capitis vndecimi expoſitio.

C natura aquę viuacior eſt natura terrę, ideo animalia aquatilia ſunt multiformia pluraque ſpecie ꝙ̃ animalia terrena. Aquę autem dulciores ſunt inhabiliores generationi animalium aquis marinis. quemadmodum & aquę ſalſiores ſunt ineptiores generationis. Sunt aũt aquę marinę habiliores generationi ipſis aquis dulcibus: quia mare habet maiorem communicantiam & contemperaturã cũ reliquis elementis, ꝙ̃ ipſa aqua dulcis, ſ. cum aere, igne, & terra. paucam enim habent communicatẽ aquę dulces. & ideo animalia ſanguine carentia in ſtagnis marinis, & iuxta amniũ profunditatẽ gigni ſolent. in valde ſalſis non repitur niſi animal teſtatum. Tandẽ impoſſibile eſt aliquod corpus ſimplex recipere formam vitę. quare, ſi in aliquo loco ſuperabit vnum elementum exceſſu quodam manifeſto, vel non generabitur animal in eo loco vllo pacto: vel, ſi generabitur, erit animal imperfectum ob nimiam excellentiã huius partis elemẽti in ipſo, & pręſertim portionis terrę, & ideo reperiuntur differentię magnorum animaliũ, & arborum ex parte communicationis eorum cum elementis. Et dicamus ꝙ animalium aliud eſt aquatile, in quo natura aquę dominatur: aliud eſt terreum, in quo natura terrę excellit; aliud etiam aereum, in quo natura aeris excedit, quę omnia inter ſe magna miraq; differentia diſcrepant circa hoc in multitudine et paucitate. Et in ſumma nos inuenimus differentias rerũ viuentium eſſe ęquales numero ipſis quatuor elemẽtis: plantas enim terrę incolas eſſe fertur. Animaliũ

quoq; aliquod eſt genus relatum ad aquam : aliud vero ad aerem: aliquod aliud ad ignem . & vnumquodq; horum generum habet ſuum locum , videlicet elementum ſuperans in eo,in quo reperitur . Attamen genus quartum , quod igni proportionatum eſt , nullum habet animal: quia ignis exiſtens in loco ſuo, qui ſcilicet eſt concauum orbis lunę,eſt ſimplex , cum quo nihil elementorum admiſcetur . & ideo ignis non videtur eſſe niſi forma alterius corporis, videlicet quando ignitur & inflammatur in alio corpore . Et hęc eſt vna euidentiſsima ratio, oſtendens ꝙ ignis,qui in concauo orbis lunę,eſt ſimplex. & ideo non poteſt generari animal in eo loco. Sed cur ignis non apparet, niſi ſit forma alterius corporis, iam Ariſtoteles dixit ꝙ locus aptior huic ſcrutationi eſt, vbi ſcrutabitur de natura lunę, Dicit enim ipſe ꝙ luna habet in ſpeciebus maiorem communicantiam cum ſpecie terreſtri . & in illo loco videtur ſcrutari de accidentibus,in quibus communicant elementa,& corpora cœleſtia,in quantum ſunt ſimplicia . Natura enim luminis corporum cœleſtium videtur communicare cum natura formę ignis : & prę ſertim lumen Lunę . Nam,ſicut ignis lucet, quando eſt forma corporis terreſtris denſi,ſic etiam ipſa ſtella videtur lucere prę cęteris alijs partibus cœli,propter denſitatem . Et quemadmodum aliquod elementorum eſt per ſe luminoſum, & tranſparens , vt ignis ; aliud vero lucet propter aliud , vt terra,& cætera elementa: ſic etiam res ſe habet in corporibus cœleſtibus . Nam , cum Luna ſit luminoſa propter aliud , & opaca de ſe , ideo aſſimilatur naturę terrę . & hęc eſt ſumma tractatus generationis inſectorum,

Ratio probans ignem in concauo orbis Lunę exiſtẽtẽ ſimplex eẽ corpus.

De generatione teſtatorum animalium.

TEſtatorum vero animalium aliquod fit ſponte,ideſt ex putrefactione : aliud vero ex humiditate generata in eo a proprietate virtute quadam ex virtutibus in ipſo exiſtentibus. & iſta ſpecies generationis eſt media inter genitum ex putrefactione,& genitum ex ſemine. Datur enim ſpecies huius generis genita ex excremento humido muccilaginoſo , quę humiditas corpus eius circunuoluit , nullumq; habet ſemen hęc ſpecies . Accidit etium his ſpeciebus , vt quędam generentur ex putredine: aliquę vero ex excrementis aliarũ, quę enim non habent hoc excrementum , ſemper ex putredine oriuntur . huis autem ſpeciei accidit etiam ꝙ, quando generatur ex putredine, remanet ex ea excrementum , ex quo generatur aliud animal , Hoc autem ita ſe habet , quia impoſsibile eſt quicquam generari ex tota materia ſua,niſi ꝙ concoquatur ipſa materia, & diſponatur ad recipiendam formam, a qua ſecernatur excrementum ineptum . nam ſicut ars expellit ſuperfluum,ipſumq; ſecernit a rebus, quę conduntur,ſic etiam natura efficit . Generatur autem animal in terra, vt diximus, quia in terra eſt aliqua portio aquę,& in aqua portio aeris : quibus omnibus ineſt calor animatus , qui eſt ſubiectum in generatione: cum ſit neceſſarium generans eſſe in ſubiecto diuerſo a ſubiecto generati . Si ergo ita eſt, dicamus omnia hęc tria loca eſſe plena virtute animata generatiua proculdubio. & ideo ex ipſis generantur ſpecies , quando in eis oriuntur duo corpora : vnum ſcilicet, in quo eſt virtus gignitiua : aliud vero in quo eſt forma genita . Diſtinguuntur etiam hęc animalia iuxta differẽtiam corporum,in quibus retinetur virtus gñatiua ipſorum, & forma generata.benedicatur Creator vniuerſi in ſapientia.Diuerſitas vero horum corporum eſt ꝓpter diuerſitatem loci: & diuerſitas locorũ pp diuerſitatem naturarum elementorum, et exuperantiam vnius eorum in vno loco ex his tribus locis prędictis,ſcilicet terra,aqua,& aere: quia non datur animal niſi in his tribus locis . In hoc quoq; genere teſtatorum manifeſte apparet dominum partis terrenę.& ideo natura tribuit ei teſtam circũuoluntẽ ipſum vndiq;.nam,quando calor ſeparatur ab ea parte,ſolet cõgelari, & cõdenſari,ſicut cornua & oſſa,& quia in hoc genere ſuperat portio terrena, ideo non reperitur in eo ſpecies gignitiua,niſi ſpecies,quę videtur coitu copulari,non tamen certificatur vtrum ex huiuſmodi coitu fiat generatio, vel ne.

Non datur animal in ſphera ignis

Sed,cũ fuerit iã declaratum ꝙ animal gignitiuũ habet virtutem materialem, quę eſt excrementum fęminę , & virtutem actiuam , quę eſt ſuperfluitas maris, & ꝙ inſunt hę duę virtutes plantis , ſcilicet actiua & paſsiua, ſed indiuiſe

A ctę, quęrendum ergo est quęnam erit virtus animalis geniti ex se, quę se habeat vt materia, & quę sit virtus procedens ab eo veluti mouens. quid etiam sit excrementum, ex quo generetur alimentum huius fœtus. nam declaratum est vnũ quodque animal gignitiuum habere excrementum, a quo conceptus capiat nutrimentum tempore augmenti: & hoc siue in his, quę animal pariunt, siue quę ex ouo, vel ex verme generantur in animali scilicet ouiparo & vermiparo. Et est dicendum ꝙ materię harum specierum generantur ex mixtione facta a corporibus cœlestibus in elementa, eorumq; contemperatura, inferendo scilicet in ea complexionem aptam recipere formam. sed virtus, quę se tenet vt instrumentum, aut subiectum virtutis informatiuę, est ipse calor generatus ex Sole & stellis, quando infertur in aliquo corpore prompto huic officio, id est in corpore aereo, quod est veluti corpus geniturę createę in animali gignitiuo. Efficiens autem illius excrementi ex quo fit incrementum huius speciei animalium est efficiens ipsius materię: & est dans formam complexionalem huic corpori, qua fiet nutrimentum propinquum in potentia: quemadmodum pręstat ipsi materię formam complexionalem, qua recipit formam. Et, sicut oportet formam artificialem perfici in subiecto alio a subiecto rei factę, sic etiam est necesse, vt forma generatiua sit in subiecto, quod non sit pars geniti, siue sit huiusmodi subiectum semen animalium siue sit excrementum putrefactiuum. Et hoc subie-
B ctum ingreditur definitionem virtutis, quę appellatur informatiua apud Galenum: & Aristoteles vocat eam animam, Cuius efficiens apud ipsum est Sol et cęterę stellæ; sed apud alios est forma separata, quam Plato vocat ideam: & multi ex secta Peripateticorum appellant eam colcodeam (siue datricem formę.) Vtrum autem huiusmodi formę animatę proueniant ex formis separatis, quę ab extra intromittantur, & non sint genitę, iam alibi declaratum fuit. Si ergo res ita se habet, sequitur ꝙ in omni generato, tam gignitiuo qua non, dantur tres materię; videlicet materia subiecta ipsi formę generanti, & materia subiecta rei generatę, & materia nutritiua. quas materias tres iam ostendimus esse distinctas in animali generatiuo. Semen enim maris est subiectum formę generantis, & huius seminis est pars aerea. materia vero fœminę est subiectum formę generatę. materia autem nutrimenti est excrementum fęminę, quę est materia ipsius formę. Et hoc patet in generibus animalium generatiuorum viuiparorum, aut auiparorum, vel vermiparorum. Et hoc, quia ouum videtur diuidi in generatione in duas partes, quarum quęlibet ab alia distinguitur quadam membrana ambiente illam partem, ex qua pullus creatur, & partem, ex qua fit nutrimentum pulli, Sic enim res se habet in generatione, videlicet ꝙ animalium procreatio conspicitur in superiori parte vermium: alia vero pars remanet pro nutrimento, quod in apibus, cęterisque similibus apertum cernitur. & ideo ge
C neratur pars superior vermis magna, inferior uero parua. idemq; comprehenditur in testatis: quod & in quodam eius genere, scilicet turbinato, constat (vt fertur) animal huius speciei crescere ex parte vergente versus superius ipsius materię, remanente inferiori parte pro nutrimento eius. Et sicut istę tres materię sunt distinctę in animali gignitiuo sensu & ratione, sic & in animali imperfecto, scilicet ꝙ sponte oritur, differunt ratione, si non differunt sensu. & id propter imperfectionem huius generis. & eadem est ratio de plantis & arboribus. quanto enim animal nobilius est, tanto hæ res sunt euidentiores & manifestiores in eo. Species vero ostreorum, de quibus iam sumus locuti, multę enascuntur ex fęce spumosa putrescente in nauigijs, orianturq; in locis multum cęnosis (seu spumosis) vt narrat Aristoteles quosdã homines transisse mare & reliquisse in littore maris fictilia, quibus spuma repletis trãsacto quodam tempore ostreę fuerũt ortę in eis. Testatur quoq; Aristote. hoc genus non habere virtutem generatiuam, cum fuissent quędã ex iis transportatę in quibusdam temporibus ad quędam loca marina, quorum locorum consuetudo non erat, vt in eis reperirentur huiusmodi species, quę tamen ibi vixerunt, incrementoq; corporis plurimũ profecerunt, sed non generauerunt. in illo tamẽ loco defecerunt, deficientibus illis singularibus illuc se collatis, Ouũ aũt, qđ videtur in his, quę intra se habẽt

Dubium de virtute materiali, mouẽte, & excremento in testacęis.

Solutio.

In vnoquoque generato dãtur tres materię.

ouum, non est vere ouum, sed quid eueniens eis tempoce aprico, & bono, quod ineſt eis veluti pinguedo in animalibus ſanguineis, quamobrem tale ouum eo tempore in cibum laudatur. Argumentum autem, ꝙ huiuſmodi ouum non fit propter generationē, eſt, quia ſemper illud continent omni tēpore eodem modo. Sunt etiam quædam quæ vernali tempore id habent: cuius cauſa eſt, quia hoc tempus prodeſt ad pingueſcendum. Ex hoc igitur libro patet generatio cuiuslibet generis animalium tum generatim, tum ſingulatim. Et hic eſtplicit hęc ſuprema pars ſpeculationis, deſinitq; liber. Laus Deo. D

ARISTOTELIS
DE GENERATIONE ANIMALIVM
LIBER QVARTVS.
Cum Auer. Para.

Anaxagoram, Democritum, Empedoclem, & nonnullos alios non recte de maris & fœminæ generatione ſenſiſſe: alias autē huius rei aſſignandas eſſe cauſas. Cap. I.

DE generatione animalium omnium, tum vniuerſim, tum ſingulatim dictum iam eſt. Sed, cum in eorum perfectisſimis mas fœmina diſtincte habeantur, easque facultates omnium animalium, & piatarum eſſe principia fateamur, quanquam in aliis diſcretas, in aliis indiſcretas, differendum hic eſt primo de eorum ipſorum generatione. imperfectis enim adhuc ſuo in genere diſtinguitur ſexus maris & fœminæ. Sed vtrum prius etiam, quam hæc differentia ſenſu noſtro percipi posſit, alterum mas, alterum fœmina ſit, diſcrimine facto in vtero, an poſt, ambigitur. Alii enim protinus in ſeminibus hanc eſſe contrarietatem aiunt, vt Anaxagoras, & alii Naturales authores. etenim ſemen gigni ex mare, fœminam autem locum præbere. marem a parte dextra, fœminam ſiniſtra proficiſci: & vteri latere dextro marem contineri, fœminam ſiniſtro. Alii vero vtero id adſcribunt, vt Empepocles. quæ enim vterum ſubierint calidum, hæc effici mares arbitratur: quæ frigidum, fœminas. caliditatis vero frigiditatis ue cauſam eſſe confluuium menſtruorū, quòd frigidius vel calidius ſit, & aut antiquius aut recētius. Democritus Abderites differentiam maris ac fœminæ fieri quidem in matre ait, ſed non caliditate frigiditateue alterum effici marem, alterum fœminam: ſed vtrius tandē ſemē euicerit, quod ab ea prodiiſſet parte, qua mas & fœmina inter ſe differunt. Hoc enim Empedocles profecto negligentius opinatus eſt, vt caliditate frigiditateque

A tantum differre hæc inter se existimaret, cum partes ipsas genitales, & vterum magnam habere differentiam cerneret, nam, si posteaquam formata sunt animalia, alterum partibus fœminæ omnibus, alterum maris constitutum, mox in vtero tanquam fornace ponantur, quod vterum habet, in calido, quod non habet, in frigido: erit fœmina quod vtero caret, mas quod vterum habet. quæ res impossibilis est. itaque eatenus quidem melius a Democrito dicitur. quærit enim ille differentiam huius generationis, & reddere conatur: sed an bene, nec ne, id alio pertinet. Tum etiam, si caliditas & frigiditas causæ sint, vt partes hæ differant, hoc explicare debuerunt, qui ita volunt, hoc enim fere est docere de generatione maris, ac fœminæ. his enim partibus planè differunt. Nec parū negocii est, causam generationis earum partium ab illo principio ducere, cum necesse sit ita sequi, vt si animal refrigeratur, pars efficiatur ea, quam vterum appellamus: si calescit, non hęc efficiatur. eodemq; mō de iis partibus, quæ B ad coitum accommodantur. nam eæ differūt inter se, vt ante expositum est. Ad hæc, sæpenumero euenit, vt eadem in parte vteri gemini mas & fœmina generentur, idq; satis inspeximus in dissectionibus animalium viuiparorum, tum pedestrium, tum etiam piscium. Quæ si non illæ conspexerat, merito errabat, cum eam adferret causam. sed si cum hæc explorata habuisset, ita sensit, absurdum sane est, quòd insuper putarit causam vteri esse caliditatem aut frigiditatem. ambo enim semper aut mares aut fœmine efficerentur. quod non ita euenire videmus. Item cum partes eius, quod gignitur, discerptas esse fateatur (partim enim in mare, partim in fœmina esse putat, ideoq; alterum coire cum altero concupiscere) magnitudinem earum quoq; partium esse diuisam, velleq; coniungi necesse est, non refrigeratione calefactioneue ita institui. sed seminis huiusmodi causæ complura fortasse obiici possunt. modus enim hic causæ figmento similis C est omnino. Cæterū, si ratio seminis ita se habet, vt explicatū a nobis est, & neq; ex omni corporis parte decedit, neque materiā vllam iis, quæ gignuntur, præbet, quod proficiscitur a mare, iam & ei, & Democrito & si quis alius ita censet, occurendum simili modo est. Nec enim discerptum esse potest seminis corpus, vt partim in fœmina sit, partim in mare, vt Empedocles censet, cum dicat.

Sed discerpta gerunt mas ipse, & fœmina membra.

Neq; totū ipsum ex vtroq; decedens, quia pars aliqua partem aliā vicerit, ideo efficitur mas aut fœmina, quanquam omnino melius partis exuperātia fœminam aut marem effici dixerit quam per incuriā calori aut frigori tātum causam tribuat. sed cur formā etiam genitalis diuersam esse vna eueniat, causa reddēda ē, vt hęc semper vicissim consequantur. nam, si quoniam iuxta sunt, ita fit, reliquæ ēt quæque partes consequi debuerūt. sunt.n. inter eas, quæ superant, aliæ aliis propinquæ. itaque simul & fœmina esset & matri simile, aut mas

& simile patri. Absurdum etiam tantum eas effici partes oportere, D
nec totum corpus mutari existimare, & præcipue, primoque venas, quibus veluti descriptione deductis, corpus adiacet carnium; quas suam recipere qualitatem propter vterum nulla probabili ratione dici potest: sed potius vterũ propter eas suam recipere qualitatem ratio est. quanquam enim vtrũque sanguinis conceptaculũ est, tamen venæ sunt prius. principium autem mouens prius esse semper, & causam generationis aliqua sui qualitate necesse est. Accidit igitur differentia earũ partium inter se fęminæ & mari. nec id esse principiũ, neq; causam esse hanc arbitrandum, sed aliam, etiam si nullum semẽ vel a mare, vel a fęmina decedit, sed quolibet modo consistit, quod gignitur. Quinetiam contra eos, qui marem a dextra, fęminam a lęua parte proficisci aiunt, eadem ratio sufficit, quæ contra Empedoclem & Democritum. siue enim nulla materia a mare affertur, siue aliqua affertur, vt volunt, nihil dicunt qui ita censent. Necnon Empedoclis sententiæ pari ratione occurendum est, qui marem a fęmina E
distinguit caliditate vteri, & frigiditate. quod illi etiam faciunt, qui dextris sinistrisq; rationem describunt, quãquam videant marem & fęminã inter se differre, & parte & toto. Sed cur sinistris corpus vteri adiungatur, dextris nequaquã? nam, si fętus eò venerit, nec eam ipsam habuerit partem, fęmina erit sine vtero, & mas erit cũ vtero, si ita fors tulerit. Item, vt ante retulimus, & fęmina parte vteri dextra contineri visa est, & mas læua. & ambo eadem in parte, idq; non semel, sed sæpius, quã aut mas in dextra, aut fęmina in lęua, nec minus ambo in dextra gignuntur. atque etiam cum gemini, mas & fęmina gestarentur, marem in læua, fęminam in dextra contineri perspectum est. Proxime quia aliqui persuasi dicunt teste præligato dextro aut sinistro euenire per coitum, vt mas aut fęmina generetur (sic enim & Leophanes dicebat) tum etiam exectis alterum testem hoc idem accidere quidam aiunt non vere: sed rem coniectantur futuram ex cõsentaneis, atque anticipant, quasi ita sit, priusquam ita fieri F
videant. ignorãt etiam nihil ad generationem maris aut fęminę conferri ab iis partibus. cuius rei indicium, quòd multa animalia & ipsa mares ac fęminæ sunt, & generant partim fęminas, partim mares, cum tamen testes non habeant. velut ea, quæ pedibus carẽt: verbi gratia, genus piscium & serpẽtum. Causam vero maris & fęminę caliditatẽ frigitatem ue arbitrari, secerniq; de dextris aut de sinistris nõ sine vlla ratione dici potest. sunt enim partes corporis dextrę calidiores sinistris, & semen cõcoctum calidius est, quale id quod spissum est. fœcundius autem quod spissius est. sed valde a longè tangitur causa, cum ita affertur. accedẽdum autẽ semper ad rei causas primas, quoad maxime fieri potest, proprius. De corpote igitur toto, & de partibus, quid quæq; sit, & qua de causa iam ante explicatũ absit. Sed, cum mas & fœmina potentia quadam & impotentia de

Aristotelis opin. de causa diuersitatis sexus.

A finiantur. quod enim potest cōcoquere, & constituere, & secernere semē, atque principium obtinet formæ, id mas est. Principium autem nō hoc dico, ex quo, vt materia, tale gignitur, quale quod generat, est: sed id, qđ primum moueat, siue in seipso, siue in altero possit hoc facere. quod autem recipit, nec potest constituere & secernere, id fęmina est. Item, si omnis cōcoctio calore efficitur, mares quam fœminas esse calidiores necesse est. ob frigiditatem enim & impotentiam fœmina sanguine abūdat quibusdam sui corporis locis. Idq; indicium facit contra quam aliqui afferunt causam, cum fœminā esse mare calidiorem opinentur, ob menstruorum emissionem. sanguis enim calidus est, & quod plus sanguinis habet, hoc calidius est. putant autem hunc affectum moueri abundantia sanguinis & caloris, quasi æque quoduis sanguis esse possit, modo humidum sit, & colore cruentum: nec ita eueniat, vt minus sanguininis, & syncerius fiat in corpore alimenti melioris & habitus. sed illi perinde ac excre-
B mentum alui, quod pluris sit, hoc indiciū esse naturæ calidioris magis, quam quod minus existimant. Atqui cōtra omnino est. vt enim in fructibus cōficiendis ex copia primi alimenti parum secernitur, quod vtile sit, demumq; nulla pars remanet respectu copiæ primæ: sic in corpore animalis, postquam parrtes per successionem alimentum conficiendū receperunt, ad postremum parum admodum remanet ex toto alimento. quod in aliis sanguis, in aliis proportionale sanguinis est. Sed, cū alterum potest, alterū non potest secernere excrementum syncerum, omnisq; facultas instrumentum aliquod sibi accōmodatum habet, & quæ melius, & quæ deterius idem efficiat: fœmina autem & mas, cū multifariam verba hæc, posse, & non posse, dicantur, modo prædicto sibi opponantur: instrumentum ob eam rem tum fœminę tum mari tribui necesse est. itaque alteri vterus, alteri coles datus est. Natura autē simul & facultatē cuiuis dat, & instru-
C mentum. sic enim melius est. quamobrem singula loca vna cum singulis excrementis & facultatibus sibi accommodatis instituuntur. atque vt nec visus sine oculis, neq; oculus sine visu pficitur, sic & aluus & vesica, simul atq; excrementa fieri possunt, conditur. Sed cū idem sit, ex quo generētur, & augeantur, idq; sit alimentum, pars corporis quæq; ex tali materia, taliq; excremento qualis est capax, cōsistet, & fiet. Gignitur item ex contrario quodāmodo vnumquodque, vt nos censemus. Ad hæc, tertium illud sumendum est, vt quoniam omnis delatio in contrarium est, quod non ab eo superatur, a quo conditur, siue creatur, id in cōtrarium mutari necesse sit. His ita subiectis, apertius fortasse iam fuerit, qua de causa alterum mas, alterum fœmina fiat. Cum enim principium nō superat, neque concoquere potest propter caloris inopiam, neque ducit in suam formam, sed tantisper superatur, mutari in contrarium necesse est. contrarium autem maris fęmina est, videlicet qua alterum mas, alterum fœmina est.

Quid mas.

Quid fœmina.

Non ex fęminarū menstruis eas calidiores maribus esse arguendum.

περίνεος, coles.

φερὰ delatio.
φθορὰ corruptio.

& cum facultatis suæ virtutis differentiam habeat, instrumentũ quo que habet auersum. itaq; in tale mutatur. parte autem aliqua opportuna mutata, constitutio tota animalis multo discrepat forma Licet hec perspicere in Spadonibus, qui vna parte truncati tam a pristina forma discedũt, parumq; a fœmina specie distãt. Cuius rei causa est, quòd partes nonnullæ principia sunt. principio autem mutato, multa ex iis, quę sequuntur, cõmutari & dimoueri necesse est. quòd si mas principium quoddam & causa est, masque est, qua aliquid potest, fœmina verò, qua non potest, potētię autem & impotentię ratio sic describēda est, vt facultas aut assit aut desit concoquendi vltimi alimēti, quod in sanguineis sanguis appellat, in exanguibus proportionale, eiusq; causa in principio & parte, quæ originē naturalis caloris cõtinet, sita est, cor profecto in sanguineis constitui, & aut marem aut fęminam fieri quod gignitur necesse est: in cæteris vero generibus mas & fœmina est, quod proportionale cordis habeatur. origo & causa fœminæ & maris hæc, & in hoc est. Fęmina autem & mas iam est, cum partes etiam habēt, quibus fęmina differat a mare. non enim quauis parte mas aut fęmina est, quomodo nec videns nec audiens, sed repetendo dicimus. item semen excrementum esse vltimum alimenti positũ est. Vltimum autem id intelligi volo, quod in vnãquanq; partem feratur, quamobrē quod generatum est, simile ei quod generauit, est. nihil enim refert ab vnaquaque parte proficiscatur, an ad vnamquãq; accedat. sed rectius ita. Maris autem semen differt, quod principium in se continet tale, quo moueat, & alimētũ in animali vltimum concoquat: fęminæ semen materiã tantũ præbet. quoties igitur semen superat maris, ad se ducit: cum separatum est, in contrariũ demutatur, hoc est in corruptionem. contrarium autem maris fœmina est. fœmina cruditate frigiditateq; sanguinei alimenti describitur. natura vero excremento cuique dat conceptaculum. semen autem excrementum est, quod in calidioribus atque maribus sanguinei generis cõtractius est. quapropter membra capientia eius excrementi meatus in maribus sunt. at fœminis præ cruditate copia redũdat sanguinea. inconfectus enim inconcoctus que sanguis est. itaque conceptaculum eius haberi necesse est, idque dissimile esse, & amplius. quocirca natura vteri talis est, qua parte fœmina differt a mare. Exposui causam, quamobrem alterius mas, alterum fœmina generetur.

Spadones.

Fœmina tãtum materia prębet,

Indicia, quibus maris a fœminæ generatione generatio discernatur. Cap. II.

INdicia vero faciunt res, quæ accidunt. Nouella enim, & senescens ætas magis, quam florens fœminas generat: in altera enim calor nondum perfectus est, in altera deficit.

A Humidiora etiam, effęminatioraque corpora fęminam potius gignunt. & semina humida magis, quam spissa, hoc idem faciunt. hęc enim omnia eueniunt caloris inopia naturalis. Flatibus item aquiloniis magis, quam austrinis mares gignuntur. fit etiam vt excrementis eiusmodi corpora abundent. plus autem excrementi concoctu difficilius est. quamobrem maribus semen, mulieribus menstrua decedunt humidiora. Tum etiam vt menstrua secundum naturam mensibus decrescentibus potius fiant, eadem de causa accidit. tempus enim hoc mensis frigidius est & humidius, propter Lunæ decrementum, defectionemq;. Sol.n. per totum annum, hyemem atque æstatem facit: at Luna per mēsem id agit. quod ita fit, non accessu discessuq; Lunæ, sed alterum increscēte luce, alterū decrescente. Necnō pastores aiunt interesse ad maris ac fęminæ pecoris fęturā, non solū si ita accidit, vt initus aquilonis, austrinis ue flatibus fiat, sed ēt si, cum pecus coit, spectat ad aquilonem aut austrū. Ita minimo interdū momēto causa datur caliditatis aut frigiditatis.

Cur mensibus decrescētibus mē strua secundum naturā potius fiāt.

A Sole ac Luna calor diuersimode efficitur.

B hæc vero causam complent generationis. Dissident omnino inter se mas & fœmina, ob eas, quas diximus causas, ad maris aut fęminæ generationem. sed moderatione, quæ intercedat, opus est. nam omnia, quæ vel natura, vel arte efficiūtur, ratione aliqua sunt. Calor autē, si valde superat, exiccat humorem: si multum deficit, non concernit. sed medii rōnem ad rem condendam seruari requiritur. alioquin, vt in iis, quæ igne coquuntur, plus ignis deurit, minus non coquit, ac euenit vtrinque, ne quod agitur perficiatur: sic in coitu maris & fęminæ moderatione opus est. Hinc multis tum maribus, tum fęminis euenit, vt coniuncti inter se nequeant generare, disiuncti queant: & aut minoribus natu, aut maioribus hæ contrarietates existant, æque in generatione, sterilitateque, & maris fęminæque procreatione. Quin & inter terras & aquas interest eisdem de causis. qualitatem enim quandam potissimum recipit & alimentum, & dispositio

Quę cōferūt ad gnationē.

C corporis ex temperamento aeris continentis, & cibi ingredientis: sed præcipue ex alimonia aquæ. huius enim vsus plurimus est, atq; in omnibus aqua alimēto est, ēt siccis. Quamobrē aquæ crudæ & frigidæ aut sterilitatem, aut partum fęmineum faciunt.

AVER.

CVm superiori libro finem imposuerit ipse Aristoteles circa generationē generum animalium, incipit in hoc libro inuestigare accidentia, quę fętui eueniunt tempore conceptionis, propter quę efficiātur mares & fęminę, & similes genitori, aut non similes, & cętera accidentia, quę conceptum consequuntur: mox indagabit, quę pregnanti accidere contingunt tēpore impręgnationis, vt retentio lactis & hinc similia. Et incipit inquirere causam, ob quam aliqui fętus sunt mares, alii vero fęminę: & affert ad hoc opiniones Antiquorum, easque destruet: postmodum demonstrabit eius rationem de hac re.

Contra Antiquos, non recte sentientes de generatioue maris, & fęminę.

DIcamus ergo ꝙ Antiquorum opiniones sunt tres, Vna est Democriti, di-

centis causam marium & feminarum esse exitum totius seminis ab omnibus mē D
bris maris et feminę. ꝙ si maris semē euicerit, tūc erit mas: & si feminę, femina.
Secunda opinio est Empedoclis, ponentis causam marium & feminarum esse
frigiditatē uulue, eiusq; caliditatem. ꝙ si semen in vuluā calidā proiiciatur, fiet
inde mas: sed si in frigidam, erit femina. Tertia opinio est dicentium partes ma-
tricis esse causam. nam si genitura ī dextro latere proijciatur, fiet mas: sed si in si
nistro, erit femina. Arist. vero laudat primam opinionem: quia cōtemplatur res
essentiales generationi, videlicet semen. Alij vero posuerunt suam speculationē
circa res insequentes semen, cū ponant suam inquisitionē circa hoc ex parte ip
sius vuluę. Et ideo dicit Aristoteles, ꝙ ipsi sunt contemplati de cā sexus mascu
linei & feminei, vt illi homines, qui speculātur aliquid per quid remotū. Et ideo
opponit eis in hoc, ꝙ putant illas rationes, quas dicunt, esse causas proprias, &
non res accidētes causis propriis. Et rationes, quibus vtitur contra has duas opi
niones, sic se debent habere. Et summatim omniū antiquorū opinio fuit, ꝙ ista
differentia fętus, scilicet discrimen seminis maris & feminę reperitur primo in
vulua, non ante hoc. Quęsitum autem primum de huiusmodi differentia sic de-
bet proponi; videlicet vtrum causa, ob quam oritur mas & femina sit quid acci
dēs semini in vulua, aut sit aliquid ex natura seminis, antequā in vuluā proijcia
tur. Quibus ipse respondent quinq; rationibus. quarū Prima est cōmunis vtri- B
que opinioni simul, Secunda vero est propria Empedocli: Tertia est propria se-
cūdę opinioni, Quarta est cōmunis duabus opinionibus, Quinta quoq; Empedo
cli. De prima igitur dicit, ꝙ apud eum, qui putat caliditatē matricis, & eius fri-
giditatem esse causam, sequetur ꝙ discrimē existens inter marem & feminā es
set propter caliditatem vuluę & eius frigiditatem, non propter naturā maris. ꝙ
si ita esset, sequeretur ꝙ differentia existens inter marē & feminam non fie-
ret propter aliquam virtutem, aut propter aliquod membrū, sed propter frigidi
tatem & caliditatem tantum sed manifestum est ꝙ discrimen maris a femina fit
virtute & membris. sequitur igitur ꝙ causa discriminis harū virtutū reperietur
in natura seminis, non in vulua. Nam, vt Aristo. dicit, si exemplo ponamus duos
fętus perfectos in eorum procreatione, quorū vnus habeat membra masculina,
alter vero feminea, & sint ī duabus vuluis, quarum altera frigida, altera calida.
ponamus quoque per exemplum, ꝙ habens membrū virile ceciderit in vterū fri
gidum, & habens membrum femineum in vuluā calidā, non equidē orientur
in vulua frigida membra feminea in eo, postquam obtinuit mēbrū maris vllo pa
cto, etiā si esset in vuluam vltimo caliditatis. & sicut fornax calida, aut frigida
non facit impressionem differentem in formis vasorum fictiliū, & in eorum figu
ris, sic etiam in vulua calida aut frigida non fit impressio in figura maris aut fe E
minę. Secundam rationem sumpsit a geminis. Nam, si frigiditas vuluę, aut cali-
ditas esset cā, qualiter ergo in eadem vulua inuenientur gemelli, quorū vnus est
mas, alter vero femina? Tertia ratio est sumpta a sensu, cū in latere sinistro mas
conspiciatur, femina vero in dextro latere vuluę, quod quidem argumentum cō
cludit contra ponentem hanc opinionem. Fortasse tamen poterunt dicere ꝙ, si
ligetur dexter testis maris, hora coitus, aut si fuerit euulsus, generabitur femina:
&, si ligetur, aut incidatur sinister, orietur mas. Arist. tamen dicit ipsos falsum
testificate: & ꝙ eorum ratio circa hoc est similis pręcantatoribus, qui ducūt ra-
tiones suas de rebus, quas putant reperiri ex rebus, quę adhuc non fuerunt, sed
dicūt ꝙ erūt. Et quod demonstrat fallitatem huius dicti est, quia plura aīalia ma
res aut feminas generantia non habent testiculos. Quarta autem ratio est ꝙ, si ca
lor vuluę & eius frigiditas esset causa membri virilis & feminei, tunc vuluę in-
esset virtus informatiua, & id, quod habet virtutem informatiuam vnius mēbri
necesse est ipsum habere virtutem informatiuam omnium membrorū. si ergo ita
est, sequitur alterū duorum, s. vel ꝙ femina generet ex se, vel ꝙ semē maris est
tantum materia. cuius rei impossibilitas iam fuit declarata. Quinta vero rō est,
quia ipse dicit ꝙ, si causa membrorum virilium & femineorum non esset in se-
mine sed in vulua: & cā cęterorū mēbrorum inesset semini, videlicet aliorū mē
brorum maris, & membrorum feminę, tunc sequeretur ꝙ in latere sinistro for-

A maretur mas absq; membro virili, & in dextro fęmina absq; vulua; quia mēbra maris distinguuntur a membris fęminę per viam vniuersalem. Hęc inquam est responsio contra dicentem vuluam esse causam differentię existentis inter marē & fęminam. Sed dictum illius, qui ponit causam esse victoriam membrorum maris egredientem in semine maris supra membra fęminę exeuntia in semine fęminę, aut excellentiam membri fęminei supra semen maris, est fundatū sup hoc, videlicet, ꝙ semen egrediatur de quolibet membro maris, similiter etiā in fęmina. quorum duorum dictorum destructio iam fuit declarata. Et posito ꝙ concedamus hanc opinionem, et ponamus propter huius rei causam marem & fęminam fieri, sequeretur alterum duorum, scilicet vel ꝙ ponamus aliqua mēbra fętus esse in semine maris, & aliqua in semine fęminę; vel ꝙ dicamus ꝙ mēbrum maris egrediatur semper ex semine maris, & membrum vuluę ex semine fęmineo: & quodcunque horū duorū superet aliud faciet huiusmodi genitū, videlicet siue marem siue fęminam. Est aūt falsum ponere aliquas partes embryonis inesse semini masculino, & aliquas alias semini fęmineo. nā, si ita esset, nō generaret animal nisi singulū. Et, si dicamus ꝙ ex semine masculino egrediātur oīa mēbra maris, ex fęmineo vero omnia mēbra fęminę, mox superet mēbrū maris sibi ꝓprium: & membrum fęminę sibi proprium propter vicinitatē vniuscuiusque eorum ad alterum inuicem, sequeretur ꝙ hoc eueniet omnibus mēbris, & sic nō ge-
B neraretur fętus mas tantū, aut fęmina tantum. Et in summa inquiremus causam diuersitatis horum duorum membrorū fętus, & non causam diuersitatis parentum, quia hęc duo membra non sunt causa diuersitatis differentiarū maris, & differentiarum fęminę: sed huius rei causę sunt res, ex quibus fiunt hęc duo membra. Nam hęc membra simplicia, ex quibus componitur masculinū membrū in mare, & vulua in fęmina sunt venę, & eis similia: sed ante illud est causa efficiens, & causa materialis, ex qua generantur membra simplicia, quibus appropriatur vnumquodque horum duorum membrorum. Et ideo qui dicit causā maris & fęminę esse exitum membrorum in semine, non dicit cām huius differentię, sed affert ipsammet differētiā, & ideo necesse est, vt nos inquiramus hāc cām per causam efficientem, & materialem horum duorum membrorum.

Et postꝗ̄ fuit iā declaratum, ꝙ istę causę vel sunt impossibiles, vel sunt res consequentes causas naturales harum rerum, vt est causa dextri & sinistri, nostrum igitur est contemplari causam huius rei ex iam declaratis. Et dicamus iam fuisse declaratum semen maris prębere formam, & semen fęmineum materiam, id est sanguinem menstruum concoquendo ipsum, & substantificando ipsum, donec recipiat formam, quam ex sui essentia recipere debet, & est videlicet forma specifica maris & fęminę, & ꝙ mas & fęmina non differunt specie, sed differunt debilitate & robore, & tandem oppositione, quę
C datur in vna & eadem specie: & ꝙ iam scimus huius rei causam esse, quia mas est calidior fęmina, eiusque genitura calidior muliebri: & ideo eius semen habet vim concoquendi & informandi. Sed qui putant fęminam esse calidiorē mare propter multitudinem sanguinei ab ea egredientem tēpore mēstruorum, errant. quia plurimus exitus sanguinis non indicat caliditatem. nam huius causa est priuatio digestionis sanguis autem indigestus non est calidus. inest quidem caliditas ipsi sanguini syncero digesto, vt sanguini, a quo generatur semen maris. cuius sanguinis pauca portio generatur ex multo sanguine indigesto: quia digeritur, & concoquitur in omnibus membris nutritionis per omnes gradus digestionis, ex quo secernitur excrementum ineptum, donec egrediatur ab eo clarus, purus; qui quidem sanguis est alimentum vltimum primi mēbri, qđ est cor, vt declaratum fuit. & hoc in animali sanguineo. exangue enim habet humiditatem vice huius sanguinis. qua natura existente in hoc sanguine constituitur semen fęmineū, sicut natura menstruorū indiget ingenti cōcoctione, & multa: quia priuatio digestionis excedit ī fęmina. Hęc igitur est vna ex radicibus suppositis nobis in hoc q̄sito. Secundū pręsuppositum est, ꝙ figura membrorum diuersificatur propter diuersitatē virtutum existentium in ipsis. nam forma cuiuslibet mēbri est apta operationi virtutis, propter quā creatur, vt oculus, exempli gra.

Aristotelis opinio, & eius fundamenta.

Vide. 8. Meth.

tia, est propter visum: figura quoq; auris, exempli gratia, est propter auditum: D
sic etiam membrum virile est propter virtutem masculineitatis, officiumq; sibi
aptum: & membrum fœmingę propter operationem virtutis fœmineitatis, & officiũ sibi proprium. sequitur ergo, ꝙ diuersitas virtutum est causa diuersitatis
membrorum, non ꝙ diuersitas mẽbrorũ sit causa diuersitatis virtutum. Tertiũ
quoq; presuppositum est, ꝙ cum fuerit iã declaratum in libris vniuersalibus, ꝙ
omne qđ generatur, ideo generatur, quia superat forma agẽtis super formam patientis, & ipsam vincit, donec conuertat eam ad suam naturam, illamq; reddat
sibi similẽ in specie: & ꝙ corruptio proueniẽs ex generatione fit, quia superat
forma patiẽtis ipsum agens, anteq̃ agens cogat ipsam cõuerti ad sui naturam:
quod ita se habet, quia agens & patiens sunt aliquo modo contraria, aliquo modo similia, vt in libro de Generatione & corruptione declaratũ fuit: agens igitur & passum, ex eo ꝙ sunt cõtraria, vnũquodq; ipsorum mouet inuicem aliud,
& nititur cõuertere ipsum ad sui naturam, superatq; agens vt in pluribus virtute naturę suę. Veruntamen non euadit, quin patiatur & moueatur a passo. quę
quidem res habet gradus. de perfectione.n.agentis et eius virtute est, vt dominetur passo dominio perfecto, absq; hoc ꝙ alteretur a passo alteratione sensibili. & imperfectio agentis, eiusq; debilitas est, vt alteretur agens a passo, donec
reducat ipsum ad suam formam: quę quidem malitia, & debilitas habet etiam
gradus. His ergo subiectionibus sic suppositis, facile possumus ostendere causam, ob quã aliqui fœtus sunt mares, aliqui vero fœminę. Et dicamus ꝙ iam diximus semen maris esse agens, & fœminę passum, & ꝙ fœmina est cõtraria mari, & ꝙ oĩs transmutatio fit de cõtrario in contrarium. & cum semen maris sit
agens, & semen fœminę passum: & transmutetur qñque semen maris a semine
fœmineo: qñ transmutatur agens a patiente non prouenit forma passi, similis formę agentis vndequaq;, transmutatur tñ ad aliquod contrarium omnino, siue seruetur in specie forma agentis, qñ transmutatio sit pauca, siue non seruetur, quando transmutatio est magna: Si ergo ita est, & fœmina est cõtraria formę maris,
& mas & fœmina sunt specie eadẽ. causa igitur, ob quã vnus cõceptũ est fœmina, alter vero mas, nõ est nisi virtus seminis maris et eius debilitas. &, quia hęc
contraria nõ hñt mediũ, & duo sunt extrema, quę seruant formã speciei. ideo
oĩs embryo est aut mas, aut fœmina. Et ob hanc contrarietatẽ existentẽ in forma fœtus primo differunt membra maris & fœminę. est.n. causa diuersitatis
mẽbrorũ ipsa diuersitas virtutum. nam variata prima forma, variantur & cętera mẽbra. Mas igitur habet membrũ propriũ, & fœmina membrũ propriũ.
Sed quo pacto hoc eueniat, dico.s. ꝙ semen maris est ex sanguine, & suo naturali calore cõcoquit semen fœminę, ipsumq; constare facit: cui pręstat calorẽ naturalẽ similem in spẽ calori naturali appropriato huic speciei: & tunc semẽ fœminę põt recipere formã specificã geniti. Si.n. semen maris p̄stat semini fœmineo
calorem ęqualem calori maris in hac specie, genitũ erit de necessitate mas: quia
sanguis existens in corde huius fętus generatur ex concoctione, & calore simili
sanguini existenti in cordibus mariũ huius speciei. &, cũ huiusmodi sanguis sit
ęqualis in caliditate sanguini mariũ, érit eius excrementum seminale ęquale in
actu, & in caliditate ipsi excremẽto maris. qđ si ita est, sequitur ꝙ habebit membrũ masculinũ de necessitate: quia natura nihil agit frustra. Quod si semen maris pręstat semini fœmineo calorẽ minorem calore naturali reperto in cordibus
mariũ, erit de necessitate ęqualis calori naturali reperto in cordibus fœminarũ
huius speciei: nam in vna specie nulla alia est differentia, nisi ista. &, cũ calor
cordis huius fętus fuerit similis calori cordiũ fœminarũ huius spẽi, erit quoq; excrementũ huius sanguinis simile in caliditate excremento sanguinis fœminei. &
habebit hmõi fœtus de necessitate membrum fœmineum. Fortior aũt causa, ob
quã discrepant membra maris & fœminę, est diuersitas naturę huius excrementi.
& causa diuersitatis naturę huius excrementi in ipsis est diuersitas naturę caliditatis naturalis existentis in cordibus eorum. & cã diuersitatis huius caloris est
diuersitas virtutis ipsius agentis in debilitate & robore respectu materię. Tandem generatio in animalibus fit de necessitate, seruata quadam determinata pro

A portione in quantitate & qualitate inter virtutem agentis,quę inest mari,& patientis,quę inest fœminę. Nam, si calor agentis esset fortior q̃ debet, efficeret adustionem in materia,& non concoctionem, neq; ex hoc fiet fœtus. & si esset minor quã debet,operaretur cruditatem in materia &, inconcoctionem,ex quo etiam nequaquã fiet embryo. similiter si esset materia humidior quã debet, aut siccior & frangibilior plusquã debet. Ortus quoq; mariũ & fœminarũ fit seruata proportione terminata in quãtitate, & qualitate inter semen maris & semẽ fœminę. Et ob hanc causam reperiuntur aliqui homines non habuisse liberos, qui cum in aliam transferuntur ętatem,generant. Quidã etiam visi sunt non generare cum vna muliere,& tamen cum alia generant. idemq; accidit fœminis. Videtur quoque aliquis, qui in vno anno generat fęminam, & in alio marem. Nonnulli etiam generant marem ex vna muliere & fęminam ex alia. & idem accidit fęminę. Patet igitur ex modo dictis causa marium & fęminarum. & propter quid aliqui homines generant vno tempore mares, & alio tempore fęminas, nonnulli etiam generant marem cum vna muliere, & cum alia fœminam.

Indicia, quibus generatio maris a generatione fœminę discernitur.

B

SI ergo huiusmodi terminata proportio, inter virtutem actiuam & passiuam existens,est causa ortus marium & fęminarum, sequitur q̃ res,quę ab extrinseco accidunt, faciunt ad variationem huius proportionis existentis inter agens & passum. & ideo ex ipsis posunt accipi testimonia, & indicia (vt fuit declaratũ de causa masculorũ & fęminarum in tractatu suo) quę sunt quinq; genera. Vnum est ętas, Secundum complexio, Tertium flatus ventorum, Quartum natura loci, Quintum aqua & aer. Iuuenes enim videntur plus mares generare: senescentes vero & adolescentes fęminas. nam iuuenum complexio calidior est complexione senum & puerorum. quod indicat calorem seminis maris esse causam generationis marium: quia in pueris calor est adhuc diminutus, cum nondum peruenerit ad vltimam perfectionem, in senibus vero iam est depauperatus. Complexiones quoque sunt indicium huius rei. inspicimus enim humidos fęminas generare vt in pluribus. nam, quia in eis excedit humiditas, superat etiam frigiditas: quorum complexio similatur complexioni fęminarum, minime igitur habent perfectam vim concoquendi. Existimatur quoque ventos aliquid facere ad generationem, pręsertim ad fęturam ouium. nam cum coeunt, & sufflat ventus meridionalis, gignuntur fęminę. flatu enim C austri humectatur semen,quę quidem humiditas multa est causa in cõcoctionis: flatu vero septentrionalis venti mares generantur,cum huiusmodi ventus exiccet,& arefaciat. Indicium autem ostendens humiditatem esse causam inconcoctionis est,quia menstrua fiunt potius de crescente Luna,cum huiusmodi tempus sit frigidius cęteris temporibus mensis,humidiusq;.& id propter luminis Lunę priuationem. nam Luna agit sua propria circuitione, sicuti agit Sol in quatuor temporibus reuolutione sibi propria. Veruntamen causa actionis Solis est eius propinquitas,& distantia a zenith capitis per suum circulum obliquũ. causa vero actionis Lunę est incrementum lucis ipsius & decrementum. Narrat enim Aristoteles q̃ pastores imaginantur non solum diuersitatem ventorum esse causam fœturę marium & fęminarum, verum etiam aspicere regionem ventorum, quando pecus coit. nam si ad austrum aspectat, fęminę generantur; si vero ad aquilonem mares oriuntur. Locus etiam videtur facere aliquid in his rebus, videlicet sua caliditate, frigiditate humiditate, & siccitate. Similiter etiam ciborum discrepantia, & pręcipue aquarum. multum enim faciunt ipsę in hoc, adeo q̃ aquę frigidę quandoq; semen penitus abolent. Locuti ergo sumus de causa marium & fęminarum, circa quod attulimus veras demonstrationes, rationesque euidentissimas.

Causarum, quinque gñа in gñatione masculorũ.

Causæ, ob quas nati, vel parentibus, vel aliis sint aut similes, aut dissimiles. Cap. III.

EAedem causæ sunt, & vt alii parentibus similes generentur, alii dissimiles, & alii patri, ali matri, tum corpore toto, tum vero partibus singulis, & parentibus magis, quam maioribus suis, & iis potius, quam quibuslibet, ac mares potius patri, fęminę matri, alii nulli consanguineo similes, sed tamen homini similes, alii ne homini quidem, sed iam monstro. Qui enim suis parentibus similis non est, monstrum quodammodo est. discesit enim in eo quodammodo natura ex proprio genere, cępitque degenerare. Sed initium primum degenerandi est fęminam generari, non marem. verum hoc necessarium est naturæ. genus enim seruari oportet eorum, quæ fęmina & mare distinguuntur. Sed cum fieri posit, ne aliquando semen superet maris aut ob ætatem iuuenilem, senilemue. aut ob aliam eiusmodi causam, fœminam ob eam rem gigni necesse est. at monstrum gigni non necesse est, scilicet ad causam cuius gratia, & finem, quãquam per accidens necesse est. nam principium hinc sumatur oportet. Quoties enim excrementum seminale bene concoctum in meustruis est, motus maris agit pro sua forma. nihil enim refert genitura dicatur, an motus id, quod partem corporis vnamquamque augeat. nec interest augentem motum, an principio instituentem placeat appellare. eadem nanq; ratio motus est. itaq; si superat, faciet marem, non fęminam, & similem ei qui generat, non matri. sed si non superat, pro ea, qua non superarit, facultate defectum faciet. Facultatem autem hoc modo intelligi volo. quod generat nó solum mas est, sed etiã talis mas, vt Coriscus, aut Socrates. nec modo Coriscus est, verum etiam homo. Ad hunc modum alia propius, alia remotius insunt in eo quod generat, videlicet, qua genitale est, non per accidens. verbi gratia, si grãmaticus aut vicinus cuiusquam, qui generat, est. Valet autem semper in generando magis quod proprium & particulare est. Coriscus enim & homo, & animal est: sed propius a proprio distat homo, quam animal. Generat autem & quod particulare est, & quod genus est: sed magis quod particulare. hoc enim substantia est. quod enim gignitur, & si quale quid est, tamen hoc quicquam est, idque substantia est. quamobrem ex facultatibus insunt in seminibus eiusmodi omnium motus. maiorum etiam propria in nepotum semine insunt potentia. Sed propinquius semper quod particulare est. particulare Coriscum dico, & Socraté. Sed cum omne, quod mutatur, non in quodlibet, verum in sibi oppositum transeat, ideo & quod in generatione non superatur, transeat in oppositum necesse est, pro ea facultate, qua non superarit quod generat, moueatque. ꝙ si qua est mas,

Generat & quod particulare, et qđ genus est.

A non potuit, fęmina gignitur. sed si qua est Coriscus aut Socrates, non patri, sed matri simile gignitur. vt enim omnino patri mater opponitur, sic singulis generantibus singulæ generantes opponuntur. similique modo in sequentibus facultatibus agitur. semper enim in sequentem & proximum maiorum potius transitur, tam in patre, quam in matre. Insunt autem motus alii actu, alii potentia: actu insunt motus eius, qui generat, & vniuersalium, vt hominis, vt animalis. potentia insunt motus fœminæ, & maiorum tam in patre, quam in matre. mutatur igitur transigens in opposita. motus autem, qui creant, soluuntur in propinquos. Verbi gratia, motus eius, qui generat, si soluatur, primum differentia minima in motum patris transibit, mox in aui, atque deinceps ad hunc modum in cæteros similes. In fęminis quoque transitus fit. motus enim concipiētis in motum soluitur matris: si nō in eum, in auię: eodemque modo in superiores. Sed potissimum ita natura fert, vt qua mas, & qua pater est, simul & superet, & superetur. parum enim discriminis est. itaque vt simul vtrunque eueniat, nequaquam difficile est. Socrates enim vir talis quis est. quamobrem mares magna ex parte similes patri existunt, fęminæ matri. simul enim in vtrunque disceditur. opponitur autem fęmina mari, mater patri: discessusque in opposita fit. Sed si motus, qui a mare est, superarit, qui vero a Socrate ē, nō superarit, aut hic superarit, ille non: ita euenit, vt mares similes matri, fęminæ similes patri generentur. Itē, si motus soluantur, & qua mas est, seruetur, Socrates autē soluatur in patris, mas erit auo similis aut alicui cæterorum superiorum maiorū, prout solutio tetenderit. Sed si qua est mas, superetur, fęmina erit similis potissimum matri. si autem & hic soluatur motus, matri assimilabitur matris, aut alicui superiorum pari ratione. Idem modus partium quoque est. sæpe enim aliæ patri similes, aliæ matri, aliæ maiorum alicui similes cōstituuntur. insunt enim & partium motus, alii actu, alii potentia, vt sæpius diximus. Omnino subiicienda sunt tria illa. vnum, quod modo dixi, motus inesse, alios potentia, alios actu. alterum, degenerare in oppositum, quod superatur. tertium, transire in motum proximum id, quod soluitur. & si minus soluitur, in propinquum, si magis, in remotiorē discedere, demumque ita confundi, vt nemini suorum similes prodeant, sed commune tantum relinquatur, vt homo sit. cuius rei causa est, quòd commune particularia consequitur omnia. homo enim vniuersale est: Socrates pater, & quæcunque est mater, particulare est. Causa vt motus soluantur est, quòd omne agens patitur etiam a patiente: vt quod secat, hebetatur ab eo quod secatur: quod calefacit, refrigeratur a calescēte: deniq; quodcūq; mouet, excepto primo, mutuo mouetur aliquo motu. verbi gratia quod pellit, pellitur quodāmodo: quod premit, reprimitur. Interdū etiam ita fit, vt quod agit, magis patiatur, quam agat, & refrigere-

B — Cur vt plurimum mares patri fęminę matri similes existant.

C — Causa solutionis motus quę sit.

tur quod calefacit, calescat quod frigefacit, cum aut nihil fecerit, aut minus, quam ipsum affectum est. dixi de iis, cũ de ratione agendi patiendiq; docerem. videlicet quibus in rebus inesset agere & pati. Degenerat autem quod patitur, nec superatur, aut defectu facultatis eius quod coquit & mouet, aut copia, frigiditateque eius, quod concoquitur & distinguitur. Cum enim partim superet, partim non superet, facit multiforme quod constituitur: vt Athletarum nonnullis per vsum cibi nimium accidit. Cum enim per copiā potus natura nequeat superare, vt proportione augeat, formamque seruet eandem, diuersę efficiuntur partes, & adeo interdum, vt nihilo fere similes primis euadant. Proximum huic est morbus, quem Satyriam appellamus, etenim in eo præ abundantia fluxionis, aut flatus crudi in partes faciei decumbentis, facies animalis diuersi satyri apparet. Sed quam ob causam mares, & fœmine generentur, & alii parentibus similes, fęminæ fęminis, mares maribus, alii diuerso, fęminæ patri, mares matri, denique alii maioribus suis similes, alii suorum nemini similes existant, idque tũ corpore toto, tũ partibus singulis, de iis inquam omnibus dictum iam est. Sententię autem aliorum etiam Naturæ interpretum sunt de iis rebus, scilicet quamobrem similes parentibus generentur. Afferunt illi duplicem modum rationis. nõnulli enim ita censent, vt ab utrouis plus seminis venerit, ei similis magis generetur, æque toti totum, & parti pars, quali ex vnaquaque parte semen decedat: sed si par de vtroque venerit, similis neutri procreetur. quòd si falsum est, nec omni ex parte decedit, constat nec similitudinis & disimilitudinis causam esse quod referunt, Tum etiam quemadmodum simul & fœmina sit & patri similis, aut mas & similis matri, non facile explanare possunt. Qui enim, vt Empedocles aut Democritus, causam de mare, & fœmina reddunt, impossiblia modo alio dicunt, sed qui ... plus minusue a mare, aut a fœmina secesserit, alterum marem, alterum fęminam gigni causantur, ii nequeunt explicare quemadmodum fęmina patri similis, mas similis matri reddatur. simul enim plus de vtroque venire impossibile est. Ad hæc, cur similes maioribus suis magna ex parte, remotisque generentur, cum nihil seminis ab illis secesserit, nihil profecto isti quòd bene tueantur habent. Sed qui reliquum similitudinis modum afferunt, ii tum cętera, tum vero hoc melius dicunt. Sunt enim qui semen genitale dicant ... uis vnum, tamen veluti omnifariam quandam esse multorum ... minum mistionem. Itaque vt siquis multa saporum genera in eodem humore miscuerit, moxque inde sumat, possitque ... semper non tantundem ex vnoquoque, sed modo huius, modo ... lius plus, alias etiam ex hoc sumat, ex illo nihil sumat: sic in semine genitali esse, cum ex multis ac variis mistum sit. a quo ... enim gignente accesserit plurimum, ei similem forma generari. Sed

hęc

Pri. de Gñetione. *Satyria morbus.* *Aliorũ sentẽtię, cur similes nati fiant parentibus, ac earũ icrepationes.*

A næc ratio nec plana eſt, & paſsim fictitia eſt. vult hæc non actu, ſed potentia ineſſe, quam omnifariam ſeminis commiſtionem appellat. & quidem ita dici melius eſt. illo enim modo impoſsibile eſt, hoc poſsibile eſt. Verum qui ita cauſam reddunt, nullo modo rationē afferre de omnibus facile poterunt, cur fęmina, cur mas gignatur. quamobrem ſæpenumero fęmina patri ſimilis, mas matri proueniat. atque etiam de maiorum ſimilitudine. ad hæc, qua de cauſa interdum homo quidem, ſed nulli ſuorum ſimilis generetur. alias vſque adeo procedendo degeneret, vt demum ne homo quidem, ſed animal tantum aliquod exiſtat, quæ monſtra dicuntur.

Cauſę, ob quas nati ſunt ſimiles, vel diſsimiles parentibus, aut aliis.

Loquamur modo de cauſa ſimilitudinis, & dicamus iam apparere aliquos natos ſimiles parentibus, quoſdam vero diſsimiles. Et qui ſimiles, alii patri ſimilantur, alij alicui trunco patris, ſ. auo, aut alicui ramo vt fratri, aut alicui ramo trunci paterni, vt fratri patris: alii matri, aut alicui ex radicibus ipſius aut ramis radicū: alii ſunt ſimiles alicui hominū a caſu, quę ſimilitudines oēs quandoq; fiunt in toto corpore, nonnunquā tñ in vno membro aut in pluribus. Sunt & aliqui homines, qui ſimilatur patri in vno membro, & in alio matri: ſimiliter in ramis patris & eius trunco, & in ramis matris, & eius trunco. omnia igitur hęc apparēt de ſimilitudine. Cauſa autem ſimilitudinis in vniuerſali, & cauſa maſculineitatis & fęmineitatis eſt eadē genere. Diſsident tñ differētiis iā dictis. nā cum agens pręſtet paſſo aliquā ſimilitudinem per ſe: ſintq; in mare, qui agit in ſemen, tres formę, Vna eſt forma ſpecifica propria huic ſpeciei, Alia eſt forma maſculineitatis, quę eſt veluti differentia illius ſpeciei, Tertia autem eſt forma indiuidualis, qua eſt hoc agens determinatum: ſequitur ergo ꝙ quando agens dominatur ſupra materiam paſsi perfecto dominio, ꝙ pręſtabit ei illas res formas. ꝙ ſi huiuſmodi mas exempli gratia fuerit homo, fętus quoq; erit homo, & mas ſimilis huic homini. Sed ſi deficit vna harum formarum propter debilitatem agentis in pręſtando vnam earum, tūc conceptus fertur ad eius oppoſitum. Si enim deficit forma ſpeciei, tunc huiuſmodi conceptus non erit homo perfectus, ſed monſtrū. ſi vero hęc forma non deeſt, ſed deficit pręſtare aliā, quę eſt forma maris, tūc hęc forma vertetur ad ſui oppoſitum, quę eſt ipſa fęmina. & ſi deficit in forma indiuiduali ſibi propria, tranſit conceptus ad formam, C quę ſe habet veluti oppoſita, & diuerſa ad iſtam formam: & eſt ipſa forma indiuidualis matris, quę eſt illa ſimilitudo ſibi propria. Et quandoq; agēs nō eſt potens in pręſtando formam maſculineitatis, ſed roboratur ſupra formam indiuidualem: quare conceptus erit fęmina ſimilis patri. & fortaſſe erit oppoſitum huius, ſ. ꝙ conceptus erit mas ſimilis matri. quod quidem ita fit, quia vnum quodq; ipſorum, ſ. agens, & patiens mouentur a ſe inuicem, & habent eſſe. Et, quia hic motus neceſſario fit de contrario in contrarium: ordo aūt huius motus & huius tranſitus eſt vt narrabo, videlicet ꝙ cum actio agentis fuerit perfectiſsima in pręſtando hanc formam, ſ. formam ſimilatiuā: tunc cōceptus erit ſibi ſimilis. ſed ſi fuerit parum imbecilior, erit ſimilis trunco eius, aut ramo, ſiue ramis truncorum. Et huiuſmodi ordo in propinquitate, & remotione eius erit iuxta eius debilitatem et vigorem. quanto. n. fortius fuerit in optime operādo, fiet trāſitus formarum ad ſimilitudinem propinquam agenti: & quanto virtus fuerit debilior tanto plus erit tranſitus ad ſimilitudinem remotiorem. Si vero agens fuerit impotens pręſtare paſsio ſimilitudinem in eo repertam, aut in vno trunco & ramo, transfertur de neceſsitate ſimilitudo ad aliud oppoſitum, videlicet ad ſimilitudinem matris, aut ad ſimilitudinem vnius trunci eius, aut rami, aut ramuli trunci. ꝙ ſi motus huius tranſmutationis fuerit fortis, tranſibit natus ad ſimilitudinem matris. & ſi debilis, tunc tranſibit in ſimilitudinem vnius

(margin: AVER. — B — Tres formę in genito.)

trunci aut rami, & id propinquius aut remotius iuxta debilitatem motus, & vigorem eius. & si tollatur hic motus a duobus extremis, scilicet ex parte maris & feminę, tunc motus erit similis cuicunque hominum acciderit. Exempli gratia, si Socrates habuit liberum ex Rachele: & motus prouenies a Socrate fuerit perfectus, tunc natus erit similis ei, sed si fuerit debilis, tunc motus transfertur ad patrem Socratis, et erit similis auo suo. ꝙ si plus debilitatur, trãsfertur ad ramos eius, aut ad ramos truncorum eius, vt si similetur fratri suo, aut patruo. Nam quanto motus fuerit debilior tanto plus transmutabitur in remotiorem ramum, vt transfertur ad truncum remotum, & transfertur a trunco ad ramum iuxta robur rami, & debilitatem trunci. vel ꝙ potest esse, ꝙ non transferatur ad ramos, donec debilitetur, ita vt non possit fieri translatio ad truncos. Sed si aufertur motus totaliter ex parte Socratis, & eius radicũ, et ramorum ipsius, et ramulorum radicum, tunc de necessitate transferetur ad primum contrarium, qđ est Rachel, & natus erit similis ei. & si debilitatur motus plus, tunc transferetur ad vnum truncorum ipsius Rachelis, aut ad ramos eius, aut ad ramulos truncorum eius, quod etiam fit propinquitate & remotione. ꝙ si talis motus omnino aufertur, tunc natus erit similis cuicunque contigerit. & ideo figurę sunt diuersę inter se, & disperatę. Et ob hanc eandem causam fit etiã similitudo in vno membro, vel in pluribus. & hoc siue sunt similia membris patris, aut vni radicum B eius, aut vni ex ramis ipsius, aut ramis radicũ, siue mẽbris matris, aut vni ex radicibus eius, aut alicui ex ramis eius aut ramulis radicum. Iam ergo explicauimus causam, ob quam quidam natorum sunt similes, alii vero dissimiles. & id de omnibus speciebus similitudinis, quę reperiuntur, quas enumerauimus.

Aliorũ opiniones đ natorum similitudine cũ parentibus.

Duę tamen fuerunt opiniones Antiquorũ de similitudine. Vna fundatur supra hoc. s. ꝙ semen deciditur ab omni membro sibi simili. hi aũt putant ꝙ a quo plus seminis egreditur, fiat illius similitudo. nã si id a mare ꝓueniat, ñet quoq; eius similitudo. si vero a femina, erit etiam simile sibi. Sed iam fuit declaratum hanc opinionem esse falsam. neq; ipsi possunt ostẽdere quo pacto femina sit similis patri, & mas feminę: quia id a quo plus egreditur, debet ẽt superare in vtroq;, s. in masculineitate, aut in feminineitate, & in similitudine. Secunda opinio tenet natum fieri ex duobus seminibus inuicem mixtis & cõtemperatis, & quamuis hęc opinio sit dignior dictu illa prima, cũ ponat similitudinem esse in semine in potentia, attamen iam patuit eius destructio, cum fuerit verificatum, ꝙ semen maris, ex eo ꝙ est subiectum generantis, & eius instrumentum, etiam nõ potest esse pars generati. Nam, si semina essent pars geniti, tunc ipsum generans non haberet organum; quod est falsum, cum supponatur ꝙ vna ex cõditionibus generantis est ꝙ contangat, aliter enim non fiet actio & passio. Et quoque ex conditionibus contangentis esse corpus, oportet ergo ipsum generãs agens esse aut corpus, aut generans per organum corporeum. sed falsum est ꝙ sit corpus: relinquitur igitur ꝙ est de necessitate generans per instrumentum corporeum, quod est ipse spiritu seminalis, vt fuit declaratum. Fit quoque instantia contra istos, quomodo aliqui natorum non similantur patribus. ꝙ si dicant causam huius rei esse contemperaturam seminum secundum ęqualitatem, sequetur tunc ꝙ similitudo erit communis inter patrem, & matrem. Contra hãc etiam opinionem obiicitur propter quid femina est similis patri, & mas matri.

Quas ob causas monstrosa animalia generentur, & quare aliis unifer, aliis paucifer, aliis multiplex sit partus. Cap. IIII.

PRoximum enim ab iis, quę iam explicauimus, est, vt causas de monstris reddamus. ad extremum enim, cum motus soluantur, & materia nõ superetur, remanet quod ma

A ximeeſt vniuerſale,id eſt animal. Iam puerum ortum capite arietis, aut bouis referunt. idemq; in cæteris membrum nominant animalis diuerſi. vitulum capite pueri,& ouem capite bouis natam aſſeuerant. Quæ omnia accidunt quidem cauſis ſupradictis. ſed nihil ex iis, quę nominant, eſt, quamuis ſimilitudo quædam generatur. quod euenit etiam non in monſtrum peruerſis. quamobrem ſępenumero per conuicium nonnulli deformes aſſimilantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti *peculeo. Phyſiognomon quidã omnes ad duorum aut trium animalium formas redigebat,& dicendo plerunq; perſuadebat. Sed enim impoſſibile eſſe, vt tale monſtrũ gignatur, ideſt alterum in altero animal, tempora ipſa grauiditatis declarant, quæ plurimum diſcrepant in homine & cane,& in oue & boue. naſci autem nullum niſi ſuo tempore poteſt. partim igitur hoc modo dicuntur monſtra, partim quod forma prodeant multimembri, ſcilicet multis pedibus, aut multis capitibus. ſed profecto rationes monſtrorum, & oblæſorum animaliũ propinquæ,& ſimiles inter ſe quodammodo ſunt: mõſtrũ.n. oblæſio quædã eſt. Democritus vero monſtra fieri ea cauſa ſcribit, ꝙ duo ſubeunt ſemina, alterũ ãte, alterũ poſtea: quæ, cũ in vtero confundãtur, euenit, vt membra coaleſcant atque diſſideant. Auibus vero, quoniam coitus agitur crebro, idcirco ſemper & oua,& colorem euariare autumat. Sed ſi ita ſit, vt ex vno ſemine, eodemq; coitu plura generentur, quod patet, præſtat non circumire via omiſſa breui & facili. iis enim tum maxime id accidere neceſſe eſt, cum ſemina non diſtinguuntur, ſed ſimul ſubeunt. quòd ſi ſemini maris cauſa tribuenda eſt hoc modo dicendum ſit. Sed enim ex toto potius cauſam in materia, conſtituendisq; conceptibus eſſe cenſendum eſt. quamobrem monſtra eiuſmodi raro admodum fiunt in iis, quæ ſingulos pariunt ſed crebrius in iis, quorũ partus eſt numeroſus, & præcipue in auium genere, earumque potisſimum in gallinis. iis enim partus numeroſus, non modo quòd ſæpe pariant, vt columbę, verum C etiam quòd multos ſimul conceptus intra ſe continent, & temporibus omnibus coeũt. hinc gemina etiam pariunt plura. cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri eſt, quomodo interdum fructus arborum cõplures. quòd ſi vitella diſtinguuntur membrana, gemini pulli diſcreti ſine vlla ſuperuacua parte generantur. Sed, ſi vitella continuantur, nec vlla interiecta membrana diſterminantur, pulli ex iis monſtrifici prodeunt, corpore & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem, quoniam ſuperiora ex albumine generentur, & prius (vitellum enim cibo iis eſt) pars autem inferior poſtea inſtituit, quanquã cibus idem, in diſcretusq; ſuppeditat. Iam ſerpens etiam biceps viſus eſt, videlicet eadem de cauſa. nã id quoque genus oua parit,& multa numero. ſed rarius in eo monſtri inſtitutio euenit, propter vteri formam. porrecta enim in verſum copia ouorum continetur pro vteri longitudine. Nec vero in

Alij petulco. ſed Antiquus interpres habet porco pręconizanti.

In gallinis crebrius mõſtra fiunt.

genere apum aut vesparum tale quid accidit. cellulis enim discretis partus earum continetur. at in gallinis ecõtrario fit. Vnde apertum est causam euentorum huiusmodi in materia esse putare oportere. vt enim in iis, quæ plura pariunt, magis: sic in iis quæ paucioра, minus id accidit. quocirca homini minus. singularem enim perfectumque parit. nam & homini locis, quibus mulieres præfœcundæ sunt, magis id euenit, vt in terra Aegypto. capris vero & ouibus magis, vt fœcundioribus accidit. atque etiam magis multifidis. multipara enim id genus animalia sunt, nec partum perficiunt, vt canis. cæcos enim magna eorum pars solet parere. quod quam ob causam accidit, & quamobrem periant multos postea explicabimus. sed enim hæc propensiora iam sunt suapte natura ad monstrificam partionem, quando nõsimiles sibi generant, sed imperfectos. nam & monstrum quid dissimile est. quamobrem iis, quorum talis natura est, facilius casus hic obuenit. in iis enim potissimum, & quæ metachœra appellantur, consistunt, quæ aliquatenus labe monstrifica sunt affecta. nam de esse, aut superesse quicquam, monstrosum est. monstrosum est enim res præter naturam. sed præter eam, quæ magna ex parte fit. nam præter eam, quæ semper & necessario est, nihil fit. verum in rebus iis, quæ magna quidem ex parte ita fiunt, sed aliter etiam possunt fieri, euenit, quod præter naturam consistat. nam & inter eas ipsas, quibus accidit quidem præter hunc ordinem, sed nunquam quolibet modo, minus monstrum esse videtur. quoniam quod præter naturam fit, idem etiam secundum naturam quodammodo est, cum naturam materiæ natura formæ non superat. quamobrem nec ea monstri nomine appellantur, neque vbi fieri aliquid solet, vt in fructibus. Vitis enim quædam est, quam aliqui capneum vocant, quæ cum vuam albam soleat ferre, si nigram tulit, monstrum id esse non putant, quoniam sępissime id facere ea soleat. causa est, quòd sua natura inter albam & nigram est. itaque non longe disceditur, nec præter naturam fere. non enim in aliam naturam transitur. At in iis, quæ pariunt plura, tum ea ipsa eueniunt, tum vero copia partus impedit alter alterius perfectionem, & causam genitalem. De partu numeroso, paucifero, & singulari, atque etiam de iis partibus, quæ aut supersunt aut desunt, quæstio existere potest. Gignuntur enim interdum alia pluribus, quam iustum sit digitis: alia vno tantum. eodemque modo in cæteris partibus, aut excedunt, aut deficiunt. nonnulla etiam duplici genitali, altero maris, altero fœminæ nascuntur. & in genere quidem hominum, sed maxime in caprarum. gignuntur enim quas vocant hircinas, propterea quòd simul genitale habent & maris, & fœminæ. iam & cornu gerens in crure capra conspecta est. Partibus etiam internis mutationes detrimentaque accidunt, vt vel careant aliquibus, vel habeant minuta, & læsa, vel plura numero vel nõ suis

Mulieres Aegypti p̄fœcundę.

Mõstrosum quid.

Questio de partuũ multitudine, ac paucitate: ac ipsarum partium defectu abundantiaue.

Monstrorũ varietas.

τραγαιναι capre hircinę.

A poſita locis. Sed corde carens nullum vnquam animal ortum eſt: quanquam liene carens, & duplicem habẽs lienem, & altero vacans rene viſum eſt. Iecore etiam carens toto nullum notatum eſt, quanquam quod non totum haberet, iam patuit. hæc autem in perfectis viuisque reperiuntur. Felle item priuata prodierunt, cum ſua natura habere deberent. alia contra plura habuerunt. Iam locis etiam permutatis iecur latere ſiniſtro, lien dextro contineri viſus eſt. Hæc, vt modo dixi, in animalibus iam perfectis explorata ſunt, in naſcentibus autem varie perturbatur. quæ ſi parum de ſua natura diſcedunt, viuere ſolent: ſi plus, vtuere nequeunt, videlicet cum quod præter naturam eſt, partibus viuendi principalibus accidit. Modus vero conſyderandi de his eſt, vtrum eandem cauſam putare oporteat partus ſingularis, & partium defectus: itemque partus numeroſi, & partium exceſſus, an non eandẽ. Primum igitur quòd alia pariunt multa, alia vnum, merito quiſpiam miretur. Quæ enim

Obſerua.

B maxima inter animalia ſunt, ea ſingulos pariunt: vt elephas, camelus, equus, & reliquæ ſolipedes. quæ partim maiora cæteris ſunt, partim longe magnitudine ſuperant. Canis vero, & lupus, & reliqua multifida omnia fere pariunt multa: atque etiam parua eiuſdem generis, vt mures. biſulca pauca generant, preterquam ſues. hæc enim inter multipara eſt enumeranda. Ratio enim probabilis eſt, vt maiora animalia plura generare, plusque afferre ſeminis poſſint. Sed certe id ipſum, quod admirari facit, cauſæ eſt, ne admiremur. facit enim eorum magnitudo, ne multa pariãt. cibus enim iis abſumitur in corporis incrementum. minoribus vero natura demendo de magnitudine auget in excremento ſeminali exuperantiam. Item plus ſeminis genitalis eſſe, quod maioris eſt animalis, minus autem quod minoris, neceſſe eſt. at multa effici parua in eodem poſſunt, multa magna effici difficile eſt. mediocribus vero magnitudinis me

Cur aīalīa magna pauca, pua plura generent.

C dium a natura datum eſt. Sed quamobrem animãtium alia maiora, ſunt, alia minora, alia mediocria, cauſam ante reddidimus. Sunt autem alia vnipara, alia paucipara, alie multipara. & magna ex parte vnipara ſunt quæ ſolipeda, paucipara quæ biſulca, multipara quæ multifida. cuius rei cauſa eſt, quòd magna ex parte magnitudines corporis iis differentiis diſtinguuntur. tamen non ita in omnibus eſt. magnitudo enim & paruitudo corporis cauſam habent partus amplioris & parcioris, non ſolipedis aut multifidi aut biſulci generis ratio. cuius rei teſtimoniũ eſt, quòd elephas animalium maximũ, idemque multifidum eſt. camelus biſulcum eſt, quod maximũ inter reliqua eſt. nec ſolum in pedeſtrium genere, ſed etiam in volatilium, & nantium magna parum fœcũda ſunt, parua vero perquam fœcunda eadem cauſa. plantæ etiam, non quæ maximę ſunt, plurimũ afferunt fructus. diximus quamobrẽ alia parere multa, alia pauca ſua natura aſſolent. Sed huius quæſtionis illud maxime quis mire

Dubitatio a cauſa numeroſitatis partus.

tur in iis, quæ pariunt multa, quod plerunque vno initu animalia id D
genus impleri cernitur. Semẽ autem maris, siue ad materiam cõfert,
se adhibens partem conceptus, & miscens cum semine fœminæ, si-
ue nõ eodẽ modo, sed vt non cẽsemus, cogit, conditq; materiam cõ-
tentam in vtero, seminaleque fœminæ excrementum, vt succus la-
Cõfirmatio ex lacte. ctis humorem spissat, cur tandem non vnum efficit animal incremen
ti maiori? vt succus in lacte non certa quantitate ad cogendum de-
scribitur, sed quò plus lactis plus succi subierit, eò plus colostri con
crescit. Semen igitur trahi a locis vteri, atque ob eam rem multa ge-
nerari pro numero locorum & accetabulorũ, quę vnum nõ sunt, opi
nari nihil rationis est. sæpe enim eodem in loco vteri gemini con-
sistunt. in genere etiam multiparo, cum plenus fœtuum vterus
fuerit, deinceps alius ab alio iacere cernuntur. quod ex dissectioni-
Dubitationis solutio. bus patet. Sed vt perficiendi cuiusq; animalis certa est magnitudo,
tum ad maius, tum vero ad minus, quem terminũ non supragrediũ- B
tur, vt vel maiora, vel minora euadant, sed in medio magnitudinis
spacio excessum defectumue inter se capiunt, atque ita homo alius
alio auctior est, & cæterorum quoduius animalium: sit materia semi
nalis, ex qua consistũt, non indefinita est, nec in plus, nec in minus,
vt ex quantalibet possint generari. Quæ igitur animalia ea, quam
diximus, causa plus excrementi secernunt, quam satis sit ad vnius
animalis originem, iis fieri non potest, vt ex eo toto vnum gignatur
animal: sed tot numero gigni necesse est, quot magnitudinibus de-
bitis præscripta sunt. nec vero maris semen, aut facultas contenta in
maris semine plus quicquam, aut minus constituit, quam a natu-
ra sancitum est. eodemque modo, si plus seminis mas emiserit, aut fa
cultates plures in semine diuidendo contentas, nihilo maius effi-
ciet quãuis plurimũ accesserit: immo contrarium aget. exiccando.n.
corrumpet. neque enim ignis, quo plus fuerit, eo magis calefa-
ciet aquã: sed certus caloris terminus est, vltra quẽ si ignẽ augeas, E
nihilo reddes aquam calidiorem, sed facies vt magis euaporetur, de
mumq; delatur & exiccetur. Cũ igitur hæc moderationẽ certam in-
ter se requirant, s. excrementum fœminæ & maris, qui semen emit-
tant, multipara animalia statim emittunt quod sibi conueniat. videli
cet mas, quod diuisum possit constituere plura: fœmina tantũ, vt plu
ra cõstitui possint. Lactis autem illud exemplũ simile nõ est. seminis
enim calor non modo efficit quantum, sed etiam quale quid. at suc-
ci & coaguli calor quantum duntaxat constituit. Causa igitur, vt
plures conceptus cõtrahantur, nec vnũ cõtinuum ex cunctis cõsume
tur in multiparis animalibus, hæc est, ꝙ non ex quantolibet concep-
tus incoetur, sed si aut parum, aut multum admodum sit, gigni nõ po
terit. præscipta enim certaq; est virtus, & patientis, & augẽtis. Simili
modo in vniparis magnisque animalibus, non multa ex multo ex-
cremento consistunt, cum in iis etiam ex certo quanto certũ quan

A tum, quod cõficitur, ſit. plus igitur materiæ talis nõ mittit ea, quam prædiximus, cauſa. quam autem mittit, talis per naturam eſt, qua Vnus tantũ conceptus generetur. ꝙ ſi aliquando plus acceſſerit, tunc gemini naſcentur. ex quo fit, vt hæc portenta potius iudicentur, quoniam præter ſolitũ, & quod magna ex parte agatur proueniunt. Homo cum omnibus generibus ambigit. nam & vniparum, & pauciparum, & multiparum interdum eſt. ſed maxime ſua natura vniparum eſt. humore profecto caloreque corporis multiparum eſt. ſeminis enim natura humida & calida eſt. ſed ſuæ magnitudinis ratione pauciparum, atque vniparum eſt. Hinc tempus etiam vteri ferendi enorme vnum hoc animal ſortitum eſt. cæteris enim vnum eſt tempus, homini vero plura ſunt, quippe cũ & ſeptimo menſe, & decimo naſcatur: atque etiam inter ſeptimum & decimum poſitis. qui enim menſe octauo naſcuntur, etſi minus, tamen viuere poſſunt. cuius rei cauſa accipi ex iis, quæ modo explicauimus, poteſt. dixi de B his in problematibus, atque de his rebus ita diſſeruiſſe, ſtatuiſſeque ſatis ſit. Partium autem ſuperuacuarum præter naturam eadem cauſa eſt, quæ geminorũ generationis. iam enim in conceptu cauſa accidit, videlicet ſi plus materiæ conſiſtit quam pro ipſius natura partis ſit. ſic enim accidit, vt vel pars maior, quam iuſtum ſit efficiatur, verbi gratia, digitus, aut manus, aut pes, aut aliud ex cæteris poſtremis aut membris: vel fiſſo conceptu plures reddantur, quomodo in fluuiis vertigines geminantur. fit enim ibi, vt humor, qui fertur, & profluens mouetur, ſi in aliquid offenderit, ſecetur, & ex vna in duas euadat conſtitutiones, quæ eundem habeant motum. hoc eodem modo in conceptibus euenit. adnaſcuntur partes ille vacantes maxime quidem propinquæ, ſed aliquando etiam remotæ propter conceptus motionem, quanquam præcipue, quod materiæ exuperantia ibi redditur, quo tandem decubuit. formam vero C vnde ſuperfuit, inde recipit. Quibus autem gemina habere genitalia accidit, alterum maris, alterum fœminæ, iis ſemper alterum ratum, alterum irritum redditur, cum per alimentum ſubinde delitescat, quoniam præter naturam eſt. agnatum eſt enim modo abſceſſus. nam & abſceſſus aſſumunt aliquid nutrimenti, quamuis poſt geniti ſint, & præter nuturam. Sed ſi quod creat, omnino aut ſuperat, aut ſuperatur, ſimilia oriũtur duo, ac ſi partim ſuperauit, partim ſuperatum eſt, alterum fœmina, alterum mas generatur. nihil enim intereſt de partibus, an de toto dicamus, videlicet quã ob cãm alterũ mas, alterũ fœmina gignatur. vbi aũt partes eiuſmodi deſunt, vt poſtrema aliqua, aut alia quæuis membra, eandem cãm eſſe putandũ, quã, ſi omnino qđ gignitur, abortũ patiatur. abortus aũt conceptuum euenire complures certũ eſt. Differunt agnationes a partu multiplici quomodo expoſui. monſtra vero cũ iis diſſident, eo quòd pluribus coaleſcant. ſed nonnulla hoc etiam modo veniunt, ſi in parte

Marginal notes: Nota. — Homini tempus ferendi vteri enorme. — Sectone nona. Partium ſuperuacuarũ, et agnatarũ ratio. — De gemina habentibus genitalia. — φύματος. abſceſſus. — Agnatarum partiũ a mõſtris differẽtia.

Quo pacto monstrosum aial vnũ an plura sit diiudicãdum. Multa priu' non oblęsa cognita postea visa sũt

maiore, & pręcipua quadam peruersum est. vt si qua gemino liene, aut pluribus renibus oriuntur, tum etiam locis partium commutatis, monstrum dicimus. quod diuersione motuum, translationeq; materiæ accidit. Vnum ne an plura sit per coagmentationem, quod monstrificum prodit animal, iudicandum est principii ratione. verbi gratia, si cor pars eiusmodi est, quod vnum cor habet, vnum animal est, quod duo, id duo est animal, quæ sibi coaluerunt propter cõceptuum coniunctionem. partes vero superuacuas agnationes esse declaratum iam est. Accidit etiam sæpe vt pluribus ex iis, quæ ante oblęsa non viderentur, animalibus iam perfectis meatus aut adducti cõcorporarentur, aut diuerterentur. Iam fœminis nonnullis os vteri compressum, concorporatumque ab ineunte ætate ad tempus vsque menstruorum perseuerauit, mox vrgentibus menstruis, doloreque infestante, aliis sponte disruptum est, aliis dissectum a Medicis. nõ nullæ interierunt, cum aut per vim disrumperetur, aut disrumpi non posset. Pueris etiam quibusdam genitalis postremum, & meatus, qua excrementum vesicæ transit, non eodem tetenderunt, sed infra meatus ille transegit. quamobrem demissis clunibus mingunt, qui testibus paulo in partem superiorem retractis, videntur a longe simul, & maris habere genitale, & fœminæ. Meatus etiam alimenti sicci coaluit aliquibus bestiis, scilicet ouibus, & quibusdam aliis. nam & vaccam fuisse Pirinthi accepimus, cui cibi excrementum extenuatum per vesicam transmittebatur, dissectusque anus deuuo propere coalescebat, nec resecando euincere vitium poterant. De partu multiplici & paucifero, ac de agnatione partium aut defectu, atque etiã de monstrifico partu dictum iam est.

Perinthi.

Quas ob causas monstruosa animalia generentur.

AVER.

ET postquã tractauimus de cã similitudinis, expedit mõ tractare de causa, ob quam monstrosa animalia generentur. Dicit autem Aristoteles, ꝙ ista monstra in sua preternaturali egresione non expoliantur a specie aialis generantis ea. Plures tamen Antiquorum ponebant id esse posibile. nam poterat nasci agnus habens caput bouis, & homo habens caput agni scdm ipsos. Et Arist. dicit ꝙ huiusmodi monstrositas non pretergreditur naturam, nisi qualitate, aut in quantitate, aut in numero, aut in situ. In qualitate quidem, vt animal, quod neque mas est, neque femina, quod incertum appellatur. in quantitate, vero, vt si habuerit caput maius, aut minus. in numero autem, vt si habeat duo capita, aut quatuor crura, aut ꝙ careat his membris. in situ quoque, vt si habet lienẽ in dextero, & iecur in sinistro latere situatum. Corruptio in qualitate est, vt in boue, quem viderat Aristoteles clausum, s. non emittentem excrementũ siccũ. Cuius rei causa est alterum duorum, s. vel debilitas agentis, vel inobedientia recipientis, vt contingit rebus artificialibus, quibus euenit corruptio in figura propter alterum horum duorum, aut propter vtrunq;. Excessus vero, & defectus contingens in mensura, & in numero est eadem causa, ob quam aliqua animalia multa pariunt. quamobrem monstra eiusmodi crebrius fiunt in iis, quorum partus est numerosus. quare primo de causa multiparorum animalium tractandum est. Et dicamus circa hoc animalia esse in triplici differentia. Nam vel sunt anima

Animalia in triplici sunt differentia.

A lia, quę singulum pariunt, quorum corpora sunt magna, vt camelus, & elephas, atq; equus, magnaq; ex parte ea, quę solipeda sunt vel sunt multipara, & sunt quę minora habēt corpora, & plerūq; sunt multifida, & aues paruę: vel sunt mediocria inter multipara. & paucipara, & sunt quę corpora habent mediocria, et vt in pluribus sunt bisulca. Scrofa autem est media inter bisulcas, et solipedes: nam reperiuntur quędam ex ipsis bisulcę, quędam vero solipedes. sunt tamen eius cōceptus plures pp excessum humiditatis, & caliditatis in ipsis. et ideo Aristoteles similat ipsas plantę viridi in bona existenti terra. Aliqui tamen putant pluralitatem conceptum euenire ex multitudine locorum vteri, in quibus semē dispartitur. nam videtur eis esse necessarium duo semina admisceri, donec ex ipsis fiat vnus fętus. Et si necesse est in omni conceptu misceri vtraq; semina, sequitur ꝙ causa, ob quam fiunt plures conceptus, sit pluralitas locorum vuluę. Nam apud eos non videtur dari causa partitionis partis, nisi partiantur loca, & tamen id, quod de hoc opinantur est falsum; quia Aristoteles narrat vidisse multotiens animalia multipara habere gemina in eodē loco vuluę. Cā aūt pluralitatis conceptuum est, vt dicit Aristoteles videlicet ꝙ cū materia, a qua generatur animal, non sit in quacunq; quantitate contigerit, similiter & instrumentū quo agens agit, sed in certa quantitate a natura terminata, quare vnus fętus habebit quantitatem terminatum a natura, & instrumentum determinatę quantitatis a

B natura: sequitur igitur ꝙ, quando materia fęminę fuerit in maioris quantitate, ꝗ requiretur ad creationem vnius fœtus; materia queque instrumentis generantis fuerit in maiori quantitate quā exigit organum generans, qđ ēt locus sustineat, tunc fœtus erunt plures vno. Hinc est ꝙ animalia, quę naturaliter emittūt multum semen, multa pariunt: quia liberalitas peruenit ex datore formę, auaritia vero ex natura materię. Si ergo non posset aliquod aīal prestare de semine, nisi quantum est conueniens. quantitas pro vno fętu tantum non generaret nisi vnū tantum, ꝙ si medio modo se haberet, erit quoq; mediocre in multiplicatione fętuum. Magnum autem animal pauca parit, quia materia seminalis in incrementum corporis absumitur. locus quoque est strictus ad hoc, quia ꝓportio magnitudinis corporis conceptuum suorum ad ipsorum magnitudinē est minor proportione magnitudinis corporis conceptuū aīalis multipari ad magnitudinē patrum, & ideo magnum aīal, non potest ferre plusquam vnū fętū. Sed aīalia minora multum semen obtinent, & hęc proportio in eis est magna, i. proportio corporis patris ad corpus nati. Aīalia vero mediocria habēt mediocritatem in multitudine & paucitate conceptuū, quia hmōi cā est mediocris in eis. Causa igitur pluralitatis fetuum in summa est multitudo seminis: & cā multitudinis seminis sunt duo, videlicet exuperantia caliditatis & humiditatis in complexione hu-

C ius animalis, & paruitas corporis. Homo autem in hoc est medius inter hęc duo genera. i. inter pauciparum, & multiparum. ratione enim suę magnitudinis, pauciparum est: sed ratione exuperantię caliditatis & humiditatis in eo est multiparum. Est ideo magna ex parte vnum parit, quandoq; tamen plura. ꝙ si plura vno generat, gemina sunt vt in pluribus. causa est manifesta ex iam dictis. sunt tamen quędam mulieres, quę plura duobus pariunt: vt narratū fuit de fœminis existentibus in parte Aegypti, quę quatuor pariunt & quinq;. Hinc est ꝙ tempus vteri ferendi ipsius est diuersum a cęteris aīalibus, propter diuersam cōplexionem hominis in caliditate & humiditate, et est inęquale in hoc, nam aliquę fœminę septimo pariunt mense, sed plerūq; in nono, aliquando vero in octauo.

Ratio temporis partus, ac eius vita.

Causa autem, ob quam nati in septimo mense, & in nono viuūt, in octauo vero raro viuūt, quāuis plus in vtero maneāt, ꝗ natus in septimo, est, quia qđ in septimo nascitur, est multę caliditatis, & humiditatis, & perficitur eius figura, nasciturq; in hoc tēpore, qđ est minus tēpus, in quo possit ꝑfici figura hominis, sed qui in nono nascitur, minorem habet caliditatē, & humiditatē, ꝗ nati in septimo, & ideo perficitur eius creatio in tpe longiori, Nato tū in octa

Cur natim octauo mense nõ viuat.

no tempus id non est sibi; naturale sed naturale tempus eius est nonus mensis.ac D
celerauit tamen exitum propter aliquod accidens: aut eius tempus erat septi-
mus, & tardauit exitum, propter aliquod accidens. Et ideo vt in pluribus
non viuit, quia natus in octauo est de necessitate vnius trium dispositionum,
scilicet vel φ est complexionis nati in septimo, aut nati in nono, aut comple-
xionis medię inter septimum & nonum: vt iam euidenter id apparet. Si igi-
tur eius complexio est septimi, contngit ipsum tardare vsque ad octauum,
propter aliquod accidentale, & non est natus secundum naturalem vsum. simi-
liter, si eius complexio est noni, festinauit exitum propter rem accidentalem, φ
si eius complexio fuerit media inter ista duo, tun c talis partus in tali hora erit
naturalis. &, si ita res se habuerit, viuet, vt viuunt nati in nono & in septimo: et
ideo non nascuntur secundum naturam, nisi nati in septimo, et in nono. Id autem,
quod sunt opinati Astronomi, φ contingit natum proculdubio ęgrotare in octa-
uo, est quid vanum: cum ipsa ęgritudo non sit quid naturale, quod accidal cuili-
bet nato. Iam ergo reddidimus causam, ob quam aliqua animalia sunt multipara
alia vero paucipara. Ex hoc etiã declaratur causa mẽbrorum fętus superfluorũ,
& diminutorum. nam, quando semen fęmine superfluit in maiori quantitate,
quam sit determinata, pro vno fętu, non tamen sit tanta exuperantia, φ faciat
pro duobus, tunc de necessitate habebit huiusmodi membra superflua. membra B
enim sunt pars animati. Et hoc etiam fit iuxta aptitudinem materię superfluen-
tis pro natura singulorũ mẽbrorum. nam si esset conueniens pro capite erit bi-
ceps: & si pedibus manibusq;, habebit quatuor pedes, aut quatuor manus, Ve-
runtamen huiusmodi varietas ipsius nati viuipari semper sit in membris igno-
bilibus, nam, si membris nobilibus id fieret, nequaquam posset nasci viuum: et
si viuũ oriretur, non posset viuere. Quę aũt gemina habent genitalia, s. vnũ ma
ris, alterum fęminę, cã est eiusdem generis. Et ideo impossibile est aliquẽ talẽ
natũ perfecte habere mẽbrũ maris, & fęminę, quia vtraq; hęc mẽbra sunt inui
cẽ contraria: quamobrẽ non possunt perfecta reperiri in uno corpore. Nam im
possibile est vt in uno, & eodem, corde copuletur forma complexionalis pro-
pria sexui masculino, & forma propria fęminino. & impossibile est reperiri in
eodem corpore duo excrementa simul perfecta, s. semen maris & semen fęmi-
nę: neq; vtraq; membra propria huic excremento. possunt tamen reperiri in eo
dem corpore illa duo mẽbra, dũmodo sint imperfecta: aut aliud perfectũ, aliud
imperfectũ. Defectus aũt membrorum fit quoq; propter defectum partis mate-
rię conuenientis huic membro: aut propter impedimentum receptionis formę
huius membri: aut ob debilitatem virtutis agentis, in discernendo materiam
aptam huic membro. Et eiusmodi monstrositates ex magna parte solẽt eueni- E
re in animalibus multiparis, multumq; coeuntibus, vt colũbis, & gallinis. quan
doq;. n. parit ouum, habens bina vitella, paritq; columba pullum habentẽ qua-
ternas alas. & agnus cornu gerens in crure conspectus est. & hoc est monstrum
extraneum. Excessus quoque et defectus fit in membris interioribus, quemad-
modum in extrinsecis. Quod autem talis diuersitas transeat speciem illius ani-
malis, vt aliqui opinãtur hominem generari habentem pedes equinos, vel ali-
ter, non fuit verificatum id apud Aristotelem. Nam agens, generans in specie,
non potest pręstare ipsi materię aliam formam, quam illam, quę est in illa spe-
cie, quia nulla alia est in sua essentia, neque materia etiam propria huic speciei
potest recipere aliam formam. Cuius rei indicium affert ex varietate temporis
conceptionis. tempus enim, quo equus gignitur, non est illud in quo homo gene
ratur. sed, si homo equum generaret, tempus quoq; generationis ipsorum esset
idem quod est falsum. impossibile igitur est dari animal compositum ex dua-
bus speciebus Quod, si inuenietur aliquid, quod possit imaginari sic se habere,
illud erit quidam casus contingens ex corruptione materię, aut ex debilitate
agentis, aut ex vtroq;: non φ id sit vere pars alterius animalis. Iam ergo locu-
ti sumus de causa excessus membrorum & eorum defectus, & de multitudi-
nis conceptuum causa eorumq; paucitate.

A

Quamobrem animalium alia superfœtent, alia non: & quæ superfœtant interdum fœtus enutriant, interdum non: & alia libidinosa in eo genere sint, alia non. Cap. V.

ANnimalium vero alia nunquam superfętant, alia superfętant. quorum quædam enutrire suos conceptus semper possunt, quædam interdum possunt, interdum nequeunt. Causa ne superfętent est, quod singula pariunt. solipedes enim, & quæ iis auctiores sunt animantes nunquam superfœtant. facit enim earum magnitudo, vt excrementum omne in conceptum absumatur. quippe cum in iis omnibus corporis sit magnitudo. quæ autem magno corpore sunt, eorum fœtus quoque magni pro sui generis magnitudine instituuntur. ex quo fit, vt elephantorum fœtus magnitudine vituli gestetur.
B Multipara ideo superfœtant, quoniam plures conceptus superfœtatus quidam alter alteri sunt. Quæ autem ex his magnitudine prædita sunt, vt homo, si alter coitus proxime ab altero accessit, enutrire quod superfœtatum est possunt. iam enim id euenisse visum est. Cuius rei causa id quod diximus est. eodem enim coitu plus seminis mittitur, quod partitum multiplicare conceptum potest, si alterum post alterum accedit. sed, si iam aucto conceptu coitus adhibetur, superfętari quidem potest, sed raro: quoniam vterus magna ex parte ad partum vsque se comprimat. si tamen aliquando accidit vt superfœtetur (iam enim id euenisse constat) perfici non potest. sed conceptus abiguntur similes iis, quos abortus vocamus. vt enim in vniparo genere omne excrementum absumitur in id, quod præcesserit, ob corporis magnitudinem, sic in iis fieri solet. sed in illis statim, in his cum iam fętus accreuerit. tunc enim similem vniparis conditionem recipiant.
C Pari ratione sola animalium mulier, & equa grauida coitum patiuntur. homo enim sua natura præfœcundum animal est, aliquid etiam in vtero, tum spatii, tunc excrementi superest, quanquam non tantum, vt vel alterum posit alere. mulier itaque obeã causam coitum recipit. equa autem soliditate suæ naturæ, & quòd aliquid spatii in vtero supersit, vt dictum est, amplius quidem, quam vt ab vno occupetur, sed arctius quam vt alterum perfecte posit superfœtari. Libidinosa natura est equa ob eundem affectum, quo solida omnia veneris sunt appetentiora. illa enim ita se habent, quia carent purgatione, quę perinde est fęminis, vt coitus maribus. equa enim menstrua minime emittit. Omnium autem viuiparorum fœminæ solidę sunt libidinosiores, quoniam simili modo se habent, atq; mares, qui semen genitale collectum non excernunt. fœminis enim purgatio menstruorum seminis exitus est, cum menstrua non nisi semen sint inconcoctum, vt ante diximus. quamobrẽ mulie-

Mulier et equa sola aĩaliũ grauidæ coitum patiũtur.

res quæ incontinentes ad rem veneream ſunt, libidine ceſſant, cum D ſępius generarint. iam enim ſeminale excremétum, quod libidinem accendebat, emiſſum facit, ne præterea concumbendi auiditas ſtimu let. In genere auium fœminę minus quam mares venerem appetũt, quoniam vterum continent iuxta ſeptum. mares contra ſalaciores ſunt, quoniam teſtes intus habent retractos. itaque fit, vt quæ ex iis ſua natura abundant ſemine, coitum ſemper deſyderent. fœminæ igi tur huius generis propenſiores ad coitum ſunt vteri deſcenſu: mares teſtium retractu. Diximus quam ob cauſam alia nullo pacto ſuper fœtant, alia ſuperfœtant quidem, ſed conceptus interdum enutriũt, interdum non, & quamobrem alia libidinoſa, alia non libidinoſa in eo genere ſunt.

Quę ſuperfę tantia longo interpoſito coeundi tpe conceptum enutrire poſ ſunt.

Sunt autem nonnulla ſuperfœtantia, quæ longo etiam interpoſito tempore coeundi poſsint enutrire conceptum, quem ſuperfœtarint: videlicet ea, quorum genus ſemine genitali abundat, & corporis magnitudine caret, & multa generat. Cum enim multiparum ſit, vterum habet ampliorem. cum ſemine abun det, multum purgationis excrementitiæ emittit. cum corporis ma gnitudine careat, maioreque portione purgatio ſuperet quam con ceptus deſyderet nutrimentum, poſſunt vel poſt conſtitui animalia, eademque enutriri, ac perfici. vteri etiam eorum non ſe compri munt, quoniam excrementum purgationis ſupereſt. quod mulieri bus quoque euenit. fit enim nonnullis grauidis purgatio, & inter dum quæad finem vſque perſeueret. ſed iis præter naturam hoc eue nit: quamobrem fœtus afficitur detrimento. at eiuſmodi anima li bus per naturam ſic agitur.

Lepus ſuper fętat.

Ita enim corpus eorum principio conſti tutum eſt, quale corpus leporum eſt. hoc enim animal ſuperfœtat: quippe quod nec magnum ſit, & plura generet. multifidum enim eſt. tale autem quoduis plura geneat. ſemine etiam abundat, quod eius hirſutie ſignificatur. copia enim pili exuperat. nam hoc vnum pilos & ſub pedibus habet, & intra genas. pili autem abundantia & hirſuties copiam indicat excrementi.

Homines pi loſi libidino ſiores.

quamobrem homines pilo ſi libidinoſiores, & ſeminis copioſiores ſunt quã lænes. lepus igitur ſępenumero fœtus alios imperfectos geſtat, alios perfectos iam editi.

Quare viuiparorum alia perfectum, alia imperfectum animal pariunt. *Cap.* VI.

VIuiparorum alia imperfectum animal pariunt, alia per fectum. ſolipedes & biſulcæ perfectum: multifidæ ſi plures imperfectum. Cuius rei cauſa eſt, q; ſolipedes ſingulos pariunt: biſulcæ aut ſingulos, aut binos ma gna ex parte. enutrire autem quæ pauca gignuntur, facile poſſunt. multifidæ, quæ pariunt imperfecta, omnes multipare ſunt. quo fit, vt partum adhuc recentem alere poſsint, auctum iam,

A adeptumque magnitudinem nequeant: sed cum corpus ad nutrien-
dum non sufficiat, partum emittant, vt ea quæ vermem pariunt. quę
dam enim ex iis catulos inarticulatos propemodum pariunt, vt vul
pes, vrsa, leæna, & alia nonnulla. sed omnia fere cæcos, vt ea quæ mo
do, atque etiam canis, lupa, lupus ceruarius. Sola inter multipara
sus parit perfectos, eaq; vna euariat. generat enim multos more mul
tifidi generis, cum & bisulcum, & solipes sit. sunt enim locis quibus
dam sues solida vngula. Partu igitur numerosa est, quoniam alimen
tum, quod in corporis magnitudinem absumeretur, in excremen-
tum seminale decedit. id enim vt solipes magnitudine caret. quin
& potius quasi ambigens cum natura solipedum bisulcum est. hac
igitur causa & vnum parit, & duos, & quod plurimum multos. enu-
trit vero vsque in finem, quæ peperit, propter sui corporis alimoni-
am probam. habet enim vt solum pingue suis stirpibus, sic scrofa fi
liis alimentum copiosum & commodum. Aues etiam nonnullæ im
B perfectos, & cæcos pariunt pullos, videlicet quæ cum paruæ cor-
pore sint, multos progenerant, vt cornix, pica, passer, hirundo, &
pauciparis generis, quæ copiam alimenti parere vna cum prole non
solent, vt palumbes, turtur, columba. Quamobrem, si quis hirundi
num nouellarum adhuc oculos præpungat, rursum incolumes red-
dentur. cum enim fiunt, non facti iam corrumpuntur. itaque de-
nuo oriuntur, ac pullulant. Omnino hæc præueniunt generationē
perfectam ob alendi inopiam. generant vero imperfectos, quoniam
perfectionem præueniunt. quod in pueris etiam patet, qui mense
septimo nascuntur. Sæpe enim nonnulli eorum præ sua imperfectio
ne ne meatus quidem integros adhuc habent, ut aurium, aut nari-
um, sed post accrescentes recipiunt, multique ex iis vitæ compotes
euadunt. Mares potius quam fœminæ oblæsi in genere hominum
nascuntur, cum in cæteris animalibus nihilo potius mares, quam
fœminæ ita proueniant. Cuius rei causa est, quòd in hominibus lon
C ge mas a fœmina differt calore naturæ. quo fit, vt mobiliores sint
mares in vtero quam fœminæ. motu autem ipso franguntur, cum re
cens quoduis facile præ sua imbecillitate frangi possit. Hæc eadem
causa est, ne fœminæ similiter atque mares perficiantur in genere ho
minum. quippe cum & intra parentem fœmina tempore longiore
conficiatur, quam mas: & vbi in lucem venerint, celerius fœminæ
quam mares perficiantur. nam & pubes, & vigor, & senectus fœ-
minis prius venit quam maribus. sunt enim fœminæ sua natura de
biliores, frigidioresque: & sexum fœmineum quasi lesionem natura
lem, & detrimentum esse putandum est. Intus igitur tarde prę sua
frigiditate discernuntur. hæc etenim discretio concoctio est. calor
autem concoquit, & quod calidius, id concoctu facilius est. sed fo
ris propter suam debilitatem cito ad ætatis florem, senectutemque
perueniunt, etenim omnia minora, vt in artis operibus, sic in na-

Vulpes & leena catulos pariunt inarticulatos.

Hirūdinum oculi p̄puncti rursum incolumes redduntur.

Mas a femina in calore maxime distat.

Sexus fęmineus quasi lęsio est naturalis.

turæ cuius ad finem deueniunt. Eadem causa est, vt qui gemini mas D & fœmina in genere hominum prodeunt, minus seruentur, cum in cæteris animalibus nihilo referat. hominibus enim hic concursus præter naturam est, cum non pari tempore mas & fœmina discernan tur. sed aut marem contari, aut fœminam præuenire necesse sit. at in cæteris id non præter naturam est. In ferendo etiam vtero homi nes cum cæteris animalibus dissident. cum enim cętera plurimum temporis valeant corpore, cum vterum ferunt, mulieres magna ex parte ægræ degunt. Cuius rei causa aliqua vel ad vitam referri po test. cum enim mulieres vitam ociosam, & sellulariam quandam degant, plus contrahunt sibi excrementi. nam quibus genribus so litum est, vt mulieres labores suscipiant, iis nec vterus tam difficul ter gestatur, & partus facilis est. denique quibusuis locis mulieres, quæ laborare consueuerunt, facilius pariunt. labor enim incremen ta consumit, quæ in mulieribus ociosis augentur. cumq; parturigo laboriosa sit, labor et exercitatio actæ vitæ facit vt spiritum possint retinere in quare partus facilitas conciliatur. Adferunt igitur ea quoque, vt modo dixi, aliquid causæ ad eius affectionis differenti am, qua mulieres cæteris animalibus in ferendo vtero discrepant. Sed maxime causa est, quòd cum cæteris, aut exigua purgatio, aut nulla manifesta fiat, mulieri plurima euenit. quæ cum per vteri ge stationem desierit, infestat atque perturbat. quippe cum etiam non grauidis, nisi purgationes fiant, ægritudines accidant. Principio potius, cum concipiunt, perturbari solent magna ex parte. concep tus enim purgationem impedit, & præ sua exiguitate absumere co piam excrementi inter initia non potest: quanquam post, vbi iam plenius absumere cœperit, leuat. At in cæteris animalibus, quo niam parum excrementi est, modice ad fœtus incrementum accom modatur. cumque excrementa, quæ nutricationem impediunt, ab sumantur, valent felicius. Nec secus aquatile genus, aut volati afficitur. Iam vero accrescente fœtu, quibus non æque proba al contingit, causa est, quòd fœtus incrementum plus excrementitii ali menti desyderet. Paucis quibusdam mulieribus euenit, vt prægnan tes melius valeant corpore, videlicet iis, quarum in corpore exigua continentur excrementa, quæ absumi possint cum alimento, quod fœtui administratur.

Cur mulieres difficulter vterũ ferant.

Quam ob causam mola in vteris mulierum generetur, & quare potius in muliere, quam in cæteris animalibus. Cap. VII.

De eo, quod mola vocatur, videndum est. Accidit hoc vi um mulieribus nonnullis grauidis, quanquam raro. pa riunt enim quod molam vocant. Iam accidit enim mu-

A lieri cuidam, vt cum concubuiſſet, & ſe concepiſſe putaſſet, primum ventris moles augeretur, & reliqua ex ratione venirent. Sed cum tempus pariendi iam eſſet, nec paret, neque moles minueretur, ſed annos tres aut quatuor ita perſeueraret, quad dyſenteriæ, ideſt difficultati inteſtinorum implicata, eoq; modo periclitata, demum pepererit carnem, quam molam vocant. Quin & tota vita edurat hoc vitium, vt & conſeneſcat, & commoriatur. Quæ autem prodierit, adeo obdureſcit, vt vix ferro tranſigi poſsit. cauſam huius affectus dixi in problematibus. Afficitur enim conceptus eodem modo, quo ea, quæ inquinari dicimus, cum elixantur, nec per calorem, vt quidam volunt, ſed potius propter caloris debilitatem. natura enim de vita certare videtur, nec poſſe perficere, finemque apponere generationi. quamobrem aut tota vita, aut longo tempore durat, quod inchoatum eſt. nec enim vt perfectam, nec vt alienam omnino habet naturam. cauſa nanque duritiæ cruditas eſt. quippe cum inquinatio
B quoque cruditas quædam ſit. Sed quæritur cur cæteris animalibus idem non accidat, niſi quid admodum lateat. cauſam vero eſſe putandum, quod mulier vna omnium animalium affectionibus vteri obnoxia eſt, & menſtruis abundat, nec poteſt ea concoquere. cum igitur ex humore concoctu difficili conceptus conſiſtit, tunc gignitur quod mola vocatur, idque in mulieribus merito, aut ſolis, aut maxime.

Quamobrem animalium, alia ſuperfœtant, alia vero non.

POſt hoc inueſtigare debemus, quamobrem animalium alia ſuperfœtant, alia vero non. Et dicamus ꝙ animalium alia non ſuperfœtant, vt ſolipeda, & his auctiora; alia uero concipiunt poſt primum conceptum, ipſumque enutriunt, vt multifida, pręcipue quę crura habent multum hirſuta, vt apes, pręſertim paruę, vt paſſeres, et hirundines. Sunt tamen quędam, in quibus ſi ſecundus coitus fuerit propinquus, primo poterunt iterum concipere ſu-
C pra primam conceptionem, fœtumque enutrire, & eius creationem perficere, vt homo & equus id tamen raro homini euenit. Sępe tamen accidit mulieribus ex ſuperfœtatione abortum facere: preſertim quando illa duo tēpora ſunt remota. Tota autem cauſa huius rei eſt multitudo & paucitas ſeminis, & conuenientia loci. Animalia autem auctiora non ſuperfętant: quia eorum excrementum abſumitur in conceptum primum, ſcilicet excrementum ſęmineum, neque ſupererit ex eo, niſi quantum enutriat primum conceptum tantum, & non ꝙ recipiat ex eo ſuperfęturam. Magnitudo quoque corporis facit vterum eſſe ſtrictum ad recipiendos duos fętus. Quę enim magni corporis ſunt, fętum habent magnum. ex quo fit vt elephantorum fętus magnitudine vituli geſtetur. Animal vero ſemen multiplicans & multiparum ſuperfętat, ob eius ſeminis multitudinem, exiguitatemque corporis, in quo ſupereſt ſemen poſt creationem primi, & eius enutritionem, quod poteſt ſecundum conceptum recipere, & ipſum enutrire. Hoc autem plus fit in animali habenti crura piloſa: quā in aliis: quia ſemine abundat plus, quam aliud, idque ſignificat copia pilorum intra genas, & crura. copia enim pili indicat abundantiam excrementi. quamobrem homines piloſi ſunt libidinoſiores, Et quandoque egreditur fętus primę conceptionis, & remanet ſecundus, cui animali ineſt proprie imperfecta ſępe parere, quę exterius perficiuntur, propter caliditatem & humiditatem eius,

vt relatum fuit de plnribus. Ideoq; tale animal pullos parit cęcos: mox aperiun D
tur eorum oculi, perficiturque eorũ procreatio exterius. Nonnunquam tamẽ ori
tur imperfectus fętus, qui non perficitur deforis, pręcipue in ſenibus, iuuenis nã
que vim habet enutriendi ſuos fętus. Attamen ſus multos parit fętus, & perfe
ctos. eſt enim eius natura media inter multiparum, & non multiparũ. eſt namq;
biſulca: & eſt media inter ſolipedum & multifiduũ. ſunt enim in locis quibuſ
dam ſues ſolidę vngulę, more equorum. Pauciparum vero animal perfecti pa
rit. Cauſa aũt, ob quam animal ſuperfętat, appropinquantq; vtreque conceptio
nes, eſt nimia caliditas, & humiditas: multitudoque ſeminis, & amplitudo vteri,
quod homini & equo euenit. Secunda tamen impregnatio raro perficitur: quia
ex natura animalium eſt vnam ferre conceptionem, neque ſolent ſanguinem
emittere poſt coitum. Quare auiditas concumbendi minus ſtimulat poſt impre
gnationem. quamobrem mulieres, quę ſępius generarint libidine ceſſant: quia
ſeminale excrementum earum, quod eſt ſanguis menſtruoſus, iam conſumptum
eſt in eis. Sunt & aliquę mulieres, quę os vuluę habent clauſum, poſt conceptio
nem vtque ad ſecundam cellulam; & ideo raro ſuperimpregnantur, ꝙ ſi accide
rit, ſecundus fętus abortum facit. Ariſtoteles tamen dicit id iam conſtare tem
poribus eueniſſe pręteritis, ex parte magnę quantitatis ſeminis, quod multitu
dine ſanguinis menſtruorum oſtenditur iterum ſuperimpregnari: ſed ex par
te naturę ipſarum, quia ſunt magnitudine pręditę, non perficitur ſecundus conce
ptus Mulieribus quoq; non ſupereſſe multum ſeminis poſt primam conceptio
nem oſtenditur: quia raro ſanguis effluit ab eis poſt impregnationẽ ſecundũ na
turalem vſum, qui ſi flueret: id propter debilitatem fętus accideret: & pręſer
tim dum eſt paruus. Et, quia natura hominis eſt particeps harum duarũ ſpecierũ,
ſcilicet multiparę, & pauciparę, ideo diſsident tempora conceptus eius. parit.n.
ſeptimo menſe, & octauo, atque nono. Accidit autẽ ipſi nato in ſeptimo id, quod
euenit ſpeciei multiparorum: quorum .ſ. fętus imperfectus prodit, perficitur ta
men foris, propter multam caliditatem, & humiditatem huius fętus; vt Ariſtote
les narrat multos natos in ſeptimo habere meatus auriũ: & nariũ obturatos.
mox exterius aperiri. Ineſt quoq; magna diſceptatio inter maris creationẽ, &
feminę hoium, Generatio.n.marium in vtero, & perfectio figurę eorũ fit angu
ſtiori tẽpore ꝙ̃ fęminę: qđ patet ex earũ abortu. Cuius rei cauſa eſt, quia mas
eſt calidior fęmina; & ideo mouetur mas in vtero priuſquã fęmina. & ob hoc et
accidũt maribus in conceptione plures deprauatione quã fęminis. Creſcit ...
fœmina extra vterum plusꝙ̃ mas, & id ob debilitatẽ, non propter caliditatem
qđ ex duobus euenit, vel. ſ. ex virtute agentis, aut ex debilitate recipiẽtis ...
& ideo fructus deprauati citius maturantur, ꝙ̃ ſynceri. Et ob nimiã diſcrep...
ipſius vteri inter marẽ & fęminã accidit mulierẽ raro generare, gemellos, ...
rũ alter ſit mas, alter vero fęmina. quod tñ non contingit cęteris animalibus
his enim maris, & fęminę procreatio fit eodem tempore. Ineſt tamẽ mulier...
quid propriũ, ſ. ꝙ earum menſtrua aboleſcunt ſtatim poſt coitum, inflatur...
rũ venter, adeo ꝙ putant ſe concepiſſe: tempus tamen partus tranſit quando...
ita perſeuerat pluribus annis, donec ſeneſcat mulier, & pereat. Nonunquã ...
nerat ante hoc fruſtrũ duriſsimum; qđ nõ inciditur gladio, niſi cũ difficultate.
eiuſmodi rei cã eſt debilitas naturę, & corruptio digeſtionis, priuatio ...
concoctionis. Cuius rei cauſa eſt: quia non inuenies naturam concordare ...
duo ſemina in qualitate, & quãtitate. & coquitur hoc excrementum a calore ...
ſoluto, nõ a calore naturali, appropriato ipſi informationi, et figurę. Accidit ...
his, veluti rebus, in quas agit calor naturalis tẽpore digeſtionis, q̃ ingroſſant
& indureſcunt: quia calidi naturalis eſt diſgregare partem humidam, & co
gelare terream. Hoc tñ eſt ꝓpriũ mulieribus plusꝙ̃ ſeminis cęterorũ anima
lium: quia plus abundant menſtruis, quę eſt vna ex cauſis indigeſtionis. & ...
accidit eis hoc, pręſertim quando ſemen maris eſt male cõplexionis. Iã ergo ...
tulimus cauſam, ob quam aliqua animalium ſuper impregnantur, alia vero ...
cur etiam aliqua perficiunt conceptum ſuum, alia vero non.

De cauſa molę.

Quę

Quæ animalia lac habeant, & quam ob causam a natura datum sit. Cap. VIII.

HAc autem fit iis fœminis, quæ animal intra se generant.
quod vtile partus tempore est. natura enim id alimen
ti gratia externi in animalibus parauit, vt nec deesset
tempore debito, neque ultra id tempus superesset.
quod ita plane euenire uidemus, nisi quid præter na-
turam acciderit. Sed cæteris animalibus, quoniam tempus sim-
plex ferendi uteri, partusque datum est, lactis concoctio ad hoc tem
pus solet accedere. hominibus uero quoniam plura sunt tempora,
primo adesse necesse est. Quamobrem lac mulierum, cum ante se
ptimum mensem inutile sit, utile iam septimo redditur mense. Cau
sa etiam necessitatis propria, concoctio lactis temporibus vltimis ha
betur. principio enim decessio huiuscemodi excrementi absumitur
in fœtus generationem. omnibus autem alimento est, quod dul-
B cissimum & coctissimum sit. itaque sublata hac facultate, reliquum
sallum, maleque sapidum esse necesse est. Sed cum fætus magis, magis
que perficiatur, plus excrementi superest. minus enim absumitur, id-
que dulcius est, cum non æque detrahatur, quod bene cõcoctum sit.
non enim insuper ad fœtus informationem consumitur, sed ad incre
mentum mediocre, quasi iam fœtus constet adeptus finem suum. est
enim & conceptus perfectio. quamobrem exit, permutatque genera
tionem, vt qui iam sua receperit, nec præterea accipit quod suum
non est. quo tempore lac vtile datur. Colligitur hoc parte superio-
re corporis, & mammis, propter ordinem primæ, originalisq; cõsti
tutionis. præcipua enim pars animalis, quæ supra septum est. infe-
rior vero ad cibum, & excrementum accommodata est, vt gressile
animalium genus habens intra se alimenti suppetias loca permutet.
Hinc seminale quoque excrementum secernitur ob eam, quam in-
C ter initia disputationis nostræ reddidimus causam. est enim naturæ
sanguineæ tũ excrementum maris, tum menstrua fœminæ. sangui-
nis autem & venarum principium cor est, quod in ea ipsa parte supe-
riore positum est. quapropter hic primum excrementi talis mutatio-
nem innotescere necesse est. Ex quo fit, vt & voces tum marium,
tum fœminarum immutentur, cum semen ferre incipiunt (hinc
enim vox suam originem trahit. alteratur vero, cum id, quod mo-
ueat, alteretur) & mamæ subleuentur etiam maribus plane, sed fœ-
minis amplius. quod enim in parte inferiore multum excernitur, ideo
locus mammarum inanis, fungosusque fęminis fit. eodemque modo
iis euenit animalibus, quibus mammę infra habentur. Igitur &
vox, & mammæ in cæteris quoque animalibus documentum cui
dens præbert homini visum habenti generis cuiusque. sed pluri-
mum in genere hominum interest. Cuius rei causa est, quòd excre-

Omnib' aliměto est q̃d dulcissimũ, & coctissimum sit.

Mutationis vocis cã, & mãmarũ subleuationis.

mentum plurimum, & mulieribus præ cæteris fæminis & viris præ cæteris maribus est pro magnitudine, alteris menstruorum, alteris genituræ. Itaque cum hoc fœminæ excrementum non a fœtu hauritur, & tamen ne foras profluat prohibetur, colligi id in loca inania, quæcunq; eiusdem meatibus adhærent, necesse est. Talis autẽ locus mammarum in omnibus est vtraq; de causa. scilicet notæ melioris gratia ita conditus, atque etiam necessario hic iam cõsistit, & alimentum concoctum animalibus redditur. Concoctionis autem causam non solum, quam modo diximus, accipere licet, sed contrariam etiã. nam & vt fœtus maiusculus iam factus plus assumat cibi, minusq; ob eam rem per id tempus supersit, ratio probabilis est. quod autem minus est, concoqui celerius potest. Sed lactis naturam eandem esse quam excrementi, ex quo vnumquodq; generetur, apertum est. nam quod ante diximus, eadem materia est quę alit, & ex qua generationem natura constituit, eaq; sanguineus humor in sanguinem habentibus est. lac enim sanguis concoctus est, non corruptus. Empedocles vero aut non recte putauit, aut non bene vsus verbo translatitio est, cum dixerit. Octauidecimo mensis pus extitit album. putredo enim concoctioni contrarium est. pus autem putredo quædam est. lac vero res est concocta prorsus. Nec lactantibus fiunt purgationes secundum naturam, neque lactantes concipiunt. & si conceperit, lac extinguitur. quoniam eadem lactis, & menstruorum natura est natura autem non tam large profundere potest, vt anceps sit. sed si alteram in partem secernitur, in alteram desit necesse est, nisi quid acciderit violentum, & præter id, quod solitum magna ex parte est. Temporibus etiam bene præscripta est generatio animalium. cum enim præ magnitudine non satis præterea fœtui est alimentum, quod per vmbilicum ministratur, lac ad alendum vtile succedit. cumque per vmbilicum alimentum non subeat, comprimunt sese venæ illæ, circum quas tunica est, quę vmbilicus vocatur, atque ob eam rem tunc exitus opportune fœtus consequitur.

Lac sanguis est cõcoctus non corruptus.

Quę animalia lac habeant: & quam ob causam a natura datum sit.

AVER. DE lactis natura expedit loqui. de qua tria sunt contemplanda. Primo eius vtilitas. Secundo perfectio causę materialis tempore exitus eius. Tertio cognitio naturę ipsius. Fit autem lac iis feminis, quę animal intra se generant. Videtur autem ipsum fuisse paratum feminis gratia alimenti ipsius fętus post partum. & ideo tempore congruo huic rei exire videtur, videlicet septimo mense, hac enim hora vbera lac obtinent dulce, & coctum: sed antea appa ret sine dulcedine: siue sit non dulce totaliter, siue sit salsum, quod est vt in pluribus. ꝙ si lac ante hoc exiret, esset frustra: si uero postea non egrederetur, periret fętus ob priuationem nutrimenti. Inuestigare autem de causa materiali, antequam lac apparet eo tempore, inquisitionem habet & scrutationem. Videtur enim materiam lactis & materiam fętus esse eandem: est enim excrementum sanguinis menstruorum, Cuius rei inditium est communitas mammarum cum matrice, tempore pubertatis: augentur enim mammę tempore pubis. Ratio autem euidentissima huius rei est, ꝙ feminę deponunt menstrua, dum lactãt:

A tamen, quando deſinunt lactare. Quod ideo fit, quia natura non poteſt vti eodẽ excremento pro duabus operationibus diuerſis eadem hora. Cum ergo materia lactis, & fętus ſit eadem, vt determinauimus, ſequitur ꝙ cauſa, ob quam emanat [illegible]imo menſe eſt vna duarum, vel vtręq; ſimul, vel quia de ſanguine, puro ſinceriſsimo, prompto naturę lactis plus abſumitur in ipſum fętum in principio huiꝰ creationis, quam poſt perfectionem; qnia fętus, eiuſque robur ad immutandum ſanguinem, ex quo nutritur, alio modo ſe habet in fine rei, quam in principio generationis: plus enim indiget ſuo ſimili in principio rei, quam poſtquam fuerit factus maiuſculus. vel quia ſanguis perueniens ad mammas ipſo conceptu iam adulto eſt paucus: eo enim tempore plurimo indiget alimento, paucus quidem ſanguis maiorem recipit concoctionem, pręſertim quando eſt ſynceras. vel propter vtrunq; ſimul, videlicet quia hoc tempore multiplicatur ſanguis purus in mammis, & minoratur non purus, quare fit tunc lactis digeſtio, cum lac ſit digeſtiſsimum & coctiſsimum: & ideo eſt dulce. Subſtantia autem lactis eſt excrementum ſanguinis menſtruorum plene concocti. cuius dicti inditium, vt diximus, eſt quia eſt album dulce. albedo enim ſignificat exuperãtiam partis aereę in ipſo, & in ſumma ſubſtantię calidę, & humidę. de natura autem ſanguinis eſt, vt perfecta eius concoctione, albus reddatur, quem admodum & ſemen maris, & materia, quę pus nuncupatur, alba exiſtit: quia na-
B tura conatur tranſmutare ipſum in bonum: & ideo natura ipſum expellit hoc tempore. digeritur aut pus, quia natura ipſum expellit, & extrahit a corpore, ſanguis vero digeritur, quia ex eo membra nutriuntur. Errauit ergo Empedocles, cum dixerit lac eſſe pus, quia ſimilatur ei in albedine. Prodit autem fętus tempore determinato, videlicet quando lac apparet; quia tunc non ſufficit fętui id, quod peruenit ad ipſum de alimento in vtero, donec perueniat ad magnitudinem, quam non ſuſtinebit matrix, & mouebitur ad expellendum ipſum.

Quid ſit ſubſtantia lactis

Quam ob cauſam partus animalibus in caput uerſis fiat. Cap. IX.

PArtus autem pronis in caput conuerſis fit per naturam animalibus omnibus, propterea partem ab vmbilico maiorẽ habeant, quam inferiorem. maiora autem plus ponderis continent itaque veluti in ſtatera dependentes eo vergunt, quo trahuntur.
C

De tempore ferendi uteri, & quare non omne animal poſsit eſſe diuturnius. Cap. X.

VTeri autem ferendi tempora certa cuique animalium ſunt magna quidem ex parte pro vitæ ſpatio. viuaciorum enim generationes quoque diuturniores eſſe neceſſe eſt. Non tamen id cauſæ eſt, ſed magna ex parte ſic euenit. maiora .n. pfectioraq; ſanguinei generis aĩalia plus tẽporis uiuũt. ſed nõ oĩa maiora ſunt uiuaciora. homo .n. plus tẽporis, quã quoduis animal viuit, excepto elephante, quod quidem vſu adhuc fide digno mouerimus. quanquã homo minoris eſt incrementi, quam veterina, & alia multa. Cauſa, ne quoduis animal poſsit diu viuere, eſt, quod pro aere ambiente temperatur, atque etiam

ob alios naturales casus, de quibus dicammux. Tempora ferendi vteri pro magnitudine animalium, quæ generantur descripta sunt. haud enim tempore breui constitutiones perfici magnas, vel animalium, vel quorumuis aliorum fere facile est. Quamobrem equi, & quæ iis cognata sunt animalia, quanquam minus temporis viuunt, tamen diutius vterum ferunt: alia enim annum, alia quod plurimum menses denos grauida exigunt. hac eadem de causa elephantorum etiam vterus diutinus est. biennio nanqne gestatur, propter exuperantiam magnitudinis. Ratione autem optima tempora omnium, & grauiditatum, & generationum, & vitarum dimensionem circuitibus sibi exposcunt recipere. Circuitum appello diem, noctem, mensem, annum, & tempora, quę iis describuntur, atque etiam Lunæ traiectiones. sunt enim Lunæ circuitus complementa, & silentia, & interpositorum temporum sectiones. ita enim coit cum Sole. mensis nanque communis amborum circuitus est. Luna autem principium est propter Solis societatem, receptumque lucis; fit enim quasi alter Sol minor. quamobrem conducit ad omnes generationes, perfectionesque. calores enim & refrigerationes cum moderatione quadam generationes, sine moderatione corruptiones efficiunt. terminum autem tum principii, tum finis qualitatum earum motus horum syderum obtinet. videmus enim & mare, & omnem humorum naturam subsistere, mutarique pro flatuum motu, & quiete videmus, aerem vero & flatus pro Solis, Luneque circuitu affici: sic ea, quæ ex iis, aut in iis oriuntur, sequi necesse est. Nam vt rerum minus principalium circuitus sequantur, magis principalium rerum circuitum ratio est. vitam enim quandam & ortum, & interitum. vel flatuum esse fateor. Conuersionis vero eorum syderum alia fortasse principia sunt. Natura igitur ita sibi vult, vt eorum numeris generationes & obitus numeret. sed exquisite id facere nequit, propter materiæ indefinitionem, & quod multa principia incidunt, quæ generationes destinatas secundum naturam, & corruptiones sæpe impediant, atque ita causa sint earum, quæ veniant pręter naturā. Sed de alimento intrinsecus ministrando animalium, atque de generatione ad lucem agenda, & seorsum de singulis, & summatim de omnibus dictum iam est.

De actione Solis circuitus & Lunę in hęc inferiora.

De causa, ob quam partus fit pręcedente capite; & de causa varietatis vteri ferendi.

AVER. Partus autem omnium animalium per naturam fit precedente capite, quia ea lis pars est nobilior, seu grauior. Causa vero propinqua varietatis temporum vteri ferendi ipsorum animalium est diuersitas in magnitudine, & ...ultate: differentiaque virtutis seminis concoquentis fœtum, & discrepantia temporis vitę eorum videlicet tempus augmenti, iuuentutis, & senectutis, atque decrepitatis. Tempus enim conceptionis est spatium perfectę informationis ...

A & id ad eius complexionem, & corporis magnitudinem refertur. eius quoque tempora quatuor extra vterum seruant proportionem generationis in vtero. Et ideo animal viuacius permanet diutius in vtero. sicut etiam maiorum animalium generatio diuturnior est generatione minorum: diutius etiam viuunt, quā minora. quod ita euenit propter caliditatem, & humiditatem exuperantem in eorum complexione. Sed non omnia viuaciora sunt maiora: sed id fit vt in pluribus. Homo enim plus viuit, quam quoduis animal viuiparum, excepto elephante; cum tamen sit minoris magnitudinis aliorum animalium. Euenit autem hominis perduratio ex eius complexione, quę similis est complexioni aeris ambientis ipsum calidi, & humidi. Datur tamen animal, cuius conceptio diuturnior est, propter eximiam magnitudinem eius, & paucitatem caloris & humiditatis: cui accidit, vt minore tempore viuat, vt equus, & similia. Et in summa tempora conceptuum animalium, sunt determinata, & mensurata per reuolutiones stellarum, & presertim per suos circuitus manifestos, vt est circuitus motus diurni, & circuitus Solis, qui est tempus anni, & circuitus Lunę, qui est tempus mensis. Circuitus enim horum syderum, videntur aliquid facere circa tempus impregnationum animalium, prępertim circuitus mensis. Et ideo tempora multorum animatiū persiciuntur mensibus perfectis, & hoc vt in pluribus. Faciunt autem menses in re conceptus aliquid: quia est compositus ex
B natura Solis, & natura Lunę. & ideo diuersificatur effectus Lunę in mense, propter diuersam receptionem lucis ipsius a Sole. Quando enim perficitur, fit quasi alter Sol: & propterea habet in suis dispositionibus magnam conuenientiam cum Sole in speciebus generatorum. Quod patet ex his, quæ visuntur in coniunctionibus, & oppositionibus, & quadris, cognoscitur enim eius immutatio in motibus aquarum, & ventorum, & cæterorum, quę generationi tribuuntur. Et cum hoc appareat, s. ꝙ circuitus Solis & Lunę sit causa plurium temporum conceptus animalium & vitę eorum, non videtur dissonum ꝙ circuitus aliorū syderum sint causa temporum conceptionis cęterorum animalium, temporumque vitę ipsorum; immo hoc est necessarium, nam credere debemus, ꝙ principia entium, & eorum finis conseruatur per circuitus syderum. huiusmodi enim proportio, et ordo non potest prouenire a materia. ordo namque, & rectitudo fit per hanc naturam, quę est apta generationi, et perfectioni ordinis, & eius efficientis: non ꝙ sit conueniens corruptioni & priuationi ordinis. Caliditas vero, & frigiditas, & demum qualitates elementorum sunt conuenientes vtrique rei simul, videlicet generationi & corruptioni. quod certe ideo est, quia natura ignobilis sequitur naturam nobilis, & digni: sed corruptio & interitus non prouenit ab ipso nobili ex prima intentione. corruptio vero, & generatio
C harum rerum, & tandem excessus, & defectus fiunt propter naturam materię. De accidentibus igitur, quę accidunt fœtui in vtero matris iam dictum est, reddidimusque eorum causas, & principia. Et hic desinit liber.

ARISTOTELIS
DE GENERATIONE ANIMALIVM
LIBER QVINTVS.
Cum Auer. Para.

De affectionibus, quibus animalium partes inter se differunt, agendum esse. De somno, & vigilia in prima generatione. Item de discrimine oculorum in animantibus. *Cap. I.*

De affectionibus, quibus animalium partes differant inter se, disserēdum nunc est. Affectiones partium dico cæsietatem oculorum, aut nigredinem: vocis acumen, aut grauitatem: & coloris aut corporis, & pilorum, aut pennarum discrimen, quorum alia totis generibus insunt, alia vtcunque sors tulit habentur. quod maxime in hominibus accidit. mutationes ēt p ætatem aliæ omnibus æque aīalibus veniunt, aliæ cōtra: vt in vocis, colorisq; pilorū ratione videre licet. cum. n. cætera non canescant, manifeste in senectute, homo maxime omnium ita afficitur, & alia statim ab ortu naturæ consequūtur, alia ꝓgrediente ætate, & senescentibus accidunt. De his igitur, cæterisq; huiusmodi omnibus non eundem præterea modum causæ esse putādū. quæ. n. non sint opera vel naturæ communia, vel generū singulorū propria, horum nullū alicuius gratia aut est, aut fit. Oculus enim alicuius gratia est, sed cæsius non alicuius gratia est, nisi hæc affectio sit propria generis. nec vero ad rationem substantiæ pertinet in nonnullis, sed vt quæ necessario fiant. Ad materiam & principium, quod mouerit, causæ eorum referendæ sunt. etenim, vt initio disputationis nostræ dictum est, non quia tale quid gignitur quodque, ideo tale quid est, scilicet in iis, quæ statuta, definita & certa naturæ sunt opera: sed potius quia tale est, idcirco tale & gignitur. substantiam enim generatio sequitur, & substantiæ gratia est, non ipsa generationem. Veteres tamen naturæ interpretes contra esse putarunt. Cuius erroris causa fuit, quòd causas plures esse non viderent, sed materiæ tantum, & motus causam, eamque indefinite cognoscerent: rationis vero & finis causam non consyderarent. Sed enim alicuius gratia vnumquodq; est. gignitur autem iam ob eam causam, & reliquas, quæ in ratione cuiusque continentur, quæ vel alicuius gratia est, vel cuius gratia aliud est. Quæ vero non eiusmodi sunt, videlicet quorum generatio est, eorum iam causa quęrenda in motu, generationeque est, vt pote cum discrimen constitutione recipiant. oculum enim

Veteres materię & motus cām cognouerūt: rationis aūt & finis nō consyderarunt.

A necessario habebit. tale enim animal subiectum est. sed talem oculum necessario quidem, sed non tali necessitate. verum alio modo, scilicet quoniam talem aut talem rem suapte natura agere patiue potest. His ita definitis, de rebus, quæ deinceps eueniant, disseramus. Principio pueri cum nati fuerint, dormire omnium maxime imperfectorum animalium solent, quoniam intra parentem, cum primum sentire cęperint, tempus dormiendo totum fere consumunt. Sed quæritur de prima generatione, vtrum vigilia præcedat, an somnus. quòd enim in proficiscente ætate magis expergisci visuntur, cõtrarium, idest somnum principio generationis inesse probabile est. Tum etiam transitio de non esse in esse per medium fieri solet. somnus autem talis sua natura esse videtur, vt viuendi & non viuendi interliminium sit, & neque omnino sit, qui dormit, neque non sit. viuitur enim potissimum vigilia propter sensum. Sed, si animal

Vtrum animal pri' dormiat an vigilet.

B habere sensum necesse est, & tunc primum est animal, cum primum contingit sensus, primã illam dispositionem non somnum, sed similem somno esse putandum, qualis plantarum est. etenim ita accidit, vt per id tempus vita plantæ animalia viuant. At plantis somnũ inesse impossibile est. nullus enim somnus inexpergiscibilis est: affectio autem illa plantarum, quæ omni est proportionalis, inexpergiscibilis est. Necesse etiam est animalia dormire partem maximam temporis, quoniam incrementum & pondus locis superioribus impositum est. causam autem dormiendi talem esse alibi exposuimus. Veruntamen expergisci in vtero etiam videntur, quod tum in dissectionibus, tum in prole ouipari generis patet: mox obdormiscunt statim rursùsque delabũtur. quamobrem egressa quoq; in lucem, bonam temporis partem dormiendo traducunt. Cum pueri vigilant, non rident. cum dormiunt, rident. interdũ etiam lachrymant. Accidit enim dormientibus etiam animalibus sensus, non mo

Dormientibus accidit sensus.

C do quæ somnia, vocantur, sed etiam præter somnia, vt iis qui dormientes resurgunt, & quidem pleraque agunt sine somnio. sunt enim qui dormientes resurgant & ambulent, videntes eo modo, quo qui vigilant. iis enim sensus accidentium contingit, quanquã non vigilantibus, tamen non vt somnium. Infantes vero ꝓpter consuetudinem quasi nescii vigilandi, sentire, viuereque in dormiendo videntur. tempore autem procedente, incrementoque transeunte in partem inferiorem expergiscuntur. iam magis & partẽ maiorem tẽporis ita degunt, sed initio plus, quã cætera animalia somno dediti viuunt. imperfectissimi enim omniũ perfectorum partuũ nascuntur, & incremẽto partis superioris exuperant. Oculi omniũ puerorum statim a partu cæsiusculi sunt. post vero immutantur in eam naturam, quæ futura est. quod in cæteris animalibus non euenit manifeste. Cuius rei causa est, ꝙ cæteris animalibus oculi in suo cuiusque genere vnicolores potius sunt, vt boum nigri, ouium om-

De colorum in oculis varietate.

nium aquini, aliorum ruffi toto genere . aut cæsii, nonnullorum ca D
prini, vt caprarii generis . At hominum oculos varios, versicoloresque esse euenit. nam alii cæsii, alii flauidi, alii nigri, alii caprini. quamobrem ceterorum, vt nulli suo in genere dissident inter se, sic nulli a se ipsi differunt. quippe qui non plus, quã vnum colorem habeant sua natura. Equus maxime oĩum ceterorum animalium versicolor est. aliqui enim cæsii altero oculo nascuntur, quod nulli ex ceteris bestiis euenit manifeste. quanquã homines nonnulli altero oculo diuerso gignantur. Ergo vt cætera animalia nihil mutationis, vel recens nata, vel ætate prouectiora recipiant, pueris aũt id eueniat, satis causæ hoc esse existimandũ ꝙ cæterorũ ea pars vnicolor, hominis versicolor est. sed vt cæsiũ potius, quam alium habeant colorem, causa est, ꝙ partes nuper natorũ imbecilliores sunt. cesietas aũt imbecillitas est. Sed in vniuersum de oculorum discrimine querendum, accipiendumque est, quã ob causam alii cæsii, alii flauidi, alii caprini, alii nigri. Sed cæsios, opinari plus ignis habere, vt Empedocles ait. nigros autem plus aquæ, quam ignis. atque ob eam rem cæsios interdiu acute cernere non posse, scilicet ob aquæ inopiam: nigros noctu deficere ob ignis inopiam non bene est. siquidem visus non igni, sed aque tribuẽdus in omnibus est. causam etiam colorum, vel alio modo reddere possumus. sed si ita est, vt ante dixi, cum de sensibus agerem, atq; etiam prius cum de anima, vt aquæ propriã pars hæc sensoria sit, non aeris, aut ignis, cur ita hanc esse causam eorum putandũ est, quòd alii plus humidi habẽt, alii minus, quam motus competens requirat, alii modicum. Itaq; qui multum humoris continent, Nigri sunt, quoniam humoris copia transpici satis nõ potest. Cæsii, qui parum habent humoris. vt in mari etiam cernitur. etenim quantum eius satis transpicitur, cæsiũ apparet: quãtum minus, aquinum: quantum præ gurgite alto nõ prefinitur, id opacat, & nigrum, aut cœruleũ sentitur. qui autem inter eos sunt, eo iã differũt: quòd magis minus ue ita constiterint. Eãdem causa esse, putandum, & vt cæsii acute inter diu cernere nequeãt, nigri noctu. Cæsii enim præ sui humoris exiguitate mouentur magis a luce, & rebus visibilibus, scilicet, qua humidi quaq; perlucidi sunt, quanquã motio eius partis visio est, qua perlucida, non qua humida est. Nigri vero ob humoris copiam minus mouentur. lux enim nocturna exilis est, & simul quiuis humor per noctem moueri difficilius potest. conuenit autem eum qua perlucidum, necnon moueri, neque magis moueri, quã congruũ sit. leuior enim motus expellitur a vehementiore. quamobrem, qui aut suum conspectum a colore validiore transtulerint, aut de Sole in opacum se contulerint, nõ cernunt. motio enim, quæ iam vehementis inest, impedit eam, quæ extrinsecus accidit. deniq; visus siue validus, siue inualidus, nequit res splendidas cernere, quoniam eius humor vltra modum afficitur & mouetur. Aegritudi-

De causis discriminis oculorum.

E

Quę causę acute obtuseue videndi.

A nes etiam oculorum, vtrorumq; indicium faciunt. Glaucoma enim cæsiis potius accidit, lusciositas nigris. est autem Glaucoma siccitas potius oculorum. itaque senescentibus magis euenit nam oculi quoque vt reliquum corpus senectute siccescunt. Lusciositas vero humoris copia est. quapropter minoribus natu potius accidit. cerebrum enim eorum humidius est. Visus autem optimus est, qui inter multum & parum humoris moderatus constat. hic enim nec per exiguitatem turbatur, vt colorum motiones impediat, neque per nimietatem præbet mouendi difficultatem. Sed non modo ea, quæ diximus, causam habent, vt obtuse, acuteue cernatur, verum natura etiam cutis, quæ pupillæ vocatæ obtenditur. translucidam enim esse eam requiritur. Talem autem esse, quæ tenuis, alba, & leuis sit, necesse est. Tenuis igitur est, vt motus, qui extraneus veniat, recto tramite feratur. Leuis, ne rugis obumbret. senes enim ob eam rem acute non cernunt. nam, vt cæterarum partium cutis, sic oculorum quoq; senescēti B bus obrugatur, & crassior redditur. Alba autem esse debet, quoniam nigrum translucidum esse non potest. hoc.n. ipsum est nigrum, quod nō transluceat. vnde fit, ne laternę possint lucere, si ex tali cute confectæ sunt. Per senectutem igitur & morbos acute cernere ob eas causas nequeunt. pueri vero paucitate humoris, cęsii principio sunt. Sed altero oculo cæsii præcipue homines, atque equi gignuntur eadem de causa, qua & homo solus canescit, & equus inter cætera animalia vnus euidentius albescit pilo per senectutem. canities enim debilitas quædam humoris fit in cerebro, & cruditas est. quod idem cęsietas quoq; est. vis enim eadem est humoris admodum tenuis, quæ pauci: & admodū crassi, quæ multi. Cū igitur natura æque conficere nequit, aut vtroq; cōcocto humore, aut non vtroque concocto, sed altero cōcocto, altero non, tunc euenit, vt cæsii altero oculo reddantur. quamobrē autem alia acute cernant, alia non, duplex ratio est: C acumen.n. cernendi bifariam fere dicitur. audiendi ēt, olfaciēdiq; ratio similis est. dicitur.n. acute cernere, aut quod procul cernere potest, aut quod differentias rerum, quæ cernūtur, quā maxime sentiat. quę quidē simul nullis eisdem cōtingūt. Idem.n. manu admota, aut per fistulam, quanquam nihilo magis colorū differentias indicet, tamen longius cernet. & quidem ex foueis, puteisq; interdū stellas cōspiciunt. Itaq; si quod animal multum quidem prominentiæ adiutum oculis habet, sed humorē pupillæ non purum, neque modicum conuenienter extraneo motui, neque summam cutem prætenuē obtinet id, vt exquisite colorum differētias nō percipiet, sic procul cernere poterit. quo etiā cominus magis, quā quæ humorem quidem illum syncerum, operimētumq; eius prætenue habeāt, sed supercilio, quod promineat oculis, careāt omnino causa enim cernēdi tā acute, vt differentiæ percipiantur, in ipso oculo est. nā vt in veste mundissima vel minima macula pspicua est, sic in puro, synceroq; oculo, vel

Glaucoma.

Lusciositas.

Cutis, quę pupillę obtēditur, qualis esse debeat ad acute cernendū.

Canities q̄d.

Duo modi acute vel nō acute cernēdi: ac eorum causę.

parua motio patet, ſenſumque afficit. At vt procul cernatur, motus que a longinquis viſibilibus deueniat, cauſæ ſitus eſt oculorũ. quæ.n. oculis prominentibus ſunt, ꝓcul cernere nequeunt: quæ contra intus in cauo oculos habẽt poſitos longe aſpicere poſſunt, quoniã motus in vaſtum non diſsipatur, ſed recto tramite meat. Nihil.n. intereſt an viſus exitu cerni dicatur, vt quidã aiunt. nã niſi ante oculos quicquã ſit diſsipari viſum, atq; ita minorem rebus occurrere, quę cernũtur ne ceſſe eſt, minusq; procul videre, quã ſi motu a rebus, quæ vidẽtur, ꝓ ficiſcẽte cernatur. ſimilẽ.n. motui effici viſionẽ neceſſe eſt. Ita igitur potiſsimum res cernerentur longinque, ſi illico ab oculi veluti fiſtula quædam porrecta ad rem vſque cernendam cõtinuaretur. ſic.n. nulla ex parte diſſolueretur motus, qui a re viſibili proficiſceretur. Sed cũ ita non ſit, quo amplius porrigitur, eo longius cernatur, neceſſe eſt.

Cauſe diſcriminis oculorum hæ ſunt.

QVoniam ſcientia rei perfecta habetur, per ſcientiã quatuor cauſarum ipſius, & per cognitionem affectionum conſequentiũ ipſam: ſuperioribus autem libris iam diſſeruerat Ariſt. de quatuor cauſis membrorum animalium: hic explicat quod reliquum fuerat ſibi de hoc, videlicet ſcientiam accidentium, & immutationum conſequentium ipſa ex neceſsitate materię ipſorum: vt ſunt nigredo & cęſietas oculi, acumen vocis & eius grauitas, diſcrimen quoque colorum, & pennarum. Dicamus ergo ꝙ horum accidentium aliqua ſunt neceſſaria toti ſpeciei, vt nigredo oculornm ceruorum: alia vero parti ſpeciei, vt cęſietas oculorum quorũdam hominum. inſunt & alia animalibus iuxta tempora ętatum: & hoc quandoque eſt commune omni animali, vt eſt mutatio vocum contingens circa perfectionem virtutis generatiuę. nonnunquam eſt quid proprium vni ſpeciei, vt canities homini ętate ſenii. alia ſunt, quæ hora partus apparet. quarum affectionum omnium nulla alia eſt cauſa quam neceſsitas materię, et mouentis. Horum igitur accidentium, quę naturę tribuuntur partiatim, aut generatim, non reperitur cauſa gratia cuius, ſed ob neceſsitatem materię, & virtutis mouẽtis. Et ideo Antiqui putarunt, ꝙ ita ſe habet res in ipſis differentiis, & formis, quemadmodum in his accidentibus, ſcilicet ꝙ ſint ex neceſſario eſſe ipſius materię, non ꝙ ſint gratia alicuius rei. & id, quia ignorauerunt cauſas, ſcilicet formam & finẽ. ipſi enim non conſyderauerunt ex cauſis, niſi mouentem, & materiam, omniaq; illis tribuerunt. ſed cauſę, id eſt finis, & formę debent inquiri in natura membrorum, & eorum figura, non autem in ijs affectionibus, quę ei inſunt. Exempli cauſa, de oculo quęritur cauſa, cuius gratia eſt tale membrum. & eſt viſus: ſed ipſum eſſe nigrũ aut cęſium acquiritur ex parte materię, et mouẽtis.

De Somno & vigilia.

HIs igitur rebus ſic diſtinctis, declaratoq; modo ſpeculationis horum generatum, incipiamus nunc tractare de his affectionibus, & primo de conceptibus animalium, vtrum dum in vtero ſunt tribuatur eis ſomnus, aut vigilia. Videntur enim fętus animalium, pręcipue qui imperfecti naſcuntur, quod maiorem partem vitę eorum, dum ſunt paruuli, in dormiendo traducunt. quod indicat vitam eorum in vtero eſſe vitam dormientis aut ſimilem dormiẽti. Eſt enim dormientis expergiſci a ſomno proculdubio, quod oſtenditur ex i[illegible] euigilatione, quorum ętas contraria eſt infantili, cum in iuuene ſuperet ſiccitas ętate iuuenili, ſed humiditas dominatur in infantili ętate. Neceſſarium quoque eſt vt natura uitę conceptus in prima generatione ita ſe habeat, cum natura tranſeundo de genere ad genus prius tranſeat ad medium inter ipſa. cum igitur conceptus primo proficiſcatur ex natura plantę ad naturam animalis ſenſitiui, neceſſe ergo eſt ipſum tranſire ad rem ſimilem naturę medię inter iſta duo,

A quę est somnus. dormiens enim non sentit actu, quemadmodum vigilans, neq; est equidem sensu priuatus omnino, vt planta. Debemus autem credere, ꝙ hęc affectio, quę conceptui accidit in vtero, non est vere somnus: nam verus somnus inest illi, qui solet expergisci. est.n. sensus imperfectus similis sensui aīalis medij inter naturam plantę, & naturam animalis perfecti. Nam conceptus in prima sui generatione viuit more vitę plantę: at plantis somnus non inest, quia inexpergiscibiles sunt. Embryo tandem transfertur ab illa natura ad perfectę sensationis naturam media hac natura. quamobrem maiorem partem suę vitę post egressum ab vtero dormiendo consumit: quia somnus est propinquus de se huic naturę. & ideo infans facit suas operationes naturales dormiendo, plusquā vigilando. flet enim interdum cum dormit, & ridet: quod non facit in principio sui partus, dum vigilat. & motus, qui fit in vtero, est motus huius vitę, non motus vitę vigilantis. Hęc quoque affectio, scilicet somnus accidit animalibus propter augmenti necessitatem, & propter virtutem sensitiuam, vt in alijs libris iam de quiditate somni explicatum fuit.

De varietate oculorum.

His igitur sic explicatis, loquamur de causis cęsietatis & nigredinis. Oculi omnium puerorum statim a paruo orti cęsiusculi sunt: post vero immutantur in colorem naturalē illius fœtus. Et hęc affectio patet in oibus B natis aīaliū. oculi.n. in alijs aīalibus vnicolores sunt, vt boū nigri, caprarū cęsij. Oculi vero hominum sunt versicolores, nā alij sunt coloris indici, quī ad nigredinē declinat; alij cesij, alij sunt medij coloris īter istos colores. Equus tñ maxime omnium aliorum animaliū habet hoc propriū, ꝙ alterum oculū cęsium, alterū vero versicolorē habet. Quādoq; pueris etiā hora ortus eorum similis affectio euenit. procedit deinde minuēdo paulatim. sed in vniuersali primo de oculorum discrimine scrutandum est, quam ob causam alij cęsij, alij nigri, alij flaui. Empedocles autem opinatur cęsios plus ignis habere, nigros vero plus aqueę naturę. & ob eā rē nō acute cernūt in nocte habētes oculos nigros, ob aquę turbitatē & opacitatē, ac tenebrositatē: sed qui cęsios habet oculos, acute cernit, prę luciditate ignis. Aristote. tamen dicit id non esse verū, quia in natura oculi, qui est organū visus, aqua superat in eius partibus, & non ignis, nā si ignis dominaretur in oculo, corrumperet eius operationē, impediretq; visum. Cōuenit igitur nos quęrere eiusmodi causam ex parte naturę superantis in hoc instrumēto. Et dicamus ꝙ cum humiditas oculi fuerit multa, tūc eius color erit niger: si vero pauca, tunc erit cęsius, siue flauus: si autem media inter multitudinē & paucitatē, erit glaucus. Quod aūt huiusmodi affectiones eueniāt ex paucitate aquę, & eius copia, patet ex eo, qđ in mari cernitur. nam si eius aqua tur-C get, eius color erit niger, vt attramentū: si vero mō opposito se habuerit cęrulei erit coloris, siue indici. hęc igitur est fortior & apparentior causa, ob quam oculi sunt versicolores. Potest quoque id fieri proptet admistionē portionis terreę cum aquosa. Virtus quoq; digestiua facit ad indiciū colorem: & priuatio harum duarū rerū facit ad cęsietatem, vt earum mutatio facit ad glaucitatē. Situs quoq; huius humiditatis in oculo potest facere ad hoc, iuxta eius eminentiā, aut profunditatē. profunditas enim est causa obscuritatis, quia paucum lumen potest in oculis esse: eminētia vero ipsorum est causa acuitatis luminis eorum. Sed cā, ob quā oculus cęsius plus noctu cernit, quā niger, est, quia cęsius color ē exigui humoris, clariorisq; ad recipiēdū lumē noctis, quā recipiāt oculi multę humiditatis, quia passibilitas motus paucę humiditatis a lumine est facilior ꝙ motus multę humidtatis. est.n. multa humiditas difficilis motus; & ideo lumen stellarū in nocte nō pōt mouere eos. Cęsij aūt mouētur a lumine diei motu quodā, quē oculus nō pōt naturaliter sufferre, cui accidit debilitas, quēadmodū accidit habentibus fortē visum, si radium Solis conspiciant. Aegritudines quoq; oculorū indiciū faciūt huius causę. ęgritudo nāq; vocata Glaucositas cęsijs potius accidit: Lusciositas vero, siue Nyctalopa nigris. causa.n. ęgritudinis glauconię est excessiua siccitas, propter paucā portionē aquosam; & ideo senibus euenit. sed causa nyctalopę morbi est humiditas, quapropter huiusmodi infirmitas plus

accidit iuuenibus, cum habeant cerebrum humidius. Bonitas vero visus fit, D quando talis humiditas est ęqualis in multitudine & paucitate, cum enim ita se habet, non moleste fert motum debilem, neque debilitatur a forti motu; vt sunt qui oculos habent glaucos, qui sunt boni coloris medij inter duos colores, s.cę sietatem, & nigredinem seu indicium colorem. nam bonitas visus non fit ex ę qualitate quantitatis huius humiditatis tantum, sed ex ęqualitate qualitatis eius & id quando tunicę oculi sunt syncerissimę, & lenes. nam vnum ex debilitanti bus visum senum est corrugatio cutis cooperientis visum asperitasq; eorum, & pauca synceritas: pueri vero ob paucitatem humoris & digestionis cęsii, siue glauci in principio sunt. Quod si alter oculorum discrepat in complexione cir ca hoc, tunc erit alter cęsius, alter vero niger: quę affectio equis, atq; pueris ac cidit eadem de causa, qua & hominibus. Cęsietas enim & canities sunt duę af fectiones sequentes cruditatem humoris cerebri, & paucam concoctionē eius. Dictum ergo est, quę est causa cęsietatis, & glaucositatis, & nigredinis. Et spe culemur causam, ob quam animalia acute cernunt, alia vero non. Acumen au tem cernendi bifariam dicitur, aut enim dicitur ꝙ procul cernere potest res ip sas, & illas cognoscere: aut ꝙ differentias rerum visarum, earumq; partium po test diiudicare. sunt enim quidã hominum, qui acute cernunt in vna specie acu minis: alij vero in secunda specie. Sed causa, ob quam res longe cernantur, est profunditas oculi, bonitasq; tunicę & organi. Nam, quando oculus est in cauo positus, & boni tegminis, non dissipatur eius virtus a lumine exteriori, emis sioq; virtutis oculi ad rem prospectam recto tramite meat, vt emissio aquę, quę ex angusta fistula proficiscitur. Causa vero, propter quam percipiuntur diffe rentię rerum, est synceritas organi, exquisitaq; eius claritas. nam minima ma cula plus conspicitur in veste mundissima, ideoq; in oculis claris apparent res occultę. Cum tamen cõtingit aliquos homines habentes organum visus clarum non habere bonam tutelam, differentias rerum ex propinquo, plusquam ex re motis percipiunt, quod patet in habentibus oculos grossos, propter pręeminen tiam oculorum, & qui habent bona tectoria, plus attingunt res a longinquo, & perspiciunt differentias earum, & illę, in quo vtręq; res copulantur, perfecte cernet vtroq; modo.

De auditu, & olfactu, eorumq; ratione. *Cap.* II.

EAdem vero audiendi, olfaciendique ratio est. aut enim ita exquisite audiunt, & olfaciunt, vt quam maxi differentias omnes subiectarum sensibilium rerum . tiant: aut ita, vt procul audiant, aut odorentur. Vt tur bene differentiæ iudicentur, causa sensorium e quomodo in cernendo, videlicet si syncerum, tum ipsum, tũ eius m brana est. Meatus.n. sensoriorum omnium, vt dixi, cum de sensi agerem, tendunt ad cor, aut ad cordis proportionale, si corde car Itaque meatus audiendi, quoniam sensorium hoc aeris est, quia sp tus natiuus in aliis pulsum, in aliis spirationē facit, hac desinit. qu propter verba edifcuntur, vt quod audieris reddere ore possis. q lis.n. motus subierit p sensoriũ, talis quasi ab vna, eadēq; effigie m tus p vocē agitur, vt quod audieris, idē dicas. Oscitãtes ēt, aut sp tũ reddentes, accipiẽtesue, minus audiunt, quoniã extremũ sens auditus ad partē spiritalem terminetur, & quatiatur, moueaturq; instrumēto spiritali, quoties illud spiritum mouet. mouetur enim mouet. necnon temporibus anni, temperamētisque humidis

A accidit, vt aures impleri spiritus videantur, quoniam vicinæ sunt origini loci spiritalis. Iudicium igitur exquisitum differentiarũ tum soni, tum odoris in synceritate sensorii, summæq; membranæ positum est. ita enim omnes motus manifesti, vt in visu, in his etiam veniunt, quoniam & procul sentire, aut non sentire, similiter atque in ratione videndi accidit. Quæ enim ante suas sensorias partes productiores, veluti aquæductus possident, hæc procul sentire possunt. quamobrẽ quorum nares porrectæ sunt longius vt catellorum Laconicorum, hæc valent olfactu. ita enim motus non interpelantur, sed a longe directi sensorium subeunt integri: quomodo in iis, qui manu admota fronti longius cernunt. Auriculæ etiam longæ, imbricateque amplius, quasi grundis, intusque anfractu longiore intortæ quales nonnullarum quadrupedum sunt, melius administrant. quippe quæ motum eminus excipientes ad sensorium reddant. Homo pro magnitudine minime fere omnium animalium procul sentire potest, B cum tamen differentiarum sensu maxime omnium valeat. cuius rei causa est, quòd sensorium syncerum, minimeque terrenum, corpulentumue obtinet. cutem etiam tenuissimam præ cæteris animalibus homo suapte natura pro magnitudine habet. Vitulus marinus nimirum recte a natura constitutus est. Cum enim quadrupes ouiparum sit, auribus caret, meatusque tantum habet, quibus audiat. causa est, ꝙ vitam hic in humore traducit. pars autem aurium addita meatibus est, vt motus a longe delatus aeris seruaretur. itaque nihilo vtiles ei auriculæ essent, immo vero offenderent, cum intra se copiam reciperent humoris. De visu, auditu, olfactuq; dictum iam est. Vbi iudiciũ

AVER.

AVditus quoque & olfactus differunt in ipsis animalibus acumine, & priuatione acuminis. Dicitur aũt acumen de his duobus sensorijs dupliciter, vt de sensu visus dictum fuit, videlicet ꝙ aliqui homines audiunt procul valde, & olfaciunt: alij vero percipiunt valde ipsas differentias odorabilium & vocum. quę causa est eadem cum causa diuersitatis acuminis visus, videlicet synceritas organi proprij his duobus sensibus, & cõuenientia figurę eius, vt qui nares porrectas habent longius olfaciunt, vt canes venatici, quorum nares sunt productę, valent olfactu, proculq; olfaciunt: & vt aĩalia habentia figurã aurium optimam, quas mouent ad omnem partem. Sed differentias sensationũ horum duorum sensuum percipiunt habentes hoc organum syncerum. Maxime aũt homo valet his duobus sensibus, quo ad partẽ, qua differentias sensibiliũ C cognoscit: alio tamen modo minus fere omnibus aĩalibus sentire potest: quia membrana & tutela non sunt eodem modo in homine, vt in alijs animalibus, s. ꝙ in homine sunt debiles, & in alijs fortes. In homine etiam syncerissimę, in alijs vero turbatę, quod homini inest propter suam temperatam cõplexionẽ, & eius subtilitatem. Cuius etiam tegmen debile existit, propter debililatem cutis eius. membrum quoq; recipiens in eo est syncerissimũ, ob temperiẽ complexionis, & bonitaem sensus auditus hominis. Cognitio quoq; differentiarũ rerũ, quę ediscuntur ab eo, fit mediante hoc sensu; & quia organum locutionis est ẽt cõmune huic sensui. nam eadẽ verba, quę ingrediuntur aurem, lingua reddũtur. cumq; homo oscitat, minus audit, scilicet hora oscitationis. & similiter quã do spiritus emittitur a suo corpore. Quod ita fit, quia huiusmodi sensorium sentit per aerẽ quietum, ingressum in aurem: & cum homo oscitat, aut respirat, cõmouetur aer ortus in aure, & turbatur sensatio: quia hoc organũ sic est situatũ,

vt ab eo egrediatur aer, & auris moueatur ad motum aeris: quare non impri- muntur in eum impressiones motuum. nam ex conditionibus receptionis hari impressionum est, vt aer afferens motum ad aurem sit quietus. organum quoq; in se sit quietum. & ideo, quando aures sunt plenę fumo accidentali mobili, ma le audiunt. Omne autem animal quadrupes viuiparum habet aures prçter vi- tulum marinum, qui tantum meatū aurium habet: quia maiorem partem suę vitę in aqua traducit, plusque in ea degit. Fuerunt enim aures creatę in anima li, vt soni ferantur ad ipsum a longe per aerem: & dum moratur hoc animal in aqua non indiget illo organo, quia incassum esset, cum impleatur aqua, immo no ceret motui eius. Iam ergo locuti sumus de causa diuersitatis vnius speciei ani malium in acuitate vniuscuiusq; horum sensuum. & sufficiat sermo huius rei in reddendis causis diuersitatis aliarum specierum circa hoc, quia eadem est causa in genere.

De pilorum in animantibus varietate, & quæ pilorum vice sint. *Cap.* III.

PIli discrepant, & inter se in hominum genere per ętates, & cum cæteris animalibus quæ habent pilos. habent autem quæ intra se animal generant fere omnia. Iam & aculeos, qui a nonnullis vice pilorum geruntur, ge- nus esse pilorum existimandum est, vt herinaceorum aculeos, & siquid eiusmodi aliud in genere viuiparo est. differentia vero pilorum existunt duritię, molitie, longitudine, breuitate, recti- tudine, crispitudine, multitudine, paucitate. ad hæc, coloribus, vt al- bedine, nigredine, eorumq; mediis. sed nonnullas earum differentia- rum per ętates quoque recipiunt, videlicet cum minora natu, aut ma iora sunt. quod præcipue in homine palam fit. pilosior enim ętate pro uectus redditur homo, & parte priore capitis nonnulli caluescunt. Pueri quidem, mulieresq; non caluescunt. viri autem procedéte æta te calui euadunt. necnon capite homines senescentes canescunt. quòd nulli fere ex cæteris animalibus accidit manifeste, quamuis equus euidentius quam cætera ita afficiatur. caluescunt homines par te capitis priore. canescunt primo temporibus. sed nemo vel tempo ribus, vel occipite caluescit. Quibus autem animalium pili non sunt, sed pilorum proportionale, vt auibus pennę, piscibus squamæ, ii etiam nonnulli ex iis affectibus veniunt ratione eadem. Sed cuius- nam rei causa genus pilorum datum animalibus a natura est diximus ante, cum causas partium redderemus. nunc præsentis operis atque officii est, vt quibusdam præcedentibus rebus, & quas ob ne- cessitates hæc eueniãt, explicemus. Causa crassitudinis, tenuitatis, pili, cutis potissimum est: aliis enim cutis crassa: aliis tenuis, & aliis rara, aliis densa est. tum differentia humoris inditi confert causæ est: aliis enim pinguis, aliis aquosa est. Omnino cutis natu- ram terrenam esse statuimus. cum enim per summa sit, humore euaporante solida, terrenaq; redditur. Pili autem, proportiona- leq; pilorum non ex carne, sed ex cute oriuntur, cum humore

Cutis natura & differētia.

A iis euaporetur, atque exhalet. quamobrem crassi ex crassa, tenues ex tenui cute proueniunt. quòd si cutis rarior, & crassior sit, crassi gignentur propter copiam portionis terrenæ, & meatuum laxitatem. sed si spissior est, tenuiores exeunt propter meatuum angustiam. Item si vapor aquosus inest breui resiccescens, facit ne pili capiant magnitudinem. at si pinguis est, contra euenit. non enim facile exiccari potest, quod pingue est. quamobrem in totum animalia, quorum cutis crassior est, pilo sunt crassiore, quamuis non quæ cute maxime ita constant, magis ita habeant pilum, propter eas, quas modo diximus causas, vt generi suum prę bubus & elephantis, & multis aliis vsu euenit. nam & si cutem crassiorem boues, elephanti, & pleraque alia habent, quam sues, tamen pilo tenuiore teguntur. Eadem causa est, cur hominum capilli crassissimi sint. capitis enim cutis crassissima est, & humoris plurimum continet. rara etiam admodum est. Quinetiam vt pili longiores
B breuioresue sint, causa est, quòd humor qui euaporetur, non facile exiccari potest. causa vero ne facile exiccetur duplex est, scilicet quantitate & qualitate. nam si humor aut multus, aut pinguis est, non facile exiccari potest. ideoque hominum capili longissimi sunt. cerebrum enim, quod humidum & frigidum est, largam humoris copiam præbet. Simplex autem, crispusue oritur pilus exhalatione pilorum. Nam, si fumosa est præ sua caliditate & siccitate, crispũ efficit pilum. inflectitur enim, quoniã duplici delatione feratur. terrenum.n. deorsum, calidum sursum fertur: cũq; præ sua imbecillitate inflecti facile possit, intorquetur. quod pili crispitudo est. Aut igitur ita cã reddenda est, aut qm̃ parum humoris, multũ aũt portionis terrenę inest, efficitur, vt pili resiccati ab aere ambiente contrahãtur. inflectitur enim quod rectum est, si euaporatur, & contrahitur, atq; cõuellitur pilus, quemadmodum cum igne aduritur, vtpote cũ crispitudo conuulsio sit ob humoris inopiam ab aeris continentis calore. In-
C dicium rei est, q̃ & duriores sunt pili crispi, quã recti. durũ.n. quod siccum est. simplici autem pilo sunt, quę humore abundãt. fluit enim humor in iis, non stillat. Quocirca Scythæ incolæ Ponti, & Thraces pilo sunt promisso, & simplici. nam & ipsi humidi sunt, & aer ambiens eos humidus est. Aethiopes contra, qui loca incolunt calida crispo sunt pilo. siccum est.n. & cerebrum eorum, & cœlum ambiens. Sed sunt quæ quãuis cutem habeant crassiorem, tamen tenuiori sint pilo, ea videlicet causa, quam ante exposui. quo enim meatus tenuiores sint, eo pilos enasci tenuiores necesse est. quapropter ouium generi tales sunt pili. vellus.n. multitudo pilorum est. Sunt etiam, quæ mollem quidem habeant pilũ, sed minus tenuẽ, vt lepores cõtra quã oues. leporũ.n. pilus per summa cutis enascitur. quãobrem longitudine caret, & simile accidit, vt in iis, quæ lino decerpuntur, quæ quãuis mollia sint, tamen nullã longitudinẽ habent, nec implexum vllũ

Cur hominũ capilli long.

recipiunt. Oues frigidi tractus cōtra quam homines afficiuntur. Scy D
thæ enim molli sunt pilo. at oues Sauromaticę duro. causa eadem,
quæ in omnibus feris est. frigus enim indurat, propterea quod cogēdo
exiccat. cū enim calor eximitur, humor vna euaporatur. itaque non
solū pilus, sed ēt cutis terrena, duraq; euadit. causa in feris vita agre
stis est, in cicuribus autem his loci frigiditas. Indicium vel echini pe
lagici faciunt, quorū vsus contra vrinę stillicidia est. quippe qui frigi
ditate maris præalti, in quo degūt (sexaginta enim, atq; ēt amplius
passum gurgite oriuntur) ipsi quidem exigui sint, sed aculeos gran
des, durosq; gerant. Causa magnitudinis est, quòd incrementum cor
poris diuersum eo est. cum enim parum caloris obtineant, neq; con
coquere possint, multū ob eam rem habent excrementi. acu. et au-
tem, & pili, & reliqua generis eiusdem excremento nascuntur. du-
ri vero & rigidi modo pene lapidis constant propter frigus, & gelu.
eodemq; modo cætera, quæ terra, gignit, duriora, & terrosiora, la-
pidosioraq; gignūtur locis aquiloniis, quam austrinis, & vento ex-
positis, quam concauis, & quietis, frigent. n. omnia magis, humorque

Indurat & calor & frigus diuersimode,

euaporatur. Indurat igitur tum calor, tum frigus. nanq; euenit, vt
ab vtrisq; humor euaporetur, scilicet a calore per se, a frigore per ac
cidēs. vna enim cū calore humor abstrahitur. nullus enim humor si-
ne calore est. sed frigus non modo indurat, sed densat etiā, calor ve-
ro laxat, rarioraq; facit. Eadē causa est, vt natu grādibus duriores &
pili, & pēnę, & squamæ reddantur. cutes enim duriores, crassio-
resque efficiuntur senescente ætate. resiccantur enim. & quidem sene
ctus ipsa, vt nomē significat, terrena est, quoniam sine calore est, &
cum calore humor defluit. Calui omniū maxime animalium homi-
nes aperte efficiuntur. quod genus affectionis generale quodammo-
do est. nam & plantarum aliæ semper frondent, aliæ frondem ami-
tunt. Et aues, quæ certo tempore se abdunt, & latent, pennas amit-
tunt. qualis affectus caluitium in hominibus est, quibus accidit, vt
caluescant. Cū enim paulatim & frōdes, & pennæ, & pili defluat, vbi
vniuersim hic affectus euenerit, vocabula accipit hæc, caluescere, a-
frondescere, depennescere. Causa autem huius affectus inopia hu-
moris calidi est, qualis precipue est humor pinguis. quocirca plan-
tę, quæ pingues sunt, fronde perpetua virent. sed de his alias. sunt et
iis vel aliæ causæ huius comites affectionis. Euenit hoc plantis hi-
berno tempore. mutatio enim hæc potior, quam ætas earum est. A-
malibus etiam, quæ latent, idem tempus iacturæ est. sunt enim mi-
nus, quā homines natura humida, atq; calida. Homines aūt suis ve-
tibus hyemem, æstatemq; agunt. quamobrē nemo ante, quā coire in
cipiat, caluescit, sed a venereo coitu potius id euenit, scilicet iis, qui

Vnde caluities,

sua natura sunt eo propensiores. Cum. n. cerebrum frigidissimum
omnium corporis partium sit, tum rei venereæ vsus refrigerat. cal-
ris nanq; synceri, naturalisq; secretio est. itaq; cerebrum sentit pri-
mo

A rito prius, quæ enim imbecilla, vitiosaq; sunt, causa parua, exiguoq; momento immutantur. Quapropter siquis cogitet, vt & ipsum cerebrū parum calidū est, magisq; talem esse obductā cutem necesse est, atque etiam magis naturā pilorū, videlicet quanto plus ipsa caloris origine distet, recte id ita euenire existimabit, Vt qui semē ferant, ea ipsa ætate caluescant, qua semen emittāt. Eadē cā est, & vt priore capitis parte caluescant, & vt hoibus solis oium aīaliū id eueniat. ꝙ.n. parte priore cerebrum cōtinetur hinc ea parte caluescimus. quòd autem homo maximum, humidissimumq; cerebrū habet, hinc solus animaliū ita afficitur. mulieres non caluent, quoniam natura earum similis puerorū naturæ est. vtraq;.n. sterilis seminalis excrementi est. spadones ēt non caluescunt, quoniā in fœminā mutātur: & pilos, qui postea gignūtur, aut non ꝓducunt, aut amittunt, si forte habent, præterquā pubem, quam mulieres etiam habent, cum cæteris illis careant. ob læsio.n. hæc mutatio de mare in fœminam est. Causa vero, vt
B quæ latent, rursus pennas recipiant, quæq; frondem amiserint, denuo frondescant, caluis aūt nunquam redeat pilus, ꝙ anni tépora illis mutationem corporis magis afferunt. itaq; pro temporū mutatione vicissitudo gignēdi, amittendiq; sequitur, vt aīalia pēnas, pilosue, plātæ frondes aut dimittāt, aut recipiāt, at vero hominibus ꝑ ætatē euenit, ver, æstas, autumnus, hyems. itaq; cū ipsæ ætates non permutentur, fit, ne affectus, qui ob eas accidunt, permutentur. quanquam similis causa est. ac de cæteris pilorum affectionibus diximus fere.

Soli homines caluescunt.

De varietate pilorum.

INcipiamus tractare de causa pilorum, & dicamus ꝙ omnia fere animalia viuipara pilos habent, hominumq; pili diuersi sunt ab alijs. Aculei aūt quorundam animaliū vterinaceorum, & similium viuiparorum geruntur vice pilorū. Sunt autem differentię pilorum multę, vt durities mollities, longitudo breuitas, crispitudo & rectitudo, multitudo & paucitas. differuntq; coloribus, vt albedine nigredine & eorum medijs. per ętates quoq; differētias recipiunt
C ipsi pili, vt canities in homine, quę primo vt plurimum genis aduenit: & vt caluities eueniens maribus, quibus proprie inest. canities vero est ꝓpria homini: inest tamen equo etiam. Aīalibus vero, quibus vice pilorum inest quid proportionale, & conueniens, vt squamę, & crustę, accidunt etiā affectiones pilorū, vt casus, & depilatio: de quo ante diximus, cū causas pilorū reddidimus tam ex necessitate materię, ꝙ̄ nobilioris notę gratia. intendimus aūt hic reddere causā horū discriminum, quibus pili differunt. Et dicamus crassitiem pili, eiusq; tenuitatem insequi naturam cutis animaliū. nam quorundam animalium cutis tenuis existit, nonnullorum vero grossa: alijs vero rara, alijs densa inest. Discrepātia autem naturę pilorum insequitur naturam cutis: quia materia pilorum est excrementum terreum cutis. cuius indicium est ꝙ, si cutis incidatur, non oriuntur ibi pili. quod ideo est, quia pili ex cutę oriuntur, non ex carne. natura igitur pilorum insequitur naturā cutis: quare in cu:i subtili tennes existunt, in crassa crassi, in humida humidi, & in sicca sicci. Nam ex cute decidunt duo excrementa, quemadmodum & ex alijs membris, quorum alterum humidum, alterum v ero siccū. humidum quidem dissipatur: siccoum vero pilos generat. & hoc, qn̄ cutis est grossa, fungosa, & eius foramiua sunt lata, tūc pilus est grossus propter exuperātiam portionis terrę in eo, & amplitudinē pororum, ꝙ si cutis extiterit densa, tenuis, & pili etiam erunt tenues propter tenuitatem cutis, & an-

AVER.

Ex cute decidunt duo excremēta.

gustiam pororum. Sed, si huiusmodi excrementum existens in cute sit paucū D
& siccū, tūc pili non habebunt longitudinem neq; multitudinē. ꝙ si multū fue-
rit, tunc pili erūt longi, & multi. Multiplicantur tamen in cute grossa, & efficiū
tur capilli hominū longi: quia hęc duo simul cōcurunt in cute capitis eius. nā, cū
excrementum cutis capitis eius sit multum & humidum propter crassitiē eius et
humiditatē cōplexionis ipsius cū amplitudine orificiorū. Cutis igitur in summa
est apta sua quantitate, & qualitate generare pilos. intelligo per qualitatē pin-
guedinē, & humiditatē, & amplitudinem foraminum. per quantitatē vero intelli
go multitudinē materię. Iam ergo locuti sumus de causa multitudinis pilorum et
paucitatis, asperitatisque & subtilitatis. Simplex vero, & crispus pilus propter
vnam duarū causarum fieri potest, vel pp vtranq; simul. Quarum vna est, quia
fumus, ex quo pilus crispus oritur, est cōpositus ex portione ignea, & terrea: pp
quam compositionem quęret portio terrea impellere ipsum deorsum & ignea
sursum, quare cōtingit pilū inflecti ꝓpter hos duos motus contrarios. Secūda ve
ro causa potest esse propter humiditatem, & siccitatem. Nam si siccus & igneus
fuerit valde, tūc accidit pilo tortuositas: vt cū ad ignē accedit. ꝙ si humidus &
frigidus existit, tūc cōtingit pilum extendi. Aer quoq; ambiēs ipsum extra mul
tum facit ad hoc. quod ostenditur: quia qui in septētrione incolūt pilos habēt re
ctos: qui vero meridiem crispos, veluti pip. qui autem medium horum locorū ha
bitant, vt est insula Andalugię, capillos capitis habent medios inter simplicita-
tem & crispitudinē; pręsertim illa ciuitas, quę temperatior est cęteris ciuitati-
bus Andalugię noīata Corduba, & alijs remotioribus. Huius aūt ciuitatis tēpe
ramentum ostenditur ex virtutibus hoīum eius, & bonitate intellectus: habētq;
naturaliter optimos mores, pręsertim virtutes, quę paci, & bone opinioni tribuū
tur. Differunt aūt ab hominibus Sibilię, cum tñ sint, propinquę. quamobrem
differunt ēt inter se pili vnius speciei aīalium, videlicet pp diuersitatē regionū:
quemadmodum discrepat lana ouium educatarū in terris Andalughię a lana
ouium Dalmatię, & aliis ex diuersitate regionū. Est.n. ouium vellus in hac pri
ma subtilissimum, propter tenuitatem materię, et siccitatem eius, & igneitatem:
& ideo fiunt ex ista lana pāni tenues valde, similes pannis sericis. Sed qñq; pili
ouiū in quibusdā regionibus sunt crassi valde, propter grossitiē materię & eius
siccitatē. Et, qñ materia est pinguissima. & subtilis, & pauca, est paucorū pilo-
rū, vt leporum, & cuniculorū, & similiū. sed, si materia abundat crassitie, & sic-
citate, pauca tñ pinguedine, tunc ex ea aculei fiunt, vt in erinaceo: pręcipue si
contingat eiusmodi species inhabitare loca frigida syluestria. frigus enim cōge-
lat ista membra terrena: quia calor eximitur, frigusq; extra proficiscitur, cū
quo eximitur humiditas eius, & congelatur. & ideo cutis in hoc genere est ter-
rea dura, similiterq; pilus. & ob hanc cām Echini, quibus Medici vtūtur pro
destillanda vrina, qui in mare oceano degunt, quod frigidū existit, habent acu-
leos duros prae frigiditate maris, & profunditate eius. est.n. profundū circa sexa-
ginta passus, vt aiunt. hi aūt echini exigui sunt. absumiturq; excrementū terre-
eorum in aculeos: quia multū huius excremēti in corporibus eorum habent pp
priuationem cōcoctionis, cum parum caloris obtineāt. ob quā rem idem accidit
pilis aīalium existentium in regionibus aquilonis, quę sunt multū vētosę: quod
tamen non ita euenit austrinis. Deniq; frigus solet congelare materiā terrē
calido ingrossatā: vt in Quarto Meteororum dictum fuit. & ideo corpus densum
habet poros angustos. cōtraria tñ est actio caloris. & quia in his superat frigidi-
tas & siccitas, ideo senescente ętate habent cutim durā, & pilos aīalia pilosa,
& aculeos spinosa, & pennā pennata, & squamam squamosa, crustāq; crustata.

De Caluitie.

CAluescere autem viro accidit veluti plantis defondescere. plantarum autem
aliquę frondem amittunt; alię vero frondent, cuius rei causa eadem est in ge-
nere, idemq; pennis auium euenit. Cuius affectionis vniuersaliter est pri-
uatio humidi pinguis, quo nutriuntur hęc, quę defluunt. cuius humoris inopia fit
ex temporibus, vt aues, quę pennas amittuut quodam tēpore determinato: quem-
admodum & plantarum folia defluunt hyberno tempore: vel ex ętatibus, vt

A uitium, quod tempore senectutis euenit, affectio nanq; ętatum animalium simila tur affectui quatuor temporum in plantis, & animalibus, &, quia natura sene ctutis est similis naturę autumni, quo tempore plantę folia amittunt, aues vero pennas, sic etiam homines eo tempore caluescunt, capili tamen non redeunt, cũ tamen frondes, & pennę reuertantur, quia homo non facit nouam reuolutionẽ, tempora vero circuunt, & iterantur. Sed cur cerebrum potius caluescit, quam cętera membra, parsque anterior & non occiput, vir etiam & non mulier, causa est vt dicam. Capiti autem hoc proprium est, quia non datur membrum in corpore humano, generans capillos, sicut cerebrum. cuius causam iam diximus, scilicet quia cutis capitis est calida & humida crassa; sed adueniente ętate supe rat frigiditas & siccitas in ea, & desinit materia prõpta capillis: quare accidit ei huiusmodi affectio. Fit autem in anteriori parte capitis tantum, quia illa pars est tenuior cęteris partibus cerebri, & calidior, cuius humiditas cito finitur. ꝙ autem sit ea pars humida ostenditur, quia est lenis tempore infantię. Et, cum hęc affectio insequatur siccitatem, & frigiditatem, ideo maxime fit ex coitu venereo, cum soleat consumere materiam calidam, & humidam. merito.n. membrũ natura frigidum prius afficitur ex exitu huius excrementi a corpore, s. sperma tis, quam alia membra. Inter cętera aũt animalia homo tantum caluescit, quia ipse solus habet capillos in capite. mulieres vero non caluescunt propter earũ

B complexionem humidam, & viri complexio sicca existit: ideo caluescit. & pro pterea spadones non caluescunt, neq; hoies habentes complexionem valde hu midam, pręsertim si complexio huius membri fuerit humida. De grossitie igi tur pilorũ, & tenuitate, simplicitate, crispitudine, de pilationeque iam dictũ est. — *Cur mulier nõ caluescat*

Quam ob causam homines canescant. Cap. IIII.

COlorum autem causa cæteris quidem animalibus cutis natura est, vt vnicolora sint, & varia. sed hominibus nihil causæ cutis affert, nisi ad canitiem, videlicet eam, quæ morbo, non quæ senio accidat. nam eo vitio corporis, quod vitiligo vocatur, pili efficiuntur albi. sed, si albi sunt pili, cutem albedo non sequitur. cuius rei causa est, ꝙ pili e cute exeũt. itaque si cutis ægrotat, extenuataq; est, pilus

C quoque ægrescit. ægritudo autem pili canities est. Aetatis vero illa canities inopia, & exilitate calori cõtrahitur. omnis enim ætas labitur in frigiditatem, cũ iam corpus inclinatur, & consenescit. senectus.n. frigida est, & sicca. de alimento autem, quod quãcunq; partem corporis subeat, ita intelligendũ est, vt calore proprio concoquatur, qui cũ agere nequeat, deprauetur altio, & aut repletio sequatur, aut ægritudo. sed de eiusmodi causa postea differemus, cum de incremento, & alimento agemus. Quibus igitur hominibus natura pilorũ parũ calida est, plusq; humoris subit, calor propius nequit cõcoquere: atq; ita humor putrescit, calore aeris ambiẽtis. fit.n. putredo quæq; a calore, sed non suo natiuoq;, vt alio loco exposui. putredo autẽ & aquæ, & terræ, & quorũuis eiusmodi corporum fieri potest. quamobrem terreni etiam vaporis putredinem nouimus, quæ situs vocatur. etenim situs caries vaporis terreni est. Itaque in pilis quoque alimentũ tale, cum nõ concoquitur, putrescit, atque ita efficitur — *Egritudo ea pilli canities*

ea,quę canities appellatur:quę alba propterea eſt,quod & ſitus vnus D
carioſorum fere albus eſt. Cuius rei cauſa eſt,ꝙ multum aeris conti-
net. omnis enim vapor terrenus vim habet aeris craſſioris ſitus enim
quaſi reſpondens pruinæ exiſtimatur. nam ſi vapor ſe efferens con
creſcit,pruina fit. ſin putreſcit,ſitus. quapropter vtraq; per ſūma hæ-
rent. Vapor.n. per ſumma eſt, & recte a poetis in Comœdiis transfer
tur cōuicio in canitiem,cum ſenectutis ſitum pruinā nominant. alte
rum enim genere idem eſt. vapor nanq; vtrūq; eſt. alterum, id eſt ſi-
tus, ſpeciei idem eſt. putredo enim vtrūque eſt. hoc ita eſſe indicium
eſt, quòd pleriſq; per ęgritudinem pili canuerint, mox valetudini re
ſtitutis nigruerint. cauſa eſt, quòd per ægritudinem, vt totū corpus
inopia caloris naturalis laborat, ſic ptes etiam minimæ eadem par-
ticipant labe. multum autem excrementi conſiſtit in partibus corpo
ris, quãobrem in pilis etiam cruditas eſt, quòd canitiem faciat, poſt
vero cum conualuerint, & vires receperint, denuo mutantur, & E
quaſi iuuenes ex ſenibus redduntur, affectiones que proinde mutan-
tur. Recte etiam dixeris morbum eſſe aduentitiam ſenectutem. ſe-
nectutem autem eſſe morbum naturalem. itaque morbi nonnul-
li idem faciunt, ꝙ ſenectus. Tēpora autem primo caneſcunt, quòd oc
ciput vacat humore, cū non contineat cerebrum. ſinciput vero habet
multum humoris. quod autem multū eſt, difficile id putreſcit. at in
temporum pilis, nec tam parum humoris eſt, vt cōcoqui poſſit, nec
tam multum, vt putreſcere nequeat. cum enim is locus medius inter
vtroſque ſit, extra vtrunque affectum eſſe poteſt. Cauſa canitiei hu-
manæ dicta iam eſt.

Tēpora primo calueſcunt.

Quam ob cauſam nonnulla animalia pilis, aut iis quæ pilorum uice fun gantur, immutentur. *Cap. V.*

CAeteris autem animalibus, ne per eam ætatem hoc idem
manifeſte eueniat, cauſa eſt eadem, quam de caluitie
diximus. Parum enim cerebri, idque minus humidam
habent, vt calor ad concoquendum ſufficiat. Equis ma
xime omnium, quæ nouerimus, animalium canities in-
noteſcit: quod os, in quo cerebrū tenuius, quã cætera pro magnitudi
ne habeãt. argumentū eſt, quod ictus in eo loco periculoſus eſt. vn-
de illud Homeri.
Et quam ſetæ hærent capiti, lætaleque vulnus præcipue fit equis,
Cum igiī præ tenuitate oſſis affluat humor, & per ætaté calor defi
ciat, pili iſti caneſcunt. Rufi ēt celerius, quã nigri caneſcūt. nã & rufi
tas, quaſi imbecillitas pili eſt. imbecilla autem quæq; celerius ſene-
ſcūt. Grues ſeneſcētes effici nigriores aiunt. cuius affectus cauſa eſſe
poteſt, ꝙ pennarū natura earū albicet, plusq; humoris ſeneſcentibus
iis cōſtituitur in pennis, quã vt facilius putredini pateat. Canitié au
tem effici putredine quadã, nec eſſe, vt quidam putant, arditaté, indi

A ciũm eſt ꝙ pili,qui vel pileo,vel alio tegmine operiũtur, celerius cã
neſcunt.flatus.n.putredinẽ prohibent.operimentum aũt flatum ar-
cet. Iuuat ẽt olei aquę miſti perunctio. aqua.n.refrigerat,oleũ vero
ne celiter exiccetur,prohibet.aqua.n.facile reſiccatur. Canitiem aũt
non eſſe ariditatem,nec pilum,vt herbã exiccatum albeſcere, indi-
cium eſt,ꝙ pili nonnulli cani illico oriuntur:at nullũ oritur aridum.
multi ẽt ſuo extremo albeſcunt:in vltimis.n.ac tenuiſſimis calor mi
nimus habetur.cęteris aĩalibus,quibus pili albi gignuntur, natura,
non affectu id euenit. Cauſa autem colorum in cæteris cutis eſt. al
borum enim alba eſt cutis, nigrorum nigra.variorum, permiſtorũ-
que partim alba, partim nigra eſſe conſpicitur. At in homine cutis
nulla cauſa eſt.qui enim ſunt albi, admodum nigros habent capil-
los.Cauſa eſt,ꝙ homo omnium maxime tenuem cutem habet. pro
magnitudine itaque nihil ad pilorum mutationem cutis valet, imo
præ ſua imbecillitate ipſa mutatur,& vel a Sole, vel a flatu redditur
B nigrior,nec pili vllo pacto cum ea mutantur. at vero in cæteris cu-
tis vim loci præ ſua craſſitudine obtinet. itaque fit, vt pili pro cute
immutentur,cutis autem ipſa nihil a flatu, aut Sole afficiatur.

De coloribus animantium. *Cap. VI.*

ANimalium vero alia vnicolora ſunt(appello Vnicolo-
ra,quorum genus totum vnum habet colorem,quomo-
do leones fului ſunt omnes. idemque in auibus, &
piſcibus,& reliquis animalibus omnibus intelligit vo-
lo)alia verſicolora ſunt. Sed toticolora ea,dico quo
rum corpus totum quidem eũdem habet colorem,ſed nõ omniũ eun
dem, vt bos totus albus eſt,aut totus eſt niger. Alia varia ſunt,idque
dupliciter:aut enim genere,vt pãthera,vt pauo,& piſciũ nõnulli, vt
quę thraſſæ.vocãtur:aut non genere toto, ſed pte,vt boues,vt caprę
in terdum variæ generãtur.in auium ẽt genere columbæ,& alia ple-
C raq;.Tranſeunt vero toticolora multo magis,quã vnicolora,tum in
colorẽ ſui generis ſimplicem, vt ex albis nigra, & ex nigris alba red
dantur,tũ vero in miſtũ ex iis,quoniã in totius generis natura ineſt,
ne vnũ habeat colorẽ.hinc.n.facile vtroq; verſus mouetur,vt vicis-
ſim mutetur,& varium efficiatur. vnicolora contra nunquam.n.mu-
tãtur,niſi per affectũ,idq; raro.iam.n.perdix viſa eſt alba,& coruus,
& paſſer,& vrſa. Accidunt hæc,cum in generatione peruertuntur: fa
cile.n.moueri,deprauariq; poteſt,quod paruum eſt.tale aũt quod gi
gnitur eſt.principium.n.iis quæ gignuntur,in paruo conſiſtit. Aquis
etiam inmutantur ea potius,quæ ſua natura toticolora, genere aũt
verſicolora ſunt.calidæ enim aquæ pilũ faciunt albũ, frigidę nigrũ:
quomodo plãtis etiã euenit,Cauſa eſt,quòd calida plus aeris habẽt,
quam aquæ.aer aũt perlucẽs,albedinem facit, quemadmodũ ſpumã
quoq; effici certũ eſt. Vt igitur cutes per affectum albæ differunt ab

iis, quæ tales natura ſunt ſic pili inter ſe differunt, qui morbo, aut D
ętate, quiq; natura albuerint, ſ. eo ꝙ cauſa eſt diuerſa. alteri enim ca
lore naturali, alteri alieno albi efficiuntur. Albedinem vero omni-
bus aer vaporoſus præbet incluſus. quamobrem quæ vnicolora non
ſunt, uentre omnia plenius albent. calidiora etiam, ſuauioraq; ſunt
omnia alba fere eadem de cauſa. concoctione enim dulce efficitur:
concoctio autem calore. eadem cauſa vnicoloribus quoque, ſed aut
nigris, aut albis reddenda eſt. caliditas enim atque frigiditas cauſam
habent naturę cutis, & pilorum. membrum enim vnumquodq; ſuum
habet calorem. Quinetiam linguæ ſimplicium ac variorum inter ſe
differunt, atque etiam ipſorum ſimplicium, ſed verſicolorum, vt al-
borum, & nigrorum. cauſa vero eſt, quod ante dixi, quod variorum
cutes variæ ſunt, alborum albæ, nigrorum nigrę. linguam autem pe-
rinde, ac partem aliquam eſſe exteriorem putandum, qualis manus,
aut pes eſt: quanquam ore operiatur. itaque cum variorum cutis non E
ſit vnicolor, cutis quoque linguam ambientis ea ipſa cauſa eſt. Mu-
tant colores auium nonnullæ, atque etiam quadrupedum ſylueſtriũ
aliquæ p tempora anni. cuius rei cã eſt, ꝙ vt homines p ætatem mu
tantur, ſic illa per tempora. plus enim diſcrimen hoc in iis poteſt, quã
mutatio ætatis. Varia etiam magis ſunt, quæ vario magis cibo ueſcun
tur. quod parte plurima dixerim, idq; recta ratione, vt apes vnicolo
res ſunt magis quam crabrones, aut veſpę. nam, ſi cibi cauſę ſint mu-
tationis, merito ciborum varietas facit, vt magis euarient motus, &
alimenti excrementa, ex quibus & pili, & pennæ, & cutes gignuntur.
Ac de coloribus & pilis ſatis definitum ſit ad hunc modum.

AVER. EXpedit modo tractare de colore pilorum. cuius rei ſpeculatio triplex ex
ſtit. Prima de colore prouenients ex natura ętatum. Secunda de diuerſita
te coloris iuxta naturam ſpeciei. Tertia de cauſis, ob quas diſcrepant co
lores in vna ſpeciei animalium, & in membris indiuiduorum huius ſpeciei. &
huiuſmodi diſcrepantia, quę membris et indiuiduis ineſt, poteſt eſſe permanens:
vt eſt diuerſitas, quę ineſt maribus pauonum, & aliquarum auicularum. poteſt
tamen eſſe immanens, vt color columbarũ, & quarundam auiũ. Dicamus ergo
hoĩem tantum effici verſicolorem per ętates, & eſt ipſa canities, & equum. ſed
in aue noĩata Grues (ſi verum eſt quod dicunt ipſam denigrari in ſenectute, cum
tamen in iuuentute ſit flaua ad albedinem declinãs) illa affectio videtur accide
re ętate iuuẽtutis, & augmenti propter robur caloris naturalis. tẽpore vero decli
nationis & diminutionis propter debilitetẽ caloris naturalis, & dominiũ extra
nei. Si ergo ita eſt, & canities oritur tpe ſenectutis, & declinationis, patet ipſam
generari propter debilitatem caloris naturalis. Nam calidi eſt denigrare ſubſtã
tiam ſiccam, quando ipſam vincit: quẽadmodum facit ignis in ligna, ꝙ cõuertit
ea in carbonẽ. &, cum calor naturalis corporis ſenũ debilitatur, non concoquit
nutrimentum quo capilli nutriũtur, perfecta cõcoctione: generaturq; in eo ab
aere ambiẽte calor putredinalis. quare dealbantur ab iſto calore putrefactiuo
orto in eo ex debilitate caloris innati: qui dealbantur propter admiſtionẽ par
tis aereę, cnm iam declaratũ fuerit colorem album fieri ex miſtione portionis
aereę cum terrena aut aquoſa. & ideo butyrũ & canfora, & ſpuma ſunt alba.
Et habet ipſa canities hunc colorem de neceſsitate propter calorem extraneũ,
nam falſum eſt id ex calore naturali prouenire: cum ea hora calor naturalis ſit
debilis, & frigiditas & ſiccitas ſit fortis, quanto enim frigiditas & ſiccitas auge

A tur in corpore, crescit dealbatio capillorum. Siccitas tamen est causa canitiei p accidens, non per se, cuius indiciũ est quia plures hominũ, quando ęgrotant forti ęgritudine, capilli capitis eorũ dealbantur: quibus sanatis iterum denigrescũt. quod totum fit ex debilitate caloris naturalis tempore ęgritudinis, & eius fortitudine tpe in columitatis. Quod etiam indicatur ex eo ꝙ, cum continuant cooperire caput eorum, cito incurrunt canitiẽ. Neque verũ dicit, qui putat flegma esse causam canitiei, quia phlegma est nutrimentum primum, & capillus nutritur ex nutrimento vltimo. nutritur aũt phlegmate, postquã fuerit transmutatũ magna transmutatione: quare non possumus dicere hunc esse colorem phlegmatis. Bene tamen potest dici phlegma esse vnam ex causis caloris putrefactiui dealbantis canitiem; quę tamen est causa remota. Similiterq; accidit genis; quia albedo generata in eis fit a calore putrefactiuo exteriore, vt euenire solet rebus, quę putrefiunt: non ꝙ hęc albedo sit phlegmatis, vt posset aliquis imaginari. Accidit aũt canities plus homini quã aliis, ratione quãtitatis humidi existentis in eius corpore, & eiusdem qualitatis in respectu ad colorem naturalem corporis eius: quare calor elemẽtaris non potest supra humidum, quo nutritur capillus in fine vitę humanę, & generatur in eo calor putrefactiuus, ipsumq; dealbat. Is igitur affectus est quid proueniens ex proportione existenti inter calorẽ B hominis & humidum, quo capillus nutritur. Cęteris vero animalibus propter exuperantiam siccitatis materię corporis eorũ, ex qua capillus nutritur, & propter eius paucitatẽ id non euenit: videlicet, ꝙ sit impotens calor corporis eorum in digerendo ipsum in aliquo tempore. Ad quod facit subtilitas ossium capitis. tenuitas namq; ossis est causa, vt ipsum ingrediatur aer exterior, & putrefaciat ipsum. & propterea prius dealbãtur capilli temporum vt plurimũ: qd etiam equo accidit. Indiciũ autem, ꝙ ossa temporum equi & hoīs sint subtilia, est, quia si vulnerantur, pereunt. Ostenditur etiam albedinẽ canitiei gñari a calore putrefactiuo, propterea quia extremiates capillorum prius dealbãtur, quem admodũ extrema frondiũ plus pallent: quod fit propter debilitatem caloris naturalis extremitatũ. sed albedo capillorum cutis albę insequitur cutem albã: quod ex ęgritudine accidit. Iam ergo locuti sumus de causa, ob quam homines, & equi canescunt. Sed causa diuersitatis coloris pilorum in vnaquaq; specie aĩalium est ipsa diuersitas coloris cutis eorũ. Nam, cum pilus fiat ex superfluitate nutrimẽti cutis, excrementũ erit simile aliquo pacto naturę cutis mẽbris, cuius est excrementũ: colorq; insequitur cõplexionẽ cutis; sequitur igitur ꝙ color pili insequitur colorẽ cutis. Causa igitur versicoloris pilrũ in aĩalibus habẽtibus plures colores, est diuersitas naturę cutis. & ideo diuersitas coloris pauo C nũ prouenit ex diuersitate naturę cutis. Aer quoque, & aqua, venti, cibiq; locorũ magnã hñt vim in variandis coloribus, vt narrat Aristo. ꝙ in prouincijs Romę, sunt duo flumina, quorũ si ex vno oues bibant, pariũt agnos albos: si vero ex alio, nigros pariũt. In quibusdam tñ aĩalibus color non separatur ab eis: vt nigredo a coruo, quia color insequitur naturã mẽbrorũ radicaliũ. dixerũt tñ visum iam fuisse coruũ album, & predicem albam. sed pauo est versicolor: quia eius color non insequitur complexionem radicalem eius. Sed cur in homine color cutis sit diuersus a colore pilorum, & non sequitur color pili colorẽ cutis, causa est subtilitas cutis hominis impotentis transmutare pilum, & eum trahere ad colorem suum. cuius subtilitatis indicium est ꝙ alteratur a minima causa extrinseca obuiãte, vt est Sol, & ventus, cum tñ pilus non alteretur. Excrementum quoq; cũ exit propter bonam secretionẽ virtutis discretiuę, oportet ipsam habere cõplexionẽ remotã a complexione membri, cuius est excrementũ. Mutatur tñ qñq; color animalis propter aliquã ęgritudinẽ; qui postea reuertitur remota ęgritudine. sed alibi dictum fuit de natura colorũ. Iam ergo fecimus sermonem quare diuersificatur color pilorum per diuersitatem ętatum, & iuxta naturam speciei, & naturam membri. Color etiã cutis quorundam animalium variatur ratione mutationis quatuor complexionũ, quẽadmodum variatur propter ętaem. cuius rei causa est eadem. Animal vero multicolor est diuersarum naturarum, quia eius membra sunt diuersa complexione: & ideo eius excrementa

ſunt diuerſa. & propterea apes vnicolores ſunt, quia cibus eſt vnus: ſed fuci
verſicolores ſunt, quia cibus eorum diuerſus exiſtit. Et poſtquã ſumus locuti
de diuerſitate colorum, loquamur de differentia vocum.

De voce animantium, & eius mutatione. *Cap.* VII.

DE voce, cum animalium alia vocis grauioris ſint, alia
acutioris alia firmæ, ac in vtranque exuperantiam mo
dice conſtantis: cumque etiam alia magnam vocem,
alia paruam reddant, & læuitate aut aſperitate, flexi-
bilitateq; aut rigiditate diſcrepent, conſyderãdũ quas
ob cauſas hæc ſingula habeantur. Igitur acuminis, grauitatisq; cau-
ſam eandem eſſe arbitrandum, quam mutationis, cum minora, ma
ioraq; natu mutantur. Cætera enim omnia cũ natu minora ſunt, vo-
cem mittunt acutiorem. vituli autẽ bubuli grauiorem. quod idẽ ma
ribus etiam, & fœminis eius generis euenit. Cum enim in cæteris
generibus fœmina vocem mittat, quam mas acutiorem (quod ma-
xime in homine patet. hanc.n. facultatẽ natura homini potiſsimum
tribuit, quoniam oratione ſolus animaliũ homo vtitur, orationis aut
materia vox eſt) cum inquam cęteræ fœminæ acutius ſonent, con-
tra in bubus eſt. vacæ.n. grauius quã tauri ſonant. ſed cuiuſnam gra
tia, vocem aĩalia habeant, & quid vox ſit, omnino quod ſonus & ite
pitus, ptim in iis quæ de Senſu, partim in iis quæ de Aĩa diſſeruimus
Dubiũ, q̃ ſit tardi & velocis in voce cauſa.
explicatum eſt. Cum autem graue in tarditate. motus conſiſtat, acu
tum vero in velocitate, vtrum quod moueat, an quod moueatur, cau
ſa ſi tardi, aut velocis, quærendum eſt. Quidam enim quod multum
Aliorum ſolatio.
eſt tarde moueri, quod paruum, velociter id moueri aiunt: eamque
eſſe cauſam, vt alia vocem grauem emittant, alia acutam. Quod re-
cte aliquatenus dicitur, ſed non recte in totum. genere enim recte di
ci videtur, graue in magnitudine quadam eſſe eius, quod mouetur
nam ſi hoc ita eſſet, paruam, eãdemq; grauem emittere vocem non
facile liceret: nec magnam, & eãdem acutam. Videtur etiam grauitas
vocis naturæ generoſioris eſſe. necnon in modulatu grauis modu-
Grauitas vocis eſt naturę generoſioris.
lus præſtantior incitato eſt. perfectum enim in ſuperantia conſiſt
grauitas autem ſuperantia quædam eſt. Sed, cum acutum & graue in
voce diuerſa ſint a magnitndine vocis & paruitate (eſt enim & ac
ta magna, & parua grauis) ſimili modo medius eorum tenor am
git quonam alio definienda ſit magnitudo vocis, & paruitas, niſi m
titudine eius qđ mouetur, & paucitate? qđ ſi definitione illa ſtatue
dum ſit acutum & graue, accidet, vt eadem ſint grauis magneq; vo-
Solutio propria.
cis, & acute parueq; vocalia. Sed enim eã eſt, ꝙ magnũ, & paruum
& multum ac paucum non eodem accipiuntur modo, ſed altera ſim
pliciter, altera reſpectu quodam. magniuoca enim ſunt, eo q
multum ſimpliciter eſt, quod mouetur paruiuoca, eo ꝙ parum. gra-
uoca autem, & acutiuoca, eo ꝙ reſpectu inter ſe habito differentiam

A hanc recipiunt. Nam, si quod mouetur superat vires eius quod mouet, tarde qđ fertur ferri necesse est: si superatur, velociter. Itaq; qđ valet, interdum multum pro viribus mouens tardum efficit motum: interdum velocem, si superat, eademq; ratione, qđ debile est, si plus mouet quã viret patiuntur, tardum efficit motum: si parum præ sua imbecillitate, velocem. Causæ contrarietatum hæ sunt, ne aut omnia minora natu vocem mittant acutam, aut maiora grauẽ, neq; mares & fœminæ æque omnes aut grauem, aut acutã. Ad hæc, vt et ęgri acutum sonent, & qui bene valent, atq; etiã vt senescentes vocem mittant acutiorẽ, quanquã senilis ætas contraria iuuenili est. Plurima tamen parte minora natu, & fœminæ acutæ sunt vocis, cum præ sua imbecillitate parum aeris moueant. fertur.n. velociter, qđ parũ est. velocitas aũt acumen in voce est. Vituli & vaccæ partem, quam mouent, non habent validã, alteri propter ætatem, alteræ propter fœminei sexus naturam. cum tamen moueãt multum, graue sonant. graue est.n.
B quod grauiter mouetur, multumq; aeris tarde fertur. multũ autẽ ea mouent, cum cætera parũ moueant, quia vas, per quod primum spiritus fertur, amplũ in iis est, multumq; aeris mouere cogitur. cæteris angustius, ac parcius est. ætate autem procedẽte, vires ea pars recipit, quæ in vnoquoq; moueat. Itaq; in contrarium mutatur, vt quę vocem acutã mittebant, grauiorẽ, quã prius mittãt: quæ autem grauem, acutiorem, quamobrem tauri acutius sonant, quã vituli, & vacæ. Vires autem omnium neruis continentur. quapropter cum ætate florẽt, robustiora sunt. minus enim compacta, neruataque sunt, quæ minora natu adhuc sunt. Item recentiorum nerui nondum intenduntur, senescentium iam laxantur: quamobrem ad motum quoque sunt imbecilliora. sed potissimum tauri neruosi sunt, & eorum cor ita constat. itaque contentiorem eam obtinent partem, qua spiritum mouẽt, quasi fidiculam intentam. talem cordis bubuli esse naturam significatur, vel eo osse, quod in nonnullis gignitur: ossa enim naturam ner-
C uorum requirũt. Execta omnia in fœminam mutantur. & quoniam vires neruosæ in suo originali principio laxantur, similem fœminis mittũt vocem. laxatio vero similis fit, vt si quis fides intendens adhibuerit pondus, quod annexum reddat cõtentiores: quomodo textrices faciunt, quæ, cum stamina distenderint, annectunt quas leuas vocant. ita enim natura quoq; testium annexa meatibus seminalibus dependet, qui meatus ex vena tendunt, cuius origo ex corde est, iuxta ipsum princium, quod vocem moueat. quamobrẽ meatibus seminalibus immutatis, ad eam, qua semen excernere possunt, ætatem, pars illa quoque vna cum iis immutatur, qua immutata, vox etiam mutatur, maxime.f. maribus. sed fęminis etiam idem accidit, quãquã obscurius, quod quidam hircire appellant, cum vox mittitur inæqualis, post vero restituitur in sequẽtis ætatis grauitatẽ aut acumẽ. Sublatis igitur testibus, tentio quoque meatuum laxatur, quomo-

Execta cur vocem mutent.

do in fidicula & ftamine fublato pondere, laxatis his, principium, q moueat vocem, eadem ratione laxatur. Caufa hæc eft, quamobrem execta mutentur in fœminã, tũ voce tũ etiã reliqua forma: quoniã ita accidit, vt principium laxetur, ex quo intentio corporis eft, non vt quidam exiftimant, quod teftes ipfi copula funt multorum principiorum. fed paruæ mutationes caufam afferunt magnarum mutationum non fui ratione, fed cum euenit, vt principiũ vna cum iis ipfis mutetur. principia.n. quãuis magnitudine parua fint, tamen facultate funt magna. hoc eft.n. principiũ effe, vt ipfum quidem cã fit multorum, fed ipfius nulla fit fuperior caufa. Caliditas etiã, aut frigiditas loci confert eodem, vt natura tale conftituatur animal, quod aut grauem, aut acutam vocẽ emitat. Spiritus.n. calidus crafsitudine fua grauitatem efficit vocis: frigidus pe fua tenuitate cõtrarium facit, q vel in tibiis patet. qui.n. calidiore vtuntur fpiritu, & talem emittũt, qualem tibicines, & lamentantes, grauiorem fonũ infpirant tibiis. Afperioris aũt vocis, aut læuioris, omnis deniq; huiufmodi inæqualitatis caufæ eft membrũ, inftrumentũq;, per quod vox fertur, cũ aut afperum eft, aut læue: deniq; aut æquale, aut inæquale. conftat hoc ita effe, cum aliquid humoris in arteria ineft, aut afperitas affectu aliquo fit: tunc enim uox redditur inæqualis. flexibilis autem vocis inftrumentum molle caufa eft, vt rigidæ durum. molle enim parcius difpẽfari poteft, & varium fieri, durum non poteft. & molle quidem tã magnã, quam paruã reddere vocẽ poteft, & proinde tum grauem, tum acutam. facile enim fpiritum difpenfat, ipfumque de facili magnũ, paruumq; fit. q autem durum eft, indifpenfabile eft. De voce igitur quæ non ante differuimus, cum de fenfu aut de anima ageremus, hunc habeant modum.

Pricipij proprietas.

AVER.

De voce animalium, & eius mutatione.

Vox difcrepat grauitate & acuitate, magnitudine & paruitate atq; mediocritate inter hęc extrema cõtraria: et quãdoq; vox eft bona, quãdoq; vero turpis. Caufa aũt diuerfitatis harum vocũ in fpeciebus diuerfis eft diuerfitas naturę fpecierum. Cã vero difcrepantię in eadem fpecie eft difcrepantia naturę ętatum, & naturę diuerfitatis fexus mafculini & fęminei. Nam animalia minora natu vocẽ mittunt acutiorem maioribus, pręter vitulũ vaccinũ: qui vocẽ grauiorẽ mittit fuis matribus. Vox quoq; fœminę in quocunq; animali, & fertim in homine, acutior exiftit voce maris. Vox etiam hominũ fenum acutior eft voce iuuenis. Similiter etiam vox ęgri acutior eft voce fani. Caufa aũt vocis grauis vniuerfim eft tarditas motus, acutę vero eft velocitas motus. Tarditas aũt motus fit, qñ virtus mota vincit virtutẽ motiuã: velocitas vero motus fit, qñ virtus motiua fuperat virtutem motam. Et ideo homo modulatur diuerfis vocibus acumine & grauitate: quia habet vim extrahendi ex aere efficiente voces id, qđ quandoq; vincitur refpectu virtutis motiuę, & quandoque vincit. His igitur fic explicatis de voce graui & leui, fequitur q, fi virtus motiua aĩalis dominatur aeri moto ab eo p membra vocis, erit vox acuta de necefsitate: quia motus aeris in cõcauitatibus organi vocis eius eft de necefsitate velox: pfertim qñ organa vocis eius funt longa angufta: nã quanto organũ modulatus fuerit ftrictius, & longius, vox acutior fiet: quia tranfitus aeris velocior erit in eo, qđ quidem patet ex organis Muficorũ, quorũ voces differũt pp diuerfitatem

A eorum. Causa igitur diuersitatis vocum animalium est causa diuersitatis proportionis mouentis ad motum, diuersitas autem figuræ membrorũ vocis videlicet cãnę pulmonis, & epiglotidis est causa diuersitatis vocum. Vox quoq; iuuenũ animaliũ acutior est quã senũ, propter paruitatem ipsius rei mobilis in eis, quia vincitur a mouente, eademq; est ratio vocum fęminarum, quia earum membra sunt minora membris virorum. Causa vero acuitatis vocis senũ est, quia nõ mouent nisi paruam portionem aeris, quę vincitur a mouente: cũ nõ valeãt mouere totũ aerem tota voce sua. idemq; euenit ęgrotantibus. Causa vero grauitatis vocis minorum natu, & grauitatis acuitatis locutionis eorũ, fit quia motum superat mouentem. ꝑpter magnitudinem organi vocis in eis in principio suę creationis: & cum crescunt, nõ crescit mouens & motum in eis secundum eandem proportionem: sed magnitudo mouentis est maior, & reddit vocem acutã post grauitatem. Et summatim quod de acuitate ad grauitatem mutatur, aut de grauitate ad acuitatem, causa est, quia non augetur virtus motiua, & vox mota secundum eandem proportionem: & differunt iuxta discrepantiam augmenti proportionis mouentis, aut moti. Animal quoque, si castratur habebit vocem similem voci fęminę. Iam ergo locuti sumus de causa acuitatis vocis, et eius grauitatis.

B *Quare dentes a natura constituti sint, & cur partim decidant, denuoq; nascantur, partim autem non.* *Cap.* VIII.

DE dentibus non rei vnius, aut eiusdem gratia animalia eos habere omnia, sed alia ad cibum, alia ad vocis orationem, dictum antea est. sed cur priores gignantur primo, maxillares post, & hi non decidant, illi decidant ac denuo nascantur, hanc rationem disputationi de generatione cognatã esse putandũ est. Disseruit igitur de his et Democritus, sed non bene. non enim omnibus cõsyderatis, causam reddidit vniuersim. Ait enim decidere, qm̃ properant, & ante tempus oriuntur. nam ad ætatem pene florentem enasci per naturam debere. causam autem vt ante tempus gignantur, vsui tribuit lactis. Et sus lactet, qui tñ dentes nõ amittit. & quæ dentes hñt serratos, oĩa lactent, quanquam nonnula eorum non amittunt nisi caninos, vt leo
C nes. Hoc igitur ille errauit, exponens vniuersim, cum id non animaduertisset, qđ in oĩbus eueniret. at agere ita oportet. qui enim disserit vniuersim, ac de oĩbus dicat, necesse est. Sed cum naturam ita subiiciamus, s. rõne ducta ex iis, quæ cernimus, vt neq; deficiat, neque frustra agat quicquam in singulis quoad eius fieri põt, quæ aũt cibũ assumere debent post lactis vsum, instrumẽta habeant necesse sit ad cibum cõficiendum: si ita eueniret, vt ille dicit, ad pubertatẽ, natura ꝑfecto deficeret agendo rem, quam facere posset, atq; opus naturæ fieret pręter naturã. Violentũ enim pręter naturã est. generationẽ aũt dentium euenire violenter asseuerat. Sed hoc verum non esse, apertũ ex his, aliisq; huiusmodi rationibus est. Oriũtur aũt prius ii, quã lati, quod & officium eorũ prius est. secatur enim prius, quã mollitur, qđ comeditur. sunt aũt illi molendi officio delegati, hi vero secandi. Tũ etiã ꝙ res minor, & si simul inchoatur, tamẽ celerius solet perfici, quã

maior. minores aũt primores, quã maxillares sunt. necnon maxillæ os a latere latũ, in ore angustum est. itaque ex ampliore plus alimenti affluere necesse est, ex arctiore minus. Lactis autem vsus ipse nihil cõfert, quanquam, lactis calor faciat vt dentes ii oriantur. indicium est quòd & ipsorum lactentium infantes, qui calidiore vtuntur lacte, ocyus dentiũt. calor enim vim obtinet augendi. Decidũt qui prodierint primi, tum notę melioris gratia, tũ necessario, melioris rõne ĩ quã, ꝙ cito hebetescit quod acutũ est. itaq; alteros sucedere in officiũ oportet. lati aũt non hebetantur, sed tempore duntaxat attriti læuigãtur. Necessario vero decidunt, ꝙ maxillariũ radices in lata nitũtur maxilla, & valido osse continentur: primorũ aũt in tenui. vnde fit, vt infirmi & mobiles sint. Nascuntnr aũt denuo, ꝙ in osse adhuc nascẽte oriuntur, & cum tempus adhuc est ad dentiũ generationẽ idoneũ. Cuius rei indiciũ, ꝙ maxillares diu oriuntur. vltimi enim vicesimo anno exeunt. nonnullis etiam senescentibus omnino prodierunt, qui in loco vltimo habentur, quoniam multum alimenti in amplitudine osis continetur. at vero prior pars osis prę sua tenuitate cito perficitur, nec excrementum in eo fit, sed in debitum incrementum absumitur alimentum. Democritus vero missa ratione, cuius causa agatur, omnia referenda censet ad ea, quibus natura vtitur. quæ talia quidem sunt, sed alicuius causa, & notę melioris gratia sumuntur. Itaque nihil prohibet, quo minus ita dentes fiant, & decidant: sed non propter ea, sed propter finem. hæc autem ipsa causæ sunt, vt mouentia, & instrumenta, & materia. nam & spiritu magna ex parte agere consentaneum, vt instrumento est. Vt enim nonnullis artiũ instrumẽta, vtilia sunt ad plura, v.g. in excusòria malleus, & incus: sic in rebus a natura institutis spiritus variũ exhibet vsũ. Simile dici videtur, cum cãs necessario esse dicũt: vt si quis propter cultellum tantummodo aquã exisse iis qui intercute laborant, non ẽt ꝓpter sanitatem, cuius causa secuit cultellus, existimet. Sed de dentibns cur partim decidãt, ac dẽuo nascãtur, partim nõ: & oĩno quã ob cãm fiant dictũ est. dixi ẽt de cęteris mẽbrorũ affectibus qui nõ alicuius cã, sed necessario veniant, & quam ob cã, videlicet eã, cui motũ tribuimus.

Cur dentes decidant, & renascantur.

Quare dentes sint constituti a natura: & partim decidant, partim vero non.

AVER. Loquamur de ortu dentium: de quo duo exstant quęsita. Primnm est, cur dentes priores antequã maxillares, & molares, oriantur: adeo ꝙ in nonnullis hominum oriantur aliqui molares in fine suę vitę: & vocantur dentes intellectus. Secundum quęsitum est, quare acuti siue canini decidant, & non lati. Causam vero ortus dentium iam diximus esse ad conterendum cibũ, antequam molatur; & ꝙ acuti conterunt, & lati molunt eum: &, quia actio incidendi fit ante actionem molendi, ideo oriuntur acuti priusquam lati. Est quoque os, in quo oriuntur dentes, snbtilius osse, in quo molares oriuntur. materia quoque est subtilior, & minor quam materia molarium; & ideo perfectio pro

A creationis eorum fit in minori tempore quam perficiatur procreatio molarium propter difficilem concoctionem eorum , & paucam concoctionem dentium. Et propter hancmet causam tardantur dentes intellectus vsque ad vigesimum annum, aut trigesimum, vel vsque ad senectutem, s. propter duritiem materię , ex qua hi dentes, oriuntur & tarditatem concoctionis eorum . Est etiam os, ex quo dentes hi augentur grossę substantię: & ideo etiam accidit huiusmodi tarditas . Sed cur acuti prius decidant , quam alij , vt in pluribus est plus verisimile, & melius dicere ; quia acuti corroduntur, & corrūpuntur plusquā lati. sunt quoq; debiliores molaribus, & radix molarium est firmior . Quod si non deciderent, corrumperentur antequā peruenirent ad finem vitę . & ideo qui molares mutauit securior existit ab offensionibus ledentibus , quę accidunt , quam qui non mutauit ipsos . Demo, vero non refert causam molarium, & incidentium ad contritionem, & molituram : sed ipsam refert ad necessitatem materię. & nos iam diximus destructionem huius opinionis . Et qui dicit causam gratia cuius dentes sunt necessario esse, est veluti si quis dicat propter cultellum aquā exisse in hydropico cum inciditur, & non esse propter sanitatem : quod totum est falsum . Et merito primo dentes oriuntur , mox decidunt & iterum oriuntur, quando multo tempore perdurant , vt multi artifices solent facere , videlicet ꝙ renouant instrumenta artis eorum, quādo corrumpitur eorum actio, vt per
B ueniat ad finem intentum ab ipsa arte : siue sit melioris notę gratia, siue necessarię . et hęc est causa ortus dentium senum : qui diu prolongati sunt in vita , & nulla corruptio accidentalis eis contigit. Locuti igitur sumus de ortu dentium, quare decidant aliqui , nonnulli vero non . & quare post casum eorum iterum oriantur . memtionemq; fecimus de causis omnium accidentium contingentiū ipsis membris propter materiam , et mouentem . Hic est finis huius libri , & expositionis omnium librorum rationalium huius operis . Laus Deo domino seculorum . Et qui hunc librum viderit, excuset me, quoniam ipsum edidi angusto tempore . Adde etiam nos multos habere labores, quos patimur his temporibus . Sunt quoque magni errores in libro , ex quo transtuli : nullumque expositorem vidimus hunc librum exposuiue . ꝙ si Deus dabit mihi tempus , conabor iterum scrutari ipsum . Quem librum perfeci in mense Octo. in ciuitate Sibilię ; postquam fui egressus de Corduba . Anno . D X C V . Alhagere, i. discessus Mohamad, ex Mecha .

Librorum Quinque de Generatione animalium finis.

ARISTOTELIS

STAGIRITAE,

PERIPATETICORVM PRINCIPIS,

DE LONGITVDINE ET BREVITATE VITAE.

Cum Auerrois Cordubensis Paraphrasi.

Caput Primum. De quo agendum sit. Item animalium, alia longæ, alia breuis esse vitæ.

DE eo autem, quod est hæc quidem esse longæ vitæ animalium, hęc autem breuis vitæ, & de Vitæ, omnino longitudine & breuitate consyderãdum causas. Principium autem consyderationis nece: sarium primo, ex eo quod est dubitare de ipsis (non enim est manifestum) vtrum alia, an eadem causa omnibus animalibus & plantis eius, quod est hæc quidem esse longæ vitæ, illa autem breuis. etenim plantarum hæ quidem annuam, illæ autem diuturnam habent vitam. Adhuc autem, vtrum eadem, quæ longę vitæ, & quæ secundum naturam sa- na natura constantium, an separata sunt, & quod breuis vitæ, & vale- tudinarium; an secundum quosdam quidem morbos vicissim mu- tur valetudinaria secundum naturam corpora iis, quę breuis vitæ, se- cundum quosdam autem nihil prohibet valetudinarios esse, longæ vitæ existentes. De somno igitur & vigilia dictum est prius. de vita autem & morte dicendum est posterius, similiter autem & de morbo & sanitate, quantum attinet ad Naturalem Philosophiam. Nunc au- tem de causa eius, quod est hæc quidem esse longæ vitæ, hęc autem breuis vitæ, sicut dictum est prius, consyderandum. Sunt autem ha- bentia differentiam hanc, tota ad tota genera, & eorum, quæ sub vno specie, alia ad alia. Dico autem secundum genus quidem differentia

A vt hominem ab equo. longioris enim vitæ genus hominum, quam quod equorum. Secundum speciem autem, hominem ab homine. sunt enim homines, hi quidem longæ vitæ, illi autem breuis vitæ, alteri secundum altera loca distantes. quæ enim in calidis gentium, longioris vitæ: quæ autem in frigidis, breuioris vitæ. Et eundem quoque locum habitantium differunt similiter aliqui hac differentia abinuicem.

Qui in calidis locis longioris sunt vitę.

Caput Secundum. Quæ rerum facile, difficulterue sint corruptibiles. Dubitationisq; solutio, quo pacto ignis corrumpitur, cum ibi contrarium adesse non videatur.

Oportet autem accipere quid facile corruptibile in natura
B constantibus, & quid non facile corruptibile. Ignis enim, & aqua, & his cognata, non habentia eandem virtutem, existunt generationis & corruptionis causa sibi inuicem. quare & quælibet aliorum ex his existentia & constituta participare horum naturam rationabile, quæcunque non compositione ex multis sunt, vt domus. De aliis igitur alia ratio. sunt enim & propriæ corruptionis multis entium, vt scientiæ, sanitati, & ægritudini. hæc enim corrnmpuntur, etiam non corruptis susceptiuis, sed saluatis. vt ignorantiæ quidem corruptio reminiscentia, & disciplina: scientiæ, autem obliuio, & deceptio. Secundum accidens autem consequuntur naturalia aliorum corruptiones. corruptis enim animalibus, corrumpuntur & scientia & sanitas, quę in animalibus. Quapropter & de anima ratiocinabitur quis vtiq; ex his. Si enim est non natura, sed quemadmodum scientia in anima sic, & anima in corpore erit vtique ipsius & alia corruptio præter
C corruptionem, qua corrumpitur. corrupto corpore. Quare, quoniam non videtur esse talis, aliter vtiq; habebit ad corporis communioné. Forte autem vtique quis dubitabit rationabiliter, vtrum est, vbi incorruptibile erit quod corruptibile, vt ignis sursum, vbi non est contrarium. Corrumpuntur enim quæ quidem insunt contrariis secundũ accidens, eo quòd illa corrumpuntur. interimuntur enim contraria abinuicem. Secundum accidens autem nullum contrariorum in substantiis corrumpitur, propterea quod de nullo subiecto prædicatur substantia. Quare cui non est contrarium, & vbi non est, impossibile vtique erit corrumpi. Quid enim erit corrumpens, si a contrariis quidem corrumpi accidit solis: hoc autem nõ existit, aut omnino, aut hic? An hoc sic quidem verum est, sic autem non. Impossibile enim materiam habenti non existere aliqualiter contrarium. nam omnino quoque quidem inesse calidum, aut rectum contingit, quodcunq; autem esse impossibile aut calidum, aut rectum, aut album. erunt

Corruptis animalibus, corrũpuntur & sciã & sanitas, quę in aĩalibus.

Dubitatio, quo modo ignis corrũpatur, cũ ibi contrariũ ad esse non videatur.

Solutio.

Impossibile est materiã habẽti vt ei nõ insit quodãmodo cõtrarium.

enim pasſiones ſeparatæ. Si igitur, quando ſimul fuerint actiuum & pasſibile, hoc quidem ſemper agit, hoc autem patitur, impoſsibile nó transſmutari. Præterea neceſſe eſt excrementum facere. excrementum autem contrarium. ex contrario enim ſemper tranſmutatio. excrementum autem reliquiæ prioris. Si autem omne expelletur, quod actu contrarium, & hic incorruptibile vtique erit. An non, ſed a cótinente corrumpitur. Si igitur ſufficiens ex dictis, ſit. ſin minus, ſupponere oportet ꝙ ineſt aliquid actu contrarium, & excrementum fit. Quapropter & minor flamma comburitur a multa ſecundum accidens. quia alimentum, quod illa in multo tempore conſumit, fumum, hoc flamma multo cito. Quapropter omnia ſemper in motu ſunt, & fiunt aut corrumpuntur. cõtinens autem aut cooperatur, aut contraoperatur. Et propter hoc tranſpoſita durabiliora quidem fiút, & paucioris durationis natura. AEterna autem nuſquam, quibuſcunque contraria ſint. confeſtim enim matreia contrarium habet. Quare ſi quidem ipſius vbi, ſecundum locum permutantur: ſi autem quanti, ſecundum augmentum & decrementum: ſi autem pasſionis, alterantur.

Materia cõfeſtim cõtrarium habet.

Caput Tertium. Non ex multis, quæ videri poſset, aſſumẽdas eſſe cauſas longitudinis & breuitatis uitæ, ſed ex aliis, quas ueras eſſe cauſas conſtat: quæque exactiſsime declarantur, in animalibus ſcilicet.

SVnt autem neque maxima incorruptibiliora. equus enim homine breuioris vitæ. Neque parua. plæraq; enim inſectorum annua. Neque plantæ omnino animalibus. annuæ enim quædam plantarum. Neque ſanguine prædita. apis enim durabilior quibuſdam ſanguine preditis. Neque exanguia. mollia enim annua quidem, exanguia autem. Neque quæ in terra. etenim plantæ annuæ ſunt, & animalia pedeſtria. Neque quæ in mari. etenim ibi breuis vitæ & oſtreacea, & mollia. Omnino autem quæ longiſsimæ vitæ, in plantis ſunt, vt palma & cupreſſus. deinde in ſanguine præditis animalibus magis quam in exanguibus & in pedeſtribus, quam in aquatilibus. Quare & copulatis in ſanguine præditis & pedeſtribus quæ longiſsimæ vitæ animalium ſunt, vt homo et elephas. Et vtiq; quę maiora, vt magis ex parte dicatur, minoribus longioris vitę. etenim & aliis accidit quæ longioris vitę ſunt, magnitudo, ſicut & dictis. Cauſam autem de his omnibus hinc vtiq; quis contemplabitur. Oportet enim accipere ꝙ animal eſt natura humidum & calidum, & ipſum viuere talis: ſenectus autem frigida & ſicca, & quod mortuum. videtur enim ſic. Materia aũt corporum exiſtentibus hęc, calidum & frigidum, & ſiccum & humidum, neceſſe igitur ſeneſcentia exſiccari. Quapropter

A oportet non facile exsiccabile esse humidum. et propter hoc pinguia imputribilia. Causa autem, quia aeris. aer autem ad alia ignis. ignis aũt non fit putridus. Neque rursum paucum oportet esse humidũ. facile siccabile enim quod paucum. Quapropter & magna & animalia, & plantę, vt vniuersaliter dicatur, longioris vitæ, quemadmodũ dictum est prius. rationabile enim maiora plus habere humidi. Non solum autem propter hoc longioris vitæ. duæ enim causæ, quantum & quale. quare oportet non solum copiam esse humidi, sed hoc & calidum, vt neque facile gelabile, neque facile exsiccabile sit. Et proper hoc homines longę vitæ magis quibusdam maioribus. longioris enim vitę sunt, quę deficiunt copia humidi, si pluri ratione excedant secundum quale, quam deficiant secundum quantum. Est autem aliquibus quidem calidum pingue: quod simul facit non facile siccabile, & non facile infrigidabile. quædam autem aliũ habent humorem. Item oportet futurum esse non leuiter corruptibile, non excrementitium esse. interimitur enim quod tale, aut morbo, aut natura. contraria enim est excrementi virtus, & corruptiua, hæc quidem naturæ, illa autem particulæ. Quapropter salacia, & multi seminis senescunt cito. semen. n. excrementum, & amplius exsiccat emissum. Et ꝓpter hoc mulus est longioris vitę equo & asino, ex quibus genitus est: & fœminæ maribus, si salaces sint mares. Quapropter & passeres masculi breuioris vitæ fęminis. Adhuc autem & quicunque laboriosi masculorum propter laborem senescunt magis. exsiccat enim labor. senectus autem sicca est. Natura autem, & vt in vniuersum dicam, mares fœminis longioris vitę. Causa autem, quia calidius animal mas est quam fœmina. Eadem autem in calidis longioris vitæ sunt quam in frigidis locis, propter eandem causam, propter quam quidē & maiora, & maxime notabilis magnitudo animalium frigidorum secundum naturam. Quapropter & serpētes, & lacertæ, & squamosa magna sunt in calidis locis, & in rubro mari ostreacea. augmenti enim calida humiditas causa, & vitæ. In frigidis autem locis magis aqueum est humidum, quod in animalibus est. quapropter facile gelabile. Quare hæc quidem non fiunt omnino animaliũ, quæ pauci sanguinis, aut exanguia in iis, quæ ad vrsam, locis, neque pedestria in terra, neque aquatilia in mari: hæc autem fiunt quidem, minora autem & breuioris vitę. aufert enim gelatio augmentum. Alimentum aũt non sumentia & animalia & plantæ corrumpuntur. consumit enim ipsum seipsum. quemadmodum enim multa flamma comburit, & corrumpit paucam, eo quòd alimentum consumat, sic naturale calidum primum concoctiuum consumit materiam, in qua est. Aquatilia autem gressibilibus minus longæ vitę, non quia humida simpliciter, sed quia aquosa. tale autem humidum facile corruptibile, quia frigidum & gelabile de facili. Et exangue, propter idem, nisi magnitudine recōpensertur. neq; enim pingnedinem habet. neq;

B (margin letter beside "rem. Item oportet…"); C (margin letter beside "squamosa magna…")

Marginalia: Pinguia non putrescere. — Quar̄ homo diutius maioribus quibusdam aĩalib' viuat. — Propter qd salacia, cito senescunt. — Mares fęminis fuut diuturnioris vitę. — Aquatilia pedestribus minus viuacia.

dulce. in animali enim quod pingue dulce. Quapropter apes longio D ris vitæ sunt aliis maioribus animalibus.

Caput Quartum. Quæ sint causæ longitudinis & breuitatis uitæ in ipsis plantis.

IN plantis autem sunt, quæ lōgissimæ vitæ: & magis, quã in animalibus. Primum quidẽ, quia aquosæ minus. qua re non facile congelabiles. Deinde habent pinguedinem & viscositatem, & siccę & terrestres existentes, tamen non habent facile siccabile humidum. De hoc aũt, qd est naturam arborũ esse durabilem, oportet accipere cām: habet. n. propriam ad animalia, præterquam ad insecta. Nouæ. n. semper plantę fiunt. quapropter diuturnæ. semper enim altera germina, hæc aũt senescunt. et radices similiter, sed non simul: sed aliquando quidem solus stipes, & rami perierunt, alteri autem adnati sunt. Cum autem sic fuerint radices, aliæ ex existente generantur. & sic semper permanet, hoc quidem corruptum, illud autem factum. quapropter longæ vitæ. Assimiliantur aũt plantę insectis, sicut dictũ est prius. diuisæ. n. viuunt: & duæ, & multæ fiũt ex vna. Insecta aũt vsq; ad, ipsum viuere peruenerunt, multo autem non possunt tpe. non. n. habent instrumenta, neq; facere potest ipsa principiũ, qđ vnoquoq;. Qđ aut in planta, potest: vbiq; enim habet radicem, & germem potentia. Quapropter ab hoc semper prouenit, hoc quidem nouũ, illud aũt senescens, modico aliquo differentia in eo qđ est esse longæ vitæ, sic, quemadmodum quæ asplantantur. etenim in asplantatione mō aliquo dicet vtique aliquis eadem accidere. particula enim quædam qđ asplãtatur. In asplantatione igitur separatis accidit hoc, ibi aũt p̄ continuũ. Causa autem, quia inest vbiq; principium, potentia existens. Accidit aũt idem in animalibus & plantis. In animalibus enim longioris vitæ mares vt in pluribus. horum autem superiora maiora quã inferiora. magis enim naniformis mas, quam fœmina. in superiori autem calidum, & frigidum in inferiori. Et plantarum. quæ capite graues longioris vitæ. tales autem, quæ non sunt annuæ, sed arborosæ. superius enim plantę, & caput radix est. annuæ autem ad inferius & fructum accipiunt, & augmentũ. Sed de hoc quidem secundũ se in iis, quæ de Plantis, determinabitur, nunc autem de aliis animalibus dicta est causa de magnitudine vitæ, & de vitæ breuitate. Reliquum autem nobis consyderare de iuuentute & senectute, & vita & morte. his enim determinatis finem vtique habebit, quæ de animalibus methodus.

Propter qđ insecta decisa parum viuunt, plantę aũt sic multo tẽpore viuere possunt

Auerrois Pharaphrasis.

IN hoc tractatu perscrutatur de causis longitudinis & breuitatis vitę. Dicamus igitur q̄ concessum est hic esse causas naturales his duobus accidentibus: & q̄ omne, quod attribuitur animali de generatione & corruptione, cremento & diminutione, & somno & vigilia, & vniuersaliter de omni trãsmutatione, nō attribuitur

A nisi quatuor qualitatibus,s.caliditati,& frigiditati,siccitati, & humiditati, non quantitati, neque alteri qualitati, v. g. grauitati & leuitati, & nigredini & albedini, & hoc declaratum est in libro de Generatione & corruptione. longitudo igitur & breuitas vitę non attribuuntur, nisi his quatuor qualitatibus. Et, cum hoc positum est, dicamus ꝙ longitudo & breuitas vitę dicuntur multis modis. Aut secundum comparationem ad genus. v. g. dicere quidem ꝙ vegetabilia vniuersaliter sunt longioris vitę q̃ animalia. Aut secundum comparationē ad speciem, v. g. ꝙ homo est longioris vitę q̃ rana, & ꝙ palma est longioris vitę q̃ ficus. Aut scd̃m comparationem ad aliquem modum, v. g. ꝙ habitantes in regionibus calidis & humidis sunt longioris vitę q̃ habitantes in regionibus frigidis & siccis. Aut secundum comparationem ad indiuiduum. verbi gratia ꝙ Socrates est longioris vitę quā Plato. Hoc igitur posito dicamus quod declaratum est in Quarto Meteororum, ꝙ generatio est quando virtutes actiuę dominantur in generatione super passiuas: & corruptio accidit econuerso, s. quādo passiuę dominantur super actiuas. & hoc fuit ita, quia, quando calor mensuratus cum frigore dat generato formam propriam naturalem, immo hęc est illa forma, & humiditas mensurata cum siccitate recipit formā & figuram, dum igitur in ente naturali habuerint dominium duę virtutes actiuę super passiuas, conseruabitur suum esse: & quando debilitabuntur, tunc dominabuntur super

B illas virtutes alię actiuę proprię alij enti; & sic corrumpetur illud ens. verbi gratia quia calor naturalis, qui mensuratus est cum humore naturali, dum habuerit dominium in humoribus, non accidet putrefactio. si igitur fuerit debilis ad digerendum illos humores, aut fuerit nimis intensus, accidet illic calor extraneus, corrumpens; & corruptio accidit vniuersaliter, quando proportio naturalis, quę est inter virtutes actiuas, & passiuas in vnoquoq; ente, fuerit destructa. & quanto magis ista proportio fuerit maior, tanto magis illud ens erit remotum a corruptione: & quanto minor, tanto propinquior corruptioni. Et ideo entia, in quibus dominatur mixtio aquę & ignis super mixtionem terrę & aeris, sunt longioris vitę & existentię. In aqua enim & igne sunt qualitates actiuę fortiores q̃ in terra & aere: & in terra & aere sunt passiuę fortiores. & tale ens est longioris permanentię: quia ista proportio nō destruitur in eo a parua transmutatione. proportio enim naturalis inter virtutes actiuas & passiuas, quādo fuerit magna, non destruetur nisi a magna transmutatione & in longo tēpore. corruptio. n. nihil aliud est, nisi putrefactio, quę fit ex debilitate virtutum actiuarū & fortitudine passiuarum. & ideo qui habent talem complexionem, minime generantur in eis humores non digesti, aut humores combusti: complexio enim naturalis est in proportione naturali, quę est inter virtutes actiuas & passiuas.

C quando igitur virtus frigida actiua fuerit minor q̃ debet, comburentur humores: & quādo calida fuerit minor, accidet indigestio & cruditas. Ista est igitur vna causarum, per quā vna species est lōgioris vitę q̃ alia, & minus recipit occasiones, & infirmitates. Causa autem secunda est, vt proportio naturalis inter duas virtutes actiuas adinuicem, & proportio inter duas passiuas adinuicem in aliquo gn̄e, aut aliqua spē, aut aliquo modo, aut aliquo indiuiduo sit maior q̃ in alio genere, aut alia specie aut alio mō, aut alio indiuiduo. & proportio naturalis, quā habent animalia, & vegetabilia in hac intētione est vt calor sit maior frigore, & humidum maius sicco, vt dictū est alibi. Aīalia igitur & vegetabilia in quibus domināťur calor & humiditas, & similiter virtutes actiuę sunt longę vitę. & corruptio accidit animalibus & vegetabilibus, quando carent altera istarū duarū proportionum, aut vtraq;. quoniam, qn̄ istę virtutes actiuę debilitātur accidet materię vt dissoluatur a forma propter maliciā digestionis & qualitatis materię: &, qn̄ humiditas non fuerit multa in eis, accidet ꝙ animalia & vegetabilia desiccentur cito; calor enim naturalis innatus est cōsumere humiditatē, cum sit quasi materia, & nutrimentū illius. & cum humiditas erit consumpta, calor corrumpetur, & dominabitur siccitas, & frigiditas. & quantomagis humiditas cōsumetur, tāto magis dominabitur siccitas & frigiditas. siccitas enim videtur esse materia cōueniens frigiditati, sicut humiditas caliditati. Modi igitur

Oium transmutabilium causę quatuor primis qualitatibus attribuūtur.

Lōgitudo et breuitas vitę dñr multis modis.

Quę sint causę longitudinis, & breuitatis vitę.

Cur ignea, et aquea sūt longioris vitę quam terrea, & aerea.

animalium non diuersantur in longitudine vitę nisi secundum diuersitatem eorū D
in caliditate & humiditate, & in dominio virtutum actiuarum super passiuas,
per has duas causas diuersantur modi hominum, et indiuidua eorum in vita. Cor

De causis corruptionis

ruptio autem contingit indiuiduis duobus modis: aut naturaliter, quando calor
naturalis consumit humiditatem naturalem, quę est in illo indiuiduo, & domina
tur in eo frigiditas & siccitas: aut accidentaliter, quando in eis generatur de su
perfluitatibus digestionis, quod natura non potest distinguere: & sic accidunt
eis infirmitates. & in istis nō dominantur virtutes actiuę super passiuas. quoni
am, quando virtutes actiuę naturaliter habent dominium in aliquo indiuiduo
super virtutes passiuas: & non accideret magna causa extrinseca contraria ex
rebus, quę innatę sunt transmutare complexionem ex extrinseco, necesse est
vt corruptio istius indiuidui sit naturalis: & postea istę vitę naturales diuersan
tur secundum diuersitatem in caliditate & humiditate. Vitę autem hominum

Vitę hoīum sequūtur cordis proportionem complexionalē,

vniuersaliter sequuntur cordis proportionem complexionalem, quę est inter vir
tutes actiuas et passiuas, inter actiuas adinuicem et passiuas adinuicem. & ideo
videmus multos homines, quorum membra immanifesta sunt fortia, & virtu
tes eorum magnę, & contingunt eis ęgritudines mortales, & moriuntur ante
senectutem: & videmus alios minoris virtutis, & debilioris venire ad senectu
tem, licet regimen eorum sit consimile. Et signum eius, ꝙ causa longioris vitę
est abundantia caliditatis & humiditatis cum dominio caliditatis super humi
ditatem, & vniuersaliter virtutum actiuarum super passiuas, est ꝙ contrarium
vitę est mors, & mors nihil aliud est nisi frigiditas & siccitas. &, cum causa mor
tis est frigiditas & siccitas, causa vitę est caliditas & humiditas. & ieo comple
xio iuuenum est calida & humida, & senum frigida & sicca. Et signum eius
est ꝙ, qui multum coeunt, parum viuunt: & castrati plus viuunt quā non castra
ti. & senes, qui habent multam carnem, plus viuunt, quoniam causa multitu
dinis carnis est caliditas & humiditas. & prnpter paucitatem coitus viuit mu
lus plus ꝗ̄ equus: & fœminę plusquam masculi. Et qui habitant in regionibus
calidis & humidis, sunt longioris vitę, & hoc accidit propter accidens, scilicet
propter paucitatem putrefactionis. Et serpentes, qui sunt multę humiditatis &
caloris, sunt longioris vitę ꝗ̄ serpentes, qui sunt in locis calidis siccis, aut frigi
dis & siccis, aut frigidis & humidis. & similiter homines habitantes in infectis
marinis sunt longioris vitę ꝗ̄ habitantes in agrestibus: & animalia marina sunt
longioris vitę ꝗ̄ agrestia: quia aqua marina calida est et humida. Causa igitur
conseruans animalia per se est abundantia caliditatis et humiditatis in sua com
plexione, & dominium actiuarum super passiuas. Causę vero conseruantes ip
sum extrinseco sunt sex modi nominati, comestio, & potus, &c. &, quando
istis vtitur homo habens illa, quę habet in sua complexione, s. illa duo prędicta,
secundum ꝙ scriptum est in arte conseruandi sanitatem, necessario prolongabi
tur sua vita, & non accidet ei nisi mors naturalis; cuius causa est frigiditas &
siccitas. &, si non vtitur eis secundum ꝙ oportet, forte morietur per domi
nium virtutum passiuarum super actiuas: quod est causa ęgritudinum materiali
um. & forte morietur morte naturali, quando humor extraneus, qui fuerit in
corpore, non fuerit valde malus. & accidit multis hominibus ꝙ appetitus eo
rum naturaliter conuenit suis complexionibus: quapropter vitę eorum elongi
tur, illi autem, in quibus virtutes actiuę non dominantur super passiuas, morian
tur non naturaliter, & maxime quando vtuntur regimine non conueniente. &
vniuersaliter qui carent his duobus prędictis, necessario habent vitam breuē:
& corruptio accidit eis cito duabus de causis: quarum vna est consumptio natu
ralis humiditatis, quę est in corpore, & dominium frigiditatis & siccitatis in
eis: & hoc erit, quando vtuntur rebus extrinsecis conuenienter. & multotiens
accidit eis cum hoc mori non naturaliter propter superfluitates generatas in eis
ex debilitate virtutum actiuarum. Et videtur ꝙ complexio, quam narrauimus,
est propria longitudinis vitę, in qua inueniuntur illę conditiones prędictę: aut
est ignota in arte Medicinę, aut difficile scitur. &, si esset nota, pręcise iudica

De comple-

ret Medicus longitudinem et breuitatem vitę. Et complexio media, quam po

A nit Gal. vr esse ista.sed scire istam complexionem sensu valde est difficile, & magis videtur esse per rationem quam per sensum. & , quia ista proportio est ignorata naturaliter, videmus q multi grauiter infirmi etiam viuunt multum: & multi bonę consistentię moriuntur iuuenes. & diuersitas hominum in vita est secundum diuersitatem eorum in hac proportione complexionali in illis duobus, scilicet in abundantia caliditatis & humiditatis, & in dominio virtutum actiuarum. Et in vegetabilibus est tertia causa quę facit longitudinem vitę: & est vt corrumpatur & crescat in suis partibus, scilicet vt cum desiccetur aliquis ramus, possit generari alius: & cum hoc acquirit calorem naturalem, qui est in eo a Sole plus q̃ animalia: & cum hoc est multę aquositatis et propinquum formis simplicium. * quanto enim forma compositi fuerit magis remota a formis simplicium componentium, tanto magis erit contraria illis formis: quapropter actio simplicium fortior erit in ea. Dictum est igitur de causis longitudinis, & breuitatis vitę secundum Aristo. & secundum fundamenta naturalia. Antiqui vero attribuunt longitudinem & breuitatem vitę causis accidentalibus. quidā enim dicunt q causa longitudinis vitę est locus calidus & siccus: & quidam magnitudnem corporis: & quidam multitudinem sanguinis. & locus autem calidus & siccus est comburens, & consumens humorem naturalem: & ideo impossibile est vt sit causa longitudinis vitę nisi per accidens: quia putrefactio,
B quę accidit per humiditatem, minoratur in tali loco. & ideo loca frigida & sicca magis videntur esse causę longitudinis vitę, quam calida & sicca, quia carent putrefactione, quę fit ex humiditate, & putrefactione, quę fit ex caliditate. & ideo proprium est istis regionibus q mors, quę accidit ex putrefactione, raro accidat in eis. & similiter magnitudo corporum non est causa longitudinis vitę, nisi quando magnitudo prouenit ex multitudine calidi & humidi, non ex abundantia partis terrestris in eis. & ideo licet animal sit parui corporis, tamen longioris vitę est multis animalibus, quę sunt maximi corporis. & similiter multitudo sanguinis est etiam causa longę vitę per accidens. multitudo.n. sanguinis accidit in animalibus ex abundantia calidi & humidi. Dictum est igitur de causis longitudinis vitę & breuitatis scd̃m nostrum posse, & intellectū.

xione media posita a Galeno.

* Quāto aliqua forma magis remota fuerit a formis simplicium, tanto magis erit contraria illas formis.

Causæ lōgitudinis, & breuitatis vitę secūdum Antiquos.

Libri de Longitudine & breuitate vitæ finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE, PERIPATETICORVM PRINCIPIS,

DE IVVENTVTE ET SENECTVTE, VITA ET MORTE, ET RESPIRATIONE.

Cum Auerrois Cordubensis Paraphrasi.

Caput Primum. Viuentium omnium vnam, eandemq; numero esse partem, qua viuunt, ipso vero esse plures, et diuersas: eamq; in medio esse.

DE iuuentute aũt & Senectute, et Vita & Morte nũc dicendũ: simul aũt et de Respiratione necessariũ forte causas dicere. quibusdam enim animalium propter hoc accidit viuere, & nõ viuere. Quoniã aũt de anima in aliis determinatum est, et manifestum est ꝙ nõ est possibile substantiam ipsius esse corpus, sed tamen ꝙ aliqua existit corporis particula manifestũ, & in hac aliqua habentium virtutem in particulis. Aliæ igitur aĩæ aut partes aut virtutes, qualitercũq;
* a, l, Quo. oporteat vocare, dimittantur nunc. Quæcũq; aũt aĩalia dicuntur & viuere, in his quidem quæ adepta sunt vtraq; hæc (dico aũt vtraq; & qđ est esse aĩal, & qđ viuere) necesse est eandem esse & vnam particulã, scđm quã viuit, et scđm quã appellamus ipsum aĩal. Aĩal.n. scđm ꝙ aĩal, impossibile est nõ viuere. scđm ꝙ aũt viuit, sic aĩal existere nõ necessariũ. plãte.n. viuũt quidem, nõ habent aũt sensum. per sentire aũt aĩal a non aĩali disterminamus. Numero igitur necessarium est vnã esse & eandẽ hanc particulã, ipso esse aũt plures & diuersas. non
Sensoriũ cõmune. .n. idẽ aĩal esse, & viuere. Qm̃ igitur ꝓpriorũ *sensoriũ vnum aliquod
* sensoriorũ cõe est sensoriũ, in qđ eos qui scđm actũ sensus necessarium *obuiare:
* conuenire hoc aũt vtiq; erit mediũ eius quod anterius vocatus, & eius qđ posterius (anterius.n. dicitur, in quo est nobis sensus: posterius aũt op-

A positũ) adhuc aũt diuiso corpore, viuentium oĩum supius et inferius (oĩa.n.hñt superius & inferius: quare et plãtæ) palã est ꝙ nutritiuũ principium habebunt vtiq; in medio horũ. particulã.n.scd̃m quam ingreditur alimentũ, superius vocamus, ad ipsam respicientes, sed nõ ad ambiens totũ. deorsum aũt, scd̃m quã excrementum demittũt primo. Habet aũt contrarie in plãtis hoc, & aĩalibus. Homini.n.ꝑpter rectitudinem maxime inest hoc aĩalium habere quæ sursum particulã ad eam, quæ totius sursum, aliis aũt intermedie. Plantis aũt immobilibus existentibus, & accipiẽtibus ex terra alimentũ, necessariũ semper deorsum hãc habere particulã. ꝓportionales.n.sunt radices plantis, & quod vocatur os, aĩalibus: per quod alimentũ illæ quidem ex terra accipiũt, hæc aũt ex seipsis. Tribus aũt existentibus partibus, in quas diuidũtur oĩa perfecta aĩaliũ: vna quidẽ, qua suscipiũt alimentum: vna aũt, qua excrementũ emittunt: tertia aũt horum media: hæc in maximis aĩalibus vocatur pectus, in aliis aũt proportionale. dear-

Animalium triplices partes.

B ticulata aũt est magis aliis quã aliis. Quæcumque aũt ipsorum sunt gradientia adiunctas habent & particulas, quæ ad hanc administrationẽ, quibus totã ferant*molem, crura & pedes, & habentia eandem his virtutem. sed principium quidẽ nutritiuę animę in medio trium particularum secundũ sensum esse videtur, & secundum rationem. Multa n.aĩalia, ablatis vtrisq; particulis, & ea, quæ vocatur caput, & susceptiua alimenti, viuunt, cũ qua vtiq; fuerit mediũ. Palã aũt in insectis, vt vespis, & apibus hoc accidere. Et multa quoque nõ insectorum diuisa possunt viuere, propter nutritiuam. Talem aũt particulã actu quidem habent vnam, virtute aũt plures. eodẽ enim modo plantis constituta sunt. etenim plãtę diuisę viuunt separatim, & fiunt multę arbores ab vno principio, propter quã aũt cãm plãtarum hę quidẽ non possunt diuisæ viuerę, hæ aũt asplantãtur, alter erit sermo. sed similiter se habẽt scd̃m hoc & plãte: & genus insectorũ. Necesse aũt &

* κύτος alueum.

Multa aĩalia adempto capite, et alimenti susceptiua particula viuere.

C nutritiuam aĩam actu quidem in habentibus esse vnã, virtutẽ aũt plures. Similiter aũt & sensitiuum principium. videntur.n.habere sensum diuisa ipsorum. Sed vt seruetur natura, plãtæ quidẽ possunt, hæc aũt non possunt: quia non habent instrumenta ad salutẽ, & quia indigentia sunt hæc quidem capiẽtis, hæc aũt suscipientis alimentũ, hæc aũt & aliorũ & horũ amborum. assimilãtur.n.talia aĩaliũ multis aĩalibus, quæ simul coaluerint. Optime aũt constituta animalia hoc nõ patiũtur, propterea ꝙ natura ipsorum, vt possibile est, maxime vna est. Quapropter & paruum sensum quædã faciunt diuisæ particularum, quia habent aliquam animalem passionem. separatis.n.visceribus faciũt motũ: vt & testudines, corde ablato. Ad huc aũt in plantis palã, & aĩalibus. In plãtis quidẽ eã, quę ex seminibus generationem cõsyderãtibus, & insitiones, & asplãtationes. Ex seminibus.n.generatio accidit oĩbus ex medio. biualuiis.n.existẽtibus oĩbus, qua coaluerũt, cõtinet, & mediũ ẽ vtriusq; ꝑticularũ: hĩc.n.ramusculus oriĩ, & ra

dix nascentium. principiũ aũt medium horum est. In isitionibus autẽ & asplantationibus hoc maxime accidit circa nodos est enim principium quoddam nodus rami, simul autem & medium. Quare aut hoc auferunt, aut in hoc inserunt, vt aut ramus, aut radices ex hoc generentur, tanquam existente principio ex medio germinis & radicis.

Caput Secundum. Cor in animalibus primo fieri, principiumq; esse sensitiuæ, nutritiuæ & augmentatiuæq; uirtutis: ac in eo ipsorum uitam conseruari.

Cor ẽ ꝙ primo generatur.

ET animalium sanguine præditorum cor fit primo. hoc autem palam ex iis quæ in contingentibus videre, cum adhuc fierent, contemplati sumus. quare & in exanguibus necessarium proportionale cordi fieri primo. Cor aũt ꝙ est venarum principium, in iis quæ de partibus animalium, dictum est prius, & ꝙ sanguis in sanguine præditis est vltimum alimentum, ex quo fiunt particulę. Manifestũ igitur ꝙ vna quandam operationem oris virtus ministrat, alterã aũt ea quæ ventris circa alimentum, cor aũt principalissimum, & finem imponit. Quare necesse est & sensitiuę, & nutritiuæ animæ in corde principium esse sanguine præditis. nã aliarũ particularũ opera circa alimentum huius operis gratia sunt. Oportet enim principale ad id, cuius gratia desinere, sed non in iis, q̃ huius gratia. vt Medicus ad sanitatem. At vero quod principale sensuum in hoc in sanguinẽ habentibus omnibus. in hoc enim necessarium esse omnium sensoriorum commune sensorium. Duos autem manifeste huc tendentes videmus, gustum & tactum. quare & alios necessariũ. in hoc enim & aliis sensoriis contingit fieri motum. hęc autem nihil tẽdunt ad eum, qui sursum locum. Sine his autem, si uiuere in hac particula omnibus ... palã ꝙ & sensitiuum principiũ necessariũ. qua enim animal, hac & viuere dicimus. qua aũt sensitiuum, hac corpus animal esse dicimus. Propter quid aũt hi quidem sensuum manifeste tendunt ad cor, ... aũt sunt in capite (quapropter & videtur quibusdã sentire aĩalia ppter cerebrum) cã in aliis dicta est seorsum. Per ea igitur quę apparent palã ex dictis, ꝙ in hac & in medio corporis triũ partium, sensitiuæ animæ principiũ est, & augmẽtatiuæ & nutritiuę. Per rõnem aũt, quia naturã videmus in oĩbus ex possibilibus facientẽ optimũ. in medio autem substantiæ principio existente vtroq;, maxime pficit vtraque particularũ suũ opus: & cõficiẽs vltimũ alimẽtũ, & suscipiẽs. penes vtrũq; enim ipsorũ sic erit. & est talis medii regio, regio principis. Præterea enim ... vtens, & quo vtitur oportet differre. vt aũt potestate, ita etiã contingat modo, quemadmodũ fistulæ, & mouens fistulas manus. Si igitur aĩal determinatũ est, eo quòd habet sensitiuã aĩam, sãguineis quidem necessariũ in corde hoc habere principiũ, exãguibus aũt in proportionali particula. Omnes aũt particulę, & totũ corpus animaliũ habens

Idẽ. 2. Cœli te. 34. & 8. Physi. 56.

A quandam caliditatem naturalem .quapropter viuentia quidem videntur calida, morientia aũt & priuata vita contrarium. Necessarium autem esse caliditatis huius principium in corde sanguinem habentibus, exanguibus autem in proportionali. conficiunt enim, & concoquunt naturali calido alimentum omnia, maxime autem quod principalissimum. Quapropter aliis quidem partibus infrigidatis remanet vita, eo autem qui in hoc, corrumpitur omnino . quia hinc principium omnibus dependet caliditatis , & anima, tanquam ignita in his particulis, exanguium quidem in proportionali, in corde autem sanguine præditorum . Necesse est igitur simul vitam existere & calidi hnius conseruationem, & vocatam mortem esse huius cornuptionem. Mortis causa animalibꝰ que.

B *Caput Tertium . Ignem a duabus corrumpi causis, naturalemq; etiam calorem: & ideo calorem refrigeratione quadam conseruari.*

AT vero ignis duas videmus corruptiones, marcorem, & extinctionem . Vocamus autem eam quidem quæ a seipso , marcorem, eam autem quæ a contrariis, extinctionem . illam quidem senectutem , hanc autem violentiam . Accidit aũt ambas propter idem fieri corruptiones . deficiente enim alimento, non potente calido accipere alimentum, corruptio fit ignis. contrarium enim, cessare faciens concoctionem, prohibet nutriri . Quandoque autem marcescere accidit, cum amplior congregatur calor, propterea quòd non respirat neque infrigdatur . cito enim & sic consumit alimentum, cum multus congregatur calor, & pręuenit consumere, antequam assit exhalatio . Quapropter non solum marcescit minor secus maiorem ignem , sed C & ipsa per se lucernæ flamma, imposita in maiori flamma comburitur , sicut quodcunq; aliud vstibilium. Causa autem, quia alimentũ quidem existens in flamma præoccupat prehendere maior flamma prius quam adueniat alterum . ignis aũt perseuerat semper fiens & fluens, sicut fluuius: sed latet propter velocitatem. Palã igitur quòd, si quidẽ oportet seruari calidũ, hoc aũt necessariũ si victurũ sit, oportet fieri eius qđ in principio calidi quãdã refrigerationem. Exemplũ aũt huius accipere ẽ, qđ accidit in suffocatis carbonibus. si.n.cooperti continue fuerint eo , quod vocatur suffocatorium , extinguuntur cito. si aũt ꝑ vices quis faciat frequenter ablationem & impositionẽ , manent igniti multo tpe. Occultatio aũt seruat ignem .neq; enim respirare ꝓhibetur ꝑꝑ raritatem cineris, & obstat ei qui in circuitu aeri, ne extinguatur, copia existentis in seipso caliditatis . Sed de cã quidẽ hac, quòd cõtrariũ accidit occultato & snffocato igni (hic enim marcescit, ille autem permanet pluri tempore) dictum est & in proble-

matibus. Quoniam autem omne viuens habet animam, ipſum aūt nō D exiſtit ſine naturali caliditate, ſicut diximus, plantis quidem per alimentum & continens ſufficiens fit auxilium ad naturalis calidi conſeruationem. Etenim alimentum facit refrigerationem, ingrediens, ſicut & hominibus qui primum cibum ſumpſerunt. Ieiunia aūt calefaciunt. & ſitim faciunt. immotus enim exiſtens aer ſemper caleſit, alimento autem ingrediente refrigeratur motus, donec vtiq; aſſumpſerit concoctionem. Si autem aut cōtinens excedat frigiditate, propter anni tempus cum ſit forte gelu, exiccant. aut ſi æſtate fortes accidūt æſtus, & non poſſit quod trahitur ex terra humidū, refrigerare, corrumpitur marceſcens calidum: & dicuntur ſphaceliſinum pati, & ſyderatę fieri arbores his temporibus. Quapropter & genera quædam lapidum radicibus ſubdunt, & aquā in vaſis, vt radices infrigidentur plantarum. Animalium autem quoniam hæc quidem ſunt aquatilia, hæc autem in aere degunt: ex his & per hæc acquirunt refrigerationem, illa quidem aqua, hæc autem aere. Quo autem modo & qualiter, dicendum, ſermonem diligenter inſtituentibus.

Alimenta refrigerare, ieiunia calefacere.

Caput Quartum. Veterum de Reſpiratione opiniones examinandas eſſe. Reſpirationis autem uarietatem pulmonis inſequi differentias.

DE Reſpiratione enim pauci quidem aliqui priorum. Naturalium dixerunt, cuius tamen gratia exiſtit animalibus, hi quidem nihil enuntiauerunt, hi autem dixerunt quidem, non bene autem dixerunt, ſed inexperte eorum, quæ accidunt. Præterea omnia animalia aiunt reſpirare. hoc autem nō eſt verū. Quare neceſſarium de his primo aggredi, ne videamur abſentes inaniter accuſare. Quòd igitur quæ cunq; animalium habent pulmonē reſpirāt omnia, manifeſtum. Sed & horum ipſorū quæ cunq; quidem exāguem habēt pulmonem & laxum, minus indigent reſpiratione. quapropter multo tempore poſſunt permanere, iuxta corporis robur. Pulmonem autem laxum habent omnia ouipara, vt ranarum genus. Præterea* mures amnici atque teſtudines multo tempore manent in humidis. pulmo enim modicam habet caliditatem. pauci enim ſanguinis habent ipſum. Inflatus igitur ipſe motu refrigerat, & facit permanere multo tēpore ſi tamen cogat quis valde detinēs longo tempore, ſuffocātur omnia. nullum. n. talium ſuſcipit aquam, ſicut piſcis. Habentia autem pulmonem refertū ſanguine, omnia magis indigent reſpiratione, propter copiam caliditatis. Aliorum autem, quæcunque non habent pulmonem, nullum reſpirat.

Omnia animalia pulmonem habentia reſpirant

*Lutariæ teſtudīes, atq; terreſtres.

Caput Quintum. In quadam re damnato Democrito, Anaxagoræ, ac Diogenis de piscium Respiratione confutantur opiniones.

DEmocritus igitur Abderita, & quidam alii, qui de respiratione dixerunt, nihil de aliis determinauerunt animalibus. visi sunt tamen dicere quasi omnibus respirantibus. Anaxagoras autem, & Diogenes omnia dicentes respirare, de piscibus & ostreis dicunt quomodo respirant. Et ait Anaxagoras quidem, cum emittunt aquam per branchias, eum, qui in ore fit, aerem trahentes, respirare pisces. non enim esse vacuum vllum. Diogenes autem, cum emittunt aquam per branchias ex circunstante circa os aqua, trahere vacuo quod in ore aerem, tanquam inexistente in aqua aere. Hæc autem sunt impos-

Anaxagoræ opinio.

Diogenis.

Reprobatio

B sibilia. Primo enim dimidium rei auferunt, propterea q dicunt cōmune in altero solo. respiratio enim vocantur. huius autem hoc quidem inspiratio est, illud autē expiratio. de qua nihil dicunt quomodo expirant talia animalium. Neq; contingit ipsis dicere. cum. n. respirauerint, hac, qua respirauerunt, iterum oportet expirare, & hoc semper vicissim facere. Quare accidit simul suscipere aquā, per os, & expirare aerem. necesse autem obuiātia impedire alterum alterum. Deinde, cum emittunt aquam, tunc expirant per ora aut per branchias. quare accidit simul & expirare & respirare. tūc. n. aiunt ipsum respirare. simul aūt respirare & expirare impossibile. Quare si necesse respirantia expirare & inspirare, expirare autem non contingit vllū ipsorum, palam est q neq; respirare ipsorum vllum. Prætera, dicere aerem trahere ex ore, aut ex aqua per os, impossibile non enim habent arteriam, propterea q pulmonem nō habent, sed statim venter penes os est. quare necessarium ventre trahere. Hoc autem & alia

C vtique facerent animalia. nunc autem non faciunt. & si illa extra humidum essent, manifeste vtique huc facerent. videntur autem non facere hoc. Præterea omnibus respirantibus & trahentibus spiritum videmus quendam motum fieri particulæ trahentis. in piscibus autem non accidit. nihil enim videntur mouere eorum quæ circa ventrem, nisi branchias solum, & in humido, & in siccum incidentes cum palpitant. Præterea, cum moriuntur suffocata in humidis omnia respirantia, fiunt ampullæ, spiritu exeunte violenter: vt si quis cogat testudines, aut ranas, aut aliquod aliud talium generū. in piscibus autem nō accidit, experientibus omnem modū, tanquā nō habentibus spiritum deforis vllū. Quo autem modo dicunt fieri respirationem ipsis, contingit & hominibus existentibus in humido accidere. Si. n. pisces trahunt ex ea, quæ in circuitu oris aqua, propter quid hoc nō vtique facerent & homines & alia animalia? & eum, qui ex ore vtique traherēt similiter piscibus. Quare si quidem & illa essent possibi

lia, & hæc essent, quoniam autem non sunt, palam ꝙ neq; in illis est. Ad hæc autem, propter quam causam in aere moriuntur, & videtur palpitare sicut quæ suffocantur, si quidem respirant? non enim vtiq; alimenti indigentia hoc patiuntur. Quam autem dicit Diogenes causam, insulsa. ait.n. ꝙ aerem multum valde trahunt in aere, in aqua aũt moderatum, & propter hoc mori. Etenim in pedestribus oportebat possibile esse hoc accidere. nunc autem nullum, eò ꝙ valde respiret, suffocatur pedestre animal. Præterea, si omnia respirant, palã ꝙ & insecta animalium respirant. videtur aũt ipsorum multa decisa viuere, nõ solũ in duas partes, sed & in plures, vt quę vocãtur* scolopendræ. quæ, qualiter, aut in quonam contingit respirare? Causa autem maxime non dicendi bene de ipsis, ꝙ inexperti erant earum, quę intus partiũ, & non accipiebant gratia alicuius naturam omnia tacere. quærentes enim cuius gratia respiratio animalibus existit, & in particulis hoc inspicientes, vt in branchiis & pulmone, inuenissent vtique citius causam.

Diogenis causa,

* centipedę

Caput Sextum. Democriti de Respiratione opinio, ac ipsius impugnatio.

DEmocritus autem quòd quidem ex respiratione accidit aliquid respirantibus dicit inquiens prohibere extrudi animam, non tamen vt huius quidem gratia fecisse hoc naturam quicquam dicit. omnino enim sicut & alii Naturales, & iste nihil tangit talis causę. Dicit autem ꝙ anima & calidum hæ primæ figurę sphęricarum. Segregatis igitur ipsis a cõtinente extrudẽte, auxilium fieri, respirationem inquit. in aere enim multum numerum esse taliũ, quæ uocat ille intellectum & animam. Respirante igitur, & ingrediẽte aere, coingredientia & prohibentia extrusionem, prohibere in animalibus existentem animam exire. Et propter hoc in respirando & expirando esse viuere & mori. cum enim præualuerit cõtinens comprimens, & non amplius deforis ingrediens potest prohibere, non potente respirare tunc accidere mortem animalibus. esse enim mortem talium figurarum ex corpore exitũ ex continentis expressione. Causam autem, quare omnibus quidem necessarium mori, non tamen quando contigit, sed secundum naturam quidem senectute, violentia autem præter naturam, nihil declarauit. quamuis oportebat, quoniam aliquando quidem videtur hoc fieri, aliquando autem non videtur, vtrum eidem causa extrinsecus est, an intus. Non dicit autem neque de principio respirandi quæ causa, vtrum intrinsecus, an extrinsecus. neque .n. qui foris intellectus seruat auxilium, sed intrinsecus principiũ respirationis fit & motus, non vt inferente vim ipso continente. Inconueniens autem, & simul continens comprimere, & ingrediens dilata-

A re. Quæ igitur dixit & quomodo, fere hec sunt. Si autem oportet putare vera esse prius dicta, & nõ omnia animalia respirare, non de omni morte causam putandum dictam esse hanc, sed solum in respirantibus. Quinimmo neque in his bene. Palam autem ex his quæ accidunt, & talibus, quorũ habemus omnes experientiam. In æstibus.n. cum calefimus magis, & respiratione magis indigemus, & crebrius respiramus omnes. cum autem quod in circuitu sit frigidum, & constringat & compingat corpus, detinere accidit spiritum. quamuis tunc oportebat deforis ingredientem prohibere compressionem. Nunc autem fit contrarium. Quando enim multum valde congregatum fuerit calidum, non expirantibus, tunc indigent respiratione. necessarium autem inspirantes respirare. Aestuantes autem frequenter respirant, tanquam refrigerationis gratia respirantes, quando quod dicitur facit, ignis ad ignem. Adagium.

B *Caput Septimum. Platonis de Respiratione decretum, & ipsius improbatio.*

IN Timæo autem scripta circum pulsio, de aliis animalibus nihil determinauit quo modo ipsis calidi sit salus, vtrum eodẽ, an propter aliã aliquam cãm. Si enim solis pedestribus quod respirationis existit, dicendum causam, quare solis. si autem & aliis, modus autem alius, & de hoc determinandum, siquidem possibile respirare omnibus. Præterea & fictitius modus causæ. exeunte enim extra calido per os, ambientem pulsum aerem, qui fertur incidere in eundem locum ait per raras existentes carnes, vnde internum exierat calidum, propterea ꝙ nihil est vacuum, circum obsistẽtibus inuicem. calefactum autem iterum exire secundũ eundẽ locũ, & circũ pellere intro per os aerẽ axcidentẽ calidũ, & hoc vtiq; pseuerare semp faciẽtes, respirãtes & expirantes. Accidit autem hic putantibus prius expiratio-

C nem fieri quam inspirationem. Signum autem. fiunt enim adinuicem hæc vicissim. morientes autem expirant. quare necessarium esse principium inspirationem. Præterea cuius gratia hæc existunt animalibus, dico autem respirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes, sed velut de *accidente aliquo enuntiant solum. quamuis principalia hæc videamus viuendi & moriendi. cum enim respirare non possunt, tunc accidit corruptionem fieri respirantibus. In super inconueniens calidi quidem per os exitum & iterum ingressum non latere nos, in pectus autem spiritus ingressum & iterum calefacti exitum latere. Inconueniens autem & calidi respirationem introitum esse. apparet enim contrarium. quod enim expiratur, esse calidum, quod autem inspiratur, frigidum. Quando autem calidum fuerit, anhelantes respirant. quia enim non refrigerat sufficienter ingrediens, sępe accidit spiritum trahere.

Prior inspiratioq; respiratio.

* casu

Caput Octauum. Reſpirationem non alimenti cauſa fieri, contra nonnullos.

AT vero neque alimenti gratia exiſtimandum fieri reſpirationem, tanquam quòd alatur ſpiritu internus ignis, & reſpirante quidem tanquam ſuper ignem ſuccenſum fomitem adiici, alito autem igne fieri expirationem. Hæc enim dicemus iterum & ad hunc ſermonem, quæ quidem & ad priores. etenim in aliis animalibus oportebat hoc accidere, aut proportionale huic. omnia enim habent caliditatem vitalem. Deinde & fieri calidum ex ſpiritu, quo oportet modo dicere, fictitium. magis enim ex alimento, hoc fieri videmus, accidit autem per hoc ſuſcipere alimentum, & excrementum emittere, hoc autem in aliis non videmus fieri.

Caput Nonum. Empedoclis de Reſpiratione ſententia, & ipſius redargutio.

DIcit autem de Reſpiratione & Empedocles, non tamen cuius gratia. neque de omnibus animalibus quicquam facit manifeſtum, ſiue reſpirant, ſiue non. & de ea, quæ per nares reſpiratione dicens, putat & de præcipua dicere reſpiratione. Eſt autem & per arteriam a pectoribus reſpiratio, & quæ per nares. ipſis autem naribus ſine illa non eſt reſpirare. & ea quidem, quæ per nares fit, reſpiratione priuata animalia, nihil patiuntur, ea autem, quæ per arteriam, moriuntur. vtitur enim natura præter propoſitum ea, quæ per nares reſpiratione ad odoratum quibuſdam animalium. Quapropter odoratu fere participant omnia animalia; eſt autem non omnibus idem inſtrumentum. Dictum eſt autem de ipſis in aliis planius. Fieri autem ait reſpirationem & expirationem, propterea ꝙ venæ quædam ſunt, in quibus eſt quidem ſanguis, non tamen plenæ ſunt ſanguine, habent autem meatus in eum qui extra aerem, partibus quidem corporis minores, iis autem quæ aeris, maiores. quapropter ſanguinem moueri ſurſum & deorſum nato, deorſum quidem cum fertur influere aerem, & fieri reſpirationem, ſurſum autem procedente excidere foris, & fieri expirationem aſsimilans quod accidit ipſis clepſydris. Sic autẽ reſpirant omnia, & expirant. Omnibus priuatæ ſanguine

Spirationis modus quis.

Cur reſpiratio per nares

Carnium fiſtulæ extremum per corpus tenſæ ſunt,
Et ipſis oribus crebris perforatę ſunt ſulcis
Narium vltime ſummitates per totum; vt limpidum quidem
Occultent, æthęri autem facile iter biuiis diuiſum ſit.
Hinc poſtea cum irruerit tener ſanguis,
AEther reſonans deſcendet fluctu vehementi.

A Cum autem resilit, iterum respirat. Ceu cum puella.
Clepsydris ludens bene deducti æris,
Cum quidem fistulæ transitum formosa obstruens manu,
In aquæ tingat tenerum corpus argenteæ:
Neq; in vas adhuc imber ingreditur, sed prohibet ipsum
AEris moles intro cadens ad foramina spissa,
Donec detexerit crebrum fluxum. sed postea
Spiritu deficiente ingreditur pulchra aqua.
Eodem quoq; modo cum aqua quidem occupet profunda æris,
Transitu obstructo humana manu, siue meatu,
AEther extrinsecus intro irruens imbrem arcet
Circa portas isthimi resonantis. extrema obtinens.
Donec manu remittat. tunc autem iterum contra quam prius
Spiritu ingruente subeffluit aqua munda.
Similiter tener sanguis, perturbans per vicos,
B Cum quidem retrocedens irruerit ad intimum,
Alter illico fluxus descendit, fluctu proruens:
Cum autem resilit, rursus expirat æquale retro.

Dicit igitur hæc de respiratione. Respirant autem, quemadmodum diximus, manifeste respirantia per arteriam, per os simul & per nares. Quare si quidem de hac respiratione dicit, necessarium est quærere quomodo congruit dicta ratio causæ. videtur enim contrarium accidere. Eleuantes enim locum, quemadmodum folles in ærariis, respirant. attollere autem calidum rationabile, habere quoq; sanguinē calidi locum. comprimentes autem constringentes, quemadmodum ibi folles, expirant. Veruntamen ibi quidem non per idē suscipiunt aerem, & iterum emittuntunt, respirantes autem secundum idem. Si autem de ea, quæ per nares, dicit sola, plurimum aberrauit. non enim est respiratio narium propria, sed per canalem, qui circa guttur, qua extremum palati in ore comperforatis naribus proce- C dit hoc quidem ipsius spiritus hac, hoc autē per os, exiens similiter, & ingrediens. Ab aliis igitur dicta de respiratione tales & tantas habent difficultates.

Respiratio nō est peculiaris narib⁹

Caput Decimum. Cunctis animalibus refrigerationem necessariam esse ad eorum salutem.

QVoniam autem dictum est prius, quòd ipsum viuere & animæ habitus cum caliditate quadam est (nam concoctio, per quam alimentum fit animalibus, neque sine anima, neque sine caliditate est. igne enim operantur omnia) propter quod quidem in quo primo loco corporis, & in qua prima loci huius parte principium necessarium est esse tale, hic & primam nutritiuam animam ne-

ceſſarium eſt exiſtere. Iſte autem eſt medius locus ſuſcipientis alimẽ & per quem emittunt excrementum. Exanguibus igitur innominatum, & per quem emittunt excrementum. Exanguibus igitur innominata, ſanguineis autem cor hæc particula eſt. alimentum enim, ex quo iam fiunt partes animalibus, ſanguinis natura eſt. ſanguinis autẽ & venarũ idem principium eſſe neceſſariũ. alterius enim gratia alterum eſt, vt vas & ſuſcipiens. Principium autem venarum ſanguineis cor. nõ enim per hoc, ſed ex hoc pendent omnes. palam autem hoc nobis ex diſſectionibus. Alias igitur virtutes animæ impoſſibile exiſtere ſine nutritiua. propter quam autem cauſam dictum eſt prius in iis quæ de Anima. Hanc autem ſine naturali igne. in hoc enim natura igniuit ipſam. Corruptio autem ignis, quemadmodum dictum eſt prius, extinctio & marcor. Extinctio quidem, quæ a contrariis. quapropter, & ſimul vniuerſus a continentis frigiditate, & celerius adhuc extinguitur diuulſus. Hec igitur corruptio violenta, ſimiliter in inanimatis & animatis eſt. etenim inſtrumentis cum diuiditur animal, & concreſcit propter frigoris ſxuperãtiam, moriũtur. Marcor autem propter copiam caliditatis. Etenim ſi excedat quod circũ eſt calidũ, & alimentum nõ accipiat, corrũpitur quod igniũ, nõ frigeſcens, ſed marceſcens. Quare neceſſe eſt fieri refrigerationem, ſi debet ſalutem adipiſci. hoc enim auxiliatur ad hanc corruptionem.

Venarũ principium cor.

Caput Vndecimum. Quo in loco, & per quas vias refrigeratio in diuerſorum generum animalibus fiat.

QVoniam autem animalium hæc quidem aquatilia ſunt, hæc autem in terra faciunt conuerſationem, horum paruis quidem omnino & exanguibus facta ex continente, aut aqua aut aere in frigidatio ſufficiens, ad auxilium corruptionis huius. modicum enim habentia calorem modico indigent auxilio. Quapropter & breuis vitæ fere omnia talia ſunt. ad ambo enim modicam ſortiuntur propenſionem. Quæcunque autem longioris vitæ inſectorum, (exanguia enim ſunt omnia inſecta) his ſubſepto trãſuerſo diſſectum, vt per ſubtiliorem exiſtentem membranam refrigerentur. magis enim exiſtentia calida ampliori indigent refrigeratione, vt apes. apum enim quædam viuunt etiam ſeptem annis. & alia quoque quæcunque bombum edunt, vt veſpæ, & ſcarabæi, & cicadæ. etenim ſonum faciunt ſpiritu, velut anhelantia. cum enim in ipſo ſepto tranſuerſo innatus ſpiritus attollitur & conſidet, accidit ad membranam fieri attritionem. mouent enim locum hunc, quemadmodum reſpirantia deforis pulmone, & piſces branchiis. Simile enim accidit, atque ſi quis aliqua reſpirantium ſuffocet, os detinens. etenim hęc facient pulmone eleuationem hanc. ſed his quidem non ſufficientem facit talis motus refrigerationem, illis aũt ſufficientem.

Apum ętas longiſsima.

Et autem

A Et attritione ad membranam faciunt bombum, quemadmodum diximus, qualem per arundines perforatas pueri, quando superposuerunt membranam tenuem: propter hoc enim cicadarum canentes canunt. calidiores enim sunt, & dissectum est ipsis sub septo transuerso. non canentibus autem hoc est non scissum. Et sanguine etiam præditorum, & pulmonem habentium, pauci aũt sanguinis habentium & laxum, quædam horum multo tempore possunt irrespirãter viuere: quia pulmo eleuationem habet multam, paucum habens sanguinem & humidum: proprius enim motus ad multum tempus sufficit refrigerans. tandem autem non possunt, sed suffocãtur non respirantia, quemadmodum dictum est & prius. marcoris enim, quæ quia nõ refrigeraretur corruptio, vocatur suffocatio. & quæ sic corrumpuntur suffocari dicimus. Quod autem non respirant insecta animalium, dictum quidem est & prius, manifestũ autem est & in paruis animalibus, vt muscis & apibus. in humidis enim multo tempore B supernatant, nisi valde sit frigidum, aut calidum, quamuis modicam habentia virtutem, crebrius exigunt respirare: sed corrumpuntur hæc, & dicuntur suffocari, repleto ventre, & corrupto humido, quod in septo transuerso. quapropter & in cinere demorata resurgunt. Et eorum quoque, quæ in humido viuũt quecunq; exanguia pluri tempore viuũt in aere sanguinẽ habentibus & suscipientibus mare, vt piscibus. Proterea enim ꝙ habent modicum calidum, aer sufficiens est ad multum tempus refrigerare, vt crustraceis & polypis. non tamen prorsus sufficiunt ad viuendum, quia sunt pauci caloris. qm̃ & pisciũ multi viuunt in terra, immobiles tamen, & inueniuntur defossi. quæcunq; enim nõ omnino habent pulmonem, aut exanguem, minus indigent refrigeratione. De exanguibus igitur, quod his quidem continens aer, his autem humidum auxiliatur ad vitam, dictum est. In sanguine autem præditis, & habentibus cor, quæcunque qui- C dem ipsorum habent pulmonem, omnia suscipiunt aerem, & refrigerationem faciunt per respirationem & expirationem. Habent autem pulmonem & viuipara in seipsis, & non foris solũ. cartilaginea enim animal pariunt quidem, sed non in seipsis. & ouiparorum & pennata, vt aues, & corticata, vt testudines, & lacertæ, & serpentes. Illa igitur sanguine præditum, horum autem plurima pulmonem habent laxum. quapropter & respiratione vtuntur rarius, quemadmodum dictũ est & prius. Vtuntur autem omnia, & quæcunque morantur & degunt in aquis. vt *hydrorum genus, & ranarum, & crocodylorum, & mures aquatiles, & testudines marinæ, & terrestres, & vituli marini. omnia enim hæc, & talia & pariunt in sicco, & dormiunt aut in sicco, aut in humido extollẽtia os propter respirationẽ. Quęcunq; autem branchias habent, omnia refrigerantur suscipientia aquam. habet aũt branchias genus eorum, quæ cartilaginea vocantur, & aliorum quæ sine pedibus. sine pedibus autem pisces

Cicadarum stridor.

Aquatilium exãguia diutius viuere ĩ are.

Boe.

omnes. etenim quæ habent, secundum similitudinem alarum habet. D Pedes autem habentium, vnum habet branchiam solum eorum, quę visa sunt, qui vocatur cordulus. Simul autem pulmonem & branchias nullum visum est vnquam habens. Causa autem, quia pulmo quidem gratia refrigerationis a spiritu est (videtur enim & nomen accepisse pulmo propter susceptionem spiritus) brāchię autem ad refrigerationem ab aqua. vnum autem ad vnum opportunum instrumentum, & vna refrigeratio sufficiens est omnibus. Quare quoniam frustra nihil videmus facientem naturam, duobus autem existentibus alterum vtiq; esset frustra, propter hoc hæc quidem habent branchias, illa autem pulmonem, ambo autem nullum. Quoniam autem ad ipsum quidem esse alimento indiget animaliū vnumquodq;, ad salutem autem refrigeratione, eodem instrumento vtitur natura ad ambo hæc. & quemadmodum quibusdam lingua & ad sapores, & ad interpretationem, sic habentibus pulmonem vocato ore & ad cibi confectionem, & ad expirationem. & respirationem. nō habentibus autem pulmonem, neque respirantibus, os quidem ad cōfectionem cibi, ad refrigerationem auté & cibi assumptionem indigentibus refrigeratione branchiarum existit natura. Qualiter igitur dictorum instrumentorum virtus facit refrigerationem posterius dicemus. Ad non impediendum autem cibum, similiter & respirantibus accidit, & suscipientibus humidum. neq; enim respirantes simul suscipiunt cibum. alioqui accidit suffocari ingrediente alimento aut sicco aut humido ad pulmonem per arteriam. prius enim sita est arteria gula, per quam alimentum progreditur in vocatum ventrem. Quadrupedibus igitur & sanguine præditis habet arteria velut operculum ligulam. Auibus autem & quadrupedum oui... ris non inest. sed cōtractione idem faciunt. suscipientia enim cibum hæc quidem constringunt, illa autem superponunt ligulam. p... gresso auté, hæc quidem attollunt, illa autem dilatāt, & suscipiunt ... rtium ad refrigeratiouem. Habentia autem branchias, dimittentia per has humidum, per os suscipiunt cibum. arteriam enim non habent. quare hac quidē nihil vtiq; lędentur ab interlapsu humidi ... in ventrem ingrediente aqua. quaptopter velocem faciunt emissionem & susceptionem alimenti. & dentes acutos habent, & omnia ... re sunt serratis dentibus non enim contingit comminuere cibum.

πνεῦμα
πνεύμων
καρχαρόδοντα

Caput duodecimum. Quo pacto aquatilia quædam animalia pulmonem habentia refrigerentur, & cibum capiant.

Circa cetacea autem aquatilium dubitabit vtique aliquis (habent enim & illa secundum rationem, vt ... ca delphinos, & balenas, & aliorum quæcunque habent vocatam fistulam. hæc enim sine pedibus quidem sunt, habētia autem pulmonem suscipiunt ...

A Causa autem huius id, quod nunc dictum est. Nō enim refrigerationis gratia suscipiunt humidum. hoc enim fit ipsis respirantibus: habent enim pulmonem. quapropter & dormiunt extollentia os, & stertunt delphini. insuper si capiantur retibus, cito suffocantur, propterea quòd non respirant, & supernatantia videntur talia in mari, propter respirationem. sed quoniam necessarium est facere alimentum in humido, necessarium suscipientia humidum emittere. Et propter hoc habent omnia fistulam. suscipientia enim aquam, quemadmodum pisces per branchias, hæc per fistulam expellunt aquam. Signum autem & positio fistulæ. ad nullum enim sanguine præditorum terminatur, sed ante cerebrum positionem habet, & emittit aquam. Propter idem autem hoc suscipiunt & mollia aquam & crustata. dico autem, vt quæ vocantur locustæ & cancri refrigeratione enim ipsorum nullum indiget: pauci caloris enim est & exangue B vnumquodque ipsorum. quare sufficienter refrigerantur a continente humido. sed propter alimentum, ne simul suscipientibus influat humidum. Crustata igitur, velut & cancri & locustæ, iuxta aspera emittunt aquam per applicamenta: sepiæ vero & polypi per concauum, quod est super vocatum caput. Scriptum est autem de ipsis diligenter magis in iis, quæ de animalium Historiis. De susceptione igitur humidi dictum est, quòd accidit propter refrigerationem, & propterea quòd oportet suscipere alimentum ex humido quæ secundum naturam sunt aquatilia animalium.

Delphinorū somus.

Quare fistula delphinis data sit.

Caput Decimumtertium. Quo pacto fiat refrigeratio in animalibus & respirantibus, et non respirantibus. Increpatio Empedoclis de causa diuersarum habitationum ipsorum animalium. De situ cordis in ipsis animalibus.

C DE refrigeratione autem quo fit modo & respirantibus & habentibus branchias, post hæc dicendum. Quòd igitur respirant quæcunque animalium habent pulmonem, prius dictum est. Propter quid autem hanc particulam habent quædam, & propter quid habentia indigent respiratione. Causa habendi quidem, quòd honorabiliora animalium plurem assecuta sunt caliditatē. simul enim necesse & animam assecuta esse honorabiliorem. honorabiliora enim hæc, quā natura plantarum. Quaproter & maxime habentia pulmonem sanguineum & calidum, & maiora magnitudinibus, & quòd purissimo & plurimo vsum sanguine animalium, erectissimum est homo. & sursum ad totius sursum habet solum, propterea quòd talem habet hanc particulam. Quare & substantiæ, huic & aliis ponendū est causam ipsam, quemadmodum quancunque aliam particulam.

Quare pulmo necessario moueat.

Habent igitur gratia huius. Ea autem, quæ ex necessitate & motus D causa oportet putare talia consistere animalia, quemadmodum & nó talia multa constituta sunt. hæc enim ex terra ampliori facta sunt, vt plantarum genus, hęc autem ex aqua, vt aquatilium. volatilium autem & pedestrium, hæc quidem ex aere, illa autem ex igne. Singula autem in propriis locis habent ordinem ipsorum. Empedocles autem non recte hoc dixit, dicens calidissima maxime & ignem habentia plurimum animalium aquatilia esse, fugiētia excessum eius, quæ in natura caliditatis. vt quoniam frigido & humido deficiunt, in loco seruentur contraria existentia. humidum enim calidum esse minus aere. Omnino igitur absurdum, quomodo contingit factum vnumquodque ipsorum in sicco, permutare locum ad humidum. fere enim sine pedibus plurima ipsorum sunt. Dicens autem ipsorum a principio constitutionem, genita quidem esse in sicco ait, fugientia autem venisse ad humidum. Præterea neque videntur calidiora esse quam pedestria. hæc enim ipsorum exanguia omnino, hæc autem pauci sanguinis sunt. Sed qualia quidem dicere oportet calida & frigida secundum se consyderationem sumpsit. De qua autem dixit causa Empedocles, aliquo quidem modo habet quæsitã rationem, non tamen quod ait ille verum est. Habituum enim excessus habentia, loca contraria, & anni tempora conseruant. natura autem in propriis maxime seruatur locis. non enim est idem & materia animalium, ex qua est vnumquodque, & habitus & dispositiones ipsius. Dico autem, vt si quid ex cera constituisset natura, non vtique in calido ponens seruasset. neque si quid ex glacie. corruptum enim fuisset vtique cito, propter contrarium. liquefacit enim calidum, quod a contrario constitutum fuit. Neque si quid ex sale aut nitro constituisset, in humidum vtique ferens deposuisset. corrūpit enim humidum. quæ a sicco & calido constituta sunt. Si igitur materia omnibus corporibus humidum & siccum, rationabiliter quæ quidem ex humido constituta sunt in humido sunt, quæ autem ex sicco in sicco. Propter hoc arbores non in aqua nascuntur, sed in terra. quamuis eiusdem rationis est in aquam, propterea q̃ ipsæ quam siccę sunt, quemadmodum præignea ait ille. non enim propter frigidum venirent in ipsam, sed quia humida. Naturę igitur materiæ, in quali quidem loco sunt, tales existentes sunt: quæ quidem in aqua humidæ, quę autem in terra siccæ, quæ autem in aere calidæ. Habitus tamen, qui quidem excedentes sunt caliditate, in frigido: qui aũt frigiditate, in calido positi seruantur magis. reducit enim ad mensuratum locus habitus excessum. Hoc igitur oportet quærere in locis propriis vniuscuiusque materiæ, & secundum permutationes communis temporis anni. habitus enim contingit locis contrarios esse, materiam autem impossibile. Qod igitur non propter caliditatem naturę hæc quidem aquatilia, hæc autem pedestria ani-

Empedo.

Humidū & siccum materia sunt corporibus omnibus.

A maliũ sunt, quemadmodũ Empedocles ait, tot dicta sint:& cur hæc quidem non habent pulmonem, hæc autem habent. Propter quid autem habentia suscipiunt aerem & respirant, & maxime ipsorum quæcunque habent sanguine præditum. Causa respirandi quidem pulmo laxus existens, & plenus fistulis. & maxime vtiq; sanguinea hæc particula, inter ea, quæ vocantur viscera. Quæcunque itaque habent ipsam sanguine præditam, celeri quidem indigent refrigeratione, propterea ꝙ parua est propensio animalis ignis. intro autem ingredi per totum propter copiam sanguinis & caliditatis. hęc autem ambo aer quidem potest facile facere. propterea enim quòd habet tenuẽ naturam, & per totum & celeriter penetrans refrigerat. aqua autem contrarium. Et cur maxime respirant habentia pulmonem sanguineum, ex his palam. quod enim calidius ampliori indiget refrigeratione. Simul autem & ad principium caliditatis, quę

B in corde, progreditur spiritus de facili. Quo autem modo cor perforationem habet ad pulmonem, oportet contemplari ex his, quæ dissecantur, & ex Historiis de animalibus scriptis. Refrigeratione igitur omnino indiget animalium natura propter feruorem animæ in corde. hanc autem faciunt per respirationem, quæcunque non solum habent cor, sed etiam pulmonem, animalium. Habentia autem cor, pulmonem aut non, quemadmodum pisces, propterea quòd aquatilis est ipsorum natura, aqua faciunt refrigerationem per branchias. Quomodo autem positio se habet cordis ad branchias, ad visum quidem ex dissectionibus oportet contemplari, ad certitudinem autem ex Historiis. Vt autem in summa dicatur, & nũc habet hoc modo. Videbitur enim non eodem modo habere positionem cor pedestribus animalium, & piscibus: habet autem eodẽ modo. Qua enim inclinant capita, hic cor acutum habet. quoniam autem non eodem modo capita vergunt pedestribus anima-

C lium & piscibus, ad os cor, acutum habet. Tendit autem ex extremitate cordis fistula venineruia ad medium, qua contangunt inuicem omnes branchiæ. maxima igitur ista est. Hinc autem & inde a corde protenduntur & alteræ in extremitatem singularum brãchiarum, per quas refrigeratio fit ad cor, decurrente semper aqua per branchias. Eodem autem modo & respirantibus pectus sursum & deorsum mouetur frequenter, suscipientibus spiritum & emittentibus, vt branchiæ piscibus. Et respirantia quidem, in pauco aere & eodem,* (aquatilia autem, in pauca aqua & eadem) suffocantur. celeriter enim vtrunque ipsorum fit calidum. calefacit enim sanguinis contactus vtrunque. calidus autem existens sanguis prohibet refrigerationem. Et non potentibus mouere, respirantibus quidem pulmonem, aquatilibus autem branchias, propter passionem aut propter senectutem, tunc accidit mors.

*Quidam cod. nõ hñt hęc verba.

Caput Decimumquartum. De causis uitæ, ac mortis, earumq; definitiones iuuentutis item, senectutis, atq; uigoris.

Mors duplex.

EST igitur omnibus animalibus cõmune generatio & mors, mo di autem differunt specie. non.n. indifferens corruptio, sed habet aliquid cõmune. Mors.n. est, hæc quidem violenta, illa autem secundum naturam. Violenta quidem, quando principium extrinsecus fuerit. Secundum naturam autem, quando in ipso, & partis consistentia ex principio talis, sed non aduentitia aliqua passio. In plantis igitur ariditas, in animalibus autem vocatur hæc, senectus. Est autem mors & corruptio omnibus similiter non imperfectis, his autem assimiliter quidem, alio autem modo. Imperfecta autem dico, vt oua, & semina plantarum, quæcunq; sine radice. Omnibus igitur corruptio fit propter calidi defectum. perfectis autem in quo substantiæ principium. hoc autem est, quemadmodum dictum est prius, in quo sursum & deorsum copulantur. plantis quidem medium germinis & radices: animalium autem, sanguineis quidem cor, exanguibus autem proportionale. Horum autem quædam potentia multi principia habent, non tamen actu. quapropter & insectorum quædam diuisa viuunt. Et sanguine præditorum quæcunque non viuacia valde sunt, multo tempore viuunt exempto corde, vt testudines: & mouentur pedibus ad huc existentibus, propterea quòd non composita sit natura ipsorum bene, similiter insectis. Principium autem vitæ deficit habentibus, cum non refrigeratur calidum communicans ipsi. quemadmodum enim dictum est multoties, cũ tabescit ipsum a seipso. Quando igitũ his quidẽ pulmo, illis autem brãchię obdurescant, propter temporis longitudinem, siccatis, illis quidem branchiis, his autem pulmone, & factis terrestribus, non possunt has partes mouere, neque eleuare & contrahere. tandem aũt, facta intensione, marcescit ignis. Quapropter & paruis passionibus aduenientibus in senectute, celeriter moriuntur. propterea enim quòd paucum est calidum, velut plurimo euaporato in multitudine vitæ, si qua vtique intensio fiat particulę, cito extinguitur, quemadmodum momentanea & parua in ipso flamma existente, propter paruum motum extinguitur. Quapropter, & sine dolore est quæ in senectute mors. nulli enim violenta ipsis passione contingente, moriuntur: sed insensibilis animæ absolutio fit omnino. Et morborum quicunque faciunt pulmonem durum, aut tuberculis, aut excrementis, aut caliditatis ægritudinalis excessu, quemadmodum in febribus, crebrum spiritum faciunt, propterea quòd non possunt pulmonem longe tollere sursum & deprimere. tandem autem, quando non amplius possunt mouere, moriuntur expirantes. Generatio igitur est prima participatio cum calido nutritiuæ animæ. Vita autem, mansio huius. Iuuentus autem est primæ refrigeratiuæ particulæ augmentatio. Senectus autem, huius decrem-

Mors in senectute ẽ sine tristitia.

Definitio generationis.

A tum. *Status autem, horum medium. Mors autem & corruptio, violenta quidem, calidi extinctio & marcor (corrumpetur enim vtiq; propter ambas has causas) quæ autem secundum naturam, eiusdē huius marcefactio propter temporis longitudinem facta & perfectionem. in plantis igitur ariditas, in aīalibus autem vocatur mors. Huius autem, quę quidem in senectute mors, marcor particulæ propter impotentiam refrigerandi, a senectute. Quid igitur est generatio, & vita, & mors, & ꝓpter quas causas insunt animalibus, dictū est. Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidem animalium suffocari accidit in humido, piscibus autem in aere. Illis.n.per aquam refrigeratio fit, his aūt ꝑ aerē quibus vtraq; priuātur permutantia locos. Causa itaq; motus illis quidem branchiarum, his autem pulmonis: quæ cum eleuantur & considunt, hęc quidem expirant & inspirant, ille autem suscipiunt humidum & emittunt. Præterea constitutio instrumenti hoc se habet modo. *vigor. Epilogus

B

Caput Decimumquintum. De Saltu. Pulsu, ac Respiratione, cordi accidentibus.

TRia aūt sunt, quæ accidunt circa cor, quæ videntur eandē naturā habere, habēt aūt non eandē, saltus, & pulsus, & qđ respirationis. Saltus igitur est cōpulsio calidi, qđ in ipso, ꝓpter refrigerationem excrementitiam, aut colliquatricem, vt in morbo, qui vocatur palpitatio, & in aliis morbis, & timoribus. etenim timentes infrigidantur secundum superiora. Calidum autē fugiens & contractum, facit motum, in paruum constrictum, ita vt aliquādo extinguantur aīalia & moriātur ꝓpter timorē, & ꝓpter passionem morbosam. Accidens autem pulsatio cordis, quā semper videtur faciēs cōtinue, similis tuberculis est, quē faciūt motū cū dolore, propterea ꝙ præter naturā est sanguini permutatio. fit aūt, vsque quo suppurauerit concoctus. Est autē similis bullitioni hæc passio. bullitio enim fit, cum inflatur humidum a calido. eleuatur enim, propterea ꝙ amplior fit moles. Quies autem in tuberculis quidem, si non perspirauerit, crassiore facto humido, putrefactio. bullitioni autem excidentia per terminantia. In corde autem semper accedentis humidi ex alimento per caliditatem tumefactio facit pulsum, eleuantis vltimam tunicam cordis. & hoc semper fit continue. affluit enim semper humidum, ex quo fit sanguinis natura. primo.n.in corde fit. palam autem in generatione a principio. nondum enim distinctis venis, videtur habere sanguinem. Et propter hoc pulsat magis iunioribus, quam senioribus. fit.n. exhalatio amplior iunioribus. Et pulsant venæ omnes, & simul inuicem, propterea ꝙ pendent oēs a corde. mouet autem semper. quare & illæ semper, & simul inuicem, quando mouet. Resilitio igitur est, facta, obuiatio ad frigidi compulsionem. Pulsatio autē, humidi calefacti inflatio. Respiratio autē fit, Saltus. Pulsus C

cũ augmentatur calidum, in quo principium nutritiunm, quemadmodum enim & alia indigent aliméto, & illud. & aliis magis etenim aliis illud alimenti eausa est. Necesse itaqa amplius factum, eleuatę instrumentum. Oportet autem existimare constitutionem instrumenti similé quidē esse follibus, qui in ærariis (non longe. n. neque pulmo neq; cor, vt suscipiat figurā talem) duplum aũt esse quod tale. oportet. n. in medio esse nutritiuũ naturalis virtutis. Eleuatur igitur, maius factũ. cum aũt eleuat necessarium eleuari & continentem ipsum particulam. Quod quidem videntur facere respirantes. eleuant. n. pectus, propterea ꝙ prncipium existés in ipso huius particulæ, idem hoc facit. cum. n. eleuatur, quemadmodum in folles, necessarium induci aerem, qui deforis & frigidũ existentem, & refrigerantem extinguere excessum ignis. Quemadmodum aũt crescente, eleuabatur hæc particula, & decrescente necessarium considere, & cōsidente, exire aerem, qui ingressus fuit, iterũ: ingredientem quidem frigidum, exeũtem aũt calidum, propter tactum calidi existentis in particula hac, & maxime in habentibus pulmonem sanguine refertum. in multos. n. velut canales, fistulas incidere, quæ in pulmone, quarum secus quãcunq; protensæ sunt venæ, ita videatur totus pulmo esse plenus sanguine. Vocatur aũt ingressus quidem aeris respiratio: exitus autem expiratio. Et semper sane hoc continue quandiu vtiq; viuant, & moueãt hanc particulã continue. & propter hoc in respirando & expirando est ipsum viuere. Eodem aũt modo & piscibus motus fit branchiarum. cum. n eleuatur calidum, quod in sanguine per partes, eleuantur & brãchiæ, & pertransit aqua descendente autem ad cor per meatus, & refrigescente, considunt, & emittunt aquã. Semper aũt cũ eleuetur id, qđ in corde, semper suscipit iterũ refrigescenté. Quapropter & illis viuendi & non viuendi finis est in respirãdo, & his in suscipiẽdo humidũ. Et de vita quidẽ & morte, & de cognatis huius speculationis, fere dictum est de cibis.

De Iuuentute & Senectute, Vita & Morte, & Respiratione finis.

ARISTOTELIS

LIBRI DE SANITATE, ET MORBO INITIVM.

De Sanitate uero, morboq; non solum Medici, sed & Naturalis est causas quadantenus dicere. Quatenus uero hi differant, & quatenus diuersa contéplentur, latere nō oportet. Equidē quod cõfinis sit quadantenus hæc Medici. Naturalisq; tractatio, et id qđ efficit restat. nã & Medic, quicũq; diserti ac diligẽtiores, de natura dicũt, & pricipia ĩde sumere dignant, & ĩter eos q de nã tractãt, elegãtissimi fere usq; ad medicĩalia pricipia definiũt.

Reliqua desyderantur.

ARISTOTELIS
PHYSIOGNOMICA.

Physiognomonicam scientiam reperiri.

Cap. I.

QVòd & animæ sequuntur corpora, & ipsæ secundũ seipsas non sunt impaßibiles a motibus corporis, B id manifestum fit valde in ebrietatibus, & ægritudinibus: multum nanq; animæ mutatæ videntur a paßionibus corporis. Et e contrario quòd corpus compatitur paßionibus animæ, manifestum circa amores, & timores, & dolores, & voluptates. Amplius autem & in iis quæ natura fiunt, magis utique aliquis conspiciet, quòd corpus & anima ita se habent connaturalia, ut fiant causæ plurimarum paßionum adinuicem. Nunquam enim animal factum uel generatum est tale, quod formam haberet alterius animalis, animam vero alterius, sed semper eiusdẽ corpus & animam, quare necessarium est consequi tali corpori talem formam. Amplius autem & scientes circa vnumquodque animalium ex forma possunt considerare, equites equos, & venatores canes. Si autẽ hæc uera fuerint (semper autem hæc uera sunt) erit sane ars quępiam Physiognomoniæ:

C

Priores tribus modis Physiognomoniam speculasse, ac tradidisse, non tamen perfecte. Cap. II.

PRiores itaque Physiognomones iuxta tres modos aggressi sunt hanc disciplinam, quisque iuxta unum. Alii quidẽ ex generibus aĩalium physiognomizant, ponentes secundum unumquodq; genus figuram quandam aĩalis, & speciei animam. Alii aũt in talibus corpori similem habenti corpus & animã similem putabant. Alii aũt quidam hoc quidem faciebãt,

non ex omnibus autem animalibus experiebantur, ſed diſtinguebāt D
ex ipſo genere hominum ſecundum gentes, quæcunque differunt ſe-
cundum vſus & mores: vt Aegyptii & Thraces, & Scythæ ſimiliter
electionem ſignorum faciebant. Quidam autem ex moribus a paren
tibus, quales mores diſpoſitionē ſequātur. ſequitur aūt vnicuiq; mos
iracundo, timido, coeunti & in vnaquaq; aliarum paſsionum. Eſt aūt
ſecundum omnes modos hos phyſiognomonizare, & adhuc ſecundū
alios, & electionem ſignorum diſsimiliter fieri. Hi quidem igitur
iuxta mores ſolum phyſiognomonizant. Primū quidem ꝙ quidam
non iidem cum ſint, mores qui ſunt in facie, eoſdem habent: vt for-
tis & inuerecundus eoſdem habent, animabus vel intellectibus mul-
tum ſeparantur. Secundo autem, quòd ſecundum quædam tempo
ra mores non eoſdem, ſed aliorum habent. triſtibus enim exiſtenti-
bus, quandoq; contingit diem delectabiliter ducere, & morem acci-
pere, qui eſt hilaris: & e contrario hilarem contriſtari, vt mos, qui
erat in facie, permutetur. Adhuc cum his, de paucis vtique ſemper ap
parentibus coniecturam quis accipiat. Qui autem ex feris phyſio-
gnomonizant, non recte electionem ſignorum faciunt. non enim eſt
vtique dicere percurrentem formam vniuſcuiuſque animalium, qđ
quicunqne vni ſimilis huic corpore erit, & anima ſimilis erit. Pri-
mum enim, vt ſimplIciter dicam, nullus vtiq; videbit hominem ita
ſimilem beſtiæ, ſed aſsimilantem in aliquo. Adhuc autem cū his, ani
malia pauca quædam propria habent ſigna, multa vero communia,
quare ſi quis ſimilis fuerit non ſecundum proprium, ſed ſecundū cō
mune aliquid, quo pacto magis iſte leoni, quam ceruo ſimilior dice
tur. decēs enim propria ſigna proprium quid ſignificare, cōmunia au
tem commune. Communia ergo ſigna nihil vtique manifeſtabunt
phyſiognomonizanti. Si autem aliquis propria vniuſcuiuſq; ferarum
elegerit, non vtique habebit aſsignare cuius ſunt hęc ſigna. merito
enim proprii propriū. Nihil autem proprium animaliū phyſiogno-
monizatorum in anima habebit vtique aliquis accipere. neque enim
forte ſolum leo, ſed alia multa: neq; timidum lepus, ſed & alia infi
nita. Si ergo neque communia eligenti manifeſtum aliqnid fit, neque
ſecundum propria, non vtique erit vnumquodque animaliū aſpice
re, ſed ex hominibus electionem facere oportet patientibus eandē
paſsionem. vt ſi fortis inſpiciat aliquis ſigna, fortia animaliū in vnū
accipientem oportet perſcrutari, quæ paſsiones his quidem omni-
bus inſunt, aliorum autem animalium nulli accidant. Si enim ita ꝙ
elegerit, quòd eadem ſunt ſigna fortitudinis prædictis animalibus,
non ſolum fortitudinis communem ineſſe paſsionem eorū quæ ſunt
in intellectu, ſed & alia quędam, ſic vtiq; dubitabit, vtrum fortitudi-
nis aut alterius ſigna ſint. Sed oportet ex pluribus eligi animalibus,
& non habentibus vllam paſsionem communem manifeſtam, cuius
vtiq; ſigna reſpicias. Quęcunq; itaque ſignorū ſtabilia ſunt, aliquid

A stabile significant. quę autem adueniunt, atque discedunt & deficiũt, quomodo vtique signum verum erit non manentis in intellectu. Si quidem enim stabile adueniens, & deficiens signum quis suscipiet, contingeret vtique ipsum quidem verum esse, non tamen conueniens erit, non perpetuo consequens rem. Quæcunque autem passiones factę in anima non in aliquo permutant signa quæ sunt in corpore, quibus vtitur Physiognomon, non erunt huiusmodi, cognitiones arti· vt q̃ sunt circa opiniones, & scientias Medicũ, aut Citharœdum non contingit cognoscere. nam addiscens aliquam disciplinam, nullum permutauit signorũ, quibus vtitur Physiognomon.

Quid sit Physiognomonia, & ex quibus generibus Signa in uniuersum accipiantur. Cap. III.

B Oportet ergo determinare circa qualia quædam est Physiognomonia (q̃m non circa omnia) & ex quibus singula signa accipiantur. deinde consequenter de manifestissimis circa vnumquodque declarare. Physiognomonia ergo est, sicut & nomen ipsius. dicit, circa naturales passiones eorum quæ sunt in intellectu, & eorum quæ superacquiruntur, quæcunque aduenientia transmutant signa eorum quæ physiognomonizantur. Qualia autem hæc sint posterius declarabitur. nunc aũt dicam ex quibus generibus signa accipiũtur, & sint omnia. Ex motibus enim physiognomonizant, & ex figuris, & ex coloribus, & ex moribus in facie apparẽtibus, & ex lenitate, & ex voce, & ex carne, & ex partibus, & ex figura totius corporis. In vniuersum igitur huiusmodi sunt, quæ dicunt Physiognomones de omnibus generibus, signa. Si igitur immanifesta, aut non recte designãs esset talis explicatio, sufficiant quæ dicta sunt. Nunc autẽ fortasse melius est sigillatim de omnibus, quæcunq; manifesta sunt ab
C his quæ physiognomonizauimus, exactius explanare, dicentes cuiusmodi signa referantur ad singula, quæcunq; in prædictis declarata non fuere.

Physiognomię definitio.

Quo pacto per vnumquodq; dictorum generum Signa accipiantur. Cap. IIII.

COLORES ergo significant, acuti quidem calidum, & sanguineum: albi cum rubore, bonam indolem, quando in leui corpore accidit hic color.

PILI vero, molles quidem timidum, duri autem fortem. Hoc autem signum sumptum est ex oĩbus animalibus. timidissimum enim est ceruus, lepus, ouis, & pilum mollissimũ habent: fortissimũ aũt leo, aper, & piliũ durissimũ habẽt. Est aũt

& in auibus hoc idem uidere. vniuersaliter enim quæcũq; quidem habent duram pennam, fortes: quæcunque autem mollem, timidæ: & particulariter est hoc quidem videre in conturnicibus, & in gallis. Similiter autem & in generibus hominum hoc idem accidit. quicunque enim apud septentrionem habitant, fortes sunt, & durorũ pilorũ; qui autem apud meridiem, timidi, & mollem pilum habent. Pilositas aũt quæ eit circa ventrem, loquacitatem significat. hoc ãt refertur ad genus auium, proprium enim auis est eorũ quæ sunt circa corpus, pilositas quæ circa ventrẽ est, eorũ ãt quæ sunt circa intellectũ, loquacitas. D

ευεκτικὴ φύσις

CARO aũt, dura quidẽ, & boni habitus natura insensibilẽ significat, lenis ãt & ingeniosum, & instabilẽ, nisi in forti corpore & habenti extremitates potentes hoc acciderit.

MOTVS aũt, tardi qdẽ mollẽ intellectũ, acuti vero calidũ. *IN VOCE* ãt, grauis quidẽ & intẽsa fortẽ, acuta aũt & remissa timidũ.

FIGVRAE ãt, & *PASSIONES*, quæ apparẽt in facie, secũdũ similitudines accipiũtur passionis. quãdo. n. patitur aliquid, ut si hoc habet, quando aliquis irascitur, irascibile signũ eiusdẽ generis. Mas autem fœmina maior est, & fortior, & extrema corporis fortiora & crassiora, & habitus melioris, & potiora secundum omnes uirtutes.

Inueniendorum ex signis Habituum, & Passionum modi duo. Cap. V.

Signorum autẽ, quæ sunt in partibus, fortiora sunt, ea q accipiũtur in moribus manifestis, & secũdũ motus, & figuras. Oĩno ãt vni quidẽ signorũ credere stultũ ẽ, quãdo ãt plura cõueniũt, q̃ sunt in vno, magis vtiq; cõueniet, ut quis accipiat uera esse signa. Est ãt alius ẽt modus, secundum quẽ aliquis physiognomonizet, nullus tamen aggressus est. Vt si necesse sit iracũdum & tristem & paruum secundum morem, inuidum esse, etsi non sint inuidi signa: ex illis tamen prioribus contingat utique Physiognomoni & inuidum inuenire, maxime quidem, quãdo talis proprius modus fuerit eius qui phylosophatus fuerit. posse enim quibusdam existentibus necessarium esse, propriũ putamus Philosophiæ. quod est, quãdo contraria sunt huic iuxta passiones, physiognomizare etiam mala.

Dubitatio.

De uoce secũdũ passionẽ intendens quispiam, acutam putarit, duplicem ob causam, iracundi uocem ponendam esse. Indignatus enim & iratus intendere consueuit uocem, & acute loqui, segniter autem dispositus remittit uocem, & grauiter loquitur. Rursus autem animalium, fortia quidem grauis uocis sunt, timida autem acutæ uocis. leo quidem, & taurus, & canis latrabilis, & gallorum qui sunt animosi grauiter uociferantur, ceruus autem, & lepus acutæ vocis sunt. Sed

A forte & in his melius est, non eo quòd ipsorum vox est acuta & grauis, fortem aut timidum ponere, sed arbitrandum est, fortem quidem fortis, remissam autem & imbecillem timidi. Est autem potissimum, quando signa non sunt confessa sed subcontrariantia, nihil ponere, nisi sint discrepantium inter se quædam quibusdam credibiliora. Et maxime quidem in speciem, sed non in tota genera referre decet: similiora enim sunt quesito. non enim totum genus hominum physiognomizamus, sed quædam eorum quæ sunt in genere. Solutio.

Passionum, Habituumúe multorum signa. Cap. VI.

FORTIS CORPORIS SIGNA. Pili duri, figura corporis erecta: ossa, & costæ, & extrema corporis fortia & magna: & uenter amplus, & contractus ad se: armi lati & distantes, nec ualde colligati, nec omnino dissoluti, collũ forte, nõ uehementer carnosum: B pectus carnosum, & latũ: coxa contracta: suræ deorsum contractæ: oculus charopus, nec valde expansus nec oĩno clausus: squalidior color in corpore: acuta frons, recta, non magna: natis neq; lenis, neq; oĩno rugosa. *a. l. gena.

TIMIDI SIGNA. Pili molles, corpore inclinatus non erectus, suræ sursum contractę, circa faciem subpallidus, oculi imbecilles, & nimium conniuentes, & extrema corporis imbecilla: & crura parua: manus longæ & graciles: lumbi autem parui, & imbecilles, figura contensa in motibus: non temerarius, sed supinus, & stupefactibilis: mos qui est in facie, facile mobilis: mœstus.

INGENIOSI SIGNA. Caro humidior & mollior, nõ boni habitus, neque valde pinguis, q̃ circa humeros & collũ macriora, & q̃ circa faciem, & colligata q̃ sunt circa humeros, & inferiora laxata, bene soluta, q̃ sunt circa costas, & secundum dorsum non carnosus: corpus album mixto rubore, & purum: cutis tenuis: pili non valde du C ri, nec valde nigri: oculus charopus, humidus.

INSENSATI SIGNA Quæ sunt circa collum & curra, carnosa, complexa & colligata: cotyle rotunda: humeri sursum contracti: frons magna, circularis, carnosa: oculus pallidus, obtusus: crura circa talum crassa, carnosa, rotunda: mandibulæ magnę, carnosæ: lumbi carnosi: crura lõga: collũ grossum: facies carnosa, sublõga satis: motus aũt, & figurã, & morem qui apparet in facie, scdm similitudines accipit.

INVERECVNDI SIGNA Oculus apertus et splendidus: palpebræ sanguineę & crassæ: et parũ curuus: humeri sursum eleuati: figura non rectus, sed parum pronus: in motibus præceps, rubeus corpore, color sanguineus, facies rotunda, pectus sursum cõtractum.

MODESTI SIGNA. In motibus tardus, et loquens tarde: vox tarda, & plena spiritu, & mitis: oculus hilaris, non splendidus,

niger, neque valde apertus, neque omnino clausus, conniuens tarde. oculorum enim qui celeriter conniuent, hi quidem timidum, illi vero calidum significant. D

IVCVNDI SIGNA. Frons ingens, et carnosa, et lenis: quæ sunt circa oculos humiliora: apparet, et facies somnolentior, neque intense aspiciens neque remisse: & in motibus tardus erit, et remissus: figura, & more qui est in facie, non præceps, sed videtur bonus.

TRISTIS SIGNA. Rugosa facies: & macri oculi, confracti. simul autē et confractiones oculorū duo significant, hoc quidem molle & fœmininum, illud vero demissum triste. & in figura humilis, et motibus remissus.

CINAEDI SIGNA. Oculus cōfractus, genu flexibilis, inclinatio capitis ad dextram, motus manuū supini et dissoluti, et ambulationes duplices, hæc quidē circūclinātis alia vero tenētis lumbos, & oculorum circunspectiones, qual s vtiq; fuit Dionysius Sophista.

AMARI SIGNA. Facie remissus, nigri coloris, macer, quæ sunt circa faciem quasi abrasa: facies rugosa, nō carnosus, recti crinis et nigri.

IRACVNDI SIGNA. Rectus corpore, figura bene costatus, animosus, subrufus humeri distantes, & magni, & lati: extrema magna, & fortia: lenis & circa pectus, & circa bubones: barbatus probe, capillorum ambitus floridus, deorsum tendens.

MANSVETI SIGNA. Grauis specie, carnosus, caro humida, & multa: bonæ magnitudinis, et commēsuratus: figura curuus, cursus capillorum sursum vulsus.

SIMVLATOR. Pinguia quę circa faciem, & quæ circa oculos rugosa, somnolenta facies de more videtur.

PVSILANIMVS, paruorū membrorū, et paruorū articulorum, macer, & paruorum oculorum, & paruæ faciei, qualis vtiq; fuit Leucadius Corinthius.

TALORVM AMATORES, iusto breuiorem cubitum habentes, gaudentes parta victoria.

* a.l. cōtrouersiarum.

AMATORES *MVNERVM, quibuscūque est superius labium eleuatum, & forma proni, et rubicundi.

MISERICORDES, quicunque pulchri & albi coloris, & habent oculos pingues, & nares deorsum distantes, & semper plorantes. Iidem etiam amatores sunt mulierum, & genitores fœminarum, & circa mores in amorem propensi, et semper memores, & ingeniosi, & calidi. horum autem signa dicta sunt. Misericors est sapiens, & timidus, & modestus. Immisericors insipiens, & inuerecundus.

VORACES sunt hi, quibus id quod est ab vmbilico ad pectus maius est, quam quod inde est vsque ad collum.

LVXVRIOSVS, qui est albi coloris, & hirsutus: rectis capillis, & crassis, & nigris: & tēpora hirsuta, oculus pinguis, & lasciuus

A *AMATORES SOMNI*, q hñt supiora maiora, curuipedes, calidi, hñtes carnẽ boni habit⁹, elegãtes forma, & hirsuti circa vẽtrẽ.

MEMORES, qui habent superiora maiora, pulchra, & carnosa magis.

Inueniendorum Signorum methodus. Cap. VII

Identur aũt mihi aĩa & corpus compati adinuicem: & aię habitus alteratus simul alterat corporis formã, & iterum forma corporis alterata simul alterat aĩæ habitum. Quoniam enim animæ inest tristari & lætari, manifestũ est ꝙ tristes obscuræ faciei sunt, & gaudẽtes hilaris. Siquidem igitur anima dissoluta, formam, quæ est in corpore, adhuc existere contigeret, sane & ita anima & corpus compatibilia forent, quãuis conferentes adinuicem non essent nunc autem manifestum quòd vtrunque sese consequitur. Maxime tamen id ex hoc manifestum fiat. Mania enim videtur esse circa animam: & Me
B dici medicamentis purgantes corpus, & victibus nonnullis vtentes in ipsis permutant animam a mania. curationibus autem corporis, simul & corporis forma soluitur, & anima a mania permutatur. Quoniam igitur vtraque soluuntur, palam, quòd sibi inuicem conferunt. Manifestum insuper est, quòd virtutibus animæ similes corporis formæ fiunt, quare sunt omnia similia in animalibus eiusdem cuiuspiã declaratiua: hæc vero minime. Et quibus animalia operãtur, hæ quidem propriæ passiones vniuscuiusque sexus animalium sunt, illæ vero cõmunes. In propriis igitur operibus animæ, propriæ passiones secundum corpus, in cõmunibus aũt cões. Cõmunes quidem sunt, iniuria, & quæ est circa venerea excessus. iumentorum, & non iumentorum communis est iniuria: porcorum, & asinorum habitus qui est circa venerea. Proprium autẽ est, in canibus quidem, contumeliosum: in asinis aũt indolens. Qũo igitur cõmune quidẽ & proprium conuenit distingui, dictum est. Opus autem est multa consue Masticando coeunt.
C tudine, si quis debet esse sufficiens ad dicendum singula de his. Quoniam enim ea quæ videntur in corporibus, dicuntur referri ad similitudines quę fiunt ab animalibus, & ab actibus: &*proprietates quę dam aliæ a caliditatibus, & frigiditatibus fiunt. Sunt autem horum quædam apparentium in corporibus parua differentia vtentia, & eodem nomine appellata: vt pallores qui fiunt a terroribus, & qui a laboribus: hi enim eodem nomine vtuntur, & differentiam paruam habent inter se. parua autem differentia existente, non facile est cognoscere: sed ex consuetudine formæ apparentem quidem assumere conuenientiam oportet. Est igitur & optimus modus & citissimus, qui est ab apparente conuenientia, & contingit ita eo modo vtẽ tem multa dignoscere: & non solum vniuersaliter vtile est, sed ad electionem signorum singularium. electorum enim quodque decere oportet tale, vt quod eligitur vult. Amplius autem secũdum electio- ἰδίαι

nem signorum, & syllogismo, quo vti opus est, vbicunque contingat, adiungentes conuenientibus conuenientia. vt si inuerecundus erit & paruiloquus, & fur vtique erit & illiberalis. & fur quidem consequens inuerecundiam, & paruiloquium illiberalis. In talibus igitur quibusque oportet hoc modo congruentem fieri methodum.

Passionum, Habituumq; in animalibus distinctio, ex masculini fœminique generis comparatione. Cap. VIII.

NVnc autem primum tentabo genera animalium distinguere, & quæ ipsorum conuenit permutari, vt sint fortia & timida, & iusta & iniusta. Distinguendum autem animalium genus in duas formas, in masculinam & in fœmininam, adiungentem id quod congruit vnicuique formę. sunt enim similes. Et quas conamur nutrire, ferarum, mansuetæ magis, & molliores secundum animas fœminæ maribus sunt, minus autem fortes. verum nutrimenta, & assuetudines manuum recipientes magis. quare existentes tales erunt ferme minus iracundæ maribus. Manifestum autem id ex nobis alicubi est: qnoniam cum ab ira vincimur, difficillime persuasibiles, & maxime respicimus, ne quicquam vsquam eueniat. ferimur auté ad violentiam inferendam, & patrandum, ad quodcunq; ira impulerit. Videntur autem mihi magis malefica fieri fœminea masculis, & proteruiora, petulantioraue, & illiberaliora, & impotentiora. Fœminæ igitur, & quæ apud nos nutriũtur, valde manifesta sunt: quæ vero sunt apud syluam, omnes confitẽtur & pastores & venatores, quòd talia sunt qualia sint dicta. At vero & hoc manifestum est, quòd singula in vnoquoque genere fœmina mare minoris capitis, & angustioris faciei, & gracilioris colli sit. pectora imbecilliora habent, & minorũ costarum sunt. coxendices autem, & coxas magis carnosas maribus. genua aũt flexibilia, & crura gracilia habent. pedes vero pulchriores, & formam totius corporis molliorem, quam fortiorem. minus neruosa autem sunt, & molliora prædita humidioribus carnibus. Masculina autem his omnibus contraria habentia, eo ꝙ natura sunt fortiore, & iustiore, genere. fœmina autem est timidior, & iniustio natura.

De Leone, oium animaliũ perfectissime maris formam assumente,

His ita se habentibus, videtur Leo omnium perfectissimo assumpsisse maris formam.

Leo enim habet os ingens: faciem autem quadratiorem, non valde osseam: superiorem mandibulam non proeminentem, sed equaliter pendentem deorsum: nasum autem magis crassum quã subtilem: oculos charopos, concauos, non valde rotundos, neque valde proeminentes: magnitudinem vero moderatam: supercilium ingens: frontẽ quadratam, ex medio subcauã magis. ad supercilia autem & nasum

sub

A ſub fronte velut nubes ſuperſtat. ſupra frontem, iuxta naſum, habet pilos inclinatos, veluti aſylum: caput moderatum, collum bonæ longitudinis, craſſum, commenſuratum: crinibus flauis, non planis neque valde criſpis. quæ ſunt circa humerorum claues ſpacioſa magis, quam coniuncta. humeros fortes, & pectus iuuenile, & metaphrenum latum: robuſtis coſtris, robuſtoq; dorſo abunde præditū. coxēdices non carnoſas, nec coxas: crura fortia & neruoſa: greſſum iuuenilem: & totum corpus articulatum, & neruoſum, neq; valde durū, neq; humidum. ambulans autem tarde, & magnifice incedens, & ſe in humeris cum ambulat quatiens. Talis igitur eſt ſecundū ea, quæ ſunt circa corpus. Quæ autem circa animam *ſuſceptiuū, & liberale, magnanimum, & amans victoriæ, & manſuetum, iuſtum, & amans eorum cum quibus verſetur.

δεκτικόν, Trās. ant. le. datiuum. δωκτικόν

Pardalis aūt, inter ea quæ fortia videntur, fœmineæ formæ magis eſt, niſi ſecundum crura. his autem operatur & aliqđ opus fortitudinis facit. Habet enim faciem paruam: os magnum: oculos paruos, albos, concauos, ipſosq; circumuagentes magis: frontem longiorem, verſus aures rotundam magis, quam planam: collum longū valde, & gracile: pectus expers coſtarum, & longum dorſum: coxendices carnoſa, & coxas: que vero ſunt circa ilia & ventrem, leuia magis. color aūt varius. & totū inarticulatū, & incommēſuratū eſt. Forma corporis talis eſt. In his aūt quę circa animā, puſillū eſt, & furax, & in ſumma doloſum. & Animalia igitur, quæ videntur fortia, conueniētiora tranſumpta, maſculinæ formæ & fœmininæ, dicta ſunt. alia aūt quæcūq; ſunt, facile eſt vtiq; pertranſire. Quæcunq; aūt ad phyſiognomonizandum inſpicere conueniet ab animalibus, in electione ſignorum dicetur. Electio autem ſignorum, quæ eſt ſecundum homines, ſic accipitur.

B (margin) De Pardali, omnium animalium fœmineam formam maxime oſtēdētē.

C *De Paſsionum, Habitumq; ſignis, a corporis partibus ſumptis.* *Cap. VIIII.*

Quibuſcunque pedes bene formati, & magni & articulati, & neruoſi, fortes ſunt ſecundum ea quæ ſunt in anima. reducuntur ad maſculinum genus. Quicunque autem pedes paruos, ſtrictos, inarticulatos habent, delectabiliores aūt viſu quā fortiores, molles ſunt ſcđm ea quæ ſunt in aīa. referuntur ad fœmininum genus. Quibus pedū digiti curui, inuerecūdi, & quibus vngues curui. referuntur ad aues curuorum vnguium. Quibus pedum digiti coniuncti ſunt, timidi. referuntur ad coturnices ſtrictorum pedum in lacubus degentes.

De Pedibus

Quibuſcunque ea quæ circa talos ſunt & neruoſa, & articulata, fortes ſecundum animam. referuntur ad maſculinum genus. Quicunque autem ſunt talis carnoſi & inarticulati, molles ſecundum

De Talis pedum

animam. referuntur ad fœmininum genus.

De Crurib'

Quicunque crura habent articulata, & neruosa, & robusta, fortes secundum animam. referuntur ad masculinū. Quicūque crura gracilia, neruosa habent, luxuriosi. referuntur ad aues, Quicunque crura valde superflua habent, vt parū dirupta, odibiles, & inuerecundi. referuntur ad apparentem decentiam. Qui genu flexiles, cinędi, referuntur ad apparentem conuenientiam.

De coxis.

Qui habent coxas osseas & neruosas, fortes sunt. referuntur ad masculinum. Qui habent coxas ossulentas, & superfluas, molles sunt. referuntur ad fœmininum.

De Narib'.

Quicunq; nates acutas osseas habent, sunt fortes. Quicunq; vero carnosa, pinguia habent, molles. Quicunq; aūt habent modicā carnem veluti desiccatam, mali moris sunt. referuntur ad simias.

De Lumbis

Qui lumbosi, amatores ferarum. referuntur ad canes, & leones. Videbit vtique aliquis & canes ferarum amatores lumbosos esse.

De Ventre.

Quibus ea quæ sunt circa ventrem, pinguia, bene fortes. referuntur ad masculinum. Quicunque autem non pingues, molles. referuntur ad indecentiam.

De Dorso.

Quibuscunq; dorsum ingens, & forte, fortes sunt anima referuntur ad masculinum. Qui autem dorsum strictum, & imbecille habēt, molles. referuntur ad fœmininum.

Qui autem robustis costis, fortes sunt secundum animam. referuntur ad masculinum. Qui autem non bene costati, molles sunt secundum animam. referuntur ad fœmininum. Quicunque aūt ex costis circumtumidi sunt sicuti inflati, loquaces, & stultiloqui. referuntur ad boues, vel ad ranas.

De Vmbelico.

Quicunq; aūt maius habent, quod ab vmbilico est vsq; ad extremum pectoris, eo, quod est ab extremitate pectoris vsque ad collum, voraces et insensibiles. Voraces quidē, quoniā ventrem magnū habent, quo appetunt cibum: insensibiles autem, quia angustum locū habent sensus, atque in arctum redactum, ab eo, qui recipit cibum: ita vt sensus grauati sint pp repletiones ciborum, aut indigentias.

De pectore.

Quicunque autem pectus magnum habent, et dearticulatum, fortes sunt secundum animam. referuntur ad masculinum.

De Metaphreno.

Quicunq; aūt metaphrenum habent magnū, & bene carnosum & articulatū, fortes sunt secundū aīam. referuntur ad masculinum. Quicunq; aūt ībecille, & non carnosum, & inarticulatū, molles sunt sedm animā. referuntur ad fœmininum. Quibuscūq; aūt metaphrenū curuum est valde, humeriq; ad pectus cōtracti, mali moris sunt. referūtur ad apparentē conuenientiā: quia apparēt ea q̄ aūt sum, cōueniētia videri. Quicūq; aūt metaphrenū eminēs habēt, [illegible] riosi, & insipientes. referūtur ad equos. Q̄m aūt neq; curuū vehementer oportet esse, neq; cōcauū metaphrenū, quęrendū bene form[illegible]

DeCeruice.

Quibuscunq; ceruix articulis eminentibus et humeri, fortes [illegible]

A secundum animam. referuntur ad masculinum. Quibuscunq; autẽ ceruix, & humeri imbecilles, & inarticulati, molles sunt secundũ animam. referuntur ad fœmininum. Hęc dico, quæ dixi de pedibus, & coxis. et Humeris.

Quibuscũq; humeri bene soluti sunt, liberales sunt secundum animam, referuntur ad apparens: quia cõuenit apparẽti formæ liberalitas, Quibuscũq; vero difficulter solubiles, conuulsi, illiberales. referuntur ad apparentem conuenientiam.

Quibuscunq; autẽ ea quæ sunt circã clauem colli bene solubilia, sensibiles. nam bene solubilibus existentibus his quæ circa clauem, facile motum sensuum recipiũt. Quibus vero quę circa claues sunt, conclusa sunt, insensibiles. difficulter enim solubilibus existentibus his quę circa clauem, impotentes sunt recipere motum sensuum. De his quę suntcirca clauem Colli.

Qui collum grossum habẽt, fortes sunt secundũ animam. referuntur ad masculinum. Qui aũt habent gracile, imbecilles sunt. referũtur ad fœminas. Quibus collum crassum, & carnosum, iracundi. referuntur ad iracundos tauros. Quibus autem est ingens, non valde crassum, magnanimi. referuntur ad leones. Quibus est longum gracile, timidi sunt. referuntur ad ceruos. Quibus autem breue valdę, dolosi, & insidiatores. referuntur ad lupos. De collo. B

Quibus sunt labia gracilia & in extremitatibus laxa, ita vt superius labiũ ad inferius protendatur ad coniunctionẽ labiorũ, magnanimi sunt. referũtur ad leones. videbit vtique aliquis hoc & in magnis & fortibus canibus. Quibus labia gracilia dura, circa dentes caninos supeminentia, qui ita habent, ignobiles. referũtur ad sues. Qui aũt crassa labia habent, & superius inferiori propẽdens, fatui referuntur ad asinos. Quicunq; autem superius labiũ, & gingiuas proeminentes hñt, amacores sunt contumeliarum. referũtur ad canes. De Labiis.

Qui aũt nasum extremũ crassum habent, segnes. referuntur ad boues. Qui aũt nasum extremum a summo crassum habent, insensibiles sunt. referuntur ad sues. Qui nasum extremum acutum habent, sæue irascibiles sunt. referuntur ad canes. Qui aũt nasum habent rotundum & obtusum, magnanimi. referũtur ad leones. Qui vero nasum, extremum subtilem hñt, auiculares. Quibus incuruus a frõte mox deducitur, inuerecundi sunt. referunt ad coruos. Qui aũt aquilũ hãbẽt, articulatũ a frõte, magnanimi. referuntur ad aquilam. Qui aũt nasum concauũ habent, & quæ ante frontem rotunda, circũferentiam aũt superiorem erectã, luxuriosi. referuntur ad gallos. Qui verosimum, luxuriosi. referuntur ad ceruos. Quibus autem nares sunt apertæ, iracundi. referuntur ad passionem, quę fit in ira. De Naso. C

Qui faciem carnosam hñt, segnes. referuntur ad boues. Qui faciẽ macilentã habent, accurati. Qui aũt carnosam, timidi. referuntur ad asinos, & ceruos. Qui valde paruã habent, pusillanimi. referuntur ad catũ, & ad simiã. Quibus facies magna, tardi. referuntur ad asinos, & De Facie.

boues. Quoniam vero neque paruam neque magnã oportet esse, medius habitus vtique horum erit cõueniens. Quibus autem facies videtur parũ decens, illiberales sunt. referuntur ad apparentem conuenientiam.

De oculis. Quibus aũt ab oculis tanquã vesiculæ dependent, amatores vini sunt. referuntur ad passionẽ. Itẽ quibus vehemẽter cadunt quæ ante oculos apparẽt, vt vesiculæ, amatores somni. referũtur ad passionẽ. Itẽ ex somno surgentibus dependent quæ sunt in oculis. Qui oculos paruos habẽt, pusillanimi. referuntur ad apparrentem decentiã, & simiam. Qui vero habent oculos magnos, referuntur ad boues. Igitur bene formatũ oportet neq; magnos neq; paruos habere oculos. Qui vero concauos habent, malefici. reducũtur ad simiam. Quicunq; habẽt oculos eminentes, fatui. referuntur ad apparentem decentiã, & asinos. Quoniam aũt neq; eminentium oculorũ, neq; concauorum oportet esse, medius vtiq; habitus pręstabit. Quibuscunque autem oculi sunt parum concaui, magnanimi. reducuntur ad leones. Quibus vero plus, mansueti. referuntur ad boues.

De Fronte. Qui frontem paruam habent, indisciplinabiles. referunt ad sues. Qui autem magnam valde, tardi. referũt ad boues: Qui vero rotundã habẽt, insati. referuntur ad asinos. Qui autem minus planam habent, sagaces. referuntur ad canes. Qui vero quadrangulum commẽsuratum fronti habẽt, mgnanimi. referuntur ad leones. Qui autẽ collectã habent, adulatores. referuntur ad passionem quæ fit. Id autem in canibus videbit quispiam: quoniam canes cum blandiuntur, contractã habet frontem. Qui autẽ nebulosam, audaces. referuntur ad taurũ, & leonẽ. Quoniã aũt nebulosus habitus audaciã significat, tranquillus aũt adulationẽ, medius habitus vtiq; horum bene decẽter se habet. Qui tristem habent frontẽ, mœsti. referuntur ad passionem: quoniã mœsti tristẽ habent faciem. Qui aũt demissam, lamẽtabundi referũtur ad passiones, quia lugentes demissæ sunt frontis.

De Capite. Qui habent magnum caput, sensati. referuntur ad canes. Qui uero paruum, insensati. referuntur ad asinos. Qui habent capita pineata, inuerecundi. referuntur ad habentes vngues curuos.

De Aurib'. Qui aures paruas habent, simiales sunt. Qui autem magnas, asini. Videbit aũt aliquis & canũ optimos moderatas aures habere.

De Passionum, Habituumq; signis, a cemmunibus quidem generibus desumptis, membris tamen particularibus applicatis. Cap. X.

De Coloribus. QVi valde nigri sunt, timidi. refeũntur ad Aegyptios, & Aethiopes. Valde aũt albi, timidi sunt. referuntur ad mulieres. Color aũt qui cõfert ad fortitudinẽ, mediũ horũ oportet esse. Flaui, magnanimi sunt. referũtur ad leones

A Rubei valde, astuti. referuntur ad vulpes. Pallidi, colore turbati, timidi sunt. referūtur ad pasionē quæ fit ex timore. Qui aūt mellei coloris, sunt frigidi. frigida aūt mobilia difficulter. mobilibus aūt difficulter existētibus iis quæ iuxta sunt corpus, erūt vtiq; tardi. Quibus color ruber est, acuti sunt: quoniā oīa quæ sunt secundū corpus, a motu calefacta erubescūt. Quibus color flāmeus est, maniaci: qa ea quæ sunt in corpore, vehementer calefacta, flāmeū colorem habent. Qui aūt extreme calefacti, maniaci utiq; essent. Quibus aūt est flāmeus color circa pectus, dfficilis iræ sunt. referuntur ad pasionem. iratis nanq; superaccenduntur ea quæ sunt circa pectus. Quibus aūt circa collum & tempora venæ distensæ sunt, difficilis iræ. referuntur ad pasionem, quia iratis hæc accidunt. Quibus facies supererubescens est, verecundi sunt. referuntur ad pasioné, quia verecundatis supererubescit facies. Quibus genæ supererubescunt, amatores sunt vini.
B referuntur ad pasionem, quia ebriis supererubescunt genæ. Quibus autem oculi supererubescunt, extra se feruntur ob iram. referuntur ad pasionem: quia qui ab ira efferuntur ad pasionem: quia qui ab ira efferuntur, erubescunt oculis. Quibus autem oculi ualde nigri, timidi. niger enim color ualde, uidetur timiditatem significare. Qui aūt non sunt valde nigri, sed declinant ad flauum colorem, boni animi sunt. Quibus autem oculi glauci aut albi, timidi sunt. uisus est. n. albus color timiditatem significare. Qui autem non sunt glauci, sed charopi, boni animi sunt. referuntur ad leonem, & aquilam. Quibus autem vino colore similes sunt. stolidi sunt. referuntur ad capras. Quibus ignei sunt, inuerecundi. referuntur ad canes. Qui autem oculos discoloratos habent & turbatos, timidi. referuntur ad pasionem quia qui timuerint, pallidi fiunt colore non æqualiter. Quicunq; oculos lucentes habent luxuriosi. referuntur ad gallos, & coruos.

De Pilositate in quacūque corporis parte.

Qui tibias pilosas habent ueneret sunt. referuntur ad hircos. Qui
C autem ea quæ sunt circa pectus, & uentrem ualde pilosa habent, nunquam in eisdē perseuerant. referuntur ad aues: quia eæ pectus, & uentrem ualde pilosa habent Qui pectora habent ualde nuda, uel non pilosa, inuerecundi sunt. referuntur ad mulieres: Quoniam igitur non oportet ualde pilosa esse, neque nuda, medius habitus est optimus. Qui humeros pilosos habent, nunquam in eisdem perseuerant. referuntur ad aues. Qui dorsum habent pilosum ualde, inuerecundi sunt. referuntur ad bestias. Qui autem collum retro pilosum habent liberales sunt. referuntur ad leones. Qui aūt mentū habēt acutū, animosi referuntu, ad canes. Qui habent supercilia coniūcta, tristes sunt. referuntur ad similitudinem pasionis. Qui supercilia diuulsa habent ante nasum, & extensa usque ad tempora, fatui sunt. referuntur ad porcos. Qui erectos pilos habent in capite, timidi. referuntur ad pasiones: quia timentibus eriguntur. Qui capilios multum crispos habent, timidi. referuntur ad Aethiopas. Quoniam igitur & erecti, &

vehementer crispi timiditaté ferũt, qui in extremitate sunt crispi ad bonũ animũ referuntur. referũtur aũt & ad leonem. Quid frõtis, quđ est ante caput, eleuatũ habent, liberales sunt. referũtur ad leones. Qui in capite adnatos habent capillos ad frõtem iuxta nasum, sunt liberales. referunt ad apparẽtẽ decẽtiã. (Qui lõgi, ac tardi gressus sit: vtiq; tarditate molestus, perfectiuus: q̃m longe progredi efficax, tar de vero cogitabũdũ. Qui breuis, ac tardi gressus tarditate molestus, non perfectiuus: quoniã breuiter, tardeq; progredi minime efficax. Qui longi, ac celeris gressus minime molestus perfectiuus: quoniã celeritas perfectiuum, longitudo vero non inefficax. Qui breuis, & celeris gressus *molestus, non perfectiuus.)

Pars hęc nõ est in antiqua translatione, & forte Gręco codici adita ẽ.

* nõ molest'

De mẽbrorũ Motib'.

DE manus, & cubiti, & brachii motu eadem referuntur. Qui humeris rectis, tensis insultant, galeangones. referuntur ad equos. Qui scapulis mouentur curui, elati. referuntur ad leones. Qui pedibus inuersis ambulantes, & cruribus, fœminini. referuntur ad mulieres. Qui vero corporibus circuntorquentes se & fricantes, adulatores sunt. referuntur ad passiones. Inclinati autem ad dextram in ambulando, cinædi sunt. referuntur ad apparentem decentiam. Quicunque oculus habent bene mobiles, acuti, rapaces. referuntur ad accipitres. Qui palpebrizant, timidi: quia in oculis primum mouentur. (Qui demissum aspectum: & quibus altera palpebra immittitur in oculis per medium fixi aspectus: & qui palpebras superiores tarde re ducunt, molliterq; intuentur: & qui palpebras immittunt: in vniuersumq; omnes, qui molliter soluteq; spectant, referuntur ad apparentem decentiam, & ad fœminas.) Qui oculos frequenti tempore mouentes, tincturam albuginis in oculo velut immotam habent, intellectiui. si enim in quopiam intellectio vehementer fiat, anima stat, & visus ...

Hęc etiam pars iñ antiqna deest translatione forteq; et ipsa Gręco codici est adiecta.

De Voce.

QVI voce admodũ magna vociferãtur grauiter, iniuriosi. referunt ad asinos. Quicunq; aũt vocãt a graui incipientes, & finiunt in acutũ, iracundi, & lugẽtes. referuntur ad boues, & ad decentiã vocis. Quicunq; aũt vocibus acutis, molibus, ac ruptis loquuntur, cinædi. referuntur ad mulieres, & ad decentiam. Quicunq; grauiter, vocat magnum ac perplexum, referũtur ad fortes canes, & decentiam. Quicunq; molliter sine contẽtione vocant, mansueti. referũtur ad oues. Quicunque vocant acute & fortiter, iracundi. referuntur ad capras.

De Paruis corpore, & Magnis.

PARVI valde, acuti sunt. latione. n. sanguinis paruũ locũ continente, motiones quoq; valde velociter accedunt ad sapere. Qui aũt sunt valde magni, tardi. latione enim sanguinis magnũ locũ cõtinente, motus tarde accedũt ad sapere. Quicũq; aũt paruorũ siccis carnibus vtũtur, aut & coloribus, aut quẽ per caliditatẽ corporibus super fluũt, nihil perficiũt. existente. n. in latione paruo, & veloci pp igneũ, nunquã secũdũ idem est sapere: sed aliud in alio prius, quã excedens perficiat. Quicunq; vero magnorũ humidis carnibus vtũtur, & aut co-

A loribus, qui propter frigiditatem innascũtur, nihil perficiunt. existente enim latione in magno loco & tardo per frigiditatem non permittit aliquid accedere ad sapere. Quicũque aũt paruorũ humidis carnibus vtũtur, & caloribus propter frigiditatem, fiunt perfectiui. existẽte enim motu in paruo, difficulter mobile temperamenti, cõmensurationem prębuit primũ pficere. Quicũq; aũt magnorũ siccis carnibus vtũtur, & caloribus per caliditatem, fiũt perfectiui & sensitiui. existente enim latione in loco magna, & tarda propter frigiditatem, nihil cõducet accedens ad sapere. Quicũq; vero magni siccis carnibus vtũtur, & coloribus propter caliditatem, fiunt perfectiui & sensitiui. magnitudinis enim excessum, & carnium & coloris caliditas acquisiuit, vt commensurata sit ad perficiendum. Excedentia igitur corporum magnitudinibus, aut paruitatibus deficientia, quomodo perfecta sunt, & quomodo imperfecta, dictum est. Media autem natura horũ ad sensus optima & perfectissima, quibus vtiq; supponitur inesse.
B motus enim non multi existentes facilius ad mentem accedunt: nec etiam parui existentes supergrediuntur. quare perfectissimam & ad perficiendum quæ fuerint proposita, & ad sentiendum oportet moderatam esse magnitudinem.

De Commẽsuratis et Incommensuratis.

INCOMMENSVRATI, astuti. referuntur ad passionem, & ad fœminam.; si enim qui incommensurati, astuti: commensurati vtique erunt simul et iusti, & fortes. Relationem autem commensurationis ad corporum bonã motionẽ, & bonam natiuitatem reducere oportet, sed non ad formam maris, sicut in principio dictum est. Bene se habet autem & omnia signa, quæcunque prædicta sunt, referre ad apparentem conuenientiam, & in masculum & fœminã. hæc enim perfectissima diuisione diuisa sunt, & demonstratũ est. ꝙ masculus est fœmina iustior, & fortior, & vt in vniuersum dicatur melior. In omni autem electione signorum, alia aliis signis magis declarant manifeste subiectum: manifestissima autẽ, quę in prin-
C cipalibus locis fiunt Principalissimus autem locus est, qui est circa oculos, & frõtem, & caput, & faciem: secundus autem qui est circa pectus, & humeros. consequenter circa crura, & pedes. qui aũt circa vẽtrem, minimus. Omnino autem, vt sic dicam, ista loca manifestissima signa præbent, in quibus & prudentiæ plurimæ decor apparet.

Physiognomicorum Finis.

ARISTOTELIS
DE SPIRITV.

Quæstio de Spiritus natiui duratione, ac auctione. Cap. I.

Liber hic procul dubio nõ est Stagiritæ.

QVæ nam spiritus natiui duratio est, & quæ ipsi-us auctio? nam liquido experimur quòd tum pro ætatis mutatione, cum pro constitutione corporis, & auctior fieri consueuit, & fortior. An vt & partes cæteræ, foris accidente quopiam: sic ali-mentum iis apositum quæ animam habent, cõser-uat ipsa, & maiora reddit. Consyderandum ita-que hic est, quale id sit, & vnde accedat. Et sunt modi duo, in quos referri queat. aut enim respiratione istud fit, aut concoctione cibi assumpti, vt in partibus quoque cæteris. Et ex his minime alienus videtur modus ille, quem cibi esse perhi-bent. Vt enim corporum cæterorum alitionem, auctionemque omnino e materia corporea fieri videmus, ita spiritus quoque au-ctio, & alitio in corpus referetur aptissime. nam & ipse corpus est. Quis autem modus hic fuerit? An palam est, attractione quapiam e venis facte & concoctione illud fieri, quando sanguis extremum at-que idem vniuersis est alimentum. Vt igitur ad vasorum, & eorum quæ continetur, atque omnino ad calidi alitionem quippiã attrahitur, quod aer distribuit efficaciam præbens, sibiq; ipse con-coquendi vim apponens auget, nutritq;: sic hunc ipsum spiritum incrementum durationemq; accipere fortassis haud fuerit absurdũ. At quod primum est aliorum, & tam animæ cognatum, & fortassis in generatione, per quam semina in partes fingendas secernũtur, & in cuiusque naturam abeunt, ea ipsa prius est, id ex alimento ortum ha-bere, absurdnm videri queat. tale enim syncerius esse, quam vt ita nascatur, par fuerit. Deinde si omnis alimenti excremeutũ fit aliud, cuiusmodi ab his, aut quo pacto excretio fiat? Nam expiratione fieri, rationi consentaneum non est. nam statim aerem recipit. reliquum igitur est, vt per arteriæ meatus. Sed tum quod excernitur, aut te-

A nuius erit aut crassius.& vtrumuis absurdum est. Siquidem enim hic omnium syncerissimus sit, quomodo excremenaum erit tenuius? Et si sit crassius, tum fuerint meatus omnino maiores aliqui, nisi per eosdem attractio fiat,& excrementi expulsio. Spiritus itaq; ipsius au ctio et duratio ex alimẽto facta, hisce fere modis esse queat. Quod autem respiratione incrementum, et durationem spiritus accipiat. vt et *Aristoteles est arbitratus, ex aere in pulmone concocto, et per vasa distributo, excrementis autem foras expulsis, id plures dubitationes habet. Primum enim concoctio hæc quo fiat? Ac par est, ab eo ipso, vt et cæterorum. Idipsum vero absurdum quoq; est, nisi ab exteriore differat aere. quo modo calor concoquet. Sed et spissiorem eundem esse rationi est consentaneum, vasorũ scilicet et molis totius humiditate coniuncta. proinde in corpulentum quippiam abibit. At si tenuius fiat excrementum, rursus præter fidem est. Dein de concoctionis quoque celeritas præter rationem est. nam inspi- *Aristogenes

B rationem illico sequitur expiratio. quid igitur tam velociter mutare & alterare queat? Et putarit quispiam maxime calidum esse, astipulante ipso etiam sensu. nam qui expiratur aer, calidius est. Præterea si in pulmone & arteria sit, quod concoquitur, tum calidi quoque vis in iisdem erit: id quod non aiunt illi, sed spiritu moto agitatoque excalfieri aiunt. Quòd si aliunde attrahatur, aut mouente quopiam impellenteue excipitur, admiratione tum maiore, inquisitioneue id dignum est. simul autem non id erit, quod primum moueat. Postremo inspiratio vltra pulmonẽ non pergit, vt ipsi quoq; affirmãt. at spiritus innatus per vniuersum est animalis corpus. Quod si e pulmone tum ad infernas, tum ad partes cæteras distribuatur, quonam modo tam velox esse queat, concoctio? id enim admirandum omnino minimeq; vulgare est. neque enim ad infimas partes subito demittet concoctum aerem. Atqui necessario id secuturum videtur,

C si & concoctio in pulmone fiat,& quę infima sunt respiratione participent. Et tanto obscurius id esse, magisque præter opinionem videbitur, quod transitu & velut cõtactu quodam sola concoctio sic fiet. Sed & hoc præter rationem esse,& magis adhuc quam superiora videtur, vt alimenti excrementisq; eadem ratio sit. Sin per aliud quodpiam eorum quæ in animali habentur, tunc rationes superiores redibunt. nisi quis respondeat, vt neque plantis, ita non cuiusuis alimenti aut partis excrementum esse. Quòd si hoc quoque tollas, & omnino eadem ratio partiũ sit, superest vt cõstituatur vasorum eandem esse auctionẽ, quæ cęterarum est partium. distentis autem his,& maius interuallum capientibus, maior quoq; aeris copia influat, & efluat, quo modo tandem auctior fiat innatus spiritus. Ex hisce itaque modis omnibus quis vero propior sit, & necessitatem demonstratiuam habeat maiorem, inquirendum proponitur. Nam hoc peracto & demonstrato, quis sit innatus spiritus, & quo pacto is in animalibus

ſpirantibus auctior fiat, manifeſtum euadet. At in non ſpiratibus quæ b alitio, & quæ auctio huiuſce fuerit? neque enim in his quoque foris eſſe, recte affirmabitur. Quòd ſi intus ſit, tum e communi alimento in his quoque eſſe, conſentaneum rationi eſt: quando ex iiſdem ſimilia fiant, & eodem modo, niſi fortaſsis etiam in illis acceſsionem alimenti huiuſce foris eſſe, quo modo odores ſentiat, affirmare quis volet. Sed non reſpiratio hic modus eſt. quamuis dubitare quiſpiam in hoc quoque poſsit, an prorſus non ſpirent, tum ex hoc ipſo ſignum ducens, tum quia dum cibum attrahant, aerem quoque vna hauriát, neceſſe ſit. Deinde quia & ipſa refrigeratione indigeant, quæ nó aliter quam aeris attractione fieri poſsit. Quod ſi per diaphragmatis loca refrigerentur, per eam ipſam quoque partem aer ingrediatur: vnde reſpirationi ſimile quidpiam accidat. Quanquam hic non definiatur, quæ nam hæc attractio ſit, & a quo fiat. aut ſi attractio nó ſit, quo pacto fiat ingreſſus. Hæc enim adhuc latebant. niſi forte nullo nec attrahente, nec impellente, ſed ſponte aer introeat. Hoc itaq; per ſeſe peculiarem exigit contemplationem. Eorum inſuper quæ in aquis degunt, quæ nam eſt alitio, & auctio innati ſpritus? Nam præterquam ꝙ hæc non ſpirant, ne omnino quidem ſub aquis aerem cótineri, neq; e puro latice ſpiritum gigni poſſe affirmamus. reliquú igitur eſt. vt ex alimento ſit. Proinde aut non in omnibus idem modus generationis huiuſce erit, aut etiam illa ex alimento ſpiritus generationē ſortientur. nā ex tribus his, vnus. oĩno neceſſarius eſt modus. Et de ſpiritus quidem tum auctione, tum alitione hæc dicta ſint.

Difficultas de Reſpiratione. Cap. II.

DE reſpiratione vero alii non dicunt, cuius gratia fiat, ſed id ſolum, quo pacto fiat, dicunt vt Empedocles, & Democritus. Alii ne id quidem, nec modum eius aſſignant, ſed tanquam manifeſtus ſit, eo vtuntur. Atqui ſi refrigerationis gratia fiat, idipſum exponendum eſt. Calidum itaque ſi in ſupremis tantum ſit partibus, tum inferiora refrigeratione nulla indigent. ſed non eſt in ſupremis tantum. nam ſpiritus per vniuerſum corpus eſt, & initium reſpirationis a pulmone eſt. quo pacto itaque qui in extremis eſt, calor refrigerabitur? Et dicet quiſpiā refrigerationē reſpiratione factam in oēs partes diſtribui per continuitatem. ſic proximas pulmoni partes ab aere attracto frigefieri, deinde vicinas frigefacere, & ita deinceps vſque ad extrema. Sed oſtendendum id eſt fieri non poſſe. Quis itaq; modus extremorum erit abſurdum eſt enim omnino ſtatuere ea agitatione quapiam, & velut alimento nō indigere. Quod ſi dicas, per ſpirationé totius eſſe aliquam, quæ. ſ. agitationem ſpiritibus præbeat totius: tum quis erit finis reſpirationis? nō. n. refrigeratio erit, ſi eā pſpiratio ef-

A ficiat. Et in vniuersum ambiguum negocium hoc totum est. Siue.n. refrigerationē extremorū in respirationem referas, tum ad ea vsq; distributionis, ipsius celeritas quō sensum effugiet? siue perspirationem cōstituas, quæ calorem in ambitu totius existentem foueat, tum præterquam quòd respirationis hic finis esse amplius non possit, siquidem perspiratione illum consequi liceat, mirabilis quoq; erit ꝓfecto omnium inter se partiū fluxio & refluxio perspiratione facta. Nisi dicas eundem in vtroq; finem recte censeri. & qui in ambitu totius calor sit, nō ita plenus & auctus perspiratione sufficienter foueri possit. qui vero in corde & vicinis illi partibus sit, vehementissimus, maiore refrigeratione opus habere, vt in primis ob hunc ipsum instituta fuisse respiratio videri queat. & proinde maiorem quoq; vim aeris eo attrahi oportere, ob quam instrumenta capaciora, & actio quædam magis conspicua a natura fuerint cōstructa. ꝑ multa.n. eiusmodi in cæteris quoq; actionibus facultatibusq; cōtingunt. Adhuc
B tamen absurdum est, si ad os quoq; distributio fiat, id quod ex arteriis est manifestum. Ob hæc itaq; vt dictum fuit, de respiratione per quam diligens consyderatio est habenda cuiusnam gratia fiat, & quibus partibus communis sit, & quo modo sit. Præterea nec alimentū oībus per arterias adfertur, veluti tum vasis ipsis, tum aliis partibus quibusdam. viuunt autem plantæ quoque. & aluntur. Sed hæc ad ea pertinent, quæ de interitu rerum traduntur.

Dubitationes de Respiratione, Pulsu, & Alimento. Cap. III.

CVm aūt motiones in arteria contenti spiritus tres sint, respiratio, pulsus, & tertia alimenti aduectio elaboratioq;, de quaque harum dicendum est, & vbi, & quo
C pacto sit, & cuius gratia fiat. Pulsus itaque motio qua parte sit, sensui quoque est manifestum, quamuis scilicet animalis partē tangentibus. Sed respirationis motus in qua sit parte, aliquousq; manifestum quidem sensu quoque est: potior tamē illius cognitio ratione habetur. At alimenti motus vniuersus fere rationi est inquirendus. quæ tamen ab accidētibus de eo fit inquisitio, ipsa quoq; a sensu initiū habet. Qđ igitur respiratio intus habeat initiū, manifestū sane est, siue ea facultas aīæ sit, siue anima ipsa sit dicēda, siue alia quæpiam corporum miscela, quæ per ea talem attractionē efficiat. At facultas, qua animal alitur, tota sibiipsi respondet, & similis est, tanquam eadē per vniuersum sit corpus. Et si forte non sit, at corpus tamen vniuersum æquabiliter iuxta tempus se habet in tali motu. Quod si non statim sit obuiū, num aliqua sit differentia, inspectione partium omnium est cognoscendum. Pulsus aūt peculiaris quispiā præter hos, motus est, & quadantenus accidentarius

esse, nec finem habere videtur, ob quem fuerit institutus. Et vt calo re vehemente in humidum agente, necesse est quę in flatum resolui tur, partes ob versationem bullas exicitare, ita pulsum quoque fieri in animalibus corpore par est. statimq; per initia primũ consistit pul sus: nam iis quæ prima sunt, coæuus calor est. & fortasse actionem caloris in materiem quæ generationi animalis substernitur, id ip sum consequi est necesse. Quòd autem respirationi pulsus non re spondeat, signum hoc est. Siue enim frequens siue æqualis, & siue ma gna sit siue leuis respiratio, pulsus similis idemq; semper manet, sed inæqualis fit & intẽditur, tum pro corporis affectionibus variis, tum animæ, velut timore, spe, agonia. Sed an in arteriis pulsus eundem tenorem seruet aut æqualitatem, consyderandum est. Et videtur non seruare ad partes longe inter se dissitas animum aduertenti bus. Cæterum quod dictum est non finis cuiuspiam gratia fieri, sed actionis necessitatem sequi, caloris ipsius scilicet in humidum, id om nino ita habere videtur. At inspirationis & expirationis motus [illegible] eundem finem habet vterq;, & diuersus alter ab altero sit, siue a[illegible] neque sibi mutuo respõdeant, ob finem tamen omnino aliquem [illegible] ri rationabiliter videntur. Porro de his tribus motibus ambigi re cte potest, an sint coæui: & si non sint, quis horum primus sit: & [illegible] sit irrationabile, pullum respiratione priorem statui. nam al[illegible] priusquam totum animal sit perfectum, est, & postquam perfectum est animal. Attractio enim menstrui humoris ad formationem [illegible] tus, & partium deliniatarum auctio nutricis facultatis opus est: [illegible] madmodum designatio partium ex semine formatricis. Iuxta que ordinem respirationis motus postremus fuerit. Nam tum prim[illegible] respirat, vbi in lucem editus fuerit partus. eaque propter postre[illegible] hic motus est. nam alimenti attractio elaboratioque non solum p[illegible] sed & priusqnam integris sui partibus animal sit absolutum, in v[illegible] ro peragitur. respirationem itaque hic motus pręcedit. At pulsus [illegible] initia statim in constitutione cordis emergit, id quod in sectione [illegible] uorum, & pulli formatione ex ouo deprehendere liceat. Sed &, [illegible] pra quoq; dictum est, in prima partium deliniatione, quæ per a[illegible] nem calidi in humidum fit, feruorem hũc & pulsus agitationem [illegible] ri par fuerit. quare primus hic erit motus. qua ratione quoq; a[illegible] ni cupiam similis esse videtur potius quam aeris attractioni, nisi [illegible] hic ad actionem faciat aliquid.

Dubitationes circa quamplurimas corporis partes, ac earum determina tiones: multaq; de ipsarum functionibus. *Cap. IIII.*

HAbetur aũt & de sensu difficultas. Nam si arteria senti[illegible] lũ, nũ spiritu qui per eã fertur, an mole ipsa, an toto [illegible] pore? aũt siquidẽ aer primus animę subest, eo ipso tan[illegible]

A potiore causa ac priore: quid igitur in animæ potentiam huiusce motionis causam referunt? quemadmodum illi quoq; faciunt. qui partem rationalem animalemq; inter causas referũt: & pro illorum sententia reprehendi non fuerint, cum & ipsi causam rogati, potentiam animæ asignent. At in non spirantibus num in mixtus externo est? An non est, sed mixtus quidem, at alio quodam modo est. Quæ itaque differentia eius fuerit qui arteria cõtinetur, ad eum qui foris est? Nam vt inter hos differentia statuatur, prorsus ratio postulat. & fortaſsis tenuitate necessario differat. At rursus, aut a seipso, aut ab alio quopiam calidus est. de hoc enim ita sentiendnm videtur, vt de eo qui foris est. Nam de his quæ in corpore fiunt, ita videtur ratiocinandum esse vt de hisce quæ foris eueniuut. Et a refrigeratione auxilium omnino quod dam accipit ipsa. qui intus est aer. Nũ igitur sic res habet, vt qui foris tenuiore substantia est aer, vti intro haustus fuerit & in angusta vasa intrusus, compingatur quodam modo ac
B densetur? aut mixtionem necessario accipit aliquam, dum per humores & cæterarum animalis partium molem versatur? sed tum nõ fuerit tenuior, siquidem mixtionem sic accipiat. At ratio tamen dictabat, quòd primum animæ susceptiuum sit omnino cæteris substantia tenuius esse, nisi animam quoque ipsam talem esse, nec purum quippiam, & mixtionis omnino expertem statuamus. Porro autem arteriam solam spiritum suscipere, recipiendum est: neruum non suscipere. Differunt tamen inter se, quatenus neruus tendi potest, arteria non potest, sed statim rumpitur, vt & vena. Cutis tribns hisce, vena, arteria, & neruo constat. vena quidem, nam dum pungitur, sanguinem emittit. e neruo autem, quia tendi potest. ex arteria quoq;, per spirationem enim habet. nam sola arteria spiritum suscipit. Præterea venas habere meatus in quibus tanquam officina quapiam æraria calidum latitans sanguinem calefaciat. neque enim natura cali-
C dum esse, sed illac veluti diffundi. eaq; propter arteriam concrescere, & humiditatem continere tum in sese, tum in tunicis cauum ipsum ambigentibus. quæ omnia e Sectione manifesto deprehendere liceat. Eodem modo ad intestina & ad ventrem venas arteriasque committi, quas par sit alimentum attrahere, e venis in carnes mox distribuendum, non per obliquum, sed per venarum oscula, fistularum scilicet more. Nam e lateribus venæ magnæ & arteriæ exiles venæ vtrinque deriuantur, per obliquum scilicet, & venæ cuilibet arteria sua est adiuncta. Ad ossa quoque, que scilicet committunt inter se, & ad magnũ capitis os, venæ ac nerui finiunt. Hac parte cibum capiunt pisces & respirant: qui si non spirarent. tum ex aqua profecto exempti, morerentur illico. Quòd autem venæ & arteriæ inter se committantur. sensu quoq; ipso manifestum est. Id sanne non foret, nisi & humor spiritu, & spiritus humore opus haberet, quod & in neruo, & arteria, & vena vis caloris ingens sit. Cæ-

ternm qui in neruo habetur calor vehementissimus, naturæ eius, qui i in venis est, plurimum habet. Non igitur calor spiritus regioui conuenit, tum alias ob causas, tum autem ob refrigerationem. at si actiones efficiat & veluti excitet, tum calido id fiat. Eorum præterea omnium, quæ innatum quodammodo calorem obtinuere, nullo foris obiiciente, neque refrigerante vllo, duralio est. Quòd enim omnia refrigeratione opus habeant, fere est manifestum. Quòd sanguis in vena calorem detineat, & veluti concludat, signum fuerit, quia dum effluit ille, hic quoque dissipatur, & mors sequitur, quòd hepar nullam habeat arteriam. De semine præterea quæstio haberi potest, num per arteriam feratur, & an compressione id quadam fiat, & dum emittitur solum. Quo loco mutatio quoque, per quam sanguis in solidarum partium naturam abit, pulcherrimam de se inquisitionis occasionem præbet, & euidentiam. Item de neruorum nutritione, num ex ossibus sit. videtur enim minime dissimilis amborum modus esse. Aut num id verum non sit, cum non solũ ex ossibus suspensi in totius animalis mole, sed & in corde visantur, qui nullis ossibus commissi sint nerui, neque in alio vllo cum cæteris coeunt, sed in carnem finiunt. An hoc nil impediat, quo minus iis, qui ab ossibus pendent, indidem alimentum accedat, an potius ab his ipsis ossa alantur. sed & hoc absurdum est, neque sensum astipulantem habet. nam siccus natura & nullum meatum humectum habens, per sectiones neruus visitur, atqui haberet, si per eum alimentum, quod est humidum, ad ossa veheretur. Quapropter diligens hic est instituenda inquisitio. Et si omnino in osse initium constituatur, vt ex hoc potius neruus, quã è neruo os ipsum, alimentum capiat, quomodo tur ad ossa tandem alimeutum aduehetur? aut meatus è vena arteriaue ad ipsum tendens quis erit? id enim in plerisque obscurum erit, tum ad spinam maxime quisnam deriuetur? Deinde quæ ab ossibus ad latera committuntur, quomodo è uentre deriuentur, & attractio quo pacto fiat? an plura habentur absque cartilagine, vt spina? sed non vt motum exerceant hæc sunt, magisque continentionis gratia. Sed & si e neruo os alatur, nerui alimentũ nouisse oportet. Cæterum nos affirmamus e muco illis adhærente eosdem alantur. Sed rursus vnde hic, & quo pacto sit exponendum erat. Carnem e vena atque arteria aliud confirmat, quod dum pungitur sanguinem reddit. quamuis in cæteris animalibus, veluti volucribus, & serpentum ac piscium, & vniuerso ouiparorum genere non visatur: at sanguine multo præditis peculiare habetur. nam & volucrum pectora incisa saniem emittunt, non sanguinem. Vnguem Empedocles per congelationem e neruo constitisse ait: an ne igitur eandem rationem ad carnem, cutim ipsam obtinere dicemus? Itidem difficultas habetur de testatis, quęque molli testa conteguntur animalibus, quo modo cibus iis foris accędat. contra enim, intus nã

A quam foris aduenire videtur. Insuper autem quale in illis sit, & qua parte eiiciatur ventris onus. Item reditus ad carnem quam sit præter rationem. admirabilis enim & omnino impossibilis esse videtur. sane omnino aliis aliud alimentum est, neque omnibus sanguis esse potest. Verum ex hoc cætera sunt. De natura quoq; ossium consyderatio est instituenda, an triplicis functionis causa sic extiterint, & alia ad motum, alia ad fulciendum, alia vt contegant, capiantque. Et an quartum quoque inter hęc genus sit, quod tanquam principium motus sit, velut poli. Ad motum itaque instituta fuisse dico manus ossa, & pedis, & tibię, & cubiti. & id bifariam, flectendi scilicet, & ambulandi. neque enim ambulatio absque flexione fieri potest. Sed & fulcimenta quoque in his ipsis fere consistunt. Contegunt autem & capiunt, veluti quæ in capite sunt ossa, cerebrum ipsum, & quæcũq; medullam in sese habent. Laterum ossa functionem habent, vt claudant. Initium autem cęterorum & velut immotum quiddam, spi-
B na est, a qua laterum quoque ossa originem ducunt, partes vtrinque claudentia. Et necesse erat omnino vt talis aliqua pars esset: nam quod mouetur, id e quiescente est. Simul antem esse aliquid oportet, cuius gratia. in quo genere sane prima statuerunt, nucam, & cerebrum. Præterea vero aliud quoque genus habetur, ad committendas claudendasque partes cęteras factum, veluti claues sunt, ex hoc ipso tale nomen sortitæ. Cæterum ad vsum idoneum vnaquæque harum partium aptissime sic est comparata. Neque enim flexio siue totius siue partium fiat, si talia non sint, pes inquam, spina, cubitus. Nam flexus introrsum vsum habet perquam necessarium, vt & pedis & aliarum partium consimilis motio: vniuersæ enim alicuius gratia sic institutæ fuere, vt & ossa quæ in eisdem visuntur. Sic quod in cubitu habetur focile, ad vertendum quoquouersus cubitum & manum facit: nam absque hoc supinam manum mouere aut pronam non licebat: & nec pedes leuari aut flecti potuissent absque binis fo-
C cilibus, hunc motum efficientibus. Eodem modo autem cęterę quoque partes sunt inspiciendæ, velut colli motus, an ab vno osse fit. Item quæ comprehendunt cætera ac vinciunt, velut patella est genu imposita. Et quamobrem aliis quędam ex hisce non adsint. Quæ igitur motum perficiunt, vniuersa neruos adhærentes habent. & fortassis quæcunque multam actionem obeunt, velut quæ in cubitu habentur & crure, manibusque ac pedibus. Cætera quæ præter neruos ossibus adhęrescere videntur, ligandi gratia adiecta sunt, non motus. quod genus aliæ quoque partes habent, quascunque vinciri oportebat. Neque enim in omnibus necesse id erat, aut parum admodum, quęcunq; scilicet non operosas motiones faciunt, veluti spina est, quæ solummodo flectitur. Talium itaq; inter se nexus sanies est, & humor quidam mucosus. Cætera neruis quoque vinciuntur, vt quæ in articulis sunt. De hisce oibus nulla inquisitionis ratio

cōmodior institui queat, quam, quæ nunc est proposita: quo sane D
loco quæ vere initia cuiusque functionis statui queant, & cuius gra
tia vnumquodq; ipsorum sit, perquam diligēter inspicere conuenit:
velut vtrum rectius in ossa referatur motus, & num huius gratia hęc
sint: an in neruos, & quæ hisce proportione respondent partes aliæ
quorūdam animaliū, vtpote in quibus spiritus motiuus primis inest:
quando & venter mouetur, & cor quoq;, quorum neutrum os habet,
sed e neruis texuntur ambo, & cordis substantia neruos habet. vsus
itaq; horum nō quidem omnibus necessarius erat futurus, quæ ani-
malia vocarentur, sed quæ motum quoq; exercere possent. Est itaq;
inter principia istud recipiendum, ꝙ animalibus omnibus, quæ mo-
tum erant exercitura, ad hunc ipsum vsum aut neruus, aut quæ iis
proportione responderet, partem aliam natura adnexuit. Deinde
ad motum cuiq; peculiarem sua quoq; rursus instrumenta affinxit:
velut pedestribus futuris pedes: & recte incedentibus binos: at per
terram omnino gradientibus plures, quibus scilicet materia terre-
stris magis & frigidior contigit. Quædam pedibus omnino vt ca-
rerent, accidit: nam vi totius molis erant mouenda. Sic volucri-
bus quoque alæ sunt adiectæ, & forma naturæ ipsorum idonea. Sed
& inter hæc ipsa quoq; differentia habeatur, prout magis aut minus
sunt volucres. Pedes vero his quoq; sunt additi, tum alimenti gra-
tia, tum vt recte starent: excepta vespertilione. nam huic soli his
opus, non erat, cum ex aere alimentum habeat, nec quiete indige-
at. Atqui pedum vsus, nullus alius est. Ex aquatilibus animalibus
sola, quæ testata sunt pedes habent, ob grauitatem scilicet eorum,
nam alioqui per loca volui & impelli propria vi nequibant. hæc ita-
que communia sunt illis. sed pro cuiusque vsu idoneo singulis sua
priuatim instructa fuere. Ad quæ oīa animaduertendū scilicet, est ita
vt nihil ex hisce prætereatur, quod hæc inquisitio non tentet. Sic
ea quoq; quæ obuia non sunt, sed inter cæteras causas latent, velut,
quamobrem multipeda tardissima sint, cum tamen quadrupeda
sint celeriora bipedibus: an ne quòd toto corpore super terra gra-
diantur? aut quia natura frigidiore cum sint, difficilius moueri que-
ant? aut ob aliam causam?

De actione Caloris contra Nonnullos. Cap. V.

QVi affirmant non calorem esse qui in corporibus ani-
malium agāt, & ꝙ vna sola latio ignis sit aut facultas,
secandi videlicet, non recte dicunt. Neque.n in cor-
poribus inanimatis omnibus idem efficit, sed alia den
sat, alia rarefacit, liquefacit alia, alia cogit. quare in
animatis quoque idem effici existimandum est. Quæ itaque caloris
vis sit in fabrica operum naturæ, cōparatione ad artem facta, inqui-
retur

A retur aptissime. Et in arte aliud efficit aurifrabri ignis, quam frabri ærarii, aut quam loci ignis: vt nec ipsorum quidem ignes idem efficiunt: & cæterorum quoque inter se artificum. Proinde uerius fortasse affirmabitur, quòd & artes hoc vtantur tanquam instrumento, mollientes, liquefacientesque, & arefacientes, ac nonnullis quoque modum ac proportionem addentes. & naturam quoq; idipsum facere, vnde rerum inter se multiplices differentiæ proficiscantur. Ineptum itaque & ridiculum prorsus fuerit, leui inspectione eorum quę foris apparent, iudicium de hisce rebus ferre, priusquam intro penetraris, & in alto latentes causas attigeris. Siue igitur separatio sit, siue attenuatio, siue aliud quodcunque sint calefactio & ignitio, differentiam certæ sortientur opera, pro modo tali calore vtentium. Differentia tamen artis ad naturam est. nam illa, tanquam instrumẽto, calore vtitur: hæc, & vt instrumento, & vt materia. Qui enim ab arte ad opus adhibetur ignis, ipsius operis pars non est. at qui B in natura habetur calor, diffusus per ipsum opus est, atque vna cum cæteris substantiam eius explet. & nulla in hoc difficultas est: sed magis in illo est, quo pacto natura hoc instrumentum ita regat, & affectiones quibusque rebus suas, ac modum omnino reliquum inurat, ut plane cognoscere scilicet, & ratione quadam vti videatur. Neque enim absque ratiocinio & cognitione hæc peragiposse videntur. neque quopacto naturæ vis cognoscendi tribui queat, satis apparet. Atqui in ignem solum & naturam spirituum hoc artificium referri non potest: at vim quampiam talem hisce admixtam esse, omnem admirationem vincit. Eadem de anima quoque admiratio subit, nam in iisdem consistit. non igitur inepte aut in idem referetur simpliciter, aut in partem quapiam eandem vis formatrix. Et cur motus perpetuo similis actio sit: nam & natura a qua fit, eadem est: & generatio itidem. At quæ differentia fuerit caloris cuiusque, siue vt organum is habetur, siue vt materia, siue am C borum vicem præstat. nam ignis differentiæ iuxta id quod magis ac minus est summuntur. Hæc autem ore in eo vt mixtus aut immixtus, constit. nam hic purior erit, & proinde intensior gradus: ille admixtione contrarii remissior. Eadem ratio in aliis quoque simplicibus habetur. Si quidem enim alia sint, os, & caro, quæ equi est & quę bouis, aut ob id alia esse, quia ediuersis constituta sint, aut vsu ipso differre, est necesse. Si itaque sint *diuersæ inter partes simplices, quænam cuiusque earum erunt differentiæ? Sin eædem sint cum iis, quæ in aliis habentur. necesse est enim alterum e duobus hic esse, vt in cæteris quoque rebus. Nam vini & mellis temperamentum per subiecta differre dicimus. vini autem ipsius si differentia, per rationem. Quare Empedocles simpliciter huiusce diuersitatis causam ossis naturam assignat. Siquidem enim vniuersa eandem mixtionis rationem sortirentur, non differre in-

ter se oportebat, equi leonis, atque hominis partes. At nunc duritie mollitieque tùm inter sese, tum a cæteris differunt. Sed & quæ in eodem animali habentur partes, tum densitate, tum raritate, tum cæteris quoque affectionibus plusculum inter se differe videntur. Quapropter non eadem temperatio omnium est. nam crassities & tenuitas, magnitudo & exiguitas in quanto: durum autem & densum, & quæ hisce contraria sunt, in quali mixtionis consistunt. Cæterum qui ita sentiunt, exponant oportet, quo pacto vis, quæ artificio præest, alia sit. etenim hanc auctiorem esse, aut omnino minorem sic eueniet, & per seipsam, & per mixtionem: aut certe ab alio intendi, quemadmodum quæ elixantur assanturue, id quod vero fortasse proprius est. simul enim miscet ac fingit natura. Porro eadem quoque de carne ratio est. nam & eædem propemodum differentiæ sunt. Ita de vena & arteria ac cæteris. Eaque propter alterum e duobus necessarium sit, aut vt ratio horum iuxta mixtionem non sit eadem, aut non e duritie & densitate ab hisce contrariis passionibus rationes ducendas esse.

Libri de Spiritu finis.

ARISTOTELIS
DE COLORIBVS LIBELLVS,
A Simone Portio Neapolitano latinitate donatus, ac COSMO MEDICI *Florentinorum Principi Magnanimo D.*

De coloribus Simplicibus, *Cap. I.*

SImplices colores sunt, qui elementa, puta ignem, aerem aquam, & terram sequuntur. Aer enim & aqua per se sunt natura alba: ignis autem, & Sol, flaui: terra vero natura alba est, at propter tincturam multicolor apparet. quod in cinere fit manifestum. nam exusto colore, qui tincturam faciebat, albus euadit: nō tamen omni ex parte: q́ fumo, qui niger est, tingatur. Quocirca etiam lixiuium efficitur flauum: flāmeo, & nigro aquā colorante. Niger aūt color cōsequitur elementa, cum in se inuicem mutātur. Alii, qui ex his facile intel- Libri huius phrasis Theophrastū potius aut aliū, quam Stagiritam sapere videtur.
C liguntur, fiunt mixtione sibi inuicem temperatorum. Tenebra autem fit deficiente lumine. Tripliciter enim nigrum nobis apparet. aut enim omnino quod non videtur est natura nigrum: aut a quibus nullum prorsus lumen fertur ad oculos. nam quod non videtur, cum ambiens locus videtur, nigri reddit apparentiam. apparent item nobis huiusmodi omnia nigra, a quibus rarum & paucum lumen repercutitur. Quare & nigræ apparent vmbræ. Similiter & aqua, quando exasperata fuerit, quemadmodum maris horror. nam propter superficiei asperitatem paucis radiis incidentibus, & dissipato lumine, vmbrosum nigrum apparet. Propterea & nubes, quando densa fuerit valde. eadem quoque ratione, & aqua, & aer, quando non omnino penetrat lumen. etenim hæc videntur esse nigra, quòd profunditatem habeant: eo quòd omnino rari radii refranguntur. intermediæ enim partes ipsorum luminis, omnes videntur esse ni- Tripliciter nigrum apparet.

græ propter tenebram. Quòd autem tenebra non ſit color, ſed luminis priuatio, non difficile eſt tum ex aliis multis diſcere, tum potiſsimum ex eo, quòd non ſit ſenſibilis, quanta qualiſq; figura ſit tenebra, quemadmodum in aliis viſibilibus. Quòd autem lumen ſit color ignis, perſpicuum ex eo eſt, quoniam nullum alium quam huc inuenitur habere colorem: tum quia hic ſolum eſt per ſe viſibilis, alia vero per hunc. Cæterum hoc eſt conſiderandum. nonnulla enim quæ non ſunt ignis, neque ignis ſpecies natura, lumen facere videntur. Quin ergo ignis color eſt lumen: non tamen etiam lumē, ignis ſolius eſt color. Sed vſu venit hunc colorem, non ſoli igni ineſſe, lumen tamen eſſe ipſius colorem. nullo quippe alio eius viſionem fieri contingit, niſi lumine: vt & aliorum omnium corporum corporis apparentiæ. Nigrum autem colorem fieri contingit, cum aer, & aqua ab igne comburuntur. quare & omnia ambuſta nigreſcunt, velut ligna, & carbones igne extincto. Quin & fumus, qui ex latere prodit: vbi humidum, quod lateri inerat, excernitur, & comburitur. Quocirca & is fumus eſt nigerrimus, qui ex opimis, & pinguibus, puta oleo, pice, ac teda erumpit: propterea quòd hæc maxime comburantur, continuitatemque faciant. Nigra præterea & hæc ſunt, per quæ fluit aqua, cum, vbi muſcoſa facta fuerint, primum humidum exiccatur: quēadmodum et parietum tectoria, itidē & lapides: qui ſunt in aqua. etenim hi facti muſcoſi, ac poſtea exiccati, euadunt colore nigri. Simplices igitur colores, tot taleſq; ſunt.

De coloribus Mediis, ſiue Mixtis. *Cap. II.*

Reliqui colores, qui ex horum temperamento, & maioris, minoriſq; ratione gignuntur, multas ac varias præbent colorum imagines, maioris quidem, minoriſque ratione, ceu puniceus, & halurgus: temperamento vero, vt albus, & niger, quandoquidem mixti, fuſci reddunt apparentiam. Quamobrem niger & vmbroſus mixtus lumini, puniceum. nam nigrum mixtum lumini, tum quod a Sole, tum quod ab igne emicat, conſpicimus ſemper eſſe puniceum: & nigra ignita omnia mutari in puniceum. etenim fumoſæ flammæ, et carbones, quando ſunt accenſi, cernuntur colorem habere puniceum. Halurgus vero floridus fit, & ſplendidus, quando cum mediocri albo & vmbroſo infirmi Solis radii temperantur. Vnde & circa orientem, ac occidentem aer purpureus eſt, ſiquando oriente, occidenteque Sole apparet. radii enim imbecilles tunc maxime in aerem vmbroſum incidunt. Apparet præterea mare purpureum, cum vndæ ſublatæ in inclinatione vmbrantur. nam imbecilles Solis radii in ſedem illabentes, efficiunt vt color appareat halurgus. Quod in pennis quoque fieri conſpicitur. cum enim aliquo modo ad lumen ex-

A tenduntur, halurgum reddunt colorem: verum pauciore inciden-te lumine, caliginosum, quem vocant ὄρφνιον, id est opacum. Copiosum autem, & primo nigro temperatum, puniceum. qui cum floridus est, ac coruscans, in flammeum colorem mutatur. Nam pro mutuo in se inuicem temperamento ita accipere conuenit, ex subiecto colore conspecto miscentes, non autem omnium similem statuentes generationem. Est enim colorum, non simpliciter quidem, sed rationem habet eandem cum quibusdam compositis, quam habent simplices inter se: propterea quòd mixtio vnius habet latitudinem, & non insignem in vniuerso, & præuisum similiter constituit. Nam cum dicimus temperamentum halurgi, aut punicei, necesse est similiter atque eos qui miscentur ex his, faciuntq; alium colorem, narrare generationem, & non facere similem apparentiam: eo quòd oporteat sumere & considerare temperamentum ex præconstituto. B puta, quòd color vinosus gignitur, quando cum nigro puro & coruscanti tumperantur radii aerii, quemadmodum & racemorum acini. etenim horum apparet color vinosus, interea dum maturantur: at simul, atque nigruerint, puniceus in halurgum mutatur. Porrò iuxta commonstratum modum, oportet omnes colorum differentias considerare, sumentes similitudinem ex motu, secundum apparẽtem mixtionem quæ est in vnoquoque assimilantes, atque in his, qui particulatim in generatione aliqua & temperamento præbent apparentiam, etiam fidem adferentes. Oportet autem & omnium horũ instituere cõtemplationem, non commiscentes hos colores, velut pictores: sed ex prædictis, conferentes radios reflexos inter se. ita .n. potissimum quispiam possit secundum naturam temperamenta colorum contemplari. Fides vero & similia considerare oportet ex iis, in quibus erit manifesta colorum generatio. Hæc autem præcipue sunt, lumen Solis, & ignis, aer, & aqua. nã prout magis, minusq; C miscentur, hæc potissimum omnes, vt ita dicam, colores absoluunt. Assumere præterea oportet similitudinem & ex aliis coloribus permixtis cum radiis. carbones enim, & fumus, & ærugo, & sulphur, & pennæ, mixta alia radiis Solis, alia splendori ignis, multas & varias reddunt coloris mutationes. Sunt quædam etiam in concoctione consideranda, quæ fiunt in plantis, & fructibus, & pilis, & pennis, & id genus omnibus.

Quę colores absoluunt.

De colorum Infinitate. Cap. III.

At vero non oportet nos latere, ob quot causas multiformitas, & colorum infinitas accidit. inueniemus enim, aut propterea quòd impariter ac inæqualiter cum lumine & vmbris tæmperamenta sumuntur: nam lumẽ & vmbræ, secundum magis & minus, plurimum a se

à se inuicem dissident, quare tum per se, tum mixta cum coloribus creant colorum mutationes: aut eo ꝙ qui temperantur, multitudine & viribus differunt: aut quia non habent easdem rationes. multas enim & halurgus habet differentias, & puniceus, & albus, & reliquorum singuli: tum propter magis & minus, tum ob mutuam mixtionem, ipsorumque sinceritatem. Adfert item differentiam, & cum splendidum ac coruscans est id quod admiscetur: aut contra, squallidum, & minime splendidum. Est autem coruscans, nihil aliud nisi continuitas luminis, & densitas. fit enim aureum, quando flauum & solare densatum vehementer coruscat. Quare & columbarum colla, & aquarum guttæ, aureæ apparent, cum lumen repercutitur. sunt etiam quędam, quæ lęuigata attritu, & potentiis quibusdam, diuersos & varios obtinent colores, ceu argentum attritum, & aurum, & æs, & ferrum. Et nonnulla genera lapidum diuersos faciunt colores (ceu &c. * nigri enim cum sint, albas depingunt lineas, eo ꝙ omnium eiusmodi primæ quidem constitutiones ex paruis sint particulis, & densis & nigris: sed a tinctura, quam nacti sunt in generatione, omnibus meatibus coloratis, per quos permeauit ipsorum tinctura, aliam habuerint coloris imaginem. qui vero attritu absumptus est ab iis, non amplius est aureus, neque æreus, neque alium vllũ eiusmodi habet colorem, sed prorsus niger est: propterea ꝙ pori, dum ipsi conteruntur, disrumpantur, per quos tinctura permeauit: natura vero etiam ex eisdem sit.) nam cum prior his color non amplius sit nobis manifestus, propterea quòd in attritu tinctura sit distracta, scđm naturam illis insitum colorem videmus. quo circa etiam omnia apparent nigra. dum autem vnumquodq; horum atteritur ad æquale aliquid & læue, quemadmodum & ad lapidem Lydium, deponunt insitum ipsis colorem, nigrum scilicet, & assumunt denuo colorem, quem habebant a generatione, † in coniunctione, & continuitate, ipsum tincturæ diaphanum. † Quæ comburuntur autem, & dissoluuntur, & liquefiunt in igne, hęc multas habent colores, quorum fumus est tenuis, & aereus, etiam colores vmbrosi, vt is qui ex sulphure, & æruginosis æramentis exhalat, & quæcunque sunt densa & læuia, velut argentum. Alia autem, quibus vmbrosi sunt colores, etiam læuitatem participant, velut aqua, & nubes, & auium pennæ, etenim hæc, tum propter radios incidentes, tum læuitatem, alias aliter tẽperatos, diuersos efficiunt colores: quemadmodum & tenebræ. Nullum autem colorum videmus purum qualis est, sed omnes aliis temperatos. nam etsi aliorum nulli, luminis tamen radiis & vmbris temperati, alii atque alii, & non quales sunt apparent. Iccirco et quæ in vmbra spectantur, & lumine, & Sole, & duro aut molli rigore, & quæ secundum inclinationes ita aut ita se habent, & secũdum alias differentias, diuersa apparent. Item cum radiis, qui ab igne, & Luna, & candelis emittuntur: eo ꝙ lumen vniuscuiusq; horum di-

Hęc verba his inclusa signis ( ) in nõnullis desunt codicibus.

Et †† hęc ĩ aliquo codice deficiunt.

Nullũ colorẽ videmus purum.

A uersiorem obtineat colorem. † Et colorum inter se inuicem mixtio ne. nam cum per se inuicem feruntur, colorantur. † Lumen enim quando illabens ab aliquibus coloratur, & fit puniceum, aut herbaceum: & quando quod temperatum est incidit in alium quenpiam colorem, rursus ab illo temperatum, aliud quoddam sumit coloris temperamentum. atque id assidue quidem patiens, sed non sensibiliter, interdum accedit ad oculos, ex multis quidem temperatum coloribus, sed vno quopiam ex iis quæ maxime præpollent, sensum creãs. Quapropter & per aquam aquea magis apparent, & quæ videntur in speculis, colores habere similes speculorum cernuntur. quod etiã in aere euenire putandum est. Itaq; colores omnes mixti ex tribus gignuntur, lumine, & per quæ apparet lumen, ceu aqua & aere, & tertio subiectis coloribus, a quibus contingit lumen refrangi. Album aũt & diaphanum, quando rarum fuerit valde, apparet colore aereum. in densis vero omnibus apparet quædam caligo, quemadmo

Et hęc †† desunt ĩ aliquibus codĩcibus.

Colores misti ex tribus gignũtur.

B dum in aqua, & vitro, & aere, quando fuerit crassus. radiis enim ꝓpter densitatem vndequaque deficientibus, nequimus quæ intra eos sunt exacte perspicere. * Aer autem cominus inspectus, nullum videtur habere colorem, nam propter raritatem a radiis vincitur, ab iis separatur cum densiores sint, & per eum appareant. Cum vero in profundo cernitur, proxime apparet colore cyaneus, propter raritatem. vbi enim deficit lumen, ibi tenebra interceptus, apparet cyaneus. condensatus aũt quemadmodũ & aqua omnium albissimus est.

De coloribus Artificialibus. *Cap.* IIII.

POrro quæ tinguntur, omnia colores, a tingentibus sumunt. multa enim floribus, & terra nascentibus, & radicibus tinguntur, & corticibus, & lignis, & foliis,

C & fructibus. præterea multa terra, multa spuma multa & attramento quinetiã nonnulla, animaliũ succis, quemadmodum halurgus purpura. alia vino, quædam fumo, aliqua lixiuio, nonnulla mari, ceu pili maritimorũ. etenim hi a marirufi euadunt. Et omnino quæ colores habent proprios. semper enim ab omnibus iis, vna cum humido & calido coloribus simul ingredientibus in eorum quæ tinguntur, meatus, quando aruerunt, ab illis colores suscipiunt. quocirca & sępenumero ex iis eluuntur, floribus effluxis ex meatibus. Quinetiam astrictiones, multas gignunt in tinctura differentias, & mistiones, & passiones eorum quæ tingũtur, quomodo & de temperamento dictum fuit antea. Tinguntur aũt & nigra vellera, non tamen simili modo colore fiunt splendida: eo quòd meatus ipsorum tingantur, ingredientes in florum poros: verum intermedia pili spatia nullam sumunt tincturam. Alba quæ sunt, quæque inuicem comparantur cum coloribus, efficiunt, vt

omnes flores appareant splendidiores: nigra vero contra, vt vmbrosi, & caliginosi. quocirca & qui opacus vocatur, floridior fit in nigris, quam albis. ita enim meracior ipsis apparet flos temperatus cũ radiis nigri. nam per se interuallum inter meatus non videtur, propter exiguitatem: velut neque stannum temperatum æri, neq; aliud quippiam eiusmodi. Colores vero eorum quę tinguntur, alterãtur propter prædictas causas.

De mutatione colorum ex Concoctione. *Cap. V.*

PIli poro, & pennæ, & flores, & fructus, & plantæ omnes, quòd simul cum concoctione omnes sumunt colorum mutationes, ex multis est conspicuum. quæ nam autẽ sint singulis eorum quæ terra nascuntur, colorum principia, & quales ex qualibus mutationes suscipiunt, & propter quas causas hæc patiuntur: item si quas dubitationes contingit ea comitari, de his omnibus ex huiusmodi est considerandum. In omnibus autem plantis principium colorum est herbaceus. etenim germina, & folia, & fructus fiunt initio herbacei. Viderit autem id aliquis, & in aquis pluiis, vbi plusculo tempore aqua constiterit, denuo exiccata, fit colore, herbacea. Secundum rationem autem accidit, hunc omnibus iis quæ terra nascuntur, primum consistere colorem. nam aquæ omnes vetustę, initio quidẽ fiũt virides, temperatę radiis Solis: paulatim vero nigrescentes, rursus mixtæ viridi, fiunt herbaceæ. nam humidum, velut iam dictũ est, per se inueterascens, & exiccatum, nigricat, quemadmodum & cisternarum tectoria. etenim horum quæcunq; semper sunt in aqua, ea omnia nigrescunt: eo quod iuxta ea * arescat refrigeratus humor. Sed quæ hausta insolatur, partim fit herbacea, propterea quod flauũ cũ nigro temperatur: partim humore magis nigrescente, herbacea fit [illegible] turata valde & porracea. Quapropter & omnium germina vetusta, multo sunt nouellis nigriora. quædam uero flauiora, eo quòd nondum humor in iis nigricet cum etenim incrementum ipsorum fit [illegible] dius, & humor diu in eis permaneat, propterea quod refrigeratus valde nigricet humor, fit porraceus, meraco nigro temperatus. In quibus autem humor non miscetur radiis Solis, horum color permanet [illegible] bus: nisi vetustescens & exiccatus antea nigruerit. Quocirca omnium quæ terra nascuntur, ea quæ supra terram sunt, primum sunt viridia: quæ vero in terra, velut scapi & radices, alba. Quinetiam germina intra terram quæ sunt, albent: at ablata terra, initio velut [illegible] ctum est, omnia fiunt herbacea: propterea quod humiditas, quę per [illegible] mina ad ea percolat, eiusmodi habeat coloris naturam, eaque [illegible] in fructuum incrementum absumatur. Cum vero non amplius [illegible] gentur, eo quod calidum iam non dominetur affluenti alimento, ver[illegible]

A etiam contra resoluitur humor a caliditate, & fructus omnes maturescunt, concocta tum a Solis, tum ab aeris calore, quæ in fructibus erat humiditate, a plãtis suscipiunt colores, quomodo & quæ tingũtur a floribus. quare paulatim colorantur, & potissimum eorũ partes quæ ad Solem & teporem obuertuntur. Quare & colores suos vna cum anni temporibus mutant. Nam qui sunt herbacei coloris, omnes iam maturati, mutantur in eum qui secundum naturam est, colorem. Etenim albi, & nigri, & fusci, & flaui, & nigricantes, & vmbrosi, & propemodum omnes habentes colorum differẽtias euadũt. Verum quoniam plurimi colores fiunt, pluribus sibi inuicem temperatis: patet ꝙ & colores qui sunt in plantis, necesse sit eadẽ habere temperamenta: nam humor per has percolans, & secum eluens, omnes colorum potentias recipit: atque hoc concocto circa fructuum cõctionem, tum a Solis, tum ab aeris caliditate, singuli per se consi-
B stunt colores, alii quidem citius, alii vero tardius, quemadmodum euenit & in tinctura purpuræ. nam vbi hac contusa vniuersam ex ea humiditatem eluerint, eamque effusam coxerint in cortinis, primum nullus omnino color in tinctura conspicuus est, eo ꝙ paulatim ipsorum quisque, humido magis concocto, & insitis iis coloribus sibi inuicem permixtis, multas variasque capiat differentias. Etenim niger, & albus, & opacus, & aereus, & tunc oẽs ex simul elixatis gignuntur. quare propter temperamentum, non amplius per se aliorum colorum quisquam conspicitur. Idem hoc accidit & in fructibus. in multis enim, eo ꝙ non omnes colorum concoctiones simul fiunt; sed quidam ipsorum prius consistunt, quidam postea, ex aliis in alios mutantur. ceu racemi, & palmulæ. etenim hi interdum primum fiunt punicei: sed atro in se consistente, in vinosum mutantur: deniq; fiũt cyanei, quando iam puniceus multo & meraco nigro permixtus fuerit. Nam colores qui postea accedunt, quando preualent, priores
C colores euariant: maxime autem hoc in nigris fructibus conspicuũ est. fere enim ipsorum plurimi, vt dictum est, initio ex herbaceo commutati, paululum in puniceum vergunt, fiuntque ruffi: sed confestim cõmigrãt rursus ex ruffo, etiã meraco nigro in huiusmodi insito. Declarant autem & sarmenta, & vellera, & folia omnium cuiusmodi sunt nigra: propterea ꝙ iis insit plurimus eiusmodi color. siquidem ꝙ fructus nigri etiam ambos colores participant, manifestum est. omnium enim taliũ succus est vinosus. Colores vero in generatione punicei posteriores sunt nigris. indicio est aũt. nam sub stillicidiis pauimenta, & omnino vbi contingit mediocris aquarum eruptio, in locis vmbrosis, omnia mutantur primum ex herbaceo in puniceum colorem: fitque pauimentum, tanquam sanguis nuper mactatus esset eo loco, quo color herbaceus adeptus est concoctionem. Postremo autem, etiam hic valde fit niger & cæruleus, quod contingit & in fructibus. Porro, ꝙ accedentibus posterioribus coloribus, cum euin

cuntur priores, color fructuum mutatur, ex huiusmodi quoq; facile D est perspicere. nam mali punicæ fructus & rosarum folia, initio quidem fiunt alba, sed postremum coloratis eorũ succis a concoctione, pallent, mutanturq; in halurgum colorem & puniceum. Quædam plures in se habent colores, ceu & in papauere succus, & in olea amurcæ. etenim hic primum fit albus, quemadmodum mali quoq; punicæ fructus. exalbatus autem rursum in puniceum mutatur colorem. postremo vero multo nigro temperatus, fit cyaneus. Quocirca & papaueris folia, superiora obtinent punicantia, quòd celer fit ipsorum excoctio: quæ vero sunt iuxta principia, nigra, iam hoc colore in eis euincente, velut & in fructu: nam tandem fit niger. In quibus vero plãtis vnus solus color ĩest, puta albus, aut niger, aut puniceus, aut halurgus: harum omnium fructus permanent, semper eãdem habentes coloris naturam, vbi semel ex herbaceo in alium colorem fuerint mutari. Porrò flores cum fructibus in nonnullis vnicolores esse E contingit, quemadmodum res se habet in malo punica. etenim fructus eius, & flos est puniceus. In nonnullis vero multum colore differunt, velut & in lauro, & in hedera. flos enim omnium harum est flauus, at fructus niger. Puniceus præterea & mali. etenim huius flos est albus purpurascens: fructus vero flauus. Papaueris item flos est puniceus: at fructus, alius niger, alius albus. propterea quòd concoctiones insitorum iis succorum, aliis atque aliis fiant temporibus. Facile autem hoc est ex multis contueri. † etenim fructuũ quidam, velut dictum est, multas differentias & colorum, & odorum, & saporum, vna cum concoctione capessunt: *quare & odores, & succos longe differentes contingit flores, & fructus concomitari. Amplius, id magis in ipsis floribus est perspicuum. eiusdem enim folii aliud est nigrum, aliud puniceum. nõnullorum autem aliud est album, aliud purpureum. maxime aũt id patet in iride. multas enim hic flos continet in se varietates *propter concoctionis differentias, quemad- F modum & racemorum, quando iam maturi fuerint. quocirca etiam omnium maxime foliorum extrema concoqui contingit: quæ vero sunt circa initia, sunt multo decoloratiora. Propemodum .n. quorundam quasi exuritur humidum, prius quam propriam capiat cõcoctionem. ideo & flores colore permanent: fructus vero concocti mutantur. nam illi propter alimenti paucitatem confestim excoquũtur: at fructus propter humoris copiam, in omnes qui secundum naturam sunt, vna cum concoctione mutãtur colores. Manifestum autem id est, vt dictum fuit antea, & in floribus eorum quæ tinguntur. nam initio cum tingentes purpuram, demittunt sanguineas sanies, quas αἱματίδας vocant, opacæ fiunt, & nigræ, & aeriæ. flore vero satis elixato, fit floridus, halurgus, & splendidus. Quare necesse est, & florum multos similiter coloribus fructuum euariare: & alios excellere, alios autem deficere a coloribus naturalibus: propterea quòd quorum

Et hoc loco vari sunt codices.

A dam ſit imperfectior, & quorundam perfectior concoctio. flores igitur & fructus, propter has cauſas, diſcrepare inter ſe contingit. Multæ autem plurimarum arborum tandem fiunt flauæ: eo ꝙ alimento deficiente antea præuentæ inareſcant, quã mutentur in colorem qui ſecundum naturam eſt. quandoquidem & defluentium fructum aliqui fiunt colore flaui, propterea ꝙ & horum prius concoctione deficiat nutrimentum. Amplius, & frumentum, & omnia quæ terra naſcuntur: etenim hæc poſtremum fiunt flaua. nam cum humidum in iis non amplius nigreſcat, propterea ꝙ celeriter exareſcit efficit coloris mutationem. nigreſcens autem & viridi temperatum fit, velut dictum eſt, herbaceum. verum ſi infirmius ſemper fit nigrum, rurſus paulatim in viridem mutatur colorem, ac tandem fit flauum. quando quidem pyri folia & portulacæ, & aliquorum aliorum concocta, fiũt punicea, at quæcunq; horum celeriter quoque exareſcunt, ea fiunt flaua, quòd eorum nutrimentum ante concoctionem deficiat. Ratio
B ni igitur maxime conſonum eſt, plantarum differentias euenire, propter prædictas cauſas.

De colore Pilorum, Pennarum, & Cutium. *Cap. VI.*

FIunt autem & pili, & pennæ, & cutes equorũ & boum, & ouium, & hominum, & aliorum animalium omnium alba, & fuſca, & ruffa, & nigra, eandem ob cauſam. Alba quidem, cum humidum adhuc proprium retinẽs colorem exiccatum fuerit a cõcoctione. Nigra vero cõtra, quoties ipſum in generatione humidum, quemadmodũ in aliis omnibus antiquatũ & tẽpore confectũ, ꝑpter copiã nigruerit. omnium.n. talium & pelles, & cutes fiunt nigrę. Fuſca aũt, & ruffa, & flaua, & reliquis prędita coloribus, quæcunq; præuẽta ſicceſcunt prius, quã in ipſis humidũ ꝑfecte mutet in nigrum colorẽ. Quibus aũt in
C æqualiter hoc accidit. etiam colores tales fiunt varii. quare ẽt omnia cutes & colorem cõſequuntur. quandoquidem ẽt hominũ rufforũ, & pili ſunt alboruffi. nigrorum vero, nigri. ꝙ ſi ſecundũ aliquã coporis partẽ effloruerit albũ: vniuerſi pilos quoq; albos habent eo loco. ſicuti ea quæ ex aĩalibus varia ſunt. Ita oẽs pili, & pẽnę cutes ſequũtur, & ſecũdũ partes, & ſecũdũ corpus ſolũ. Similiter his ſe habẽt vngulę ſolidę, & bifidę, roſtra, & cornua etenim hęc nigrorũ fiũt nigra: alborũ aũt alba, ꝑptera ꝙ ẽt his oĩbus alimẽtũ ꝑcutẽ ad exteriorẽ ambitũ ꝑcolator. Quòd aũt hęc ſit cauſa, haud difficile eſt ex multis ꝑſpicere. Nam puerorũ omniũ capita initio ſunt ruffa, propter alimonii paucitatem. atq; id manifeſtũ eſt. nã capilli imbecilles ſunt, & rari, eãdem ob cauſam. Præterea ẽt primũ breues omnibus pueris ꝓueniunt: verũ ꝓgrediente ętate nigreſcunt, rurſum iis coloratis ꝑp affluentis alimenti copiã. Simili modo & circa pubem ac barbã, cũ pri

mum cœperint pubeſcere,& lanuginē emittere,hę quoq; fiūt initio ruffæ cito,ꝑpter humiditatis paucitatē, quę in ipſis deficcatur. Vbi vero pluſculū alimēti ad locū defertur,rurſus nigreſcunt.Pili aūt in corpore,plurimo tēpore ruffi perdurant,propter alimēti inopiā.quoniā quo tēpore augētur,etiā hos ſimiliter nigreſcere cōtingit,quemadmodū & pubis,& capitis pilos.indicio aūt id eſt. nā quæcunq; prolixos habēt pilos,vt plurimū qua parte proximi sūt corpori,ſunt nigriores:circa ſumma vero ſunt flauiores, vt ſunt ouiū , equorum,& hominum:propterea ꝙ iis paucisſimū alimentū ad hæc loca deferat,& exareſcat celeriter.Fiunt & pennæ nigrarum auiū,quæ prope corpus ſunt, nigriores omnibus: quæ vero in ſummis partibus ſunt,flauiores.eodē modo & quæ circa collum ſunt,& omnino quæ paucū capiunt alimētum.patet id.nam omnes pili a ꝑfectione mutant, fiūtq; ruffi,eo ꝙ rurſum alimentū deficiēs celeriter exareſcat: Deniq; albi prius,quā humidū nigreſcat:alimēto in iis excucto.maxime aūt hoc perſpicitur in animalibus ſubiugalibus. omnium.n.pili fiunt albi.locis.n.nequeuntibus ſimiliter attrahere nutrimentum, propter calidi imbecillitatem,humidum celeriter exareſcēs, fit album.Et quæ ſunt circa tempora maxime omniū caneſcunt, & in ſumma circa infirma & laborātia loca. Propterea & omniū maxime in hunc colorē mutatur,cum naturā commutauerint propriā.etenim lepus factus eſt iam albus:& niger vtiq; apparuit tum ceruus, tum vrſus.ſimiliter aūt his & coturnix,& perdix,& hirundo. cum enim omnia talia ſint imbecilla generatione,propter alimenti paucitatē ante tempus excocta fiunt alba.Ita & puerorū quidam ſtatim & capita habent alba,& cilia,& iupercilia:quemadmodum aliorū quoq; cuiq; ſub ſenectutē aperte hęc canitiei paſsio cōtingit propter imbecillitatem,& paucitatem. Quocirca & plurima animalia alba,infirmiora ſunt nigris.ante.n.quā perficiatur ipſorum augmentū,propter alimenti paucitatem excocta,fiūt alba,quemadmodum & ex fructibus quicunq; morbo correpti fuerūt:etenim hi multo magis propter imbecillitatem excoquūtur. Quę aūt fiunt alba,multū differentia ab aliis , vt equi,& canes . hmōi autem omnia mutātur ex eo,qui ſecundū naturā eſt,colore in alba,propter alimenti bonitatem.humidum.n.in eiuſmodi nō vetuſteſcens, ſed abſumptū propter incrementū, fit nigrū.nam plurima talia ſunt humida & infrugifera,propter alimēti bonitatem. quapropter neq; albi pili mutātur. id autem eſt ꝑſpicuum , ſiquidem nigra ante canitiem ruffa efficiūtur,alimento iam in iis deficiēte,& magis excocta postremo vero alba. Cæterū* quidā exiſtimant, nigra omnia fieri, propterea ꝙ alimentum ipſorum cōburatur a calido,quemadmodum & ſanguinem,& aliorum vnumquodq;,errantes.nonnulla.n. animalium ſtatim ab initio fiunt nigra,ſicut canes,& capræ,& boues , atq; omnino quoruncūq; pili & cutes initio alimentū habent:procedente vero ætate,minus. atqui non decebat,ſed oportebat, omniū talium

A esse & pilos,& vigorem,quo tempore calidum quoque ipsorum maxime pollet: & vniuersa magis circa initia canescere. multo.n.infirmius omnium calidum est a principio, quã quo tempore pili ipsorũ albescere incipiũt.*Manifestum aũt hoc est& in albis. nam quędam statim colorem habent albissimum,quęcunq; horum plurimũ habẽt ab initio alimentũ,neq; ante tẽpus humidum in eo exarescit.progrediente aũt ætate,flaua,alimento pauciore iis postea affluente.Nõnulla in principio fiunt flaua,verum in vigore albissima sicut & auium colores rursus mutantur, alimento in iis deficiente.Declarat id.omnia enim hæc fiunt flaua,& circa collũ,& omnino,quæcũq; indigent alimento,quod in eis deficit. Patet aũt.nam quemadmodũ & ruffum in album mutatur,& nigrum rursus in ruffum:ita & album in flauũ. Contingit aũt hoc & in plantis.nõnullæ.n.ex posteriore cõcoctione recurrunt denuo ad priorẽ.maxime aũt id in malo punica est perspicuum.nam ab initio acinifiunt punicei,& folia propter paucitatẽ ali

B menti excocti:postea aũt rursum mutãtur in herbaceũ colorẽ, multo alimento affluente,& cõcoctione non potente similiter obtinere:tandem aũt concocto iam alimento, rursus fit color puniceus. Vt aũt in vniuersũ dicam,& de aliis pilis & pennis,omnia capiũt mutationes. alia,vt dictũ est,deficiente in eis alimento:alia cõtra,abũdãte.quocirca alii aliis ætatis temporibus, & albissimi, & nigerrimi fiunt pili, quandoquidem coruorum quoq; pennę postremo in flauum mutant colorem,deficiente in eis alimẽto.Verũ pilorũ nullus,neq; puniceũ neq; halurgũ,neq; porraceũ,neq; aliũ vllum eiusmodi fit habens colorem,propterea ꝙ omnes ii colores gignant,Solis radiis cũ iis pmixtis. Præterea ex pilis humidis,dum accidit mutatio carnis,nullam ipsi sumunt mixtionem.Perspicuum aũt id est.etenim ex pennis ab initio nulla generat talis,qualis est pilus. Sed & ex auibus variæ, omnes,vt ita dicam,nigræ sunt,velut pauo columba,& hirundo. po-

C sterius autem sumũt omnes eiusmodi varietates, concoctione ipsarũ iam extra corpus facta tum in penis,tum in caulibus.quare accidit, sicut & in plantis,etiam horum concoctionem extra corpus fieri. Quamobrem & reliqua animalia,tam aquatilia,quam reptilia, & cõ conchylia omnigenas habent colorum formas, multa etiam his facta concoctione.Speculationem igitur circa colores, quispiam potissimum ex dictis possit perspicere.

Libelli de Coloribus, finis.

PRAESTANTISSIMI PHYLOSOPHI, D. AVGVSTINI NIPHI MEDICES SVESSANI

Questio de Sensu agente a cunctis imprimis amplexanda.

Ad Hieronimum Bernardum Patricium Venetum.

DICIT Aristo. secundo cœli, forte quidam igitur de qui busdam enunciare aliquid tentare, & de omnibus, & pre termittere nihil, forsitan videbitur esse vtiq; signum, aut multę stultitię, aut multę promptitudinis, non tamen iu stum quidem omnes similiter increpare, sed videre opor tet causam dicendi quę est. Hęc Aristo. Quia igitur inten tio mea est tractare de sensu agente, non expectes a me de eo tractatum ita sufficientem, vt omnem quęstonem tibi amoueat: quia, vt Aristote. dicit, esset signum ad proposi tum aut multę stultitię, aut multę promptitudinis: eo quia difficile est hodie tempore meo. 1495. veritatem inuestigare: quoniam magna pars philosophię est corrupta, & illa pauca, quę relicta est in ista nostra pro uincia, vbi nunc sumus, est in magno vilipendio. Propter quod studium in ea putatur vnum de desiderijs pręter naturam, & ideo nullus labor hominum in ęa, nec precium, & licet ita sit, attamen non omni conatu męo, sed amore tuo, quem semper habeo pręoculis, videbo de sensu agente, quantum mihi possibi le, tractare. Quia tamen ante me, temporibus habitis, vnus homo satis famo sus, qui dicitur Ioannes iandonus de ciuitate gādauensi, fecit tractatum de hoc, & quęstionem longam in libro de anima. vbi scripsit firmiter suam opinionem esse intentionem Auerrois, & Aristotelis: & scio quod multis fuit occasio er randi propter eius famam, intantum quod homo non putabatur Auerroista, nisi qui erat gandauensis. Ideo ad videndum veritatem in hoc quęsito opus est ad ducere eius opinionem, & fundamenta eius: qnia, vt Aristo. dicit, non tamen iustum omnes similiter increpare, sed videre oportet causam, id est, argumenta dicendi. Iste tractatus valde est vtilis tibi, maxime ad scientiam primi princi pij, quod est deus: quoniam ex notitia sensus agentis multę proprietates intelle ctus agentis cognoscuntur, qui vel est deus, vel inteligentia ei propinqua, vt in quęstione de intellectu declaraui. videmus enim Aristo. omnem proprietatem de intellectu declarare per proprietatem in sensu, tanquā a notiori, ideo valde tibi erit vtile tractare de hoc.

Intellectus agens quid sit.

A DIco ergo quod de sensu agente quęstio est, primo quantum ad exteriores, secundo quantum ad interiores. Quantum ad exteriores quidem primo facit.q.an sit. secundo an sit aliquid animę nostrae, & tertio an, vt sic, sit vnus omnium sensuum, an tot secundum speciem & numerũ, quot sunt sensus exteriores: &, quia vt dicit Aristo.3.meta.in principio, sermones probabiles debent pręcedere demonstratiuos: quoniam qui nescit quid quęrit, nesciet veritatem, quando inueniret eam. ideo arguo quod sensus agens sit.

Argu. Ari.3.de anima, in omni natura, in qua est aliquod, quod est patiens, oportet vt sit aliquod omnium illius factũ: vbi Auer. cõ. 17. ait, quod hoc est vniuersaliter, omnibus rebus naturalibus esse tria, scilicet agens, patiens, & factũ. Modo addo huic minorẽ: sed in sensu est aliquod passiuũ omnium sensationum, proprium ergo oportet dare aliquod agens sensationem eiusdem generis cum sensu. Hęc ratio potest confirmari: quoniam Auer. primo cœli commẽ. 224. declarat ratione fortissima, quod omni possibili abintrinseco, id est, secundum principium passiuum, inuenitur aliquod agens seu possibile ab extrinseco eiusdem generis: ergo in proposito, si reperitur aliquis sensus patiens, omnino oportet vt inueniatur aliquis sensus agens. 3. de Ala te. cõ. 17.

Secundo principaliter arguitur. Ait Auer. 3. cœli cõ. 72. qđ a causis, quarũ natura est eadẽ, id est, vnius speciei, & non differunt nisi scđm magis & minus, non sequitur nisi natura vna diuersa scđm magis & minus: modo accipio formam caloris, & quęro vel ipsa vt sic causabit speciem seu sensationem in tactu per se, vel propter sensationem datur aliqua virtus causans sensationem de ipso calore, non primum, quia tunc vna natura secundum speciem causaret operationes diuersas genere & specie, quia, scilicet, calor causaret sensationem tactiuã, & calorem, quę sunt operationes genere diuersę: ergo conceditur secundum, scilicet, quod detur aliquod agens, quod habeat per se cusare speciem caloris in potentia tactiua de ipso tangibili: & hoc potest dici sensus agens.

B

Tertio arguitur, omne existens in potentia ad hoc, vt extrahatur ad actu, indiget aliquo suę speciei, vel sui generis, vt declaratur. 12. meta. commẽ. 18. & septimo metaphy. commen. 31. hoc declarat etiam. 8. physi. commẽ. 47. in illo textu. (Manifestum igitur, &c.) Et. 12. meta. cõmẽ. 34. vide: sed sensus est in potentia ad sensationem, & sensibilia etiam in potentia: ergo indigent aliquo agente alio ab vtrisque extrahente sensum de potentia ad actum. hoc autem poni non potest nisi sit sensus agens.

Quarto, phantasma comparatur ad intellectum, sicut sensibile ad sensum: sed non potest phantasma se solo mouere intellectum nisi cõcurrat intellectus agẽs, vt Auerro. declarat. 3. de anima commẽ. 18. & in fine commẽ. 5. ergo non potest sensibile mouere sensum, nisi concurrat sensus agens.

C

Quinto arguitur argumẽto Auicẽ. & Alpha. agens & patiens debent esse vnius generis, vt etiam Auerroes cum eis conuenit, secundo perigeneseos commẽ. 37. sed sensus passiuus & sensibile non possunt esse vnius generis: oportet vt sit sensus agens vnius generis cum sensu passiuo.

Sexto arguo, omnis forma, quãto abstractior a materia, tanto est plus actiua: propter quod, vt dicit Auer. 9. meta. com. 2. formę separatę sunt tantum agentes, & nullo modo patientes. Sed sensus est abstractior sensibili: ergo, si sensibile agit, multo magis debet dari sensus agens.

Septimo & vltimo, iudicare de sensibilibus proprijs potentię sensitiuę est operatio agentis. modo constat quod sensus iudicat de sensibilibus: ergo erit aliquis sensus agens. Ex his potest capi suspitio quod sensus agens sit vnus entium naturalium in mundo.

Secundo loco faciebat. q. an sensus agens si est, sit aliquid animę nostrę sensitiuę. Et videtur ꝙ sic pluribus signis: quorum primum est, quoniam sensatio est operatio existens in nobis, & impossibile est operationem esse in nobis, & principia illius esse extra nos, vt Auer. dicere videtur in. 3. de anima commẽ. 36. in sol. digressionis, ergo oportet vt ambo, scilicet sensus agens, & sensus patiens sint in nobis.

Secundo potest hoc declarari: quoniam operatio sensitiua est redacta ad nostram voluntatem: modo, vt ibidem dicit Auerro. & commen.18. impossibile est operationem esse ad nostram voluntatem reductam principijs illius existentibus extra nos.

Potest & tertio signo hoc etiam declarari: quoniam comparatio intellectus agentis ad possibilem, & sensus agentis ad passiuum est vna: ergo, sicut intellectus agens est aliquid animę nostrę, oportet vt sensus agens etiam sit aliquid animę sensitiuę nostrę.

Quarto etiam, quoniam, si operatio est in materia, oportet vt forma illius operationis agens sit etiam in materia, vt Auerro. nititur declarare primo de anima com. 13. cum igitur sensatio sit operatio materialis, & nō videtur ꝙ sit in alia materia nisi in sensu passiuo, ideo, &c.

Quinto, quoniam etsi in naturis rerum possit dari formā sine materia, vt motores corporum cęlestium, non tamen potest dari materia aliquo modo absque forma. Cum igitur sensus passiuus comparatur ad agentem sicut materia, videtur ꝙ nō possit esse absq; eo. & ex his posset quis suspicari ipsum esse aliquid animę nostrę.

Tertio faciebat mihi quęstionem non modicam. an sit vnus omniū, an plures secūdum speciem, sicut & passiuus. Et videtur ꝙ plures, primo, quoniam operationes specie diuersę arguunt agentia diuersa, vt dicebatur & com.8. primi cœli. & 12. meta. cō. 48. Aristo. ex distinctione motuum cōcludit distinctionem intelligentiarum. B

Secundo, quoniam patiēs & agēs nō modo videntur vnius generis, immo vnius speciei, sicut dicere videtur Auer. 12. meta. cō. 18. ergo oportet vt numerus sensuum agentium sit secundū numerum sensuum passiuorū. & ex multis alijs posset declarari totū hoc. pro nunc aūt sit dictum in tantū, scilicet ꝙ tria mihi quęstionē faciūt. s. an sensus exterior agens sit vnum de entibus in mundo. secundo posito ꝙ sic, an sit aliquid nostrę aīę an non. & tertio, an vnus an numeratus secundum numerū sensuum. Superest modo facere quęstionem de sensibus interioribus, illud aūt quod mihi maximam ponit. q. est cogitatiua: quoniam cogitatiua, vt Auerr. dicit in.3. de aīa cō.5. & .33. & .20. est quidam intellectus, seu quędam ratio particularis, intantū ꝙ oēs operationes intellectus facit, scilicet cognoscit substantias prticulares, & discurrit, & componit, & diuidit particulariter, vt dicitur. 63. com. secundi de aīa. Est ergo. q. an detur cogitatiua agens & possibilis, sicut de inteltectu: quoniam, sicut intellectus diuiditur in duo genera, ita & cogitatiua, cum cogitatiua non differat ab intellectu nisi in quantum ipsa est ratio particularis, intellectus ratio vniuersalis: propter quam differentiam non debet remoueri diuisio eius in partem agentem, & partem passibilem: & hęc est dfficilis quęstio. & Io. fuit forte oblitus vel diminutus dicere de ea. reputo enim hoc maxime mihi difficile, & laboriosum, de hoc visę sunt ergo quęstiones, quę in hoc debent dissolui. Circa solutionem huius trac. primo opinionem Io. declarabo, perscrutando singula fundamenta illius, quę ponit in. 16. quęstione, secundi de anima. Secundo loco dicam secundum posse meū opinionem Ari. & Auer. Tertio & vlt. quęstiones prouenientes in opinione Arist. & Auer. dicā, & soluam argumenta facta in principio trac.

Triplex est punctus huius questionis.

Quantum ad primā partē Ioā. in illa. q. ad probandum esse virtutem naturalem per se actiuā sensationis, quę potest vocari sensus agens, adducit tres vias: quarum prima est per verba Aristo. sic, quoniam Aristo. 2. de anima. declarat animam esse causam in triplici genere causę. vbi Auer. cō. 37. ait: & cum declarauit eam esse causam secundum formam & secundum finē, declarauit etiā eā esse causam mouentē secundum omnes modos, idest species motuum existentes in aīato siue veros, siue estimatos esse motus, idest tam motuum vere, sicut sunt augmētatio, & diminutio, & alteratio, quam estimatorum: sicut sunt motus spirituales, sicut est sensatio, & reliqui. ergo anima est causa effectiua sensationis. Sed nullum agens est hic inferius, quod agat per propriam essentiam, ergo oportet vt agat per virtutem naturalem distinctam ab essentia, quę potest dici sensus

A sensu agens. Post adducit secundam, quę vt mihi videtur sustentatur in quatuor propositionibus apud ipsum valde notis. Quarum prima est, ꝙ sentire indiget aliquo principio effectiuo per se & immediato. hanc probat ipse sic. omnis effectus per se intentus receptus in aliqua potentia per se receptiua indiget aliquo principio per se effectiuo immediato: modo minor est subintelligenda, & per se manifesta: quare, &c. Secunda est, illud ens est nobilius alio, cuius operatio propria & per se est nobilior perfectissima operatione alterius. Hoc probat, quoniam operatio est finis potentię. modo cuius finis est melior, ipsum in se est melius, vt primo poste. ca. de comparatione demonstrationum, scilicet. 13. dicit satis haberi. Tertia est, ꝙ efficere aliquid est nobilius quam recipere illud idem: probat hoc, quoniam per efficere assimilatur primo motori, & per recipere infimo enti, scilicet materię primę. Quarta est, quod species rei sensibilis non est nobilior quam virtus propria animę sensitiuę, immo vilior. quod probat, quoniam accidens subiecti nobilioris est nobilius. Modo virtus animę sensitiuę est subiectiue in anima, species autem sensibilis est subiectiue in potentia, vel organo, quę sunt viliora animę. His visis, format, Ioannes viam sic per impossibile. si non esset sensus agens, sensus non dependeret ab aliquo principio actiuo per se immediato, Contra primam suppositionem. consequentiam probat: quoniam, si sensus agens non est principium im-
B mediatum sensationis, aut erit illius agens sensus passiuus: & hoc non. quoniam vna & eadem forma non est primum actiuum agens & patiens eiusdem: aut erit ipsum sensibile, quoniam agens immediatum debet esse simul cum passo, vt declarat Aristote. & Auerro. 7. Physi. commen. 10. Aut erit ipsa substantia animę: quod etiam esse non potest, quia non nisi mediante aliqua virtute naturali distincta ab essentia eius, quę dici potest sensus agens: aut est corpus, quod esse non potest, quoniam tunc sentire non esset ab anima, cuius contrarium adducebatur. aut erit species sensibilis, quod esse non potest, quoniam materia esset nobilior sensu, Contra quartam propositionem. consequentiam probat. quoniam, cuius operatio est nobilior, & ipsum in se est nobilius, vt dicit secunda propositio: modo efficere est nobilius pati, vt dicit tertia. & sic completa est secunda via Ioan. quam videas in eo diffusam, post adducit tres modos soluendi, de quibus tangam prius duos, & sustinebo ipsos.

Tertia via Ioan. sustentatur in propositionibus: quarum prima est, vnum & idem simplex non potest esse immediatum per se principium actiuum & per se receptiuum vnius & eiusdem: quoniam potentia actiua est principium mutandi alterum, inquantum alterum, vt in Metaph. 5. & 9. aperte colligitur,
C scilicet. 17. commen. & secundo. vide Auer. & Aristo. Secunda est, species sensibilis est immediatum principium receptiuum sensationis: quoniam vnum & idem non est per se immediatum principium receptiuum diuersorum ordinatorum inuicem, vt colligitur. 7. Phy. vbi Aristo. ait. non quodlibet esse susceptiuum cuiuslibet, vide expositionem Auero. com. 33. vel. 39. Ex his arguo, si aliquod ponitur principium effectiuum sensationis, illud debet esse species, vt ratio precedens confirmat. modo species est principium receptiuum: ergo non est principium actiuum. & tu videas eum. Confirmat autem hanc rationem; quoniam sensus nunquam recipit actum sentiendi nisi mediante specie: ergo species cõcurrit vel per se, vel per accidens; si per accidens posset non concurrere, vt Auer. 8. Phy. in literra phylosophi declarat, scilicet com. 36. & 10. Meta. in vlti. com. nec potest fingi esse aliquod per accidens necessarium. vt declarat per Aristote. primo Poste. cap. 6. vide. Ex his concludit suam opinionem, scilicet quod sensus est duplex. quidam per se passiuus seu receptiuus sensationis & speciei sensibilis, qui est virtus seu qualitas animę sensitiuę: quidam per se causatiuus sensationis facta pręparatione per species pręcedentes causatas ab obiectis exterioribus: vnde, sicut in pomo vno numero sunt duę qualitates motiuę, quarum prima est odor, & alia sapor, & color in superficie: ita in quolibet organo sunt duę virtutes, quarum vna secundum se est principium recipiendi sensationem, alia principium effectiuum il-

lius. Et per hoc Ioan. ſoluit queſt. an ſit ſenſus, & ſecundo an ſit aliquid animæ noſtræ. iam enim apparet qualiter ipſe ponit eum aliquid animę noſtrę, tertio apparet qualiter ponit ipſum multiplicatum ſecundum ſpeciem ad multiplicationem ſenſuum paſsiuorum, vt apparet in ſol. primę difficultatis eius, hęc eſt opinio Ioan. vt apparet in eius verbis.

Circa quam ſic procedam; quoniam primo volo videre de vijs iſtius hominis. ſecundo, an queſtio in ſe ſit falſa, adducendo contr ipſum aliquas rationes, quas ipſe adducit, & nouas. Quantum ad primam partem. Circa ſuppoſitiones huius hominis videtur eſſe dubitatio plurima. primo circa primam, videtur enim, quod ſenſatio non habeat agens per ſe immediate, & patiens per ſe, vt Ioan. vult: quoniam omnis actio, quę habet agens per ſe, & patiens per ſe, oportet vt extrahatur de potentia ad actum ab illo agente in illo paſſo. hoc patet: quoniam actio agentis per ſe in paſſum per ſe nihil aliud eſt niſi extractio formę de potentia illius ad actum, vt colligitur plane. 12. Metaphyſi. commen. 28. ſed ſenſatio non extrahitur ab aliquo agente per ſe in aliquo peſſo, quoniam requiritur ibi eſſe diſpoſitionem, vt ibidem apparet. Secundo ad idem. ſi ſenſatio fieret per ſe ab agente per ſe, vel ex ente, vel ex nihilo. ſecundum dici non poteſt, eſt enim contra Ariſtote. primo Phyſi. & Auerr. ibidem. commen. 33. & 72. Nec ex ente quoniam, vel ex ente per ſe in actu, vel ex ente in potentea. non primum, vt declarant Ariſtote. & Auerr. primo Phyſi. commen. 78. nec ex ente in potentia, quoniam ſenſatio fuit contenta in potentia in organo: quod falſum eſt. Tertio, ad idem videtur facere ratio Ariſtote. 5. Phyſi. vt eam ordinat Auerr. commen. 13. ſic. ſi ſenſatio habet agens per ſe, ſit illud a, tunc a agens faciet ſenſationem, ergo aliqua actione facit illam: quoniam, ſicut materia paſsione patitur, ita agens actione facit. tunc ſit illa actio b, & quęro vel b habet agens per ſe, vel non. ſi non, nec ſenſatio habet agens per ſe, omne enim, quod fit mediante caſualiter facto, non habet agens per ſe, vt ſatis colligitur, 2. Phyſic. commen. 48 ergo, ſi ſenſatio fieret mediante actione caſu facta, non poſſet fieri per ſe. ſi autem b habet agens per ſe, arguitur vt prius, & ſic vel orocedetur ad infinitum, vel oportet dicere ſenſationem non habere agens per ſe. Circa ſecundam ſuppoſitionem, atiam videtur locus quęſtionis. videtur enim ſuſtentari in maxima topica tertij topicorum. cap. 2. quę dicit, amplius duobus effectiuis exiſtentibus cuius finis melior, ipſum melius. Et miror qualiter Ioan. non probauit eam maxima, ſed per auctoritatem poſteriorum, quę valde parum tangit hoc. Sed quod iſta regula non probet hoc declaro: quoniam. 2. cœli commen. 62. habetur, quod omnium vnus eſt finis, ergo finis vnius non poteſt eſſe melior alio, quoniam idem nec melius, neque peius poteſt eſſe ſeipſo. Secundo datur inſtantia, quoniam operatio materię eſt vilisſima omnium, & maxime operatione caloris inquantum calor, & tamen eſt ſimpliciter nobilior calore, vt dicittur communiter. Tertio adhuc fingo aliam inſtantiam: quoniam, inter omnes planetas operatio ſolis eſt nobilior & diuinior, vt Auerro. 12. metaphyſi. commen. 34. nititur probare, & tamen ſol non eſt nobiliſsimus planetarum, vt Auerro. ibidem. commen. 44. probat, ordinando eos ſecundum ordinem orbium, vide eum. Quarto. Ioan. contradicit ſibi in illam & quęſtione in ſolu. primi argumenti facti contra ipſam ab homine alterius opinionis, & in ſecundo phyſi. vbi tenet q celum, ſeclusa intelligentia, eſt nobilius muſca: & tamen optima operatio illius, vt ſic, eſt imperfectior optima operatione muſcę, vt patet. Quinto fortuna eſt cauſa multotieus operationis melioris quam prudentia, vt colligitur in lib. de bona fortuna; & tamen fortuna non eſt ſimpliciter perfectior prudentia. Circa tertiam adhuc eſt locus quęſtionis: quoniam videtur illa ſuſtentari in vna maxima tertij topicorum. cap. 4. vbi dicit alius locus, quod proximum bono melius, & magis eligendum. Modo Ariſtote. contra hanc maximam inſtat d. inſtantia huius: quoniam non verum, nihil enim prohibet non in eo, quod optimus eſt Achilles, in hoc ſimillorem Aiacem eſſe altero quo

A dem existente bono, non similiter autem. & post ibidem, habet autem instantiam, &c. Adducit secundam instantiam ad idem: quoniam operatio caloris est agere, operatio intellectus possibilis, & materię est recipere species a calore, & tamen simpliciter & absolute intellectus possibilis est nobilior calore, & similiter materia est nobilior calore. Ad idem quoniam agere & pati, vt sic, videntur respectus: modo respectus non sunt sic se habentes, quod vnus altero sit nobilior, vt etiam dicit communis opinio theologizantium. Circa quartam ad huc est locus quęstionis: quoniam, si valet, vt mihi videtur, iam non tenet nisi per maximam tertij topico, cap. 2, vbi dicit sic, & quod meliori, & honorabiliori inest magis eligendum: vt quod deo, quam quod homini: & animę, quam cordori. Modo hęc maxima videtur falsa: quoniam ignorantia vilior est sanitate, & tamem inest nobiliori subiecto. Secunda instantia est, quoniam albedo parietis inest vilior subiecto, quam nigredo corui, & tamen est nobilior forma, vt vides, ergo ista maxima patitur instantiam.

Et videtur mihi quod istarum quatuor propositionum tres vltimę sunt simpliciter verę: quia, vt apparet, omnes sustentantur in maximis topicalibus, & valde sum miratus ꝙ Ioan. qui gloriatur semper loqui ad mentem Aristo-
B te. & Auerro. & ad verba eorum, ꝙ ipse non adduxit illas maximas, vt patet in verbis Aristote. De prima autem est duplex modus dicendi satis probabilis, quorum primus accipit pro se dictum Auice. 5. suę metaphysi. vbi ait ꝙ aliqua sunt differentia duobus modis, scilicet quia se ipsis aliqua differunt, & quia ipsa differunt aliqua, quia ipsa differunt per differentias aliquas. Similiter ens duobus modis dicitur: vel quia in se habet vere esse, aliquod est ens vel non quia est vere ens, sed quia est illud, quo aliquod habet esse vere. Modo applicando hoc ad propositum, potest dici, ꝙ aliquod accipere esse post non esse, potest esse: non quia ipsum accipiet esse post non esse in propria forma, sed quia ipso aliquod accipit esse, vel quia sequitur ad aliquod, quod accipit esse post non esse. Alio modo quia ipsum in se proprie accipit esse post non esse. Dico ergo ꝙ sensatio non fit per se tanquam ab agente per se, sed fit, quia aliquod fit ipsa, & quia consequitur ad aliquod factum, per ipsam enim fit esse sensatum, & consequitur essentialiter aliquod, quod per se fit, verbi gratia species sensibilis. Et per hoc respondetur ad argumentum Ioannis, scilicet concedendo maiorem, & negando minorem: &, cum probatur ꝙ est finis animalis, nego hoc: immo consequitur finem animalis, est enim finis animę sensitiuę fieri omnia vt potest: &, quia non potest fieri color secundum rem, fit color intentionaliter, modo ad hunc finem
C consequitur sensatio, non ꝙ sensatio sit in propria forma per se intenta a natura animalis. Sed dices, illud intenditur a natura, cuius oppositum oditur a natura, modo oppositum sensationis oditur a natura, vt per se patet. Ad hoc, concedo maiorem, sed nego minorem, immo oditur oppositum receptionis speciei sensibilis, ideo speciem recipi in sensu amatur, & desideratur a natura, sed bene concedo ꝙ sentire amatur secundario. & sic eius oppositum odimus secundario, & per accidens. Sed dices, primo & 10. & 2. Ethi, finis formę est opus, ideo ponit felicitatem in opere, & non in habitu, nec in potentia. Dicendum, quod finis operatio est, vbi operatio, & res operata sunt vnum & idem, vbi autem in diuersis ponuntur, non oportet, vt scis, & tu considera. & sic potest defendi primus modus dicendi, scilicet quod sensatio non sit per se intenta, nec habeat agens per se nec patiens. Secundus modus dicendi est Ioann. & communis, quod sensatio sit effectus per se intentus a natura habens agens per se, & recipiens per se vere finis animalis. Quod potest declarari ex regula secundi physi. finis vult esse vltimum & optimum: vbi Auerr. commen. 31. ait, quod in rebus naturalibus est existens bonus, in voluntarijs multotiens apparet bonus. Cum igitur sensatio est vltimū, & bonum vere, ergo oportet vt habeat rationē finis,

& per consequens modo agens . ergo habebit agens . Confirmatur, quoniam D ibidem ait Aristo. omnia autem hęc finis gratia sunt . differunt tamen adinuicem quoniam alia quidem sunt opera, alia vero orgaua . vbi Auer, cōmē.29. dicit quędam sunt actiones, vt ambulatio : & quędam instrumenta, vt phlobotomia, id est, lancecta, qua percutitur brachij vena . ergo non inconuenit aliquē finem esse opus, & actionem, & per consequens sensatio potest esse finis. Pręterea, Aristo. primo ethic. distinguit de artibus , ꝙ scilicet quędam sunt quarum finis est opus ; & quædam, quarum finis est res operata : ergo idem, quod prius. Præterea, motores corporum cęlestium sunt propter motum cęli tanquam propter finem saltem secundario, vt secundo cęli com.17. colligitur : & tamen motus opus est : nisi dicatur ꝙ motus est operatio antiqua ęterna, & sermo primus intelligit de operatione noua: & hoc considera, quoniam nihil est. Propter hęc videtur probabiliter opinio Ioan. sustentabilis . Ad primam nego minorem : vbi debes scire, ꝙ cuilibet formę pręsupponitur receptiuum proprium & per se , aliter res transmutatur sine transmutatione , vt Auer. deducit primo physi. commē.71. & ponit rem habere aliquam dispositionem, quam nunquam habuit, nec simpliciter , nec in subiecto, vt ibidem dicit . dico ergo ꝙ cuilibet formę producendę, & productę pręsupponitur subiectum proprium. modo subiectum est duobus modis : quodam est valde disproportionatum formę, & valde remotum ab eius dignitate. & tale, ad hoc vt fiat dignum recipere formam , debet recipere plura media, quibus fiat idoneum ei . Quoddam vero est valde proportionatum , & satis nobile , immo nobilius forma : & respectu huius non oportet ponere media plura , nec vnum, sed sola pręsentia motoris forma fit in eo . Ex his sequitur quod extrahi de potentia materię est duobus modis . vno modo per media plura , quibus forma recipitur in ea, & materia fit proportionata illi , & sic formę naturales extrahuntur de potentia materię : quoddam dicitur extrahi , quia pro sui esse requiritur patiens , in quo recipitur , nec requiritur medium vnum , aut plura , quibus passum fiat ei conueniens . & sic extrahi de potentia materię nihil aliud est , nisi pro sui esse pręsupponere passum posse recipere actum illum ab agente, & sic formę intentionales extrahuntur de potentia materię . Et per hoc ad probationem, dico enim ꝙ Auer. loquitur ibi de extrahi primo modo , scilicet quando subiectum receptiuum est valde remotum a nobilitate formę , & valde disproportionatum ; tunc enim vult ꝙ extrahi fiat per alterationem , & quantitatiuam, & qualitatiuam , non aliter . Ad secundam dicendum , ꝙ fit ex ente in potentia secundo modo , scilicet non remota & disproportionata formę , & motori agenti illam . & concedo ꝙ species & forma intentionalis contenta est in potentijs causarum , scilicet subiecti receptiui , & agentis , licet modo F diuerso a formis naturalibus . Sed dices . forma intentionalis non fit in subiecto mediante dispositione : ergo non naturaliter fit, sed violente , vel artificialiter , sicut forma scanni . Dicendum , ꝙ licet non fiat mediante dispositione , attamen subiectum receptiuum ęst summe inclinatum ad formam , & agens etiam, propter quod non dicitur violenter facta , nec artificialiter : quia subiectum respectu formę artificialis non est in potentia limitata & inclinata ad actum , est enim quandoque in potentia violenta , quandoque in potentia neutra , vt alibi declaraui . Ad tertiam dicendum, ꝙ a actione agit sensationem , quę actio seipsa formaliter fit : quoniam aliquod est tale duobus modis: per partcipationem , & per essentiam . aliquod enim fit etiam duobus modis , per aliud tanquam per rationem faciendi , & aliquod fit per essentiam , id est, seipso , sicut aliquod est album duobus modis , scilicet participatiue & denominatiue, sicut paries : & aliquod per essentiam sicut albedo. Et quando dicitur, illa est ratio Aristo. Dicendum ꝙ Aristote. arguit , ꝙ motus non potest accipere esse post non esse per motum vere : quia , tunc idem esset , antequam esset , & esset processus in infinitum ; quia , sicut primus accipit esse per motum, & secundus eodem modo per motum , &c. & sic potest opinio Ioan. probabiliter sustineri , tu autem considera bene . Circa secundam propositionem

A oportet dicere quod illa sit vera, cum sit Aristo. verum omnino Ioan. fuit diminutus, cum eam simpliciter protulit sine limitatione. dico ergo quod intelligitur primo in finibus proximis, & non remotis. Secundo dico, quod debent esse fines per se. Tertio dico, quod debent esse fines possibiles attingi virtutibus proprijs agentium. Est ergo regula Aristote. maxima ista: cuius finis proximus per se possibilis attingi virtute eius est melior ipsum in se est melius.

AD instantias dicendũ. Ad primã dicendũ, ꝙ ille est finis omnibus cõmunis & remotus, modo, vt dixi, maxima intelligitur de fine ꝓximo ꝓprio. Ad secundam instantiam iam soluere potest, quĩ maxima est de agentibus; materia autem non est agens, vt vides. Vel dicendum, quod materia est vilior simpliciter, & absolute calore, & quacunque forma accidentali. Dico absolute: quoniam, secundum quid, id est, vt in prędicamento substantię est vilior, attamen simpliciter & absolute forma caloris est nobilior. Hoc antem ad pręsens potest duabus rationibus probari: quarum prima est. illud, quod est certę perfectionis & termiati gradus nobilitatis, omnino est absolute nobilius eo, quod est infinitę modicę perfectionis, & interminati gradus nobilitatis, hęc est manifesta per se. sed calor, & vniuersaliter omnis forma accidentalis est terminatę perfectionis, & finiti gradus, limitatęque nobi-
B litatis, & materia infinitę modicę: ergo, &c. minor pro prima parte omnibus est manifesta, sed pro secunda est concessa feae. quoniam materia nullam habet perfectionem, sed ab omnibus recipit perfectionem: ergo infinitis caret perfectionibus: ergo est infinite imperfecta. & sic est ista pars manifesta. Secunda ratio potest esse ad idem: quoniam illud, quod perficit aliud, & ab eo non perficitur, sed potius imperficitur, est in se simpliciter nobilius illo. Sed forma caloris perficit materiam, & non econtra, sed potius imperficitur calor a materia: ergo vt prius. & sic probabiliter teneo ꝙ materia absolute est vilior accidente. Ad tertiam dicendum in proposito ꝙ operatio solis manifesta est nobilior operationibus aliorum; attamen operatio occulta Saturni est nobilior, & penes illam Saturnus antecedit solem. ideo ait Auer. ibidem ꝙ comparatio eorum ad primum est pręcisa, id est, absolute. Primus motor est nobilior alijs, & per consequens primum mobile absolute nobilius alijs motibus aliorum. comparatio autem eorum inter se non est pręcisa, quoniam vnus planeta excedit alterum secundum vnum respectum, & exceditur ab altero in alio. Ad quartam dicendum ꝙ Ioã. contradicit sibi, & credo ꝙ ipse in illo errauit. hoc autem non est contra suppositionem: quia ego non teneo eam ad mentem Ioã. sed simpliciter. & si vis saluare ipsum non curo. Ad vltimam iam vidisti sol. dictum est enim quod idem intelligitur in finibus per se non casualibus.
C Circa tertiam propositionem dicendum, ꝙ indiget duabus conditionibus, quas Aristote. ponit ibidem, scilicet vt sit propinquius in eo, quod est optimum. secunda est, dummodo non sit admixtio contrarij: est ergo maxima. illud, quod est propinquius optimo in eo, quod est optimum, sine permixtione contrarij in se est optimũ, & melius eo, quod remotius, &c. Ad primam dico ꝙ ibi deficit prima conditio. Ad secundũ, illud debet intelligi in eis, quę sunt eiusdem generis principij, non eiusdem generis prędicamenti, vel diuersorum generum principij, & prędicamenti. Ad vltimam dicendum, ꝙ vnus respectus est nobilior altero non absolute, sed respectiue: ideo actio licet absolute non sit nobilior, attamen respectiue est nobilior passione. Circa quartam dicendum, ꝙ tribus conditionibus indiget. prima, ꝙ insit meliori inquantum melius. secunda, ꝙ sit accidens proprium. tertia, quod sit ens positiuum. est ergo maxima. accidens positiuum proprium, quod in est subiecto meliori secundum id, quod melius est, est melius altero opposito. modo his conditionibus remouentur iam instantię factę. Ecce igitur qualiter tres propositiones Ioã. sunt verę sine dubio pro mente Aristote. Prima autem est probabilis, cum sint circa eam opiniones diuersę, licet illa Ioan. sit melior. Et postquam vidi de propo-

sitionibus primę vię, superest modo videre an sit demōstratiua. Et videtur mihi quod multis modis potest dissolui. primo potest dici, quod sensibile est causa sensationis. ad eius probationem Auer. in hoc dat solu. in 2. de anima. cō. 74. vbi dicit, quod sensibile primo mouet medium, & medium motū, cum sit factū in actu, mouet organum ad actum visionis seu sensationis, & sic illud non cogit. secundo potest dici, quod causa agens per se & propria sensationis est species sensibilis actu recepta in organo. Ad reprobationē huius iam habes solu. ex limitatione secundę propositionis. debet enim intelligi, cuius operatio virtute propria est nobilior, ipsum in se est nobilius. modo species sensibilis agit sensationem virtute motoris separati. sicut virtus generatiua virtute patris, & vt instrumentum primi principii. Vnde species, & est instrumentum agentis principalis, & est qualitas accidentalis, primo modo non inconuenit, vt agat vltra suam naturam, sed bene secundo modo. & sic verificatur solutio, quam adducit Ioan. & reprobat, scilicet secundam. voluit enim dicere, qđ species potest duobus modis considerari. vno modo, inquantum qualitas scilicet quo ad eius essentiā. alio modo, quantum ad suam virtutē. i. vt instrumentum motoris separati, s. intelligentię: vt dicam in opinione Auer. & vt sic est nobilior quam sensus, non simpliciter, sed instrumentaliter. Ad ratione, quas adiecit Ioan. contra hoc respondetur. Ad primam, arguit enim sic, nō respondet ad vim rationis. probat enim ratio quod species sensibilis erit ens simpliciter nobilius quam sensus, quia eius operatio est simpliciter nobilior optima operatione sensus. Dico, ꝙ ipse non arguit ad punctum positionis: qm̄ ipsa responsio dicit, quod optima operatio speciei virtute eius est ignobilior optima operatione sensus, licet illa operatio sit nobilior: sed non est virtute specie, sed motoris separati. Ad secundam dico, quod per virtutem speciei potest homo duo intelligere, s. vel vim ipsius consequentem essentiam eius, ut eius est. alio modo per vim potest intelligi motor separatus, ratione cuius ut instrumentum agit. Tunc dico, quod loquendo de virtute primo modo, virtus speciei non est nobilior, sicut nec eius essentia, sed bene secundo modo. & sic concedo quid virtus speciei est nobilior virtute visus, quoniā illa est motor separatus, cuius ratione vt instrumentum agit. Et per hoc apparet intellectus sol. argumenti, qđ illi faciunt con. se volunt enim dicere quod speciei essentia absolute est ignobilior essentia sensus. attamen illa essentia, ꝓut est instrumentum virtutis separatę diuinę est nobilior. Ecce igitur qualiter, licet non differunt secundum rē, differunt s. cundū modos intelligendi, p quos res variatur scdm denominationem nobilis, vel ignobilis. Ad tertiam dicēdū, qđ species secundum suam propriam virtutem sibi intrinsecam, est. ignobilior sensu virtute & eius essentia: quantum tamen ad virtutem separatam, cui vnitur, vt instrumentū suę causę principali, est nobilior, nō tamē simpliciter scdm eius essentiā est nobilior cū illa virtus sit extrinseca. Ad quartā dicendū, ꝙ illa virtus est scdm rē distincta a speete, est tamē ei cōiuncta, sicut causa principalis vnitur instrumento. Et quando queritur, vel rępręsentatur &c. dico ꝙ nō repręsentat, sed est id, virtute cuius species agit illam, ideo nō superfluit. Hęc aūt so. est necessaria etiam secundum ipsum: quia, vt arguā. si ponitur sensus agens, vel repręsentat, vel non. si primum, ergo erit species sensibilis, si secundum, ergo ipse per eius virtutem non causabit sensationem, & ideo, sicut ipse habet dicere, ita dicam. Ad vltimum posset dici, quod ego non curo de contradictione illius opinionis. Vel dicendū, ꝙ scientia virtute propria est causa actus, vt instrumentum motoris principalis scilicet intellectus agentis: & sic. potest intelligi eius forma. Tertio potest dici, quod ex specie sensibili & potentia visiua fit vnum, sicut ex materia & forma grauis fit vnum, modo, sicut operatio grauis scili. moueri deorsum naturaliter sequitur formam receptam in materia quoniam dans formam dat consequentia essentialia & naturalia mediante forma, vt dicit. 4 cęli com. 22. &. 25. ita sensatio consequitur speciem receptam in sensu naturaliter: &, sicut prima operatio grauis non habet agens pře

A nisi agens mediante forma, ita operatio ista non habet agens per se, nisi mediante specie. Et sub hoc sensu intelligit opinio sociorum Ioan. cũ dicit. quod sensatio non indiget aliquo per se principio actiuo, sup. alio a generante speciem: eo quia sensitiuum, cum est actu factum per speciem, non est in potentia essentiali, sed valde per accidens. Ad rationem contra hoc dicendum primo, quod sufficit quod consequitur ad aliquod, quod habet causam per se agentem. vnde agens dando formam dat operationem illius, nisi impediatur. Vel dicendum, quod animal non intendit sensationem, sed tantum fieri ens sensibile, & per consequens informari specie sensibili, quia vnitur illi, ad quod sequitur sensatio, vt dictũ est. Ad secundam dicendum, ꝙ bene potest haberi scientia, q̃m non est ens casu. immo consequitur per se aliquod ens factum ab agente. Vel dicendum, quod de ente per accidens potest haberi scientia. inquantum est sub modo entis per se. vnde licet fortuna sit causa per accidens, attamen ista propositio est per se. Ad aliud dicendum, ꝙ per exire in actum non intelligit recipere, nec agere, sed consequi, sicut motus grauis consequitur formam, quod nec est agere, nec pati, sed exit ab agente mediante forma, cui appropriatur, vt accidens. Vel potest dici, quod recipit mediante specie. sta ꝙ per exire intelligat quod recipiat illum. & dico, quod habet agens, scilicet gignens speciem mediante specie, sicut de graui dicitur secundum viam communem. Ad vltimam
B potest dici, quod virtus sensus per se recipit sensationis actum, & non oportet ꝙ ei respondeat agens, sensus, sed sufficit quod illudmet agens speciem agat illum mediante specie. Et hęc solu. vt mihi videtur est multum pulchra, eo maxime, quia Alber. ait in, 2. de anima, cum dicit, nulla est virtus passiua, quin reducta ad actum efficiatur actiua. vide tractatu tertio. ca. primo. Istę sunt solu. quas homo debet dare in solu. argumenti Ioannis. Sunt autem quidam, qui ante me clauerunt, qui ad hoc argumentum duas adducunt solu. prima dicit, quod species est causa per se, & propria agens sensationem: & cum dicitur, illud est nobilius, cuius operatio est nobilior. dicit, quod uerum est in causando, non autem in essendo. Aliter soluit, quod operatio illa causatur ab opposito: & quando dicitur, quod illa operatio est nobilior operatione sensus. dici quod nõ, quoniam sensus habet pro operatione propria mouere sensus interiores: & hęc operatio est optima sensus, & per hanc excedit speciem vel obiectum. Mihi autem videtur, quod istę solutiones sint simpliciter errores. prima quidem ex perfectione potentię cognoscitur essentię perfectior, vt omnes dicunt, & est dictum philosophi in. 4. meteororum in fine, quasi ex perfectione operationis & causationis cognoscitur perfectio potentię, vt probat Auero. primo cęli commẽ. 116. vbi dicit, manifestum est quod potenia rei non est deffinienda nisi per vltimum istius actionis, & vult per vltimum, optimam operationem
C potentię. Secundo, quoniam ait Auerro. 3. de anima commen. 19. quemadmodum, non scimus multitudinem intellectuum separatorum, nisi per diuersitatem actionum eorum, ita etiam non scimus diuersitatem istius intellectus materialis ab intellectu agente, &c. vbi breuiter concludit, quod intellectus agẽs est absolute nobilior possibili, quia eius operatio est nobilior; ergo responsio ista est fatua. Tertio, si opinio non concluderet absolute perfectionem essentię, nulla alia esset via: quoniam nos non cognoscimus rerum essentias nisi a posteriori. modo nullum posterius est essentialius, & verius ipsi essentię quã operatio, vt scis. ideo hęc solu. est inconueniens dictis philosophorum. Secunda solutio est fatua plus; quoniam, vel sensus exterior habet mouere interiorem per se & eius essentiam, vel ratione speciei. si primum, ergo sensus exterior esset nobilior interiori, quod non est concessum. si ratione speciei sibi vnitę, vt forma: tunc, adhuc operatio speciei est perfectior operatione sensus, quę conuenit ei, vt sensus.

SEd circa solu. meas dubitatur, quoniam dictum est quod species non virtute propria agit sensationem, sed virtute alterius, ideo quęritur quid est illud, virtute cuius agit? Respõdet vnus vir huius temporis, q̃d species agit virtute aię sensitiuę. aĩa. n. sensitiua patitur, & recipit sensationẽ ꝑ potẽtiã de se, sa

ſpecie qualitatis ſibi connaturalem , & agit , & cauſat ſenſationem mediante D
ſpecie ſibi ab extra vnita , quę ſupplet vicem potentię naturalis . Sed hęc
reſponſio eſt error . quoniam , ſi hęc ſpecies agit virtute animę , vel quia ani
ma eſt actiua, vel paſsiua : non paſsiua , quoniam in virtute alicuius , vt paſsi
uum eſt , nihil operatur actiue. Si , vt actiua , vel per eſſentiam, vel per po-
tentiam : non eſt per eſſentiam , quoniam nulla forma generalis agit per eſſen-
tiam principaliter, vt Ioan,ſupponit . ergo, adhuc debet dari virtus ſibi intrin-
ſeca , per quam eſt id , ratione cuius , ſpecies agit . Pręterea , reſponſio eſt
voluntaria : quoniam poſſet quis dicere quod anima agit ſenſationem per po-
tentiam naturalem de ſecunda ſpecie qualitatis , & recipit mediante ſpecie
ſibi vnita in virtute animę : & , ſicut tu improbabis hoc , ego improba-
bo tuam . Ideo melius eſt eſtimare , vt dicit Auerro. commen. 60. quod
ſpecies agit in virtute obiecti , & obiectum agit illam in virtute motoris
ſeparati , vt dicam . extimandum eſt enim quod cauſę ſunt inuicem ordi-
natę , iſto modo . quod ſenſibile virtute moleris cauſat ſdeciem in medio,
medium actu factum in virtute obiecti propinqui agit ſpeciem in organo,
licet in virtute motoris ſeparati agat tanquam agentis remoti , ſpecies autem
in organo virtute medij actu facti agit in potentiam cauſando ſenſationem
hęc autem ſolu.non intelligitur , niſi viſa opinione Auer. ideo pro nunc ſit di- E
ctum intantum .

Viſa ſolutione eſt ad primam viam, & declarato qualiter nihil cogit. Super
eſt modo videre de ſecunda via, dico ergo quod multis modis poteſt diſſolui, et
primo declarando primam ſup. nihil eſſe . quoniam in . 8 . phyſi. in quęſtio-
ne de granibus & leuibus in ſolu.cuiuſdam difficultatis . ponit ipſe ſecundum
Auer.in tertio cęli commen. 28.non incōuenire, quod vna res realis ſi in actu,
& in potentia ſecundum modos diuerſos : quoniam forma grauis, vt eſt forma,
eſt actu : vt vero eſt in materia eſt in potentia . Pręterea. hoc non ſolum eſt ad
mentem Ioan. immo admentem Auerro. habet enim in.8.phyſicorum commē
to.40.ꝙ in actione ęquiuoca idem poteſt eſſe agens mouens, & patiens motum.
Idem 4. cęli commen. 22. contra Platonem dicit, quod agens, & patiens in re-
bus materialibus non diſtinguitur re ſed modo , & ratione. vide. Ex hoc poteſt
haberi vnus modus reſpondendi ad vim argumenti Ioan. Dicendo quod
ſenſatio fit a ſenſu paſsiuo , prout eſt forma : recipitur tamen illo , prout eſt in
materia : quoniam , vt dictum eſt , vna res numero , & ſpecie poteſt eſſe
agens mouens, & patiens motum, prout diuerſimode conſideratur. Et poteſt in-
ueniri ſecundus modus dicendi : ideo primo arguo contra eius ſecundam ſup-
poſitionem, in qua tenet quod ſpecies eſt ſubiectum receptiuum ſenſationis. de
inde dicam ad formam. q. Quātum ad primam arguo ſic dato illo, ſequitur ꝙ di F
ſpoſitio qualitatiua materię eſſet ſubiectum formę ſubſtantialis , contra ipſum
in vltima quęſtione. 7. phy. & . 8. q. primi de anima: conſequentia declaratur, quo
niam ita pręciſe ſe habet diſpoſitio qualitatiua reſpectu formę ſubſtantialis, ſi-
cut ſpecies ſenſibilis reſpectu ſenſationis , vt ipſe dicit ; ſed ſpecies ſenſionis
ſubiectum receptiuum ſenſationis. ergo, &c . Pręterea Auer. in primo de ſu-
bſtantia orbis ait. vnam formam habere plus vno ſubiecto eſt impoſsibile: ergo
impoſsibile eſt ſenſationem habere. ſpeciem tanquā ſubiectum receptiuū & ſen
ſum, quia tunc vna & eadem forma haberet duo ſubiecta receptiua . Pręterea,
eo dato, ſequitur quod ſpecies ſentiret. conſequentiam deduco per ipſum, qui pau
loante hanc rationem, impugnans virtutem corporis eſſe ſubiectum receptiuū,
dicit, ſi vero dicatur ꝙ virtus corporis eſt id , cui per ſe & immediate vnitur
ſentire, ſequitur ꝙ virtus corporis per ſe, & immediante ſentit, & reliqua. a pa
ri arguo. ſi, ſpecies eſt ſubiectum receptiuum ſenſationis, tunc, ſine dubio ſen-
tiet. attamen probo conſequentiam ſimpliciter , quoniam omne accidens exi-
ſtens in ſubiecto perfectum vltra gradum medium , poteſt , & debet denomi-
nare ſubiectum . cum igitur ipſa ſenſatio non modo ſit ſubiectiue in ſpecie vl-
tra gradum medium , immo tota ; ergo poterit ſpeciem denominare . Confir-
matur; quoniam , ſicut ſpecies dicitur alba , non obſtante ꝙ ſit ſubiectum im-

A mediatum, ita ſpecies dicitur ſenſus, non obſtante ꝙ dicatur ſubiectum imme-
diate. Pręterea, ſicut ſpecies intelligibilis ad intellectionem, ita ſpecies ſen-
ſibilis ad ſenſationem: ſed Auer. reptobat Auempa. in. 3. de anima com-
men. 5. qui dtxlt ſpeciem intelligibilem eſſe ſubiectum intellçctionis, ergo
& in ſecundo Ioã. reprobandus eſt. Ad hęc argumenta omnia dixerunt
homines quidam, quod Ioanes per ſubiectum intelligit medium diſpoſitum;
& non ſubiectum receptiuum: & tunc omnia argumenta ruunt. Sed hęc
ſolutio ſtare non poteſt. eſt enim directe contra verba eius, qui dicit. ſecundo
ſuppono, ꝙ ſpecies ſenſibilis eſt immediatũ per ſe principium receptiuum ſen-
ſationis, ſeu ipſius ſentirę. Vbi conſtat ꝙ diſpoſitum medium non debet dici
per ſe principium, & immediatum receptiuum formę. Non enim arguo niſi
contra id quod ipſe expreſſę dicit. non enim puto ipſum eſſe tantę dignita-
tis, ꝙ verba eius debeant gloſſari ad ſenſum bonũ propter eius excellentiam.
eſt enim clarus, & non indigens expoſitione. ſi quis enim velit ipſum gloſſa-
re, non curo; ſatis eſt mihi habere ꝙ id, quod verba eius in rei veritate di-
cunt, eſt falſum ſimpliciter. Pręterea, vltimo ad principale arguo. ſi ſpecies
requiritur tanquam ſubiectum, vel tanquam diſpoſitio, vel quomodo vis. Vel
hoc eſt, quia ſenſus non eſt ſumme ſuſceptiuus actus ſenſationis. Vel quia ſen-
ſatio eſt actus adeo ſuperexcedens nobilitatem ſenſus, ꝙ indiget diſpoſitione il
B la ad hoc, ꝙ ſenſus eleuetur & nobilitetur pro illo actu, vt dicitur de mate-
ria in primo de Aĩa cõ. 16. Primum dici non poteſt: quoniam ſenſus eſt ſumme
receptiuus, ſicut intellectus reſpectu Intelligibilium nullum habens actum
de ſe. Secundum etiam dici non poteſt, quia virtus ſenſitiua eſt nobili-
or ſenſatione: quoniam. per eius vnam ſuppoſitionem, cuius accidentis ſu-
biectum eſt nobilius ipſum eſt nobilius. modo ſubiectum virtutis ſenſitiuę eſt
natura ſecundum Ioan, in quęſtionibus primi de Anima ſubiectum ſenſatio-
nis eſt compoſitum ex organo, & virtute, vel anima: modo forma eſt no-
bilior materia, & compoſito & magis ens vtroq;. 7. & 8. Meta. &. 2. de Ani
ma commẽ. 7. & Ioan. tenet hoc in quęſtionibus ſecundi de Anima: ergo vir-
tus ſenſitiua erit nobilior ſenſatione. & ſic non oportet, vt ponatur illa diſpo-
ſitio propter ſecundum. His habitis, poteſt multis modis dici. Primo ꝙ ſpe-
cies, & ſenſatio ſunt duo effectus ordine quodam procedentes ab obiecto, ſi-
cut radius rectus, & radius reflexus ab ipſo ſole, vel ſicut lumen primum, &
ſecundum: & tunc tota vis rationis ruit: quoniam concedam ſibi ſpecies non
concurrere tanquam agens. Secundo poteſt dici, ꝙ ſpecies eſt agens ſenſa-
tionem, ſicut forma grauis reſpectu actus motionis. Et tunc ratio eius nulla
eſt: quoniam, non inconuenit vnum ſubiectum eſſe receptiuum duorum eſſen-
C tialiter ordinatorum in genere cauſę agentis, licet in genere cauſę materialis
forte ſit inconueniens vno modo, vt alibi dixi. Vltimo poteſt teneri ꝙ ſpe-
cies eſt tanquam diſpoſitio per accidens, neceſſario tamen concurrens non per
ſe. Ad argumenta Ioan. Ad primam contra. cum dicit ex dicto philoſophi
in primo Poſteriorum, ꝙ omne neceſſarium eſt per ſe. dico ꝙ intelligitur de
neceſſario habente cauſam in ſubiecto. & ſic nullum per accidens oppoſitum
huic neceſſario eſt neceſſarium, quod, ſcilicet non habet cauſam in ſubiecto.
immo Auerr. in multis locis autenticat hanc diſtinctionum. primo, 5. Met.
commẽ. vltimo, vbi dicit, & dixit hoc. quia accidentia, quę dicuntur inpone-
te ſubſtantię, quędam ſunt neceſſaria, & quędam non neceſſaria. Pręterea.
4. Phyſi. commen. 20, ait: ſed quia illud, quod eſt per accidens, eſt duobus
modis, ſcilicet ſemper, & raro: videtur ꝙ illud, quod eſt ſemper, intret quo
quo modo in numero demonſtrationum verarum non eſſentialium, quę dicuntur
demonſtrationes dialecticæ, ecce, quomodo ipſe expreſſe vult per accidens
eſſe duobus modis: quorum vnum igreditur demonſtrationem, & eſt per acci-
dens neceſſarium: & aliud non, & eſt per accidens contingens, Pręterea, pri
mo Phy. commen. 66. ait, & eſt intelligendum hic per accidens, & neceſſariũ.
illud enim, quod eſt per accidens, aliud eſt neceſſarium, aliud rariſsimum. ec
ce, igitur quomodo his homo in hoc errauit valde, audet enim dicere illud.

quod negat Auer. Et si aducuntur auctoritates. Ari. & Auer. 10. meta. commẽ. D
vltimo. & 5. meta. cap. de eodem & capi. accidente, & primo posteriorum, & primo meta. commẽ. 8. & 8. physi. commẽ. 30. Dicendum, quod loquitur de accidente, quod non habet causam propriam in subiecto, vt scis. hoc enim per accidens cum habeat causam extra subiectum, ideo non oportet vt semper insit, sicut declaratur secundo phy. commẽ. 48. & tu considera, quoniam de hoc non debeo facere nunc tractatum. Ex his apparet multiplex defectus huius rationis. potest enim euadi ab ea pluribus modis, & tu addas, si placet. Superest modo soluere viam primam, quę est per verba Aristo. & Auerro. ad quam dicunt quidam, quod anima est principium effectiuum omnium motuum, licet dissimode: quoniam respectu motuum estimatorum, qui dicuntur sensationes, est causa remota per speciem sensibilem tanquam per instrumentum. dictum est enim supra, quod species est instrumentum essentię animę ad causandum sensationem & sic nihil habetur contra me. Respectu autem aliorum motuum, vt scilicet. respectu motus augmenti est causa remota per instrumentum intrinsecum: & sic respectu caloris, qui est quid corporis nostri. Respectu vero motus localis per species, & membra, & virtutem motiuamque sunt aliquid corporis nostri, vt vides: ergo anima est principium principale omnium motuum tam verorum quam estimatorum, licet modo diuerso. E

Sed hic modus dicendi est reprobatus supra. Ideo aliter oportet dicere quod per animam intelligit illam, quę est actuata propriis principiis. modo, licet anima respectu sensationis sit secundum eius propriam naturam principium passiuum. attamen, cum recepit speciem, est principium effectiuum illius. dico ergo quod, per animam intelligit illam, prout est coniuncta speciei sensibilis virtute cuius fit principium actiuum, vt dictum est sępe in exemplo de lapide, quando est actu grauis: sicut enim intellectus nihil est actu eorum, quæ sunt, nisi postquam intellexit, ita sensus: ergo per animam intelligit, prout est actu. est. autem actu postquam recepit speciem: & sic apparet solu ad hęc quęstionem. Et, postquam visæ sunt vię hominis, & debilitate. nunc tempus est adducere rationes contra ipsum: & primo arguo aliquibus rationibus eius, quas ipse adducit contra se, dando eius euidentiam. secundo rationibus propriis. Primo, ergo arguo. si daretur sensus agens, vel esset cognoscens, vel non cognoscens: non est cognoscens. quia tunc passitiui superflui essent. Nec, non cognoscens, quia tunc esset vilior sensus passiuo quoniã viuum, & cognoscens vniuersaliter est nobilius non cognoscente. Ad hoc Ioannes finxit solutio. dicendo, quod non cognoscens secundum quid est ignobilius cognoscente, scilicet, secundum istam priuationem: attamen simpliciter & absolute potest & est nobilius cognoscente, vt corpus cæleste seclusa intelligentia est F nobilius musca, vt accipitur. 2. physicorum ab Aristote. & Auerroe commento. 45. Sed iste homo multis modis erauit. primo contradicit Aristote. & Auerro. secundo contradicit sibi, & eius rationi. contradicit quidem Aristote. quoniam ipse in secundo de generatione animalium ait, vniuersaliter actiuum & viuum nobilius esse non viuente: ecce, quomodo dicit illud absolute. Pręterea, Auerro. primo de anima commen. secundo ait. animalia enim sunt nobilissima corporum generabilium & corruptibilium. anima autem est nobilius omnibus, quę sunt in corpore animalium, modo nisi cognoscens esset nobilius non cognoscente, quid diceret Auerro. ⁊ Pręterea, Aristote. & Auer. 2. cęl. com. 61. vbi probat ꝙ corpora cęlestia sint animata. d. dicamus ꝙ, cognitio talium rerum est possibilis, vult dicere dispositionum corporum cęlestium: quia, non opinamur quod ista corpora, vult dicere cęlestia, sint tantũ corpora sine anima, opinando ea esse nobiliora omnibus corporibus, quę sunt hic. cuius rationem subdit. d. quoniam necesse est, vt nobilius animato sit animatum necessario. Ecce, quomodo probat hęc corpora esse nobiliora, quia animata. modo, si simpliciter dictum Auerro. non esset verum, sed secundum quid, vt fingit Ioann. iand. eius ratio nulla est. Pręterea, in libro destructio destructionum, disp. tertia, in solutio, 13, dubij prope finem, probat corpora

A cęlestia esse viua per secundam rationem, quę est his verbis posita. & valde potest de hac ratione adminiculari, videlicet; multa paruorum, id est, infimorum, & vilium corporum, id est, generabilium nobiscum, id est, in partibus istis, infra cęlum inuentorum, quę vita nõ carent, immo cum toto ipsorum defectu, & vilitate eorum subiectę, & paruę illorum quantitatis, id est, magnitudinis, placuit deo glorioso influere in eis vitam & rationem, id est, prudentiam, ex quibus possunt ipsorum esse, regere, & conseruari, vt plus fieri potest. Tũc arguit per locũ a maiori dicanto ergo melius, quod supercęlestia corpora dignissima sunt, tale munus ab ipso deo benedicto recipere meruerunt, videlicet, vitam, & intellectum, &c. Ecce, quomodo vult simpliciter viuens, & cognoscens esse perfectius non viuente, possunt autem adhuc adduci multę alię rationes, de quibus satis est. Quod autem contradicat sibi, & rationi simpliciter apparet: quoniam dictum est, quod illud simpliciter est nobilius & absolute cuius operatio est simpliciter nobilior operatione alterius, modo operatio viuentis, vt est cognoscere, est simpliciter nobilior operatione, non viuentis: ideo videtur sermo huius hominis falsus simpliciter. Illud autem quod ipse adducit in eius confirmatione de corporibus cęlestibus, quę dicuntur diuiniora. hoc dicendum quod fuit causa erroris eius. loquitur enim de corporibus illis, prout sunt viua, sicut loquitur. 2. cęli Auero. commẽ. 21.

B Et si dicatur, sicut Ioan. replicat. 2. physi. quoniam Aristo. loquitur contra illos antiquos, apud quos nondum inuenit illa esse viua. Respondetur, quod apud antiquos, & maxime apud illos, contra quos ibidem Aristo. loquitur, corpora cęlestia erant viua, imo dii, vt Empedo. & multi alii dicunt, ideo licet nondum illud determinauit attamen, quia loquitur contra eos, qui concedunt illud, non inconuenit vti indeterminato tanquam vero. Alii autem moderni, mei temporibus aliter fingunt, scilicet, quod illa propositio, cognoscens est nobilius non cognoscente, est vera duobus seruatis: quorum vnum est vt ipsum non cognoscens non sit pars alicuius cognoscentis: propter, quod potest saluari, quod cęlum seclusa intelligentia sit nobilius ipse musca: quoniã, licet in se non sit cognoscens, est tamen pars cognoscente, Secundum est, vt etiam non sit virtus alicuius cognoscentis: propter quod dicitur quod voluntas est nobilior quam ignis, vel animal: quoniam est pars cognoscentis, immo apud quosdam est nobilior intelligentia, quicquid sit secundum rei veritatem. Sed hęc solutio est purus error, isti nanque frequenter habent cogitatiuam corruptam. Si enim ita esset, nullus haberet aliquam viam ad probandum animam sensitiuam esse nobiliorem materia: quoniam diceret quod materia, pro

C quanto est pars cognoscentis, esset nobilior, vel saltem non minus nobilis.

Preterea, Auer. ait quod anima est nobilius omnibus, quę sunt in animali, vt cõmẽ. 2. primi de anima dictum est. modo hoc non esset verũ: quoniã ea, quę sunt in animali, sunt partes animalis. Pręterea, ad quid laborat Aristote. in libro de anima, ad probandum gradum intellectum esse vltimum, & minimum, & perfectissimum omnium alborum iam enim esset facilis solutio, dicẽdo quod alij sunt perfecti, sunt enim partes, vel virtutes intelligentis animalis.

Pręterea, iste homo nihil dicit ad punctum. quęrimus enim, an cognoscens, secluso quocunq; alio, sit absolute perfectiuus non cognoscente absolute secluso quocunq: alio. & vt declaratum est apparet quod absolute cognoscens est nobilius non cognoscente, & sic absolute sensus passiuus est nobilior agente. Apparet ergo mihi, quod ista ratio contra Ioann. habeat bonam apparentiam. Secundo, arguitur alia ratione: quoniam, si sie: tunc sensitiuum esset in potentia essentiali ad actum sentiendi, vide eius deductionem.

Ad hanc solutio. adducit Ioan. longã, & prolixam. attamen breuiter consistit in hoc, quod non inconuenit consequens concedere, nec ipse inuenit contrarium; cõcedit tamen quod, si esset in potentia accidentali, nõ haberet agens per se. Potest dicere videtur, quod sensus, postq̃ est genitus, est in potentia accidentali vno modo, & essentiali alio modo. vide ipsum. Attamen contra duo quę Ioã. concedit. primo contra illud, in quo fingit quod, si esset sensitiuum in

potentia accidentali, non indigeret agente per ſe. Si enim hoc eſſet verū, ali D quis effectus per ſe non haberet cauſam per ſe, vt motus localis grauis. Illud autem, quod dicit Auer. 8. phy. cō. 33. & 4. fecit errare Ioan. quia non vult quod exiſtens in potentia accidentali nō habeat agens per ſe aliquo modo, ſed ꝙ nō habet agens per ſe extrinſecum, attamen habet bene ante agens intrinſecū, ſcilicet, formam ſubſtantialem. Secundo concedit, ꝙ ſenſus actu genitus eſt in potentia accidentali. Illud eſt impoſsibile: quoniā ſenſus, vt ſic, indiget motore extrinſeco, & per ſe. & tamen ſcis quod illud, quod ſic ſe habet, non eſt in potentia accidentali eo modo, quo loquitur Ioan. Poteſt aūt replicari ad formam, attamen non opus eſt in propoſito.

Nunc arguo argumētis meis primo ſic illud ſufficit in cognitione alicuius ſenſibilis obiecti, quo habito potētia cognoſcitiua eſt ſufficiēter aſsimilata obiecto ſenſibili. hoc patet q̄m cognitio fit tantū per aſsimilationē potētię cognoſcitiuę ad obiectū, vt declaratur primo de anima cō. 26. & 3. maxime cōmē. 4. Sed habita ſpecie ſenſibili ab obiecto cauſata ſufficiēter, ſenſus eſt ſimilis illi: ergo illa ſola fit eius ſenſatio nullo alio concurrente. Confirmatur maior: quoniam, per poſsibile vel impoſsibile ſecludatur ſenſus agens: quero, an poſita ſpecie coloris in viſu fit ſenſatio illius, vel non: ſecundum dici non poteſt: quoniam ſpecies naturaliter & eſſentialiter & per ſe eſt repręſentatiua obiecti, & hęc B a nullo habet niſi a natura eius, ſcilicet, quia eſt obiecti ſimilitudo: ergo ſecluſo illo adhuc præſentabit obiectum, & per conſequens erit ſenſatio. Præterea ſenſatio nihil aliud eſt niſi obiecti ad potentiam perfecta repręſentatio: ſed, ſecluſo ſenſu a gente, poteſt fieri iſta pręſentatio: ergo ſecluſo ſenſu agente poteſt fieri ſenſatio, & per conſequens ſuperfluit. Pręterea, ſi ponitur hęc virtus, actiua ſenſationis, vel pręſentabit potentię obiectum ſenſibile, vel non, ſi non: ergo non cauſat ſenſationem conſequentiam probo ex dictum eius, qui impugnant ſolutionem cuiuſdam ſui ſocii ſupra in. q. ait. ſi autem dicatur quod ipſa virtus ſpeciei ſenſibilis non repręſentat ipſum ſenſibile, nec ei conformatur, hoc videtur abſurdum: quia tunc illa ſpecies per illam ſuam virtutem non produceret cognitionem, ſeu ſenſationem illius ſenſibilis priuſquam alterius: ecce, quomodo conſequentia eſt eius. Si dicatur quod ſic: ergo erunt duę ſpecies vnius ſenſibilis ſicut ipſe arguit: & ſine dubio hoc argumentum eſt demonſtratiuum ad hominem, & conſydera tu. Pręterea, non maioris actualitatis eſt materia cū forma grauis ad cauſandum motum ſolum, quam materia organi cum ſpecie ſenſibili reſpectu actus ſentiendi. hęc patet, ꝙ eſt Ioan. Sed materia cum forma grauis ſufficit pro ipſo motu: ergo organum cum ſpecie ſenſibili F ſufficit pro ipſo actu ſentiendi. Propterea, ſecundum Ioan. ſpecies concurrit ad actum ſentiendi. vel igitur mere & ſolum paſsiue, vel aliquo modo actiue. non primum, quoniam omnis potentia mere paſsiua eſt contradictionis, vt Ioan. tenet in libro de ſubſtantia orbis, & eſt dictum Ariſto. 9. meta. & Auer. ibidem commē. 17. & 19. ergo oportet vt concurrant actiue, ergo ſuperfluit ſenſus agens. Pręterea, omnis forma, ad quam ſequitur aliqua operatio eſſentialiter, & per ſe non excedens illam, ſe habet actiue reſpectu illius: ſed ſpecies eſt forma organi, ad quam eſſentialiter, & per ſe ſequitur ſenſatio, quę ſenſatio non excedit illam ſpeciem: ergo reſpectu ſenſationis ſe habet actiue. maior eſt manifeſta per ſe: quoniam operatio fecit ſcire formam ſicut tranſmutatio materiam vt colligitur. 8 met. cō. 12. & alibi. & hęc maior eſt Auer. in. 3. capi. de ſubſtantia orbis. minor autem Ioannis. Pręterea, ſupponatur quod ſpecies rei ſecundum eſſentiam eius, & ſuam naturam ſit actiua. probatur, quoniam ſpecies in anima non differt a forma extra animam, niſi, quia ipſa in anima eſt abſtracta, extra animam eſt in materia. modo iſta differentia non tollit potentiam actiuam ab ipſa re abſtractā immo dat ſibi potentiam plus pure actiuam, quoniam materia impedit actionem: & ideo 9. metaphyſi. commē. 2. ait Auer. quod formę ſeparatę ſunt purę formę, & purę actiones, & ſunt tantum actiuę, & nullo modo paſsiuę itaque apparet

A quod forma in anima est actiua omnino : tunc arguo petendo, post quam species est recepta in anima, vel aliquid agis, vel nihil. si aliquid, non potest agere nisi spiritualiter, & per consequens sensationem causabit. si nihil, & cum sit apta nata agere, & nunquam aget, nec in anima, nec alibi : ergo ociosa in natura. Preterea arguo. omne inducens summam dispositionem pro aliqua forma in natura est agens illam formam, sicut sumitur ab Auerroe. 7. metaphysi. comment. 31. & 12. metaphysi. commento. 18. sed per Ioannem, sensibile extra animam inducit summam dispositionem facientem pro forma sensationis : ergo aget ipsam sensationem, & per consequens sensus agens superfluit. Ioannes in questione de sensu agente, & tertio de anima. q. 24. in solutione cuiusdam difficultatis ait, quod illud dictum Auerrois est intelligendum de agentibus, que agunt formas substantiales, Sed de illis, que producũt actus accidentales, non oportet. Hanc solutio. probat ex tribus. primo ex secundo de anima commento. 67. de lumine, & intentione coloris in medio : cuius agens dispositum, scilicet, corpus luminosum non est idem cum agente perficiente, vt colore. Secundo probat idem ex. 5. metaphysi. ab Aristotele & Auerroe commento. 3. & 2. physi. commento. 25. ponitur quod duplex est agens artificiale, scilicet, disponens, & preparant subiectum ad receptionem actus postremi seu completi aliud est agens perficiens & complens : ergo oportet ponere aliud esse agens inducens, & aliud disponens.
B Hanc eandem distinctionem tertio autenticat Ioannes ex. 7. physico. commento. 37. vbi soluendo questionem Zenonis, innuit dictinstionem istam scilicet, quod quoddam est mouens preparans : & hoc vocat mouens in potentia, pro quanto eius effectus ordinatur, sicut potentia receptiua, vel sicut preparatio ad actum postremum. aliud est mouens perficiens & coplens, quod scilicet inducit in subiecto iam preparato actum intentum. Ex his tribus concludit Ioann. quod inconueniens non est in aliquibus esse aliud agens inducens, & agens disponens, vt apparet in actibus substantialibus.

Sed mihi videtur, ꝙ iste homo maxime errauit in hoc, & ideo primo ego declarabo in quibus dictum Auer. habet locum, secundo probabo illud ex quibus apparebit peccatum Ioannis. Quantum ad primum debes scire, quod sicut dicit dispositio est duobus modis, ita agens disponens est duobus modis. est autem dispositio vno modo id, inter quod & formam, ad quam ordinatur, est essentialis ordo, sicut est inter premissas, & conclusionem. Et est secundo modo id, inter quod, & formam non est ordo essentialis, sed mere accidentalis. Istud potest declarari exemplis. posita enim sufficienti dispositione pro forma ignis, omnino oportet vt ponatur forma ignis: quoniam inter dispositionem, & illam
C formam est ordo essentialis. Exemplum secundi est de lumine, quantumcũq; enim ponatur lumen, non oportet, vt ponatur forma, ad quam disponit : eo quia non est lumen essentialiter ordinatum ad intentionem forme sensibilis, & per consequens duplex est disponens, sicut fuit duplex dispositio. Istis habitis, ego assumo contra Ioan. istam maiorem. omne agens disponens dispositione essentialiter ordinata ad actum, est agens inducens illum actum secundum rẽ & subiectum: & dixi notanter dispositione essentialiter ordinata, &c. i. quia de dispositione accidentaliter ordinata non oportet. Tunc illi maiori addo minorem : sed agens dispositionem pro sensatione est agens dispositionẽ essentialiter ordinatam, & per se, vt dicit Ioan. in confirmatione secunde rationis: ergo sequitur conclusio, vt prius. Sed tota vis consistit in maiori ideo eam probo. p'imo sic, plus forme substantialis excedit qualitatiuam dispositionem pro ipsa essentialiter ordinatam, quam forma accidentalis excedat suam pro ipsa essentialiter ordinatam hec est manifesta. Sed potens producere dispositionem qualitatiuam essentialiter ordinatam ad formam substantialem potest producere formam substantialem, per Ioan. qui dicit quod tenet in subiectis: ergo multo melius potens producere formam accidentalem, & dispositionem accidentalem ordinatam essentialiter ad aliam accidentalem potest producere illam

accidentalem:ergo dictum Auerro.intelligitur in omnibus tam accidentalibus D
actibus, quam substantialibus, dummodo sit ordo essentialis dictus: & sic
patet maior. Secundo principaliter arguo. si a agens disponens essentialiter
ordinatus ad b formam sufficientem simpliciter pro illa, quod per te non po
test producere b formam, & quero vel non potest producere b formam, quia ip
sum b produci est difficilioris productionis, quam producere dispositiones es-
sentialiter ordinatas ad illam. Vel, quia ipsum b est forma agenti impropor
tionata, non enim potest fingi, aliud, vt patet, non primum, quoniam tota
difficultas formę producendę ex difficultate productionis dispositionum con-
surgit, sicut colligitur ab Aristotel. primo de generatione, & Auerro. ibidem
commen. 55. in illo verbo, habitibus pręsentibus in materia cessat motus,
dat intelligere quod tota rei difficultas est ex ipsis dispositionibus.
Confirmatur, quoniam si sic, tunc babitis dispositionibus, adhuc agens non
potest subito producere illam, immo magnum tempus apponeret quod est
contra Auer. 6. physi. com. 32. & 4. physi. com. 119. Nec potest fingi secundũ:
quoniam cuicunque sunt proportionata omnia media essentialiter ordina-
ta ad finem, est proportionatus finis. sicut cuicunque sunt proportionatę pre
misse est proportionata conclusio, vt scis. media enim essentialiter ordi-
nata fini proportionantur, & agens illas proportionatur illis: ergo a pri- B
mo ad vltimum etiam proportionabitur ipsi fini. Pręterea tertio arguo.
si disponens essentialiter non esset genus, tunc vna & eadem species es-
set a casu, & a natura, contra Auerro. 8. physic. com. 46. consequentia de-
claratur; quoniam disponens essentialiter, vel intendit nducere finem,
vel non. si non, ergo fuit accidentale, & quasi fortuitum ex dispositione
essentialiter ordinata produci formam, & sic poterit non esse, sicut Ioan.
dicit. si intendit, & nunquam producit, ergo illa res fuit casu factam, & etiã
est facta natura, ergo vna species esset a casu, & a natura. ex his apparet ma
iora simili contra Ioan. & peccatum eius, & verificatio dictorum Auer-
ro. vbi enim Auerro. vult quod disponens sit agens formam, loquitur de
disponente per essentialiter ordinatas dispositiones. vbi vult quod quan-
do sunt diuersa, loquitur de dispositionibus accidentaliter ordinatis: &
sic possunt dicta Anerro. satis subtiliter concordari. Præterea mihi vi-
detur extraneum q̄, si sensus agens daretur tanquam res realiter distincta
a sensu pasiuo, quod Aristote. nullam fecisset mentionem. vnde probo
quod sit diminutus, nullam fecit mentionem de sensu agente, & debuit fa-
cere: ergo est diminutus. consequentia nota. prima pars conceditur a Ioan.
sed secunda pars antecedentia declaratur; quoniam, secundum omnes exposi-
tores, si non fecisset mentionem de intellectu agente, esset diminutus, vt E
patet apud omnes: sed ita pręcise se habet sensus agens ad sensum passi
uum, sicut intellectus agens ad intellectum passiuum ergo &c. Vlti-
mo, arguo argumento Ioan. si iste sensus agens daretur, vel esset vnus se-
cundum speciem omnium sensuum passiuorum, vel multiplicatus. Et sine
ampliori labore Ioan. dicit quod sensus passiui sunt multi in eodem orga-
no specie distincti: vnde, sicut visio albi est specie distincta a visione
nigri, ita virtus visiua albi speeie, & realiter distinguitur a virtute visi-
ua nigri. & quia cuilibet virtuti passiuę respondet actiuam, ita ponit ad-
huc sensus agentes multos in eadem specie, quorum vnum causabit actus
sentiendi album, alius causabit actum sentiendi nigrum, vide ipsum. Sed
hoc est purus error; quoniam fumosa propositio omnium latiuorum est,
quod impossibile est duo accidentia specie distincta esse in eodem subie-
cto numero ęqualiter primo, & maxime si sunt accidentia propria illi su-
biecto. Et per consequens impossibile est dictum Ioan. Secundo ar-
guo argumento eius, primo physic. questi. an materia habeat infinitas poten-
tias. & est argumentum ad oppositum. arguit enim sic. si materia habet
potentias ad infinitas formas, ergo habet infinitas potentias secundum nu-

A merum formarum, fundat enim se super hoc ꝙ numerus potentiarum debet esse secundum numerum specierum, vt dicit Auerro. 12. metap.commen.11. modo arguo, si ipse ponit multos sensus passiuos, & multos actiuos propter multitudinem actuum, quos causant: a pari debuit ponere infinitos, sicut primo physicorum ponit, quoniam vnum organum numero est in potentia ad actus sentiendi infinito: ergo debet habere infinitas potentias passiuas & infinitas actiuas, & quid absurdius? Hoc idem potest argui duabus eius suppositionibus in illa questio positis: quarum prima est, quod quando aliquod subiectum est in potentia ad actus infinitos respectu alterius, & alterius formę & specie, & numero, habet aliam & aliã potentiam: hęc est vna suppositio eius, secunda suppositio est ista. quod organum est in potentia ad infinitos actus visionis possibiles fieri. Ex his arguitur, vt prius, ꝙ sicut ipse concedit visus actiuos & passiuos multos in speciebus, ita debuit concedere infinitos, vnde, si vis sui argumenti concludit de potentiis materię, quare non concludit de potentiis visiuis: ideo accidit ꝙ iste homo frequenter sibi contradicat; eo quia semper applicatur errori, & alicui fictioni ex phantasia corrupta, & non ex ratione:cum omnia hęc sint, apparet peccatum Ioan.in opinione de sensu agente manifestũ. Et est completa prima pars huius tractatus.

B Secunda pars principalis, vtproposui, vult declarare opinionem Arist.& Auerro. Ad quam declarandam oportet accipere vnum, in quo Ioan. errauit valde, vnde, quia errauit in principio multis erroribus, errauit in fine, scilicet ꝙ sensatio,& species sensibilis sunt vna res in subiecto, differunt tantum in modo. & ideo agens potens causas species causabit omnino sensationem, cum species & sensatio sunt vna res simpliciter, differunt tamen in modo intelligendi, forma enim impressa in potentia visiua a te sensibili extra animam, prout est deriuata similitudo rei sensibilis extra animam, dicitur species, prout vero repręsentat illam, & recipitur in potentia, dicitur sensatio. isti ergo modi intelligendi sunt vnius rei tantum, licet illa res possit intelligi sub ista pauca diuersitate, Sed dices, ergo medium illuminatum, vt aer sentit quoniam recipit speciem, & illa est sensatio.ergo respectu sensibilis habet sensationem. Respondeo, ꝙ species est in medio sub ratione,qua species, non tamen sub ratione, qua visio seu sensatio, sensatio enim est receptio speciei in virtute sensitiua,prout est virtus sensitiua, ideo sunt vna res in subiecto, licet sint modi diuersi, qui originantur ex rei in natura. Per istud principium nolo habere aliud,nisi quod quodcunque agens potest producere species in potentia sensitiua, vt sensitiua est,potest producere sensationem. & ideo non est di

C uersum agens speciem ab agente sensationem,sicut Ioa.putat.Hoc habito, oportet prius declarare.q. in sensibus exterioribus, deinde in interioribus, Quantum ad primam partem suis opini. Dicit.Alber.in.2. de anima tracta.3,cap. 6. vbi vult, quod quęlibet formam sensibilis sit sensibilis in secundo modo dicẽdi per se, vt Auer.dicit secundo de anima commen.66. &.67.ideo vult ꝙ forma caloris, siue cuiuscunque sensibilis est duo secundum modũ, & vna secundũ rem,& in subiecto, & ideo prout est forma tantum habet causare actionẽ spiritualẽ, quia forma vt forma habet agere sine materia: prout vero est forma in materia habet agere actionem corporalem, & materialiter.& sic,nullo modo ponitur sensus agens, sed tantum passiuus, & forma rei sensibilis: quibus approximatis, omnibus impedimentis remotis, & requisitis pręsentibus fit actus sensationis, nullo alio concurrente in ratione agentis, eo quia tale sensibile per formam eius imprimit speciem in sensu, quę prout recipitur in sensu est sensatio, vt dictum est. Ista solu.non mihi apparet esse totaliter ad mentem Auerro. cum reuerentia tanti viri, licet ego post conabor reducere eam ad bonum sensum. Primo, quoniam si ita esset, omnis forma potest causare sensationem,& actionem spiritualem. consequentiam probo,qm̃ oĩs forma potest considerari, vt forma absolute tantum & vt in materia. & si consyderatur vt forma,ergo vt sic poterit agere spiritualiter. si vt in materia,ergo cor

poraliter. & omnis forma posset causare, inquantum forma, actum sentiendi D contra omnes, saltem de substantia. Secundo, per illud secundum quod ali quid patitur non fit actio; quoniam non est vnum, & idem principium secūdum idem actionis & passionis, sed per materiam forma patitur, vt dicit Auero. 9. Meta. com. 2. & primo de generatione. commē. 45. & 3. Cęli commē. 28. & 4. Cęli commē. 22. ergo per materiam nec corporaliter, nec spiritualiter aget. Tertio, operationes specie distinctę, & ęquales non possunt ab vno & eodem secundum rem prouenire, licet sit diuersum secundum modum: quoniam, si ita esset, nulla esset via cōcludendi multitudinem formarū ex operationibus ad ęquatis & diuersis. cuius contrarium. 12. Meta. comm. 48. concludit. vide. Ideo videtur mihi, ꝙ absolute hęc opinio Alber. non possit trahi ad bonum sensum, nisi aliqualiter torqueatur ad opinionem dicendam. Superest modo ponere opinionem Aristot. & Auerr. & quia toto sententia Auerr. ponitur in secundo anima commē. 60. ideo volo exponere finem illius commenti primo, & post ponere quędam, ex quibus erit manifesta opinio huius philosophi.

Primo ergo mouet. q. d. & potest aliquis dicere, quod sensibilia non mouent sensus illo modo, quo sunt extra animam: cuius rationem ponit, & primo accipit maiorem, d. mouens enim sensus debet esse secundum ꝙ sunt intentiones, idest, debet esse ens spirituale, deinde accepit minorem. d. cum in E materia non sunt intentiones in actu, sed in potentia: tunc repetenda est conclusio in principio. q. posita. s. ergo sensibilia non mouent sensus illo modo, quo sunt extra animam: & est argumentum in secunda figura (Et non potest) Hic inducit solu. quandam, & confutat illam. d. & non potest dici quod ista diuersitas accidat propter diuersitatem subiecti. ita ꝙ, sup. res sensatę fiant intentiones propter materiam spiritualem, quę est sensus non propter motorem extrinsecum, & sup. in re extra animam sint materiales propter materiam corporalem. vult ergo ista solu. quod forma sensibilis habet esse abstractum a materia spirituali, & esse materiale a materia corporali. Contra arguit. & tu continua sic suum sermonem. &, non potest aliquis dicere idem, enim, pro quia, melius est ęstimare ꝙ causa in diuersitate materię est diuersitas formarum, non quod diuersitas materię sit causa diuersitatis formarum, & hoc dicit etiam in primo de anima commen. 35. in fine, tunc oportet supplere minorem: sed forma sensibilis spiritualis, & forma sensibilis realis sunt formę, & sensus & materia corporalis sunt materię, ergo melius est estimare diuersitatem illarum materierum esse ex istis formis quam econtra. Deinde. (Et cum ita sit) Ponit veram solu. d. & cum ita sit, necesse est ponere motorem extrinsecum insensibilem alium, id est diuersum secundum esse a sensibilibus, sicut fuit necesse in intellectu. Deinde ibi (Et visum.) F Re colligit solu, d. visum est igitur quod, si concesserimus quod diuersitas fomarum est causa diuersitatis materię, vt dictum est. necesse est motorem extrinsecum esse. Deinde (Sed Aristote.) Excusat magistrum eius, & reddit te attentum. d. Sed Aristote. tacuit, id est non manifeste dicit hoc in sensu, quia latet, & apparet in intellectu. Deinde reddit te attentum dicit & tu debes hoc considerare. quoniam indiget perscrutatione.

Et tu vide Ioann. in. 16. questio. secundi quomodo defendit Auerro. in ista excusatione Aristote. potest tamen dici aliter, ꝙ quia latet in sensu. & idem iudicium est de intellectu agente isto modo & de isto motore, ideo non oportet Aristote. facere specialem tractatum alium a tractatu de intellectu agente. & sic apparet dictum Auerrois. Ex ista expostione apparet peccatum Ioan. qui voluit ꝙ Auer. non dicat hoc per modum determinationis, sed ꝙ dimisit, questio. insolutam. apparet enim qualiter. questi. soluit, sed dimisit nobis considerare, an sit iste motor sensibilis. Sed quid sit, & quomodo ponitur, & qualiter, & mirum est quomodo iste homo errauit in expositione huius commenti. Quia igitur, Auero. vult vt in nobis sit labor considerandi de essentia eius, & modo, ideo nunc volo ponere quędam, ex quibus apparebit perfectus intellectus opinionis Auero. dico

A dico ergo, quod in physica transmutatione tria concurrunt ex parte agentis, scilicet forma eius, ratione, cuius compositum naturale aget: hoc apparet, quoiam tertio physi. commen.17. omne agens mouens agit, & mouet, prout habet formam, & . 9. meta. ab Aristote. & Auer. commen.20. colligitur idē. Secundum est materia, in qua forma physica & naturalis consistit. Hoc declaratur: quoniam, licet ratio agendi sit forma, vt satis dictum est: attamen, quia transmutatio physica est trāsmutato indiuidualis, & hęc est diuersa inter duo indiuidua; ideo concurrit materia tanquam principium limitatiuum, & diuersificatiuum illius. & hoc significat Auerro. 7. meta. commen. 28. dum vult, quod generans non generet aliud, vult dicere, particulare & diuersum nisi propter materiam. Tertium est agens vniuersale, in cuius virtute agentia particularia hic inferius agunt, est autem hoc agens vniuersale primum mouens, & primum alterans compositum, & colligatum ex intelligentia & orbe, ex quibus existit vnum operari per principium in eo. Istud potest declarari, quoniam primum in vnoquoque genere est causa omnium aliorum in illo genere. Quia igitur, vt dictum est in fine secundi de substantia orbis, corpus cęleste est primum alterans, & primum motum erit causa omnium aliorum in genere agētium existentium. Pręterea, entia hic agentia sunt ligata, & connexionem habentia cum separatis motoribus, est enim vniuersum nexus superiorum cum

B inferioribus, iste autem nexus esse non potest, nisi quia aliqua religantur, & philosophi declarauerunt illud esse cęlum. & ideo dicit Auerro. primo cęli commen. 22. ꝙ cęlum est ligatiuum illorum, & istorum. hoc autem fieri non potest, nisi pro quanto cęlum est agens alterans, & mouens virtute eius, & hęc agentia virtute & instrumenta illius, ex quibus cum illo fit vnum, sicut ex instrumento, & principali agente fit vnum. Pręterea, omne ens per paticipationem reduci debet ad esse per essentiam, vt secundo meta. commen. 4. colligitur: &, quia hic esse non habent nisi participando illa, ideo nec agere possunt nisi in virtute illorum eo modo, quo instrumentum agit in virtute principalis agentis, & per hoc verificatur dictum Aristote. in. 2. de generatione. tex. commen, 54. & . 55. vbi vult quod agentia hic sint instrumenta superiorum; sunt ergo in actione physica ista tria omnino, & simpliciter requisita. Applicando modo hic ad propositum, dicendum, quod ista tria requiruntur omnino in actione spirituali, licet modo diuerso, vt declarabitur: quorum primum est ipsum sensibile, quod est necessarium tanquam agens aliquo modo, & hoc declaratur auctoritatibus Aristote. maxime. 2. de anima. tex. commen. 59. vbi dicit huiusmodi operationis, vult dicere sensationis

C actiuę, sunt extra visibile, audibile, & reliqua sensibilia. Ibidem tex. commen. 52, ait expresse, quod sensus reducitur a sensibili de potentia ad actum, &.3.de anima.tex. commen. 28, ait, videtur autem sensibile ex potentia existente sensitiuo actu agens, potest idem declarari dictis Auerro. in.2.de anima pluries scilicet commen. 52, & 59. & septimo physi. commen. 12. & alibi. Secundum est ipsius formę sensibilis natura limitata. Hoc autem potest de facili declarari: quoniam, sicut actio & transmutatio physica est limitata ad indiuiduum per concursum materię, ita transmutatio spiritualis est limitata ad talem speciem sensationis per limitatum gradum formę sensibilis. vnde sensatio visiua dicitur visio, eo quia a visibili, & tali natura procedit, & ideo sensibile quodcunque non est natum agere in quodcunque, nec quodcunque organum natum pati a quocunque. & hoc dat intelligere Auerro. secundo de anima commen. 129. & 132. vbi probat numerum sensuum ex numero sensibilium, & . 3. de anima. tex. commen. 38. ait Aristote. secantur scientia & sensus in res, id est, secundum diuersitatem sensibilium, & intelligibilium. Tertium est vniuersale agens, in virtute cuius fit omnis actio inferius. Sed istud tertium declaro: quoniam, licet tam actio physica, quam actio intentionalis fiant in virtute primi agentis, idest, corporis cęlestis, attamen non eodem modo: quoniam cęlum est agens per qualitates manifestas, scilicet lumen, & motum, & per intellectuales, prout totum aget ratione intellectus, ideo

dico quod, vt agit altitudo est principale agens, ad quod omnia agentia cum D
transmutatione reducuntur: vt vero corpus celeste reducitur ad formam in eo,
vt sic agentia hic, spiritualiter autem in virtute corporis celestis; id est, eius
motoris, & sic attributiue actio spiritualis reducitur ad primum motorem se-
paratum, & actio physica ad primum alterans. dico ergo quod sensatio po-
test capi vt actio spiritualis, & vt est in tali specie actionis spiritualis. verbi
gratia vt est visio, vel auditio, vel alterius speciei: si primo modo, sic om-
nia sensibilia reducuntur ad primum motorem, qui est anima corporis cele-
stis, virtute cuius vt instrumenta spiritualiter agunt. Si consideratur vt talis
speciei, vt sic possunt esse a forma sensibili limitata per suam differentiam, &
gradum proprium, a qua prouenit naturaliter ista species spiritualis actionis,
verbi gratia visio, sicut a graui naturaliter prouenit motus deorsum. His er-
go declaratis dicendum ad propositam, quod sensus agens non est: quoniam
causa effectiua sensationis immediata & per se, vt instrumentum primi moto
ris, quicquid sit ille, sunt ipse forme sensibilium extra animam, & causa re-
ceptiua est sensus patiens, scilicet visus, vel alius quicunque. Dixi immediata,
quia nulla mediat in ratione agentis particularis. Dico per se, id est, totalis,
quoniam sola forma sensibilis nullo concurrente tanquam causa particulari
causat sensationem. Dixi vt instrumentum, &c. quoniam, vt dixi, motor se E
paratus est id, a quo sensatio habet esse spirituale a materia, & eius conditioni
bus: quia igitur sensus agens non est necessarius propter ipsam actionem sen-
sitiuam, nec propter causationem ipsius speciei; quoniam species, & sensa
tio, vt dictum est, sunt vna res simpliciter, ideo sensus agens non est. tota
ergo actio tanquam ad agens proximum, & totale particulare requiritur, &
reducitur ad formam rei sensibilis. Tanquam vero ad agens primum, & vni
uersale reducitur ad motorem celi. & hec est sententia Auerro. in comm. iam
lecto, non enim vult vt sensatio habeat esse spirituale a subiecto, sed a mo-
tore extrinseco: quod non intelligo tanquam a causa proxima totali particula
ri, sed tanquam a causa prima & principali. & sic in telligitur etiam commē.
59. quando idem profert. Et sic completa est secunda pars tractatus, & decla
ratum est de sensibus exterioribus, qualiter non datur sensus agens.

SVper est modo venire ad tertiam partem, vbi plures quest. occurrunt, de
inde complebo intentionem Auerr. de interioribus. Prima ergo quest.
est, an ille motor celestis debeat dici sensus agens. & videtur ꝙ sic:
quoniam, sicut intellectus dicitur agens, quia est causa vniuersalis intelle-
ctionis, ita a pari iste motor debet dici sensus, eo quia est vniuersale principi-
um sensationum. Secunda quest. multum difficilis est, quoniam hec determi F
natio videtur destruere intellectum agente: quoniam, sicut sensibilia virtu-
te motoris separati possunt causare in sensu sensationem, ita quiditates intel-
ligibiles virtute eius possunt causare intellectiones, & species intelligibi-
les: ergo amouetur necessitas intellectus agentis. Tertia quest. est, quis-
nam est hic primus motor, an primum principium, an motor lune? & questio
videtur dubia an intellectus agens, quem ponit Auerr.? Quarta quest. est,
quoniam non videtur ꝙ sensibile sit agens instrumentale respectu sensibilis
forme, & sensationis; quoniam, tunc species sensibilis non assimilaretur ei. non
enim oportet, vt instrumento assimiletur effectus; vt apparet in multis. Quin-
ta quest. si ita esset, non esset aliquod agens principale preter primum: quod
falsum est: quoniam nulla esset via ad probandum aliquod agens esse nobilius
effectu; cum, non possit probari, nisi eo quia causa principalis est nobilior
effectu. modo, si nulla est talis: hec via nihil est. Circa ergo has quest. pri-
mo videndum est de prima, dico ergo ꝙ latini plures fingunt ꝙ prima ratio sen
sus, vt sensus est, importat esse materiale, vel habitudinem ad materiam. in-
tellectus vero secundum rationem eius primariam, separationem a materia.
Ex hoc apparet sol. dico enim ꝙ, quia motor intelligibilium formarum cum
sit separatus, conuenit intellectui, ideo potest dici intellectus. Motor autem

A in sensibus non conuenit dici sensus ; quoniam sensus secundum eius primariam rationem, importat materiam, vel habitudinem ad illam, ideo non debet dici sensus. Sed hęc solu. stare non potest: quoniam, tunc deus non posset dici primum alterans, nec primum mouens, cum denominationes plus includant habitudinem ad materiam, quam sensus Ideo pro me, & ipsis debes scire, quod actio est duobus modis. vna, cuius passio sibi respondens secundum rationem eius quiditatiuam, est indifferens entibus materialibus, & separatis a materia, sicut motio. dicimus enim ꝙ moueri est indifferens tam materialibus, quam immateralibus saltem secundum Analogiam. dicit enim Aristote. 12. metaphy. tex. com. 36. ꝙ primum mouet, vt appetibile, & intelligibile, & reliquę mouentur. vt appetentes, intelligentesque illud primum. & sic ratio ipsius moueri est indifferens rebus physicis, & abstractis. Alia est actio, cuius passio sibi correspondens secundum rationem eius formalem, est conueniens tantum entibus transmutabilibus physicis, & nullo modo separatis, nec vniuoce, nec analogice, nisi forte transumptiue. Verbi gratia. generatio isto modo dicitur, quoniam generari non conuenit aliquo modo eternis & separatis substantiis, nisi forte transumptiue, sicut Plato. fingit in Thymeo. Hac distinctione posita, dico ꝙ agens separatum potest denominari ab illa actione, cuius passio est indifferens. & ideo deus
B dicitur primus motor, primus amator, creator, & multis aliis denominationibus. Non autem debet dici primus generator, nec primus alterator, vt dixi arguendo: quoniam passiones illarum actionum sunt proprie, rebus physicis : quia, ergo ipsum sentire tantum conuenit rebus materialibus, ideo deus non potest dici sensus nec agens, nec patiens. Sed hic adhuc animus non quiescit, quoniam aliquis vellet scire causam diuersitatis, Dicendum ergo, quia actio, & passio sunt opposita, ideo sunt vnius cognitionis. & vnius rationis: ideo, si in aliquo genere entium non inuenitur ratio vnius oppositi, nec ratio sui comparis, nisi abusiue & metaphorice, vt dictum est. & tu considera. Ad secundam questi. latini fingunt, ꝙ propterduo oportet ponere sensum agentem. Primum est propter dignitatem animę intellectiuę. quia enim anima intellectiua est multo nobilior anima sensitiua, ideo meruit habere & vim actionis, & vim passionis. non sic de sensu. Secundum est, quoniam phantasma agit immediate in intellectu, ideo requisiuit intellectum tanquam agens proximum, & non commune ; quia vero sensibile agit per medium, in eius actione requiritur ipsum, & sufficit agens commune vniuersale. Sed istę rationes videntur mihi nullę : prima non, quoniam anima sensitiua est nobilior ipsa vegetatiua, ergo debuit habere aliquas pręemi-
C nentias. modo, si illa pręeminentia est actionis, debuit habere vim actionis, & eo maxime, cum vegetatiua habeat vim agendi in obiectum eius. Secunda ratio nihil est : quoniam, sicut propter phantasma agere immediate in intellectum est necessitas intellectus, agentis ; ita a pari propter medium actuarum specie sensibili immediate agere in sensum : oportebit dare sensum agentem. & si non, adhuc questio remanet insoluta. Ideo videtur mihi aliter pro nunc, prout colligetur. 3. de anima commen. 18. quod actio intellectiua est transferre rem de genere in genus, vnde res in intellectu non habent tantum esse diuersum a seipsis specie, immo genere, prout sunt in materia ; immo esse diuersum secundum genus. Dico ergo, ꝙ licet aliquid possit agere virtute alterius ad aliquid diuerse speciei, scilicet tanquam instrumentum illius, attamen non ad aliquod diuersum in genere : ergo fuit necessarium ponere intellectum agentem tanquam proximum agens, & proprium intellectionis. Sed adhuc est locus. q. quoniam calor virtute substantię agit nō modo diuersum in specie, immo in genere, quia agit substantia, vt instrumentū substantię. Dicendū ꝙ p diuersum in genere, ego intelligo simpliciter, sicut ens materiale, & immateriale dicuntur diuersa in genere, eo quia sunt diuersa in materia: & tu considera, quoniam in com. 18. declaraui hoc tertio de anima. Ad tertiam. q. dicēdum, ꝙ primus motor est deus, vel oēs substantię separatę. intellectus, n, poni

non pōt quoniam ille ſecundū ipſum,7.meta. cō31.in fine.nō agit: ergo opor D
tet vt ſint omnes motores ſeparati, & primo & principaliſsime primum ſim-
pliciter,ratione cuius omnia agunt & mouent,eo quia ipſo ſunt,& fiunt. Ad
quartam dicendum,ꝙ inſtrumentum poteſt multis modi. capi. quandoq;,ſ. pro
cauſa ſecunda,quę eſt principalis, attamen dicitur inſtrumentalis,quia agit tan-
quam cauſa ſecunda.Quandoque pro cauſa,quę ſecundum ſuam formam non
agit illum effectum,ſed prout habuit impreſsione a principali ſicut calor dici-
tur,ipſe enim ſecundum ſuam formam nunquam aget ſubſtantiam,attamen ſecū
dum ꝙ eſt inſtrumentum principalis agentis agit formam ſubſtantialem. alios
modos relinquo..dico ergo ad propoſitum,ꝙ ſenſibilia ſunt inſtrumenta primo
modo:& ſic ipſis inſtrumentis aſsimilatur effectus,licet ſecundo modo non. Ad
quintā.q.cōcedo.ꝙ ſolus deus eſt cauſa principalis iſto modo.ꝙ nec agit in ſe,
vt inſtrumentum alterius,nec primo,nec ſecundo modo. dico tamen quod mul-
tę ſunt cauſę principalles,id eſt non inſtrumentales ſecundo modo. & ſic po-
teſt probari ꝙ aliqua cauſa ſit nobilior aliquo effectu. Et ſic completa eſt
tertia pars tractatus.

OPortet ergo vt illud, quod Ioā. dimiſit, declaretur, ſcilicet andetur ſen-
ſus agens in ſenſibus interioribus. Dico ergo, ꝙ ſenſuum interiorum
quidam cognoſcit ſimplicia,& complexa, & diſcurrit,& componit, & E
diuidit, quiddam ſimplicia tantum. Sed, quia ſola cogitatiua compre-
hendit complexa ſimplicia, diſcurrit, componit, & diuidit, ideo ſola cogita-
tiua debet diuidi ſecundum agens, & patiens. Operationes enim iſte non poſ-
ſunt eſſe niſi propter iſta verū agens & patiens non ſunt duę res,ſed vna tan
tum,& in modo differens.ipſa enim prout habet vim recipiendi,poteſt dici pa
tiens,prout habet vim agendi, pōt dici agens, attamē eſt vnamet res ſimplici
ter & omnino,ſicut dici in rebus materialibus multotiēs idem putatur agēs &
patiens.Cauſa aūt huius oppoſitionis eſt: quoniam intellectus, & cogitatiua
non differunt niſi penes vniuerſaliter,& particulariter opare,ſecundum Auer.
vult enim ꝙ cogitatiua ſit quędam ratio particularis,vt commē.33.terti.&.6.
&.2.de anima.commē.63. modo iſta variatio non amouet rationem agendi &
patiendi;ideo oportet,ſicut in intellectu datur iſta multitudo, ita in cogitatiua:
& licet Aue.nō expreſsit,attamen dat intelligere hoc per ſimile in intellectu
&,cum omnia hęc ſint ita ſolutę ſunt duę.q.quarū prima fuit de exterioribus,
vbi ſoluta ſunt iterum tria quęſita,an ſcilicer ſit,primum: ſecūdum,an ſit ali
quid animę noſtrę:& tertium,an ſit vnus omnium. omnia.n. iſta per interem-
ptionem ſunt ſoluta:& cum ita ſit,oportet nunc ſoluere ad.q.in principio indu
ctas. Ad primam concedo concluſiones rationis,& confirmationis,ꝙ ſcilicet F
detur aliquod agēs in ſenſibus omnium ſenſationum, ſicut motor omnibus com
munis,attamen iſtud non debet dici ſenſus agens. Itaq: dicendum eſt,ꝙ vbi-
cunq; datur patiens,datur agens; non tamen oportet, vt ſemper vbi datur pa-
tiens,detur agens eiuſdem rationis,vt patet.nam datur materia patiens,non ta
men datur materia agens: licet in natura intellectuali valeat,ſi datur intelle-
ctus poſsibilis,debet dari aliquod agens,quod poteſt,& debet dici intellectus,
propter rationem iam tactam. Ad ſecundam dicendum,ꝙ a forma caloris pro
ueniunt operationęs diuerſę virtute diuerſorum,vt iam declaraui.virtute enim
motoris ſeparati prouenit operatio ſpiritualis, virtute eius abſolute prouenit
operatio materialis,& ſic,prout eſt inſtrumentū diuerſorum, poteſt eſſe princi
pium diuerſarum operationum ſpecie, & genere diuerſarum. Ad tertiam
Alber.dicit ꝙ illud tātum habet veritatem in potentiis paſsiuis. Sed hęc ſolu
tio non videtur tuta:quoniam,per iſtam propoſitionē Ari.intendit probare pri
mum motorem eſſe,modo, ſi ita eſſet, non probaret illud.Ideo dico,ꝙ ſenſibi
lia habent id,virtute cuius extrahuntur de potētia ad actum,quod tamen non
eſt aliquid animę noſtrę,ſed motor ſeparatus,vt declaraui.iſtud enim extrahit
ſenſibile de potentia actū, pro quanto virtute eius,vt inſtrumentū agit, ſine
cuius virtute agere non poſſet. Ad quartam nego antecedens: qm̄ conpoſitio
phantaſtica eſt transferendo rem de genere in genus, vt dixi.ſed compoſitio

A sensibilis est transferenddo de specie in speciem, vt apparet. Vel dicas, ꝙ hac de causa oportet vt detur aliquod agens separatum omnibus commune, vt dictum est. Ad quintam dicendum, quod dictum illorum intelligitur in physica & naturali transmutatione, cuius non est sensatio, non enim est cum abiectione contrarii, vt scis. Ad sextam dicendum, ꝙ illud est verum in eodem genere principij. sic, quod si fuerit aliqua res actiua in materia. dico quod illa, si erit a materia abstractior, erit plus actiua. Sed in diuerso genere principii non oportet; cuius instantia est etiam secundum Ioan. quoniam intellectus possibilis est abstractior calore, attamen non est actiuior, quoniam non sunt vnius generis principij. Ad septimum dicendum, quod iudicium de re simplici & incomplexe comprehensa est opus patientis, quicquid sit de re complexa. Ex his amouentur quidam probantes illam esse animę nostrę aliquid. dico enim quod si daretur sensus agens concurres tanquam principium particulare ad actum sentiendi, oportet vt esset aliquid animę nostrę omnino: quia ergo illę rationes supponunt illum esse hoc modo, ideo omnes sunt solutę. Eodem modo tolluntur quasi de vnitate & pluralitate illius; omnes enim fundant se super illius esse, modo cum dictum sit & declaratum illum non esse, ideo amouentur omnes. Et sic compleui hunc tractatum .14. Iunij.1495. quem volui facere tantum, vt Ioan. contradicerem: & propterea eum appellare bonum est

B tractatum de errore Ioan. de sensu agente. ad quem rogo videntes ipsum, vt non velint moueri passione & ira. est enim studium phylosophorum omnino remotum ab his, sicut dicit Aristo. primo cęli. & Auero. commen. 101. sed velint bene inspicere dicta Aristote. & Auerro. & fundamenta posita hic, & colligare quędam cum quibusdam, & in eis superconsiderare: & post, si me dignum reprehensione inuenerint, iustum est me condemnare, duobus enim existentibus amicis sanctum est pręhonorare veritatem, sicut Aristote. in.1. ethicorum. Si vero non, oro eos, vt velint addere meis dictis, & ea reddere multos plus sufficientia: quoniam in rei veritate propter negocia, & maxime continuas lectiones, quas publice lego, non potui vacare secundum totum posse meum, sed interrupte scilicet quandoq;, & quandoq; non. & tu scis quod studium debet esse frequens. Mi ergo Hieronime, qui me sępe, & tanto tempore rogasti, accipe hoc opus, & teneas ipsum: quoniam in rei veritate quando uidebis, & considerabis, multa bona tetigi ibi. Et tu, qui coegisti me ad hoc, sis fautor secundum tuum singulare ingenium: quoniam profecto inter meos discipulos, non parum ingenium tuum claret. Vale, & mei sis memor.

FINIS.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq.

Omnes sunt quaterniones, prętcr, Q q, duerniones.

VENETIIS Apud Cominum
de Tridino, Montisferrati.

M D L X.

IHS

verrois
9
m. Septim

RII

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm